

שבוע פרשת בשלח

(5 - 11 February 17)

ט' - ט"ו שבט תשנ"ז

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוֹת בֵּי גִשְׁמֵתִי בְּחִמּוּלָהּ. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לַשְּׁמֵהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּךְ תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֱלִי־מִשָּׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יֵאָר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲפֹץ: יֵשֹׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הדיוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על ידי מימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הדיוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתָו לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֲנוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֲתָם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ, וְאֶסְפַּתְּ דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ לִבְהֶמְתְּךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבַדְתֶּם מִתְּרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטָּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהַ עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אֲתֶם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַתִּנוּ עַל צִיצִית הַפִּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ יֵשׁוּבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מתורתו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתבות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה בולט ויהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לא לנו | יהוה לא־לנו כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד עַל־חֲסִדְךָ עַל־אֲמֹתֶיךָ: ב לִמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אִי־הָיָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וְאֱלֹהֵינוּ בְּשִׁמְךָ כָּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצִיבֵיהֶם בְּסָף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: ה פָּה־לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינִים לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ: ו אֲזִנִּים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶף לָהֶם וְלֹא יִרְיֹחוּ: ז יְדִיהֶם | וְלֹא יִמְיִשּׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִחַלְכוּ לֹא־יִהְיוּ בְּגִרוֹנָם: ח כְּמוֹתָם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר־בְּמַח בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּמַח בִּיהוָה עֲזָרָם וּמִגִּנָּם הוּא: י בֵּית אֱהֲרֹן בְּמַח בִּיהוָה עֲזָרָם וּמִגִּנָּם הוּא: יא יִרְאִי יְהוָה בְּמַח בִּיהוָה עֲזָרָם וּמִגִּנָּם הוּא: יב יְהוָה זָכְרָנוּ יִכְרֹךְ יִכְרֹךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִכְרֹךְ אֶת־בֵּית אֱהֲרֹן: יג יִכְרֹךְ יִרְאִי יְהוָה הַקְטָנִים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יִסַּף יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לִיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לִיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הִמָּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָל־יְרֵדֵי דוֹמָה: יח וְאַנְחֵנוּ | נִכְרֹךְ יְהוָה מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ:

קטו.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא וחיך דוד אמר ברין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֹּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנֵי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבִל־מוֹת וּמִצָּרִי שָׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיְגֹן אֶמְצֵא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְטָה נַפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דִּלְתִּי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחֵי כִי־יְהוָה גָּמַל עֲלֵיכִי: ח כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הָאֲמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אִמְרָתִי בַּחֲפוּז כִּלִּי־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מִה־אֲשִׁיב לִיהוָה כָּל־תְּגִמּוּלוֹתַי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמּוֹתָה לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבֵדְךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶן־אֲמֹתַי פִּתְחַת לְמוֹסְרִי: יז לֵךְ אֲזַבַּח זֶבֶח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹרוֹת | בֵּית יְהוָה בְּתוֹכָךְ יְרוּשָׁלַם הַלְלוּ־יָהּ:

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת יום ההילולא יו"ד שבט,
ולש"ק שלאחריו ר"ה לאילנות, ה'תשכ"ז

התנועות והפעילות וכן בשבת וכפרשתנו ביד רמה ובשירה ובשיר להשם וכביאור ה"צמח
צדק" כמקבל וכמשפיע.

בברכה

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין.....ב	ב) עין יעקב מסכת ראש השנה.....כלא
ב) מזמורי תהלים קטו, קטז.....ג	ג) מסכת בבא בתרא עם ביאורים.....כא
ג) סדר מפורט ליום העשירי בשבט.....ה	מדף יד עד דף כ.....כלב
ד) מאמר ד"ה באתי לגני	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:
יו"ד שבט, ה'תשי"י.....ו	ב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים.....כב
ה) מאמר ד"ה באתי לגני	אדמו"ר הזקן.....רסד
מוצאי שבת-קודש פרשת בשלח, יו"ד שבט, ה'תשל"ז.....כו	ג) שולחן ערוך הלכות פסח
ו) משיחת שבת פרשת בשלח	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן.....רסד
י"א שבט ה'תנש"א.....נג	כד) תורה אור
ז) לקוטי שיחות פרשת בשלח כרך טז.....נז	אדמו"ר הזקן.....רסז
ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל	כה) שערי תשובה
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל.....סא	אדמו"ר האמצעי.....רסט
ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בשלח.....סב	כו) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרס"ו
י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בשלח.....סג	אדמו"ר ה"צמח צדק".....רסט
יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בשלח.....קא	כז) תורת שמואל תרל"ב
יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)	אדמו"ר מוהר"ש.....רע
לשבוע פרשת בשלח.....קב	כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בשלח.....קיד	אדמו"ר מוהרש"ב.....רע
יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....קיז	כט) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
שיעורי רמב"ם	אדמו"ר מוהרי"צ.....רעא
טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בשלח.....קכ	ל) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק
טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בשלח.....קצט	אדמו"ר מוהרי"צ.....רעב
יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בשלח.....ריט	לא) אגרות קודש
יח) נביאים וכתובים	אדמו"ר מוהרי"צ.....רעג
ישעיה פרק לז, איוב פרק יז.....רכב	לב) חומש לקריאה בציבור.....רעד
יט) משניות – מסכת ביכורים	לג) קריאת התורה למנחת שבת קודש.....רפה
ביאור קהתי.....רכד	לד) לוח זמנים לשבת פרשת בשלח.....רפו
	לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.....רפז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ב"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א

ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים או
השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העלויות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטי"ר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעט לעת. אם אפשר בקל - נר של שעוה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות. אח"כ יאמר

המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר. בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד) בע"פ. ואם אין מי שיחזור

בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר. ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו ובעד כל**

אחד מבני ביתו שיחיו, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ לראות

את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אח"כ בין דפי מאמר, קונטרס

וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעט לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעט לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעט לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו.

במשך המעט לעת - לבקר (אלו הראוים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של

כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם

פירשיי - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הני"ל מתוך

התועדות.

במשך המעט לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום

כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ,

לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת

התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסוגלת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הני"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי"ק שלאחריו.

* * *

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורגנו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו

נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יִאֲרֻצִּיט יו"ד שבת הוא יום השנה להסתלקותה של כבוד אמו זקנתו,
2 הַרְבֵּנִית הַצְדִּיקָנִית מֵרַת רִבְקָה נִשְׁמָתָה עֵדָן סבתו של הרבי
3 הַרִי"צ אם אביו הרבי הרש"ב, אשת סבו הרבי מהר"ש (נסתלקה בשנת
4 תרע"ד) זְכוּתָהּ יָגֵן עָלֵינוּ שאף הוא נסתלק ביום זה, בשנת תש"י ולאחר
5 מעשה התברר כי מסר את המאמר הזה
6 לפרסום ליום הסתלקותו.
7 הקדוש ברוך הוא אומר לבני ישראל:
8 "בִּאתִי לִגְנוֹי אֲחֹתִי כִלְה",
9 וְאֵיתָא מובא בַּמִּדְרָשׁ רִבָּה
10 (בַּמִּקְוָמוֹ) על פסוק זה בשיר
11 (השירים) "לִגֵּן אֵין פְּתִיב פֶּאן
12 אֶלָּא לִגְנוֹי, לִגְנוֹנִי, לְמָקוֹם
13 שֶׁהָיָה עֲקָרִי בַּתְּחִלָּה", בפסוק
14 לא נאמר "לִגֵּן" סתם אלא "לִגְנוֹי"
15 שמשמעו הגן שלי, המקום שבו יש לי
16 עונג והנאה מכבר דַּעֲקָר שְׂכִינָה
17 בַּתְּחִלָּתָהּ הָיְתָה, עם בריאת
18 העולם עיקר השכינה שרתה בעולמות
19 התחתונים שבאותה שעה היו כלי ראוי
20 להשראת השכינה וְעַל יְדֵי חֲטָא
21 עֵץ הַדַּעַת החטא הראשון שהיה
22 בתחילת הבריאה נִסְתַּלְקָה
23 הַשְּׂכִינָה מֵאֶרֶץ וְעַלְתָּה לְרִקְיעַ
24 הָרָאשׁוֹן מבין שבעת הרקיעים, וְעַל
25 יְדֵי חֲטָא קִיּוֹן וְאִנּוּשׁ נִסְתַּלְקָה
26 הַשְּׂכִינָה וְעַלְתָּה מִרִקְיעַ א' לְב'
27 וְג', כלומר, בעקבות חטא קין
28 השכינה נסתלקה מהרקיע הראשון
29 ועלתה לרקיע השני ובעקבות חטא
30 אנוש נסתלקה השכינה מהרקיע השני
31 ועלתה לרקיע השלישי וְאַחֲרֵי כֵן
32 בְּדוֹר הַמַּבּוּל בעקבות חטאי אותו
33 דור נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מִרִקְיעַ ג'
34 לְד', וְכִדְאִיתָא מובא בַּמִּדְרָשׁ
35 רִבָּה עַל פֶּסוּק "וַיִּשְׁמַע אִם
36 הָרָאשׁוֹן אֶת קוֹל ה'וֹי' אֱלֹקִים
37 מִתְּהִלָּתָּהּ בֶּגֶן בֶּגֶן עַד - אָמַר רַבִּי
38 אַבָּא, מִתְּהִלָּתָּהּ אֵין פְּתִיב פֶּאן
39 אֶלָּא מִתְּהִלָּתָּהּ, הפסוק מדִּיק
40 ואומר "מתהלך" ולא "מהלך" להורות שזה הליכה' (כביכול) של הקדוש-

בס"ד*, שבת פרשת בא יו"ד
שבט, ה'תש"י

יִאֲרֻצִּיט כְּבוֹד אִמּוֹ זְקָנְתוֹ הַרְבֵּנִית
הַצְדִּיקָנִית מֵרַת רִבְקָה נִשְׁמָתָה עֵדָן
זְכוּתָהּ יָגֵן עָלֵינוּ

1 "בִּאתִי לִגְנוֹי אֲחֹתִי כִלְה", וְאֵיתָא בַּמִּדְרָשׁ רִבָּה
2 (בַּמִּקְוָמוֹ) "לִגֵּן אֵין פְּתִיב פֶּאן אֶלָּא
3 לִגְנוֹי, לִגְנוֹנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עֲקָרִי בַּתְּחִלָּה",
4 דַּעֲקָר שְׂכִינָה בַּתְּחִלָּתָהּ הָיְתָה, וְעַל יְדֵי חֲטָא עֵץ
5 הַדַּעַת נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מֵאֶרֶץ לְרִקְיעַ, וְעַל יְדֵי
6 חֲטָא קִיּוֹן וְאִנּוּשׁ נִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה מִרִקְיעַ א' לְב'
7 וְג', וְאַחֲרֵי כֵן בְּדוֹר הַמַּבּוּל נִסְתַּלְקָה מִרִקְיעַ ג'
8 לְד', וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ רִבָּה עַל פֶּסוּק "וַיִּשְׁמַע
9 אֶת קוֹל ה'וֹי' אֱלֹקִים מִתְּהִלָּתָּהּ בֶּגֶן - אָמַר רַבִּי
10 אַבָּא, מִתְּהִלָּתָּהּ אֵין פְּתִיב פֶּאן אֶלָּא מִתְּהִלָּתָּהּ, קִפְּץ
11 וְאֶזְלָא קִפְּץ וְאֶזְלָא", וְאַחֲרֵי כֵן עֲמָדוֹ שְׁבַע צִדִּיקִים
12 וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְּׂכִינָה לְמַטָּה, אַבְרָהָם זָכָה וְהוֹרִיד
13 אֶת הַשְּׂכִינָה מִרִקְיעַ ז' ל'ו', וַיִּצְחָק מו' לָהּ, עַד
14 כִּי מָשָׁה שֶׁהוּא הַשְּׂבִיעִי (וְכָל הַשְּׂבִיעִין! חֲבִיבִין)
15 הוֹרִידוּ לְמַטָּה בְּאֶרֶץ. וְעַקָר גִּלּוּי אֱלֹקוֹת הָיָה
16 בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, דְּכָתִיב "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי
17 בְּתוֹכָם", בְּתוֹכּוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל
18 אֶחָד וְאַחַד, וְזֶהוּ "צִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ וַיִּשְׁכְּנוּ
19 לְעַד עָלְיָהּ", דְּצִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ שֶׁהוּא גֵן עֵדֶן,
20 מִפְּנֵי מָה, לְפִי שֶׁהֵם מְשֻׁכְּנִים (הֵינּוּ מִמְּשֻׁכִּים)
21 בְּחִינַת שׁוֹכֵן עַד² מְרוֹם וְקָדוֹשׁ, שֶׁהָיָה בְּגִלּוּי
22 לְמַטָּה. וְזֶהוּ "בִּאתִי לִגְנוֹי לִגְנוֹנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה

1 ברוך-הוא בגן-עדן לא הייתה הליכה רגילה אלא, קִפְּץ וְאֶזְלָא קִפְּץ
2 וְאֶזְלָא", קופץ והולך, קופץ והולך, וגם מדרש זה רומז על כך שבהשראת
3 השכינה למטה היו שינויים ולאורך הדורות בדרך של קפיצה ודילוג, היינו
4 סילוק השכינה מהארץ לרקיע וְאַחֲרֵי כֵן אחרי ששבעה חטאים בזמנים
5 שונים גרמו את סילוק השכינה מהארץ
6 לרקיע השביעי עֲמָדוֹ שְׁבַע
7 צִדִּיקִים וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְּׂכִינָה
8 בחזרה מהרקיע השביעי עד לְמַטָּה
9 בארץ. אַבְרָהָם הראשון מבין שבעת
10 הצדיקים האמורים זָכָה וְהוֹרִיד
11 אֶת הַשְּׂכִינָה מִרִקְיעַ ז' ל'ו',
12 וַיִּצְחָק מו' לָהּ, וכך הלאה עַד
13 כִּי מָשָׁה שֶׁהוּא הַשְּׂבִיעִי (וְכָל
14 הַשְּׂבִיעִין! חֲבִיבִין) הוֹרִידוּ
15 את עיקר השכינה להיות שורה
16 לְמַטָּה בְּאֶרֶץ.
17 וְעַקָר גִּלּוּי אֱלֹקוֹת לאחר
18 שהשראת השכינה חזרה להיות כאן
19 למטה בארץ הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ,
20 דְּכָתִיב "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
21 וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם", בְּתוֹכּוֹ לֹא
22 נֶאֱמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם, אף שמאחר
23 והביטוי "ושכנתי" מתייחס לבית
24 המקדש, הפסוק היה צריך לומר
25 "ושכנתי בתוכם" בלשון יחיד, בכל זאת
26 אמר "בתוכם" כי הכוונה היא בְּתוֹךְ
27 כָּל אֶחָד וְאַחַד מבני ישראל, וְזֶהוּ
28 הפירוש הפנימי בפסוק "צִדִּיקִים
29 יִירָשׁוּ אֶרֶץ וַיִּשְׁכְּנוּ לְעַד
30 עָלְיָהּ", דְּצִדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ
31 שֶׁהוּא גֵן עֵדֶן, מִפְּנֵי מָה, באיזו
32 זכות יזכו הצדיקים לרשת את גן עדן
33 לְפִי שֶׁהֵם מְשֻׁכְּנִים (הֵינּוּ
34 מִמְּשֻׁכִּים) מלמעלה למטה וגורמים
35 שתהיה התגלות של אלוהות בְּחִינַת
36 שׁוֹכֵן עַד² מְרוֹם וְקָדוֹשׁ,
37 שֶׁהָיָה בְּגִלּוּי לְמַטָּה בארץ
38 שהיא המקום הנמוך ביותר. וְזֶהוּ
39 פירוש דברי המדרש שהובאו לעיל
40 נדפס בספר המאמרים תש"י עמ' 111 ואילך. ההערות ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר. (1) ויקרא רבה פרשה כט, יא.
- ראה גם כן סוף [מאמר] דיבור המתחיל החודש הזה ש"ת. (2) להעיר בענין "עד" מזהיר חלק ב ריש פרשת וארא ובביאורי
הזהיר שם. לקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל אלה פקודי פרק ו וביאורו פרק ד.

(*) נדפס בספר המאמרים תש"י עמ' 111 ואילך. ההערות ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר. (1) ויקרא רבה פרשה כט, יא.
- ראה גם כן סוף [מאמר] דיבור המתחיל החודש הזה ש"ת. (2) להעיר בענין "עד" מזהיר חלק ב ריש פרשת וארא ובביאורי
הזהיר שם. לקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל אלה פקודי פרק ו וביאורו פרק ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בַּתְּחִלָּה", דַּעֲקֵר שְׂכִינָה בַּתְּחִתּוֹנִים הִיָּתָה ועם בניית המשכן
- 2 והמקדש חזרה השראת השכינה להיות למטה כפי שהייתה בתחילת הבריאה
- 3 לפני חטא עץ הדעת.
- 4 וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה תַּכְלִית הַכּוֹנֵה הַמְּטֵרָה בְּכִרְיָאָה וְהַתְּהוּוֹת
- 5 הָעוֹלָמוֹת, הִיא כְּדַבְרֵי הַמְּדַרְשׁ
- 6 דְּנִתְּאָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲקָרוּ בַּתְּחִלָּה", דַּעֲקֵר שְׂכִינָה בַּתְּחִתּוֹנִים הִיָּתָה.
- 7 לְהִיּוֹת לוֹ יִתְבָּרַךְ דִּירָה 2 וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה תַּכְלִית הַכּוֹנֵה בְּכִרְיָאָה
- 8 בַּתְּחִתּוֹנִים, שְׂיִהִיָּה גִלּוּי 3 וְהַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת, דְּנִתְּאָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
- 9 אֱלֻקוֹת לְמִטָּה וכפי שמבואר על
- 10 כן בספר התניא (פרק לו) אשר "לא
- 11 שייך לפניו יתברך בחינת מעלה
- 12 ומטה... אלא... קודם שנברא העולם
- 13 היה הוא לבדו יתברך יחיד ומיוחד
- 14 וממלא כל המקום הזה שברא בו
- 15 העולם וגם עתה כן הוא לפניו יתברך
- 16 רק שהשינוי הוא אל המקבלים חיותו
- 17 ואורו יתברך שמקבלים על-ידי לבושים
- 18 רבים המכסים ומסתירים אותו יתברך
- 19 ... עד שנברא עולם הזה הגשמי
- 20 והחומרי ממש והוא התחתון במדרגה
- 21 שאין תחתון למטה ממנו בעניין הסתר
- 22 אורו יתברך... והנה תכלית השתלשלות
- 23 העולמות וירידתם ממדרגה למדרגה
- 24 אינו בשביל עולמות העליונים, הואיל
- 25 ולהם [=אם הייתה המטרה והתכלית
- 26 להגיע לעולמות העליונים מצד מעלתם
- 27 הרי הם ב] ירידה מאור פניו יתברך
- 28 [=ובמילא יש דבר שהוא יותר גבוה
- 29 מהם] אלא התכלית הוא עולם הזה
- 30 התחתון" על ידי עבודת האדם,
- 31 על ידי אתפסיא כפיית הסטרא-
- 32 אחרא והרע לצד הקדושה והטוב
- 33 וְאִתְּהַפְּכָא של החושך וההעלם
- 34 והסתר הרוחני לאור, וכהמשך דברי רבנו חזקן בתניא שם: "שכך עלה ברצונו
- 35 יתברך להיות נחת רוח לפניו יתברך כד אתפסיא סטרא אחרא ואתהפך חשוכא
- 36 לנהורא" כך שבסופו של דבר יהיה בעולם הזה יותר גילוי אלוקות מאשר
- 37 בעולמות העליונים, וכאמור הדבר נפעל על-ידי עבודת האדם דְּנִשְׁמָה
- 38 תִּרְדַּ הַמְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה לעולם הזה הגשמי התחתון לְהַתְּלַבֵּשׁ
- 39 בְּגוּף וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית, וְהֵם יַעֲלִימוּ וְיִסְתִּירוּ עַל אֹר
- 40 הַנִּשְׁמָה, וּבְכָל זֶה לְמִירוֹת הָעֵלֶם וההסתר תִּפְעַל הַנִּשְׁמָה בְּרוּר
- 41 הפרדה של הטוב שבו מן הרע שבו והעלאתו לקדושה וְנִפְנֵף עֵידוֹן הַגּוּף
- 42 וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית, וְגַם חֲלָקוֹ בְּעוֹלָם לכל יהודי יש חלק מסויים
- 43 בעולם שהביור וההעלאתה של אותו חלק לקדושה מוטלים עליו בפרט, ועל

- 44 ידי שהוא בא במגע עם אותם דברים בעולם ומשתמש לענייני תורה ומצוות
- 45 או מנצל אותם בדרך של 'בכל דרכיך דעהו' ו'כל מעשיך יהיו לשם שמים'
- 46 הוא מברר ומעלה אותם לקדושה.
- 47 וְזֶהוּ "וַעֲשׂוּ לִי מִקֹּדֶשׁ וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹכְכֶם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד
- 48 וְאֶחָד, וְהוּא שֶׁהִשְׁרָאָה הַשְּׂכִינָה
- 49 בעולם הזה בתוך כל אחד ואחד בפרט
- 50 היא על ידי הָעֲבוּדָה של האדם
- 51 בְּעֲבוּדַת הַבְּרוּרִים של העולם
- 52 הזה הגשמי בְּבִחִינַת אֲתִפְסִיָּא
- 53 כפיית הרע והתגברות עליו
- 54 וְאִתְּהַפְּכָא הפיכת החושך לאור,
- 55 וּכְמֵאֲמַר הַזֹּהָר "כִּד³ אֲתִפְסִיָּא
- 56 סְטָרָא אַחְרָא אֲסִתְּלַק יִקְרָא
- 57 דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלָּהּ
- 58 עֲלָמִין" כאשר הסטרא אחרא (הצד
- 59 האחר שאינו צד הקדושה) נכפית
- 60 (כשמתגברים עליה ומבטלים אותה)
- 61 מתעלה כבודו של הקדוש-ברוך-הוא
- 62 בכל העולמות.
- 63 וְהִנֵּה מַה שְׂאוּמֵר הַזֹּהָר שֶׁעֲבוּדַת
- 64 האדם גורמת עליה בכבוד ה'
- 65 "בְּכוּלָּהּ עֲלָמִין", הַכּוֹנֵה עַל
- 66 מְדֻרְגַּת הָאוֹר האלוקי דְּהוּא
- 67 בְּכוּלָּהּ עֲלָמִין שהוא [מאין] בכל
- 68 העולמות בְּשׂוּהָ, וְהִנֵּנוּ אֹר
- 69 הַסּוֹבֵב כָּל עֲלָמִין שְׂמַאִיר
- 70 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשׂוּהָ, כַּמְבֹאֵר
- 71 בקבלה וחסידות שהאור האלוקי בא
- 72 לעולם בשני אופנים הנקראים "אור
- 73 הסובב כל עלמין" ו"אור הממלא כל
- 74 עלמין". אור הסובב הוא התגלות האור
- 75 האינסופי הבלתי מוגבל שמאיר על כל
- 76 העולמות והנבראים בשווה, ונקרא
- 77 'סובב' על שם שמאיר על העולמות 'מלמעלה', מבלי להתלבש בתוכם ואור
- 78 הממלא הוא התגלות האור כפי שבא בגבול וצמצום בהתאמה לכל עולם ולכל
- 79 נברא לפי עניינו ומתלבש בכל אחד מהם בפנימיות דְּבְּעוֹלָמוֹת הָרִי יֵשׁ
- 80 חֲלוּקֵי מְדֻרְגּוֹת, העולמות נבדלים זה מזה בדרגתם, היינו באינו מידה
- 81 האור האלוקי מאיר בהם דְּאִינוּ דוּמָה עוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים לְעוֹלָמוֹת
- 82 תַּחְתּוֹנִים, וההבדל ביניהם הוא דְּבְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים מֵאִיר הָאוֹר
- 83 האלוקי בְּגִלּוּי, וּבְעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים הָאוֹר האלוקי אִינוּ מֵאִיר
- 84 בְּגִלּוּי כָּל כָּךְ, וְיֵשׁ שֶׁהָאוֹר בֵּא בְּבִחִינַת הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר, היינו
- 85 שלא זו בלבד שאינו מאיר בגילוי כל-כך אלא אינו מאיר כלל (ומידת הגילוי
- 86 היא ההבדל בין העולמות, כי בעצם הקדוש-ברוך-הוא נמצא בכל מקום

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (לא־דבר, שאינו מציאות מורגשת) כי הבריאה היא מציאות מוגדרת עם
 2 הגבלות ואילו הבורא הוא "אין" אינו מוגדר ומורגש בגדרי המציאות, וכעוד
 3 שבריאה "יש" מ"אין" היא חידוש מציאות שטרם הייתה, עולם האצילות
 4 נקרא "גילוי ההעלם" להורות שאין הוא מציאות חדשה של "יש" שלא היה
 5 קודם לכן אלא רק גילוי של מה שהיה
 6 נעלם בדרגות שלמעלה ממנו (ולכן,
 7 למרות שגם בעולם האצילות יש עשר
 8 ספירות מוגדרות וגם הוא נחשב
 9 "עולם", בכל זאת הוא נקרא "אלוקות
 10 ממש"), וְאֶצִּילוֹת מְלִשׁוֹן אֶצְלוֹ
 11 וְסִמּוֹן, כלומר, עולם 'קרוֹב וסמוך'
 12 לבורא יותר מהעולמות ב"ע שלמטה
 13 ממנו שביחס לאצילות הם רחוקים
 14 מהבורא וְכֵן פִּירוּשׁ אֶצִּילוֹת
 15 מְלִשׁוֹן הַצֵּלָה האצלה
 16 וְהַפְּרָשָׁה, וגם המשמעות הזו
 17 באצילות, מלשון האצלה והפרשה
 18 (כמו שכתוב בתורה לגבי משה רבנו
 19 ושבעים הזקנים "ויאצל מן הרוח")
 20 מלמד על מעלתו המיוחדת של עולם
 21 האצילות שהוא חלק בלתי נפרד
 22 מהדרגות הגבוהות באלוקות שלמעלה
 23 מהאצילות ואינו דבר חדש אלא כמו
 24 חלק שנאצל והופרש מהם דְּאֶצִּילוֹת
 25 עִם הֵיוֹתוֹ בְּחִינַת עוֹלָם,
 26 ובמובנים מסויימים הוא דומה
 27 לעולמות שלמטה ממנו (וגם בו יש
 28 עשר ספירות מוגדרות, מושג שלא
 29 קיים באותה צורה למעלה מהאצילות)
 30 אָבֵל בְּקִלְלוֹתוֹ עוֹלָם האצילות
 31 הוּא בְּקִלְלָה עוֹלָמוֹת הָאֵין
 32 סוּף, שלמעלה ממדידה והגבלה,
 33 מֶה שְׁאֵין בֶּן בְּרִיאָה עוֹלָם הבריאה שהוא העולם הבא לאחר עולם
 34 האצילות שֶׁהוּא הַתְּחִלַּת הַמְּצִיאוֹת בְּבְחִינַת יֵשׁ מֵאֵין ולמרות
 35 שעולם הבריאה הוא רק "התחלת המציאות" ולא מוגדר כמציאות ממש וגם
 36 הוא עולם רוחני נעלה, בכל זאת הוא "יש" לעומת ה"אין" הבורא אותו. וְזֶהוּ
 37 פִּירוּשׁ הַתְּחִלַּת הַפְּסוּק שְׁהוּבָא לַעֲלֹל "כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי",
 38 שכוונתו לעולם האצילות דְּשֵׁמִי וְכַבֹּדִי לשון הפסוק "שמי" וכבודי"
 39 מלמד שמדובר בדרגה גבוהה ביותר, היינו דרגה שהקדוש־ברוך־הוא אומר
 40 עליה השם שלי והכבוד שלי הוּא האור האלוקי הַמְּיָחֵד בִּי והוא דבר
 41 אחד ומאוחד איתי בעצמי צֵדִין, כי עדיין לא ירד לדרגות נמוכות יותר
 42 שבהם האחדות עם הקדוש־ברוך־הוא בעצמו פחות ניכרת שְׁקָאֵי והכוונה
 43 היא עַל עוֹלָם הָאֶצִּילוֹת שֶׁהוּא עוֹלָם הַיְחוד עולם שמאוחד עם

1 בשווה ומצידו "מעלה" ו"מטה" שווים אלא שמצד העולמות יש הבדל עד
 2 כמה האור מאיר בהם בגלוי) וְיֵשׁ בְּזֶה חֲלוּקֵי מִדְּרָגוֹת, הבדלי דרגות,
 3 באיזו מידה האור האלוקי המאיר באותו עולם גלוי או נעלם ונסתר וְכִמּוֹ
 4 שְׁתֵּנוּב "אֵף יְדֵי יִסְדָּה אֶרֶץ וְיִמִּינִי טַפְּחָה שְׁמַיִם", וְאֵיתָא
 5 ומובא על פסוק זה
 6 בַּמִּדְרָשׁ⁴ "נִטָּה יְמִינוֹ וּכְרָא
 7 שְׁמַיִם, וְנִטָּה שְׁמָאלוֹ וּכְרָא
 8 אֶרֶץ", כלומר, הקדוש־ברוך־הוא
 9 ברא את השמים באמצעות יד ימין'
 10 ואת הארץ באמצעות יד שמאל'
 11 וְיָדוּעַ דִּידֵי יָמִין מוֹרָה עַל
 12 הָאֹר וְהַגְּלִי יוֹתֵר מאשר יד
 13 שמאל (כמובן גם מהנאמר ב"פתח
 14 אליהו" שיד ימין היא מידת החסד ויד
 15 שמאל היא מידת הגבורה והרי החסד
 16 היא מידת הנתנה והגילוי, והגבורה
 17 היא מידת הצמצום וההסתרה), וְזֶהוּ
 18 הפירוש הפנימי בדברי הכתוב
 19 "וְיִמִּינִי טַפְּחָה שְׁמַיִם",
 20 דְּ"שְׁמַיִם" הנמצאים למעלה
 21 הַכּוֹנֵה עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים -
 22 שֶׁם הַגְּלִי בְּבְחִינַת יָמִין
 23 שֶׁהוּא גְּלִי הָאֹר, וְהָאֹר
 24 עֲצָמוֹ הוּא בְּבְחִינַת גְּלִי,
 25 כלומר שבעולמות העליונים יש גילוי
 26 אלוקות בשני מובנים, האחד - שיש
 27 בהם אור רב, והשני - שהאור הוא
 28 בגילוי ולא בהעלם וְ"אֶרֶץ"
 29 הַכּוֹנֵה עוֹלָמוֹת הַתְּחִתּוֹנִים,
 30 הֵם מְבַחֲנִית שְׁמָאל שְׁאֵין
 31 הָאֹר בְּגִלְי כָּל כָּךְ, וְגַם
 32 הָאֹר עֲצָמוֹ כֹּא בְּבְחִינַת
 33 הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר, והם עולמות תחתונים בשני המובנים האמורים גם במידת
 34 האור שהוא אור מועט וגם שאינו בגילוי אלא בהעלם והסתר, והולך ומפרט
 35 את החלוקה הכללית בין העולמות העליונים לעולמות התחתונים פִּירוּשׁ
 36 הַהִפְרָשׁ הַהִבְדֵּל בְּד' עוֹלָמוֹת, בין ארבעת העולמות הכלליים דְּכְתִיב
 37 כִּפִּי שְׁמִירוֹמִז בְּכֹתִב "כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרִאֲתִי וְצִרְתִּי
 38 אֵף עֲשִׂיתִיו", שֶׁהֵם ד' עוֹלָמוֹת - אֶצִּילוֹת בְּרִיאָה יִצִּירָה
 39 עֲשִׂיָּה - בְּזֶה בחלוקה זו הָאֹר אֵינוֹ כִּמּוֹ שֶׁהוּא בְּאֶצִּילוֹת, כִּמּוֹ
 40 שֶׁהוּא בְּרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, בארבעת העולמות עצמם יש הבדל
 41 גדול במיוחד בין עולם האצילות, העליון מביניהם, לשלושת העולמות
 42 שלמטה ממנו בריאה, יצירה עֲשִׂיָּה דְּאֶצִּילוֹת הוּא⁵ בְּבְחִינַת גְּלִי
 43 הַהֵעֱלֵם, הבריאה כולה מוגדרת כ"יש" (דבר, מציאות מורגשת) מ"אין"

(4) ראה פרקי דר' אליעזר פרק יח. זוהר חלק ב כ, א. לז, א. פה, ב. 5) ראה בכל זה תורה אור פרשת בראשית ביאור [למאמר] דיבור המתחיל כי כאשר השמים. שם ריש פרשת וירא. ביאור דואלה המשפטים ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 בכל העולמות הוא על ידי העבודה של האדם בעבודת הבורים
45 של ענייני העולם הזה ועבודה זו היא בשני האופנים האמורים בבחינת
46 אתפכיא ואתהפכא דוקא ורק המגע עם ענייני העולם וההתגברות
47 על הקליפה והסטרא-אחרא בדרך "אתהפכא" בכוחה לגרום
48 המשכתו של האור האלוני הנעלה
49 ה"סובב כל עלמין".
50 וזהו הפירוש בדברי הוזהר "כד
51 אתפכיא סטרא-אחרא",
52 פאשר פועל האדם בעבודתו
53 הרוחנית להיות אתפכיא
54 סטרא-אחרא ואתהפכא
55 חשוכא לנהורא, כאמור לעיל,
56 הנה יתרון האור הוא
57 מהחשך דוקא, כתוב (בקהלת)
58 "וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן
59 הסכלות כיתרון האור מן החושך"
60 והינו ואחד הפירושים ב"יתרון האור
61 מן החושך" דכאשר החשך
62 נהפך לאור, הנה נעשה יתרון
63 האור, כלומר, באור שמאיר מתוך
64 החושך יש יתרון ומעלה מיוחדת לגבי
65 אור סתם, וזו המעלה המיוחדת של
66 "אתהפכא" שעניינה הוא הפיכת
67 החושך לאור שהיא פועלת את "יתרון
68 האור" היינו שהאור מאיר בגלוי
69 בכל העולמות עד אשר יאיר
70 למטה ממש, והינו שנמשך
71 האור באופן כזה שיש בו יתרון
72 גדול, אשר אפן המשכתו הוא
73 בכל העולמות בשורה.
74 וזהו לסיכום, פירוש דברי הוזהר
75 "כד אתפכיא סטרא-אחרא
76 אסתלק יקרא דקודשא בריך
77 הוא ככולהו עלמין", עליית
78 כבודו של הקדוש-ברוך-הוא בכל
79 העולמות פירוש בחינת האור,
80 המשכה והתגלות של אור נעלה ביותר
81 שנמשך⁶ מלמעלה למטה ומתגלה
82 בעולם אור הסובב כל עלמין שאפן המשכתו הוא ביתרון גדול
83 בבחינת סובב ומקיף בכל העולמות בשורה, ואם כן מאיר
84 גם למטה כמו שהוא למעלה כלומר, לא זו בלבד שהאור ה"סובב"
85 מאיר גם למטה ולא רק למעלה אלא שגם למטה הוא מאיר בדיוק כמו
86 למעלה.

1 הבורא וזהתפלות שהאורות והספירות שבו כלולות זו מזו בגלל שכולן
2 יחד בטלות לגבי הבורא, כיוון שהאור שם בתכלית הגלוי, ללא כל
3 העלם והסתור דאינו דומה כלל לכמו שהוא בעולמות בריאה
4 יצירה עשיה, אין כל דימיון בין מידת גילוי האור בעולם האצילות למידת
5 גילוי האור בעולמות ב"ע ובבריאה
6 יצירה עשיה עצמן יש חלוקי
7 מדרגות הבדלי דרגות בהגלוי
8 אורות במידת הגילוי של האורות
9 כמו שהוא בעולם הבריאה
10 ועולם היצירה ועשיה שבעולם
11 הבריאה האור מאיר בגילוי יותר מאשר
12 בעולם היצירה, ובעולם היצירה יש
13 יותר גילוי מאשר בעולם העשייה,
14 נמצא שבסך הכול יש עולמות שונים
15 בדרגות שונות.
16 אמנם כל זה כל הבדלי הדרגות
17 בין העולמות השונים המבוארים לעיל
18 הוא בהאור האלוני שפא
19 להחיות את העולמות
20 בבחינת ממלא כל עלמין,
21 שמתלבש בכל עולם לפי ערכו ולפי
22 מהותו המיוחדת אצל בהאור
23 האלוני שהוא מצד עצמו אור
24 אינסופי לא מדרוד ולא מוגבל, האור
25 שהוא למעלה משכיכות אלו
26 העולמות, והוא בחינת אור
27 הסובב כל עלמין, שפא ומאיר
28 בבחינת סובב ומקיף
29 לעולמות, ואינו מאיר בכל עולם
30 לפי מהותו הפרטית הרי מאיר
31 בכל העולמות בשורה, באותה
32 מידה, וזהו פירוש דברי הוזהר שאורו
33 של הקדוש-ברוך-הוא מאיר
34 "ככולהו עלמין", בכל העולמות
35 והינו שאור זה הנה אפן
36 המשכתו הוא בכל העולמות
37 בשורה והוא מאיר באותה מידה
38 בעולם האצילות העליון ובעולם
39 העשייה התחתון.
40 אמנם בכדי להמשיך אור זה ככולהו עלמין, שאכן יבוא ויאיר
41 בפועל (כמבואר בחסידות שיש אורות אלוקים שמשפיעים קיום וחיות
42 בעולמות מצד עצמם (כי הקדוש-ברוך-הוא "חפץ חסד") ויש אורות שיורדים
43 ונמשכים למטה רק על-ידי עבודת האדם. והמשכת אור "הסובב כל עלמין"

(6) נקראת המשכה זו בזוהר לשון אסתלק שהוא בחינת גילוי אור הסובב כל עלמין כו' בבחינת רוממות (תורה אור סוף פרשת ויקהל עיין שם).

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 ב"אתהפכא" הרע הפך לטוב (ובמקומות אחרים מבואר ש"אתכפיא" היא
 45 עבדת כל אדם ו"אתהפכא" היא עבדות הצדיקים) וְלֹכֵן אֶתַּת הָעֲבוֹדוֹת
 46 שְׁהִיָּה בַּמִּקְדָּשׁ הוּא עֲנִין עֲבוֹדַת הַקֶּרְבָּנוֹת, שְׁהוּא עֲבוֹדָה
 47 רוּחָנִית שְׁבִנְפֶּשׁ, כִּי הַקֶּרֶת הַקֶּרְבָּנוֹת בַּגִּשְׁמִיּוֹת הִיָּתָה מְלוּוָה בַּעֲבוֹדָה
 48 רוּחָנִית־נִפְשִׁית. וְזֶהוּ הַחֶלֶק הַרוּחָנִי־
 49 נִפְשִׁי שֶׁל עֲבוֹדַת הַקֶּרְבָּנוֹת הוּא עֲנִין
 50 הַשְׁתַּתְּפוֹת הַפְּהִנִים וְהַלְוִיִּים
 51 בַּעֲבוֹדָתָם וְשִׁירָם וְזִמְרָם בְּעֵת
 52 הַבָּאָה הַקֶּרְבֵּן, שְׁזֵהוּ עֲבוֹדָה
 53 רוּחָנִית כִּי פִּרְט לַהֲקֶרֶת הַקֶּרֶבֶן
 54 בַּפּוֹעַל, הַכְּהָנִים הָיוּ עוֹבְדִים עֲבוֹדָה
 55 רוּחָנִית וְהַלְוִיִּים הָיוּ שִׁירִים וְזִמְרִים
 56 בַּעֲת הָעֲבוֹדָה בַּמִּקְדָּשׁ וְגַם זֶה עֲבוֹדָה
 57 רוּחָנִית.
 58 וְכִיוּן שֶׁעֲבוֹדַת הַקֶּרְבָּנוֹת הִיא עֲבוֹדָה
 59 רוּחָנִית, הָרִי הִיא שִׁיכָת לִכֵּל אָדָם, בְּכֹל
 60 זְמַן וּבְכֹל מְקוֹם, כְּפִי שֶׁהוֹלֵךְ וּמְבָאָר.
 61 וְעֲנִין עֲבוֹדַת הַקֶּרְבֵּן בַּעֲבוֹדָה
 62 בְּנִפְשׁ הָאָדָם הוּא, דְּכָתִיב⁷
 63 בַּתְּחִילַת פִּרְשֵׁת הַקֶּרְבָּנוֹת בַּתּוֹרָה,
 64 בַּחֹמֶשׁ וִיקָרָא "אָדָם כִּי יִקְרִיב
 65 מִכֶּם קֶרֶבֶן לַהוָי', מִן הַבְּהֵמָה
 66 מִן הַבְּקָר וּמִן כֹּי', דְּלִכְאוּרָה
 67 יִקְשֶׁה יֵשׁ לַחֲמוּהוּ עַל לִשׁוֹן הַכְּתוּב
 68 דָּאֵם הִיָּתָה כְּפִנְתוּ בָּזָה בַּמִּירָה
 69 "אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם" רַק לְבָאָר
 70 מִשְׁפָּטִי הַקֶּרֶבֶן הִלְכָה לַמַּעֲשֶׂה,
 71 הָיָה לִיָּה לְמִימָר הִיָּה לוֹ (לִפְסוֹק)
 72 לִימָר אָדָם מִכֶּם אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 73 כִּי יִקְרִיב קֶרֶבֶן לַהוָי', הִנֵּה
 74 כֹּף וְכֹף יִהְיֶה מִשְׁפַּט הוֹבָאָה
 75 הַקֶּרֶבֶן וְהַלְכוּתִיו, וּמִפְּנֵי מָה
 76 אוֹמֵר "אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם"
 77 לִשׁוֹן שֶׁשִּׁמְעוּ הַקֶּרֶבָה "מִכֶּם",
 78 מִעֲצָמָם וְכו'. אֲלָא יָדוּעַ בַּתּוֹרָה
 79 הַחֲסִידוֹת הַכְּפִנְתוּ בָּזָה הַטַּעַם
 80 שֶׁהַכְּתוּב אוֹמֵר "אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם"
 81 וְלֹא "אָדָם מִכֶּם כִּי יִקְרִיב" הוּא
 82 שְׂבָא הַכְּתוּב לֹא לְבָאָר רַק אֵת דִּינִי
 83 הַקֶּרְבָּנוֹת בַּפּוֹעַל אֵלָּא גַּם לְבָאָר כְּלָלוֹת עֲנִין הַקֶּרְבָּנוֹת בַּעֲבוֹדָה
 84 הַרוּחָנִית בְּנִפְשׁ הָאָדָם, וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּלִּשׁוֹן הַכְּתוּב "אָדָם כִּי
 85 יִקְרִיב", הָאָדָם כְּפִיָּשׁ יִתְקַרֵּב לְאֱלֻקוֹת, כֹּאֲשֶׁר תִּהְיֶה לוֹ הַתְּעוֹרְרוֹת
 86 וְיַעֲלֶה בְּרִצּוֹנוֹ לַהֲתַקֵּרֵב לְאֱלֻקוֹת (לְמִירוֹת שֶׁהוּא חֵי בַּעֲלוֹם הוּא הַגִּשְׁמִי וְנִשְׁמָתוֹ

1 וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם", לִפִּי כֹל הָאִמּוֹר מוֹכֵן
 2 כִּי־צֵד הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה ("וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם") אֲכֹן יִכְוֹלָה לִהְיוֹת בְּתוֹךְ כָּל
 3 אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּבַחֲנִית אֲתַפְּכִיא
 4 וְאֲתַהֲפִכָא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא, הִנֵּה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי זֶה יִתְרוֹן
 5 הָאֹר, כֹּאֲמֹר לַעֲלִיל בַּמַּעֲלָל וְיִתְרוֹן
 6 הָאֹר שְׂבָא מִתּוֹךְ הַחוּשׁ דְּאֶסְתָּלַק
 7 יִקָּרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיף הוּא
 8 בְּכוּלָּהּ עֲלָמִין, שְׂמָאִיר
 9 וּמִתְגַּלְגָּלָה בְּכֹל הָעוֹלָמוֹת בְּמִידָה שְׂוָה
 10 אֹר הַסּוֹבֵב שֶׁהוּא הָאֹר הַנַּעֲלָה
 11 שֶׁלְמַעֲלָה מִשְׁיִכּוֹת לַעֲלוּמֹת אֲבֵל עַל
 12 יְדֵי "אֲתַכְפִּיא" וְ"אֲתַהֲפִכָא" הוּא מֵאִיר
 13 בַּעֲלוּמֹת.
 14 קְצוּר. עֲקָר שְׂכִינָה שׂוֹרָה
 15 וּמִתְגַּלְגָּלָה בְּתַתְּחוּמִּים דְּרוּקָא
 16 בַּעֲלוּמֹת הַתַּתְּחוּמִּים בִּיּוֹר, כִּךְ הִיָּה
 17 בַּתְּחִילַת הַבְּרִיאָה וְכִךְ הִיָּה בַּהֲקַמָּה
 18 הַמִּשְׁכָּן עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבְּנוֹ. יְבָאָר
 19 דְּכְפִנְתָּ הַמִּטְרָה שֶׁל בְּרִיאָה
 20 הָעוֹלָמוֹת הִיא שְׂיִהָיָה דִּירָה
 21 לְקוּדְשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בַּעֲצָמוֹ
 22 בְּתַתְּחוּמִּים, וּבְמִיּוֹחַד בַּעֲלוֹם הוּזָה
 23 וְנַעֲשֶׂה מִטְרָה זֶה עַל שְׂעִיַּת הָעוֹלָם
 24 הַתַּתְּחוּן לִ'דִּירָה' לְקוּדְשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
 25 מִיּוֹשְׁמַת 'עַל יְדֵי אֲתַפְּכִיא
 26 וְאֲתַהֲפִכָא, שְׂמָמְשִׁיף הָאָדָם
 27 הַעוֹבֵד אֶת ה' בְּדִרְכֵּים אֵלָה אֵת אֹר
 28 הַסּוֹבֵב, שְׁזֵהוּ אֹר הַמֵּאִיר
 29 בְּכוּלָּהּ עֲלָמִין בְּכֹל הָעוֹלָמוֹת
 30 בְּשׂוּהָ.
 31 (ב) וְהִנֵּה עֲבוֹדַת ה' הָאִמּוֹרָה לַעֲלִיל
 32 (ב"אתכפיא" ו"אתהפכא") שֶׁמִּשְׁכִּיכָה
 33 לַעֲלוֹם הוּזָה אֹר אֱלֻקִּי נַעֲלָה בִּיּוֹר,
 34 לַמַּעֲלָה מִהָעוֹלָמוֹת, זֹאת הִיָּתָה
 35 הָעֲבוֹדָה בְּמִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ
 36 בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים שֶׁל בִּירוֹר
 37 עֲנִינֵי הָעוֹלָם הוּזָה וְהַעֲלָאָם לְקוּדְשָׁה,
 38 דְּבַחֲנִית אֲתַפְּכִיא תַּתְּחִילָתָה בְּדֶרֶךְ
 39 שֶׁל "אֲתַכְפִּיא" הַמִּבְיָא מוֹכִיל
 40 וּמַעֲלָה אֵת הָאָדָם לְדִרְגָּה גְבוּהָה יוֹתֵר לְבַחֲנִית אֲתַהֲפִכָא חֲשׂוּכָא
 41 לְנִהוּרָא, שְׁהָרִי הַפִּיכָת הַחוּשׁ עֲצָמוֹ לְאֹר הִיא עֲבוֹדָה יוֹתֵר נַעֲלִית מֵאִשֶׁר
 42 כְּפִיַּת הָרַע וְהַכְּנַעְתּוֹ כִּי ב"אתכפיא" הָרַע נִשְׁאָר בְּמַהוּתוֹ וְגַם אִם כַּעַת הוּא
 43 הוֹכְנַע יִיתְכֵן שְׂמֹאחֵר יוֹתֵר יַחֲזוֹר וְיִתְעוֹרֵר וְיִשׁוּב לִהְיוֹת רַע. וְאִילוֹ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

האדם הרוצה לעלות ממצבו הרוחני הנחות ולהגיע ולהתקרב
לאלקות, ואין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא¹⁰ עם
בריותיו, מלכתחילה, הקדוש ברוך הוא לא דורש מהבריות דברים שאין
להם יכולת לבצע ומתגלה ומאיר בכל אחד ואחד לפי כחו
ויכולתו ובכל אדם מאיר אור אלוהי
עד כמה שביכולתו להכיל ולקלוט,
כדאיתא מובא במדרש
רבה¹¹ "ויקשאוני הקדוש ברוך"
הוא מבקש מבני אדם לעשות דבר
כזה או אחר איני מבקש לפי
כחי בהתאם לכוחות ויכולות שלי,
של הקדוש ברוך הוא אלא לפי
כחו, לפי הכח של כל אחד
ואחד מבני ישראל בפרט, דעל ידי
זה עלידי הכוחות שהקדוש ברוך
הוא נותן לכל אדם הנה בכח כל
אחד ואחד מבלי יוצא מן הכלל
לעלות להתעלות ממצבו לפי שעה
ולהגיע למדרגה היותר
נעלית וכאמור, הכוונה היא
להתעלות אפילו לדרגת האבות.
וזהו הפירוש הפנימי בכתוב "אדם
פי יקריב", דבכדי שהאדם
יתקרב לאלקות הוא "מפם",
שפכם הדבר תלוי, כמבואר
לעיל, והינו והעבודה הרוחנית הוו
היא "מפם קרבן להווי",
דמפם מתוך עצמכם תקריבו את
הקרבן להווי, דאין הפונה
רק הקרבן של הבהמה
הגשמית על גבי המזבח הגשמי
בלבד, פי אם מפם מתוך האדם
עצמו ממש, והוא "מן
הבהמה", הבהמה שבלבו
של אדם, שהוא הנפש
הבהמית כפי שכתוב בכתבי
האזינו¹² ומבואר בספר התניא (פרק א)
"דלכל איש ישראל, אחד צדיק ואחד

מלובשת בגוף גשמי כך שהוא רחוק מאלקות) הנה מפם מתוך עצמכם
הוא קרבן להווי, ובנוסף לכך מפם ובפם תלוי הדבר להיות
קרבן להווי, היינו להיות קרוב אל הווי, וכאשר האדם רוצה
להתקרב לאלקות אין הדבר תלוי אלא בו עצמו דידוע דקרבנות⁸ מלשון
קירוב והתקרבות הם ענין קרוב
גם במובן של הקרבה, לתת ולמסור את
הפחות והחוששים וכאשר האדם
מבקש להתקרב לאלקות עליו למסור
את הכוחות והכישורות והיכולות שלו
לעבודת ה', ובא פזה הכתוב "אדם
כי יקריב מפם" לבאר, דכאשר
בא האדם להתקרב לאלקות,
הוא "מפם", והינו שתלוי הדבר בכס, דאל יאמר אדם
הדבר בכס, באדם עצמו, דאל
יאמר אדם בייאושו ומצבו איך
אתקרב אל אלקות, ויימנע
מעבודת הקירוב לאלקות מתוך חשש
שהדבר הוא מעל ומעבר ליכולתו
ובפרט פאשר יודע בנפשו
פנימה את מהותו העצמי מצבו
ומעמדו הרוחני כפי שהוא בעצם,
באמת שהוא בשפלות נחות
ביותר ומלכלך מבחינה רוחנית
בכמה ענינים לא טובים
שנדרקו בנפשו ופגמו בה, ואם פן
הוא פתקלית בשיא הרחוק
מאלקות וכדי להתקרב לאלקות
עליו דלג על פני פער גדול והוא עשוי
לשאול את עצמו ואיך אתקרב
לאלקות, ועל זה כדי להסיר את
החשש הזה הוא אומר שאין
לחשוש מפני המרחק הגדול כי מפם,
בפם הדבר תלוי, דכל אחד
ואחד מישאול גם מי שלפי שעה
נמצא במצב רוחני מאד שפל ונחות
יכול לאמר⁹ וצריך לשאול
להתעלות למצב רוחני נעלה מאד
ולשאול את עצמו מתי יגיעו
מעשי למעשי אבותי יצחק ויעקב, היינו שעליו לשאול
להגיע לרמה רוחנית כל כך נעלית, כמו האבות, ואין פזה הגפלות
כלל, שום דבר לא מהווה הגבלה שבגללה רק אנשים מסוימים, נעלים
במיוחד, יוכלו להתקרב לאלקות ואין שום דבר המונע ומעכב
חלילה, ושום דבר לא יכול להיות, חלילה, מחסום ומעצור בדרכו של

(8) ראה [מאמר] דיבור המתחיל טעמה הנ"ל, ושם נסמן. (9) תנא דבי אליהו רבה פרק כה. (10) עבודה זרה ג א. וראה ספר המאמרים אידיש בתחלתו. (11) במדבר רבה פרשה יב, ג.

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

נִסְדִּירָה עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְכִדְאִיתָא וְכִמּוּ שְׁכֵתוֹב בְּיוֹמָא (כא) 43
 עֲמִיד (ב) רְבוּצָה כְּאֶרֶץ שֶׁהָאֵשׁ שִׁירָה מִן הַשָּׁמַיִם אֶל הַמִּזְבֵּחַ הֵייתָה 44
 רְבוּצָה עֲלֵיו כִּמּוּ אֶרֶץ שְׂרֹבֵץ עַל הָאֶרֶץ (גְּחִלָּתָהּ שֶׁל אֵשׁ שְׁנִפְלָה מִן 45
 הַשָּׁמַיִם בְּיָמֵי שְׁלֹמֹה וְהִיתָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, רִשׁ"י). וְכִדְהָר 46
 אִיתָא מִזְבֵּחַ אֲדוּתָהּ הָאֵשׁ שִׁירָה עַל 47
 הַמִּזְבֵּחַ מִהַשָּׁמַיִם¹³ "אֶרְיָה דְּאֶבֶל 48
 קוֹרְבָנִין", אֶרֶץ שְׂאֻכֵּל קִרְבָּנוֹת, 49
 הֵנָּה כִּמּוּ כֵּן הוּא בְּעִבּוּדָה 50
 הַרוּחָנִית בְּנִפְשׁ הָאָדָם, שֶׁאֵין הִיא 51
 צְרִיכָה לְהִיטֵב בְּדֶרֶךְ זֶה כִּפִּי שֶׁהוֹלֵךְ 52
 וּמִפְּרֵט הָרִי יֵשׁ אֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה, 53
 שְׂבִיחָה מִלְמַעְלָה לֹא מִצֶּדַע עֲבוּדַת הָאָדָם 54
 וְהוּא הָרִשְׁפִּי אֵשׁ שְׁנִפְלָה 55
 הָאֱלֹקִית, שְׁקִימָה בַּהּ מִצֶּעֶם 56
 מִהוּתָהּ כִּי הִצְמָאן וְהִתְשַׁקָּה לְאֱלֹקוֹת 57
 בּוֹעֵרִים כֹּאֵשׁ וְכִמְאָמֵר הַפְּסוּק 58
 הַשִּׁירִים "רִשְׁפִּיָּה רִשְׁפִּי אֵשׁ 59
 שְׁלֵהֲבֵת יָהּ", וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ 60
 רַבִּי (הוּבָא בְּפִלְקוּט) עַל פְּסוּק 61
 זֶה שֶׁרִשְׁפִּי הָאֵשׁ שְׁנִפְלָה מִן הָאָדָם 62
 כֹּאֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה, שֶׁאֵין הָאֵשׁ 63
 מְכַבֶּה לְמִים וְאֵין הַמִּים 64
 מְכַבִּין לָאֵשׁ, וְהֵינּוּ שְׁבִטְבֵּעַ 65
 הַנִּפְשׁ הָאֱלֹקִית מִצֶּדַע טְבִיעָה 66
 וּמִהוּתָהּ הָרִי יֵשׁ בּוֹ רִשְׁפִּי אֵשׁ 67
 הָאֱהָבָה לְאֱלֹקִית, שֶׁנִּשְׁלָה לָאֵשׁ 68
 בְּגִלְלֵי הַצִּימָאן הַבוֹעֵר כֹּאֵשׁ וְהוּא 69
 בְּדוּגְמָא אֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה שֶׁאֵין 70
 הַמִּים מְכַבִּין אוֹתוֹ, וְהַמִּים 71
 שְׁבִטְבֵּעַ שְׁעוֹלִים לְכַבּוֹת אֶת הָאֱהָבָה 72
 לְאֱלֹקוֹת וּבְכָל זֹאת לְמַעֲשֵׂה לֹא מְכַבִּים 73
 אוֹתָהּ הֵם מִים רַבִּים כְּכֹתוֹב בִּשְׁרִי 74
 הַשִּׁירִים "מִים רַבִּים לֹא יִכְלּוּ לְכַבּוֹת 75
 אֶת הָאֱהָבָה וְנִהְיָה לֹא 76
 יִשְׁטוּפָהּ"¹⁴ בְּרַבְּבֵי הַטְּרָדוֹת בְּטְרָדָה הַפְּרָנְסָה וּבְכַבּוּלִים 77
 שׁוֹנִים בְּטְרָדוֹת שׁוֹנוֹת הַמְּכַבְּלִים וְעוֹלָלִים לְהוֹת גּוֹרֵם מִפְּרִיעַ, 78
 מִטְרִיד וּמְכַבֵּל אֶת הָאָדָם מִלְּעֶסֶק כְּרֹאֵי בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָה, וְלִמּוּדוֹת 79
 שֶׁהַטְּרָדוֹת הֵלְלוּ הֵן רַבּוֹת מְאֹד וּמִטְרִידוֹת מְאֹד, כִּמּוּ שֶׁטֶף זֶרֶם חֹזֵק שֶׁל מִים 80
 רַבִּים וּבְכָל זֶה הֵנָּה גַּם הַנְּהָרוֹת שֶׁהֵם מִשַׁל לְמִים רַבִּים מְאֹד הַזּוֹרִימִים 81
 בִּשְׁטֵף וְבוֹרֵם חֹזֵק בִּיטוּר לֹא יִשְׁטְפוּהָ, וְאֵין כִּכּוֹחַ שֶׁל הַטְּרָדוֹת וְהַפְּרָעוֹת 82
 הַרְבּוֹת לְפָגוּעַ בְּאֵהֶבָה ה' שְׁקִימָה בְּנִפְשׁ הָאֱלֹקִית לְפִי דְרִשְׁפִּי אֵשׁ 83
 הָאֱהָבָה שְׁבִטְבֵּעַ הָאֱלֹקִית הוּא בְּדִגְמָתָהּ אֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה דְּאֵין 84

1 וְכִדְוֵעַ הָעֲנִינִים בְּזָה, דְּאֵינּוּ דוּמָה הָאֶפְנִי הַבְּרוּרִים בְּכָל
 2 אֶחָד וְאֶחָד, כֹּאמֹר לְעִיל עֲבוּדַת הַקִּרְבָּנוֹת הַרוּחָנִית (עַל יְדֵי "אֶתְכִּפִּיא"
 3 ו"אֶתְכִּפִּיא") נִקְרָאת "עֲבוּדַת הַבְּרוּרִים" (מִוֶּשֶׁת רַחֵם שְׁכוּלָה גַּם אֶת עֵינֶיךָ
 4 הָעֹלָאִת נִיצוּצוֹת הַקְדוּשָׁה שֶׁנִּפְלָה בְּעֵינֵינוּ גְּשֵׁמִיִּים. וְכֵן הַכּוֹנוֹהַ בְּעִיקָר
 5 לְבִירוֹר וְתִיקוֹן שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית
 6 עֲצֵמָה שְׁעִינֵינוּ הַפְּרִדָּה הַטּוֹב שְׂבִיחָה
 7 מִהָרַע, וְיִזְכּוֹךְ וְעִידוֹן הַמִּידוֹת הָלֹא
 8 טוֹבוֹת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית שְׁנוּעָה
 9 לְהִבְיָא הָעֹלָאִת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית
 10 לְקְדוּשָׁה וְעַד לְהִתְאַחֲדוֹת שֶׁלָּהּ עִם
 11 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַל יְדֵי הַפִּיכָחָה
 12 לְקְדוּשָׁה, וּבְעִבּוּדָה זֶה יֵשׁ הַבְּדִלִים
 13 בְּהִתְאַסֵּם לְאֹפִיָּה וּמִהוּתָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
 14 הַבְּהִמִית שְׂבִיחָה (אֲדָם) דִּישְׁנֵנוּ
 15 שְׁנִפְלָה הַבְּהִמִית שֶׁלָּהּ הוּא
 16 "מִן הַבֶּקֶר" הֵינּוּ נֶפֶשׁ בְּהִמִית מְגוּשְׁמֶת
 17 בְּדוּגְמַת שׁוֹר נִגְחָה וְעַל מִדּוֹת
 18 גְּסוֹת בִּיטוּר, וְיֵשׁ שֶׁהוּא צֶאֱן
 19 שֶׁהוּא בְּהִמָּה דְּקָה וְלֹא גְסָה, אֵף
 20 שְׁגָם זֶה בְּכָלל בְּהִמָּה, אֶבֶל
 21 הוּא בְּדִקּוֹת עַל כָּל פְּנִים וּבִיחֹס
 22 לְנֶפֶשׁ הַבְּהִמִית מִסּוּג "בֶּקֶר", הִרִי נֶפֶשׁ
 23 בְּהִמִית מִסּוּג "צֶאֱן" הִיא עֲדִינָה וְדִקָּה
 24 כֵּן שְׂבִיחָתָהּ מִסּוּגִים מִסּוּגִים מִלֵּאכָה
 25 הַבְּרוּר וְהַתִּיקוֹן שֶׁלָּהּ יוֹתֵר קָלָה
 26 (וְכִמְבָּאֵר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן)¹² בְּקִנְיָנוֹ
 27 הַתְּפִלָּה, תִּרְס"ם מִמֶּנּוּ מִיּוֹד
 28 בְּנוֹשָׁא עֲבוּדַת ה' בְּתִפְלִיָּה שְׂכֵת הַרְבִּי
 29 הַרְשֵׁ"ב נִ"ע בִּשְׁנַת תִּרְס"ם שֶׁם הוּא עוֹסֵק
 30 בְּהַרְחָבָה בְּבִיאוֹר סוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל
 31 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית וְאֹפֶן הַבְּרוּר
 32 וְהַעֲלָאָה שֶׁל כָּל סוּג, וְזֶהוּ
 33 שְׂאֻמֵּר הַפְּסוּק וּמִסִּים אֲשֶׁר
 34 "תִּקְרִיבוּ אֶת קִרְבָּנְכֶם" שֶׁעַל כָּל
 35 אָדָם לְהַקְרִיב אֶת הַקִּרְבֵּן מִיּוֹד שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית
 36 הַפְּרִטִית שֶׁלָּהּ.
 37 וְהוֹלֵךְ וּמוֹסִיף פְּרִטִים לְגַבִּי הַמִּשְׁמְעוֹת שֶׁל עֲבוּדַת הַקִּרְבָּנוֹת בְּעִבּוּדָה הַרוּחָנִית
 38 שֶׁל הָאָדָם:
 39 וְהֵנָּה בְּהִקְרָבָה הַגְּשָׁמִי אֹפֶן הָעֲבוּדָה הוּא שְׁמִיכִיָּאִין בְּמִשְׁכֵּן וּבְבִית
 40 הַמִּקְדָּשׁ בְּהִמָּה גְּשָׁמִית וְלֹאחֵר תְּהִלָּה הַשְׁחִיטָה וְשֶׁאֵין הַהֲכָנוֹת שׁוֹרִפִּים
 41 אֶת הַבְּהִמָּה (כֹּלָה אוֹ חֵלְקָה, בְּהִתְאַסֵּם לְסוּג הַקִּרְבֵּן) עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ,
 42 וְהִיא הָאֵשׁ שְׁלֹמְעֵלָה, מְלַבֵּד הָאֵשׁ שֶׁהִדְלִיקוּ הַכֹּהֲנִים הִיא בְּבִית הַמִּקְדָּשׁ

(12) ראה גם כן שיחת שמחת תורה תרס"א (בספר תורת שלום). [מאמר] דיבור המתחיל משכני (השני) תש"א. 13) ראה זוהר חלק א ו, ב. זוהר חלק ב רעח, א. זוהר חלק ג יז, א. ועוד. 14) בארוכה ראה תורה אור ריש פרשת נח. המשך מים רבים תרל"ו. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

תורה כשור לעול ימצא על ידו תורה הרבה" (מצודת דוד) וכאן הכוונה
 שמתהפף ה"שור" הוא הנפש הבהמית מבהמיותו והיא מפסיקה להיות
 "בהמית" ועולה ונכלל ברשפי אש התשוקה והצמאון לאלוקות
 שבנפש האלקית (וכמבואר בספר התניא שהנפש האלוהית והנפש
 הבהמית נלחמות זו עם זו על השליטה
 באברי הגוף וגם על השליטה בכוחות
 הנפשיים. והשאיפה של הנפש
 האלוהית היא להפוך את הנפש
 הבהמית לטוב, כמו שכתוב בתניא פרק
 ט: "לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם
 הזה לאהבת ה'... שרעה נהפך להיות
 טוב גמור כמו יצר טוב ממש") וכמו
 שעל ידי קרפן הגשמי הרי
 מתברר הניצוצי דומם צומח
 חי, בכל דבר גשמי יש ניצוצות של
 קדושה שהם מקור החיות והקיום שלו
 וכיון שניצוצות אלה ירדו והתלבשו
 בגשמיות וחומריות יש צורך לברר
 ולהעלות אותם בחזרה למקורם
 באלוקות. וכאשר מקריבים קרבנות
 מהדומם, הצומח והחי מבררים את
 הניצוצות שבהם הנה כמו כן על
 ידי ההקדשה ברוחניות שתוכנה
 הוא התקרבות של הנפש הבהמית
 לקדושה ואלוקות הרי מתברר
 ומתהפף החשוקא החושך
 דנפש הבהמית לנהורא לאור.
 וזהו התוכן הפנימי של הציווי
 "ועשו לי מקדש ושכנתי
 בתוכם", שבנוסף למשמעות
 הפשוטה של ציווי להקים את המשכן
 ובית המקדש, הכוונה גם להשראת
 השכינה והחדרת קדושה ואלוקות
 בנפש, וכאמור שלכן נאמר "בתוכם"
 (ולא "בתוכי") דבתוך כל אחד
 ואחד הרי על ידי עבודתו
 הרוחנית בבחינת אתפכיא, והעקר המביא לידי אתהפכא
 כו', כאמור שהעבודה הנעלית יותר היא הפיכת החושך לאור והיא האופן
 העיקרי שדרכו ממשכים קדושה לעולם הנה פד אתפכיא סטרא
 אחרא אסתלק יקרא דקודשא בריך הוא פכולוהו עלמין,
 ו"הסתלקות" ועליית כבודו של הקדוש-ברוך-הוא האמורה כאן עניינה
 בחינת האור והגלוי, של האור האלוהי בכל העולמות שהוא בחינת
 סובב כל עלמין כו'. האור המאיר בכל העולמות בשווה, כמבואר לעיל.

המים מכבין אותה, היינו אש בעוצמה כזו ששום דבר לא יכול לכבות
 אותה ובזה צריך להיות ההקדשה ה"קרבן" של הנפש
 הבהמית, שגם הוא יהיה לו אהבה לאלוקות, שאהבת ה' של
 הנפש האלוהית תשפיע על הנפש הבהמית שגם היא תתקרב לאלוקות וכמו
 שכתוב בפרשת "שמע ישראל"
 "ואהבת את הוי' אלקיך בכל
 לבבך", ואמרו רז"ל שדיוק
 הלשון "לבבך" ולא "לבך" וכאילו
 נאמר שאהבת ה' צריכה להיות בשני
 לבבות ולא רק בלב אחד מלמד שעל
 האדם לאהוב את ה' "בשני
 יצרים", גם ביצר טוב וגם ביצר
 הרע, דגם הנפש הבהמית ולא
 רק הנפש האלוהית יהיה לו אהבה
 לאלוקות, דזה בא הדרך להביא
 לידי כך שאהבת ה' תהיה גם בנפש
 הבהמית היא על ידי התלבשות
 הנפש האלקית בנפש
 הבהמית, דתחלה במצב
 ההתחלתי הרי¹⁵ הנפש
 הבהמית מצד עצמה ומטבע מהותה
 אין לו שום ידיעה והרגש
 בענייני אלקות כלל, אמנם על
 ידי התלבשות הנפש האלקית
 בגוף הגשמי ובנפש הבהמית,
 ומתבונן האדם באמצעות הנפש
 האלוהית שלו בהתבוננות אלקי
 דגם הנפש הבהמית יוכל
 להשיגו, התבוננות באופן ובסגנון
 המובן גם לנפש הבהמית הנה על
 ידי זה נעשה התקרבות
 הנפש הבהמית לענייני אלוקות
 (וכמו שמבאר במקום אחר
 לגבי מהות ההתקרבות של הנפש
 הבהמית לאלוקות בעקבות פעולה
 מסוג זה של הנפש האלוהית
 שנעשה בשל ראשון חקיקה החלטה והסכמה כללית בהנפש
 הבהמית דאלקות הוא גם כן דבר המובן והמשג כו' ועצם
 ה'חקיקה' וההחלטה שניתן להבין ולהשיג אלוקות מקרבת את הנפש הבהמית
 לאלוקות, הנה אחר כך בשל מאחר יותר יש לנפש האלוהית השפעה
 יותר מעמיקה על הנפש הבהמית וכתוצאה מכך הוא כלשון הכתוב במשלי
 "רב תבואות בלב שור", לפי פשוטו כוונת הפסוק היא "הרבה
 תבואות באה על-ידי כח השור, כי יחרוש בשדה, רצה לומר המקבל עליו עול

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

למעלה או למטה, נקראת שיטה, נטייה וסטייה וכן פרוש
שטות, דשטות חוסר הגיון הוא ההטיה מהידיעה והחכמה,
ידיעה והשגה הכנה הוא דרך המצוע, הדרך הישרה הממוצעת
וההטיה הנטייה והסטייה מזה נקרא שטות.

והנה יש שטות דלעמת זה, שטות בכיוון הלא רצוי היינו נטייה
לצד הסטרא-אחרא שאינו צד הקדושה (הנקרא "לעומת זה" על שם הכתוב
"את זה לעומת זה עשה אלוקים")
וכמו שכתוב לגבי אשה סוטה
"כי תשטה אשתו", ופרש
רש"י ש"תשטה" פירושו תט
מדרכי הצניעות, וכתוב
"וישב ישראל בשטים"
ובמשך נאמר שבני ישראל חטאו שם,
שהוא הנטייה לצד הסטרא-אחרא
ענין¹⁸ השטות דלעמת זה, היינו נטייה מדרך המצוע לצד של
היפך הקדושה וכמאמר רז"ל
"אין אדם עובר עברה אלא
אם פן נכנס בו רוח שטות",
הרי שנטיה מדרכי התורה, ועבירה על
רצון ה' נקראת "שטות" ורוח הזך
רוח השטות שגורמת לאדם לחטוא
מכסה על האמת, ורוח
שטות זו שגורמת את החטא הוא
רוח הקלפה וסטרטא אחרא,
צד אחר שאינו צד הקדושה ונקרא
"שטות" על-דרך מלך זקן
וכסיל, כשם שהיצר הרע המפתה
את האדם לעבור עבירה נקרא "כסיל",
טיפש, והם הקליפות והסטרא אחרא
המכסים על האור והגלוי
האלוקי, דאלקות הוא אמת
וחיים, וכמו שכתוב "והו'
אלקים אמת הוא אלקים
חיים", האלוקות היא האמת והיא
מקור החיים כי האלוקות היא

המציאות האמתית וממנה נובעת החיות של כל הנבראים אלא שבעולם הזה
דבר מכוסה ונעלם, והאמת האלוקית היא לא בגלוי והנבראים לא מרגישים
שהחיות והקיום שלהם נובעים מהאלוקות וסבורים בטעות שהם בעלי
מציאות עצמאית והרוח שטות מכסה על האמת והחיות

קצור. יבאר ענין הקרפנות בעבודה הרוחנית בנפש האדם
ד"אדם פי יקריב" כאשר אדם ירצה להתקרב לאלוקות צריך להיות
מכס קרפן עליו "להקריב" מתוכו, היינו את הנפש הבהמית שלו. אש
שלמעלה ואש מלמטה, כשם שעל המזבח הייתה אש שירדה

מלמעלה והייתה גם אש שהביאו
למטה כך בעבודת ה' יש אהבה
דנפש האלקית שקיימת בה
מטבעה בדוגמת אש שלמעלה
ודנפש הבהמית שצריך להשפיע
עליה ולהחזיר בה אהבת ה', בדוגמת
אש שבאה מלמטה. אהבה דנפש
הבהמית באה על ידי
התלבשות נפש האלקית
בנפש הבהמית שתחילתה היא
בהתבוננות באלוקות באופן המובן גם
לנפש הבהמית.

והנה לאחר שנתבאר לעיל ענין
השראת השכינה במשכן וענין השראת
השכינה בנפש האדם יבין מה
שהמשכן היה מעצי שטים
דנקא, לאור המשמעות המיוחדת
של המושג "שטים" כפי שיתבאר
להלן, דלהיות שעקר העבודה
במשכן ומקדש הוא
לאהפכא חשוכא לנהורא,
להפוך חושך של היפך הקדושה לאור
אלוקי שזהו ענין עבודת
הקרפנות פנ"ל (ובכפרט¹⁶)
מעשה הקטרת שבו ענין בירור
החושך והעלאתו לקדושה מודגש יותר
מאשר בעבודות אחרות בבית המקדש
כי הסמנים של הקטרת היו מדברים
שאר בהם טעם ואינם משמשים למזון
והם בבחינת דומם שנחות יותר מצומח
וחי, ולאחר שעלו על גבי המזבח נוצר
מהם "ריח ניחוח אשה לה", היינו
הפיכת חושך לאור, ועל ידי
העבודה שבמקדש בכירור
והעלאת עניני העולם לקדושה הנה על ידי זה האיר גלוי אלקות
בעולם, ולכן היה המשכן בנוי מעצי שטים, דהנה שיטה¹⁷
בהקשר זה פרושה נטייה, סטייה, דהינו שיש דבר שהוא
אמצעי, שנמצא באמצע וההטיה מהאמצע לאיזה צד, לצד כלשהו

והעלאת עניני העולם לקדושה הנה על ידי זה האיר גלוי אלקות
בעולם, ולכן היה המשכן בנוי מעצי שטים, דהנה שיטה¹⁷
בהקשר זה פרושה נטייה, סטייה, דהינו שיש דבר שהוא
אמצעי, שנמצא באמצע וההטיה מהאמצע לאיזה צד, לצד כלשהו

(16) ראה תורה אור פרשת וישב ריש [מאמר] דיבור המתחיל בכ"ה בכסלו. אור התורה פרשת תולדות הגהה לריש [מאמר]
דיבור המתחיל ראה ריח בני. (17) ראה בכל הנ"ל המשך וככה תרל"ז פרק טל ואילך. קונטרס ומעין. (18) סנהדרין קו, א.
ספרי, במדבר רבה ותנחומא סוף פרשת בלק.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אֱלֹקִית, והיא הסיבה להעלם והסתר האמור ולכן נקרא בשם
 - 2 "קִלְפָּה", וכמו הקִלְפָּה המְכַסֶּה על הפרי, עד כדי כך שהפרי
 - 3 אינו נראה כלל, כן הרוח שטות של הקליפה והסתרא אחרא מְכַסֶּה
 - 4 מעלים ומסתיר על האור דגלוי אלקות.
 - 5 וזהו הסבה מה שאפשר איך
 - 6 יתכן אשר האדם יכול להיות
 - 7 חס-ושלום עובר עברה, 2 נקרא בשם "קִלְפָּה", וכמו הקִלְפָּה המְכַסֶּה על
 - 8 דלְכַאוּרָה איך אפשר ייתכן
 - 9 הדבר אשר יבוא האדם לידי
 - 10 עברה, והרי מעצם טבעו ומהותו
 - 11 יהודי קשור באלוקות בקשר שלא ניתן
 - 12 לניתוק (כפתגם רבנו הזקן – "יהודי
 - 13 לא יכול ולא רוצה להיות נפרד
 - 14 מאלוקות", וכפי שיבואר להלן)
 - 15 והוא רק לפי שאינו מרגיש¹⁹
 - 16 שְׂבֻזָּה בעשיית העבירה הוא נפרד
 - 17 מאלקות, ונדמה לו בטעות
 - 18 אשר עודנו ביהדותו והדבקות
 - 19 שלו באלוקות לא נפגמה, ואם האדם
 - 20 החוטא היה יודע את האמת כמו
 - 21 שהוא, שעל ידי החטא ועון
 - 22 נעשה נפרד מאלקות, הרי
 - 23 לא היה עושה את דבר
 - 24 העברה רחמנא-לצלן ה' יצילנו
 - 25 בשום אופן, למרות שיתכן שהוא
 - 26 מתאוה לעשות זאת וכדי להימנע
 - 27 מעבירה עליו להתגבר על ניסיונות
 - 28 קשים לפי ששטבע כל ישראל
 - 29 מעצם מהותו שאינו רוצה בשום
 - 30 אופן ואינו יכול כלל להיות
 - 31 נפרד מאלקות, והראיה
 - 32 ההוכחה לכך שבעצם מהותו כל יהודי,
 - 33 יהיה מי שיהיה, לא רוצה ולא יכול
 - 34 להיפרד ולהתנתק מאלוקות היא
 - 35 דכֹּאֲשֶׁר בֹּא לִידֵי נְסִיּוֹן וכוֹפִין
 - 36 אותו חס-ושלום על ענין של
 - 37 כפירה, למשל, כאשר מאלצים
 - 38 יהודי לעבוד עבודה זרה, חס-ושלום,
 - 39 דָּאֵז בשונה מעבירות אחרות בהם
 - 40 האדם עשוי לחשוב בטעות שעשית
 - 41 העבירה לא גורמת לו להיות נפרד
 - 42 מאלוקות הרי כשמדובר על עבודה זרה
 - 43 חס-ושלום אי אפשר לטעות
 - 44 ולחשב שאינו נעשה נפרד מאלקות, ובמצב כזה הרי הוא
- משליך חזיו מנגד, ולא מסכים לעבוד עבודה זרה אפילו אם לשם כך עליו לוותר על חייו ומקבל עליו כל המיני יסורין חס-ושלום ומוסר נפשו על קדשת שמו יתברך, וכן נראה במוחש ממש גם אפלו בדרגות הפחותות באנשים שמצבם הרוחני נחות מאד בקל שפקלים ופושעי ישראל לגבי שמירת מצוות אחרות דעלולים מסוגלים גם הם למסר נפשם על קדשת שמו יתברך, למרות שבמצוות אחרות הם כן עוברים על רצון ה' לפי דאז כשהוא ניצב בפני נסיון של עבירה כזו שבה אין מקום לספק שאם יעבור את העבירה יהיה נפרד מאלוקות הרי יודע ומרגיש בנפשו את הפיור והניתוק, ואינו רוצה חס ושלום להפריד מאלקי ישראל, דכזה להיות חס ושלום וחס-וחלילה נפרד מאלקי ישראל אין ביכלת שום בר ישראל, אף יהודי אפילו מי שכאמור לגבי מצוות אחרות נחשב "קל שבקלים" ר"פושעי ישראל" גם הוא לא מסוגל להיפרד מאלוקות אכל בשארי דברים, הינו בשארי עברות רחמנא-לצלן, הרי אינו יודע ואינו מרגיש שנעשה על ידי זה נפרד מאחידותו יתברך, ונדמה לו בטעות כי הוא עוד ביהדותו באשר היה, ולא חל שום שינוי בקשר שלו עם הקדוש-ברוך-הוא וזה הטעות הזו שהיא למעשה הגורם לאדם לעבור את העבירה בא מהות שטות דסטרָא אחרא שמכסה על האור והגלוי שלא ירגש בו, היינו שיש על נשמתו אור וגילוי אלוקי אבל הדבר לא ניכר ולא נרגש בו פרוש דהרוח שטות שמכסה על האמת גורם לו להאדם העדר ההרגש, והוא מאבד את היכולת לחוש עניני אלוקות וחינו שתקף החמדה²⁰ במארה העובדה והחמימות דנפש הפהמית גורם לו הקרירות שהתאוות לענייני העולם הזה הם בתוקף רב ובתשוקה חזקה והחמימות

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דִּנְפֶשׁ הַבְּהֵמִית שמתחממת ומתלהבת לתאוות העולם גֹּרֶם לוֹ
2 הַקְרִירוֹת והאדישות וְהַעֲדָר הַהֶרְגֶשׁ חוסר יכולת לחוש בַּעֲנִינִים
3 הַרוֹחֲנִיִּים ולהתלהב ולהתרגש מהם, פְּרוֹשׁ דִּיא צוֹגַעְבוֹנְדְקִיט
4 אוֹן צֶעֱקֶאכְטְקִיט ההתקשרות והלהט אֵין עֲנִינִי חֲמֻדָּה הלא טובה
5 וְתֵאוֹה בְּרִתִּיחָה, זֶה מְקָרָה
6 הַהֶרְגֶשׁ (דָּעַם דְּעֶרְהֶער און
7 גַּעפִּיל את ההכרה הפנימית ואת
8 יכולת התחושה) בַּעֲנִינִים
9 הַרוֹחֲנִיִּים, עַר אִזוּ אִזוּ פִּיל
10 אֵיפֶערֶגֶעֱעֶבֶען הוא מסור וקשור
11 במידה כל-כך גדולה בַּעֲנִינִי
12 תֵאוֹתִיו ורצונותיו הַחֲמֻרִים
13 וְהַגִּשְׁמִיִּים, אַז דְּער
14 רוֹחֲנִיתִיִּדְקֶער הֶרְגֶשׁ אִזוּ בֹא
15 אִים כך שההרגש הרוחני הוא אצלו
16 בְּתַכְלִית הַהֶעֱלֵם וְהַחֲסֵתָה,
17 וְהֵינּוּ שְׁנַעֲשָׂה בְּתֵי מְרָגִישׁ
18 כָּל, ומאבד לחלוטין את היכולת
19 לחוש ולהרגיש דברים רוחניים
20 ולהתרגש ולהתפעל מהם וְאִינוּ
21 מְרָגִישׁ לְהַנַּעֵם וְהַעֲרִבּוֹת
22 המתיקות וְהַטּוֹב וְהָעֲלִיוֹת והמעלה
23 בְּקִיּוֹם הַמַּצּוּוֹת, וְכֵן אִינוּ
24 מְרָגִישׁ הַפְּחִיתוֹת עד כמה זה
25 גרוע בְּרַחוּקוֹ מֵאֲלֻקוֹת שְׁנַעֲשָׂה
26 עַל יְדֵי חֲטָא וְעוֹן, וּבִדְרֹךְ
27 כָּל ה"רוח שטות" הגורמת את כל
28 זה הוא כְּסוּי הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית
29 שְׁמִכְסָּה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית,
30 ומונעת ממנה לפעול כפי שמתחייב
31 מצד מהותה כי מהותה האמיתית של
32 הנפש האלוקית מכוסה ונעלמת דְּהֵנָּה
33 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוא אֲלֻקוֹת
34 בַּעֲצָם מֵהוּתוֹ, ובלשון רבנו הזקן
35 בספר התניא (פרק ב): "חלק אלוקה
36 ממעל ממש" וּבִפְרָט הַנִּיצוּץ שְׁבוֹ²¹
37 אֶל גּוֹפּוֹ הַפְּרָטִי כו' כמובא בהערת הרבי בשולי הגיליון כאן מכתבי
38 האריז"ל: "יש ניצוץ קטן מאד שהוא בחינת אלוקות כו' וזה הניצוץ מתלבש
39 בכוח ניצוץ אחד נברא כו' הנקרא יחידה עד כאן לשונו. ויותר נראה לי
40 שמכוון כאן לניצוץ נברא הנ"ל. כלומר, הנפש האלוקית בכלל היא אלוקות,
41 והדברים אמורים במיוחד לגבי ניצוץ הבורא שמתלבש בבחינת 'יחידה'
42 שבנשמה), שְׁעַל יְדוֹ על-ידי אותו ניצוץ אלוקות הוא מְרָגִישׁ כָּל
- הַעֲנִינִים הָאֱלֹקִיִּים, מאחר שהנפש האלוקית היא אלוקות בעצם מהותה
הרי גם לאחר שהתלבשה בגוף עדיין יש לה מטבעה יכולת לחוש אלוקות
ולהתרגש מדברים אלוקיים-רוחניים וּמְרָגִישׁ מֵאֵד בְּדָבָר שֶׁהוּא
מִנְגֵּד לְאֲלֻקוֹת, וכשם שבכיוון החיובי יש לנפש האלוקית תחושה חיובית
לענייני אלוקות, כך יש לה מעצם
טבעה תחושה של דחייה ושלילה
ביחס לדברים המנגדים לאלוקות
וְהֵינּוּ דְּדָבָר שֶׁאִינוּ אֲלֻקוֹת
בְּגִלּוֹת אִינוּ רוֹצִה בּוֹ, אין לו
עניין בו והוא מתרחק ממנו וּבִפְרָט
בְּדָבָר שֶׁהוּא מִנְגֵּד עַל
אֲלֻקוֹת, היינו דבר שלא זו בלבד
שאינו אלוקות בגלוי אלא אפילו מנגד
לאלוקות הרי לא זו בלבד שאינו רוצה
בו אלא הסלידה ממנו היא בתוקף
גדול בהרבה וּבּוֹרַח מִזֶּה כְּבוֹרַח
מִדְּבָר הַמְּזִיק, ולא עוד אלא
שההתרחקות והבריחה מדבר המנגד
לאלוקות היא לא רק כבורח מדבר
המזיק סתם אלא וּכְאֵדָם הַבוֹרַח
מִמֵּיתָה, דְּבָרָיו לוֹ לְהַנַּפֵּשׁ
הָאֱלֹקִית דְּמִיתָה רוֹחֲנִית
רַחֲמָנָא-לְצִלָן וזה למעשה מה
שהאדם מביא על עצמו כאשר הוא
עובר עבירות ונפרד ומתנתק מאלוקות
שהיא מקור חייו הוא קָשָׁה יוֹתֵר
מִמִּיתָה גִּשְׁמִית חֶסֶם וְשִׁלּוּם,
ואם ממייתה גשמית, חס ושלום, אדם
מתרחק ובורח בכל כוחו קל-יחומר
שהוא נוהג כך כאשר הוא ניצב בפני
סכנה של מיתה רוחנית וְכָל
תְּשׁוּקָתוֹ וְחִפְצוֹ של האדם מצד
הנפש האלוקית הוא בְּאֲלֻקוֹת,
וְלַעֲשׂוֹת מענייני העולם הזה כְּלִים
לְאֲלֻקוֹת להכשיר אותם להיות כלים
ראויים להשראת השכינה, אלא שכל זה הוא מצד נפש האלוקית כפי שהיא
מטבעה ומהותה, אבל עליה להתמודד עם הנפש הבהמית שמכסה ומסתירה
עליה וְכָל גִּסּוֹת וְחֲמֻרִיּוֹת יִשׁוּת וּמִצִּיאוֹת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית,
שהיא גסה וחומרית, והמציאות שלה לא בטלה למה שנעלה ממנה אלא היא
חשה את עצמה ל"יש" ובעלת מציאות עצמאית חשובה, ובתור שכזו הִרְי
הוא הנפש הבהמית מְכַסֶּה וּמְסַתֵּיר וּמַעֲלִים היינו שלא מדובר בכיסוי
קל אלא כיסוי ש"מכסה ומסתיר ומעלים" עַל הַהֶרְגֶשׁ דִּנְפֶשׁ

(סג פרק יב יג. 21) אולי הכוונה למה שנאמר בעץ חיים שער דרושי אצילות בריאה יצירה עשיה פרק א (הובא בלקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל ושמתי כדכד השני פרק ב): יש ניצוץ קטן מאוד שהוא בחינת אלוקות כו' וזה הניצוץ מתלבש בכח ניצוץ אחד נברא כו' הנקרא יחידה, עד כאן לשונו. ויותר נראה לי שמכוון כאן לניצוץ נברא הנ"ל. ועיין גם כן לקוטי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **הָאֱלֹקִית**, על התחושה הטבעית של הנפש האלוקית שנמשכת לענייני
2 אלוקות ושוללת כל דבר שמנגד לאלוקות ו**בְּפִשְׁטוּת** הביטוי הפשוט של
3 כיסוד הנפש הבהמית על הנפש האלוקית **הוא אִזְ דְּעַר גְּעִשְׁמָאק פֿון**
4 **וְעוֹלֵט** העונג והנעם של העולם הזה הגשמי והחומרי (**עוֹלָם שֶׁהוּא**
5 **הָעוֹלָם** והסתר על אלוקות ועל
6 רוחניות) **אִזְ מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר**
7 **אויף דעם הָרָגֶשׁ אֱלֹקִי**, הרי
8 הוא מכסה ומסתיר על ה'הרגש'
9 האלוקי שקיים בנפש האלוקית ומונע
10 ממנו לפעול בגלוי **שֶׁזְהוּ** ההעלם
11 וההסתור על האלוקות שורר בעולם,
12 ובמיוחד ההעלם וההסתור על הנפש
13 האלוקית הוא **הִיפּוֹ הַפְּנוּנָה**
14 **מִמֶּשׁ**, ניגוד גמור **מִמָּה שֶׁהִיטָה**
15 **פְּנוּנָה** והמטרה **הַעֲלִינָה**
16 **בְּכִרְיָאָת הָעוֹלָמוֹת**, ההעלם
17 וההסתור על אלוקות הוא ההיפך הגמור
18 מהכוונה והמטרה של הקדוש-ברוך-
19 הוא בבריאת העולם שהיא **דִּנְתָּאָנָה**
20 **הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיט לֹ**
21 **יִתְבָּרַךְ דִּירָה פִּתְחֹתוֹנִים** העולם
22 נברא בגלל רצונו ר'תאוותו של
23 הקדוש-ברוך-הוא שדווקא העולם
24 הזה, למרות היותו גשמי וחומרי,
25 יתפוך להיות לו 'דירה', מקום ראוי
26 להשראת השכינה ודווקא כאן יהיה
27 גילוי אלוקות, וזאת **עַל יְדֵי עֲבוֹדַת**
28 **הָאָדָם** דווקא **בְּגוֹף וְנִפְשׁ**
29 **הַבְּהֵמִית** שמעלימים ומסתירים על
30 האלוקות, **וְלִהְיוֹת** כנשמה בגוף
31 **בְּעוֹלָם זֶה דְּוָקָא** למרות שהוא
32 מעלים ומסתיר על האלוקות **וּלְבָרְרוֹ**
33 להפריד את הטוב שבו מהרע
34 ולהעלותו לקדושה ולהפוך את החושך
35 לאור **וּלְזַכְּכוֹ**, ולשנות את הגסות
36 והחומריות של הגוף והנפש הבהמית
37 ולזכך ולענן אותם, **וּבִפְעֹל** ייתכן
38 מצב שבו האדם נוהג למעשה בניגוד
39 מוחלט לכוונה העליונה שהיא מטרת הבריאה, ואז **כָּא הִיפּוֹ חֶסֶם**
40 **וְשִׁלּוּם**, ותמורת זאת שהאדם יברר ויזכך את העולם נוצר מצב **שֶׁהָעוֹלָם**
41 **מַסְתִּיר אֶצְלוֹ עַל אֹר הָאָמֶת** האלוקות, ובגלל ההעלם וההסתור הזה,
42 **וְנִתְעַבָּה וְנִתְגַּשֵּׁם כָּל כֹּף עַד שֶׁנִּחְסַר אֶצְלוֹ** ואין לו כל חוש
43 **מִהֶהְרָגֶשׁ (הַנִּקְרָא פִּילְעֵן) בְּעֵנִינִים הַרוּחָנִיִּים**, שֶׁזְהוּ

44 **כָּא בְּסִפְת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית**, **שֶׁהוּא קְבוּעַ וּמִשְׁרָשׁ בְּעֵנִינִי**
45 **הָעוֹלָם**, לעומת הנפש האלוקית הנוטה לעניינים אלוקיים-רוחניים
46 ומשתוקקת להתקרב אל ה', הנפש הבהמית נוטה לשקוע בענייני העולם
47 הגשמי, להתחבר אליהם ולהתאחד איתם **וְזֶהוּ כָּל מַהוּתוֹ וְעֵנִינוֹ**,
48 **וּבִהֶם יִהְיֶה יִיחָשֵׁב וְיִדְבֵּר**
49 **בְּחַיִּית בְּהָרָגֶשׁ**, **מִיט אַ**
50 **גְּרוֹיִסְעֵן גִּישְׁמָאק**, בנועם ועונג
51 גדול **אֲשֶׁר הָרָגֶשׁ זֶה בְּכִלְלוֹתוֹ**
52 **עֵצֶם הַתְּחַבְּרוּת וְהַהֲתַרְשׁוּת** בענייני
53 העולם החומרי **וּבִפְרָט עֵנִין**
54 **הַנֶּעֱם (דְּעַר גִּישְׁמָאק) שִׁישׁ**
55 **לֹ בְּזָה הוּא שׁוֹלֵל אֵת**
56 **הַהָרָגֶשׁ בְּרוּחָנִיִּית**, ומונע מהנפש
57 האלוקית להתגלות ולפעול, שהרי
58 הרדיפה אחרי הגשמיות ובמיוחד
59 כשהיא מתוך הנאה גדולה והאדם
60 שקוע בה עמוק היא סתירה מוחלטת
61 להתלהבות והתרגשות מענייני אלוקות
62 **וְהַעֲקָר** הגורם העיקרי למצב של
63 העדר רגש חיובי לענייני אלוקות **הוּא**
64 **מִפְּנֵי הַקְרִירוֹת** והאדישות **שֶׁל**
65 **הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית**, **דִּי עֵצֶם**
66 **קְאֻלְטָקִיט** עצם הקרירות **שֶׁלֹ**
67 **אֵין עֵנִינִים רִוְחָנִים** וזאת **מִפְּנֵי**
68 **שֶׁהוּא בְּהֵמִי בְּעֵצֶם מַהוּתוֹ**,
69 **דְּשִׁמּוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו נֶפֶשׁ**
70 **הַבְּהֵמִי**, והשם הזה נובע מהעובדה
71 שזו אכן מהותו **כָּל חַיּוּתוֹ** הנושאים
72 שבהם הוא עוסק בחיות ובעניין רב
73 **וְהַרְגָּשָׁתוֹ** ובהם יש לו רגש
74 והתלהבות **הוּא רַק בְּעֵנִינִים**
75 **בְּהֵמִיִּים**, עניינים גשמיים וחומריים
76 שבהם האדם דומה לבהמה **וּכְמוֹ**
77 **שֶׁאֵינוֹ רֹאֵין בְּמוֹחַשׁ**, **דִּישׁ**
78 **אֲנָשִׁים כְּאֵלֹ אֲשֶׁר לְבַד זֹאת**
79 **שֶׁהֵם רִיקִים מִמְּחֻמָּה תוֹרָה**
80 **וּמַדּוּת יִשְׂרָאֵל** כך שאין בהם תוכן
81 רוחני חיובי **הֵנָּה** בנוסף לכך
82 **מַעֲשֵׂיהֶם כְּמַעֲשֵׂה בְּהֵמָה מִמֶּשׁ**, **שְׂדוּרְסִים** דורכים ומתייחסים
83 כולו **וּמַלְעִיגִים רַחֲמָנָא-לְצֵלן מַעֲנִינִים הַרוּחָנִים אֲשֶׁר אֵין**
84 **לָהֶם שׁוּם מִשְׁגַּ כָּלל**, באותם עניינים ורוחניים **וְהָרִי הֵם בְּכִהְמָה**
85 **מִמֶּשׁ**, ההולכת ודורסת מבלי הבחין כָּלל אם הוא עֶפֶר
86 **הַבָּחַן כָּלל** אם הוא עֶפֶר וְעֵץ או גוֹף אָדָם, **שֶׁהוּא מִפְּנֵי הָעֵדֶר הַהָרָגֶשׁ**

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַעֲדֵר הַהֶרְגֶּשׁ, בגלל חוסר היכולת להרגיש ולהבחין על מה ראוי לדורוך
2 ועל מה לא דְּבַהֲמָה הָרִי אֵין לָהּ דַּעַת ויכולת הבחנה, כְּמוֹ כֵּן
3 יִשְׁנֶם אֲנָשִׁים כָּאלוֹ שֶׁהֵם כְּבַהֲמָה מִמֶּשׁ, וְלוֹעֲגִים עַל
4 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת מאחר שאבדו את התחושות הנכונות ואת היכולת
5 להבחין (וּמֵהֶם) בין אלה שהנפש
6 הבהמית קובעת את צורת ההתנהגות
7 שלהם ישנם כאלה הַבּוֹחֲרִים לָהֶם
8 בעצמם, בשרירות ליבם דְּרָכִים
9 שוֹנִים, בשמירת התורה והמצוות
10 ומחליטים כִּי מִצְוָה זוֹ הֵם
11 מְקַיְמִים, וּבִזָּה אֵינֶם רוֹצִים
12 לְקַיְמָהּ כו', בדומה לאמור לעיל
13 שבגלל ה"רוח שטות" של הנפש
14 הבהמית המכסה על הנפש האלוקית,
15 האדם יוצר בטעות אבחנה בין עבירות
16 מסוימות לעבירות אחרות),
17 וְהַדּוּמָה, וכך ייתכן שאנשים
18 מקבלים החלטות מוטעות דומות לגבי
19 קיום התורה והמצוות דְּכָל זֶה הוּא
20 בָּא מִהֲעֻזּוֹת הַחוּצָה וְהַקְרִירוֹת
21 האדרישות דִּנְפֶשׁ הַבְּהֵמִית לענייני
22 קדושה ואלוקות, אֲשֶׁר זֶה הוּא
23 הַסֵּפֶה וְהַגּוֹרֵם מָה שְׁאֵדָם בָּא
24 לִידֵי עֲבֵרָה רַחֲמָנָא-לְצֻלָּן,
25 שֶׁהוּא כמבואר לעיל רוח שטות
26 דְּסִטְרָא אַחְרָא וְהַפְסוּי דִּנְפֶשׁ
27 הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵם מַעְלִימִים
28 וּמְסִתִּירִים עַל אור האֵמֶת
29 האלוקית של הנפש האלוקית שמצד
30 עצמה היא קשורה באלוקות בקשר
31 בלתי ניתן לניתוק עַד כִּי כֵן שֶׁהָאֵדָם
32 עובר עבירה חס ושלום שְׁנַעֲשֵׂה
33 כתוצאה מהעבירה הִיפָּךְ הַפְּנִיָּה
34 המטרה הַעֲלִיּוֹנָה בבריאת העולם,
35 דְּכּוֹנֶנָה הַעֲלִיּוֹנָה שְׁנֹבְרָא
36 הָעוֹלָם לַמַּעֲנָה היא בְּכָדִי לְכַרְוֹ
37 ולעזוב ולזכך אותו וְלַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי
38 לְאַלְקוּת, שהעולם הזה הגשמי
39 עצמו יהיה מקום ראוי להשראה
40 השכינה ו'דירה' לאלוקות וְעַל יָדֵי
41 כְּפִסּוּי הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שמכסה ומסתירה על האמת הִנֵּה בָּא לַמַּעֲשֵׂה
42 הַהִיפָּךְ מִמֶּשׁ, שֶׁהָעוֹלָם לֹא דִי שְׁאֵינוּ מִתְּבַרֵּר וּמִזְדַּבֵּךְ וּלְכֵן
43 אֵינוּ הוֹפֵךְ לְהִיּוֹת 'דירה' לאלוקות, הִנֵּה עוֹד מַעְלִים וּמְסִתִּיר עַל אור
- הָאֵמֶת, וְזֶהוּ הָרוּחַ שְׁטוּת שְׁמַכְסֶּה עַל הָאֵמֶת ובגללה האדם
עלול לעבור עבירות.
קָצוּר. יִבְאֵר דְּרוּחַ שְׁטוּת, שהיא תִּקְוָה הַתַּאֲוָה העובדה שהתאוות
לענייני העולם הזה הם בתוקף והאדם שקוע בהן וְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית בְּכָלֵל,
מצד טבעה ומהותה, מְכַסִּים עַל
הָאֵמֶת האלוקית שאמורה להאיר
בנפש האלוקית וְגוֹרָמִים הַעֲדֵר
הָרֶגֶשׁ הָאֲלֻקוּת חוסר הרגשה
והכרה פנימית באלוקות וְעֵלְיוֹ
הַמִּצְוֹת, וכן חוסר הרגשה והכרה
במעלות המצוות מצד אחד וּפְחִיתוּת
הַרְחוּק מֵהֶם ומצד שני האדם
מאבד את ההכרה והרגשה בכך
שהתרחקות מאלוקות ומהמצוות היא
דבר פחות וגרוע.
(ד) אֲמָנָם זֶה שֶׁהִנֵּפֶשׁ
הַבְּהֵמִית מְכַסֶּה עַל הַנֶּפֶשׁ
הָאֲלֻקִּית ומעלימה ומסתירה על
אורה, וְהִנֵּנוּ הָרוּחַ שְׁטוּת של
הסִטְרָא-אַחְרָא, שְׁמַכְסֶּה וּמַעְלִים
עַל אור הָאֵמֶת וְהַגְלִיז של
האלוקות, וְהִנֵּנוּ דָאס וואס
וועלט אֵיז מַעְלִים אויף
אַלְקוּת, העובדה שהעולם מעלים
על אלוקות הוא רק עַל הַמַּדּוּת
הרגש דִּנְפֶשׁ הָאֲלֻקִּית, כמבואר
לעיל בהרחבה כיצד הכיסוי וההעלם
על הנפש האלוקית פוגע ביכולת לחוש
ולהרגיש את חשיבותם ומעלתם
והעריבות של ענייני אלוקות אָבֵל
לֹא עַל הַעֲצָמוֹת דִּנְפֶשׁ
הָאֲלֻקִּית כי על עצם המהות של
הנפש האלוקית לא ניתן להעלים
ולהסתיר ושום דבר לא פוגע ולא פוגם
בה, כפי שהולך ומבאר.
דִּהְיָה כְּתִיב בשירת האזינו
"עֵקֶב חָבַל נַחֲלָתוֹ", ומוסבר
על כך בתורת החסידות אשר
הַתְּשׁוּרוֹת הקשר והחיבור העמוק
והפנימי של הַנֶּפֶשׁ בְּאַלְקוּת
הוא כמו חָבַל²² עבה הַתְּשׁוּרוֹת מִתְּרִי"ג נִימִין חוטים דקים,
דִּהְיָה בנמשל הוא הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָה, דִּנְשָׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם הוּא
הַחָבֵל האמצעי הַמְקַשֵּׁר בְּאַלְקוּת, וְלִזְאֵת הַנֶּפֶשׁ עֲצָמָה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְאֶחָדִים, להפוך לדבר אחד למרות שעדיין נשאר מרחק גדול ביניהם שזה
2 למעלה וזה למטה הִנֵּה כְמוֹ כֵּן הוּא גַם כֵּן בְּחֶבֶל דִּנְשָׁמָה, גם
3 הנשמה נמשלה לחבל המקשר ומחבר שְׂרָאשׁוּ הָאֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה
4 באלוקות, וְהוּא הִתְקַשְּׁרוּת אוֹת ה' תִּתְּנָה שם הוי' מורכב מארבעת
5 האותיות יו"ד, ה"א, ו"א, ה"א. והאות
6 ה"א הראשונה נקראת "ה' עילאה"
7 (עליונה) והאות ה"א האחרונה נקראת
8 "ה' תתאה" (תחתונה) והקשר של
9 הנשמה באלוקות פיורשו שהאות ה'
10 תתאה קשורה ומחוברת בְּהִג' אוֹתִיּוֹת יְהוָה, שלמעלה ממנה
11 בדרגה וְרָאשׁוּ אֶחָד הקצה השני
12 של 'חבלי' הנשמה קָשׁוּר לְמַטָּה, והוא בְּהִיאָרַת הַנְּשָׁמָה
13 הַמְתַּלְבֶּשֶׁת בְּגוּף הָאָדָם
14 לְהַחְיּוֹתוֹ, כמבואר בחסידות שגם
15 לאחר ירידת הנשמה למטה להתלבש
16 בְּגוּף, חלק פנימי ועצמי של הנשמה
17 נשאר למעלה ורק הארה מועטת ממנה
18 מלוכשת בתוך הגוף הגשמי.
19 וְזֶהוּ "נֶעֱקַב חֶבֶל נִחְלָתוֹ",
20 דָּגָם בַּמִּדְרָגוֹת הַנְּמוּכּוֹת של בני
21 ישראל שֶׁהֵם בְּבַחֲיַנַת עֲקָבִים
22 שנמשלו לעקב שברגל שהוא החלק
23 התחתון ביותר של גוף האדם, הִנֵּה
24 עַל יְדֵי חֶבֶל דִּנְשָׁמָה הָרִי הֵם
25 גַם הַיְּהוּדִים הִלְלוּ קָשׁוּרִים
26 ומחברים ומאוחדים בְּהַעֲצָמוֹת,
27 בעצמותיהם ומחותו של הקדוש-ברוך-
28 הוּא וְכִכְיֹכֹל שֶׁהֵם (נִשְׁמוֹת
29 יִשְׂרָאֵל) נִחְלָתוֹ החלק והירושה
30 שֶׁל מַעְלָה, וְעַל יְדֵי זֶה עַל יְדֵי
31 החיבור של הנשמה הֵם קָשׁוּרִים
32 באלוקות בְּתַכְלִית הַהִתְקַשְּׁרוֹת
33 תמיד, בְּכָל מַצָּב, גַּם אִם הַנֶּפֶשׁ
34 הַבְּהִמִית והקליפות מעלימים ומסתירים
35 עַל הַהֲרָגָה וְעַל הַמִּידוּת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
36 האלוקות, כמבואר לעיל. ומעתה, לאחר שהוסבר כי על עצם הנשמה אין
37 העלם והסתרה בשום מצב ומצד שני על הרגש ועל המידות יכול להיות הסתר
38 בגלל ה"רוח שטות" מוכן מדוע האדם לעולם לא יעבור עבירה שבה הוא
39 יודע בבירור שהוא נפרד ומתנתק מאלוקות ועם זאת לגבי עבירות אחרות
40 יתכן שה"רוח שטות" כן תססה על האמת: וְהִנֵּה עֲנִין הַכִּפְּיָרָה
41 רַחֲמָנָא-לְעָלָן אוֹ עֲבָרָה שֶׁהִיא בְּכֶרֶת חֲסִי-וְשָׁלוֹם, הֲלֹא הֵם
42 נִוְגְעִים לְעַצְמָם הַהִתְקַשְּׁרוֹת שֶׁל הַנְּשָׁמָה באלוקות, הֵינּוּ בְּכָלְלוֹת
43 הַהִתְקַשְּׁרוֹת וְלֹא רַק בִּפְרָט כֹּזֶה אוֹ אַחֵר, שֶׁהֵם עַצְמָם הַנְּשָׁמָה וְעַצְמָם
44 הַנֶּפֶשׁ, שֶׁבָּהֶם הִיא "עצם ההתקשרות" וְעַל-דִּרְךָ דְּכִתִּיב "כִּי

1 האמצעי המקשר ומחבר בין האדם לאלוקות שְׁוֹרָה מִתְרִי"ג נִימִין,
2 כנגד תרי"ג המצוות (כפי שיבואר להלן) וְכִדְאִיתָא מוֹבָא בְּסִפְרָא שֶׁל
3 בִּינוּנִים סֵפֶר הַתְּנִיָּא הַנִּקְרָא "סֵפֶר שֶׁל בִּינוּנִים" כִּי הוּא עוֹסֵק בַּעֲבוּדַת ה'
4 שֶׁל ה"בִּינוּנִים" שֶׁאֵינוֹ צָדִיק וְאֵינוֹ רֹשֶׁע פֶּרֶק נָא, דִּהְנִשְׁמָה כְּלוּלָה
5 מִתְרִי"ג כְּחוֹת, וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר
6 הַתְּנִיָּא שֶׁם: "שְׁתִּירִי"ג מִינֵי כְּחוֹת
7 וְחוֹת כְּלוּלִים בָּהּ בְּמַהוּתָּהּ וְעַצְמוּתָּהּ
8 לְצַאֲתָא אֶל הַפּוֹעֵל וְהַגִּילּוּי מֵהַהֶעֱלֵם,
9 לְהַחְיּוֹת רַמ"ח אַבְרִין וְשֵׁס"ה גִּידִין
10 שֶׁבְּגוּף עַל-יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת בַּנֶּפֶשׁ
11 הַחַיּוּנִית שֶׁשֶׁלָּה גַם כֵּן רַמ"ח וְשֵׁס"ה
12 כְּחוֹת הִלְלוּ".
13 וְטַעַם הַדְּבָר הוּא, הַסִּיכָה לִכְךָ
14 שֶׁכְּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הֵם בְּמִסְפַּר תְּרִי"ג הִיא
15 דְּאָמְרוּ רַז"ל (סִנְהֶדְרִין פֶּרֶק
16 ד' מִשְׁנָה ה') "חֵיב אָדָם לִזְמֹר
17 בְּשִׁבְלֵי נִבְרָא הָעוֹלָם",
18 דְּעוֹלָם הוּא מְלֻשׁוֹן הָעֵלֶם,
19 וְלִפִּי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת הַמִּשְׁנָה דְּכָל
20 אֶחָד וְאֶחָד חֵיב לִזְמֹר דִּהְעֵלֶם
21 ("עוֹלָם") וְצִמְצוּם הָרָאשׁוֹן כְּדִי
22 שֶׁמֵּהֲאֹרֶה הָאֱלֹקִי הָאִינְסוּפִי וְהַבְּלִי
23 מוֹגֵבֵל יִתְהוּ עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים
24 מוֹגֵבֵלִים, הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא עֹשֶׂה
25 בְּאוֹר הָאֵין-סוּף שׁוֹרֶה שֶׁל צִמְצוּמִים
26 שֶׁמַּעֲלִימִם אֶת הָאוֹר, כֵּךְ שֶׁרַק הָאֵרָה
27 מוֹעֲטָה מִמֶּנּוּ תַּתְּגַלֶּה וְתִרְדַּת לְהוֹוֶת אֶת
28 הַנִּבְרָאִים. וְתַחֲלִיל הַצִּמְצוּמִים הִיא
29 בְּצִמְצוּם הָרָאשׁוֹן שֶׁבוֹ הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-
30 הוּא סִילֵק אֶת אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַצִּידָה,
31 כִּכְיֹכֹל, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה אִפְשָׁרוֹת וְנִתְּנָה
32 מְקוֹם לְעוֹלָמוֹת. וְהָאֵדָם חֵיב לְדַעַת
33 לְזִמְרָה לְעַצְמוֹ שֶׁהָעוֹלָם וְהַצִּמְצוּם
34 נִבְרָא בְּשִׁבְלֵי, כְּמַשְׁמָחָה לְכָל אֶחָד
35 וְאֶחָד בְּכִדִּי לְכַרְרוֹ וְלִזְכְּרוֹ,
36 וְהָאָדָם הוּא בְּצִיּוּר בְּרִמּוֹת
37 וּבַתְּבִינָת רַמ"ח אַבְרִים וְשֵׁס"ה
38 גִּידִים שֶׁהֵם בְּמִסְפַּר תְּרִי"ג, דְּלָכֵן כִּיוּן שֶׁמַּשְׁמִיט בִּירוּר הָעוֹלָם
39 מוּטַל עַל הָאָדָם כָּל הַמִּדְרָגוֹת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת שֶׁל הָאוֹר הָאֱלֹקִי
40 מִדְּרָגָה לְדְרָגָה הֵם בְּמִסְפַּר הִנֵּה, וּבְעֵצֶם כָּל דְּרָגָה מִתְחַלֶּקֶת לְתִרִי"ג
41 בְּחִינוֹת וְלָכֵן הִנֵּה גַם בְּהִנְשָׁמָה עֲצָמָה שְׁעִלְיָה מוּטַל לְעוֹסֵק בְּבִירוּר
42 הָרִי יֵשׁ גַּם כֵּן תְּרִי"ג כְּחוֹת, שֶׁבָּהֶם תְּלוּיִים הַתְּרִי"ג מִצְּוֹת,
43 וְחֶבֶל זֶה דִּנְשָׁמָה הָרִי מִתְקַשֵּׁר בְּאֱלֻקוֹת, וְכִמּוֹ הַחֶבֶל
44 שְׂרָאשׁוּ אֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה, וְרָאשׁוּ הַשְּׁנִי קָשׁוּר לְמַטָּה,
45 כְּאִשֶּׁר קֶצֶה אֶחָד שֶׁל הַחֶבֶל קָשׁוּר לְמַעְלָה וְקֶצֶה הַשְּׁנִי קָשׁוּר לְמַטָּה הָרִי עַל
46 יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הַהִתְקַשְּׁרוֹת בֵּין ה"מעלה" וה"מטה" לְהִיּוֹת

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 זֶה הָרִי הוּא כָּל הַעֲצָמוֹת שֶׁל הַפֶּרֶט הֵזָה וְלֹא רַק חֵלֶק מוֹעֵט
 46 (מִמֶּנּוּ), וְעוֹד יוֹתֵר עֵבֶרִיָּה פְּרִטִית קִיִּים עוֹד הֵיכַת חֲמוּר שְׂדוּמָה לִעֲבִירָה
 47 עַל אִסּוּר חֲמוּר שְׁפּוֹעֵל חֲלִישוֹת בְּכָלִלוֹת הַחֶבֶל כְּמוֹכֵן בַּשְּׁטוֹת
 48 שְׁפִימָה וְנִיתוּק בִּאֶחָד מִמְרִיכֵי הַחֶבֶל מַחְלִישָׁה אֶת כָּל הַחֶבֶל, וְכך בְּנִמְשָׁל,
 49 אִף שְׂמֻדוֹבֵר עַל עֲבִירָה פְּרִטִית, בְּסוּפּוֹ
 50 שֶׁל דְּבַר יֵשׁ לְכַךְ הַשְׁפָּעָה עַל כָּלִלוֹת
 51 הַקֶּשֶׁר (וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר הַתְּנִיָּא, פֶּרֶק כֹּד:
 52 "אֲבָל בִּאֲמַת לֹאֲמִיתוֹ אֵפִילוֹ עֲבִירָה
 53 קֵלָה הִרִי הַעוֹבֶרָה עוֹבֵר עַל רִצּוֹן
 54 הַעֲלִיִּין בְּרוּךְ הוּא וְהוּא בְּתַכְלִית
 55 הַפִּירוּד מִיִּתְחוּדוֹ וְאִתְחוּדוֹ יִתְבָּרַךְ..."),
 56 וּבְכָל זֶה הֵנָּה לְהִיּוֹתָם רַק
 57 נִימִין פְּרִטִיִּים הָרִי אֵינּוּ נִרְגָּשׁ
 58 אֲצִלּוֹ כָּל כָּךְ, וְהָאֵדָם טוֹעָה
 59 לַחֲשׁוֹב שֶׁבְּעֵצָם הוּא לֹא נִפְרָד וְלֹא
 60 מִתְנַתֵּן וְהֵינּוּ שְׁבֻזָּה בְּעִבּוּרֹת
 61 פְּרִטוֹת אֵלּוֹ הֵנָּה הַמְּדוּת דִּנְפֶּשׁ
 62 הַבְּהֻמָּת הַתְּחוּשׁוֹת וְהַרְגָּשׁוֹת שֶׁלָּה
 63 מַעֲלִימִים וּמִסְתֵּירִים עַל
 64 הַמְּדוּת דִּנְפֶּשׁ הָאֱלֹקִית, וְהֵינּוּ
 65 שְׂאִינּוּ נִרְגָּשׁ אֲצִלּוֹ הָאוּר
 66 וְהַחֲחִיּוֹת הָאֱלֹקִי, וְזֶה הַסִּפָּה
 67 שְׂבָא לִידֵי עֲבִירָה רַחֲמָנָא
 68 לְצִלָּן, וְהֵינּוּ הָרוּחַ שְׁטוֹת
 69 דְּסִטְרָא אֲחֵרָא שְׂמִכְסָּה
 70 וּמַעֲלִים עַל אוּר הָאֵמָת,
 71 שְׂאִינּוּ נִרְגָּשׁ אֲצִלּוֹ הָאוּר
 72 הָאֱלֹקִי, כְּמִבּוֹאֵר לַעֲלִיל בְּאִרְיוֹת
 73 וְכֵה הֵנָּה יוֹרֵד רַחֲמָנָא לְצִלָּן
 74 מִדְּחִי אֶל לֵאחֹר שֶׁבִּשְׁלֵב
 75 רֹאשׁוֹן הַהֶעֱלֵם וְהִכְסִּיּוֹ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
 76 הַבְּהֻמָּת וְהַקְּלִיפּוֹת גּוֹרֵמִים לוֹ לֹאֲבָד
 77 אֶת הָרִגְשׁ הָרָאוּי לֵאלּוּקוֹת, בְּהַמְשָׁךְ
 78 הוּא יוֹרֵד לְמַטָּה מִזֶּה עַד שְׂבָא
 79 לַעֲשׂוֹת דְּבַר אִסּוּר רַחֲמָנָא
 80 לְצִלָּן, כְּפּוֹעֵל וְהוּא מַצִּיד הָרוּחַ
 81 שְׁטוֹת כְּנ"ל.
 82 קִצּוֹר. יִמְשִׁיף רִיוִסִיף עַל הַמִּבּוֹאֵר
 83 בְּפֶרֶק הַקּוּדִים דְּרוּחַ שְׁטוֹת
 84 הַמַּעֲלִימָה וּמִסִּירָה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית
 85 מִכְסָּה רַק עַל מְדוּת הָרִגְשׁ
 86 וְהַתְּחוּשׁוֹת דִּנְפֶּשׁ הָאֱלֹקִית וְלֹא
 87 עַל עֲצָמוּתָהּ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ וְעֵצָם הַהִתְקַשְּׁרוֹת
 88 בִּלְאוּקוֹת שְׁלֵעוּלִים לֹא נִפְגָּעוֹת וּנְפִגְמוֹת.

1 עֲזוּנְתִּיכֶם הִיוּ מְבַדְּלִים בֵּינֵיכֶם לְבִין אֱלֹקֵיכֶם", וְיֵשׁ לִפְרֹשׁ אֶת
 2 דִּיּוּק לְשׁוֹן הַפֶּסוּק "אֱלֹקֵיכֶם" וְלֹא "אֱלֹקִים" סֵתֵם דְּאֱלֹקֵיכֶם פְּרוּשׁ
 3 אֱלֹקָה שְׁלֹכֶם, וְהֵינּוּ הָאֱלֹקוֹת שְׂבֻנְשָׁמָה, כֵּך שֶׁהַכְּתוּב לֹא אוֹמֵר רַק
 4 שֶׁהַעוֹנוֹת מְבַדְּלִים בֵּין הָאֵדָם לֵאלּוּקוֹת בְּכָלֵל אֲלֵא מִדְּגִישׁ גַּם שֶׁהַעוֹנוֹן יוֹצֵר פֶּגַם
 5 וּפִירוּד בִּיחֹס לֵאלּוּקוֹת שְׂבֻנְשָׁמָה שֶׁל
 6 הָאֵדָם וְעֲנִינִים אֵלּוֹ עֲבִירוֹת
 7 שֶׁקְשׁוּרוֹת בְּכַפִּירָה אוּ בְּאִסּוּרֵי כֶּת
 8 הָרִי הֵם נוֹגְעִים בְּכָלִלוֹת
 9 הַהִתְקַשְּׁרוֹת, כְּאִמּוֹר, וְיִדְוֹעַ 23
 10 דְּעַל עֵצָם הַנֶּשְׁמָה הָרִי אֵין
 11 שׁוֹם דְּבַר הַמַּעֲלִים וּמִסְתֵּיר,
 12 וְהִיא נִשְׁאֵרֶת כְּשׁוֹרָה וּמִתְבַּרֶת בִּלְאוּקוֹת
 13 כְּכֹל מִצַּב וְלֹאֲתָהּ פֶּאֶשֶׁר בָּא אִיזָה
 14 דְּבַר שֶׁגַם הָאֵדָם יוֹדֵעַ וּמִכִּיר בְּכֵך שֶׁזֶה
 15 דְּבַר הַנּוֹגֵעַ בְּכָלִלוֹת הַהִתְקַשְּׁרוֹת
 16 נִפְשׁוֹ, שִׁכּוֹל לְהִיּוֹת נִפְרָד עַל
 17 יְדֵי זֶה מֵאֱלֹקוֹת חֲסִי-וְשָׁלוֹם,
 18 וְכֵן"ל דְּאִישׁ יִשְׂרָאֵל אֵינּוּ
 19 רוֹצֶה בְּשׁוֹם אֲפֵן וְאֵינּוּ יָכוֹל
 20 חֲסִי-וְשָׁלוֹם לְהַפְרִיד מֵאֱלֹקוֹת
 21 וְלָכֵן נִרְגָּשׁ אֲצִלּוֹ דְּבַר זֶה, וְזֶה
 22 פֶּשֶׁר הַעוֹבֶרָה שֶׁבְּמִקְרָה כּוֹה אֵפִילוֹ "קַל
 23 שֶׁבְּאֵלִים" מוֹסֵר אֶת נִפְשׁוֹ שֶׁלָּא לִעֲבֹד
 24 עֲבֹדָה זֹרָה אֲבָל בְּשִׂאֲרֵי עֲבִירוֹת
 25 חֲסִי-וְשָׁלוֹם שֶׁבָּהֶם לֹא נִיכֵר
 26 שֶׁהַעֲבִירָה עֲלֵיהֶם הִיא כְּפִירָה וְכֵן
 27 עֲבִירוֹת שְׂאִינֵם בְּכֶתֶר הָרִי הֵם
 28 נִימִין פְּרִטִיִּים וְדוֹקִים בְּחֶבֶל הַעֲבָה
 29 שֶׁל הַנֶּשְׁמָה, וְלָכֵן אֵינֵם נִרְגָּשִׁים
 30 אֲצִלּוֹ כָּל כָּךְ וּבְעִבּוּרֹת אֵלּוֹ הָאֵדָם
 31 לֹא מִרְגִּישׁ אֶת הַנִּיתוּק וְהַפִּירוּד
 32 מֵאֱלֹקוֹת.
 33 וְהֵגַם אִף עַל פִּי שְׁלֹאֲמִיתוֹ שֶׁל דְּבַר
 34 דְּבַעֲבָרוֹ עַל אֲחַת מִמְּצוֹת
 35 הָרִי אֲשֶׁר צִוָּה לַעֲשׂוֹתָן וְאֵינּוּ
 36 עוֹשֶׂה וּמִכְטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה, אוּ
 37 שְׁעוֹשֶׂה אֲחַת מִמְּצוֹת הָרִי
 38 אֲשֶׁר צִוָּה הָרִי לְבִלְתִּי
 39 לַעֲשׂוֹתָן וְעוֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא
 40 תַעֲשֶׂה, הָרִי עַל יְדֵי זֶה נִפְסָק
 41 הַנִּימָא פְּרִטִית מִתְרִיגָּה חֲחוּסִים
 42 שְׂמָהֶם שׁוֹר הַחֶבֶל, אוֹתוֹ חוֹס שְׁשִׁיךְ
 43 לְמַצּוּהָ זֹו בְּפֶרֶט (וְלֹאֲמִיתוֹ שֶׁל דְּבַר גַּם זֶה גּוֹרֵם נִיתוּק וּפִירוּד מֵאֱלֹקוֹת כְּמוֹ
 44 עֲבִירוֹת שֶׁל כְּפִירָה וְאִסּוּרֵי כֶּת אִף שְׂמֻדוֹבֵר בְּנִימָא פְּרִטִית כִּיּוֹן דְּבִכְפֶּרֶט

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ה) וְהָיָה כִּשְׁם שֵׁשׁ הַטִּיָּה נְטִייה, סְטִייה לְמִטָּה מִן הַדַּעַת
- 2 שֶׁהַדַּעַת הִיא הַדֶּרֶךְ הַיְשֵׁרָה וְהַמְמוּצָעַת שֶׁהוּא שְׁנִייה מִמֶּנָּה נִקְרָא בִּשְׁם
- 3 שְׁטוּת דִּקְלָפָה, הִיפֵךְ הַקְדוּשָׁה, הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן יִשְׁנֻ הַטִּיָּה נְטִייה
- 4 מִהַדֶּרֶךְ הַמְמוּצָעַת וְהַרְגִּילָה לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, וְהוּא שְׁטוּת
- 5 דִּקְלָפָה, כְּפִי שֶׁהוֹלֵךְ וּמְבָא.
- 6 וְהַעֲנִין הוּא, דְּהֵנָּה אָמְרוּ 1 (ה) וְהָיָה כִּשְׁם שֵׁשׁ הַטִּיָּה לְמִטָּה מִן הַדַּעַת
- 7 רַ"ל (כְּתוּבוֹת יז עמוד א) 2 שֶׁהוּא נִקְרָא בִּשְׁם שְׁטוּת דִּקְלָפָה,
- 8 "אָמְרוּ עָלָיו עַל ר' יְהוּדָא 3 הֵנָּה כְּמוֹ כֵּן יִשְׁנֻ הַטִּיָּה לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, וְהוּא
- 9 בְּרַבִּי אֵילְעָאי, שֶׁהִיָּה נוֹטֵל 4 שְׁטוּת דִּקְלָפָה. וְהַעֲנִין הוּא, דְּהֵנָּה אָמְרוּ רַ"ל
- 10 בַּד שֶׁל הָדָס וּמִרְקָד לִפְנֵי 5 (כְּתוּבוֹת יז עמוד א) "אָמְרוּ עָלָיו עַל ר' יְהוּדָא
- 11 הַפֶּלֶא וְכוּ', כְּדִי לִשְׁמַח אוֹתָהּ רַב 6 בְּרַבִּי אֵילְעָאי, שֶׁהִיָּה נוֹטֵל בַּד שֶׁל הָדָס וּמִרְקָד
- 12 שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מִרְקָד 7 לִפְנֵי הַפֶּלֶא וְכוּ', רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מִרְקָד
- 13 הִיָּה מִרְקָד לִפְנֵי הַכֹּהֵל אֲתֵלֶת 8 אֲתֵלֶת (שֶׁלֹּש בְּדִין, זוֹרֵק אַחַת וּמִקְבֵּל אַחַת,
- 14 (שֶׁלֹּש בְּדִין שֶׁל הַדָּסִים, זוֹרֵק 9 רַ"ש"), אָמַר רַבִּי זִירָא קָא מְכַסֵּף לָן סָבָא
- 15 אַחַת וּמִקְבֵּל תּוֹפֵס אַחַת, 10 (שְׁמוּזָלָל בַּכְּבוֹד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְנוֹהֵג קְלוֹת
- 16 רַ"ש"), אָמַר רַבִּי זִירָא קָא 11 רֹאשׁ בְּעֶצְמוֹ, רַ"ש"), כִּי נָח נִפְשִׁיה אֲפָסִיק
- 17 מְכַסֵּף לָן סָבָא הִזְקֵן מִבֵּישׁ אוֹתָנוּ 12 עֲמוּדָא דְנוּרָא בֵּין דִּידֵיהּ לְכֹלָא עָלְמָא וְכוּ', אָמַר
- 18 (שְׁמוּזָלָל בַּכְּבוֹד תַּלְמִידֵי 13 רַבִּי זִירָא אֶהְיִי לִיה שׁוֹטִיָּה לְסָבָא (שׁוֹט שֶׁל הָדָס
- 19 חֲכָמִים וְנוֹהֵג קְלוֹת רֹאשׁ 14 שֶׁהִיָּה מִרְקָד בּוֹ, רַ"ש")) וְאָמְרִי לִיה שְׁטוּתִיה
- 20 בְּעֶצְמוֹ לְרוֹקֵד כֵּךְ לִפְנֵי הַכֹּהֵל, 15 לְסָבָא (שֶׁהִיָּה מִתְנַהֵג בְּשׁוֹטָה, רַ"ש"), וְאָמְרִי לִיה
- 21 רַ"ש"), כִּי נָח נִפְשִׁיה אֲפָסִיק 16 שִׁיטְתִּיה לְסָבָא" (שִׁיטְתוֹ וּמִנְהַגוֹ, רַ"ש"), דִּשְׁטוּת
- 22 עֲמוּדָא דְנוּרָא בֵּין דִּידֵיהּ 17 זֹו הָרִי הִיא לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, שֶׁהוּא מִדְּרָגָה
- 23 לְכֹלָא עָלְמָא וְכוּ', כֹּאֲשֶׁר נָח 18 גְּבוּהָה וְנִפְלְאָה בְּמָאֵד מָאֵד, דָּאִישׁ וְאִשָּׁה הָרִי זָכוּ
- 24 נִפְשׁוּ (וּנִפְטַר מִן הָעוֹלָם) הַפְּסִיק (חֲצִץ) 19 הָרִי שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בִּינְיָהֶם, דָּאִישׁ הוּא אִשׁ י'
- 25 עֲמוֹד אִשׁ בִּינוּ לְכֹל הָעוֹלָם, וְאָ אָמַר 20 וְאִשָּׁה הוּא אִשׁ ה', וְכֹאֲשֶׁר זָכוּ אֶז הָרִי הֵם יִ"ה
- 26 רַבִּי זִירָא אֶהְיִי לִיה שׁוֹטִיָּה 21 כּו', (וְכֹא בְּגִלּוּי בִּנְיָן עֲדִי עַד כּו'), אִם כֵּן הָרִי זֹו
- 27 לְסָבָא הוֹעִיל לוֹ לִזְקֵן הַשּׁוֹט שֶׁלוֹ 22 מִדְּרָגָה גְּבוּהָה, לָכֵן בְּשִׁבִּיל זֶה זָכָה לְגִלּוּיִים
- 28 (שׁוֹט שֶׁל הָדָס שֶׁהִיָּה מִרְקָד 23 נְעִלִים בִּיּוֹתֵר דָּאֲפָסִיק עֲמוּדָא דְנוּרָא כּו', שֶׁזֶּהוּ
- 29 בּוֹ, רַ"ש") וְאָמְרִי לִיה וִישׁ 24 בְּחִינַת גִּלּוּי אֹרֹךְ בְּגִלּוּי מִמֶּשׁ כּו'. וְכֹאֲשֶׁר הַעֲנִין
- 30 אוֹמְרִים שְׂרָבִי זִירָא תַּחֲבֹטָא בְּנוֹסַח 25 הוּא, דְּהֵנָּה אֹרֹךְ אֵין סוֹף הָרִי לִית מַחֲשָׁבָה
- 31 אַחֵר, שֶׁהוֹעִילָה לוֹ לִזְקֵן שְׁטוּתִיה 26 תַּפִּסָּא בִּיה כֹּלָל, וְהוּא לְמַעְלָה מִגְּדֵר הַשְּׁגָה, דְּכָל
- 32 לְסָבָא הַשּׁוֹט שֶׁלוֹ (שֶׁהִיָּה 27 הַשְּׁגָה הֵנָּה גַּם הִיּוֹתֵר נְעִלִית הָרִי הוּא בְּגִדֵּר
- 33 מִתְנַהֵג בְּשׁוֹטָה, רַ"ש"), 28 הַשְּׁגָה עַל כָּל פָּנִים, אָבֵל מַה שְּׂאִינוּ בְּגִדֵּר הַשְּׁגָה
- 34 וְאָמְרִי לִיה וִישׁ אוֹמְרִים שְׂרָבִי זִירָא 29 הָרִי אִי אֲפָשֶׁר שִׁיתַּפֵּס בְּהַשְּׁגָה כֹּלָל, וְכֹדָאִיתָא
- 35 תַּחֲבֹטָא שֶׁהוֹעִילָה לוֹ לִזְקֵן שִׁיטְתִּיה 30 בִּסְפָּר שֶׁל בִּינוּנִים פֶּרֶק יח, וְלִגְבִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
- 36 לְסָבָא" (שִׁיטְתוֹ וּמִנְהַגוֹ, 31 הוּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַשֶּׁקֶל וְהַדַּעַת וְלִית
- 37 רַ"ש"), דִּשְׁטוּת זֹו שֶׁל זְלוּל 32 מַחֲשָׁבָה תַּפִּסָּא בִּיה כֹּלָל, הַכֹּל כְּפִתִּים אֲצִלוֹ
- 38 בַּכְּבוֹד עֲצוּמוֹ, כְּבִיכּוֹל, וְעִשְׂיִית מַעֲשֶׂה 33 יִתְבָּרֵךְ, כְּדִכְתִּיב "וְאֵנִי בָעַר וְלֹא אֶדַע בְּהִמּוֹת
- 39 שֶׁנִּרְאָה כְּשִׁטּוֹת כְּדִי לִשְׁמַח אֶת הַכֹּהֵל 40 הָרִי הִיא לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת,
- 41 שֶׁהוּא מִדְּרָגָה גְּבוּהָה וְנִפְלְאָה 41 הוּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַשֶּׁקֶל וְהַדַּעַת וְלִית
- 42 בְּמָאֵד מָאֵד, הַתְנַהֲגוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁל 42 מַחֲשָׁבָה תַּפִּסָּא בִּיה כֹּלָל, הַכֹּל כְּפִתִּים אֲצִלוֹ
- 43 לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, בְּדֶרֶךְ עַל-שִׁכְלִית, 43 הִיא דְּרָגָה רוּחָנִית גְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר, וְהִיא
- 44 הִיא דְּרָגָה רוּחָנִית גְּבוּהָה בִּיּוֹתֵר, וְהִיא 44 נּוֹבַעַת מִהֲבִנָּה וְהִכְרָה עֲמוּקָה בְּמַעֲלוֹת וְחוֹשִׁיבוֹתָיו שֶׁל עֲנִין הַנִּישּׁוּאִין כִּמְאֹמַר
- 45 נּוֹבַעַת מִהֲבִנָּה וְהִכְרָה עֲמוּקָה בְּמַעֲלוֹת וְחוֹשִׁיבוֹתָיו שֶׁל עֲנִין הַנִּישּׁוּאִין כִּמְאֹמַר 45 חֲכָמֵינוּ ז"ל דָּאִישׁ וְאִשָּׁה הָרִי זָכוּ הָרִי
- 46 חֲכָמֵינוּ ז"ל דָּאִישׁ וְאִשָּׁה הָרִי זָכוּ הָרִי 46 גְּדוּלִים בִּיּוֹתֵר כְּפִתִּים חֲסִרֵי שֶׁל אֲצִלוֹ לִגְבוֹי יִתְבָּרֵךְ, כְּדִכְתִּיב

באתי לגני אחותי כלה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 "וְאָנִי בַעַר וְלֹא אָדַע בְּהֵמוֹת הַיִּיטִי עִמָּךְ, וְאָנִי תָמִיד עִמָּךְ"
- 2 וְגו', כְּלוֹמַר שֶׁבִּזְהָ שְׂאֲנִי בַעַר וּבְהֵמוֹת אֲנִי תָמִיד עִמָּךְ",
- 3 כלומר, הדרך להתקרב אל הקדוש-ברוך-הוא איננה על-ידי הבנה והשגה
- 4 שהרי ככל שהאדם יצליח להבין ולהשיג באלוקות בסופו של דבר הרי
- 5 מחשבה אנושית לא מסוגלת להגיע
- 6 להבנה והשגה אמיתית בקדוש-
- 7 ברוך-הוא שלמעלה מגדר שכל
- 8 דְּבִכְדִּי לְהִגִּיעַ לְעֶצְמוֹתָיו
- 9 יִתְבָּרֵךְ ולהתחבר ולהתקשר עמו
- 10 הוּא לֹא עַל-יְדֵי הַשְׂכָּל אֲלֵא אֲדַרְבָּה
- 11 עַל יְדֵי בְטוּל הָרָצוֹן הָאִשִּׁי שֶׁל
- 12 הָאָדָם שֶׁלֹּמְעֵלָה מִטַּעַם וְדַעַת,
- 13 והביטול הוא למעלה מהשכל וְלִכְן
- 14 נִקְרָאת בְּחִינָה וּמִדְּרָגָה זוֹ שֶׁל
- 15 ביטול המציאות האישית באופן ע-
- 16 שְׂכִלִי בְשֵׁם שְׁטוּת.
- 17 וְזֶהוּ גַם כֵּן הַסִּיבָה לִכְךָ מָה
- 18 שֶׁהִנְבִּיא נִקְרָא בְשֵׁם מְשֻׁנָּע,
- 19 ובעוד שבדרך כלל משמעות הביטוי
- 20 היא חוסר דעת ושכל, למטה מהדעת,
- 21 כאן הכוונה למעלה מהדעת וּכְמוֹ
- 22 שְׂכָתוֹב גַּם לִגְבִּי אֶחָד מִבְּנֵי
- 23 הַנְּבִיאִים שֶׁנִּשְׁלַח עַל יְדֵי אֱלֹהִים
- 24 לְמַשׁוֹחַ אֶת יְהוָה לְמַלְךְ "מִדּוּעַ בָּא
- 25 הַמְשֻׁנָּע הַזֶּה" (וכפירוש המצודת
- 26 דוד: "כֵּן קִרְאוּ אֶת הַנְּבִיאִי, לְפִי שֶׁבַעַת
- 27 שְׁהִיָּה מִתְּבוֹדֵד בְּנִבְוָאָה הִיָּה נִדְמָה לָהֶם
- 28 כְּמַשְׁתַּנֵּעַ, עַל כִּי לֹא פָנָה אֶזְכְּרֵנִי
- 29 הַעוֹלָם"), דְּהֵנָּה בַּעַת הַתְּגִלּוֹת
- 30 הַנְּבִוָּאָה הִיָּה צָרִיף הַנְּבִיאִי
- 31 לְהִיָּתוּ בְּהַפְשֻׁטָה הַגִּשְׁמִיּוֹת²⁴,
- 32 וְהֵינּוּ הַפְשֻׁטָה יִצְיָאָה מִהַגְּדִירִים
- 33 שֶׁל הַשְׂכָּל וְהַמְּדוּת, וְלְהִיָּתוּ
- 34 בְּבַחֲנִיַת בְטוּל שֶׁלֹּמְעֵלָה
- 35 מִטַּעַם וְדַעַת, דְּזֶהוּ גַם כֵּן
- 36 עֲנִין הַפְשֻׁטָה הַלְּבוּשִׁים
- 37 הַגִּשְׁמִיִּים בַּעַת הַנְּבִוָּאָה, וּכְמוֹ
- 38 שְׂכָתוֹב בְּשָׂאוֹל "וַיִּפְשֹׁט גַּם
- 39 הוּא אֶת²⁵ בְּגָדָיו וַיִּתְּנָבֵא",
- 40 דְּהַלְּבוּשִׁים כָּל עֲנִין הַבְּגָדִים הֵם
- 41 בָּאִים מִצַּד חֲטָא עִץ הַדַּעַת,
- 42 דְּקָדָם הַחֲטָא כְּתִיב עַל אָדָם וְחוּהוּ "וַיִּהְיֶה שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים כֹּו"

- 43 וְלֹא יִתְבַּשְׁשׂוּ", כִּי כָל עוֹד לֹא הִיָּה לָהֶם יֵצֵר הָרַע לֹא הִיָּה מְקוֹם לְהַתְבַּיֵּשׁ
- 44 מִכָּךְ שֶׁהַגּוֹף עָרוֹם וְעַל יְדֵי חֲטָא עִץ הַדַּעַת נִתְחַדֵּשׁ עֲנִין
- 45 הַלְּבוּשִׁים, וְיִדּוּעַ דְּעֵקֶר הַחֲטָא הוּא הַהֲרָגָשׁ הַמַּעֲרֵב בְטוּב
- 46 וְרַע, לַעֲוֹנַת הַמַּצֵּב שְׁהִיָּה קוֹדֵם הַחֲטָא, לֵאלֵל כָּל רַעֲשׁ רַע, וְכְתִיב "וַיִּדְעוּ
- 47 כִּי עֵירֻמָּם הֵם", שְׁנִתְחַדֵּשׁ
- 48 בָּהֶם הַהֲרָגָשׁ הַמַּעֲרֵב בְטוּב
- 49 וְרַע, שֶׁזֶּהוּ גַם כֵּן עֲנִין
- 50 הַלְּבוּשִׁים, הַהֲרָגָשׁ הַמַּעֲרֵב
- 51 בְטוּב וְרַע, וּבְשֻׁרָשׁוֹ הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל
- 52 הַבְּגָדִים הַגִּשְׁמִיִּים הוּא הַרָגָשׁ
- 53 הַשְׂכָּל וְהַמְּדוּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם,
- 54 וְכַשֵּׁם שֶׁבַעַת הַנְּבִוָּאָה עַל הַנְּבִיאִי לַצַּחַת
- 55 מִגְּדִירֵי הַמַּצִּיאוֹת הָרוּחָנִית-נִפְשִׁית שֶׁלֹּ
- 56 וְלַהַתְבַּטֵּל לְחַלּוּטִין לְאִלּוּקוֹת, כֵּךְ הִיָּה
- 57 עָלָיו לְפִשּׁוֹט אֶת הַבְּגָדִים וְהַדְּמוּת
- 58 הַגִּשְׁמִיּוֹת שֶׁלֹּ וְלִכְן בַּעַת הַנְּבִוָּאָה
- 59 הִיָּה צָרִיף לְהִיָּתוּ הַפְשֻׁטָה
- 60 הַלְּבוּשִׁים שֶׁהוּא עֲנִין
- 61 הַפְשֻׁטָה הַהֲרָגָשׁ דְּשְׂכָל
- 62 וּמְדוּת, וְהֵינּוּ לְהִיָּתוּ בְּבַחֲנִיַת
- 63 בְטוּל הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים וְלֹאֲבֵד
- 64 לְגַמְרֵי אֶת הַדְּמוּת וְהַצִּיּוֹר שֶׁל
- 65 הַמַּצִּיאוֹת הָאִשִּׁית שֶׁלֹ עַל כָּל
- 66 הַחֵיכּוּסִים שֶׁלָּה, וְכַמְבָּאָר
- 67 בְּרַמְבַּ"ם בְּהַלְכוֹת יִסּוּדֵי
- 68 הַתּוֹרָה, "מִיִּסּוּדֵי הַדַּת לִידַעַ
- 69 שֶׁהָא-ל יִתְבָּרֵךְ מִנְּבִיא בְּנֵי
- 70 אָדָם, וְהַנְּבִוָּאָה חָלָה עַל חֲכָם
- 71 וְגַבּוֹר הַמִּתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, וְאִין
- 72 יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּשׁוֹם
- 73 דְּכָר", וְכַמְבָּאָר שֶׁם בְּאַרְכָּה
- 74 כְּמָה גְדוּלָּה מַעֲלַת הַנְּבִיאִים, וְלִכְן
- 75 מֵאַחַר שֶׁהִנְבִּיא מִתְעַלָּה מִגְּדִירֵי הַשְׂכָּל
- 76 (וְגַם הַמִּדּוּת וְכָל שֶׁאֵר פְּרָטֵי הַמַּצִּיאוֹת
- 77 וְהַיִּישׁוֹת שֶׁלֹ וּמִתְבַּטֵּל לְחַלּוּטִין
- 78 לְאִלּוּקוֹת) נִקְרָאת בְּחִינָה זוֹ
- 79 שְׁטוּת, שֶׁזֶּהוּ הַהֲטָיָה נִטְיָיָה
- 80 לְמַעֲלָה מִן הַדַּעַת וְהַשְׁגָּה,
- 81 וְלְהִיָּתוּ שֶׁהַעֲבוּדָה בְּמִשְׁכָּן
- 82 וּמִקְדָּשׁ הוּא לְאַהֲבָא
- 83 חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא, לְהַפּוֹךְ חוֹשֶׁךְ
- 84 לְאוֹר עַד כִּדִּי כֵךְ דְּהַחֲשֵׁךְ עֲצָמוֹ יֵאִיר, כְּמַבּוֹאֵר לְעִיל בְּפָרְקִים א-ב

(24) תניא קונטרס אחרון דיבור המתחיל להבין מה שכתוב בפרי עץ חיים בשם רעיא מהימנא פרשת משפטים. וראה זוהר חלק ב קטז, ב. - ועיין גם כן טור ושולחן ערוך אורח חיים סימן צח. שולחן ערוך רבנו שם והלכות תלמוד תורה פרק ד סעיף ה. (25) בכתוב (שמואל א יט, כד) ליתא תיבת "את". אבל ככפנים הוא בגוף כתב יד קודש דתרנ"ח, מה שאין כן [בקונטרס] ומעין (מאמר כו פרק א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהִינוּ דְמַהֲשׁוּת דְלַעֲמַת זֶה שלמטה מן השכל המעלימה ומסתירה
 - 2 על אלוקות ולכן היא בבחינת חושך יִהְיֶה בְּבַחֲנִית שְׁטוּת דְקִדְשָׁה
 - 3 שהיא למעלה מן השכל ובבחינת אור, לָכֵן הִיא הַמְשָׁכָן מַעֲצֵי שְׁטִים
 - 4 דִּוְקָא, "שטים" מלשון שטות וְהִינוּ הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת הַמִּתְבָּרַר
 - 5 וְנַעֲשֶׂה מִן הַלְמַטָּה מִן הַדַּעַת
 - 6 לאחר שחושך ה"למטה מן הרעת" 1
 - 7 מתברר ומודכן והופך לאור של 2
 - 8 "למעלה מן הרעת".
 - 9 והולך ומפרט את משמעות הדברים
 - 10 בעבורת ה' של כל אחד ואחד:
 - 11 וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
 - 12 וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל
 - 13 אֶחָד וְאֶחָד, שְׁעִיין זה של הפיכת
 - 14 השטות דלעומת זה לשטות דקדושה
 - 15 שהיה במשכן קיים למעשה בעבודת ה'
 - 16 של כל אחד ואחד וְזֶה בָּא עַל יְדֵי
 - 17 עֲבֹדַת הָאָדָם בְּעֲבֹדַת
 - 18 הַבְּרוּרִים הַפְּרִיטִית שָׁלוֹ, שְׁפֹעֵל
 - 19 לְאַהֲפָקָא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא,
 - 20 וְהִינוּ לְהַפֵּךְ אֶת הַלְמַטָּה מִן
 - 21 הַדַּעַת דְּעוֹלָם (פֶּן וְעֵלֶט של
 - 22 העולם), שִׁיְהִיָּה מִזֶּה לְמַעְלָה
 - 23 מִן הַדַּעַת, כְּפִי שֶׁהוּלֵךְ וּמִבָּאֵר
 - 24 דִּישָׁנָם כְּמָה דְּבָרִים בָּאָדָם
 - 25 שֶׁהוּא נוֹהֵג מִתְנַהֵג וְעוֹשֶׂה כֵּן
 - 26 לא בגלל סיבה הגיונית המתקבלת על
 - 27 הרעת אלא וְיִיֵּלַע אֲזוּי טוֹט
 - 28 וְעֵלֶט, כִּי כֵן נוֹהֵגִים בְּעוֹלָם
 - 29 וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֵם כְּמוֹ חֵק
 - 30 שֶׁבְּלָתִי מְזִיזִים אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ
 - 31 ואנשים עושים אותם ללא טעם אלא
 - 32 רק לְפִי דְכֵן הוּא הַנְּהִיגָה
 - 33 הָעוֹלָם, וְכְמוֹ כְּמָה עֲנִינִי
 - 34 נְמוֹס וְהַדּוּמָה כּו', שְׁנַחוּג
 - 35 לעשות אותם רק כִּי כֵן נִהוּג בְּעוֹלָם
 - 36 הֵנָּה אֵת זֶה צְרִיכִים לְהַפְּכוֹ
 - 37 מִמַּצֵּב שֶׁל לְמַטָּה מִהֲרַעַת אֶל
 - 38 הַלְמַעְלָה מִן הַדַּעַת בְּעֲבֹדָה,
 - 39 וְכְמוֹ עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל זְמַנִּי
 - 40 הָאֲכִילָה וְזְמַנִּי הַשְׁנָה, הֵנָּה
 - 41 מִצַּד הַרְגֵּשׁ הָעוֹלָם הֵם
 - 42 קְבוּעִים בְּעֵתִים וְזְמַנִּים, וּבִדְרוֹךְ
 - 43 כלל אנשים אוכלים וישנים בזמנים
 - 44 קְבוּעִים וְלֹא מוֹכֵנִים לְשׁוֹנֵת אֶת הַהֲרַגֵּל שֶׁלָּהֶם בְּעִינֵין זֶה וְגַם כְּשֶׁצְרִיךְ
- לְהִתְעַסֵּק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, וּמִכָּל מְקוֹם הֵנָּה זְמַנִּים הָאֵלֶּה עַל
- פִּי הָרֹב בְּלָתִי נִיזְזִים וּבְלָתִי נִדְחִים כָּלֵל וְעַקֵּר, וְאִנְשִׁים לֹא
- מוֹכֵנִים לְדַחַת אֲרוּחָה אוֹ זְמַן שִׁינָה אֲפִילוֹ לְמִטְרוֹת רִירוּחַ בְּמִסְחָר, וְאֵךְ זְמַנִּי
- הַקְּבִיעוּת שֶׁל תוֹרָה וְהַפְּלָה הֵם נִדְחִים וְאִין לָהֶם קִבְעָה,
- וְאִנְשִׁים מְסוּגִלִּים לְדַחַת קְבִיעוּת שֶׁל
- זְמַנִּי תְּפִילָה וְזְמַנִּי לְיִמּוֹד תוֹרָה בְּשִׁבְלִי
- מִטְרוֹת כֹּאֵלָה וְאַחֲרוֹת וְיֵשׁ שְׁהֵם
- נִדְחִים חֲסִי-וְשָׁלוֹם לְגַמְרִי, וְלֹא
- רַק שׁוֹמֵן הַתְּפִילָה אוֹ הַלִּימּוֹד
- מִתְאַחֲרִים אֵלָּא מוֹתָרִים עֲלֵיהֶם
- לְחִלוּטִין, חֲסִי וְשָׁלוֹם, וְאִלֵּם הֵנָּה
- הָאָדָם אֲשֶׁר נוֹתֵן אֵיזָה
- חֲשָׁבוֹן לְנַפְשׁוֹ, הָאָדָם יֵשׁ אֵיזָה
- חֲכָמָה בְּהִנְהִיגָה כְּזוֹ, הַמִּתְבּוֹנֵן
- בְּדַבָּר וְעוֹשֶׂה חֲשָׁבוֹן-נַפֶּשׁ יִבֵּן
- שֶׁהַנְּהִיגָה הַזֶּה הִיא חֲסֵרַת הַגִּיּוֹן דְּמִי
- הוּא הַיּוֹדֵעַ עֲתוֹ וְזְמַנּוֹ מִתִּי
- יִפְטֹר מִן הָעוֹלָם, וְכִדְאִיתָא מוֹבָא
- בְּמִדְרַשׁ רַבָּה ²⁶ "אִין אָדָם
- שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִיפְטֹר שְׁלִיט לְיוֹמָר
- הַמִּתִּינִי לִי עַד שְׁאַעֲשֶׂה
- חֲשָׁבוֹנִתִי וְעַד שְׁאַצְנֶה
- לְבִיתִי" כּו', וְאִיךְ יִתֵּן כָּל
- נַפְשׁוֹ עַל דְּבָר שְׁאִין בּוֹ מִמָּשׁ
- כָּלֵל, עֲנִינִי הָעוֹלָם הַזֶּה שְׁלֵאֲמִיתוֹ
- שֶׁל דְּבָר הֵם חֲסֵרִי עֵרֶךְ וְעַל הָעַקֵּר
- מֵה שֶׁהִיָּתָה הַפְּנוּנָה בִּירִידַת
- נִשְׁמָתוֹ לְמַטָּה עֲנִינִי עֲבוֹדַת ה'
- בְּלִימּוֹד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוּוֹת הוּא
- שׁוֹכַח לְגַמְרִי, וְהוּא רַק מִצַּד
- הָרוּחַ שְׁטוּת שֶׁלִּמְטָה מִטַּעַם וְרַעַת
- וְחֲסֵרַת הַגִּיּוֹן שְׁמִכְסָּה עַל הָאֲמָת,
- הֵנָּה כִּיּוֹן שֶׁהוּא נִתּוֹן תַּחַת הַהִשְׁפָּעָה
- שֶׁל ה'"שטות דקליפה" זֹאת תִּהְיֶה
- עֲבוֹדָתוֹ לְהַפֵּךְ שְׁטוּת זֶה
- דְּעוֹלָם ל"שטות דקדושה", לְהַפּוֹךְ
- אֶת הַחוֹשֶׁךְ לְאוֹר, וְיִעֲמֹד עַל נַפְשׁוֹ
- וְיִקְבַּע לוֹ עֵתִים לְתוֹרָה מִבְּלִי
- לְבָטֵל אוֹ אֲפִילוֹ לְדַחַת אוֹתָם, וְאִז
- כֹּאשֶׁר יִקִּים בְּעַצְמוֹ אֶת הַצִּיּוּר "וְעָשׂוּ
- לִי מִקְדָּשׁ" וְיַהֲפֹךְ אֶת חוֹשֶׁךְ הַקְּלִיפָה
- לְאוֹר הַקְּדוּשָׁה הֵנָּה יִקְוִים בּוֹ בִּפְרֹט
- "וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם", שְׁתַּמּוֹרֵת
- הַמַּצֵּב בּוֹ יֵשׁ עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הָעוֹלָם וְכִסּוּי הִיָּה מִצַּב הַפּוֹךְ שְׁאִיֵּר לוֹ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גְּלוּי אֹר אֶלְקִי בְּנִפְשׁוֹ, וְזָהוּ סִיכּוֹם וְהַהוּרָאָה לַמַּעֲשֶׂה שֶׁבְּדַבְּרִי
- 2 הַזֶּה שֶׁהוּבָאוּ בְּתַחֲלִיל הַמֶּאֱמָר כִּד אֶתְכַפֵּיָא סְטָרָא אַחְרָא,
- 3 שְׁעַל יְדֵי שְׁפּוּעַל לְהַפֵּךְ אֶת הַשְּׁטוּת דְּנִפְשׁ הַבְּהֵמִית
- 4 אֵין דְּעַם קֶאֱדָ פּוֹן וְעֵלְט וְאֵת הַהִתְלַחֲבוּת וְהַלֵּהט שֶׁל הָעוֹלָם
- 5 בַּעֲנִינִים גַּשְׁמִיִּים אֶל הַקִּדְשָׁה
- 6 בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמַּצּוּת, אֲזִי 1 בְּנִפְשׁוֹ, וְזָהוּ כִּד אֶתְכַפֵּיָא סְטָרָא אַחְרָא, שְׁעַל יְדֵי
- 7 אֶסְתַּלַּק יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא 2 שְׁפּוּעַל לְהַפֵּךְ אֶת הַשְּׁטוּת דְּנִפְשׁ הַבְּהֵמִית אֵין
- 8 בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְהוּ עֲלָמִין, 3 דְּעַם קֶאֱדָ פּוֹן וְעֵלְט אֶל הַקִּדְשָׁה בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה
- 9 מִתְעַלָּה כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקִּדּוּשׁ בְּרִיךְ הוּא 4 וְהַמַּצּוּת, אֲזִי אֶסְתַּלַּק יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
- 10 בְּכָל הָעוֹלָמוֹת שְׁמַאִיר וּמִתְגַּלָּה 5 בְּכוּלְהוּ עֲלָמִין, שְׁמַאִיר וּמִתְגַּלָּה אֹר הַסּוֹכֵב כָּל
- 11 אֹר הַסּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין הָאֹר 6
- 6
- 7 קְצוּר. יִבְאָר שְׁטוּת וְהִטָּיָה לְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת דְּקִדְשָׁה, וּכְמוֹ הַפְּשֻׁט הַרְגָּשׁ הַשְּׁכָל וְהַמַּדּוּת בַּעַת
- 8 הַנְּבוּאָה. הַמְשָׁכֵן מַעְצֵי שְׁטִים, אֶתְהַפְּכָא דְּשְׁטוּת דְּלַעֲמַת זֶה לְשְׁטוּת דְּקִדְשָׁה. וְעַל דִּרְךָ זֶה בַּעֲבוּרָת
- 9 כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

אגרות קודש

ב"ה, י"א שבט, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו.

ובעמדנו למחרת יום ההילולא השנים עשר של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל,

יהי רצון - שכהתחלת וראש פרק השנים עשר של ההמשך באתי לגני - שנתן כ"ק מו"ח אדמו"ר
ללמדו ביום ההסתלקות שלו - יתגלה אור א"ס למטה עד אין תכלית, ובזה יתגלה ג"כ האוצר דלמעלה,

אוצרו של ממה"מ הקב"ה, מה שהוא למעלה אין קץ, היא הבחינה דעין לא ראתה, ואשר
בשביל נצוח המלחמה,

למעלה - מלחמת הקדושה נגד הקליפה, ולמטה - מלחמת נה"א נגד נה"ב,

להכות בכורי מצרים, תוקף ועוצם המצרים וגבולים, ותוקף ועוצם הקליפה -

פוחחים ונותנים האוצר ע"י שרי הפקידים שהם פקיד החיל והכוונה בזה - הם אנשי החיל,

ויהי כל זה בטוב הנראה והנגלה, וכמ"ש יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וכהבקשה ואוצרך הטוב
לנו תפתח,

ויבוא כל זה בפועל ועד למעשה, שהוא העיקר, ובמילואו באופן כדבעי ל' למיעבד - בלימוד
התורה (נגלה וחסידות) בעבודת התפלה ובקיום המצות.

בברכה לבשו"ט בכל האמור

מ. שניאורסאהן

בס"ד, י"ג שבט, ה'תש"י

ז) וְהִנֵּה האות יו"ד שְׂבָאוֹת ד', מה שְׂבָזָה מִתְחַלֵּק תְּמוּנַת הַדְּלִי"ת מִתְמוּנַת הָרִי"ש, הוא מְאַחֲרִיו דוֹקָא, וְהִי"ד אִם שֶׁהוּא אוֹת זַעֲרָאִי מִכָּל הָאוֹתִיּוֹת, הִנֵּה הוּא רֹאשׁ לְכָל הָאוֹתִיּוֹת, דְּכָל אוֹת הָרִי תַחֲלֹתוֹ אוֹת יו"ד, וְהוּא מֵה שְׂבִי"ד נִבְרָא הָעוֹלָם הַבָּא, דְּעַל זֶה אוֹמֵר "כִּי כָל בְּשָׂמִים וּבְאַרְצֵי", וְתִרְגָּם "דְּאַחִיד בְּשָׂמִיָּא וּבְאַרְעָא"^א, שֶׁהִיא סְפִירַת יְסוֹד שְׂבַחֲנִית הַמַּלְכוּת מְקַבֵּל מִמֶּנָּה, וּמֵה דְאַחִיד בְּשָׂמִיָּא וּבְאַרְעָא, הִנֵּה שְׂמִים וְאַרְצֵי, שְׂמִים אֵשׁ וּמִים, בְּחִינַת חֶסֶד וּגְבוּרָה, וְאַרְצֵי בְּחִינַת מַלְכוּת, וְהוּא שְׁעַל יְדֵי סְפִירַת הַיְסוֹד הוּא יַחֲדוּ חֶסֶד וּגְבוּרָה וּמַלְכוּת, אָבֵל "וְלָרֶשׁ אֵין כָּל", דְּכָאוֹת רִי"ש אֵין כָּל בְּשָׂמִים וּבְאַרְצֵי, שְׂאֵין לָהֶם סְפִירַת הַיְסוֹד הַמְּחַבֵּר, וְגַם הַדְּבוּר הוּא כָּא בְּתַכְלִית הַהֶעָלָם וְהַהֶסְתֵּר, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב "נִגְאַלְמָתִי דּוּמְיָה הַחֲשִׁיתִי" כו', דְּגַם הַדְּבוּר כָּא בְּתַכְלִית הַהֶעָלָם, לְהִיּוֹת דְּהָאוֹר וְחִיּוֹת הַמְּחִיָּה אֶת הַסְּטָרָא אַחְרָא, הוּא הָאֲרָה דְּהָאֲרָה, חִיצוֹנִיּוֹת דְּחִיצוֹנִיּוֹת, וּבָא בְּתַכְלִית הַהֶעָלָם. וְזֶהוּ דִּיעָקֵב אָמַר "יֵשׁ לִי כָל", וְעֶשֶׂו אָמַר "יֵשׁ לִי רַב", דְּבִקְדָּשָׁה שֶׁהוּא בְּחִינַת וּמִדְּרַגַּת יַעֲקֹב אָמַר "יֵשׁ לִי כָל", בְּחִינַת "כָּל" דְּאַחִיד בְּשָׂמִיָּא וּבְאַרְעָא, אָבֵל בְּעֶשֶׂו שֶׁהוּא קִלְפָּה וְסְטָרָא אַחְרָא אָמַר "יֵשׁ לִי רַב", שֶׁהוּא אֵין לוֹ בְּחִינַת "כָּל" הַמְּחַבֵּר כִּיעָקֵב, כִּי אִם "רַב", שֶׁהֵם רַבּוּי הַשְּׁפָעוֹת גְּשָׁמִיּוֹת, וּכְמֹאֲמַר רַב מִתִּבְתָּא^ב "מֵאֵן דְּאִיהוּ זַעֲרִי אִיהוּ רַב, וּמֵאֵן דְּאִיהוּ רַב אִיהוּ זַעֲרִי", דְּבִקְדָּשָׁה דְּאִיהוּ זַעֲרִי דְּאִזְעִירֵת גְּרָמָא, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב "מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטָן הוּא", אִיהוּ רַב בְּגִלּוּי בְּחִינַת "כָּל", אָבֵל מֵאֵן דְּאִיהוּ רַב דִּישׁ לוֹ רַב אִיהוּ זַעֲרִי^ג, דִּ"לָּרֶשׁ אֵין כָּל", וְהוּא רַק בְּהַשְׁפָּעָה גְּשָׁמִית. וְזֶהוּ דְּכְתִיב "כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעֲבוּ", וּפִרְשׁ בְּזִהְרָה^ד שְׂקָאִי עַל ע' פְּרִי הַחֵג, וְזֶהוּ "כְּפִירִים רָשׁוּ", שֶׁהֵם הוֹלְכִים וּמִתְמַעֲטִים. וְיִדּוּעַ דַּע' פְּרִים הֵם נִגְדַּ ע' שָׂרִים, דְּהַשְׁפָּעָה גְּשָׁמִית נִקְרָאת רָשׁוּ שֶׁהוּא בְּחִינַת עֲנִי כו'. וּבְמִקְדָּשׁ מְלֶךְ אֵיתָא דְּקִלְפָּה וְסְטָרָא אַחְרָא נִקְרָאִים "פְּרִים", וּשְׁנִיָּהֶם אָמַת, דְּלִהּיּוֹת כְּלָלוֹת הַחִיּוֹת שְׂמִחָה אוֹתָם הוּא רַק הָאֲרָה דְּהָאֲרָה מִהָאֲרַת הַקְּדָּשָׁה, וְלִכְּן הַשְׁפָּעָה הוּא בְּתַכְלִית הַהֶעָלָם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁהוּא הַשְּׁפָעָה חִיצוֹנִיּוֹת דְּחִיצוֹנִיּוֹת. וְזֶהוּ שְׁנֵי גּוּפָא עוֹשֶׂה אוֹתָם בְּבְחִינַת יִשׁוּת יוֹתֵר, וּכְמוֹ פְּרָעָה שְׂאָמַר "לִי יֶאֱרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי", שְׁנֵיהֶם הֵיפֹךְ הָאָמַת מִמֶּשׁ, דְּהָאָמַת הוּא שְׁנִתְּבִירָךְ בְּבִרְכָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב (וּכְדִּיאִתָּא בְּפִרוּשׁ רִש"י עַל פְּסוּק "וַיִּבְרָךְ יַעֲקֹב" כו'), וּפְרָעָה הוּא אוֹתִיּוֹת הָעֶרְף, הִנֵּה עוֹד כֹּחַשׁ וְהִיָּה כְּפוּי טוֹבָה לֵאמֹר "לִי יֶאֱרִי" כו', וְהִנֵּנוּ שְׁעַל יְדֵי הַשְּׁפָעָה הָרִי הוּא נַעֲשֶׂה בְּבְחִינַת יֵשׁ יוֹתֵר.

קצוּר. יִמְשִׁיךְ דְּהִי"ד שְׂבַחֲחוּרֵי הַד' הוּא כָּל דְּאַחִיד, "יֵשׁ לִי כָל". לָךְ"ש אֵין כָּל. יֵשׁ לִי רַב דְּקִלְפָּה גּוֹרֵם יִשׁוּת.

(8) חלק ג רנט, א.

(7) זוהר חלק א קכב, ב. זוהר חלק ג קסח, א.

י. קטנה. יא. שמחבר ומאחד שמים וארץ. יב. וכמאמר ראש הישיבה (בגן עדן): מי שהוא קטן הוא גדול, ומי שהוא גדול הוא קטן, שבקדשה שהוא "קטן", כי הוא מקטין את עצמו, וכמו שנאמר "מי יקום יעקב כי קטן הוא", הוא גדול, בגלוי בחינת "כל", אבל מי שהוא "רב" (גדול) ש"יש לו רב" הוא קטן.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נאמר ב'שיר השירים', הקדוש-ברוך-הוא אומר לכנסת ישראל:
 - 2 **בְּאֵתִי¹ לִגְנִי אֲחֹתִי כִלְהָ², וּמִבֵּיא עַל זֶה כְּבוֹד-קְדוּשַׁת**
 - 3 **מוֹרֵי-וְחָמִי אֲדַמּוּ³ר** הרבי הרי"צ **בַּעַל הַיֶּאֱרָצִיט וְהַלּוּלָא**
 - 4 (יום הסתלקותו הוא יו"ד שבט שנת תש"י) **בְּמֵאֲמָרוֹ הַיְדוּעַ לְיו"ד**
 - 5 **שָׁבֵט תִּשְׁ"י**, באותן שנים הרבי
 - 6 הרי"צ היה נוהג למסור לפרסום מעת
 - 7 לעת מאמר חסידות בכתב, ולקראת
 - 8 הימים יו"ד-י"ג שבט תש"י מסר את
 - 9 המאמר דיבור-המתחיל 'באתי לגני
 - 10 אחותי כלה' – המאמר נועד לפרסום
 - 11 ליום היארצייט של אמרוקנתו הרבנית
 - 12 רבקה (נסתלקה ביו"ד שבט תרע"ד)
 - 13 ושל אמו הרבנית שטערנא-שרה
 - 14 (נסתלקה ב"ג שבת תש"ב), ולאחר
 - 15 פרסום המאמר לקראת ימים אלה,
 - 16 הרבי הרי"צ עצמו נסתלק ביו"ד שבט
 - 17 תש"י, והתברר למפרע שהמאמר נמסר
 - 18 ליום הסתלקותו (וביו"ד שבט מדי
 - 19 שנה, החל משנת תש"א, הרבי נהג
 - 20 לומר מאמר חסידות דיבור-המתחיל
 - 21 זה) **דְּאֵיתָא מוּבָא בְּמִדְרָשׁ**
 - 22 **רַבְהֵא³ "לִגְן" אֵין פְּתִיב בָּאן**
 - 23 הכתוב אינו אומר "לגן" בלשון סתמית
 - 24 **אָלָא "לִגְנִי" לִגְנוּנִי** מקום
 - 25 הייחוד שלי (היינו המקום שבו
 - 26 הקדוש-ברוך-הוא מתייחד, כביכול, עם
 - 27 בני ישראל, כשם שבתחילת הבריאה
 - 28 התייחד עם האדם), **לְמָקוֹם שֶׁהָיָה**
 - 29 **עָקְרִי [נִינּוֹ עָקַר דִּירְתּוֹ] שֶׁל**
 - 30 הקדוש-ברוך-הוא, עיקר השראת
 - 31 השכינה] **בְּתַחֲלָה, דְּנִכְעַת**
 - 32 **בְּרִיאַת הָעוֹלָם] עָקַר** הגילוי
 - 33 וההשראה של **שְׁכִינָה בְּתַחֲתוֹנִים**
 - 34 בעולמות התחתונים ובמיוחד בעולם הזה הגשמי שהוא העולם התחתון ביותר
 - 35 הָיָה, וְעַל-יְדֵי הָעֲנִינִים בְּלִתֵּי רְצוּיִים שֶׁהָיוּ לְאַחֲרֵי-זֶה החל
 - 36 מחטא עץ הדעת והחטאים שחטאו בני האדם אחר כך נִסְתַּלְקָה הַשְׁכִּינָה
- מֵאֲרֶץ לְרָקִיעַ** הראשון, ואחר כך, מפני החטאים הנוספים, לרקיע השני
- ואחר כך לשלישי וכן הלאה **עַד שֶׁנִּסְתַּלְקָה לְרָקִיעַ הַשְּׂבִיעִי**.
- וְאַחֲרֵי-כֵן** לאחר שהשכינה הייתה ברקיע השביעי **עָמְדוֹ** קמו ופעלו
- בעולם **שְׂבָעָה צַדִּיקִים** שעשו מעשים טובים ורצויים **וְהוֹרִידוֹ אֶת**
- הַשְּׁכִינָה לְמָטָה, הָחֵל**
- מֵאֲבָרָהֶם אֲבִינוּ שְׁהוֹרִיד אֶת**
- הַשְּׁכִינָה מִרָקִיעַ ז' לוי' עַד כִּי**
- מָלְשָׁה שֶׁהוּא הַשְּׂבִיעִי** לאברהם
- אבינו (יצחק בן אברהם, יעקב בן
- יצחק, לוי בן יעקב, קהת בן לוי, עמרם
- בן קהת, משה בן עמרם), **וְכָל**
- הַשְּׂבִיעִי חֲבִיבִין⁵, הוֹרִידָה**
- לְמָטָה בְּאֶרֶץ** ומשה רבינו, השביעי
- והחביב מבניו, השלים את המשכת
- השכינה למטה כפי שהיה בתחילת
- הבריאה, לפני חטא עץ הדעת, כאשר
- עיקר שכנה בתחתונים הייתה.
- וְזֶהוּ כְּלָלוֹת עֲנִין** התוכן הכללי
- שֶׁל עֲבוּדַת הַצַּדִּיקִים**, ובעצם
- התוכן הכללי של עבודת כל אחד
- ואחד מבני ישראל, ככתוב בנבואת
- ישעיהו **וְעַמּוֹ כָּל־סָדִיקִים⁶,**
- לְהַמְשִׁיךְ הַשְּׁכִינָה לְמָטָה** כפי
- שעשו שבעת הצדיקים מאברהם אבינו
- ועד משה רבינו, **כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁷**
- בְּתַהֲלִים צַדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ**
- וַיִּשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ**, ופירוש
- הכתוב על פי חסידות הוא **דְּעֲבוּדַת**
- צַדִּיקִים הִיא "וַיִּשְׁכְּנוּ" -**
- לְהַשְׁכִּין** לגרום להשראת והשכנת,
- "לָעַד" - הַשְּׁכִינָה**, שנקראת
- "עַד"**, כי היא **בְּחִינַת שׁוֹכֵן עַד**
- לעולם **מְרוֹם וְקָדוֹשׁ⁸, "עָלֶיהָ"**
- על הארץ שאותה הצדיקים יורשים, היינו להביא לגילוי והשראת השכינה
- לְמָטָה בְּאֶרֶץ. וְהַמְשָׁכַת הַשְּׁכִינָה לְמָטָה שְׁעַל-יְדֵי מָלְשָׁה**
- שהשלים את מה שהתחיל אברהם אבינו והמשיכו הצדיקים שאחרי ה'יָתָה

(א) וידוע דבמדרש ואגדה רוב סודות התורה גנוזין בהם, וכן מדות טובות, כדאיתא כמובא באגרת הקודש⁴ שבספר התניא בנוגע לאגדות המלוקטות מהגמרא שבספר עין יעקב, ועל-דרך-זה הוא בשאר המדרשים.

(*) יצא לאור בשעתו, "ט"ו שבט ה'תשל"ז". "המאמר נאמר ב' פעמים - בהתוועדויות דיום ש"ק יו"ד שבט, ובמוצש"ק - עם שינויים והוספות. כיסוד מדפיסים המאמר שנאמר בפרסום יותר - בהתוועדות דמוצש"ק, וההוספות דיום ש"ק באים בהערות. המ"מ - הן לפנים המאמר והן לההוספות שבהערות - באים בשולי הגליון". (1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק השביעי* מהמשך באתי לגני ה'שית". (2) שה"ש ה, א. (3) שה"ש במקומו. (4) סכ"ג. (5) ויק"ר פכ"ט, יא. (6) ישעי' ס, כא. (7) תהלים לו, כט. (8) ע"פ נוסח התפלה - שחרית דשבת ויו"ט. ובשהש"ר שם: שוכן עד וקדוש שמו (ישעי' נז, טו).

(*) הפרק השייך לשנה זו - ראה לעיל ע' כה. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בְּמַעֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּן, דַּעֲנִינוּ והתוכן והמשמעות הפנימית של המשכן
2 הוא מה שְׁכָתוֹב⁹ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם, שָׁבוּ
3 וְעַל־יָדוֹ בעשיית המבנה הגשמי של המשכן על פי ציווי הקדוש-ברוך-הוא
4 הִיָּה הַמִּשְׁכָּת הַשְּׁכִינָה למטה בארץ התחתונה.¹⁰
5 וְהָיָה הַתְּחִלָּה עשיית הַמִּשְׁכָּן
6 שבו הייתה השראת והתגלות השכינה
7 למטה הִיָּה בְּקָרְשִׁים¹⁰ מהם
8 נעשה כתלי המשכן, שְׁעָשׂוּ אוֹתָם
9 מַעֲצֵי שִׁטִּים, וְכָמוֹ שְׁכָתוֹב¹¹
10 בציווי על מלאכת המשכן וְעָשִׂיתָ
11 אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי
12 שִׁטִּים עוֹמְדִים. וְהָעֲנִין בָּזָה
13 המשמעות הפנימית של עשיית המשכן
14 מקרשים של 'עצי שִׁטִּים' הוא [כְּמוֹ
15 שְׁמִבְּאֵר הַרְבִּי הַרִּי"צ בְּהַמָּאֵמֶר
16 'באתי לגני' תש"י שם¹² בפרק
17 השלישי עַל־פִּי הַגָּמְרָא¹³
18 [וְהַמְדָּרֵשׁ¹⁴] ד"שִׁטִּים" הוא
19 מְלִשׁוֹן שְׁטוּת, היפך ההיגיון,
20 וְהוּא הַשְּׁטוּת למטה מטעם ודעת
21 דְּלַעֲוֹמַת־זָה של הצד של היפך
22 הקדושה (ככתוב בקהלת 'את זה
23 לעומת זה [טוב לעומת רע ורע לעומת
24 טוב] עשה אלוקים'), כְּמֵאֵמֶר
25 רַ"ל¹⁵ לגבי אשה סוטה שנאמר בה
26 'כי תשטה' אֵין אָדָם עוֹבֵר
27 עֲבָרָה אֶל־אִם־כֵּן נִכְנָס בּוֹ
28 רוּחַ שְׁטוּת, וְהַעֲבֹדָה של האדם
29 בעולם הזה היא לְהַפּוֹךְ עַל־יָדֵי
30 אֲתַפְּאֵי כפיית והכנעת הרע
- וְאֲתַהֲפֹכָא הפיכת הרע לטוב אֶת הַשְּׁטוּת דְּלַעֲוֹמַת־זָה' שלמטה
מטעם ודעת לַשְּׁטוּת דְּקְדוּשָׁה' שלמעלה מטעם ודעת [כְּמֵאֵמֶר¹⁶
חכמינו ז"ל בגמרא שרב שמואל בן רב יצחק היה רוקק, לפני הכלה, עם
שלושה הדסים (זורק אחד ומקבל אחד) ובתחילה אמרו שבהנהגה זו הוא
מזלזל בכבוד תלמידי חכמים, אך
כאשר נפטר והפסיק עמוד אש בינו
לכל הציבור אמרו, אֶהְיֶי לָהּ
שְׁטוּתָהּ לְסָבָא, הועילה לו לסבא
השטות שלו, ועל כך אומר הרבי
הר"י"צ במאמר "דשטות זו הרי היא
למעלה מהדעת והיא מדריגה גבוהה
ונפלאה מאד". וְזָהוּ הטעם הפנימי
על מה שְׁהַקְרָשִׁים של המשכן
הֵיוּ מַעֲצֵי שִׁטִּים, שְׁעַל־יָדֵי
עֲבֹדַת הָאָדָם עוֹשִׂים
מִהַשְּׁטוּת דְּלַעֲוֹמַת־זָה' ("שִׁטִּים")
היפך הקדושה
קְרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן שבו עיקר השראת
השכינה בעולם הזה.
וְזָהוּ גַם־כֵּן המשמעות של הַשֵּׁם
קְרָשִׁים שנעשו מעצי השִׁטִּים,
דְּקָרֵשׁ' הוא אוֹתִיּוֹת וזוהו
לאותיות המילה 'שְׁקֵר', אֶל־אֵל
שְׁבַצְרוּף בסדר אחר של האותיות,
וְהֵינּוּ שְׁעֲנִינָם הוא שְׁמִשְׁקֵר
הַעוֹלָם היפך הקדושה עוֹשִׂים
קָרֵשׁ לַמִּשְׁכָּן, וְעַל־יָדֵי־זָה
מְקִימִים (שְׁטַעֲלֻט מְעַן אוֹיֵף
מעמידים ומקימים) אֶת הַמִּשְׁכָּן.
(ב) וּמִמְשִׁיךְ הַרְבִּי הַרִּי"צ¹⁷
- וְהָיָה הַתְּחִלָּה עשיית הַמִּשְׁכָּן, דַּעֲנִינוּ הוא מה שְׁכָתוֹב⁹ וְעָשׂוּ לִי
מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם, שָׁבוּ וְעַל־יָדוֹ הִיָּה
הַמִּשְׁכָּת הַשְּׁכִינָה. וְהָיָה הַתְּחִלָּה הַמִּשְׁכָּן הִיָּה
בְּקָרְשִׁים¹⁴, שְׁעָשׂוּ אוֹתָם מַעֲצֵי שִׁטִּים, וְכָמוֹ
שְׁכָתוֹב¹⁵ וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי
שִׁטִּים עוֹמְדִים. וְהָעֲנִין בָּזָה הוא [כְּמוֹ שְׁמִבְּאֵר
הַרְבִּי הַרִּי"צ בְּהַמָּאֵמֶר¹⁶ עַל־פִּי הַגָּמְרָא¹⁷ וְהַמְדָּרֵשׁ¹⁸]
ד"שִׁטִּים" הוא מְלִשׁוֹן שְׁטוּת, וְהוּא הַשְּׁטוּת
דְּלַעֲוֹמַת־זָה, כְּמֵאֵמֶר רַ"ל¹⁹ אֵין אָדָם עוֹבֵר
עֲבָרָה אֶל־אִם־כֵּן נִכְנָס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת,
וְהַעֲבֹדָה היא לְהַפּוֹךְ עַל־יָדֵי אֲתַפְּאֵי וְאֲתַהֲפֹכָא
אֶת הַשְּׁטוּת דְּלַעֲוֹמַת־זָה' לַשְּׁטוּת דְּקְדוּשָׁה'
[כְּמֵאֵמֶר²⁰ אֶהְיֶי לָהּ שְׁטוּתָהּ לְסָבָא]. וְזָהוּ מה
שְׁהַקְרָשִׁים הֵיוּ מַעֲצֵי שִׁטִּים, שְׁעַל־יָדֵי עֲבֹדַת
הָאָדָם עוֹשִׂים מִהַשְּׁטוּת דְּלַעֲוֹמַת־זָה' ("שִׁטִּים")
קְרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן. וְזָהוּ גַם־כֵּן הַשֵּׁם קְרָשִׁים,
דְּקָרֵשׁ' הוא אוֹתִיּוֹת 'שְׁקֵר', אֶל־אֵל שְׁבַצְרוּף אַחֵר,
וְהֵינּוּ שְׁעֲנִינָם הוא שְׁמִשְׁקֵר הַעוֹלָם עוֹשִׂים קָרֵשׁ
לַמִּשְׁכָּן, וְעַל־יָדֵי־זָה מְקִימִים (שְׁטַעֲלֻט מְעַן
אוֹיֵף) אֶת הַמִּשְׁכָּן.
(ב) וּמִמְשִׁיךְ בְּהַמָּאֵמֶר שֵׁם²² דְּהִנָּה בְּהַקְדַּמַּת

(ב) התחלת ההמשכה של עיקר השכינה בעולם הזה היתה בעת מתן תורה, אבל בעיקר ובגילוי ה' זה בעשיית המשכן.
(ג) ובענין המשכן הוראה נצחית. דהנה כל מעשי ידי משה הם נצחיים¹⁰, ומשום זה גם המשכן שעשה משה הוא נצחי,
כדברי הגמרא, "משנבנה מקדש ראשון, נגנו אהל מועד קרשיו, קרסיו, ובריהיו ועמודיו ואדניו" דמזה מובן ש[ננוסף על זה שכל התורה
- שכוללת גם סיפור מעשה ידי משה - היא נצחית¹¹ הנה] ענין המשכן עצמו שתוכנו הפנימי הוא השראת 'עיקר שכינה' בגלוי
בעולם הזה, הוראה נצחית בכל זמן ובכל מקום לכל אחד ואחד מישראל, - עליהם על כל בני ישראל נאמר¹² "זכרו תורת
משה עבדי", ו"תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב"¹³.

(ד) דבזה בחלק זה של המאמר דיבור-המתחיל 'באתי לגני' תש"י בא לבאר איך שפרטי האותיות דקדש שהם ק' ר' ש' שייכים הם
לתוכן התיבה כולה התוכן הכללי של המילה (שענינה שמשקר העולם עושים קרש). דהנה ידועה תורת הבעש"ט²¹ דהשמות
שנקראים בהם כל הנבראים בלשון הקודש הוא חיותם וקיומם של הנבראים, וכמו שישנו החיות דכללות התיבה כל המילה
(השם), כן כל אות ואות בפרט שמהתיבה היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי, ותמונתם הצורה של האותיות בכתב היא מורה

(9) תרומה כה, ח. (10) סוטה ט, א. (11) תניא רפי"ז. (12) מלאכי ג, כב. (13) ברכה לג, ד. (14) ראה פי' הראב"ע תרומה כו,
טו. (15) תרומה שם. (16) ס"ג. (17) סנהדרין קו, א. (18) ספרי ר"פ בלק. במדבר"ר פ"כ, כב. תנחומא בלק טז. (19) סוטה ג, א.
(20) כתובות יז, א. (21) תניא שעהיהו"א בתחלתו. וראה אור תורה להה"מ ס"פ בראשית. ובכ"מ. (22) בד"ה היושבת בגנים
ס"ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בַּהֲמֹאֲמָר שָׁם²² בחלקו השני (הפזות בפסוק 'היושבת בגנים') דִּהְנָה
2 בַּהֲקִדְמַת הַזֵּהר בַּעֲנִינֵי הָאוֹתִיּוֹת דָּאֲעָלוּ קָמִי קוֹדֶשָׁא-בְּרִיךְ-
3 הוּא לְמַבְרִיָּה בְּהוּ עֲלָמָא כו' שנכנסו לפני הקדוש-ברוך-הוא לברוא
4 בהן את העולם אֵיתָא מובא דְּאוֹת ק' ר' אֲתֹנִן דְּאֶתְחַזִּיאוּ עַל
5 סְטָרָא בִּישָׁא אֵינֻן הן אותיות
6 הנראות על הצד הרע, וּבְגִינִן
7 לְאֶתְקִימָא נְטָלִי אוֹת ש'
8 בְּגִינֵיהוּ כו', וכדי להתקיים הן
9 נוטלות את האות ש' לתוכן דִּהְאוֹת
10 ש' אֵת קְשׁוּט אֵיהוּ הִיא אוֹת ש' של
11 אמת (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב לְעִיל בְּזֵהר
12 שָׁם) וכן נוצרת המילה 'שקר'
13 המורכבת מהאותיות ק' ור' המסמלות
14 את הרע (והשקר) והאות ש' המסמלת
15 את האמת (והטוב). וְהַטַּעַם שֶׁהִיוּ
16 צְרִיכִים הָאוֹתִיּוֹת ק' ור' לְאוֹת ש' של
17 אֶמֶת כדי להתקיים הוּא מְשׁוּם
18 דְּשִׁקָּר מַצַּד עֲצֻמוּ אֵין לוֹ רְגֵלִים
19 כו' במובן של קיום ויציבות ו'השקר'
20 קיים רק בזכות העובדה שיש בו גם את
21 האות ש' שהיא אות של אמת.
22 וְהַעֲבֹדָה של האדם בעולם היא
23 לַעֲשׂוֹת מִשְׁקָר זֶה (דְּאוֹת ק')
24 ור' קְרָשִׁים לְמִשְׁכָּן, וְהוּא
25 עַל-יָדֵי הַלְעֻמַּת-זֶה
- 26 דְּאוֹתִיּוֹת אֵלוּ בַּצַּד הַקְדוּשָׁה. דְּ"אֵת זֶה לְעֻמַּת זֶה עֲשֵׂה
27 הָאֱלֹקִים"²⁶, וּבְדוּגְמָא בְּמִקְבִּיל, כְּנֻד לְאוֹת רִי"ש (אוֹת
28 דְּשִׁיקָרָא אוֹת ש' שִׁקָּר) בְּלְעֻמַּת-זֶה, בַּצַּד שֶׁל הַיֶּפֶךְ הַקְדוּשָׁה, הִנֵּה
29 יִשְׁנָה אוֹת דְּלִי"ת בְּקְדוּשָׁה. דְּאֶף-עַל-פִּי דְּד' ור' הֵם שְׁוִים
30 בְּפִירוּשָׁם בְּמַשְׁמַעוֹת הַמִּילּוּלִית שֶׁל
31 הָאוֹת, דְּד' הוּא מְלִשׁוֹן דְּלוֹת
32 וְעֻנִיּוֹת, וְכֵן אוֹת רִי"ש הוּא
33 מְלִשׁוֹן עֻנִיּוֹת וְדְלוֹת, וְאִם כֵּן
34 לְכַאוּרָה הַתּוֹכֵן שֶׁלֹּהֵם שׁוּוֹה, מְכַל-
35 מְקוֹם הָרִי לְאִמְתּוֹ שֶׁל דְּבֵר, מַצַּד
36 הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת דְּל"ת
37 ורִי"ש הֵם מְבַדְּלִים וּמְחַלְלִים
38 בְּעֻנִיּוֹתָהֶם, וְעַד שֶׁהַחֲלֻק
39 בִּינֵיהֶם הוּא חֲלֻק עֲקָרִי הַבְּדִל
40 מֵהוּת. וְכַמּוֹכֵן מִמָּה דְּאֵיתָא
41 מוֹבָא בְּמִדְרָשׁ²⁷ בְּזֵהִירוֹת
42 הַהִקְפָּדָה שֶׁצְרִיכָה לְהִיּוֹת שְׁלֵא
43 לְהַחֲלִיף ד' בְּר' ור' בְּד',
44 וּבְאוֹתִיּוֹת אֵלוּ הוּא הַחֲלֻק
45 שֶׁבִּין הָרִי אַחֵד לְהַעֲנִין דְּאֵל

על ציור היינו התוכן של ההמשכה הנמשכת על ידי האות הזו בפרט כמבואר בשער היחוד והאמונה²³ שבספר התניא וגם חיות זו (הפרטית) שייכת היא להחיות שבהתיבה כולה כלומר, יש קשר ושייכות בין התוכן של החיות הכללית הנמשכת במילה שהיא שם הדבר בלשון הקודש לחיות הפרטית שנמשכת על ידי כל אות בפרט. ואע"פ שהחיות שבהתיבה כולה הוא אור העולה על כולנה, וכוללת ושקולה כנגד כל מיני הכחות והחיות פרטיות של האותיות²⁴, (כמבואר שם ב'שער היחוד והאמונה': "... כל אות היא המשכת חיות וכן מיוחד פרטי וכשנצטרפו אותיות הרבה להיות תיבה אזי מלבד ריבוי מיני כוחות וחיות הנמשכים כפי מספר האותיות שבהתיבה, עוד זאת העולה על כולנה המשכת כוח עליון וחיות כללית הכוללת ושקולה כנגד כל מיני הכוחות והחיות פרטיות של האותיות ועולה על גביהן והיא מחברתן ומצרפתן יחד להשפיע כוח וחיות לעולם הנברא בתיבה זו לכללו ולפרטיו"), והיינו שהיא החיות הכללית הנמשכת על המילה כולה שלא בערך למעלה מהחיות הפרטית שבהאותיות [ועל-דרך-זה בתיבת 'קרש', שלכאורה אין לתוכנה שייכות להאותיות שלה], מכל-מקום הנה מבואר בכמה מקומות²⁵ שגם אור זה (העולה על כולנה) עם היותו אור נעלה באין-ערוך לגבי האורות הפרטיים הנמשכים על ידי כל אות בפרט שייך לפרטי האותיות. דוהו גם כן דיוק הלשון דאור העולה על כולנה, שאף שהוא אור שלא בערך האור שבפרטי האותיות, מכל-מקום הוא עולה על ידי כולנה, פרטי האותיות כלומר, הביטוי "אור העולה על כולנה" יש לו משמעות כפולה. האחת, שהוא אור נעלה יותר מכל ההמשכות הפרטיות. והשניה שהוא אור נעלה על ידי ההמשכות הפרטיות ומכוחן. ומזה מובן גם בנוגע להשם קרש, שגם פרטי אותיותיו שייכים הם לתוכן ענינו, שמשקר עושים קרש.

(23) ספ"א ופי"ב. (24) שם פי"ב. (25) ראה ד"ה שיר המעלות תרס"ד (סה"מ תרס"ד ע' קנג). (26) קהלת ז, יד. (27) ויק"ר פי"ט, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אַחֵר [וּבִשְׁנֵי הַתּוֹכִים הַד' וְר' הֵם בָּאוֹת רַבְתִּי בַּפֶּסוּק "שָׁמַע
- 2 יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" הַדְּלִית הִיא בָּאוֹת גְּדוּלָּה, וּבַפֶּסוּק "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה
- 3 לֹאל אַחֵר" הַרִי"ש הִיא בָּאוֹת גְּדוּלָּה], וְכֹאֲשֶׁר יִחְלִיף רִי"ש בְּמָקוֹם
- 4 הַדְּלִית וְדְלִית בְּמָקוֹם הַרִי"ש, הָרִי זֶה מַחְרִיב עוֹלָמוֹת,
- 5 בְּמוֹנֵן הַרוּחִי, כַּמְבֹאֵר בַּמִּדְרָשׁ
- 6 שֶׁבַּפֶּסוּק "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד" נֹאמַר "אֶחָד" בְּדִלְת' וְהַמְחִלִּיף
- 7 אֶת הַדְּלִית בְּרִי"ש וְעוֹשֶׂה מִ"אֶחָד"
- 8 "אֶחָד", הָרִי זֶה מַחְרִיב עוֹלָמוֹת, וְכֵן
- 9 בַּפֶּסוּק "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לֹאל אַחֵר",
- 10 הַמְחִלִּיף אֶת הַרִי"ש לְדִלְת' וְהוֹפֵךְ אֶת
- 11 הַ"אֶחָד" לְ"אֶחָד", הָרִי זֶה מַחְרִיב
- 12 עוֹלָמוֹת שְׁמִינָה מְדַבְּרֵי הַמִּדְרָשׁ
- 13 שֶׁהַמְחִלִּיף אֶת הַדְּלִית בְּרִי"ש אוֹ אֶת
- 14 הַרִי"ש בְּדִלְת' הָרִי זֶה מַחְרִיב
- 15 עוֹלָמוֹת מוֹכֵן שֶׁהַחֲלוּק הַהִבְדֵּל
- 16 שְׁבִינִיָּהּ הִוא מִן הַקָּצָה אֶל
- 17 הַקָּצָה. וְהַחֲלוּק שְׁבִינִיָּהּ
- 18 הַהִבְדֵּל בֵּין דְּלִית לְרִי"ש בְּצִיּוּרָם
- 19 בְּצוּרָת וּתְבִנַּת הָאוֹתוּת הִוא [כְּמוֹ
- 20 שְׁמִבְּאָר הַרְבִּי הַרִי"ש בְּסִעִיף
- 21 הַשְּׁבִינִיָּה] בַּמֶּאֱמָר שֶׁבָּאוֹת ד'
- 22 יֵשׁ יו"ד זְעִירָא קִטְנָה מֵאֵר
- 23 [בְּחִינַת נְקוּדָה בְּלִב] מֵאֵחָדָרִי
- 24 מְצִידָה חִימִי שֶׁל הָאוֹת, מֵה־שְּׁאִין־
- 25 בֵּין בָּאוֹת ר' שֶׁבְּצוּרָתָהּ אֵין תּוֹסֶפֶת
- 26 שֶׁל אוֹת יו"ד קִטְנָה, וְעַל־יְדֵי יו"ד
- 27 זֶה שְׁבָאוֹת דְּלִית הֵנָּה בְּמָקוֹם
- 28 רִי"ש, שֶׁהוּא עֲנֵן הָעֲנִיּוֹת
- 29 וְהַדְּלִית דְּלִעוֹמַת־זֶה, כִּפִּי
- 30 שֶׁהוּא בְּצֵד שֶׁל הִיפֵךְ הַקְדוּשָׁה, נַעֲשֶׂה
- 31 אוֹת ד' דְּקְדוּשָׁה (עַד כָּאֵן
- 32 מֵתוֹכֵן סִעִיף ז' שֵׁם). וְאַף־
- 33 עַל־פִּי שֵׁם דְּלִית הִוא
- 34 מְלִשׁוֹן דְּלִית וְעֲנִיּוֹת (פְּנִ"ל
- 35 שֶׁלִּפִּי הַמְשַׁמְעוֹת הַמִּילּוּלִית הַפְּשׁוּטָה
- 36 לְכַאוּרָה אֵין הִבְדֵּל בֵּין דְּלִית לְרִי"ש),
- 37 אֵין זֶה כָּלָל עֲנֵן הָעֲנִיּוֹת
- 38 דְּרִי"ש דְּלִעוֹמַת־זֶה, אֵלֹא
- 39 עֲנִין הָעֲנִיּוֹת שְׁאוֹתוֹ מִסְמַלֵּת הָאוֹת דְּלִית הִוא עֲנִין אַחֵר לְגַמְרִי כִּי עֲנֵן
- 40 הַדְּלִית הָעֵדֶר, חִסְרוֹן דְּקְדוּשָׁה מוֹרָה עַל עֲנֵן הַבְּטוּל לֵאלוּקוֹת
- 41 דְּקְדוּשָׁה, וְכֹמוֹ שֶׁתּוֹכֵב בְּנוֹסַח הַתְּפִלָּה וְנִפְשִׁי כְּעָפָר לְכֹל

(ה) וְכֹל הַשְּׁבִינִיָּה חִבִּיבִין⁵, כְּנִ"ל.

(28) תהלים פו, א. (29) ס"ו. וראה ג"כ ד"ה באתי לגני תשל"ו (לעיל ע' רח ואילך). (30) זהר ח"א כ, א. ח"ג קצא, א. (31) זח"א רמט, ב. (32) שמואל-ב יב, ג. (33) בסעיף ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (שַׁעַל-יָדָה בְּתוֹסֶפֶת זֶה שֶׁל הַיּוֹ"ד הַזֶּה) הַחֲזִירָה וְשׁוֹנָה הָאוֹת דַּל"ת
2 מִהָרִי"ש דְּלִעֻמַּת-זֶה, [שְׁאִין בֶּה יו"ד] דָּאֵם שֶׁהוּא אוֹת
3 זַעֲרָא מִכָּל הָאוֹתִיּוֹת, לְמִרְוֹת שֶׁהָאוֹת יו"ד הִיא הָאוֹת הַקְּטָנָה בִּיטוּר
4 מִכָּל הָאוֹתִיּוֹת, הִנֵּה מְכַלֵּם-מָקוֹם הוּא רֹאשׁ לְכָל הָאוֹתִיּוֹת, דְּכָל
5 אוֹת הָרִי תַחֲלֹתוֹ אוֹת יו"ד,
6 הַתַּחֲלֵת הַכְּתִיבָה שֶׁל צוּרֹת כָּל אַחַת
7 מֵהָאוֹתִיּוֹת, אִיזוּ שֶׁתַּחֲבִיה, הִיא בְּצוּרָה
8 שֶׁל אוֹת יו"ד וְהוּא וְהַחֲבִיב הַפְּנִימִי
9 שֶׁל תַּחֲלִיל כָּל הָאוֹתִיּוֹת בִּיּוֹ"ד הוּא
10 מֵה [דְּאִיתָא שְׂמוּבָא בְּגִמְרָא
11 מְנַחֲתוֹת³⁴] שְׂבִיּוֹ"ד נִבְרָא
12 הָעוֹלָם הִבָּא כְּדִרְשָׁת חֲכָמֵינוּ ז"ל
13 בְּגִמְרָא, עַל הַפְּסוּק "בִּטְחוּ בַּה' עַדִּי עַד,
14 כִּי בִּי-ה' צוּר עוֹלָמִים": "... אֱלוֹ שְׁנֵי
15 עוֹלָמוֹת שֶׁבָּרָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֶחָד
16 בֶּה' וְאֶחָד בִּיּוֹ"ד וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הָעוֹלָם
17 הִבָּא בִּיּוֹ"ד וְהָעוֹלָם הַזֶּה בֶּה', אִם
18 הָעוֹלָם הַזֶּה בִּיּוֹ"ד וְהָעוֹלָם הִבָּא בֶּה',
19 כִּשְׁהוּא אוֹמֵר 'אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם
20 וְהָאָרֶץ בִּהְבִּירָאם, אֵל תִּקְרִי בִּהְבִּירָאם
21 אֱלֹא בֶה' בִּירָאם, הוּא אוֹמֵר הָעוֹלָם הַזֶּה
22 בֶּה' וְהָעוֹלָם הִבָּא בִּיּוֹ"ד" [וּמִנְהָ
23 נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי-כֵן בְּסִפְרִית
24 הַיְסוּד (כְּפִי שִׁתְּבָאָר לְמִקְוִין)]
25 דְּעַל זֶה אוֹמֵר³⁵ "כִּי כָל
26 בְּשָׂמִים וּבְאָרֶץ", וְתִרְגָּם
27 "דְּאֶחָד בְּשָׂמִיא וּבְאָרֶע־א",
28 כְּלוּמֹר, אִיחוד בֵּין 'שָׁמַיִם' וְ'אָרֶץ'
29 שֶׁהִיא סְפִירַת הַיְסוּד שֶׁבְּחִינַת
30 הַמְּלָכוֹת, הַסְּפִירָה הָאֲחֵרונה,
31 הַנִּקְרָא 'אָרֶץ', מְקַבֵּל מִמֶּנָּה כו'
32 אֵת אוֹר הַסְּפִירוֹת שֶׁמַּעַל סְפִירַת
33 הַמְּלָכוֹת. כְּלוּמֹר, נִאֲמַר 'לֶךְ ה' הַגְּדוּלָּה וְהַגְּבוּרָה, וְהַתְּפָאֶרֶת, וְהַנֶּחֱצ, וְהַהוֹד,
34 כִּי כָל בְּשָׁמִים וּבְאָרֶץ, לֶךְ ה' הַמְּמַלְכָּה". וְהַפְּסוּק רומז לְשֶׁבַע הַמִּידוֹת
35 הָעֲלִיּוֹנוֹת שֶׁהֵם גְּדוּלָּה (חֲסֵד), גְּבוּרָה, תְּפָאֶרֶת, נֶחֱצ, הוֹד, כִּי כָל בְּשָׁמִים וּבְאָרֶץ
36 (יְסוּד), לֶךְ ה' הַמְּמַלְכָּה (מְלָכוֹת), ו"כֹּל בְּשָׁמִים וּבְאָרֶץ" מִתְּיַחַס לְמִידַת הַיְסוּד,
37 כְּמוֹכַח מִדְּבַר הַתִּרְגוּם: "דְּאֶחָד בְּשָׂמִיא וְאָרֶע־א", הֵיטָּו, סְפִירַת הַיְסוּד מֵאֲחָדָת
38 אֵת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וּמַחְבֵּרֶת בֵּינֵיהֶם. 'שָׁמַיִם' מִלְשוֹן 'אִשׁ וּמִים' – גְּבוּרָה וְחֲסֵד,
- רומזים למידות, ואילו 'ארץ' הנמצאת למטה, רומזת לספירת המלכות, האחרונה מבין הספירות, וכאן מדובר על מצב בו מידת היסוד משפיעה למידת המלכות באופן פנימי ומחברת אותה עם המידות (עַד כָּאֵן מִהֶמְאָמֵר שָׁם).
- ג) וּבְאֹר עֲנִין שְׂכִיכוֹת שְׁנֵי הָעֲנִינִים דְּ"כִיּוֹ"ד נִבְרָא הָעוֹלָם הִבָּא הַמְּבֹאֵר בְּמֵאֵמֶר בַּחֲקֵשׁ לְחֻכֵּן הַיּוֹ"ד הַנוֹסֶפֶת לְאוֹת דַּל"ת שֶׁבְּצֵד הַקְּדוּשָׁה עִם "כִּי כָל בְּשָׂמִים וּבְאָרֶץ", מִידַת הַיְסוּד שֶׁמַּחְבֵּרֶת אֵת הַנְּבִירָאִים לְאַלְקוֹת וּפּוֹעֵלֶת בֵּהֶם בִּטּוּל, שְׂמִקְשָׁרָם בְּהֶמְאָמֵר, אִף דְּלִכְאוּרָה הֵם שְׁנֵי עֲנִינִים נִפְרָדִים, יוֹכֵן עַל-פִּי מֵה שְׂמִקְבָּאָר כְּבוֹד-קְדוּשַׁת אֲדָמוֹ"ר הַזֶּקֶן בְּתוֹרָה אוֹר³⁸ פְּרוּשׁ הַכְּתוּב³⁹ בְּתַהֲלִים הַמְּגִבִּיחִי לְשִׁבְתָּ גו', דְּהֵיּוֹ"ד דְּאַחֵר הֵה"א (דְּ"הַמְּגִבִּיחִי") הוּא יִתִּיר שֶׁהִרִי אִפְשָׁר לִזְמֹר "הַמְּגִבִּיחִי" לֹא יוֹד, אֱלֹא דְּרוּצָה-לִזְמֹר דְּעִלָּה זֹה שֶׁהִיא הַמְּשַׁמְעוֹת שֶׁל הַהִגְבָּהָה עֲלֶיהָ מְדוּבָר כָּאֵן דְּמְלָכוֹת דְּאַצִּילוֹת הַנִּקְרָאֹת ה' שִׁיחָה עוֹלָה כו' כְּלוּמֹר, סְפִירַת הַמְּלָכוֹת הִיא הָאֲחֵרונה וְהַתַּחֲנוּנָה מִכָּל הַסְּפִירוֹת וְנִרְמֹז בְּאוֹת הָאֲחֵרונה שֶׁל שֵׁם הוֹי' (הַרְמוֹז לְכָל הַסְּפִירוֹת, י' – חֲכָמָה, ה' רֹאשׁוֹנָה – בִּינָה, ו' – מִידוֹת, ה' אֲחֵרונה – מְלָכוֹת) וּבִדְרוֹךְ כָּל הָאוֹר שֶׁל הַסְּפִירוֹת יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ לְהָאִיר בְּסִפְרִית הַמְּלָכוֹת, אִךְ בְּמַצְבִּים וּבְזִמְנִים מְסוּיָמִים הַמְּלָכוֹת מִתְּעַלִּית אֵל הַסְּפִירוֹת, וְהוּא "הַמְּגִבִּיחִי", שֶׁסְּפִירַת הַמְּלָכוֹת, הַנִּרְמֹז בְּאוֹת ה', מוֹגֵבֶהָ וְעוֹלָה (הוּא) עַל-יְדֵי הַיּוֹ"ד וְהוּא הַיּוֹ"ד שֶׁבְּתוֹךְ הֵה"א, כִּי מְלָכוֹת דְּאַצִּילוֹת מִצֵּד עֲצֻמָּה הוּא בְּחִינַת דַּל"ת דְּלִית לָהּ מְגִרָמָה כְּלוּם, וְהַמְּשַׁכְּת הַמְּצֻנָּה נִעֲשֶׂה בְּתוֹכָהּ יו"ד וְנִעֲשִׂית יֵשׁ הַמְּשַׁכָּה שֶׁל אוֹר אֱלוֹקִי מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה עַל יְדֵי עֲשִׂיַת מְצוּה, נִעֲשֶׂה

ו) וכמוכן גם ממה שכתוב ב'אור התורה' לכ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' דיבור-המתחיל במאמר הפותח בפסוק "שתי ידות לקרש"³⁶, כי "ביו"ד נברא העולם הבא" קאי מכיון על חכמה, שממנה נמשך עולם הבא, ספירת הבינה, ויו"ד ד"כ כל בשמים ובארץ" קאי מכיון על ספירת היסוד [ומוסיף אדמו"ר ה'צמח צדק' ב'אור התורה'³⁷ שזהו הי"ד של ספירת היסוד יו"ד זעירא, קטנה מה-שאינ-כן יו"ד דחכמה היא יו"ד סתם בגודל רגיל].

(34) כט, ב. (35) דברי הימים-א כט, יא. וראה זהר ח"א לא, סע"א. ח"ג רנז, סע"א. זהר חדש קג, ב. לקו"ת עקב יז, ב. ויכ"מ. (36) תרומה ע' א'תקיד. (37) שם. (38) מ, א. (39) תהלים קיג, ה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

אֲדַמוּר הִזְקַן וְהִצְמַח-צֶדֶק הַקָּשֶׁר שְׁבִין בְּיוֹד נִבְרָא
הָעוֹלָם הֵבֵא עִם הַיּוֹד דִּי־סוּד מְיוֹסֵד עַל מֵאֲמֵר הַזֶּהר⁴²
עַל הַתְּתוּבָה⁴³ יְהִי שֵׁם ה' מְבָרְךְ, שְׁלֵהִיּוֹת הַגְּלוּי ("מְבָרְךְ",
כִּי 'בִּרְכָּה' הִיא הַמַּשְׁכָּה וְגִילוי) בְּבַחֲנִית מַלְכוּת הַנִּקְרָא "שֵׁם"
כַּמְבוּאָר בַּקְּבֵלָה וְחִסְדוֹת (כַּכְּתוּב
"וַיַּעַשׂ דָּוִד שֵׁם" שְׁלֹפִי פְּשׁוּט, הֵינּוּ
שֶׁהַגְּדִיל אֶת שְׁמוֹ, וְלִפִּי הַפְּנִימִיּוֹת
הַכוּוֹנָה שֶׁהַגְּדִיל אֶת סְפִירַת הַמַּלְכוּת),
הוּא עַל-יְדֵי "יְהִי", כִּפִּי
שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר דִּי־ה' שֶׁל שֵׁם הוּי
קָאִי מְכוּוֹן עַל חֻקְמָה-וּבִינָה
(חֻכְמָה, רִאשִׁית וְנִקּוּדַת הַשְׂכָּל, נִרְמֹז
בְּאוֹת יוֹד שְׁחִיא כְּנֻקּוּדָה, וּבִינָה שְׁחִיא
הַסְּתַעְפּוֹת הָרַעִיּוֹן לִפְרִטִּים נִרְמֹזִים בְּאוֹת
ה' שִׁישׁ לֵה אוֹרֶךְ וְרוּחָב) וְהֵם
הַחֻכְמָה וְהַבִּינָה נִמְשָׁכִים וְיוֹרִידִים
וּמִתְגַּלִּים בְּיוֹד דִּי־סוּד וְעִיר-
אַנְפִּין סְפִירַת הַיְסוּד שֶׁבִּמְדוּת
הַעֲלִיּוֹנוֹת הַנִּקְרָאוֹת 'פְּנִים זַעֲרוֹת' כִּי
בִּיחַס לְאוֹר הַמֵּאִיר בְּמוֹחִין, אוֹר
הַמִּדּוֹת הוּא מוֹעֵץ וְקִטּוֹן, וְהֵינּוּ
דִּי־יְהִי הוּא חֻקְמָה-וּבִינָה
בִּי־סוּד, כְּלוֹמֵר יוֹד וְהֵא
הַמֵּאִירוֹת בִּיּוֹד, חֻכְמָה וּבִינָה הַמֵּאִירוֹת
בִּי־סוּד. וְעַקֵּר הַהִמְשָׁכָה שֶׁל
הַמוֹחִין בְּסְפִירַת הַיְסוּד (בִּי־סוּד
זַעֲרֵי־אַנְפִּין) הִיא מִי־סוּד
אַבָּא דִּנְקָא^ט, עֲנִין הַחֻכְמָה
הַנִּקְרָא 'אַבָּא' דִּי־סוּד אַבָּא
דְּבִי־אַבָּא קָאִי מֵה שְׁתוּב
בִּיּוֹד נִבְרָא הָעוֹלָם-הֵבֵא
וְהַכוּוֹנָה לְסְפִירַת הַחֻכְמָה הוּא
מִמֶּשׁ הוּא עֲצָמו (לֹא רַק הָאֵרָה

בְּתוּכָה בְּחוּץ הַמַּלְכוּת, בְּחוּץ הָאוֹת ד' יוֹד עֲנִין הַבִּיטוּל לֵאלֻקוֹת,
וְנַעֲשִׂית עַל-יְדֵי־זֶה בְּחִינַת ה', הַדְּלִיַּת הוֹפְכַת לֵה־א וְעַל-יְדֵי
הַיּוֹד שְׁתוּכָה הִיא עוֹלָה לְמַעְלָה כוֹי^א לִקְבֹּל הַשְּׁפָעָה וְהַמַּשְׁכָּה
מֵהַסְפִּירוֹת שֶׁמַּעֲלִיה.
אַמְנָם מְקוֹדֵם שְׁ(עַל-יְדֵי
הַמְשָׁכַת הַיּוֹד בְּהִד' נַעֲשֶׂה
ה', יִשְׁנֵנו יוֹד שְׁהוּא חֶלֶק
דְּהִד' וְהוּא חֶלֶק הַנְּסוּף בְּאוֹת ד'
שֶׁמִּבְדִּיל אוֹתָהּ מֵהָאוֹת ר' שְׁאִין בַּה ה',
וְזֶה הַיּוֹד שְׁבִד' כִּפִּי שְׁחִיא חֶלֶק
מֵהָאוֹת ד' עֲצָמָה עֲנִין הַמְתַּבָּאָר
כָּאֵין. וְעַל-פִּי בְּאוֹר זֶה מוֹכֵן
שְׁעֲנִין הַיּוֹד דִּי־סוּד, כִּי
כָּל פְּשָׁמִים וּבְאֶרְץ, הַמְבוּאָר
כָּאֵין, אֵינּוּ עֲנִין הַמְבָּאָר בְּרוּב
הַמְקוֹמוֹת דְּקָאִי שֶׁהַכוּוֹנָה עַל
יְחִיד חִיבוֹר וְהַמַּשְׁכָּה פְּנִימִית
שְׁמִשָּׁא וְסִיְהָרָא, שֶׁמֶשׁ (בְּחִינַת
'מִשְׁפָּעִי' וִירַח (בְּחִינַת 'מִקְבֵּל') יִסּוּד
(שֶׁמֶשׁ) וּמַלְכוּת (סִיְהָרָא), כִּי
יְחִיד זֶה (יְחִיד שְׁמִשָּׁא
וְסִיְהָרָא) הוּא כְּשֶׁסְּפִירַת
הַמַּלְכוּת הִיא בְּבַחֲנִית הֵא, וְיִתְבָּאָר
לְהֵלֶן בְּסַעֲיָה ח'.
וְהַמְבָּאָר כָּאֵין הוּא כְּמוֹ
שְׁהִיּוֹד זַעֲרֵא (דִּי־סוּד)
הִיא חֶלֶק מֵאוֹת דְּלִי־ת⁴⁰ וְהִיא
הַפּוֹעֶלֶת בַּה אֶת הַבִּיטוּל וְהַשִּׁיכוֹת
לְקִדּוּשָׁה.
וּבְאוֹר הָעֲנִין (דִּי־סוּד
הַנִּמְשָׁכַת דְּלִי־ת) הוּא כְּמוֹ
שְׁמִבְּאָר בְּתוֹרָה אוֹר⁴¹
וּבְכֹה מְבָאָר כְּבוֹד-קְדוּשַׁת

ז) ועל ידי זה נעשה גם כן "המשפילי לראות בשמים ובארץ".

ח) ו(היינו ד)המשכת היו"ד היא באופן שהיו"ד היא מאחורי הדלי"ת חוץ מהאות עצמה. דאין היו"ד נמשך בפנימיות (בבחינת פנים בפנים), שזהו ההמשכה הפנימית היא כשהיו"ד שבהדלי"ת היא מלפניו ופנים מורים על הפנימיות ואחור' על החיצוניות שאז כאשר יש המשכה והארה פנימית היו"ד הוא קו בפני עצמו ונעשה מדלי"ת ה"א [שזהו ענין המבואר להלן בהמאמר⁴⁰ כיצד בדלי"ת יש המשכה והתגלות של בחינה נעלית ממנה, הארה מבחינת פנים], אבל כאן ההמשכה היא באופן שהיו"ד הוא חלק באחורי הדלי"ת (שההמשכה היא בבחינת אחוריים בלבד מבלי הארה מבחינת פנים).

ט) כדאיתא כמובא בכתבי האריז"ל⁴⁴ דיסוד אבא אור החכמה ארוך ויורד ונמשך דרגות רבות ומסתיים ביסוד ז"א זעיר-אנפין, שכך נקראות כל המידות מה שאין כן יסוד אימא אור הבינה קצר ויורד ונמשך פחות דרגות [וזהו ענין יוסף שענינו ספירת היסוד יתום מאמו שאין בו המשכה מבחינת בינה הנקראת 'אמא'], דבינה עד הוד אתפשטת ואינה מאירה בספירת היסוד הבאה אחרי ספירת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מועטת ממנו) נמשך ומתלבש ב'יסוד זעיר-אנפין' (ועל-ידי-
2 זה ההמשכה וההארה של הספירות העליונות, "מברך", בספירת
3 המלכות).
4 וזהו באור ההמשך הרצף, קשר העניינים, בהמאמר⁴⁴ שמיד
5 לאחר אמרו דביו"ד נברא
6 העולם-הבא, ממשיך דעל זה
7 אומר "כי כל בשמים
8 ובארץ", אף שלכאורה מדובר בשני
9 עניינים שונים (חכמה שבה נברא
10 העולם הבא, ויסוד שדרכו היא
11 ההמשכה במלכות) כי בחינת
12 הי"ד שבה נברא העולם-
13 הבא (בחינת 'יסוד אבא'
14 נקודת החכמה) היא עצמה (ולא
15 רק הארה מועטת ממנה) נמשכת
16 ומתלבשת בספירת היסוד,
17 עד שהוא ממש "כי כל
18 בשמים ובארץ" דספירת
19 היסוד המחברת בין 'שמים' ו'ארץ'
20 כמבואר לעיל.
21 ד) והנה טעם ההכרח
22 שתהיה המשכת הי"ד
23 (דספירת היסוד וכו')
- ביאור בדרך אפשר
בהדלי"ת (דספירת המלכות), אף-על-פי שנתבאר לעיל
שצריך להיות הבטול בתכלית (אזעירת גרמה, ולית לה
מגרמה כלום), כלומר, לכאורה יש מקום לתמוה, הרי נתבאר לעיל
בגודל מעלת הביטול לאלוקות שבספירות (בשני האופנים, באופן של
'מקטינה את עצמה' הנרמז באות י"ד
שהיא אות קטנה, ובאופן של ביטול
עמוק ופנימי יותר, שאין כל מציאות
כלל, כענין הירח שאין לו כל אור
משלו, והוא התוכן הכללי של ספירת
המלכות ביחס לספירות שלמעלה
ממנה), ואם כן מהו ענין המשכת
וגילוי הי"ד (ספירת היסוד) בה'
(ספירת המלכות) שלכאורה גורם
תוספת במציאותה, היפך הביטול,
והמענה על זה הוא כי ענין
הבטול (לעצמו, אינו
התכלית המטרה הסופית כפי-אם)
הוא הקנה והקדמה בשביל
הגלוי הבא לאחריו", כפי
שממשיך ומבאר.
- ההור. והביאור בזה הוא כמבואר בכמה מקומות⁴⁵ שזהו בדוגמת החילוק ההבדל שבין שמיעה לראי'. דאינה דומה שמיעה לראי'⁴⁶, דשמיעה, בחינת הבנה והשגה, מתפשטת ותופסת רק בדברים רוחניים וזהו מה דיסוד אימא עד הוד אתפשטת ולא למטה מ'הוד'. מה-שאינ-כן ראי' תופסת בדברים גשמיים, ועל-דרך-זה (למעלה) יסוד אבא אור החכמה שעניינה ראייה מתפשט ביסוד ז"א, עד שיסוד אבא ממש מתלבש ביסוד ז"א אבל אור הבינה, בחינת שמיעה, לא יורד עד כדי כך. ויש לומר דזהו גם כן⁴⁷ ענין מה שאבא יסוד ברתא⁴⁸, כמאמר הזוהר, ופירושו: האב יסוד את הבת. כלומר, "אב" הוא כינוי לחכמה. ו'בת', בחינת מקבל, הוא כינוי לספירת המלכות הנקראת "דבר ה'", ו'בת' היא אותיות הדיבור. ואם כן, "אבא יסוד ברתא" היינו שהאותיות הן לא דבר נבדל מהשכל, החכמה, אלא שלאותיות הדיבור יש שורש ומקור בחכמה וכידוע⁴⁹ דשרש האותיות הם מהחכמה, ועל-דרך-זה למעלה, דספירת המלכות [שזהו ענין אות דלי"ת המבואר בהמאמר] שרשה מבחינת החכמה.
- י) והיינו דאין זה שמצד הביטול דקדושה אין דבר ומציאות כלל, דאדרבא בקדושה הרי ישנו הכל (ס'איז דא' אלץ יש הכל), אלא שענין הביטול הוא כדיוק הלשון (דסיהרא) לית לה מגרמה כלום, (הירח) אין לו כלום משל עצמו שלא נאמר בזה שביטולה הוא דלית לה כלום סתם (בלי תיבת המילה לגרמה), כ-אם דלית לה מגרמה כלום מצד עצמה. אבל מצד (ועל ידי) ביטולה להי"ד, ספירת היסוד, הנה יש לה הכל. וזהו גם כן ביאור המשך המאמר וקשר העניינים שבו, שלאחר שביאר⁵⁰ שבקדושה הוא ביטול, הנה מסביר³³ שאין זה דבר ביטול במובן של חסרון והעדר, כ-אם אדרבא, על-ידי-זה יש לו הכל (שבהדלי"ת דמלכות יש הי"ד דספירת היסוד). וכמו שממשיך בהמאמר (שם) בביאור מאמר רב מתיבתא⁵¹ ראש הישיבה (למעלה) דמאן דאיהו זעיר איהו רב ומאן דאיהו רב איהו זעיר, מי שקטן הוא גדול ומי שגדול הוא קטן שמצד הביטול דקדושה (איהו זעיר ענין הקטנות) ישנו גילוי והשפעה יותר מהריבוי (איהו רב ענין הגדלות) שבי'לעומת זה' הצד של היפך הקדושה. וכן הוא גם בעבודה, כידוע שאין הכוונה בענין הביטול בחינת אסקופה הנדרסת חסו-שלוש, ביטול של השפלה ורמיסת המציאות, דאדרבא, עבודת ה' צריכה להיות בהרחבה, וכמו שכתוב⁵² ואתהלכה ברחבה, שבהנהגה בעניני קדושה, בלימוד התורה וקיום המצוות וכו' צריך להיות הגבהה וכו' ולא רמיסת המציאות של העוסק בתורה ומצוות. ומה שצריך להיות

(45) וכו' בתו"א שם. (46) מכילתא יתרו יט, ט. (47) ראה תו"א שם. (48) זח"ג רנו, סע"ב (ברע"מ). רנח, א (ברע"מ). ובכ"מ.

(49) ראה תניא אגה"ק ס"ה. ובכ"מ. (50) בס"ו. (51) זהר ח"א קכב, ב. ח"ג קסא, א. (52) תהלים קיט, מה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יוֹיָן זֶה (שְׁתַּקְלִית) הַמַּטֵּר וְהַכּוֹנֵה שֶׁל הַבְּטוּל הוּא בִּשְׁבִיל
2 הַגְּלוּי בְּהַקְדִּים מֶה שֶׁמִּבָּר כְּבוֹד-קִדְשָׁת אֲדוֹמ"ר הַזֶּקֶן
3 בַּתְנַיָּא פְּרָק מ"ט שֶׁהַבְּטוּל לֹא־לִקְוֹת שְׂצִירָף לִהְיוֹת אֶצֶל כָּל
4 אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כִּלְפֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הוּא כַּמֵּים הַנִּמֵּים לִפְנֵים⁵³

5 וכמבואר בספר התניא (פרק מו)

1 (שְׁתַּכְלִית הַבְּטוּל הוּא בִּשְׂבִיל הַגְּלוּי) בְּהֶקְדִּים
 2 מֵה שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד-קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר הִזְקֵן בַּתְּנִיָּא
 3 פֶּרֶק מ"ט שֶׁהַבְּטוּל שֶׁצָּרִיךְ לְהִיט אֶצֶל כָּל אֶחָד
 4 מִיִּשְׂרָאֵל הוּא כַּמִּים הַפָּנִים לְפָנִים⁵³. כִּמו
 5 שֶׁהַקְדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא כְּכִיכּוֹל הַנִּיחַ וְסֻלֵּק לְצַד
 6 אֶחָד דֶּרֶךְ-מָשָׁל אֶת אוֹרוֹ הַגְּדוֹל הַבְּלִי תַּכְלִית
 7 כּו' וְהַנִּיחַ כָּל צָבָא מַעְלָה הַקְדוּשִׁים וְהַשְׁרָה
 8 שְׂכִינָתוֹ עָלֵינוּ כּו' וּכְגוֹן בְּחֶרֶת מִכָּל עִם וְלִשׁוֹן
 9 כּו' וְקִרְבָּתָנוּ וְכו' פֶּאֶשֶׁר יֵשִׁים כּו' אֲזִי מִמֶּלֶא
 10 כַּמִּים הַפָּנִים לְפָנִים תַּתְּלַהֵט נִפְשׁוֹ כּו' לְהַנִּיחַ
 11 וְלַעֲזוֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ כּו"ב. וְכִינֵן שֶׁהַבְּטוּל הוּא
 12 כַּמִּים הַפָּנִים לְפָנִים, מוֹכֵן דְּכֶשֶׁם שֶׁאֶצֶל הָאָדָם
 13 הֵנָּה לְאַחַר שֶׁהַתְּבוֹנָנוּת הַנִּלְפָּעָה הַבְּטוּל
 14 דִּלְהַנִּיחַ וְלַעֲזוֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ, תַּכְלִית הַבְּטוּל הוּא
 15 לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתְּחַתּוֹנִים, עַל-יְדֵי
 16 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ⁵⁵, הֵנָּה עַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא גַם-כֵּן
 17 לְמַעְלָה (שִׁזָּה מַעוֹרֵר עֲבוּדַת הָאָדָם בְּדִגְמָא
 18 לְזָה), מֵה שֶׁבַּתְּחַלַּת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַנִּיחַ
 19 וְסֻלֵּק אֶת אוֹרוֹ הַגְּדוֹל לְצַד אֶחָד הוּא בִּשְׂבִיל
 20 הַגְּלוּי שֶׁלְאַחֲרֵי-זֶה. וּבִלְשׁוֹן הָעֵץ חִיִּים
 21 (בַּתְּחִלָּתוֹ⁵⁴) דִּטְרָם שֶׁנֶּאֱצְלוּ הַנֶּאֱצָלִים כּו' הָיָה

31 יתברך. ויִרְוֶן שֶׁהַבַּטּוּל הוּא פְּמִים הַפְּנִים לַפְּנִים, מוֹכֵן דִּקְשָׁם
32 שֶׁאֵצֶל הָאָדָם הֵנָּה לְאַחֵר שֶׁהַתְּבוּנָנוּת הַנִּזְכָּר בְּגִדּוּל הַקִּירּוּב
33 שֶׁהַקִּירּוּב-בִּירְוֶן הוּא קִירּוּב אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵלָיו פְּעֻלָּה הַבַּטּוּל שֶׁל כָּל
34 הַמַּצְיָאוֹת וְכָל הַרְצוּנוֹת שֶׁל הָאָדָם, הַבִּטּוּל דִּלְהַנִּים וְלַעֲזוּב כָּל אִשָּׁר
35 לוֹ וְרַק לְדוּבּוֹק בְּאַלּוּקוֹת, תַּכְלִית

36 הַבְּטוּל הוּא לֹא רַק הַהִתְבַּטְּלוּת
 37 עֲצָמָה אֲלֵא הַתּוֹצֵאָה שֶׁל לַעֲשׂוֹת לוֹ
 38 יִתְּכַרֵּן דִּירָה בַּתְּחֻנּוּגִים, לַפְּעוּל
 39 הַמִּשְׁכָּת וּגְלִיּוֹ אֲלוּקוֹת בְּעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן
 40 עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ⁵⁵,
 41 הֵינָה עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַם־כֵּן
 42 לַמַּעֲלָה (שְׁפָה מְעוֹרֵר עֲבוּדָת
 43 הָאָדָם בְּדַגְמָא לְזֶה, הַתְּעוֹרֵרוֹת
 44 שׁוֹבֵעֵת מִכָּן שֶׁהִקְשֵׁר שֶׁל הַקְדוּשָׁה
 45 בְּרוּךְ־הוּא וְהָאָדָם הוּא בְּדֶרֶךְ שֶׁל
 46 "כַּמִּים הַפְּנִים לַפְּנִים" בְּשֵׁנִי הַכִּיּוּנִים),
 47 מֵה שֶׁבַּתְּחֵלַת סֵדֶר
 48 הַהִשְׁתַּלְּשָׁלוֹת שֶׁל הָאוּר הָאֱלוּקִי
 49 לְדֹרֶת מַלְמַעֲלָה לְמַטָּה בְּאוֹפֶן מְסוּדָר
 50 וְהִדְרָגָתִי בּוֹ כֹּל בַּחֲנִינָה וּמְדִינָה נִמְשַׁכָּת
 51 מִזּוֹ שִׁמְעָלִיָּה וְלִשֶׁם כֵּךְ הִיָּה צִמְצוּם שֶׁל
 52 הָאוּר הָאֵין־סוֹף שֶׁהִקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא
 53 הֵנִיחַ וְסָלַק אֶת אוֹרוֹ הַגָּדוֹל
 54 לְצַד אֶחָד הוּא בְּשִׁבְלֵי הַגְּלִיּוֹ
 55 שְׁלֹא־תִרְיָה כְּדֵי שֶׁלֹּאֲחֵר צִמְצוּם
 56 יִהְיֶה גִלְיוֹ. וּבִלְשׁוֹן ה'עֵץ חַיִּים'
 57 מִכְתָּבִי הָאֵרִיזֵ"ל (בַּתְּחֵלָתוֹ⁵⁴)
 58 דִּטְרַם שְׁנֶאֱעָלוֹ הַנְּאֻצִּים כּו'
 59 לַפְּנֵי בְּרִיאַת הַנִּבְרָאִים הַנְּעִלִים הַנִּקְרָאִים
 60 'נְאֻצִּים' (כִּי אֵינֶם נִבְרָאִים עִם מִצִּיאוֹת

ביטול הוא בתור הקדמה, שעל-ידי ביטול זה ד"נפשי כעפר לכל תהי" תבוא תוצאה של הרחבה והגבהה בעבודת ה' יהי פתח לבי בתורתך, על-דרך הנ"ל שעל-ידי הביטול יש לו הכל.

(יא) וכיון שנקודת ההמשך (דבאתי לגני) הוא תכלית הכוונה היא שיהי' דירה לו ית' בתחתונים, דכוונה זו נוגעת לכל סדר ההשתלשלות, מובן שגם זה שתכלית הביטול (דאות ד') הוא בשביל הגילוי (דאות יו"ד) (המתבאר בסעיף זה) ישנו בכללות סדר ההשתלשלות (וכפי שיתבאר לקמן כיצד עניין זה בא לידי ביטוי בעולמות, נשמות, תורה וכו').

(יב) וכיון שהביטול בא על-ידי ההתבוננות בהצמצום הא' כמים הפנים לפניו מובן שהוא היטול בתכלית השלימות. דהנה צמצום זה שהקדוש-ברוך-הוא כביכול הניח אורו הגדול האינופני לצד אחד, כדי שלא יאיר ויתפשט בלי גבול, כפי שהיה קודם הצמצום הוא בבחינת סילוק לגמרי. דהו ההפרש בין צמצום הראשון באור האלוקי האינופני לשאר הצמצומים, דצמצום הראשון הוא סילוק אור הראשון לגמרי, מה-שאין-כן שאר הצמצומים הם רק מיעוט האור, שבהשתלשלות ממדריגה למדריגה מתמעט האור, ולכן בדרגות גבוהות יש יותר אור אלוקי מאשר בדרגות נמוכות נמשכת הארה על-ידי פרסא ומסך וכו' המסתירים על האור וממעטים אותו, והפרסאות והמסכים קיימים בכל 'סדר השתלשלות' [ומה שהצמצום הא' הוא בדרך סילוק מוחלט של האור האין-סוף ולא רק מיעוט ההארה הוא מפני שדוקא על-ידי צמצום כזה בדרך 'סילוק' אפשר להיות התהוות מציאות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מוגדרת ויש' כמו הנבראים היותר תחתונים) הִיָּה אֹר עֲלִיּוֹן פֶּשׁוּט
- 2 ללא 'ציור' והגדרה, אור אין-סוף בלתי מוגבל מִמְּלֵא כָּל הַמְּצִיאוֹת
- 3 וְלֹא הָיָה נְחִינָה מְקוֹם ואפשרות לַעֲמִידַת קִיּוֹם הָעוֹלָמוֹת כֹּו'
- 4 וְאַחֲרֵיכֵן צִמְצָם הקדוש-ברוך-הוא עֲצָמוֹ וְכו' וסילק הצידה, כביכול,
- 5 את האור הבל-גבול, וְהַמְּשִׁיף
- 6 אחר-כך אור מוגבל שהוא כמו קו
- 7 יֶשֶׁר וְדָק וְכו', הֵנָּה גַם
- 8 צִמְצוֹם זֶה תְּכִלִּיתוֹ כוונתו
- 9 ומטרתו [אֵינוֹ בְּשִׁבִּיל הַצִּמְצוֹם
- 10 לשם העלם והסתר כִּי-אֵם
- 11 בְּשִׁבִּיל] הגילוי של הַמְּשִׁכַת
- 12 הַקוֹ שֶׁעַל-יְדֵי הַצִּמְצוֹם.
- 13 וּבִלְשׁוֹן תּוֹרַת הַפֶּעַל-שֵׁם טוֹב⁵⁶ זֶהוּ עֲנִין
- 14 טוֹב⁵⁶ זֶהוּ עֲנִין "וַיֹּאמֶר
- 15 אֱלֹקִים מִידַת הַגְּבוּרָה שִׁמְנָה נֹבַע
- 16 הַצִּמְצוֹם יְהִי אֹר וְיִהְיֶה-אֹר"⁵⁷
- 17 (פְּמִבְּאָר שֵׁם) ולכאורה מה ענין
- 18 מִידַת הַגְּבוּרָה והצמצום לגילוי
- 19 והמשכת אור, אלא הפירוש הפנימי של
- 20 הכתוב הוא, כְּלוֹמֵר, וַיֹּאמֶר
- 21 הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מִכַּח מִדַּת
- 22 אֱלֹקִים שֶׁהוּא מִדַּת גְּבוּרָה
- 23 הַמְּצַמֵּם הָאֹר, מִחֲמַת זֶה
- 24 יְהִיָּה אֹר הַמִּתְקַנֵּם שְׂיֻכַּל
- 25 הָעוֹלָם לְסוּבָלוֹ ולא יתבטל
- 26 ממציאיותו. הֵינּוּ דְּכֻנַּת הַצִּמְצוֹם
- 27 אֵינָה בְּשִׁבִּיל הַצִּמְצוֹם עֲצָמוֹ
- 28 לא לשם ההעלם והסתר כִּי-אֵם
- 29 שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה יְהִיָּה אַחֲרֵי
- 30 הַצִּמְצוֹם, הַמְּשַׁכָּה וְגִלּוּי שֶׁל אֹר
- 31 הַמִּתְקַבֵּל נִקְלַט בְּתוֹךְ גְּדֵרֵי הָעוֹלָם
- 32 והנבראים וּמִתְקַנֵּם בהם.
- וּכְמוֹ שֶׁמִּבְּאָר בְּזֶה הָרֵב הַמְּגִיד מְמַעֲרִישׁ נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן
- בְּאֻרֻכָּה⁵⁸ דְּזֶהוּ מָה שֶׁכְּתוּב בְּתוֹרַה בְּתִיאוֹר הַבְּרִיאָה בִּשְׁשַׁת יָמֵי
- בְּרֵאשִׁית כִּי אַחֲרֵי שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אָמַר "יְהִי-אֹר"
- דְּבִשְׁאָר הַנִּבְרָאִים כְּמוֹ לִגְבֵי בְּרִיאַת הַקִּיעַ, הַמְּאֻרוֹת, הַצִּמְחִים וְכֵן
- הִלָּא, נֶאֱמַר שְׂדֵר ה' שִׁיבְרָאוּ
- הַתְּקִיִּים "וְיִהְיֶה-כֵן", מֵה-שָּׂאִין-כֵן
- כֵּן כָּאֵן בְּבְרִיאַת הָאֹר שֶׁנֶּאֱמַר
- "וְיִהְיֶה-אֹר". וְגַם אָמְרוּ
- רַ"ל⁵⁹ דְּכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "וְיִהְיֶה-אֹר", וְגַם
- אֶלָּא לְשׁוֹן צֶעַר, שֶׁזֶּהוּ מִשׁוֹם שֶׁהָאֹר שֶׁנֶּמְשָׁף
- אַחֲרֵיכֵן בְּפֹעַל (עַל-יְדֵי הַצִּמְצוֹם דְּ"וַיֹּאמֶר
- אֱלֹקִים") אֵינוֹ בְּדוּמָה (קוֹמֵט עַר נִיט) לְהָאֹר
- כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּהַצִּמְצוֹם, הֵינּוּ בְּכֻנַּת הַצִּמְצוֹם (וְיִהְיֶה
- דְּעַר אֹר שֶׁטִּיט אֵין צִמְצוֹם). וְהֵינּוּ דְּהָאֹר
- שֶׁבְּהַמְּאָמַר דְּ"וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים" אֵינוֹ הָאֹר הַנֶּמְשָׁף

העולמות והנבראים המוגבלים, וכדאיתא וכמוכא ב'עץ חיים'⁵⁴ מכתבי האריז"ל דתחלת הכל לפני בריאת העולם הי' אור אלוקי עליון פשוט לא מוגדר בשום הגדרה ממלא כל המציאות וכו' ולא הי' נחיתת מקום ואפשרות לעמידת העולמות והנבראים המוגבלים ואחר-כך צמצם הקדוש-ברוך-הוא את עצמו, וסילק את הארת האור הבל-גבול שהוא ענין צמצום הראשון שהוא בבחינת סילוק לגמרי, ולולא שהי' הצמצום באופן כזה (בבחינת סילוק), לא הי' אפשר להיות התהוות מציאות עולמות ואם היה צמצום של האור האינסופי בדרך מיעוט, לא היתה יכולה להיות מציאות של עולמות אלא העולמות היו מתבטלים אל מול האור האלוקי. וכיון שהצמצום הי' בדרך סילוק לגמרי (וכדאיתא בתניא (שם) סילק את אורו הגדול מובן שכמים הפנים לפנים, הנה גם ביטול האדם לאלקות הבא על-ידי התבוננות זו (כנ"ל) הוא גם כן בתכלית שלימות הביטול, בדוגמת הצמצום דלמעלה שהיה סילוק מוחלט, כאמור לעיל.

(54) שער א (דרוש עיגולים ויושר) ענף ב. (56) כתר שם טוב סימן רמז. וראה לקו"ת מסעי צה, ב. (57) בראשית א, ג. (58) אור תורה סוף סימן ב. וראה ג"כ שם סוף סימן קפג. (59) מגילה י, ב. ויק"ר פ"א, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אַחֲרֵיכֶן בְּפוּעַל, בְּקוֹ קָצֵר וְדָק (בְּלִשׁוֹן הַ'עֵץ חַיִּים' הַנ"ל),
 2 הֵינּוּ אֹר מוּעַט בְּלָבָד [וְלִכְּן לֹא נֶאֱמַר "וַיְהִי־כֵן", כִּינִי שְׁאִינוּ
 3 אוֹתוֹ הָאֹר שֶׁב־וַיֵּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אֹר" שְׂכוּנוֹתָּ וּמִטַּרְתּוֹ לֹאֹר
 4 רַב וּגְדוֹל] אֲלֹא הוּא אֹר אַחֵר (אֵן אֲנִדְעָר אֹר אֹר אַחֵר, שׁוּנָה)
 5 יוֹתֵר מִצְמוּצִים מִמָּה שֶׁהִיא אֹמֹר לֵהוּיֹת
 6 אִם הַכוּוּנָה וְהַמַּטְרָה שֶׁל הַצְמָצוּם,
 7 שֶׁהִיא בִשְׂבִיל הַגִּילּוּי, הִיתָה מִתְקִיִּמָּת.
 8 וְלִכְּן נֶאֱמַר עַל זֶה "וַיְהִי",
 9 שֶׁהוּא לִשׁוֹן צֶעַר וְצִמְצוּם,
 10 אֲמָנָם מִצַּד שְׁנֵי עַל־יָדֵיהֶם
 11 שֶׁהָאֹר שֶׁנִּמְשָׁךְ הוּא אֹר מוּעַט, כְּמוֹ
 12 חוֹט דָּק, נִעֲשֶׂה אֹר הַמִּתְקַנֵּם
 13 שֶׁהָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים יֻכָּלוּ לִקְלוֹט
 14 וְלִהְיוֹת אוֹתוֹ.
 15 ה) וְהִנֵּה מָה שֶׁנִּתְבָּאֵר לַעֲלִיל
 16 דְּכֻנָּתָה הַמַּטְרָה וְהַתְּכִילִית שֶׁל
 17 הַצְמָצוּם הוּא בִשְׂבִיל הַגִּילּוּי
 18 שִׁיבֹא לֵאחֵר מִכֵּן, הוּא בְּעֵקֶר
 19 בְּצִמְצוּם הָרֵאשׁוֹן וְהַעֲקִירִי שֶׁהִיא
 20 בְּאֹר הָאֵין־סוֹף כְּדִי לִבְרֹא עוֹלָמוֹת
 21 וְנִבְרָאִים מוֹגְבִּלִים דְּוָקָא. בְּמִבְאֵר
 22 בְּאֵרוּכָה בְּמִאֲמָרֵי הַרְבִּי הַרִי"צ
 23 בַּעַל הַהִילּוּלָא דְשֵׁנָת
 24 תַּש"ב⁶⁰, דִּהְיָה יָדוּעַ
 25 דִּהְצִמְצוּם הָרֵאשׁוֹן שֶׁהִיא
 26 בְּאֹר אֵין־סוֹף בְּרוּף־הוּא
 27 חָלוּק שׁוּנָה וְנִבְדֵּל מִהַצְמָצוּמִים
 28 דְּסִדְרֵי הַשְּׂתַלְשְׁלוֹת, בְּאֹר כְּפִי
 29 שֶׁהוּא יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ מִמְדִּירָגָה לְמִדִּירָגָה
 30 בְּצוּרָה הַדְּרָגָתִית וּמִסּוֹדֶרֶת
 31 דִּהְצִמְצוּמִים דְּסִדְרֵי
 32 הַשְּׂתַלְשְׁלוֹת הוּא רַק מְעוֹט
 33 אֹר בְּלָבָד, וּבְכָל דְּרָגָה יֵשׁ פָּחוֹת
 34 אֹר וְגִילּוּי מֵאִשֶּׁר בְּדִרְגָה שְׂמַעֲלִיה, וְכֵן
 35 בְּעוֹלָמוֹת, בְּכָל עוֹלָם יֵשׁ פָּחוֹת אֹר
 36 וְגִילּוּי מֵאִשֶּׁר בְּעוֹלָם שְׁלִמְעֵלָה מִמֶּנּוּ
 37 בְּדִרְגָה, וְהֵינּוּ שֶׁבִּהְשְׂתַלְשְׁלוֹת
 38 מִמְדִּירָגָה לְמִדִּירָגָה מִתְמַעֵט
 39 הָאֹר עַל־יָדֵי הַצְמָצוּם
 40 וְהַמִּיעוּט שֶׁבִּירִידָה מִדִּרְגָה אַחַת לְדִרְגָה
 41 יוֹתֵר נִמּוּכָה [הַצְמָצוּמִים הֵם עַל יָדֵי
 42 מְסָךְ הַמַּסְתִּיר עַל הָאֹר וּפְרָסָא
 43 שֶׁנֶּם הוּא כְּמִסַּךְ הַמְבְּדִיל וּמִסְתִּיר וְכַתְּרוֹם אֹנֶקְלוֹס עַל הַפְּסוּק וְהַבְדִּילָה
 44 הַפְּרוּכָת, פְּרָסָא וְכִיּוֹצֵא בָּהּ צִמְצוּמִים נּוֹסְפִים מִסּוּגִים שׁוּנִים], מָה־
- שְׁאִין־כֵּן בְּצִמְצוּם הָרֵאשׁוֹן שֶׁהוּא לֹא רַק מִיעוּט שֶׁל הָאֹר
 הָאֵין־סוֹף אֲלֹא סִלּוּק אֹר הָרֵאשׁוֹן לְגַמְרִי עַד שֶׁלֹּא יֵאֵר כִּלְל,
 וְדוּקָא בְּצִמְצוּם זֶה שֶׁהוּא בְּדִרְגָה סִלּוּק מוּחַלֵּט שֶׁל הָאֹר, יִשְׁנֹו
 עֲנִינִי נִפְלָא שְׁאִינוּ בְּצִמְצוּמִים דְּסִדְרֵי הַשְּׂתַלְשְׁלוֹת שֶׁהֵם בְּדִרְגָה
 מִיעוּט וְלֹא בְּדִרְגָה סִלּוּק, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
 וּמִבְּאֵר.
 וְהַעֲנִין הוּא, בְּמִבְאֵר שֶׁם
 בְּמִאֲמָרֵי הַרְבִּי הַרִי"צ מִשְׁנֵת תַּש"ב
 וּבְהַמְשָׁךְ קְבוּצַת מִאֲמָרִים הַבָּאִים
 בְּהַמְשָׁךְ אַחֵר תַּעֲר"ב לְכַבּוּד־
 קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר הַרְבִּי הַרִש"ב
 נִשְׁמַתוֹ־עֲדָן⁶¹, דִּמְעָלָת
 הַצְמָצוּם, הֵינּוּ הַצְמָצוּם הָרֵאשׁוֹן
 (שֶׁבְּדִרְגָה סִלּוּק מוּחַלֵּט שֶׁל הָאֹר
 הָאֵין־סוֹף דְּוָקָא) אֵינָה רַק
 בִּשְׂבִיל שִׁיחִיָּה אֲצִילוֹת
 הָאוֹרוֹת כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה מִצִּיאוֹת שֶׁל
 אוֹרוֹת אֱלֹקִיִּים עִם "צִיּוֹר" וְהַגְדֵּרָה (כְּמוֹ
 אֹר הַחֲכֵמָה אֹר אֹר הַחֲסֵד), כִּי־אִם
 הַכּוּוּנָה וְהַמַּטְרָה שֶׁל הַצְמָצוּם הִיא
 בְּעֵקֶר בְּכִדִּי שִׁיכּוּל לֵהוּיֹת
 הַתְּהוּוֹת הַפְּלִים שֶׁבָּהֶם הָאוֹרוֹת
 מִתְלַבְּשִׁים כְּדִי לִהְיוֹת וְהֵם הַעוֹשִׂים אֵת
 הָאוֹרוֹת בְּגֹרֶם וְהַגְבֻּלָה. וְכִמּוֹ שֶׁתִּרְץ
 בַּ'עֵץ חַיִּים⁶² מָה שֶׁהִיא
 הַצְמָצוּם בְּדִרְגָה סִלּוּק דְּוָקָא
 וְלֹא הִיא עֲנִינִי הַמְשַׁכֵּת וְהַתְּגוֹלֹת
 הֵקוּ דָּק שֶׁל הָאֹר מוּעַט עַל־יָדֵי
 מְעוֹט בְּלָבָד וְלִכְאוּרָה לֹא מוּכָן
 מְדוּעַ לֹא הִיא נִתֵּן לַהֲמִשֵּׁךְ וְלִגְלוֹת
 אֹר מוֹגְבֵּל וּמוּעַט הַנִּמְשָׁל לְקוֹ דָּק
 אַחֲרֵי צִמְצוּם בְּדִרְגָה מִיעוּט וְהִיא צִירִךְ
 לֵהוּיֹת דּוּקָא צִמְצוּם בְּדִרְגָה סִלּוּק,
 שֶׁזֶּהוּ מִשׁוּם דָּאֵם הִיא נִשְׁאָר
 בְּתַחֲלָה הֵקוּ דְּאֵין־סוֹף [כְּמוֹ
 שֶׁהוּא עַל־יָדֵי צִמְצוּם בְּדִרְגָה
 מְעוֹט הָאֹר בְּלָבָד וְלֹא סִלּוּק
 שֶׁהָאֹר הָעֲלִיּוֹן לֹא נִעְלָם וּמִסְתַּלֵּק
 לְגַמְרִי אֲלֹא רַק מִתְמַעֵט] לֹא הִיא
 אֲפָשֶׁר לֵהוּיֹת הַתְּהוּוֹת
 מִצִּיאוֹת פְּלִים שֶׁבְּעִנְיָנִים הוּא
 לַהֲגַבִּיל וְלַהֲגִידִיר אֵת הָאֹר. וְעַל־יָדֵי
 שֶׁהִיא הַצְמָצוּם בְּדִרְגָה סִלּוּק הָאֹר, הִנֵּה לְכָל־לְרֵאשׁ
 הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל הַצְמָצוּם בְּדִרְגָה סִלּוּק הִיתָה שְׂעֵל־יָדִיהֶם נִתְגַּלָּה עֲנִינִי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הגבול, ה'רשימו' [שהוא שרש הפלים] היא בגלוי, כמבואר
 2 בקבלה וחסידות לאחר הצמצום הראשון שהיה בדרך סילוק נשאר 'רשימו'
 3 (רושם מסוים) מהאור שהאיר לפני הצמצום וברשימו' זה התגלה כוח הגבול
 4 שבאין-סוף (שקודם לכן, כאשר האור האין-סוף היה בגלוי, כוח הגבול לא
 5 בא לידי ביטוי, אבל בודאי שהאין-
 6 סוף יש בו גם את כוח הבלי-גבול וגם
 7 את כוח הגבול, שהרי הוא כל יכול
 8 ושלמות (הכל) וגם אור הקו
 9 הנמשך אחר הצמצום הרי
 10 הוא בא על-ידי הפסק
 11 הצמצום, ואינו כמו האור
 12 אין-סוף (אפילו האור
 13 הגבול) שלפני הצמצום
 14 שהאיר בלי-גבול, וקודם הצמצום,
 15 כאשר האין-סוף היה בגלוי, גם כוח
 16 הגבול לא היה כוח כל-כך מגביל
 17 ומגדיר כפי שהוא לאחר צמצום
 18 הראשון [וכנזכר לעיל בתורת
 19 הרב המגיד בטעם שלא
 20 נאמר "ויהי-כן" אלא "ויהי-
 21 אור" כי האור שנברא מקיום
 1 נתגלה ענין הגבול, ה'רשימו' [שהוא שרש
 2 הפלים] היא בגלוי, וגם אור הקו הנמשך אחר
 3 הצמצום הרי הוא בא על-ידי הפסק הצמצום,
 4 ואינו כמו האור אין-סוף (אפילו האור הגבול)
 5 שלפני הצמצום [וכנזכר לעיל בתורת הרב
 6 המגיד בטעם שלא נאמר "ויהי-כן" אלא "ויהי-
 7 אור"], ועל-ידי-זה נעשה התהוות הפלים
 8 ומקבלים בתוכם את אור הקו. ועל-ידי-זה
 9 נעשה אחר-כך עוד ענין נפלאי שחבלים
 10 מתתקנים באופן כזה עד שלא רק שחבלים
 11 בקבלה טובה את בחינת אור הגבול שלמעלה
 12 ואינם מתבטלים ממציאותם (שגם זה הוא ענין
 13 של חדוש, כנזכר לעיל) אלא עוד זאת שהם
 14 מקבלים גם את בחינת אור הבלי-גבול,
 15 ונשארים במציאותם.
 16 מכלי שיתבטלו לגמרי מפני האור.

ונשארים במציאותם.

15

יג) וגודל ההפלאה של הצמצום הראשון שהיה צמצום בדרך סילוק, כמבואר לעיל, לגבי שאר הצמצומים היא: דבצמצום בדרך מיעוט האור, הנה לא זו בלבד שהאור הנמשך על-ידי הצמצום גם כמו שהוא לפני הצמצום הוא בערך לכמו שהוא לאחר הצמצום, כלומר, מאחר שהצמצום הוא רק מיעוט של האור כפי שהיה בדרגה הקודמת, נמצא שיש יחס וערך מסוים בין האור שלפני הצמצום לצומצם לבין האור שנמשך על-ידי הצמצום, ואף שקודם הצמצום האור נעלה יותר, עדיין יש יחס וערך בין האור כפי שהוא לפני הצמצום לענינו ודרגתו לאחר הצמצום, ולא זו בלבד אלא שגם כללות האור לא רק אלא גם הדרגה הכללית של האור שלפני הצמצום הוא בבחינת שייכות להאור שלאחר הצמצום. מה-שאינ-כן בהמשכה שעל-ידי צמצום הראשון שבדרך סילוק האור - הנה אף שגם אור הגבול (אור הקו) הנמשך לאחר הצמצום כמבואר בספרי קבלה שלאחר הצמצום הראשון חזר והאיר האינסופי אלא שכעת זו הארה מועטת ומוגבלת בדוגמת קו וחוט דק הוא שלא בערך לכמו שהוא לפני הצמצום (ראה הערה הבאה), ואור הגבול שהיה מאיר גם לפני הצמצום (כי האלקות היא שלימות הכול) אף על פי כן, הנה לא זו בלבד (שעל-ידי שהצמצום הוא בדרך סילוק האור לגמרי) נמשך אור הגבול לאחר הצמצום והכלים מקבלים אותו בקבלה טובה, ונמצא שלאחר הצמצום (הראשון) ועל ידו מתאפשרת הארה והמשכה מאור הגבול שלפני הצמצום (אלא שכאמור ההבדל הוא באין-ערך) כ-אם שנמשך גם כללות האור שלפני הצמצום והיינו אור הבלי-גבול (ראה הערה הבאה) ולאחר הצמצום יש גם הארה ממנו, והכלים מקבלים אותו כו'.⁶³

יד) כי אחר שנתגלה (על-ידי הצמצום) בחינת כח הגבול שבאין-סוף שלפני הצמצום הראשון היה כוח זה בהעלם, ומה שהיה בגלוי הוא רק כוחו בבלי גבול הרי זה מגביל גם את האור-אין-סוף הבלי-גבול, והיינו שהאור שנתצמצם ונתעלם, שזהו האור הבלי-גבול הרי הוא בא בבחינת גבול על-ידי ה'רשימו' הרושם שנותר מכוח הבלי-גבול גם לאחר הצמצום הראשון (כח הגבול). דלהיות שפעולת הצמצום הוא שיתגלה כח הגבול שבאין-סוף, לזאת הנה כמו שקודם הצמצום כשהי' התגלות בחינת אור אין-סוף הבלתי בעל-גבול הרי הי' התגברות האור הזה הבלי-גבול על בחינת כח הגבול שלא הי' ניכר כלל, ורק הכוח הבלי-גבול היה ניכר בגלוי דגם כח הגבול הכלול בעצמותו הוא בלי גבולי ואינו אלא משלימות עצמותו ית' ויתעלה אבל מוכן שאינו הגבלה ממש, וכדאיתא בעבודת הקודש⁶⁴ דאין-סוף הוא שלימות מבלי חסרון חסר-שלום, אלא יש בו הכול ואם תאמר שיש לו כח בבלי גבול ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותו, אלא כשם שיש לו כח בבלי גבול כך יש לו כח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ו) וְהָיָה כָּל הָעֲנִינִים (שְׁלֹמֶעֱלָה באלוקות) יש דיוגמָתָם מעין זה פָּנִים וְהָעֲבֹדָה שֶׁבְּחִינַת אָחֹר⁷², כפי שיבאר להלן באריכות.
- 2 גַּם בְּעֲבֹדַת ה' של נְשָׁמוֹת
- 3 יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא בָּמָה (ו) וְהָיָה כָּל הָעֲנִינִים (שְׁלֹמֶעֱלָה) דיוגמָתָם גַּם
- 4 שְׁנֵתִּבָּאָר לְעִיל שְׁעַל־יָדֵי 2 בְּעֲבֹדַת נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא בָּמָה
- 5 הַצִּמְצוּם נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי שָׁם 3 שְׁנֵתִּבָּאָר לְעִיל שְׁעַל־יָדֵי הַצִּמְצוּם נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי.
- 6 עֲנִינִן זֶה קִיָּם בְּעֲבֹדַת ה' של נשמות 4 וְהָעֲנִינִן הוּא, דְּהָיָה כָּלִלוֹת הָעֲבֹדָה מִתַּחֲלָקַת
- 7 יִשְׂרָאֵל, כפי שממשיך ומבאר. 5 בְּהָעֲבֹדָה שֶׁבְּחִינַת פָּנִים וְהָעֲבֹדָה שֶׁבְּחִינַת
- 8 וְהָעֲנִינִן הוּא, דְּהָיָה כָּלִלוֹת 6 אָחֹר⁷². וְהַחֲלֹק שְׁבִינִיָּהֶם, בְּכָלִלוֹת, הוּא בְּדוּגְמַת הַחֲלֹק (כְּפִשׁוּטוֹ) שְׁבִינִן
- 9 הָעֲבֹדָה של נשמות ישראל 7 פָּנִים וְאָחֹר, שֶׁבְּכָלִלוֹת הוּא עֲנִינִן הָעוֹרָף. דְּהָיָה ה' פָּנִים⁷³ מָה שֶׁנִּקְרָא בֶּן חֶלֶק
- 10 מִתַּחֲלָקַת בְּהָעֲבֹדָה שֶׁבְּחִינַת 7

גבול, הרי שגם ענינו של כח הגבול שלפני הצמצום הוא בלי גבול, כמו כן הנה לאחר הצמצום שה' רצונו ית' שיהי' התגלות בחינת כח הגבול, הכח הגבול מגביל גם בחינת האור-האין-סוף הבל-גבול, ובאור-אין-סוף הבל-גבול כפי שהוא מאיר לאחר הצמצום יש ביטוי וגילוי של כוח הגבול ועל-ידי-זה בא אור הבל-גבול ויש הארה והמשכה שלו בבחינת גבול, וכמבואר במאמרי 'ארץ הקודש' דבעל ההילולא⁶⁵ מאמרי החסידות שהרבי הרי"צ, בעל ההילולא של יו"ד שבט, אמר במהלך ביקורו בארץ הקודש (בשנת תרפ"ט).

אלא שכיון שהאור הבל-גבול לאחר הצמצום הוא בהעלם, הרי זה ההארה וההמשכה של הבל-גבול בגבול בדוגמת היו"ד שבהדלי"ת, שהיא פרט מאחורי הדלי"ת ולא בקו בפני עצמו ככה"א.

טו) ותכלית הכוונה בבריאת העולמות (והצמצום) הוא בשביל ישראל⁶⁶, כדי שבני ישראל יעבדו את עבודתם בתורה ומצוות כנשמות בגופים בתוך העולם הזה הגשמי התחתון והמוגבל כידוע שמה שנתאווה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים הוא בשביל ישראל שהם המלאים ומגשימים את הכוונה הזו. וכתורת הרב המגיד⁶⁷ ממעוררש שהצמצום הוא בשביל ישראל, צדיקים, כדמיון אב המצמצם את שכלו בשביל בנו הקטן כדי שהבן הקטן יקבל ויקלוט את שכל האב, וכיון שהשכל כפי שהוא מתגלה אצל האב, הרי הוא נעלה יותר לגבי יכולת התפיסה והקליטה של הבן, האב מצמצם את שכלו בשביל הבן. ואף על פי שישאל הרי זה בחינת ציור אדם, וה' ציור' הוא הגבלה, ואם-כן לכאורה תמוה איך אפשר שהכוונה האלוקית העליונה תתלבש בבני ישראל, מכל-מקום ישנו גם כן בחינת ישראל כמו שהם למעלה מציור אדם, וכמאמר⁶⁸ המדרש "ישראל עלו במחשבה", שהדיוק בזה הוא דעלו בבחינת המחשבה, כלומר, בבחינת המחשבה עצמה, בני ישראל הם באופן של עליה, היינו בבחינה הכי נעלית שבמחשבה, וגם למעלה מבחינת מחשבה לאמיתו של דבר העליה של בני ישראל למעלה באלקות היא גם בדרגה גבוהה יותר מבחינת המחשבה גם אפילו למעלה ממחשבה הקדומה ד'אדם קדמון', כמבואר בקבלה וחסידות, כשם שלכל עולם ומדרגה פרטית ב'סדר ההשתלשלות' קדם רצון להתהוות עולם ומדרגה זו, כן גם ביחס לכללות כל סדר ההשתלשלות קדם רצון כללי, והוא מדרגת "אדם קדמון" ("א"ק"), הנקרא גם "אור כללי" (שלמעלה מהתחלקות לפרטים מוגדרים) בו כל הנבראים נסקרים בסקירה-מחשבה אחת כללית, ועל כך מבואר כאן שנשמות ישראל עלו במחשבה בדרגה הכי עליונה של מחשבה, אפילו בבחינה זו של 'מחשבה הקדומה דא"ק'. וכמבואר בהמשך תרס"ו⁶⁹ ותער"ב⁷⁰ דמה שנתאווה הקדוש-ברוך-הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים הוא בשביל ישראל, דנשמות כלולים גם בהבחינה דנשתוקק ונתאווה הקדוש-ברוך-הוא כו', וכמאמר⁷¹ במי נמלך בנשמותיהם של צדיקים, ועמך כולם צדיקים⁶ ומזה מובן שנשמות הצדיקים הם סיבת הבריאה (וזה לשונו ב'המשך תער"ב': "וזהו ענין ישראל עלו במחשבה להיות שתכלית הכוונה בכללות ההשתלשלות והתהוות העולמות הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים, וכוונה זו נשלמת על-ידי נשמות ישראל דוקא, על כן ישראל עלו במחשבה בראשית הגילויים והשתלשלות (ובאמת הן כלולים בעצמות קודם שה' איזה גילוי מן העצמות, מאחר שהן הכוונה הפנימית שבשבילים היו כל הגילויים וכמאמר בראשית בשביל ישראל ובשביל התורה כו', ובמי נמלך כו' כנוצר לעיל, אמנם גם בתחלת הגילויים הרי ישנה לכוונה זו שבשביל זה הוא הגילוי כו'), וזהו עלו במחשבה דהיינו מחשבה הקדומה ד'אדם קדמון' שזהו ראשית הגילוי שלאחר הצמצום כו', וגם למעלה מזה..."). ומזה מובן דגם הצמצום הראשון (קודם ציור ומציאות אדם) הרצון וה'תאוה' העליונה לבריאת העולם הוא גם כן בשביל ישראל.

(65) סה"מ קונטרסים ח"א ע' 132. תרפ"ט ע' 254. וראה שם עוד פרטים בהמבואר בפנים. (66) פרש"י ר"פ בראשית.
(67) לקוטי אמרים בתחלתו. ובכ"מ. (68) ב"ר פ"א, ד. (69) ע' שנא. (70) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתק. (71) רות רבה רפ"ב.
(72) ראה בארוכה תו"א פד, ב ואילך. (73) ראה תו"א כג, ג. שם צג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 זה באדם (ב'שם 'פנים'), הוא מ'שום דבו נתגלה הפנימיות
 - 2 של האדם וכוחות נפשו, וכן בו נמצאים החושים בגלוי, חוש
 - 3 הראיה בעינים, חוש השמיעה באזנים, חוש הריח בחושים,
 - 4 הדבור בפה וכל אלה הם חלקים מהפנים. מה-שאינן ב'אחור',
 - 5 בעורף, הגה החיות של הנפש
 - 6 הוא בהעלם ואין לה ביטוי גלוי.
 - 7 ועל-דרך זה יוכן למעלה
 - 8 החלוק שבין האור שלפני
 - 9 הצמצום שבו הכוחות האלוניים
 - 10 הם בגלוי ולאחר הצמצום כאשר
 - 11 הכוחות האלוניים הם בהסתר ואינם
 - 12 נראים בגלוי, וכמו שנתבאר
 - 13 לעיל שהאור המוגבל, הנמשל לקו
 - 14 וחוט דק, הנמשך על-ידי
 - 15 הצמצום הוא שלא בערך ללא
 - 16 כל יחס והשוואה ואינו בדומה
 - 17 להאור האין-סוף הבלי-גבול
 - 18 שלפני הצמצום נפי מפנין
 - 19 שהמשכתו של האור המאיר לאחר
 - 20 הצמצום הוא על-ידי הפסק
 - 21 הצמצום שבבחינת סלוק אור
 - 22 הראשון לגמרי, לכן האור
 - 23 הנמשך על-ידו הוא בבחינת
 - 24 אור חדש ולא המשך התגלות האור
 - 25 שלפני הצמצום, כי האור שלפני
 - 26 הצמצום נסתלק והלך לו (וכנזר)
 - 27 לעיל מתורת הרב המגיד
 - 28 ד'ויהי-אור' (חדש וכפי
 - 29 שהובא לעיל הביטוי, אור אחר) ולא
 - 30 "ויהי-כן" (הוא האור
 - 31 ד'ויאמר אלקים') עד
 - 32 שהאור שלאחר הצמצום
 - 33 לגבי לפני הצמצום הוא
 - 34 בערך ה'אחור' לגבי 'פנים'
 - 35 כשם שבין 'אחור', העורף, שבו אין כל
 - 36 ביטוי לפנימיות הנפש והכוחות
 - 37 והחושים שלה, ל'פנים' שבהם כל אלה
 - 38 באים לידי ביטוי, יש פער גדול באופן
 - 39 של 'אין ערוך', כך גם הפער בין האור
 - 40 שלאחר הצמצום, בחינת 'אחור' לאור
 - 41 שלפני הצמצום, בחינת 'פנים'.
 - 42 ועל-דרך זה העבודה של האדם
 - 43 העובד את ה' שבבחינת 'אחור'
 - 44 לגבי העבודה שבבחינת
- 1 'פנים' שאינם בערך זה לזה. אמנם אף-על-פי-כן, למרות
- 2 שבין שתי העבודות של 'פנים' ו'אחור' יש ריחוק של 'באין ערוך' הגה
- 3 על-דרך שנתבאר לעיל בענין הצמצום, שעל-ידי הצמצום
- 4 נמשך גם לאחר הצמצום האור שלפני הצמצום (ואפילו
- 5 בבחינת אור הבלי-גבול האין-
- 6 סוף שהיה הוא לבדו מאיר קודם
- 7 הצמצום) ובתוך האור המועט
- 8 והצמצום יש התגלות והארה של
- 9 האין-סוף הבלי-גבול, על-דרך זה
- 10 הוא גם-כן בעבודה, שגם
- 11 באופן העבודה שבבחינת
- 12 'אחור' מאיר במידה מסוימת
- 13 בבחינת ה'פנים' [וכן נמשך
- 14 באופן פנה בנשמות ותורה
- 15 (וכפי שיתבאר לקמן)].
- 16 (ז) ובאור הענין הוא,
- 17 דהעבודה שבבחינת 'פנים'
- 18 היא (בכללות) העבודה כמו
- 19 שהיא מצד עולם האצילות,
- 20 העליון והנעלה מתוך ארבעת העולמות
- 21 הרוחניים הכלליים שבו יש ביטול
- 22 מוחלט לאלקות והעבודה
- 23 שבבחינת 'אחור' היא
- 24 (בכללות) העבודה שמצד
- 25 עולמות פריאה-יצירה-עשיה
- 26 העולמות שבהם קיימת, בכל אחד לפי
- 27 ענינו, מידה מסוימת של 'ישות'
- 28 ומציאות, כפי שממשיך ומפרט.
- 29 דהגה עולם האצילות,
- 30 בכללות הוא כמו שסדר
- 31 ההשתלשלות והעולמות הם
- 32 (שטיען) עומדים, היינו כפי שמצבם
- 33 (הוא) מצד אלקות. ד'אצילות'
- 34 הוא מלשון אצלו וסמוך קרוב
- 35 לאלקות, וכדאיתא וכמובא
- 36 ב'פרדס' 74 ספר קבלה מאת
- 37 המקובל רבי משה קורדובירו (הרמ"ק),
- 38 ונקרא עולם האצילות עולם
- 39 האחדות, דאיהו וסיוהי
- 40 ב'אצילות' הוא כמו שסדר ההשתלשלות והעולמות הם (שטיען) מצד אלקות.
- 41 ד'אצילות' הוא מלשון אצלו וסמוך, וכדאיתא ב'פרדס' 74, ונקרא עולם
- 42 האחדות, דאיהו וסיוהי וגרמוהי חד, כדאיתא ב'הקדמת תקוני ז'ה' 75.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְגֵרְמוֹהִי חָדָּ, שבו ניכר כיצד הקדוש-ברוך-הוא בעצמו ("איהו") והאורות
2 של הספירות ("וחיוהי") והכלים ("וגרמוהי") שבהם האורות מתלבשים, הכל
3 אחד, כי הכל בטל לאלוקות עצמו בביטול מוחלט בְּדִאֲתָא כמובא
4 ב'הַקְדָּמַת תְּקוּנֵי זְהַר'⁷⁵ (פחת אליהר). ובניגוד לעולם האצילות
5 הנקרא 'עולם האחדות' ועולמות
6 בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה נִקְרָאִים 1 ועולמות בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה נִקְרָאִים עֲלֵמָא
7 עֲלֵמָא דְּפִרְוָא עולם הפירוד, על 2 דְּפִרְוָא, "מִשָּׁם יִפְרָד"⁷⁶, שְׁזָהוּ הִפָּךְ מְעוֹלָם
8 דֶּרֶךְ לִשׁוֹן הַכְּתוּב עַל הַנֶּהָר הַיּוֹצֵא 3 הָאֲחֻדוֹת ('אצילות'). וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הֵם שְׁנֵי
9 מַעֲדָן וּנְפִירָד לֵאבֹרְעָה רֵאשִׁים "מִשָּׁם" 4 אֹפְנֵי הָעֲבוּדָה ד'פָּנִים' ו'אֲחוּר', דְּבִ'אֲצִילוֹת'
10 יִפְרָד"⁷⁶, שְׁזָהוּ הִפָּךְ מְעוֹלָם 5 הָעֲבוּדָה הִיא בְּכַחֲנִת 'פָּנִים' (שְׁאֵלָקוֹת הוּא
11 הָאֲחֻדוֹת ('אצילות'). 6 בְּגִלּוּי), וּבְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה הָעֲבוּדָה
12 וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הֵם שְׁנֵי אֹפְנֵי 7 הִיא בְּכַחֲנִת 'אֲחוּר', דְּהִנְהִנְהָה שְׁבִכְרִיאָה-
13 הָעֲבוּדָה ד'פָּנִים' ו'אֲחוּר', 8 יְצִירָה-עֲשִׂיָּה הוּא בְּכַחֲנִת "אֲחוּרִי הוּי' אֱלֹקִיכֶם
14 דְּבִ'אֲצִילוֹת' כֹּאשֶׁר הָאֲדָם מַגִּיעַ 9 תִּלְכוּ"⁷⁷, וּבִלְשׁוֹן הַיְדוּעַ⁷⁸ שְׁבִכְרִיאָה-יְצִירָה-
15 לַהֲכַרָּה בִּאֲחֻדוֹת ה' וּבִיטוּל לֵאלוּקוֹת 10 עֲשִׂיָּה עוֹלָמוֹת הֵם בְּפִשְׁטוּת - וְאֵלָקוֹת הוּא
16 כְּפִי שֶׁהוּא מַצֵּד עוֹלָם הָאֲצִילוֹת 11 בְּהִתְחַדְּשׁוֹת, שְׁזָהוּ עֲנִין בְּכַחֲנִת 'אֲחוּר' (שְׁאֵלָקוֹת
17 הָעֲבוּדָה הִיא בְּכַחֲנִת 'פָּנִים' 12 הוּא בְּכַחֲנִת הָעֵלָם)⁷⁹. וְעַל זֶה הַהוֹרָאָה, דְּהֵן
18 (שְׁאֵלָקוֹת הוּא בְּגִלּוּי), 13 אָמַת שְׁנִיתָרָה עַל הָרוֹב תְּדַבֵּר⁸⁰ וְהָעֲבוּדָה הִיא
19 וּבְעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יְצִירָה- 14 בְּכַחֲנִת "אֲחוּרִי הוּי' אֱלֹקִיכֶם תִּלְכוּ"⁸¹, בְּדוּגְמַת
20 עֲשִׂיָּה כֹאשֶׁר הַחֲכָרָה שֶׁל הָאֲדָם 15 בְּכַחֲנִת "אֲחוּרִי הוּי' אֱלֹקִיכֶם תִּלְכוּ"⁸², בְּדוּגְמַת
21 בִּאֲחֻדוֹת ה' וְהִבִּטּוּל שֶׁל לֵאלוּקוֹת הֵם 16 בְּכַחֲנִת "אֲחוּרִי הוּי' אֱלֹקִיכֶם תִּלְכוּ"⁸³, בְּדוּגְמַת
22 בְּמַדְרִיגָה יוֹתֵר נִמוּכָה, כְּפִי שֶׁהוּא 17 הָעֲבוּדָה שְׁהִיָּה לְפָנֵי מִתֵּן-

טז) ובכללות, בחינת אחור ופנים דקדושה הוא גם החילוק שבין זמן הגלות שבו יש העלם והסתר על אלקות והוא זמן של בחינת 'אחור' ללעתיד-לבוא (ולזמן שבית המקדש היה קיים) זמן של גילוי אלקות, בחינת 'פנים'. כמבואר ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן דיבור-המתחיל "זכור את אשר עשה לך עמלק"⁷² דבזמן הגלות נאמר⁷⁹ מחה אמחה את זכר עמלק גו', מלחמה לה' בעמלק גו', כי עבודת האדם מצד עצמו היא באופן דאחרי הוי' אלקיכם תלכו, בבחינת אחור בלבד ומחית עמלק היא על-ידי הקדוש-ברוך-הוא ("מחה אמחה", "מלחמה לה'") ואינה בכוחו של האדם. ולכן אפשר להיות אז בזמן הגלות ההתנגדות דעמלק, וכמו שהיה בפעם הראשונה, בדרך בצאתכם ממצרים, וישראל נמצאו במדבר (שענין המדבר הוא בחינת אחור, כמו שכתוב⁸⁰ "לכתן אחרי במדבר") הנה משום זה כיון שהעבודה הייתה בבחינת 'אחור' ולא בבחינת 'פנים' "ויזנב בך כל הנחשלים אחריך"⁸¹. וזהו בחינה זו של 'אחור' גם כן בחינת פריעה, דפרעה אותיות הערף⁸², הצד האחורי של הפנים ועל-דרך שעמלק הוא אותיות מלק, מלשון "ומלק את ראשו ממול ערפו"⁸³. ועל-ידי המלחמה בעמלק, שהוא ענין העבודה בבחינת אחרי הוי' גו' העבודה שכנגד 'אחור' בהיפך הקדושה ולאחר הקדמת קיום מצות מינוי מלך [כידוע⁸⁴ בהג' מצוות שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ, שצריכה להיות הקדמת מינוי מלך למחית עמלק, ולאחרי זה] באים לקיום מצות בנין בית המקדש, שאז בזמן של גילוי אלקות בעולם העבודה היא בבחינת פנים. ועל זה נאמר⁸⁵ "והי' בהניח הוי' אלקיך לך מכל אויבך מסביב גו'", שאז יהיה העבודה דמחה תמחה (האדם עצמו) את זכר עמלק, בשונה מזמן הגלות שאז מחית עמלק היא על-ידי הקדוש-ברוך-הוא והאדם בכוחו אינו מסוגל לזה, כמבואר לעיל שבכללות יהי' זה בבנין בית המקדש השלישי, אבל עד אז, ובפרט בזמן הגלות העבודה היא בבחינת 'אחור'.

יז) וגם כשמתבונן בפנימיות העולמות ובפנימיות הנשמה (כמבואר ב'תורה אור'⁷²) מכל-מקום עבודתו היא בבחינת אחור בלבד. דהעבודה בבחינת אהבה בתענוגים (אמיתית בחינת פנימיות) ענינה קבלת שכר מעין עולם הבא, ועכשיו בזמן הגלות, זמן של העלם והסתר על האלקות העבודה היא "היום לעשותם"⁸⁷ בלבד⁸⁸ ואין זה זמן של קבלת שכר. ורק בצדיקים, שלבם חלל בקרבם ואצלם הוא הסרת הבגדים הצואים היינו פגמים שעל-ידי עוונות וחטאים לגמרי, שמואסים מאד בתענוגי עולם הזה,

(76 בראשית ב, י. 77 ראה יג, ה. 78 ד"ה בסוכות תשבו תש"ו פכ"ז (סה"מ תש"ו ע' 30). 79 בשלח יז, יד-טז. 80 ירמי ב, ב. 81 תצא כה, יח. 82 לקו"ת להאריז"ל פ' וישב ור"פ שמות. ובכ"מ. 83 ויקרא ה, ח. 84 סנהדרין כ, ב. 85 תצא שם, יט. 86 מו"נ ח"ג פל"ד. 87 ראה ג"כ תניא ספ"מ. 88 ראה עירובין כב, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תורה, כמו שכתוב⁸⁰ לכתף אחרי במדבריה, והכתוב מדיק
2 ואומר "אחרי" בדוגמת לשון הכתוב "אחרי ה' אלוקיכם תלכו", אמנם כדי
3 שיהיה קיום להעבודה (שבבחינת 'אחור') ותפעול
4 פעולתה ותהיה לה את ההשפעה הראויה, צריך נתינת כח לזה
5 מלמעלה שאתה האדם מעורר
6 וממשיך על-ידי שיתבונן העבודה שהיה לפני מתן-תורה, כמו שכתוב⁸⁰
7 שמצד פנימיות נפשו לכתף אחרי במדבריה, אמנם כדי שיהיה קיום
8 ופנימיות לבבו הוא (תמיד) להעבודה (שבבחינת 'אחור') ותפעול פעולתה,
9 בבחינת 'פנים', כפסק-דין צריך נתינת כח לזה על-ידי שיתבונן שמצד
10 הרמב"ם הידוע בהלכות גרושין סוף פרק ב', שכאשר
11 גרושין סוף פרק ב', שכאשר
12 אדם מחייב לתת גט לאשתו על-פי
13 בית-דין והוא מסרב, אזי 'כופין אותו
14 עד שיאמר רוצה אני' ואין זה נחשב
15 לגט שניתן בעל-כרחו כיון דכל
16 אחד ואחד מישאל באיזה
17 מעמד ומצב שיהיה וגם אם
18 לכאורה נראה שהוא מסרב להתנהג על
19 פי הוראות התורה, לאמיתו של דבר
20 רוצה הוא לעשות כל המצוות
21 ולהתרחק מן העבירות ויצרו
22 הוא שתקפו כו', וכמו-כן
23 יתבונן בזה שאפילו בשעת
24 החטא היתה נשמתו האלוהית
25 באמנה אתו יתברך⁹⁰, כדברי
26 אדמו"ר הזקן בספר התניא, כיון
27 ש(פנימיות נפשו) הוא חלק
28 אלקה ממעל ממש⁹¹ והדביקות
29 של הנשמה באלוקות לא נפסקת אפילו
30 בשעה שהאדם עובר עבירה חס-
31 ושלום. ועל-ידי התבוננות זו,
32 בכך שגם יהודי שלכאורה נמצא במצב
33 רוחני ירוד, הוא בעצם דבוק באלוקות
34 באמת, אזי אף-על-פי שמצד
35 מצבו הוא בבחינת אתפכא
36 היינו שהרע שבו קיים בתוקף אלא
37 שהוא מצליח להתגבר עליו ולהכניעו
38 ולא הגיע עדן לבחינת
- אתהפכא חשוכא לנהורא ומררו למתקן⁹² הפיכת הרע לטוב
שהיא, כלשון הזוהר, הפיכת חושך לאור ומר למתוק [שאז מתבטל כל
ענין הצמצום ו'לעומת-זה' ויש אך ורק מציאות של טוב וקדושה],
הנה מפל-מקום אף על פי שמצד מצבו הגלוי הוא שיך רק לעבודת ה'
בבחינת 'אחור' יש לו
(מההתבוננות שבפנימיות נפשו ולבו הוא בבחינת
'פנים' כמבואר לעיל) נתינת כח
והארה והשפעה פעולה עד
להשפעה גלויה גם בנוגע
לחיצוניות נפשו ('אחור'
דנפשו), בעבודתו שבבחינת
"אחרי הוי' אלקיכם תלכו",
העבודה שבבחינת 'אחור'
שגם בתוכה חודרת עבודה במדרגה
של 'פנים' ועד שזה פועל גם
על לבושייו אמצעי הביטוי של
כוחות הנפש שהם כמו 'לבושים' של
הנפש דמחשבה דבור ומעשה,
שבחיך עם זה שהענינים
נעשים בפועל, ד"המעשה
הוא העקר⁹³, ולמעשה
המחשבה, הדיבור והמעשה שלו הם
כראוי והנהגתו בפועל נכונה, הנה
על-ידי שמאיר בתוך לבושי
המחשבה, דיבור ומעשה הארה
מפנימיות נפשו (שעל-ידי
ההתבוננות) יש לו בזה
(נוסף על המעשה בפועל)
גם חיות ונעימות, ועד שיש
לו גם תענוג שכל זה נובע מהארת
בחינת 'פנים' בעבודת ה'. וכמו
שנתבאר לעיל (מהרמב"ם
הנ"ל) דאף שפופין אותו

ועבודתם היא בבחינת אהבה בתענוגים⁸⁹ הנה אצלם גם עתה למרות ההעלם וההסתור של זמן הגלות העבודה בבחינת פנים.
(יח) ראה הערה טז.

(89) ראה תניא פ"י. (90) תניא ספכ"ד. (91) שם רפ"ב. (92) ראה זח"א ד, א. הובא בתניא ספ"י. (93) אבות פ"א מ"ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כו', וללא הכפייה הוא מסרב לעשות כפי שעליו לעשות אָמְנָם
2 כְּשֹׁאמֵר "רוֹצֶה אֲנִי" הִנֵּה זֶה רֹצֵנוּ הָאֲמִתִּי, ולא אמירה מפני
3 הכפייה וההכרח, שֶׁהִרִי "תּוֹרַת אֲמִת" אוֹמֵר עַל זֶה שֶׁזֶּהוּ
4 לְרֹצֵנוּ⁹⁴, וכך נפסקה הלכה שאין זה גט שניתן בעל כורחו של המגרש
5 שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הָאֶרֶת פְּנִימִיּוֹת
6 נִפְשׁוּ שֶׁבָּאָה בְּגִלּוֹי וּפּוֹעֵלֶת
7 גַּם עַל חִיצוֹנִיּוֹת נִפְשׁוּט,⁹⁵
8 וּבְחִינַת 'פְּנִים' מֵאִיר גַּם
9 בְּעִבּוּדָה שֶׁמִּצַּד עֲצָמָה לֹא
10 הֵאָרָה וְנִתְּנָה כּוֹחַ הָאִמּוּרָה הִיא
11 בְּבַחֲנִית 'אֲחֹר'.
12 (ח) וְהִנֵּה כִּמּוֹ שֶׁהוּא בְּתַחֲלַת
13 הַהֲשָׁתְלָשְׁלוֹת (בְּעֵנִין)
14 הַצִּמְצוּם) שֶׁגַם בָּאוֹר הַמִּצְמוּצִים
15 הַמֵּאִיר לֵאחֹר הַצִּמְצוּם יֵשׁ הָאֶרֶת
16 מֵהָאֹר שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם וּבְעִבּוּדָה
17 שֶׁגַם בְּעִבּוּדָה ה' בְּבַחֲנִית 'אֲחֹר' יֵשׁ
18 הָאֶרֶת מִבְּחִינַת 'פְּנִים', כֵּן הוּא גַּם
19 בְּנִשְׁמוֹת כִּפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבָּאֵר.
20 וְכִמּוֹ שֶׁמִּבָּאֵר כְּבוֹד-קְדוּשַׁת
21 אֲדָמוֹר הָאֲמִתִּי בִּשְׁעַר
22 הַתְּשׁוּבָה⁹⁶ [בְּקִצּוֹר] בְּמֵאֵמֶר
23 חַז"ל⁹⁷ בְּגִמְרָא שֶׁהִשְׁבִּיטִים
24 אֲמָרוּ לִיעֲקֹב, כִּשֵּׁם שֶׁאֵין
25 בְּלִבָּךְ אֵלָּא אֲחֵד, כִּךְ אֵין
26 בְּלִבָּנוּ אֵלָּא אֲחֵד, כְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא:
27 "וְיִקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֲנִי
וְאֵלֶיכֶם אֲבִינִי?⁹⁸
וְעַד" דִּידְעָה הַדִּיּוּק הַשְּׁאֵלָה
בְּזֶה⁹⁸, בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת, דְּמַהוּ
עֵנִין הַהֲקָדָמָה שֶׁהִקְדִּימוּ בְּנֵי
יַעֲקֹב "כִּשֵּׁם שֶׁאֵין בְּלִבָּךְ",
דְּלִכְאוּרָה הִנֵּה-לִיָּה-לְמִימֵר
הִיא לוֹ לֹמֵר רַק "אֵין בְּלִבָּנוּ
אֵלָּא אֲחֵד", וְכֵן מַהוּ ה' הִנֵּה-
אֲמִינָא' מִלּוּלֵית: הִיטִי אֹמֵר,
כְּלֹמֵר מַחֲשָׁבָה וּפְשׁוּרָה שֶׁהִיטָה
יִכּוּלָה לַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת שֶׁבָּאוּ
הַשִּׁבְטִים לְשָׁלוֹל בְּאִמְרָם דְּבִרִּים
אֵלָה לִיעֲקֹב אֲבִינוּ?
אֵף הַעֲנִין הוּא, דְּהִקְדָּמָה
ד'כִּשֵּׁם שֶׁאֵין בְּלִבָּךְ אֵלָּא
אֲחֵד" וּבִדְוָא אֵין בִּיעֲקֹב עֲצָמוֹ
פְּסוּל הוּא הַסִּבָּר וְנִתְּנִית טַעַם
לְמָה שֶׁאֲמָרוּ "אֵין בְּלִבָּנוּ
אֵלָּא אֲחֵד" וְגַם בְּשִׁבְטִים אֵין
פְּסוּל. דְּאֵף-עַל-פִּי שֶׁהִשְׁבִּיטִים
הֵם בְּבַחֲנִית מְרַכְבֵּתָא תַּתָּא
בְּבַחֲנִית מְרַכְבֵּתָא תַּתָּא

יט) דגם עתה (בזמן הגלות) נמשך אצל כל אחד ואחד מישראל הארה ומעין מהעבודה שבבחינת פנים. דהרי כל אחד ואחד מישראל ולא רק מי שהוא במדרגת צדיק אומר בכל יום ואהבת את הוי' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך⁹⁵ (שהוא ענין העבודה בבחינת פנים. ראה ב'תורה אור'⁹²), גם כשעבודתו היא במצב דאחרי הוי' גוי'. (להלן, מעט מאריכות הביאור ב'תורה אור' שם על כך שגם בעבודה בבחינת 'אחור' יש המשכה בבחינת 'פנים': "... יש בקדושה בחינת פנים ואחור... וכך יש בנפש האלהית פנים ואחור. פנים הוא בחינת פנימיות הלב ששורה ומתגלה בו בחינת הוי' אחד בגילוי ממש שזהו חיותו וקיומו והוא ששועיו ותענוגיו וחדות ה' ממש היא מעוזו. ובחינת אחור הוא שאינו מתגלה בו כל כך בבחינת חיות ותענוג רק שהוא מכריח וכופה את לבו להטות לבבו אליו יתברך ולאהבה אותו... בחינת אתכפייא סטרא-אחרא ולא בחינת אתהפכא ... והנה אמרו רז"ל שאמרו השבטים ליעקב כשם שאין בלבך אלא אחד כן אין בלבנו אלא וכו' כי יעקב הוא ישראל שהוא בחינת ומדרגה העליונה שאין לו אלא לב אחד ומתענג על הוי' כנ"ל. וכך השבטים שהם כללות הנשמות עד סוף כל הדורות גם בחינת הבינונים שהם למטה ממדרגה זו, אף-על-פי-כן אין בלבנו אלא אחד. והיינו בחינת אתכפייא שעל-ידיה נעשה גם כן גילוי הוי' אחד בכל לבבך ובכל נפשך ... והיא היא הדרך שיכור לו האדם להתבונן בעומק שכלו ותבונתו בה' אחד כפי אשר תוכל נפשו שאת, שעל-ידיה יכוף ויטה לבבו לאהבה את ה' ולעמוד נגד כל מונע בשבירת התאוות ובכבישתן על-ידי המוח השולט על הלב לאכפיי סטרא-אחרא ומזה יעלה ויבא לבחי' אתהפכא ... ויהיה גילוי פנימיות נקודת הלב ויאר ה' פניו וגוי'. וזהו ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך וגו' שמבחינת אחוריים דקדושה נמשך לאדם שיהא לו דרך ומבוא לגילוי הוי' בפנימיות").

(94) ויקרא א, ג. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ד הט"ז. (95) ואתחנן ו, ה. (96) פכ"ה כ"ו. (97) פסחים נו, א. (98) אוה"ת שבעה ערה 103.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מרכבה תחתונה דעולם הבריאה, כלומר, האבות עצמם, אברהם יצחק
2 ועקב הם בחינת מרכבה עליונה (בביטול מוחלט לאלוקות, כמו המרכבה
3 כלפי הרוכב שאין לה כל רצון מצד עצמה) של עולם האצילות, עולם האחדות
4 שבו הביטול לאלוקות הוא מוחלט, ואילו השבטים הם גם בבחינת מרכבה
5 אבל בדרגה יותר נמוכה, מרכבה
6 תחתונה של עולם הבריאה (שמקומו
7 ב'סדר השתלשלות' הוא לאחר עולם
8 האצילות) התחלת עולמות
9 בריאה-יצירה-עשיה, עולם
10 דפרודא, עולם הפירוד, עולמות
11 שבהם יש מציאות וישות' (בכל אחד
12 מהם לפי עניינו) דכללות ענין
13 עולמות האלו הוא בבחינת
14 פירוד, ולא ביטול לאלוקות בצורה
15 מוחלטת כמו בעולם האצילות, כמו
16 שכתוב על הנחר היוצא מגן
17 ו'מִשֶׁשׁ יִפְרֹד' לארבעה נהרות
18 שונים, וכפי שנרמז בפסוק "אֲחֵרֵי
19 הַיָּדֵי אֶלְקִיכֶם" (פנ"ל), היינו
20 עבודת ה' בבחינת 'אחור' שאין בה את
21 הביטול לאלוקות בדרגת 'פנים', הנה
22 אף-על-פי-כן "אין בלבנו
23 אלא אחד" ולאמיתו של דבר גם
24 הם נמצאים בביטול לאלוקות (וגם בהם
25 מאירה בחינת 'פנים', כמבואר לעיל
26 באריכות). והינו, דאף שגם
27 אפילו בשלמות העבודה
28 דעולם הבריאה, כפי שהיא
29 באופן הכי נעלה, הנה העבודה
30 בגלוי היא בבחינת "ועד"
31 שהוא רק חילופי אתון חילופי
32 אותיות דאחד¹⁰⁰, כמבואר בקבלה
33 וחסידות, והינו שהעבודה היא
34 בבחינת "אחרי הוי'
35 אלקיכם" גוי', והביטול והאחדות לא נראים בגלוי, מפל-מקום
36 "בלבנו" דהינו בפנימיות הלב, הוא בבחינת אחד (על-דרך
- המבואר לעיל שאפילו מי שמסרב לנהוג על פי התורה, בפנימיותו רוצה הוא
לקיים את כל המצוות). וה'נתינת כח' על-זה שגם (בשבטים בני
יעקב) בהיותם בבריאה-יצירה-עשיה, עולם דפרודא, עולם
הפירוד (בשונה מיעקב עצמו ששייך לעולם האצילות, עולם האחדות) ?היה
בפנימיות הלב בבחינת אחד,
היא מצד ש"אין בלבך לא רק
בליבו של יעקב אלא גם בפנימיות
הלב של השבטים עצמם (כפי
שממשיך ומבאר) אלא אחד"
(פנ"ל שזהו העובדה שאין בליבו
של יעקב אלא אחד, הסברה
ונתינת טעם נימוק על זה
ש"אין בלבנו אלא אחד").
שבחינה של יעקב ("בלבך")
שמקומו הוא בעולם
האצילות, ולא עוד אלא
שהוא יעקב בחיר
שבאבות¹⁰¹, ש"האבות הן
הן המרפכה"¹⁰², והביטול
שלם לאלוקות הוא כביטול המרכבה
כלפי הרוכב (שאין לה שום רצון משל
עצמה) ולכן עבודתו וכו' של
יעקב היא בבחינת אחד, בביטול
מוחלט אל הקדוש-ברוך-הוא ללא
נתינת מקום למציאות נוספת, הנה
זה ה"אחד" שכליבו של יעקב
ממשיך^{כא} גם "בלבנו"
(ד'שבטים, שהבחינה שלהם היא
לא עולם האצילות אלא בבריאה-
יצירה-עשיה) "אלא אחד"
(הבטול וכו' דאחד) שבחינתו
של יעקב אבינו תומשך ותחזור ותאיר
גם בהם. אמנם אף-על-פי-כן
למרות שבחינת יעקב אכן נמשכה
בשבטים, מכל-מקום אומרים על המשכה זו "בשם" כו' "כך"
כו', ומשמעות ההשוואה היא שאם כי יש דמיון מסוים בין הדברים, בכל

(כ) וזהו מה שכתוב⁹⁹ "ששם עלו שבטים שבטי יי-ה", ד"ה האותיות הראשונות, הנעלות יותר, של שם הוי' קאי מכוון על אצילות, והיות דהשבטים הם נשמות דבריאה-יצירה-עשיה שלמטה מאצילות לכן צריך להיות עלו, עלי', בכדי שיהיו שבטי יי-ה.
(כא) להיות שבחינת יעקב, הוא בריח התיכון המבריש מן הקצה אל הקצה, לכן נמשך על ידו מהביטול דאצילות גם כבריאה.

(99) תהלים קכב, ד. תו"א הוספות בתחלתן. 100) זח"ב קלד, א. תניא שעהיוה"א פ"ז. 101) ב"ר פע"ו, א. 102) שם פמ"ז,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 זאת יש הבדל ביניהם הִינּוּ דְאִין זֶה אוֹתוֹ הֶעֱנִין מִמֶּשׁ ובסופו של
- 2 דבר ה'אחד' שביעקב אכן יותר נעלה מה'אחד' שבשבטים, כפי שממשיך
- 3 ומבאר. וּכְמוֹ שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד-קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר ה'צִמַּח צֶדֶק'
- 4 בְּדְרוּשֵׁים¹⁰³ מאמרי חסידות דְּמָה שֶׁאֲמָרוּ הַשְּׁבִיטִים ליעקב "כִּשֶׁם
- 5 שְׁאִין בְּלִבְךָ כו' כָּךְ" כו' 1
- 6 והכוונה היא, כאמור, שיש דמיון בין
- 7 שתי בחינות ה'אחד', אבל לא מדובר
- 8 באותו ענין ממש, הוא מִמֶּשׁ עֲנִין
- 9 הַמֶּאֱמָר¹⁰⁴ האמור בוותר כְּגֹנָא
- 10 דְאִינוּן מְתִיחְדִין לְעִילָא, באופן
- 11 שהם מתייחדים למעלה בעולם
- 12 האצילות אוֹף הִכִּי כן גם אֵיהִי
- 13 אֲתִיחַדָּת לְתַתָּא בְּכוּרְסִיא
- 14 לְמַהְיִי אֶחָד בְּאֶחָד¹⁰⁵ כו',
- 15 היא מתאחדת למטה בכיסא להיות
- 16 אחד באחד, ותוכן העניין הוא, שכשם
- 17 שששת הקצוות של ספירת התפארת
- 18 (בה מדובר בקטע הקודם בוותר)
- 19 מתאחדות למעלה ב'אחד' (השורש
- 20 שלהם), כך גם ששת הקצוות של
- 21 ספירת המלכות (הספירה התחתונה,
- 22 התחתונה של עולם האצילות שהיא
- 23 המקור של עולם הבריאה, בחינת כסא
- 24 הכבוד) מתאחדת למטה בעולם
- 25 הבריאה עם הספירות העליונות, וכשם
- 26 שששת הספירות שמעל ספירת
- 27 המלכות מתאחדות בשבת לענין אחד,
- 28 כך ספירת המלכות, על כל שש
- 29 הקצוות שלה מתאחדת לענין אחד,
- 30 שְׁעַל-יָדֵי שְׁאִינוּן שש הספירות
- 31 מְתִיחְדִין לְעִילָא מתאחדות
- 32 למעלה בְּאֶחָד, נִמְשָׁף כְּמוֹ כֵּן
- 33 לְתַתָּא בְּכוּרְסִיא בעולם הבריאה,
- 34 ע"י ספירת המלכות לְמַהְיִי להיות
- 35 אֶחָד בְּאֶחָד [עַד שְׁנִמְשָׁף כֵּן
- 36 עֵינִי הִיחָד לַמַּעֲלָה גַם בִּי"ב
- 37 שְׁבִיטִים, כְּמִבְּאֵר שֶׁם בדברי
- 38 ה'צִמַּח צֶדֶק' בְּאֶרוּכָה שְׁאִינוּ
- 39 הִי"ב גְּבוּלֵי אֶלְכָסוֹן הַנַּעֲשִׂים
- 40 מִהַתְּפַלְלוֹת הו' קְצוֹת (דְּהו' מְדוּת) זֶה בְּזָה שהרי לכל דבר יש
- 41 ששה קצוות — מזרח, מערב, צפון, דרום, מעלה ומטה ולשש הקצוות יש י"ב
- 42 זוויות-פינות], אֲבָל מִקָּל-מְקוֹם למרות שאכן יש דמיון והשוואה בין
- 43 ההתאחדות בשש הספירות ('למעלה') להתאחדות בספירת המלכות ('למטה')

- 44 זֶהוּ "כְּגֹנָא" בדומה ומעין זה בְּלִבְךָ, וְאִינוּ אוֹתוֹ הֶעֱנִין מִמֶּשׁ
- 45 כְּמוֹ שֶׁהוּא ב'אַצִּילוֹת'. וּכְמוֹ-כֵּן הוּא בְּמָה שֶׁאֲמָרוּ
- 46 הַשְּׁבִיטִים (כְּנֻזָּר לְעִיל שֶׁכֵּן נִמְשָׁף בִּי"ב שְׁבִיטִים) "כִּשֶׁם
- 47 יְחֻדָּא-תַתָּא יְחֻדָּא-עֲלִיא יְחֻדָּא-עֲלִיא, יְחֻדָּא-עֲלִיא, יְחֻדָּא-עֲלִיא,
- 48 אַחֲדוֹת ה' בדרגה העליונה בה כל
- 49 המציאות בטלה לאלקות בביטול
- 50 מוחלט שְׁבִלְכָךְ, שְׁבִלְכָךְ, שְׁבִלְכָךְ,
- 51 נִמְשָׁף לָנוּ (בְּכִרְיָא-יְצִירָה-
- 52 עֲשִׂיָּה) לְהִיּוֹת בְּכִחִינַת
- 53 יְחֻדָּא-תַתָּא יְחֻדָּא-תַתָּא, יְחֻדָּא-תַתָּא, יְחֻדָּא-תַתָּא,
- 54 ה' בדרגה כזו שיש איזון שהיא נתינת
- 55 מקום למציאות העולמות גַם-כֵּן
- 56 לְהִיּוֹת בְּכִחִינַת בְּטוּל הַיֵּשׁ
- 57 חִנְבָּרָא לְאִין האלוהי, אֲבָל לֹא
- 58 ביטול גמור ומוחלט כְּמוֹ יְחֻדָּא-
- 59 עֲלִיאָה מִמֶּשׁ, רַק "כִּשֶׁם" כו'
- 60 "כָּךְ" כו', הִינּוּ עַם דְּמִיּוֹן מְסוּיִים.
- 61 וְהוּא מָה שֶׁגַם בְּנִשְׁמוֹת
- 62 דְּכִרְיָא-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה
- 63 (נִשְׁמוֹת הַשְּׁבִיטִים) נִמְשָׁף
- 64 הָאֶרָה מִנִּשְׁמוֹת דְּאַצִּילוֹת
- 65 (נִשְׁמַת יַעֲקֹב). עַל-דֶּרֶךְ
- 66 שֶׁהוּא בְּכָלִלוֹת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת
- 67 שיש בו הארה מבחינות שלמעלה
- 68 מהשתלשלות וּבְעִבּוּדָה שגם
- 69 בעבודת ה' בדרגה של 'אחור' יש
- 70 הארה מהעבודה בדרגה של 'פנים'.
- 71 (ט) וְהִנֵּה מִזָּה שְׁבִנִּשְׁמוֹת
- 72 נִמְשָׁף מִבְּחִינַת 'פְּנִינִם' גַם
- 73 בְּכִחִינַת 'אַחֲרִי' (כְּנֻזָּר לְעִיל
- 74 בְּאֶרוּכָה), מוֹכֵן דְּגַם בְּתוֹרָה
- 75 [כדברי זוהר על בריאת העולם
- 76 דְאֶסְתַּכַּל הַקְדוּשָׁה-בִּירוּן-הוּא הַסְתַּכַּל
- 77 בְּאֻרְתָּא בתורה וּבְרָא
- 78 עֲלִמָא¹⁰⁶ וברא את העולם, וכיוון
- 79 שהעולם נברא על פי התורה, מוכן
- 80 שעניני העולם קיימים בתורה]
- 81 בְּחִינַת 'פְּנִינִם' דְּתוֹרָה
- 82 מְאִירָה בְּכִחִינַת 'אַחֲרִי' שְׁבָה,
- 83 כפי שממשיך ומבאר.
- 84 וְיֻכָּן זֶה עַל-פִּי מָה שֶׁמִּבְּאֵר כְּבוֹד-קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר מְהֵרָא
- 85 ב'הַמְשָׁף קְבוּצַת מאמרים בהמשך אחד הפותחת בפסוק וְכָכָה (תאכלו
- 86 אותו (את קרבן פסח) מתניכם חגורים) משנת תרל"ז' [דְּהַשְׁנָה שנת

(103) אוה"ת תצוה ע' א'תרסד. (104) זח"ב קלה, א. (105) כן הוא במאמר הנ"ל וכנראה הוא קיצור לשון זוהר. (106) שם קסא, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תשל"ז היא שנת המאה לאמירתו של המשך וככה בשנת
2 תרל"ז¹⁰⁷ דבתורה ישנם ארבע בחינות^{כב} שונות. דהנה
3 כתיב¹³ על התורה תורה צוה לנו משה מורשה גו' שהתורה
4 נתנה לנו בירושה, שלשון "מורשה" הוא גם-כן לשון
5 ירושה¹⁰⁸, ולכאורה מה
6 משמעות האמירה שהתורה היא ירושה
7 הלא אמרו רז"ל¹⁰⁹ בפרקי
8 אבות התקן תכין את עצמך
9 ללמוד תורה שאינה ירושה
10 לה, והרי זה הפך הדרש
11 "מורשה" לשון ירושה,
12 ופעם מצינו בדברי רז"ל¹¹⁰
13 שהתורה נתנה לנו במתנה
14 כדברי הגמרא שרבה שאל את רב יוסף
15 מהו שכתוב "וממדבר מתנה, וממתנה
16 נחליאל ומנחליאל במות", ואמר לו רב
17 יוסף: "כיון שעושה אדם את עצמו
18 כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה
19 לו במתנה, שנאמר וממדבר מתנה,
20 וכיון שניתנה לו במתנה, נחלו אל,
21 שנאמר וממתנה נחליאל, וכיון שנחלו
22 אל עולה לגדולה, שנאמר ומנחליאל
23 במות...", ופעם מצינו שהתורה
24 נקראת בשם 'פלה', כדרכת
25 חז"ל¹¹¹ ועל הכתוב תורה
26 צוה לנו וגו' "אל תקרי
27 מורשה אלא מאורסה",
28 שהתורה היא כמו פלה
29 מאורסה לאיש, הם נשמות
30 ישראל כו'. והנה כל הארבע
31 בחינות אלו, ירושה, התקן
32 עצמך, מתנה ופלה, הרי הם
33 ענינים ונושאים שונים זה
34 מזה, שהרי ענין הירושה
35 הוא דבר שבא בהכרח, ואינו
36 תלוי ברצונו של היורש או המוריש
37 שהרי המתנה על מה שכתוב
38 בתורה העושה תנאי, אפילו בדיני
39 ממונות, המנוגד לדיני התורה תנאו
40 בטל¹¹² ואין התנאי תקף כיוון
- שמצות ירושה היא על-פי ההכרח כו' ואין לאדם כוח ואפשרות
להתנות נגד דיני הירושה שבתורה. וענין מתנה לעומת זאת, בניגוד
לירושה הוא מדעת ותלוי ברצון של הנותן, דאם הנותן רוצה
ליתן המתנה הרי זה טוב, ובאם לאו אם אין רצון מצד הנותן
הרי הוא הדבר הניתן אינו של
המקבל כלל ואין מתנה בניגוד
לרצון הנותן, וענין "התקן
עצמך" לימוד תורה ועבודת ה' מצד
האדם עצמו הרי זה על-ידי
עבודה דוקא שפאשר יעבד
בטוב ויתאמץ ויטייב כראוי, אזי
טיב עבודתו אשר עבד בה
יגיע לו יהיו למאמץ שלו תוצאות
טובות, וכשאין העבודה כל-כך
כאשר אין עבודה במידה רבה לא
יש אצלו, אזי האדם לא יגיע
לתוצאות כל כך טובות שזהו ענין
מה שמרזו לומר "התקן עצמך
ללמוד", לפי
שאינה התורה אינה ירושה
הבאה בהכרח, וגם אינו
מתנה שנותנים לאדם מקבל
המתנה גם אם לא עבד כל-כך,
פי-אם מזוים את האדם "התקן
עצמך" ליגע את עצמך
בלימוד התורה שעל-ידי-ה
בזכות היגיעה מצד האדם עצמו
יצליח לו כו'. וענין מה
שהתורה נקראת פלה, זהו
גם-כן ענין אחר כו' ושונה
משלושת הענינים האמורים.
ויש לבאר את ענינים של ארבע
הבחינות השונות שבתורה, כדלהלן.
והענין הוא¹¹³ דהנה קיום
התורה אי-אפשר לא ייתכן פי-
אם על-ידי יגיעה עצומה כו'
מצד האדם וכמאמר רז"ל¹¹⁴

(כב) ברוב הדורות מובא שיש בתורה ג' מדרגות, אבל בהמשך זה (דתרל"ז) מחלק ומבאר ד' בחינות.

(107) פס"ו ואילך. (108) ראה סנהדרין נט, א. שם צא, ב. (109) אבות פ"ב מ"ב. (110) נדרים נה, א. (111) ברכות נו, א. וש"נ.
(112) כתובות פג, א. וש"נ. (113) המשך וככה תרל"ז פס"ז. (114) מגילה ו, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ומסודר ועשר ספירות שהאורות שלהם מלוכשים בתוך כלים ראויים
לקליטתם, נקראים 'עולם התיקון'. ול'תיקון' קדם 'עולם התהווה', בו היו אורות
מרוכבים וכלים מועטים, מצב שגרם ל'שכירות הכלים' וכאשר הכלים 'נשברו',
ניצוצות מהאורות 'נפלו' למטה לתוך הדברים הגשמיים, וכאשר מקיימים
מצוות באמצעות הדברים הגשמיים
'מבררים' את הניצוצות הללו, כלומר
מפרידים את הטוב שבהם מתוך הרע
ומעלים אותם למקורם בקדושה
וְשֵׁהֶם ניצוצות אלו **אורות**
מְרוּכְבִּים, והריבוי הוא **בְּכִמּוֹת**
וּבְכֹחוֹת, וְעַל-יְדֵי **בְּחִינַת**
בְּרוּר זֶה כשמעלים את הניצוצות
של תוהו שנפלו ב'שכירות הכלים'
עַל-יְדֵי-זֶה יוֹרְשִׁים ממשיכים
ומקבלים מלמעלה אורות של **כְּתָר** -
חֻכְמַת-בִּינָה ד'תהו', וּמִפְּנֵי
כִּי זֶהוּ לֹא לְפִי עֶרֶךְ הַבְּרוּר
כֹּי' מאחר שהמשכת בחינות נעלות
אלו היא לא תוצאה מחוייבת בהתאם
לביורו וְנִכְדוּעַ דְּהַבְּרוּר דַּעֲתָה
בזמן הגלות הוא רק ב'שִׁבְעַת
תַּחְתּוֹנוֹת' ד'תהו', שבע
הספירות חסד, גבורה, תפארת, נצח,
הוד, יסוד מלכות וְעַל-יְדֵי-זֶה
למרות שהביורו הוא ב'שבע תחתונות'
ובזמן הגלות אין בידינו לברר את
כְּתָר-חֻכְמַת-בִּינָה שלמעלה משבע אלו,
מכל מקום יוֹרְשִׁים בְּדֶרֶךְ מִמָּלָא
גַּם כְּתָר-חֻכְמַת-בִּינָה ד'תהו',
כִּמְבָאֵר ב'הַמְשָׁךְ דְּבּוּר -
הַמִּתְחַלל הפותח בפסוק אֶל תִּצַּר
אֶת מוֹאֲב' לֹא-דְמוּ"ר
הָאֲמָצִיעַ¹¹⁸] לִכְן נִקְרָא עֵינִין
זֶה הַנִּפְעַל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת
יְרוּשָׁה. וּכְאֲשֶׁר זֹכֶה לָבֹא
לְיַד יְרוּשָׁה זו, אֲזַי נִוְתָּנִים
הַמִּשְׁכַּת אורות נוספים, נעלים עוד
יותר, בְּמִתְנָה, לא כתוצאה מעבודת
הָאָדָם ב'ביורו הניצוצות' הֵינּוּ
שְׁנֵימָשָׁךְ מֵאוּר אֵין-סוֹף
בְּחִינָה שְׁלֹמַעֲלָה מ'תהו', שְׁנֵי בְּחִינַת מִתְנָה, הֵינּוּ מֵה
עַל-יְדֵי עֲבֹדַת הָאָדָם כִּי-אֵם בְּדֶרֶךְ

בגמרא יְגַעַת וּמִצָּאתָ תִּצְמִין, לֹא יְגַעַת וּמִצָּאתָ אֶל תִּצְמִין,
כִּי בְּלִיתִי הִיגִיעָה אֵי-אֶפְשָׁר לְמִצּוֹא לְהַבִּין ולהשיג דְּבָרֵי תוֹרָה,
וּכְעֵנִין אִמְרָם "הִתְקֵן עֲצָמְךָ לְלִמּוּד תוֹרָה שְׂאִינָה יְרוּשָׁה
לָךְ", שְׂתֵאמַר שְׁתִּבּוֹא גַם בְּלִיתִי יְגִיעָה כָּלָל כֹּי' כמו ירושה
שהירש לא התייגע כלל כדי לקבל
אוֹתָהּ וּלְפִי עֶרֶךְ לְפִי מִידַת
הַעֲבוּדָה והיגיעה אֲשֶׁר יַעֲבֹד
בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה, לְפִי עֶרֶךְ זֶה
בְּמִידָה זו יִגְדֹל הָאָדָם בְּהִכָּנַת
הַתּוֹרָה וְהַמְשָׁכַת והתגלות
אֲלָקוֹת מלמעלה למטה שְׁנֵימָשָׁךְ
עַל-יְדֵי לִימּוּדוֹ וּיְגִיעָתוֹ
בַּתּוֹרָה כֹּי', וְעַל זֶה הוּא
שְׂאִמְרוֹ רַ"ל¹¹⁵ במדרש כֹּי'
הַקּוֹרָא וְשׁוֹנָה בתורה הַקּוֹדֵשׁ -
בְּרוּךְ-הוּא קוֹרָא וְשׁוֹנָה
כְּנִגְדּוֹ, שְׁמִמְשָׁךְ הַלּוּמַד תּוֹרָה
הַמְשָׁכַת אֲלָקוֹת בַּתּוֹרָה,
וּבְכִינַת הַמְשָׁכָה זו נִקְרָאִים
נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם 'חֲתָן'
הַגּוֹרֵם אֶת הַמִּשְׁכַּת הַשֹּׁפֵעַ, וְהַתּוֹרָה
מִמְקַבֶּלֶת אֶת הַשֹּׁפֵעַ שֶׁל הַהִמְשָׁכָה
הָאֱלֹקִית נִקְרָאֵת 'כְּלָה' כֹּי',
וּמֵה שְׁהַקּוֹדֵשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
קוֹרָא וְשׁוֹנָה וִישׁ הַמִּשְׁכָּה שֶׁל
אֲלָקוֹת בתורה, זֶהוּ "כְּנִגְדּוֹ"
דִּקְא, הֵינּוּ עַל-יְדֵי שְׁהָאָדָם
קוֹרָא וְשׁוֹנָה הֵינּוּ שֶׁהִלְמּוּד שֶׁל
הָאָדָם הוּא הַגּוֹרֵם אֶת הַמִּשְׁכַּת הָאֱלֹקִית
בַּתּוֹרָה.
וְעֵנִין יְרוּשָׁה וּמִתְנָה לְפִי
הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל הַמוֹשָׁכָה
הוּא¹¹⁶ דְּהִנֵּה כָּל עֵנִין הַתּוֹכֵן
הַפְּנִימִי שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת
נִדְּ"גְדוֹל לִימּוּד הַחֲשִׁיבוֹת שֶׁל
לִימּוּד הַתּוֹרָה הִיא שְׁמִיבִיא הַלִּימּוּד
לְיַד מַעֲשֵׂה¹¹⁷] שְׁנֵימָשָׁךְ
בְּדְבָרִים גְּשָׁמִיִּים, וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת
כִּפּוּלֵּל הוּא בְּדְבָרִים גְּשָׁמִיִּים כִּמוֹ צֶמֶר
הַצִּיצִית וְעוֹר הַתְּפִלִּין הוּא בְּכָדִי
לְכָר נְצוּצוֹת ד'תהו' שְׁנֵימָשָׁךְ בְּשִׁכִּירַת הַכֹּלִים כִּמְבּוֹאֵר בַּקְּבֵלָה
וְחִסְדוֹת, הַעוֹלָמוֹת בְּמַתְכוּנָתָם הַנוֹכַחִית עִם "סֵדֵר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת" הַדְּרָגָתִי

(115) ראה ילקוט שמעוני איכה רמז תתרלד. תדבא"ר רפי"ח. (116) וככה שם פס"ח. (117) קידושין מ, ב. (118) מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' י ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מתנה לבר. והיננו שָׁהוּ המשכה והארה של אור אלוקי למעלה
2 מירושָׁה, שְׁהִגֵּם שָׁגַם ירושה אינו מה שְׁמִירוֹת על-ידי
3 יְגִיעָתוֹ וכאמור שמה שנמשך על ידי ירושה הוא לא תוצאה מחוייבת של
4 עבודת האדם, עִם כָּל זֶה יֵשׁ לוֹ לירוש שִׁכּוּת למה שהוא מקבל
5 בירושָׁה, שְׁהָרִי מִפְּנֵי מַה הֵבֵן
6 יִרְשׁ אֶת אָבִיו, מִפְּנֵי כִּי בָא
7 הֵבֵן מִמֶּנּוּ מהאב כו'. הָרִי
8 שְׁעִנְיָ הִירוֹשָׁה בָּא לְמִי שֵׁשׁ
9 לוֹ קֶשֶׁר וְחִבּוּר וְשִׁכּוּת עִמּוֹ
10 כו' בשונה ממתנה שיכולה להיות גם
11 באופן שאין קשר מיוחד בין הנותן
12 והמקבל. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה יִיבֵן
13 בְּנִמְשָׁל, שְׁלֹפִי שְׁמִכְבָּר
14 נְצוּצִים ד'תהו' [נְעֻשָׁה בְּחִינַת
15 אֶחָ לְטוֹכָה לְעֹשׂוֹ כמבואר
16 בחסידות ששורש יעקב הוא מעולם
17 התיקון ושורש עשו הוא מעולם התהו
18 ואת הכתוב 'הלא אח עשו ליעקב
19 ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי'
20 אפשר לפרש ולדרוש גם למעלייתא,
21 היינו שכאשר יהודי, מבני יעקב, מברר
22 ניצוצות של עולם התהו, משמש הוא
23 שרשו של עשו, ומקבל המשכה והארה
24 של אורות עלינים מעולם התהו, אזי
25 הוא נעשה אח לעשו לטובה] וְלָכֵן
26 בגלל פעולת האדם בבירור ניצוצות
27 שנפלו מעולם התהו נותנים לו
28 בְּדֶרֶךְ יְרוֹשָׁה בְּחִינַת אִוֹרֹת
29 כְּתִיב-חֻקְמָה-בִּינָה ד'תהו' כו'
30 אף שאורות אלו הם למעלה במדרגה
31 מהניצוצות שאותם הוא מברר (בחינת
32 'שבע תחתונות', כמבואר לעיל).
33 וְאֶמְנָם אבל עֲנִין הַמִּתְנָה הוא
34 מַה שְׁלֹא בָּא עַל-יְדֵי פְעוּלָתוֹ
35 כָּלֹל כו'. ובנמשל הוא כו'
36 המשכה והארה ממקור גבוה ביותר
37 מַה שֶׁאֵין אֲתַעֲרוּתָא-דְּלִתְמָא
38 התערבות מלמטה, מצד האדם מְגִיעַ
39 לְשֵׁם, אִם-כֵּן הִתְמַשְׁכָּה מִשֵּׁם
40 זֶהוּ מִתְנָה.
41 וְזֶהוּ מַה שֶׁאֲמָרוּ רז"ל¹¹⁹
42 בנמרא שֶׁלֹּשׁ שְׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת
43 שֶׁל הַיּוֹם הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
44 יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה,
- 1 וְלִכְאוּרָה צָרִיף לְהִבִּין, הֲלֹא אָמְרוּ רז"ל כָּל הַקּוּרָא וְשׁוּנָה
2 בְּכָל זְמַן וּבְכָל שַׁעַ מִשְׁעוֹת הַיּוֹם וְהַלִּילָה הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא קוּרָא
3 וְשׁוּנָה בְּדַבְרֵי תוֹרָה כְּנִגְדּוֹ, וְעַל כֵּן לֹא יִמָּצֵא בְּעוֹלָם שַׁעַה
4 אַחַת פְּנוּיָה בְּכָל שְׁעוֹת הַיּוֹם וְהַלִּילָה שְׁלֹא יִלְמְדוּ בְּאוֹתוֹ זְמַן
5 כָּלֹל, כִּיּוֹן שֵׁשׁ מִי שֶׁאֵין לוֹ
6 פְּנָא בַּיּוֹם וְלֹא מְד בְּלִילָה,
7 וְעַקֵּר הַלִּימוּד הוּא בַּיּוֹם,
8 כְּמֵאמְרָם¹²⁰ אֲנִי פּוֹעֲלִי דִּימָמָא
9 אֲנִי, וּמִכָּל-מָקוֹם אָמְרוּ גַם-
10 כֵּן¹²⁰ לֹא אֲבִיר לִילָה אֱלָא
11 לְגִרְסָא, וְנִמְצָא כִּי כָּל הַיּוֹם
12 וְכָל הַלִּילָה לֹא יִמָּצֵא שַׁעַה
13 אַחַת פְּנוּיָה שְׁלֹא יִמָּצֵא אֶחָד
14 מִיִּשְׂרָאֵל שְׁלֹא יִלְמַד בַּעַת
15 הַהִיא, וְאִם כֵּן הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
16 הוּא קוּרָא וְשׁוּנָה כְּנִגְדּוֹ,
17 וּמַהוּ עֲנִין מַה שֶׁשֹּׁשׁ שְׁעוֹת
18 רִאשׁוֹנוֹת הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
19 יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה כו'. גַּם
20 לְשׁוֹן "יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה"
21 מַהוּ כו' כלומר, מַה מִּשְׁמַעוֹת
22 הַבִּטּוּי שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא "יוֹשֵׁב"
23 וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה?
24 אֵף הָעֲנִין הוּא כְּנִי"ל, דְּמַה
25 שֶׁכְּתוּב כָּל הַקּוּרָא וְשׁוּנָה
26 בְּתוֹרָה הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
27 קוּרָא וְשׁוּנָה כְּנִגְדּוֹ, הֵינּוּ
28 שְׁנִמְשָׁף מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה אִוֹר אֱלֹקִי
29 לְפִי עֶרְךָ יְגִיעָתוֹ וְעִבּוּדוֹתָ שֶׁל
30 הָאָדָם הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה, שְׁהָרִי דִּיּוֹק
31 הַלְשׁוֹן "כְּנִגְדּוֹ", כְּלֹמֶר בִּיחַס
32 וּבְהִתְאֵם לְעִבּוּדֵי הָאָדָם וְהֵינּוּ
33 שְׁהוּא בְּחִינָה שְׁבִמְדִּידָה
34 וְהַגְבְּלָה שְׁהִיר עִבּוּדֵי הָאָדָם, גַּם
35 כֹּאשֶׁר הִיא בִּיגִיעָה, מוּגַבֶּלֶת לְפִי כּחוֹ
36 וּיְכוּלָתוֹ שֶׁל הָאָדָם, וְאִם כֵּן הַמִּשְׁכָּה
37 וְהָאָרֶה שֶׁלִּפִּי עֶרְךָ הִיגִיעָה שְׁלוֹ הִיא
38 מוּגַבֶּלֶת. מַה-שֶּׁאֵין-כֵּן מַה
39 שֶׁכְּתוּב "שֹׁשׁ שְׁעוֹת
40 רִאשׁוֹנוֹת" הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹשֵׁב
41 וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה, קָאִי מְכוּן עַל

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַהִמְשָׁכָה [שְׁלֹמֶעֱלָה מִמְדִּידָה וְהַגְבָּלָה לְגַמְרִי כִּי אֵינָה הַמִּשְׁכָּה
- 2 שְׂבָאָה עַל יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם וְלֹכֶן אֵינָה מוֹגְבֵּלֶת לִפִּי עֶרֶךְ עֲבוּדַת הָאָדָם]
- 3 שְׁנִמְשָׁךְ בְּבַחֲנִית מִתְּנָה מִלְּמַעְלָה גַּם שְׁלֹא עַל-יְדֵי
- 4 אֲתַעְרוּתָא-דְּלִתְתָּא הַתַּעְרוּרוֹת מִלְּמַטָּה מִצֵּד הָאָדָם כֹּו' וְלֹכֶן נֶאֱמַר
- 5 עַל זֶה עַל לִימּוּד הַתּוֹרָה שֶׁל הַקְדוּשָׁה
- 6 בְּרוּךְ-הוּא בְּשִׁלּוּשׁ הַשָּׁעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת
- 7 "וְיֹשֵׁב", בְּדוּגְמַת הַשְּׁפָלָת
- 8 הַיּוֹשֵׁב כִּשְׁם שְׁהֵי־שׁוֹב מִשְׁפִּיל וּמִנְמִיךְ
- 9 אֶת קוֹמָתוֹ [שְׂבָעַת יְשִׁיבָתוֹ
- 10 נִשְׁפָּל רֹאשׁוֹ לְמַטָּה], "וְעוֹסֵק
- 11 בְּתוֹרָה" וְהַכוּנָה לַעֲסֹק הַתּוֹרָה
- 12 הַמִּמְשִׁיךְ וּמוֹרִיד, 'מִשְׁפִּיל', אֹר אֱלוֹקִי
- 13 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְ"שְׁלֹשׁ
- 14 רִאשׁוֹנוֹת" קָאִי מִכּוּוֹן עַל
- 15 בְּחִינָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִמְדִּידָה
- 16 וְהַגְבָּלָה, בְּדוּגְמָא לִ'שְׁלֹשׁ
- 17 רִאשׁוֹנוֹת' שְׁמוּבָא בְּסַפְרִי
- 18 קִבְּלָה בְּכִמָּה מְקוֹמוֹת בְּדֶרֶךְ כָּל
- 19 הַכוּנָה לַחֲכָמָה-בֵּינָה-דַעַת (או כְּתֹר-
- 20 חֲכָמָה-בֵּינָה) שֶׁל כָּל בַּחֲנִיָּה, שְׁהִיא
- 21 הַחֶלֶק הַנִּעְלָה שְׂבָה, בִּיחֹס לִשְׂבַע
- 22 הַמִּידוֹת הַנִּקְרָאוֹת 'שְׂבַע תַּחְתּוֹנוֹת',
- 23 וְהָאֹר שֶׁ/שְׁלוֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת' הַנִּעְלָה
- 24 יוֹתֵר מֵהָאֹר שֶׁל 'שְׂבַע תַּחְתּוֹנוֹת' נִחְשָׁב
- 25 אֹר בְּלִי-גְבוּל. וּמִפְּלִ-מְקוֹם גַּם
- 26 אִפִּילוֹ בְּחִינָה זֹו שְׁלֹמֶעֱלָה
- 27 מֵאֲתַעְרוּתָא-דְּלִתְתָּא כָּל וְאִין
- 28 בְּכוּחָה שֶׁל עֲבוּדַת הָאָדָם לַעֲוֹר
- 29 וְלֹהֲמִשִּׁיךְ אוֹתָהּ (כִּי הָאָדָם מוֹגְבֵּל
- 30 וְעוֹבְדוֹתָהּ מוֹגְבֵּלָת, וְזֶהוּ אֹר בְּלִי-גְבוּל)
- 31 נִמְשָׁכֶת עַל-יְדֵי שְׁתַּחֲלָה
- 32 לְשִׁנָּה הַיְגִיעָה וְהִירוּשָׁה
- 33 שְׁתַּנְבָּאָר לְעִיל שְׁהִיא כֵּן נִמְשָׁכֶת
- 34 עַל יְדֵי עֲבוּדַת הָאָדָם [וְזֶהוּ עֲנִין
- 35 'תִּלְמוּדוֹ בִּידוֹ' ¹²¹], 'שְׁעַל-
- 36 יְדִידָה נּוֹתֵנִים לוֹ בְּמִתְּנָה גַּם
- 37 בְּחִינָה זֹו וְכִפִּי שְׁמִבּוּאָר לְעִיל
- 38 בְּאִרְכּוּת (הֵן בְּנִשְׁמוֹת וְהֵן בַּעֲבוּדָה)
- 39 כִּיצַד גַּם בַּבַּחֲנִיָּה הַנּוֹמָכָה יוֹתֵר יֵשׁ
- 40 הַמִּשְׁכָּה וְהָאָרָה מִבַּחֲנִיָּה עֲלִיּוֹנָה יוֹתֵר.
- 41 וּבְכָל־לִוּוֹת, הִנֵּה זֶהוּ הַמְּבּוּאָר
- 42 לְעִיל אוֹדוֹת הַבֵּדל שְׁנֵי הָאוֹפְנִים שֶׁל לִימּוּד הַתּוֹרָה אֲצֵל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא.
- 43 "קוֹרָא וְשׁוֹנָה כְּנִגְדּוֹ" וְ"יּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה" כְּלָלוֹת הַחֲלּוּק הַהִבְדֵּל

- 44 שְׁבִין גְּלִיָּא דְּתוֹרָה הַחֶלֶק הַגָּלוּי שֶׁל הַתּוֹרָה (הַתְּלִמּוּד, הַהִלְכָה)
- 45 לְפָנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה הַחֶלֶק הַפְּנִימִי, הַסּוּר, שֶׁל הַתּוֹרָה (הַקְּבָלָה וְהַחֲסִידוּת).
- 46 דְּגִלְיָא הַחֶלֶק הַגָּלוּי דְּתוֹרָה הִיא בְּחִינַת הַתּוֹרָה שְׂבָאָה יוֹרָה וְבָאָה
- 47 לִידֵי גִלּוּי בְּמִדִּידָה וְהַגְבָּלָה, וְכִדְאִיתָא וְכִמּוּבָא בְּגַמְרָא בְּמַסַּכַת
- 48 מְנַחוֹת ¹²² שְׂאֲפָשָׁר יִכּוּלָה
- 49 לְהִיּוֹת מְצִיאוֹת שְׁלִמָּד אָדָם
- 50 כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּה, הִרִי דִּישְׁנָה
- 51 בְּחִינָה בְּתוֹרָה הַבָּאָה בְּהַגְבָּלָה
- 52 כִּי עַל דְּבַר שְׁהוּא בְּלִי-גְבוּל וְאִין-סוּף,
- 53 מוּבֵן שְׂאִי אֲפָשָׁר לְלַמּוֹד אֶת כּוּלָּה.
- 54 וְאִף-עַל-פִּי-כֵן נֶאֱמַר ¹²³ עַל
- 55 הַתּוֹרָה אֲרוּכָה מֵאֲרָץ מִדְּבָר
- 56 וּרְחֵבָה מִנֵּי יָם, הֵינּוּ שְׂאִין לָהּ
- 57 גְבוּל וְסוּף אֵלָּא הִיא אֲרוּכָה יוֹתֵר
- 58 מֵהָאֲרָץ וּרְחֵבָה יוֹתֵר מֵהֵם וְעוֹד
- 59 יוֹתֵר, הַכְּתוּב אוֹמֵר עַל הַתּוֹרָה דְּבַר
- 60 נִעְלָה וּמוֹפְלָא עוֹד יוֹתֵר וְאִהִיָּה
- 61 אֲצֵלוֹ גו' אֲצֵל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא
- 62 שְׂעִשְׁוּעִים גו' לְפָנָיו ¹²⁴ הַתּוֹרָה
- 63 הִיא, כְּבִיכּוּל, הַעוֹנֵן שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-
- 64 הוּא (וְגַם זֶה הוּא עֲנִין שְׁלֹמֶעֱלָה
- 65 מִמְדִּידָה וְהַגְבָּלָה) שְׁנָה עֲנִין זֶה
- 66 בַּתּוֹרָה שְׁלֹמֶעֱלָה מְגוּבֵל וּמִידָה קָאִי
- 67 מִכּוּוֹן עַל בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת
- 68 הַתּוֹרָה. וְזֶהוּ עֲנִין בְּחִינַת
- 69 'פְּנִינִים' הַחֶלֶק הַפְּנִימִי וְ"אֲחֹר'
- 70 הַחֶלֶק הַחִיצוֹנִי דְּ"תוֹרָה", הֵינּוּ
- 71 בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת וְגִלְיָא
- 72 דְּתוֹרָה, וּבְחִינַת 'פְּנִינִים'
- 73 דְּ"תוֹרָה", יוֹרֶדֶת וּנְמַשְׁכַת וְהִיא
- 74 מְאִירָה גַּם בְּבַחֲנִיָּת 'אֲחֹר'
- 75 כְּמִבּוּאָר לְעִיל בְּאִרְכּוּת. וּמִשְׁתִּי
- 76 בְּחִינּוֹת אֱלוֹ דְּ'פְנִינִים' וְ"אֲחֹר'
- 77 שְׁבַתְּוָה נִמְשָׁךְ אֲחֵר-כֶּף
- 78 לְמַטָּה בְּנִשְׁמוֹת שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת
- 79 'פְּנִינִים' וְ"אֲחֹר', כְּמִבּוּאָר לְעִיל
- 80 וְכֵן מִכֵּן שְׁבַחֲנִית הַפְּנִימִיּוֹת שְׁבַתְּוָה
- 81 מְאִירָה בְּבַחֲנִיָּת הַחִיצוֹנִיּוֹת וְהַגָּלוּי
- 82 שְׁבַתְּוָה נִמְשָׁךְ מִזֶּה שְׁבַחֲנִיָּת
- 83 'פְּנִינִים' דִּנְשְׁמוֹת מְאִירָה
- 84 בְּבַחֲנִיָּת 'אֲחֹר' שְׁבַחֲנִיָּת.
- 85 (י) וְזֶהוּ גַּם-כֵּן הַבּוּאָר לְפִי פְּנִימִיּוֹת הַעֲנִין כְּמָה שְׁבַתְּוָה ¹²⁵ בְּסַפֵּר
- 86 תַּחֲלִים זְמֹרוֹת הִיוּ לִי חֲקִידָה בְּבֵית מְגוּרִי, וְאֶמְרוּ רַצְ"ל ¹²⁶

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁנַעֲנַשׁ דָּוִד עַל זֶה שְׁקָרָא לתורה זמירות. וְכַמְבָּאָר ב'לקויטי
2 תּוֹרָה¹²⁷ וּב'תּוֹרָה אִזְר' ¹²⁸ וּבְכַמְהָ מְקוֹמוֹת¹²⁹ נוספים בתורת
3 הַחֲסִידוֹת הַטַּעַם, שְׁמָה שְׁנַעֲנַשׁ דוד המלך עַל שְׁקָרָא אֶת הַתּוֹרָה
4 "זְמִירוֹת" הוּא מְשׁוּם שְׁאֵף-עַל-פִּי שְׁתּוֹרָה הִיא אִכּוּן בְּכַחֲנִית
5 "זְמִירוֹת", אֲמַנְם יִשְׁנָה בְּחִינַת
6 הַתּוֹרָה שְׁלִמְעֵלָה מְזָה, ¹ שְׁנַעֲנַשׁ דָּוִד עַל זֶה. וְכַמְבָּאָר ב'לקויטי תּוֹרָה¹²⁷
7 "שִׁיר" שְׁלִמְעֵלָה מ"זמר", וְעַד ² וּב'תּוֹרָה אִזְר' ¹²⁸ וּבְכַמְהָ מְקוֹמוֹת¹²⁹ הַטַּעַם,
8 שִׁישׁ בַּתּוֹרָה בְּחִינָה שְׁבָאִין-עֲרוּף ³ שְׁמָה שְׁנַעֲנַשׁ עַל שְׁקָרָא אֶת הַתּוֹרָה "זְמִירוֹת"
9 לְלֵא כֹל יַחַס וְהוֹשׁוּאָה לְמַעְלָה ⁴ הוּא מְשׁוּם שְׁאֵף-עַל-פִּי שְׁתּוֹרָה הִיא בְּכַחֲנִית
10 יוֹתֵר מֵעֵינִין זֶה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא ⁵ "זְמִירוֹת", אֲמַנְם יִשְׁנָה בְּחִינַת הַתּוֹרָה שְׁלִמְעֵלָה
11 "זמירות", שְׁהִיא בְּחִינַת ⁶ מְזָה, "שִׁיר", וְעַד שְׁבָאִין-עֲרוּף לְמַעְלָה יוֹתֵר,
12 "שְׁעִשְׁוּעִים לְפָנָיו", הַעֲנֵג שֶׁל ⁷ שְׁהִיא בְּחִינַת "שְׁעִשְׁוּעִים לְפָנָיו", בְּחִינַת שִׁיר
13 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּכִיכּוֹל, בְּחִינַת ⁸ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
14 שִׁירָו שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא ⁹ חִי"י¹³⁰ שְׁזָהוּ בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה. וּבְחִינָה זֹאת
15 "נִעְלָמָה מֵעֵינֵי כָל חִי"י¹³⁰ ¹⁰ שְׁבַתְּתוֹרָה, שְׁהִיא בְּכַחֲנִית "שְׁעִשְׁוּעִים לְפָנָיו",
16 שְׁזָהוּ בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה. ¹¹ הִרִי הִיא לְמַעְלָה מִכָּל מִדְּיָה וְהַגְבָּלָה, בְּאִין-
17 כְּלוּמֹר, דּוֹד הַמֶּלֶךְ הִיָּה מִזְמֹר וּמִנֵּן ¹² עֲרוּף לְמַעְלָה מִכָּל מִדְּיָה וְהַגְבָּלָה, בְּאִין-
18 בִּשְׁבַח הַתּוֹרָה כְּדִי לְשַׁמַּח אֶת לְבוֹ בַּעַת ¹³ אֵף-עַל-פִּי-כֵן הִיא נִמְשָׁכֶת גַּם לְמַטָּה, וְלָכֵן
19 צִרְתּוֹ ("בַּעַת מְגוּרִי", כְּשֶׁהִיָּה בַּצָּרָה ¹⁴ נֶאֱמַר לְדָוִד שְׁ"זְמִירוֹת קָרִית לְהוֹ" (שְׁשִׁבַח אֶת
20 וּבַפֶּחַד) וּמִבּוֹאֵר בַּחֲסִידוֹת שְׁכוּנוֹתָ ¹⁵ הַתּוֹרָה לְהִיּוֹתָהּ ("זְמִירוֹת") בְּתַמִּיָּהָ, פִּינּוֹן
21 הִיִּתָּה לָכֵן שְׁכַל הַעוֹלָמוֹת תְּלוּיִים ¹⁶ דְּבַתּוֹרָה יִשְׁנָה בְּחִינָה שְׁבָאִין-עֲרוּף לְמַעְלָה יוֹתֵר
22 בְּדִקְדוּק אֶחָד מִדְּבַרֵי תּוֹרָה (וּכְמִבּוֹאֵר ¹⁷ מִכַּחֲנִית "זְמִירוֹת", בְּחִינַת "שְׁעִשְׁוּעִים לְפָנָיו",
23 ב'אִגְרַת הַתְּשׁוּבָה' לְרִבְנּוֹ הֶזְקֵן בַּעֲנִיִּין ¹⁸ בְּחִינַת "שִׁיר" וּטַעַמִּים שְׁבַתְּתוֹרָה. וּבְזֶה יוֹכֵן מָה
24 הַקְרִבְנוֹת, "וּכְנוּדָה מִמָּה שְׁתּוֹכּוֹ בּוֹהֵר ¹⁹ שְׁנַעֲנַשׁ בְּשִׁכְחָה דְּוָקָא, וְהַשְׁכָּחָה הִיִּתָּה בְּעֵינֵין
25 הַקְדוּשׁ מֵעֵינִין עֲלִיּוֹת עוֹלָמוֹת הַעֲלִיּוֹנִים ²⁰ נְשִׂאֵת הָאֶרֶץ בְּכַתָּף, שְׁעוֹנָשׁ זֶה הִיָּה מְדָה כְּנָגֵד
26 בַּתְּעוֹרָתוֹ דְּלַתָּהּ בְּהַקְרִבָת עוֹף אֶחָד ²¹ מְדָה¹³¹. וְהַעֲנִין הוּא, דְּעֵנִין הָאֶרֶץ הוּא שְׁבּוֹ הִיָּה
27 בֶּן יוֹנָה אוֹ תוֹר עַל גְּבִי הַמּוֹכֵחַ אוֹ ²² הַלְּחוֹת, וּכְמוֹ שְׁכַתּוֹב¹³² אֵין בְּאֶרֶץ רַק שְׁנֵי
28 קוֹמֵץ מִנְחָה. וְכֵן הוּא כְּכֹל הַמִּצְוֹת ²³ הַלְּחוֹת. וְעֵנִין הַלְּחוֹת הִיָּה שְׁלֵא הִיָּה בְּהֵם
29 הַמַּעֲשִׂיּוֹת כְּנוּדָה מְהַרְיִז"ל, וְאִמֹר ²⁴ הַתְּחַלְּקוֹת ד'פָּנִים' ו'אֲחֹר', כְּדֹאִיתָא
30 לְשַׁלְעֵר הַגִּשְׁמִי שֶׁלוֹ אֵין תְּפִיסָת מְקוֹם ²⁵ ב'יְרוּשָׁלַיִם'¹³³ עַל הַכְּתוֹב¹³⁴ כְּתוֹבִים מְשֻׁנֵּי
31 לְעוֹמֵת הַעִיסוֹק בַּתּוֹרָה, אֲבָל נַעֲנֵשׁ עַל ²⁶ עֲבָרֵיהֶם מְזָה וּמְזָה גו', שְׁמִפְּלָ צַד הִיָּה יְכוּלִים
32 זֶה כִּי מַעֲלָה זֹאת שְׁבַתְּתוֹרָה (הַקְשׁוּרָה ²⁷ לְקוֹרְתָם, מְד' עֲבָרֵיהֶם כּו', וְהִנֵּנוּ שְׁ(הִיָּה כּוּלוֹ
33 בַּתּוֹרָה כְּפִי שְׁהִיא שִׁיכָת לְעוֹלָמוֹת) ²⁸ פָּנִים ו') לֹא הִיָּה בּוֹ הַתְּחַלְּקוֹת ד'פָּנִים' ו'אֲחֹר'.
34 הִיא עֵינִין חִיצוֹנִי ו'אֲחֹר' לְגַבִּי הַמַּעֲלָה ²⁹ וְזֶהוּ גַם עֵנִין מִצְוֹת נְשִׂאֵת הָאֶרֶץ בְּכַתָּף,
35 הָאִמִּיתִית וְהַפְּנִימִית שֶׁל הַתּוֹרָה ³⁰ שְׁעִנְיָנָה לְחַבֵּר אֶת הַכְּתָף, וְהִנֵּנוּ בְּחִינַת 'אֲחֹר',
36 שְׁלִמְעֵלָה מֵעוֹלָמוֹת וְכִיוּן שְׁדוּד שִׁיבָה ³¹ פָּנִים ו') לֹא הִיָּה בּוֹ הַתְּחַלְּקוֹת ד'פָּנִים' ו'אֲחֹר'.
37 אֶת הַתּוֹרָה בַּעֲנִיִּין שְׁהוּא הַחִיצוֹנִית ³² וְזֶהוּ אֲחֹרִיִּים" שֶׁל הַתּוֹרָה.
38 וּבְחִינָה זֹאת שְׁבַתְּתוֹרָה, שְׁהִיא ³³ שְׁעִנְיָנָה לְחַבֵּר אֶת הַכְּתָף, וְהִנֵּנוּ בְּחִינַת 'אֲחֹר',
39 בְּכַחֲנִית "שְׁעִשְׁוּעִים לְפָנָיו", ³⁴ לְמַעְלָה מִכָּל מִדְּיָה וְהַגְבָּלָה, בְּאִין-עֲרוּף לֵאמֹן שִׁיעוֹר לְמַעְלָה
40 וְהַכּוֹנֵנָה לְפִנִּימִיּוֹת הַתּוֹרָה, הִרִי הִיא ³⁵ לְמַעְלָה מִכָּל מִדְּיָה וְהַגְבָּלָה, בְּכַדִּי לְבִטָּלָה אֶת בְּחִינַת 'אֲחֹר' עַל-יְדֵי-זֶה אֶל הָאֶרֶץ

(127) במדבר יח, ג. (128) מקץ לא, סע"ג ואילך. (129) וככה שם. ועוד. (130) איוב כח, כא. (131) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך. (132) דברי הימים-ב ה, י. (133) שקלים פ"ו ה"א. (134) תשא לב, טו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (שְׁבוּ הִיוּ הַלְחֹת), שגם בחלק ה'אחור' שבאדם תחזור ההשפעה של
- 2 הארון עם כל הפנימיות שבו, בדוגמא לכמו שהיא בלחות
- 3 שְׁבָאֲרוֹן עֲצָמוֹ, דָּאף-על-פי דְּמִגִּילָה כְּתוּבָה פָּנִים
- 4 וְאָחֹרִי¹³⁵ נאמר בנבואת זכריה, "ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני
- 5 רואה מגילה עפה ארכה עשרים באמה
- 6 ורחבה עשר באמה", ומבואר בנמרא
- 7 שהכוונה למגילת התורה שבעל-פה,
- 8 ונמצא שיש אופן של כתיבת התורה
- 9 שיש בו חלוקה בין 'פנים' ל'אחור',
- 10 מְלִי-מְקוֹם עַל-יְדֵי הַלְחֹת
- 11 שְׁבָאֲרוֹן, בְּחִינַת 'פָּנִים'
- 12 וְאָחֹרִי (שְׁבִמְגִילָה של התורה)
- 13 מְתַאֲחָדִים עַד שְׁנַעֲשִׂים אֶחָד
- 14 (בְּחִינַת 'פָּנִים' בלבד), וְעַל-
- 15 דְּרָךְ-זֶה הוּא עֲנִין חֲבוּר
- 16 הַתַּחַף אֶל הָאָרוֹן (שְׁבוּ
- 17 הַלְחֹת) שֶׁכַּתָּף מְתַבְטֵל אֶל
- 18 התורה לגמרי ואינו מציאות בפני
- 19 עצמה. ומהתאחדות בְּחִינַת
- 20 'פָּנִים' וְאָחֹרִי שְׁעַל-יְדֵי
- 21 הַלְחֹת, צָרִיף לְהַמְשִׁיךְ בֵּין גַּם
- 22 בְּלִימֹד הַתּוֹרָה שֶׁל כָּל אֶחָד
- 23 ואחד, שְׁבִיחַת 'אָחֹרִי'
- 24 דְּתוֹרָה' (גִּלְיָה דְּתוֹרָה)
- 25 מְתַאֲחָדִת עִם בְּחִינַת ה'פָּנִים'
- 26 שְׁבִיחָה (פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה) עַד
- 27 שגם חלק הנגלה מושפע מחלק
- 28 הפנימיות. וְזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי עַל
- 29 מַה שְׁדוּד נַעֲנֵשׁ עַל זֶה שִׁשִּׁיבָה
- 30 את התורה בעניין חיצוני שבה ולא
- 31 בפנימיות שבתורה בְּשִׁכְחָה דְּוָקָא,
- 32 "כִּי אֵין שְׁכָחָה לִפְנֵי כָּסָא
- 33 כְּבוֹדָךְ", מִצַּד בְּחִינַת
- 34 הַפְּנִימִיּוֹת אֵין שְׁיָךְ הַשְׁכָּחָה.
- 35 דְּכִשְׁהָאֲדָם שְׁקוּעַ (לִיגֵט מוֹנָה,
- 36 נמצא כולו) בַּפְּנִימִיּוֹת נִפְשׁוֹ
- 37 בְּאִיזָה עֲנִין אֵין שְׁיָךְ לֹא
- 38 ייתכן שִׁשִּׁיבָה עַל זֶה, כִּי-אִם
- 39 דְּוָקָא בְּשִׁמְסִירָתוֹ אֶל הָעֲנִין
- 40 הוּא בְּבִיחַת 'אָחֹרִי', בְּבִיחַת
- 41 'אָחֹרִי' דְּשִׁמְיָת לִבּוֹ וְהַקֶּשֶׁר
- 42 שלו לעניין הוא רק חיצוני, יש מקום

- 43 לשכחה. וְלֹכֵן נַעֲנֵשׁ דוּד הַמֶּלֶךְ בְּשִׁכְחָה, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה.
- 44 לְהִיּוֹת שְׁבִיחָה שְׁבִיחַת ה'אָחֹרִי', בְּחִינַת "זְמִירוֹת"
- 45 שְׁבִיחָה בְּלִבֵּי, עֲנִין חִיצוֹנִי וְלֹא הַפְּנִימִיּוֹת. וְלֹכֵן הִיא עוֹנֵשׁ הַשְׁכָּחָה
- 46 בְּמַצָּנוֹת נְשִׂיאת הָאָרוֹן בְּתַחַף דוּקָא וְלֹא בְּעִינֵין אַחֵר, לְהִיּוֹת
- 47 שְׁעִנְיָנָה של מצוה זו שְׁעַל-יְדֵי
- 48 (הַלְחֹת שְׁבִיחָה) תּוֹרָה, הִנֵּה
- 49 בְּחִינַת 'פָּנִים' וְאָחֹרִי
- 50 (שְׁבִיחָה) מְתַאֲחָדִים בְּאֹפֶן
- 51 שֶׁהֵם "כּוֹלֵי פָּנִים", כְּנִ"ל
- 52 דְּכְתוּבִים גו' מִדָּה וּמִדָּה
- 53 גו' לֹלָא מְצִיאוֹת של 'אחור' כָּלל.
- 54 יֵאָדָּם לִימֹד הַתּוֹרָה צָרִיף
- 55 לְהִיּוֹת בְּהַקְדָּמָה (בְּלִשׁוֹן
- 56 הַגְּמָרָא¹³⁶) "בְּרָכוֹ בְּתוֹרָה
- 57 תַּחֲלָה", בְּגִמְרָא מְדוּבֵר עַל בְּרַכַּת
- 58 הַתּוֹרָה שֶׁלִּפְנֵי לִימֹד הַתּוֹרָה, וְעַל-פִּי
- 59 חֲסִידוֹת הֵינּוּ עֹבְדֵת הָאָדָם
- 60 לִפְנֵי לִימֹד הַתּוֹרָה כְּהִנֵּה
- 61 וְהַקְדָּמָה לִימֹד. שְׁזֵהוּ מַה
- 62 שְׁ"אֲבָא בְּנִימִין הִיא מְתַפְּלָל
- 63 עַל תַּפְּלָתוֹ שְׁתֵּהָא סְמוּכָה
- 64 לְמִטָּתוֹ"¹³⁷, כְּלוּמַר, שְׁתַּפִּילת
- 65 שְׁחִירַת בְּבוּקָה תִּהְיֶה מִיד בְּקוּמוֹ
- 66 מִהִשְׁנָה שֶׁהִטְעַם לָזֶה הוּא,
- 67 כְּמוֹ שְׁמִבְּאָר כְּבוֹד-קְדוּשַׁת
- 68 אֲדֹמוֹר הַזֶּקֶן¹³⁸, בְּכִדִּי
- 69 שְׁלִימֹד הַתּוֹרָה שְׁלֹי יִהְיֶה
- 70 דוּקָא לְאַחֵר הַתַּפְּלָה, דְּהַתַּפְּלָה
- 71 בֶּה אֲדָם מְחֻזַּק אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁל עִם
- 72 הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא שְׁלִפְנֵי לִימֹד
- 73 הַתּוֹרָה הִיא בְּדוּגְמָא לְהַעֲנִין
- 74 דְּ"בְרָכוֹ בְּתוֹרָה תַּחֲלָה", כְּמוֹ
- 75 הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל בְּרַכַּת הַתּוֹרָה שֶׁהִיא
- 76 הִכְנָה וְהַקְדָּמָה לִימֹד הַתּוֹרָה "בְּרָכוֹ

יֵאָדָּם לִימֹד הַתּוֹרָה צָרִיף לְהִיּוֹת בְּהַקְדָּמָה

(בְּלִשׁוֹן הַגְּמָרָא¹³⁶) "בְּרָכוֹ בְּתוֹרָה תַּחֲלָה", הֵינּוּ עֹבְדֵת הָאָדָם לִפְנֵי

הַתּוֹרָה. שְׁזֵהוּ מַה שְׁ"אֲבָא בְּנִימִין הִיא מְתַפְּלָל עַל תַּפְּלָתוֹ שְׁתֵּהָא סְמוּכָה

לְמִטָּתוֹ"¹³⁷, שֶׁהִטְעַם לָזֶה הוּא, כְּמוֹ שְׁמִבְּאָר כְּבוֹד-קְדוּשַׁת אֲדֹמוֹר הַזֶּקֶן¹³⁸,

בְּכִדִּי שְׁלִימֹד הַתּוֹרָה שְׁלֹי יִהְיֶה לְאַחֵר הַתַּפְּלָה, דְּהַתַּפְּלָה שְׁלִפְנֵי לִימֹד הַתּוֹרָה

הִיא בְּדוּגְמָא לְהַעֲנִין דְּ"בְרָכוֹ בְּתוֹרָה תַּחֲלָה", "בְּרָכוֹ (מְלִשׁוֹן הַמִּשְׁכָּה)

(135) ראה עירובין כא, א. (136) נדרים פא, א. ב"מ פה, ב. (137) ברכות ה, ב. (138) לקו"ת ברכה צו, ב. וראה שם ואתחנן

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (מִלְשׁוֹן הַמִּשְׁכָּה על-דרך לשון המשנה 'המבירך את הגפן' שהיא פעולה
2 של כיפוף ענפי עץ הענבים מלמעלה למטה, וכך כל ברכה היא המשכה וגילוי
3 של אור אלוהי מלמעלה למטה) בַּתּוֹרָה כו'. וּמִזָּה שֶׁהַתְּפִילָה (כמו
4 ברכת התורה) היא ההכנה הראויה ללימוד התורה מוכן, דְּכִמּוֹ
5 שֶׁבַּתּוֹרָה, הִנֵּה בַּחֲנִינָה פְּנִינִים
6 מְאַרְיָה גַם בַּבְּחִינָה 'אַחֹר'
7 (פְּנֹנְכָר לְעֵיל בְּאַרְיָה), הִנֵּה
8 על-דֶּרֶךְ-זֶה צָרִיף לְהִיּוֹת
9 בַּעֲבוּדָה (דִּתְפַלֵּה) שְׁלִפְנֵי-זֶה,
10 הַקּוּדְמָת לְלִמּוּד הַתּוֹרָה, בַּעֲבוּדָה
11 דִּיחֻדָּא-עַלְלָא וִיחֻדָּא-
12 תַּתְּמָא הַכְּרָה בִּיחּוּד (אחדות) ה'
13 בְּדִרְגָּה עֲלִינָה, וְהַכְּרָה בִּיחּוּד (אחדות)
14 ה' בְּדִרְגָּה תַּחְתּוֹנָה, שְׁגַם בְּדִרְגָּה שֶׁל
15 יחודא תתאה יתגלה ויאיר הענין
16 הנעלה של יחודא עילאה' וכפי
17 שממשך ומבאר.
18 (יב) וְהַעֲנִין הוּא, כְּמִבְּאָר
19 בְּקוּנְטָרְס עֵץ הַחַיִּים¹³⁹
20 לאדמו"ר הרש"ב בְּאַרְיָה,
21 דִּהְעֻבּוּדָה שְׁמַצֵּד יחודא-
22 תַּתְּמָא כאשר האדם עובר את ה'
23 מתוך הכרה באחדות ה' בְּדִרְגָּה נְמוּכָה
24 (תפיסה שבה יש למציאות העולמות
25 והנבראים נתינת מקום מסוימת) הִיא
26 בַּבְּחִינָה "אַחֲרֵי הַיּוֹ" אֱלֹקִיכֶם
27 תַּלְכוּ", "אחרי" מלשון אחוריים,
28 וְהַעֲבוּדָה שְׁמַצֵּד יחודא-
29 עַלְלָא מתוך הכרה באחדות ה'
30 בְּדִרְגָּה גְּבוּהָה (תפיסה שבה העולמות
31 והנבראים בטלים לאלקות בביטול
32 מוחלט) הִיא בַּבְּחִינָה בְּטוּל
33 בְּמַעֲיָאוֹת ללא כל נתינת מקום
34 למציאות מחוץ לאלקות (הִנֵּנוּ
35 דִּבְחִינָתוֹ יחודא-עַלְלָא
36 וִיחֻדָּא-תַּתְּמָא הֵם בַּחֲנִינֹת
37 'פְּנִינִים' וְאַחֹר' בַּעֲבוּדָה).
38 וְהִנֵּה¹⁴⁰ הַתּוֹרָה עַל הָרֹב
39 תְּדַבֵּר, וּבִפְרָט בְּזִמְנֵי הַגְּלוּת,
40 הִנֵּה עָקֵר הַעֲבוּדָה שֶׁל רֹב בְּנֵי
41 יִשְׂרָאֵל הִיא בַּבְּחִינָה יחודא-
42 תַּתְּמָא ("אַחֲרֵי הַיּוֹ" אֱלֹקִיכֶם
- תַּלְכוּ"), אֲכָל גַּם אֶז צָרִיף לְהִיּוֹת
הַעֲבוּדָה שֶׁבַּבְּחִינָה יחודא-עַלְלָא [בְּדִבְחֵי
דְּעֻמְלָק' עֲלֵי הַתּוֹרָה מִזְהִירָה שְׁצִירָךְ לִזְכוֹר וְלֹא לִשְׂכּוֹחַ אוֹתוֹ.
דְּעֻמְלָק' הוּא אוֹתִיּוֹת 'מִלְק',
מִלְשׁוֹן הַכְּתוּב הָאִמּוֹר לִגְבִי קִרְבֵּן
הַעֲרֵף "וּמִלְק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוֹל
עַרְפוֹ"⁸³, וְהִנֵּנוּ דְּמִקּוֹם
יִנְיָקָתוֹ הוּא מִהַעֲוָרָף, הַצֵּד הַהַפּוֹךְ
מֵהַפְּנִים בַּבְּחִינָה 'אַחֹר', וְעֲנִינוּ
לְפַעֲוֹל הַשְּׂכָחָה (פְּנִ"ל דְּעֲנִין
הַשְּׂכָחָה הוּא מַצֵּד בַּחֲנִינָה 'אַחֹר',
כֹּאשֶׁר לֹא שְׁקוּעִים בַּעֲנִין
בַּפְּנִימִיּוֹת). וְלִכְּנֵן מִזְהִיר הַכְּתוּב
בְּנוֹגַע אֵלָיו עַל עֲמֻלָּה בְּמִיחּוּד
וְזִכּוֹר "וְאַל תִּשְׁכַּח"¹⁴¹.
וְהַיּוֹכֵחַ שֶׁל יחודא עילאה' בַּעֲבוּדָה
ה' מִשְׁמַעוֹתוֹ שְׁמַצֵּד לְזִמְנֵן
לְפַעֲמִים עַל-כֵּל-פְּנִינִים צָרִיכָה
לְהִיּוֹת עֲבוּדָתוֹ גַּם שֶׁל מִי שְׁבוֹרֵךְ
כֹּלל עוֹבֵד בְּדֶרֶךְ יחודא תתאה'
בַּבְּחִינָה יחודא-עַלְלָא, וְהַצּוֹרֵךְ
בִּכֵּךְ הוּא בְּכַדִּי שְׁנִיָּה קִיּוּם
לְעֻבּוּדָתוֹ בַּבְּחִינָה יחודא-
תַּתְּמָא, וְיֻכַּל לְהַחֲזִיק וְלִהְיוֹת מִיָּד, בִּכֵּךְ,
צָרִיף לְהִיּוֹת נְתִינָה כַּח וְהָאָרֶץ
עַל זֶה מִהַעֲבוּדָה שֶׁבַּבְּחִינָה
יחודא-עַלְלָא. וּבַחֲנִינָה
יחודא-עַלְלָא מְאַרְיָה בַּבְּחִינָה
יחודא-תַּתְּמָא וְהָאָרֶץ זֹו נִתְּנָה כַּח
כּוֹחַ וְאַפְשָׁרוּת לְהַתְקִיּוֹם.
וּבַחֲנִינָה יחודא-עַלְלָא
(הַנּוֹתֵנָה כַּח לְקִיּוּם הַעֲבוּדָה
שֶׁבַּבְּחִינָה יחודא-תַּתְּמָא)
קְשׁוּיָה עִם לִימּוּד פְּנִימִיּוֹת
הַתּוֹרָה, תּוֹרַת הַסּוּד וְתּוֹרַת הַחֲסִידוֹת
כְּמִבְּאָר שָׁם¹⁴² בְּקוּנְטָרְס עֵץ
הַחַיִּים הַנּוֹכֵחַ דְּעֲנִין פְּנִימִיּוֹת
הַתּוֹרָה הוּא כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁴³ דְּעַ אֶת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דַע אַת אֱלֹקֵי אָבִיךָ, וְהִינֹנִי לִידַע גְּדוּלָתוֹ וְכוּ' להגיע ליריעה
- 2 והכרה בגדולת ה' וְעַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה (כְּסִיּוֹם הַתּוֹב) "וְעַבְדָּהּ
- 3 בְּלֵב שְׁלֵם", שֶׁהַעֲבֹדָה הִיא בְּשָׁלְמוֹת (שָׁזָהוּ בַּנֶּ"ל דְּבַחֲנִית
- 4 'פְּנִים' ד'תּוֹרָה' (פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה) קְשׁוּרָה עִם בְּחִינַת
- 5 'פְּנִים' שֶׁבְּעֲבֹדָה, וְלֵכֶן לִימּוֹד
- 6 פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה מְבִיא אֶת הָאֵדָם לִידֵי
- 7 עֲבוּדָה פְּנִימִית שֶׁהִיא הַעֲבֹדָה
- 8 שֶׁבְּבַחֲנִית יְחֻדָּא-עֲלָאָה).
- 9 (יג) וּבִכְלָלוֹת, זֶהוּ (שֶׁבְּבַחֲנִית
- 10 'פְּנִים' שֶׁל הָאֱלֹקוֹת יוֹמָשָׁךְ גַּם
- 11 בְּבַחֲנִית 'אַחֲזוּר') שֶׁתְּכַלִּית
- 12 הַפְּנִינָה שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא
- 13 שִׁיְהִיָּה עֶקֶר הַגִּילּוֹי וְהַהֲאָרָה שֶׁל
- 14 בַּחֲנִית שְׂכִינָה פִּתְחָתוֹנִים כְּעוֹלָם
- 15 הַזֶּה שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן בִּיּוֹתֵר.
- 16 וְכַמְבָּאָר ב'פָּרִי עֵץ חַיִּים' 144
- 17 מִכְתָּבִי הָאֲרִיז"ל דְּכָל מַעֲשֵׂינוּ
- 18 וְעַבְדֻתָּנוּ בִּזְמַן הַגְּלוּת
- 19 מְגִיעִים יֵשׁ לָהֶם נִגְיעָה וְהַשְׁפָּעָה רַק
- 20 בְּבַחֲנִית חִיצוֹנִיּוֹת 'עֲתִיקָא
- 21 קְדִישָׁא', בַּחֲנִית הָאֱלֹקוֹת שֶׁלֹּמְעֵלָה
- 22 מֵעֵשֶׂר הַסְּפִירוֹת וְלַעֲתִיד-לָבֹא
- 23 יְהִיָּה גַם לִמְטָה גִלּוֹי בַּחֲנִית
- 24 פְּנִימִיּוֹת 'עֲתִיקָא קְדִישָׁא'.
- 25 אָמֵנָם אֶף-עַל-פִּי־כֵן אֶף שַׁעֲקֵר
- 26 הַגִּילּוֹי שֶׁל הַפְּנִימִיּוֹת יִהְיֶה רַק לַעֲתִיד
- 27 לְבוֹא הִנֵּה מַעֲשֵׂינוּ וְעַבְדֻתָּנוּ
- 28 בְּמָשָׁךְ זְמַן הַגְּלוּת הֵם
- 29 מִמְּשִׁיכִים וּפּוֹעֲלִים אֶת הַשֹּׁכֵר
- 30 דִּמּוּת הַמְּשִׁיחַ וְשִׁלְאַחֲרֵי-
- 31 זֶה 145 ה'גִּילּוֹיִים' הָאֱלֹקִיִּים שִׁאִירוּ
- 32 אַחֲרֵי הַתְּקִיפָה הַנִּקְרָאָה 'יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ',
- 33 שֶׁכְּלָלוֹת עֲנִינָה שֶׁל הַגִּילּוֹי הָאֱלֹקִי
- 34 שִׁיבֹא כִשְׁכֹר לַעֲתִיד לְבוֹא הוּא כְּמוֹ
- 35 שֶׁכְּתוּב 146 וְלֹא יִכְנֹף עוֹד
- 36 מוֹרִיךְ, הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, הַמּוֹרָה,
- 37 לֹא יִסְתַּחֵר אֵלָּא יִתְגַּלֶּה וְנִגְלָה כְּבוֹד
- 38 הוֹי' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדּוֹ
- 39 גו' 147 עַד שִׁיְהִיָּה בְּבַחֲנִית
- 40 "פְּנִים בְּפְנִים", שֶׁבְּחִינַת

(כג) והיינו גילוי תורת הבעש"ט, והנשיאים שלאחריו עד בעל ההלולא.

(כד) שזוהו מדה כנגד מדה, כידוע¹⁴⁹ דעיניו של משיח הוא 'יחידה' (של נשמות ישראל, וכמבואר בקבלה וחסידות שבנשמה

(144) ש' הקי"ש פט"ו. (145) תניא פל"ז. (146) ישעי' ל, כ. (147) שם מ, ה. (148) ראה לקו"ש חט"ו ע' 282. וש"נ. (149) ראה קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ה הע' 36. ס"ו הע' 43.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מְשִׁיחָא כד כסיפור הבעל-שם-טוב שכאשר עשה 'עלית נשמה' ושאל את
2 מלך המשיח 'אימתי קא אתי מר' (מתי יבוא אדוני) ענה לו מלך המשיח,
3 לכשיפוצו מעינותיך חוצה, המעינות של תורת החסידות, פנימיות התורה
4 (גלוי בחינת פנימיות 'עתיקא קדישא', 'עקר שכינה',
5 בפתחוננים" על ידי שהמעירות
6 מגיעים גם ל'חוצה' הרחוק ביותר).
7 (יד) וְזֶהוּ (הַמְשִׁכַּת בְּחִינַת
8 'פְּנִינִים' בְּאַחֲרֵי, עַל-דֶּרֶךְ
9 המשיכה והארה של ה'יוד'
10 בְּדִלִי"ת כמבואר לעיל בתחילת
11 המאמר לגבי ההבדל בין דל"ת שהיא
12 מצד הקדושה לר"ש שהיא מהצד של
13 היפך הקדושה) גַּם-בְּן כָּלֹת
14 נְקוּדַת הַמֶּאֱמָר דְּבַעַל
15 הַהִילּוּלָא, שֶׁהִתְחַלְתּוּ הוּא
16 בְּ"בִאתִי לִגְנוּנִי" לִגְנוּנִי, כדברי
17 המדרש שבהקמת המשכן על ידי משה
18 רבינו חזרה להיות השראת השכינה
19 בעולם הזה התחתון כפי שהיה
20 בתחילת הבריאה לְמָקוֹם שֶׁהָיָה
21 עֲקָרִי בַּתְּחִלָּה, דְּעָקָר שְׂכִינָה
22 בַּתְּחִינִים הִיָּתָה, וּמוֹכֵן דְּמָה
23 שְׁכָתוֹב (בַּמִּדְרָשׁ) "עָקָר
24 שְׂכִינָה", הַפְּנִינָה הִיא פְּנִימִיּוֹת
25 הַשְּׂכִינָה¹⁵², בְּחִינַת 'פְּנִינִים',
26 שֶׁשִּׁיכֶת לְהַפְּנִימִיּוֹת דְּלִמְעַלָּה
27 עַד לְבְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת שֶׁל
28 'עֵתִיקָא קָדִישָׁא'. וּבְחִינָה זוֹ
29 'פְּנִימִיּוֹת עֵתִיק' צְרִיכָה לְהִיּוֹת
30 "בַּתְּחִינִים" דְּקָא, וְזֶה
31 נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם
32 בעולם הזה, עַד שֶׁעַל-יְדֵי
33 הָעֲבוֹדָה פּוֹעֲלִים כְּמוֹ
- שְׁמִמְשִׁיךְ בְּסִיּוֹם הַמֶּאֱמָר¹⁵² שְׁמִמְשִׁיךְ צְבָאוֹת ה',
וּפּוֹתִיחִים הָאוֹצְרוֹת הַכְּמוֹסִים, וְכָל הוֹן יָקָר שֶׁבְּהָאוֹצְרוֹת
אֲשֶׁר אֶסְפוּ אֲבוֹתָיו וְהַמֶּלֶךְ בְּעֶצְמוֹ מְחַלְקִים אוֹתָם לְאֻנְשֵׁי
הַצָּבָא עַל-יְדֵי פְקִידֵי הַחֵיל וְרָאשֵׁי הַצָּבָא, כמבואר באריכות
במאמר 'באתי לגני' של שנת תש"י
בענין ניצחון המלחמה, התפקיד של
אנשי החיל, שבשבילו המלך מבזבז
את כל האוצרות שלו שְׁזָה האמור
אודות מעשיו של המלך קָאִי מכוון,
בְּכָלֹת, עַל "רָאשֵׁיכֶם
לְשִׁבְטֵיכֶם", רָאשֵׁי וּנְשֵׁי
יִשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר וָדוֹר,
דְּאֵתְפִּשְׁטוּתִיהָ דְּמִשָּׁה בְּכָל
דָּרָא וָדָרָא¹⁵³ כדברי הזוהר שבכל
דור ודור, בכל הזמנים, יש ראשי
ישראל שהם התפשטות (הארה) ממש
רבינו עַד לְנִשְׂאֵי דוֹרָנוּ הרבי
הרי"צ בַּעַל הַהִילּוּלָא, שיר"ד
שבט (בשנת תש"י) הוא יום הסתלקותו
וְהַקִּיצוֹ וְרִנְנוֹ שׁוֹכְנֵי עַפְרָיִם¹⁵⁴
וְהוּא הרבי בעל ההילולא בְּתוֹכָם
וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצָנוּ
בְּקִרְבֵּי מִמֶּשׁ, לְקַבֵּל פְּנֵי
מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ שְׁלִימֵד תוֹרָה
אֶת כָּל הָעָם כּוֹלֵם¹⁵⁵, וְהַתּוֹרָה
שְׁמִיחַ יִלְמֵד הִיא פְּנִימִיּוֹת
הַתּוֹרָה, וּבְעֶגְלָא דִּידֵן בְּמַהֲרָת
(לפי המושגים) שלנו.

יש חמש דרגות, נפש-רוח-נשמה-חיה-יחידה היא הבחינה הכי נעלית והכי עמוקה ופנימית), וכן פנימיות התורה היא גם כן
בחינת ה'יחידה' שבתורה. ועל-דרך-זה גם העבודה אז לעתיד לבוא, בימות המשיח תהי' מצד בחינת 'יחידה' שבנפש [שאז
הפד' והבירור והעליה של הקדושה מתוך הסטרא-אחרא והיפך הקדושה היא באופן של שלום, וכמו שכתוב¹⁵⁰ פדה בשלום נפשי
וגו', שכתוב זה הוא מהשיעור תהלים דיו"ד שבט, אחד הפרקים הנאמרים בעשירי בחודש לפי חלוקת ספר התהילים לימי החודש
וכמו שנתבאר לעיל בהמאמרים הקודמים¹⁵¹ מאמרי י"ט כסלו, חג הגאולה של אדמו"ר הזקן שכותב שגאולתו באה כשקרא את הפסוק
"פדה בשלום נפשי" ומאמרי י"ט כסלו מתחילים בדרך כלל בפסוק זה בארוכה].
(כה) ויהי רצון שכן תהי' לנו.

(150) תהלים נה, יט. (151) ד"ה פדה בשלום דיו"ד כסלו (סה"מ תשל"ז ע' 78 ואילך) וכ' כסלו (שם ע' 101 ואילך), ד"ה
קטנתי דיו"ט כסלו (שם ס"ע 89 ואילך). (152) ראה ג"כ ד"ה באתי לגני תיש"א פ"א (לעיל ע' ז ואילך). (153) פרק י.
(154) זח"ג רעג, א. תקר"ז תס"ט קיב, א. קיד, א. תניא פמ"ב. (155) ישעי' כו, יט. (156) לקו"ת צו יז, א. שער האמונה פניו.

בס"ד. משיחת ש"פ בשלח, י"א שבט ה'תנש"א

תרגום מאידית

המשך מחוברת דבר מלכות פרשת בא

ז. ...ענין הנ"ל - שעומד עוד יותר בגלוי ובהדגשה בשבת זו (אע"פ שזה ענין תמידי וכללי במשך כל השנה כולה), כשקוראים על כך בגלוי בקריאת התורה, תורה שבכתב⁹⁵ - מודגש עוד יותר בדורות האחרונים, ובפרט בדורנו זה:

י"ד שבט, יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, חל תמיד בסמיכות ל(או ב)שבוע של פ' בשלח, ובשנה זו - ה' זה בערב שבת פ' בשלח, שה"אכל בשבת" (פ' בשלח) הוא מה"טרח בערב שבת⁹⁶, כמודגש בפרשתנו, שביום הששי לקטו "לחם משנה"⁴³ גם בשביל יום השבת.

וע"פ הידוע שביום ההסתלקות, ועד"ז בכל שנה ביום ההילולא של צדיק מתגלה "כל מעשיו ותורתו ועבודתו", וזה "פועל ישועות בקרב הארץ"⁹⁷ - מובן א"כ, שלעבודה של בעל ההילולא יש שייכות עם הענינים המדוברים בפרשה.

וי"ל אחד הענינים בזה:

עיקר העבודה של בעל ההילולא התבטא בהפצת התורה והיהדות, ובמיוחד - יפוצו מעינותיך חוצה⁹⁸, ללמוד ולהפיץ את מעינות פנימיות התורה, תורת החסידות, בחוצה, עד לחוצה שבעולם, חוצה שאין חוצה ממנה.

הכח לפעול 'ה' ימלוך לעולם ועד" (בעולם) מתחיל מהגילוי בתורה (כיון ש"אסתכל באורייתא

(95) דהגם שענינים הנ"ל מבוארים בתושבע"פ, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא* (נוטריקון "אור ייתא" (סה"ש תש"ד ריש ע' 116. לקו"ש ח"כ ע' 271), היינו שהוא באופן גלוי, ה"ז סו"ס באופן של רמז; ואינו דומה כשקורין ע"ד ענינים אלו בגלוי בתושב"כ בשבת פ' בשלח. - ולהעיר שבתורה עצמה ה"ז ע"ד הגילוי דאלקות שלמעלה מהעולם (תושב"כ) בתוך העולם (תושב"ע"פ).

ויש לומר, שמשבת זו נמשך הכח והלימוד מזה בכל ימי השנה.

(96) ע"ז ג, סע"א.

(97) תניא אגה"ק סז"ך-כ"ח.

(98) משלי ה, טז. אגה"ק הידועה דהבעש"ט - נדפסה בכש"ט (הוצאת קה"ת) בתחלתו. ובכ"מ.

(*) ראה זח"ג רכא, א.

וברא עלמא⁹⁹): תורה נקראת "לחם"¹⁰⁰, והדרגא של "לחם מן השמים" שבתורה היא - פנימיות התורה¹⁰¹, שהיא למעלה מגדרי העולם ("אילנא דחיי, דלית תמן לא קשיא מסטרא דרע ולא מחלוקת כו"¹⁰²).

ולהוסיף, שגם ענין השליו - שהוא "מין עוף) ושמן מאד"¹⁰³, בחי' שמן¹⁰⁴ - קאי על פנימיות התורה, כידוע ששמן הוא בחי' פנימיות התורה, ובזה גופא - רזין דרזין דאורייתא¹⁰⁵.

ע"י הגילוי של פנימיות התורה, ובפרט כפי שנתגלתה בתורת חסידות חב"ד, המביאה את זה בהבנה והשגה (עד - של נה"ב), בפנימיות האדם, באופן ש"יתפרנסון מיני"¹⁰⁶ - שממשיך ומגלה בעצמו את הענין של "לחם מן השמים" ו"שמן" שבתורה, עד לאופן שזה נהי' מציאותו, "דם"¹⁰⁷ ובשר כבשרו¹⁰⁸.

ולהוסיף בדיוק הלשון לימוד החסידות, ע"ד לשון הכתוב "מלמד הבקר"¹⁰⁹, שזה פועל על נפה"ב (בחי' בקר שבו), שילך בדרך הישר.

(99) זח"ב קסא, סע"א ואילך.

(100) ראה שבת קכ, א. חגיגה יד, א. הקדמת תקו"ז (א, ב). ובכ"מ.

(101) מאמרי אדה"ז - הנחות הר"פ ע' עז"ע. סה"מ תקס"ח ע' מ. ועוד. תו"ח פרשתנו שה, ב. ד"ה והי' כי תבוא תרס"ו. אר"ע אשריכם ישראל תרס"ז. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 17 ואילך. חכ"ו ע' 112.

(102) זח"ג ככד, ב - רע"מ. הובא ונתבאר בתניא אגה"ק סכ"ו. (103) לשון רש"י פרשתנו טז, יג. וראה יומא עה, ב.

(104) לקו"ת בהעלותך לב, א. שם, ב ואילך. עיי"ש.

(105) ראה בארוכה אמרי בינה שער הק"ש פנ"ד ואילך. וראה בהנ"ל לקו"ש חט"ז ע' 169. ועיי"ש החילוק בין פנימיות התורה בדרגת המן ופנימיות התורה בדרגת השליו.

(106) ל' התקו"ז ת"ו בסופו. וראה הקדמת המק"מ לספרו. כסא מלך לתקו"ז שם. ועוד.

(107) ראה תניא פ"ה.

(108) וכידוע ששמן (פנימיות התורה) "מפפעפ בכל דבר", "דגדי שמן שצלאו בחלבו . . אסור לאכול אפילו מראש אונן (אף שאין שם חלב", רש"י) שכיון שהוא שמן מפפעפ בכולו" (חולין צו, סע"ב ואילך. שו"ע יו"ד סק"ה ס"ה). - וראה קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ז.

(109) שופטים ג, לא.

והלוסיף¹¹⁹ הדגשה מקביעות יום ההילולא בשנה
 31 זו, בערב שבת - ע"פ הידוע¹²⁰ ש"שית אלפי שנין
 32 דהוי עלמא¹²¹ הם כנגד ששת ימי השבוע, ויום
 33 השביעי הוא כנגד ה"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי
 34 העולמים"¹²²: הגילוי של פנימיות התורה באלף
 35 הששי (ערב שבת הגאולה), ובמיוחד - אחרי שנת
 36 ה'ת"ק, התחלת הבוקר של יום (אלף) הששי¹²³,
 37 או¹²⁴ חצות יום הששי¹²⁵, ועוד יותר - אחרי שנת
 38 ה'תש"נ, חצות יום (אלף) הששי, או שעה שלישית
 39 אחר חצות - הוא בבחי' "לחם משנה": מקבלים אז
 40 (לא רק טועמי¹²⁶, אלא גם חלק מהעצם) גילוי
 41 פנימיות התורה מ"יום שכולו שבת ומנוחה", ובפרט
 42 שהגאולה באה תיכף ומיד עוד באלף הששי, כך
 43 שעם גילוי פנימיות התורה מוכנים כבר - בבחי'
 44 תלמודו בידו - ללמוד פנימיות התורה ביום שכולו
 45 שבת ומנוחה.

ט. ויש להוסיף בהנ"ל - לימוד מחמשה עשר
 47 בשבט, ראש השנה לאילנות¹²⁷:
 48 תכונתו של אילן היא, שהוא הולך וצומח¹²⁸,
 49 והוא נושא פירות עד א"ס - ע"ד הענין דיוסף,
 50 הוספה¹²⁹. ומשמעות הענין בעבודת האדם - כי
 51 האדם עץ השדה¹³⁰ - שיהודי לא מסתפק
 52 בהגבלות הטבע של מצבו בהווה, אלא תמיד הולך
 53 וצומח.

ובפרטיות יותר: בראש השנה לאילנות "נוהגין

1 ועד"ז תורת חסידות חב"ד מגלה איך שטבע
 2 העולם הוא באמת אלקות¹¹⁰, החל מתורת
 3 הבעש"ט¹¹¹ שהתהוות הבריאה מתחדשת בכל רגע
 4 ורגע מחדש מאין ואפס המוחלט.
 5 ובגילוי החסידות באופן הנ"ל ע"י רבותינו
 6 נשיאינו בכלל - ניתוסף ביתר שאת וביתר עוז ע"י
 7 בעל ההילולא, עד - באופן שהוא צוה לתרגם את
 8 תורת החסידות בלשון עם ועם, ובמיוחד - לאחר
 9 שבא לחצי כדור התחתון, שאז נתרחבה ועד באופן
 10 שלא בערך העבודה של יפוצו מעינותיך חוצה, עד
 11 לחוצה שאין חוצה ממנה, כולל - גם - הפצת שבע
 12 מצוות בני נח בין אוה"ע¹¹², ועי"ז לפעול את ה'
 13 ימלוך לעולם ועד". גם מלשון העלם.

14 ח. וענין זה מרומז גם בשמו של בעל ההילולא
 15 - יוסף יצחק:
 16 יוסף הוא מלשון הוספה, ויצחק הוא מלשון
 17 צחוק ושמחה - ששני השמות מראים על גילוי
 18 שלמעלה ממדידה והגבלה: הוספה יותר מההגבלה
 19 שהוגבלה לכתחילה, ושמחה פורץ גדר⁵⁹.
 20 ובפרטיות יותר: יוסף הוא ע"ש "יוסף ה' לי בן
 21 אחר"¹¹³, וההוספה מגיעה גם בבחי' "אחר"
 22 (דהעולם), עד לבחי' אחר בערך לקדושה,
 23 ומה "אחר" עושים בן¹¹⁴ (לשון) יחיד להקב"ה, וכן
 24 מלשון בינה, אם ומקור המדות¹¹⁵ - שהדבר חודר
 25 בכל מציאותו. יצחק ע"ש "כל השומע יצחק
 26 לי"¹¹⁶, שהפריצת גדר (של צחוק ושמחה) מגיע אל
 27 "כל השומע"¹¹⁷, אפילו זה שלא מחזיק עדיין
 28 בראי, ו"כל השומע" [כולל זה ששומע זאת לע"ע
 29 בעל כרחו (כיון שלע"ע אין לו רצון לשמוע זאת),
 30 כידוע שבני אדם אינם בעה"ב על כח השמיעה¹¹⁸].

(119) בהבא לקמן - ראה גם ספר השיחות ה'תש"נ ח"א ע' 247 ואילך. וש"נ.

(120) רמב"ן בראשית ב, ג. ובכ"מ.

(121) ר"ה לא, א.

(122) ר"ה שם. תמיד בסופה.

(123) אוה"ח הק' ר"פ צו. פינחס כו, יט (ושם. שבשנת ת"ק ייתחיל ניצוצי גילוי הגאולה" (וראה ס' מגדל עוז ע' תפו. תצה. וש"נ). ועד"ז בר"ה ואת האלף לאדה"ז (מאמרי אדה"ז פרשיות ח"א ר"ע תכא)).

(124) להדעה שיומו של הקב"ה אלף שנה כולל י"ב שעות היום, ואין הלילה בכלל זה (ראה פי' הרד"ל לפרד"א פ"ז אות נה).

(125) מק"מ לזח"א קיז, א. וכן משמע ברמב"ן ובחיי בראשית שם (וכבר תמה ע"ז החת"ס בתשובותיו ח"ו סס"א).

(126) ראה שער הכוונות ענין טבילת ערב שבת. פע"ח שער יח רפ"ג. וראה לקו"ש חט"ו ע' 282 ואילך. ח"כ ע' 173. וש"נ. (127) ריש מס' ר"ה. - ולהעיר שהוא אחד מ"ארבע ראשי שנים", ועפ"ז שייך לראש השנה שבו נעשה "תמליכוני עליכם".

(128) וראה תו"ח בראשית כא, סע"ד.

(129) ראה גם סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 245 הערה 28.

(130) שופטים כ, יט.

(110) סד"ה פדה בשלום תרפ"ה (סה"מ תרפ"ה ע' פח).

(111) תניא שעהיה"א פ"א.

(112) כפס"ד הרמב"ם ה' מלכים פ"ח ה"י.

(113) ויצא ל, כד.

(114) ראה אוה"ת ע"ה פ"ב רכ, א ואילך. ויחי שפו, א"ב.

(115) ראה תניא פ"ג. ובכ"מ.

(116) וירא כא, ו.

(117) ולהעיר מהשייכות לבחי' שמן (פניה"ת) שמגיע עד ל"ראש און" (כדלעיל הערה 108). ועפ"ז יומתק בפנימיות הענינים הטעם שמביא (לדוגמא) "ראש און".

(118) ורק בנוגע לאברהם אבינו מצינו חידוש מיוחד - שהמליכו (הקב"ה) על מאתיים וארבעים ושמונה אברים. . שתי אזניים" (נדרים לב, ריש ע"ב).

והגבלה: גפן - המשמח אלקים ואנשים¹³⁷, שמחה³⁴
 פורץ גדר. תאנה - כמ"ש¹³⁸ "כענבים במדבר³⁵
 מצאתי ישראל כבכורה בתאנה בראשיתה",³⁶
 "התאינה הזו בתחלה אורים אותה אחת אחת³⁷
 ואח"כ שתים ואח"כ שלשה עד שאורים אותה³⁸
 בסלים ומגריפות, כך בתחלה אחד הי' אברהם כו'³⁹
 ואח"כ ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו⁴⁰
 במאד מאד¹³⁹. רמון - כמאחז"ל¹⁴⁰ מלאים מצוות⁴¹
 כרמון, שזה מראה על ריבוי גדול (אפילו אצל⁴²
 "ריקנין שבהם", עאכו"כ אצל "ועמך כולם⁴³
 צדיקים"¹⁴¹).⁴⁴

"ארץ זית שמן ודבש": זית שמן - מפעפע בכל⁴⁵
 דבר, ושמן שבתורה - בחי' פנימיות התורה (כנ"ל⁴⁶
 ס"ז). דבש תמרים - "צדיק כתמר יפרח"¹⁴², וידוע⁴⁷
 שתמר עושה פירות לשבעים שנה¹⁴³, שמראה על⁴⁸
 אריכות ימים, ושלמות הימים כו'.⁴⁹

י. הלימוד לכאו"א מישאל מהענינים האמורים⁵⁰
 לעיל:⁵¹

יהודי צריך לדעת שמבלי הבט על כך שהוא נמצא⁵²
 נשמה בגוף בעולם עם אוה"ע, ובעולם שמתנהל⁵³
 לכאורה ע"פ חוקי הטבע - הוא, היהודי, למעלה⁵⁴
 מדרך הטבע;⁵⁵

יהודי קשור תמיד עם הקב"ה, שהוא מלך⁵⁶
 ובעה"ב על כל העולם כולו, והקב"ה שומר ומגין⁵⁷
 עליו מכל הדברים, "הנה לא ינום ולא יישן שומר⁵⁸
 ישראל"¹⁴⁴; והיות שהקב"ה איננו קשור ח"ו וח"ו⁵⁹
 בדרכי הטבע, יש ביכולתו לעשות נסים עד אין קץ,⁶⁰
 ולמי הוא עושה נסים - לעם קרובו, העם היהודי!⁶¹

וכמדובר לעיל: נסים אצל יהודי זה לא פלא. עם⁶²
 כל יהודי קורים נסים בכל יום ויום - נסים גלויים⁶³
 או נסים נסתרים, עד לנס בבחי' שאין בעל הנס⁶⁴
 מכיר בנסו.⁶⁵

ובמיוחד - כמודגש ע"י רבותינו נשיאינו,⁶⁶
 ובפרט כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבמיוחד⁶⁷

1 להרבות בו פירות של אילנות¹³¹, ובפרט במיני
 2 פירות שנשתבחה בהן ארץ ישראל - "גפן ותאנה
 3 ורמון ארץ זית שמן ודבש"¹³² ("דבש תמרים"¹³³).

4 העילוי של אילן לגבי תבואה ("חטה שעורה")
 5 הוא, שתבואה היא דבר המוכרח לקיומו של
 6 האדם, "לחם לבב אנוש יסעד"¹³⁴, משא"כ פירות
 7 האילן אינם מוכרחים לקיום האדם, רק מוסיפים
 8 לאדם תענוג¹³⁵.

9 ז.א. שהמעלה של ט"ו בשבט, ר"ה לאילנות
 10 היא - העבודה שלא במדידה והגבלה של "חם מן
 11 הארץ" (חטה ושעורה), הנמדדת לפי ההכרח של
 12 בשר-ודם לקיומו, אלא עבודה שלמעלה ממדידה
 13 והגבלה - דברי תענוג, שלמעלה מהצורך והכרח
 14 האדם, עד ובדוגמת "לחם מן השמים" בערך
 15 ל"לחם מן הארץ".

16 אמנם הכונה בזה היא, שפירות האילן יכניסו
 17 תענוג גם בענינים המוכרחים של האדם (חטה
 18 ושעורה).

19 ובפרטיות יותר - שבעת המינים שבהם
 20 נשתבחה ארץ ישראל, "ארץ חטה ושעורה וגפן
 21 ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש": חטה (מאכל
 22 אדם¹³⁶) רומזת על העבודה של נפש האלקית.
 23 שעורה (מאכל בהמה¹³⁶) - העבודה דבירור נפש
 24 הבהמית. וכמרומו גם בזה ש'חטה' בגימטריא כ"ב,
 25 כנגד כ"ב אותיות התורה (קדושה), ושעורה מלשון
 26 שיעור - מדידה והגבלה (כל חד לפום שיעורא
 27 דילי'). אמנם מצ"ע, שניהם גם חטה וגם שעורה
 28 רומזים על העבודה - אפילו העבודה של נה"א -
 29 כפי שזה מוכרח (ע"פ דין) לקיום וחיות האדם,
 30 שהנשמה (נה"א) יורדת ומבררת את האדם.

31 אח"כ באה העבודה מתוך תענוג, שממשיכה
 32 תענוג בעבודה בבחי' חטה ושעורה - "וגפן ותאנה
 33 ורמון", שכולם מורים על למעלה ממדידה

(131) מג"א או"ח סקל"א סקט"ז. השלמה לשו"ע אדה"ז שם
 ס"ח.

(132) עקב ח, ח.

(133) רמב"ם הל' ברכות פ"ח הי"ג.

(134) תהלים קד, טו.

(135) ובנוסף ברכת "בורא נפשות": "חסרונך" - "שהם חסרים
 וצריכים להם לצורך קיום חיותם". כגון לחם ומים, ו"להחיות
 בהן" - "דברים שבראם להתענג בהם, כגון מיני פירות" (טור
 ושו"ע אדה"ז או"ח סו"ס רז).

(136) סוטה רפ"ב. ועוד.

(137) ספר שופטים ט, יג.

(138) הושע ט, י.

(139) ב"ר רפמ"ו.

(140) חגיגה בסופה. וש"נ.

(141) ישעי' ס, כא.

(142) תהלים צב, יג.

(143) זח"ג טז, א. וראה לקו"ת בחוקותי מט, ד.

(144) תהלים קכא, ד.

יב. ועוד וגם זה עיקר: בכל זה ניתוסף יותר
 עי"ז שיהודים מוסיפים בלימוד התורה וקיום
 המצוות, ש"אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי
 תשמרו" הקב"ה מביטח ש"ונתתי גשמיכם בעתם
 גו' ונתתי שלום בארץ גו', ואולך אתכם
 קוממיות¹⁴⁸.
 כולל ובעניני דיומא שעל-ידי-זה שיהודים בכל
 מקום שהם, יקיימו - ובתוספת הדגשה וחזוק -
 את המנהג [שבכמה מקומות נהי' חלישות בזה
 מאיזה סיבה שתהי'] לאכול בחמשה עשר בשבט
 מהמינים שנשתבחה בהן ארץ ישראל,
 שע"ז מחזקים את הקשר עם ארץ ישראל,
 "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית
 השנה ועד אחרית שנה", וניתוסף עוד יותר בניסים
 שהקב"ה עושה ליהודים.
 - ולהעיר, שע"פ מנהג אוכלים בט"ו בשבט
 (גם) חרובים. שלזה שייכות מיוחדת עם ניסים -
 כמו שהגמרא¹⁴⁹ מספרת בנוגע לרבי חנינא בן
 דוסא שהסתפק בקב חרובין מערב שבת לערב שבת,
 ובהמשך לזה מסופר שהוא הי' מלומד בנסים.
 יג. בכל זה ניתוסף יותר עי"ז שביום (ליל)
 ההילולא חילקו לכל אחד (קונטרס) מאמר ד"ה
 ברוך שעשה נסים (תרס"ד) מהרבי (מוהרש"ב) נ"ע,
 הנחה שנכתבה ע"י בנו יחידו ממלא מקומו, בעל
 ההילולא.
 לכל לראש - הרי"ז מעורר על לימוד המאמר,
 ולהוסיף בלימוד התורה בכלל, ובפרט פנימיות
 התורה, ותלמוד גדול שמביא לידי מעשה, כולל -
 לקיים את הלימודים וההוראות שכתובים במאמר.
 יחד עם זה חילקו גם שתי שטרות בכדי לתת
 לצדקה, כללות כל המצוות (וצדקה שקולה כנגד
 כל המצוות), מלשון צוותא וחיבור - בכדי להוסיף
 עוד יותר בצוותא וחיבור של יהודים עם
 הקב"ה¹⁵⁰.

בזמנים אלו יכול יהודי לראות אצלו בחייו השגחה
 פרטית; ע"י התבוננות קלה במה שקרה לו במשך
 המעט-לעת הוא יכול לראות השגחה פרטית ונסים
 גלויים (מן השמים). הוא רק צריך "לפקוח את
 העיניים" - הוא יראה זאת!
 ובאם הדברים אמורים אודות יהודים בכל העולם
 כולו, שהקב"ה עושה להם נסים תמיד - עאכ"כ
 ליהודים בארץ הקודש, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך
 בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹⁴⁵. - לא צריך -
 ושלא יצטרכו - להגיע לנסים שקוראים בעיתונים,
 שגוי ירה "טיל" למעלה, וגוי מחסידי אוה"ע ירט
 אותו, וכיו"ב - כיון שאצל יהודים, ובפרט בארץ
 הקודש, יש ריבוי נסים בכל יום ויום (כנ"ל), נסים
 בעיניים טובים, בטוב הנראה והנגלה.
 יא. ההוראה מזה בפועל, ובפרט בימינו אלו:
 יחד עם זאת שיהודי צריך לעשות כל התלוי בו
 בעבודה בכח עצמו (ע"פ דרכי הטבע וכו') - צריך
 להיות לכל יהודי בטחון גמור, בלי שום ספיקות,
 שהקב"ה יתן לו כל טוב, בטוב הנראה והנגלה¹⁴⁶.
 וכשם ש"האל- העושה לנו נקמה בפרעה כו'
 המעביר בניו בין גזרי ים סוף ואת רודפיהם ואת
 שונאיהם בתהומות טבע וראו בניו גבורתו שבחו
 והודו לשמו ומלכותו ברצון קבלו עליהם" - בודאי
 כך יעשה הקב"ה גם עכשיו, ויקיים את תפלת בני
 "שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים
 ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים ולהדריכנו על
 במות אויבינו, כל אלה הניסים התדירים תמיד".
 ומזה מובן, שע"י הבטחון הגמור הזה בהקב"ה
 - צריך יהודי, ובפרט בשבת שירה (ובשבוע של
 שבת שירה) - להיות בשמחה ולומר שירה
 להקב"ה על הנסים שעושה ושיעשה¹⁴⁷.

(145) עקב יא, יב.

(146) ראה אגרות קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ו ע' שצח ואילך.
 ושם: צריך לעשות כל מה שביכלתו לעשות עפ"י התורה והשכל
 האנושי, ולבטוח בה' ולא להיות אפילו בספק ספיקא כי יעזרהו
 השי"ת. להיות השגחתו ית' על כל נברא ונברא. כל עניניהם
 ותנועותיהם היותר קלות הכל הוא בהשגחתו הפרטית והשגחתו
 ית' הנה היא הנותנת חיים ועוז לכל החי בשמים ובארץ. וראה
 לקו"ש ח"ג ע' 883 ואילך. חכ"ו ע' 96 ואילך. חל"ו שיחה א'
 לפ' שמות.

(147) ראה של"ה חלק תושב"כ פרשתנו בביאור דברי המדרש
 "עתידין ישראל לומר שירה לע"ל", "כלומר עתידין כשיתבשרו
 להגאולה יאמרו שירה על מה שעתידי לבוא, דהיינו על הנסים

המשך בעמוד קטז

שיבאו שיתבשרו עליהם יקדימו לשורר מיד ויהיו בחזוק אמונתם
 כאילו נעשה כו". ועיי"ש בהמשך הענין.

(148) ר"פ בחוקותי.

(149) תענית כד, א.

(150) ולכן חילקו ב' שטרות - כי בצוותא וחיבור מודגש
 החיבור של שני דברים.

לקוטי שיחות פרשת בשלח כרך טז

המשך מחוברת דבר מלכות פרשת בא

ו.

הלימוד מ"זכור... יום השבת" - חיובי, לפי הטעם של רבא

בשבת³², לעומתו, הלימוד מן הפסוק "זכור את יום
השבת לקדשו" מבטא את התקנה באופן חיובי – יש
הכרח ב"זכרהו".

לפיכך סובר רש"י שהאסמכתא מ"זכור את יום
השבת לקדשו" היא לפי הסיבה של רבא, שתקנת
עירוב תבשילין היא ענין חיובי – "כדי שיברור מנה
יפה לשבת...".

ז.

שמירת העירוב לשבת - תוספת ב"זכרהו"

בהתאם לאמור לעיל, שלפי רבא תקנת עירוב
תבשילין היא ענין חיובי של "זכרהו מאחר שבא
להשכיחו", אפשר לומר, שלפי טעם זה יש מקום
לשמירת עירוב התבשילין בשלמות גם ביום השבת
עצמו.

אמנם, כאשר מסיימים את הכנת צרכי השבת כבר
אינו קיים החשש של "קרוב שבת להשתכח.. ואינו
מניח לשבת כדי כבודו" ואינו מכלה את הכל
ליום-טוב... ולכן כבר מותר לאכול את העירוב³³, אך
בכל זאת, כיוון שהעירוב מזכיר את הענין החיובי של
"זכרהו", סביר שזכרון זה ימשך גם בשבת עצמה,
ככוונה הפשוטה של "זכור את יום השבת לקדשו",
שצריך לזכור את השבת ביום השבת עצמו³⁴.

במילים אחרות, כיון שזוהי שבת שהיה עליה חשש
"שבא להשכיחו", הרי צריך לקיים את הענין של "זכור
את יום השבת לקדשו" בשבת זו בהדגשה מיוחדת,
באמצעות שמירת עירוב התבשילין גם בשבת עצמה.

ויש לומר שזהו הטעם לדברי מהרי"ל לגבי עירוב
תבשילין, האומר "וטוב להותיר (את העירוב) מיום-טוב
לשבת" – כי מפשטות לשונו נראה, שהדבר אינו נובע
רק מן הטעם של "הואיל ואתעביד ביה מצוה חדא..."³⁵,

1...לפי זה אפשר להבין ענין נוסף: בגמרא מוזכרות
2 שתי אסמכתות מן התורה לדין של עירוב תבשילין:
3 (א) "אמר שמואל: דאמר קרא²⁸ "זכור את יום השבת
4 לקדשו", זכרהו מאחר שבא להשכיחו". (ב) "ותנא
5 מייתי לה מהכא (=והתנא מביא ההוכחה מכאן:): "את
6 אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו" (הנאמר
7 בפרשתנו²⁹) מכאן אמר רבי אליעזר: אין אופן אלא
8 על האפוי... מכאן סמכו חכמים לעירובי תבשילין מן
9 התורה".

10 על "זכרהו מאחר שבא להשכיחו" מסביר רש"י:
11 "כשבא יום-טוב בערב שבת, קרוב שבת להשתכח
12 מחמת יום-טוב, שמרבה בסעודת היום ואינו מניח
13 לשבת כדי כבודו, והזהיר הכתוב לזכרו, וכשמערב
14 עירובי תבשילין נמצא שזכרו...". מפירוש רש"י מובן,
15 שהאסמכתא מן הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו"
16 – "זכרהו מאחר שבא להשכיחו" – היא רק לפי
17 הסיבה של רבא³⁰.

18 ולכאורה, אינו מובן: הגמרא מציינת את שני
19 הטעמים, של רבא ושל רב אשי, בהמשך לאסמכתא מן
20 הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו", ואת האסמכתא
21 השניה מזכירה הגמרא רק לאחר הזכרת שני הטעמים
22 – מדוע, אפוא, סובר רש"י שהאסמכתא מן הפסוק
23 "זכור את יום השבת לקדשו", היא רק לפי הסיבה של
24 רבא³¹?

25 אלא, לפי האמור לעיל, מובן הדבר: הלימוד מן
26 האסמכתא השניה מבטא את התקנה באופן שלילי –
27 "אין אופן אלא על האפוי...": אסרו את הבישול
28 ביום-טוב, אלא-אם-כן קיים "האפוי" "בחמישי

(31) וראה ר"ן דמפרשו אליבא דר"א ("זכרהו מיו"ט שבא לאסור
עליך שלא תבשל לו וכו'"). ובר"ף ורא"ש מביא רק האסמכתא ד"זכור
וכו'" ומ"מ מביא ב' הטעמים דרבא ור"א. וראה מאירי שבהערה הקודמת.
ובצל"ח שם: "דרבא מפרש כפירש"י ור"א מפרש כפירוש הר"ן וכו'".

(32) ל' רש"י שם ד"ה אלא על האפוי.

(33) נסמן בתחילת השיחה.

(34) ולהעיר מפרש"י ביצה שם ד"ה מ"ט: וכי אתא קרא לקדוש היום

כו'.

(35) כי רק אח"כ ממשיך "ורשאי לאכול לעירוב בליל שבת לבצעו

כו' אך הנהיג מהר"ל כו'", עיי"ש.

(28) יתרו כ, ח.

(29) טז, כג.

(30) כמ"ש בשטת ריב"ב לר"ף שם. מהרש"א ומהר"ם שי"ף שם.
אבל בחי' המאירי מפרש הסוגיא כפרש"י ("כך נראה פי' סוגיא זו מתוך
פי' רש"י") וכותב בפירוש (ועד"ז בבית הכחירה) "והני אמוראי כולו
מיהא ס"ל דעירובי תבשילין אסמכתא דילי' מזכור וכו'" (וראה הערה
הבאה).

– אבל גם לפירושו, מזה שרש"י (ועד"ז במאירי) מפרש על "זכרהו
וכו'" – "קרוב שבת להשתכח מחמת יו"ט שמרבה בסעודת היום ואינו מניח
לשבת כדי כבודו כו'", מובן, שפירוש הפשוט בהאסמכתא הוא כטעמו דרבא.

גם לפי הטעם השני – "להרבות בכבוד השבת"³⁸ – 30
כפי שהוסבר בסעיף ד'. 31

ט.

ההסבר למנהג שמירת הפת עד סעודה שלישית
רק בעירוב תבשילין

לפי ההסבר הנ"ל מובן מדוע מציין אדמו"ר הזקן 32
את המנהג של בציצת פת העירוב בסעודה שלישית רק 33
לגבי עירוב תבשילין, ולא לגבי עירובי חצרות: 34

כמוסבר לעיל, לפי הטעם שעירוב תבשילין הוא 35
"כדי להרבות בכבוד שבת", גם השימוש בעירוב 36
לצרכי שבת הוא ענין של "זכרהו", יוצא אפוא, לפי 37
זה, שכל שמשמשים בעירוב יותר ובמשך זמן ארוך 38
יותר לצורך סעודות השבת, כך מודגש יותר ונעלה 39
יותר הענין של "זכרהו": בכל פעם כאשר אוכלים את 40
מאכלי השבת שהכינו ביום-טוב באמצעות העירוב, 41
מוסיפים ל"זכרהו" על-ידי שיתוף הפת של עירוב 42
התבשילין בסעודה. 43

במילים אחרות: כאשר מניחים את העירוב בכל 44
סעודה, וגם בסעודה שלישית, האחרונה, מקשרים את 45
הענין של "זכרהו" של עירוב תבשילין ל"כל צרכי 46
שבת" עד לאחרונים שבהם. 47

דברים אלו אמורים רק לגבי עירוב תבשילין, 48
שמפני הענין של "זכרהו" יש מקום לשמירת העירוב 49
עד לסעודה שלישית³⁹, 50

ואילו לגבי עירובי חצרות אין קיים ענין זה, ולכן 51
אין צורך, לדעת אדמו"ר הזקן⁴⁰, לשמור את העירוב 52
עד סעודה שלישית, אלא להיפך, רצוי יותר "לבצוע 53
עליו בשבת שחירות" כאשר מקיימים באמצעות מצות 54
אכילת סעודת שבת, בסעודה שבה חייבים לפי כל 55
הדעות לאכול פת, כפי שהוסבר בסעיף ג'⁴¹. 56

דברים אלו מובנים יותר מן הנאמר ב"מנהגים" של 1
מהר"א טירנא³⁶ "וישמור העירוב עד שיכנס השבת", כי 2
לפי טעמו של רבא שמירת העירוב לשבת היא תוספת 3
והדגשה ב"זכרהו" של עירוב תבשילין³⁷. 4

ח.

הדיוק בלשון אדמו"ר הזקן

כך מובן יותר הדיוק בלשונו של אדמו"ר הזקן 5
ב'שולחן ערוך': 6

לגבי עירובי חצרות הוא כותב: "העירוב אינו צריך 7
להיות קיים אלא בין השמשות... ויש לבצוע עליו 8
בשבת שחירת.. דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש 9
לעשות בו גם כן מצוה אחרת" – ומסיום הדברים 10
מובן, שההידור "לבצוע עליו בשבת שחירת" אינו 11
שייך כלל לענין עירובי חצרות, אלא זהו ענין צדדי 12
לחלוטין, כיוון שקיימו בדבר זה מצוה. 13

לעומת זאת מדייק אדמו"ר הזקן לגבי עירוב 14
תבשילין, ואומר: "לכתחילה צריך שיהיו הפת 15
והתבשיל שמורים אצלו עד לאחר שתיקן כל צרכי 16
שבת שאז רשאי לאכלם מעיקר הדין, ומכל מקום מצוה 17
מן המובחר להמתין מלאכול הפת של עירוב תבשילין 18
עד אחד מג' סעודות השבת כדי לבצוע עליו.. שכל 19
דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה 20
אחרת..." – מן הסגנון כאן מובן, שהמנהג "להמתין 21
מלאכול הפת עד אחד מג' סעודות השבת..." איננו 22
ענין צדדי בלבד, אלא זהו האופן ה"מובחר" של קיום 23
ה"מצוה", מצות עירוב תבשילין. 24

לפי המוסבר לעיל מובן הדבר, כי על ידי 25
שמשמשים בעירוב למעשה בסעודת השבת, מקיימים 26
את "זכרהו" באופן של "מצוה מן המובחר", ולפיכך 27
אומר אדמו"ר הזקן "ומכל-מקום מצוה מן המובחר 28
להמתין..."³⁹, שהרי הוא פוסק שמלכתחילה יש לנהוג 29

(36) "דין עירוב תבשילין".

(37) וראה לשון אדה"ז בסידורו (סדר עירוב תבשילין): יקח בעיו"ט
הפת משבת כו'.

(38) אלא שמ"מ, גם לטעמו דרבה אי"ז חייב כיון שגם אם לא
יאלוהו בשבת אין מקום להחשש ד"להשכיחו", כנ"ל בפנים.

(39) אלא מכיון שסברא זו לא נזכרה בגמ' וראשונים כו' לא כתב
אדה"ז בפירוש כ"א טעם המפורש "לעשות בו מצות הרבה כו'" – ע"ד
משנ"ת בלקו"ש [המתורגם] ח"ד (ע' 106 ואילך) – שכנראה אדה"ז
בשו"ע שלו – ע"ד הרמב"ם בספרו – אינו מביא דינים מחודשים כו' –
רק רמזה בסגנון לשונו, שאכילת (והשתמשות) העירוב בסעודת שבת היא
גם גדר בנ"ח גופא (כנ"ל ס"ח).

(40) וי"ל שטעם המהיר"ל הוא (לא מפני שפליג על סברא זו – ראה
לעיל בפנים ס"ז בדברי המהיר"ל כ"א) מפני שס"ל שברכת המוציא נוספת

דסעודה שלישית (עם אכילת פת אז) מכריעה המעלה דאכילת פת
דסעודת שבת (דלא כנ"ל ס"ג), כיון שגם לדעת אלו שאין חייב פת
בסעודה שלישית, באם אכיל אז פת – מצוה קעביד. וע"ד כשנוסף על ג'
התפלות מתפלל כל היום (ברכות כא, א), נחנית דקדק לאחר שסבר נתן
חומש, ועוד כו"כ.

באופן אחר: שני ענינים בזה: ענין וחייב סעודות שבת (ב, ג, או ד
שבת קיז, סע"ב), ענין וחייב עונג שבת (בדברים ו) במאכלים שהם
חשובים עונג ואין בזה שיעור דאפילו "דבר מועט ולכבוד שבת עשאו",
ולאידך גיסא "יש להרבות כו' כפי יכלתם והשגת ידם. וכל המרבה כו'
ובתיקן מאכלים רבים וטובים ה"ז משובח" (שבת קיח, ב. רמב"ם הל'
שבת פ"ל ה"ז. שו"ע אדה"ז ר"ס רמב).

(41) אלא שעצ"ע למה מוסיף אדה"ז בחצ"ע"ג (ראה לעיל הערה 13)
או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודאי – דלכאורה טוב יותר

י.

שבת - קודש, יום-טוב - שלילת החול

- 1 ההוראה הנלמדת מענין זה בעבודת ה' היא:
- 2 על ההבדל בין שבת לבין יום-טוב, מוסבר
- 3 ב"זוהר"⁴², שהשבת נקראת "קודש"⁴³, ויום-טוב –
- 4 "מקראי קודש"⁴⁴, כי ביום-טוב רק "קוראים",
- 5 "מזמינים"⁴⁵ את הדרגה של "קודש" לתוך החול, ואילו
- 6 שבת היא דרגה זו עצמה⁴⁶.
- 7 כלומר⁴⁷: המועד של יום-טוב מצד עצמו שייך
- 8 לחול, והעבודה של "מועדי ה' אשר תקראו אותם"
- 9 (אתם⁴⁸ – דוקא ישראל) היא "הזמנת" הקודש,
- 10 שהאכילה וכדומה יהיו באופן של "קודש" – "צדיק
- 11 אוכל לשובע נפשו"⁴⁹. לפיכך, שבת, שהיא מיקדשא
- 12 וקיימא⁵⁰ מצד עצמה, כולה קודש – "אין בו פסולת
- 13 כלל"⁵¹, ואילו ביום-טוב, אם עבודתו של היהודי
- 14 איננה מושלמת, ואפילו עבודת היחיד (גם אם הענין
- 15 של "תקראו אותם" נעשה על-ידי בית-דין בשלמות),
- 16 הרי זה "פרש חגיכם", "פרש חגיכם קאמר ולא פרש
- 17 שבתכם"⁵², שאז העבודה היא ביום ששכשלעצמו אין בו
- 18 "פרש", ובו רק "צדיק אוכל לשובע נפשו".
- 19 וזאת, בדומה להבדל שבין תיקון דבר רע, כגון
- 20 הכנת מעדנים "מדברים חריפים או חמוצים רק שהם
- 21 מתובלים ומתוקנים..."⁵³ לבין מקרה שבו אין
- 22 מלכתחילה שום רע, כהכנת מעדנים "ממאכלים ערבים
- 23 ומתוקים"⁵³.
- 24 וזהו ההבדל העמוק יותר בין שני הטעמים לעירוב

- 25 תבשילין: לפי הסיבה "כדי להרבות בכבוד יום-טוב"
- 26 מהות התקנה היא שלילית, ולפי הסיבה "להרבות
- 27 בכבוד שבת" – חיובית, כפי שהוסבר בהרחבה בסעיף
- 28 ה':
- 29 כיוון שהעבודה הרוחנית ביום-טוב היא תיקון
- 30 ו"בירור" עניני החול, הרי גם התקנה "להרבות בכבוד
- 31 יום-טוב" דומה לזה, ואילו לפי הסיבה "להרבות
- 32 בכבוד שבת" הרי השבת כשלעצמה היא מיקדשא
- 33 וקיימא, נעלית מעניני החול, ואין מה לשלול בה (אלא
- 34 אם מביאים אל תוכה את הרע, ר"ל, על-ידי מעשה של
- 35 חיול (גם מלשון "חול"⁵⁴ שבת), הרי מהות התקנה
- 36 היא הוספת אור וחיוביות.

יא.

יום-טוב - סור מרע, שבת - עשה טוב

- 37 לפי האמור לעיל אפשר להסביר על-פי פנימיות
- 38 הענינים, מדוע מביא אדמו"ר הזקן את שני הטעמים
- 39 בסדר הפוך מסדרם בגמרא – תחילה "להרבות בכבוד
- 40 יום-טוב", ורק אחר-כך "להרבות בכבוד שבת":
- 41 התחזות העבודה – הטעם הראשון – היא בעבודה
- 42 של סור מרע, כולל הפיכת זמן של חול ליום-טוב –
- 43 "להרבות בכבוד יום-טוב", ורק אחר-כך אפשר להגיע
- 44 לעבודה הנעלית יותר, הטעם השני, של "להרבות
- 45 בכבוד שבת" – ועשה טוב.
- 46 זהו ההסבר לכך מלכתחילה לנהוג "לפי טעם הב'"
- 47 אבל אין זה מעכב את קיום המצוה, כפי שהדבר לגבי
- 48 הטעם הראשון:

ואילך. ועוד.

(48) ר"ה כד, א.

(49) משלי יג, כה. – בתו"א וסידור (רג, א ואילך) מבואר ד"צדיק אוכל כו" הו"ע אכילת שבת. אבל בסידור (ר, ג) מובא כתוב זה לענין אכילת יו"ט, עיי"ש. וכן משמע גם שו"ט נק' "מקראי קודש". ועיי"ג אוה"ת בא ע' שט.

(50) ביצה יז, א.

(51) ל' התו"א שם. וראה (נוסף על הנסמן בהערה 47): תו"א בשלח ד"ה ויאמר משה (סה, סע"ב ואילך). ד"ה הנ"ל סה"מ הנחות הר"פ (ע' עד ואילך). סה"מ תקס"ח (ע' לב). סה"מ"צ להצ"צ מצות לא תבערו אש (צ, א ואילך). מצות אכילת ק"ק (צב, סע"א ואילך). ד"ה והוא עומד תרס"ג. לקוטי לוי"צ לזח"ג ע' רג. (52) מלאכי ב, ג. זח"ב פח, ב. (53) תניא פכ"ז. (54) ראב"ע קדושים יט, ח.

להמתין עד סעודת שחרית דאז עושים בו "מצות הרבה" (ב"פ לחם משנה וסעודת שחרית*).

ואולי טעם המנהג "לאכול העירוב משחשיכה מיד" (מנהג מהר"ם – נסמן בהערה הנ"ל) הוא לאשמענין ד"בבין השמשות סגי" (ראה ב"י שבעה הנ"ל), ע"ד מאמר ר' זירא ברכות לח, סע"א ואילך. ולהעיר ממ"ש המהרי"ל (אחי אדה"ז) בשארית יהודה (חאו"ח סי' ו'. נעתק בהוספות לשו"ע אדה"ז או"ח ח"א ע' 52 [356]): שמעתי מפי קדשו [רבינו הזקן] פעמים רבות דכל ספק [שבשו"ע] העמיד בתוך חצו"ג ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו. וראה קונטרס השלח (להר"א"ח נאה) מבוא ס"ח. ואכ"מ.

(42) ח"ג צד, א.

(43) תשא לא, יד.

(44) אמור כג, ב. ד.

(45) ראה גם זהר שם צג, ב: זמנין דקדש.

(46) וראה זהר שם צה, א.

(47) בהבא לקמן – ראה תו"א ר"פ חיי שרה. סידור ר, ג"ד. רג ג

(*) ולהעיר ג"כ דכבוד יום קודם לכבוד לילה – שו"ע אדה"ז טרע"א סו"ח. וטרפ"ט.

יב.

כבר בתחילת העבודה יש ליהודי כח להגיע לעבודה נעלית

לזה נוסף עוד ענין, שלא זו בלבד שיש לנהוג
מלכתחילה "לפי טעם הב", אלא צריך, (לפי "ויש
נוהגין", כמובא בשולחן ערוך), להשתמש בפת של
עירוב תבשילין בסעודה שלישית, ובכך ישנם שני
קצוות:

העירוב מוכן בערב יום-טוב, ממש בתחילת
העבודה, לפני העבודה של יום-טוב, אך מצד שני, יש
לכל יהודי הכח, כבר בתחילת העבודה להתכונן אפילו
לדרגה של סעודה שלישית, שהיא, כידוע⁵⁹, הדרגה
הנעלית ביותר בשבת –

כי למרות שהוא שרוי עדיין ממש בתחילת עבודתו,
הרי בכך שהוא חושב ועושה מעשה הקשור לשבת, עד
לסעודה שלישית, מסייע הדבר לכך שעבודתו תיעשה
כראוי ובאמיתות, ותביאנו אחר-כך לעבודה נעלית
יותר.

(משיחת ש"פ בראשית)

(התועדות ב' – המשך לשמח"ת*) (תשח"ק)

1 מה שנדרש מכל יהודי בכל זמן ובכל מקום ובכל
2 ענין, ואם לאו מעכב הדבר את עבודתו, זהו הענין של
3 טור מרע – עבודה זו מוכרחה להיות אצל כל אחד.
4 ואילו העבודה של שלילת מציאות הרע (לא רק
5 במחשבה, דיבור ובמעשה בפועל), אינה יכולה
6 להיעשות על-ידי כל אחד, ולכן אינה מעכבת. בדומה
7 להבדל שבין צדיק ובינוני, שכל אדם יכול להיות
8 בינוני⁵⁵, ובדומה להבדל שבין "אתכפא" לבין
9 "אתהפכא".

10 למרות זאת, צריך "מלכתחילה" לנהוג "לפי טעם
11 הב", כמוסבר פעמים רבות, שכדי שעבודת
12 ה"אתכפא" תתבצע כראוי, יש צורך גם בעבודה של
13 "אתהפכא"⁵⁶ ולפחות מפעם לפעם.

14 כמבואר בקונטרס עץ-החיים⁵⁷ לגבי הענין של
15 יחודא עילאה (עבודת אתהפכא⁵⁸) ויחודא תתאה
16 (אתכפא), שכדי שעבודת יחודא תתאה תהיה כראוי,
17 מוכרחה להצטרף לכך עבודה של יחודא עילאה, גם
18 אצל אלה שעבודת יחודא עילאה אינה יכולה להיות
19 אצלם באופן תמידי ובאמת.

(58) וראה קונטרס ע"ח פ"ח (ס"ע 33), העבודה דחו"ע היא ע"ד
הענין ד"שבת מצוה לענגו באכו"ש.. והו"ע צדיק אוכל לשובע נפשו",
עיי"ש.

(59) ראה סידור סדר סעודת שבת בתחילתו. המשך תרס"ו בסופו (ע'
תקמד ואילך). ובכ"מ.

(55) ד"מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריו כל אדם ימשוך וכו"
(תניא רפ"ד), ועבודת הבינוני היא רק באתכפא (תניא פכ"ז. פי"ג.
ועוד).

(56) נוסף על המבואר בתניא פי"ד: אך אעפ"כ וכו'.

(57) פי"ז ואילך.

(*) שחל אז ביום ו' עש"ק. וראה לעיל בפנים השייכות דעירוב תבשילין לסעודה שלישית דוקא. ונת' בארוכה בהתועדות, שזו טעם בפשטות להתועדות בתור
המשך לשמח"ת – בזמן דסעודה שלישית דשבת בראשית הסמוך לשמח"ת (שחל ביום ועש"ק).

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום ראשון עמוד א

11 ואִרְנֵנוּ שְׁשִׁירֵנוּ [–ששלחו] בּוּ הַפְּלִשְׁתִּים דִּירוּן [–מתנה] לְאַחֵי
12 יִשְׂרָאֵל, כֹּאשֶׁר הִשִּׁיבּוּ אֶת הָאָרוֹן שֶׁנִּשְׁבָּה בַּמִּלְחָמָה, הִיָּה מוֹנָח
13 מִצִּדּוֹ שֶׁל הָאָרוֹן, שְׁנֵאֲמַר (שמואל א' ו' ח) 'וְאַתָּה כָּלִי תֹהֵב אֲשֶׁר הִשְׁבַּתָּם
14 לֹא אֲשֶׁם תְּשִׁימוּ בְּאִרְנֵנוּ מִצִּדּוֹ, וְשִׁלַּחְתָּם אִתּוֹ וְהָלַךְ, וְעָלִיו – עַל
15 הָאֲרֶגֶז, הִיָּה סֵפֶר הַתּוֹרָה מוֹנָח, וְנִמְצָא, שֶׁלֹּא הִיָּה סֵפֶר הַתּוֹרָה מוֹנָח
16 בְּתוֹךְ הָאָרוֹן אֲלֵא מִבְּחוּץ. וּמִנִּין שֶׁכֵּךְ הוּא, שְׁנֵאֲמַר (דברים לא ב) 'לִקְחָה
17 אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשָׂמְתָם אִתּוֹ מִצִּדּוֹ אֲרוֹן בְּרִית ה'", וְיֵשׁ לַלְמוּד
18 מִכָּאן שֶׁסֵּפֶר הַתּוֹרָה מִצִּדּוֹ הָאָרוֹן הוּא מוֹנָח וְלֹא בְּתוֹכּוֹ. וְאִם כֵּן,
19 בְּמָה אֵנִי מְקַיֵּם אֶת דְּבַרִּי הַכְּתוּב 'אֵין בְּאִרְנֵנוּ רֵק', שֶׁהֵם מֵיעוּט אַחֵר
20 מֵיעוּט, לְרִבּוּת

1 באורכו של הארון חצי טפח (שהוא שתי אצבעות) לצורך כותלי
2 הארון, אֲצַבֵּעַ לְבוֹתֵל זֶה וְאֲצַבֵּעַ לְבוֹתֵל זֶה.
3 פִּרְנָסָתָא אֲרוֹן לְאִרְבּוֹ – בִּיאֵרַת חֲשֹׁבֵן חֲלָל הָאָרוֹן לְאִרְבּוֹ, צֵא
4 וּפְרָנְסָא אֲרוֹן לְרִחְבּוֹ. בְּמָה הַלּוּחֹת אוֹגְדוֹת [–תופסות] בְּרוּחַב הָאָרוֹן,
5 שֶׁשֶּׁה טַפְחִים, נִשְׁתַּיֵּיר שָׁם בְּרוּחָבוֹ שֶׁל הָאָרוֹן טַפַּח וּמִחְצָת. הוּצֵא
6 מִתּוֹן חֲצִי טַפַּח לְצוּרֵךְ כּוֹתֵלֵי הָאָרוֹן, אֲצַבֵּעַ וּמִחְצָת לְבוֹתֵל זֶה וְאֲצַבֵּעַ
7 וּמִחְצָת לְבוֹתֵל זֶה, נִשְׁתַּיֵּיר שָׁם בְּרוּחַב הָאָרוֹן טַפַּח אֶחָד, שָׁבוּ הֵיוּ
8 עֲמוּדֵין שֶׁל כֶּסֶף עוֹמְדִין. וּמִנִּין שֶׁהֵיוּ שֵׁם עֲמוּדִים, שְׁנֵאֲמַר (שיר השירים
9 ג') 'אֶפְרַיִם עָשָׂה לֹא הִמְלִיךְ שְׁלֹמֹה מַעְצֵי הַלְבָנוֹן, עֲמוּדָיו עָשָׂה בְּכֶפֶת,
10 רִפְדֵּיתוּ וְהֵב, מִרְקָבוֹ אֲרָמָן, תּוֹכּוֹ רָצוֹן אֶהְבֶּה' וְגו'.

(בראשית כח, טו) והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך, וכתוב ויירא יעקב מאד, אמר שמא יגרום החטא. ברכות ד, א

בראשית לב, ח: ויירא יעקב מאד ויצר לו ויחזן את העם אשר יאמרו ואת הצאן ואת הבקר והגמלים לשני מחנות:

נט

לולא האמנתי לראות בטוב ה', כבר טרדוני מיראתך כמו שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד וגו' (שמואל א כו).

נקוד על לולא, לדרוש את הנקודה שהיא ממעטת את משמעות הכתוב לומר שלא דבר ברור ה' לו לראות בטוב ה', לולא לשון אם לא כמו לולי אלקי אבי וגו' ה' לי (בראשית לא, מב).

ויירא יעקב, שמא אחר הבטחה חטאתי, וכדנתיא שהחטא גורם שאין ההבטחה מתקיימת.

רש"י

ביאור טעם השינוי, דבגמ' (ברכות ד) "דוד ויעקב נתייראו שמא יגרום החטא", ובמדרש (ב"ר פנ"י, א) "יעקב ומשה נתייראו וכו'".

(תהלים כז, יג) לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים. תנא משמיה דרבי יוסי למה נקוד על לולא. אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע, מובטח אני כך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו שמא יגרום החטא. כדר' יעקב בר אידי, דר' יעקב בר אידי רמי, כתיב

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום חמישי עמוד א

שואלת הגמרא: אי ה"ב, שלעולם אין אדם רשאי לסמוך את אילנו למיצר, אימא סיפא - כיצד יתפרש הדין המבואר בסיפא, ואם נטיעת האילן קדם לחפירת הבור, לא יקון - אין בעל האילן חייב לקוצצו. ואי קלא סמיך ה"ב משפחת לה - ואם אינו רשאי לסמוך אילנו למיצר, כיצד יתכן שנטיעת האילן קדמה לחפירת הבור. מתרצת הגמרא: שיש לבאר כאן פדאמר רב פפא להלן (ע"ב), בלוקח - שמכר המזיק את הדבר הניזוק לאחר, ה"ב נמי בלוקח - אף כאן יש להעמיד באופן כזה, שנטע אדם אילן בתוך שדהו בהיתר, ולאחר מכן מכר חלק מן השדה לאדם אחר שחפר בו בור, ונמצא שעתה סמוך האילן לבור בתוך עשרים וחמש אמה, אך האילן קדם לבור בהיתר, מאחר שבשעת נטיעת האילן היתה כל השדה ברשותו של בעל האילן, ולפיכך אינו צריך לקוץ את אילנו אף שמוזיק הוא את בורו של הלוקח. הגמרא מקשה עוד על דינו של רבא מדברי המשנה להלן: תא שמע, שנינו במשנה (וכה), שמרחיקין את המושקה ו-מים ששורים בהם פשתן מן ערוגות הירק, שמי הפשתן מוזיקים את הירקות, וכן מרחיקים את זריעת הברישין ו-כריתן מן זריעת הברישין, משום שמפיגים הם את טעם הברישין, וכן מרחיקים את זריעת החרדל מן כוורת הדבורים, מאחר שהדבורים אוכלים מן זרע החרדל שטעמו מר, ולאחר מכן אוכלות את הדבש שלהן כדי להפיג את טעמו. מדייקת הגמרא: מעמא שיש להרחיק את המשנה, משום דאיכא כבר דרך בחצר שכנו, תא ליכא דרך, סמיך - אך אם לא זרע שכנו ירקות בחצירו, רשאי הוא לסמוך את המשנה למיצר, והרי זה שלא כדברי רבא האוסר על אדם לסמוך למיצר דבר שעשוי להזיק את שכנו לאחר זמן. דוחה הגמרא: לא - אין להוכיח כן, אלא יתכן לומר דבי ליכא דרך נמי לא סמיך - שאף אם אין לחבירו ערוגות ירק בשדהו אינו רשאי לסמוך את המשנה למיצר, ותא קא משמע לן התנא, דהני קשו אהרדי - שדברים אלו קשים לאלו, ולפיכך יש להרחיק מן המיצר כדי שלא יבוא להזיק את חבירו. שואלת הגמרא: אי ה"ב, שאין אדם רשאי לעולם לסמוך דברים אלו למיצר, אימא סיפא - כיצד יתפרש הדין המבואר בסיפא, שרבי יוסי מתייר בסימית זרע החרדל לכוורת הדבורים, מפני שיקבל לומר לו בעל החרדל לבעל הדבורים, עד שאתה אומר לי הרחק את החרדל מן הדבורים כדי שלא להזיק את הדבש, ואומר אני לך הרחק אתה את הדבורים מן החרדל, מאחר שפאזות הדבורים ואוכלות לגלגלי החרדל - את פרחי החרדל, ונמצא שאף אתה מוזיק אותי, וגם עליך מוטל להרחיק מן המיצר.

המשנה, שאם היה גדר ביניהם - בין השדות, ומעתה אין לחשוש שיכנס לשדה חבירו לצורך עבודת האילן, אי הדין הוא שיהא סומך לגדר מפאן וזה סומך לגדר מפאן - רשאי כל אחד מהם לסמוך את אילנותיו עד לגדר ממש. ולכאורה יש לתמוה, מדוע רשאים הם לסמוך אילנותיהם לגדר, הרי הגדר היא רק מעל גבי הקרקע, בעוד ששורשי האילן מתפשטים ומוזיקים מתחת הקרקע. ובהכרח יש לומר, שהמשנה עוסקת באופן שישנו סלע מתחת הקרקע, ואין השורשים יכולים להתפשט משדה לשדה, ולפיכך באופן שישנה גם גדר על גבי הקרקע ואין חשש שיכנסו איש לשדה חבירו לצורך עבודת האילן, רשאים הם לסמוך אילנותיהם עד למיצר. שואלת הגמרא: אי ה"ב, שישנו סלע המפסיק בין השדות, אימא סיפא - כיצד יתבאר הדין המבואר בסיפא של המשנה, שאם היו שורשי של האילן יוצאין לתוך השדה של חבירו, מעמיק לתוך חבירו שלשע טפחים - רשאי הוא לקוצצם בעומק שלשה טפחים, כדי שלא יעקב את המרחיקה מלחרוש את שדהו. ואי דמפסיק צונמא - ואם עוסקת המשנה באופן שישנו סלע המפסיק בין השדות, תא בעי קהם - מה עושים השורשים בשדה חבירו, וכיצד יכולים הם להתפשט מעבר לסלע. מתרצת הגמרא: ה"ב קאמר - כך היא כוונת דברי המשנה, ואי לא צונמא - באופן שאין סלע המפריד בין השדות, וסמך אדם אילן למיצר שלא כדון, והיו שורשיו של האילן יוצאין לתוך השדה של חבירו, מעמיק להם בעל השדה שלשע טפחים, כדי שלא יעקב את המרחיקה. הגמרא שבה ומקשה על דינו של רבא מדברי המשנה להלן: תא שמע, שנינו במשנה (להלן כה) שמרחיקין את האילן של האחד מן הבור של שכנו, שיעור עשרים ותשע אמה, שהוא השיעור שהשורשים עשויים להתפשט ולהזיק את כותלי הבור. מדייקת הגמרא: מעמא שיש להרחיק את האילן, משום דאיכא בור - שכבר חפר הראשון בור בשדהו, תא ליכא בור סמיך - אך באופן שעדיין לא חפר בור רשאי השני לנטוע אילן בסמוך למיצר, והרי זה שלא כדברי רבא האוסר על אדם לסמוך למיצר דבר העשוי להזיק את שכנו לאחר זמן. דוחה הגמרא: לא - אין להוכיח כן, אלא יתכן שאף בי ליכא בור נמי לא סמיך - אינו רשאי לסמוך אף כשאין לשכנו בור בחצירו, ותא קא משמע לן התנא באומר מן הבור, דער שיעור עשרים ותשע אמה אולי שרשים ומוקני לבור - שעד עשרים וחמש אמה עשויים שורשי האילן להתפשט ולהזיק לבור, ולפיכך יש לאדם להרחיק את אילנו בשיעור זה מן המיצר, כדי שלא יזיק את בורו של חבירו.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בשלח

יג, יז – ויהי בשלח פרעה את העם ולא
נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא
כי אמר אלקים פן ינחם העם בראתם מלחמה
ושבו מצרימה

ג. וישב הים לפנות בוקר לאיתנו וכו'. והנה רז"ל בשמות
רבה פכ"א אמרו אמר משה לפני הקב"ה אתה אומר לי
שאקרה הים וכו' א"ל הקב"ה וכו' כך התניתי עמו מתחלה
שאני קורע שנאמר וישב הים לפנות בוקר לאיתנו לתנאו
שהתניתי עמו מתחילה וכו'.

ונהירנא שראיתי במכתב להרב המקובל הגדול מהר"ר
מאיר פאפירש כ"ץ זלה"ה בספר טל אורות כ"י שדקדק
דאם לאיתנו פירושו לתנאו כמו שאמרו רז"ל הא הו"ל
לכתוב לאומרו בבקיעת הים לא בחזירתם, ופירש בשם
רבו מהר"ר ישראל אשכנזי במשז"ל שקריעת ים סוף תהי'
לעתיד לבא כמש"ה (ישעי' יא) והחרים ה' את לשון ים
מצרים, לכן אי כתב רחמנא גבי הבקיעה הוה אמינא דתנאי
אחד התנה הקב"ה בו בפרק ולא עוד, לזה כתב לאיתנו
לתנאו בחזרת המים להורות דגם אחר שנקרע הים וחזר
כמנהגו הנה זה עומד עדיין בתנאו ליקרע לישראל לעתיד,
אלו דבריו דברי פי חכם חן.

ועל פי דבריו יתבאר אצלי לשון בראשית רבה פרשה
ה' וז"ל א"ר יוחנן תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע
לפני ישראל הה"ד וישב הים לאיתנו לתנאין שהתנה עמו
עכ"ל. ולכאורה יפלא מה הלשון אומרת תנאין התנה וכו'
לתנאין שהתנה וכו' ומאן ניהו תנאין לשון רבים, אין כאן
אלא תנאי זה וכך כתוב לאיתנו לתנאו יחיד, וכבר הרב
מהר"ש יפה נתקשה בזה.

ועל פי דברי הרב הנזכר מה טוב ומה נעים דשפיר דייק
רבי יוחנן לומר תנאין התנה הקב"ה עם הים וכו' תנאין תרי
ודאי חד תמן וחד לעתיד לבא כדכתיב והחרים ה' את לשון
ים מצרים, וז"ש הה"ד וישב הים לאיתנו כלומר דמדכתיב
לאיתנו בחזרת המים ולא כתיב כשנבקע הים שמעינן דאכתי
פש תנאי אחד לעתיד לבא, וז"ש לתנאין שהתנה עמו.
החיד"א – ראש דוד

טו, א – אז ישיר משה ובני ישראל את
השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה'
כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים

ד. השירה הזאת. ר' ברכי' בשם ר' שמואל בר נחמן,
נמשלו ישראל כנקבה, מה נקבה זו נוטלת עישור נכסים²
מאבי' ויוצאה, כך ישראל שבעה עממין שהוא עישור
לשבעים אומות, ועל ידי שירשו ישראל כנקבה אמרו שירה
בלשון נקבה, שנאמר אז ישיר משה ובני ישראל את השירה
הזאת, אבל לעתיד לבא עתידין לירש כזכר היורש כל נכסי
אביו, הה"ד (יחזקאל מח, ג) מפאת קדימה ועד פאת ימה
כו' והם אומרים שירה בלשון זכר, שנאמר (תהלים קמט,
א) שירו לה' שיר חדש, חדשה אין כתוב כאן אלא חדש.
שיר השירים רבה פ"א-ח

א. [במד"ר] נשא פי"ד בנשיא השביעי, שלשה אומות
אסר הקב"ה לכשננסו לארץ לירש את ארצם שנאמר
(דברים ב, ט) אל תצר את מואב וכן באדום כו' ארץ
פלשתים מניין דכתיב ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי
קרוב הוא קרובה היתה השבועה שנשבע אברהם לאבימלך
כו' ולעתיד לבא עתיד הקב"ה להתיר שלשתן לישראל,
שנאמר ועפו בכתף פלשתים ימה בישעי' ס' י"א פסוק
י"ד ומתרגמין ויתחברון כתף חד לממחי ית פלשתאי די
במערבא כו', אדום ומואב משלוח ידם כו'.

ועיין ברבות לך לך ס"פ מ"ד ששלשה אומות לא נתן לו
עד לעתיד לבא קני קניזי וקדמוני רק שבעה אומות נתן לו
עכשיו ונתבאר במקום אחר שהשבעה אומות הם לברר ז'
תחתונות, אבל בירור ג' ראשים עדיין לא ניתן לו בשלימות,
אם כן לכאורה פלשתים זהו מביור הג' ראשים כו' ועל זה
נאמר ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים, ולכן ועדיין לא
נחם לא קיבל תנחומין בשלימות כמ"ש ברבות ר"פ בשלח,
אבל לעתיד לבא כתיב נחמו נחמו עמי על ידי שיתן להם גם
בירור ג' ראשים כו'.

ואפשר לומר דלכן לעתיד לבא פרזות תשב ירושלים
על ידי בירור פלשתים מבוי המפולש שלעתיד לבא ישמח
ישראל בעושיו, משא"כ בעולם הזה אין שמחה בשלימות
כו' עיין ברבות פרשת אחרי פ"כ. ובספר כד הקמח ערך
שמחה, ועמ"ש ע"פ צדקת פרזונו בישראל.
אור התורה שמות ח"ב עמוד שנ"ב

יג, ה – ויוגד למלך מצרים כי ברח העם
ויהפך ללבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה
זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו

ב. כי ברח העם. לכאורה הוא תמוה למה היתה כזאת,
וכי אילו אמרו לפרעה לשלחם חפשי לעולם לא ה' מוכרח
לשלחם.

אלא מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו
בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתם עד מתן תורה רק
מגמתם וחפצם היתה לצאת נפשם האלקית מגלות
הסטרא-אחרא היא טומאת מצרים ולדבקה בו יתברך
וכדכתיב ה' עוזי ומנוסי ביום צרה וגו' משגבי ומנוסי וגו'
והוא מנוס לי וגו'.

ולכן לעתיד כשיעביר ה' רוח הטומאה מן הארץ כתיב
ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה' וגו'.

תניא פרק ל"א

(2) עיין כתובות סח. אמר רבי בת הניזונית מן האחין נוטלת עישור נכסים וכו'.

(1) עיין לקוטי שיחות חלק ו.

♦ יום ראשון ט' שבט ♦

יג וַיְהִי בַשְּׁלַח פְּרַעְהָ אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פְּנִי־נִחָם הָעָם בְּרֹאֲתָם מַלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרִימָה:

יז וַיְהִי כִּד שְׁלַח פְּרַעְהָ ית עָמָא וְלֹא דִבְרִינוּן יי אֶרֶץ אֶרְעָא פְּלִשְׁתִּי אֶרֶץ קְרִיבָא הוּא אֶרֶץ אֶמֶר יי דִּילְמָא יִזְעֻנוּן עָמָא בְּמַחְזִיחוֹן קְרִיבָא וַיִּתְּבוּן לְמַצְרַיִם:

ומה, אם כשהקיפם דרך מעקם, אמרו: "נתנה ראש ונשובה מצרימה", אם הוליקם בפשוטה על אחת כמה נכמה. (לפי סדר הכתוב נראה הרשימות מהפכים, ועין ברבי אליהו מזרחי, ובגור אריה וברבי מרדכי יפה ישוב נכון על זה). פן ינחם • יחשבו מחשבה על שציצאו ויתנו לב לשוב.

כ"י • וַיְהִי בַשְּׁלַח פְּרַעְהָ וְגו', וְלֹא נָחַם • ולא נהגם, כמו: (שמות לב) "לך נחה את העם", (משלי ו) "בהתהלךך פתחה אותך". כִּי קָרוֹב הוּא • ונח לשוב באותו הדרך למצרים, ומדרכי אגדה יש הרבה. בְּרֹאֲתָם מַלְחָמָה • בגון מלחמת (במדבר יד) "וירד העמלקי והכנעני וגו'", (מכילתא) אם הלכו דרך ישר היו חוזרים.

כלי יקר – עוז ודוד

שהיו מספקים בנבואת משה ובאמונה בה, ואחר שבאו על ים סוף לידי אמונה זו, מאז היו ראויים לקבלת התורה. והיו צריכין עוד לילך במדבר בארץ לא ידועה (ירמיה ב, א) לקנות שמה מדת ההסתפקות, כי קר דרכה של תורה פת במלח תאבלי כו' (אבות פ"ז מד'), ולא נתנה התורה כי אם לאוכלי המן (מכילתא מס' דיהי בפתיחתא), כי מן ירדת המן למדו דרך ההסתפקות אשר מקבלי התורה צריכין לזה. נוסף על זה נשתרשו באמונה על ידי נסים שנעשו להם במדבר, כמו נסי הים סוף. ולהורות נתן בלבם עוד, שלפי ששני אלפים תהו היה העולם שמים במדבר כל זמן שהוא בלא תורה ראה סנהדרין יז, על כן היו צריכין לקבלת התורה להשלים חסרון העולם: **והנה** קדם שקבלו ישראל התורה היו בכלל שאר העם, ולא נבדלו עדן בשלמות המיחד להם מן שאר האמות, על כן לא נקראו בשם 'בני ישראל' כי אם על ידי קבלת התורה, אז הבדילם ה' מכל העמים להיות לו לעם סגולה (להלן יט ט):

ובנה יהיה באור הפסוקים על זה האפן, **ויהי בשלח פרעה את העם**, בשעת שלוח נקראו עדן בשם 'העם', כי לא נבדלו עדן מן שאר עמי הארץ, לפי שלא היה כלי וינם עליהם, לא כלי זין הטבעי שהרי לא היו

חמשה כלי זין, ומנינא למה לי. ועוד, וכי קרה בדרך נס או במקרה שהיה לכל אחד חמשה לא פחות ולא יותר, 'הלוא דבר הוא' (ע"פ שמואל א' יז בט). ועוד, כי כפי הנראה לא היו ישראל מלמדי מלחמה כלל, כי היו עסוקים בעבודת פרך כל הימים, וכלי זין אלו למה להם 'כי לא נסו באלה' (ע"פ שם לט), והיה להם לילך במקלות ובאבני קלע: **על** כן נראה לפרש, שבא להודיענו שלא היה בידם שום כלי זין, כי אם חמשה חמשי תורה החלוקים לשבעה ספרים למאן דאמר (שבת קטז) שפרשת 'ויהי בנסע' (במדבר י לד) ספר בפני עצמו, וזהו שאמר 'וחמשים' הינו מוֹיִנִים, הכל רמו לתורה. ונקט לשון 'חמשים' שהלשון נופל על הלשון וכן מוֹיִנִים, כי לשון חמשה וזון שמות כלי מלחמה המה, ואצל ישראל ירמזו גם על התורה. או 'חמשים' הינו חמשה חמשי תורה כאמור, ומוֹיִנִים הינו התפלה, כמו שנאמר (תהלים קט סד) 'שבע ביום הללתיך':

והנה מהידוע שלא היו ישראל ראויין לקבל התורה כי אם אחר שעברו בים סוף ואחר שהלכו במדבר, כי בים סוף באו לידי אמונה שלמה בה ובנבואת משה עבדו כמו שנאמר (להלן יד לא) 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו, וקדם שבאו לידי אמונה זו, פשיטא שלא היו ראויין לקבל התורה כל זמן

(יז) ויהי בשלח פרעה את העם. ואחר כך נאמר פן ינחם 'העם', ויסב אלהים את 'העם' (פסוק יח). ואחר כך נאמר (שם) 'וחמשים עלו בני ישראל'. ויש להתבונן למה קראם שלשה פעמים 'העם', וברביעי קראם 'בני ישראל' אצל 'וחמשים' דהינו כלי זין, וכפי הנראה שמצד היותם 'בני ישראל' לא היו צריכין לכלי זין, ושלוחו של פרעה היה מצד היותם 'בני ישראל', ואם כן איפכא היה לה למימר:

ונראה לישוב זה בשני פנים. האחד הוא על דרך שמסיק בילקוט (רמז רכו) 'וחמשים עלו' אין חמושים אלא מוֹיִנִים בחמשה כלי זין. וקשה על זה וכי מלחמתן של ישראל תלויה ברבוי כלי זין, והלא כתיב (שופטים ח) 'מגן אם יראה ורמח בארבעים אלה בישראל', כי השם יתברך מגן בעדם, והתורה והתפלה כלי זינם של ישראל, שנאמר (תהלים קמט ו) 'וחרב פיפיות בידם, שני פיות, כי שניהם תלוין בפה. ואם כן מה תפארת זה לישראל שעלו חמושים מוֹיִנִים כאלו לא היו בטוחים בה' חלילה:

ואף אם נאמר שחייב אדם לעשות בדרך הטבע כל אשר ימצא בכחו לעשות, ומה שיחסר הטבע ישלים הנס. מכל מקום קשה על מה זה הגיד לנו הכתוב שהיה לכל אחד

(יה) וַיִּסַּב אֱלֹהִים אֶת־הָעַם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַיֹּאמְרוּ יְיָ ית עָמָא אֲרַח מִדְבָּרָא יִמָּא דְסוּף וּמִזְרִין סְלִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֲרַע דְּמַצְרַיִם:

למִדְבָּר, צָרִיךְ לִזְמַן כָּל הַצָּרָה. וְכָתוּב זֶה לֹא נִכְתַּב כִּי־אִם לְסַבֵּר אֶת הָאֵזֶן, שְׁלֹא תִתְמַה: בְּמִלְחָמָה עִמָּלֵק וּבְמִלְחָמָה סִיחוּן וְעוֹג וּמִדְּבָר, מֵהֵיכָן הָיָה לָהֶם כָּלִי זֵין, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּחֲבֵרָה? בְּרַשׁ״י יוֹשֵׁן וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יְהוֹשֻׁעַ א) ״וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמוּשִׁים״, וְכֵן תִּרְגְּמוּ אוֹנְקֵלוֹס: מִזְרִין, כְּמוֹ: (בְּרַשִׁית יד) ״וַיֵּרָק אֶת חֲנִיכָיו״, וְזָרִיו. דְּבַר אַחֵר: חֲמוּשִׁים, אֶחָד מִחֲמֻשָּׁה יִצְאוּ, וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים מֵתוֹ בְּשִׁלְשֵׁת יָמֵי אֶפְלָה.

יט וַיֹּאסִיק מֹשֶׁה ית גְּרָמֵי יוֹסֵף עֲמָה אֲרִי אוֹמָאָה אוֹמֵי ית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימֵר מִדְּבָר דְּכִיר יְיָ יִתְכּוֹן וְתַסְקוּן ית גְּרָמֵי מִכָּא עִמָּכוֹן:

לכְּשִׁינְגָלוּ וַיִּצְאוּ מִשָּׁם, שִׁישְׁאוּהוּ (סוּטָה יג) • וְהַעֲלִיתֶם אֶת עֲצָמֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם • לְאַחֲרֵי הַשְּׂבִיעַ כֵּן. לְמַדְּנוּ שָׁאֵף עֲצָמוֹת כָּל הַשְּׂבִיטִים הָעֵלּוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֶתְכֶם״.

ז"י • וַיִּסַּב • הִסִּיכֶם מִן הַדֶּרֶךְ הַפְּשׁוּטָה לְדֶרֶךְ הַעֲקוּמָה. יַם־סוּף • כְּמוֹ לִים־סוּף. וְסוּף הוּא לְשׁוֹן אֲגָם שֶׁגָּדִלִים בּוֹ קָנִים, כְּמוֹ: ״וַתֵּשֶׁם בְּסוּף״, ״קָנָה וְסוּף קָמְלוּ״. וְחֲמוּשִׁים • אֵין חֲמוּשִׁים אֱלָא מִזְיָנִים (לְפִי שֶׁהִסְבֵּתָן בְּמִדְבָּר, גֵּרָם לָהֶם שְׁעָלוּ חֲמוּשִׁים, שְׁאֵלוּ הֵיךְ הַדֶּרֶךְ יֵשׁוּב לֹא הָיָה מִחֲמֻשִׁים לָהֶם כָּל מָה שְׁצָרִיכִים, אֱלָא כְּאֵדָם שְׁעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּבִדְעָתוֹ לִקְנוֹת שָׁם מָה שִׁיִּצְטָרֵךְ, אֲבָל כִּשְׁהוּא פּוֹרֵשׁ

(יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבִּיעַ הַשְּׂבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד פֶּקֶד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עֲצָמֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם:

ז"י • הַשְּׂבִיעַ הַשְּׂבִיעַ • הַשְּׂבִיעִים שִׁישְׁבִיעוּ לְבִנְיָהֶם (מִכִּילֵת). וְלָמָּה לֹא הַשְּׂבִיעַ לְבָנָיו שִׁישְׁאוּהוּ לְאַרְץ כְּנָעַן מִיָּד, כְּמוֹ שֶׁהַשְּׂבִיעַ יַעֲקֹב? אָמַר יוֹסֵף: אֲנִי שְׁלִיט הָיִיתִי בְּמִצְרַיִם וְהָיָה סֶפֶק בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת, אֲבָל בְּנֵי, לֹא יִנְיָחוּם מִצְרַיִם לַעֲשׂוֹת. לְכָף הַשְּׂבִיעִים

כלי יקר - עוז ודוד

הָעַם, בְּעֶרְב רַב וְדִבֵּר, כִּי מֵאַחֵר שֶׁלֹּא מָחָה בָּם לִצְאֵת דּוֹמָה בְּאֵלּוּ שְׁלָחַם, כִּי מִצְיָנוּ לְשׁוֹן 'שְׁלֹחַ' בְּמִי שֶׁמְנִיחוֹ לִילָף, כְּמוֹ 'שְׁלַחְנִי לְאֹדֹנִי' (בְּרַשִׁית כד נד) הַנֶּאֱמָר בְּאֵלֶינִי עֲבֹד אֲבָרְהָם, וְכְמוֹ 'וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵל לָבֵן שְׁלַחְנִי' (שם ל כה), כִּף שְׁלֹחַ הָאֱמֹר כָּאֵן עַל הָעֶרֶב רַב, וּבְעֶבְרִית הָיָה צָרִיךְ לְהִסָּב אוֹתָם שֶׁלֹּא יִחְזְרוּ לְמִצְרַיִם בְּרֹאשׁוֹת מִלְחָמָה. אֲבָל בְּעֶבֶר 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' לֹא הָיָה צָרִיךְ לְכַל זֶה הַסְבּוֹב, כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָלוּ חֲמוּשִׁים מִזְיָנִים, כִּי 'הֵמָּה בָּנִים אֲמֹן בָּם', בְּנֵי מֵאֲמִינִים וּבּוֹטָחִים בַּתְּשׁוּעָה ה', וְזֶה הָיָה כָּלִי זֵינָם, עַל כֵּן הָיָה בְּטוֹחִים בְּמִלְחָמָה. אֲבָל כָּל מַעֲוֵט הַבְּטָחוֹן בֹּא לָהֶם מִן הָעֶרֶב רַב כִּי קָרוֹב הוּא, רָצָה לוֹמַר 'חֲדָשִׁים מִקְרֵב בָּאוּ' (ע"פ דְּבָרִים לב יז), וְלֹא נִשְׁתַּרְשׁוּ עֲדִין בְּאֵמוּנָתָם: תּוֹרָה יח

(יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ. סְמוּךְ עֲנָן זֶה לְפָסוּק שֶׁלְמַעֲלָה וְחֲמוּשִׁים עָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁמִּסִּיק בִּילְקוּט פְּרָשָׁה יז (רמז רכז)

וּבְמִסְכִּים לָזֶה מָה שֶׁמִּצְיָנוּ בְּבְרָאשִׁית רַבָּה (רֹאשׁ שְׁמוּרֵי מַה ב) 'שֶׁבְּמִתָּן תּוֹרָה חֲגַר לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּלִי וַיִּנְאוּת' ב', וְעֵינֵי בְּרַמְבַּ"ן פְּרִשְׁתָּה כִּי תִשָּׂא (לַחֲלֹל לֹג ה-) בְּפָסוּק 'וַעֲתָה הוֹרֵד עֲדִיק' שֶׁתִּרְגְּמוּ 'אֲעֲדִי תַקוּן וַיִּנֶּה מִנֶּה', כִּי מִשָּׁם רָאִיָה בְּרוּךְ שֶׁהַתּוֹרָה כָּלִי זֵינָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְאֵף עַל פִּי שֶׁבִּשְׁעַת הָעֲלִיָּה מִמִּצְרַיִם לֹא הָיוּ עֲדִין מִזְיָנִים עַד שֶׁבָּאוּ לְמִדְבָּר, מִכָּל מָקוֹם אָמַר וְחֲמוּשִׁים עָלוּ וְגו', לְפִי שֶׁמִּיד בְּאֶשֶׁר נִתְרַצוּ לִילָף לְמִדְבָּר וְלֹא אָמְרוּ הִיאֵךְ נָלַךְ לְמִדְבָּר לֹא מִקוֹם זָרַע וְרֹאשׁ רִשִּׁי שֶׁהִיא א ה', מִיד קִנּוּ הָאֲמוּנָה, וְהַתְחַלֵּת הַקִּנּוּן נִחְשַׁב לָהֶם בְּאֵלּוּ הָיוּ מְשֻׁרָשִׁים בָּהּ. לְכָךְ נֶאֱמַר וְחֲמוּשִׁים עָלוּ, הָיָה בְּזֵמַן שֶׁעָלוּ מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם אֶל הַמִּדְבָּר, וְסוּף קִנּוּן הָאֲמוּנָה הָיָה עַל יַם סוּף בְּאֵמוּר:

הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּי בִישׁוּב מִקְרָאוֹת אֵלּוּ, שֶׁהָעַם הִנָּדָר כָּאֵן הֵם הַפְּחוּתִים שֶׁבִישְׁרָאֵל וְהָעֶרֶב רַב, כִּי שָׁם אֶחָד לָהֶם. וּבִשְׁאֵמֶר וַיְהִי בְּשִׁלְחַן פְּרַעַה אֶת

מִלְמָדִי מִלְחָמָה, וְלֹא כָּלִי זֵינִן שֶׁל הַתּוֹרָה שֶׁהָיָה לֹא קָבְלוּ עֲדִין הַתּוֹרָה, וְלֹא הָיוּ אֶפְלוּ מוֹכִינִים לְקַבְּלָהּ, כִּי לֹא נִשְׁתַּרְשׁוּ בְּאֵמוּנָה עֲדִין. לְפִיכָף לֹא נָחַם אוֹתָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֲרֶץ פְּלִשְׁתִּים אֵף עַל פִּי שֶׁקָּרוֹב הוּא, כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן יִנָּחַם 'הָעַם' בְּרֹאשׁוֹת מִלְחָמָה, לְפִי שֶׁעֲדִין הֵמָּה בְּכָלִי יִתֵּר עֲמִי הָאֲרֶץ, עַל כֵּן בְּהִכָּרֵךְ יֵשׁוּבוּ מִצְרַיִמָה, כִּי מֵאַחֵר שֶׁאֵין בָּיָדָם שׁוֹם כָּלִי זֵינִן פְּשִׁיטָא שִׁיְהִיו מְנַצְחִים אִם לֹא יֵשׁוּבוּ. עַל כֵּן וַיִּסַּב אֱלֹהִים אֶת 'הָעַם' דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם סוּף, כִּי עַל יְדֵי נִסִּי הָיָה וְהַמִּדְבָּר יִקְנוּ אֲמוּנָה שֶׁלֹּמָה וְאֵן יְהִיו מוֹכִינִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, וּמִשְׁעָה הָיָה יְהִיָּה כָּלִי זֵינָם עֲלֵיהֶם וַיְהִיָּה דּוֹמָה בְּאֵלּוּ כְּכֹר קָבְלוּ הַתּוֹרָה, וַיְהִיָּה נִקְרָאִים אִזּוּ בְּשֵׁם 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' לְהַבְדִּילָם מִן שְׂאֵר עַמֵּי הָאֲרָצוֹת. וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר וְחֲמוּשִׁים עָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין חֲמוּשִׁים אֱלָא מִזְיָנִים בְּחֻמְשָׁה כָּלִי זֵינִן, הָיָה 'חֲמוּשָׁה' חֲמִשִּׁי תּוֹרָה וּשְׁבַעָה סְפָרִים אוֹ שְׁבַע תַּפְלוֹת בְּאֵמוּר:

מדוע נשא משה ארזו של יוסף?

והנה מצינו שרק אחרי מיתתו של יעקב אבינו התחילה צרת השעבוד, וכדברי רש"י (ריש פרשתו) "כיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם".

וזהו ש"לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון", דמפיון שנשיאת ארזו של יעקב אפשה את שעבוד מצרים, לכן "לוי לא ישא" כי הוא "עתיד לשאת את הארון", ואינו שייך לשעבוד מצרים.

ולפי זה יתפרש 'כמין חומר' 'היאך נשא משה שהיה לוי ארזו של יוסף', כי נשיאת ארזו של יוסף לא רק שאין בזה הוראה על שעבוד מצרים, אלא אדרבה, יש בה הוראה על הגאולה ממצרים, וכדברי יוסף עצמו, דכאשר 'פקוד פקוד אלקים אתכם, והעליתם את עצמותי מזה אתכם' (בשלח שם). ועל כן לא היה ראוי לנשיאת ארזו של יוסף יותר ממשה, ראש שבטו של לוי, וגואלם של ישראל.

על הפסוק בפרשת ויחי "וישא אותו בניו ארצה כנען ויקברו אותו" (ג, יג), פירש רש"י "לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון".

והקשו המפרשים: להלן בפרשת בשלח (יג, ט) כתוב "ויקח משה את עצמות יוסף עמו", ולכאורה משה הרי היה משבט לוי ומבני קהת נושאי הארון, ואם כן "היאך נשא משה שהיה לוי ארזו של יוסף" (לשון הריב"א כאן, וראה גם חזקוני ומושב זקנים)?

ויש לבאר הדברים בהקדים מה שמצינו ש"מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי" (רש"י שמות ה, ד. וראה 'שמות רבה' פרשה ה, טז), ומבואר בזה ד"שבטו של לוי כו' עתידין לשאת את הארון, ומתוך כך היו בני חורין" (תוספות הדר זקנים שמות א, יג. וראה גם חזקוני שם ה, ד. ועוד). ונמצא, שמפיון שהיו "עתידין לשאת את הארון", לכן לא היו שייכים כלל לשעבוד מצרים.

(כ) ויסעו מספת ויחנו באתם בקצה המדבר:

כ ונטלו מספות ושרו באתם בסטר מדברא:

כ"ט ~ ויסעו מספת • ביום השני, שהרי בראשון באו מרעמסס לסכות.

כא וי' מדבר קדמיהון ביממא בעמודא דענגא לדבריהון באורחא וליליא בעמודא דאשתא לאנהרא להון למיזל ביממא ובלייליא:

(כא) ויהיה הלך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה:

והקדוש-ברוך-הוא בכבודו מוליכו לפניהם. ומכל-מקום, את עמוד הענן הכין להנחותם על-ידו, שהרי על-ידי עמוד הענן הם הולכים. עמוד הענן אינו לאורה, אלא להורותם הדרך.

כ"ט ~ לנחתם הדרך • נקוד פתח, שהוא כמו להנחותם, כמו (דברים א) "לראותכם בדרך אשר תלכו בה" שהוא כמו להראותכם. אף כאן להנחותם על-ידי שלים, ומי הוא השליח? עמוד הענן,

כלי יקר – עוז והדר

והוא נתעסק במצות. רצו לתרץ יתור לשון דעמו, שבא למעט עסק בות מצרים, כי הממון קנן שאינו דבק עמו, כי לא ירד אחריו כבודו' (תהלים מט יח, אכל מה שהאדם מסגל מעשים טובים בעולם הזה, הוא הדבר הדבק עמו בעולם הזה ובעולם הבא, לך נאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו'. ואולי לך עסק דוקא במצוה זו עכשיו, להיות לישראל כמזכיר את יום המיתה, כי בסבה זו לא יהיו כל כך להוטים אחר הבוה, בנדרם כי יעזוב לאחריהם חילו' (ע"פ שם פסוק יא) ולא ירד אחריו כבודו' תורה כ

חקוקים בו כל עשרת הדברות: דבר אחר, לפי שראה משה שהשם יתברך הסכים דרך המדבר ים סוף (פסוק יח), וחשב משה שאם אולי יעפב עליהם הים, אז יקרע להם בזכות יוסף, כמו שלמדו רבותינו ז"ל (תנחומא נשא ל) מן פסוק (תהלים קיד א) הים ראה וינס', מה ראה, עצמותיו של יוסף שנאמר בו (בראשית לט יב) 'וינס ויצא החוצה', וטעמו של דבר בארזו למעלה פרשת וישב (שם): ורבותינו ז"ל (סוטה יג) דרשו על משה פסוק (משלי יח) 'חכם לב יקח מצות', שכל ישראל נתעסקו בבזה

שהיו מהלכין במדבר שני ארונות, ארון השכינה וארזו של יוסף, והיו האמות שואלים מה טיבו של ארזו של מת עם ארון חי העולמים, והשיבו להם קים זה מה שכתוב בזה, שיוסף קים כל עשרת הדברות כו'. וסמך זה למה שנאמר וחמשים עליו בני ישראל מזינים, ובלי זין שלום הוא ארון הקדש שהיה הולך עמהם במלחמה, ותינוח אחר מתן תורה, אבל קדם מתן תורה איך עלו חמושים, הלא עדיו לא היה הארון הקדש עמהם. על כן אמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו, כי ארזו של יוסף היה דומה כאלו היו

(כב) לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעֵנָן וְיֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לֵילָה
כב לא עדי עמודא דעננא ביממא ואף לא
עמודא דאשחא בליליא קדם עמא:
לפני העם: פ

וְיָמִישׁ • הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֶת עַמּוּד הָעֵנָן
וְעַמּוּד הָאֵשׁ לֵילָה. מְגִיד שֶׁעַמּוּד הָעֵנָן
מְשָׁלִים לַעַמּוּד הָאֵשׁ, וְעַמּוּד הָאֵשׁ מְשָׁלִים לַעַמּוּד
הָעֵנָן, (שבת כג) שְׁעָד שְׁלֹא יִשְׁקַע זֶה, עוֹלָה זֶה.

יד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת
בין מגדל ובין הים לפני בעל צפון נכחו תחנו
על־הים:
חורין. והם שני סלעים גבוהים זקופים, והגיא
שביניהם קרוי פי הסלעים. לפני בעל צפון •
(מכילתא) הוא נשאר מכל אלהי מצרים, כדי להטעותן
שיאמרו קשה יראתן, ועליו פרש איוב: (איוב יב)
"משגיא לגויים ויאבדם".

וַיֵּשְׁבוּ • לְאַחֲרֵיהֶם, לְצַד מִצְרַיִם הָיוּ מִקְרָבִין
כָּל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי, כְּדִי לְהַטְעוֹת אֶת פְּרָעָה, שִׁיאֵמַר:
תּוֹעִים הֵם בַּדֶּרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמַר פְּרָעָה לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וּגו'". וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת • (מכילתא) הוא
פִּיתָם, וְעַכְשָׁיו נִקְרָא פִי הַחִירָת, עַל שֵׁם שֶׁנַּעֲשׂוּ בְנֵי

~ נקודות משיחות קודש ~ (ממכתב כ"ז ניסן תש"ח, אג"ק ח"ב אגרת שס - מתוך "לקראת שבת")

אֵיךְ הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים לִפְנֵי הַחִירָת

וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת (י, ב)
מָה הָיוּ חִירוֹת הַלָּלוּ, לֹא הָיוּ מִשְׁפָּעוֹת אֶלָּא גְדוּדִיּוֹת, וְלֹא
הָיוּ תְרוּסוֹת אֶלָּא מְקֻפּוֹת, וְלֹא הָיוּ עֲגוּלוֹת אֶלָּא מְרַבְּעוֹת,
וְלֹא הָיוּ מַעֲשֵׂה אָדָם אֶלָּא מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם, וְעַיִנִּים לָהֶם
פְּתוּחוֹת (מכילתא)
לְפָנֶיךָ רִיחָטָא, דְּבָרֵי הַמְדַרְשׁ תְּמוּהִים מְאֹד, דְּלִמְאִי נִפְק' מ'
כָּל הַפְּרָטִים שֶׁבְּאֲבָנִים אֵלּוּ?
וַיֵּשׁ לִישָׁב, שְׁעַל־פִּי־זֶה מִבְּאֵר הַיֵּטֵב מָה שֶׁאֵמַר פְּרָעָה,
דְּמַחֲמֵת זֶה שֶׁנִּמְצָאִים לִפְנֵי "פִי הַחִירָת" לִפְקֹךְ "נִבְכִּים הֵם
בְּאֶרֶץ" (שם, ג) וְאֵינִם יְכוּלִּים לִבְרַח.
וְשַׁעוֹר הַדְּבָרִים כֹּף הוּא:
לֹא הָיוּ מִשְׁפָּעוֹת - בָּאֵם הָיוּ הָאֲבָנִים מִשְׁפָּעוֹת הָרִי הָיוּ

כלי יקר - עוז והדר

יד (ב) לִפְנֵי בַּעַל צָפוֹן. הוּא נִשְׁאָר
מִכָּל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם כּו'
(רש"י ממכילתא). וַיֵּשׁ לָנוּ לָתֵן טַעַם לָמָּה
נִשְׁאָרָה זֶה יוֹתֵר מִשְׁאָר אֱלֹהוֹת.
וְנִרְאָה מִזֶּה שֶׁהָיוּ לָהֶן הִרְבֵּה עֲבוּדָה
זְרוֹת שֶׁעָבְדוּ לַהֲרֵבָה מְזוֹלוֹת, כִּי כָּל
מִזְלֵי יֵשׁ לוֹ כַּח וְהַשְׁפָּעָה עַל אִיּוֹ עֲנָן
מִיָּחָד, וּבַעַל צָפוֹן הָיָה הָעֲבוּדָה זְרָה
אֲשֶׁר חָשְׁבוּ כִּי מִמֶּנּוּ יִשְׁפַּע לָהֶם וְהָב
וְרַב פְּנִינִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לו כב)
'מִצָּפוֹן זָהָב יֵאָתֵד'. וְהַשְׁאִיר הַקְדוּשׁ

בְּרוּךְ הוּא דִּנְקָא עֲבוּדָה זְרָה זֶה,
לְהַטְעוֹתָם שִׁיאֵמְרוּ שֶׁעֲבוּדָה זְרָה זֶה
תִּתְּבַע עֲלֵבּוֹנָם עַל מַה שֶׁנִּטְּלוּ
יִשְׂרָאֵל מִמוֹנָם שְׁלֹא בְּדִין, כִּי בְּכָל
שָׂאֵר הַמִּכּוֹת הַצְּדִיק פְּרָעָה אֶת הַדִּין
עָלָיו לִזְמַר שֶׁבְּדִין בָּאוּ עָלָיו וּבְדִין
לָקוּ גַם שְׂרֵי מַעֲלָה שְׁלֵהֶם, אֲבָל
הַמָּמוֹן חָשַׁב פְּרָעָה שְׁלֹא בְּצִדֵּק וְלֹא
בְּמִשְׁפָּט נִטְּלוּ יִשְׂרָאֵל מִמוֹנָם, עַל כֵּן
נִשְׁאָר בַּעַל צָפוֹן שִׁיאֵמְרוּ 'קָשָׁה
יִרְאָתָם' (רש"י), וַיִּתְּבַע מִן יִשְׂרָאֵל

מִמוֹנָם שֶׁהִשְׁאִילוּם:
וְהָיוּ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ט) וַיַּהֲפֹךְ לִבָּב פְּרָעָה
וּגו', פֶּרֶשׁ רִש"י 'בְּשִׁבְלִי מִמוֹנָם
שֶׁהִשְׁאִילוּם'. וְהָיוּ שֶׁאֵמְרוּ (שם) כִּי
שֶׁלַּחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל 'מַעֲבָדֵינוּ', לִפְנֵי
שֶׁכָּל מַה שֶׁקָּנָה עָבֵד קָנָה רַבּוֹ' (פסחים
פח), וְעַקֵּר דְּבָרָיו הִנֵּה בַּעֲבוּר הַמָּמוֹן,
וְתוֹלָה פְּרָעָה דְּבָרָיו בְּמַה שֶׁרָּאָה
שֶׁנִּשְׁאָר בַּעַל צָפוֹן מִכָּל אֱלֹהֵי
מִצְרַיִם: תורה ג

הִיָּה חֶלֶק לַגִּמְרִי, אֲלֹא הָיוּ בּוֹ חוּרִים כְּמִין עֵינִים, וּבְמִילָא
לֹא הָיָה רְבוּעַם שָׁלֹם. וּק"ל.

סוף מעשרות. נדרים פ"ג ה"ב. ועוד) "אין מרבע מששת ימי
בראשית", ואם כן איך היו "מרבעות"?
ועל זה מתרגם – עינים להם פתוחות – דשטח הסלע לא

ג וַיִּמָּר פִּרְעֹה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעֲרַבְלִין אֲנִין
בְּאַרְעָא אֶחָד עֲלִיהוֹן מִדְּבָרָא:

(ג) וַאֲמַר פִּרְעֹה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאַרְץ סָגֵר
עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר:

ובלע"ז: שירי"ר, כמו: (תהלים פד) "בַּעֲמֻק הַכְּכָא", (איוב
כא) "מִבְּכִי נְהָרוֹת", (שם לח) "נִבְכִּי יָם". נבכים הם,
כלואים הם במדבר שאינן יודעין לצאת ממנו
ולהיכן ילכו.

כ"י וַאֲמַר פִּרְעֹה • כְּשִׁישְׁמַע שֶׁהֵם שָׁבִים
לְאַחֲרֵיהֶם. לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל • עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן:
"ה' יִלְחֶם לָכֶם", עֲלֵיכֶם, (בראשית כ) "אֲמַרְי לִי אָחִי
הוא", אֲמַרְי עָלַי. נִבְכִּים הֵם • כלואים ומשקעים,

ד וַאֲמַתְקָף יָת לָפָא דְּפִרְעָה וַיִּרְדֵּף בְּתַרְיָהוֹן
וַאֲתַיְקֵר בְּפִרְעָה וּבְכָל מִשְׁרִיתָהּ וַיִּדְעוֹן
מִצְרַיִי אֲרִי אָנָּה יִי וַעֲבָדוּ בֵּן:

(ד) וַחֲזַקְתִּי אֶת־לִב־פִּרְעֹה וַרְדֵּף אַחֲרֵיהֶם וַאֲכַבְדָּהּ
בְּפִרְעָה וּבְכָל־חֵילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה
וַיַּעֲשׂוּ־בֵן:

עשה". בְּפִרְעָה וּבְכָל חֵילוֹ • הוא התחיל בפְּעֻרָה,
וממנו התחילה הפְּרַעְנוּת (מכילתא) • וַיַּעֲשׂוּ־בֵן •
להגיד שבחן ששמעו לקול משה, ולא אמרו: הִיאָף
נתקרב אל רודפינו, אנו צריכים לברח, אלא אמרו
אין לנו אלא דברי בן עמרם • (מכילתא)

כ"י וַאֲכַבְדָּהּ בְּפִרְעָה • כְּשֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוא
מִתְנַסֵּם בְּרָשָׁעִים, שְׁמוֹ מִתְגַּדֵּל וּמִתְכַּבֵּד, וְכֵן הוּא
אוֹמֵר: (יחזקאל לח) "וְנִשְׁפָּטְתִּי אֹתוֹ וְגו'", וְאַחֲרֵי־כֵן:
"וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי וְנִדְעָתִי וְגו'". ואומר: (תהלים
עו) "שְׁמָה שֹׁבֵר רִשְׁפֵי קִשְׁת", וְאַחֲרֵי־כֵן: "נִדְעָה
בִּיהוָה אֱלֹהִים". ואומר: (שם ט) "נִדְעָה ה' מִשְׁפָּט

ה וַאֲתַחֲנַא לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם אֲרִי אֲזַל עֲמָא
וַאֲתַהֲפִיף לָפָא דְּפִרְעָה וַעֲבָדוּהִי לְעֲמָא
וְאַמְרוּ מָא דָּא עֲבָדְנָא אֲרִי שְׁלַחְנָא יָת
יִשְׂרָאֵל מִפְּלַחְנָנָא:

(ה) וַיַּגֵּד לְמַלְכֵּי מִצְרַיִם כִּי בָּרַח הָעָם וַיַּהֲפֹךְ לִבָּב
פִּרְעָה וַעֲבָדוּ אֱלֹהֵם וַיֹּאמְרוּ מִה־נָּאת עֲשִׂינוּ
כִּי־שְׁלַחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעֲבָדֵנוּ:

קורין השירה ביום השביעי. וַיַּהֲפֹךְ • נהפך ממה
שהיה, שהרי אמר להם: (לעיל יב) "קומו צאו מתוך
עמי". וְנִהֲפֹךְ לִבָּב עֲבָדָיו, שהרי לשעבר היו
אומרים: "עַד מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ"? וְעַכְשָׁו,
נִהֲפָכוּ לַרְדֵּף אַחֲרֵיהֶם בְּשָׁבִיל מְמוֹנָם שֶׁהִשְׁאִילוּם.
מַעֲבָדֵנוּ • מעבד אותנו.

כ"י וַיַּגֵּד לְמַלְכֵּי מִצְרַיִם • אִיקְטוֹרִין שְׁלַח עֲמָהֶם,
וְכִינֹן שֶׁהִגִּיעוּ לְשִׁלֶּשֶׁת יָמִים שֶׁקָּבְעוּ לִילָף וּלְשׁוֹב,
וְרָאוּ שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין לְמִצְרַיִם, בָּאוּ וְהִגִּידוּ לְפִרְעָה
בְּיוֹם הָרִבִּיעִי. (מכילתא) וּבַחֲמִשִּׁי וּבִשְׁשִׁי רָדְפוּ
אַחֲרֵיהֶם, וְלֵיל שְׁבִיעִי יָרְדוּ לַיָּם. (פ"ק דסוטה) בְּשַׁחֲרִית
אָמְרוּ שִׁירָה, וְהוּא יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח. לָכֵן אָנוּ

כלי יקר – עזר והדר

מעל ישראל, ובעבור זה ודאי רצון
העֶרֶב רב לחזור מִצְרִימָה וזולת
שישראל אינן מניחין אותם, ובשִׁירָאוּ
שֶׁאֲנַחְנוּ בָּאִים לְעֲזָרָתָם, יִמְרְדוּ גַם
הֵמָּה בְּיִשְׂרָאֵל וישובו אלינו, ועל זה
סמך פרעה בְּרָדְפוּ אַחֵר יִשְׂרָאֵל עִם
מִתִּי מִסְפָּר:
ועל זה נאמר וַיַּגֵּד לְמַלְכֵּי מִצְרַיִם כִּי
בָּרַח 'הָעָם', לא ששלח עֲמָהֶם
אִקְטוֹרִין (ראה רש"י), כִּי דָּבָר זֶה לֹא פִּרַשׁ

כל כך, אלא מעיר אחת לקח והיא
מִצְרַיִם עֲצָמָהּ, וַאֲפֹלוּ מִעִיר זו לֹא לָקַח
כִּי אִם מִן 'הַיָּרָא אֶת דְּבַר ה' (לעיל טו)
וְהִמָּה הַמַּעֲוֵט (ראה רש"י):
אֲלֹא ודאי שבכל מקום שמוֹכִיר 'הָעָם'
מִדְּבַר בְּעֶרֶב רַב שֶׁהִלְכוּ
לְכַתְּחִלָּה בְּדֶרֶךְ בְּרִיחָה לְפִי שִׁירָאוּ
בְּמַעֲלָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְחָשַׁב פִּרְעָה כִּי
עֲבָשׁוּ עַל יְדֵי שִׁירָאוּ שִׁיִּשְׂרָאֵל נִבְכִּים
בְּאַרְץ (פסוק א), יֹאמְרוּ הָעֶרֶב רַב שֶׁסָּר ה'

(ה) וַיַּגֵּד לְמַלְכֵּי מִצְרַיִם כִּי בָּרַח הָעָם.
'כִּי בִּרְחָ' מִבְּעֵי לָהּ, שֶׁהָרִי
מִתְחַלָּה שֶׁלָּחָם מִרְצוֹנוֹ וְעַכְשָׁו הֵם
בִּוְרָהִים. וְעוֹד לָמָּה קָרָא שְׁתֵּי פַעַמִּים
'הָעָם', וּבְשִׁלְשִׁי אָמַר כִּי שְׁלַחְנוּ אֶת
'יִשְׂרָאֵל'. וְעוֹד אִיךָ מָלְאוּ לְבֹו לִילָף
עִם שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב עַל שְׁשִׁים רְבּוּא,
וְאָף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ו) וְכָל רֶכֶב
מִצְרַיִם, וְדָאִי לֹא מִכָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם
קִבֵּץ לְפִי שֶׁזֶּה, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ שְׁהוּת וְמוֹן

(ו) וַיֹּאסֶר אֶת־רַכְבּוֹ וְאֶת־עֲמֹוֹ לָקַח עִמּוֹ:

וּטָקִים יָת רַתְבָּה וְיָת עֲמָה דְּבַר עֲמָה:

בְּמִלְחָמָה, וְאֲנִי אֶקְדִּים לְפָנֶיכֶם, שְׁנֹאֲמַר: "וּפְרָעָה הֶקְרִיב", הֶקְרִיב עֲצָמוֹ וּמָהָר לְפָנֵי חֵילוֹתָיו. דִּרְךְ שְׁאָר מַלְכִים לִטֹּל בְּזָה בְּרָאשׁ כְּמוֹ שִׁיבְחָר, אֲנִי אֲשֹׁה עִמָּכֶם בַּחֲלָק, שְׁנֹאֲמַר: "אֲחֻלַּק שְׁלָל".

כ"י וַיֹּאסֶר אֶת רַכְבּוֹ • הוּא בְּעֲצָמוֹ (מכילתא). וְאֵת עֲמֹוֹ לָקַח עִמּוֹ • מִשְׁכֶּם בְּדָבָרִים: לְקִינוֹ, וְנִטְלוּ מִמּוֹנָה וְשִׁלְחָנוֹם, בּוֹאוֹ עִמִּי, וְאֲנִי לֹא אֶתְנַהֵג עִמָּכֶם כְּשְׁאָר מַלְכִים: דִּרְךְ שְׁאָר מַלְכִים, עֲבָדֵיו קוֹדֵמִין לוֹ

(ז) וַיִּקַּח שְׁשִׁימָאוֹת רָכָב בַּחּוֹר וְכָל רַכָּב מִצְרַיִם וַיִּשְׁלָשֶׁם עַל־כָּלֹ:

וְהָלֹא נֹאֲמַר: (שם ט) "וְגַם מִקְנֵנוּ יִלָּךְ עִמָּנוּ". מִשָּׁל מִי הָיוּ? מִ"הִירָא אֶת דְּבַר ה'". מִכָּאֵן הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כְּשׁוֹר שְׁבַמְצָרִים, הָרָג! טוֹב שְׁבַנְחָשִׁים, רִצָּן אֶת מַחוֹ! • וַיִּשְׁלָשֶׁם עַל כָּלֹ • שְׂרֵי צְבָאוֹת, כְּתַרְגוּמוֹ.

כ"י בַּחּוֹר • נִבְחָרִים. בַּחּוֹר, לְשׁוֹן יְחִיד, כָּל רַכָּב וְרַכָּב שְׁבַמְנָן זֶה, הָיָה בַּחּוֹר. וְכָל רַכָּב מִצְרַיִם • וְעִמָּהֶם כָּל שְׁאָר הָרַכָּב (מכילתא). וּמִהִיכָן הָיוּ הַבְּהֵמוֹת הָלָלוּ? אִם תֹּאמַר מִשָּׁל מִצְרַיִם, הָרִי נֹאֲמַר: (לעיל ט) "וַיִּמָּת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם", וְאִם תֹּאמַר מִשָּׁל יִשְׂרָאֵל,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 160)

תְּמִיד מִלֵּא בַתּוֹרָה. זֶהוּ רִצָּן אֶת מַחוֹ – יֵשׁ לְרוֹצֵץ אֶת הַמּוֹחַ שֶׁל יֶצֶר הָרַע, כְּדֵי שֶׁהַמּוֹחַ יִתְמַסֵּר כָּלוּ לַתּוֹרָה וְלִקְדָּשָׁה.

טוֹב שְׁבַנְחָשִׁים רִצָּן אֶת מַחוֹ (רש"י יד, ז) חז"ל אוֹמְרִים עַל הַנֶּחֱשׁ "דָּא יֶצֶר הָרַע". וְהִנֵּה יָדוּעַ הַדִּיק בְּלִשׁוֹן הַפֶּסוּק "וַיִּגַּע כַּפִּי כִּי תֹאכַל", שֶׁהִיגִיעָה בְּפִרְסָה צְרִיכָה לְהַעֲשׂוֹת רַק בְּכֹחַ הַמַּעֲשָׂה, אֲףֹ הָרֹאשׁ צְרִיךְ לְהִיזֹת

(ח) וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה מִלֶּךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ בְּיַד רָמָה:

כ"י וַיַּחֲזֹק ה' אֶת לֵב פְּרָעָה • שֶׁהָיָה תוֹלָה אִם לִרְדֹּף אִם לֹא, וַיַּחֲזֹק אֶת לְבוֹ לִרְדֹּף. בְּיַד רָמָה • (מכילתא) בְּגִבּוֹרָה גְּבוּהָה וּמִפְּרָסְמָת.

♦ יום שני י' שבט ♦

ט וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם בְּתַרְיָהוֹן וְאֶדְבִיקוּ יְתֵהוֹן כִּד שָׁרָן עַל יָמָא כָּל סוּסוֹת רַתְבֵּי פְרָעָה וּפְרָשׁוּהֵי וּמִשְׁרִיתָהָ עַל פּוֹם חִירְתָּא קָדָם בְּעֵיל צָפוֹן:

(ט) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁגּוּ אוֹתָם חֲנִים עַל־הֵימָּם כָּל־סוּם רַכָּב פְּרָעָה וּפְרָשָׁיו וַחֲלִילוֹ עַל־פִּי הַחֵירוֹת לִפְנֵי בָּעַל צָפוֹן:

י וּפְרָעָה קָרַב וּזְכָפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יְתַעֲנִיחוּן וְהָא מִצְרַיִם נָטְלִין בְּתַרְיָהוֹן וַיִּחְלִילוּ לַחֲדָא וַיַּעֲקִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל קָדָם יִי:

(י) וּפְרָעָה הֶקְרִיב וַיִּשְׁאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וַהֲנֶה מִצְרַיִם נִסַּע אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה:

כלי יקר – עוז והדר

שְׁנֹאֲמַר (לעיל יג יז) וַיְהִי בִשְׁלַח פְּרָעָה אֶת 'הָעַם', עַל הַפְּחוּתִים שֶׁבִּישְׂרָאֵל אָמַר כֵּן, כְּמִבְּאָר בְּדִרְךְ שְׁנִי (שם): תּוֹרָה ו

עֲבָשׁוּ אֲנִי צְרִיךְ לָהֶם, כִּי בְּלִי סִפֵּק יִהְיוּ לִי לַעֲזָרָה בְּרֹאוֹתֶם כִּי סָר ה' מֵעַל יִשְׂרָאֵל. וְעַל יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם אָמְרוּ מַה זֹּאת עֲשִׂינוּ כִּי שִׁלְחָנוּ אֶת 'יִשְׂרָאֵל' מַעֲבָדֵנוּ. וּלְפִי זֶה מַה

בְּמִקְרָא. אֵלֶּא בְּבִיתוֹ הִגִּד לוֹ שֶׁהִלְכוּ דִּרְךְ בְּרִיחָה 'הָעַם' דִּהְיוּ הַמִּצְרַיִם וְהָיָה שׁוֹנָא אוֹתָם עַל זֶה, וְעֲבָשׁוּ וַיַּהֲפֹךְ לִבָּם פְּרָעָה וְעֲבָדֵיו אֵל 'הָעַם', נִהַפֵּךְ לָבוֹ מִשְׁנָאָה לְאַהֲבָה, כִּי אָמַר

לַעֲזֹר לַמִּצְרִים. (תחומא). • וַיַּעֲקֹב • (מכילתא) תַּפְּשׁוּ אֲמֵנוֹת אֲבוֹתֵם: בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: (בראשית יט) "אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם", בְּיַצְחָק: (שם כד) "לְשׁוֹחַ בְּשָׂדֶה", בְּיַעֲקֹב: (שם כח) "וַיַּפְגַּע בַּמָּקוֹם".

ז"י • וּפְרָעָה הִקְרִיב • הִיָּה לוֹ לְכֶתֶב "וּפְרָעָה קָרַב", מִהוּ "הִקְרִיב"? הִקְרִיב עֲצָמוֹ וְנִתְאַמֵּץ לְקֶדֶם לַפְּנִיָּהם כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶם. נִסָּע אַחֲרֵיהֶם • בָּלַב אֶחָד כְּאִישׁ אֶחָד. דָּבָר אֶחָד: "וְהִנֵּה מִצְרַיִם נוֹסְעִים אַחֲרֵיהֶם", רְאוּ שׁוֹר שֶׁל מִצְרַיִם נוֹסֵעַ מִן הַשָּׁמַיִם

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך יא עמ' 52 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"אמנות" התפלה

שְׁכֵתֶּב הַרְמֵב"ם (ב"כותרת" להל' תפלה) שֶׁהַמִּצְוֹת עֲשֵׂה דִתְפִלָּה הִיא "לַעֲבֹד אֶת ה' בְּכָל יוֹם בִּתְפִלָּה", שֶׁעֲקָרָה אִינָּה בַקִּשָּׁת צָרְכֵי אֵלָּא "לַעֲבֹד אֶת ה'", שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה מִתְקַרֵּב הָאָדָם וּמֵתְאַחֵד עִם הַקֵּב"ה. וְלִכְּנֹן כִּנּוּ אֶת הַצִּעָקָה לְהַקְבֵּה בְּשֵׁם "אֲמֵנוֹת", לְלַמֶּדֵנוּ שֶׁאִין הַתְּפִלָּה וְהַצִּעָקָה רַק לְתוֹעֵלַת הַמִּתְפַּלֵּל, שִׁישִׁיעוּ הַקֵּב"ה מִצְרוּתֵינוּ, אֵלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְלִים בְּכָל עֵת, כִּי הַתְּפִלָּה מַעֲקֵרֵי עֲבוּדַת הַשִּׁי"ת הִיא, וְעַל־יָדָהּ מֵתְאַחֲדִים עִם הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ, וְלִכְּנֹן מֵתְאִים הַלְשׁוֹן אֲמֵנוֹת גְּבִי תְּפִלָּה, כִּי הַתְּפִלָּה הִיא עֲסוּקָה הַתְּמִידִי שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (וְלֹא רַק בְּעֵת צָרָה).

וַיַּעֲקֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה:

תַּפְּסוּ אֲמֵנוֹת אֲבוֹתֵם (יד, י. ובפרש"י)
לְכַאוּרָה יֵשׁ לְתוֹמָה: אִיךָ מֵתְאִים לְכַנּוּת הַתְּפִלָּה בְּשֵׁם 'אֲמֵנוֹת' שֶׁמִּשְׁמַעוּתָהּ הִיא, עֲסוּקוֹ הַתְּמִידִי שֶׁל הָאָדָם, וְאִלוּ תְּפִלָּה שֶׁהִיא בַקִּשָּׁת צָרְכֵינוּ הִיא רַק בְּשַׁעַה שֶׁמִּצְטָרֵף?
וְיֵשׁ לְבֹאֵר בְּזֶה:
מִשְׁמַעוּת לְשׁוֹן "תְּפִלָּה" בְּפִשְׁטוֹת הִיא, תַּחֲנִנָּה לְהַקְבֵּה"ה שֶׁיִּמְלֹא צָרְכֵי הָאָדָם. וְעַל פִּי זֶה, עֲקָרָה שֶׁל תְּפִלָּה הִיא לְתוֹעֵלַת הָאָדָם, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִקְבֵּל הוּא אֶת כָּל הַנִּצְרָךְ לוֹ בְּגֶשֶׁם וּבְרוּחַ.
אִךְ הָאֲמֵת הִיא שֶׁאִין הַתְּפִלָּה רַק לְתוֹעֵלַת עֲצָמוֹ, אֵלָּא כְּמוֹ

יֵא וְאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה הַמִּדְּלִית קִבְּרִין בְּמִצְרַיִם
דְּבִרְתָּנָא לְמַמַּת בְּמִדְבָּרָא מָא דָּא עֲבִדְתָּא
לָנָא לְאַפְקוּתָנָא מִמִּצְרַיִם:

(יא) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמִּבְלִי אֵין־קִבְּרִים בְּמִצְרַיִם
לְקַחְתָּנוּ לְמוֹת בְּמִדְבָּר מִה־זֹּאת עֲשִׂיתָ לָנוּ
לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם:

ז"י • הַמִּבְלִי אֵין־קִבְּרִים • וְכִי מִמַּמַּת חֲסִירוֹן קִבְּרִים, שֶׁאִין קִבְּרִים בְּמִצְרַיִם לִיקְבֹּר שָׁם, לְקַחְתָּנוּ מִשָּׁם?
שִׁיפּוֹר פְּלִינְצֵס"א דִּינוֹן פּוּשִׁי"ש בְּלַע"ז.

יב הלא דין פתגמא די מללנא עמך
במצרים למימר שבוק מננא ונפלח ית
מצראי ארי טב לנא דנפלח ית מצראי
מדנמות במדברא:

(יב) הלא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבְרָנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם
לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ
עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמָּוֶתוֹ בְּמִדְבָּר:

כְּנֻדַּע לְבַעֲלִי דְקִדּוּק שֶׁקְּרָאוּ חוֹלָם – מְלֶאפּוֹם, וְעֵינַי
לְקַמֵּן פְּרִשְׁתָּ יִתְרוֹ בְּרַשִׁי" פֶּסוּק "פֶּן יִפְרִץ" הִיָּה
נִבְאָר מִמִּיתָתוֹ, עֲכָשׁוּ שֶׁנִּקְוֶה בְּשׁוּרוֹק נִבְאָר: מֵאֲשֶׁר

ז"י • אֲשֶׁר דִּבְרָנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם • (מכילתא) וְהִיכֵן
דְּבִירוֹ? "יֵרָא ה' עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט". מִמָּוֶתוֹ • מֵאֲשֶׁר
נָמוּת, וְאִם הִיָּה נִקְוֶה מְלֶאפּוֹם (רְצָה לוֹמֵר: חוֹלָם,

כלי יקר – עוז והדר

הַבְּאֲשָׁתָם רִיחֲנוּ בְּעֵינָיו, זֹאת וְעוֹד
אַחֲרָת, אִם תִּמְצָא לוֹמֵר שֶׁיִּשְׁלַח
אוֹתָנוּ, מִכָּל מָקוֹם נִהְיָה בּוֹרְחִים, שֶׁהָרִי
אֲמָרְתָּ לוֹ בְּשֵׁם ה' (שם פסוק א) "שִׁלַּח עָמִי
וַיִּחַגּוּ לִי בְּמִדְבָּר", וּבְקִשְׁיוֹדַע לוֹ שֶׁאֲנַחְנוּ
בּוֹרְחִים, אִזּוּ בְּלִי סִפֵּק יִרְדֹּף אַחֲרֵינוּ
בְּחֶרֶב, וּבְזֶה דּוּמָה כְּאִלוּ אֶתָּה נִתֵּת
חֶרֶב בִּינָם לְהִרְגָנוּ וְלִהְיֵיתָנוּ. וְזֶה
שֶׁאֲמָרוּ כָּאן כִּי כִּבְרָ אֲמָרוּ לוֹ בְּמִצְרַיִם

וְזֶה אֲמָרוּ וַדָּאי עַל תּוֹסֶפֶת הָעֲבוּדָה
שֶׁנִּמְשְׁלָה לְחֶרֶב, וּמֵה בֵּין חֶרֶב לְמוֹת.
גַּם מֵה שֶׁאֲמָרוּ שָׁם 'לְתֵת חֶרֶב בִּינָם'
צָרִיךְ בֹּאוֹר, כִּי לֹא בַקִּשׁ פְּרָעָה לְהִרְגָם
בְּחֶרֶב, כִּי אִם הַחֲכִיד עֲלֵיהֶם
הָעֲבוּדָה:
וְנִרְאָה לְפָרֶשׁ, שֶׁאֲמָרוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה
תִּרְתִּי לְרִיעוּתָא, כִּי עֲכָשׁוּ לֹא
שִׁלַּח אוֹתָנוּ וְהַחֲכִיד עֲבוּדָתוֹ כִּי

(יב) הלא זה הדבר אשר דברנו
אלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר.
פֶּרֶשׁ רַשִׁי" וְהִיכֵן דְּבִירוֹ, "יֵרָא ה' עֲלֵיכֶם
וַיִּשְׁפֹּט" (לעיל ה בא). וְצָרִיךְ פֶּרֶשׁ
לְפָרֶשׁוֹ, שֶׁהָרִי כָּאן אֲמָרוּ כִּי טוֹב לָנוּ
עֲבֹד אֶת מִצְרַיִם מִמָּוֶתוֹ בְּמִדְבָּר,
וְלִהְלֵן אֲמָרוּ (שם) "יֵרָא ה' עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט"
אֲשֶׁר הַבְּאֲשָׁתָם אֶת רִיחֲנוּ בְּעֵינֵי פְרָעָה
וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו לְתֵת חֶרֶב בִּינָם לְהִרְגָנוּ,

נמות, וכן: "מי יתן מותנו", שנמות, וכן: (שמואל ב יט) | "ליום קומי לעד", (דברי הימים ב יח) "עד שובי בשלום",
 "מי יתן מותי" דאבשלום, שאמות, כמו: (צפניה א)

יג ואמר משה לעמא לא תתלון אתעתדו
 וחזו ית פורקנא דיי דיעבד לכון יומא דין
 ארי כמא דחזיתון ית מצראי יומא דין לא
 תוספון למחזיהון עוד עד עלמא:

(יג) ויאמר משה אל־העם אל־תיראו התיצבו וראו
 את־ישועת יהוה אשר־יעשה לכם היום כִּי אשר
 ראיתם את־מצרים היום לא תספו לראתם עוד
 עד־עולם:

כ"י כי אשר ראיתם את־מצרים וגו' • מה שראיתם אותם, אינו אלא היום, היום הוא שראיתם אותם,
 ולא תוסיפו עוד.

(יד) יהוה ילחם לכם ואתם תחרשון: פ

כ"י ה' ילחם לכם • בשבילכם, וכן: "כי ה'
 נלחם לכם", וכן: (איוב יג) "אם לאל תריבון", וכן
 יד יי יגית לכון קרב ואתון תשתקון:

♦ יום שלישי י"א שבט ♦

טו ואמר יי למשה קבלית צלותך מליל עם
 בני ישראל וישלון:

(טו) ויאמר יהוה אל־משה מה־תצעק אלי דבר
 אל־בני־ישראל ויסעו:

תצוני". דבר אל בני ישראל ויסעו • (מכילתא) אין
 להם אלא ליסע, שאין הם עומד בפניהם, כדאי
 זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו כי ויצאו,
 לקרע להם הים.

כ"י מה תצעק אלי • למדנו שהיה משה עומד
 ומתפלל. אמר לו הקדוש־ברוך־הוא: לא עת עתה
 להאריך בתפלה, שישאל ותונין בצרה. דבר אחר:
 "מה תצעק אלי", עלי הדבר תלוי ולא עליך, כמו
 שנאמר להלן (ישעיה מה): "על־בני ועל־פעל ירי

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי תורת מנחם כרך כה עמוד 42 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

להפסיק מתפללו כדי להציל את השני

מפל־מקום כאשר היה צריך להציל את ישראל, היה עליו
 להפסיק מתפללו. כי בשביל הצלת ישראל יש להתמסר
 לגמרי, ואם היה ממשיך לעסק בתפלה ובאותה שעה
 עוסק גם ב"דבר אל בני ישראל" ו"היום את מטה", אזי
 הפעולה ד"היום את מטה" ו"דבר אל בני ישראל" לא היתה
 נעשית בהתמסרות הראויה.

ולכן, כאשר מגיע זמן שצריכים להציל יהודי - אזי גוברת
 חשיבות הצלתו של יהודי, עד כדי כך, שבשביל הצלתו,
 לא זו בלבד שמתר להפסיק בתפלה, אלא עוד זאת,
 שישנו צווי: "מה תצעק אלי!"

על הפסוק בפרשתנו ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי,
 דבר אל בני ישראל ויסעו" (יד, טו) כתב רש"י "למדנו שהיה
 משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך
 בתפלה, שישאל ותונין בצרה".

ולכאורה תמונה, לשם מה אמר הקב"ה למשה מה לא
 לעשות - "מה תצעק אלי"; לכאורה, היה לו להורות מיד
 מה לעשות - "דבר אל בני ישראל ויסעו, ואתה היום את
 מטה וגו'", ומהו הצורך בהקדמה "מה תצעק אלי"?

ויש לבאר זה:

למרות גדל המעלה בתפלתו של משה רבנו עליו־השלום,

כלי יקר – עוז והדר

כי עבר זמנו. וזהו שנאמר במצרים
 לאמר, רצה לומר שם היה לנו לאמר
 חדל ממנו כו' ולא אמרנו: תורה יג

ולחמיתם:
 ויש מפרשים דרך הלצה, הלא זה
 הדבר אשר דברנו עכשו,
 במצרים היה לנו לומר בן ולא עכשו

כי טוב לנו עבד את מצרים ממנו
 במדבר, לפי שכבר אמרו לו 'לאת
 חרב בידם להרגנו', ואמרו זה על
 שסופו לרדף אחריהם בחרב במדבר

ומזה יש ללמד הוראה בעבודת האדם לקונו:

אם למשה רבנו נאמרה הוראה זו, על-אחת-פמה-וכמה בנוגע לכל אחד מן ישראל, שהצלת יהודי בגשמיית וקרובו

ברוחניות, חשובה כל כך, שבשביל זה יש להפסיק מכל העניינים האחרים שעוסק בהם, גם אם הם עניינים חשובים ונחוצים, ולרדת למקומו של השני, כדי להצילו ולקרבו.

(טו) וְאַתָּה הָרַם אֶת־מִטְאֵה אֶת־יְדֶךָ עֲלֵיהֶם וּבִקְעָהּ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבֵּשָׁה:

טו ואת טול ית חטריך וארים ית ידך על ימא ובקעה ויעלון בני ישראל בגו ימא ביבשה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (מוצאי שבת קודש פרשת בשלח, י"ד שבט, ה'תשל"ד)

מטה לשון הטיה, ורצונו לומר: הרם, הגביה למעלה לעולם העליון ההטיה שהטה מים לצד אחד ויבשה לצד אחד, חלוקים זה מזה, אבל למעלה הכל אחד, ואחר-כך תמשיך

משם לעולם הזה יבשה במקום ים, וזהו ונטה את ידך, יוד"ך כו' (כנ"ל שבחינת הי"ד הוא שרש כל המשכות גילוי אור אינסוף הנמשך מלמעלה למטה).

(יז) וְאַנִּי הִנְנִי מְחִיזָה אֶת־לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאַפְכַּרְהָ בַּפְּרָעָה וּבְכַל־חֵילוֹ בִּרְכָבוֹ וּבַפְּרָשָׁיו:

יז ונאנא הא אנא מתקף ית לבא דמצראי ויעלון בתריהון ואתקור בפרעה ויכל משריתה בתכופהי ובפרשוהי:

(יח) וַיֵּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בַּהֲכַכְרִי בַּפְּרָעָה בִּרְכָבוֹ וּבַפְּרָשָׁיו:

יח וידעון מצראי ארי אנא יי באתקרוהי בפרעה בתכופהי ובפרשוהי:

(יט) וַיִּסַּע מֶלֶאךָה הָאֱלֹהִים הַהֵלֶךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עִמּוֹד הָעֵנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם:

יט ונטל מלאכא דיי דמדבר קדם משריתא דישראל ואתא מבתריהון ונטל עמודא דעננא מן קדמיהון ושרא מבתריהון:

כ"י וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם • להבדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, ולקבל חצים ובליסטראות של מצרים. בכל מקום הוא אומר: "מלאך ה'", וכאן: "מלאך האלהים", אין 'אלהים' בכל מקום אלא דין, מלמד שהיו ישראל נתונים בדין באותה שעה,

אם להנצל, אם להאבד עם מצרים. ויסע עמוד הענן • כשחשכה והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש, לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערבית לגמרי, אלא נסע והלך לו מאחריהם להחשיך למצרים.

כלי יקר – עוז והדר

ומכאן תבין באמת מה היה חטאו של משה כמי מריבה, כי שם נאמר ממש הפך ממה שנאמר כאן, כי כאן נאמר **הרם את מטה**, דהינו סלק את מטה ונטה את ידך, ועל ידי זה באו לידי אמונה. ושם נאמר (במדבר כ יא) 'וַיָּרָם אֶת יָדוֹ וַיַּךְ בַּמִּטְהָוִי, שֶׁסֶלַק אֶת יָדוֹ, כִּי לֹא עָשָׂה הַפְּעֻלָּה בִּידוֹ כִּי אִם בַּמִּטְהָוִי, וְעַל כֵּן הִזְכִּיר דְּבָרִים הָרָאוּשִׁים שְׁאִמְרוּ שֶׁבָּחָה הַמִּטְהָ פָּעַל הַכֹּל לְמַקּוֹמָם, וּבָזָה גֵּרָם מֵעֵט הָאֱמוּנָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק יב) 'וַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי'. וְיִתְבָּאֵר דָּבָר זֶה בְּעֻזַּת ד' בְּאֵר הַיֵּטֵב בְּמִקְוֵמוֹ פְּרִשְׁתָּה קִצֵּת (שם פסוק ח): תורה יו

דומה לאצבע. אבל על הים לקו בכל היד, שנאמר (פסוק לא) 'וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה' וגו', על כן אמר הקדוש ברוך הוא למשה שיעשה גם למטה דגמא לזה, ויסלק את המטה הדומה לאצבע, ונטה את ידך כל היד, דגמא יד החזקה העליונה ויתברר. לכך נאמר 'וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה', ואגב זה ראו כי שלא בכח המטה עשה משה כל המעשה הגדול והנורא הזה, שהרי הצרך לנטות ידו דגמא היד החזקה שלמעלה, על כן 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו' (שם). כי חזרו מדבריהם שאמרו לשעבר שבכח המטה פעל כל זאת:

(טז) וְאַתָּה הָרַם אֶת מִטְאֵה וַיָּנֹטָה אֶת יְדֶךָ עַל הַיָּם. במדרש אמרו (שמ"ר כא ט) 'לפי שהיו אומרים המצריים לולא המטה לא היה יכול לעשות את כל הנסים, על כן אמר הקדוש ברוך הוא סלק את מטה ונטה את ידך, כי **הרם** לשון סלוק הוא. והנני נותן טעם בדבר למה דוקא בקריעת ים סוף צוה הקדוש ברוך הוא להסיר המטה, וזה לפי שרצה הקדוש ברוך הוא שיעשה משה למטה דגמא אל כל דבר הנעשה למעלה. וזהו כל המכות היו באצבע אלהים' (לעיל ח טו), על כן נעשו גם למטה על ידי מטה משה, כי המטה

(כ) וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֵנָן וַהֲחֹשֶׁךְ וַיָּאֵר אֶת־הַלֵּילָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלַּיְלָה:

כ ועל בין משריתא דמצראי ובין משריתא דישראל והנה עננא וקבלא למצראי ולישראל נהר כל ליליא ולא אתקריבו דין לות דין כל ליליא:

לְאֶפְרַיִם קָחַם עַל־זִרְעֹתָיו. וַיְהִי הָעֵנָן וַהֲחֹשֶׁךְ לַמִּצְרַיִם. וַיָּאֵר עַמּוּד הָאֵשׁ אֶת הַלַּיְלָה לְיִשְׂרָאֵל וַהֲוֹלֵךְ לַפְנֵיהֶם, כְּדָרְכּוֹ לָלֶכֶת כָּל הַלַּיְלָה. וַהֲחֹשֶׁךְ שָׁל עֶרְפֶּל לְצַד מִצְרַיִם. וְלֹא קָרַב זֶה אֶל־זֶה. (מכילתא) מַחֲנֵה אֵל מַחֲנֵה.

כ"י וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם • מָשַׁל לַמְּהֻלָּךְ בְּדָרְךָ, וּבְנֻו מְהֻלָּךְ לַפְּנִי. בָּאוּ לִסְטִים לִשְׁבוּתוֹ, נָטְלוּ מִלְּפָנָיו וְנָתְנוּ לְאַחֲרָיו. בָּאוּ זָאֲבִים מֵאַחֲרָיו, נָתְנוּ לַפְּנִי. בָּאוּ לִסְטִים לַפְּנִי וְזָאֲבִים מֵאַחֲרָיו, נָתְנוּ עַל זִרְעוֹ וְנִלְחַם בָּהֶם. כָּךְ: (הושע יא) "וְאֶנְכִי תִרְגַּלְתִּי

כא וַיָּאֵר מֹשֶׁה יְתִידָה עַל יָמָא וְדַבֵּר יְיָ יְתִימָא בְּרוּחַ קְדִים עֲזָה כָּל לַיְלָה וְשׁוּי יְתִימָא לִיבְשָׁתָא וְאַתְבָּזְעוּ מִיָּא:

(כא) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הֵימָּה וַיִּוָּלֶךְ יְהוָה אֶת־הֵימָּה בְּרוּחַ קְדִים עֲזָה כָּל־הַלַּיְלָה וַיֵּשֶׁם אֶת־הֵימָּה לַחֲרֵבָה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם:

הַקְדִּים שְׁבָרָךְ כָּלֵב יָמִים", (ישעיה כז) "הִגָּה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קְדִים". וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם • כָּל מִיָּם שֶׁבְּעוֹלָם (מכילתא).

כ"י בְּרוּחַ קְדִים עֲזָה • (מכילתא) בְּרוּחַ קְדִים שְׁהִיא עֲזָה שְׁבָרוּחוֹת, הִיא הַרוּחַ שֶׁהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִפְרַע בָּהּ מִן הָרָשָׁעִים, שְׁנֶאֱמַר: (ירמיה יח) "בְּרוּחַ קְדִים אֲפִיצִם", (הושע יג) "יָבֹא קְדִים רוּחַ ה'", (יחזקאל כז) "רוּחַ

כלי יקר – עוז והדר

וממנעטם כי טבע הרוח לחסר המים, עד שנתפוצצו ונגעשו גלד, ואז בהכרח נבקעו המים, והנשארים נצבו כמו נד, כי הגלדו מחמת הרוח שעלה מלמטה, כי כל דבר לח המתבש מתוכו נבקע, כנודע מטבעיות:

דבר אחר, שהוליד הרוח מי הים לחרבה אל היבשה ויצאו המים מן שפתם אל היבשה, וכן מצד השני, וזה גרם בקיעת המים, כי הרוח גרש המים ממקומם והוליקם אל היבשה, וזה נס כפול, כי דבר זה צריך לשתי רוחות מקבילין, ונגעשה הכל על ידי רוח קדים:

דבר אחר, לפי שלוליא שהתהום מוסיף לחות במים היו הלוך וחסור מפני הרוח השולט בהם, וכאשר שם הים לחרבה תחלה ולא היה התהום מוסיף בהם לחות, אז בהכרח יבשו המים ונתחסרו מן הרוח: תורה כב

(יט) וַיִּסַּע מִלֶּאֶךָ הָאֱלֹהִים, אֵל זֶה, הֵינּוּ אֵל הַשִּׁירָה הַרְמוּנָה ב'זֶה שְׁנֶאֱמַר (להלן טו ג) "זֶה אֵלֵי וְאֶנְהוּ", כִּי הוּא עָקֵר הַשִּׁירָה שָׁכְנוּ לָרְאוֹת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה עַד שֶׁהָיוּ מְרִאִין עָלָיו בְּאֶצְבַּע וְאָמְרוּ זֶה אֵלֵי, כִּי רָאִתָּה שִׁפְחָה עַל הַיָּם מִזֶּה שְׁלֹא רָאָה יְחֻזְקָאֵל (מכילתא מס' דשירה ג), וְהוּא רָמַז אֵל הַמְּלָאכִים גַּם כֵּן, כִּי אֲצִלָּם מִצִּוּיָה קְרוֹב הַהֲשָׁגָה יוֹתֵר מִבְּתִּחוּנֵינִים: תורה כא

(כא) וַיֵּשֶׁם אֶת הַיָּם לַחֲרֵבָה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם. הִיָּה לוֹ לֹמֵר וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם תַּחֲלָה, וְאַחֵר כֵּךְ וַיֵּשֶׁם אֶת הַיָּם לַחֲרֵבָה. וְאוּלַּי כִּדִּי לִיָּשֵׁב זֶה פֶּרֶשׁ רַשִׁי וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם כָּל מִימּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם:

וְנִרְאָה לְפֶרֶשׁ, שֶׁמִּתְחַלָּה הָיָה הַרוּחַ שֶׁבְּתוֹךְ הָאָרֶץ פּוֹעֵל מִתַּחַת לָאָרֶץ בְּקִרְקָעִית הַיָּם עַד שֶׁנִּגְעָשָׁה לַחֲרֵבָה, וְאַחֵר כֵּךְ פֶּעַל גַּם בְּמִיָּם. כִּי פֶעַלֹת הַרוּחַ הָיְתָה מְלֻמָּשָׁה לְמַעַלָּה, וְכֹאשֶׁר עָבַר קִרְקָעִית הַיָּם נִכְנַס הַרוּחַ גַּם אֶל הַמַּיִם, וְהַרוּחַ מְחַסְרָם

(כ) וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה. פֶּרֶשׁ רַשִׁי 'מַחֲנֵה אֵל מַחֲנֵה. וְעַל צֶד הָרָמַז יֵשׁ לְפָתְרוֹ עַל יִשְׂרָאֵל, כִּי אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (ירושלמי תענית פ"ב ה"ה) 'אֲרַבֵּעַ כֶּתוֹת נִגְעָשׁוּ אֲבוּתֵינוּ עַל הַיָּם כו', וְלֹא הָיוּ בְּהִסְקָמָה אַחַת זֶה אוֹמֵר בְּכָה זֶה בְּכָה, עַל כֵּן לֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה כָּל הַלַּיְלָה בְּדַעְתָּם:

וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (שמו"ר כג ז), שְׁלֹא אָמְרוּ הַמְּלָאכִים שִׁירָה כָּל הַלַּיְלָה שְׁנֶאֱמַר בָּהֶם (ישעיה ג) וְקָרָא זֶה אֵל זֶה. וּבִפְרָקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר 'אֵל תִּקְרִי לֹא קָרַב זֶה אֵל זֶה אֵלָּא לֹא קָרָא'. וְאִין צָרָךְ לְהַגִּידָה, לְפִי שֶׁהַמְּלָאכִים אֵינֶם מִתְקַרְבִּים זֶה לְזֶה בְּשׁוֹם עֵסֶק בְּעוֹלָם, כִּי אִם בְּזִמְן שְׁאוּמְרִים שִׁירוֹת וְתִשְׁבּוּחוֹת לַפְּנִי יִתְבָּרַךְ, אֲחֵד קוֹרָא וְהַשְׁנִי עוֹנָה לְעֻמָּתוֹ, וְכִשְׁהוּא אוֹמֵר לֹא קָרַב זֶה אֵל זֶה, וְדָאִי לֹא אָמְרוּ שִׁירָה, כִּי דָרָךְ הַשִּׁיר אֲחֵד קוֹרָא וְחִבְרוּ עוֹנָה:

וַיֵּשׁ לֹמֵר עוֹד, וְלֹא קָרַב זֶה, הֵינּוּ הַמְּלָאךְ שֶׁהוֹכִיר לְמַעַלָּה בְּפִסּוּק

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כרך יט עמ' קעה)

וַיַּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הָיָם (יד, כא)
בתרגום יונתן נאמר, שעל המטה היו חקוקים שמותם של שלשת האבות, **ששת האמהות**, וי"ב השבטים. ולכאורה, הרי בדרך כלל מזכירים רק ד' אמהות, ואין קורין אמהות

(כב) **וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבֵּשָׁה וְהַיָּם לָהֶם חֹמָה מִיְּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם:**
כב ועלו בני ישראל בגו ימא ביבששתא ומיא להון שורין מימיניהון ומשמאלהון:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב, עמ' 525)

מִיְּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם (יד, כב)
יש שני סוגי נסיונות – נסיון העשר ונסיון העני. נסיון העשר הוא, שלמרות עשרו של האדם, לא יגבה לבו אלא יזכר תמיד שהכל בא לו מאת ה'. נסיון העני הוא, שחורף

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג, עמ' 970-969)

ימין – רומז לעבודה בקו החסד (נתינת צדקה, הכנסת אורחים וכו').
שמאל – רומז לעבודה בקו הגבורה (כפית עצמו לדבר מצוה וכו').
על האדם לעבד את ה' בשני הקוים כאחד: קו החסד וקו

(כג) **וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּם פִּרְעֹה רֶכֶב וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם:**
כג וירדפו מצראי ועלו בתריהון כל סוסות פרעה רתפיהי ופרשוהי לגו ימא:

נ"א כל סוס פרעה • וכי סוס אחד היה? אלא מגיד שאין כלם חשובין לפני המקום אלא כסוס אחד.

(כד) **וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל־מַחֲנֶה מִצְרַיִם בַּעֲמֹד אֵשׁ וַעֲנַן וַיִּהְיֶה אֵת מַחֲנֶה מִצְרַיִם:**
כד ויהיה במשרת הבקר וישקף יהוה אל מחנה מצרים לעמור אש וענן ויהיה את מחנה מצרים:

כלי יקר – עוז והדר

(כב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבֵּשָׁה. כאן הקדים תוך **הים ליבשה**, ובסמוך (פסוק כט) אמר בהפך זה וובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים. גם כל הפסוק ההוא מיותר. וכאן נאמר **והמים להם חומה מלא בוי"ו**, ובסמוך נאמר (שם) **לחמה** חסר בלא וי"ו. ובילקוט (רמז רלח) מסיק שהוא לשון 'אף וחמה', לפי שהיו ישראל נתונים בדין אם להנצל או אם להשבע עם המצרים:
ועל פי דרך זה נוכל לומר, שהיו בישראל בתות בתות על הים, מקצתם צדיקים, מקצתם קטני אמונה כגון שנאמר בו (בראשית ז' ז) 'מפני מי

אל הים קדם שראו היבשה. ולמטה נאמר **ה'לכו**, כי אף על פי שראו היבשה, מכל מקום לא האמינו עד שהלכו תחלה ביבשה, ואחר כך נכנסו גם אל תוך הים:
ויש אומרים שבבואם לים הינו בכניסתם, היו צדיקים גמורים, לכך נאמר אצלם **חומה מלא**, אמנם כאשר הלכו על שפתו השני, ממרים היו עם ה', שנאמר (תהלים קו ז) 'ויקרו על ים בים סוף', כי אמרו 'כשם שאנחנו עולים מצד זה כך יעלו המצרים מצד אחר' (פסחים קיח). על כן היו להם המים לחמה וקצף כאמור: תורה כג

המבול, שלא נכנס בתבה עד שדחקוהו מי המבול (רש"י שם). והנה הטובים מישראל באו תכף אל הים באמצעיתו, אף על פי שלא ראו היבשה עדין, מכל מקום האמינו בה ויבאו אל תוך הים, ואחר כך ראו היבשה, ולהם היו המים לחומה להגן בעדם. אבל הפחותים 'בנים לא אמן בם' (ע"פ דברים לב ב) הלכו תחלה ביבשה כי לא האמינו באלהים, על כן לא נכנסו אל תוך הים עד שראו תחלה היבשה, ולהם היו המים חמה עזה, כי היו נתונים בדין אם להנצל או להשבע. ומשעם זה נאמר למעלה **ויבאו**, להורות שמיד בבואם נכנסו

כ"י • בַּאֲשֶׁמֶרֶת הַבֶּקֶר • (ברכות ג) שְׁלֹשֶׁת חֳלָקֵי הַלֵּילָה קְרוּיִין אֲשֶׁמֶרֶת, וְאוֹתָהּ שְׁלֹפְנֵי הַבֶּקֶר קוֹרְא אֲשֶׁמֶרֶת הַבֶּקֶר. וְאוֹמֵר אֲנִי, לִפִּי שֶׁהֵלִילָה חֲלוּקָה לְמִשְׁמֶרֶת שִׁיר שֶׁל מִלְאָכֵי הַשָּׁרָת, פֶּת אַחֵר פֶּת, לְשִׁלְשָׁה חֳלָקִים, לְכֹף קְרוּי אֲשֶׁמֶרֶת, זֶהוּ שְׁתַּרְגָּם אוֹנְקָלוּס "מִטְרֶת". וַיִּשְׁקֶף • וַיִּבֶט, כְּלוּמֹר, פָּנָה אֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם. וְתַרְגּוּמוֹ וְאִסְתָּכִי, אֵף הוּא לְשׁוֹן הַבִּטָּה, כְּמוֹ (במדבר כג) "שִׁדָּה צוֹפִים", לְחַקֵּל סְכוּתָא. בַּעֲמוּד

אֵשׁ וְעָנָן • עָמוּד עָנָן יוֹרֵד וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּטִיט, וְעָמוּד אֵשׁ מְרִיתִחוֹ וְטִלְפֵי סוּסִיָּהּ מִשְׁתַּמְטוֹת (מכילתא). וַיֵּהָם • לְשׁוֹן מְהוּמָה אֲשֶׁטוּרִישׁוֹן בַּלַּע"ז. עֲרַבְכֶּם, נָטַל סִגְנוֹת שְׁלֵהֶם. וְשִׁנִּינוּ בַּפָּרְקִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי: 'כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "מְהוּמָה", הִרְעֵשֶׂת קוֹל הוּא, וְזֶה אֵב לְכַלֵּן' (שמואל א ז) "וַיִּרְעַם ה' בְּקוֹל-גָּדוֹל וְגו' עַל פְּלִשְׁתִּים וַיֵּהָמָם".

(כה) וַיִּסֵּר אֶת אַפֵּן מִרַבְּבֵיתוֹ וַיִּנְהַגְהוּ בַּכְּבֵּדַת וַיֹּאמֶר מִצָּרִים אֲנוֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יִהְיֶה נִלְחָם לָהֶם בַּמִּצָּרִים: פ

כה וַאֲעִדִי יָת גִּלְגָּלִי תַכְפוּהִי וּמַדְבְּרִין לַהוֹן בְּתַקּוּף וַאֲמַר מִצָּרָאִי גַעֲרִיךְ מִן קָדָם יִשְׂרָאֵל אֲרִי דָא הִיא גְבִרְתָּא דִּינִי דַעֲבַד לַהוֹן קְרַבִּין בַּמִּצָּרִים:

הוּא וְעַבְדִּיו, אֵף פֶּאֶן: "וַיִּנְהַגְהוּ בַּכְּבֵּדוֹת". נִלְחָם לָהֶם בַּמִּצָּרִים • בַּמִּצָּרִים. דָּבָר אַחֵר: "בַּמִּצָּרִים", בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁכָּשֶׁם שֶׁאֵלּוּ לֹאִים עַל הָיִם, כֶּף לֹאִים אוֹתָם שֶׁנֶּשְׂאָרוֹ בַּמִּצָּרִים.

כ"י • וַיִּסֵּר אֶת אַפֵּן מִרַבְּבֵיתוֹ • מִכַּח הָאֵשׁ נִשְׂרָפוּ הַגִּלְגָּלִים, וְהַמִּרְכָּבוֹת נִגְרָרוֹת, וְהַיּוֹשֵׁבִים בָּהֶם נָעִים וְאֲבִרְיָהֶן מִתְפַּרְקִין. וַיִּנְהַגְהוּ בַּכְּבֵּדַת • בְּהִנְהַגְהָ שֶׁהִיא כְּבֵדָה וְקִשָּׁה לָהֶם, בְּמִדָּה שֶׁמִּדְּדוֹ: "וַיִּכְבֵּד לְבוֹ"

♦ יום רביעי י"ב שבט ♦

כו וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרִים יָת יָדְךָ עַל יָמָא וַיִּתְּנוּבֹן מִיָּא עַל מִצָּרָאִי עַל רַתְּבִיהוֹן וְעַל פְּרִשִּׁיהוֹן:

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה נָטָה אֶת-יָדְךָ עַל-הָיִם וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם עַל-מִצְרַיִם עַל-רֶכְבּוֹ וְעַל-פָּרָשָׁיו:

כ"י • וַיֵּשְׁבוּ הַמַּיִם • שִׁזְקוּפִים וְעוֹמְדִים כְּחוֹמָה, יֵשׁוּבוּ לְמִקְוָם וַיִּכְסּוּ עַל מִצְרַיִם.

כו וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת יָדָהּ עַל יָמָא וְתַב יָמָא לַעֲדָן צַפְרָא לְתַקְפָּה וּמִצָּרָאִי עָרְקִין לְקַדְמוּתָהּ וְשִׁנִּיק יְיָ יָת מִצָּרָאִי בְּגוֹ יָמָא:

(כו) וַיִּטֵּ מֹשֶׁה אֶת-יָדוֹ עַל-הָיִם וַיֵּשֶׁב הָיִם לַפְּנוֹת בִּקְרִי לְאִיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה אֶת-מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הָיִם:

וְהַתְּחַתּוֹן לְמַעְלָה, כֶּף הָיוּ עוֹלִין וַיּוֹרְדִין וּמִשְׁתַּבְּרִין בֵּינֵם, וְנָתַן הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בָּהֶם חַיּוּת, לְקַבֵּל הַיִּסּוּרִין. וַיִּנְעַר • וְשִׁנִּיק, וְהוּא לְשׁוֹן טְרוּף בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי, וְהִרְבָּה יֵשׁ בַּמִּדְרָשׁ אֲגָדָה.

כ"י • לַפְּנוֹת בֶּקֶר • לַעֲת שֶׁהַבֶּקֶר פּוֹנֶה לְבָא. לְאִיתָנוֹ • לְתַקְפוֹ הָרָאשׁוֹן. נָסִים לְקִרְאָתוֹ • שֶׁהָיוּ מְהֻמָּם וּמִטְרָפִין וְרָצִין לְקִרְאָת הַמַּיִם. וַיִּנְעַר ה' • כְּאֵדָם שֶׁמִּנְעַר אֶת הַקֶּדֶרָה וְהוֹפֵךְ הָעֲלִיּוֹן לְמַטָּה

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (ע"פ לקו"ש כרך 1 עמ' 91 ואילך – מוֹחֵד 'לְקִרְאָת שַׁבַּת')

קריעת ים-סוף מִצְרַיִם טַבַּע הָיִם

הַקֶּבֶ"ה אֶת עוֹלָמוֹ בְּגִדִּים מְסִימִים, וְרַק בְּזִמְנִים מִיְּחִידִים בְּאֶפֶן יוֹצֵא מִן הַכֶּלֶל "מִשְׁדָּד" הַקֶּבֶ"ה גִּדְרִים אֵלּוּ, וְזֶה נִקְרָא "נֶס".

וְהִנֵּה אֲמָרוּ רַז"ל שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל וּבְשִׁבְלֵי הַתּוֹרָה – שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל-יְדֵי עֲבוּדָתָם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת יַעֲשׂוּ אֶת הָעוֹלָם לְדִירָה לֹא יֵת, וְלֹכֵן צָרִיךְ הָעוֹלָם לְהִיּוֹת כְּלִי גַם לְאוֹר הָאֱלֹקִי הַנִּעְלָה מְעוֹלָמוֹת, הַמִּתְגַּלָּה עַל-יְדֵי נְסִים, וּמִכִּיּוֹן שֶׁנֶּס שׁוֹלֵל אֶת מִצִּיאוֹת הָעוֹלָם 'טַבַּע', לֹכֵן הִיָּה צָרִיךְ לְהַתְּנוֹת עִם הָיִם (וְעַל-דִּרְגָּה בְּכָל הַנִּבְרָאִים)

וַיֵּשֶׁב הָיִם לַפְּנוֹת בִּקְרִי לְאִיתָנוֹ (יד, כז)
וַיֵּשֶׁב הָיִם . . לְתַנְאוֹ שֶׁהַתְּנִיטִי עָמוּ מִתְחַלָּה . . כֶּף הַתְּנִיטִי עָמוּ מִתְחַלָּה שְׁאֲנִי קוֹרְעוֹ . . (שְׁמוֹת רַבָּה פ"כ"א, ו' וּבכ"מ).
וְתוֹמוֹה הָרִי בִּכְלֵת הַקֶּבֶ"ה לַעֲשׂוֹת בְּעוֹלָם פְּרָצוֹנוֹ, וּבִדְאִי הָיָה בִּכְלָתוֹ יִתְבָּרַךְ לְבַקֵּעַ אֶת הָיִם גַּם אִם לֹא הָיָה מִתְּנָה אֶת זֶה עִם הָיִם מִקֵּדָם שֶׁנִּבְרָא, וְאִם כֵּן לְמָה הִצָּרָה תִּנְאוֹ זֶה?
וַיֵּשׁ לְתַרְזֵן:
נֶס פְּרוּשׁוֹ שֶׁדוּד מַעֲרֻכּוֹת הַטַּבַּע, שֶׁבְּדִרְגָּה-כֶּלֶל מִנְהִיג

בְּבְרִיָּאתוֹ "שִׁיקְרַע לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שִׁי־סָפִים לְמִצִּיאוֹת הַנִּסִּים), שֶׁהֵדִין ב'תנאי' הוּא שֶׁכִּשְׁפִּאֵינוּ מְקִיָּם מִתְבַּטֵּל הָעוֹנֵן

(כח) וַיָּשְׁבוּ הַיָּמִים וַיָּכֶסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים
לְכָל־חֵיל־פָּרְעָה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיּוֹם לֹא־נִשְׁאָר
בָּהֶם עַד־אֶחָד:

מִי־יָכִי וַיִּכְסּוּ אֶת הָרֶכֶב וְגו' לְכָל חֵיל פָּרְעֹה • כִּן־
 יִדְרֹךְ הַמִּקְרָאוֹת לִכְתֹּב לָמַד יִתְּרָה, כְּמוֹ (לִקְטָן כז) "לְכָל
 כָּלִי תַעֲשֶׂה נַחֲשֶׁת", וְכֵן: (שם) "לְכָל כָּלִי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל

(כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בִּבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם
לָהֶם חֲמָה מִיָּמִינָם וּמִשְׁמָאלָם:

(ו) וַיֹּשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם
וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שַׁפַּת הַיָּם:

כַּשֵּׁי וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-מִצְרַיִם מֵת • שְׁפֹלֶטֶן הָיָם
עַל שְׁפָתוֹ, כִּדִּי שְׁלֹא יֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: כִּשֵּׁם שְׂאֲנֹ

(לא) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּרְאוּ הָעָם אֶת־יהוה וַיֹּאמְרוּ בְּיַד יְהוָה וּבִמְשָׁה עַבְדּוֹ: פ

כס"א < את-הַיָּד הַגְּדֹלָה • אֶת הַגְּבוּרָה הַגְּדֹלָה
שֶׁעָשְׂתָה יָדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְהִרְבָּה לְשׁוֹנוֹת

טו (א) אַז יִשְׂרָאֵל וְכֵן יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּרֵד
הַזֶּה לִיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשֶׁר לַיהוָה
כִּי־נָאֵה נָאֵה הוּא וְכֵן רַמָּה בָּיִם:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יִשְׂרָאֵל מִשָּׁה • אֲזַי, בְּשִׂרְאָה הַגָּס, עָלָה בָּלְבוֹ
שִׁישִׁיר שִׁירָה, וְכֵן: (יהושע ז) "אֲזַי יִדְבֹר יְהוֹשֻׁעַ", וְכֵן:
(מלכים א י) "וְכֵן יַעֲשֶׂה לְבֵית פְּרָעָה", חֲשַׁב בָּלְבוֹ

לעשות, כשהוא נלחם בחברו ומתגבר עליו, מפילו מן הסוס, וכאן: "סוס ורכבו רמה בים", וכל שאי-אפשר לעשות על-ידי זולתו נופל בו לשון גאות, כמו "כי גאות עשה", וכן כל השירה תמצא בפולה: "עזי וזמרת יה, ויהי-לי לישועה", "ה' איש מלחמה, ה' שמו", וכן כלם. ברש"י (ישן). דבר אחר: "כי-גאה גאה" – על כל השירות וכל מה שאקלס בו – עוד יש בו תוספת, ולא כמדת מלך בשר-ודם שמקלסין אותו ואין בו. סוס ורכבו • שניהם קשורים זה בזה, והמים מעלין אותם לרום ומורדין אותם לעמק ואינן נפרדים. רמה • השליך, וכן (דניאל א) "ורמיו לגו אתון נורא", ומדרש אגדה: כתוב אחד אומר "רמה" וכתוב אחד אומר "ירה" – מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום, כמו (איוב לח) "מי ירה אכן פנתה" מלמעלה למטה.

עשה, "ויאמר לעיני ישראל". וכן שירת הבאר שפתח בה: "אז ישיר ישראל", פרש אחריו: "עלי באר ענו לה". (מלכים א יא) "אז יבנה שלמה במה", פרשו בו חכמי ישראל: שבקש לבנות ולא בנה, למדנו, שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה, זהו לישוב פשוטו. אבל מדרשו: אמרו רבותינו זכרונם-לברכה: מכאן רמז לתחית המתים מן התורה, וכן בכלל, חוץ משל שלמה שפרשוהו: 'בקש לבנות ולא בנה'. ואין לומר ולישב לשון הזה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד, כגון: (איוב א) "ככה יעשה איוב", (במדבר ט) "על פי ה' יחנו", "ויש אשר יהיה הענין", לפי שהן דבר ההווה תמיד, ונופל בו בין לשון עתיד ובין לשון עבר, אבל זה שלא היה אלא לשעה, אינו יכול לישוב בלשון הזה. פי גאה גאה • מתרגמו. (דבר אחר: בא הכפל לומר שעשה דבר שאי-אפשר לבשר-ודם

בתקפי ותשבחת דחילא יי ואמר במימרה ויהוה לי לפרק דין אלהי ואבני לה מקדשא אלהא דאבהתי ואפלה קדמויה:

(ב) עזי וזמרת יה ויהי-לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארמנהו:

וזמרת, ואני תמה על לשון המקרא, שאין לך פמוהו בנקודתו במקרא, אלא בשלשה מקומות

ז"ל עזי וזמרת יה • אינקלוס תרגם: 'תקפי ותשבחת'. עזי, כמו עזי בשורוק, וזמרת כמו

כלי יקר – עזו והדר

שניהם בים: **וכדי** לישוב על פי הדקדוק לשון **גאה גאה**, אומר אני שיש בו רמז למה שנאמר (איוב יב כג) 'משגיג לגוים ויאבדם, וכמו שנאמר (תהלים עב ח) 'בפרח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און להשמדם עדי עד'. כי מי שהוא גאה כבר, אז הקדוש ברוך הוא מוסיף לו גאה על גאונו ונותן לו עוד מעלה, כדי להגדיל נפילתו 'מאיגרא רמא לבירא עמיקתא' (ע"פ חגיגה ה), כמו שיתבאר בסמוך בפסוק **אמר אויב ארדה** (פסוק ט) ע"פ שם. והו' שנאמר **אשירה לה' פי גאה גאה**, רצה לומר אותו בן אדם אשר **גאה**, אז הקדוש ברוך הוא גם בן **גאה**, מוסיף לו גאה ויירפבהו על במותי ארץ' (ע"פ דברים לב א), ולסוף **סוס ורכבו רמה בים**, רוצה לומר להגדיל נפילת הרוכב כי ממקום גבוה הוא נופל, ונפילתו גדולה מן נפילת הנרכב: תורה ב

(ב) **עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה**. הורה בפסוקים אלו

וז' **ישיר** להבא משמע, כי כשם שאמרו כלם 'זה אלי ואנוהו', כך כלם יאמרו לעתיד 'הנה אלהינו זה' (ישעיה כה ט), כאמרו רבותינו ז"ל (שמו"ר כג טו) 'שהצדיקים יהיו מראים עליו באצבע' כו', ועל פלא זה נאמר **את השירה הזאת**, ולכך נאמר (פסוק כא) 'ותען להם מרים' וגו' כמדברת לזכרים כמו שיתבאר בסמוך (שם): **ובמדרש** (מכילתא מס' דויה א) שנקרע הים בזכות המילה, יכול להיות ששל זה נאמר **את השירה הזאת**, רמז למילה שנאמר (בראשית יז ט) 'ואת' בריתי וגו'. ולפי שגם לעולם הבא המילה מצלת מן הגיהנם (ראה ב"ר מח ח), לכך נאמר '**ישיר**' בלשון עתיד, ומכאן רמז לתחית המתים:

אשירה לה' פי גאה גאה. 'שמתגאה על כל גאים' (חגיגה יג). אבל לא על ענוים, כי ה' שוכן 'את דכא' (ישעיה נז טו) ומראה ענותנותו אצלם. וסמך מיד **סוס ורכבו רמה בים**, כי הרכב מתגאה על הסוס על בן ירה

'ישראל גוי אחד' בארץ' (שמואל ב ז כג), 'וירפבהו' ה' על במותי ארץ' (ע"פ דברים לב א) של 'שבעה' אמות לבד בנקבות: **וכדי** לישוב יתור **השירה הזאת**, כי היה לו לומר 'אז ישיר משה ובני ישראל לה', אומר אני שיש בו רמז למה שאמרו רבותינו ז"ל (מכילתא מס' דשירה א) 'ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל'. ועל פלא זה נאמר **את השירה הזאת**, רצה לומר **השירה של זאת הנקבה**, כי גם הנקבות אמרו 'זה אלי ואנוהו', ודבר זה היה פליאה בעיניהם שנקבה תסובב גבר' (ירמיה לא כא) מעין דגמא שלעתיד. ואולי שעל זה אמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין כא) '**שיר** לא נאמר, אלא **ישיר**, מכאן לתחית המתים מן התורה', ומה ענין שירה זו לתחית המתים. אלא לפי שבשם שלעולם הבא יהיו כלם מפשטים מן החמר ואז זכרים ונקבות שוין, כך גם על הים ראתה גם השפחה זיו כבודו יתברך מעין דגמא שלעתיד שנאמר 'נקבה תסובב גבר'. לכך נאמר בשירה

שהוא סמוך אצל "וּמִמֶּנֶה", וְכָל שָׂרָא מְקוֹמוֹת נִקְוָה שוור"ק: (ירמיה טו) "ה' עֲזִי וּמַעֲזִי", (תהלים נט) "עֲזֹא אֶלֶיךָ אֲשֶׁמְרָה", וְכֵן כָּל תִּיבָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַנִּקְוָה מְלֵאפּוֹסִים, כְּשֶׁהִיא מְאַרְכֶּת בָּאוֹת שְׁלִישִׁית וְאֵין הַשְׁנִיָּה (בשור"ק) בְּחֶטֶף, הָרֵאשׁוֹנָה נִקְוָה בְּשוּרֵי"ק, כְּגוֹן: עֹז – עֲזִי, רֶק – רָקִי, חֶק – חָקִי, עַל – עֲלִי, "יְסוֹר עֲלוֹ", כָּל – כָּלוּ, "וְשְׁלִישִׁים עַל כָּלוּ". וְאֵלוֹ הַשְׁלֵשָׁה: עֲזִי וּמִמֶּנֶה שֶׁל כָּאן, וְשֶׁל יִשְׁעִיָּה וְשֶׁל תְּהִלִּים נִקְוָה בְּחֶטֶף קמ"ץ. וְעוֹד, אֵין בְּאַחַד מֵהֶם כְּתוּב "וּמִמֶּנֶה", אֲלָא "וּמִמֶּנֶה", וְכָלֵם סְמוּךְ לָהֶם "וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה". לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר לִישָׁב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא: שָׂאִין עֲזִי כְמוֹ עֲזִי וְלֹא וּמִמֶּנֶה כְמוֹ וּמִמֶּנֶה, אֲלָא עֲזִי שֵׁם דְּבָר הוּא, כְּמוֹ (שם קכב) "הַיּוֹשִׁבִי בְּשִׁמְיָם", (עובדיה א) "שׁוֹכְנִי בְּחִגְנִי סֶלַע", (דברים לג) "שׁוֹכְנִי סִנְה", וְזֶהוּ הַשִּׁבָּח: "עֲזִי וּמִמֶּנֶה יְהִי", הוּא הִיָּה לִי לִישׁוּעָה. וּמִמֶּנֶה דְּבוּק הוּא לְתִיבַת ה', כְּמוֹ: (שופטים ה) "לְעִזְרַת ה'", (ישעיה ט) "בְּעֶבְרַת ה'", (קהלת א) "עַל דְּבַרְת בְּנֵי הָאָדָם". וּלְשׁוֹן "וּמִמֶּנֶה", לְשׁוֹן (ויקרא כה) "לֹא תִזְמַר", (ישעיה כה) "זְמִיר עֲרִיצִים" לְשׁוֹן כְּסוּחַ וּכְרִיתָה. עֲזֹא וְנִקְמָתוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ הִיָּה לְנוֹ

לִישׁוּעָה. וְאֵל תְּתַמָּה עַל לְשׁוֹן יְהִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר הִיָּה, שֵׁיִשׁ לְנוֹ מִקְרָאוֹת מְדַבְּרִים בְּלִשׁוֹן זֶה, וְזֶה דְּגֻמָּתוֹ: (מלכים א ו) "אֵת קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לְהִכִּיל וּלְדַבֵּיר וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב", הִיָּה לוֹ לִזְמַר: "עֲשֵׂה צִלְעוֹת סָבִיב". וְכֵן (דברי הימים ב ו) "וּכְבִּי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹשִׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רְחַבְעָם", הִיָּה לוֹ לִזְמַר: "מְלֹךְ עֲלֵיהֶם רְחַבְעָם". (במדבר יד) "מִבְּלַתִּי יְכוּלַת ה' וְגו' וַיִּשְׁחָטֵם", הִיָּה לוֹ לִזְמַר: "שְׁחָטֵם". (שם לו) "וְהֶאֱנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה וְגו' וַיִּמָּתוּ", "מָתוּ" הִיָּה לוֹ לִזְמַר. (לעיל ח) "וְאֲשֶׁר לֹא שָׁם לְבוֹ אֶל דְּבַר ה' וַיַּעֲזֹב", הִיָּה לוֹ לִזְמַר "עֲזֹב". זֶה אֱלִי • כְּכַבּוֹדוֹ נִגְלָה עֲלֵיהֶם, וְהָיוּ מְרִאִין אוֹתוֹ בְּאֶצְבָּע: רָאָתָה שְׁפָחָה עַל הַיָּם, מֶה שֶׁלֹּא רָאוּ וּבִיאִים. וְאַנְוָהוּ • אוֹנִקְלוֹס תַּרְגֵּם לְשׁוֹן נִוָּה, (ישעיה לג) "נִוָּה שְׂאֲנָן", (שם סה) "לְנִוָּה-צֶאֱנָן". דְּבַר אַחֵר: וְאַנְוָהוּ, לְשׁוֹן נוֹי, אֶסְפֵּר נוֹי וְשִׁבְחוּ לְבָאֵי עוֹלָם, כְּגוֹן: "מֶה דוֹדָךְ מְדוּד? דּוּדִי צַח וְאָדָם". וְכָל הָעֲנָנִי. אֱלֹהֵי אֲבִי • הוּא זֶה, וְאַרְוִמְמָנָהוּ. אֱלֹהֵי אֲבִי • לֹא אֲנִי תַחֲלַת הַקִּדְשָׁה, אֲלָא מְחֻזָּקֶת וְעוֹמֶדֶת לִי הַקִּדְשָׁה וְאַלְהוּתוֹ עָלֵי מִימֵי אֲבוֹתֵי.

כלי יקר – עז ודוד

אֶקְרָא לְכַרְכּוֹ עַל שְׁנֵיהֶם בְּשׁוּה. כִּף אֶמַר אִם זֶה אֱלִי וּמִתְנַהֵג עִמִּי בְּמִדַּת הַרְחִמִים, אִזּוֹ וְאַנְוָהוּ, וְאִם הוּא אֱלֹהֵי אֲבִי וּמִתְנַהֵג עִמִּי בְּמִדַּת הַדִּין כְּדוּרְאָת שֵׁם 'אֱלֹהִים', אִזּוֹ וְאַרְמְמָנָהוּ, כִּי הַכָּל שׁוּה אֲצִלִּי בֵּין דִּין וּבֵין רַחֲמִים, עַל כֵּן הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹדֵד לִי בְּמִדָּה זוֹ לְהַפֵּךְ לִי דִין לְרַחֲמִים: לֹא כֵן הַרְשָׁעִים, כִּי אֲדַרְבָּה הֵמָּה מִהֶפְכִּים מִדַּת רַחֲמִים לְדִין, וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק א) ה' אִישׁ מִלְחָמָה ה' שְׁמוֹ, הָרִי שְׁמוֹ ה' הַמּוֹרָה עַל רַחֲמִים פְּשׁוּטִים, וְאֵף עַל פִּי כֵן הוּא עוֹשֶׂה עִמָּהֶם מִלְחָמָה עַד רִדְתָּם (ע"פ דברים כ ב), וְכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל י ט) 'וַיִּסַּע מִלֵּאךְ הָאֱלֹהִים', הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל מִדַּת הַדִּין וְנִסָּע לְהַצִּיל יִשְׂרָאֵל, וּכְתִיב (שם פסוק כה) 'וַיִּשְׁקָף ה' אֶל מַחֲנֵה מִצְרַיִם בַּעֲמוּד אֵשׁ', ה' הוּא מִדַּת הַרְחִמִים, וְהַשְׁקוּף עֲלֵיהֶם לְהִמָּם וּלְאַבְדָּם, וְכָל זֶה לְפִי שֶׁהֵם קוֹרְאִים לְעוֹלָם תִּגְרַע עַל ה': אֲבָל אֲנִי 'חֶסֶד וּמִשְׁפָּט אֲשִׁירָה' (תהלים קא א), בֵּין לְחֶסֶד בֵּין לְמִשְׁפָּט אֲשִׁירָה (ברכות טו): וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ו) 'מִיִּנְיָה ה' נִאֲדָרִי בַּכַּח מִיִּנְיָה ה' תִּרְעַץ אוֹיֵב, פֶּרֶשׁ

אֲנִי מְרוֹמָם שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ עַל כָּל, וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר זֶה אֱלִי וְאַנְוָהוּ אֱלֹהֵי אֲבִי וְאַרְמְמָנָהוּ, 'אֵל' 'יֵאלֹהִי' הַכָּל רָמָז לְמִדַּת הַדִּין, כִּי 'אֵל' לְשׁוֹן חֹזֶק וְחֶקֶף. וְאֵף עַל פִּי שֶׁרִשִּׁי פֶּרֶשׁ פֶּרֶשֶׁת כִּי תִשָּׂא (להלן לו ו) 'אֵל' מִדַּת הַרְחִמִים, וּרְאִיתוֹ מִן פֶּסוּק (תהלים כב א) 'אֵלִי אֵלִי לְמֶה עֲזַבְתָּנִי, הֲרָאִיָּה אֵינָה כָּלוּם, שֶׁהָרִי הַצִּדִּיקִים מִהֶפְכִּים דִּין לְרַחֲמִים, עַל כֵּן בִּקְשָׁה שִׁגְמוֹ 'אֵל' לֹא יַעֲזֹבֵנִי, וְעַקֵּר הַלְשׁוֹן הוּא לְשׁוֹן יְכֻלַּת, כְּמוֹ 'אֵת אֵילִי הָאֶרֶץ לְקַח' (יחזקאל יז יא). וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר זֶה 'אֵלִי', אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְנַהֵג עִמִּי בְּמִדַּת הַדִּין, מִכָּל מְקוֹם אֲנְוָהוּ, 'אֶסְפֵּר נוֹי וְשִׁבְחוּ' (רש"י). וְכֵן 'אֱלֹהֵי אֲבִי, שִׁגְמוֹ לְאַבּוֹתֵינוּ הָרַעוּ הַמִּצְרִים, מִכָּל מְקוֹם וְאַרְמְמָנָהוּ עַל זֶה: וְאִם נִפְשָׁךְ יִישָׁב זֶה עַל פִּי פֶּרֶשׁוֹ שֶׁל רִשִּׁי (שם) שֶׁ'אֵלִי' מִדַּת הַרְחִמִים, כִּף תִּפְרָשׁוּ. זֶה אֱלִי וְגו', עַל דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר 'צָרָה וְיָגוֹן אֲמַצָּא וּבִשְׁם ה' אֶקְרָא' (תהלים קטו ג-ד), 'כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם ה' אֶקְרָא' (שם פסוק יא), רָצָה לִזְמַר, אֵין חֲלוּק אֲצִלִּי בֵּין 'צָרָה וְיָגוֹן' לְכּוֹס יְשׁוּעוֹת, כִּי בְּשִׁנְיָהֶם 'שֵׁם ה'

'שֶׁהַצִּדִּיקִים מִהֶפְכִּים מִדַּת הַדִּין לְרַחֲמִים, וְהַרְשָׁעִים מִהֶפְכִּים מִדַּת הַרְחִמִים לְדִין' (ראה ב"ד לג א). וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר עֲזִי, עֹז זֶה הֵינוּ תִּקְוָה וְחֹזֶק שֶׁל מִדַּת הַדִּין, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כא ב) 'ה' בָּעֶזֶק יִשְׁמַח מֶלֶךְ', שֶׁאֲפִלּוּ בְּמִדַּת הַדִּין שֶׁנֶּקְרָא 'עֹז' מִכָּל מְקוֹם יִשְׁמַח בָּהּ צִדִּיק, כִּי שִׁמְחָה לְצִדִּיק עֲשׂוֹת מִשְׁפָּטִי ה' אָמַת (ע"פ מַשְׁלִי כֹא טו), 'וּבִישׁוּעָתְךָ' דִּהְיִנוּ מִדַּת הַרְחִמִים, 'מֶה יָגֵל מֵאֵד'. וּמִמֶּנֶה לְשׁוֹן 'בְּרִיתָה' מִלְשׁוֹן 'בְּרִמָּה' לֹא תִזְמַר' (ויקרא כה ד), וְגַם זֶה מוֹרָה עַל מִדַּת הַדִּין. וְגַם שֵׁם שֶׁל 'יְהִי' מוֹרָה עַל מִדַּת הַדִּין, כְּמִבְּאֵר בְּרַבֵּנוּ בְּחִזִּי עַל פֶּסוּק 'כִּי יָד עַל כָּס יִהְיֶה מִלְחָמָה לָהּ' בַּעֲמָלֶךְ (להלן יז טו). וְכָל אֵלוֹ הַמִּתְנַהֲגִים אַחֵר מִדַּת הַדִּין, מִכָּל מְקוֹם וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה, שֶׁנֶּהֱפָכוּ לִי לְרַחֲמִים וְלִישׁוּעָה. וְזֶה דְּקוּק נִכּוֹן בְּחוֹסֶפֶת וַיִּי שֶׁל וַיְהִי:

וּבְדִין הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה עִמִּי חֶסֶד וְזֶה מִדָּה כְּנֻגַּד מִדָּה, כִּי גַם אֲנִי מִבְּרַךְ אֵת ה' עַל הָרַעָה בְּשֵׁם שֶׁאֲנִי מִבְּרַכּוֹ עַל הַטּוֹבָה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהָרַעוּ הַמִּצְרִים לְנוֹ וּלְאַבּוֹתֵינוּ, מִכָּל מְקוֹם

(ג) יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ:

ג יי מרי נצחון קרבנא יי שמה:

בשם ה' צבאות". דבר אחר: ה' שמו, אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו, אוהו הוא במדתו לרחם על ברואיו ולוון את כל באי עולם, ולא במדת מלכי אדמה: כשהוא עוסק במלחמה פונה עצמו מפל עסקים ואין בו פח לעשות זו וזו.

ש"י ה' איש מלחמה • בעל מלחמה, כמו (רות א) "איש נעמי", וכל "איש" ו"איש" מתרגמין 'בעל', וכן (מלכים א ב) "וחזקת והיית לאיש", לגבור. ה' שמו • מלחמותיו לא בכלי זין, אלא בשמו הוא נלחם, כמו שאמר דוד: (שמואל א יד) "ואנכי בא אליך

ד רתני פרעה ומשירתה שדי בימא ושפר גבורהי אטבעו בימא דסוף:

(ד) מִרְכַּבַּת פְּרָעָה וְחִילוֹ יֵרָה בֵּים וּמִבְּחַר שְׁלֹשִׁי טַבְּעוּ בֵּים־סוּף:

אֵלָּא בְּמָקוֹם טִיט, כְּמוֹ: (תהלים ט) "טַבְּעִי בֵּינוֹן מְצוּלָה", (ירמיה לח) "וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בְּטִיט", מִלְּמַד שֶׁנַּעֲשֶׂה הָיִט לְגַמֵּל לָהֶם כְּמִדָּתָם, שֶׁשִּׁעֲבָדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים.

ש"י ירה בים • שדי בימא, 'שדי' לשון ירה, וכן הוא אומר: (לקמן ט) "אוֹ-יָרָה יֵרָה", תרגום אונקלוס: 'או' אשתדא 'שתידי', והתי' משמשת באלו במקום יתפעל. ומבחר • שם דבר, כמו: מרכב, משקב, "מקרא קדש". טבעו • (מכילתא) אין טביעה

ה תהומיא חפו עליהון נחתו לעומקא כאבנא:

(ה) תְּהֻמַּת יַבְסִימוֹ יִרְדּוּ בְּמִצּוֹלָת כְּמוֹ-אֶבֶן:

יבסיומו במלאפום (גם כאן מוכח להיות חולם כמו שנתבאר). כמו אבן • ובמקום אחר: "צללו פעופרת", ובמקום אחר: "יאכלמו פקש". הרשעים - פקש הולכים ומטרפין עולים ויורדין, בינוניים - כאבן, והפשרים - פעופרת שגחו מיד.

ש"י יבסיומו • כמו יבסום, והיו"ד האמצעית יתרה בו. וירדו המקראות בכף, כמו: (דברים ח) "ובקרך יצאנה ירבין", (תהלים לו) "ירון מדשן ביתך", והיו"ד ראשונה שמשמעה לשון עתיד, כף פרשה: טבעו בים סוף, כדי שיחזרו המים יבסו אותן. יבסיומו אין דומה לו במקרא במקדו, וירפו להיות ננקד

ו ימינך יי אדיר בחילא ימינך יי תברת סנאה:

(ו) יְמִינְךָ יְהוָה נֶאֱדָרִי בְּכַח יְמִינְךָ יְהוָה אוֹיֵב:

"תרעץ אויב", מה שאי-אפשר לאדם לעשות שתי מלאכות ביד אחת. ופשוטו של מקרא: ימינך הנאדרת בכח, מה מלאכתה? ימינך היא תרעץ אויב, וכמה מקראות דגמת': (תהלים צב) "פי הגה

ש"י ימינך. ימינך • שתי פעמים: כשישראל עושין רצונו של מקום, השמאל נעשית ימין. ימינך ה' נאדרי בכח • להציל את ישראל, וימינך השנית תרעץ אויב. ולי נראה: אותה ימין עצמה

— כלי יקר — עז והדר —

שהקנים גדלים כי אין המים עמקים כל כף שמה. ובאותו זמן היה פרעה בים עצמו, ושם אין שיר לשון טביעה כי אין שם טיט ורפש: **וראיא** לזה מה שפרש רש"י (פסוק א) 'כתוב אקוד אומר (פסוק א) **רמה בים**, ואקוד אומר **ירה בים**, מלמד שהיו עולים לרם ויורדין לתהום' וכו', וזה לא יתכן כי אם במקום שהמים עמקים, ושם אין מקום לקנה וסוף כנודע: תורה ה

הדבר צריך באור למה הזכיר בפרעה **וחילו** הסמוכים אליו **ירה בים**, ובמבחר **שלשוי** אמר **טבעו בים סוף**. ונראה לפרש, לפי שפרעה הקדים את עצמו והלך קדם לכל חילותיו (מכילתא מס' דודי א), ולפי זה כשהיה פרעה עם חילו הסמוכים למרכבתו בתוך הים ממש דהינו באמצעיתו שאין שם קנה וסוף, היו עדין עבדיו **ומבחר שלשוי** סמוך לשפת הים מקום ששם גדלים קנה וסוף וגם רפש וטיט מצוי שם, ושם **טבעו** בטיט הדין המצוי במקום

רש"י 'כשישראל עושין רצונו של מקום השמאל נעשית ימין', והינו הפוך דין לרחמים. ויתכן לפרש **ימינך ה'** הינו ימין ה' הפועל על צד הרחמים עם ישראל כבר הוא **נאדרי בכח**, רצה לומר כבר היתה שמאלית ומדת הדין הקשה הפועלת בכח ועז, ונעשית ימנית לישראל. אכל לאמות אינו כן, אלא **ימינך ה'** שהיתה ימנית לעולם, ואף על פי כן **תרעץ אויב**, כי נעשית שמאלית לפרעה וחיילו: תורה ג (ד) **מרכבת פרעה וחילו ירה בים**.

אויבִּיךָ ה', כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֹאבְדוּ, (שם צד) "עַד־מָתִי רְשָׁעִים, ה', עַד־מָתִי רְשָׁעִים יַעֲלִזוּ, (שם צג) "נִשְׁאֹו נְהִירוֹת, ה', נִשְׁאֹו נְהִירוֹת קוֹלָם, "לֹא לָנוּ, ה', לֹא לָנוּ, (הוֹשֵׁעַ ב) "אֶעֱנֶה, נֹאֵם־ה', אֶעֱנֶה אֶת־הַשָּׁמַיִם, (שופטים ה) "אֲנֹכִי לֵה, אֲנֹכִי אֲשִׁירָה, (תהלים קכד) "לוֹלִי ה' וְגו' לוֹלִי ה' שֶׁהִיָּה לָנוּ בָקוּם עַלִינוּ אָדָם, (שופטים ה) "עוֹרִי עוֹרִי דְבוֹרָה, עוֹרִי עוֹרִי דְבָרִי־שִׁיר, (ישעיה

כח) "תִּרְמָסְנָה רַגְלִי, רַגְלִי עֲנִי, (תהלים קלו) "וְנִתַּן אֲרָצָם נַחֲלָה, נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ. נֶאֱדָרִי • הִיוֹד יִתְרָה, כְּמוֹ: "רַבְתִּי עִם, "שָׂרְתִי בַמַּדִּינוֹת, "גִּנְבֹתִי יוֹם. תִּרְעֵץ אוֹיֵב • תָּמִיד הִיא רוֹעֶצֶת וּמְשַׁבֶּרֶת הָאוֹיֵב. וְדוֹמָה לוֹ "וַיִּרְעֲצוּ וַיִּרְצְצוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ב'שׁוֹפְטִים' (י). דְּכַר אַחֵר: יְמִינְךָ הִנְאָדָרֶת בִּפְתַּח הִיא מְשַׁבֶּרֶת וּמִלְקָה אוֹיֵב.

(י) וּבִרְבִּי גֵאוֹנֶךָ תִּהְיֶה קִמְיָךְ תִּשְׁלַח חֲרֹנְךָ יֹאכְלָמוּ וּבִקְשׁ:

קִמְיָךְ, הַקָּמִים נִגְדָךְ, וּמִי הֵם הַקָּמִים כִּנְגְדוֹ? אֵלֹו הַקָּמִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים פג) "כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יִתְמִיחוּ. וְזֶה הִיא הַקָּמִיָּה? "עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד, וְעַל זֶה קוֹרָא אוֹתָם אוֹיְבֵיו שֶׁל מְקוֹם.

כ"י • וּבִרְבִּי גֵאוֹנֶךָ • אִם הֵיךְ בִּלְבָד רוֹעֶצֶת הָאוֹיֵב, כִּשְׁהוּא מְרִימָה בְּרַב גֵּאוֹנוֹ, אִזְ יִהְיֶה קִמְיוֹ. וְאִם בְּרַב גֵּאוֹנוֹ לְבַד אוֹיְבֵיו נִתְהַרְסִים, קִלְיָחֶם כִּשְׁשִׁלַח בָּם חֲרוֹן אַף, יֹאכְלָמוּ. תִּתְהַרֵּס • תָּמִיד אֶתָּה הוֹרֵס

(ח) וּבְרוּחַ אֲפִיךָ נַעֲרָמוּ מֵיָם נִצְבּוּ כְמוֹ־נֵד נִזְלִים קָפְאוּ תִהְיֶה בְּלִבָּיָם:

כְּמוֹ־נֵד" יוֹכִיחַ. נַעֲרָמוּ מֵיָם • מִמּוֹקֵד רוּחַ שִׁינֵּא מִאֲפָךְ יִבְשׁוּ הַמַּיִם, וְהֵם נַעֲשׂוּ כְּמִין גָּלִים וְכִרְיוֹת שֶׁל עֲרֻמָּה שֶׁהֵם גְּבוּהִים. כְּמוֹ נֵד • כְּתִירוֹמוֹ: כְּשׁוֹר, כְּחוֹמָה. נֵד • לְשׁוֹן צָבוֹר וְכִנּוּס, כְּמוֹ (ישעיה נז) "נֵד קָצִיר בְּיוֹם נַחֲלָה, (תהלים לג) "כִּנּוּס כְּנֵד, לֹא כְּתִיב כִּנּוּס כְּנֵד, אֶלָּא 'כְּנֵד', וְאֵלֹו הִיָּה כְּנֵד כְּמוֹ כְּנֵד וְכִנּוּס לְשׁוֹן הַכְּנָסָה, הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב 'מְכִנִּים כְּכֵנֵד מִי הֵם', אֶלָּא כִנּוּס לְשׁוֹן אוֹסֵף וְצוֹבֵר הוּא, וְכֵן: (יהושע ג) "קָמוּ נֵד אַחֵד, "וַיַּעֲמֵדוּ נֵד אַחֵד, וְאִין לְשׁוֹן קִיָּמָה וְעִמְדָה בְּנֵדוֹת אֶלָּא בְּחֻמוֹת וְצְבוּרִים, וְלֹא מְצִינוּ נֵד נֵד אֶלָּא בְּמִלָּאפּוֹ"ם (חולם) כְּמוֹ (תהלים נז) "שִׁימָה דְּמַעֲתִי בְּנֵדֶךָ, (שופטים ד) "אֶת נֵד נֵד הַחֲלָב". קָפְאוּ • כְּמוֹ (איוב י) "וְכִגְבִּינָה תִקְפִּיאֲנִי, שֶׁהִקְשׁוּ וְנַעֲשׂוּ כְּאֲבָנִים, וְהַמַּיִם זוֹרְקִים אֶת הַמַּצְרִים עַל הָאֶבֶן בִּכְחַ וְנִלְחָמִים בָּם בְּכָל מִיָּה קָשִׁי. בְּלִבָּיָם • בְּחֻזֵּק הַיָּם, וְדִרְךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן: "עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם", (שמואל ב יח) "בְּלֵב הָאֱלֹהִים, לְשׁוֹן עֲקָרוֹ וְתִקְפוֹ שֶׁל דְּבַר.

כ"י • וּבְרוּחַ אֲפִיךָ • הִיוֹצֵא מִשְׁנֵי נְחִירִים שֶׁל אֵף. דְּבַר הַכְּתוּב, כְּכִיכּוֹל, בְּשִׁכְנֵה דְּגִמַּת מֶלֶךְ בְּשִׁר־וֹדָם, כְּדִי לְהַשְׁמִיעַ אֶזְוֹן הַבְּרִיּוֹת כְּפִי הַהוּא, שִׁיּוּכְלוּ לְהִבָּיֵן דְּבַר: כִּשְׁאֲדָם כּוֹעֵס יוֹצֵא רוּחַ מִנְחִירָיו, וְכֵן: (תהלים יח) "עֲלֶה עֲשֵׁן בְּאַפּוֹ, וְכֵן (איוב ד) "וּמִרוּחַ אֲפּוֹ יִכְלוּ, וְזֶהוּ שֶׁאֲמַר (ישעיה מח) "לְמַעַן שְׁמִי אֲזַרְיָךְ אֲפִי, כִּשְׁזֹעַפּוֹ נִחָה, נְשִׁימָתוֹ אֲרָכָה, וְכִשְׁהוּא כּוֹעֵס, נְשִׁימָתוֹ קָצְרָה. (שם) "וּתְהִלָּתִי אֶחְסֹם לָךְ, וְלִמְעַן תִּהְלִתִּי אֲשִׁים חֲסֹם בְּאַפִּי לְסִתָּם נְחִירִי בְּפָנֵי הָאֵף וְהָרוּחַ שֶׁלֹּא יֵצֵא. לָךְ, בְּשִׁכְלִיךְ, אֶחְסֹם, כְּמוֹ "נִאֲקָה בְּחֻסֵּם" בְּמִסְכַּת שִׁבְתָּ, (דף נא) כֵּן נִרְאֶה בְּעֵינֵי. וְכֵן אֵף וְחֲרוֹן שֶׁבְּמִקְרָא אֲנִי אוֹמֵר כֵּן: "חֲרָה אֵף", כְּמוֹ: (איוב ל) "וַעֲצָמִי חֲרָה מִנִּי־חֲרִיב, לְשׁוֹן שְׁרָפָה וּמוֹקֵד, שֶׁהִנְחִירִים מִתְחַמְמִים וְנִתְהַרְסִים בְּעַת הַקָּצֵף. וְחֲרוֹן מַגְזֵרֶת חֲרָה, כְּמוֹ רָצוֹן מַגְזֵרֶת רָצָה, וְכֵן חֲמָה, לְשׁוֹן חֲמִימוֹת, עַל כֵּן הוּא אוֹמֵר: (אסתר א) "וּתְחַמְתוּ בְּעֶרְה בּו", וְכִנּוּחַ חֲמָה אוֹמֵר: נִתְקַרְרָה דְּעֵתוֹ. נַעֲרָמוּ מֵיָם • אוֹנֵקְלוֹס תִּרְגָּם לְשׁוֹן עֲרֻמִּימוֹת, וְלְשׁוֹן צָחוֹת הַמִּקְרָא, כְּמוֹ (שיר השירים י) "עֲרֻמַּת חֲסִים", "וְנִצְבּוּ

(ט) אֲמַר אוֹיֵב אֲרִדְךָ אֲשִׁיג אֶחֱלֶךְ שָׁלַל תִּמְלָאמוּ נִפְשִׁי אֲרִיק חֲרָבִי תוֹרִישְׁמוּ יָדִי:

(ט) אֲמַר אוֹיֵב אֲרִדְךָ וְגו'. פְּרָעָה חֲשָׁב שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יב כג) 'מִשְׁגִּיא לְגוֹיִם בְּפִרְחָה רְשָׁעִים כְּמוֹ עֶשֶׂב וְיִצְרִצוּ כָּל לְעֵשׂוֹת לְיִשְׂרָאֵל עַל דִּרְךְ וַיִּאֲבָדוּ, וְכִמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים צב ז) 'אִישׁ בְּעַר לֹא יָדַע וְכִסִּיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת, לְעֵשׂוֹת לְיִשְׂרָאֵל עַל דִּרְךְ

תאמר אין לשון ריקנות נופל על היוצא, אלא על התיק, ועל השק ועל הפלי שיצא ממנה, אבל לא על התרב ועל היין, ולדחק ולפרש "אריק חרבי" כלשון (בראשית יד) "וירק את חניכיו", "אזדנן בחרבי". מצינו הלשון מוסב אף על היוצא: (שיר השירים א) "שמן תורק", (ירמיה מח) "ולא-הורק מפלי אל פלי", "לא הורק הפלי" אין פתיב כאן, אלא לא הורק היין מפלי אל פלי, מצינו הלשון מוסב על היין, וכן (יחזקאל כח) "והריקו חרבותם עלי-פי חכמתך" דחירם. תורישמו • לשון רישות ודלות, כמו (שמואל א ב) "מוריש ומעשיר".

כ"י • אמר אויב • לעמו כשפתם בדברים: ארדף ואשיגם ואחלק שולל עם שרי ועבדי. תמלאמו • תתמלא מהם. נפשי • רוחי ורצוני. ואל תתמה על תיבה המדברת בשפתים. תמלאמו – תמלא מהם. יש הרבה כלשון הזה: (שופטים א) "כי ארץ הנגב נתתני", כמו 'נתת לי'. (בראשית לו) "ולא יכלו דברו לשלום", כמו 'דבר עמו'. (ירמיה י) "בני יצאוני", כמו 'יצאו ממני'. (איוב לא) "מספר צעדי אגידנו", כמו 'אגיד לו'. אף כאן 'תמלאמו' תמלא נפשי מהם. אריק חרבי • אשולף, ועל שם שהוא מריק את התער בשליפתו ונשאיר ריק, נופל בו לשון הרקה, כמו 'מריקים שקיהם', (ירמיה מח) "וכליו יריקו". ואם

(י) נשפת ברוחך כפמו ים צללו כעופרת במים
אדירים:

כ"י • נשפת • לשון הפחה, וכן (ישעיה מ) "וגם נשף בהם". צללו • אשתקעו ועמקו, לשון מצולה. כעופרת • אבר פלו"ס בלע"ז.

(יא) מי כמכה באלם יהוה מי כמכה נאדר בקדש
נורא תהלת עשה פלא:

כ"י • באלים • בחזקים, כמו (יחזקאל יז) "ואת אילי הארץ לקח", (תהלים כב) "אילותי לעזרתי חושה". נורא תהלת • יראוי מלהגיד תהלותיך פן ימעטו, כמו שכתוב: "לך דמיה תהלה".

כלי יקר – עוז ודוד

נראה לפרש גם מה שנאמר פעם אחד (פסוק א) **ירה בנים**, ופעם אחד (פסוק ד) **רמה בנים**, ופרש רש"י (פסוק א) 'שהיו עולין תחלה ואחר כך יורדין', וזה מסכים על צד הרמז לכל דברינו אלה. וכן מביא רש"י עליו פסוק 'משגיא לגוים ויאבדם' בפסוק (לעיל יד א) 'לפני בעל צפן'. וזה דרוש יקר:

ומה שנאמר **אריק חרבי**, רצה לומר אף אם לא יהיה חרב בידי מכל מקום **תורישמו ירי**, כי בירי לבד בלא חרב אורישם פי חלשים המה. ויש אומרים 'תמלאמו' 'תורישמו', פיו הכשילו לומר כן, כי סופו להוריש להם כל רכושם בבזות הים וימלא את ישראל משללו. תורה י

אחלק להם שולל משלי ומשל עמי על ידי שישאילום כלי כסף וזהב ושכלות, ועל ידי זה יהיו ספונים וחשובים. וזהו שנאמר **אמר אויב ארדף ואשיג** אותם כי יבא יומם, אבל לא עכשו מיד, אלא תחלה **אחלק להם שולל** משלי, וכאשר **תמלאמו נפשי**, שימלא נפשי אותו כל טוב ויהיה שקט ושגנון בהיכלו, אז **אריק חרבי ותורישמו ירי**, כדי שתהיה גלויה ויפטרסמת הנקמה שאעשה בהם על שמרדו בי והביאו עשר מכות על מצרים. ובהו מדרקדק הלשון 'תמלאמו' 'תורישמו' שקאי הפל על ישראל, אבל מה שפרש רש"י **תמלאמו** 'תמלא נפשי מהם', רחוק הוא מן דקדוק הלשון:

ועל פי דרכנו יתבאר גם כן מה שאמרנו רבותינו ו"ל (גיטין נה) 'כל המצר לישראל נעשה ראש', והוא כדי להגדיל אחר כך מפלתו. ובדרך זה

פעלי און להשמדם עדי עד'. כי בנהג שבעולם שהרוצה להפיל את חבירו לארץ, כל עוד שמגביהו ביותר תגדל נפילתו, כי אינו דומה הנופל ממקום גבוה לנופל ממקום נמוך, כמו שנאמר (איכה ב א) 'השליך משמים ארץ תפארת ישראל', 'מאיגרא רמא לבירא עמיקתא' (תגיה דה). כמשל במלך אחד שמרד בו איש מן הכפר דל ונבזה, מה עשה המלך, העשירו והגדילו עד כי גדל מאד, ותמחו עבדיו על זה, ואחר שעמד במעלתו כמה שנים, עשה בו נקמה והרגו עם כל בני ביתו ולקח את כל אשר לו ולא השאיר לו שריד ופליט, כי אז היתה הנקמה גלויה ומפטרסמת יותר מאלו הנה הורגו בעוד שהיה שפל אנשים ואין לו מכיר:

כה אמר פרעה, מה נקמה היא זו שאתנגסם מן העבדים שהיו עסוקים בחמר ולבנים ויבדל ישראל מאד' (עפ"י שופטים ו ו), אלא אדרבה

(יב) נְטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ:

יב אֶרֶמֶת יְמִינְךָ בִּלְעֲתָנוּן אֶרֶעָ:

הַנְּתוּנִים בְּיַד אָדָם: מַטֵּה יָדוֹ מַעֲט וְהֵן נוֹפְלִים
וּמִשְׁתַּבְּרִין. תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ • מִכָּאן שָׁזְכוּ לְקַבּוּרָה,
בְּשֹׁכֵר שְׁאָמְרוּ: "ה' הַצִּדִּיק".

כ"י • נְטִיתָ יְמִינְךָ • כְּשֶׁהֲקֵדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹטֶה
יָדוֹ, הָרָשָׁעִים כָּלִים וְנוֹפְלִים, לְפִי שֶׁהִכֵּל נִתּוֹן בְּיָדוֹ,
וְנוֹפְלִים בְּהִטָּיְתָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ישעיה לא) "וְה' יִטֶּה
יָדוֹ וְכַשֵּׁל עֶזְרֵךְ וְנָפַל עֶזְרֵךְ". מִשָּׁל לְכָלִי זְכוּכִית

כלי יקר – עוז והדר

תְּהִלָּתְךָ (רש"י שם). וּלְפִי זֶה נִדְרָשׁ גַּם בֵּן
'בְּאֵלִם' בְּחֻקִּים וּבְאֱלִמִּים, כִּי עַל יְדֵי
שְׁעוּשִׁים אֶת עֲצָמָם בְּאֱלִמִּים, דּוּמָה
בְּשִׁתִּיקָה זֶה בְּאֵלֹהִים הֵם אוֹמְרִים **מִי כִמּוֹ
ה'**, וּמָה שֶׁהֵם עוֹשִׂים עֲצָמָם אֱלִמִּים,
לְפִי שֶׁאֵתָּה **נוֹרָא תְהִלָּתְךָ**, יֵרָאוּ
מִלְּהִגִּיד תְּהִלָּתְךָ פֶּן יִמָּעֻט, עַל כֵּן הֵם
עוֹשִׂים עֲצָמָם בְּאֱלִמִּים, וּבְחֻקֵּי הַיָּד
הֵם כּוֹבְשִׁים פִּיהֶם לְהִשִּׁיב יָד לְפָנָיִךְ. וְגַם
זֶה פֶּרוּשׁ יִקְרָ: תוֹרָה יב

(יב) נְטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ. יֵשׁ
רָמֶז לְמָה שֶׁאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ
ו"ל (סוֹטָה יא) 'כִּיּוֹן שֶׁהִרְגִּישׁוּ בָּהֶם
הַמַּצְרִים הָיוּ מִבְּקָשִׁים לְהִרְגֵם, וְנִעֲשָׂה
לָהֶם נֶס וְנִבְלָעִים בְּקִרְקֵעַ, וְאַחֲרֵי כֵן
מִבְּצָבָיִם וְעוֹלָם וְבָאִים לְבֵיתָם
עֲדָרִים עֲדָרִים כּו', וְעַל הַיָּם הֵם
הַכִּירוּהוּ תְּחִלָּה וְאַחֲרָיו (פְּסוּק ב) **זֶה אֱלֹהֵי**
וְעַל זֶה אֲמַר (פְּסוּק יא) **עֲשֵׂה פֶלֶא**, וּמָה
הַפֶּלֶא, **נְטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ**
לִישְׁרָאֵל שֶׁהוֹכִיר בְּפִסּוּק **מִי כִמּוֹ
בְּאֵלִם ה'**, וְאַחֲרֵי כֵן **נְחִיתָ בְּחִסְדְּךָ עִם
זוֹ גְּאֻלָּתְךָ**, כִּי הִלְכוּ לְבֵיתָם עֲדָרִים
עֲדָרִים. וְאַחֲרֵי כֵן **נִהְלֵתָ בְּעֶזְרְךָ אֶל נוֹה
קִדְשֶׁךָ**, כִּי הֵם הַכִּירוּהוּ תְּחִלָּה וְאַחֲרָיו
הִשְׁכִּינָה בְּנוֹה קִדְשׁוֹ וְתִבְרָךְ:

וַיֵּשׂ אוֹמְרִים שֶׁאֲמַר זֶה הִרְךָ שׁוֹאֵל
וּמִשִּׁיב, לְמָה אֵתָּה ה' הַבֹּאֶת אֶת
הַמַּצְרִים אֶל הַיָּם סוּף לְהִטְבִּיעֵם שָׁמָּה,
וְאֵלֹהֵי רָצִיתָ לִנְטוֹת יָדְךָ עֲלֵיהֶם, אֲזִי
תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ כְּשֶׁאֵל חַיִּים בְּמִקּוֹמָם.
וְנִתְּנָה תְּשׁוּבָה לְדָבָר, **נְחִיתָ בְּחִסְדְּךָ עִם
זוֹ גְּאֻלָּתְךָ, נִהְלֵתָ בְּעֶזְרְךָ כְּאִשְׁרֵי יִנְהַל**
הָרֹעֶה אֶת עֲדָרוֹ אֶל מִקְרָעָה כִּרְרָב
בְּלֹא צֶעַר מִלְּחָמָה, כִּי בְּצִאתָם
מִמִּצְרַיִם לֹא הָיוּ מְלֻמְּדֵי מִלְּחָמָה. עַל
כֵּן הִבִּיאָם לַיָּם סוּף שֶׁהָיָה קוֹלּוֹ דּוּמָה
מִסּוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ (מְכִילָתָא יִתְרוֹ מִס'
דְּעַמְלָק א), וְעַל יְדֵי זֶה **שָׁמְעוּ עַמִּים
יִיגָזְזוּן** וְלֹא הָיוּ צָרִיכִין לְמִלְחָמוֹת

מִשְׁכִּימִים וְשׁוֹאֲלִים בְּשָׁלוֹם הַמִּלָּךְ,
אַחֲרֵי כֵן הוֹשִׁיב בָּהּ דִּיּוּרִים פְּקָחִים,
עֲמָדוֹ וּמִרְדּוֹ בְּמִלָּךְ כּו', אֲמַר הַמִּלָּךְ
תִּחְזֹר הַפְּלִטָּין לְכַמוֹת שֶׁהָיָה, כֵּן
מִתְחַלֵּת בְּרִית הָעוֹלָם הָיָה קְלוּסוֹ שֶׁל
הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִן הַיָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר
(תְּהִלִּים צג ד) 'מִקְלּוֹת מִיָּם רַבִּים אֲדִירִים
מִשְׁבְּרֵי יָם אֲדִיר בְּמִרוֹם ה'" כּו'. וּלְפִי
מִדְרָשׁ זֶה נִקְרָאוּ הַיָּמִים אֱלִמִּים, וְקְלוּסוֹ
שֶׁל הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹלָה מֵהֶם, הֵן
עַל יְדֵי שֶׁהֵם עוֹשִׂים רָצוֹן קוֹנֵם הַפֶּה
טִבְעָם, הֵן עַל יְדֵי שֶׁהִבְרִיּוֹת מִסְפָּרִים
כְּבוֹד אֵל עַל יְדֵי שֶׁרֹאִין פְּעֻלַּת הַיָּמִים
אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּדוֹר הַמַּבּוּל וּבִקְרִיעַת יָם
סוּף, וְדוּמָה כְּאֵלֹהֵי הַיָּם הַיָּמִים 'מִסְפָּרִים
כְּבוֹד אֵל' אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם אֱלִמִּים:

**עַל כֵּן אֲמַר מֹשֶׁה מִי כִמּוֹ בְּאֵלִם ה',
אֶפְלוֹ הָאֱלִמִּים אוֹמְרִים מִי כִמּוֹ,
וְאַחֲרָיו זֶה עַל מָה שֶׁעָשׂוּ הַיָּמִים הָאֱלִמִּים
בִּקְרִיעַת יָם סוּף. וּמָה שֶׁנֶּאֱמַר **בְּאֵלִם
חֹסֵר מֶ"ם**, בְּיָד לְדָרֵשׁ **בְּאֵלִם** גַּם בֵּן
לְשׁוֹן 'חֻקִּים', רָמֶז לַיָּמִים אֲדִירִים, כִּי
'אֲדִירִים' הֵינּוּ לְשׁוֹן חֻקִּים כִּמוֹ **בְּאֵלִם
שֶׁהוּא לְשׁוֹן חֻקִּים**, וְכִמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (פְּסוּק ט)
צִלְלוּ כַּעֲפֻרַת בָּמִים אֲדִירִים. וְזֶה
פֶּרוּשׁ יִקְרָ. וּמָה שֶׁנִּדְרָשׁ זֶה (גִּישׁוֹן שם) עַל
טִיטוּס, לְפִי שֶׁעָמַד עֲלָיו נִחְשׁוֹל שֶׁל יָם
לְהִטְבִּיעוֹ, וְכַדְמִסִּיק שֶׁם בְּגִמְרָא.
וּבִהְנִיחָה זֶה מִשְׁמַעוֹת כָּל הַמִּדְרָשִׁים
אֲחֵד הוּא, לְדָרֵשׁ 'אֵלִם' חֻקִּים וְאֱלִמִּים
כְּאַחֵד:**

דְּבַר אַחֲרֵי, לְפִי שֶׁכָּל הַמִּדְרָשׁ לְסַפֵּר
בְּשִׁבְחוֹ וְתִבְרָךְ נִקְרָא מִמַּעַט, כִּמוֹ
שֶׁפֶּרֶשׁ רִשְׁי"י עַל פְּסוּק **נוֹרָא תְהִלָּתְךָ**,
עַל כֵּן אֲמַר **מִי כִמּוֹ בְּאֵלִם**, הֵינּוּ
בְּחֻקִּים הַכּוֹבְשִׁים אֶת עֲצָמָם מִלְּסַפֵּר
תְּהִלָּתְךָ מִיִּרְאָה פֶּן יִמָּעֻטוּ בְּתִהְלָתְךָ עַל
כֵּן הֵם עוֹשִׂים אֶת עֲצָמָם בְּאֱלִמִּים,
וְאַצֵּל כְּתוּב אֵלֹהֵי **מִי כִמּוֹ ה'**, כִּי 'לָךְ
דְּמִיָּה תְהִלָּה' (תְּהִלִּים סב), הַשְׁתִּיקָה הִיא

בְּאֵלִם הוּא בְּחֻקִּים כִּמוֹ שֶׁפֶּרֶשׁ רִשְׁי"י,
וְכֵן פֶּרוּשׁוֹ, כִּי כָל הַשּׁוֹמֵעַ עֲלִבּוֹנוֹ
וּמִתְאַפֵּק לְהִיּוֹת כְּמִחְרִישׁ וְכוּכֵשׁ אֶת
כַּעֲסוֹ, הָרִי הוּא חֹק וְתִקְיָה, כִּי 'אִיזוּהוּ
גִבּוֹר הַכּוֹבֵשׁ אֶת 'יִצְרוֹ' (אֲבוֹת פ"ד מ"א), כֵּן
בְּנוֹן שֶׁהֲקֵדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵעַ וְשׁוֹתֵק
וְעוֹשֶׂה אֶת עֲצָמוֹ בְּאֵלִם כְּבִיכּוֹל, וְזֶה
מִצַּד יָד הַחֻקָּה שֶׁלֹּא יִתְבָּרֵךְ שְׂכֻבְבֵשׁ
אֶת כַּעֲסוֹ וְשׁוֹתֵק לְמַכְעִיסִים, כִּמוֹ
שֶׁשִּׁתֵּק לְפָרְעָה עַל אֲשֶׁר אָמַר (לְעִיל ה) 'מִי ה'
וְכֵן שִׁתֵּק לְטִיטוּס עַל חֲרוּפּוֹ
וְגִדּוּפּוֹ (גִּישׁוֹן שם). עַל כֵּן דָּרְשׁוּ מִי כִמּוֹ
בְּאֵלִם 'בְּאֱלִמִּים', וּמֹשֶׁה אֲמַר זֶה עַל
חֲרוּפּוֹ שֶׁל פֶּרְעָה, וּמִמַּנּוֹ הִבִּיאֻ (שם)
פְּסוּק זֶה לְרָאִיָּה עַל טִיטוּס, וְלַעֲלֹם
מִשְׁמַעוֹת **בְּאֵלִם** בְּחֻקִּים מִמֶּשׁ כְּאַמּוֹר:
וְאֵם נִפְשָׁךְ לוֹמֵר 'בְּאֱלִמִּים' מִמֶּשׁ, נוֹכַח
לְפָרֵשׁ שֶׁמֹּשֶׁה אֲמַר שֶׁכָּל כֵּן
שִׁבְחוֹ וְתִבְרָךְ גְּדוֹל, עַד שֶׁאֶפְלוֹ
הָאֱלִמִּים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם פֶּה לְדַבֵּר,
מִכָּל מְקוֹם קְלוּסוֹ וְתִבְרָךְ עוֹלָה מֵהֶם
כְּאֵלֹהֵי אֲמָרוֹ בְּפֶה מְלֹא 'מִי כִמּוֹ ה', עַל
דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים ט ב-ד) 'הַשְּׁמַיִם
מִסְפָּרִים כְּבוֹד אֵל וְגו', אֵין אֲמַר וְאֵין
דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמַע קוֹלֶם וְגו', וְאֵם בֵּן
אֵיךְ הֵם מִסְפָּרִים כְּבוֹד אֵל, אֲלֹא וְדֹא
שֶׁעַל יְדֵי שֶׁהִבְרִיּוֹת רּוֹאִים תְּנוּעוֹת
הַשְּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם, הֵם 'מִסְפָּרִים כְּבוֹד
אֵל', וְעַל יְדֵי שֶׁהִבְרִיּוֹת מִסְפָּרִים כְּבוֹד
אֵל עַל יְדֵי תְּנוּעוֹת הַשְּׁמַיִם, דּוּמָה
כְּאֵלֹהֵי הַשְּׁמַיִם מִסְפָּרִים, אֵף עַל פִּי
שֶׁבְּאַמְתָּ הֵם אֱלִמִּים וְאֵין בָּהֶם אֲמַר
וּדְבָרִים. לָכֵן נֶאֱמַר כָּאֵן **מִי כִמּוֹ
בְּאֵלִם** 'בְּאֱלִמִּים', אֶפְלוֹ בְּפֶה הָאֱלִמִּים
גְּדוֹל שִׁבְחוֹ כְּאֵלֹהֵי אֲמָרוֹ **מִי כִמּוֹ ה'**,
וְכָל שֶׁכֵּן בְּפִי הַמִּדְבָּרִים:

וְאַמַּר זֶה גַּם עַל הַיָּמִים, עַל דֶּרֶךְ שֶׁמִּסִּיק
בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (ה א) 'קוֹנוֹ הַיָּמִים'
(בִּרְאשִׁית ט א) 'מִשָּׁל לְמִלָּךְ שֶׁבְּנָה פְּלִטָּין,
וְהוֹשִׁיב בָּהּ דִּיּוּרִים אֱלִמִּים וְהֵם

(יג) נְחִיתָ בְּחֶסֶדְךָ עִם־זֵו גָּאֻלְתָּ נְהַלְתָּ בְּעֶזְךָ אֶל־נֹחַ
יג דְּבַרְהִי בְּטֹבְתָךְ עָמָא דְנָן דְּפָרְקִתָּא
טוֹבְרַהִי בְּתַקְפָּךְ לְדִירָא דְאֶדְשָׁךְ:
קִדְשָׁךְ:

כ"י • נְהַלְתָּ • לשון מנהל, ואונקלוס תרגם לשון נושא וסובל, ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית.

(יד) שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן חֵיל אָחֹז יִשְׁבִּי פִלִּשְׁתִּי:
יד שְׁמַעְו עַמְמִיָּא וְזַעו דְּחֵלָא אֶחְדַּתְנִין דְּהֵו
יְתַבִּין בְּפִלִּשְׁתִּי:

כ"י • יִרְגְּזוּן • מתרגזין. יִשְׁבִּי פִלִּשְׁתִּי • מפגי שהרגו את בני אפרים שמהרו את הקץ ויצאו בחזקה, כמפרש
ב'דברי הימים', והרגום אנשי גת.

(טו) אִזּוּ נִבְהַלּוּ אֱלֹפֵי אֱדֹם אֵילֵי מֹאָב יֶאֱחֹזְמוּ רַעַד
נִמְגֹו כָּל יִשְׁבִּי כְנַעַן:
טו כִּכְּן אֶתְבַּהִילוּ רַבְרַבִּי אֱדֹם תְּקִיפִי מֹאָב
אֶחְדַּתְנִין רְתִיתָא אֶתְבַּרו כָּל דְּהֵו יְתַבִּין
בְּכַנְעַן:

כ"י • אֱלֹפֵי אֱדֹם אֵילֵי מֹאָב • (מכילתא) וְחֵלָא לֹא
הָיָה לָהֶם לִירָא כְּלוּם, שְׁהָרִי לֹא עָלִיהֶם הוֹלְכִים?
אֵלָא מִפְּנֵי אֲנִינֹת, שְׁהִיו מִתְאַוְנִים וּמִצְטַעְרִים עַל
כְּבוֹדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. נִמְגֹו • כְּמוֹ (תהלים עה)
"בְּרַבִּיבִים תִּמְגַּנֶּנָּה". אֶמְרוּ: 'עָלִינוּ הֵם בָּאִים
לְכַלּוֹתֵנוּ וְלִירֹשׁ אֶת אֶרְצֵנוּ'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 92)

עַלִּינוּ הֵם בָּאִים . . לִירֹשׁ אֶת אֶרְצֵנוּ (רש"י טו, טז)
נִרְאָה, שְׁלִישִׁיבִי כְנַעַן נִדְעָה שְׁהִקְבָּה הַבְּטִיחַ לְאַבְרָהָם
שֶׁיִּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ. וְרָאָה רִשִׁי וְיִשְׁלַח (לד, ל): 'מִסְרַת
הִיתָה בִּיד כְּנַעֲנִים שִׁיפְלוּ בִּיד בְּנֵי יַעֲקֹב, אֵלָא שְׁהִיו אוֹמְרִים

(טז) תִּפְּלֵ עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפָחַד בְּגִדְלֵ זְרוּעֶךָ יִדְמוּ
כָּאֶבֶן עַד־יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עִם־זֵו קִנִּיתִי:
טז תִּפְּלֵ עֲלֵיהֶן אֵימָתָה וְיִדְמוּ
תַּקְפָּךְ יִשְׁתַּקֵּן כָּאֶבֶן עַד דִּיעֲבֹר עִמָּךְ יְיָ יְיָ
אֶרְנוּנָא עַד דִּיעֲבֹר עָמָא דְנָן דִּי פָרְקִיתָא יְיָ
יִרְדְּנָא:

כ"י • תִּפְּלֵ עֲלֵיהֶם אֵימָתָה • (מכילתא) עַל הַרְחֻקִּים.
וּפָחַד • עַל הַקְּרוֹבִים, כְּעֶנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ב) "כִּי
שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ וְגו'". עַד יַעֲבֹר עַד יַעֲבֹר •

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 68 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

איך מתגברים על הנסיונות "הקְרוֹבִים"?

בְּשִׁירַת הַיָּם נֶאֱמַר "תִּפְּלֵ עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפָחַד" (טו, טז)
וּפִירֹשׁ רִשִׁי "אֵימָתָה עַל הַרְחֻקִּים, וּפָחַד עַל הַקְּרוֹבִים".
וְיֵשׁ לְבָאֵר הַסֵּדֶר בְּפִתּוֹב - תִּפְּלָה רְחוֹקִים, וְאַחֲרֵי־כֵן קְרוֹבִים
- בַּעֲבוּדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:
מִלְחָמַת יִשְׂרָאֵל עִם הָאֻמּוֹת רוֹמְזֶת גַּם עַל מִלְחָמַת הַיָּצֵר,
שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיף לְכַבֵּשׁ אֶת ז' הַמִּדּוֹת הַרְעוּת
שָׁבוּ, שִׁהִיו תַּחַת מְמִשְׁלַת הַקִּדְשָׁה.

גְּדוּלוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ב ט) 'וְכִי
נִמְגֹו כָּל יִשְׁבִּי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם כִּי
שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ ה' מִי יָם סוּף
מִפְּנֵיכֶם, וְאֵלֹו הָיוּ נִבְלָעִים בְּקִרְקַע
בְּמִקּוֹמָם, לֹא הָיָה הַקּוֹל נִשְׁמָע לְמִרְחוֹק
וְלֹא רָגֹז וְחֵלֹו כָּל מַלְכֵי כְנַעַן, וְהָיוּ
יִשְׂרָאֵל צָרִיכִין גְּדוּלוֹת: תורה יג
לְמִלְחָמוֹת

כלי יקר – עוז והדר

להתגבר על נסיונות ומדות רעות ה"קרוכים".

וזהו מה שהכתוב אומר "תפל עליהם אימתה ופחד", שהקב"ה מטיל אימה ופחד על היצירה, שלא יוכל להתגבר ולשלוט חס-ושלום על איש ישראל, כמאמר חז"ל (סוכה נב, ב. ועוד) "אלמלא הקב"ה עוזרו, אין יכול לו". ועל-פי-זה מובן מה שבתחלה נופלת אימה על הרחוקים

ואחר-כך פחד על הקרובים, כי פעולת העזר מלמעלה היא מן הקל אל הכבד, דתחלה פועל עזר זה שהאדם לא יפגע לתאוות כאלו שהן רחוקות ממנו, ואחר-כך פועל עזר זה עוד יותר, שמטיל הקב"ה פחד על היצירה, באופן שאין לו כח להתגבר על האדם אפילו בתאוות כאלו שקרובות הן לאדם להכשיל בהם.

(י) תבאמו ותפעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני בוננו יריך:

יו תעלנו ותשרנו בטיור דאחסנתך אחר לבית שכןתך אחקנתא יי מקדשא יי אחקנוהי ידיך:

פַּעֲלַתְּ. מִקְדָּשׁ • הַטַּעַם עָלָיו זָקָף גָּדוֹל, לְהַפְרִידוֹ מִתְּבַת הַשָּׁם שֶׁלֹּאֲחֲרָיו, הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר "בּוֹנְנוּ יָדִיךְ", ה'. חָבִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּיַד אַחַת, שֶׁנֶּאֱמָר: (ישעיה מט) "אֵף יְדֵי יְסֻדָּה אֶרֶץ", וּמִקְדָּשׁ בְּשֵׁתֵי יָדַיִם, וְאִימָתִי יִבְנֶה בְּשֵׁתֵי יָדַיִם? בּוֹמֵן שֶׁ"ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד", לְעֵתִיד-לָבָא שֶׁכָּל הַמְּלוּכָה שָׁלוֹ.

כ"י • תבאמו • נתנבא משה שלא יכנס לארץ, לך לא נאמר 'תביאנו'. (נראה שצריך לומר שלא יכנסו לארץ וכו' והכי איתא בהדיא פרק 'יש נוהלין' דף קי"ט ובמכילתא: 'הבנים יכנסו ולא האבות' אף שלא נגזרה גזרת מרגלים עדין, מפל-מקום, נבא ולא ידע מה נבא. מהרש"ל). מִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ • מִקְדָּשׁ שֶׁל מִטָּה מִכּוֹן בְּנֶגֶד כֶּסֶף שֶׁל מַעֲלָה אֲשֶׁר

(יח) יהוה ימלך לעלם ועד:

יח יי מלכותה קאם לעלם ולעלמי עלמאי:

כ"י • לעולם ועד • לשון עולמית הוא, והי"ו בו יסוד, לפיכך היא פתוחה, אבל (ירמיה כט) "וְאֲנֹכִי הַיּוֹדֵעַ וְעַד" שֶׁהִי"ו בּוֹ שְׁמוּשׁ, קִמּוּצָה הִיא.

(יט) כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהוה עליהם אתמי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים: פ

יט ארי עלו סוסות פרעה ברתכוהי ובפרשוהי בימא ואמיכ יי עליהון ית מי ימא ובני ישראל הליכו ביבשתא בגו ימא:

כ"י • כי בא סוס פרעה • באשר בא.

כלי יקר – עזר וזהר

הַמְּשַׁכֵּן בְּנוֹי, וְכִמּוֹ שֶׁנֶּאֱמָר (במדבר ח ד) 'כֵּן עָשָׂה הַמִּנְרָה' 'הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲשֵׂאָהּ' (במדבר יו ד), וְכֵן כָּל מַעֲשֵׂה הַמְּשַׁכֵּן: תורה יח
(יח-יט) ה' ימלך לעלם ועד. כי בא סוס פרעה. יש לפרש מלת **פי**, לפי שפרעה היה חולק על מלכות שדי ואמר (לעיל ה א) 'מי ה', ואלו לא היה הקדוש ברוך הוא עושה שפטים בפרעה, אם כן יש לחוש שגם לדורות יקומו בנים סוברים ויבכישו מלכותו יתברך. אבל מעתה שנעשה בפרעה משפט כתוב, שוב לא יהיה שום חולק ומערער על מלכות שדי יתברך, וה' ימלך לעלם ועד, כי יראו כל העולם כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וגו', ומאז מורא יעלה

שמואל (ראה רש"י תהלים קיח טו), אבל המקדש שהוא האמצעי המצרף עליונים ותחתונים נברא בשתי ידים, כי שם מדור השכינה עם התחתונים שֶׁנֶּאֱמָר (לחזן כה ח) 'וְשִׁכְנֹתֵי בְתוּכִם', ומשם נברא גם האדם (בר יד ח) האמצעי בין העליונים לתחתונים ראה דברי רבינו דברים לב א. וזהו ענין ה'סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה' (בראשית כה יב), ואמצע שפועל בנגד בית המקדש (בר סט ז), כי הוא האמצעי באמור:
ומה שֶׁקִּרְאוּ הַמִּקְדָּשׁ מַעֲשֵׂה צִדִּיקִים, וְהַכְּתוּב אֹמֵר 'בּוֹנְנוּ יָדִיךְ' הֵינּוּ יְדֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לְפִי שֵׁשׁ לְשִׁנֵּיהֶם חֶלֶק בְּזֶה הַבְּנוֹן, כִּי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִרְאָה לְמִשְׁה תַּבְּנִית כָּל

(יז) מִקְדָּשׁ ה' בּוֹנְנוּ יָדִיךְ. לפי שהמשכן נעשה כלו על פי ה' מאליו, כי בכל מעשה המשכן נאמר 'וְהִקַּמְתָּ אֶת הַמְּשַׁכֵּן כַּמִּשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הִרְאִיתָ בְּהָר' (לחזן כו ז), על כן נאמר **בּוֹנְנוּ יָדִיךְ**:
ונקט ידיו שתיים במשמע, פרש רש"י 'שהעולם נברא ביד אחת והמקדש בשתי ידים כו', ובפרק קמא דתהבות (ה) אמרו 'גדולים מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ, דאלו שמים וארץ נבראו ביד אחת, שֶׁנֶּאֱמָר (ישעיה מח א) 'אֵף יְדֵי יְסֻדָּה אֶרֶץ וַיְמִינִי טַפְחָהּ שָׁמַיִם', וְאֵלּוֹ בְּמַעֲשֵׂה צִדִּיקִים כְּתִיב מִקְדָּשׁ ה' בּוֹנְנוּ יָדִיךְ. וְטַעֲמוֹ שֶׁל דָּבָר, כִּי הָעֲלִיוֹנִים מִצַּד מַעֲלָתָן נִבְרְאוּ בְּיַד יְמִין, וְהַתַּחְתּוֹנִים בְּיַד

(כ) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנִּבְיָאָה אֶחָת מֵאֲחֹת אֶהֱרֹן אֶת־הַתָּפָא בִידָהּ וַתַּצָּאן כָּל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בַּתָּפִים וּבַמַּחֲלָת:

כ ונסִיבַת מִרְיָם נְבִיאָתָא אַחְתָּהּ דְּאֶהֱרֹן יָת תָּפָא בִידָהּ וַנִּפְקִי כָל נְשֵׂאֵי בִתְרֵהָ בַתָּפִין וּבַחֲנָגִין:

עֲלֶיהָ כְּשֶׁנֶּצְטָרְעָה, נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ. אֶת הַתָּפָה • כָּלִי שֶׁל מִינֵי זָמֶר. בַּתָּפִים וּבַמַּחֲלָת • מִבְּטָחוֹת הָיוּ צִדְקָנִיּוֹת שֶׁבִּדּוּר שֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם נִסִּים, וְהוֹצִיאוּ תָפִים מִמֶּצְרַיִם.

כ"י◀ וַתִּקַּח מִרְיָם הַנִּבְיָאָה • הֵיכָן נִתְנַבְּאָה? כְּשֶׁהִיָּתְהָ אֶחָת מֵאֲחֵרֵי, קִדְּם שְׁנוֹלֵד מִשָּׁה, אִמָּהּ: 'עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֶּן וְכוּ', כְּדֹאִיתָא ב'סוֹטָה' (דף י"ב). דְּבָר אַחֵר: "אֶחָת מֵאֲחֵרֵי", לִפִּי שְׁמֶסֶר נִפְשׁוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת ש"פ בשלח וי"ד שבט תשכ"ז)

"נִקְבָּה תְּסוּבָב גְּבֵר", מִכָּל־מְקוֹם עֲלִיהֶן לְדַעַת, אֲשֶׁר כְּמֹאֲמֵר רַז"ל "אִיזוּהִי אִשָּׁה כְּשִׁירָה הַעוֹשֶׂה רְצוֹן בַּעֲלָהּ", **וְעַל־יָדֵי זֶה** דִּקְרָא תְּבֹאֲנָה לִידֵי גִלְיָי הַמַּעֲלֹת הַנִּמְצָאוֹת בָּהֶן.

וְהוֹרָאָה זֹאת הִיא לֹא רַק בְּנוֹגַע לְאוֹתָן הַמַּעֲלֹת אֲשֶׁר נִרְאָה בְּגִלְיָי שֶׁהֵן מִקְבָּלוֹת מִבַּעֲלֵיהֶן, אֲלָא גַם - לְהַמַּעֲלֹת שֶׁיִּשְׁנֶן בְּנָשִׁים מִצַּד עֲצָמָן, וְכַמּוֹרֵז גַּם כֵּן בְּפִירוּשׁ רַש"י דִּלְכוּ:

דְּלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹבֵן: לָמָּה בָּאָמֶת (אֶהֱרֹן מִסֵּר נִפְשׁוֹ עֲלֶיהָ, וְלָכֵן) "נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ" שֶׁל אֶהֱרֹן דִּקְרָא? אֲמָנָם הִטְעַם בָּזֶה, כִּי צַד הַשּׁוֹהַ בָּהֶם: עֲנִינוּ שֶׁל אֶהֱרֹן הוּא "אוֹהֶב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמִקְרָבָן לְתוֹרָה"; וְכֵן עֲנִינוּ שֶׁל מִרְיָם הוּא "פּוֹעֵה וּמִדְּבָרֶת וְהוֹגֵה לְוֹלֵד כִּדְרָךְ הַנָּשִׁים הַמְּפִיסוֹת תִּינוּק הַבּוֹכָה" - וְלָכֵן הוּא מִסֵּר נִפְשׁוֹ עֲלֶיהָ, וְנִקְרָאת עַל שְׁמוֹ.

וּבִזֶּה הֶרְמֵז, שֶׁאִף בְּעֲנִינִים שֶׁהֵן מִמַּעֲלֹת הַנָּשִׁים מִצַּד עֲצָמָן, וְכַלְשׁוֹן רַש"י "**כִּדְרָךְ** הַנָּשִׁים הַמְּפִיסוֹת וְכוּ", הֵינוּ שֶׁמִּטְבַּע הָאִשָּׁה לִקְרֹב וְכוּ', גַּם **בָּזֶה** אוֹמְרִים שֶׁהִיא "נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ" שֶׁל אֶהֱרֹן, שֶׁצִּירִיכָה לִקְבֹּל גַּם זֶה מֵהַבְּעַל וְכוּ'. וְלֹאִידֵךְ מוֹבֵן, שֶׁלֹּאֲחֵר שֶׁמִּקְבָּלָת מֵהַבְּעַל, מִתְּגַלֵּת בָּהּ כָּל מַעֲלּוּתֶיהָ עוֹד בְּאוֹפֶן נֶעֱלָה יוֹתֵר מֵהַבְּעַל, וְהִיא גַּם מִשְׁפַּעַת מַעֲלּוּתֶיהָ אֵלָיו, עַד שֶׁלְעֵתִיד־לְבוֹא יְבוֹא הַדָּרֵךְ לִידֵי גִלְיָי, כִּי "נִקְבָּה תְּסוּבָב גְּבֵר".

מִרְיָם מוֹרָה עַל סְפִירַת הַמַּלְכוּת - וּבִסְפִירַת הַמַּלְכוּת מוֹצֵאִים אָנוּ ב' עֲנִינִים: סְפִירַת הַמַּלְכוּת מוֹשְׁרֶשֶׁת בְּעֲצָמוֹתַי ית', לְמַעֲלָה מִכָּל הַסְפִירוֹת; סְפִירַת הַמַּלְכוּת "לִית לָהּ מִגְרָמָה כְּלוּם" (בְּדוּגְמַת הַלְבָנָה שֶׁנִּמְשָׁלָה אֵלֶיהָ), כִּי־אִם רַק מֵה שֶׁמִּקְבָּלָת מֵהַסְפִירוֹת שֶׁלְמַעֲלָה מִמֶּנָּה; וּלְפִי שֶׁהִיא בְּבַחֲנִית בִּיטוּל גִּמּוּר, וְרַק **מִקְבָּלָת** מֵהַסְפִירוֹת שֶׁלְמַעֲלָה מִמֶּנָּה, לָכֵן אֶפְשָׁר שִׁירָגֵשׁ בָּהּ כַּח הַעֲצָמוֹת שֶׁיִּשְׁנֶן בְּאוֹר הַנִּמְשָׁף אֵלֶיהָ (אִף שֶׁאֵינוֹ מוֹרָגֵשׁ בַּסְפִירוֹת שֶׁלְמַעֲלָה מִמֶּנָּה).

עַל־דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּמִרְיָם - וּמִרְמֵז הַדָּרֵךְ בְּב' הַפִּירוּשִׁים שֶׁבִּרְש"י:

פִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן מְדַבֵּר בְּ**מַעֲלּוּתֶיהָ** שֶׁל מִרְיָם - שֶׁהִיָּתְהָ נְבִיאָה, וְנְבִיאָה גְדוֹלָה וּנְמַנְבָּאָה (וּמַגְלָה וּמִמְשִׁיכָה) לִידַת מִשָּׁה, וּבְפִירוּשׁ הַב' מְבֹאֵר שֶׁ"נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ" שֶׁל אֶהֱרֹן - הֵינּוּ **שֶׁבְטִילָה** וְטִפִּילָה אֵלָיו וְעַל־יָדֵי מִסִּירוֹת נִפְשׁ דְּאֶהֱרֹן עֲלֶיהָ פֶּעַל אֲשֶׁר יִכּוּפֵּר דִּיבּוּרָהּ וְכוּ'; וְנִתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁגַם לְפִירוּשׁ הַב' "מִרְיָם הַנִּבְיָאָה אֶחָת" - מִדְּגִישׁ גּוֹדֵל מַעֲלַת מִרְיָם: זֶה שֶׁיִּשְׁנֶן מַעֲלּוֹת בְּמִרְיָם, סְפִירַת הַמַּלְכוּת (הַתְּחִלָּת פִּרְש"י) הוּא לְפִי שֶׁבְטִילָה לְאֶהֱרֹן, בַּחֲנִינָת שׁוֹשִׁיבֵינָא דְּמִטְרוּנִיתָא, זְעִיר־אֲנִפִּין, שֶׁלְמַעֲלָה מִמֶּנָּה (פִּירוּשׁ הַב').

וּמִזֶּה הוֹרָאָה מִיּוֹחֲדָת לְנִשְׁי וּבִגְוֹת יִשְׂרָאֵל: שֶׁאִף שֶׁכַּמָּה וְכַמָּה מַעֲלּוֹת בָּהֶן, שֶׁאֵין בְּאֲנָשִׁים (עַד שֶׁלְעֵתִיד־לְבוֹא

כלי יקר - עוז והדר

שְׁנֵהוּ שְׁמִיסִיק בִּילְקוּט פֶּרֶשָׁה זֹאת (רמב"ר) בְּפִסּוּק יִיסַע מִשָּׁה' שֶׁכָּל מִי שֶׁנֶּעֱשָׂה לוֹ נֶס וְאוֹמֵר שִׁירָה בְּיָדוֹעַ שְׁמוֹחֲלִין לוֹ כָּל עֲוֹנוֹתָיו, וּמִדְּהִיבֵן לְמַד לֹאֲמַר אִם לֹא מִלְשׁוֹן **מַחֲלָת** שֶׁנֶּזְכַּר בְּשִׁירַת נָשִׁים אֵלּוּ:

וַיִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר **וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם**, 'לָהֶן' מִבְּעֵי לָהּ לְמִימֶר. אֲלָא לְפִי שֶׁעַל הַיָּם בָּאוּ הַנָּשִׁים לְמִדְּרַגַּת הָאֲנָשִׁים בְּהַשְׁגַּת הַנְּבִיאָה, עַל כֵּן נֶאֱמַר לָהֶם כְּמִדְּבָרִים לְזָכְרִים, וְכֵן לְעֵתִיד נֶאֱמַר (יִרְמְיָה ל"א כ"א) "נִקְבָּה תְּסוּבָב גְּבֵר": תּוֹרָה כֹּא

וְהַנָּשִׁים יֵשׁ לָהֶם צַעַר לָדָה, עַל כֵּן לִקְחָה אֶת הַתָּפָא בִּידָהּ **וַתַּצָּאן כָּל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בַּתָּפִים וּבַמַּחֲלָת**, כְּדִי שֶׁתְּחַוֵּל עֲלֵיהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִתּוֹךְ שְׁמִחָה:

וַיִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר **אֶחָת מֵאֲחֵרֵי**, לְפִי שֶׁהִיָּתְהָ שְׁנֵה לֹא בְּנִבְיָאָה, אֲבָל לֹא לְמִשָּׁה, כִּי כֵּן מִשְׁמַע סוּף פֶּרֶשׁת בְּהַעֲלֹתָךְ (בְּמִדְּבָר י"ב ז) בְּפִסּוּק 'לֹא כֵּן עֲבָדִי מִשָּׁה', כִּי שֶׁם הָשׁוּי אֶהֱרֹן וּמִרְיָם בְּנִבְיָאָה, וְכֵן פֶּרֶשׁ מִהֶר"י אֲבָרְבִּנְאֵל:

וּלְשׁוֹן מַחֲלָת הוּא עֲנִין מַחֲלֵל עוֹן, וְכֵן כָּתַב רַבְּנֵי בְּחַיִּי, וְאוֹלִי

עַל רֵאשִׁים לְהִטִּיחַ דְּבָרִים כָּלִפִּי מַעֲלָה: תּוֹרָה כ

(כ) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנִּבְיָאָה וּגו'. עֲכָשׁוּ נַעֲשִׂית נְבִיאָה, כִּי בְּמַעֲמָד זֶה וְכוּ גַם הַנָּשִׁים לְרֵאוֹת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה עַד שֶׁאֲמָרוּ כֻּלָּם (פִּסּוּק ב) "**זֶה אֵלֵינוּ**, כְּאִמָּרוֹ רַבּוֹתֵינוּ וְכוּ" (מִכִּילָת מִס' דְּשִׁירָה א) 'רֵאשָׁתָה שִׁפְחָה עַל הַיָּם' כו'. לָכֵךְ נֶאֱמַר **וַתַּצָּאן כָּל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ**, כִּי הַנְּבִיאָה הַתְּחִלָּה בְּמִרְיָם וְכָל הַנָּשִׁים יֵצְאוּ בְּעֻקְבוֹתֶיהָ בְּמַעֲמָד זֶה כִּי כֻּלָּם וְכוּ לְנִבְיָאָה. וְלְפִי שֶׁאֵין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה כִּי אִם מִתּוֹךְ שְׁמִחָה' (שִׁבְת ל)

(כא) וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאָה גָּאָה
סוּם וְרָכְבוֹ רָמָה בָּיִם: ׀ ׀

כ"י • וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם • מִשָּׁה אָמַר שִׁירָה לְאֲנָשִׁים: הוּא אָמַר וְהֵם עֹזִינִן אַחֲרָיו, וּמִרְיָם אָמְרָה שִׁירָה לְאֲנָשִׁים
(מכילתא) •

(כב) וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־
מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשַׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ
מַיִם:

כ"י • וַיִּסַּע מֹשֶׁה • (מכילתא) הִסִּיעַן בְּעַל־כְּרָחִם,
שֶׁעָטְרוּ מִצְרַיִם אֶת סוּסֵיהֶם בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב וְכֶסֶף
וְאֲבָנִים טוֹבוֹת (מכילתא) וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצְאִין אוֹתָם
בָּיִם, וּגְדוּלָּה הָיְתָה בָּזֶת הַיָּם מִבִּזָּת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר:
(שיר השירים א) "תֹּרִי זָהָב נַעֲשֶׂה לָּךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף".
לְפִיכָךְ הִצְרִיךְ לְהִסִּיעַן בְּעַל־כְּרָחִם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך כא עמ' 77 – מוה"ד 'לקראת שבת')

השעם שהיה צריך ל'הסיע' את בני ישראל

מִכְסָּפִם וְזָהָב. וּלְפִי זֶה, בְּשָׁעָה שֶׁהַיְּהוּדִים רָאוּ בָיִם־סוּף
שֵׁשׁ לְמִצְרַיִם עוֹד כֶּסֶף וְזָהָב, מִמִּילָא הִבִּינוּ שֶׁהֵם מְחִיבִים
לְהִתְעַסֵּק בְּבִזָּת הַיָּם מִצַּד הַצּוּרִי שֶׁל "וַנִּצְלֹתָם אֶת מִצְרַיִם".
וְאַף־עַל־פִּי שִׁידְעוּ שֶׁ"בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם גּו' תַּעֲבֹדֶנּוּ עַל
הָהָר הַזֶּה" הוּא צוּרִי ה', בְּכָל־זֹאת חֲשַׁבּוּ שֵׁשׁ לְהִמָּתֵן עַד
שִׁיִּסִּימוּ אֶת מִצְוֹת "וַנִּצְלֹתָם", וּבִפְרָט שְׁמִיּוֹת "וַנִּצְלֹתָם"
הֵיא מִצְוָה עוֹבְרָת, וּמִצְוֹת תִּלְמוּד תוֹרָה (מִתֵּן תוֹרָה) נִדְחִית
מִפְּנֵיהָ.

וְהַגֵּם שֶׁנִּצְטוּוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה לְהַפְסִיק בְּבִזָּת הַיָּם, וְאֵם כֵּן הָרִי
זֶה הוֹכִיחָה שֶׁעַל־פִּי רְצוֹן ה' יֵשׁ לְהַפְסִיק בְּזֶה, וְלִהְיוֹת
לְעֹבֵר מִתֵּן תוֹרָה, בְּכָל־זֹאת הֵיחָ זֶה בְּעַל־כְּרָחִם, כִּי לְפִי
הַבְּנָתָם (בַּתוֹרָה) מִצְוֹת תִּלְמוּד תוֹרָה נִדְחִית מִפְּנֵיהָ וְכֵן־ל'.

ויסע משה את ישראל מים־סוף

וַיִּסַּע מֹשֶׁה – הִסִּיעַן בְּעַל־כְּרָחִם, שֶׁעָטְרוּ מִצְרַיִם אֶת
סוּסֵיהֶם בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב וְכֶסֶף וְאֲבָנִים טוֹבוֹת, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל
מוֹצְאִין אוֹתָם בָּיִם, וּגְדוּלָּה הָיְתָה בָּזֶת הַיָּם מִבִּזָּת מִצְרַיִם,
שֶׁנֶּאֱמַר תֹּרִי זָהָב נַעֲשֶׂה לָּךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף, לְפִיכָךְ הִצְרִיךְ
לְהִסִּיעַן בְּעַל־כְּרָחִם. (טו, כב. ובפרש"י)
וְצִרְיָו בְּאוֹר: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָדְעוּ שֶׁ"בְּהוֹצִיאָךְ אֶת הָעָם
מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדֶנּוּ אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה", שֶׁמִּקְרִיעַת
יַם־סוּף בָּאִים לְמִתֵּן תוֹרָה, עַד שֶׁמֶרֶב תִּשְׁוֹקֶתָם סָפְרוּ אֶת
הַיָּמִים שֶׁעַד מִתֵּן תוֹרָה, וְאִין כּוֹל לְהִיּוֹת שְׁבִזָּת הַיָּם תִּפְסֶה
מִקּוֹם אֶצְלָם יוֹתֵר מִהֶחֱלִיקָה לְמִתֵּן תוֹרָה?
וַיֵּשׁ לוֹמַר: בְּגֹאֲלֹת מִצְרַיִם הָיָה צוּרִי מֶה' "וַנִּצְלֹתָם אֶת
מִצְרַיִם", שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָיוּ צִרִּיכִים לְרוֹקֵן אֶת מִצְרַיִם

כלי יקר – עוז והדר

שֶׁרָצוּ לוֹמַר לְפִי שֶׁעַל יְדֵי שֶׁהָיוּ
עֹסְקִים בְּבִזָּה וְלֹא מִהָרָו לִילֵךְ אֶל
הַמִּדְבָּר מִקּוֹם קִבְּלַת הַתּוֹרָה, עַל כֵּן
נִעֲנְשׁוּ שֶׁלֹּא מִצְאוּ סֶתֶם מַיִם, כִּי כִּבְר
אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא (ולעיל ג יא)
'תַּעֲבֹדֶנּוּ אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה'
דִּהְיוּ קִבְּלַת הַתּוֹרָה וְהֵם הָיוּ עֹסְקִים
בְּבִזָּת הַיָּם וְלֹא אָמְרוּ נִלְכָּה וְנִרְוֹצָה
לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, עַל כֵּן נִעֲנְשׁוּ בְּחִסְרוֹן
הַמַּיִם, כִּמּוּ בְּרִפְיֵידִים שֶׁעַל שֶׁרָפוּ יְדֵיהֶם
מִן הַתּוֹרָה (סנהדרין קו), עַל כֵּן אָמַר גַּם
שָׁם (במדבר לג לד) 'וַיִּחַנּוּ בְּרִפְיֵידִם וְלֹא הָיָה
מַיִם לָעָם לְשִׁתוֹת': תוֹרָה כג

עַל כֵּן הִסִּיעַם בְּעַל כְּרָחִם:
וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשַׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא
מָצְאוּ מַיִם, מִדָּה כִּנְגִיד מִדָּה,
לְפִי שֶׁעָסְקוּ בְּבִזָּת הַיָּם יוֹתֵר מִהָרָאוּ,
וּמֵאֲזָז הָיוּ בְּלִתֵּי רָאוּיִם לְקַבֵּל הַתּוֹרָה
שֶׁנִּמְשְׁלָה לָמִים (תענית ז), עַל כֵּן נִעֲנְשׁוּ
בְּמֶה שֶׁלֹּא מִצְאוּ מַיִם. וְזוֹהֵר דִּעַת
רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּמִסְכַּת בָּבָא קָמָא (פב)
'דוֹרְשֵׁי רִשּׁוּמוֹת אָמְרוּ שֶׁהִלְכוּ שְׁלֹשָׁה
יָמִים בַּמִּדְבָּר בְּלֹא תוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלָה
לָמִים' כו', וּבְלִי כֶּסֶף שֶׁלֹּא כִּנְנוּ לוֹמַר
שֶׁחֲסִירוֹן מַיִם זֶה הֵינּוּ הַתּוֹרָה, דָּאֵם כֵּן
מֶה יַעֲשׂוּ בְּהִשְׁלָכַת עֵץ אֶל הַמַּיִם. אֵלָּא

(כב) וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל. עַד כִּי
אָנִי ה' רַפָּאֵךְ. פֶּרֶשׁ רַש"י
דוֹיִסַּע' הִסִּיעַם בְּעַל כְּרָחִם. לְפִי שֶׁלֹּא
רָצוּ לְפָרֵשׁ מִן בִּזָּת הַיָּם, וְהָיָה מֹשֶׁה
מִתְּנִירָא כֵּן רַבּוּי הָעֶשֶׂר וְכִיָּאֵם לְיָדֵי
חֲטָא, וּמַעֲשֶׂה הָעֶגֶל יוֹכִיחַ כִּי רַב זָהָב
שֶׁהִשְׁפַּע לָהֶם הָיָה סִבָּת עֲשִׂיתוֹ (ראה דברי
רבינו להלן ל ג), עַל כֵּן הִסִּיעַם בְּעַל כְּרָחִם.
וְעוֹד חֲשַׁב מֹשֶׁה שֶׁרַבּוּי הָעֶשֶׂר יִהְיֶה
סִבָּה לְשִׁלָּא יִהְיוּ רָאוּיִין לְקַבֵּל הַתּוֹרָה,
כִּי הַתּוֹרָה וְהָעֶשֶׂר בּוֹרְחִים זֶה מִן הָיָה
בְּצִרּוֹת זו לזו כִּמּוּ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קט עא)
'טוֹב לִי כִי צָנִיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶּיךָ',

כגֹּאֲתוֹ לְמַדָּה וְלֹא יִכִּילוּ לְמַשְׁתֵּי מֵיָא
מִמֶּדָּה אֲרִי מְרִירִין אֲנִין עַל כֵּן קָרָא שְׁמָה
מַדָּה :

ו"חֲמַתּוֹ בַּעֲרָה בּוֹ". הָרִי הָאֵשׁ שֶׁרָשׁ נִהְפָּכֶת לְחִי"ו
מִפְּנֵי שְׂנֵאָמָכֶת אֶל הָאֵשׁ הַנוֹסֶפֶת. וְכֵן "עָבַד וְאָמַה",
(בראשית ל) "הִנֵּה אָמְתִּי בִלְהָה". "לִנְפֶשׁ חִיָּה", (איוב לג)
וְזִקְמָתוֹ חִתּוֹ לְחֶם". "בֵּין הָרָמָה", וְתִשְׁוֹכְתּוֹ
הָרָמָה".

זש"י ויבאו מִמֶּרְתָּה • כְּמוֹ לְמֶרְה, ה"א בְּסוֹף תִּיבָה
בְּמָקוֹם לִמ"ד בְּתַחֲלִיתָהּ, וְהִתְיָוֹ הִיא בְּמָקוֹם ה"א
הַנִּשְׁרָשֶׁת בְּתִיבַת מֶרֶה, וּבִסְמִיכָתָה כְּשֶׁהִיא נִדְבָּקֶת
לִה"א שֶׁהוּא מוֹסִיף בְּמָקוֹם הַלִּמ"ד, תִּתְחַפֵּף הֵה"א שֶׁל
שָׂרֵשׁ לְתִי"ו, וְכֵן כָּל ה"א שֶׁהִיא שָׂרֵשׁ בְּתִיבָה תִּתְחַפֵּף
לְתִי"ו בְּסִמְכָתָהּ, כְּמוֹ (יַעֲשֶׂה כו) "חֲמָה אֵין לִי", (אִסְתָּר א)

כלי יקר – עוז והדר

שִׁשְׁשִׁלְשָׁה שְׁתַּפִּין בְּאֶדָם, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוא וְאֶבְיָיו וְאִמּוֹ' (קדושין לז,). על כן צִוָּה
עַל כַּבּוּד שְׁלֹשֶׁת יָחִיד, כִּי כַבּוּד הַשִּׁבְתָּ
הוא כַּבּוּד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּי מֵאִחֵךְ
שֶׁהִשְׁבַּת מוֹפֵת עַל חֵדוֹשׁ הָעוֹלָם הָזֶה,
נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן לִידֵעַ וְלִהְיוֹדִיעַ שֶׁהַקְדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא הִשְׁתַּף הַשְּׁלִישִׁי הַנוֹפֵחַ
בְּאֶפְיוֹ נִשְׁמַת חַיִּים, כִּי לְדַעַת מֵאֲמִינִי
הַקְדָּמוֹת אֵין לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֶלֶק
בִּיצִירַת הָאֶדָם. וְזֶה טוֹד נִשְׁמָה יִתְרָה
שִׁישׁ לְשׁוֹמְרֵי הַשִּׁבְתָּ בְּיוֹם הַשִּׁבְתָּ:

וַיִּרְאֶה לְדָבָר שֶׁנִּצְטוּוּ שְׁנֵיהֶם בְּמֶרֶה,
מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֹת
אֲחֵרוֹנוֹת (דברים ה יב, טו) בְּשִׁפְתָּ וּבִכְבוֹד
אָב וָאִם כְּאֶשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵיךְ, וְאָמְרוּ
חֻכְמֵינוּ וְיָל (סנהדרין נה) כְּאֶשֶׁר צִוָּה
בְּמֶרֶה, וְדוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אָמְרוּ שֶׁסּוֹף
תְּבוֹת שֶׁל אֲרֻבַּע תְּבוֹת אֵלוֹ עוֹלִין
בְּמִסְפָּר מֶרֶה, כִּי שֵׁם נִצְטוּוּ עֲלֵיהֶם.
וְהִפְרָה וְהִדִּינִין רְמוּזִים בְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר
חֹק וּמִשְׁפָּט, דִּהְיִנוּ חֻקְתָּ הִפְרָה
וּמִשְׁפָּטִים וְדִינִין. וְרָמְזוּ לְדָבָר, וְאֵלֶּה
הַמִּשְׁפָּטִים **אֲשֶׁר** (ולכן בא א) סוֹף תְּבוֹת
מֶרֶה, וְהִפְרָה אֲשֶׁר אֵין אֵין מוֹם' (במדב
א ט) רָמְזוּ לָקַח מִ"ם מִן 'פֶּרֶה' אֹז יִשְׁאֵר
מֶרֶה. וְאֵל תְּתַמָּה עַל שֶׁנִּכְתַּב מוֹם'
בְּיָיִו, כִּי דוּמָה לָזֶה כָּתַב ר"י בַּעַל
הַטּוֹרִים פֶּרֶשֶׁת וַיִּשְׁלַח (בראשית לב טו)
עֲזִים מֵאֵתִים' וגו' סוֹף תְּבוֹת שֶׁל כָּלֶם
מִ"ם, לִפִּי שֶׁשְׁלַח לוֹ בַּעַלִּי מוֹמִין שְׁאִינֶן
רְאוּיִין לְהִקְרָבָה:

וַיִּשְׁמַע לְמַצְוָה זוֹ, לְפִי שְׁעַל יְדֵי שְׂרָאוֹ
שְׂדֵדֶר מִרְיָנָא בְּדִבְרֵי מִרְיָנָא
בְּמִיתוּתוֹ, לֹא יִהְיֶה אַחֵר מִצְוָה זוֹ
שֶׁהִפְרָה מִטְמָאָה הַשְׁהוּרִים וּמִטְהַרֵּת
הַטְּמָאִים, וְכֵן פֶּרֶשׁ הַר"י בַּעַל הַשְּׁוֹרִים

הַדָּבָר הַזֶּה, אָז יֵאָמְרוּ גַם כֵּן שֶׁעַל יְדֵי
הַתּוֹרָה יִתְקַן מְרִירוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְאִם
יֵאָמְרוּ שֶׁבְּכֵחַ אִיוּו לַחֹשׁ עֲשֵׂה הַדָּבָר
הַזֶּה, לֹא יִהְיוּ רְאוּיִן לִקְבֹּל הַתּוֹרָה. לִכְךָ
נֶאֱמַר **וַיֹּרֶהוּ ה' עֵץ**, וְהִזָּה לוֹ לֹאמֹר
וַיֹּרֶהוּ, אֶלֶּא **וַיֹּרֶהוּ** הֵינוּ שֶׁלְּמֹד
דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משל ד ו)
וַיֹּרֶנִי וַיֹּאמֶר לִי יִתְקַן דְּבָרֵי לִכְךָ שֶׁמֹּד
מִצּוֹתֵי וְחִידֵי:

וְיֹאמֶר לוֹ לָקַחַת עֵץ, לְהַיּוֹת דְּגָמָא וּמִשְׁלָל
אֶל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת 'עֵץ חַיִּים',
וּלְמֵאן דְּאָמַר שֶׁהִיא זֵית אֲתִי שְׁפִיר
לְמִשְׁלָל עַל דְּבַרֵּי תוֹרָה, שֶׁתְּחַלְתָּה מִרְה
בְּיָתָא זֶה שֶׁתְּחַלְתּוּ מִר וְסוּפוּ מִתּוֹק. וְעַל
זֶה נֶאֱמַר **שָׁם שָׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם**
נִסְתָּהוּ, וְנִסְתָּוִן זֶה הוּא אִם יִהְיוּ רְאוּיִים
לְקַבֵּל הַתּוֹרָה:

וַיִּכְאֹשֶׁר הָאָמִינוּ יִשְׂרָאֵל כִּי בָכָח אֱלֹהֵי
עֲשָׂה מִשָּׁה אֵת כָּל הַמַּעֲשֶׂה
הַגָּדוֹל הַהוּא, עַל כֵּן מָסַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא שָׁם מִקְצַת מִצּוֹת, שִׁבְתָּ,
וּפְרָה אֲדָמָה, וְדִינִין, וְכַבּוֹד אֵב וְאִם
(ראה רש"י, סנהדרין נז), כִּי מִצּוֹת אֵלוּ יֵשׁ
לָהֶם יַחַס עִם זֶה הַמַּעֲשֶׂה, כִּי עַל יְדֵי
שִׂינָאִמִּינוּ בִּנְסָ זֶה יֵאֱמִינוּ גַם בַּחֲדוּשׁ
הַעוֹלָם אֲשֶׁר הִשְׁבַּת מוֹרֵה עֲלָיו. כִּי נִסֵּ
זֶה קָרוֹב לְמִצִּיאַת יֵשׁ מֵאֵין. כִּי מִתִּיקוֹת
מִיָּם זֶה נִתְּהוּה מִן לֹא דָבָר, כִּי הֵעֵץ
אֲשֶׁר הִשְׁלַף שָׁמָּה הָיָה גַם כֵּן מֵר, וְאִם
כֵּן לֹא נִמְתְּקוּ הַמִּיָּם כִּי אִם בְּדָבָר ה':
וְיִכְבּוֹד אֵב וְאִם יֵשׁ לוֹ דְּמִיוֹן עִם הַשְׁבַּת,
כִּי לֹא לַחֲנֹם נִסְמְכוּ שְׁנֵי מִצּוֹת

אֱלֹהִים בְּדִבְרוֹת רַאשׁוֹנוֹת וְאַחֲרוֹנוֹת,
וּבִפְּרֹשֶׁת קִדְשִׁים (ויקרא ט א) 'אִישׁ אָמַר
וְאָבְיו תִּירָאוּ וְאֵת שְׁבַתִּי תִשְׁמְרוּ'.
וְהַקְרֹב אֵלַי לֵאמֹר בּוֹה, שְׂבָא לְהוֹרֹת

(כג) וַיִּבְאוּ מִרְתָּהּ וַיֹּגֵד. הַקָּהָה ה'
לפניהם ענין מי מרה,
לחזור ולעשות בהם נסיון אם יהיו
ראויין לקבלת התורה, כי כבר נחלקו
בביתנו ו"ל (מבילתא מס' דיוסע א) בְּמִה
שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק כה) וַיֹּרְדוּ ה' עֵץ, וְש'
אומרים שהיה זית, וְיֵשׁ אומרים שהיה
עֶרְבֵה, וְיֵשׁ אומרים הִרְדּוּפְנִי, רַבִּי
שְׁמֵעוֹן בַּר יוֹחָאִי אָמַר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה
הִקְרָאָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג יח) 'עֵץ חַיִּים
היא:

ויבאר הענין, שהתורה תחלתה מרה, ונקראת 'תושיה' (ישעיה כח טט) שמתקנת כחו של אדם' (סנהדרין כח). ורבותינו ז"ל אמרו (דברי' א' ז' א) 'למה ממשלה התורה לזית, מה זית זה תחלתו מר וסופו מתוק. אף דברי תורה כן'. והמצות גם כן לא להנות נתנו (עירובין לא), וכמו שזכרנו (לחיל' א) ותגיד לבני ישראל 'דברים קשים כגידין' (רשי"ש טז). כי חלי הנפש כמו חלי הגוף, כי כמו שרוב חולי הגוף נדבקם להתרפאות על ידי לקיחת עשבים מרים, ואם אין החולה מאמין אל הרופא ימאן לקבלם. כך בחולי הנפשות שהיו חולים על ידי קניית אמונות רעות שקנו במצרים, רצה הקדוש ברוך הוא לרפאותם על ידי קבלת התורה שנמשלה לזית כי ראשיתה מרה בזית, ויש לחוש פן ואולי יהרהרו ישראל לבלם לאמר איך יתכן לרפאות דבר מר בדרך מר. על כן הביאם ה' לידי נסיון, והקרה לפניהם ענין מי מרה שנמתקו בדרך מר, ובזה נסה אותם האלהים אם יאמינו שבכח אלהי עשה משה את

כִּד וְאַתָּרְעָמוּ עָמָא עַל מִשָּׁה לְמִימַר מָה
נִשְׁתִּי :

כ"א • וילנו • לשון נפעל הוא, וכן הפגום לשון נפעל הוא: "ואתרעמו", וכן דרך לשון תלינה להסב הדבור אל האדם: מתלונן, מתרועע, ולא אמר:

(כח) וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ יְהוָה עֵץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל־
הַמַּיִם וַיִּמָּתְקוּ הַמַּיִם שֵׁם שֵׁם לוֹ חֶק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם
נִסָּהוּ:

רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁשָּׁם לֹו • בְּמֶרְהָ נָתַן לָהֶם מִקְצֵת פְּרָשִׁיּוֹת
שֶׁל תּוֹרָה שִׁיתַּעֲסֻקוּ בָּהֶם: שִׁבְתָּ וּפְרָה וְאָדָמָה וְדִינִין
(סנהדרין מ) • וְשֶׁם נִסְהוּ • לָעַם, וְרָאָה קָשִׁי עֲרֻפִּן שְׂלֵא

(כו) וַיֹּאמֶר אֱ-שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהֵיטֵר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ
כָּל-חֻקֵּי כָל-הַמִּצְוָה אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לְאַ-
שִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפְּאֵךְ: ׀

רַחֵם אֱלֹהֵינוּ • אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמָע • זֶה קִבְּלָהּ שִׁיקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם.
תַּעֲשֶׂה • הִיא עֲשִׂיָּה. וְחֲזֹנֶת • תִּטֶּה אֲזֵנֶיךָ לִרְקֹדֵק
בָּהֶם. כָּל-חֲקִיו • דְּבָרִים שְׂאִינָן אֵלָא גְּזֵרַת מֶלֶךְ
בְּלֹא שׁוּם טַעַם, וַיֵּצֵר הָרַע מִקְּנִטֵּר עֲלֵיהֶם: 'מָה אִסּוּר
בְּאֵלֹ, לָמָּה גָּאֲסֻרוּ? בְּגוּן: לְבִישֵׁת כְּלָאִים, וְאָכִילַת
חֲזִיר, וּפְרָה אֲדָמָה וּכְיוּצָא בָּהֶם. לֹא אִשִּׁים עֲלֵיָךְ •

כַּוְנָתוֹ לְאִילָם וְתָמָן תִּרְיַעֲשָׁר מִבּוֹעֵין
דְּמִין וְשָׁבַעֲיִין דְּקָלִין וְיִשְׂרׁוּ תָמָן עַל מִיָּא :

(כו) וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה עֵינַת מַיִם
וְשִׁבְעִים תַּמְרִים וַיַּחְנוּ-שֵׁם עַל-הַמַּיִם:

כס"א • שְׁתַּיִם עֲשֶׂרָה עֵינַת מַיִם • כְּנֻגָד י"ב שְׁבָטִים נִזְדַּמְּנוּ לָהֶם. וְשִׁבְעִים תְּמָרִים • כְּנֻגָד שִׁבְעִים זְקָנִים.

א וְנָטְלוּ מֵאֵילִם וְאֹתוֹ כָּל כְּנֻשְׁתָּא דְּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְּסִין דִּי בֵּין אֵילִם וּבֵין
סִינֵי בַּחֲמֻשֶּׁת עֶסְרָא יוֹמָא לִירְחָא תַנְיִנָא
לְמַפְקֶהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם :

טז (א) וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֵדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילָם וּבֵין סִינִי בְּחַמְשָׁה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לֵצְאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

מְשִׁיבֵי הַמָּצָח) — שְׁשִׁים וְאַחַת סְעֻדוֹת, וַיֵּרֶד לָהֶם מִן בֶּטֶ"ז
בְּאֵיר, וַיּוֹם א' בְּשַׁבַּת הִיחָה, כִּדְאִיתָא בְּמַסְכַּת שַׁבַּת (דף

רמ"א • בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם • נִתְפָּרֵשׁ הַיּוֹם שֶׁל חֲנֻכָּה
זוֹ, לְפִי שֶׁבּוֹ בַּיּוֹם כָּלֵתָה הַחֲקָרָה שֶׁהוֹצִיאָו מִמִּצְרַיִם,
וְהוֹצִרָכּוּ לָמוֹ. לְמַדְנוּ, שֶׁאַכְלוּ מִשִּׁירֵי הַבָּצֵק, (גִּיסַת רֹא"ם)

◆ (75)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 87)

בשלמותה עד מתן תורה. וכפי שמוכן מפורש רש"י לעיל (טו, כה), שבעמרה קבלו בני ישראל פרשיות של תורה (שבת, פרה אדמה ודינין) **שיתעסקו** בהן, והיגו שילמדו פרשת שבת, אך עדין לא נצטוו לקים מצוה זו בפעל.

וַיֵּרֶד לָהֶם מִן בְּשֵׁשׁה עֶשֶׂר בָּאֵיר, וַיּוֹם אֶחָד בְּשַׁבָּת הָיָה
(רש"י טז, א)

(רש"י טז, א)

הקשו המפרשים, שלפי זה נמצא שביאתם למדבר סין, בט"ו באיר, היתה ביום השבת, הינו שנסעו אז בשבת. ויש לומר, שבדרך הפשט לא נצטוו על שמירת שבת

בְּוֹאֲתָרְעָמוֹ כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל
מֹשֶׁה וְעַל אֶהְרֹן בְּמַדְבָּרָא :

(ב) וַיִּלְּנוּ כָל־עַדָּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
בַּמִּדְבָּר:

רש"י ◀ וַיִּלְנוּ • לִפְי שְׂכֵלָה הֶלְחָם.

וַיֹּאמְרוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְוֵי דְמִיתָנָא קָדָם
 וְיִבְרָא אֶרֶץ דְּמַצְרִים פִּד הוּנָא תְּבִין עַל
 הַדְּרִי בְּסָרָא פִּד הוּנָא אַקְלִין לְחָמָא וְשִׁבְעִין
 אַרְי אַפְקָתוֹן וְתָנָא לְמַדְבָּרָא הַדִּין לְקַטְלָא
 ית כל קהלא הדין בכפנא :

(ג) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֶּן מוֹתָנוּ בְּיַד יְהוָה פֶּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֻׁבָּתָנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאֲכֹלָנוּ לֶחֶם לִשְׁבַע כִּי־הוֹצֵאתָם אוֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לֵהמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בְּרָעַב: ׀

לַעֲשׂוֹת אֲנִיָּהּ, לַחֲנוּת אֲנִיָּהּ, לָמוֹת אֲנִיָּהּ. וְתַרְגּוּמוֹ:
 "לוי דמיתנא", כמו לו מתנו, הלואי והיינו מתיים.

רס"י • מי יתן מותני • שְׁנֵמוֹת, וְאִינוֹ שֵׁם דָּבָר כְּמוֹ מוֹתָנוּ (בְּחוֹלָם), אֵלָּא כְּמוֹ: עֲשׂוֹתָנוּ, חֲנוּתָנוּ, שׁוֹבָנוּ,

וַיֹּאמֶר יי' לְמֹשֶׁה הֲאֵנָּה מָחִית לְכוּן
לְחָמָא מִן שְׂמִיָּא וּפִקְוִין עֲמָא וְיִלְקֻטוּן
פְּתָנָם יוֹם בְּיוֹמָה בְּדִיל דְּאִנְסֻנוּן הִיִּכְבוּן
בְּאוֹרֵיתִי אִם לֹא:

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הִנְנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַלְקֻטּוֹ דְּבַר-יְוָם בְּיוֹמוֹ לִמְעַן אֲנִסְנּוּ הָעָם בְּתוֹרַתִי אִם-לֹא:

כלי יקר - עונן והדר -

בְּמִדַּת הַבֶּטָחוֹן, כִּי מִי שֵׁשׁ לוֹ פֶּתַח
בְּסֵלֹו וְאוֹמֵר מָה אֲכַל לְמַחֵר הָרִי זֶה
מִקְטָנִי אֲמַנְהוֹ (סוּטָה מַחֲ), וְכֵן אִם לֹא

מִמֶּנּוּ וְלֹא יֵצְאוּ בַשָּׁבֶת לִלְקוּטִי. וְכָל זֶה
נֶאֱמַר עַל מִדַּת הַבְּטָחוֹן, כִּי אִם לֹא
יִזְכְּרוּ מִמֶּנּוּ זֶהוּ מוֹפֵת שֶׁהֵם שְׁלָמִים

טז (ד) לְמַעַן אֲנַסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרַתִי אִם
לֹא. פֶּרֶשׁ רַש"י 'אִם
יִשְׁמְרוּ מִצְוֹת הַתְּלוּיֹת בּוֹ שְׁלֹא יוֹתִירוּ

כ"י דבר יום ביומו • צַרָּךְ אֲכִילֶת יוֹם יִלְקָטוּ בְּיוֹמוֹ, וְלֹא יִלְקָטוּ הַיּוֹם לְצַרָּךְ מִחוּר (מכילתא) • לְמַעַן

אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי • אִם יִשְׁמְרוּ מִצְוֹת הַתְּלוּיֹת בּוֹ – שְׁלֹא יוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא יֵצְאוּ בִּשְׂבַת לִלְקָט.

(ה) וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר־יִבְיֹאוּ וְהָיָה מִשְׁנֵה עַל אֲשֶׁר־יִלְקָטוּ יוֹם יוֹם:

ה וְהָיָה בְּיוֹמָא שְׁתִּיתָאָה וּתְקַנְנִי יַת דְּנִיתִין וְיִהְיִי עַל חַד תַּרְנִין עַל דִּילְקָטוֹן יוֹם יוֹם:

כ"י וְהָיָה מִשְׁנֵה • לַיּוֹם וּלְמַחֲרָת. מִשְׁנֵה • עַל שֶׁהָיוּ רִגְלִים לִלְקָט יוֹם־יוֹם שֶׁל שָׁרָר יָמוֹת הַשְּׁבוּעָה. וְאוֹמֵר אָנִי: "אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ וְהָיָה מִשְׁנֵה", לְאַחַר שֶׁיִּבְיֹאוּ יִמְצְאוּ מִשְׁנֵה בְּמִדְיָה עַל אֲשֶׁר יִלְקָטוּ וְיִמְדּוּ

יוֹם־יוֹם, וְזֶהוּ: "לְקָטוּ לַחֵם מִשְׁנֵה", בְּלִקְיֻטָּתוֹ הָיָה נִמְצָא לַחֵם מִשְׁנֵה, וְזֶהוּ: "עַל כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לַחֵם יוֹמִים", נֹתֵן לָכֶם בְּרַכָּה בְּבֵית לְמַלְאוֹת הָעֵמֶר פְּעָמִים, לְלַחֵם יוֹמִים.

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיִּדְעֻתֶם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַמְשָׁא וְתַדְעוּן אֲרִי יְיָ אִפִּיק יִתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

כ"י עֲרֹב • כְּמוֹ לְעֲרֹב. וַיִּדְעֻתֶם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • לִפִּי שְׁאִמְרָתָם לָנוּ: "כִּי

הוֹצֵאתֶם אוֹתָנוּ", תַּדְעוּ כִּי לֹא אֲנַחְנוּ הַמוֹצִיאִים, אֲלֹא ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם, שִׁגִּיזוּ לָכֶם אֶת הַשָּׁלוֹ.

כלי יקר – עוז והדר

הַשִּׁבְלִי, וְכֹאדָר בְּקָר יוֹרַח שְׁמֹשׁ (שְׁמוּאֵל ב' כג ד) עַל כֵּן נִתַּן הַמֶּן בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר בְּהִיטִיבָם לְשֹׂאֵל כְּהֶגֶן, אֲכָל הַשָּׁלוֹ הָיָה מֵאֲכָל גַּס וְחִמְרִי עַל כֵּן נִתַּן בְּעֶרֶב (רֹאה רש"י) כִּי הַשִּׁבְלִי מִתְיַחַס לַבֶּקֶר וְהַחֲמִיר לְעֶרֶב. וְלֹא נִתַּן לָהֶם הַשָּׁלוֹ כִּי אִם לִפִּי שְׁעָה, שֶׁהָרִי בְּקִבְרוֹת הַתַּאֲנָה שְׁאֵלוֹהוּ שְׁנִית (בַּמְדַּבֵּר פָּרָק יא):

וְזֶה דְּגִמַּת מַה שֶּׁכְּתִבְנוּ לְמַעַלָּה פֶּרֶשֶׁת וַיְחִי (בְּרֵאשִׁית מֵט כז) עַל פֶּסוּק 'בַּבֶּקֶר יֵאָכֵל עַד וְלָעֶרֶב יִחַלֵּק שָׁלָל', פְּרוּשׁ, הַדֶּבֶר הַהִכְרָחִי שֶׁהָאָדָם שׂוֹאֵל כְּהֶגֶן נִתֵּן לוֹ 'בַּבֶּקֶר' בְּפָנִים מֵאִירֹת, וְאוֹתוֹ 'יֵאָכֵל' הֵינּוּ כְּדִי אֲכִילָתוֹ, וְלִשׁוֹן 'עַד' הֵינּוּ שְׁלֻעוֹלָם אֵינוֹ חֹסֵר לְנִפְשׁוֹ מֵאוֹמֶה אֲלֹא נִתֵּן לוֹ לְעַד וְלִנְצַח. אֲמָנָם 'לְעֶרֶב', הֵינּוּ הַמּוֹתְרוֹת שֶׁהָאָדָם שׂוֹאֵל שְׁלֹא כְּהֶגֶן נִתֵּן לוֹ בְּעֶרֶב בְּפָנִים חֲשׂוֹכוֹת, וְהוּא הַדֶּבֶר אֲשֶׁר 'יִחַלֵּק' לְזוּלָתוֹ וְעֻבּוֹ לְאַחֲרִים חִיל' (ע"פ תַּהֲלִים מֵט יא), וְהוּא יִהְיֶה מִשְׁלָל וּמִרְחָק מִקִּנְיָנוּ כְּהוֹרָאֵת לִשׁוֹן 'שָׁלָל', וְעוֹד שְׁלֹא נִתֵּן לוֹ הַדֶּבֶר כִּי אִם לִפִּי שְׁעָה, כְּמוֹ הַשָּׁלוֹ שְׁלֹא הָיָה נִתֵּן כִּי אִם לִפִּי שְׁעָה, כִּי לֹא לְנִצָּח תַּאֲוֹת רְשָׁעִים יִתֵּן ה', כִּי אִם הַיּוֹם יִתֵּן לָהֶם לְסַלֵּק תְּלוּנָתָם מֵעָלְיוֹ, מִחוּר 'מִתְאַוָּה בְּכֶשֶׁף וְאִין' (ע"פ מִשְׁלִי יג ד):

וּמִשְׁעָם וְזֶה יִרְדַּ הֶמֶן מִן הַשָּׁמַיִם מְקוֹם הָאוֹרָה, וְתַעַל הַשָּׁלוֹ מִן הָאֶרֶץ מְקוֹם הָאֶפְלָה, כִּי כָל אֶחָד בָּא מִמִּקְוֵרוֹ

פֶּתַח אֶהְלֹו. הֵן מִבְּפָנִים, כִּי הָיָה מֵאֲכָל וְךָ וְנָקִי מִכָּל פְּסָלָת, וְרַבּוּתֵינוּ וְ"ל (שם עה) קָרְאוּהוּ 'לַחֵם אֲבִירִים' (תַּהֲלִים עח כח) 'שְׁמִלְאָכִי הַשֶּׁרֶת אוֹכְלִין אוֹתוֹ', אִף עַל פִּי שְׁאִין אֲצֻלָּם אֲכִילָה, מִכָּל מְקוֹם הֵן נִזְנִין מִזֵּיו הַשְּׂכִינָה, וְהֵינּוּ אוֹתוֹ חֲלָק רֹחֲנִי שֶׁהָיָה בְּמֶן, כִּי הָיָה בּוֹ נִיצוּץ גַּם מִן הָרוּחָנִיּוֹת, וְעֵינֵינוּ כְּעֵין הַבְּדִלָּח (בַּמְדַּבֵּר יא ז) מְזַהֵר וּמִכְהִיק, וְלֹא הָיָה בּוֹ שׁוּם פְּסָלָת, וְעַל כֵּן הָיָה נִבְלָע בְּאֶבְרִים (יוֹמָא שם), וּבְזֶה נִסְתַּלְקוּ שְׁנֵי הַמוֹנְעִים: 'וְשִׁלְשָׁם עַל כָּל' (ע"פ לַעֲלִי ד' ז), וְהוּא מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הִרְבֵּה יוֹתֵר מִכְּדִי צָרְכּוֹ גַּם הוּא אֵינוֹ פְּנוּי לְעַסֵּק בְּתוֹרָה, כִּי רַבּוּי הוֹנוּ וְקִנְיָנוּ וְהַשְּׂבָע לְעֶשֶׂר אֵינוֹ מֵנִיחַ לוֹ לְעַסֵּק בְּתוֹרָה (ע"פ קֹהֶלֶת ה יא). וְגַם מִמוֹנֵעַ זֶה הָיָה נִצְלוּלִים בְּמֶן זֶה, כִּי לֹא יִרְדַּ כִּי אִם אֲרוּחַת אִישׁ דֶּבֶר יוֹם בְּיוֹמוֹ:

וְאָמַר ה' לְמַעַן אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרָתִי אִם לֹא, כִּי בְּהַסְתַּלְקוֹת כָּל הַמוֹנְעִים הָרִי לְפָנֵיהֶם שְׁלָחַן עֲרוּךְ לְעַסֵּק בְּתוֹרָה וְאִין מַעֲכָב, וְאִם עַל כָּל פָּנִים לֹא יִלְכוּ בְּתוֹרַת ה', אִין זֶה כִּי אִם רַע 'לֵב הוֹתֵל הַשְּׁהוּ' לְמֵאֵס בְּתוֹרַת ה' (ע"פ יִשְׁעִיה מִד כב), וְאִין וְדֹאֵי לֹא יִהְיוּ רֵאוּיִין לְקַבֵּלֵת הַתּוֹרָה. וַיִּתְּבֹאֵר זֶה עוֹד בְּסֻמוּף: תּוֹרָה ה'

(ו) עֲרֹב וַיִּדְעֻתֶם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם וּגו'. כְּכָר אִמְרָנוּ (פֶּסוּק ד) שֶׁהֶמֶן הָיָה מֵאֲכָל רֹחֲנִי וְהָיָה מִתְיַחַס לְאוֹר

יֵצְאוּ בִּשְׂבַת לִלְקָט, הָרִי הֵם בְּטוּחִים שְׁמַה שֶׁלְקָטוֹ אֶתְמוֹל יִסְפִּיק לָהֶם גַּם לַיּוֹם הַמֹּחֲרָת. וְאִין יִלְכוּ בְּתוֹרָתִי, כִּי מִי שְׁאֵינוֹ שָׁלֵם בְּמִדַּת הַבְּסָחוֹן מִכֵּלָּה כָּל יָמָיו 'לְאִסְרוֹף וְלִכְנוֹס' (ע"פ קֹהֶלֶת ב כז), וּמִתִּי יַעֲשֶׂה לְבֵית ה' לְעַסֵּק בְּתוֹרָה, כְּנוֹדֵעַ מִדְּרָכֵי רַב הָעוֹלָם 'הַהוֹלְכִים אַחֲרֵי הַהֶבֶל וְיִהְיֶה' (ע"פ יִרְמְיָה ב ה), וְעַסֵּק הַתּוֹרָה טָפֵל אֲצֻלָּם:

דֶּבֶר אַחֲרֵי, לִפִּי שֶׁעַסֵּק הַתּוֹרָה יֵשׁ לוֹ מוֹנְעִים מִבֵּית וּמִחוּץ, מִבֵּית הוּא מִצַּד מֵאֲכָלִים גָּסִים הַמְּפַסְּדִים זְכוֹת וּבְרִירוֹת הַשִּׁבְלִי, עַד אֲשֶׁר כָּח שְׁכָלוֹ עוֹבֵר בְּעֵמֶק עֲכוּר וְאֵינוֹ וְךָ לְעַסֵּק בְּמִשְׁכָּלוֹת (רֹאה יוֹמָא לט), כִּי מִשְׁעָם זֶה לֹא אֲכָל מֹשֶׁה בְּהָר אֲרָבָעִים יוֹם (וְלֹאן לז כח), כְּדִי שִׁיְהִיָּה שְׁכָלוֹ וְךָ וְנָקִי לְהִבִּין בְּמִשְׁכָּלוֹת, וּבְחִיב (שם כד טז) וְיִכְסְהוּ הָעֵנָן שֶׁשֶׁת יָמִים, וְאִמְרוּ רַבּוּתֵינוּ וְ"ל (יוֹמָא ד) שֶׁהָיָה זֶה כְּדִי לְמַרְק אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה שְׁבִחוּף מַעֲיו. וּמִבְּחוּץ, 'הֵלֵא הָמָה בְּעֶרֶב הַיָּרְדֵּן' (ע"פ דְּבָרִים יא ל), בְּעֶבְרוֹ דֶּרֶךְ יָמִים וּנְהָרוֹת וּרְגָלָיו כְּאֵילוֹת לְרֹף אַחֲרֵי מוֹנוֹתָיו בְּמִדְּבָר בְּהָר בְּעֶרְבָה וּבִשְׁפָלָה, וְעַסֵּק זֶה מִטְרִידוֹ מִלְעַסֵּק בְּתוֹרָה:

וְהֶמֶן הָיָה מֵאֲכָל רֹחֲנִי, כָּל אֲכָלִי נִצְלוּלוֹ מִן שְׁנֵי מוֹנְעִים אֵלֶּה. הֵן מִבְּחוּץ, כִּי לֹא הָיוּ צְרִיכִין לְחוּר אַחֲרָיו אֲלֹא כָּל אֶחָד מִצָּא מוֹנוֹתָיו בְּכָל יוֹם

(ד) וּבִקֵּר וּרְאִיתֶם אֶת-כְּבוֹד יְהוָה בְּשִׁמְעוּ אֶת תְּלַנְתֵיכֶם עַל-יְהוָה וּנְחַנּוּ מֶה כִּי תִלְּנוּ עָלֵינוּ:

וּבִצְפָּרָא וּתְחִזִּין יְת יִקְרָא דִּי כַד שְׁמִיעַ (קְדֻמוֹהִי) יְת תְּרַעְמוּתְכוֹן עַל מִימְרָא דִּי וּנְחַנָּא מַה אַרִי אֶתְרַעְמְתוֹן עֲלֵנָא:

מה • מה אֲנַחְנוּ חֲשׂוּבִין? • כִּי תִלְּנוּ עָלֵינוּ • שְׁתַּרְעִימוּ עָלֵינוּ אֶת הַפֶּל, אֶת בְּנֵיכֶם וּנְשֵׁיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם וְעַרְב רַב. וְעַל-כְּרַחֲי אֲנִי זְקוּק לְפָרֵשׁ "תִּלְּנוּ" בְּלִשׁוֹן תַּפְעִילוֹ - מִפְּנֵי דְגִשּׁוּתוֹ וּקְרִיטוֹ, שְׁאֵלוֹ הִיָּה רָפָה הֵייתִי מִפְּרָשׁוֹ בְּלִשׁוֹן תַּפְעִילוֹ, כְּמוֹ (לְקַטֵּן יו') "וְלִלְנָן הָעַם עַל מִשָּׁה", אוֹ אִם הִיָּה דְגוּשׁ וְאִין בּוּ יו"ד וְנִקְרָא 'תִּלְּנוּ', הֵייתִי מִפְּרָשׁוֹ לִשׁוֹן 'תִּתְּלוֹנוּ'. עַכְשָׁו, הוּא מְשַׁמַּע תִּלְּנוּ אֶת אַחֲרִים, כְּמוֹ בְּמִרְגָּלִים: (בְּמִדְבָּר יו') "וְלִלְנוּ עָלֵינוּ אֶת כָּל הָעֵדָה".

כ"י • וּבִקֵּר וּרְאִיתֶם • לֹא עַל הַכְּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲנִה כְבוֹד ה' נִרְאָה בְּעֵינֵי" נֶאֱמַר, אֲלֵא כִּף אָמַר לָהֶם: "עַרְב וַיִּדְעֻתֶם" כִּי הִיכָלֶת בְּיָדוֹ לַתֵּן תַּאֲוָתְכֶם וּבִשְׂרֵתֶן, אִף לֹא בְּפָנִים מֵאִירוֹת יִתְּנֶנָּה לָכֶם כִּי שְׂלֵא כַּהֲגֵן שְׂאֵלְתֶם אוֹתוֹ וּמִכָּרֶס מְלֵאָה. וְהִלַּחֶם שְׂשֻׁאֲלָתְסָ לְצִרְף, בִּירִידָתוֹ לְבַקֵּר תִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד אוֹר פְּנִי, שִׁירִידָהוּ לָכֶם דְּרָף חֲבָה, בְּבִקֵּר - שִׁישׁ שְׁהוֹת לְהַכִּינוֹ, וְטַל מְלֻמְעָלָה וְטַל מְלֻמְטָה כְּמִנְחָה בְּקוּפָסָא. אֶת תְּלַנְתֵיכֶם עַל ה' • כְּמוֹ אֲשֶׁר עַל ה'. וּנְחַנּוּ

(ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת יְהוָה לָכֶם בְּעַרְב בֶּשֶׂר לֵאכֹל וּלְחֶם בִּבְקָר לְשִׁבְעַ בְּשִׁמְעַ יְהוָה אֶת-תְּלַנְתֵיכֶם אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו וּנְחַנּוּ מֶה לֹא-עָלֵינוּ תְּלַנְתֵיכֶם כִּי עַל-יְהוָה:

ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּדִיתֵן יִי לְכוֹן בְּרִמְשָׁא בְּסִרָא לְמִיכַל וּלְחִמָא בְּצִפְרָא לְמִסְבַּע בְּדִשְׁמִיעֵן קְדָם יִי יְת תְּרַעְמוּתְכוֹן דִּי אֲתוֹן מִתְרַעְמִין עֲלוּהִי וּנְחַנָּא מַה לֹא עֲלֵנָא תְּרַעְמוּתְכוֹן אֲלֵהֶן עַל מִימְרָא דִּי:

כ"י • בֶּשֶׂר לֵאכֹל • וְלֹא לְשִׁבְעַ. לְמִדָּה תוֹרָה דְּרָף אֲרָץ: שְׂאִין אוֹכְלִין בֶּשֶׂר לְשִׁבְעַ. וּמַה רָאָה לְהוֹרִיד לָחֶם בִּבְקָר וּבִשְׂרֵת בְּעַרְב? לְפִי שֶׁהִלַּחֶם שְׂאֵלוֹ כַּהֲגֵן, שְׂאִי-אֲפֹשֶׁר לוֹ לֵאדָם בְּלֹא לָחֶם, אֲכַל בֶּשֶׂר שְׂאֵלוֹ

שְׂלֵא כַּהֲגֵן, שֶׁהֲרַבָּה בְּהִמּוֹת הָיוּ לָהֶם. וְעוֹד, שֶׁהִיָּה אֲפֹשֶׁר לָהֶם בְּלֹא בֶּשֶׂר. לְפִיכֹף נִתֵּן לָהֶם בְּשַׁעַת טַרַח שְׂלֵא כַּהֲגֵן. אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִים עָלָיו • אֶת הָאֲחֵרִים, הַשּׂוֹמְעִים אֲתֶכֶם מִתְּלוֹנָנִים.

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן אֲמֹר אֶל-כָּל-עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת תְּלַנְתֵיכֶם:

ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אָמַר לְכָל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִיבוּ קְדָם יִי אַרִי שְׁמִיעֵן קְדֻמוֹהִי יְת תְּרַעְמוּתְכוֹן:

כ"י • קִרְבוּ • לְמָקוֹם שֶׁהָעֵין יִרְדּוּ.

(ז) וַיְהִי כַּדְבַר אַהֲרֹן אֶל-כָּל-עַדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיִּפְּנוּ אֶל-הַמִּדְבָּר וַהֲנִה כְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּעֵינָיו: פ

י וַהֲנִה כַּד מִלִּיל אַהֲרֹן עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶתְפַּנְי לְמִדְבָּרָא וְהָא יִקְרָא דִּי אֲתַגְלִי בְּעֵנָא:

כלי יקר - עוז והדר

אֲתַנּוּ אֶל הַמִּדְבָּר, וַהֲנִה הַמִּכְּוֹן מִן תְּלוּנָה זוֹ שֶׁבִּשְׁבַּתְכֶם עַל סִיר הַבֶּשֶׂר יֵשׁ בּוֹ צֵד שְׁלֵמוֹת, וְאֲנַחְנוּ הַמּוֹצִיאִים אֲתֶכֶם מִמָּקוֹם שֶׁהִיָּה לָכֶם שְׁלֵמוֹת זֶה אֶל מָקוֹם חֶסֶר. וַהֲנִה בְּתַת ה' לָכֶם בְּעַרְב בֶּשֶׂר, בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי לֹא אֲנַחְנוּ הַמּוֹצִיאִים, וּבְמַה שְׂוִיתֵן לָכֶם בִּבְקָר לָחֶם לְשִׁבְעַ, כִּזֶּה תִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד ה' עֵינֵי בְּעֵינֵי, כִּי יִתֵּן בְּפָנִים מֵאִירוֹת לְכָל שׂוֹאֵל כַּהֲגֵן: תוֹרָה ז

בְּעַרְב כִּי ה' הוֹצִיאֵם' וְגו', עַד שֶׁפָּרֵשׁ וַאֲמַר בְּתַת ה' לָכֶם בְּעַרְב בֶּשֶׂר לֵאכֹל בְּפָנִים חֲשׂוּבוֹת, בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי ה' הוֹצִיא אֲתֶכֶם מִמִּצְרַיִם, מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁבַּתְכֶם שָׁם עַל סִיר הַבֶּשֶׂר בְּדִי שֶׁתִּמָּאֶסוּ בְּאִכִּילַת הַמּוֹתָרוֹת אֲשֶׁר בָּח הַבְּהֵמָה נִכְסָף לָהֶם, וְתִדְּוִי עֲסוּקִים בְּשִׁלְמוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְלֹא כְּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם (פסוק א) מִי יִתֵּן מוֹתָנוּ בִּיד ה' בְּאֲרָץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתָּנוּ עַל סִיר הַבֶּשֶׂר בְּאִכְלָנוּ לָחֶם לְשִׁבְעַ כִּי הוֹצִאתֶם

כְּפִי מִה שֶׁהוּא. לְכָף נֶאֱמַר וּבִקֵּר וּרְאִיתֶם כְּבוֹד ה', וַהֲנִיָּה פָּנִים מֵאִירוֹת כִּי נִרְאָה לָהֶם ה' עֵינֵי בְּעֵינֵי (בְּמִדְבָּר יד יז). אֲכַל בְּעַרְב אָמַר 'וַיִּדְעֻתֶם' אֶת כְּבוֹד ה', וַיִּדְעָה פְּחוּתָהּ מִרְאִיָּה, כְּמִלֵּךְ שְׂוִיתֵן לְאִיזוֹ אָדָם בְּקִשּׁוֹתָיו 'וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה' (ע"פ שְׁמוּאֵל ב' יד כד), אִף עַל פִּי שִׁירִידָה שְׁנִיתָנָה זוֹ מִתַּת הַמֶּלֶךְ הִיא, מִכָּל מָקוֹם זֶה אֲשֶׁר מֶלֶךְ בִּקְפִי תִּחְיֶנָּה עֵינָיו וְדָא טוֹב מִמֶּנּוּ: וְעוֹדִין לֹא פָּרַשׁ הַכְּתוּב בְּמַה יִּדְעוּ

♦ יום שישי י"ד שבט ♦

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יֹאמְרֵי לְיָ עַם מִשְׁחָה לְמִיָּמָר:

(יב) שְׁמַעְתִּי אֶת-תְּלוּנַתִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֱלֹהִים
לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ
לֶחֶם וַיִּדְעֻתָם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

יב שְׁמַעְתִּי קְדָמִי זֶה תִּרְעַמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִלֵּיל עֲמִהוּז לְמִיָּמָר בֵּין שְׁמַשְׁיָא תִּיכְלוּן
בְּסָרָא וּבְצַפְרָא תִּשְׁבְּעוּן לְחֶמָא וְתִדְעוּן אֲרִי
אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶן:

(יג) וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשָּׁלֹחַ וַתִּכַּסּ אֶת-הַמַּחֲנֶה
וּבִבְקָר הִיטָה שִׁכְבַת הַטָּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה:

יג וַיְהִיָּה בְרַמְשָׁא וְסָלִיקַת סָלִיו וַחֲפַת זֶה
מִשְׁרִיתָא וּבְצַפְרָא הִוַּת נַחֲתַת טָלָא סָחֹר
סָחֹר לְמִשְׁרִיתָא:

הָאֲרֶץ וְהַמֶּן יוֹרֵד עָלָיו, וְחוֹזֵר יוֹרֵד טַל עָלָיו וְהָרִי
הוּא כְּמִנְחָה בְּקוֹפְסָא (יזמא עה. מִכִּילְתָּא).

כ"ט"א הַשָּׁלֹחַ • מִן עוֹף, וְשֶׁמֶן מֵאֵד (יזמא עה). הִיטָה
שִׁכְבַת הַטָּל • הַטָּל שׁוֹכֵב עַל הַמֶּן, וּבְמִקוֹם אֲחֵר
הוּא אוֹמֵר (במדבר יא): "וּבִקְרַת הַטָּל וְגו'", הַטָּל יוֹרֵד עַל

(יד) וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְהָיָה עַל-פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֶּק
מַחֲסָפָם דֶּק בַּכֶּפֶר עַל-הָאָרֶץ:

יד וְסָלִיקַת נַחֲתַת טָלָא זֶה אִפִּי מִדְּבָרָא
דְּעֵדֶק מְקַלְף דְּעֵדֶק כְּגִיר כְּגִלִּידָא עַל
אֲרָעָא:

שְׁתֵּי שִׁכְבוֹת הַטָּל. וְאוֹנְקָלוֹס תִּרְגָּם: 'מְקַלֵּף', לְשׁוֹן
"מַחֲשֵׁף הַלֶּבֶן". כַּכֶּפֶר • כֶּפֶר גִּלִּידָא בְּלַע"ז. דְּעֵדֶק
כְּגִיר, כַּאֲכַנֵּי גִיר, וְהוּא מִן צָבַע שָׁחֹר, כְּדֹאמְרִינֵן גְּבִי
כְּסוּי הַדָּם: 'הַגִּיר וְהַזְּרִיף'. דְּעֵדֶק כְּגִיר כְּגִלִּידָא עַל
אֲרָעָא, דֶּק הִיא כְּגִיר, וְשׁוֹכֵב מְגִלֵּד כְּקֶרַח עַל הָאָרֶץ,
וְכֵן פְּרוּשׁוֹ: דֶּק בַּכֶּפֶר, שְׁטוּחַ קְלוּשׁ וּמַחֲבֵר כְּגִלִּיד.
דֶּק טִינָב"ש בְּלַע"ז, שֶׁהִיא מְגִלִּיד גִּלֵּד דֶּק מְלֻמְעָלָה.
וּכְגִיר שֶׁתִּרְגָּם אוֹנְקָלוֹס, תּוֹסֶפֶת הוּא עַל לְשׁוֹן
הָעִבְרִית, וְאֵין לוֹ תִּבְיָה בַּכֶּסֶף.

כ"ט"ב וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְגו' • כְּשֶׁהַחֲמָה זֹרַחַת,
עוֹלָה הַטָּל שֶׁעַל הַמֶּן לְקֶרַח הַחֲמָה, כְּדֶרֶךְ טַל, עוֹלָה
לְקֶרַח הַחֲמָה. אִם אֵם תִּמְלֹא שְׁפּוֹפֶרֶת שֶׁל בִּיצָה טַל
וְתִסָּתֵם אֶת פִּיהָ וְתִנְיָחָה בַּחֲמָה, הִיא עוֹלָה מֵאֲלִיָּה
כְּאֹוִיר. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ: שֶׁהַטָּל עוֹלָה מִן הָאָרֶץ
כְּאֹוִיר, וְכַעֲלוֹת שִׁכְבַת הַטָּל נִתְגַּלָּה הַמֶּן, וְרָאוּ "וְהָיָה
עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר" וְגו'. דֶּק • דְּבָר דֶּק. מַחֲסָפָם •
מְגִלָּה, וְאֵין דּוּמָה לוֹ בְּמִקְרָא. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ: מַחֲסָפָם,
לְשׁוֹן חֲפִיסָה וְדִלוּסְקָמָא, שֶׁבִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה. כְּשֶׁנִּתְגַּלָּה
מִשְׁכְּבַת הַטָּל רָאוּ שֶׁהִיא דְּבָר דֶּק מַחֲסָפָם בְּתוֹכוֹ, בֵּין

(טו) וַיֵּרְאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו מִן
הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה-הוּא וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה אֱלֹהִים
הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֶאֱכֹלָה:

טו וַיִּחְזוּ כְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ גְבֵר לְאַחֵוֹהִי
מִנָּא הוּא אֲרִי לֹא יָדְעוּ מָה הוּא וַיֹּאמְרוּ
מֹשֶׁה לְהוֹן הוּא לְחֶמָא דִּיהֵב יְיָ לְכוֹן
לְמִיָּכָל:

כ"ט"ג מִן הוּא • הִכְנַת מְזוֹן הוּא, כְּמוֹ (דניאל א): "וַיִּמְנֹן לֶחֶם הַמֶּלֶךְ". כִּי לֹא יָדְעוּ מַה-הוּא • שִׁיקְרָאוֹהוּ
בְּשֵׁמוֹ.

כלי יקר - עוז והדר

על ידי סגירת החטם, כך המון שאין בו
פי אם הריח מקל מאכלים, בטל
שלמותו על ידי סגירת החטם:
אֲמָנָם רַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (יזמא עה.)
שְׁהִיָּה בּוֹ גַם חוֹשׁ הַטַּעַם מְכַל

ריח של כל מאכלים שבעולם, אבל
בעיניהם לא ראו כי אם זה המון כמו
שנאמר (במדבר יא ו) 'בִּלְתִּי אֶל הַמֶּן
עֵינֵינוּ, וְקֶרְאוֹהוּ 'מֶן' לוֹמַר שֶׁבִּשְׁם
שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת אֵלוֹ אֵין הִבְרָתָם נִכָּר

(טו) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו מִן הוּא.
יֵשׁ אוֹמְרִים לְפִי
שְׁאוֹתִיּוֹת 'מֶן' הֵם אוֹתִיּוֹת הַחֲטָם, כִּי
כְּשִׁיסָגֵר הָאָדָם הַחֲטָם אֵינוֹ יֹכֹוֹל לְדַבֵּר
מִ"ם וְנִרְ"ן בְּשִׁפְהָ בְּרוּרָה, וְהַמֶּן הִיָּה בּוֹ

טז דין פתגמא די פקיד יי לקוטו מנה גבר
לפום מיכלה עמרא לגלגלתא מנזן
נפשתיכון גבר לדי במשכנה תסבון:

(מז) זה הדבר אשר צוה יהוה לקטו ממנו איש
לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשותיכם איש
לאשר באהלו תקחו:

נ"י עמר • שם מדה • מספר נפשותיכם • כפי מנין נפשות שיש לאיש באהלו, תקחו עמר לכל גלגלת.

(יז) ויעשו־בן בני ישראל וילקטו המרבה
והממעט:

נ"י המרבה והממעט • יש שלקטו הרבה, ויש
שלקטו מעט, וכשבאו לבייתם ומדדו בעמר, איש
איש מה שלקטו, ומצאו שהמרבה לקט, לא

(יח) וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעט
לא החסיר איש לפי־אכלו לקטו:

כלי יקר – עוז וזהר

במין במדידה שמצאו כלם בשנה (רש"י
פסוק יז) והנותר ליום המחרת ירם
תולעים (פסוק כ), כי זה מורה שכל מה
שהאדם רוצה להותיר ליום המחרת,
הוא דבר כלה וכלה וסופו לרמה
ותולעה, וכל מה שעוזב מהונו הוא
לאחרים ואולי לנושא אלמנתו, כי
יעזב לאחרים חיל וחומה אשר בנה
ואשר נטע, ולא לו יהיה הנזע' אשר
זרע בעמל ואנו. לכך נאמר (פסוק טז)
איש לאשר באהלו תקחו, לצרף

אהלו להביא 'שבר רעבון' ביתו:

ועל בן 'לא נתנה התורה כי אם
לאוכלי המן' (מכילתא מס' דרוד
בפתיחתא), כי זה הדרך אשר דורכים בו
כל העוסקים בתורת ה' המואסים
המוותרות אשר סופם לרמה, חוץ ממה
שהותירו ליום השבת **לא הבאיש**
ורמה לא היתה בו (פסוק כד), כי זה
מופת על מה שהאדם מותר מן
מאכלו ליום שכלו שבת לעולם הבא
על ידי שמאכיל מלחמו לרעבים, זה
הדבר הקנים נצחי ולא הבאיש. ודי רמו
בזה 'ליראי ה' ולחשבי שמו' (ע"פ מלאכי
ג טו), 'אלא יבינו כל רשעים והמשפלים
יבינו' לאחרייתם (ע"פ דניאל יב ט). ולהערה
וז צנה ה' (פסוק לא) להניח צנצנת המן
למשמרת לפני העדות מקום הלוואות,
להודיע שלא נתנו עדות הלוואות כי
אם לאוכלי המן: תורה יט

סרח עליה, וכן להפך בו, על בן היו
הנשים מחבבין אותו כדי להודיע
צדקתם, כי על הרב הנשים מנצחים
מן האנשים, וזהו שנאמר (פסוק טז) **איש
לאשר באהלו תקחו**, לצרף אשתו
שבאהלו, כי אם נראה לו שאשתו
מוזרת עליו ואין עדים בדבר, אזי יקח
לו המן, כי הוא יודיע כל הקורות
שבאהלו. ובזה מדקדק לשון 'לאשר
באהלו', וסמיק לה מיד 'והמן כנזרע
גד', כי זה תלוי בזה:

ועל פי זה נראה לי לפרש לשון 'מן',
כמו שנאמר (לעיל י ח) 'מי ומי
הזלכים', תרגומו 'מן ומן', כך כאן היתה
מודיע מי סרח על מי, והינו לשון 'מן'.
ולפי מה שמסיק שם בגמרא (יומא שם)
שהיה מגיד אם בן תשעה לראשון אם
בן שבועה לאחרון, נראה לפרש 'מן'
מלשון 'מנין', שעל ידו היו יכולין
למנות אם בן תשעה או בן
שבועה: תורה טז

(יח) **ולא העדיף המרבה והממעט
לא החסיר**. בעקדה כתב
וכן מהר"י אברבנאל כתב, שנה מופת
על שכל מוזהותיו של אדם קצובים לו
לכדי חייו, וכשיצא האדם מן העולם,
המרבה בנבכים **לא העדיף** 'כי לא
במותו יקח הכל' (תהלים מט יח), והממעט
בנבכים **לא החסיר**, כי ה' נותן לכל
בשר די מחסורו. ומשעם זה נעשה נס

מיני מאכל, שהחך היה טועם בו כל
מיני מטעמים, ולכך אמרו **איש אל
אחיו מן הוא** 'לשון הכנת מזון' (רש"י).
רצה לומר שהיה בו הכנה לכל מיני
מזון שבעולם, שהיה הטועמו דומה
באלו אוכל מכל. ולא נתנו לו עדין
השם המיוחד לו, **כי לא ידעו מה הוא**,
גם לא קראוהו עדין בשם 'מן', רק
אמרו ביניהם **'מן הוא'**, אבל לא קראו
לו שם זה עדין עד אחר יום השבת,
שנאמר (פסוק ל) **וישבתו העם ביום
השבעי**, ואחר כך כתיב (פסוק לא)
ויקראו שמו מן, לפי שבששי ירד לחם
משנה וכפול, על בן קראוהו בשם 'מן',
כי המה מן האותיות הכפולות
בשתכתב מ"ם נו"ן, על שם נס זה
שיירד כפול בששי:

**ומה שנאמר (שם) ויקראו בית ישראל
שמו מן**, ולא נאמר 'בני ישראל',
לפי שבית ישראל היו הנשים, כמו
שפרש רש"י (והלן יט א) על פסוק 'בה'
תאמר לבית יעקב' אלו הנשים, ורצה
לומר שהנשים היו מחבבות את המן
ביותר על בן קראו לו שם המורה על
קיום הדבר, כי המה היו רוצין בקיומו,
לפי שהיה מודיע צדקת הנשים,
כדאיתא מסכת יומא (ע"ה) והמן כנזרע
גד (פסוק לא) שהיה מגיד מי סרח על מי,
הבעל על אשתו או אשתו עליו, אם
נמצא המן בבית אביה או ודאי בעלה

(יט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים אִישׁ אֶל־יֹתֵר מִמֶּנּוּ
עַד־בֶּקֶר:
יט ואמר משה להון אנש לא ישאר מנה
עד צפרא:

(כ) וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּתֵרוּ אַנְשִׁים מִמֶּנּוּ
עַד־בֶּקֶר וַיֵּרָם תּוֹלָעִים וַיִּבְאֵשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם
מֹשֶׁה:
כ ולא קבילו מן משה ואשארו גבריא מנה
עד צפרא ורחש ורחשא וסרי ורגז עליהון
משה:

כ"י • וַיֹּתֵרוּ אַנְשִׁים • (שמות רבה) דָּתָן וָאֶבִּירָם.
וַיֵּרָם תּוֹלָעִים • לְשׁוֹן רָמָה. וַיִּבְאֵשׁ • הָרִי זֶה
מִקְרָא הַפּוֹדֶ: שְׁבַתְחֶלָה הַבְּאִישׁ וּלְבִסּוֹף הַתְּלִיעַ,
כענין שנאמר: "ולא הבאיש ורמה לא היתה בו",
וכן דרך כל המתלעים.

(כא) וַיִּלְקְטוּ אוֹתוֹ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר אִישׁ כִּפִּי אֶכְלוּ וְחָם
הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס:
כא וילקטו יתה בצפר בצפר גבר לפום
מיקלה ומה דמשתאר מנה על אפי חקלא
כד חמא עלוהי שמשא פשר:

כ"י • וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס • הַנֶּשֶׁאֶר בַּשָּׂדֶה נִמּוּחַ
וְנִנְעָשָׂה נְחָלִים, וְשׁוֹתִין מִמֶּנּוּ אֵילִים וְצִבְאִים, וְאִמּוֹת
הָעוֹלָם צָדִין מֵהֶם וְטוֹעֲמִים בָּהֶם טַעַם מִן וַיּוֹדְעִים
מִה שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (מכילתא). • וְנָמָס • פֶּשֶׁר, לְשׁוֹן
פושטין, על־ידי השמש מתחמם ומפשיר. וְנָמָס •
דישטנ"פריר, ורגמתו ב'סנהדרין' בסוף ד'
מיתות'.

(כב) וַיְהִי • בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי
הָעֶמֶר לְאַחַד וַיִּבְאֹוּ כָּל־נִשְׂאֵי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ
לְמֹשֶׁה:
כב ויהי • ביום הששי לקטו לחם משנה שני
העמר לאחד ויבאו כל־נשיאי העדה ויגידו
למשה:

כ"י • לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה • כְּשֶׁמָּדְדוּ אֶת לִקְיָטָתָם
בְּאֶהֱלֵיהֶם, מִצָּאוּ כִפְלִים, שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאַחַד. וּמִדְּרַשׁ
אֲגֻדָּה: לֶחֶם מִשְׁנֶה, אוֹתוֹ הַיּוֹם נִשְׁתַּנָּה לְשִׁבְחַת
בְּרִיחוֹ וְטַעֲמוֹ. (מכילתא) (שֵׁאם לְהַגִּיד שְׁשִׁנִּים הָיוּ,
וְהָלֹא כְּתִיב שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאַחַד? אֵלֹא מִשְׁנֶה בְּטַעַם
וְרִיחַ). וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה • שְׁאֵלוּהוּ: מִה הַיּוֹם

(כג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שְׁבַתוֹן
שְׁבַת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מִחוּר אֶת אֲשֶׁר־תֹּאפּוּ אָפוּ וְאֶת
אֲשֶׁר־תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוּ וְאֶת כָּל־הָעֵדָף הַנִּיחוּ לָכֶם
לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֶּקֶר:
כג ואמר אלהים הוא אשר דבר יהוה שבתון
שבת־קודש ליהוה מחר את אשר־תאפו אפו ואת
אשר־תבשלו בשלו ואת כל־העדף הניחו לכם
למשמרת עד־הבקר:

כ"י • אֶת אֲשֶׁר תֹּאפּוּ אָפוּ • מִה שְׁאֵתָם רוֹצִים
לְאִפּוֹת בְּתַנּוּר, אָפוּ הַיּוֹם, הַכֹּל לִשְׁנֵי יָמִים. וְמִה
שְׁאֵתָם צָרִיכִים לְבִשְׁל מִמֶּנּוּ בָּמִים, בִּשְׁלוּ הַיּוֹם.

(כד) וַיִּנְיחוּ אוֹתוֹ עַד־הַבֶּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא
הַבְּאִישׁ וְרָמָה לֹא־הָיְתָה בוֹ:
כד ואצנעו יתה עד צפרא כמא דפקיד
משה ולא סרי ורחשא לא הנה בה:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכַלְהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבַּת הַיּוֹם לַיהוָה
הַיּוֹם לֹא תַמְצִאֶהוּ בַשָּׂדֶה:

כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכַלְהוּ יוֹמָא דִּין אַרְי
שַׁבְּתָא יוֹמָא דִּין קָדָם יְיָ יוֹמָא דִּין לֹא
תַשְׁבְּחָנָה בְּחַקְלָא:

לָהֶם: "שַׁבַּת הַיּוֹם". רָאָה אוֹתָם דּוֹאֲגִים שְׁמָא פִּסְק
הַמֶּן וְלֹא יֵרֵד עוֹד, אָמַר לָהֶם: הַיּוֹם לֹא תַמְצִאֶהוּ.
מָה תִלְמּוֹד לומר הַיּוֹם? "הַיּוֹם לֹא תַמְצִאֶהוּ", אֲבָל
מָחָר תַּמְצִאֶהוּ.

כ"י • וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכַלְהוּ הַיּוֹם וְגו' • (מכילתא)
שְׁחִירִית, שְׁהִיו רְגִילִים לַצָּאת וּלְלֶקֶט, בָּאוּ לְשֹׂאֵל:
אִם נֵצַא אִם לֹא? אָמַר לָהֶם: אֵת שְׁפִידְכֶם אֲכַלוּ.
לְעֶרֶב חָזְרוּ לְפָנָיו וּשְׁאֲלוּהוּ: מָהוּ לַצָּאת? אָמַר

(כו) שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקַטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לֹא
יַהֲיֶה־בוֹ:

כו שֵׁשֶׁת יוֹמִין תִּלְקַטְנָה וּבַיּוֹמָא שְׁבִיעָא
שַׁבְּתָא לֹא יִהְיֶה בָּהּ:

כ"י • וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת • שַׁבַּת הוּא, הַמֶּן לֹא יַהֲיֶה בוֹ, וְלֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְרִבּוּת יוֹם הַכַּפּוּרִים
וְיָמִים־טוֹבִים • (מכילתא).

(כו) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן־הָעֵם לְלֶקֶט וְלֹא
מַצָּאוּ: ׀

כו וַיְהִי בַיּוֹמָא שְׁבִיעָא נִפְקוּ מִן עַמָּא
לְמִלְקֵט וְלֹא אִשְׁכְּחוּ:

(כה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָּה מֵאֲנַתֶּם לְשֹׁמֵר
מִצְוֹתַי וְתוֹרָתִי:

כה וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתִי אֶתּוֹן מְסַרְבִּין
לְמִשְׁר פְּקוּדֵי וְאוֹרְתֵי:

כ"י • עַד אָנָּה מֵאֲנַתֶּם • מָשָׁל הַדִּיּוּט הוּא: בְּהַדִּי הוּצָא לְקִי כְּרָבָא, עַל־יְדֵי הַרְשָׁעִים, מִתְּגַנֵּין הַכְּשָׁרִין (כ"ק צב).

(כט) רָאוּ כִּי־יַהֲוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נָתַן
לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים שְׁבוּ. אִישׁ תַּחְתּוֹיו
אֶל־יֵצֵא אִישׁ מִמָּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

כט חָזוּ אַרְי יְיָ יְהִי לְכוֹן שַׁבְּתָא עַל כֵּן הוּא
יְהִי לְכוֹן בַּיּוֹמָא שְׁתִּיתָא לֶחֶם תְּרִין יוֹמִין
תִּיבוּ אֲנֵשׁ תַּחְתּוֹהִי לֹא יִפּוֹק אֲנֵשׁ מֵאַתְרָה
בַּיּוֹמָא שְׁבִיעָא:

לְפָשׁוּט יָדִים וְרַגְלִים. אֶל־יֵצֵא וְגו' • אֵלוּ אֲלָפִים
אַמָּה שֶׁל תַּחֲוֹם שַׁבַּת, וְלֹא בְּמִפְרָשׁ, שְׁאִין תַּחֲוֹמִין
אֶלָּא מִדְּבַרֵי סוּפְרִים. וְעָקְרוּ שֶׁל מִקְרָא, עַל לוֹקֻטֵי
הַמֶּן נֹאמַר.

כ"י • רָאוּ • בְּעֵינֵיכֶם כִּי ה' בְּכַבּוּדוֹ מְזַהֵר אֶתְכֶם
עַל הַשַּׁבָּת, שְׁהִירִי גַם נַעֲשֶׂה בְּכָל עֶרֶב שַׁבַּת לַתַּת
לָכֶם לֶחֶם יוֹמִים. שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹיו • מִכָּאן סָמְכוּ
חֻקִּים ד' אֲמוֹת לִיּוֹצֵא חוּץ לַתַּחֲוֹם, ג' לְגִיפּוֹ וְא'

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר־שיחות כרך יא עמ' 71 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

עריכה ברמ"ח איברים – מושתמרת

אֶל־יֵצֵא אִישׁ מִמָּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

הַעֲסֵק, בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹתֶיהָ.
אֶף בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׁהַתִּירָה תּוֹרָה שְׁה"כָּפִים" וְכַח
הַמַּעֲשֶׂה יִהְיוּ עֲסוּקִים בְּעִנְיַי עוֹה"ז, ה"ז דְּוָקָא ב"יְמוֹת
הַחַל", וְהִינֵנו, בְּזִמְנָא שְׁאִינוּ מְקַדָּשׁ לְלַמּוֹד הַתּוֹרָה וּלְקוּם
מִצְוֹתֶיהָ.

אֲבָל ב"יּוֹם הַשַּׁבָּת", וְהִינֵנו בְּעֵתִים שְׁהַקְדָּשׁוּ לְלַמּוֹד הַתּוֹרָה
וּלְקוּם הַמִּצְוֹת, הִנֵּה גַם הַרְגְלִים אֲסוּרִים לְלַקֵּת מִחוּץ
לַתַּחֲוֹם הַקְדָּשָׁה, דְּלֹא רַק רֹאשׁוֹ וְכַח שְׁכָלוֹ צְרִיכִים לְהִיּוֹת
שְׁקוּעִים בְּעֵסֶק וְעִיוֹן הַתּוֹרָה, אֲלֹא גַם יְדֵיו וְכַח הַמַּעֲשֶׂה
צְרִיכִים לְהִיּוֹת שְׁקוּעִים בָּזָה לְגַמְרִי.

אֵלוּ אֲלָפִים אַמָּה שֶׁל תַּחֲוֹם שַׁבַּת (טז, כט. ובפרש"י)
יֵשׁ לְבָאֵר תִּכְן אֲסוּר יֵצִיאָה חוּץ לַתַּחֲוֹם בַּעֲבוּדַת הָאָדָם
לְקוּנוֹ:

אֶף שְׁצוּתָה תּוֹרָה "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעִשְׂתָּ כָּל מְלָאכְתָּךְ"
(יתרו כ, ט) שְׁמִשְׁוֹר זְמַן מִסִּים בִּימּוֹת הַחַל עַל הָאָדָם לְעֵסֶק
ב"עוֹבְדִין דְּחַל" וּבְעִנְיָנִים שְׁאִינֶם שִׁיכִים לַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ,
הַזְהִירָה תּוֹרָה שְׁרַק "יִגִּיעַ פִּסְיָךְ כִּי תֹאכַל" (תהלים קכח, ד),
כְּלוּמַר, שְׁהַעֲסֵק צ"ל רַק ב"יִגִּיעַ פִּסְיָךְ", עִם הַיָּדִים וְכַח
הַמַּעֲשֶׂה שְׁלוֹ, וְרֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ צְרִיכִים לְהִיּוֹת שְׁקוּעִים גַּם בַּעַת

שיעור יומי ליום שישי י"ד שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – טז – פרשת בשלח צה

צ"ל בבחינת "כל עצמותי תאמרנה" (תהלים לה, י) שכל אברי הגוף שקועים לגמרי בעסק התורה.

ובמאמר רז"ל (עירובין נד, א) עה"פ (שמואל ב כג, ה) "ערוכה בכל ושמורה" – "אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך – משתמרת, ואם לאו – אינה משתמרת". שבעת הלמוד

(ל) וישבתו העם ביום השביעי:

לונחו עמא ביומא שביעאה:

לא וקרו בית ישראל ית שמה מן והוא כבר זרע גדא חור וטעמה באסקריטון בדבש:

(לא) ויקראו בית ישראל את שמו מן והוא כזרע גדל לבן וטעמו בצפיחת בדבש:

והוא לבן. בצפיחת • בצק שמטגנין אותו בדבש וקורין לו אסקריטון בלשון משנה, והוא תרגום של אונקלוס.

כ"י • והוא כזרע גדל לבן • עשב ששמו קוליינדר"י וזרע שלו עגל ואינו לבן, והמן היה לבן, ואינו נמשל לזרע גדל אלא לענן העגול, כזרע גדל היה

לב ואמר משה דין פתגמא די פקיד יי מלי עמרא מנה למטרא לדריכון בדיל דיחזון ית לחמא די אוכלית יתכון במדברא באפקותי יתכון מארעא דמצרים:

(לב) ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יהוה מלא העמר מפנו למשמרת לדורתיכם למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציא אתכם מארץ מצרים:

המן, אמר להם: "אתם, ראו דבר ה'". 'שמעו' לא נאמר, אלא 'ראו', בזה נתפרנסו אבותיכם. הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו.

כ"י • למשמרת • לגניזה. לדורתיכם • בימי ירמיהו, כשהיה ירמיהו מוכיחם: "למה אין אתם עוסקים בתורה"? והם אומרים: גניח מלאכתנו ונעסק בתורה, מהיכן נתפרנס? הוציא להם צנצנת

לב ואמר משה לאהרן סב צלוחית חדא והב תמן מלי עמרא מן ואצנע יתה קדם יי למטרת לדריכון:

(לג) ויאמר משה אל-אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן והנח אתו לפני יהוה למשמרת לדורתיכם:

עד שנבנה אהל מועד, אלא שנכתב כאן בפרשת המן.

כ"י • צנצנת • צלוחית של חרס, כתרגומו. והנח אתו לפני ה' • לפני הארון, ולא נאמר מקרא זה

לדבא די פקיד יי למשה ואצנעה אהרן קדם סהדותא למטרא:

(לד) באשר צוה יהוה אל-משה ויניחהו אהרן לפני העדת למשמרת:

לה ובני ישראל אכלו את-המן ארבעין שנים עד דמיתיהון לארעא יתבתא ית מנא אכלו עד דאתו לספי ארעא דכנען:

(לה) ובני ישראל אכלו את-המן ארבעים שנה עד-באם אל-ארץ נושבת את-המן אכלו עד-באם אל-קצה ארץ כנען:

טעם מן. אל ארץ נושבת • לאחר שעברו את הירדן. (קידושין לח) (ספרים אחרים: שאותה שבעבר הירדן, מישבת וטובה, שנאמר: (דברים ג) "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן",

כ"י • ארבעים שנה • והלא חסר ל' יום, שהרי בט"ו באדר ירד להם המן תחלה, ובט"ו בניסן פסק, שנאמר: (יהושע ה) "וישבת המן ממחרת"? אלא מגיד שהעונות שהוציאו ישראל ממצרים, טעמו בהם

מִשֶּׁה בִּזְבָּדָר פָּסַק הֵמָּן מִלִּירָד, וְנִסְתַּפְּקוּ מִמֶּן שֶׁלְקָטוּ בּוֹ בַּיּוֹם עַד שֶׁהִקְרִיבוּ הָעָמָר בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיִּסָּן, שֶׁנֶּאֱמָר (יהושע ה'): "וַיֵּאָכְלוּ מִעֲבוּר הָאָרֶץ מִמִּחְרַת הַפֶּסַח".

וְתַרְגּוּם שֶׁל נֹשֶׁבֶת, יִתְבָּתֵּא, רָצָה לֹמַר: מִיִּשְׁבֶּת. רש"י יִשָּׁן. אֶל־קֶצֶה אֶרֶץ כְּנָעַן • בְּתַחֲלַת הַגָּבּוּל קָדָם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וְהוּא עָרְבוּת מוֹאָב. נִמְצָאוּ מִכְיָשִׁין זֶה אֶת זֶה? אֵלָּא בְּעָרְבוּת מוֹאָב, כְּשִׁמְת

ליועמר חד מן עסרא בתלת סאין הוא:

(לו) וְהָעָמָר עֲשִׂרִית הָאִיפָה הוּא: פ

עֲשִׂרִית הָאִיפָה, מ"ג בִּיצִים וְחֲמִשׁ בִּיצָה, וְהוּא שְׁעוֹר לְחֻלָּה וְלִמְנוּחֹת.

רש"י עֲשִׂרִית הָאִיפָה • הָאִיפָה שֶׁלֹּשׁ סָאִין, וְהִסָּאָה ו' קַבִּין, וְהַקֵּב ד' לֹוגִין, וְהַלֹּוג שִׁשָּׁה בִּיצִים, נִמְצָא

♦ שבת קודש ט"ו שבט ♦

א וּנְטָלוּ כָּל בְּנוֹשֶׁת דְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבָּרָא דְסִין לְמִטְלָגְהוֹן עַל מִימְרָא דִּי וְשִׁרוּ בְּרִפְיִדִים וְלִית מִיָּא לְמִשְׁתִּי עֲמָא:

יז (א) וַיִּסְעוּ כָּל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרִפְיִדִים וַאֲיִן מִיּוֹם לַשַּׁבָּת הָעֵם:

ב וּנְצָא עֲמָא עִם מִשֶּׁה וְאָמְרוּ הִבּוּ לָנָא מִיָּא וְנִשְׁתִּי וְאָמַר לְהוֹן מִשֶּׁה מָה אַתּוֹן נָצִין עִמִּי מָה מְנַסּוֹן אַתּוֹן קָדָם יי:

(ב) וַיִּרְבֵּ הָעָם עִם־מִשֶּׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ־לָנוּ מִיּוֹם וְנִשְׁתַּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מִשֶּׁה מַה־תִּרְיֹבֹן עִמָּדִי מַה־תִּנְסֹון אֶת־יְהוָה:

רש"י מַה תִּנְסֹון • לֹמַר הֵיכַל לְתַת מִיָּם בְּאֶרֶץ צִיָּה?.

ג וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּלֵּן הָעָם עַל־מִשֶּׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה הַעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בְּנֵי וְאֶת־מִקְנֵי בַצָּמָא:

(ג) וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּלֵּן הָעָם עַל־מִשֶּׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה הַעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בְּנֵי וְאֶת־מִקְנֵי בַצָּמָא:

ד וַיִּצְעַק מִשֶּׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מַעֲט וּסְקָלָנִי:

(ד) וַיִּצְעַק מִשֶּׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מַעֲט וּסְקָלָנִי:

רש"י עוֹד מַעֲט • אִם אֶמְתִּין עוֹד מַעֲט, וּסְקָלָנִי.

ה וַיֹּאמֶר יי לְמִשֶּׁה עֲבַר קָדָם עֲמָא וְדַבֵּר עִמָּךְ מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל וְחִטְרָךְ דִּי מַחֲתָא בֵּה יֵת נִהְרָא סָב בִּידָךְ וְחִיזִיל:

(ה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מִשֶּׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אֹתָם מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטָּף אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיָּאֹר קַח בִּידָךְ וְהִלַּכְתָּ:

בו אֶת־הַיָּאֹר? אֵלָּא שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים עַל הַמִּטָּה שֶׁאֵינָם מוֹכְנִין אֵלָּא לְפָרְעָנוּת: בּוֹ לָקַח פְּרָעָה וּמִצְרִים כְּמָה מַכּוֹת בְּמִצְרִים וְעַל הַיָּם, לָכֵף נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיָּאֹר", יֵרָאוּ עֲתָה שֶׁאֵף לְטוֹכָה הוּא מוֹכְנִי.

רש"י עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם • וְרָאָה אִם יִסְקָלוּךְ, לָמָּה הוֹצֵאתָ לְעֹז עַל בְּנֵי? וְקַח אֹתָם מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל • לְעֵדוּת, שִׁירָאוּ שֶׁעַל־יַד הַיָּם יוֹצְאִים מִן הַצֹּר, וְלֹא יֹאמְרוּ: 'מַעֲנִיּוֹת הָיוּ שָׁם מִימֵי קָדָם'. וּמִטָּף אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיָּאֹר • מַה תִּלְמוּד לֹמַר "אֲשֶׁר הִכִּיתָ

(ו) הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם | עַל־הַצּוּר בַּחֲרֹב וְהַכִּיתִי
בַּצּוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ בֵּן מֹשֶׁה
לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י • וְהַכִּיתִי בַּצּוּר • "על הצור" לא נאמר, אלא "בצור". מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו סנפרינון, והצור נבקע מפניו.

(ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מִסָּה וּמִרִיבָה עַל־רִיב | בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְעַל נַפְתָּם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הִישׁ יְהוָה
בְּקִרְבָּנוּ אִם־אֵין: פ

(ח) וַיָּבֵא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם:
ח וַיָּבֵא עֲמֶלֶק וַאֲנָח קִרְבָּא עִם יִשְׂרָאֵל
בְּרַפִּידִם:

כ"י • וַיָּבֵא עֲמֶלֶק וְגו' • סמך פרשה זו למקרא זה, לומר: "תמיד אני ביניהם ומזמן לכל צרכיכם, ואתם אומרים 'היש ה' בקרבנו אם אין'?", תיכם, שהכלב בא ונושף אתכם ואתם צועקים אלי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא

כל יקר – עזי והדר

פרדים' ואותיות 'רף ידים', והא בהא תליא, כי על ידי שני מיני פרדים אלו שנפרדו מאת ה' ופרוד לבבות שביניהם, באו לידי רפיון ידים: ומשעם זה לא היה מים לעם' ברפידים (במדבר לג יד), לפי שרפו ידיהם מן התורה שנמשלה למים (תענית ז), על כן חסרו סתם מים, ולא נתנו להם מים כי אם ב'צור בחרב' (פסוק ז), מקום קבלת התורה. ומשעם זה המשילו את עמלק לזבוב, כי לא היה יכול לישראל כל זמן שלא פתחו לו פתח. והוא שאמר 'משל למלך שהקיף כרם ואמר כל מי שיפרץ הגדר ישכנו הכלב' כו', רצה לומר שעל ידי שפותח הגדר ועושה בו פרצה הרי הוא פותח פתח אל הכלב שיוכל לגנוס שמה, כך עמלק בא ונודג לישראל, על ידי שהם עצמם פרצו גדרם. וכן המן שבא מזרע עמלק בא על ישראל בטענות אלו באמר (אסתר ג ח) 'ושנו עם אחד מפזר ומפזר', דהינו 'מפזר' איש מרעהו, 'ומפזר' מן השכינה: ואולי רמז ברפיון ידים, שרפו ידיהם מן התורה שנתנה מיד ליד, ומן

ראה אותם במסה ומריבה, 'על ריב בני ישראל' (פסוק ז), שהיה מריבה ביניהם, כי כל ההנחות שקדם מתן תורה כלם היו בתרעומות ובמחלוקות כמו שפרש רש"י פרשת יתרו (והלן ט ז), 'ועל נפתם את ה', אומר לו עמלק פתח פתוח ומקור נפתח לחטאת ולגדה' (ע"פ זכריה יג א), וַיָּבֵא עֲמֶלֶק להוסיף טמאה על טמאתם על ידי משפב זכור, כמו שנאמר (דברים כה יח) 'אשר קרף בדרך' (ראה רש"י שם). וכל זה עשה כדי שישור ה' מעליהם לגמרי, כי אין קדשתו יתברך כי אם במקום שיש גדר גרונה (ויקד כד ז), ובעבור זה יוכל להלחם בהם כי אז רפו ידיהם מכל וכל, כי אין להם הצלה על צד הנס שהיה סר ה' מעליהם, וגם אין להם הצלה טבעית שאיש את רעהו יעזור' (ע"פ ישעיה מ א), שהרי חלק לבם זה מזה. לכן נאמר (פסוק ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מִסָּה וּמִרִיבָה עַל רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַפְתָּם אֶת ה' הִישׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין, ומיד וַיָּבֵא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם, כי רפידים אותיות

יז (ח) וַיָּבֵא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם. בילקוט (רמז רסא) מסיק 'שעמלק דומה לזבוב כו', משל למלך שהקיף כרם' כו'. באור המשל וסברתו הוא על דרך שכתבנו למעלה בפרשת בראשית (ד ז) על פסוק 'לפתח חטאת רביץ', שהציר הרע המשילוחו רבותינו ז"ל (ברכות סא) לזבוב שבח פיו חלוש לעשות נקב בבשר השלם, אף במקום שהזבוב מוצא איזו מרסא או שחין אשר שם פתח פתוח קצת בבשר, שם ירביץ וירחיב הפרצה. כך הוציא הרע, אין לו כח להודג אצל הצדיק השלם בכל מעשיו ולא פתח לו כלל פתח לחטאת ולגדה, אף הבא לטמא ועושה פתחים לו, שם ירביץ להרחיב הפרצה 'עד עלות חמ"ס' גבר 'לאין מרפא' (ע"פ דברי הימים ב' לו טז), ואמר רבותינו ז"ל (יזמא לט) 'אל תטמאו בכל אלה' (ויקרא יח כד) 'אדם מטמא עצמו מעט מטמאים אותו הרבה' כו'. ושם הארכנו לדבר מזה כי שם מקומו: כך עמלק, כל זמן שהיו ישראל שלמים עם ה' והיה גם שלום ביניהם, אז לא יכל להם כלל. וכאשר

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך כו, עמוד 88 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

להציל גם אלו ש"הענן פולטן"

להציל את אלו ש"היה הענן פולטן".

אף למדנו מיוסף, שאין הדבר כן. כי שמו של יוסף הוא על שם "יוסף ה' לי בן אחר" (ויצא ל, כד) ומבאר ('אור התורה' (לה'צמח צדק) ויצא רכ, א ואילך, ובכמה מקומות) שהפירוש הפנימי בזה הוא, שענינו של יוסף הוא לעשות מ"אחר" שיהיה "בן". והינו, שגם יהודי כזה שהנהגתו היא 'אחרת' מהנהגת התורה, יש לעשותו ל"בן" - שכלם יפירו בו שהוא מ"בנים אתם לה' אלקיכם".

ולכן צוה משה ליהושע "משבטו של יוסף" שיעבד את עבודת יוסף, ויחזק אתו "יראי חטא" מחוץ לענן כדי להציל את ה"אחרים" - אלו ש"הענן פולטן", להצילים ולהכניסם בתורה בתוך הענן, שאז גם הם יפירו בזה ש"יש ה' בקרבנו", כי "תמיד אני ביניכם ומזמן לכל צרכיכם" (לשון רש"י יז, ח), ואזי יפירו גם עליהם ש"בנים" הם.

בסיום פרשתנו נאמר "ויבא עמלק גו' ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים" (יז, ח-ט). ואיתא במדרש "למה אמר ליהושע, מפני שבא משבטו של יוסף" (פסיקתא דרב כנא פ"ג).

ויש לבאר מה שמלחמות עמלק הצרכה להיות על-ידי יהושע "משבטו של יוסף" - בדרך הפנימיות:

מלחמת עמלק היתה רק עם אלו שהיו 'נחשלים אחריו' - "חסרי כח מחמת חטאם, שהיה הענן פולטם" (תצא כה, יח ופירוש רש"י שם). והינו, שהמלחמה היתה רק עם **החוטאים** שהיו מחוץ לענן. ובאלו שהיו בתוך הענן - לא היה ביכולתו של עמלק לגעז כלל.

ואם-כן היו יכולים לחשוב שאין הכרח שילכו "אנשים" - "יראי חטא" (לשון רש"י על הפסוק בחר לנו אנשים) מחוץ לענן, שהוא מקום סכנה בגשמיית ורוחנית, רק בכדי

~ כלי יקר – עוז והדר ~

(שם פסוק לא) הינו עבודה שבלב. ומשלוח מנות הינו גמילות חסדים:

דבר אחר, עד בא השמש, עד בא הערב שמשו של משה, כמו שנאמר (במדבר לו ב) 'נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמיר', ואף על פי ששמע שמיתתו תלויה בנקמה זו, מפל מקום 'לא אחר לעשות הדבר כי חפץ בבית 'יעקב' (ע"פ בראשית לד יד) לראות נקמתם מאויביהם בחייו (ראה ספרי מטות קנו). לך נאמר **עד בא השמש,** שכל כך היו **ידינו אמונה** לנקם נקמת בני ישראל, עד שלא הקפיד אפלו על ביאת שמשו, דהינו מיתתו, והרי כאלו מסר נפשו עליהם:

ויש רמז גם על ימות המשיח, כאמרו רבותינו ז"ל (רבי א ג יז) ה' 'בסופה ובשערה דרב' (נחום א ג), 'בסופה' זה משה שנאמר (לעיל א ג) 'ותשם בסוף', 'ובשערה' זה אליהו שעלה 'בסערה' (מלכים ב' יא), ולמדו מזה שגם משה יבא עם אליהו בשבא משיח שנאמר בו (תהלים פט לו) 'ובסאו בשמש נגדי'. לך נאמר **ויהי ידיו אמונה עד בא השמש,** עד שבא משיח 'ובאור בקר יורח שמש' (שמואל ב' כג ד):

חסלת פרשת בשלח

בידו, **ואהרן וחור תמכו בידיו מזה ומזה,** כי אהרן וזכות העבודה בידו, וחור בנה של מרים וזכות גמילות חסדים בידו:

ויהי ידיו אמונה עד בא השמש, כי עמלק בא עליהם בימי משה שהיה זמן בקרן ותחלת וריחתם של ישראל, ואחר כך בימי מרדכי ואסתר בקום עליהם הזמן מרע עמלק, והוא זמן הערב שמשו של ישראל כמו שפרש רש"י (בראשית מט כז) על פסוק 'ולערב יחלק שלל' זה בימי מרדכי.

לך נאמר **ויהי ידיו אמונה עד בא השמש,** כי עמדה וזכותו של משה לישראל גם בימי מרדכי, כאמרו רבותינו ז"ל (מגילה יג) 'כיון שנפל הגורל להקמן בירח אדר שמח שמחה גדולה לפי שבו מת משה, והוא אינו יודע שבאדר נולד משה, עין בינקוט דמגלה (רמז תתנ"ד), שמע מנה שהקן סבור שמשה מת ותמה וזכותו, וטעה כי מאחר שנולד באדר וזכות זה עמד לישראל בחדש ההוא. לך נאמר **ויהי ידיו אמונה עד בא השמש.** ועל כן תקנו שם שלשה עמודים אלו, תורה, שנאמר (אסתר ט כ) 'קינו וקבלו', קינו מה שקבר קבלו' (שבת פח). עבודה, על ידי 'הצמות' שנחשבו בקרבן, ו'ועקתם'

התפלה שעל ידי נשיאות בפנים, ומן מדת גמילות חסדים דבר הנתן מיד ליד. וראיה לזה ממה שנאמר **ואהרן וחור תמכו בידיו,** כדי להחזיק שלשה 'עמדים' אלו 'אשר' בית ישראל 'ובן עליהם' (ע"פ שופטים טו כז), ובהם החזיקו שלשת הרועים משה ואהרן ומרים, אשר בזכותם נתן להם ה' מן ובאר וענני כבוד (תענית ט). מן בזכות משה, כי לא נתנה התורה כי אם לאוכלי המן' (מכילתא מס' דריה בפתחתא). והבאר שהיתה מספקת להם כל צרכם, בזכות מרים שהיתה מספקת מזון לילדים, שנאמר (לעיל א יז) 'ותתנין את הילדים'. וענני כבוד בזכות אהרן שהיה עסוק בעבודת הקרבנות שהיו גורמים שתשרה שכניה בישראל וענן ה' על המשכן, וכאשר שמע עמלק מיתת אהרן שנתלקו ענני כבוד אז בא ללחם עמהם כדאיתא בפרשת קת (במדבר כא א), ומשם ראיה שזכותו של אהרן עמד לישראל להצילם מפני עמלק שהיה רצועה של מרדות לישראל לעולם (במדבר יט ב). על כן במלחמה זו רצה משה שהיו **ידינו אמונה,** על ידי שיוכר להם זכות שלשה עמודים אלו. ולפיכך היה משה עומד באמצע וזכות קבלת התורה

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה בְּחַר־לָנוּ אַנְשִׁים וְצֹא הֵלַחַם בַּעֲמֶלֶק מֵחֵר אֲנֹכִי נֹצֵב עַל־רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִטַּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי:

ט ואמר משה ליהושע בחר לנו אנשים ופוק אגח קרבא בעמלק מחר אנא קאם על ריש רמתא וחסרא דאתעבידו בה נסין מן קדם יי בידי:

בך כאלו מדרו בהקדוש-ברוך-הוא. וצא הלחם • צא מן הענן והלחם בו (מכילתא). מחר • בעת המלחמה אנכי נצב. בחר לנו אנשים • גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן. דבר אחר: בחר לנו אנשים, שיודעין לבטל פשפים, לפי שגני עמלק מכשפים היו.

ט"ו • בחר לנו • לי ולך, השווה לו, מפאן אמרו חכמים: "יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך". ו"כבוד חברך כמורא רבך", מנין? שגאמר: (במדבר יב) "ויאמר אהרן אל משה בי אדוני" והלא אהרן גדול מאתיו היה ועושה את חברו כרבו. "ומורא רבך כמורא שמים", מנין? שגאמר: (שם יא) "אדני משה כלם". כלם מן העולם, חזקין הם כליה. המורדים

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי 'לקוטי שיחות' כרך א. עמוד 441 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

בשיש מונע על למוד התורה אין לעשות חשבונות!

מצרים נצטוו "ואתם תחרישון" שלא יהיו שיכים למלחמה. מה-שאין-כן במלחמות עמלק, שאז היו בני ישראל בדרך למתן-תורה, ועמלק נלחם לעפב את ישראל מקבלת התורה, אז נצטוו להלחם. כי פאשר יש מונע ומעפב מלמוד התורה - אין לעשות שום חשבונות, וצריך לעשות כל התלוי בו, אפילו דבר שמצד-עצמו אינו שייך לעשותו, ואפילו אם זה מלחמה גשמית, כדי להסיר את המונע והמעפב.

בסיום פרשתנו מצינו דבמלחמת עמלק צוה הקב"ה "צא הלחם בעמלק". אף לאידך, מצינו בפרשתנו שנגד מצרים נצטוו ישראל "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" (יד). וצריך באור, למה במלחמת מצרים נצטוו "ואתם תחרישון" שלא ילחמו, מה-שאין-כן במלחמת עמלק שהצרכו להלחם בעצמם? ויש לומר הבאור בזה, דהנה בני ישראל מצד-עצמם אינם שיכים כלל לעניגי מלחמה, שהרי "הקול קול יעקב והידיים ידי עשו", שרק עשו הוא השייך למלחמה, ולכן במלחמת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כא עמ' 94)

בו", ועל "מחר" מפרש "בעת המלחמה". ולאחרי שבמלחמה זו היה צורך הן במלחמות יהושע והן בתפלת משה, מובן שהאנשים שנגברו למלחמה ("בחר לנו - לי ולך") היו צריכים להיות גם גבורים וגם יראי חטא.

גבורים ויראי חטא (רש"י יז, ט) מתחיל ומבאר "בחר לנו": לאחר מכן "וצא הלחם"; לאחר מכן "מחר"; ובסוף חוזר לפרש "בחר לנו אנשים". וטעמו ונמוקו עמו: על "וצא הלחם" פרש "צא מן הענן והלחם

יועבד יהושע כמא דאמר לה משה לאגתא קרבא בעמלק ומשה אהרן וחור סליקו לריש רמתא:

(י) וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְהֵלַחַם בַּעֲמֶלֶק וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחֹר וְעָלוּ רֹאשׁ הַגְּבֻעָה:

ט"ו • ומשה אהרן וחור • מפאן לתענית שצריכים שלשה לעבר לפני התבה, שבתענית היו שרונים. חור • בנה של מרים היה, וכלב בעלה.

יאהוי פד ירים משה ידוהי ומתגברין דבית ישראל וכד מנח ידוהי ומתגברין דבית עמלק:

(יא) וַהֲיָה כְּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבְרִי יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגִבְרִי עֲמֶלֶק:

ט"ו • כאשר ירים משה ידו • וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה וכו' • כדאייתא ב'ראש השנה'.

יבוידי משה קרא ונסיבו אבנא ושויוא תחותיה ויתב עלה ואהרן וחור סעדן בידוהי מאא חד ומאא חד ויהוה ידוהי פריסן בצלו עד דעל שמשא:

(יב) וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִּים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיִּשְׁימוּ תַּחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחֹר תִּמְכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֶמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ:

בָּאֲמוֹנָה, פְּרוּשׁוֹת הַשְּׁמִים בְּתַפְלָה נֶאֱמָנָה וְנִכְוָנָה.
עַד-בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ • שִׁהְיוּ עֲמָלָקִים מִחֲשָׁבִין אֶת
הַשָּׁעוֹת בְּאִיטְרוֹלוֹגְיָא"ה בְּאִיזוֹ שָׁעָה הֵם נוֹצְחִים,
וְהַעֲמִיד לָהֶם מִשָּׁה חֲמָה וְעָרַבב אֶת הַשָּׁעוֹת.

כִּי"י וַיְדִי מִשָּׁה כְּבָדִים • בְּשִׁבִּיל שְׁנֹתֶיךָ בְּמִצְוָה
וּמִנָּה אַחֵר תַּחֲתִי, נִתְיָקְרוּ יְדֵיו. וַיִּקְחוּ • אֶהָרֶן
וְחֹר. אֲבָן וַיִּשְׁימוּ תַּחֲתֵיו • וְלֹא יָשָׁב לוֹ עַל כֹּר
וְכִסֵּת. אָמַר: 'יִשְׂרָאֵל שְׂרִיזִין בְּצַעַר, אִף אֲנִי אֶהְיָ
עִמָּהֶם בְּצַעַר'. וַיְהִי יְדֵיו אֲמוֹנָה • וַיְהִי מִשָּׁה יְדֵיו

(יג) וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת-עַמְלָק וְאֶת-עַמּוֹ לְפִי-חֶרֶב: פ
כִּי"י וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ • (תַּחֲנוּמָא) חֲתָד רָאשֵׁי גְבוּרָיו וְלֹא הִשָּׁאִיר אֶלָּא חֲלָשִׁים שְׂבָהֶם וְלֹא הִרְגֵם כָּלָם. מִכָּאֵן אָנוּ
לְמַדִּים שְׁעָשׂוּ עַל-פִּי הַדְּבוּר שֶׁל שְׂכִינָה.

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כָּתֹב זֹאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר
וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי-מָחָה אֶמְחָה אֶת-זִכְרָה
עַמְלָק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם:

כִּי"י כָּתֹב זֹאת זִכְרוֹן • שָׁבָא עַמְלָק לְהַזְדַּוֵּג
לְיִשְׂרָאֵל קֹדֶם לְכָל הָאֲמוֹת (מְכִילֵתֵא). וְשִׁים בְּאָזְנֵי
יְהוֹשֻׁעַ • הַמְכַנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ, שְׂיִצְוָה אֶת

(טו) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נְסִי:
כִּי"י וַיִּקְרָא שְׁמוֹ • שֶׁל מִזְבֵּחַ. ה' נְסִי • הַקְדוּשָׁה-
בְּרוּךְ-הוּא עָשָׂה לָנוּ כָּאֵן גֵּס גְּדוֹל. לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ

קְרוִי ה', אֶלָּא הַמְזַכֵּר שְׁמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, זֹכֵר אֶת הַגֵּס
שֶׁעָשָׂה הַמְקוֹם. ה' הוּא גֵס שֶׁלָנוּ.

(טז) וַיֹּאמֶר כִּי-יֵד עַל-כֶּם יְהוָה מִלְחָמָה לְיְהוָה בְּעַמְלָק
מִדֶּר דֶּר: פַּפַּפ

כִּי"י וַיֹּאמֶר • מֹשֶׁה. כִּי-יֵד עַל-כֶּם יְהוָה • יְדוֹ שֶׁל
הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא הוֹרָמָה לִישְׁבַע בְּכֶסֶף, לְהִיּוֹת לוֹ
מִלְחָמָה וְאִיכָּה בְּעַמְלָק עוֹלָמִית. וּמָהוּ "כֶּסֶף" וְלֹא
נֶאֱמַר "כֶּסֶף", וְאִף הַשֵּׁם נִחַלֵק לְחֻצֵּיו? נִשְׁבַּע
הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא שְׁאִין שְׁמוֹ שֶׁלם וְאִין כֶּסֶף שֶׁלם
עַד שְׁמִימָחָה שְׁמוֹ שֶׁל עַמְלָק כָּלָו, וְכִשְׁמִימָחָה שְׁמוֹ,

טז וַיֹּאמֶר בְּשָׁבוּעָה אֲמִירָא דָא מִן קָדָם
דְּחִילָא דְשִׁכְנָתָה עַל פְּרָסֵי יְקָרָה דְּעִתִּיד
דְּאֶתְגַּבֵּה קָרָבָא קָדָם יְיָ בְּדִבְתֵי עַמְלָק
לְשִׁצִיּוּתָהוֹן מִדְּרֵי עֲלָמָא: פ פ פ
יְהִיָה הַשֵּׁם שֶׁלם וְהַכֶּסֶף שֶׁלם, שְׁנֶאֱמַר: (תַּהֲלִים ט)
"הָאוֹיֵב תִּמּוֹ חֲרֻבוֹת לְנִצָּח" – זֶהוּ עַמְלָק שֶׁכְּתוּב
בּוֹ: (עֲמוֹס א) "וְעִבְרָתוֹ שְׁמָרָה נִצָּח". (תַּהֲלִים שם) "וְעִרִים
נִתְשַׁף אֲבָד וְזָכַרם הִמָּה", מָהוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו? "וְה'
לְעוֹלָם יֵשֵׁב", הָרִי הַשֵּׁם שֶׁלם, "כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט
כֶּסֶף", הָרִי הַכֶּסֶף שֶׁלם:

ק"ו פְּסוּקִים, י"ד אֲמוֹנָה סִימָן. סנא"ה סִימָן. חֶסֶלֶת פֶּרֶשֶׁת בִּשְׁלַח

(*) מִנְהִיגֵנוּ שְׁאוּמֵרִים פִּנְעִיִּים מִילַת זָכַר. הָרֹאשׁוֹן זָכַר (בִּסְגוּל) וּבִשְׁנֵי זָכַר (בְּצִירָה).

הַפְטָרָה לְפָרֶשֶׁת בִּשְׁלַח לְשִׁמוֹת וּלְקִרְיָאָה בְּצִיּוּר נִדְפָסָה בַּעַמ' רַעַמ

הַמֶּשֶׁךְ בִּיאור לַמִּסְכָּה בְּבֹא בְּתָרָא לְיוֹם שִׁישִׁי עֵמוּד ב

7 אדם. וְכֵן תִּנִּי רִבָּה בְּרֵא אֲבוֹתָ – הִיָה שׁוֹנָה כֵּן בְּבִרְיָתָא, שְׁהַגְרוּגוֹת
8 מִמַּעֲטוֹת אֶת שִׁיעוֹר הַחֲלוֹן רַק בְּשִׁתְּרִיפּוֹ.
9 מִבְּרֵית הַגְמָרָא: הָאִי חֲבִית חִיבִי דְמִיָא – בְּאִיזָה אוֹפֵן עוֹמֶדֶת בַּחֲלוֹן
10 הַחֲבִית הַמְלֵאָה בְּגִרוּגוֹת, אִי דְפּוֹמָא לְכַר – אִם עוֹמֶדֶת הִיא בְּאוֹפֵן
11 שְׁפִי הַחֲבִית פּוֹנָה לְחוּץ, לְצַד הַבֵּית שְׁאִין הֵמֵת מוֹנַח בְּתוֹכוֹ,

1 כּוֹוֶנְתוֹ לְבִטְלוֹ וּלְהַנִּיחוֹ שֵׁם לְעוֹלָם, וּמוֹעִיל הוּא לְחֻצוֹן בְּפִנִּי
2 הַטּוֹמָאָה.
3 הַגְמָרָא מְקַשֶּׁה עֵתָה עַל דְּבִרֵי שְׁמוּאֵל מִהַדִּין הַמְּבוּאָר בְּבִרְיָתָא
4 שְׁגִרוּגוֹת מִמַּעֲטוֹת בַּחֲלוֹן: גְּרוּגוֹת הָאִי חֲזוֹ לִיָּה – הָרִי רֵאוּיּוֹת הֵם
5 לְמֵאכַל אָדָם, וּסּוּפוֹ לִיטֵלֵם מִשָּׁם. אָמַר שְׁמוּאֵל, בְּשִׁתְּרִיפּוֹ –
6 הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת בְּגִרוּגוֹת שְׁהַתְּלִיעוֹ, וְאִינֵן רֵאוּיּוֹת עוֹד לְמֵאכַל

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בשלח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט' שבט מפרק מט עד סוף פרק נד	יום רביעי - י"ב שבט מפרק סו עד סוף פרק סח
יום שני - י' שבט מפרק נה עד סוף פרק נט	יום חמישי - י"ג שבט מפרק סט עד סוף פרק עא
יום שלישי - י"א שבט מפרק ס עד סוף פרק סה	יום שישי - י"ד שבט מפרק עב עד סוף פרק עו
שבת קודש - ט"ו שבט פרק כ מפרק עז עד סוף פרק עח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כז, פרק כב רק... עד עמ' 54, העליון ב"ה.

ליקוטי אמרים

פרק כב רק שהתורה דברה כלשון ב"א ונקרא בתורה דבורו של מקו' ב"ה בשם דבור ממש כדבורו של אדם לפי שבאמת כך הוא דרך ירידת והמשכת החיות לתחתונים בצמצומים רבים ועצומים מינים ממינים שונים להבראות מהם ברואים רבים מינים ממינים שונים וכ"כ גברו ועצמו הצמצומים והסתר פנים העליונים עד שיוכלו להתהוות ולהבראות גם דברים טמאים וקליפות וס"א ולקבל חיותם וקיומם מדבר ה' ורוח פיו ית' בהסתר פנים וירידת המדרגות ולכן נקרא אלהים אחרים מפני שיניקתם וחיותם אינה מבחי' פנים אלא מבחי' אחוריים דקדושה ופי' אחוריים כאדם הנותן דבר לשונאו שלא ברצונו שמשליכו לו כלאחר כתפו כי מחזיר פניו ממנו משנאתו אותו כך למעלה בחי' פנים הוא פנימית הרצון העליון וחפצו האמיתי אשר חפץ ה' להשפיע

1 **פָּרָק כב.** בפרק הקודם הסביר רבנו חזקן שאין דיבורו של הקב"ה דומה
2 לדיבורו של אדם: כשאדם מוציא דיבור מפיו, נראה הדיבור כדבר
3 לעצמו, נפרד משורשו, ה"שכל" שבמוח והתשוקה שבלב. אך, ביחס
4 לדיבורו של הקב"ה לא שייך לומר שהוא נפרד מהקב"ה. כי, הרי לא
5 יתכן דבר שמחוץ להקב"ה.
6 ולכן, דיבורו של הקב"ה
7 מאוחד תמיד בשורשו ובטל
8 אליו. דיבורו של הקב"ה נקרא
9 גם הוא בשם "דיבור", בגלל
10 תכונה אחרת שישנה בדיבור,
11 והיא – לגלות את אשר
12 בהעלם המחשבה. ענין זה של
13 גילוי ההעלם – קיים גם
14 בדיבור שלמעלה. כמו עשרה
15 המאמרות, שבהם נברא
16 העולם, הרי הם התגלות
17 ה"אור" וה"חיות" האלקית
18 לברוא בהם עולמות ונבראים.
19 כך גם שאר הדיבורים
20 האלקיים שבתורה, נביאים
21 וכתובים, הם ההתגלות
22 לנביאים במחזה נבואתם.
23 ואילו ענין הפירוד
24 וה"מציאות" שבדיבור

25 שלמטה – אינו שייך בדיבור שלמעלה. בפרק הבא, אותו אנו עומדים
26 ללמוד, יסביר רבנו חזקן – התורה הרי קוראת לדיבורו של הקב"ה בשם
27 "דיבור", ומאחר שדיבורו של האדם מייצג את ענין הפירוד, לאור
28 העובדה שהוא נפרד משורשו – לכן עלינו לומר שגם בדיבור שלמעלה
29 קיימת תכונה זו. ברם, לא לגבי הקב"ה, אלא לגבי הנבראים. כלומר:
30 מהדיבור שלמעלה נוצרים נבראים כאלה שבהרגשתם הם "מציאות"
31 לעצמם ונפרדים מקדושתו של הקב"ה, והם – ה"קליפות" וה"סטרא
32 אחרא". **רַק שֶׁהַתּוֹרָה דִּבְרָה בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וְנִקְרָא בַּתּוֹרָה**
33 **דְּבוּרוֹ שֶׁל מְקוֹם בְּרוּךְ־הוּא בְּשֵׁם "דְּבוּר" מִמֶּשׁ בְּדַבְּרוֹ שֶׁל**
34 **אָדָם,** – שכאמור, יש בדיבורו של האדם, ענין הפירוד
35 משורשו, **לְפִי שֶׁבִּאֲמַת כֵּךְ הוּא** – שגם בדיבור שלמעלה ישנו
36 ענין הפירוד, אלא שאין זה אמור ביחס שבין הדיבור לגבי
37 הקב"ה, אלא זה מתבטא כך רק לגבי הנבראים, כפי שיוסבר
38 להלן, שזה – דְּרָךְ יִרְדֵּת וְהִמְשִׁכַת הַחַיּוֹת – האלקית,
39 לַתַּחְתּוֹנִים, – לנבראים התחתונים, הרי המשכה זו היא
40 בְּצִמְצוּמִים רַבִּים וְעִצּוּמִים, – החיות האלקית מתמעטת יותר
41 ויותר ונהיית מוגבלת מאד, על-ידי הצמצומים הרבים, **מִיָּנִים**
42 **מִמִּינֵים שׁוֹנִים,** – סוגי צמצומים שונים, וזאת כדי לְהַבְרִיאַת
43 מֵהֶם בְּרֹאִים רַבִּים, מִיָּנִים מִמִּינֵים שׁוֹנִים, – השוני שבסוגי
44 הברואים הרבים, מקורו בצמצומים השונים שבאור וחיות

45 האלקית. וְכָל־כֵּךְ נִבְרָו וְעִצּוּ מִצִּמְצוּמִים וְהִסְתֵּר פָּנִים
46 הָעֲלִיּוֹנִים, – פנימיות ה"חיות" שלמעלה, נסתרת לגמרי, עַד
47 שְׁיוּכְלוּ לַהֲתַהוּוֹת וּלְהַבְרִיאַת נֶם דְּבָרִים טָמְאִים וְקִלְפוֹת
48 וְסִטְרָא־אֲחֵרָא, – לו היו אלה רק צמצומים רבים בלבד, אפילו
49 הרבה מאד צמצומים, כדי
50 שה"אור" וה"חיות"
51 האלקי יתגלה למטה יותר
52 ויותר, הרי למרות זאת
53 לא היו נבראים מה"אור"
54 – דברים טמאים, קליפות
55 וסטרא-אחרא. אלא, על-
56 ידי התגברות הצמצומים,
57 כלומר: על-ידי צמצומים
58 כאלה שה"אור" מוסתר
59 בהם לגמרי – אפשר
60 להיברא דברים טמאים
61 וסטרא-אחרא, וְלִקְבֹּל –
62 ושהדברים הטמאים
63 יקבלו חיותם וְקִיּוּמָם
64 מִדְּבַר ה' וְרוּחַ פִּי
65 יִתְבָּרַךְ הַהִסְתֵּר פָּנִים
66 וִירִידַת הַמְּדַרְגּוֹת. וְלִכֵּן
67 נִקְרָאִים – הקליפות,
68 "אֱלֹהִים אֲחֵרִים", מִפְּנֵי
69 שְׁיִנִּיקָתָם וְחַיּוּתָם – שהן יונקות מהקדושה, כי הרי כל דבר מן
70 ההכרח שיקבל חיותו מהקדושה. ברם, יניקת החיות שלהן
71 אֵינָה מִבְּחִינַת "פָּנִים" – איננה מפנימיות רצונו של הקב"ה,
72 אֶלָּא מִבְּחִינַת "אֲחֹרָיִם"² דְּקִדְּשָׁה; – כלומר: מצינויות
73 רצונו של הקב"ה. "פנימיות הרצון" הוא כשרוצים את הדבר
74 עצמו, והוא רצון של תענוג. ואילו "אחוריים" פירושו,
75 "חיצוניות הרצון", שאת הדבר עצמו לא רוצים כי אין בו תענוג,
76 אלא רוצים בו מחמת התועלת שתהיה מכך לגבי דבר אחר
77 שממנו יהיה להם תענוג – ובלשונו של ה"תניא": וּפְרוּשׁ
78 "אֲחֹרָיִם", – הוא: בְּאֵדָם הַנּוֹתֵן דָּבָר לְשׁוֹנָאוֹ שְׁלֹא בְּרָצוֹנוֹ,
79 – שלא ברצונו הישיר, אלא הוא נותן לו את הדבר מטעם
80 צדדי, שאז צורת הנתינה היא: שְׁמִשְׁלִיכוֹ לוֹ בְּלֵאָחֵר כְּתַפּוֹ,
81 כִּי מִחֲזִיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ מִשְׁנֵאֲנָתוֹ אוֹתוֹ; – שכן, תנועת ותנועת
82 הגוף מקורן בתנועה כפי שהיא מתבטאת בנפש; ומאחר
83 שקיימת בנפש שנאה כלפי אותו איש, והנתינה לו היא שלא
84 מתוך רצון אמיתי, אלא מתוך חיצוניות רצונו – לכן, זה
85 מתבטא גם בתנועה הגופנית בשעת הנתינה: הוא מפנה את פניו
86 ממנו בשעת מעשה. שכן, הפנים הוא המקום בו משתקפת
87 פנימיותו וחיותו של האדם. כֵּךְ – גם, לְמַעַלָּה, בְּחִינַת "פָּנִים"
88 הוּא פְּנִימִית הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן וְחִפְצוֹ הָאֱמֵתִי, אֲשֶׁר חָפֵץ ה'

- 1 לְהַשְׁפִּיעַ חַיּוּת לְכָל הַקְּרוֹב אֵלָיו מִסְמְרָא דְקַדְשָׁהּ; – מצד
2 הַקְּדוּשָׁה, אֲבָל הַסְמְרָא־אֲחֵרָא וְהַטְמָאָה הִיא תוֹעֵבַת ה'
3 אֲשֶׁר שָׁנֵא, וְאִינוּ מִשְׁפִּיעַ לָהּ – ל"סְטְרָא אֲחֵרָא, חַיּוּת
4 מִפְּנִימִית הַרְצוֹן – הַעֲלִיץ, וְהַפְּצוּ הָאֲמִתִּי אֲשֶׁר – נֹאמֵר
5 שֶׁהַקֵּב הַחֲפִץ בָּהּ –
6 ב"סְטְרָא אֲחֵרָא, חֶסֶד
7 וְשִׁלּוּם, כִּי־אֵם כְּמֹאן
8 דְשִׁדְרִי בְּתֵר כְּתָפוּי
9 לְשׁוֹנָאוֹ שְׁלֹא בְּרָצוֹנוֹ, –
10 כְּמִי שֶׁמְשַׁלֵּךְ דְּבַר
11 לְשׁוֹנָאוֹ, מֵאֲחֻרָי כְּתָפוֹ,
12 שְׁלֹא מֵרָצוֹנוֹ הַטּוֹב. כִּךְ גַּם
13 הַשְּׁפַעַת חַיּוּת הַקְּדוּשָׁה
14 לִסְטְרָא־אֲחֵרָא – אֵינָהּ
15 בָּאָה מֵתוֹךְ רָצוֹן טוֹב, רַק בְּרִי לְהַעֲנִישׁ – בִּאֲמֻצְעוֹת הַקְּלִיפָה,
- אֶת הַרְשָׁעִים, – הַנִּמְשָׁכִים אַחֲרֵי הַקְּלִיפָה וְהַ"סְטְרָא אֲחֵרָא"
וּמִקְבָּלִים הַשְּׁפַעַתָם מִהֵן, וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים דְּאִכְפִּיּוֹן
לְסְמְרָא־אֲחֵרָא; – הַכּוֹפִים וְכוֹבָשִׁים אֶת הַ"סְטְרָא אֲחֵרָא"
וּמוֹשְׁלִים עֲלֶיהָ. לִשְׁם כִּךְ נִזְקָקִים לִ"סְטְרָא אֲחֵרָא", כְּדִי שִׁיחִיה
עֵינֵן הַבְּחִירָה, וּכְתוּצָאָה
מִכֶּךָ הַעוֹנֵשׁ הַמֵּתָאִים
לְרַשָּׁעִים וְהַשֹּׁכֵר הַמֵּתָאִים
לְצַדִּיקִים – מִשּׁוּם כִּךְ
נִוְתָנִים "חַיּוּת" לִ"סְטְרָא
אֲחֵרָא". וְזֶה – צוּרָה זוֹ שֶׁל
הַשְּׁפַעָה, נִקְרָא בְּחִינַת
"אֲחֻרִּים" דְּרָצוֹן הַעֲלִיּוֹן
בְּרִידָה־הוּא. – לִכֵּן הֵם
נִקְרָאִים אֲלֵקִים אֲחֵרִים, כִּי
נִינֵקַת הַ"חַיּוּת" שֶׁלָּהֶן הִיא מִבְּחִינַת "אֲחֻרִּים".

יום שני י' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 54, והנה רצון העליון... עד עמ' כח, תמיד.

- 31 וְהֵנָּה, רָצוֹן הַעֲלִיּוֹן בְּבִחִינַת "פְּנִיִם", – פְּנִימִיּוֹת הַרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן,
32 מִה שֶׁהַקֵּב הַרְצָה אֶת הַדְּבַר עֲצֻמוֹ, הוּא מְקוֹר הַחַיִּים הַמְּחִיָּה
33 אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת, וְלִפִּי שְׁאִינוֹ – רָצוֹן זֶה, שׁוֹרָה כָּלָל עַל
34 הַסְמְרָא־אֲחֵרָא, וְגַם בְּחִינַת "אֲחֻרִּים" שֶׁל רָצוֹן הַעֲלִיּוֹן –
35 הַמְּחִיָּה אוֹתוֹן, כֹּאמֹר,
36 אֵינִי מְלַבֵּשׁ – בִּפְנִימִיּוֹת,
37 בְּתוֹכָהּ – ב"סְטְרָא
38 אֲחֵרָא, מִמֶּשׁ, אֱלֹא
39 מִקִּיף עָלֶיהָ מְלֻמְעָלָה, –
40 בְּלִבָּד, כְּמוֹ שֶׁמִּקְפִּים דְּבַר
41 מִלְּמַעְלָה, לְכַךְ – לִכֵּן,
42 הִיא – הַ"סְטְרָא אֲחֵרָא",
43 מְקוֹם הַמִּיתָה וְהַטְמָאָה,
44 ה' יִשְׁמְרֵנוּ, כִּי מַעֲט
45 מוֹעֵר – הַמַּעֲט מִן הַמַּעֲט,
46 אוֹר וְחַיּוּת, שְׁיֻנֵּקֶת
47 וּמִקְבָּלָת לְתוֹכָהּ
48 מִבְּחִינַת "אֲחֻרִּים" דְּקַדְשָׁה שְׁלֻמְעָלָה, הוּא בְּבִחִינַת גְּלוּת
49 מִמֶּשׁ בְּתוֹכָהּ, בְּסוֹד גְּלוּת הַשְּׂכִינָה הַנּוֹכַח לְעִילָּה. – שִׁ"חַיּוּת"
50 הַקְּדוּשָׁה נִמְצָאָה כְּבִיכּוֹל בְּגִלוּת בְּתוֹךְ הַקְּלִיפּוֹת, וְלִכֵּן נִקְרָא
51 בְּשֵׁם "אֱלֹהִים אֲחֵרִים", – לֹא רַק מִחֲמַת הַטַּעַם הָאֲמֹר, שֶׁהֵם
52 מִקְבָּלִים אֶת "חַיּוּתוֹם" מִבְּחִינַת "אֲחֻרִּים", כִּי־אֵם: שְׁהִיא
53 עֲבוּדָה־זָרָה מִמֶּשׁ וּכְפִירָה בְּאֲחֻדּוֹתָיו שֶׁל מֶלֶךְ מְלָכֵי
54 הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ־בְּרִידָה־הוּא, – הַסִּבֵּרַת הַדְּבָרִים: בְּכָל נִבְרָא
55 נִמְצָאִים שְׁנֵי סוּגֵי חַיּוּת – "חַיּוּת" הַמִּתְלַבֶּשֶׁת א. בִּפְנִימִיּוֹת שֶׁל
56 הַנִּבְרָא וּמֵתֵאֲחֵדֶת אִתּוֹ. חַיּוּת אֲלֵקִית זֶה, מִצּוּמְצֻמַּת וּמוֹתָאמַת
57 לִפִּי מִדְּתוֹ שֶׁל הַנִּבְרָא, עַד כְּמָה שֶׁהוּא יִכּוֹל לְקַלּוֹט. ב. "חַיּוּת"
- הַמְּחִיָּה וּמִשְׁפִּיעָה בְּנִבְרָא בְּצוּרָה "מִקְפִּיפָה". חַיּוּת אֲלֵקִית זֶה, אֵינָהּ
מִצּוּמְצֻמַּת לִפִּי מִימָדֵי הַנִּבְרָא וְאֵינָהּ מִתְלַבֶּשֶׁת בּוֹ; אֲלֹא בְּצוּרָתָהּ
הִיא, כִּפִּי שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִהַתְלַבֶּשׁוֹת בְּנִבְרָא – הִיא מִשְׁפִּיעָה
וּמְחִיָּה אֶת הַנִּבְרָא. ל"קְלִיפּוֹת" וּל"סְטְרָא אֲחֵרָא" גַּם כֵּן שְׁנֵי סוּגֵי
חַיּוּת אֵלֶּה. סוּג הַ"חַיּוּת"
הַשְּׁנִי, בְּקִלְפּוֹת ו"סְטְרָא
אֲחֵרָא", מֵאַחֵר שֶׁהוּא בֹא
אֵלֶיהֶן בְּבִחִינַת "מִקְפִּיף", אֵין
הוּא מִפְּרִיעַ ל"מְצִיאוֹתוֹן",
הֵן יִכּוֹלּוֹת לְהַחֲזִיק אֶת
עֲצֻמָּן ל"שִׁ", וְאֵינֵן צְרִיכּוֹת
לְהַכְחִישׁ "חַיּוּת" זֶה, לְמִדּוֹת
שֶׁהֵן יוֹדְעוֹת שֶׁהֵן נִבְרָאוּ
מ"חַיּוּת" זֶה (כִּפִּי שֶׁנֹּאמַר
לְהֵלֵךְ, שֶׁהֵן קוֹרְאוֹת
לְהַקְבִּי הַ"אֲלֵקָה
דְּאֲלֵקִיא": הֵן חוֹשְׁבוֹת אֶת
עֲצֻמָּן ל"מְצִיאוֹת", ל"אֲלֵקִיא", לְמִדּוֹת שֶׁהֵן עֲצֻמָּן מִכִּידוֹת שִׁישׁ
לְהֵן "אֲלֵקָה" שֶׁבֵּרָא אוֹתוֹן). מִחֲמַת חַיּוּת אֲלֵקִית זֶה, הֵן נִקְרְאוֹת
"אֲלֵקִים אֲחֵרִים", מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִקְבָּלוֹת אֶת חַיּוּתוֹן מִבְּחִינַת אֲחֻרִּים.
וְאֵילוֹ סוּג הַ"חַיּוּת" הַמִּתְלַבֶּשׁ בִּפְנִימִיּוֹת, שֶׁאֵם הִיוּ הַ"קְּלִיפּוֹת"
וְהַ"סְטְרָא אֲחֵרָא" מוֹדוֹת ב"חַיּוּת" זֶה, הִיתָה בְּכֶךָ מִשּׁוּם סְתִירָה
ל"מְצִיאוֹת" שֶׁלָּהֶן, כִּי "חַיּוּת" זֶה הִיא הִרִי "עֲצֻמּוֹתוֹ" שֶׁל הַנִּבְרָא
עֲצֻמוֹ – "חַיּוּת" זֶה, הֵן מִכְחִישׁוֹת לְחִלּוּטֵי, וְהִיא נִמְצָאָה בְּהֵן
בְּבִחִינַת גְּלוּת. בְּגִלָּל "חַיּוּת" זֶה – הֵן נִקְרְאוֹת "אֲלֵקִים אֲחֵרִים", לֹא
רַק מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִקְבָּלוֹת מ"אֲחֻרִּים", אֲלֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִחוּצִיקוֹת אֶת
עֲצֻמָּן ל"עֲבוּדָה זָרָה" וְכוּפְרוֹת בִּאֲחֻדּוֹתָיו שֶׁל הַקֵּב"ה – כִּפִּי

שִׁאִין - הן, בְּטָלִים לוֹ יִתְבַּרְךָ, כִּי אֵין קְדוּשָׁה עֲלִיּוֹנָה שׁוֹרָה
אֵלָּא עַל מָה שֶּׁבָטַל לוֹ יִתְבַּרְךָ בְּנוֹכַח לְעִיל, וְלִכֵּן נִקְרָאִים
- הַקְּלִיפּוֹת ו"סְטָרָא אַחֲרָא", שׁוֹרֵי דְּפִרְוֹדָא - הרי הפירוד,
בְּזִמְתָּר הַקְּדוּשָׁה, - אלה שמחזיקים את עצמם ל"מציאות"
ומגביהים את עצמם

כהרים ומרגישים את
עצמם נפרדים מהקב"ה.
והרי זו - יש בכך משום
בְּפִיחָה בְּאַחֲדוּתוֹ
הָאֱמִתִּית, - של הקב"ה,
שְׁהִיא - דְּבִלְאָ קָמִיָּה
כְּלָא חֲשִׁיב, - לגבי
הקב"ה הכל נחשב לכלום,
וְכַמֵּל בְּאַמֶּת לוֹ יִתְבַּרְךָ
וְלִרְצוֹנוֹ, הַמַּחֲיָה אֶת
כָּלֶם וּמַחֲיָה אוֹתָם מֵאֵין
לִישׁ תְּמִיד: - מאחר
שאחדותו האמיתית של
הקב"ה היא שהכל בטל
אליו, הרי שההיחשבות
ל"יש" ול"מציאות" - יש
בה משום כפירה

באחדותו של הקב"ה. ולכן גסות הרוח שזה ל"עבודה זרה". הרי,
שאחרי צמצומים רבים ושונים, נבראו בדיבורו של הקב"ה,
נבראים כאלה, כמו "קליפות" ו"סְטָרָא אַחֲרָא", המרגישים את
עצמם כדבר נפרד מהקב"ה. לכן, נקרא הדיבור שלמעלה
בתורה, בשם "דיבור", כי ענין הפירוד (המציין את הדיבור
שלמטה) קיים גם בדיבור שלמעלה, אלא שהוא רק בשייכות
לנבראים ולהרגש שלהם כלפי שורשם. ואילו לגבי הקב"ה -
אין שום דבר שנפרד ממנו.

1 שיוסבר להלן: כִּי מֵאַחַר שְׁאוּר וְחִיּוֹת דְּקְדוּשָׁה - ה"חיות"
2 הפנימית, הוא בְּכַחֲשִׁית גִּלּוֹת בְּתוֹכָהּ - אֵינָה בְּטָלָה כָּלֵל
3 לְגַבִּי קְדוּשַׁת הַקְּדוּשָׁה-הָהוּא; וְאִדְרָבָה, מִגִּבְיָה עֲצֻמָּה
4 כְּנִשְׁר, לֹמֵר: "אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד"⁵, וְכַמֵּאֲמָר⁶: - שאמר פרעה:
5 "אֵר לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי".

6 - ה"יאור" - הנילוס -
7 הוא שלי, ואני עשיתי את
8 עצמי, וְלִכֵּן אָמְרוּ רַז"ל,¹
9 שְׁנִפְּוֹת הָרוּחַ שְׁקוּלָה²
10 כְּעִבּוּדָה-זָרָה מִמֶּשׁ, כִּי³
11 עֵקֶר וְשָׂרֵשׁ שֶׁל עֲבֻדָּה-⁴
12 זָרָה הוּא מָה שֶׁנֶּחֱשֵׁב -⁵
13 הוּא מַחֲשִׁיב אֶת עֲצֻמוֹ,
14 לְדַבֵּר בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ, נִפְרָד⁷
15 מִקְדָּשׁוֹ שֶׁל מְקוֹם, -⁸
16 שֶׁל הַקֶּבֶד, וְלֹא בְּפִיחָה⁹
17 בְּה' לְגִמְרִי, - כלומר, גם¹⁰
18 כְּשֶׁלֹּא כּוֹפְרִים לְגִמְרִי¹¹
19 בַּהֲקֶבֶד, אֵלָּא רַק¹²
20 מַחֲשִׁיבִים אֶת עֲצֻמָּם לְדַבֵּר¹³
21 בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ, כְּמוֹ¹⁴
22 ה"קליפות" וד"סְטָרָא

23 אַחֲרָא הַנִּקְרָאוֹת "עֲבֻדָה זָרָה", שֶׁכִּפִּי שֶׁלְמַדְנוּ, הֵן אֵינֶן כּוֹפְרוֹת
24 בַּהֲקֶבֶד לְגִמְרִי, אֵלָּא בְּדִאֲתָא - כְּמוֹ שֶׁאֵנוּ מוֹצִאִים, בְּגִמְרָא¹⁵
25 דְּקִירוֹ לִיָּה "אֱלֹהֵא דְּאֵלְהִיא", - ה"קליפות" וד"סְטָרָא אַחֲרָא
26 קוֹרְאוֹת לְהַקֶּבֶד ה"אֱלֹקָא דְּאֵלְקִיא" - הרי שהן מודות בהקב"ה,
27 שְׁהוּא אֱלֹקָא דְּאֵלְקִיא, וּבְכָל זֹאת זֶה נִקְרָא "עֲבֻדָה זָרָה"
28 ו"אֱלֹקִים אַחֲרִים". אֵלָּא שֶׁגַּם הֵם מַחֲשִׁיבִים עֲצֻמָּם לִישׁ וְדַבֵּר
29 בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ, וְכֵן - בְּמָה שֶׁהֵן מַחֲשִׁיבוֹת אֶת עֲצֻמָּן לִישׁ, הֵן
30 מִפְּרִידִים אֶת עֲצֻמָּם מִקְדָּשׁוֹ שֶׁל מְקוֹם בְּרוּךְ-הוּא, מֵאַחַר

יום שלישי י"א שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כח, פרק כג ועם כל... עד עמ' 56, ימיהם.

לגמרי מהקדושה ומהקב"ה. הרי, שהרגשת הנבראים את עצמם
ל"מציאות" נובעת מהעובדה שפנימיות רצונו של הקב"ה מכוסה
ומוסתרת מהם. מהאמור מובן שדבר שמאיר בו פנימיות רצונו של
הקב"ה בהתגלות - קשור ומאוחד כולו עם הקב"ה. שכן, אין כאן הסתרת
פנים, הגורמת שהנברא יוכל

להרגיש את עצמו
ל"מציאות".

ועם כל הנוכח לעיל,
יובן ויבאר היטב
בתוספת באור מה
שְׁאֲמָרוּ בְּזִמְתָּר דְּ"אֲוִרְתָּא וְקְדָשָׁא בְּרִיךְ-הוּא כְּלָא חֲדָ", -
תורה והקב"ה הם דבר אחד, וְכִּתְּקוּנִים² פְּרָשׁוּ דְּ"רַמְ"ח

61 פֶּרֶק כֵּג. לְמַדְנוּ בְּפֶרֶק הַקּוּדֶם, שֶׁלְגַבִּי הַקֶּבֶד אֵין דָּבָר נִפְרָד מִמֶּנּוּ, כִּי
62 דִּיבּוּרוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד, שְׁבִאֲמַצְעוֹתוֹ נִוצְרוֹ הַנִּבְרָאִים, אֵינּוּ דוֹמֶה לְדִיבּוּרוֹ שֶׁל
63 הָאָדָם: דִּיבּוּרוֹ שֶׁל הָאָדָם נִפְרָד מִשּׁוֹרְשׁוֹ; וְאֵילוֹ לְגַבִּי הַקֶּבֶד, הַדִּיבּוּר
64 מֵאוֹחַד תְּמִיד אֶתוֹ. אֵלָּא, מֵאַחַר שִׁירִידַת ה"אור" וד"חיות" הַאֱלֹקִי,
65 הַמַּחֲיָה אֶת הַנִּבְרָאִים, הִיא

66 עַל-יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים
67 וְהַסְתֵּרַת פְּנִים, כִּךְ שְׁפִנִּימוּת¹⁵
68 רִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקֶּבֶד מוֹסְתֵרַת¹⁶
69 מִהַנִּבְרָאִים - יוֹכִילִים הֵם,
70 בַּהֲרַגְשָׁתָם, לְחַחֲשִׁיב אֶת

71 עֲצֻמָּם ל"מציאות". וְעַם הַתְּרַבּוּת וְהַתְּגַבְּרוּת הַצִּמְצוּמִים - עֲלּוּלוֹת
72 לְהִיוֹצֵר גַּם "קליפות" ו"סְטָרָא אַחֲרָא", הַמִּרְגִּישׁוֹת אֶת עֲצֻמָּן כִּנְפִּירוֹת

ליקוטי אמרים

נפשו - הרי, שרצונו הפנימי האמיתי הוא בדברים שהוא יקנה
באותו כסף, ויתענג מהם. מרצון זה, נובע רצונו להרוויח כסף,
וממילא גם רצונו לערוך את הנסיעה. כך נבין גם ביחס
לעולמות ולמצוות, הקב"ה רוצה בקיום העולמות, מפני שהוא
רוצה במצוות. הרי
שהמצוות הן הן רצונו
ותענוגו הפנימי של
הקב"ה, ובגלל רצונו זה
במצוות - הוא רוצה גם
בעולמות ומחיה אותם).
כי כל חיותם ושפעם -
של כל העולמות, תלוי
במעשה המצוות של
התחתונים, בנודע, -
שעלידי שיהודי מקיים
מצוה - הוא "ממשך"
חיות ושפע בכל
העולמות. ונמצא - הרי,
שמעשה המצוות וקיומן
הוא לבוש הפנימי
לפנימית רצון העליון, - של הקב"ה, שמעשה זה - של
המצוות, נמשך אור וחיות רצון העליון להתלבש בעולמות.
- הקב"ה רוצה בעולמות, מפני שיש בהם מעשה המצוות, כפי
שאמרנו במשל: הדברים אותם יקנה בכסף שירוויח - הם
הלבוש הפנימי לרצונו החיצוני. ולכן נקראות - המצוות,
"**אברין דמלכא**", - אברי המלך, דרך-משל, כמו שאברי
גוף האדם הם לבוש לנפשו ובטלים לגמרי אליה מכל
לפשוט ידו או רגלו, הן נשמעות לרצונו תכף ומיד
כלי שום צווי ואמירה להן, - לידו או לרגלו, וכלי שום
שהיה כלל, אלא כרגע ממש כשעלה ברגליו - באותו
רגע ידו ורגלו מבצעות את רצונו, האדם אינו זקוק לשום
טיפול ומאמץ של רצונו כדי להפעיל את היד או הרגל
ולהשפיע עליהן לבצע את רצונו - זו משמעות המלים "כלי
שום ציווי ואמירה". שכן, טיפולו של ה"כוח" להפעלת
השפעתו הוא כאילו בדרך של ציווי ומתן פקודה למושפע
עלידו שיעשה משהו. כפי שאנו רואים באברים, הרי הם
בטלים לחלוטין לנפש ומאחדים איתה. כך דרך-משל
החיות של מעשה המצוות וקיומן, - לכאורה משמע,
שהכוונה כאן ל"חיות" המחיה את העשיה ואת ביצוע
המצוה, כלומר: רוח-החיים שבקיום המצוה; לא ה"חיות"
שב"מציאות" האתרוג, למשל, אלא ה"חיות" של מצוה
האתרוג, כפי שה"חיות" שרויה בקיום ובמעשה המצוות,
הוא - חיות זו, בטל לגמרי לגבי רצון העליון המלכא

1 פקודין - שמאתים ארבעים ושמונה מצוות-העשה, אינן - הן,
2 רמ"ח אברין דמלכא. - מאתים ארבעים ושמונה אברי
3 המלך, הקב"ה מלך העולם. משמעות כינוי המצוות בשם
4 "אברין דמלכא" (אברי המלך), היא: כשם שכל אבר הוא כלי
5 לכוח מיוחד בנפש,
6 המתלבש באותו אבר,
7 למשל - העין היא אבר
8 וכלי מיוחד לכוח הראיה,
9 האוזן הוא כלי מיוחד
10 לכוח השמיעה, וכך
11 הלאה - כך כל מצוה,
12 היא כלי מיוחד
13 ל"המשכה" מיוחדת
14 מרצון הקב"ה. המצוות
15 בכללותן הן רצונו של
16 הקב"ה - הקב"ה רוצה
17 שבני ישראל יקיימו
18 מצוות - וכל מצוה
19 כשלעצמה, היא כלי
20 מיוחד להמשכה מיוחדת
21 של רצון הקב"ה, הנמשכת ומגיעה למטה על-ידי שיהודי מקיים
22 אותה מצוה שציווה הקב"ה לעשותה. לכן, נקראות המצוות
23 "אברין דמלכא" (אברי המלך). כאן מתבקש, איפוא, הסבר -
24 שהרי מן הנאמר ב"ליקוטי" יוצא, שהמצוות (כל ענינה של
25 התורה הוא פירוש והסברת המצוות) הן "אברים דמלכא"
26 בלבד, היינו, אף שהאבר, אמנם, מאוחד עם הכוח המלוכב בו,
27 אך אין הוא דבר אחד ממש עם אותו כוח: האבר והכוח הם שני
28 דברים נפרדים, ועל אף התאחדותם אין הם דבר אחד ממש.
29 ואילו ביחס לתורה, נאמר ב"זוהר", שהתורה והקב"ה הם דבר
30 אחד ממש - כלומר, יותר מאשר התאחדות האברים עם
31 הכוחות. כך מסביר רבנו הזקן את ההבדל בין לימוד תורה
32 לקיום מצוות - לפי שהמצוות הן פנימיות רצון העליון
33 וחפצו האמיתי, המלכא ככל העולמות העליונים
34 ותחתונים להחיותם, - כלומר: רצונו של הקב"ה בעולמות,
35 שהוא רוצה בקיומם ומחיה אותם באותו רצון - הנה המצוות
36 הן הפנימיות שבאותו רצון שיש להקב"ה בעולמות. שכן, מדוע
37 רוצה הקב"ה בכל העולמות? - מפני שהוא רוצה במצוות, שבני
38 ישראל יקיימו מצוות; הקב"ה מתענג, כביכול, ממה שבני
39 ישראל מקיימים מצוות. ומחמת הרצון והתענוג שיש לו מקיום
40 המצוות - הוא מחיה את כל העולמות (הרי זה למשל, כמי
41 שנוסע בדרך רחוקה כדי להרוויח כסף, ברור שבעצם הנסיעה
42 מתבטא רק חיצוניות הרצון - בשעה שהרצון הפנימי, הוא -
43 להרוויח כסף; וגם הרייח איננו עדיין הרצון הפנימי האמיתי,
44 שכן הוא מעוניין ברייח רק כדי לקנות בו את הדרוש לו לחי

3. כפילות הלשון "מעשה המצוות וקיומן", אפשר היה לכאורה להסביר כך: "החיות של מעשה המצוות" - החיות של המצוה הנעשית,
החיות של האתרוג למשל: "וקיומן" - קיומו הפיזי של האתרוג (בטלים לרצון העליון). מעיר כאן כ"ק אדמו"ר שליט"א, ש"ממה
שכתוב שבאדם המקיים ועושה המצוות לא משמע כן" ממה שלהלן מובאים שני הביטויים "מעשה" ו"קיום" ביחס לאדם, שהוא עושה
ומקיים - לא משמע ש"קיום" הוא קיומו הפיזי של הדבר בו נעשית המצוה. מהערה זו מובן, ש"מעשה" ו"קיום" המצוות, הם שני

לחיים גופניים. כך גם – ביטולו ויחודו של כוח המעשה לגבי
הרצון העליון. לעומת זאת, היד הגשמית עצמה, שעושה את
המצוה, היא רק בבחינת "מרכבה" לרצון העליון. "מרכבה" אכן
בטלה לגמרי ל"רוכב", אך בכל זאת איננה מאוחדת אתו. וכפי
שזה ביחס ל"יד" שעושה

מצוה – כך הוא גם ביחס
לשאר האברים – ורגלים
המהלכות לדבר מצוה,
וכן הפה ולשון
שמדברים דברי תורה,
והמח שמטהר דברי
תורה ויראת שמים
ובגדלת ה' ברוך-הוא. –

הרי כשאותם אברים
עוסקים בקיום מצוות, הם
בטלים לגמרי, כ"מרכבה",
לרצון העליון שבתוך
אותן מצוות. והו' שאמרו
רז"ל: "האבות הן הן
המרכבה", – משום,
שכל אבריהם כלם היו
קדושים ומבדלים
מעניני עולם הזה, ולא
נעשו מרכבה – לשום דבר, רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם:

נעשו מרכבה – לשום דבר, רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם:
– מה שחכמינו ז"ל מצינים את האבות כ"מרכבה" אל
הקב"ה, הרי זה מחמת שכל חלקי גופם, היו תמיד בטלים
ומסורים לחלוטין להקב"ה – לכן הם מייצגים את הבחינה
התמידית והמלאה של "מרכבה". ואילו ביחס לבני ישראל,
שאינם במדרגת האבות, אפשרי הדבר שאותו אבר, שבשעה
אחת הוא "מרכבה" לרצון העליון – יהיה בשעה אחרת
"מרכבה" לדבר שאינו כפי הרצון העליון. ואם כן, הרי זה רק
באופן חלקי ולעתים מסויימות בלבד: בשעה שהוא מקיים
מצוה, בטל האבר שעושה את המצוה, לרצון הקב"ה בבחינת
"מרכבה". עד כאן דובר אודות שני אופני הביטול לרצון
העליון: (א) ביטול כמו "מרכבה" ל"רוכב" (= האברים הגשמיים
המקיימים מצוות). (ב) ביטול ויחוד כמו גוף ונשמה (= כוח
המעשה בשעת קיום המצוות). להלן יוסבר, שקיימת התאחדות
עליונה יותר עם הרצון העליון, והיא – יחודם של הלבושים
הפנימיים עם התורה.

בו, – ב"חיות" מעשה המצוות, ונעשה – אותה "חיות" לו
– לרצון העליון, ממש כגוף לנשמה. וכן הלבוש החיצון
של נפש האלהית שבאדם המקיים ועושה המצוה, שהוא
כוח ובחינת המעשה שלה, – "כוח המעשה" של הנפש
האלקית, המשפיע

ומפעיל את הפעולות
המעשיות של כל מה
שציווה הקב"ה לעשות –
נקרא "לבוש החיצוני של
הנפש האלקית",
בהשוואה לכוחות הדיבור
והמחשבה, שהם לבושים
פנימיים יותר מאשר "כוח
המעשה" הפועל בדבר זה.
הרי, כוח מעשה זה הוא
מתלבש בחיות של
מעשה המצוה, ונעשה
גם כן כגוף לנשמה
לרצון העליון – כוח
המעשה מתאחד עם
הרצון העליון באותה
מדה שהגוף מתאחד עם
הנשמה, ובטל אליו –

לרצון העליון, לגמרי. ועל כן, גם אברי גוף האדם
המקיימים המצוה, שבה ובחינת המעשה של נפש האלהית
מלבש בהם – באברים, בשעת מעשה וקיום המצוה, –
על-ידי האברים, הם – האברים, נעשו מרכבה ממש לרצון
העליון, כגון: היד המחלקת צדקה לעניים, או עושה
מצוה אחרת, – בשעה שהיד עוסקת בקיום מצוה, היא הופכת
לבחינת "מרכבה" לרצון העליון, כלומר: היא מתבטלת לגמרי
לרצון העליון. ברם, אין היד הגשמית בטלה ומאוחדת, באותו
מעמד, לרצון העליון, באותה מדה כפי שזה בכוח המעשה של
הנפש האלקית, שכאמור, התאחדותו עם הרצון העליון היא
כהתאחדות הגוף עם הנשמה – הרבה יותר מאשר התאחדות
ה"מרכבה" עם ה"רוכב". שכן, גוף ונפש, למרות שהם שני
עצמים שונים ורחוקים אחד מהשני – גשמיות ורוחניות – הם
בכל זאת מתאחדים באחדות מלאה, הגוף כל כך בטל ונשלט
על-ידי הנפש, שאין שום חלק בגוף, אף הקטן ביותר, שלא יהיה
חדור ב"חיות" הנפש, וכל קורט "חיות" של הנפש בגוף, הופך

אופנים בביצוע המצוה: מעשה – פעולת עשיית המצוה, המביאה לביצוע המעשי של המצוה, למשל: ההתעטפות בטלית, הנחת ה"של
ראש" על הראש, וכדומה; קיום – כשהמצוה כבר נעשית ומתקיימת בפועל; כשהוא כבר לבוש בטלית ובתפילין, כשהוא יושב כבר
בסוכה, וכדומה. או אפשר שהכוונה ב"קיום" היא, שישנן מצוות שקיומן אינה קשורה ל"מעשה", בעשייה ממשית (כמו שהדבר בהרבה
מצוות, במיוחד במצוות-לא-תעשה, שהן גם "כאילו עשה"), ואלה הם שני הביטויים: "מעשה" ו"קיום" המצוה. אך עדיין יש להבין
את המלה "הוא" (בטל לגמרי...), כמו גם את המלה (המלוכש) "כור" – אם הכוונה למלה "חיות", היה לכאורה צריך להשתמש כאן
בלשון נקבה? ומדוע משנה רבנו הזקן את הסדר להלן: "המקיים" ולאחר מכן "עושה"? 4. בראשית רבה מז, ו.

יום רביעי י"ב שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 56, אך המחשבה... עד עמ' כט, בעליונים].

ליקוטי אמרים

אך המחשבה

וההרהור בד"ת שבמחשבות וכו' הדבור בד"ת שבכה
שהם לבושים הפנימים של נפש האלהית וכ"ש נפש
האלהית עצמה המלוכשת בהם כולם מיוחדים ממש
ביחוד גמור ברצון העליון ולא מרכבה לבד כי רצון
העליון הוא הדבר הלכה עצמה שמהרהר ומדבר
בה שכל ההלכות הן פרטי המשכות פנימיות רצון
העליון עצמו שכך עלה ברצונו ית' שדבר זה מותר
או כשר או פטור או זכאי או להפך וכן כל צרופי
אותיות תנ"ך הן המשכות רצונו וחכמתו המיוחדת בא"ס
ב"ה בתכלית היחוד שהוא היודע והוא המדע כו' וז"ש
דאורייתא וקב"ה כולא חד ולא אברין דמלכא לחוד
כפיקודין. ומאחר שרצון העליון המיוחד בא"ס ב"ה
בתכלית היחוד הוא בגילוי לגמרי ולא בהסתתר פנים
מחשבתה ודבורה באותה שעה שהאדם עוסק בדברי
תורה הרי גם הנפש ולבושיה אלו מיוחדים ממש בא"ס

המצוות, מתלבש רצונו של הקב"ה, ואילו הפריטים בהם
מקיימים את המצוות אינם הרצון עצמו. שונה הדבר ביחס
לתורה – שכל התורה הוא אכן חכמתו של הקב"ה, ופסק
ההלכה הוא אכן רצונו של הקב"ה, וכשהיודי עוסק בתורה,
במחשבה או בדיבור. הוא מתאחד, בדרגה העליונה ביותר,
ברצונו ובחכמתו של הקב"ה. והוא שכתוב – ב"זוהר",
ד'אורייתא וקב"ה שפירא דהוא – כלל חד, – שהתורה והקב"ה
הם דבר אחד ממש, ולא אברין דמלכא לחוד כפיקודין. –
ולא "אברים" בלבד של המלך, כמו המצוות. שכן, כאמור,
מאוחדות המצוות עם הרצון העליון, כמו הגוף עם הנשמה –
התאחדות של שני דברים נפרדים. ואילו תורה והקב"ה הם דבר
אחד ממש. ומאחר שרצון העליון המיוחד בא"ס פירוש
הוא בתכלית היחוד, הוא בגילוי לגמרי, ולא בהסתתר פנים
כלל וכלל, בנפש האלהית ולבושיה הפנימים, שהם
מחשבתה ודבורה, באותה שעה שהאדם עוסק בדברי
תורה – בשעה שיהודי מהרהר ומדבר דברי תורה, בא הרי
הרצון העליון שבתורה לידי גילוי מלא בנפשו ובמחשבתו

אך המחשבה וההרהור בדברי תורה שבמחשבת, ובכ"ה הדבור
בדברי תורה שבכה, שהם – כוחות המחשבה והדיבור,
לבושים הפנימים של נפש האלהית, – ומיוחדים יותר עם
הנפש האלקית מאשר כוח המעשה של הנפש האלקית, שאינו
אלא לבוש חיצוני בלבד,
וכל-שכן נפש האלהית
עצמה המלכשת בהם –
בלבושי המחשבה והדיבור
בתורה, כלם מיוחדים
ממש ביחוד גמור ברצון
העליון, – יחוד גמור,
משמעו, שהם נעשים אותו
דבר ממש – לא
כהתאחדות הגוף עם
הנפש, שהם, כאמור לעיל,
נפרדים
המתאחדים אך בכל זאת
אינם דבר אחד לחלוטין
וכל אחד נשאר במהותו
העצמית. יחוד גמור
פירושו: כמו התאחדות
הנפש עם כוחותיה, שהם
גם חלק מהנפש, הרי
יחודם עם הנפש הוא מלא.
כך גם הנפש האלקית

וכוחות המחשבה והדיבור שלה – מאוחדים ביחוד גמור עם
הרצון העליון, בשעה שיהודי מהרהר או מדבר דברי תורה, ולא
מרכבה לבד, – להלן מוסבר מדוע ואיך מתאחדים הלבושים
הפנימיים, באמצעות התורה, עם הרצון העליון ביחוד גמור. כי
רצון העליון הוא הדבר הלכה עצמה שמהרהר ומדבר
בה, שכל ההלכות הן פרטי המשכות פנימיות רצון העליון
עצמו, – כל הלכה מייצגת פרט מסוים מרצונו של הקב"ה
הנמשך באותה הלכה, שכן עלה ברצונו ית' להפך,
הקב"ה, שדבר זה מותר או כשר או פטור או זכאי או להפך;
– שדבר זה אסור או פסול, או חייב וכו'. ומאחר שכל הלכה היא
פרט ברצונו של הקב"ה, הרי בשעה שהאדם מהרהר או מדבר
באותה הלכה, הוא מאוחד עם הרצון העליון, במדה הגבוהה
ביותר של התאחדות, למעלה גם מהתאחדות הגוף והנפש. וכן
כל צרופי אותיות תנ"ך הן המשכות רצונו וחכמתו – של
הקב"ה, המיוחדות בא"ס פירוש הוא בתכלית היחוד,
שהוא – הקב"ה עצמו, הוא היודע והוא המדע כו'. – והוא
היודע. הרי, שחכמתו ורצונו של הקב"ה, והקב"ה עצמו, הם דבר

5. ב"הערה" מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א על הקושי שבכיתוי "ולא מרכבה לבד", ממנו אפשר להבין, שיחודם של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון, הוא למעלה מביטול ה"מרכבה" בלבד – בשעה שבאמת הוא למעלה גם מאיחוד הגוף והנפש. מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "...ואולי הזכירו כאן "מרכבה" – מפני שהמוח והפה, הם המח' והדבור בתורה דעסקי' בזה – הם מרכבה (כנ"ל)". משמעותה

היא - התורה, רצונו יתברך הנקרא "סוכב כל עלמין", -
המשפיע בכל העולמות בצורה "מקיפה". כלומר: הוא למעלה
מכל העולמות, ולכן אין הוא יכול להתלבש בתוך העולמות,
בפנימיות, אלא הוא משפיע עליהם בבחינת "מקיף" - כפי

שיוסבר להלן: **שהיא**

בחינת מה שאינו יכול

להתלבש בתוך עלמין -

בפנימיות העולמות, רק

מחיה ומאיר למעלה

בבחינת מקיף, -

מעליהם, בהיותו למעלה

מהתלבשות בתוך

העולמות, והיא היא -

בחינה זו שהיא למעלה

מכל העולמות,

המתלבשת בנפש

ולבושיה בבחינת גלוי

ממש כשעוסקים בדרך

תורה, "ואף-על-גב

דאיהו לא חזי כו"ס -

ואף-על-פי שאין הוא

רואה זאת. יהודי, בשעה

שהוא לומד תורה, אינו

מרגיש בהתאחדות נפשו עם הקב"ה, ואילו נשמתו - חשה בכך,

[ומשום הכי - ולכן, יכול לקבל, - את ההתאחדות הנעלה

עם הקב"ה, משום - מפני, דלא חזי, - שאינו מרגיש.

מה-שאין-כן בעליונים]. - שונה הדבר בנבראים של

העולמות העליונים, בהם אין ההסתרה שבעולם-הזה, והם

"רואים" ומרגישים כל ענין אלקי, ולכן אין ביכולתם "לקבל"

יחוד נעלה כזה עם הקב"ה. ואילו נשמה בגוף, יען שהגוף

והעולם-הזה, מסתירים מלהרגיש באור האלקי שביחוד זה -

זוהי הסיבה ליכולת הנשמה להתאחד ביחוד חזק כזה עם

הקב"ה, בשעת לימוד התורה.

ליקוטי אמרים

ב"ה באותה שעה בתכלית היחוד כיחוד דבורו
ומחשבתו של הקב"ה במהותו ועצמותו כנ"ל כי אין
שום דבר נפרד כי אם בהסתר פנים כנ"ל ולא עוד אלא
שיחודם הוא ביתר שאת ויתר עז מיחוד אור א"ם ב"ה
בעולמות עליונים מאחר שרצון העליון הוא בגילוי
ממש בנפש ולבושיה העוסקים בתורה שהרי הוא הוא
התורה עצמה וכל העולמות העליונים מקבלים חיותם
מאור וחיות הנמשך מהתורה שהיא רצונו וחכמתו
ית' כדרכיב כולם בחכמה עשית וא"כ החכמה שהיא
התורה למעלה מכולם והיא היא רצונו ית' הנק' סוכב
כל עלמין שהיא בחי' מה שאינו יכול להתלבש בתוך
עלמין רק מחיה ומאיר למעלה בבחי' מקיף והיא היא
המתלבשת בנפש ולבושיה בבחי' גלוי ממש
כשעוסקים בד"ת ואע"ג דאיהו לא חזי כו' [ומשו' הכי
יכול לסבול משום דלא חזי משא"כ בעליונים].

1 ודיבורו. הרי גם הנפש ולבושיה - מחשבה ודיבור, אלו
2 מיחדים ממש באין-סוף ברוך-הוא באותה שעה בתכלית
3 היחוד, כיחוד דבורו ומחשבתו של הקדוש-ברוך-הוא
4 במהותו ועצמותו בנוזק לעיל, כי אין שום דבר נפרד -

5 מהקב"ה, כ"י"אם בהסתר

6 פנים בנוזק לעיל. - רק

7 על-ידי-זה שפנימיות

8 הרצון העליון מוסתרת,

9 אפשר לנבראים להרגיש

10 את עצמם ל"מציאות",

11 ומאחר שבשעה שיהודי

12 לומד תורה, מוסרת

13 הסתרה זו, ופנימיות

14 הרצון העליון היא

15 בהתגלות מלאה - ממילא

16 ה"יחוד" הוא מלא. ולא

17 עוד אלא - יתירה מזו,

18 שיחודם - של הנפש

19 ובחיותיה עם הקב"ה

20 בשעה שיהודי לומד

21 תורה, הוא ביתר שאת

22 יותר עז מיחוד אור אין-
23 סוף ברוך-הוא

24 בעולמות עליונים, - עם העולמות הרוחניים העליונים. מאחר

25 שרצון העליון הוא בגלוי ממש בנפש ולבושיה העוסקים

26 בתורה, שהרי הוא הוא התורה עצמה, - בהם עוסקים;

27 ולעומתם - וכל העולמות העליונים מקבלים חיותם - רק,

28 מאור וחיות הנמשך - ממנה שנובע, מהתורה, שהיא רצונו

29 וחכמתו יתברך, - כאמור ש"שכל" התורה הוא חכמתו של

30 הקב"ה, ו"פסק ההלכה" - רצונו של הקב"ה. ב"דרכיב": "כלם

31 בחכמה עשית", - הרי, ש"חכמה" היא המקור לבריאת וקיום

32 כל העולמות. ואם-כן החכמה - שהיא התורה - היא,

33 למעלה מכלם, - מאחר שהיא ד"מקור" לכל העולמות. והיא

יום חמישי י"ג שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כט, ובוה יובן למה... עד עמ' 58, לקמן.

ליקוטי אמרים

ובזה
יובן למה גדלה מאד מעלת העסק בתורה יותר מכל
המצות ואפי' מתפלה שהיא יחוד עולמות עליונים
זאת גדלה מעלת לימוד

73 למה גדלה מאד מעלת

74 העסק בתורה יותר

75 מכל המצות, ואפילו

76 מתפלה שהיא יחוד

77 עולמות עליונים - ובכל

78 זאת גדלה מעלת לימוד

67 ובה - במה שהוסבר,

68 שיחוד נפשו של יהודי עם

69 הקב"ה, בשעת לימוד

70 התורה, היא במדה

71 המלאה ולמעלה מאשר

72 בשעת קיום המצוות, ויכן

של הערה עמוקה זו, היא: במלים "ולא מרכבה לבד" אין הכוונה לערוך השוואה כללית של יחוד זה (של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון) לגבי שני אופני הביטול והיחוד המוזכרים לעיל. הזכרת המושג "מרכבה" כאן, היא רק ביחס לחידוש שביחוד המחשבה והדיבור בתורה לעומת ביטול המוח והפה, בהם חושבים ומדברים. רק עתה אמרנו שהמוח והפה, החושבים ומדברים דברי תורה, הם "מרכבה" - באים כאן לחדש, שעצם המחשבה עצמה והכוח לדבר, מיוחדים "ביחוד גמור", ולא מרכבה בלבד - כמו שהדבר במוח וכפה עצמם.

6. פרק כא. 7. תהלים קד, כד. 8. ראה מגילה ג, א.

1 לִירָאָה אֶת ה' וְגו' — הרי שעל-ידי ה"חוקים" מגיעים ליראה
2 מהקב"ה. רבנו הזקן מתכוון בכך, לפי הערתו של כ"ק רבינו
3 ובלשונו: "דלכאורה הוא להיפך דמפני היראה (סיבה) — בא
4 המסובב) מקיימים את החוקים". כלומר: מפסוק זה משמע,
5 שעל-ידי החוקים, הוא
6 מגיע, לאחר מכן, ליראת
7 ה' — בשעה שלכאורה
8 הדבר הפוך: ה"יראה"
9 מביאה אותו לקיום
10 החוקים; ה"יראה" היא
11 הרי ה"סיבה" הגורמת
12 לקיום החוקים, ולא
13 שהחוקים הם בשביל
14 היראה. אך, לפי הסברו
15 של רבנו הזקן, הדברים
16 מובנים. שכן, קיימת
17 מדרגה כזו ביראה —
18 יראה גדולה — הבאה רק
19 אחרי ה"חוקים", והיא
20 כ"תכלית" החוקים הבאים
21 בשביל היראה. היראה
22 שהיא "סיבה" לקיום
23 החוקים, היא יראה בדרגה
24 נמוכה יותר, שעליה
25 להביא לקיום המצוות.
26 כשם שזה לגבי חוקים, כך
27 מסביר רבנו הזקן, להלן, לגבי חכמה — תורה. [ועל יראה גדולה
28 זו אמרו: — חכמינו ז"ל: "אם אין חכמה, אין יראה", —
29 חכמה — תורה — היא מבוא ליראה, היינו לאותה "יראה גדולה",
30 המדרגה העליונה יותר שביראה. וזאת לעומת מה שחכמינו ז"ל
31 אומרים בצורה הפוכה: "אם אין יראה אין חכמה" — שהיראה
32 היא תנאי מוקדם לחכמה — תורה — שכאן הכוונה היא לגבי
33 המדרגה התחתונה יותר של היראה, הנדרשת ללימוד תורה;
34 והתורה נקראת אצלה — לגבי המדרגה העליונה יותר של
35 היראה, "תרעא לדרתא", — שער לבית, שרק דרך השער
36 אפשר להכנס לבית. הרי, שהיראה מתוארת כ"בית", שהוא
37 העיקר לגבי ה"שער" הרומז על תורה, כמו שנתבאר במקום
38 אחר, אלא דלאו כל מוחא סביל דא יראה כזו. — לא כל
39 מוח יכול "לסבול" מדרגה עליונה כזו של יראה. אך גם מאן
40 דלא סביל מוחו כלל יראה זו, — גם מי שאין מוחו יכול
41 "לסבול" יראה זו כלל, לא מנח ולא מקצתה, — גם לא משהו
42 מיראה זו, מפני פחיתות ערך נפשו בשרשה ומקורה
43 במדרגות תחתונות דעשר ספירות העשיה — של עולם
44 העשיה — אין יראה זו — החסרה לו, מעכבת בו למעשה, —
45 לקיום תורה ומצוות בפועל ממש, כמו שיתבאר לקמן:

ליקוטי אמרים

1 התורה גם מתפלה — אלא שלכאורה אפשר לשאול: הרי יודעים
2 אנו שמי שאין "תורתו אומנתו", שאין התורה עיסוקו התמידי,
3 עליו להפסיק מלימוד התורה לשם תפילה — הרי שהתפילה היא
4 למעלה מתורה? — מסביר רבנו הזקן להלן: [וְהָא — וזה, דמי
5 שאין תורתו אומנתו
6 צריך להפסיק, —
7 לתפלה, אין בכך הוכחה
8 שהתפלה היא למעלה
9 מתורה, אלא טעמו של
10 דבר הוא: הינו מאחר
11 דמפסיק ומבטל בלא-
12 הדין. — מאחר שהוא
13 מפסיק ומבטל מלימוד
14 תורה, בגלל דברים
15 אחרים, לכן עליו להפסיק
16 גם לתפלה. ומזה? — ממה
17 שהסברנו המעלה
18 שבתורה, יוכל המשביל
19 — המביא הגדול, להמשיך
20 עליו יראה גדולה
21 בעסקו בתורה,
22 כשיתבונן איך שנפשו
23 ולבושיה שבמוחו —
24 המחשבה, ובפיו —
25 והדיבור שבפיו, הם
26 מיתרים ממש בתכלית
27 היחוד ברצון העליון, ואור אינסוף ברוך-הוא ממש
28 המתגלה בהם, — בנפש ובלבושיה, מחשבה ודיבור, בשעת
29 לימוד התורה; מה שכל העולמות עליונים ותחתונים בלא
30 חשיבי קמיה — כל העולמות, העליונים והתחתונים, אינם
31 נחשבים כלל לגבי הרצון העליון ואור אינסוף ברוך-הוא, וכאין
32 ואפס ממש, — הם כאילו אינם קיימים כלל, עד שאינו
33 מתלבש בתוכם ממש, — אין הרצון העליון מתלבש בהם
34 בפנימיות, כאמור, שאין ביכולת העולמות לקבל את הרצון
35 העליון בפנימיות, אלא — הרצון העליון משפיע בהם בבחינת
36 'סובב כל עלמין' בבחינת מקור — כדי, להחיותם עקר
37 חיותם, — את עיקר חיותם מקבלים העולמות מהאור האלקי
38 הסובב את כל העולמות. רק איזו הארה — בלבד, מתלבשת
39 בתוכם, — בפנימיות, מה שיכולים לסבול, שלא יתבטלו
40 במציאות לגמרי. — מהתבוננות זו, שגם העולמות העליונים
41 אינם יכולים "לסבול" את הרצון העליון, רק הארה ממנו בלבד,
42 וזאת כדי שלא יאבדו את מציאותם לגמרי, ואילו בנפשו, בשעה
43 שהוא לומד תורה, מאיר רצון עליון זה בהתגלות — הרי
44 בהתבוננו בכך, יגיע ליראה גדולה מהקב"ה בשעת עיסוקו
45 בתורה. וזהו שכתוב: "ויצונו ה' את כל החקים האלה

יום שישי י"ד שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 58, פרק כד וזה... עד עמ' ל, בו וכו'.

ליקוטי אמרים

פרק כד וזה לעומת זה הן שם"ה מצות לא תעשה דאורייתא וכל איסורי דרבנן מאחר

שהן נגד רצונו וחכמתו ית' והפכם ממש הם נפרדים מיחודו ואחדותו ית' בתכלית הפירוד ממש כמו הס"א והקליפה הנק' ע"ז ואלהים אחרים מחמת הסתר פנים של רצון העליון כנ"ל. וכן ג' לבושי הנפש שמקליפת נוגה שבישראל שהם מחשבה דבור ומעשה המלוכשי' בשם"ה ל"ת דאורייתא ודרבנן וכן מהות הנפש עצמה המלוכשת בלבושיה כולם מיוחדים ממש בס"א וקליפ' זו הנק' ע"ז ולא עוד אלא שבטלים וטפלים אליה וגרועים ופחותים ממנה מאד כי היא אינה מלוכשת בגוף חומרי ויודעת את רבונה ואינה מורדת בו לפעול פעולתה במשלחת מלאכי רעים שלה שלא בשליחותו של מקום ב"ה ח"ו וכמאמר בלעם לא אוכל לעבור את פי ה' וגו' ואף שנקרא ע"ז הא קרו ליה אלהא דאלהיא ואינם יכולי' לעבור כלל על רצונו ית' כי יודעי' ומשיגים שהוא חיותם וקיומם שיונקים מבחי' אחוריים דאחוריי'

1 **פָּרָק כד.** בפרקים הקודמים, הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב מאד" לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מתוך אהבת ה' ויראת ה', באמצעות האהבה המסותרת שבתוך כל אחד מישראל להקב"ה. אך, כדי להבין, כיצד אפשר על-ידי האהבה המסותרת לקיים כל המצוות, ולהימנע מעבירות – הסביר רבנו הזקן שייכותן של כל מצוות-העשה ל"אנבי ה' אלקיך", ושל כל מצוות-הלא-תעשה ל"לא יהי' לך"; משמעותה של "אחדות ה'" היא לא רק שהקב"ה הוא אלוהה אחד, אלא שהוא יחיד ובלעדו הכל אין ואפס. שכן, הכל בטל בתכלית אל הקב"ה. רבנו הזקן הסביר ש"עבודה זרה" אין פירושה דוקא לכפור חלילה בהקב"ה, אלא גם כשאדם מחשיב את עצמו ל"מציאות" נפרד מקדושתו של הקב"ה – הרי גם זה "עבודה זרה". לאחר מכן הסביר רבנו הזקן, שפנימיות הרצון העליון מאירה בהתגלות במצוות, ויהודי בשעה שמקיים מצוות, גם הוא מתאחד עם הקב"ה.

26 התאחדותו של יהודי עם הקב"ה בשעה שהוא לומד תורה, הוא למעלה מאשר התאחדותו אתו בשעה שהוא מקיים מצוות. בפרק כ"ד, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שכשיהודי עובר עבירה, דבר שהוא ההיפך ממצוה, היפך מרצונו של הקב"ה, נפרדות אז נפשו וכוחותיה מהקב"ה, יותר מאשר היפרדותן של ה"קליפה" וה"סטרא אחרא" הנקראות "עבודה זרה" ו"אלקים אחרים".

32 **וזה לעומת זה,** – כשם שלכל ענין של קדושה, יש לעומתו דבר הפכי בקליפה – כך יש גם דבר הפכי כנגד לימוד התורה וקיום המצוות, שעל-ידן מתאחדים עם הקב"ה. ה"לעומת זה" של תורה ומצוות, היא: הן שם"ה מצות לא-תעשה דאורייתא – שלש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא תעשה", שהתורה אסרה לעשותן, וכל איסורי דרבנן, – כל האיסורים שאסרו החכמים, מאחר שהן נגד רצונו וחכמתו ית' והפכם ממש – ההיפך מרצונו וחכמתו של הקב"ה, לפיהם אסור לעשות דברים אלה, הם – כל הדברים האסורים הללו, נפרדים מיחודו ואחדותו ית' בתכלית הפירוד ממש, כמו הסמ"א אחרא והקליפה הנקראת "עבודה זרה" ו"אלהים אחרים", מחמת הסתר פנים של רצון העליון, כנזכר לעיל. – שהן מקבלות השפעה מבחינת אחוריים – ולכן הן נקראות אלקים

45 **אחרים.** וכן – כמו שזה בעבירות עצמן, כך גם ג' לבושי הנפש – הבהמית, שמקליפת נגה שבישראל, שהם מחשבה דבור ומעשה, המלוכשים בשם"ה לא-תעשה דאורייתא ודרבנן, – לחשוב, לדבר ולעשות את הדברים שהתורה והחכמים אסרו אותם; וכן מהות הנפש עצמה המלוכשת בלבושיה – שהנפש הבהמית היא זו שעושה את העבירות באמצעות לבושיה: מחשבה, דיבור או מעשה, כלם מיוחדים ממש בסמ"א אחרא וקליפה זו, הנקראת "עבודה זרה". – ממנה הם מקבלים "חיות" בשעת עשיית העבירות. ולא עוד, – שהנפש ולבושיה מאוחדים עם ה"סטרא אחרא" וממילא הם בדרגה אחת אתה, אלא – יתירה מזו: שבטלים וטפלים אליה, וגרועים ופחותים ממנה מאד, כי היא – ה"סטרא אחרא" וה"קליפה", אינה מלוכשת בגוף חמרי, ויודעת את רבונה ואינה מורדת בו, לפעול פעולתה במשלחת מלאכי רעים שלה שלא בשליחותו של מקום ב"ה ח"ו, אלא, כל שהיא עושה, היא בשליחותו של הקב"ה. הרי, שהקליפות שאינן מלוכשות בגוף, אינן יכולות להמרות את רצונו של הקב"ה; נפש האדם בלבד, בהיותה מלוכשות בגוף – יכולה לעשות דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך היא למטה מהקליפות, וכמאמר בלעם: – כמו שאמר בלעם: "לא אוכל לעבר את פי ה' וגו'". – אף שבלעם היה קליפה מלוכשת בגוף – אלא שהוא אמר זאת, מצד הקליפה הרוחנית שהתלבשה בו במיוחד בשעה שהיה צריך לקבל את הנבואה שלו ואת הכוח שהקללות שלו יפעלו פעולתן. מבחינת קליפה רוחנית זו – לא היה יכול להמרות ציוויו של הקב"ה. ואף שנקרא – הקליפות האמורות, "עבודה זרה" – כך שהן מייצגות את הכפירה בהקב"ה, הא קרו ליה – אך הן הרי קוראות להקב"ה: "אלהא דאלהיא", – אלוהה האלוקים, כלומר, שאין הן כופרות לגמרי בהקב"ה, ואינם יכולים לעבר כלל על רצונו ית' בתבונה, – לעשות דבר שכנגד רצונו של הקב"ה – וכל כך למזה: כי יודעים ומשיגים שהוא – רצונו של הקב"ה, חיותם וקיומם, שיונקים מבחינת "אחוריים דאחוריים" של

1 רצון העליון ברוך הוא המקיף עליהם, אלא שיניקתם
2 וחיותם שבתוכם היא בכחית גלות בתוכם – שיוכלו
3 להחשיב עצמן – ל"מציאות" של אלהות, והרי זו כפירה
4 באחדותו. – של הקב"ה. ההחשבה העצמית ל"מציאות", יש
5 בה משום כפירה באחדותו
6 של הקב"ה, אבל מכל-
7 מקום, – הקליפות
8 והסטרא-אחרא, אינן
9 בופרים ובחשו בה'
10 לגמרי ולומר לא הוא,
11 אלא דקרו ליה –
12 להקב"ה, "אלהא"
13 דאלהיא, דהינו חיותם
14 וקיומם הנמשך ויורד
15 עליהם מרצונו יתברך,
16 – הקליפות והסטרא-
17 אחרא מכירות, שחיותן
18 וקיומן, בא להן מרצונו
19 של הקב"ה. ולכן – מחמת
20 ידיעתן, ש"חיותן" בא להן
21 מרצון הקב"ה, אינן עוברין רצונו יתברך לעולם. ואם כן, –
22 שאין הקליפות עוברות אף פעם על רצונו של הקב"ה, הרי
23 האדם העובר על רצונו יתברך, הוא גרוע ופחות הרבה
24 מאד מהסטרא-אחרא וקליפת, הנקראת "עבודה זרה"
1 ו"אלהים אחרים", – בכך שהוא עובר על רצונו של הקב"ה,
2 ואילו הקליפה והסטרא-אחרא אינן עוברות על רצונו של
3 הקב"ה, והוא – בעל העבירה, בתכלית הפרוד מיוחדו
4 ואחדותו של הקדוש-ברוך הוא יותר ממנה, – מהקליפה,
5 וכאלו כופר באחדותו
6 יותר ממנה חס-ישראל.
7 וכמו שכתוב ב'עין
8 חיים' שער מב סוף פרק
9 ד, שהרע שבעולם הזה
10 החמרי הוא שמרי
11 הקליפות הנפשות בו, –
12 "שמרים" – הם החומר
13 הגס ביותר המופרש מהיין
14 – ובענינו: ה"רע"
15 שבעולם הזה הוא הגס
16 ביותר בקליפות עצמן,
17 והוא תכלית הפרוד
18 וכו', – אחרי בירור
19 והעלאת ניצוצות הטוב
20 הנמצאים בקליפות –
21 שורד הגס והגרוע ביותר מהקליפות – והוא ה"רע" של עולמנו
22 החומרי. ולכן כל מעשה עולם הזה קשים ורעים, והרשעים
23 גזברים בו וכו': – שכן בעולם הזה באות לידי ביטוי הקליפות
24 הגדולות והגרועות ביותר.

יום שבת קודש ט"ו שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ל, ולכן אמרו רז"ל... עד עמ' 60, וקליפת ע"ז.

49 ולכן אמרו רז"ל³ על פסוק: "כי תשטה אשתו"⁴ – "תשטה"
50 מלשון "שטות", כי: "אין אדם עובר עברה וכו'", – אלא אם
51 כן נכנס בו רוח שטות, דאפלו אשה המנאפת שדעתה קלה
52 – בכל זאת, היתה מושלת ברוח תאוותה, לולי רוח שטות
53 שבה המכסה ומסתיר
54 ומעלים את האהבה
55 מסתרת שבנפשה
56 האלהית, – שהיא,
57 האהבה המסותרת,
58 שואפת לדבקה באמונת
59 ה' ויחודו ואחדותו, ולא
60 ליפרד חס-ישראל
61 מאחדותו, אפלו נוטלים
62 את נפשה ממנה לעבד
63 עבודה-זרה חס-ישראל,
64 – מחמת אהבתה
65 להקב"ה, היתה מוסרת
66 את נפשה ולא היתה מסכימה בשום אופן לעבוד עבודה-זרה,
67 כי על-ידי-זה תתנתק מהקב"ה; וכלפי איזה נסיון היתה מוסרת

1 את נפשה? ואפלו בהשתחואה לכדה – לעבודה-זרה, בלי
2 שום אמונה בלב בלב, – כלומר: גם אם הכפיה לעבוד
3 עבודה-זרה, היתה מתבטאת בתנועה חיצונית בלבד –
4 להשתחוות לעבודה-זרה, גם מבלי שתאמין בלבה בכך כלל –
5 היתה אשה קלת דעת זו,
6 מוסרת את נפשה, מחמת
7 האהבה המסותרת
8 שבלבה להקב"ה, ולא
9 היתה משתחוה לעבודה-
10 זרה, כדי לא להיות
11 מנותקת מהקב"ה; וכל-
12 שכן לכבש היצר
13 ותאות הנאות, שהם
14 יסורים קלים ממיתה, ה'
15 ישמרנו. – הרי בודאי
16 שהיתה יכולה לשלוט
17 ביצר הנאות, בגלל
18 אהבתה המסותרת להקב"ה, אלא "רוח שטות" בלבד, היא
19 המפתה אותה ומסיטה אותה מן הדרך, לחשוב, שעל-ידי חטא

ליקוטי אמרים

על רצונו של הקב"ה עלידי עשיית עבירה, נעשה על-ידה, 47
גרוע יותר ולמטה מקליפות טמאות אלו ומאלה שמקבלים 48
חיותם מהן; וכן אמר: "יתוש קדמך", — בשעה שאדם חוטא, 49
אומרים לו: "יתוש קדמך". מובנו הפשוט של מאמר חכמינו ז"ל 50
זה, הוא: גם ה"יתוש" 51
נברא לפני בריאת האדם; 52
ואילו במובן רוחני 53
המושגים של "מוקדם" 54
ו"מאוחר" הם לא רק ביחס 55
לזמן, אלא ביחס למדרגה 56
— "מוקדם" פירושו: נעלה 57
יותר במדרגתו, ו"מאוחר" 58
פירושו: למטה במדרגה, 59
ובמאמר "יתוש קדמך" 60
הכוונה: שגם ה"יתוש" 61
נעלה במדרגתו מאשר 62
האדם החוטא. פירוש, 63
דאף יתוש שמכניס 64
ואינו מוציא, — שהגמרא 65
אומרת עליו שהוא 66
"מכניס ואינו מוציא", 67
כלומר, הוא מסוג 68
הקליפות שאינן שייכות 69
להשפעה, שהיא קליפה 70
היותר תחתונה, ורחוקה 71
מבחינת תפקידה 72
המשפיעה, בתכלית הרחוק — ההיפך הגמור מיתוש שאינו 73
משפיע כלל. שכן, "קדושה" היא "ביטול", ממנה נובעים מעשי 74
החסד וההשפעה על הזולת; ואילו "קליפה" היא ענין של 75
"ישות", שכל דבר היא רוצה רק לעצמה בלבד — הרי, גם קליפה 76
זו, קודמת — למעלה במדרגה, לאיש החוטא, בהשתלשלות 77
וירידת החיות מרצון העליון ברוך-הוא, — להחיות את 78
הנבראים. הקליפה המתוארת כ"יתוש", מקבלת את חיותה 79
מהרצון העליון, ממדרגה עליונה יותר בסדר ההשתלשלות, 80
מאשר קבלתו של האדם החוטא, שהוא מקבל חיותו רק אחרי 81
שהחיות יורדת למדרגה נמוכה יותר. וכל-שכן — נעלים ממנו 82
במדרגה, שאר בעלי חיים הטמאים, ואפילו חיות רעות, — 83
וכל כך למה? — שכלם אינם משנים תפקידם, — שנועד להם 84
למעלה, ופקידתו יתברך שמהם רוחם, ואף-על-גב דאיהו 85
לא חיו בו, — והגם שהוא עצמו אינו רואה, כלומר: החיות 86
הרעות עצמן אינן יודעות מכך, אבל ה"מזל" שלהן רואה ויודע 87
מכך. מחמת ה"חיות" המחיה אותן, והחשה ברצון הקב"ה, אין 88
החיה עושה דבר בניגוד לציוויו של הקב"ה, וכמו שכתוב: 89
"ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ", וכפירוש רז"ל 90
ש"אין חיה רעה מושלת באדם — להרע לו, אלא-אם-כן 91
נדרמה לה כבהמה"; והצדיקים שאין צלם אלהים מסתלק 92

1 הזנות, אין היא מתנתקת מהקב"ה, ומשום כך היא נכשלת
2 בעבירה זו. אך אפשרי הרי לומר, שקיים אצלה הבדל בחומרת
3 העון ובמדת ההינתקות מהקב"ה, בין האיסור של זנות לבין
4 האיסור של עבודה-זרה — ובגלל אותו הבדל, הרי ב"עבודה
5 זרה" היא מוסרת את
6 נפשה למרות שאין היא
7 נמנעת מלעבור על איסור
8 זנות — מסביר רבנו הזקן,
9 שגם הבדל זה שקיים
10 אצלה, מקורו ב"רוח
11 שטות". לולא רוח
12 השטות, היתה יודעת
13 ומרגישה שגם עלידי
14 זנות היא נפרדת מהקב"ה.
15 ידיעה זו היתה נוסכת בה
16 כוח להימנע מלחטא
17 חטא של זנות — וכך אומר
18 ה"תניא" להלן: וְהַפֶּשֶׁר
19 שְׁאֵצְלָהּ בֵּין אִסּוּר נֶאֱוָה
20 לְאִסּוּר הַשְּׁתִּחוּאָה
21 לְעִבּוּד־זָרָה, הוּא גַם-
22 בֵּין רוּחַ שְׁטוּת דְּקִלְפָּה
23 מְלִכְשֵׁת
24 הָאֱלֹהִית — אלא, רוח
25 השטות מלבישה את
26 הנפש האלקית רק עד
27 בְּחִינַת חֲכָמָה שְׁבָה, — כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שכוח
28 החכמה שבנשמה, הוא "כוח האמונה", ולא עד בכלל, — על
29 כוח החכמה שבנשמה, אין "רוח שטות" מכסה ומסתירה, מפני
30 אור ה' המלכש בחכמה, בְּנוֹכַר לְעִיל. — ובגלל זה, בשעה
31 שהיו כופים עליה לעבוד עבודה-זרה, הפוגעת מפורשות
32 באמונת ה', שעליה אין רוח השטות יכולה לכסות, היתה
33 מוסרת את נפשה, אך, כשמדובר באיסור זנות, שלגביו יכולה
34 רוח השטות לכסות, אין היא מונעת את עצמה מלזנות. על כל
35 פנים, הרי גם ההבדל שהיא מבדילה בין איסור ניאוף לאיסור
36 עבודה-זרה, מקורו ב"רוח שטות". אכל פֶּאֱמַת לְאִמְתּוֹ, אִפְלוּ
37 עֲבָרָה קָלָה, הִרִי הָעוֹבְרָה — העובר עליה, עובר על רצון
38 העליון ברוך-הוא, והוא בתכלית הפירוד מיחודו ואחידותו
39 יתברך, יותר מספירא-אחרא וקליפה הנקראת "אלהים
40 אחרים" ו"עבודה זרה" ממש, — כפי שהוסבר לעיל,
41 שהקליפה עצמה איננה עוברת על רצונו של הקב"ה, ואילו הוא
42 — עובר על רצונו של הקב"ה, ויותר מכל הדברים הנשפעים
43 ממנה בעולם הזה, — ומקבלים חיותם מהקליפה, שהם
44 בהמות טמאות — שאסור לאכול אותן, וחיות ועופות
45 טמאים ושקצים ורמשים, — כל הברואים הללו, מקבלים
46 חיותם משלש קליפות הטמאות לגמרי — ואילו האדם, העובר

15 ועובר – על רצונו ותכרדו אפלו בעברה קלה – בלבד,
16 בשעת מעשה הוא בתכלית הרחוק מקדושה העליונה,
17 שהיא יחודו ואחדותו ותכרדו, יותר מכל בעלי חיים
18 הטמאים ושקצים ורמשים המשפעים מסמרא-אחרא
19 וקלפת עבודתה-זרה. –
20 בכל האמור יש משום
21 הסברה, שמצד האהבה
22 המסותרת, שבכל אחד
23 מישראל, להקב"ה,
24 ביכלתו להימנע מכל
25 עבירה, גם מעבירה קלה,
26 מאחר שעל-ידיה הוא
27 נפרד מהקב"ה יותר
28 מאשר בעלי החיים הטמאים.

ליקוטי אמרים

קמייחו כמ"ש בזהר גבי דניאל בגוב אריות. וא"כ
החוטא ועובר רצונו ית' אפי' בעבירה קלה בשעת
מעשה הוא בתכלית הריחוק מקדושה העליונה שהיא
יחודו ואחדותו ית' יותר מכל בעלי חיים הטמאי' ושקצי'
ורמשים המושפעים מסמ"א וקליפת ע"ז

1 מעל פניהם – כל חיות רעות אתכפין קמיהו, – כל החיות
2 הרעות כפופות להם, כמו שקתוב בזהר גבי דניאל בגוב
3 אריות. – בקשר לדניאל בגוב האריות, שלא רק שפחדו ממנו
4 ולא הזיקו לו אלא שגם הכניעו את עצמן לפניו. סיבת כניעתן
5 היתה ה"צלם אלקים"
6 שהיה נסוך על פניו של
7 דניאל. הרי, שבחיות
8 הרעות, קיים הענין של
9 "מוליכהו חזי" (המזל שלדן)
10 (ראה) – להכיר ב"צלם"
11 אלקים" שעל פניו של
12 הצדיק¹⁰. על כל פנים, הרי
13 שגם החיות הרעות, אינן
14 עושות דבר בניגוד לרצונו של הקב"ה. ואם כן, – הרי, החוטא

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראי' שאין משנים תפקידם – שנבראו באופן לטרוף רק בהמה ולא תינוק אפי' – עיין שם שבת קנא, ב – ועוד יותר מזה אשר הצדיקים כו' – (וי"ל שזמה מוכיח אשר יש ענין חזי – עד שמבחינים גם בצלם כו')."

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמוד ב

31 שנתחייב לפועל תשלום של חצי פרוטה עבור מלאכה מועטת
32 שעשה לו, נתן עבורו חצי פרוטה להנני, דהיינו, הוא קונה אצל
33 החנוני ככר או ביצים בשווי פרוטה, וחולק אותם עם הפועל. אבל
34 איוב ויתרה משלו – היה מוותר משלו את כל הפרוטה לפועל, ולא
35 היה מצמצם ליתן לו בשווי חצי פרוטה בלבד.
36 ונען השמן את ה' ויאמר, החנם ירא איוב אלהים, הלא אתה סבת
37 בעדו ובעד ביתו וגו', מעשה ידי ברכתו ומקנהו פרץ בארץ' (איוב א
38 כ). כלומר, האם בחינם ירא איוב מאלהים, בלא שקדם לו שכר על
39 כך, הלא אתה מגן בעדו ובעד ביתו, ומברך את מעשי ידי ואת
40 מקנהו.
41 מבררת הגמרא: מאי – מה כוונת הכתוב 'מעשה ידי ברכת'. אמר
42 רבי שמואל בר רב יצחק, שהיה כל אדם הנוטל פרוטה מאיוב
43 מתברך, מאחר שהיתה הברכה שרויה בכל מעשה ידי ונכסיו.
44 ומאי כוונת הכתוב 'מקנהו פרץ בארץ'. אמר רבי יוסי בר חנינא,
45 מקנהו – צאנו ובקרנו של איוב פרוצו את גדרו ומנהגו של עולם,
46 שהרי מנהגו של עולם הוא שהזאבים הורגים את העזים, ואילו
47 במקנהו של איוב היו העזים הורגים את הזאבים.
48 ואולם שלח נא ידך ונע בכל אשר לו, אם לא על פיך יברכה' (שם
49 יא). כלומר, נסה נא אותו על ידי שתגע בבני ביתו ובעושרו לאבדם
50 ממנו, וראה אם לא יקלל ויגדף כלפי מעלה, בעבור הכעס שאתה
51 כועס עליו.
52 ויאמר ה' אל השמן, הנה כל אשר לו בידך, רק אליו אל תשלח ידך'
53 וגו' (שם יב). דהיינו, רשאי אתה לפגוע בבני ביתו ובנכסיו על מנת
54 לנסותו, אך אינך רשאי לפגוע בגופו ולהכותו.
55 ויהי היום, ובניו ובנותיו אוכלים ושותים יין בביית אחיהם הבכור,
56 ומלאך בא אל איוב ויאמר, הִבֵּךְ הוּא חֲשֻׁשׁוֹת וגו' והאֲתָנוֹת רעות
57 על ידיהם' (שם יגיד).
58 מבררת הגמרא: מאי – מה כוונת הכתוב שהבקר היו חורשות
59 והאֲתָנוֹת היו רועות על ידיהם. אמר רבי יוחנן, פסוק זה מלמד
60 שהמעשים הקדושים ברוך הוא לאיוב בעולם הזה

1 קִיָּם מִבֵּין (עיניך) [שניך], דהיינו, פרוש מעבירה קלה שבידך
2 שהיא קטנה בקיסם, היה הנשפט אומר לו לשופט, מול אתה
3 תחילה קורה מִבֵּין עֵינֶיךָ, דהיינו, פרוש מעבירה חמורה שבידך
4 שהיא גדולה כקורה. ואם אָמַר לו השופט לנשפט 'בְּסֻפֶּךָ הִנֵּה
5 לְיָמִינִי' – במטבעות הכסף שבידך יש תערוכות של נחושת, אָמַר לו
6 הנשפט לשופט, שפוט עצמך תחילה, שהרי 'בְּכַאֲדָּהּ מְחֹל בְּמִינִי' –
7 היין שאתה מוכר מעורב הוא במים.
8 הגמרא מביאה מימרא לגבי מלכת שבא: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר
9 נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הַאֲמֹר שְׂמֵלֶכָה שְׂבָא שהיתה בזמן שלמה
10 המלך אֲשֶׁר חִתָּהּ, אִינוּ אֵלָּא מוֹעֵזָה, אלא מאי מְלֵכַת שְׂבָא, מְלִכְוֹתָא
11 דְּשְׂבָא – כך היה שם אותה המלכות.
12 עתה מפרשת הגמרא את מעשה איוב לפי סדר הפסוקים: ויהי
13 היום ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ויבא גם השמן בתוכם' (איוב
14 א). אותו היום ראש השנה היה, שבו העולם נידון, ובאו המלאכים
15 להתיצב לפני ה' כדי ללמד זכות על בני האדם, ובא השטן עמם
16 כדי לקטרג וללמד חובה. ויאמר ה' אל השמן מאין תבא, ויען השמן
17 וגו' משוט בארץ ומהתהלך בה' (שם ז). אמר השטן לפניו, רבוננו של
18 עולם, שמתו – שוטטתו בכל העולם כולו, ולא מצאתי נאמן בעבדך
19 אברהם, שאמרתי לו (בראשית יז) 'קום התהלך בארץ לארבע ולרעהפה
20 כי לך אתנננה', ואפילו הכי בשעת שלא מצא מקום לקבור את שרה
21 אשתו 'עד שקנה חלקת שדה בארבע מאות שקל כסף' מידי עפרון,
22 לא הרהר אחר מדותיך.
23 ויאמר ה' אל השמן, השמת לבך אל עבדי איוב, כי אין כמותו בארץ
24 וגו', איש תם וישר, ירא אלהים וסר מרע' (איוב א ח).
25 אמר רבי יוחנן, גדול השבח הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר
26 באברהם אבינו. דאילו באברהם כתוב (בראשית כב) 'כי עתה ידעתי
27 כי ירא אלהים אתה', שאין הכתוב משבח אלא ביראת אלהים,
28 ואילו באיוב כתוב 'איש תם וישר ירא אלהים' (ספר מרע).
29 מבררת הגמרא: מאי – מה כוונת הכתוב 'סר מרע'. אמר רב אבא
30 בר שמואל, איוב ויתרן בממונו היה, מנהגו של עולם הוא שאדם

יום ראשון

יום ששי

ט שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, ששי עם פירש"י.

תהלים: מט"ג.

תניא: הנה החכמה . . . ומובן.

כְּשֵׁסִים אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרָבִי [הֶרְשֵׁב] הַש"ס בַּפֶּעַם הַשְּׁלִישִׁית, אָמַר מֵאֲמַר דַּא"ח, וְתִכְנֹו – מֵהוּ
"הַדָּרֶן".

בַּשָּׁנָה הָאֲבֻלוֹת אַחֲרֵי אֲמֹו סִים אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרָבִי [הֶרְשֵׁב] ש"ס מִשָּׁנָה לְסוֹף י"א חֲדָשׁ,
וְלִיּוֹם הַיָּאֲרָצִיט [=יום השנה] – כָּל הַש"ס.

יום שני

שבת

י שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: נה"ט.

תניא: פרק יט. ולתוספות . . . בלב כלל.

תו"א ד"ה למען תהי' סוף סעיף המתחיל אמנם, "לא ישובות יומם מלראות" צ"ל
"לא ישובות יומם ולילה מלרצות".

אמי זקנתי (הרבנית מרת רבקה נ"ע) בהיותה כבת שמונה עשרה שנה – בשנת
תרי"א – חלתה, וציוה הרופא אשר תאכל תיכף בקומה משנתה, אמנם היא לא חפצה
לטעום קודם התפלה, והיתה מתפללת בהשכמה, ואחר התפלה היתה אוכלת פת שחרית.
כשנודע הדבר לחותנה אדמו"ר הצ"צ, אמר לה: א איז דארף זיין געזונד און א בעל
כת. אויף מצות שטייט וחי בהם, איז דער טייטש וחי בהם, מען דארף אריינבריינגען
א חיות אין מצות. בכדי אז מען זאל קענען אריינבריינגען א חיות אין מצות, מוז מען
זיין א בעל כח און זיין בשמחה. וסיים: דו דארפסט ניט זיין קיין ניכטערע. בעסער
עסען צוליב דאווענען ווי דאווענען צוליב עסען. ובירכה באריכות ימים, – (נולדה
בשנת תקצ"ג ונפטרה י' שבט תרע"ד). –

מאמר זה אמר אדמו"ר לאחד על יחידות, והוסיף: און מען דארף עס טאן בשמחה.

"תורה אור" דבור המתחיל "למען תהיה" סוף סעיף המתחיל "אמנם": "לא ישובות יומם
מלראות", צריך להיות "לא ישובות יומם ולילה מלרצות".

אמי זקנתי (הרבנית מרת רבקה נשמתה ע"ן), בהיותה כבת שמונה עשרה שנה – בשנת
תרי"א – חלתה, וציוה הרופא אשר תאכל תיכף בקומה משנתה, אמנם היא לא חפצה לטעם
קדם התפלה, והיתה מתפללת בהשכמה, ואחר התפלה היתה אוכלת פת שחרית. כשנודע הדבר
לחותנה, אדמו"ר הצ"צ אמר לה: יהודי צריך להיות בריא ובעל כח. על מצות נאמר
"וחי בהם", הפרוש וחי בהם; יש להחזיר חיות במצות. בכדי שיוכלו להכניס חיות במצות,
תיבים להיות בעל כח ולהיות בשמחה. וסיים: אינך צריכה להיות 'על בטן ריקה'. עדיף לאכל
כדי להתפלל, מלהתפלל כדי לאכל. ובירכה באריכות ימים, – (נולדה בשנת תקצ"ג, ונפטרה י'
שבט תרע"ד). –

מאמר זה אמר אדני אבי מורי ורבי [הרשב] לאחד על יחידות, והוסיף: ויש לעשות זאת
בשמחה.

יום
שלישי

יום ראשון

יא שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תניא: פרק כ. והנה . . . כו וכאפס ממש.

דער סדר פון טאָג הויבט זיך אָן מיט מודה אני, און דאָס זאָגט מען פאר נעגעל וואסער אפילו בידיים טמאות, וואָרום כל הטומאות שבעולם זיינען ניט מטמא דעם מודה אני פון א אידען. ער קען זיין א חסר בזה או בזה, אָבער דער מודה אני בלייבט גאנץ.

סדר היום מתחיל ב"מודה אני", ואומרים זאת לפני נטילת ידים אפלו בידיים טמאות, שכן כל הטמאות שבעולם אינן מטמאות את ה"מודה אני" של יהודי. הוא יכול להיות חסר בזה או בזה, אף ה"מודה אני" נותר שלם.

יום
רביעי

יום שני

יב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, שני עם פירש"י.
תהלים: סו"סח.
תניא: כי התהוות . . . כו ודקות יותר.

השכל וההתפעלות שני עולמות הם: עולם קר ומישב, ועולם רותח ומבהל. וזאת היא עבודת האדם, לחברם להיות לאחדים. ואז הבהלה נהפכת לשאיפה, והשכל – למורה דרך בחיים של עבודה ופעל.

יום
חמישי

יום שלישי

יג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תניא: אבל עשר . . . עניני העולם.

יארצייט [=יום השנה] – ביום המיתה אפלו בשנה ראשונה, ואפלו בשנים הקבורה רחוק מיום המיתה. מענה ה"צמח צדק" לאדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] בהיותו כבן שבע: החסד ויתרון המעלה אשר האלקים עשה את האדם ישר להיות הולך בקומה זקופה הוא, דהגם שהולך על הארץ, מפלמקום הוא רואה את השמים, לא כן בהולך על ארבע, דאינו רואה אלא את הארץ.

יום
שישי

יום רביעי

יד שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תניא: פרק כא. והנה . . . 52 נבואתם.

במנחה אין אומרים תחנון.

בא כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, איז, לבד דער ענין פון התעוררות רחמים אויף די מקושרים, געווען א עבודה פון דערמאנען בינו לבין עצמו די מקושרים, און אריינשטראכטען בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, וואָס דאָס איז מעורר די כחות פנימים פון דעם וואָס מ'טראַכט וועגען עם, ווי מיר זעהען במוחש, אז מ'קוקט שטאַרק אויף איינעם מוז ער אקוק טאָן, ווייל די הבטה פנימית איז מעורר דעם עצם הנפש, און אזוי איז אויך אין דעם כח המחשבה.

אֶצֶל כָּבוֹד קִדְשָׁת אַבּוֹתֵינוּ רַבּוֹתֵינוּ הַקְדוּשִׁים, הָרִי שְׁמֵלֶכֶד הָעֲנִין שֶׁל הַתְּעוֹרוֹרוֹת רַחֲמִים עַל הַמְּקוֹשָׁרִים, הִיְתָה עֲבוּדָה שֶׁל הַזְכָּרַת הַמְּקוֹשָׁרִים בִּינוּ לְבִין עֲצָמוֹ, וּלְהַתְּעַמֵּק בְּמַחֲשָׁבָה בְּעֵינֵי אַהֲבָתָם וְהַתְּקַשְׁרוּתָם כְּמִים הַפְּנִים, שֶׁזֶה מַעֲוֵר אֶת הַכַּחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁל זֶה שְׁחוּשָׁבִים עָלָיו, כְּפִי שֶׁאֵנוּ רוֹאִים בְּמוֹחַשׁ שֶׁכֹּאֲשֶׁר מְבִיטִים בְּחִזָּקָה עַל אָדָם, הוּא חַיֵּב לְהַחֲזִיר מִכֶּבֶד, כִּי הַהֲבָטָה הַפְּנִימִית מַעֲוֶרֶת אֶת עֵצֶם הַנֶּפֶשׁ, וְכֵן הוּא גַם בְּכַח הַמַּחֲשָׁבָה.

שבת קודש

יום חמישי

טו שבט

ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: בשלח, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עזרעל.

תנאי: והרי . . . כז במציאות.

כְּשֶׁנִּגְשׁוּ לְהַדְפִּיס חֶלֶק שְׁנֵי שָׁל ה"תוֹרָה אוֹר" – כְּכֹר נִוְדַע לְהַחֲסִידִים, אֲשֶׁר יִשְׁנֵם הַגְּהוֹת וּבְאֹרִים מִה"צֶמַח צֶדֶק" עַל הַמַּאֲמָרִים. וַיִּפְצְרוּ בִּה"צֶמַח צֶדֶק" אֲשֶׁר יִדְפִּיסֵם עִם הַמַּאֲמָרִים, וַיִּמָּאן ה"צֶמַח צֶדֶק". וַיַּחֲלֵם חֲלוֹם, אֲשֶׁר זָקְנוּ אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן כָּא לְבַקְרוּ וּמִבְקָשׁוֹ לְהַדְפִּיסֵם. מְכַל־מְקוֹם הָעֵלִים הַדְּבָר, עַד אֲשֶׁר גַּם שְׁלֹשָׁה מִבְּנָיו חָלְמוּ הַחֲלוֹם הַזֶּה וַיִּסְפְּרוּ לְאַבְיָהֶם, וְאִזּוּ הַסְפִּים לְהַדְפִּיס גַּם הַגְּהוֹתֵיו וּבְאֹרֵיו לְחֶלֶק הַשְּׁנֵי, וַיִּקְרְאוּ לוֹ בְּשֵׁם "לְקוֹטֵי תוֹרָה".

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום רביעי עמוד ב

13 ברור הדבר שרק בקרקע רבה יש להרחיק, שאם לא כן היה לתנא
14 להשמיענו דין זה בקרקע רגילה. מבאר הגמרא: שהשואל סבר
15 שאכן צריך כל אחד להרחיק מן המיצר שלשה טפחים אף בקרקע
16 רגילה, אלא שלפיכך נקטה התוספתא את הדין לגבי קרקע רבה,
17 משום שסלע הקא בְּדִים אִיזְמִירִיָּא לִיה – יש צורך להשמיענו
18 חידוש בדין סלע זה, דְּסִלְקָא דְּעִתָּהּ אִמִּיָּא – היה מקום לומר, דְּבִין
19 דְּבִא בְּדִים לִיבְעִי נְמִי וְיוֹחֵא טַפִּי – שמאחר והקרקע רבה יש
20 להרחיק יותר משלשה טפחים, קא מְשַׁמַּע לָן הַתנא שדי בהרחקה
21 זו.
22 הגמרא מקשה על דברי רבא ממשנתנו: תא שְׁמַע, שנינו במשנה,
23 שְׁמִרְחִיקִין אֶת הַנֶּפֶשׁ וְפִסּוּלֵת זִיתִּים וְאֶת הַחֹבֶל, וְאֶת

1 בתוספתא (פ"א), שאם יש בין שתי שדות סלע הקא בְּדִים – סלע רך
2 הנכתש במגע היד, הדין הוא שוה חופר בורו מְכָאן וְהָ חוֹפֵר בורו
3 מְכָאן – רשאי כל אחד מהם לחפור בור ברשותו, אך זה מְרַחֵק
4 שְׁלֹשָׁה טַפְחִים וְסָד בְּסִיד וְהָ מְרַחֵק שְׁלֹשָׁה טַפְחִים וְסָד בְּסִיד –
5 מוטל על כל אחד מהם להרחיק שלשה טפחים בתוך רשותו, וכמו
6 כן לסוד את כותלי חפירתו בסיד, כדי שלא יזיק את חבירו. ומוכח
7 מדברי התוספתא, שאף הראשון שקדם בחפירת בורו חייב
8 להרחיק מן המיצר, ושלא כדברי אב"י. מתרצת הגמרא: קא בְּדִים
9 שְׁאֵנִי – שונה הדין באופן זה שהקרקע רבה ונכתשת בידיה, שבה
10 מודה אף אב"י שחייב כל אחד להרחיק מן המיצר, כדי שלא יזיק
11 את קרקע חבירו.
12 מבררת הגמרא: וְדִקְאֵרִי לָהּ מֵאִי קֶאֱרִי לָהּ – מה סבר השואל, הרי

המשך מעמוד ג

ש"פ בשלח, י"א שבט ה'תשנ"א

9 אראנו נפלאות¹⁵¹, ובפרט בעמדנו בשנת
10 ה'תשנ"א, שנת "אראנו נפלאות", נפלאות אפילו
11 לגבי הנסים ביציאת מצרים¹⁵²,
12 ועוד ועיקר - תיכף ומיד ממש.

1 ועוד ועיקר - מגיד דבריו ליעקב חוקיו
2 ומשפטיו לישראל: הקב"ה מקיים את הבקשה
3 שכתובה בסוף המאמר - "שעשה נסים לאבותינו,
4 והבקשה הוא שיהי' גם בזמן הזה",

5 שעוד ברגעים האחרונים של גלות (מצרים)
6 "ולכל בני ישראל הי' אור במושבותם",

7 עד לנס העיקרי והנסים הרבים - בגאולה
8 האמיתית והשלימה, ש"כימי צאתך מארץ מצרים

(151) מיכה ז, טו.

(152) אוה"ת נ"ך עה"פ שם.

נשבע שלא יאכל שבעת ימים - שבועה הניתנת לקיום? יום ראשון ט' שבט ה'תשע"ז

שבועת שוא (לעיל ה"ד).

וכתב ה'ברית יעקב' (ח"א ס" סב) 'נפקא מינה' בין הטעמים אם פירט שבועתו לכל שבעת הימים - שנשבע לא לאכול ביום הראשון וביום השני וכו' – שהשבועה היא על כל יום בפני עצמו, ואם יעבור חייב על כל יום בפני עצמו (כמו ב"שבועה שלא אוכל פת חיטים ופת שעורים ופת כוסמין" שאם אכל חייב על כל אחת ואחת. לעיל פ"ד ה"ז):

לטעמו של הרמב"ם, כל יום מששת הימים הראשונים שבועתו חלה כי היא ניתנת לקיום, ורק ביום השביעי שיהא חייב לאכול הרי זו שבועת שוא, אבל לטעמו של הר"ן שהיא שבועת שוא משום שנשבע לבטל את המצוה, מצינו שכאשר השבועה כוללת הן רשות והן ביטול מצוה, השבועה חלה: "נשבע שלא יאכל מצה שנה... אין זו שבועת שוא, שהרי... כלל עתים שאכילת מצה בהם רשות עם עת שאכילת מצה בו מצוה, ומתוך שחלה שבועה על שאר הימים, חלה על ליל הפסח" (לעיל ה"ח). וכך יש לומר שנשבע על כל יום לחוד: מתוך שחלה שבועה על ששת הימים הראשונים (שאי אכילה בהם אין בו סיכון הנפש) חלה גם על יום השביעי, וכאשר יהא חייב לאכול ביום זה משום פיקוח נפש, יאכל כשיעור ההכרחי לשמירת חייו.

הלכות שבועות פרק ה, הלכה כ: נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵישֵׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים, או שְׁלֹא יֹאכַל כָּלֹם שְׁבַע יָמִים... מִלְּקִין אוֹתוֹ מִדֵּי מִשּׁוֹם שְׁבֻעַת שְׁוֹא, וַיֵּישֵׁן וַיֹּאכַל כָּכָל עַת שִׁדְרָצָה.

כתב הר"ן (שבועות י, א בדפי הרי"ף, הביאו הכ"ס"מ כאן): הנשבע שלא יישן שלשה ימים, כיון שאי אפשר לקיים את השבועה, כי בעל כרחו יירדם בתוך זמן זה - לא חלה השבועה ומלקים אותו משום שבועת שוא, אבל הנשבע שלא יאכל חודש ימים – חלה השבועה כי בידו להימנע מאכילה, ואף שיהא חייב לאכול משום פיקוח נפש כדי לא לסכן את נפשו, אין השבועה בטילה כי היא ניתנת לקיום, ולכן יאכל רק כשיעור ההכרחי להצלת נפשו.

ותמה על הרמב"ם כאן שהשווה דין הנשבע שלא יאכל שבעה ימים לנשבע שלא יישן שלשה ימים, וכתב שבשניהם אין השבועה חלה, והרי לפי האמור אין לדמות בין שתיהן והשבועה שלא יאכל שבעת ימים כן חלה! להלכה מסכים הר"ן לדעת הרמב"ם ששבועה שלא יאכל שבעה ימים היא שבועת שוא ואינה חלה, אך לא מטעמו אלא משום שהנשבע שלא יאכל שבעת ימים הוא כנשבע לעבור על דברי תורה, שהרי התורה אסרה לסכן את הנפש ("אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש"), ושבועה לבטל מצוה היא

יום שני י' שבט ה'תשע"ז

אמירה עם הבנה

המזון נאמר 'ואכלת ושבעת וברכת', ודרשו – 'בכל לשון שאתה מברך', ולא אמרו 'בכל לשון שאתה שומע', כי החיוב הוא עצם אמירת הברכה, ולכן יוצא אף כשאנו מבין את הלשון (חלקת יואב מהדו"ת ס" א. משנת יעבץ או"ח ס" יט, ט).

אמנם מסתבר שגם בברכת המזון צריך שיבין את תוכן הענין שאם לא כן אין כאן כוונת מצוה כלל, וכן לגבי הלל וקידוש שכתבו התוספות (שם ד"ה קריית שמע) שיוצאים בהם ידי חובה אפילו בשפה שאינו מבין, מסתבר שאם אינו מבין כלל את תוכן הדברים אינו יוצא כי אין כאן כוונת מצוה כלל. וכן בשבועת העדות ושבועת הפיקדון בהן נדרשת הבנה, אין די בהבנת התוכן הכללי אלא נדרשת הבנת כל מילה ומילה.

ובכך שונה דין שבועה מדיני קניינים וקידושין וגירושין שבהם אם התכוון לתוכן העניין, דיבורו מועיל אף אם אינו מבין כל מילה, כי בהם הדיבור נועד רק כדי לגלות את כוונתו, אך שבועות ונדרים חלים על ידי עצם הדיבור ולשם כך נדרשת הבנת כל מילה ומילה (חלקת יואב שם).

הלכות שבועות פרק ז, הלכה ז: וְאִינוּ חֵיב בְּשֻׁבוֹעַת הַפִּקְדוֹן, עַד שִׁשְׁבִּיעוּ בְּלִשׁוֹן שְׁוֹא מִפִּקְדָּה.

במשנה (סוטה לב, א) נמנו כמה דברים הנאמרים בכל לשון ולא דווקא בלשון הקודש: קריאת שמע, תפילה, ברכת המזון, שבועת העדות ושבועת הפיקדון. אך הרמב"ם חילק בין דינים אלו. ובהלכה זו, לגבי שבועת הפיקדון, כתב "ואינו חייב עד שישביעו בלשון שווא מכירה" (וכן כתב (להלן פ"ט ה"ב) לגבי שבועת העדות, ואילו לגבי ברכות כתב (הל' ברכות פ"א ה"ז): "וכל הברכות כולן נאמרים בכל לשון", ולא התנה זאת בכך שהאומר מכיר את הלשון.

וטעם החילוק:

בשבועת העדות דרשו את הכתוב "ושמעה קול אלה" – "בכל לשון שהיא שומעת", היינו שאין צריך דווקא בלשון הקודש, אך מכל-מקום נדרשת שמיעה שיש בה הבנה, וכן דין שבועת העדות הנלמדת משבועת הפיקדון, אך בברכת

יום שלישי י"א שבט ה'תשע"ז

מתי מעיד המלך בבית דין?

קרבן) אינה נהוגת במלך שנאמר 'שום תשים עליך מלך', שתהא אימתו עליך, ובזיון הוא למלך להעיד בפני בית-דין (שבועות לא, א, ורש"י שם).

והקשו אחרונים (תוס' יו"ט הוריות פ"ב מ"ה. תוס' יום הכפורים יומא

הלכות שבועות פרק י, הלכה א: הָיוּ עֲדָיו אוֹ אֶחָד מֵהֶן פְּסוּל... או שְׁהָיוּ אֶחָד מֵעֲדָיו מֵלֵךְ, שְׂאִינוּ רָשָׁא לְהַעֲד... וְכִפְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ – מִטּוֹרִין מִשְׁבֻּעַת הָעֲדוּת.

שבועת העדות (מי שחיבכוהו להעיד ונשבע לשקר שאינו יודע, חייב

עד, א, ועוד):

שמעורב בה גם דין ממון, כגון שהבעל הביא עדים שזינתה אשתו ובכך מפסידה כתובתה. וכיון שנתחייב המלך להעיד מצד דיני הנפשות שבעדות זו והיא כוללת בתוכה גם דין ממון (הפסד הכתובה) חייב להביא קרבן שבועה כשנשבע לשקר. והר"מ חביב מתיר:

מלך אינו מעיד בבית-דין משום כבודו רק כאשר בעלי הדין הם מאנשי העם, אבל אם אחד מבעלי הדין הוא מלך אחר, עדות המלך על חברו אינה זלזול בכבודו, ויתכן שיתחייב גם בשבועת העדות. ובאופן אחר יש לומר: המלך אינו מעיד כלל ופטור משבועת העדות רק כשהעדות היא בזמן מלכותו, אבל אם שבועת העדות היתה בעודו הדיוט ואחר-כך נתמנה למלך, חייב להביא קרבן על השבועה שנשבע לפני כן.

בהלכות שגגות (פ"ה ה"ז) כתב הרמב"ם "המלך וכהן משיח מביאין קרבנם על שבועת העדות", ואם כן המלך ראוי להעיד והרי זו סתירה לדבריו כאן שאין המלך מעיד! ויתירן ה'תוספות יום טוב': מלכי בית דוד אינם מעידים בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות החמורים, מעידים. ולכן יתכן שהמלך יביא קרבנו על שבועת העדות. וב'תוספות יום הכפורים' (להר"מ חביב. יומא עד, א) הקשה: איך אפשר לומר שחייב המלך להביא קרבן על שבועת העדות הוא כשנשבע להעיד בדיני נפשות, והרי אין חייבים שבועה "אלא על כפירת עדות ממון" (לעיל פ"ט ה"ג)? ומבאר ה'שב שמעתא' (ש"ז פ"א): יש להעמיד את דין הרמב"ם (בהלכות שגגות) בעדות נפשות

האם הפקר מפקיע מרשות בעלים? יום רביעי י"ב שבט ה'תשע"ז

הנכסים עוד."

וה'ערוך השלחן' (ס"י רעג, ד) כתב שהמפקיר אכן מסתלק מנכסיו ע"י אמירתו שמפקיר ולא בגלל שהנדר אוסר עליו לחזור בו. וההשוואה של הרמב"ם לנדר היא רק דוגמא שיסתלק אדם משלו כדיבור בעלמא, גם מבלי שיכנס לרשות אחרת. ולכן השתמש בדוגמא מדין נדר: "כששנדר שלא ינה מנכסיו מסתלק מהם בדבור פיו, ולרשות אחר לא נכנסו". אך לפי זה, יש לדייק בלשון הרמב"ם "אסור לחזור בו", הרי הדבר יצא מרשותו ואינו יכול לחזור בו? ופירש הסמ"ע (שם סק"ד) שאסור לחזור ולמחות במי שבא לזכות. וב'מחנה אפרים' (הל' זכיה מהפקר ס"ט ח) כתב, שגם לחזור ולקחת לעצמו שלא בתורת זכיה מן ההפקר או לפרוע לבעל חובו "ליכא אלא איסור בלבד – שאין אנו יכולים להוציאו מתחת ידו, דהוי ממון שאין לו תובעים".

הלכות נדרים פרק ב, הלכה יד: ההפקר, אף על פי שאינו נדר – הרי הוא כמו נדר, שאסור לו לחזור בו. ה'קצות החושן' (ס"י רעג סק"א) למד מכאן שאין הפקר נחשב לקנין המפקיע את הדבר מרשות הבעלים, אלא גם לאחר ההפקר נשאר הדבר ברשותו. לכן, האיסור על הבעלים לחזור בו הוא מדין נדר, שאינו רשאי לחלל את דיבורו – "דאי עושה קנין מאי ענין נדר לכאן, הא תיפוק ליה דכבר יצאה מרשותו".

ולפי זה, צידד לומר שאם הפקיר ומת, יישאר הדבר שהפקיר ברשות היורשים "כיון שאינו אלא משום נדר, והנודר ומת אין היורשין מחויבין לקיים נדרו כו'". אבל ה'חתם סופר' (שו"ת יו"ד ס"י שטז) כתב לחלק שהנודר ומת אין היורשין מחויבין לקיימו "מפני שלא נתקיים הנדר ולא חל על נכסים ידועים", ואילו כאן "בדיבור בעלמא 'הריני מפקיר' כבר נתקיים הנדר" והנכסים נעשו הפקר ו"מה לבניו עם

זכות להתרפא יום חמישי י"ג שבט ה'תשע"ז

כי 'לא מן הכל זוכה אדם להתרפאות' ויתכן שרפואת חולה זה תלויה דווקא בו.

מאידך, נפסק (רמב"ם הל' ממרים פ"ה ה"ז) שבן לא יקזי דם לאביו לשם רפואה משום איסור חבלה באביו, ורק אם אין אחר היכול לעשות זאת אלא הוא – רשאי להקזי, ולפי האמור מדוע לא נתיר אפילו כאשר יש שם רופא אחר כי אולי רפואת האב תבוא דווקא על ידו?

ויתכן שהיתר זה נאמר דווקא במקום פיקוח נפש, אך בטיפול רפואי רגיל שאינו לצורך פיקוח נפש כגון הקזת דם, אין להתיר מטעם זה.

אך מלשון הרמב"ם 'ומותר לו לרפאותו בידו שזו מצוה ה'א' משמע שאין ההיתר משום פיקוח נפש אלא משום שמודר הנאה מחברו מלכתחילה רק לדברי רשות ולא לדבר מצוה, ואם כן ההיתר נאמר בכל רפואה ולא רק במקום פיקוח נפש, ומדוע לא נתיר לבן להקזי דם לאביו מטעם זה?

זכות להתרפא

הלכות נדרים פרק ו, הלכות ח"ט: ומתיר לרפאותו בידו, שזו מצוה היא. חלתה בהמת ראובן, לא ירפא אותה שמעון. ויש לעיין:

מהו החילוק בין שני הדינים, והרי כשם שמצוה לרפא את חברו כך מצוה לרפא את בהמתו משום השבת אבדה, ומדוע לא הותרה גם רפואת בהמתו מטעם זה? ומבאר הר"ן (נדרים לח, ב):

ברפואת בהמתו אין המצוה מוטלת דוקא עליו, שהרי יכולה להתרפא על ידי אחר, אך ברפואת גופו המצוה חלה עליו אף כשיש במקום רופא אחר, כי 'לא מן הכל אדם זוכה להתרפאות', ויתכן שהרפואה תבוא דווקא על ידו ולא על ידי אחר.

ומטעם זה נפסק (שו"ע יו"ד ס"י שלו ס"א) שרופא המסרב לטפל בחולה נחשב כשופך דמים אף כאשר יש במקום רופא אחר,

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קיט

ויש לבאר:

הסברא 'שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות' שייכת במחלות שרפואותיהן אינן שוות ותלויות גם בשיקול דעת

הרופא מה הטיפול הטוב ביותר לחולה זה, אך בהקזת דם הנעשית על ידי כולם באופן זהה, אין מקום לומר שהרפואה תלויה דווקא ברופא זה או אחר (חלקת יעקב יו"ד סי' קלא).

טובת הנאה - ממון

יום שישי י"ד שבט ה'תשע"ז

אמנם טובת הנאה אינה ממון, אך במודר ההנאה הרי זו הנאה ונאסרת עליו, כי "אפילו ויתור אסור במודר הנאה" (נדרים לב, ב), היינו שלמודר הנאה אסור אפילו דברים שאדם מוותר עליהם, כגון לעבור דרך חצרו (לעיל פ"ו ה"ג) כי גם זה נחשב הנאה. ולכן, כאשר הכהנים נוטלים תרומתם מבעל הבית ומחזיקים לו טובה על כך, הרי זו הנאה שבעל הבית אסר אותה עליהם.

והנצי"ב (מרומי שדה נדרים פד, ב) ביאר:

גם אם טובת הנאה אינה ממון אסור לבעל הבית לתת את המתנות בידיים לאלו שאסר הנאתו עליהם, וכיון שמצות נתינת מתנות כהונה היא דוקא כשנותן בתורת מתנה ("מתנות כהונה נתינה כתיב בהו" - ב"מ יא, א) רשאי הוא לתת רק לאלו שלא אסרם בהנאה, אבל אם אסר הנאתו על כל הכהנים והלויים ואין באפשרותו לקיים מצות נתינה, רשאים הם ליטול מתנותיהם בעל כרחו (ואמנם לדעה ש'טובת הנאה ממון' אסורים ליטול משום גזל, אך לדעת הרמב"ם 'טובת הנאה אינה ממון').

הלכות נדרים פרק ז, הלכה יא: מי שאסר הנאתו על הכהנים ועל הלויים - הרי אלו באין ונוטלין מתנותיהן על פניהן; ואם אמר: 'כִּהְנִים אֵלָיו וְלִלְוִיִּים אֵלָיו' - הרי אלו אֲסוּרִין. מבאר הכסף משנה:

הרמב"ם פוסק כרבא (נדרים פה, א) ש'טובת הנאה - ממון', כי זכות הבעלים לתת את המתנות לאיזה כהן או לוי שירצו, וזכות זו נחשבת כאילו הם בעלים על התרומה והמעשר ויכולים לאסרם על חלק מהכהנים או הלויים ("כהנים אלו ולויים אלר"). אבל אם אסר את המתנות על כל הכהנים והלויים, וגם לישראלים אינו יכול לתת אותן, אין לו כל טובת הנאה והרי הן כ'עפרא דארעא' ללא כל בעלות, ולכן הכהנים והלויים "באין ונוטלין מתנותיהן על כרחו".

והקשה: איך פסק הרמב"ם שבעל הבית יכול לאסור את המתנות לחלק מהכהנים או הלויים מצד 'טובת הנאה' שיש לו בהן, והרי לדעת הרמב"ם (הל' אישות פ"ה ה"י) ישראל שקידש אשה בתרומה אינה מקודשת, כי "אין לו בה אלא טובת הנאה... וטובת הנאה אינה ממון"? ויתיר:

כוח המחשבה

שבת קודש ט"ו שבט ה'תשע"ז

האיסור, ולכן אע"פ שמתברר שהפעולה לא היתה אסורה, מכל-מקום לוקה מחמת המחשבה הרעה. דיון דומה מצאנו בגמרא (מנחות סד, א) בפורש מצודה בשבת כדי לדוג דגים, וכשהעלה את המצודה מהים נמצא בה תינוק ונמצא שעשה מצוה של הצלת נפשות אך כוונתו היתה לאיסור. יש אומרים שחייב קרבן מחמת מחשבת האיסור, ויש אומרים שפטור כי בפועל נעשתה מצוה. ולדעת הפוסקים שם, יש לחלק בין דין זה לאשה שנדרה שחייבת מלקות מדרבנן, כי לא רק שלא נעשתה עבירה אלא למעשה התקיימה מצוה (הצלת התינוק), אך כאשר התכוונה לדבר עבירה ועשתה דבר הרשות, חייבת מכת מרדות. וכן מצאנו שיוסף הצדיק פייס את אחיו: "אתם חשבתם עלי רעה ואלוקים חשבה לטובה...". ופירש ה'אור החיים' כי מאחר ולא נתקיימה מחשבתם הרעה, הרי הם זכאים לגמרי גם בידי שמים. ולכאורה הדברים נסתרים מהלכה זו, שאדם חייב על מחשבתו הרעה אף שלמעשה לא נעשה איסור? אך לפי האמור מובן, כי כאשר לפועל יצא דבר טוב בעקבות המעשה, הרי הוא זכאי לגמרי.

הלכות נדרים פרק יב, הלכה יח: נִדְרָה, וְהִפְרָהּ לָהּ הָאֵב אוּ הַפֶּעַל, וְהִיא לֹא יִדְעָה שֶׁהִפְרָה, וְעִבְרָה עַל נִדְרָהּ אוּ עַל שְׁבוּעָתָה בְּדוֹן... מִכֵּן אוֹתָהּ מִכַּת מִרְדּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְבַּלְּגָה לְאִסוּר.

בהלכות שבועות (פ"ו ה"ח) פסק הרמב"ם שהנשבע שלא לאכול פת ואכלה, אם נשאל לחכם והתיר לו את השבועה, פטור מעונש כי החכם עוקר את השבועה למפרע ונמצא שלא עבר איסור.

ולכאורה הדברים סותרים לדבריו בהלכה זו שאשה שאכלה דבר שסברה שאסור עליה בנדר, אע"פ שהתברר שבזמן האכילה כבר הותר הנדר, לוקה מכת מרדות 'מפני שנתכוונה לאיסור', הרי שעצם הכוונה לאיסור מחייבת מלקות אע"פ שבפועל לא היה מעשה אסור, ומדוע לא יתחייב הנשאל על השבועה מטעם זה? והביאור:

העובר על השבועה ולאחר מכן נשאל עליה לחכם, הרי הוא מתקן את האיסור, שהרי הוא עצמו מביא לעקירת השבועה למפרע, ומאחר שתיקן את האיסור אינו מתחייב מלקות, אך כאן האשה מצידה לא עשתה דבר לתקן את

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ט"ט"ו שבט תשע"ז

נשבע שלא אכל ונמצא ששתה חייב. (12) הואיל ושתייה בכלל אכילה היא. (13) שהרי זה דומה, כאכל וחזר ואכל בהעלם אחד, שאינו חייב אלא קרבן אחד.

- ד. נִשְׁבַּע שֶׁלֹא יִשְׁתֶּה הַיּוֹם - הָרִי זֶה מִתֵּר לֶאֱכֹל; 13
שֶׁאֵין אֲכִילָה בְּכָלִל שְׁתִּיָּה. 14 וְכִמָּה יִשְׁתֶּה וַיְהִי חַיִּב? 14
נִרְאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ חַיִּב עַד שֶׁיִּשְׁתֶּה רְבִיעִית, 15 בְּשֶׁאֵר 16
הָאִסּוּרִין.

(14) שאין דרכם של אנשים לומר נלך ונשתה, ויכנסו לאכול. (15) רביעית הלוג. ושיעורה ביצה ומחצה. (16) כי יש לנו ללכת אחר לשון בני אדם. ואין שתייה נקראת בפחות מרביעית.

- ה. שְׁבֻעָה שֶׁלֹא אֲכַל הַיּוֹם, וְאֲכַל מִינֵין הָרַבָּה; או 17
שְׁבֻעָה שֶׁלֹא אֲשַׁתָּה הַיּוֹם, וְיִשְׁתֶּה מִינֵין מִשְׁקִין הָרַבָּה 18
- אֵינוֹ חַיִּב אֲלָא אַחַת. 17 וְאִפְּלוֹ אָמַר: שְׁבֻעָה שֶׁלֹא 19
אֲכַל הַיּוֹם בְּשֶׁר וּפֶת וקִטְנִית, וְאֲכַל הַכֹּל - אֵינוֹ חַיִּב 20
אֲלָא אַחַת. 18 וְכֵלֶן מִצִּטְרִפִּין לְכֻזִּית. 21

(17) ואין אומרים: מינים מחלקים לקרבן חטאת או למלקות, אלא כיוון שאכלם בהעלם אחד או בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת. (18) שלא הייתה דעתו אלא שלא יאכלם כולם, ואם אכל רק אחד מהם אינו חייב כלום, שיכול לומר לא היה בדעתי אלא שלא לאכול כולם, אם לא שיאמר: שבועה שלא אוכל היום בשר ולא פת ולא קטנית, שאז לוקה על כל מין ומין לעצמו, הואיל ופרט ואמר "לא" על כל מין ומין. (19) שאם אכל מכל המינים יחד כדי כזית אחד חייב, כאילו הם מין אחד, ואין צורך שיאכל מכל מין כזית. והוא הדין כשנשבע לא לאכול, ואכל ושתה מצטרפת השתייה לשיעור האכילה, הואיל ושתייה בכלל אכילה היא.

- ו. שְׁבֻעָה שֶׁלֹא אֲכַל וְשֶׁלֹא אֲשַׁתָּה, וְאֲכַל וְשַׁתָּה - 22
חַיִּב שְׁתֵּים. שֶׁהַשְּׁתִּיָּה בְּכָלִל אֲכִילָה, וְהוּאִיל וּפֶרֶט 23
וְאָמַר וְשֶׁלֹא אֲשַׁתָּה' - גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁלֹא כָלִל הַשְּׁתִּיָּה 24
בְּכָלִל הָאֲכִילָה, 20 וְנִמְצָא בְּנִשְׁבַּע עַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ 25
וְעַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, וּלְפִיכָךְ חַיִּב שְׁתֵּים. 26

(20) כי אילו כלל השתייה בכלל האכילה, לא הייתה שבועתו השנייה על השתייה חלה כלל שאין שבועה חלה על שבועה והרי זה כנשבע שלא יאכל - שלא יאכל שתי פעמים שאין השבועה השנייה חלה כלל. (21) שתי חטאות - כששגג, ושתי פעמים מלקות - כשהזיד.

- ז. וְכֵן הָאָמַר: שְׁבֻעָה שֶׁלֹא אֲכַל פֶּת חֲטִין וּפֶת 27
שְׁעוּרִין וּפֶת פֶּסֶם, וְאֲכָלָן - חַיִּב עַל כָּל אַחַת 28
וְאַחַת. שֶׁלֹא אָמַר 'פֶּת וּפֶת וּפֶת' אֲלָא לְחַלֵּק וּלְחַיֵּב 29
עַל כָּל אַחַת. 22

(22) אבל אילו היה נשבע שלא לאכול "פת חיטים ושעורים וכוסמין" לא היה חייב אלא אחת, כי יכול הוא לומר לא

יום ראשון ט' שבט ה'תשע"ז

הלכות שבועות

פרק רביעי

(1) שבועת ביטוי לפרטיה, שבועה על שבועה, חיוב מלקות בשבועת ביטוי כיצד?

- א. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹא יֵאֲכַל הַיּוֹם² כָּלוּם, וְאֲכַל פְּחוֹת 1
מִכֻּזִּית - פֶּטוּר;³ שֶׁאֵין אֲכִילָה פְּחוֹתָהּ מִכֻּזִּית,⁴ וְהָרִי 2
הוּא כְּאוֹכֵל חֲצִי שְׁעוֹר מִנְּבִלוֹת וּטְרֵפוֹת⁵ וְכִיוּצָא 3
בָּהֶן.⁶ וְאִם אָמַר: שְׁבֻעָה שֶׁלֹא אֲכַל דָּבָר זֶה, וְאֲכָלוּ 4
- חַיִּב,⁷ וְאִפְּלוֹ הָיָה הַדָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו זֶרַע חֲרִדָּל⁸ 5
אֶחָד אוֹ פְּחוֹת מִמֶּנּוּ.⁹ 6

(2) אבל אם לא הדגיש "היום" אסר עצמו לאכול לעולם, כי איזה זמן תקבע לו. וכמבואר בנדרים טו. לענין שינה ומכיוון שזה דבר בלתי אפשרי, הרי זו שבועת שווא, ומלקים אותו מיד, ויאכל בכל עת שירצה. (3) מקרבן - אם שגג, וממלקות - אם הזיד. (4) וכיזית שאמרו לא גדול ולא קטן אלא בינוני. ושיעור זה הוא הלכה למשה מסיני. (5) נבילה - שמתה מאליה, או שלא נשחטה כראוי. טריפה - שנולד בה חולי ואינה ראוייה לחיות עוד, ואף על פי שקדם ושחטה קודם שתמות הרי זו אסורה. (6) שאסור מן התורה, אבל אין לוקים עליו. והטעם שחצי שיעור אסור - משום שראוי הוא להצטרף לשיעור שלם, ושם איסור עליו. וחדש רבינו, שאפילו באיסור שבועה, שהאדם מביא על עצמו בדיבור פיו גם כן נאסר בחצי שיעור, ואין אומרים שלא הייתה דעתו אלא לכזית שלם. והוא הדין כשלא יזכיר בשבועתו תיבת "כלום" גם ייאסר באכילת חצי שיעור, אלא שרבינו משמיענו, שאפילו הדגיש "כלום" פטור מקרבן וממלקות. ואפשר שתיבת "כלום", מוסבת על כל מין מאכל שהוא, ואינה מכוונת לגדול שיעור האכילה. (7) בקרבן ומלקות. (8) שהוא קטן מאוד. (9) הואיל ונשבע עליו בייחוד, החשיבו ואסרו עליו, והרי זה כאוכל גמלה, שהוא חייב מלקות מפני שהיא ברייה שלימה וחשובה.

- ב. נִשְׁבַּע שֶׁלֹא יֵטַעם כָּלוּם, וְאֲכַל כָּל שֶׁהוּא - 7
חַיִּב.¹⁰ 8

(10) שהרי לא הזכיר לשון אכילה בשבועתו. ואפילו לא הדגיש תיבת "כלום", אלא נשבע שלא יטעם, סתם, הרי זה חייב בכל שהוא, כי משמעות לשון טעימה אפילו כל שהוא.

- ג. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹא יֵאֲכַל הַיּוֹם, וְשַׁתָּה - חַיִּב; 9
שֶׁהַשְּׁתִּיָּה בְּכָלִל אֲכִילָה.¹¹ לְפִיכָךְ¹², אִם אֲכַל וְשַׁתָּה 10
- אֵינוֹ חַיִּב אֲלָא מִלְּקוֹת אַחַת, אִם הָיָה מְזִיד, או 11
חֲטָאת אַחַת, אִם הָיָה¹³ שוֹגֵג. 12

(11) שנאמר "ואכלת לפני ה' אלוךך ... מעשר דגנך תירושך ויצהרך" ותירוש יין הוא, וכתוב בו "ואכלת". ומכאן, שאם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קכא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לומר הואיל וחלה שבועתו השנייה על שאר הימים תחול גם לאותו יום כדין "איסור מוסיף" או "כולל", שאף על פי שאין איסור חל על איסור, אם האיסור השני מוסיף דברים אחרים על האיסור הקודם, דינו לחול. ורבינו סובר, הואיל ובשאר הימים כשאיסור השני בא, כבר פקע האיסור הראשון, שהרי לא נאסר בשבועה הראשונה אלא יום אחד בלבד, אין זה נקרא: "איסור מוסיף" (או כולל) הואיל והאיסור הראשון אינו קיים עוד בשאר הימים, ולפיכך אין השבועה השנייה חלה לאותו יום כלל, ומובן, שאם עבר היום ואכלה למחר, וודאי יתחייב משום השבועה השנייה, כיוון שכבר נסתלקה השבועה הראשונה - מייד חלה עליו השבועה השנייה, וזהו שדקדק רבינו: "ואכלה כולה באותו היום". (34) והטעם שאין שבועת בטוי חלה על שבועה, כי התורה אמרה: "להרע או להטיב" - מכאן, שאין שבועת בטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. וזה שנשבע כבר שלא לאכול, הרי נאסר באכילתה, ואיך יישבע שנית על דבר שכבר נאסר בו, ואינו ברשותו לאכלו. (35) משום שבועה שנייה, שעל כזית זה אינו אסור מחמת שבועתו הראשונה.

יא. שבועה שלא אכל תאנים, וחזר ונשבע על התאנים ועל הענבים - חייב על התאנים שתים. שהרי כלל התאנים שנאסרו בשבועה ראשונה עם הענבים שהיו מתרין, ומתוך שחלה שבועה שניה על הענבים - חלה על התאנים, ונתחייב בשתי שבועות³⁶, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות³⁷.

(36) ואם הוא מזיד לוקה שתיים, ואם הוא שוגג מביא שני קרבנות חטאת. (37) שאף על פי, שאין איסור חל על איסור, - כשהאיסור השני כולל דברים אחרים, שהיו מותרים מתחילה, ואסורם, נכלל גם האיסור הראשון ונוסף עליו האיסור השני, וזה נקרא: "איסור כולל", שמתוך חומרו הוא חל על האיסור הראשון הקל ממנו.

יב. שבועה שלא אכל שמונה³⁸, שבועה שלא אכל תשע³⁹, שבועה שלא אכל עשר - בין שאכל שמונה בין שאכל תשע בין שאכל עשר⁴⁰, אינו חייב אלא אחת⁴¹.

(38) תאנים, או כיוצא בהן. (39) שחזר ונשבע פעם שנייה. (40) בהעלם אחד. (41) משום שבועה ראשונה, שהנשבע שלא יאכל שמונה, נאסר ממילא באכילת עשר, שהרי אי אפשר לאכול עשר אם לא יאכל שמונה, ואין השבועה על תשע ועשר חלה כלל, שאין שבועה חלה על שבועה.

יג. שבועה שלא אכל עשר⁴², שבועה שלא אכל תשע⁴³, שבועה שלא אכל שמונה⁴⁴: אם אכל עשר - חייב שלש, על כל שבועה ושבועה אחת⁴⁵; וכן אם אכל תשע - חייב שתים⁴⁶; אכל שמונה - חייב אחת⁴⁷.

(42) עדיין לא נאסר באכילת תשע. (43) חלה עליו שבועה שנייה, ועדיין מותר הוא בשמונה. (44) חלה עליו גם

נתכוונתי אלא להוציא פת של מין אחר מכלל שבועתי, כי אילו נשבעתי פת סתם הייתי אסור בכל מיני פת שהם.

ח. היה חברו מטרבה²³ בו לאכל אצלו, ואמר לו: בוא ושתה עמי זין וחלב ודבש, ואמר: שבועה שאיני שותה זין וחלב ודבש, ושתה מהן - חייב על כל אחת ואחת בפני עצמו. שהיה לו לומר: שבועה שאיני שותה פלים, או מה שאמרתי; ומשחזר ופרט - גלה דעתו שחייב עצמו בשבועה על כל מין ומין בפני עצמו. לפיכך²⁵ אין מצטרפין זה עם זה²⁶, ואינו חייב עד שיאכל פשעור ממין אחד. הואיל והן חלוקין לחטאות - הרי הן כחלב ודם שאינן מצטרפין לכזית, כמו שנתבאר בהלכות מאכלות אסורות²⁷.

(23) מפציר מאוד. (24) המוזמן. (25) הואיל וחייב על כל מין בפני עצמו. (26) שאם שתה פחות משיעור רביעית זין ופחות מרביעית חלב אינם מצטרפים לרביעית אחת ופטור כדין השותה חצי שיעור. וכן אמרו "שתי שבועות אין מצטרפין". (27) "מתוך שחלוקות לחטאות (לקרבן חטאת על כל כיכר) אין מצטרפות".

ט. שבועה שלא אכל כפר זו, או שלא אכל אותה, בין שאכל ממנה כזית - חייב²⁸. שבועה שלא אכלנה - אינו חייב עד שיאכל את כלה²⁹. אמר: שבועה שלא אכל כפר זו, שבועה³⁰ שלא אכלנה, ואכלה - אינו חייב אלא אחת³¹.

(28) כיוון שהזכיר לשון אכילה בפני עצמה בלא כינוי, לסתם אכילה האמורה בתורה נתכוון והיא כזית, ואף על פי שהוסיף: כיכר זו, או "אותה" אין זה אלא מפרש לאיזו כיכר נתכוון ולהתיר עצמו בכיכרות אחרות. (29) הואיל והזכיר האכילה עם הכינוי, לא נתכוון זה לאכילה האמורה בתורה, אלא לאכילת הכיכר כולה, ששיור פחות מכזית לאו שויר הוא. (30) וחזר ונשבע שנית. (31) שאין השבועה השנייה חלה עליו כלל, שהרי משבועה ראשונה נאסר לאכול אפילו כזית ממנה, כל שכן, שלא יאכלנה כולה.

י. וכן אם אמר: שבועה שלא אכל³² היום, וחזר ונשבע על הכפר שלא יאכלנה, ואכלה כלה באותו היום - אינו חייב אלא אחת³³. וכן כל פיוצא בזה. שאין שבועה חלה על שבועה³⁴. אכל אם נשבע על הכפר שלא יאכלנה, וחזר ונשבע שלא יאכל פלים, או שלא יאכל כפר זו, ואכלה כלה - חייב שתים. שבועה שנשבע בתחלה שלא יאכלנה - אינו חייב עד שיאכל כלה; וכשחזר ונשבע שלא יאכל [פלים] או שלא יאכל אותה - משאיכל ממנה כזית יתחייב³⁵, וכשיאכל כלה יתחייב בשבועה ראשונה.

(32) שמשמעו אפילו כזית. (33) כי אין שבועה חלה על שבועה. והראב"ד שואל: הלא מתחילה לא נשבע אלא ליומו ולבסוף נשבע על אותה כיכר לעולם, כלומר, שעלינו

קכב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבועה שלישית. (45) חטאת אחת. (46) משום שבועה שנייה ושלישית. (47) משום שבועתו האחרונה בלבד. וגירסת רבינו שם כגירסת רבינו חננאל: "ראשונה בשוגג ושנייה במזיד חייב". ואף על פי שעל כיכר התנאי שוגג היה, אין זה פוטרו ממלקות, כי עיקר תחולת השבועה באכילת כיכר האיסור היא, והרי אכלה במזיד וחייב מלקות. אבל אם אכל "כיכר האיסור" תחילה בשוגג, ואחר כך אכל "כיכר התנאי" במזיד פטור מכלום, שתחולת שבועתו היא עם אכילת "כיכר האיסור" ועליה שגג, שלא ידע כלום על שבועתו, וכבר מבואר לעיל פרק ג הלכה ו: שבועת שגגות - פטור, שנאמר: "האדם בשבועה" שיהא אדם בשעת שבועה.

יז. אכל את הקטנה והוא זוכר התנאי ויודע שפאכילתה תאסר הגדולה, ושכח⁵⁸ ואכל את הגדולה וכמדומה לו שעדיין לא נאסרה⁵⁹ - פטור⁶⁰. אכל שתייה בשגגה - פטור⁶¹; שתייה במזיד, בין שאכל הגדולה בתחלה⁶² או באחרונה⁶³ - חייב⁶⁴.

(58) כשאכלה. (59) שחושב שעדיין לא אכל את הקטנה ומותר לו לאכול את הגדולה. (60) שהרי שוגג הוא באכילת כיכר האיסור ופטור גם מקרבן. וגירסת רבינו שם: "ראשונה במזיד, ושנייה בשוגג פטור". (61) שאין כאן "אדם בשעת שבועה", על איוה שוגג הוא חייב קרבן. (62) והתרו בו: אל תאכל זו, שמא תאכל את הקטנה ותתחייב למפרע, ואף על פי שזוהי התראת ספק, כי בשעת ההתראה לא נודע עדיין אם יאכל את הקטנה ויתחייב? - לוקה עליה, כי רבינו פוסק התראת ספק - שמה התראה. (63) והתרו בו באכילתה - התראת וודאי, שהרי כבר אכל את "כיכר התנאי" - אינו דין שהוא חייב. (64) אבל אם אכל את ה"גדולה" במזיד והתרו בו אל תאכלנה, שמא תאכל אחר כך את הקטנה, ובאחרונה אכל הקטנה בשוגג פטור מכלום, על הגדולה פטור ממלקות - כי אכלה בהיתר, כי עדיין לא נאסר בה עד שיאכל הקטנה, ועל אכילת הקטנה אין לחייבו מלקות למפרע, שהרי שגג בה, ומה מועילה ההתראה על אכילת הראשונה, שבהיתר אכלה, שהיה בדעתו לא לאכול הקטנה, ומה אשמתו אם שכח ואכל הקטנה - אין זה אלא שוגג ופטור ממלקות (לחם משנה). וגם מקרבן הוא פטור, שבשעת אכילת כיכר האיסור, מזיד היה ואין מביאין קרבן עד שיהא תחילתו וסופו בשגגה. כללו של דבר: תחולת השבועה תלויה באכילת כיכר האיסור, ואם היה שוגג באכילת ה"איסור" אין השבועה חלה עליו, הואיל ואינו "אדם בשעת שבועה" ואפילו הזיד ב"כיכר האיסור" ואכל באחרונה "כיכר התנאי" בשגגה, פטור ממלקות, שהראשונה בהיתר אכלה (שעדיין לא אכל את כיכר התנאי) וכן פטור הוא מקרבן הואיל ולא שגג מתחילה ועד סוף. הזיד באכילת האיסור ולא התרו בו ואחר כך אכל "כיכר התנאי" והתרו בו פטור, הואיל ולא הייתה ההתראה בשעת אכילת האיסור.

יח. וכן אם תלאן זו בזו⁶⁵ ונשבע ואמר: שבועה שלא אכל אחת מהן אם אכלתי האחרת⁶⁶, ושכח התנאי ואכל אחת מהן, ואכל השנייה בודין - חייב⁶⁷.

(65) הגדולה בקטנה והקטנה בגדולה. (66) נמצאת אכילת

שבועה שלישית. (45) חטאת אחת. (46) משום שבועה שנייה ושלישית. (47) משום שבועתו האחרונה בלבד.

יד. שבועה שלא אכל תאנים, וחזר ונשבע שלא לאכל תאנים וענבים פאחת⁴⁸, ושגג ואכל תאנים והפריש קרבן⁴⁹, ואחר כך שגג ואכל ענבים⁵⁰ - אינו חייב על הענבים; מפני שהן פחצי שעור⁵¹, ואין מביאין קרבן על פחצי שעור.

(48) יחד, מכל אחד משניהם שיעור שלם, שהוא כזית מכל מין ומין ושבועתו השנייה חלה כשיאכל משניהם, הואיל והיא כוללת גם ענבים, שעדיין לא נשבע עליהם. ואין זה דומה לדין: שבועה שלא אוכל תשע וחזר ונשבע שלא יאכל עשר, שאין השבועה השנייה חלה, הואיל ואם לא יאכל תשע ממילא לא יבוא לכלל עשר, והרי גם בנידון שלפנינו אם מושבע ועומד שלא יאכל תאנים, ממילא אסור בתאנים וענבים, שאי אפשר לאכול תאנים וענבים אם לא יאכל תאנים תחילה וכבר נשבע ועומד עליהן משבועתו הראשונה? - שבדין "תשע ועשר" הוא נאסר בכל עשר ותשע תאנים שבעולם, מאז שבועתו הראשונה, ואין כאן "איסור כולל" הנזכר למעלה הלכה י"א - ואילו בנידון שלפנינו, מתחילה מותר היה בענבים, ועכשיו אסר עצמו גם בענבים, נמצא, מתוך שחלה שבועתו השנייה על הענבים (שלא נאסר בהם מתחילה) חלה גם על התאנים כדין "איסור כולל". (49) על שבועתו הראשונה. (50) בהעלם שבועתו השנייה. (51) אף על פי שאכל מהם כזית, אינם נחשבים לשיעור שלם הואיל ואינו חייב עד שיאכל תאנים וענבים כאחד. והתאנים אינן מצטרפות לשיעור שלם, הואיל והפריש עליהן קרבן על חיוב שבועתו הראשונה - הפרשת הקרבן מפסקת ביניהן, כאילו כבר כופר עליהן, ולא אכלן כלל.

טו. וכן הנשבע שלא יאכל עשר, וחזר ונשבע שלא לאכל עשר ותשע⁵², ואכל עשר והפריש קרבן⁵³, וחזר ושגג ואכל תשע - הרי זה פחצי שעור, ואין מביאין קרבן על פחצי שעור. שעננין שבועה אחרונה, שלא יאכל תשע ועשר.

(52) וכגון שנשבע בראשונה על עשר תאנים אלו ובשנייה נשבע על עשר אלו ועוד תשע אחרות, ששבועתו השנייה חלה על העשר, מתוך שהיא חלה על התשע האחרות, וכדין תאנים וענבים המבואר למעלה הלכה יא. (53) על שבועתו הראשונה.

טז. שבועה שלא אכל פכר זו הגדולה אם אכל פכר זו הקטנה⁵⁴, ושכח תנאי זה בעת שאכל הקטנה⁵⁵, ואכל אחר כך הגדולה במזיד⁵⁶ - חייב⁵⁷.

(54) נמצא, הכיכר הגדולה היא "כיכר האיסור", שנשבע עליה שלא לאכלה, והכיכר הקטנה - היא "כיכר התנאי" שבה תלה איסור אכילת הכיכר הגדולה. (55) נמצא שוגג באכילתה. (56) שידע שכבר אכל את כיכר התנאי ונאסר באכילת הגדולה. (57) מלקות. והוא שהתרו בו ואמר: אל תאכל כיכר זו, כי כבר אכלת "כיכר התנאי" ונאסרת בזו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(77) בשבועה עלי, שלא אוכל משלך. (78) מפציר. (79) ממאן. (80) הואיל ונמנע נתכוון לומר: שבועה תהא חלה עלי אם אוכל משלך. (81) כלומר, לא יהא אסור מה שלא אוכל לך, אבל מה שאוכל לך יהא אסור בשבועה, ש"מכלל לאו אתה שומע הן" ואפילו ר' מאיר, שאינו סובר: "מכלל לאו אתה שומע הן" אין זה אלא בדיני ממון, אבל באיסור שבועה החמורה מאוד - מודה. (82) יש בהן משמעות לשון איסור. (83) יחד. (84) שאין שבועה חלה על שבועה ולדעת הרדב"ז נתכוון רבינו לומר, שאין כאן שבועת שווא, כי לכאורה אם נשבע: שלא אוכל לך, וכשחזר חבירו והפציר בו לאכול אצלו, נשבע שוב: שבועה שאוכל לך, לעשות רצון חבירו המפציר נתכוון ונשבע לאכול אצלו, שבועה זו מכוונת לבטל את השבועה הראשונה, והרי זה כנשבע לבטל המצוה ויתחייב משום שבועת שווא? - לפיכך משמענו רבינו שכל הלשונות הללו משמעותן לאיסור ואין כאן אלא שבועת ביטוי בלבד, ומתוך שאין שבועה חלה על שבועה אינו חייב אלא אחת.

פרק חמישי

(1) הנשבע שבועת ביטוי על אחרים, שבועת שוא לפרטיה, שבועת שוא על גודל השמש ושאר דברי חכמה שאינם ניכרים אלא לאנשים מלומדים.

- 19 א. מי שִׁנְשָׁבַע שֶׁזָרֵק אִישׁ פְּלוֹנִי צָרוּר לֵאמֹר, וְהוּא
- 20 לֹא זָרֵק; או שֶׁלֹא זָרֵק, וְהוּא זָרֵק - הֲרִי זֶה חֵיב
- 21 בְּשִׁבְעָתָא בְּטוֹי²¹; וְאִם עַל פִּי שְׂאִינוּ בְּלִהָבָא³, שֶׁהֲרִי
- 22 אִינוּ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע שֶׁיִּזְרֹק וְשֶׁלֹא יִזְרֹק אִישׁ פְּלוֹנִי⁴.
- 23 וְכָל מִי שֶׁנִּשְׁבָּע עַל אַחֲרִים שֶׁיַּעֲשׂוּ כָךְ וְכָךְ אוֹ לֹא
- 24 יַעֲשׂוּ, אִפְלוּ הֵיוּ בְּנֵי אוֹ אִשְׁתּוֹ - אִינוּ חֵיב
- 25 בְּשִׁבְעָתָא בְּטוֹי; שֶׁהֲרִי אֵין בְּדִדּוֹ לֹא לְקַיִם וְלֹא
- 26 לְבַטְלָא⁵. וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִדוֹת⁶; שֶׁהֲרִי אֵין בְּדִדּוֹ
- 27 לְקַיִם שְׁבִיעָה זֶה, וְנִמְצָא גֹרֵם לְשִׁבְעָתָא שְׂוֹא⁷.

(2) שבועות כה. כרב, שהלכה כמותו בדיני איסור לגבי שמואל בן מחלוקתו. (3) והכתוב אומר: "להרע או להטיב" - שמשמע לעתיד, בכל זאת אין זה מעכב, כי עיקר ההקפדה היא שיהיה הדבר בהן ולא. (4) שאין פלוני ברשותו לזרוק או לא לזרוק (שם וברש"י). (5) ואעפ"י שיכול הוא לכופ את בניו הקטנים או לסגור עליהם הדלת שלא יזרקו צרוור לים - כיון שהבן רוצה לזרוק והאב מונעו, נמצא האב גורם שלא יזרוק, ושבועתו היתה: שלא יזרוק הבן מדעתו הוא, ולא מכח מניעת האב. ואם נשבע: אמנע את בני מלזרוק, והיה בידו למנעו ולא מנעו חייב (רדב"ז). (6) מדברי סופרים, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה, בניגוד למלקות מן התורה, שהיא שלשים ותשע מכות (ברטנורה לנזיר פ"ד, מ"ג ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם). מרדות - שמרד על דברי חכמים, וראה בר"ן לכתובות פ"ד, לדף מה. ורש"י בחולין קמא: מפרש: "מרדות - רידוי בתוכחות, שלא ירגיל בזה, ואין לה קצבה עד שיקבל עליו". (7) ולדעת רש"י בשבועות כה. הרי זו שבועת שוא, ולוקין עליה, כמבואר בש"ך ליו"ד רלו ס"ק ד.

- 28 ב. וְלִמָּה אִינוּ לֹקֵה אִם מְשֻׁם שְׁבִיעָתָא שְׂוֹא? שֶׁהֲרִי

הראשונה משמשת תמיד תנאי לשנייה, ואכילת השנייה היא אכילת האיסור. (67) מלקות, שבשעת אכילת האיסור מזיד היה, ושבועתו חלה בשעת אכילתה, אף על פי שבשעת התנאי שוגג היה.

- 1 יט. אֶכֶל הָרָאוּשָׁנָה בְּזִדּוֹן וְהַשְּׁנִיָּה בְּשִׁגְגָה -
- 2 פְּטוּר⁶⁸; שֶׁתִּיָּה בְּזִדּוֹן⁶⁹ - חֵיב⁷⁰.

(68) ממלקות ומקרבן, שבשעת אכילת האיסור שוגג היה, ואין הוא "אדם בשעת שבועה" ופטור גם מקרבן. (69) והתרו בו באכילת השנייה, שהיא אכילת האיסור. (70) מלקות. ומובן שאם שגג בשתייהן פטור.

- 3 כ. שְׁבִיעָה שֶׁאֵכֶל כָּפָר זֶה הַיּוֹם, וְעֵבֶר הַיּוֹם וְלֹא אֶכְלָה:
- 4 בְּשִׁיגָה - מִכֵּי אֶרְפֵּן עוֹלָה וְיִזְרְדִי⁷¹; בְּמִזִּד - אִינוּ לֹקֵה,
- 5 שֶׁהֲרִי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה⁷², וְאִם עַל פִּי שֶׁעֵבֶר עַל שְׁבִיעָתָא
- 6 שֶׁקָּרַי⁷³.

(71) כבשה - לעשיר, ושתי תורים או שני בני יונה - לעני. (72) וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו שתיכף לעונש מלקות האמור בתורה "ארבעים יכנו לא יוסיף" - כתבה התורה: "לא תחסום שור בדישו" להקיש ללאו של "חסימה" שיש בו מעשה ולוקין עליו אף כל לאו אין לוקין עליו עד שיהא בו מעשה. (73) בכל זאת אין לוקין עליו משום חוסר מעשה.

- 7 כא. וּמִפְּנֵי מָה לֹקֵה אִם נִשְׁבָּע שֶׁאֵכֶל וְהוּא לֹא
- 8 אֶכֶל, או שֶׁלֹא אֶכֶל וְהוּא אֶכֶל, וְאִם עַל פִּי שֶׁלֹא
- 9 עָשָׂה מַעֲשֶׂה⁷⁴? מִפְּנֵי שֶׁמַּעַת שְׁבִיעָתוֹ לִשְׁקָר
- 10 נִשְׁבָּע⁷⁵; אֶכֶל אִם נִשְׁבָּע שֶׁיַּעֲשֶׂה וְהוּא לֹא עָשָׂה -
- 11 אִינָה שְׁבִיעָתָא שֶׁקָּרַי מַשְׁעָתָא שְׁבִיעָה⁷⁶.

(74) כי השבועה עצמה אינה מעשה אלא דיבור בלבד, והאכילה שאכל הרי בהיתר אכל ואין כאן מעשה עבירה. (75) שידע שלא אכל, ונשבע לשקר, והרי זו דומה לשבועת שווא, שנשבע לשנות את הידוע לאדם וגילתה התורה שחייב מלקות אף על פי שלא עשה מעשה ככתוב "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה, אבל בית דין של מטה מלקים אותו ומנקים אותו, ומתוך שנאמר בפסוק זה: לשווא לשווא שתי פעמים, ריבתה תורה שגם שבועת שקר לשעבר הדומה לשבועת שווא לוקים עליה. (76) שבדעתו היה לעשות כשבועתו, ולא יצא שבועה מפיו לשקר, ואין זו דומה לשבועת שווא, ואפילו עבר אחרי כן על שבועתו ולא עשה אין בעבירתו מעשה ואין לוקים עליה.

- 12 כב. מִי שֶׁאָמַר לְחֵבְרוֹ: שְׁבִיעָה לֹא אֶכֶל לָךְ⁷⁷, או
- 13 שְׁבִיעָה שֶׁאִינוּ אוֹכֵל לָךְ; או שֶׁתִּיָּה מִסְּרֵהָ⁷⁸ בו
- 14 לְאֶכֶל אֶצְלוֹ, וְהוּא נִמְנָע⁷⁹, וְנִשְׁבָּע וְאָמַר: שְׁבִיעָה
- 15 שֶׁאֵכֶל⁸⁰ לָךְ; וְכֵן הָאָמַר: לֹא שְׁבִיעָה לֹא אֶכֶל
- 16 לָךְ⁸¹ - כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין⁸², וְהֲרִי נִשְׁבָּע שֶׁלֹא יֵאָכֵל
- 17 אֶצְלוֹ. וְאִם אָמַר כָּל הַלְּשׁוֹנוֹת הָאֵלּוּ⁸³, וְעֵבֶר וְאֶכֶל
- 18 - אִינוּ חֵיב אֲלָא אַחַת⁸⁴.

לא תתרה וישנה שבועת שוא, מכל-מקום כשהיא רוצה צריך לקיים שבועתו.

ד. במה דברים אמורים?¹⁴ כשנשבע על דבר שאינו ברשותו, כגון שנשבע ראובן על שמעון שלא ילך בסחורה או שלא יאכל בשר וכיוצא בזה; אבל אם נשבע ראובן שלא יכנס שמעון בביתו ושלא ינהגה מנכסיו, ועבר שמעון ונכנס לביתו של ראובן ונהגה מנכסיו שלא מדעת ראובן - ראובן פטור, שהרי הוא אנוס¹⁵, ושמעון חייב, שעבר על דבר האסור לו לעשותו, שלא נשבע זה אלא על דבר שהוא ברשותו¹⁶. וכן כל פיוצא בזה¹⁷.

(14) שאין אחרים נזקקים לקיים דברי הנשבע. (15) ששמעון נכנס שלא בידיעתו, ואנוס פטור מכלום, כמבואר לעיל פ"ג, ה"א. (16) הטור ביו"ד רלו תמה על זה, שאין אדם יכול לאסור שלו על חברו אלא בלשון נדר, שהוא חל על עצם החפץ, שאוסרו על חברו כהקדש. אבל לא בלשון שבועה, שהיא חלה על האדם, ואינה חלה עליו אלא אם כן יקבל עליו השבועה? והט"ז שם ס"ק ז מתיר, שרבינו סובר כדעת הרמב"ם (הובאה בר"ן לנדרים ב:); שנדר שאמרו בלשון שבועה, ושבועה שאמרה בלשון נדר מועילה, וזה נתכוין לאסור את שלו על חברו באיסור נדר אלא שביטאו בלשון שבועה, ולפיכך חברו חייב, וראה בבאור הגר"א ליו"ד רו ס"ק כ. וב"לחם משנה" העיר, שבכל זאת אין חברו לוקה, שהרי גם בנדר ממש פסק רבינו לקמן הל' נדרים פ"ה, ה"א, שאם עבר חברו ונהגה אינו לוקה "שהרי לא אמר שמעון כלום" אלא כוונת רבינו לומר, שיש כאן איסור תורה. (17) וכן אמרו "שהשוה הכתוב הקטן כגדול לזדון שבועה" והכוונה, שנשבע הקטן ואחרים חייבים עליו, כגון שנשבע לאסור חפצו על חברו, כמבואר שם לענין הקדש, הרי שאחרים חייבים על דבר שהוא ברשות הנשבע (משנה למלך). ובירושלמי נדרים פ"א, ה"א לא רצה ר' יוסי להחזיר את שבועתו של פלוני שנשבע, לא להרשות לאתו שתיכנס לביתו, הרי שחלה שבועתו על אחר, בדבר שהוא ברשותו (יד איתן).

ה. שבועה שלא אכל, ואכל אכלין שאינן ראויין לאכילה¹⁸ ושתה משקים שאינן ראויין לשתיה - פטור¹⁹. אבל דברים האסורין מן התורה באכילה, כגון שאכל פזית נבלות וטרפות²⁰ שקצים²¹ ורמשים²² - פטור משום שבועת בטוי²³. שבועה שאכל, ואכל אכלין שאינן ראויים לאכילה ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה או שאכל נבלות וטרפות וכיוצא בזה - פטור משבועת בטוי, שהרי יצא ידי אכילה²⁴; מאחר שהן חשובין אצל²⁵ - אכילתן שקמה אכילה²⁶.

(18) כגון עפר וכדומה. (19) משנה בשבועות כב: כי כדי שלא לעבור על שבועתו הוא אוכל מאכלים אלה, למלאות נפשו כי ירעב, ולא משום שהחשיבם כמאכל. (20) נתפרש למעלה פ"ד, ה"א. (21) כל הברואים הטמאים, שביבשה

אפשר לאותן אחרים שישמעו ממנו ותתקיים שבועתו, ונמצא כשמתירים בו בעת שנשבע התראת ספק, שאין לוקין עליה, אלא אם כן היה לאו שבו מפרש בתורה, כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין⁸. ואין אותן אחרים נזקקין לקיים דברי זה הנשבע, אלא אם כן ענו אמן¹⁰, כמו שבארנו¹¹.

(8) פט"ז, ה"ד. המעייין שם ימצא רק נוסח זה: "עבר על לאו שניתק לעשה (כגון שילוח הקן, ראה דברים כב, וז') והתרו בו ואמרו לו אל תעשה דבר זה, שאם תעשנו ולא תקיים עשה שבו תלקה, ועבר ולא קיים העשה הרי זה לוקה, אעפ"י שהתראה בספק היא, שאם יקיים יפטר, התראת ספק התראה היא", אם כן, מבואר שם, שלוקים על התראת ספק, וכן מבואר למעלה פ"ד, הי"ז, גם לא מצינו בהל' סנהדרין, שיחלק רבינו בין לאו מפורש בתורה לבלתי מפורש. ומה גם כשלאו "לא תשא את שם ה' אלוהיך לשוא" מפורש הוא בתורה, וכבר עמד על מדוכה זו מרן ה"כסף משנה". ולדעת הרדב"ז, נתכוין רבינו לומר, שאין זו שבועת שוא המפורשת בתורה, כי התורה מדברת בנשבע לשנות הידוע או להודיע את הידוע לאדם שהוא כן (ראה לעיל פ"א, ה"ד-ה) אבל בשבועה שלפנינו, שהוא סומך על אחרים שיקיימו את שבועתו, אעפ"י שאח"כ לא יקיימו - חושב הוא שאין זו שבועת שוא, כי איסור זה אינו מפורש בתורה, ואין זה דומה לכל התראת ספק, שידוע הוא שאם לא יקיים העשה, יעבור על הלאו למפרע, אבל כאן סמך בדעתו על אחרים, שיקיימו שבועתו וחושב שאין זו שבועת שוא. והגר"א בבאורו ליו"ד רלו ס"ק ח מבאר: כיון שהנשבע תלוי עד שיקיימו אחרים את שבועתו - אפילו לא קיימו, אינו לוקה, שהרי זה לאו שאין בו מעשה, וכמבואר לעיל פ"ג, ה"ב, שאילו היה יודע בשעת שבועה, שלא יקיימו - היה לוקה משום שבועת שוא שיצאה מפיו לשקר, כמבואר שם הכ"א. אבל מתוך שאין זה ידוע מראש, אלא כשאחרים לא יקיימו שבועתו, ואז אינו לוקה על אי-קיומם, שאין בזה מעשה. וכך היא הנוסחה לדבריו: "ונמצא כשמתרים בו בעת שנשבע התראת ספק, ואחר-כך הוא לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו כמו שיתבאר בהל' סנהדרין" והכוונה לפרק יח, ה"א. והיה כתוב כאן: שב"מ ראשי תיבות: שאין בו מעשה, ונתחלף בטעות ב"שמ"ב = ראשי תיבות: שבו מפורש בתורה, ולדעתו היא "טעות מפורסמת". (9) קשורים. חייבים. (10) כיון שנשבע: יזרוק פלוני צרור לים, ואין הדבר בידו, הרי זה כאילו אמר: משיעך אני שתזרוק צרור לים וענה אמן. (11) פ"ב ה"א "שכל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו".

ג. ואם קיימו דבריו - הרי אלו משפחין, שלא הרגילו¹² להוציא שבועה לשוא¹³.

(12) את הנשבע. (13) ובכל זאת מכים את הנשבע מכת מרדות - דרך קנס, שנשבע על דבר שאין בידו לקיים (מעשה רוקח). וכתב הרמ"א ביו"ד רלו סעיף ב: "וכל-שכן שהנשבע עצמו צריך לקיים שבועתו, אעפ"י שבתחילה היתה שבועת שוא, כגון שנשבע לישא אשה פלונית, ושמה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 מְדַבְּרִים שְׁאִינָן רְאוּיִין לְאָכִילָה: אִם אָכַל פְּזִית -
12 חֵיב; אָכַל פָּחוֹת מִפְּזִית - הָרִי זֶה סֶפֶק, שְׁמָא יִתְחַיֵּב
13 בְּכָל שְׁהוּא, מִפְּנֵי שְׁאִין זֶה דְּרָפּוֹ לְאָכִילָה בְּדִי
14 לְהַצְרִיכוֹ שְׁעוּרִי³⁵.

34) מוטב שיאכלנו ואל יעבור על שבועתו, כי הואיל ואינו מושבע על איסור זה מהר סיני, חלה עליו שבועת ביטוי (ובתוס' שבועות כג: חולקים על זה, ולדעתם אין השבועה חלה כלל). ומובן, שאם אפשר להתיר לו שבועתו ע"י פתח חרטה (ראה לקמן פ"ו, ה"א, י') משתדלים להתירה לו, כדי שלא יצטרך לאכול איסור תורה. 35) או אולי, כיון שהזכיר בשבועתו לשון אכילה - דעתו לכזית, כי אין אכילה פחותה מכזית. בשבועות כב: היא בעיה שלא נפשטה, ומספק אינו חייב קרבן ואינו לוקה.

15 ט. וְכֵן הִנֵּשְׁבַע שְׁלֹא לְאָכַל חֲרָצָן³⁶, וְאָכַל מִמֶּנּוּ
16 פָּחוֹת מִפְּזִית - הָרִי זֶה סֶפֶק³⁷. הִיָּה הִנֵּשְׁבַע נֹזֵר,
17 שְׁהוּא אִסּוּר בְּחֲרָצָן בְּכִזִּית³⁸, וְאָכַל מִמֶּנּוּ פָּחוֹת
18 מִפְּזִית - אֵינוֹ חֵיב בְּשִׁבּוּעַת בִּטּוּי; שֶׁהָרִי אֵין דַּעְתּוֹ
19 בְּשִׁבּוּעָתוֹ אֲלֵא עַל (כָּל) פְּזִית שְׁהוּא מִשְׁבַּע עֲלִיּוֹ³⁹,
20 וְאֵין שְׁבֻעָה חֲלָה עֲלִיוֹ⁴⁰. לְפִיכָּךְ⁴¹, אִם פָּרַשׁ וְאָמַר:
21 שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכַל חֲרָצָן אֶחָד, וְאָכְלוּ - חֵיב⁴².

36) גרעני הענבים, ולשון רבינו לקמן הל' נזירות פ"ה, ה"ב: "החרצנים והם הזוגים הפנימיים שזורעים אותם". 37) שבועות שם, בעיה שלא נפשטה, כיון שנאכל ע"י תערובת (עם הענבים) דעתו לכזית כמו כל מאכל, או אולי מכיון שאין אוכלים אותו בעינו (לעצמו) אין זה מאכל, ודעתו לכל שהוא. 38) ככתוב בתורה "מחרצנים ועד זג לא יאכל". 39) לזרז את עצמו, שלא יעבור על איסור תורה, ושלא יכשל לאכול כזית חרצן בימי נזירותו, כמו שכתב הטור ליו"ד רג: כשרגיל לשכוח ולעבור על אחת ממצות לא-תעשה, מותר לו לנדוד ולהשבע להחמיר על עצמו. 40) שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני שלא לאכול חרצן בכזית, וכמבואר בסמוך הי"א (שבועות שם, בעיה שנפשטה). 41) הואיל וכל הטעם שאין השבועה חלה עליו, הוא משום שמושבע ועומד הוא. 42) שאין הנזיר מוזהר על חרצן אחד, והרי הוא לגבי חרצן אחד כשאר כל האנשים שאינם נזירים, וכבר נתבאר למעלה פ"ד ה"א, שאם נשבע "לא לאכול דבר זה ואכלו חייב, ואפילו הוא כזרע חרדל אחד או פחות ממנו".

22 י. שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכַל תְּמָרִים וְנִבְלֹת וּטְרֵפוֹת, וְאָכַל
23 פְּזִית נִבְלָה או טְרֵפָה - חֵיב אֶף מְשֻׁם שְׁבֻעָת
24 בִּטּוּי⁴³; שֶׁהָרִי פָּלַל דְּבָרִים הָאִסּוּרִין עִם דְּבָרִים
25 הַתְּמָרִי⁴⁴, וּמִתּוֹךְ שֶׁחָלָה שְׁבֻעָה עַל הַתְּמָרִים - חָלָה
26 עַל דְּבָרִים הָאִסּוּרִים⁴⁵, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנּוּ⁴⁶.

43) נוסף על איסור נבילה. 44) ואין אומרים שלא יתחייב עד שיאכל תמרים ונבילות יחד - הואיל ולא אמר: תמרים ונבילות כאחת, ודאי התכוין לכל מין בפני עצמו. וראה למעלה פ"ד, הי"ד. 45) שבועות כג: ואפילו באיסור הבא

ובים הפרים ורבים, ועל כולם אמרה תורה "ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו". 22) "אלו המינים שנבראים באשפות... וכיוצא בהם שאינם נבראים מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו... הם נקראים: רומש על הארץ, והאוכל כזית מהם לוקה, שנאמר... בכל השרץ הרומש על הארץ, ואעפ"י שאינם פרים ורבים" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ב הי"ג, ע"פ ה"ספרא" פרשת שמיני פרק יב). 23) משנה בשבועות שם, שאין שבועת ביטוי חלה על דברים האסורים מן התורה, שהרי מושבע ועומד הוא מהר סיני, שלא לאכלם, וכמבואר להלן הי"א. ומובן, שלוקה הוא משום איסור נבילה וטריפה וכו'. ויש לדקדק מלשון רבינו, שאם יאכל דברים האסורים רק מדברי חכמים, יתחייב משום שבועת ביטוי, שאינו מושבע עליהם מהר סיני. וראה להלן ה"ז. 24) שנשבע לאכול. 25) גילה דעתו שאינו קץ בהם. 26) שבועות כד. וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "אמר רבא: שבועה שאוכל ואכל עפר, פטור" כי הואיל ונשבע שיאכל, ודאי העלה בדעתו, שבכל מה שיאכל יצא ידי חובתו, אבל כשנשבע "שלא יאכל" אין שבועתו מכוונת לדברים שאינם ראויים לאכילה או לאיסורי תורה, שלא נתכוין בשבועתו אלא לדברים הראויים, כילדברים שאינן ראויים לא היה צריך להתחייב ולהשבע.

1 ו. שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכַלְתִּי, וְהוּא אָכַל דְּבָרִים שְׁאִינָן
2 רְאוּיִין לְאָכִילָה או נִבְלֹת וּטְרֵפוֹת - חֵיב; שְׁאֲכִילְתָּן
3 שְׁמָא אֲכִילָה, שֶׁפָּכַר הֵן חֲשׁוּבִין אֲצִלּוֹ, שֶׁהָרִי
4 אָכְלוֹ²⁷. אָכַל לְהַפָּא, שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל²⁸, וְנִקְרָה
5 מִקְרָה²⁹ וְאָכְלוֹ - אֵינָה אֲכִילָה³⁰, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנּוּ³¹.

27) קודם שנשבע, ללא כל סיבה. ועכשיו שנשבע שלא אכל - נשבע לשקר. וכן אמרו במשנה שם כב: "קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום, והוא אכל נבילות וטריפות... הרי אשתו אסורה". ובגמרא שם כג: השוו דין דברים שאינם ראויים לאכילה כלל, לנבילות וטריפות. 28) כאן חוזר רבינו להצדיק את הדין שבהלכה הקודמת: נשבע שלא יאכל ואכל דברים שאינם ראויים לאכילה... פטור. 29) ובכת"י התימנים: "ונקרא נקריית" - מלשון הכתוב "נקרא נקריית בהר הגלבוע". 30) כי לא החשיבם, אלא כדי שלא יעבור על שבועתו הוכרח לאכלם, למלאות נפשו כי ירעב. 31) בהלכה הקודמת.

6 ז. שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכַל כָּל שְׁהוּא מִנִּבְלֹת וּטְרֵפוֹת,
7 וְאָכַל פָּחוֹת מִפְּזִית - חֵיב בְּשִׁבּוּעָה³², שֶׁהָרִי אֵינוֹ
8 מִשְׁבַּע עַל חֲצִי שְׁעוּר מִהַר סִינִי³³.

32) שבועות כג: "במפרש חצי שיעור". 33) ואעפ"י שחצי שיעור אסור מן התורה, אלא שאין לוקים עליו, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פ"ד, ה"ב - אינו מושבע עליו מהר סיני, שאין איסור מפורש בתורה, אלא אסור הוא משום שראוי להצטרף לשיעור שלם, כמבואר ביומא עד. ולא הושבענו בהר-סיני "ארור אשר לא יקיים את דברי התורה הזאת" אלא על דברים המפורשים בתורה.

9 ח. שְׁבֻעָה שְׁאֲכַל פָּחוֹת מִפְּזִית נִבְלָה וּטְרֵפָה - חֵיב
10 בְּשִׁבּוּעַת בִּטּוּי³⁴. שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֲכַל עֶפֶר וְכִיּוּצָא בּוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל צריך להבין: הלא שבועה זו היא נגד הציווי של "ואהבת לרעך כמוך", וא"כ כיצד חלה שבועה זו מלכתחילה, הרי "כל הנשבע לבטל את המצוה... עושה המצוה שנשבע לבטלה והשבועה אינה חלה מלכתחילה. ויש לומר שגם לפני היתר השבועה היה קיום לשבט בנימין, כמסופר בתנ"ך שלאחרי השבועה ביררו "מי אחד משבטי ישראל אשר לא עלה אל ה' במצפה", ונתגלה ש"לא בא איש אל המחנה מיבש גלעד" ולכן הענישו את כל יושבי גלעד שבנותיהן יתחתנו עם אנשי שבט בנימין, וכך יכול היה להתקיים שבט בנימין על-כל-פנים בצמצום. ומה שהתירו את השבועה הוא כדי ששבט בנימין יוכל להתקיים בשלימותו כשאר השבטים ויוכלו לבוא בקהל ישראל.

(ע"פ י"ן מלכות' החדש, ספר הפלאה סי' ג')

56) דין זה נלמד מדין ההלכה הקודמת, אלא שרצה רבינו לבאר אופני שבועת ביטוי ב"הן ולא"ו דבר וחילופו. בהלכה הקודמת נשבע לאכול ככר זו, ובהלכה שלפנינו, נשבע לא לאכול הככר, ונמשך רבינו אחר לשון הפסוק "להרע או להטיב". וראה בתוספתא שבועות פ"ב, ב. 57) שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות, שאם רצה עושה ואם רצה אינו עושה, וזה נשבע על דבר שהוא מצווה לא לעשותו, וכמבואר בדברי רבינו בסמוך הט"ז. 58) משנה בשבועות כט. 59) כי שבועת ביטוי - לא חלה עליו כלל, ושבועת שוא אינה מחייבת אותו כלל. ועליו לקיים המצוה כמצווה. ובנדרים טז: אמרו: "מנין שאין נשבעים לעבור על המצוות (שאם נשבע לבטל, אין זו שבועה) תלמוד לומר: לא יחל דברו - דברו לא יחל, אבל מיחל הוא לחפצי שמים" שאין שבועה חלה עליו ויכול לחלל דברו.

18 טו. פיצד? כגון שִׁנְשָׁבַע שְׁלֹא יַעֲשֶׂה סִפְּהָ ⁶⁰ וְשֹׁלֵא
19 יִלְבֹּשׁ תַּפְּלִין ⁶¹ וְשֹׁלֵא יִתֵּן צִדְקָה ⁶². וְכֵן הַנִּשְׁבָּע
20 לְחִבְרוֹ: שְׁלֹא אָעִיד לָךְ עֲדוּת זוּ שְׁאֵי יוֹדְעָה, או
21 שְׁלֹא אָעִיד לָךְ אִם אֲדַע לָךְ עֲדוּת - הֲרִי זֶה לֹאקָה
22 מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא, מִפְּנֵי שְׁהוּא מַצְוָה לְהַעֲדִיד ⁶³. וְכֵן
23 הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: שְׁבוּעָה שְׁלֹא אֲדַע לָךְ עֲדוּת - הֲרִי
24 זוּ שְׁבוּעַת שְׁוֹא, שְׁאֵין בִּידוֹ שְׁלֹא יֵדַע לוֹ עֲדוּת ⁶⁴.
25 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהָה ⁶⁵.

60) סתם סוכה בלשון בני אדם - היא סוכה של מצוה. 61) משנה בשבועות כט. ושם הנוסח: "שלא להניח תפילין". 62) לעני, והתורה אמרה "נתון תתן לו". 63) ככתוב בתורה "אם לא יגיד ונשא עונו" וזה שנשבע לבטל, נשבע על דבר שאי אפשר לו. 64) כי אולי יראה לו עדות וידע (שם): "שבועה שלא נעידך", ומפרש רבינו, שזה כולל שתי משמעויות: שלא נעיד מה שיודעים אנו, וכן שלא נדע לך, וזהו "דבר שאי אפשר". וראה שם כה: "ידעתי ולא ידעתי - מחלוקת", שאינה בלהבא, שנשבע לבטל מצוה הוא. 65) כגון "אם לא ראיתי גמל שפורח

ע"י עצמו (כגון זה שבא לו ע"י דיבורו) אומרים בו "איסור כולל", כמבואר שם כד. 46) למעלה פ"ד, הי"א.

1 יא. אָכַל אִם נִשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכַל נִבְלָה וְטָרֵפָה
2 וְכִיּוּצָא ⁴⁷ בְּהֵן, בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל - אֵין פֶּאן חֵיּוּב
3 שְׁבוּעָה כָּלֵל ⁴⁸, לֹא שְׁבוּעַת בִּטּוּי וְלֹא שְׁבוּעַת שְׁוֹא ⁴⁹.

47) איסורי תורה, שמושבע עליהם מהר סיני שלא לאכלם. 48) שאין שבועה חלה על שבועה, והרי הוא מושבע מהר סיני על נבילות שלא לאכלן, וכמבואר לעיל ה"ה, ע"פ דברי הגמרא בשבועות כג: "מפרש גופו תקשה אמאי, מושבע מהר סיני הוא". 49) שהרי לא נשבע לבטל מצוה, אלא לקיימה.

4 יב. נִשְׁבַּע שְׁיֵאָכַל נִבְלָה וְטָרֵפָה וְכִיּוּצָא בְּהֵן מֵאִסּוּרֵי
5 תּוֹרָה - הֲרִי זֶה לֹאקָה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא ⁵⁰, בֵּין אָכַל
6 בֵּין לֹא אָכַל ⁵¹.

50) שהנשבע לבטל מצוה חייב משום שבועת שוא. וכמבואר למעלה פ"א, ה"ו. 51) שמשעה שיצאה שבועה מפיו - יצאה לשוא, וכמבואר בסמוך הי"ג.

7 יג. שְׁבוּעָה שְׁאֵכָל כֶּכֶר זוּ, שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַלְנָה -
8 הַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת שְׁוֹא, שְׁהָרִי מַצְוָה עָלָיו לְאָכְלָה ⁵²,
9 וְלֹאקָה ⁵³ עַל שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה בֵּין אָכַל בֵּין לֹא אָכַל ⁵⁴.
10 וְאִם לֹא אָכַלְהָ - חֵיּוּב אָף בְּשְׁבוּעַת בִּטּוּי ⁵⁵.

52) מחמת שבועתו הראשונה. 53) מיד, שהרי נשבע לבטל את המצוה. 54) שמשעה שיצאה שבועה מפיו - יצאה לשוא. 55) היא השבועה הראשונה, ועליה אינו עובר עד שיעבור הזמן שקבע בשבועתו, או אם יאבד הככר, ולא יוכל שוב לקיים שבועתו.

11 יד. שְׁבוּעָה שְׁלֹא אָכַל כֶּכֶר זוּ, שְׁבוּעָה שְׁאֵכַלְנָה -
12 הַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת שְׁוֹא, שְׁהָרִי זוּ אִסּוּרָה עָלָיו לְאָכְלָה,
13 וְלֹאקָה עַל שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה זוּ בֵּין אָכַלְהָ בֵּין לֹא אָכַלְהָ.
14 וְאִם אָכַלְהָ - לֹאקָה אָף מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּטּוּי ⁵⁶. וְכֵן
15 כָּל הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל אֶת הַמַּצְוָה וְלֹא בִטֵּל - פֶּטוּר
16 מִשְׁבוּעַת בִּטּוּי ⁵⁷, וְלֹאקָה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שְׁוֹא ⁵⁸,
17 וְעוֹשֶׂה הַמַּצְוָה שֶׁנִּשְׁבָּע לְבַטְלָהָ ⁵⁹.

נקודות משיחות קודש

"...וכן כל הנשבע לבטל את המצוה.."

בנוגע ליום חמשה עשר באב, מצינו בגמרא כמה טעמים, וביניהם "יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל", שהיה צורך להתיר את שבועת בני ישראל, כמו שנאמר "ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר, איש ממנו לא יתן את בתו לבנימין לאשה". וההיתר היה "מאי דרוש, ממנו ולא מבנינו". ומובאים שם הפסוקים מהתורה, שמאחד היה משמע שיכולים להוציא את שבט בנימין מתוך הקהל, ואח"כ למדו מפסוק אחר שאי אפשר להוציאם מקהל ישראל.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חטא על הנפש, וכי באיזה נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין וכו', וראה ה' דיעות פ"ג, ה"א והל' חובל ומזיק פ"א, ה"א. (77) ואין זה נשבע לבטל את המצוה, כי אין דין זה מפורש בתורה אלא נלמד מתוך מדרש חכמים. והרי זה דומה לדין "חצי שיעור" המבואר לעיל ה"ז. (78) שבועות כז. שם. שנאמר "או להטיב" - או, לרבות הטבת אחרים, שישנה ב"ה ולא", שאם אינו רוצה אינו מטיב, כגון מתנה לעשיר.

יח. נשבע שלא יאכל מצה שנה או שנתים - הרי זה אסור לאכול מצה בלילי הפסח, ואם אכל - חיב משום שבועת בטוי. ואין זה⁸⁰ שבועת שוא⁸¹, שהרי לא נשבע שלא יאכל מצה בלילי הפסח, אלא כלל עתים שאכילת מצה בהם רשות עם עת שאכילתה בו מצוה, ומתוך שחלה שבועה על שאר הימים - חלה על ליל הפסח⁸². וכן כל פיוצא בזה. כגון ששבע שלא ישב בצל סכה לעולם⁸³, או שלא יעלה עליו בגד⁸⁴ שנה או שנתים⁸⁵.

(80) בכ"י תימן: ואין זו. (81) שחייב בהכל מי שנשבע לבטל את המצוה, כמבואר לעיל ה"ד. (82) ולפיכך אינו לוקה על שבועתו ויאכל מצה כדן שבועת שוא, אלא אסור לאכול מצה בליל פסח שלא לעבור על שבועתו - שבועת ביטוי. (83) אסור לו לישב בסוכה בחג הסוכות מחמת שבועתו, הואיל וכלל זמנים ששייבה בסוכה בהם - רשות, עם זמן שהשייבה בו מצוה. אבל אם נשבע שלא יאכל מצה בליל פסח או שלא ישב בסוכה בחג הסוכות הרי זה לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל פ"א, ה"ו: "שבועה שלא אוכל מצה - אסור לאכול מצה בליל הפסח. שלא אוכל מצה בליל הפסח - לוקה ואוכל מצה". ואעפ"י, שמלשון הירושלמי משמע שאם נשבע "שלא יאכל מצה", הרי זה כולל זמני רשות עם זמני מצוה, בעוד שלרבינו אין השבועה חלה עד שיאמר: "שנה או שנתים", אפשר לחלק, שבני ארץ ישראל (מקום חיבור הירושלמי) היו רגילים לאכול מצה כל ימי השנה, ולפיכך אם נשבע סתם "שלא יאכל מצה" - כוונתו לזמני הרשות יחד עם זמני מצוה, ושבועתו חלה ב"כולל", ובני חוץ לארץ אינם רגילים לאכול מצה בכל ימי השנה אלא בחג הפסח, ולפיכך הנשבע בחוץ לארץ סתם, כוונתו למצה בפסח, ולוקה משום שבועת שוא, ובהם עוסק רבינו. ומה שכתב רבינו: שלא ישב בצל סוכה "לעולם" הוא לאו דוקא, והוא הדין אם אמר: "שנה או שנתים" (מראה הפנים לירושלמי שם). ובירושלמי שם הנוסח: "שלא אשב בצל - אסור לישב בצל סוכה (דעתו היתה על כל צל, אפילו שאינו של סוכת מצוה) שלא אשב בצל סוכה (כוונתו לסוכת מצוה) לוקה ויושב בצל סוכה", וכן הנוסח ביו"ד שם. ויתכן, שגם רבינו יודה לזה (מעשה רוקח). ודע, שאין שבועת ביטוי חלה על ביטול מצוה "בכולל", אלא כשהביטול הוא ב"שב ואל תעשה" כגון שלא לאכול מצה או לא לישב בסוכה, אבל הנשבע לבטל מצוה ב"קום ועשה", כגון לאכול נבילות וטריפה - אפילו בדרך "כולל" אין שבועתו חלה, שאין אומרים לאדם חטא ואכול דברים אסורים כדי לקיים שבועתך, וכן אמרו

באור, ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הבר"ה השנויים במשנה שם.

טז. נשבע לקיים את המצוה ולא קיים - פטור משום שבועת בטוי⁶⁶. כיצד? כגון ששבע שיעשה לולב או סכה או שיתן צדקה לעני או שיעיד לו אם ידע לו עדות, ולא עשה⁶⁷ ולא נתן ולא העיד - הרי זה פטור משום שבועת בטוי⁶⁸. שאין שבועת בטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה ואם לא רצה אינו עושה; שנאמר: להרע או להיטיב⁶⁹. לפיכך⁷⁰, כל הנשבע להרע לאחרים - פטור משבועת בטוי. כגון ששבע שיקנה את פלוני⁷¹ או ימלכו או יגלו ממונו או ימסרנו ביד אנס⁷². מפני שהוא מצוה שלא לעשות⁷³. ויראה לי, שהוא לוקה משום שבועת שוא⁷⁴.

(66) והוא הדין משום שבועת שוא, שהרי בשעה שנשבע לא יצאה שבועה מפיו לשקר, והכתוב אומר "נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך" - מכאן שנשבעים לקיים את המצוה והשוה לקמן פ"א, ה"ג: "ומותר לאדם להשבע על המצוה לעשותה כדי לרז את עצמו, ואעפ"י שהוא מושבע עליה מהר סיני". (67) לולב או סוכה. (68) משנה בשבועות כז. (69) שם בגמרא: "מה הרעה רשות (בדבר רשות, שבדבר מצוה אינו יכול להרע ולבטל, שהרי מושבע הוא מסיני), אף הטבה רשות" - מכאן שאין הפסוק מדבר בנשבע לקיים את המצוה. (70) הואיל ואין הפסוק מדבר אלא בדברי הרשות. (71) והתורה אמרה "פן יוסיף להכותו". וראה ה' חובל ומזיק פ"ה, ה"א. (72) איש אלם, העושה מעשי אונס. וראה ה' רוצח פ"ב ה"ב. (73) שבועות כז. "אוציא נשבע להרע לאחרים ולא הרע, שאין הרשות בידו... ואיזו היא הרעת אחרים: אכה את פלוני ואפצע את מוחו" וכו'. (74) זה מוסב רק על נשבע להרע לאחרים וכו' אבל הנשבע לקיים את המצוה אינו לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל אות סד. והדגיש רבינו: "יראה לי" אעפ"י שמשנה מפורשת היא: "נשבע לבטל את המצוה... זו היא שבועת שוא"? כי שם מדובר במצוות שבין אדם למקום, כגון תפילין וסוכה וכדומה, ואילו כאן עוסק רבינו במצוות שבין אדם לחברו, הייתי אומר: הואיל וחברו המוכה והמקופח יכול למחול לו, אין זה נשבע לבטל את המצוה, וכן אמרו "הכני פצעני על-מנת לפטור - פטור" לפיכך מציין רבינו: יראה לי, שהוא לוקה, שמצד ציווי ה' יש לחייבו משום שבועת שוא (מעשה רוקח).

יז. נשבע להרע לעצמו, כגון ששבע שיחבל בעצמו⁷⁵, אף על פי שאינו רשאי⁷⁶ - שבועת חלה עליו⁷⁷, ואם לא הרע לעצמו - חיב משום שבועת בטוי⁷⁸. נשבע להיטיב לאחרים הטבה שפידו לעשותה, כגון שידבר עליו לשלטון או יכבדנו - שבועת חלה עליו⁷⁹, ואם עבר ולא עשה - חיב משום שבועת בטוי.

(75) בגופו. (76) בבא קמא צא: שנאמר, וכפר עליו מאשר

ומסביר הרגוצ'בי שנחלקו הר"ן והרמב"ם, האם הסכנה מבטלת את האיסור לגמרי או שמצד הסכנה מתירים לו את האיסור. לדעת הר"ן אין הסכנה מבטלת את האיסור, אלא שמצד הסכנה מתירים את האיסור, וגם כשנשבע על דבר שיש בו סכנה חלה השבועה ואינה שבועת שוא, אלא שכל זה שייך בדבר שצריך להתיר ב'קום עשה' כמו אכילה, משא"כ בדבר הבא ממילא ב'שב ואל תעשה' כמו שינה, אין זה בגדר היתר, ולכן שבועה שלא אישן שלושה ימים היא שבועת שוא. אבל לדעת הרמב"ם הסכנה מבטלת את האיסור לגמרי, ולכן גם השבועה שלא אוכל שבועת ימים היא שבועת שוא.

ויש לחקור בנוגע למשה רבינו ואלוהיו הנביא: מצינו אצל משה רבינו שלא אכל ארבעים יום וארבעים לילה, וכן אצל אלוהיו הנביא "וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה", מה היה הדין אילו נשבע משה רבינו שלא יאכל עוד ששה ימים נוספים לאחר הירידה מהר סיני, האם יום מ"א הוא בהמשך למ' יום שלפנ"ז, וא"כ לא חלה השבועה, או שיום הארבעים ואחד הוא התחלה חדשה שאינה בהמשך לארבעים יום שהיה בהר, ובמילא חלה שבועה זו שלא יאכל עוד ששה ימים. וכן באלוהיו הנביא, אם נשבע שלא יאכל עוד ששה ימים אחרי ארבעים ימים אלו, האם ימים אלו באים בהמשך לארבעים יום של ההליכה ובמילא לא חלה השבועה, או שהם עניין בפני עצמם וחלה השבועה.

ויש לומר, שהדבר תלוי בשאלה, האם במשך הארבעים יום יצא משה רבינו מגדרי הטבע לגמרי ולא היה זקוק לאכילה ושתיה כלל, וממילא הימים שלאחריו נמנים כימים בפני עצמם, או שגם בארבעים ימים אלו לא יצא לגמרי מגדרי הטבע, וגופו היה זקוק לאכילה ושתיה גשמיים אלא שהתקיים בדרך נס, וממילא הנס הוא רק לימים האלו. ותלוי בשתי הדעות בחז"ל, האם בהיותו בהר אכל "לחם אבירים" שמלאכי השרת אוכלים אותו, היינו שגם בהיותו בהר לא יצא מהגבלת הטבע לגמרי, על-דרך שמצינו במדרש שנחשב אצלו לעינוי וצער, אבל לדעה שבהיותו בהר לא אכל אפילו "לחם אבירים" נמצא שעלייתו להר היתה באופן שיצא לגמרי מהגבלות הטבע.

(על"פ י"ן מלכות' סי' ע"ה)

87) כל דבר שאין בו כח לעשות, וכמבואר למעלה פ"א, ה"ז. 88) שמשעה שיצאה שבועה מפיו יצאה לשוא, כי אי-אפשר לו להתקיים שבעה ימים מבלי שיאכל. 89) שבועות כה. ואפילו עדיין לא לקה, מותר לו לישון מיד, וכשיזדמן לו בית-דין ילקה על ידו (רדב"ז). 90) כבר העירונו למעלה פ"א, ה"ז בביאורנו, שבתלמוד בבלי אין זכר לזמן תענית של שבעה ימים, כי בשבועות כה. אינו מוזכר אלא: שלא יישן שלשה ימים - הרי זו

בשבועות כד. "לאו - משכחת לה (שלא לאכול נבילות חלה שבועתו בכולל) אלא הן, היכי משכחת לה", שאם ישבע לאכול נבילות ושחוטות, אין שבועתו חלה (ר"ן שם, וכן בשו"ע י"ד רלו, סעיף ה ובש"ך שם ס"ק טו). 84) בעל ארבע כנפות המחוייב בציצית. 85) מצויין בציצית. כלומר, שנשבע שיתעטף בבגד המחוייב ציצית ולא יטיל בו ציצית, שבזה הוא מבטל מצות ציצית, ומתוך שהוא כולל זמני פטור (לילה אינו זמן ציצית) עם זמני חיוב שהם ביום, שבועתו חלה. אבל אם ישבע שלא יתעטף בציצית, ולא ילבש בגד המחוייב בציצית, אין זה נשבע לבטל את המצוה, שיכול ללבוש בגד הפטור ממצות ציצית, וכבר כתב רבינו (הל' ציצית פ"ג, ה"א) "אעפ"י שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה, כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד, שיפטור עצמו ממצוה זו", הרי שאין זו אלא מידת חסידות, ומצד הדין אינו מחוייב ללבוש בגד המחוייב בציצית (רדב"ז). ולדעת ה"מעשה רוקח" כוונת רבינו כאן: "שלא יעלה עליו בגד" לבגדי כהונה, שהכהנים מצווים ללבשם בזמן הבית בעת עבודתם, כמבואר בהל' כלי המקדש פ"י, ה"ד. ואם נשבע שלא ללבשם ביטל מצות עשה, ואין שבועתו חלה אלא בדרך "כולל" בגדי חול עם בגדי כהונה.

1 יט. נִשְׁבַּע שֶׁהֵנִיחַ תְּפִלִּין הַיּוֹם אוֹ לֹא הֵנִיחַ,
2 שֶׁנִּתְעַטַּף בְּצִיצִית אוֹ לֹא נִתְעַטַּף - הֲרִי זֶה שְׁבֻעַת
3 פְּטוּי לְשַׁעֲבָר⁸⁶; שֶׁזֶה מְגִיד דִּבְרֵי שְׁנַעֲשָׂה, וְלֹא נִשְׁבַּע
4 עַל הַמַּצְוָה לֹא לְקִימָהּ וְלֹא לְבִטְלָהּ.

86) אעפ"י שאינה בלהבא, שהרי אינו יכול להשבע שלא יניח תפילין, כי אז הוא נשבע לבטל המצוה ופטור משום ביטוי, כמבואר למעלה ה"ד - כבר השמיענו רבינו לעיל ה"א, שחייבים על שבועת ביטוי אעפ"י שאינה בלהבא, הואיל וישנה ב"הן ולא", ורק על זה הקפיד הכתוב: "להרע או להטיב" דבר וחילופו, ומקור הדברים בשבועות כה: "לא הנחתי תפילין היום... חייב".

5 כ. נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִישָׁן שְׁלֹשֶׁת יָמִים אוֹ שֶׁלֹּא יֵאָכֵל כָּלֹם
6 שְׁבֻעַת יָמִים וְכִיּוּצָא בָּזֶה⁸⁷ שֶׁהִיא שְׁבֻעַת שְׁוֹא⁸⁸ - אֵין
7 אוֹמְרִין: יַעֲזֹר זֶה עַד שֶׁיִּצְטָעַר וְיִצּוֹם עַד שֶׁיִּצְטָעַר וְלֹא
8 יִהְיֶה בּוֹ פֶּחַ לְסָבֵל וְאַחֵר כֵּן יֵאָכֵל אוֹ יִישָׁן; אֶלָּא מְלָקִין
9 אוֹתוֹ מִיָּד⁸⁹ מִשּׁוּם שְׁבֻעַת שְׁוֹא, וְיִישָׁן וְיֵאָכֵל כָּכָל עַת
10 שְׁרִיזָהּ⁹⁰.

נקודות משיחות קודש

"נשבע שלא יישן שלושת ימים או שלא יאכל כלום שבועת ימים...מלקין אותו מיד משום שבועת שוא".

הר"ן (הובא ב'כסף משנה' כאן) תמה על רבינו שדימה את הנשבע שלא יאכל שבועת ימים לנשבע שלא יישן שלושת ימים, שהנשבע שלא יאכל שבועת ימים יכול לעמוד בשבועתו עד שיהיה קרוב להסתכן "ואח"כ יאכל שיעור שיהא יכול לעמוד עליו", משא"כ בשינה אין הדבר תלוי בו כלל משום שהשינה נופלת עליו בעלי-כרחו.

בְּהֵן מְדַבְּרֵי חֻקֵּיהֶם שֶׁאֵין נִפְרִין אֶלָּא לְאַנְשֵׁים
אַחֲרֵיהֶם.¹⁰¹

93) השהו הלכות יסודי התורה פ"כ, ה"ח: "והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבעים פעמים", ובהקדמת רבינו לפירוש המשנה, הוא אומר: "מאה וששים וששה פעם, ושלושה שמיני פעם". 94) והנשבע על דבר ידוע... שהוא כן, לוקה משום שבועת שוא, כמבואר לעיל פ"א, ה"ה. 95) שבועות כט. שכל שידועים בו שלשה בני אדם, הרי זה מפורסם לכל (רש"י שם כה: 96) וזהו שדקדק עולה שם, ואמר: "לשלשה בני אדם", כי בני אדם הם המון העם, ככתוב (תהילים מט, ג) "גם בני אדם גם בני איש" (הגהות בן אריה על הרמב"ם). וראה ב"שירי קרבן" לירושלמי נדרים פ"ג ה"ב, דיבור-המתחיל אלא כגון ביעה. 97) ובכתי" התימנים: שהיא. וכתב הרדב"ז, אפילו הנשבע הוא חכם גדול בתכונה הוא פטור משבועת שוא, כיון שאין הדבר ידוע לאחרים. 98) ואפילו הוא חכם בתכונה אינו חייב, שזה החכם לא נשבע על ידיעתו אלא על ראיית אחרים שרואים אותה קטנה, ואינם יודעים אם היא באמת קטנה מן הארץ אם לא (רדב"ז). ולדעת רש"י בשבועות כט. כל שנשבע לשנות את הידוע, ואין זה ידוע לשלשה בני אדם, הרי זה פטור משום שבועת שוא וחייב משום שבועת שקר, וכן הוא מבואר שם בגמרא דף כה: 99) ובכתי" התימנים: "ומזלות". תקופות - חכמת מהלך השמש והירח והגלגלים המקיפים את העולם ככתוב (תהילים יט, ז) "ותקופתו על קצותם", וכמבואר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ה. מזלות - הכוכבים המכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכל, ושנים-עשר הם שמותם: טלה, שור, תאומים, וכו' כמבואר שם ה"ו, מזל - שרשו: נזל - הלך, ונזכר במקרא (מלכים ב, כג, ה) "ולירה ולמזלות". 100) ובכתי" התימנים: וגימטריות. היא חכמת המדידה וההנדסה, גיאומטריה. כלשון רבינו בהל' גניבה ואבידה פ"ח, ה"א: "וכן במדת הקרקע, צריך לדקדק בחשבון משיחת (מדידת) הקרקע ע"פ העיקרים המתבארים בכתבי הגימטריא" וראה במ"מ שם, והשוה תו"ט לאבות פ"ג מכ"א. 101) הנשבע עליהם להודיע את הידוע או לשנות הידוע פטור משבועת שוא. והמקור לדברי רבינו על גודל השמש וכו' גילה רבינו בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ו, האומר: "וספרים רבים חיברו בה חכמי יוון", וכן הוא אומר בהלכות קידוש החודש פ"ז, ה"ה: "חכמת התקופות והגימטריות שחיברו בה חכמי יוון ספרים הרבה, והם הנמצאים עכשיו ביד החכמים, אבל הספרים שחיברו חכמי ישראל, שהיו בימי הנביאים מבני יששכר לא הגיעו אלינו" וכו'.

פרק ששי

1) אופני התרת השבועה, מי יכול להתיר שבועה, כיצד מתירים ומתי.

א. מי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בְּטוּי² וְנִחַם³ עַל שְׁבוּעָתוֹ,
וְרָאָה שֶׁהוּא מַצְטָעַר אִם יִקְיֵם שְׁבוּעָה זֹאת, וְנִהְיֶיכָה
דַּעְתּוֹ לְדַעַת אַחֲרָתָא,⁴ או שְׁנוּלָד⁵ לוֹ דְּבַר שֶׁלֹּא הָיָה
בְּדַעְתּוֹ⁶ בְּשַׁעַת הַשְּׁבוּעָה וְנִחַם בְּגִלְלוֹ⁷ - הֲרִי זֶה

שבועת שוא, ובירושלמי נדרים פ"ב, ה"א אמרו: "שבועה שלא אוכל שלשה ימים, ממתינים אותו עד שיאכל ומלקים אותו", הרי שסובר הירושלמי, שיתכן לאדם להתקיים אפילו כשלא יאכל שלשה ימים, ולפיכך אין זו שבועת שוא אלא שבועת ביטוי, ומקרא מסייעו (אסתר ד, טז): "וצומו עלי, ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום" (אמנם בילקוט שם, שאלו: "ואיך היו צמים שלשה ימים... ולא היו מתים? אלא שהיו מפסיקים מבעור יום" שהפסיקו התענית לפני תום יום שלישי, אולם הירושלמי כנראה חולק על זה) ועינינו רואות, שאנשים יכולים להתענות משבת לשבת, ולפיכך דקדק רבינו לכתוב: "שלא יאכל כלום שבעת ימים" שידע רבינו מחכמת הרפואה, שהנשבע לא לאכול בזמן ארוך זה אינו יכול להתקיים עוד, נמצאת שבועתו שבועת-שוא ומשעת שבועה יצאה לשקר, ולפיכך לוקה מיד, ויאכל בכל עת שירצה, ואינו חייב לשמור על שבועתו כי אין זו שבועת ביטוי כלל (מרכבת המשנה). וב"אור שמח" מביא רמז לדעת רבינו מדברי התלמוד (יומא ד: 9) על הפסוק (שמות כד, טז) "ויעל משה אל ההר... ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי" - ר' נתן אומר, לא בא הכתוב אלא למרק אכילה ושתיה שבמעיו לשומו כמלאכי השרת, הרי שזהו הזמן המעכל את כל מה שבמעיו, והכח האנושי פוסק מלפעול בו, אם לא שיזכה לדרגת מלאכי השרת.

1 כֹּא. נִשְׁבַּע שְׁרָאָה גָּמֵל פּוֹרֵחַ בְּאוּרִי, אָמְרוּ לוֹ:
2 הֵיאֵךְ נִשְׁבַּעְתָּ לְשׂוֹא? וְאָמַר: עוֹף גָּדוֹל רָאִיתִי
3 וּמִגָּדְלוֹ קָרָאתִיו גָּמֵל, וְכֵן הָיָה בְּדַעְתִּי - אֵין זֶה
4 בָּלוּם; שֶׁאֵין כָּל אָדָם קוֹרְאִין גָּמֵל אֶלָּא לְגָמֵל,
5 וּבִטְלָה דַּעְתּוֹ אֶצֶל כָּל אָדָם, וְלֹקְהָ⁹¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
6 בְּזֵה⁹².

91) משום שבועת שוא, שזהו דבר בלתי אפשרי (משנה שבועות כט.). ובגמרא שם אמרו: כשנשבע, על דעתנו הוא נשבע. 92) כגון שנשבע "שראה נחש כקורת בית הבד" = כתבניתה וצורתה, שזה בלתי אפשרי הוא (משנה ובגמרא שם עמ' ב).

7 כֹּכ. דְּבַר יָדוּעַ אֶצֶל הַחֻקִּים בְּעָלֵי שָׁכֵל וּמַדַּע,
8 שֶׁהַשָּׁמַשׁ גָּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ מֵאָה וְשִׁבְעִים פַּעַמִּים⁹³.
9 נִשְׁבַּע אַחֲד מִן הָעָם שֶׁהַשָּׁמַשׁ גָּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ⁹⁴ -
10 אֵינוֹ לֹקְה מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שׂוֹא; שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר
11 כֵּן הוּא - אֵין דְּבַר זֶה גָּלוּי וְיָדוּעַ לְכָל הָעָם, אֶלָּא
12 לְגָדוּלֵי הַחֻקִּים בְּלָבָד. וְאֵינוֹ חֵיב אֶלָּא אִם כֵּן נִשְׁבַּע
13 עַל דְּבַר שְׁגָלוֹי וְיָדוּעַ לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם⁹⁵ מִשְׁאָר
14 הָעָם⁹⁶, כְּגוֹן אִישׁ שֶׁהוּא אִישׁ וְאֶבֶן שֶׁהוּא⁹⁷ אֶבֶן. וְכֵן
15 אִם נִשְׁבַּע שֶׁהַשָּׁמַשׁ קָטָנָה מִן הָאָרֶץ - אֵינוֹ לֹקְה,
16 וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵין הַדָּבָר כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה יָדוּעַ לְכָל
17 אָדָם. וְאֵינוֹ כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל הָאִשׁ שֶׁהוּא אִשָּׁה,
18 שֶׁהֲרִי לֹא נִשְׁבַּע אֶלָּא עַל רְאִית עֵינָיו, שֶׁהֲרִי הוּא
19 וְרָאָה אוֹתָהּ קָטָנָה⁹⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה מְדַבְּרֵי
20 הַשְּׁבוּן תְּקוּפוֹת מְזוֹלוֹת⁹⁹ וְגִימְטְרִיאוֹת¹⁰⁰, וְכִיּוּצָא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(13) היתר שבועות. (14) יסוד ושורש. (15) שקיבלו איש מפי איש עד למשה רבינו מסיני. וראה הל' ממרים פ"א, ה"ב-ג. (16) בבזיון, מלשון הכתוב (יחזקאל כה, טו) "וינקמו נקם בשאט כנפש" - בבזיון שהיו מבזים אותם בנפשם (רד"ק שם). והשווה הל' יסודי התורה פ"ה, ה"י. (17) בנשבע לשקר - הכתוב מדבר, שבהזכירו שם ה' לשקר הוא מחללו להכעיס, כלשון רבינו בהל' יסודי התורה, שם. (18) מחמת צער, או שנולד לו דבר שלא ידע עליו בעת שבועתו, כמבואר בהלכה הקודמת. (19) משנה, חגיגה י, א. "היתר נדרים פורחים באויר", מעט רמז יש במקרא (רש"י שם). אבל בגמרא שם מצאו סמך לזה, דברי הכתוב (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" - הוא אינו מוחל (עושה) דבריו (בחולין), אבל אחרים מוחלים לו, וראה לקמן פ"ב ה"ב: "אע"פ שמתור להשאיל על השבועה. . . ומי שלבו נוקפו. . . אינו אלא שמץ מינות. . . אין נזקקים להתיר אלא מפני דבר מצוה, או מפני צורך גדול". וכתב ה'חנינו' מצוה ל: "מחסידי האל' עלינו, בדעתו חולשת בנין גופנו ומיעוט דעותינו. . . לתת לנו עצה לצאת ממאסר השבועה בהתחדש עלינו רצון. . . שאפשר לנו לתלות בענין השבועה טענת אונס או שגגה. . . שיבוא הנשבע לפני איש חכם. . . ויתוודה אליו מחסרון ידיעתו, שלא היה יודע בשעה שנשבע דבר שידע אח"כ. . . ואחר הודאת פיו על זה ויכיר החכם ויראה, כי יש ממש בדבריו. . . ועל כן הוא מתחרט ויקבל וידויו ויתירנו משבועתו, ולעולם אי-אפשר להתיר שבועה כייאם בסיבת שום חידוש לנשבע, כגון שיאמר: אילו הייתי יודע דבר פלוני לא הייתי נשבע מעולם, שזה כעין אונס הוא. אבל אם אמר התירוני משבועתי בלא טענה, אין כח באדם להתירו".

- ג. ואין אדם יכול להתיר שבועת עצמו²⁰. ואין אדם רשאי להתיר שבועה או נדר במקום שיש גדול ממנו בחכמה²¹. ובמקום שיש בו רבו - אסור לו להתיר אלא מידעת רבו²².

(20) נדרים פא, ב. וכן אמרו (נגעים פ"ב, מ"ה): "כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדר עצמו". (21) משום כבודו, וכן אמרו בנדרים ח, ב - שרבינא לא רצה להתיר נדר אשתו (אפילו להצטרף עם עוד שנים) במקום רב אשי רבו, אע"פ שלא היה רבו ממש. כי רבינא היה תלמיד חבר לרב אשי, כמבואר בעירובין סג, א. תלמיד חבר, הוא חכם כמותו אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר - רש"י שם (כסף-משנה). (22) ברשותו ובהסכמתו, כמו שאמרו (סנהדרין ה:): "תלמיד אל יורה אלא-אם-כן נוטל רשות מרבו". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ב-ג. והבדיל רבינו בין "גדול בחכמה" לבין "רבו", שבראשון - אין איסור בדבר, ובשני - יש גם איסור (כסף-משנה). וכתבו הרא"ש והר"ן (נדרים כג.), שאין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירו ללא נטילת רשות - הותרה השבועה או הנדר, וכן בש"ך ליו"ד סי' רכח, ס"ק ה.

- ד. זה שנשבע הוא שביבוא²³ לפני החכם²⁴ להתיר לו, בין איש בין אשה. ואינו עושה שליח להשאל לו על נדרו. והבבלי נעשה שליח²⁵ לחרטת אשתו²⁶

נשאל¹ לחכם אחד², או לשלשה הדייטות³ במקום שאין שם חכם, ומתירין לו שבועתו⁴. ויהיה מתיר לעשות דבר שנשבע שלא לעשותו, או שלא לעשות דבר שנשבע לעשותו. וזהו הנקרא היתר שבועות⁵.

(2) מפורשת לעיל פ"א, ה"א-ב. (3) ומתחרט. (4) שהיה מרוצה אילו לא היה נודר נדר זה מעולם (כדברי השו"ע יו"ד סי' רכח, ס"ז). (5) שנתחדש. (6) שלא ידע בו. (7) נמצא זה מתחרט על עיקר הנדר, ורוצה לעקור את נדרו למפרע. (8) שואל היתר לשבועתו. ולפי שהחכם מתיר את השבועה, חוקר את הנשבע אם הוא מתחרט באמת, וכן הוא שואלו שאלות שונות כדי למצוא פתח חרטה להתרת שבועתו (ראה להלן ה"י-יא), לפיכך נקרא הנשבע: "נשאל" כי הוא נשאל שאלות שונות ע"י החכם (תוספות יו"ט לשבת פכ"ד, מ"ה). (9) שהוא חכם מובהק בחכמת התורה, וכמבואר להלן ה"ה. (10) לדעת 'הגהות מיימוניות', וכן מבאר הרדב"ז, אין הכוונה להדייטות גמורים, אלא שיהיו מפותחים בשכלם, שיבינו כל מה שיסבירו להם בהלכות היתר שבועות ופתחי חרטתן, ע"פ דברי התלמוד בכורות לז, א. אולם מסתימת לשון רבינו משמע שאפילו הדייטות גמורים, שאינם תופסים את המוסבר להם יכולים להתיר (כסף-משנה). (11) והוא-הדין שמתירים לו את נדרו, כמבואר בהל' נדרים פ"ד, ה"ה: "ודין היתר נדרים כדין היתר שבועות". אבל שבועת שוא, פקדון ועדות - אין להן התרה, שהעבירה כבר נעשתה משעת השבועה ('קריית ספר'). ובנדרים עח, א - אמרו: נאמר בפרשת נדרים (במדבר ל, ב) "זה הדבר אשר צוה ה'", ונאמר בשחז"י חוץ (ויקרא יז, ב) "זה הדבר אשר צוה ה'". מה שחז"י חוץ, אהרן ובניו וכל ישראל חייבים על שחז"י חוץ. אף פרשת נדרים, אהרן ובניו וכל ישראל - כשרים להתיר הנדר, אם כן למה נאמר בפרשת נדרים (במדבר שם): "וידבר משה אל ראשי המטות", שמשמעם מומחים? לומר לך: יחיד מומחה - רשאי להתיר הנדר, והדייטות צריכים להיות שלשה - כעין בית-דין (ר"ן שם). (12) בתלמוד נמצא רק: "היתר נדרים" (חגיגה י). וכן ב'ירושלמי' נזיר פ"ט, ה"א: "ישראל יש להם היתר חכם". ובנוגע להיתר שבועה - שגורה הלשון: שאילה, השאל על שבועתך, ראה נדרים יח, א. סה, א. וכן אמרו (שבועות כד:): "שבועה דאית לה שאלה", ומפרש רש"י: לחכם להתיר האיסור, אלא שב'מדרש רבה' שמות פ"ד, אנו מוצאים "הלך אצל יתרו והתיר שבועתו". וכתב הרדב"ז: אין החרטה מועילה אלא על שבועת ביטוי להבא, אבל לשעבר משעה שיצאה מפיו יצאה לשקר, ומה תועיל החרטה לשעבר, ובכל זאת נהגו להתיר אפילו שבועה לשעבר כדי להקל מהעונש, ובתנאי שעשה תשובה.

- ב. ודבר זה¹³ אין לו עקרה¹⁴ פלל בתורה שפכתב, אלא כף למדו ממש רבנו מפי הקבלה¹⁵, שזה הקטוב: לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש¹⁶, פענן שנאמר: וחללת את שם אליהו¹⁷; אכל אם נחם וחרו בו¹⁸ - חכם מתיר לו על נדרו. והבבלי נעשה שליח²⁵ לחרטת אשתו²⁶

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

36) נמצא נשבע זה מתחרט מעיקרו, שהיה מרוצה אילו לא היה נשבע מעולם, וכן שאל רב הונא (נדרים כא:): את הנודר שבא להשאל לפניו על נדרו: "לכך עלך?" כלומר, אותו לב שהיה לך כשנדרת, ישנו עדיין עליך ואינך מתחרט על מה שנדרת? אמר הנודר: לא, והתירו. ושם כב, ב - פסקו: "פותחים בחרטה". כלומר, אפילו לא מצא החכם שום פתח להתרת נדרו, אלא זה שהנודר מתחרט מאילו על נדרו ורוצה לעקרו מתחילתו מתירים בה את הנדר, וראה לקמן ה"י היתר נדר ע"י פתח החכם, כשהנודר לא הצהיר תחילה על רגשי חרטתו. 37) מותר לך. שרא - לשון פתח והיתר. "ועתה הנה פתחתך" (ירמיה מ, ד) מתורגם: הא שריתך (ה'ערוך). 38) מלשון "לא יחל דברו". וכתב הרמב"ן בתשובותיו, סימן רפט: לא יחל - פירושו לא יתיר. והענין, כמתיר הקשר שחזר הענין כאילו לא היה, כאדם שנמצא חבל קשור והתירו. . . . וזהו שאמרו: החכם עוקר הנדר מעיקרו. ומחילה - עושה את החוב או את החטאת כאילו לא היו, בניגוד להפדה' שהיא כדבר שישנו, אלא שיש גורם המעכב מלהשלימו, כמו (איוב ה, יב) "מפר מחשבות ערומים". 39) שלשון הפדה משמעה, בלי טעם, ככתוב (בראשית יז, יד) "את בריתי הפר". וכן "עקירה" משמעה בכח, ובלי סיבה הגיונית, והרי התרת נדר מבוססת על רגשי חרטה הנובעים מתוך הגיון וטעם ("ע"פ הרדב"ז). וראה לקמן הל' נדרים פ"ג ה"ב, וב'כסף משנה' שם. 40) העוקרים את הנדר בלי טעם אלא כרצונם המוחלט ואפילו בעל כרחו, וכן הכתוב אומר (במדבר ל, יג) "ואם הפר יפר אותם אישה". 41) ככתוב (שם, ג) "לא יחל דברו" - אבל אחרים מוחלים לו, שעושים דבריו חולין, ובחולין נופלת לשון התרה (נדרים עז: ובר"ן שם). ורבינו בפירושו למשנה נדרים פ"י מ"ח, אומר: "ומעשה היתר השבועות לפי מה שמסרו חכמים לנו. . . . ולפי מה שראינו והתננו בפני אבותינו. . . . שזה אצלנו בערי המערב. . . . מעשים בכל יום, לפי שבמקומנו אין נובעים בהם מים הרעים, רצוני לומר, המינות (ראה לקמן פ"ב, ה"ב, ותבין כוונתו). . . . יבוא האיש. . . . אל החכם או לשלשה הדייטות, ויאמר: אני נשבעתי על ענין כך, ואני מתחרט משבועתי, ואומר לו: מה הסיבה שהביאך שתתחרט. . . . ואומר לו גדול הדיינים: אילו ידעת בשעת השבועה, שיתחדש עליך כך וכך. . . . והוא אומר: לא. . . . ואומר לו: אתה מתחרט על זאת השבועה? והוא אומר כן: כן. והגדול מן השלושה הנמצאים שם, אומר: שריו לך, ומחול לך, במתיבתא של מעלה ובמתיבתא של מטה, ככתוב: ונסלח לכל עדת בני ישראל וכו', ואחר-כך אומרים השנים הנשארים: שריו לך ומחול לך, שריו ומחול לך. ואח"כ יחזור גדול הדיינים ואומר לו: לא יהיה לך למנהג שתהיה פרוץ בנדרים, ואם תכעוס מכאן ואילך ותחזור להשבע, אנו לא נתיר לך".

1 ומתירין לה²⁷; ובלבד שיהיו השלשה מקבצים²⁸,
2 אכל לא יקבץ אותן להתיר לה לכתחילה²⁹. ואינו
3 נעשה שליח להתיר נדר לאשתו³⁰.

23) ולא שלוחו, וכן לא ישלח כתב חרטתו לבית-דין, כי צריך לחקור הדבר מפי שליח או מפי כתבו. וכן אמרו לענין קבלת עדות (יבמות לא:): "מפיהם ולא מפי כתבם". אבל אם הנשבע הופיע ואינו מבין את שפת החכם, מותר להעמיד על ידו מתרגם, והלה יתרגם ביניהם, כמבואר ב"ירושלמי" נדרים פ"י, ה"ח (רדב"ז). 24) לבקש היתר, וראה לעיל אות ז. 25) הואיל ואשתו כגופו. 26) למסור חרטתה לפני חכם או לפני שלשה. 27) נדרים ח, ב. 28) שמצא אותם יחד ולא טרח לקבצם. 29) כי מתוך שטרח לקבצם, יש לחוש שיוסיף על דברי חרטה שמסרה לו אשתו, וחקירתם לא תעלה יפה (שם). 30) כלומר, אינו מצטרף להיות מהשלשה המתירים, הואיל וקשה עליו שבועת אשתו, יש לחוש שלא יחקור היטב בחרטה, כי אין אדם רואה חובה לעצמו, וכמו שהורה רבינו בהלכה הקודמת: "אין אדם יכול להתיר שבועת עצמו". ומה שהדגיש רבינו "אינו נעשה שליח", הכוונה אפילו אם נתן לו הגדול בחכמה או רבו, רשות להתיר נדר אשתו - אחרי ששמעו חרטתה - אינו נעשה שליחם להתיר נדר אשתו, לפי שהיא כגופו ונמצא מתיר לעצמו. ולמד רבינו דין זה מנדרים ח, ב - שרב אשי התיר לרבינא להיות שליח לחרטת אשתו, ולא התיר לו להיות אחד המתירים לנדרי אשתו (רדב"ז). ובדפוס רומי ר"מ, הנוסח כאן: "ואינו נעשה שליח להתיר נידוי לאשתו". וכן הוא נוסח ה'כסף משנה' בדברי רבינו.

4 ה. כיצד מתירין? יבוא הנשבע לחכם המבדיק³¹, או
5 לשלשה הדייטות אם אין שם ממחה³², ואומר: אני
6 נשבעתי על כך וכך, ונחמתני³³; ואילו הייתי יודע
7 שאני מצטער בדבר זה עד פה³⁴, או שארע לי כך
8 וכך³⁵ - לא הייתי נשבע; ואילו הייתה דעתי בעת
9 השבועה כמו עתה - לא הייתי נשבע³⁶. והחכם או
10 גדול השלשה אומר לו: וכבר נחמתך? והוא אומר
11 לו: הן. חוזר ואומר לו: שריו³⁷ לך, או מתר לך,
12 או מחול³⁸ לך, וכל פיוצא בענין זה בכל לשון. אכל
13 אם אמר לו: מופר לך, או נעקרה שבועתך, וכל
14 פיוצא בענין זה - לא אמר³⁹ פלוס; שאין מפר אלא
15 הפעל או האב⁴⁰, אכל החכם אינו אומר אלא לשון
16 התרה ומחילה⁴¹.

31) המפורסם מאיר בתורתו, מובהק - בנין הפעל מבהק, שפירושו אור מבהיק וזורר. וראה ב'תוספות יו"ט' לבבא מציעא פ"ב מ"א, אבל אין צורך שיהא מוסמך מרבותינו שבארץ ישראל כדין 'מומחה סמוך', שהרי לא נאמר: "אלקים" בפרשת נדרים להצריך מומחה סמוך (ר"ן לנדרים ה, ב, כג, א. בהבנת דברי רבינו). 32) בכורות לו, ב: "שלשה מתירים את הנדר במקום שאין חכם". וראה בבאורנו לעיל ה"א. 33) והנני מתחרט. 34) כל כך. 35) שנולד לי דבר, שלא ידעתי בו בעת שבועתי.

17 ו. הקרובים⁴² פשרים להתיר נדרים ושבועות.
18 ומתירין בלילה ומעמד⁴³. שאין ההתר הזה דין⁴⁴.
19 לפיכך⁴⁵ נשאלין לשבועות ולנדרים בשבת⁴⁶, אם
20 היו לצרף השבת, פגון שפיתירו לו שבועתו פדי
21 שיאכל וישתה היום. ואפילו היה לו פנאי להתיר

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוכיח נבוכדנצר את הסנהדרין שהתירו שבועתו שלא בפניו (נדרים שם), וקטן - אינו גרוע מגוי (כסף-משנה). 56) שמעון, שראובן נדר הנאה ממנו. 57) ראובן הנודר. 58) ראובן משמעון, ולא יחדשנו כעובר על נדרו. 59) ובכת"י תימן: שלש תיבות אלו אינן. וראוי להעיר, שב"ירושלמי" נדרים פ"ה ה"ד, אמרו עוד טעם לדין זה: "מפני הבושה", כלומר, שיתבייש בפני חבריו, שרוצה שיתירו לו נדרו. וטעם זה יוצדק כשהמשיב עשה טובה לנשבע, כגון יתרו עם משה שהשיאו את בתו. וכן נבוכדנצר לצדקיהו ששחררו מבית האסורים, ולפיכך יתבייש הנשבע להתיר שבועתו בפני המשיב. אבל כל שלא היטיב עמו, כי שבוהו זה היתה לתועלת המשיב. אבל כל שלא היטיב עמו המשיב, אין כאן בושה ויכול להשאל אפילו שלא בפניו. וכשעשה עמו טובה והשביעו ועבר והתירוהו שלא בפני המשיב, יש מרבתינו (הראב"ד, הוזכר בר"ן לנדרים סה, א. והרשב"א בתשובותיו וכן המהרי"ק סי' נב) הסוברים שאין זו התרה, צא ולמד מצדקיהו, שהכתוב צווח ומענישו בדבר, ככתוב (דברי הימים ב', לו, יג) "וגם במלך נבוכדנצר מרד, אשר השביעו באלקים", וראה מה עלתה בו ובסנהדרין (נדרים סה, ובר"ן שם). אולם דעת רוב רבתינו, שגם בזו, ההתרה מועילה לו, ובלבד שיפרט את הנדר לפני החכם המתיר, כמבואר בשו"ע יו"ד סי' רכת, ס"ב.

- ח. אחד הנשבע בינו לבין עצמו ואחד הנשבע ב"רבים". 60. ואפילו נשבע בשם המיוחד 61 פה' אלהי ישראל, ונחם - הרי זה נשאל על שבועתו ומתירין לו 62. נשבע על דעת רבים או שנודר על דעת רבים 63. - אין מתירין לו לעולם 64, אלא לדבר מצוה 65.

60) אע"פ שהדבר מפורסם, וגנאי הוא שיתיר שבועתו הידועה ברבים, וכמו שמצינו בגבעונים (יהושע ט, יח) "ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה" (ראה גיטין מו. שזהו טעמו של רבי יהודה האומר: נדר שהודר ברבים, אין לו הפרה) - בכל זאת יש לו התרה (גיטין לו.). 61) מפורש לעיל פ"ב, ה"ב. 62) נדרים כב, ב: "נוקקים לאלקי ישראל" ואע"פ ששבועה חמורה היא (רש"י שם). אבל דעת רב האי גאון (הובאה ברא"ש לנדרים פ"ג אות ב) שמי שנשבע בהזכרת השם או בתורה המונחת בארון, אין לשום חכם להתיר לו שבועתו, וכנראה שאין זה מצד הדין, אלא חומרת הגאונים היא, שלא יהיו פרוצים בשבועות. 63) שאמר: הריני נודר על דעת פלוני ופלוני ופלוני, או שעמד ברבים ואמר: הריני נודר על דעתכם. וכמה רבים? רב נחמן אמר שלשה (גיטין מו.) וכנראה שרבינו פוסק כמותו (רדב"ז). 64) שם לו, א. והטעם שאין לו התרה, כי נדר חמור הוא (ר"ן שם). ולדעת ה'חינוך' מצוה ל: "מכיוון שסילק דעתו מן הדבר ונתלה בדעת אחרים, אין טענת אונס ושגגה מצויה אצלו אח"כ" (ראה לעיל ה"ב דברי ה'חינוך' שהבאנו בביאורנו שם) וביו"ד סי' רכת סכ"א, הנוסח: "אין התרה בלא דעתם", אבל בהסכמתם תועיל לו ההתרה. וכן ב'תוספות' גיטין לה, ב דיבור המתחיל אבל נשאת. 65) גיטין לו, א. כי בודאי מסכימים הרבים להתיר לו, משום מצוה ('תוספות' שם). ודעת

- 1 שבועתו או נדרו מערב שבת 47 - הרי זה מתיר בשבת, הואיל והוא לצורך השבת 48.

42) בינם לבין עצמם או לנודר ולנשבע. 43) שהמתירים יכולים גם לעמוד, בניגוד לשאר דינים, שהדיינים חייבים לדונם בשיבה, אבל הנודר עצמו הבא להשאל - עליו לעמוד, שכן שנינו ב'ירושלמי' נדרים פ"ה, ה"ח: "והשואל צריך להיות עומד". 44) שאינו כשר בקרובים ובליילה, אלא הרי הוא כהוראה בענין איסור והיתר (נדרים עז.). 45) הואיל ואין זה דין. 46) אע"פ שאין דנים בשבת, כמבואר בה' שבת פכ"ג, ה"ד. 47) שהיה חכם מצוי לפניו - אין אומרים לא: יתיר לו בשבת. 48) שבת קנז, א. וכן בנדרים עז, א. ואם אין היתר זה לצורך שבת - אסור לטרוח בשבת לצורך חול (רדב"ז).

- ז. ראובן שהשביע לשמעון וענה אמן 49 או קבל השבועה 50, ונחם שמעון על שבועתו ונשאל עליה - אין מתירין לו אלא בפני ראובן שהשביעו 51. וכן אם נשבע ראובן או נדר שלא יהנה שמעון 52 או שלא יהנה בו שמעון, ונחם 53 ונשאל להם - אין מתירין לו אלא בפני שמעון שנודר ממנו 54 הנה. ואפילו היה שמעון קטן או עובד פוכבים ומזלות 55 - אין מתירין לו אלא בפניו. כדי שידע הנדר 56 שהתיר זה 57 נדרו או שבועתו, ולפיכך יהנה ממנו 58 או יהנה לו 59.

49) שהוא כמוציא שבוהה מפיו, לעיל פ"ב, ה"א. 50) שאמר: קיבלתי עלי שבועה זו (שם). 51) נדרים סה, א. שנאמר (שמות ד, יט) "ויאמר ה' אל משה במדין, לך שב מצרים". אמר לו: במדין נדרת (לשבת עם יתרו, ככתוב שם ב, כא): ויאל משה לשבת את האיש - אין "ויאל" אלא לשון שבועה, לך והתר נדרך במדין, כלומר: בפני יתרו. וב'ירושלמי' שם פ"ה ה"ד, אמרו הטעם "מפני החשד", כלומר שלא יחדשנו המשיב כשיראנו עובר על שבועתו, שהוא מזלזל באיסור שבועה, לפיכך אין להתירו אלא בפני המשיב, שידע בהיתרו, וכן מפרש רבינו בסמוך. ולפי טעם זה, אפילו לא עשה המשיב שום טובה עם הנשבע, אין להתיר לנשבע שלא בפני המשיב, משום חשד. וראה בסמוך אות נח, טעם אחר בזה. וכל זה לכתחילה, אבל בדיעבד אם התירוהו שלא בפניו - הרי שבועתו מותרת, שכן מצינו בצדקיהו המלך, שנשאל על שבועתו שלא בפני נבוכדנצר משיביו (שנשבע לו לא לגלות שראהו אוכל ארנבת חיה), ואחרי שהסנהדרין התירוהו - הלך והגיד, כמסופר בנדרים שם. וצדקיהו צדיק גמור היה ('הגהות מיימוניות'). 52) עד כאן דיבר רבינו ששמעון נשבע לדעת ראובן חבריו המשיביו או לטובתו, כמו שנשבע משה ליתרו חותנו, שהשביעו לטובתו שישב עמו, וכן צדקיהו לנבוכדנצר, וכאן מדבר רבינו בנודר שנדר מעצמו שלא יהנה מחבירו ונדר בפניו (לחם-משנה). 53) ראובן הנשבע. 54) בפניו. 55) שהרי יתרו גוי היה, ונצטווה משה להשאל על נדרו בפניו. וכן בצדקיהו מצינו,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פתח חרטה, שיתעורר להתחרט מעיקרו. (72) אם לא יתירו. (73) פתחון פה, שיוכל הנשבע לומר: על דעת כן לא הייתי נשבע, נמצאת שבועתו נעקרת מאליה (ע"פ רש"י לעירובין סד:) וכן הורה לנו הר"ן בנדרים כא, ב: כל נדר הניתר ע"י פתח - הרי הנודר אומר אילו הייתי נותן אל לבי פתח זה - לא הייתי נודר, נמצא נדרו בטעות. (74) מתווכחים. (75) יביע חרטתו. (76) בהתנגדותו. (77) כלומר, אין היתר לשבועתו.

16 יא. פיצד? נשבע שייגרש את אשתו, או שלא
17 יהנה ישראל מנכסיו, או שלא יאכל בשר ושל
18 ישתה יין שלשים יום וכיוצא בזה - אומרים לו:
19 בני, אם תגרש את אשתך - אתה מוציא לעז⁷⁸ על
20 בניך, ואומרים העם: מפני מה נתגרשה אמן של
21 אלו?⁷⁹ ולמחר קוראים להם בני גרושה⁸⁰. ושמא
22 תנשא לאחר ואי אתה יכול להחזירה⁸¹. וכיוצא
23 בדברים אלו⁸². וכן זה שנשבעת שלא יהנה ישראל
24 מנכסיה - למחר יצטרך זה, ותהיה עובר על וחי
25 אחיה עמך והחזקת בו, או פתח תפתח וכיוצא
26 בהן⁸³. וזה שנשבעת שלא תאכל בשר ושל
27 תשתה יין שלשים יום - הרי אתה פוגע ברנל
28 ומבטל שמיחת יום טוב וענג שבת⁸⁴. אם אמר:
29 אלו הייתי יודע זה לא הייתי נשבע - מתירין לו⁸⁵;
30 ואם אמר: אף על פי כן לא נחמתי ורוצה אני
31 בכל זה - אין מתירין לו.

(78) שם רע. (79) אם לא, כי מצא בה דבר מגונה.
(80) נמצאת פוגם בכבוד בניך. (81) כי אסור להחזיר
גרושתו משנשאת לאחר. (82) כגון אם היתה כתובתה
מרובה, אומרים לו אי אתה יכול לגרשה עד שלא תפרע לה
כתובתה, ואפילו אתה מוכר שער ראשך (שאתה עני) אתה
נותן לה כתובתה (משנה, נדרים סו:) וראה שם סו, א
במשנה "פותחים לאדם... ובכבוד בניו" וכו'. (83) שם
במשנה עמ' ב "פותחים לו מן הכתוב שבתורה" וכו'.
(84) שאין שמחה אלא בבשר וביין, כמבואר בפסחים קט,
א. ובהל' יו"ט פ"ה, ה"ח. ובהל' שבת פ"ל, ה"י: "אכילת
בשר ושתיית יין בשבת, עונג הוא לו". (85) אע"פ שלא
התחרט מתחילה בבואו לפני בית-דין, עד שהדיינים פתחו
לו פתח חרטה (נדרים סו.) "פותחים בימים-טובים
ובשבתות".

32 יב. אין פותחין בנולד⁸⁶. פיצד? נשבע שלא יהנה
33 בפלוני, ונעשה סופר העיר⁸⁷ - הואיל ולא נחם
34 על שבועתו⁸⁸, אין פותחין לו בדבר זה. ואפלו
35 אמר הוא מעצמו: אלו הייתי יודע לא הייתי נשבע
36 - אין מתירין לו; הואיל ועדיין לא נחם⁸⁹, אלא
37 רצונו שלא יהנה⁹⁰ לו ושללא יעשה זה סופרו⁹¹.
38 אכל אם נחם הוא מעצמו⁹² מפני הנולד ונהפכה
39 דעתו⁹³ - מתירין לו⁹⁴. וכן כל כיוצא בזה⁹⁵.

(86) דבר שלא היה בעולם בעת שנדר, אלא נולד ונתחדש

רבינו-תם (שם) שעל דעת רבים סתם, אין זה כלום. עד שיאמר על דעת פלוני ופלוני, ואפילו שלא בפניהם.

1 ט. פיצד? נשבע ותלה שבועתו בדעת רבים⁶⁶ שלא
2 יהנה בפלוני⁶⁷ לעולם, והצרכו בני אותה העיר
3 ללמד תורה או למי שישמול את בנייהם או שישפח⁶⁸
4 להם, ולא נמצא אלא זה⁶⁹ בלבד - הרי זה נשאל
5 להכם או לשלשה הדייטות ומתירין לו שבועתו,
6 ועושה להם מצות אלו, ונוטל שכרו מאותן
7 האנשים שנשבע שלא יהנה מהם⁷⁰.

(66) והוא היה מוהל או שוחט, כמפורש בסמוך.
(67) מפלוני ופלוני אנשי עירו. (68) שישחט.
(69) הנשבע. (70) גיטין שם, אלא ששם מסופר באופן
אחר, שמלמד תינוקות אחד פשע בתלמידיו (שחבטם יותר
מדאי - רש"י) הדירו רב אחא על דעת הרבים (שלא ילמד
עוד), ואח"כ החזירו רבינא על כנו, הואיל ולא נמצא מורה
אחר מדקדק ודייקן כמותו. ולדעת הראב"ד, אין זה אלא
כשהם הדירוהו מנכסיו, והוא אינו רוצה ללמד חינוס, לפיכך
יתירו לעצמם את נדרם ע"י שהחכם יפתח להם פתח חרטה,
אילו הייתם יודעים שלא תמצאו כמותו בשום שטר, לא
הייתם נודרים. נמצא שנדרתם בטעות, אבל כל שהמלמד
נדר שלא יהנה מהם, איזה פתח יש להתיר נדרו - ילמד
חינוס, ואפילו לא יוכל להתקיים אלא-אם-כן יעסוק
באומנות אחרת או יקח מהם שכר-לימוד - בכל זאת אין
המצוה מוטלת עליו להיות מלמד, או לבקש מהם מלמד
מומחה כמותו. ורבינו, כנראה סובר, שאע"פ שמצוה לימוד
תורה לבנים מוטלת ביחוד על האב, בכל זאת מצוה היא
על כל חכם ללמד תורה לתלמידים (כסף-משנה). ולדעת
הרדב"י, אפילו ירצה ללמד חינוס מחמת נדרו, מצוה
להתיר לו נדרו, כדי שיוכל לקבל שכרו, כיון שאם לא יטול
שכר לא יעשה המצוה כתיקונה, וכמו שאמרו (בבא-קמא
פה.): רופא המרפא חינוס - חינוס שוה. ולפיכך נתינת שכרו
היא בכלל המצוה שמתירים לו בשבילה.

8 י. מי שנשבע ולא נחם על שבועתו, ובא לבית דין
9 לקיים שבועתו⁷¹, אם ראו הדיינים שהתיר שבועתו זו
10 גורם למצוה ולשלום בין איש לאשתו, בין אדם
11 לחברו, וישקוים שבועתו⁷² זו גורם לעברה ולקטטה
12 - פותחין לו פתח⁷³, ונושאין ונותנין⁷⁴ עמו בדבר,
13 ומודיעין לו דברים שגורמת שבועתו, עד
14 שיתנחם⁷⁵. אם נחם בדבריהם - מתירין לו, ואם לא
15 נחם ועמד במריו⁷⁶ - הרי זה יקיים שבועתו⁷⁷.

(71) כלומר, כל מי שבא לבית-דין להתיר שבועתו, עליו
להצהיר: ניהמתי, ואילו הייתי יודע שאני מצטער בדבר...
לא הייתי נשבע, כמפורש לעיל ה"ה. - וזה אינו מצהיר
שהוא מתנחם ומתחרט (בית יוסף' ליו"ד סי' רכה). ובכל
זאת, לשון: "לקיים שבועתו" דחוקה, שהרי אינו זקוק
לבית-דין שיקיים ויאשר את שבועתו, ולדעת ה'מעשה
רוקח' - הכוונה, שהוא מבקש היתר לשבועתו, אלא שאינו
רוצה להתחרט מעיקרו, והיה חפץ שיתירו לו מכאן ולהבא,
נמצא שעדיין הוא בקיום שבועתו, לפיכך בית-דין פותח לו

3 תחלה, וְנִשְׁפָּע שְׁלֹא יִתֵּר, וְאַחֵר כֶּף יִשְׁאָל עַל
4 הָרִאשׁוֹנָה⁹⁷.

96) ומבקש היתר לשבועותיו. (97) שאם ישאל על הראשונה תחילה, נמצא עבר על שבועתו השניה (כסף-משנה).

5 יד. נִשְׁפָּע שְׁלֹא יִדְבֹּר עִם פְּלוֹנִי, וְנִשְׁפָּע אַחֵר כֶּף
6 שָׂאם יִשְׁאָל עַל שְׁבֻעָה זוֹ וְיִתִּירָה יִהְיֶה אֲסוּר
7 לְשִׁתּוֹת זֵין לְעוֹלָם, וְנִחָם⁹⁸ - הֲרִי זֶה נִשְׁאָל עַל
8 הַשְּׁבֻעָה הָרִאשׁוֹנָה וּמִתִּירָה, וְאַחֵר כֶּף יִשְׁאָל עַל
9 הַשְּׁנִיָּה. שְׂאִין מִתִּירִין נִדָּר אוֹ שְׁבֻעָה שְׁעִדִּין לֹא
10 חָלוּ⁹⁹. לְפִיכָּה, אִם הִיא עוֹמֵד בְּנִיטָן, וְנִשְׁפָּע שְׁלֹא
11 יֵאָכֵל בָּשָׂר שְׁלִשִׁים יוֹם מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיר, וְנִחָם -
12 אֵינוֹ נִשְׁאָל עַד שִׁכְנָס אִיר.

98) על שתיהן. ואין שבועתו השניה חלה עד שלא ישאל על הראשונה (נדרים ז.א.), שנאמר: "לא יחל דברו", וסמוך לו כתוב: "ככל היוצא מפיו יעשה" - אחר שחל הנדר ובא לידי עשיה, אז - הוא אינו מוחל, ואחרים מוחלים לו (רא"ש שם). וכל זה בהתרת חכם, אבל יש לבעל ולאב להפר נדרים שעדיין לא חלו, כמבואר לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

13 טו. נִשְׁפָּע שְׁלֹא יִהְיֶה לְפְלוֹנִי¹⁰⁰, וְשְׁלֹא יִהְיֶה לְחֶכֶם
14 שִׁישְׁאֵל לוֹ עַל שְׁבֻעָה זוֹ¹⁰¹ - נִשְׁאָל עַל הָרִאשׁוֹנָה
15 וְאַחֵר כֶּף יִשְׁאָל עַל הַשְּׁנִיָּה¹⁰².

100) שהדיר עצמו מנכסיו. (101) שהדיר עצמו גם מנכסי החכם שישאל לו, ועכשיו הוא מתחרט על הכל (נדרים שם וברש"י). (102) שם, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה, והרי שבועתו השניה לא חלה, כל עוד לא נשאל על הראשונה.

16 טז. נִשְׁפָּע שְׁלֹא יִהְיֶה לְפְלוֹנִי, וְהֲרִי הוּא נִזִּיר¹⁰³ אִם
17 יִשְׁאָל עַל שְׁבֻעָה זוֹ - יִשְׁאָל עַל שְׁבֻעָתוֹ תַּחֲלָה
18 וְאַחֵר כֶּף עַל נִזִּירוֹתָיו¹⁰⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזוֹ.

103) כלומר, אם אשאל על שבועתי הראשונה, הריני נודר להיות נזיר. (104) קבלת נזירות ניתרת ע"י שאלה, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ג ה"י, והואיל ואין הנזירות חלה עליו עד שישאל על שבועתו, אין להשאל עליה קודם שתחול (שם).

19 יז. שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֵכֵל הַיּוֹם, שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֵכֵל
20 הַיּוֹם, שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֵכֵל הַיּוֹם; אוֹ שְׂאֵמֵר עַל כֶּכֶר
21 זוֹ: שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֵכֵל לָנֶחָד, שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֵכֵל לָנֶחָד,
22 שְׁבֻעָה שְׁלֹא אֵכֵל לָנֶחָד¹⁰⁵; וְנִשְׁאָל עַל שְׁבֻעָה רִאשׁוֹנָה
23 וְהִתֵּרָה - הֲרִי זֶה חֵיב מִשּׁוֹם שְׁבֻעָה שְׁנִיָּה¹⁰⁶. וְכֵן
24 אִם נִשְׁאָל עַל הַשְּׁנִיָּה - חֵיב מִשּׁוֹם שְׁלִישִׁית. נִשְׁאָל
25 עַל הַשְּׁלִישִׁית בְּלִבְדָּה¹⁰⁷ - חֵיב מִשּׁוֹם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה.
26 נִשְׁאָל עַל הַשְּׁנִיָּה - חֵיב מִשּׁוֹם רִאשׁוֹנָה. אִם כֵּן,
27 מִפְּנֵי מָה אִמְרוּ¹⁰⁸ אֵין שְׁבֻעָה חָלָה עַל שְׁבֻעָה?

אחר-כך. כי כל עיקר טעם החרטה שפותחים בה להתיר הנדר - משום שע"י החרטה נעקר הנדר מעיקרו - וכנולד שאינו מצוי אינו נעשה נדרו עקור מעיקרו. כי בשבילו לא היה נמנע מלנדור, כי סבר שלא יבוא הדבר לעולם (נדרים פ"ט, מ"ב. וברע"ב שם). (87) והכל צריכים לו. (88) שעדיין רצונו שלא יהנה לו ולא יעשה זה סופר, כמבואר בסמוך. (89) חרטה גמורה מעיקרה. (90) כמו שנדר. (91) ורבינו בפירושו למשנה שם, אומר: "וחכמים אוסרים (להתיר בנולד), שהם מצריכים החרטה... על גוף הדבר שנשבע, ושינוי הכוונה בו, ואח"כ תועיל השאלה לחכם וההתרה". ודווקא נולד שאינו מצוי אין פותחים בו, כגון שנעשה הנדר סופר העיר, שלא העלה הנדר בדעתו, שנידר פלוני יעשה סופר, שהרי סופר העיר קיים, ומיתה - אינה מצויה כל כך, אבל אם נולד זה מצוי הוא, פותחים בו, כיון שהוא מצוי, רואים אותו המקרה כאילו היה בשעת הנדר, ולא ידע בו הנדר והרי זה כנדר בטעות ומותר, שהרי התיר הקב"ה למשה את נדרו ואמר לו: "לך שוב מצרים, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך", ואמרו חכמים (נדרים סד:) לא מתו ממש, אלא ירדו מנכסיהם ואינם יכולים להרע לך, כי אין דברי העניים נשמעים (פירוש הרא"ש שם), הרי שהתיר הקב"ה את נדר משה ב'נולד', ועל כרחך משום שהעניות מצויה היא ופותחים בנולד מצוי, וכן מבואר בגמרא שם כג, א. (רדב"ז, וכן דעת הראב"ד, וגם הסמ"ג הבין כך דברי רבינו, וכמבואר ב'לחם משנה').

וכתוב ב'הגהות מיימוניות': "אהובי הרב מנחם, לענין נדרך שנדרת לעלות לא"י יש לך הפרה (התרה?) אחרי שאשתך הרה, שאין כל איסור עומד בפני פיקוח נפש, ויש סכנה להוליכה עוברת, וגם הילד (בסכנה) עד שיתגבר... אע"פ שאין פותחים בנולד, דבר המצוי הוא, שרוב נשים מתעברות ויולדות, ומודים בזה רבנן... ואל תשיבני שאין זה פיקוח נפש, לפי שתוכל ללכת בלא אשתך, זה הבל כי לא תוכל לעגנה ואתה מושעבד לה ומצוה מרובה ויש לו הפרה כמלמד תינוקות" (ראה לעיל ה"ט). (92) מתחרט מעיקרו, ללא פתיחת פתח ע"י החכם. (93) שלא היה רוצה לידור הנאה ממנו, הואיל ונעשה סופר ונוח לו שנעשה סופר ויהנה ממנו. (94) וכן אמרו (כתובות סג.) בכן כלבא שבוע, שהדיר את רבי עקיבא חתנו מנכסיו, הואיל ועם הארץ היה, ואח"כ כשחזר רבי עקיבא ועשרים וארבעה אלף תלמידיו עמו, התיר נדרו ע"י שרבי עקיבא פתח לו: על דעת אדם גדול, כלום נדרת? והלא דבר זה נולד הוא, ואין פותחים בו? מכאן, שאם ניחם מעיקרו ונהפכה דעתו לדעה אחרת - מתירים לו, ובודאי מרוצה היה בן כלבא שבוע שנעשה רבי עקיבא גדול בתורה, ויהנה ממנו (כסף-משנה). וראה ב'תוספות' לכתובות סג, א דיבור-המתחיל אדעתא. (95) נשבע שלא יהנה מפלוני, והיה המורר משיא את בנו (כגון שנדר לזמן, ולא חשב שישא את בנו בתוך אותו זמן), ואמר: אילו הייתי יודע שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר - אין מתירים לו (נדרים סד.). ואם ניחם מעצמו ונהפכה דעתו - מתירים לו.

1 יג. מִי שֶׁנִּשְׁפָּע עַל דָּבָר, וְנִשְׁפָּע שְׁלֹא יִתֵּר שְׁבֻעָה
2 זוֹ, וְנִחָם⁹⁶ - הֲרִי זֶה נִשְׁאָל עַל הַשְּׁבֻעָה הָאַחֲרוֹנָה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **שָׁאֵם לֹא נִשְׁאָל וְאֶכְלָה - אֵינוּ חַיִּב אֲלָא אַחַת¹⁰⁹,**
- 2 **כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו¹¹⁰.**

(105) ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (106) נדרים יח, א. ושבועות כז, ב: שהשניה תלויה וקיימת ולא יצאה לבטלה, ואם תמצא מקום לחול תחול, וכשנשאל על הראשונה והותרה, הרי זו נעקרה לגמרי ואיננה, והשניה חלה למפרע, שהראשונה עיכבתה מלחול, בטלה הראשונה חלה השניה (רש"י שם). (107) ואע"פ שאין מתירים שבועה עד שתחול - זו תלויה ועומדת, שאם יתיר השניה תחול זו, ולפיכך יכול לשאול עליה, אע"פ שעדיין לא נשאל על שלפניה (רדב"ז), שבכח כבר ישנה, והיתר השבועה שלפניה אינה אלא הוצאה מכח אל הפועל (רלב"ח). ולדעת הרמב"ן, אין יכולים להתיר השלישית עד שיתירו השניה, שאין מתירים שבועה שעדיין לא חלה ('בית יוסף' ליו"ד סי' רכח). (108) נדרים יז, א. יח, א. (109) קרבן אחד - לשוגג, ומלקות אחת - למזיד. (110) לעיל פ"ד, ה"י.

- 3 **יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בְּטוֹי לְהֵבֵא וְשִׁקֵּר**
- 4 **בְּשְׁבוּעָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאָכֵל פֶּת זֶה וְאֶכְלָה,**
- 5 **וְאַחֵר שֶׁאֶכְלָה, קֵדָם שֶׁיֵּבִיא קֶרְפָּנוּ אִם הָיָה שׁוֹגֵג,**
- 6 **אוֹ קֵדָם שֶׁיִּלְקָה אִם הָיָה מְזִיד, נָחַם וְנִשְׁאָל לְחֶכֶם**
- 7 **וְהִתִּירָה לוֹ - הֲרִי זֶה פְּטוֹר מִן הַקֶּרֶן אוֹ מִן**
- 8 **הַמִּלְקוֹת¹¹¹. וְלֹא עוֹד, אֲלָא אֶפְלוּ כְּפִתְהוּ¹¹² לְלִקּוֹת,**
- 9 **וְנִשְׁאָל וְהִתִּירוּ לוֹ קֵדָם שֶׁיִּתְחִילוּ לְהִלְקוֹתוֹ - הֲרִי זֶה**
- 10 **פְּטוֹר¹¹³.**

(111) כיון שעדיין מחוסר קרבן או מלקות, הרי הם שויר (שארית) לשבועתו, ונשאל על השיור הזה (שבועות כח.). (112) קשרו ידיו על העמוד ללקות עליו. (113) אבל אם התחילו להלקותו, שוב אין לו על מה להשאל, ומלקים אותו מלקות שלימה (רדב"ז), וראה הל' סנהדרין פי"ז, ה"ו. ודוקא כשעבר על שבועתו, ואינו יכול עוד לקיימה, שאכל את כל הככר וכדומה, או מתירים לו אפילו כשעבר במזיד, אבל אם אפשר עוד לקיים שבועתו ועבר עליה אפילו בשוגג, אין בית-דין נזקקים להתיר לו שבועתו - עד שינהג איסור כימים שנהג בהם היתר, וכל בית-דין שיזדקק לו מנדים אותו בית-דין ההדיוט, כמבואר לקמן בהל' נזירות פ"ד, ה"ד-טז ('מעשה רוקח' בשם תשב"ץ ח"א סי' קנה).

יום שני י' שבט ה'תשע"ז פֶּרֶק שְׁבִיעִי

- (1) שבועת הפקדון לפרטיה, הנשבע לכמה טובעים כאחד, הנשבע למורשה של התובע.

- 11 **א. הַתּוֹבֵעַ חִבְרוּ בְּמִמּוֹן שָׂאֵם הוֹדָה בּוֹ יְהִיָּה חַיִּב**
- 12 **לְשֹׁלֵם², וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעוּ הַתּוֹבֵעַ³ וְכָפַר⁴**
- 13 **- הֲרִי זֶה הַנִּתְבָּע הוּא חַיִּב בְּשְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן⁵, אִף**
- 14 **עַל פִּי שְׁלֹא עָנָה אָמֵן⁶. שֶׁבְּשְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן, אֶחָד**
- 15 **הַנִּשְׁבָּע מִפִּי עֲצָמוֹ וְאֶחָד שֶׁהִשְׁבִּיעוּ אַחֵר וְכָפַר, אִף**

(12) שאמר לו: קרקע זו, שלי היא, ואתה גזלתיה ממני. (13) כנעני, שהושווה לקרקע. (14) שטר זה העומד לגביית חוב שבתוכו, שלי הוא.

- 26 **ד. וְלִמָּה נִפְטָר מִשּׁוּם שְׁבוּעַת הַפְּקָדוֹן, וְהִרִי זֶה אֵלּוּ**

21 מוֹצִיאֵם מִכָּלֵל חֵיבִי מִלְקוּת, וְחֵיבֵי אֲשֶׁם בֵּין בְּדוּן²⁸
22 בֵּין בְּשִׁנְיָה, כִּמּוֹ שְׂבָאֲרָנוּ.

(28) והתרו בו שהוא ראוי למלקות.

23 ט. כִּפּוּר וְנִשְׁבַּע²⁹ אַרְבַּע אוֹ חֲמֵשׁ פְּעָמִים, אוֹ
24 שְׁהִשְׁבִּיעוּ הַתּוֹבֵעַ אַרְבַּע וְחֲמֵשׁ פְּעָמִים וְהוּא פּוֹפֵר
25 עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בֵּין בְּבֵית דִּין³⁰ בֵּין שְׁלֹא בְּבֵית
26 דִּין - הֵרִי זֶה חֵיב קֶרְפֶּן אֲשֶׁם עַל כָּל שְׁבוּעָה
27 וּשְׁבוּעָה³¹. שְׁאֵלוּ הוֹדָה אַחֵר שְׁכָפַר - הֵיךְ חֵיב
28 לְשֹׁלֵם, אִם עַל פִּי שְׁכָפַר בְּבֵית דִּין³², וְנִמְצָא פּוֹטֵר
29 עֲצָמוֹ בְּכָל כְּפִירָה וּכְפִירָה מִן הַתְּשֻׁלּוּמִין, לְפִיכָף
30 חֵיב עַל כָּל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה.

(29) מפי עצמו. (30) שכפר בבית דין. (31) שנשבע לשקר
וכפר ממון. (32) אין כפירתו בבית דין פוטרתו מלשלם
כשיודה אחריה, בניגוד לשבועת העדות, שאם השביע
התובע את העדים בבית דין וכפרו וחזר והשביעם ארבע
וחמש פעמים אינם חייבים אלא אחת, מפני שאחר שכפרו
בבית-דין אם חזרו והודו אין עדותם מועילה כלום
(משהגידו, שוב אינם חוזרים ומגידים).

31 י. הֵיוּ חֲמִשָּׁה תּוֹכְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: תֵּן לָנוּ
32 פְּקֻדוֹן שְׁיֵשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ, שְׁבוּעָה שְׁאִין לָכֶם בְּיָדִי -
33 אֵינוֹ חֵיב אֲלָא קֶרְפֶּן אַחַד³³. שְׁבוּעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי,
34 לֹא לָךְ וְלֹא לָךְ וְלֹא לָךְ - חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת³⁴.

(33) הואיל וכלל את כולם כאחד, אין זו אלא שבועה אחת.
(34) הואיל ופרט את כל אחד מהם לעצמו, יש כאן חמש
שבועות נפרדות, אף על פי שהשתמש באות וא"ו המחברת
לא התכוון לכללם יחד אלא לפרטם אחד לאחד, וכל שכן
אם אמר: לא לך, לא לך, וכו' בלי וא"ו המחברת, שחייב
חמישה שהרי פרט כל אחד לעצמו.

35 יא. אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ: תֵּן לִי פְקֻדוֹן וְתִשְׁוֹמֶת יָד³⁵ גָּזַל
36 וְאַבְדָּה שְׁיֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, שְׁבוּעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי - אֵינוֹ
37 חֵיב אֲלָא אַחַת³⁶. וְאִפְלוּ הִזָּה לוֹ פְּרוּטָה אַחַת מִפְּלֶן
38 - הֵרִי אֵלָיו מִצְטָרְפִין וְחֵיב³⁷.

(35) הלוואה ששמתי בידך וברשותך לעשות בה מה שתראה.
(36) שאין כאן אלא שבועה אחת לכולם. (37) הואיל
ונשבע על כולם כאחד, בדין הוא שאפילו אין בכל אחד
מהם שווה פרוטה, שיצטרפו לפרוטה ויתחייב, כי על
תביעה בפחות מפרוטה אינו חייב קרבן.

39 יב. שְׁבוּעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי פְקֻדוֹן תְּשׁוּמַת יָד גָּזַל
40 וְאַבְדָּה - חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת³⁸.

(38) הואיל ופרט את כל המינים, נשבע על כל אחד לעצמו,
ומובן, שבדין זה לא יצטרפו כולם לפרוטה, שהרי נשבע
על כל מין בפני עצמו, וכל מין שאין בו שווה פרוטה יהיה
פטור על שבועתו.

41 יג. תֵּן לִי חֲטִים וּשְׁעוּרִים וְכֶסֶם מִן שְׁיֵשׁ לִי בְּיָדְךָ,
42 שְׁבוּעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי - אֵינוֹ חֵיב אֲלָא אַחַת. שְׁבוּעָה

1 הוֹדָה חֵיב הִיָּה וּמִשְׁלֵם מָה שְׁכָפַר¹⁵? לְפִי שְׁנֵאמַר
2 בְּפִקְדוֹן: אוֹ בְּתִשְׁוֹמֶת יָד¹⁶ אוֹ בְּגָזַל אוֹ עֲשָׂק אֶת
3 עֲמִיתוֹ אוֹ מִצָּא אַבְדָּה - הַכֹּל מִשְׁלֹטְלִין¹⁷, שְׁאֵם יוֹדָה
4 בְּהֵן יוֹצִיא מִמּוֹן מִתַּחַת יָדוֹ; וְיִצְאֵו¹⁸ קֶרְקָעוֹת, שְׁאִין
5 מִשְׁלֹטְלִין¹⁹ וְהִרִי הֵן לְפָנֵי בַּעֲלֵיהֶן וּבְחֻקָּתָן²⁰; וְיִצְאֵו
6 עֲבָדִים, שְׁהִקְשׁוּ²¹ לְקֶרְקָעוֹת²²; וְיִצְאֵו שְׁטָרוֹת, שְׁאִין
7 גּוֹפֶן מִמּוֹן²³.

(15) שאין זה קנס אלא ממון חבירו שעליו להחזירו.
(16) ששם בידו ממון להתעסק בו או במלווה. (17) מיד
ליד וממקום למקום והם: נכסי דניידי. (18) יתמצטו מכאן.
(19) שאינם ניידים, והם: הנקראים נכסי דלא נייד. (20)
ברשותן, שאין קרקע נגזלת. "שהקרקע בחזקת בעליה
קיימת". (21) שהושטו. (22) שנאמר "והתנחלתם אותם
(העבדים) לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" - הרי הם
כאחוזה. (23) אלא גורמים לממון, שאינם עומדים אלא
לראיה.

8 ה. אֶחָד הַנִּשְׁבַּע אַחֵר שֶׁתִּבְעוּ בְּעַל הַמִּמּוֹן אוֹ
9 הַנִּשְׁבַּע מִעֲצָמוֹ אִם עַל פִּי שְׁלֹא תִבְעוּ. מִי־צָד? כְּגוֹן
10 שֶׁקָּדַם וְאָמַר: לְמָה אֶתָּה הוֹלֵךְ אַחֲרֵי? כְּלוּם יֵשׁ לָךְ
11 בְּיָדִי מִמּוֹן? שְׁבוּעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי מִמּוֹן - הֵרִי זֶה
12 חֵיב בְּשְׁבוּעַת הַפְּקֻדוֹן, הוֹאִיל וְכָפַר וְנִשְׁבַּע, וְאִם עַל
13 פִּי שְׁלֹא תִבְעוּ זֶה²⁴.

(24) שנאמר "וכיחש בעמיתו" - כל הוא משמע, באיזה אופן
שהוא מכחש ונשבע.

14 ו. אֶחָד הַנִּשְׁבַּע לְבַעַל הַמִּמּוֹן עֲצָמוֹ אוֹ לְשְׁלוּחוֹ
15 הֶפֶא בְּהִרְשָׁאוֹ²⁵; שֶׁשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ²⁶.

(25) שהורשה ממנו בכתב לגבות את ממונו מידי הנתבע -
ולא לעניין ההשבעה בלבד - ואז הריחו כבעל דבר עצמו.
אבל אם לא נשתלח אלא להשביעו בלבד, אין לו דין כבעל
דבר עצמו, ופטור הנתבע על שבועתו, כי התורה אמרה:
"וכיחש בעמיתו" הקפידה שתהא השבועה בפני התובע או
מורשו לגבות ממנו והוא הדין כשלא נתן לו כתב הרשאה,
אלא מינהו שליח בפני שני עדים לגבות ממנו, הרי הוא
משביעו כבעל דבר עצמו. (26) אלא, שאם לא הורשה
לגבות את ממנו מהנתבע, אלא להשביעו בלבד, אין אני
קורא בו: וכיחש בעמיתו, שמשמעו שיישבע לשקר בפני
עמיתו שהוא בעל דינו או בפני שלוחו שהורשה לכך.

16 ז. וְאֵינוֹ חֵיב בְּשְׁבוּעַת הַפְּקֻדוֹן עַד שֶׁיִּשְׁבָּעוּ בְּלִשׁוֹן
17 שֶׁהוּא מִפִּירָה²⁷.

(27) שנאמר בשבועת העדות: "ושמעה קול אלה" - בכל
לשון שהיא שומעת ומכירה, ושבועת הפיקדון נלמדת
בגזירה שווה: "תחטא-תחטא" שבשתייהן נאמר: "כי
תחטא".

18 ח. הַנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַפְּקֻדוֹן בְּמִזִּיד, אִם עַל פִּי
19 שֶׁנִּשְׁבַּע לְשָׁקֵר, וְהִתְרוּ בוֹ עֲדִים בְּשָׁעַת שְׁבוּעָתוֹ -
20 אֵינוֹ לוֹקָה, אֲלָא מִבֵּיא אֲשָׁמוֹ בְּלִבּוֹ. שְׁהִרִי הַכְּתוּב

- 1 שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי חֲטִים וְשְׁעוֹרִין וְכֶסֶםִּין - חֵיב עַל כָּל
2 אַחַת וְאַחַת.³⁹
- 39) ואף על פי שהכוסמין מין חטים הם לעניין חלה, בכל זאת חייב על כל אחת ואחת, הואיל ושני שמות נפרדים הם.
- 3 יֵד. הֵיוּ חֲמִשָּׁה תוֹבְעִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: תֵּן לָנוּ
4 פֶּקֶדוֹן גָּזֹל וְאַבְדָּה וְתִשׁוּמָת יָד שֵׁשׁ לָנוּ בְּיָדְךָ⁴⁰;
5 וְאָמַר לְאַחַד מֵהֶן: שְׁבוּעָה שְׁאִין לָךְ בְּיָדִי פֶּקֶדוֹן
6 וְגֹזֵל וְאַבְדָּה וְתִשׁוּמָת יָד, וְלֹא לָךְ וְלֹא לָךְ וְלֹא לָךְ
7 - הֲרִי זֶה חֵיב עַל כָּל טַעֲנָה⁴¹ וְטַעֲנָה לְכָל אֶחָד
8 וְאַחֶר⁴², וְנִמְצָא זֶה חֵיב עֲשָׂרִים אָשֶׁם⁴³.
- 40) נמצאו ביחד עשרים טענות. (41) תביעה. (42) שבשבועתו: "ולא לך" התכוון על כל הפרטים שהזכיר בשבועתו לראשון. (43) ומובן שחייב גם קרן ותוספת חומש על כל תביעה.
- 9 טו. טַעֵן שְׁאָבַד הַפֶּקֶדוֹן⁴⁴ או כֶּפֶר⁴⁵ בּוֹ וְנִשְׁבַּע,
10 וְאַחֵר כֶּן הוֹדָה⁴⁶, וְחִזַּר וְטַעֵן שְׁאָבַד וְנִשְׁבַּע, וְחִזַּר
11 וְהוֹדָה - מְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן הָרִאשׁוֹן, וְחִמַּשׁ אֶחָד עַל כָּל
12 שְׁבוּעָה וְשְׁבוּעָה⁴⁷; שְׁנָאֵמַר: וְחִמַּשְׁתִּיו⁴⁸ - הַתּוֹרָה
13 רִבְתָּה חֲמִשִּׁין הִרְבָּה עַל כֶּרֶן אֶחָד. בִּיצֵד? הִיָּה הַקֶּרֶן
14 אֶרְבָּעָה, וְכֶפֶר וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה⁴⁹, וְחִזַּר וְטַעֵן שְׁאָבַד
15 וְנִשְׁבַּע וְחִזַּר וְהוֹדָה⁵⁰, וְחִזַּר וְטַעֵן שְׁאָבַד וְנִשְׁבַּע
16 וְהוֹדָה - מְשַׁלֵּם שְׁבַעָה⁵¹. וְכָל פִּיּוּצָא בְּזֶה.
- 44) והוא שומר חנם שפטור על אבידה. (45) שאין לו בידו כלום. (46) הרי נתחייב קרן ותוספת חומש וקרן אשם. (47) מחוץ לקרבן אשם, שחייב על כל שבועה ושבועה. (48) ולא נאמר: וחמישיתו. (49) נתחייב חמישה, שהחומש הוא מלבר (מבחוץ) על ארבעה רבעים שבקרו מוסיף חומש מן החוץ. (50) נתחייב שישה. (51) אבל אינו משלם חומש על חומש. אם לא כשישלם את הקרן ויכפור פעם שנייה בחומש ונשבע עליו נעשה החומש כקרן ומוסיף עליו חומש אחר.
- 17 טז. פְּחוֹת מְפֻרָטָה - אֵינִי מִמּוֹן. לְפִיכָךְ, הַתּוֹבֵעַ
18 חִבְרוּ בְּפְחוֹת מְפֻרָטָה או בְּפְחוֹת מְשֻׁנָּה מְפֻרָטָה,
19 וְכֶפֶר וְנִשְׁבַּע - פֶּטוּר מִשְׁבוּעַת הַפֶּקֶדוֹן וְחֵיב
20 בְּשְׁבוּעַת בְּטוּי⁵².
- 52) שהרי נשבע לשקר.
- פֶּרֶק שְׁמִינִי
- 1) שבועת הפקדון על דבר שיש בו חיוב ממון ותשלומי קנס, החייב ממון לשני שותפים ונשבע וכפר לאחד מהם.
- 21 א. הַגּוֹבֵב שׁוֹרֵז שֶׁל חִבְרוֹ וְטִבְחוֹ² או מְכָרוֹ³, תִּבְעוּ
22 בְּעַל הַשּׁוֹר וְאָמַר לוֹ: גָּנַבְתָּ שׁוֹרִי וְטִבְחָתָהּ או מְכָרְתָּ,
23 וְהוּא אוֹמֵר: גָּנַבְתִּי⁴ אֲבָל לֹא טִבְחָתִי וְלֹא מְכָרְתִּי,
24 וְנִשְׁבַּע⁵ - הֲרִי זֶה פֶּטוּר מִשְׁבוּעַת הַפֶּקֶדוֹן⁶; שְׁאֵלֹ
25 הוֹדָה מַעֲצָמוֹ שֶׁטִּבַּח או מָכַר - לֹא הִיָּה מְשַׁלֵּם
- 2) ושחטו. (3) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, ככתוב בתורה (שמות כא, לו). (4) ובנוגע לתשלומי כפל - ראה בסמוך אות ו. (5) לשקר, ואחר-כך הודה. (6) משנה בשבועות לו: (7) בדפוס רומי ר"מ, וכן בויניציה של"ד: "ומפני", כאילו יש כאן שני טעמים: א. שאין כאן חיוב תשלומי חמשה, הואיל והודה על הגניבה ונפטור מן הכפל, כדין מודה בקנס, שהוא פטור, ממילא נפטור על המכירה, שאין עוד תשלומי חמשה אלא תשלומי ארבעה (הכפל בכלל תשלומי חמשה), והתורה אמרה: תשלומי חמשה, ולא ארבעה, וכמבואר בבבא קמא עה: ב. שתשלומי חמשה עצמם - הם קנס וכו' (משנה למלך). אבל כבר החליט ה"מעשה רוקח" שזוהי נוסחה מוטעת, וצ"ל: "מפני" בלא וא"ו. וכן בכת"י התימנים. והכל טעם אחד, שתשלומי חמשה הם קנס. ומדובר כאן, שתבעו ואמר: גנבת שורי והעמדתיך בדין ונתחייבת לשלם לי כפל, ואח"כ טבחת או מכרת, נמצא שאפילו יודה עכשיו שגנב, חייב הוא לשלם כפל, כדין כל ממון, ויש כאן תשלומי חמשה כדין, ובכל זאת פטור משבועת הפקדון, משום טעם קנס (אור שמח). (8) פ"א, ה"ה, שכלל הוא: כל המשלם יותר ממה שהזיק, או שדמי קצובים בתורה - הרי זה קנס. וראה לעיל פ"ז, ה"ב ובביאורנו. (9) שבועות מט: כדעת רב. וחיובי שבועת ביטוי מפורשים לעיל פ"א, ה"ג.
- 31 ב. וְכֵן הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: הֵמִית שׁוֹרְךָ אֶת עֶבְדִּי¹⁰,
32 וְכֶפֶר וְנִשְׁבַּע; וְהָעֶבֶד¹¹ שֶׁתִּבְעֵה רַבּוֹ וְאָמַר: הִפְלַתְ שְׁנֵי
33 וְסִמִּית יַעֲנִי¹², וְכֶפֶר וְנִשְׁבַּע - פֶּטוּר מִשְׁבוּעַת
34 הַפֶּקֶדוֹן¹³; שְׁאֵלֹ הוֹדָה - לֹא הִיָּה מְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי
35 שְׁהוּא קָנָס¹⁴. אֲבָל חֵיב בְּשְׁבוּעַת בְּטוּי¹⁵. וְכֵן כָּל
36 פִּיּוּצָא בְּזֶה.
- 10) וחייב לשלם שלשים שקלים (שמות כא, לב) מדין קנס, שאפילו אינו שוה העבד אלא דינר - נותן לו שלושים שקלים (רש"י לכתובות מא). (11) כל עבד המוזכר בהלכה זו - הכוונה לעבד כנעני. (12) וחייב להוציאו לחרות (שמות כא, כ"ז) וגם זהו מדין קנס, שבגלל אבר אחד שחיסרו, מוציאו לחירות, והלא הוא כבהמתו? (רש"י לשבועות לו:). (13) משנה בשבועות לו: (14) ואין אדם משלם קנס ע"פ עצמו (לעיל פ"ז, ה"ב). (15) שהרי נשבע לשקר.
- 37 ג. הַתּוֹבֵעַ אֶת חִבְרוֹ בְּדָבָר שֵׁשׁ בּוֹ קָנָס, שְׁאֵינִי
38 מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמִי¹⁶ כִּמּוֹ שְׁבַאֲרָנִי¹⁷, וְיֵשׁ בּוֹ
39 מִמּוֹן¹⁸, שְׁהוּא מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ עַל פִּי עֲצָמִי, וְכֶפֶר בְּכָל
40 דְּבָר¹⁹ וְנִשְׁבַּע - הֲרִי זֶה חֵיב מְשׁוּם שְׁבוּעַת הַפֶּקֶדוֹן.
41 בִּיצֵד? תִּבְעוּ וְאָמַר לוֹ: אֲנִסְתָּ²⁰ או פְּתִיתָ²¹ בְּתִי,
42 וְהוּא אָמַר: לֹא אֲנִסְתִּי וְלֹא פְּתִיתִי, וְנִשְׁבַּע - חֵיב

17 אָבֵל חֵיב הוּא מְשֹׁם שְׁבוּעַת בְּטוּי³⁴, שֶׁהָרִי נִשְׁפָּע
18 עַל שֶׁקָּר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה³⁵.

30 שלא בפשיעתו, והרי השומר פטור עליו. (31) ושומר
חינם פטור על גניבה ואבידה. (32) שמת השור.
(33) משנה שם מט. (34) שם עמוד ב. וכן בבא מציעא לו.
(35) כגון שנגנב השור אצל השומר, וטען שמת, והשביעו,
שגם בזה אילו הודה ואמר כשהיה, היה פטור מלשלם, מפני
שהוא שומר חנם, לפיכך פטור משבועת הפקדון (שם
במשנה).

19 ו. הַשָּׂאִיל שֹׁרוֹ לְחִבְרוֹ, וְתִבְעֵוּ וְאָמַר לוֹ: הֵיכֵן שׁוּרִי
20 שֶׁשָּׂאֵלְתָּ מִמֶּנִּי? וְהָרִי הַשֹּׁר מֵת³⁶, וְאָמַר לוֹ הַשָּׂאֵל:
21 נִגְנַב אוֹ אֶבֶד, וְנִשְׁפָּע עַל זֶה - הָרִי זֶה פֶּטוּר
22 מִשְׁבוּעַת הַפֶּקְדוֹן; שֶׁהָרִי לֹא פֶטוּר עֲצָמוֹ מִן
23 הַתְּשָׁלוּמִין בְּכַפִּירָתוֹ, וּמִכָּל מְקוֹם³⁷ חֵיב הוּא לְשֹׁלֵם,
24 בֵּין מֵת אוֹ נִגְנַב אוֹ אֶבֶד אוֹ נִשְׁבָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
25 שֹׂאֵל³⁸, כִּמּוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקְוָמוֹ³⁹. אָבֵל חֵיב הוּא
26 מְשֹׁם שְׁבוּעַת בְּטוּי, שֶׁהָרִי נִשְׁפָּע עַל שֶׁקָּר. וְכֵן כָּל
27 פִּיּוּצָא בְּזָה⁴⁰.

36 כלומר, האמת היא, שהשור מת ושואל חייב עליו,
כמבואר בסמוך. (37) בכל האופנים שהם. (38) ושואל
חייב גם על האונסין. (39) ה' שכירות פ"א, ה"ב "שכך
כתוב בשואל (שמות כב, יג): ונשבר או מת, בעליו אין עמו
שלם ישלם". (40) כגון שנגנב השור, ואמר השואל שמת,
ונשבע - הרי זה פטור משבועת הפקדון, שהמשנה מחובה
לחובה - פטור (משנה שם).

28 ז. זֶה הַכָּלָל: כָּל שֶׁאֵינוֹ פֶּטוּר עֲצָמוֹ מִן הַתְּשָׁלוּמִין
29 אֵלָּא בְּכַפִּירָה זֹו וְנִשְׁפָּע, בֵּין מִפִּי עֲצָמוֹ⁴¹ בֵּין
30 שֶׁהִשְׁבִּיעוּ הַתּוֹבֵעַ וְכַפֵּר⁴² - הָרִי זֶה חֵיב בְּשְׁבוּעַת
31 הַפֶּקְדוֹן⁴³, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָנָה אָמֵן וְלֹא הוֹצִיא
32 שְׁבוּעָה מִפִּיו⁴⁴.

41 שלא השביעו התובע אלא קפץ ונשבע מפי עצמו
לשקר. (42) שאמר לו: אין לך בידי כלום, ואפילו כפר
שלא בפני בית-דין. (43) משנה בשבועות לו: וכדעת
החכמים. (44) "שכפירתו אחר שהשביעו התובע, כעניית
אמן" לעיל פ"ז, ה"א וראה בבאורנו שם.

33 ח. הַגֹּנֵב שֹׁר חִבְרוֹ, וְתִבְעֵוּ⁴⁵ וְאָמַר לוֹ: שׁוּרִי גִנְבְּתָּ,
34 וְהוּא אוֹמֵר: לֹא גִנְבְּתִי. מַה טִּיבוֹ⁴⁶ אֶצְלָךְ? אֲתָה
35 הַפֶּקְדָּתוֹ אֶצְלִי, וְנִשְׁפָּע⁴⁷ - חֵיב בְּשְׁבוּעַת הַפֶּקְדוֹן;
36 שֶׁאִילוֹ הוֹדָה שֶׁגִּנְבּוֹ - הִיָּה חֵיב לְשֹׁלֵם דְּמֵי הַשֹּׁר
37 מִכָּל מְקוֹם⁴⁸, וְעַכְשָׁיו שֶׁאָמַר פֶּקְדוֹן הוּא - הָרִי פֶטוּר
38 עֲצָמוֹ בְּכַפִּירָה זֹו מִן הַגִּנְבָּה וּמִן הָאֲבִידָה, שֶׁאִם נִגְנַב
39 הַשֹּׁר אוֹ אֶבֶד אַחֵר הוֹדָּאָה זֹו - הִיָּה פֶטוּר
40 מִלְּשֹׁלֵם⁴⁹.

45 בעליו. (46) שייכותו. (47) לא שחייב להשבע מן
התורה, שלא מצינו שיתחייב אדם שבועה מן התורה, אלא
כשהוא שומר ורוצה לפטור עצמו מחיוב תשלומין, אבל זה

1 בְּשְׁבוּעַת הַפֶּקְדוֹן; שֶׁאִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשֹׁם קִנְס²²
2 עַל פִּי עֲצָמוֹ, אִילוֹ הוֹדָה הִיָּה מְשֹׁם בִּשְׁתּוֹ וּפְגָם עַל
3 פִּי עֲצָמוֹ²³. וְכֵן הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: גִּנְבְּתָּ שׁוּרִי²⁴, וְהוּא
4 אוֹמֵר לֹא גִנְבְּתִי, וְנִשְׁפָּע - חֵיב בְּשְׁבוּעַת הַפֶּקְדוֹן;
5 שֶׁאִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשֹׁם כִּפָּל בְּהוֹדָּאתוֹ²⁵, מְשֹׁם
6 הוּא אֵת הַקֶּרֶן בְּהוֹדָּאתוֹ²⁶.

16 ע"פ הודאת עצמו. (17) לעיל פ"ז, ה"ב. (18) חלק
מהתביעה יש לו דין ממון ואינו קנס. (19) בכת"י
התימנים, וכן בדפוס רומי: הדבר. (20) שבאת עליה
בעל-כרח. (21) לרצונה. ו"המפתה משלם שלשה דברים:
קנס (חמשים שקלים של כסף), ובושת ופגם (וראים כמה
כמה היא שוה בעולה וכמה היתה שוה בתולה, ורואים כמה
פחתה וישלם - לשון רבינו הל' נערה פ"ב, ה"ו), והאונס -
ארבעה: קנס ובושת צער ופגם" (שם ה"ב). (22) אלו
החמישים שקלים, הקצובים לה מן התורה ושונים בכל אדם,
בין "גדולה שבכחונה ובין קטנה שבישראל" כלשון המשנה
בערכין יד: (23) שיש להם דין ממון, "הכל לפי המבייש
והמתבייש", כלשון המשנה שם, והרי הם כשאר מזיק את
חברו המשלם לו בושת ופגם, ואפילו אם יודה יתחייב
לשלם, ובודאי כשתבע את חברו ואמר לו: אנסת או פתית
וכו' לא התכוין לקנס בלבד אלא גם לבושת ופגם, כי אין
אדם מניח מלתבוע דבר שאם יודה בו הנתבע - יתחייב
לשלם, ויתבע דבר שאפילו יודה בו בעל-דינו יפטר (משנה
בשבועות לו: ובגמרא שם לח:). (24) והגונב שור משלם
את הכפל. (25) שתשלומי כפל - מדין קנס הם, ומודה
בקנס פטור. (26) נמצא שכפר לו ממון, וחייב בשבועת
הפקדון (משנה שם).

7 ד. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: עֲשִׂיתָ בִּי חֲבוּרָה²⁷, וְהוּא אוֹמֵר
8 לֹא עֲשִׂיתִי; הֵמִית שׁוֹרְךָ אֵת שׁוּרִי²⁸, וְהוּא אוֹמֵר:
9 לֹא הֵמִית, וְנִשְׁפָּע - חֵיב בְּשְׁבוּעַת הַפֶּקְדוֹן²⁹; שֶׁאִילוֹ
10 הוֹדָה הִיָּה חֵיב לְשֹׁלֵם.

27 והחובל בחברו חייב לשלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת
ובושת, כלשון המשנה בבא קמא פ"ח, מ"א. וכולם - דין
ממון להם. (28) וחייב אתה לשלם לי דמי שורי. ובשור
מועד ידובר כאן. שחייב לשלם נזק שלם מתורת ממון, כי
אילו שור תם שהמית, בעליו משלמים רק חצי נזק בתורת
קנס (כתובות מא.), וכלשון רבינו בהלכות נזקי ממון פ"ב,
ה"ח "זה הכלל, כל המשלם מה שהזיקו הרי זה ממון, וכל
המשלם יתר או פחות, כגון תשלומי כפל או חצי נזק, הרי
היתר על הקרן או הפחות - קנס". (29) משנה בשבועות
לו:

11 ה. גָּתָן שֹׁרוֹ לְשׁוֹמֵר חָנָם, וּמֵת הַשֹּׁר³⁰, תִּבְעֵוּ
12 וְאָמַר לוֹ: הֵיכֵן שׁוּרִי שֶׁהַפֶּקְדָּתִי אֶצְלָךְ? אָמַר לוֹ:
13 לֹא הַפֶּקְדָּתִי אֶצְלִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הַפֶּקְדָּתִי
14 וְנִגְנַב אוֹ אֶבֶד³¹, וְנִשְׁפָּע - הָרִי זֶה פֶּטוּר מִשְׁבוּעַת
15 הַפֶּקְדוֹן; שֶׁאִילוֹ הוֹדָה וְאָמַר הִדְּבָר בְּשִׁהְיָה³² - לֹא
16 הִיָּה חֵיב לְשֹׁלֵם מִמּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חָנָם³³.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י' שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. מי שְׁהִיָּה חַיִּב מִמּוֹן לְשָׁנִי שֶׁתִּפֵּן, וְתִבְעוּ אֶחָד
מֵהֶן, וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע - חַיִּב בְּשִׁבְעַת הַפְּקָדוֹן⁵⁸,
שֶׁהָיָה כָּפַר מִמּוֹן⁵⁹. תִּבְעֵהוּ וְשָׁנִיָּה, וְהוֹדָה כָּל־כָּל⁶⁰
לְאֶחָד מֵהֶם וְאָמַר: לֹא לִוִּיתִי אֶלָּא מִזֶּה לְבָדוֹ,
וְנִשְׁבַּע - פֶּטֹר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן⁶¹, שֶׁהָיָה לֹא פֶטֹר
עֲצָמוֹ מִכָּלֵם, אֲבָל חַיִּב בְּשִׁבְעַת בְּטוֹי.⁶²

(58) שבועות לו. (59) ואעפ"י שמודה לשותף השני בחלקו המגיע לו, כמבואר שם. אולם בירושלמי שבועות פ"ה, ה"א אמרו: וכחש בעמיתו - פרט למכחש באחד מן השותפים. ומפרש הטעם שם, לפי ששנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול את שלו אין שומעים לו, שהנפקד יכול לומר לא נתחייבתי אלא לשניכם כאחד, נמצא שאין הודאתו מחייבתו לשלם, וממילא אין בשבועתו משום כפירת ממון, וכן הובא בירושלמי זה ברי"ף לשבועות פ"ה. וכבר כתב רבינו אפרים. הובא ברא"ש ובר"ן שם, שדברי ירושלמי אלה נדחים מסוגיית הבבלי בשבועות לו. שמתוכה משמע שהכופר לאחד מן השותפים ונשבע לשקר, חייב בשבועת הפקדון, וכנראה שזוהי דעת רבינו. (60) בכל סכום התביעה. (61) שבועות שם, וכחש בה - פרט למודה לאחד מן השותפים, וכאמור.

יג. וְכֵן מִי שֶׁהִיָּה עָלָיו מִלּוֹה בְּשִׁטְרָה⁶², וְכָפַר בָּהּ⁶³ וְנִשְׁבַּע - פֶּטֹר מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן; שֶׁהָיָה בְּשִׁטְרָה
נִשְׁתַּעֲבֵד הַקֶּרְקַע⁶⁴, וְנִמְצָא זֶה כְּכּוֹפֵר בְּקֶרְקַע⁶⁵. וְכָפַר
בְּאֲרֻנוֹ⁶⁶, שֶׁהַכּוֹפֵר בְּקֶרְקַע - פֶּטֹר מִשְׁבֻּעַת
הַפְּקָדוֹן⁶⁷, וְחַיִּב בְּשִׁבְעַת בְּטוֹי, שֶׁהָיָה נִשְׁבַּע עַל
שִׁקְרָה⁶⁸.

(62) שיש למלוה שטר חוב על הלוה. (63) בהלוואה זו שיש עליה שטר. (64) שלא הלוה למלוה, ואפילו מכר הלוה הקרקעות לאחרים, הרי הם מושבעים למלוה, ויכול לטרפם מידי הלקוחות בשטר זה, שהוא קודם להם. (65) כאילו התובע תובעו קרקעו, וזה כופר בה. (66) לעיל פ"ז, ה"בג. (67) וכן בשבועות לו: "אין מביאים קרבן על כפירת שעבוד קרקעות". ובי"תורה תמימה" ויקרא ה, כב, מסביר: אם יש למלוה שטר חוב על הלוה, לא מפיו של הלוה אנו חייים בהודאתו וגם בכפירתו, שהשטר מעיד עליו, ואין כאן שבועה שיש עמה כפירת ממון, אלא כפירת דברים בלבד, ולפיכך פטור מן הקרבן. (68) הוצרך רבינו לכפול כל פעם שחייב משום שבועת ביטוי, כי הדבר כשלעצמו הוא תמוה ומוזר ביותר, שבזמן שכפר ממון וחייב בשבועת הפקדון הוא נפטר בקרבן אשם, ובזמן שהוא פטור משבועת הפקדון וחייב רק משום ביטוי בלבד, אתה מחמיר עליו ומחייבו מלקות כדין שבועת ביטוי במזיד (ראה לעיל פ"א, ה"ג) והרי זה מופלא ומחוסר הגיון? לפיכך משמענו שבכל חלקי הפטור משבועת הפקדון בין שנפטר משום קנס ובין שנפטר משום קרקע, בין שנפטר משום חוסר שוה פרוטה (לעיל פ"ז ה"טז), ובין כשאומר לא לוייתי אלא מזה לבדו (לעיל ה"ב), בכל המקרים חייב לפחות משום שבועת ביטוי, ע"פ דברי הש"ס בשבועות מט: (רדב"ז).

יד. הִיָּהָה עָלָיו מִלּוֹה בְּעֵדִים בְּלִבְדוֹ⁶⁹, וְכָפַר וְנִשְׁבַּע⁷⁰

שאינו שומר ורוצה לפטור עצמו בטענה שהוא שומר, אינו חייב להשבע, אלא כשנשבע מרצונו ידובר כאן, וכל בכל שבועות הפקדון שבפרקים אלו (תוספות יו"ט לשבועות פ"ה, מ"ב). (48) אפילו כשאירע אונס, ומת השור או נשבה, שגנב חייב באונסין. (49) כדן שומר חנם שפטור על גניבה ואבירה וכל-שכן על האונס (בבא קמא קה:).

ט. וְכֵן אִם טָעַן שֶׁשָּׁכְרוּ⁵⁰ וְנִשְׁבַּע - חַיִּב בְּשִׁבְעַת
הַפְּקָדוֹן; שֶׁהָיָה פֶטֹר עֲצָמוֹ מִן הַשְּׁבוּרָה וּמִן
הַמִּיתָה⁵¹. וְכֵן אִם טָעַן וְאָמַר: הִשְׁאֵלְתִּי לִי, וְנִשְׁבַּע
חַיִּב בְּשִׁבְעַת הַפְּקָדוֹן⁵²; שֶׁהָיָה פֶטֹר עֲצָמוֹ מִן
הַמִּיתָה בְּשַׁעַת הַמְּלָאכָה⁵³, כִּמּוֹ שִׁיתַּבָּא בְּהַלְכוֹת
הַשְּׁאֵלָה⁵⁴.

(50) למלאכתו, ושוכר חייב על גניבה ואבירה ופטור על האונסין. (51) כמו ששינוי (שבועות פ"ה, מ"א) "ארבעה שומרים הם: שומר חנם, והשואל, נושא שכר (שומר בשכר) והשוכר, שומר חנם נשבע על הכל (שלא פשע, ונפטר), והשואל משלם את הכל (חוץ ממתה מחמת מלאכה), נושא שכר והשוכר נשבעים על השבירה ועל השבוייה... (מקרי אונס) ומשלמים את האבירה ואת הגניבה". (52) הכל בבבא קמא שם. (53) שאם תמות מחמת מלאכתו בה, משבועה ואילו יפטר בדברי שקר אלו, בעוד שלמעשה הוא עצמו גנבו, והגנב חייב בכל האונסין עד שיחזירנו (ע"פ רש"י שם). (54) פ"א, ה"א, ובכת"י התימנים: "בהל" שאלה". וכן אמרו (בבא מציעא צו:): מתה מחמת מלאכה - השואל פטור עליה, שיכול לומר למשאל "לא להעמידה בכילה (רשת שפורשים כעין חופה מעל המיטה להגן מפני הזוביבים) שאלתי".

י. לְפִיכָף⁵⁵, אִם אָמַר: לֹא גִנַּבְתִּי, אֲבָל אֶתָּה הַפְּקָדְתָּ
אֶצְלִי אוֹ שִׁכְרַתִּי לְשִׁמְרוֹ אוֹ הִשְׁאֵלְתָּהוּ לִי, וְהָיָה
שׁוֹרֵף לְפָנָיִךְ קָחָהוּ, וְנִשְׁבַּע עַל זֶה - הָרִי זֶה פֶּטֹר
מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן; שֶׁהָיָה הוֹדָה בְּקֶרְן, וְלֹא פֶטֹר
עֲצָמוֹ בְּכַפִּירָה זֶה מִכָּלֵם⁵⁶.

(55) הואיל וכל הטעם שחייב בשבועת הפקדון הוא מפני "שסוף שבועה זו לבוא לידי כפירת ממון" (לשון רש"י שם). (56) אלא שיקר לומר שלא גנבו, מפני הבזיון, ואין זו אלא כפירת דברים.

יא. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: אֶתָּה מִכְרַתִּי לִי וְעַדִּין לֹא נָתַתִּי
דָּמִי, אִם תִּרְצֶה קַח דָּמִי אוֹ הָרִי שְׁלֹף לְפָנָיִךְ; אוֹ
שֶׁאָמַר לוֹ: אֶתָּה נָתַתִּי לִי בְּשִׁכְרִי מִלֵּאכָה שֶׁאֲעֲשֶׂה
לָךְ, אִם תִּרְצֶה שֶׁאֲעֲשֶׂה לָךְ אוֹ קָחְנוּ וְלָךְ; תוֹעָה
בְּדֶרֶךְ מִצְאָתִי וְלֹא יִדְעָתִי שֶׁהוּא שְׁלֹף, עֲקָשׁוֹ
שֶׁיִּדְעָתִי קָחְנוּ וְלָךְ; אוֹ שֶׁאָמַר: אַחֵר פָּרַתִּי רֶץ, וְהָיָה
הוּא לְפָנָיִךְ; וְנִשְׁבַּע עַל כָּל טַעְנָה מֵאֵלָּו - פֶּטֹר
מִשְׁבֻּעַת הַפְּקָדוֹן⁵⁷, שֶׁהָיָה לֹא פֶטֹר עֲצָמוֹ מִכָּלֵם.
וְחַיִּב בְּשִׁבְעַת בְּטוֹי, שֶׁהָיָה נִשְׁבַּע עַל שִׁקְרָה.

(57) בבא קמא קה: שנאמר "וכחש בה (ויקרא ה, כב) - פרט למודה בעיקר" כלומר, שאינו כופר בעיקר התביעה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהושבעו מפי התובע ולא ענו אמן, אין קבלת שבועתם נקבעת אלא בשעת כפירתם, ומכיוון שהכפירה היא בבית דין (שם), אף ההשבעה צריכה להיות בבית דין, כי איך אפשר לומר שההשבעה תהיה בחוץ וקבלתה בבית דין (רדב"ז כאן, ולקמן בה"י). וראה לקמן פ"י ה"ז, ובביאורו שם בשם ה'נודע ביהודה'.

ב. אין העדים חייבין בשבועת העדות עד שיכפרו בעדותן בבית דין. בין שנשבעו¹⁵ או השפיצו בבית דין, בין שנשבעו או השפיצו חוץ לבית דין¹⁶, והכפירה¹⁷ בבית דין בלבד¹⁸. שפאמר: אם לא יגיד ונשא עונו - מקום שניגיד¹⁹ ויועיל הוא שאם לא יגיד שם יתחייב²⁰.

(15) מפי עצמם. (16) וענו אמן אחר שבועתו. (17) בכת"י התימנים: הכפירה. (18) משנה, שבועות ל, א. וכדעת החכמים. (19) עדותו, ואין עדות מתקבלת אלא בבית דין. (20) שבועות לב, א. וראה לקמן פ"י, הט"ז.

ג. תבען בעדות שאינה מחייבת ממוין²¹ או בעדות קרקעות²² או עבדים או שטרות, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאין חייבין אלא על כפירת עדות ממוין שדומה לפקדון ותשומת יד וגזל ואבדה שפרטן הפתוב בפרשה²³, שהן מטלטלין שגופן ממוין²⁴, וכשעידו לזה - יתן²⁵ זה.

(21) כגון שתבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי. ראה לקמן פ"י ה"ג, וכן אמרו (שם לג:): "מנין שאין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממון, נאמר כאן "אואין" (או ראה או ידע), ונאמר להלן (בשבועת הפקדון) אואין (או בתשומת יד, או בגזל, או עשק), מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון (כמפורש בפסוק) אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון". (22) המכוונת להחזיר קרקע לתובע. (23) ויקרא ה, כא. שהיא פרשת שבועת הפקדון, ושבועת העדות נלמדת ב'גזירה-שוה' משבועת הפקדון, נאמר כאן "כי תחטא", ונאמר להלן (בפקדון) "כי תחטא" להשוות זה לזה, וכמבואר במס' שבועות לה, א. (24) פרט לשטרות, אע"פ שמטלטלים מיד ליד - אין גופם ממון, וכמבואר לעיל פ"ז ה"ד, ועבדים - הושו לקרקעות, כמבואר שם ובביאורו. (25) הנתבע. "וקרקעות הרי הם לפני בעליהם ובחזקתם" כלשון רבינו לעיל שם (שבועות לז:): כדעת רבי יוחנן, שהמשיב עדי קרקע - פטור. ורבי עקיבא היה דורש (שם לד.) "והיה כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה) - יש מאלה שהוא חייב, ויש מאלה שהוא פטור. הא כיצד? תבעו ממון - חייב, תבעו דבר אחר - פטור", ואפילו עדות המחייבת ממון, כגון עדי קרקע - פטור, כמבואר במסקנת הסוגיא שם ('קריית ספר').

ד. וכן המשביע עדי קנס²⁶ וכפרו - פטורין משבועת העדות. מפני שאם קדם הנתבע והודה בקנס - יפטור מלשלם ואף על פי שבאו העדים אחר פ' והעידו²⁷, נמצאו העדים לא חייבין זה בעדותן בלבד, אלא עדותן עם כפירת הנתבע היא המחייבת

1 - חייב בשבועת הפקדון, שהרי פטר עצמו בכפירתו
2 מלשלם עתה⁷⁰. ואף על פי שבשבוואו העדים
3 יתחייב לשלם, ונמצא שלא הועילה לו כפירתו -
4 הרי הועילה בעתה, ושפאמר לא יבואו העדים⁷¹ או
5 יבואו ולא תתקיים עדותן⁷² או יפסלו⁷³, ולפיכך
6 תיב⁷⁴.

(69) ואין לו עליה שטר. (70) כשהעדים עדיין לא באו. (71) שימותו (שבועות לז:): או ילכו למדינת הים. (72) שיוכחשו, ולא ימצאו דבריהם מכוונים זה לזה. (73) ע"י קרבה שביניהם, או ע"י עבירה הפוסלת לעדות, או שזומו. (74) שפטר עצמו בכפירתו מלשלם.

פרק תשיעי

(1) שבועת העדות, השבעת עדי קנס, העדים שנשבעו לכמה תובעים כאחד, נשבעו שיודעים להעיד ונמצאו שאינם יודעים.

א. התובע עזיו להעיד לו עדות שיתחייב הנתבע בעדותן לכה² לתן לתובע זה ממוין³ המטלטלי⁴, וכפרו בעדותן ונשבעו⁵, בין שנשבעו בבית דין בין שנשבעו חוץ לבית דין⁶ - הרי אלו חייבין משום שבועת העדות, שהרי הפסידוהו ממוין בכפירתם⁷. וכן אם השפיצם התובע⁸ וכפרו בו⁹, אף על פי שלא נשבעו הן ולא ענו אמן אחר שבועתו¹⁰, פטורין שפכרו¹¹ - הרי אלו חייבין¹². והוא¹³ שישביעם בבית דין¹⁴.

(2) פרט למשיב עדי קנס, שאין הנתבע מתחייב ב"עדותם לבדה" אלא עדותם עם כפירתו היא המחייבת אותו, שהרי אם יודה בקנס לא תועיל עדותם לחייבו לשלם, כמבואר להלן ה"ד. וכן נתכוין רבינו להוציא המשביע שתי כתי עדים, שאם כפרה הראשונה, היא פטורה משבועת העדות, שהיא סומכת על עדות הכת השניה, ואפשר להוציא ממון בעדות הכת השניה, כמבואר בדברי רבינו לקמן פ"י, הט"ו. (3) פרט לשטרות שאין גופם ממון, ראה לעיל פ"ז, ה"ד. (4) פרט לקרקעות ועבדים, וכמבואר בסמוך ה"ג. (5) מפי עצמם, שאמר: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות (משנה, שבועות לא:). (6) שם. והוא, שכפירתם תהיה בבית דין, כמבואר בסמוך ה"ב. (7) שאילו העידו לו, היה הנתבע מתחייב לשלם לו. (8) שאמר להם: משיב עני עליכם, שתבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני ממון כך וכך. (9) שאמר: אין אנו יודעים לך עדות. (10) כי העונה אמן אחר השבעת אחרים, כמציא שבועה מפיו, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. (11) בבית דין. (12) בקרבן שבועת העדות, כמפורש לעיל פ"א, ה"ב. וכן משמעות הכתוב: ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה - כלומר, ששמעה שבועה מפי אחרים - אם לא יגיד ונשא עונו, אפילו לא ענה אמן, אלא כפר ואמר: איני יודע לך עדות, ואין לי מה להגיד לך - חייב ('קריית ספר'). (13) ובלבד. (14) אמנם הנשבע מפי עצמו או שענה אמן על השבועה, אינו צריך להשבע בבית דין, וכמבואר במשנה שבועות ל, א. אבל אלו

16 אִתָּהּ בָּא אַחֲרֵינוּ? שְׂבוּעָה שָׂאִין אָנוּ יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת
17 - הֲרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׂבוּעַת הָעֲדוּת³⁹; מִפְּנֵי שְׁלֹא
18 תִּבְעֶן הַתּוֹבֵעַ, אֲלֵא הֵם קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ בְּתִבְעַת
19 עֲצָמָן⁴⁰. וְכֵן אִם הִשְׁבִּיעַם הַנִּתְבָּע: שָׂאִם תִּדְעוּ לָזֶה
20 שְׂתוֹבֵעַ אוֹתִי⁴¹ עֲדוּת שְׂתוֹבֵאוּ וְתַעֲדוּ לוֹ, וְכִפְּרוּ -
21 הֲרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׂבוּעַת הָעֲדוּת, עַד שִׁשְׁבִּיעַם
22 הַתּוֹבֵעַ⁴². וְאִין צָרִיךְ לֹמַר, אִם הִשְׁבִּיעַם שְׂיִבֹּאוּ
23 וְיַעֲדוּ שִׁשֹּׁשׁ לִפְלוֹנִי בְּיַד פְּלוֹנִי מִמּוֹן, וְכִפְּרוּ - שֶׁהֵן
24 פְּטוּרִין; שָׂאִין זֶה הַתּוֹבֵעַ בְּעַל דִּין עֲצָמָן⁴³. וְכֵן אִם
25 קָדְמָה שְׂבוּעָה לְעֲדוּת⁴⁴ - הֲרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִשְׂבוּעַת
26 הָעֲדוּת; שְׁנֵאֲמַר: וְשִׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עֲדָ⁴⁵ -
27 שֶׁקָּדְמָה עֲדוּת לְשְׂבוּעָה, לֹא שֶׁקָּדְמָה שְׂבוּעָה לְעֲדוּת.

39) שבועות לא, ב. (40) והתורה אמרה (ויקרא ה, א) "אם
לוא יגיד ונשא עונו", "לר-לא יגיד" שמשמעו הוא תובעם
תחילה להגיד, והם מסרבים להגיד אלא כופרים ('קריית
ספר'). וראה להלן אות לט. (41) ובכת"י התימנים: אותי.
(42) שבועות לה, א. שנאמר: "אם לוא יגיד" (מלא, לדרוש
בו, לר-לא) אם לו (לתובע) לא יגיד - ונשא עונו, ואם
לאחר לא יגיד - פטור. ולשון רבינו בפירושו למשנה שם:
"אמר יתברך אם לוא יגיד . . . בוי"ו ואל"ף, ולמדנו מפי
השמועה שזה לעורר על שני הענינים הקנין והשלילה . . .
אם לו לא יגיד ונשא עונו . . . אבל לנתבע אם לא יגיד
לפטור אותו - פטור". מפרש רבינו לשון המשנה שם:
"שאם אתם יודעים לו עדות" הכוונה לנתבע ולטובתו.
(43) שבועות לג, ב. והרי הדברים קל-וחומר, אם הנתבע
שהוא שייך לעדות זו, אינו יכול לחייבם, זה - שאין לו כל
שייכות לתביעה, אינו דין שאינו מחייבם (רדב"ז).
(44) לידיעת העדות. (45) שהיה עד באותה שעה, ולא
שהיה אח"כ (שבועות לה. וברש"י).

28 ח. פִּיצַד? מִשְׁבִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם בְּשִׁתְּדַעְו לִי עֲדוּת
29 שְׂתוֹבֵאוּ וְתַעֲדוּנִי, וְאָמְרוּ אָמֵן, וְיָדְעוּ לוֹ עֲדוּת אַחֵר
30 בֵּן, וְתִבְעֶם לְהַעֲדִיד וְכִפְּרוּ בּוֹ - הֲרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין
31 מִשְׂבוּעַת הָעֲדוּת⁴⁶.

46) שם.

32 ט. אִין הָעֲדִים חֵיבִים בְּשְׂבוּעַת הָעֲדוּת עַד שִׁיחֲדוּ⁴⁷
33 אוֹתָם הַתּוֹבֵעַ וְיִשְׁבִּיעַם אוֹ יִשְׁבְּעוּ⁴⁸. פִּיצַד? עֲמַד
34 בְּבֵית הַפִּנְסָת וְאָמַר: מִשְׁבִּיעַ אֲנִי כָּל מִי שִׁדְעָה לִי
35 עֲדוּת שְׂיִבֹּא וְיַעֲדִיד לִי, וְעֵנִי כָּלָם אָמֵן, וְעָדִיו
36 בְּכָלָלָם, וְאַחֵר כֶּף תִּבְעַ עָדִיו וְכִפְּרוּ בּוֹ - הֲרִי אֵלּוּ
37 פְּטוּרִין מִשְׂבוּעַת הָעֲדוּת, מִפְּנֵי שְׁלֹא יִחַד עָדִיו
38 בְּשְׂבוּעָה בְּפָנֵי עֲצָמָן⁴⁹. אֲבָל אִם אָמַר: מִשְׁבִּיעַ אֲנִי
39 כָּל הָעוֹמְדִים כָּאֵן שָׂאִם יָדְעוּ לִי עֲדוּת שְׂיִבֹּאוּ
40 וְיַעֲדוּ לִי, וְהָיוּ עָדִיו בְּכָלָלָם, וְכִפְּרוּ - הֲרִי אֵלּוּ
41 חֵיבִין בְּשְׂבוּעַת הָעֲדוּת, שֶׁהָרִי יַחְדָּם בְּכָלָל אַחֲרֵיהֶם⁵⁰.

47) יקצה ויתכוין להם. (48) מפי עצמם. (49) שם לה, א.
והתורה אמרה: "והוא עד", משמע עד ידוע ומיוחד. וכתב

1 אוֹתָן²⁸; וְהוֹאִיל וְאִם הוֹדָה - לֹא תוֹעִיל עֲדוּתָן²⁹, אִם
2 כִּפְּרוּ בָּהּ וְנִשְׁבְּעוּ - פְּטוּרִין³⁰.

(26) שיעידו לו שפלוני טבח או מכר את שורו שגנבו ממנו,
שחייב קנס על הטביחה והמכירה, כמבואר לעיל פ"ח ה"א,
או שתעידו לי, שפלוני הוציא שם רע על בתי, ואמר: לא
מצאתי לבתך בתולים, וחייב לשלם מאה שקלים קנס, ראה
שבועות לג, ב. (27) כי הלכה היא (בבא-קמא עה.) מודה
בקנס ואח"כ באו עדים - פטור. (28) ובכת"י התימנים:
אותו. והכוונה לנתבע. (29) בעוד שבדיני ממון, אם הודה
בעצמו חייב לשלם, שהודאת בעל-דין כמאה עדים.
(30) שבועות לד, א. כרבי יוחנן על פי רבי עקיבא, הדרוש:
"תבעו דבר אחר - פטור" (ראה לעיל אות כב) שהכוונה
לעדי קנס. וראה שם לג, א שזוהי בעיה שלא נפשטה,
וממילא אינם מביאים קרבן מספק.

3 ה. מִשְׁבִּיעֶכֶם אֲנִי שְׂתוֹבֵאוּ וְתַעֲדוּ לִי שִׁשֹּׁשׁ לִי בְּיַד
4 פְּלוֹנִי תְּשִׁלוּמִי כִּפְּלִי³¹ וְתִשְׁלֹמִי אַרְבַּעָה וְחֲמִשָּׁה³²,
5 וְכִפְּרוּ - חֵיבִין בְּשְׂבוּעַת הָעֲדוּת מִפְּנֵי הַקָּרֵן שֶׁהוּא
6 מִמּוֹן³³, לֹא מִפְּנֵי הַכֶּפֶל שֶׁהוּא קָנָס. וְכֵן אִם
7 הִשְׁבִּיעַם שִׁיעֲדוּ לוֹ שֶׁאֵינֶם פְּלוֹנִי אוֹ פֶּתָה בְּתוֹ³⁴,
8 וְכִפְּרוּ - חֵיבִין בְּשְׂבוּעַת הָעֲדוּת מִפְּנֵי הַבִּשְׁת
9 וְהַפְּגָם³⁵, שָׂאִם הוֹדָה בָּהֶם הַנִּתְבָּע מִשְׁלֵם, לֹא מִפְּנֵי
10 הַקָּנָס³⁶. וְכֵן כָּל פִּיצָא בִּזְהָ³⁷.

(31) שגנב ממני איזה חפץ, והגנב משלם את הכפל, ככתוב
(שמות כב, ג). (32) שגנב ממני שור, וטבחיו או מכרו,
נמצא חייב לי חמשה בקר תחת השור, ובשה - ארבעה,
ככתוב (שם כא, לו). (33) ואפילו היה הנתבע מודה בו -
היה חייב, נמצא שהיה מתחייב בעדותם לבדה. (34) והרי
הוא חייב לתת לו בושט ופגם, נוסף על הקנס של חמשים
שקלים. (35) שיש להם תורת ממון (ראה לעיל פ"ה ה"ג,
ובביאורנו), נמצא שהיה הנתבע מתחייב בעדותם לבדה.
(36) חמשים שקלים הקצובים מן התורה לכל בת מישראל,
בין בת מלכים בין בת הדיוטות - נוסף על בושט ופגם,
כמבואר בביאורנו לעיל פ"ח ה"ב. (37) משנה, שבועות
לג, א. וכמבואר בגמרא שם. והשווה לעיל פ"ח ה"ב.

11 ו. אִין הָעֲדִים חֵיבִין בְּשְׂבוּעַת הָעֲדוּת עַד שִׁיכְפְּרוּ
12 וְיִשְׁבְּעוּ אַחֵר תִּבְעִית בְּעַל דִּין עֲצָמָן אוֹ שְׁלֹחָ³⁸;
13 אֲבָל אִם קָדְמוּ וְנִשְׁבְּעוּ קֹדֶם שִׁתְּבָעֵם - פְּטוּרִין
14 מִשְׂבוּעַת הָעֲדוּת.

(38) שהוא מורשה לקבל את הכסף מידי הנתבע, אחרי
שהעדים יעידו עדותם. ראה לעיל פ"ז ה"ו. ובשבועות לג,
ב: "בבא בהרשאה", אבל שליח להשביע העדים ואינו
מורשה לקבלת הכסף מידי הנתבע אינו יכול להשביע את
העדים, וכן הם דברי רבינו בפירוש המשנה (שבועות פ"ד,
מ"ז) "לפי שמעיקרי הדין ג"כ, שהעדים כשמשביעים
המורשה וכפרו חייבים" ('מעשה וקוח'). והטעם, מבואר
בסמוך בהלכה הבאה.

15 ז. פִּיצַד? רָאוּ הַתּוֹבֵעַ הוֹלֵךְ אַחֲרֵיהֶן, אָמְרוּ לוֹ: לָמָּה

יב. ואין העדים חייבין עד שישבעים בלשון שהם
מכירין אותה⁶².

(62 סוטה לג, א. "שנאמר (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה",
(ולא נאמר: והשביעה באלה, רש"י) - בכל לשון שהיא
שומעת". וראה לעיל פ"ז, ה"ז.

יג. הנה למדת, שאין העדים חייבין בשבועת העדות
אלא על פי עשרה דברים, ואלו הן: שיתבעם
התובע⁶³. ושתהיה עדות ממוין⁶⁴. ושהיה ממוין
המטלטל⁶⁵. ושתהיה הנחבע לשלם בעדותו לבד⁶⁶
אם העידו. ושיכפרו אחר שתבען התובע⁶⁷.
ושיכפרו בבית דין. ושתהיה שם שבועה בשם או
בכנוי. ושתקדם ידיעת העדות לשבועה⁶⁸. ושייחד
עדיו בעת השבועה או בעת התביעה⁶⁹. ושתהיה
השבועה בלשון שהן מכירין אותה.

נקודות משיחות קודש

"הנה למדת, שאין העדים חייבים בשבועת העדות אלא
על-פי עשרה דברים... שתהיה השבועה בלשון שהן מכירים
אותה".

על-פי פנימיות העניינים, יש לבאר הלכה זו כך: נאמר על
עם ישראל "אתם עדי", כי תפקידם של ישראל הוא להיות
עדות על שם הוי'.

כל עניין העדות שייך רק על דבר הנעלם מעין כל,
ובעניינינו מציאות אלוקות בעולם הזה. עדות זו נפעלת
על-ידיזה שיש כאן בעולם מציאות שהיא בדוגמת
המציאות שלמעלה - "נעשה אדם" - אתם קרויים אדם.

והנה כאשר הגויים רואים שאף שישאלם הם "המעט מכל
העמים", ולמרות זאת נשארים חיים וקיימים ועומדים
בתוקף על ענייני היהדות, תורה ומצוותיה - הרי זו ההוכחה
הטובה ביותר על מציאותו של הקב"ה, ועדות זו היא
על-פי עשרה דברים המורמזים על עשרת הדברות שבכוחן
יכולים ישראל לקיים תפקידם ולהיות עדים. והנה העניין

העשירי הוא "שתהיה בלשון שהן מכירים אותה", כי לימוד
התורה בבבלי וירושלמי וספרא וספרי אינו בגדר "לשון
שהן מכירים אותה" אצל כל ישראל מפני ריבוי השקו"ט
מדרשות חלוקות וכו' ובפרט שצריך לשם כך דעת רחבה
ונפש חכמה וזמן ארוך, ורק אחר-כך יודע מהם הדרך
הנכונה בדברים האסורים והמותירים כו'. אבל בספר
'משנה תורה' ישנה המעלה שהוא בלשון ברורה ודרך
קצרה עד שתהא תושבע"פ כולה סדורה בפי הכל בלא
קושיא ובלא פירוק.. כו'. ונמצא שישנה מעלה מיוחדת
בלימוד הרמב"ם ביחס לתפקידם של ישראל - "אתם
עדי", שכן ספר זה הוא בלשון "שהן מכירים אותה".

(על-פי "עין מלכות" החדש, ספר הפלאה סי' ד')

(63 פרט להשביעם אחר שיעידו אם יש לפלוני ביד פלוני

הר"ן שם: משום שזה העומד בבית הכנסת ואומר: משביע
אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות וכו', מהסתם אינו
משביע את כולם, שהרי יודע הוא, שיש ביניהם מי שאינו
יודע לו עדות, נמצא שהוא כולל את המושבעים בתוך
הבלתי מושבעים, ואין כאן יחוד. (50) הואיל ופירש
שמשביע את כולם, חלה שבועה על כולם, ויש כאן יחוד
עדים לכל הנמצאים בבית ללא שיעור. ומכאן אתה למד,
שיכול אדם להשביע את חבריו מספק, אם יודע לו עדות,
כשם שאתה אומר שהשבועה חלה על כל העומדים, אע"פ
שאינו יודע אם יודעים לו עדות אם לא (ר"ן שם).

י. וכן אם אמר לעדים: בואו והעידו לי שיש לי
מנה ביד פלוני, ואחר כך עמד בבית הכנסת
והשביע כל מי שידע לו עדות בוא ויעיד, ולא
באו ולא העידו - הרי אלו חייבין, שהרי תבען
תחלה⁵¹. והוא שיהיו אז⁵² בבית הכנסת, ויהיה שם
בית דין⁵³. אבל אם לא היו בפני בית דין: אם ענו
אמן - חייבין בשבועת העדות⁵⁴ לשיכפרו בעדותן
בבית דין⁵⁵; ואם לא ענו אמן - אינן חייבין⁵⁶.

(51 וייחד אותם, וזה עדיף מהמשביע את כל העומדים
בבית-הכנסת שבהלכה הקודמת, שלא ייחדם מעולם בפני
עצמם, ואילו כאן ייחדם בשעת תביעתו (רדב"ז).
(52 בשעת ההשבעה. (53) הואיל ולא נשבעו מפי עצמם,
ולא ענו אמן אחרי השבועה, צריך שישביעם בבית-דין
ויכפרו לפני בית-דין, כמבואר לעיל ה"א. שאי-אפשר
שהשבועה תהיה בחוץ, וקבלתה (זוהי כפירתם) תהיה בפני
בית-דין. (54) שהעונה אמן כמוציא שבועה מפיו,
והשבועה מפי עצמם מועילה אפילו מחוץ לבית-דין (משנה
שם ל.). (55) שהכפירה בבית-דין בלבד, כמבואר לעיל
ה"ב. (56) אפילו כשכפרו בבית-דין, הואיל ולא הושבעו
בבית-דין. כיון שאין כאן קבלת שבועה אלא ע"י כפירתם,
אינו בדין שהשבועה תהיה בחוץ וקבלתה בפני בית-דין.
ולדעת הראב"ד אין ההקפדה אלא שהכפירה תהיה בבית-
דין, אבל השבועה אינה מחוייבת בבית-דין, אפילו כשלא
ענו אמן. השווה לקמן פ"י, ה"ז.

יא. אחד המשביע עדיו בשבועה⁵⁷, או שאמר להן:
מצוה אני עליכם בשבועה, אוסרכם אני בשבועה -
הרי אלו חייבין⁵⁸. והוא שישביעם בשם⁵⁹ או בכנוי
מן הפנויים⁶⁰, כמו שבארנו⁶¹.

(57) שאומר: משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני
וכו'. (58) משנה, שם לה, א. (59) בהזכרת השם מן
השמות המיוחדים, כגון ה', אלקים, שדי, צבאות, כלשון
רבינו בפירושו למשנה שם. (60) כגון "חנון" או "רחום"
או במי ששמו "אריך אפים". (61) לעיל פ"ב, ה"ב. ושם
ה"ד מוסיף רבינו: "אמר שבועה ולא הזכיר שם... הרי
זה אסור בדבר שנשבע עליו, אבל אינו לוקה ולא מביא
קרבן... עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדים או
כינוי".

(81) הלואה. (82) בכל אלה שהזכרת. (83) קרבן אחד, שאין זו אלא שבועה אחת הכוללת את כל התביעות כאחד. (84) משנה, שבועות לג, א. הואיל ופרטו כל תביעה בפני עצמה, הרי הם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל תביעה ותביעה, השווה לעיל פ"ז, ה"ב.

טז. מִשְׁפִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָבוֹאוּ וְתַעֲדוּ לִי שֵׁשׁ לִי בֵּיד פְּלוֹנִי חֲטִים וְשַׁעֲוִירִים וְכַסְמִין⁸⁵, שְׂבוּעָה שָׁאִין אֲנִי יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת - אֵינָם חֲבִיבִין אֶלָּא אַחַת⁸⁶. שְׂבוּעָה שָׁאִין אֲנִי יוֹדְעִים לָךְ עֲדוּת שֵׁשׁ לָךְ בֵּיד פְּלוֹנִי חֲטִים וְשַׁעֲוִירִים וְכַסְמִין - חֲבִיבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת⁸⁷.

(85) מפורשת לעיל פ"ד, ה"ז. (86) משנה, שם. בהלכה הקודמת מדובר על מין אחד ותביעות חלוקות, ובנידון שלפנינו ידובר על תביעה אחת, פקדון או תשומת יד, ויש בה מינים נפרדים. (87) שם, הואיל וביטאו בשפתיהם כל מין בפני עצמו, הריהם כאילו נשבעו שבועה מיוחדת על כל מין ומין. וראה לעיל פ"ז, ה"ג.

יז. וְכֵן אִם תִּבְּעוּ אוֹתָן רַבִּים לְהַעֲדִיד לָהֶם, וְאָמְרוּ: שְׂבוּעָה שָׁאִין אֲנִי יוֹדְעִין לָכֶם עֲדוּת - אֵינָם חֲבִיבִין אֶלָּא אַחַת⁸⁸. לֹא לָךְ וְלֹא לָךְ וְלֹא לָךְ - חֲבִיבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, בְּדִרְךָ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּשִׁבְעוֹת הַפְּקָדוֹן⁸⁹.

(88) אין כאן אלא שבועה אחת כוללת ומכוונת לכולם כאחד. (89) לעיל פ"ז, ה"ד. וכל-שכן כשאמרו לא לך, לא לך, בלי וי"ו המחברת, כמבואר שם בבאורנו. ומקור דברי רבינו ב'תורת כהנים' פרשת ויקרא, על הפסוק: כי יאשם לאחת מאלה (ויקרא ה, ה). וראה בשבועות לח, א: "תני רבי חייא, הרי כאן חמש עשרה חטאות" שהכוונה לשבועת העדות, שיש בה קרבן חטאת ('תוספות' שם), ותבעו אותם חמשה אנשים.

יח. הַנִּשְׁבָּע לַחֲבֵירוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת, וְנִמְצָא שָׁאִינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת - הֵרִי זֶה פְּטוֹר, וְאֵין פָּאֵן לֹא שְׂבוּעַת הָעֲדוּת וְלֹא שְׂבוּעַת בִּטּוּי. מִפְּנֵי שֶׁשְׂבוּעַת בִּטּוּי אֵינָה אֶלָּא בְּדִכָּר שֵׁשׁ בּוֹ לֹאֹ וְהָיָה⁹⁰, וְאִם יֹאמַר: שְׂבוּעָה שָׁאִינִי יוֹדֵעַ לָךְ עֲדוּת⁹¹ - אֵין זֶה שְׂבוּעַת בִּטּוּי אֶלָּא שְׂבוּעַת הָעֲדוּת⁹²; הוֹאִיל וְלֹאֹ זֶה שֵׁשׁ בָּהּ⁹³ אֵינָה שְׂבוּעַת בִּטּוּי, כִּף הֵן שָׁבָה, שֶׁהוּא הַנִּשְׁבָּע שִׁיּוּדֵעַ לוֹ עֲדוּת⁹⁴, אֵינוֹ שְׂבוּעַת בִּטּוּי⁹⁵.

(90) ככתוב (ויקרא ה, ד) "להרע או להטיב", דבר והיפוכו, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א, ובבאורנו שם אות ב. (91) ונמצא שהוא יודע. (92) שהתורה לא חייבתו משום שבועת ביטוי להתחייב בה חוץ לבית-דין אלא משום שבועת העדות, ואינה אלא כשכפר בבית-דין וראוי להעיד, ובדבר שיש בו ממון (שבועות כה: וברש"י). (93) השלילה שבשבועה זו, שנשבע שאינו יודע לו עדות. (94) ונמצא שאינו יודע. (95) ונמצא פטור מכלום.

יט. דָּכָר בְּרוּר הוּא, שֶׁהַנִּשְׁבָּע לַחֲבֵירוֹ שֶׁהָעֵיד לוֹ

ממון, שאין זה התובע בעל-דין עצמו, לעיל ה"ז. (64) פרט אם תבעם להעיד לו שהוא כהן או לוי, לקמן פ"י ה"ג. (65) פרט לקרקעות ועבדים. ושטרות שאין גופם ממון, לעיל ה"ג. (66) ובכתי" התימנים: לבדה, פרט לעדי קנס, שעדותם עם כפירת הנתבע היא המחייבתו, לעיל ה"ד. (67) פרט אם קדמו ונשבעו קודם שיתבעם, לעיל ה"ו-ז. (68) לעיל ה"ז. (69) אע"פ שלא ייחדם בעת השבועה, לעיל ה"י, "שהרי תבעם תחילה".

יד. כָּל מְקוֹם שֶׁאֲמָרְנוּ פְּטוֹר - פְּטוֹר מִשְׂבוּעַת הָעֲדוּת, אֲכָל חֵיב בְּשִׁבְעוֹת בִּטּוּי⁷⁰. וְהוּא שֶׁנִּשְׁבָּע אוֹ שֶׁעָנָה אָמֵן⁷¹ אִם הִשְׁבִּיעוּ אַחֵר, שֶׁהָרִי נִשְׁבָּע עַל שֶׁקָּרָא⁷². אֲכָל הַמַּחֲבִיב בְּשִׁבְעוֹת הָעֲדוּת, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא נִשְׁבָּע עַל שֶׁקָּרָא וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְזִיד - אֵינוֹ חֲבִיב⁷³ מִשּׁוֹם שְׂבוּעַת בִּטּוּי⁷⁴, אֶלָּא מִשּׁוֹם שְׂבוּעַת הָעֲדוּת בְּלִבָּהּ⁷⁵. שֶׁהָרִי הַקְּתוּב הוֹצִיא שְׂבוּעַת הָעֲדוּת מִכָּלִל שְׂבוּעַת בִּטּוּי לַחֲבִיב⁷⁶ הַמְּזִיד בָּהּ בְּשׁוּגָג בְּקִרְבָּן⁷⁷ אֲכָל לֹא בְּמִלְקוֹת⁷⁸; שֶׁנֶּאֱמַר: לְאַחַת⁷⁹ מֵאֵלֶּה - בְּמִין אֶחָד מִמֵּינֵי שְׂבוּעוֹת אֲתָה מַחֲבִיב הַנִּשְׁבָּע, וְאִי אֲתָה מַחֲבִיב פְּשָׁנִי מִיָּנִין עַד שִׁיְהִיָּה חֵיב בְּדִין שְׂבוּעַת הָעֲדוּת וּבְדִין שְׂבוּעַת בִּטּוּי⁸⁰.

(70) שבועות מט, ב. לענין הפטורים משבועת השומרים שחייבים בשבועת ביטוי, והוא-הדין לפטורים משבועת העדות (כסף-משנה). והשווה לעיל פ"ז, ה"ב-ג. ובכתי" התימנים, הנוסח: "כל מקום שאמרנו פטור משבועת העדות אבל חייב בשבועת ביטוי, הוא שנשבע" וכו'. (71) שהוא כמוציא שבועה מפיו. (72) אבל אם הושבעו מפי אחרים וכפרו ולא ענו אמן, אינם חייבים בשבועת ביטוי, שהרי לא נשבעו כלל, וראה לקמן פ"י בסוף ה"ז. (73) מלקות. (74) שאם נשבע לשקר במזיד - לוקה. לעיל פ"א, ה"ג. (75) קרבן עולה ויורד. (76) בשבועת העדות. (77) שבועות לא, ב: "בכולם נאמר ונעלם, וכאן (בשבועת העדות) לא נאמר ונעלם - לחייב על המזיד כשוגג". (78) משום שבועת ביטוי במזיד, נוסף על קרבנו משום שבועת העדות. (79) ולא נאמר "באחת מאלה". (80) באחד (שבועות כה:). והרי זה כמו שאמרו (כתובות לב:): "כדי רשעתו - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות" ('תורה תמימה' ויקרא ה, ה). ורש"י בשבועות לו, א - מסביר, שאין לחייב מלקות בשבועת העדות, שאין בה התראה ודאית, כי מי יודע שהם יודעים לו עדות, ויוכל להתרות בהם. וב'תוספות' שם נמקו: משום שאי-אפשר לידע אם הם מזידים, שיכולים לומר שכחנו. וכן ברא"ש שם פ"ד, אות יט.

טז. מִשְׁפִּיעַ אֲנִי עֲלֵיכֶם אִם לֹא תָבוֹאוּ וְתַעֲדוּ לִי שֵׁשׁ לִי בֵּיד פְּלוֹנִי וְתַשׁוּמַת יָד⁸¹ גִּזְל וְאַבְדָּה, שְׂבוּעָה שָׁאִין אֲנִי יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת⁸² - אֵינָם חֲבִיבִין אֶלָּא אַחַת⁸³. שְׂבוּעָה שָׁאִין אֲנִי יוֹדְעִין לָךְ עֲדוּת שֵׁשׁ לָךְ בֵּיד פְּלוֹנִי וְתַשׁוּמַת יָד גִּזְל וְאַבְדָּה - חֲבִיבִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת⁸⁴.

נדר, ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום צד, שאין בית דין יורדים לנכסיו אם אינו רוצה לקיים נדרו וכי'.

- ג. תבען להעיד לו שהוא כהן או לוי או שאינו כן
גרושה⁹ או כן חלוצה¹⁰, וכפרו ונשבעו - פטורין
משבועת העדות, שאין כן עדות ממוין¹¹.

9) וכשר לכהונה, כי הנולד מגרושה לכהן הוא חלל ופסול לכהונה. (10) שלא חלצה אמו ליבמה, והחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים וזרעה מכהן חללים מדבריהם. (11) ואין חייבים על שבועת העדות אלא כשיש בה כפירת ממון.

- ד. תבען שיעידו לו שחבל בו בנו¹², ושהדליק פלוני גדישו בשבת¹³, ושאנס פלוני או פתה בתו המארכסה¹⁴, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאם העידו עדות זו - יתחייב הנתבע מיתת בית דין, ואינו חייב תשלומין¹⁵, כמו שבארנו בהלכות נערה. וכן כל פיוצא בזה¹⁶.

12) עשה בו חבורה וחייב הבן מיתת חנק. (13) וחייב סקילה משום מבעיר בשבת, שהיא מלאכה גמורה. (14) והבא על נערה המאורסה חייב סקילה. (15) דמי חבלה, או הבערת הגדיש, או קנס ובושת ופגם באונס או מפתה, שהלכה היא: "אין אדם מת ומשלם". (16) שחבל בו חברו בשבת, שחייב סקילה משום חובל בחבורה בשבת. וסובר רבינו, שמה ששנינו שם במשנה: "שאנס פלוני את בתו" (של פלוני) הכוונה לבת מאורסה, שהבא עליה בסקילה, אולם בפירושו למשנה שם מפרש אחרת, שאנס פלוני את בתו של פלוני, ואינו יכול להשביעם בשביל זולתו, שאין הוא התובע, והרי זה כמשיבם להעיד "שיש לפלוני ביד פלוני ממון, שהם פטורים, שאין זה התובע, בעל דין עצמו".

- ה. היה עד אחד וכפר והשביעו - פטור משבועת העדות, שאין עדות עד אחד מחייבת ממוין¹⁷.

17) אלא שבועה בלבד. ואף על פי שעדות זו גורמת לו ממון, שאם לא יישבע הנתבע יתחייב לשלם לתובע (ורוב בני אדם אינם נשבעים לשקר - והיה משלם). - דבר שגורם לממון אינו כממון, שהרי אפשר שיישבע הנתבע ולא ישלם.

- ו. תבע את שני עדיו שיעידו לו שזנתה אשתו, וכפרו ונשבעו - הרי אלו חייבין בשבועת העדות; שאילו העידו - היו מפסידין לה כתבתה¹⁸ ויפטר זה שתבען, והרי כפרו בעדות ממוין.

18) שהאשה שזנתה תחת בעלה אין לה כתובה.

- ז. תבע עדי קנוי¹⁹ או עדי סתירה²⁰ וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאילו העידו - אין חייב ממוין כן, אלא להשקותה בלבד. ואף על פי שעדות זו גורמת לה שתפסיד כתבתה אם לא תשתה²¹ - דבר שגורם לממון אינו כממון, שהרי אפשר שתשתה²² ולא תשבר²³ כתבתה.

- 1 והוא לא העיד, או שלא העיד לו והוא העיד - הרי זה חייב משום שבועת בטוי⁹⁶, ואין כן שבועת עדות כלל⁹⁷.

96) שבועות שם, שהרי ישנה בהן ולא, ואע"פ שאינה בלהבא (= בעתיד), שהרי אינו יכול להשבע שלא יעיד לו עדות, אם ידע שזוהי שבועת שוא, וכמבואר לעיל פ"ה, הט"ו - אין אנו מקפידים בשבועת ביטוי שתהא גם בלהבא, כמבואר שם ה"א. וכדעת רב בשבועות שם. 97) שאינה אלא בלהבא: משיבני עליכם שתבואו ותעידוני.

יום שלישי י"א שבט ה'תשע"ז

פרק עשירי

1) שבועת העדות על דבר שאין בו חיוב ממון, על דבר שיש בו הפסד ממון וחיוב מיתה, עד אחד מתי יתחייב בשבועת העדות.

- א. היו עדיו או אחד מהן פסול² או קרוב³, ואפלו מפסולי עדות של דבריהם⁴, או שהיה המלך אחד מעדיו, שאינו ראוי להעיד⁵, או שהיה עד מפי עד⁶, וכפרו ונשבעו - פטורין משבועת העדות; שאילו (הודו) העידו - לא היו מחייבין בעדותן ממוין⁷.

2) לעדות. כגון גולן שהוא פסול מן התורה להעיד, וכן כל מי שעבר עבירה, שחייבים עליה מלקות מן התורה, נקרא רשע ופסול להעיד. (3) לתובע, או לנתבע, וקרוב פסול לעדות. שנאמר "לא יומתו אבות על בנים" - בעדות בנים. והוא הדין לשאר קרובים. (4) מדברי חכמים. שעבר עבירה, שהחיוב שבה הוא רק מדרבנן, כגון שאכל בשר עוף בחלב או חילל יום טוב שני של גלויות. וכן המשחקים בקוביא או מפריחי יונים שאין להם אומנות אחרת אלא זו, הרי הם גולנים מדבריהם ופסולים להעיד, שנקראים עדי חמס. (5) מן התורה, שנאמר "שום תשים עליך מלך" - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין ודרך ביזיון הוא לו. וכן נראה מדברי רבינו בהלכות מלכים פרק ג, הלכה ז, שכתב: "מלכי בית דוד, דנים אותם ומעידים עליהם" ואילו: "הם מעידים" לא כתב, כי כאמור, אינם ראויים להעיד. (6) שהם לא ראו בעצמם, אלא שמעו עדות זו מפי עדים אחרים, וממילא אינם כשרים להעיד. (7) והתורה אמרה: "אם לא יגיד ונשא עונו" - בראויים להגדה הכתוב מדבר. ואף על פי שפסולי עדות מדבריהם, כשרים מן התורה להעיד, - הואיל וסוף-סוף אם יעידו לא נקבל עדותם, אין אלו ראויים להגדה.

- ב. משיבני אני עליכם שתבואו ותעידו לי שאמר איש פלוני שיתן לי מאתים זוז ולא נתן, וכפרו - הרי אלו פטורין משבועת העדות; שאם העידו בדבר זה - לא יתחייב הנתבע ממוין באמירתו⁸. וכן כל פיוצא בזה.

8) שהיה יכול לומר חזורני בי, וכתב התוספות יום טוב שם: "ואפילו הוא עני אין המבטיח חייב ליתן לו, אלא מטעם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"א שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשבועת העדות. (30) כגון, שתפסה מטלטלין בחיי בעלה ומחזיקה בהם. ואילו העיד לה זה, הייתה מעכבתם בכתובתה. ואם לא תפסתם בחיי הבעל, אין מטלטלי היתומים משועבדים לכתובתה - מדין התלמוד, ואין תפיסתה מועילה לה. (31) המשוועבדת לכתובתה. (32) שאין דין שבועת העדות נהגה בעדות קרקע. (33) אפילו כשיהיו שני עדים.

(19) שהתרה לאשתו בפניהם שאל תיסתר עם איש פלוני. קינוי - מלשון הכתוב "וקנא את אשתו" ואין קינוי אלא לשון התראה. (20) שראוה נסתרת עם אותו פלוני, שאסר לה להסתתר עמו, והרי היא אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים ויבדק הדבר. (21) שאם אמרה איני טמאה ואיני שותה אין כופים אותה לשותות אלא תצא בלא כתובה. (22) ותימצא טהורה. (23) תפסיד.

יג. השביע עדיו בבית דין וכפרו שגיהם באחת, כגון שהתחיל השני לכפר בתוך כדי דבורו של חברו - שגיהם חבין בשבועת העדות, וכל אחד ואחד מביא חטאתו³⁴ על שבועתו. כפר הראשון, ושניה העד השני יותר מדי דבור ואחר כך כפר - הראשון חייב בשבועת העדות, והשני פטור משבועת העדות; שאילו הודה זה השני - לא היתה עדותו מחייבת ממון³⁵.

ח. הרי שקנא לאשתו ונסתרה בעדים, וזנתה בעד אחד אחר הקנוי והסתירה, והשביע עד זה שיבוא ויעיד, וכפר - חייב בשבועת העדות; שאף על פי שהוא עד אחד, אלו העיד עדות זו - היתה יוצאה בלא כתבה, כמו שבארנו בהלכות סוטה.

ט. וכן כל עד אחד שמחייב ממון בעדותו, אם כפר ונשבע או שהשביעו בבית דין וכפר - חייב משום שבועת העדות.

(34) קרבן חטאת, והוא קרבן עולה ויורד. (35) ואף על פי שעד אחד מחייב את הנתבע שבועה, ושמה לא יישבע וישלם, כבר הורה רבינו שדבר הגורם לממון אינו כממון.

יד. הודה אחד וכפר אחד - הכופר חייב, בין שקפר בתחלה בין שקפר בסוף³⁶. כפרו שגיהם באחד, וקדם האחד והודה בתוך כדי דבור - הרי זה פטור³⁷, והעומד בכפירתו חייב בשבועת העדות³⁸.

י. פיצד? כגון שהיה הנתבע והנתבע חשודין על השבועה²⁴, שאין משביעין אותם, והשביע לעד אחד שיבוא ויעיד לו שיש לו ביד זה מנה²⁵, וכפר - הרי זה חייב משום שבועת העדות; שאילו העיד - היה הנתבע הזה משלם ממון בעדותו, כמו שיתבאר בהלכות טוען²⁶. וכן כל פיצא בזה²⁷.

(24) להישבע לשקר, או שהיו פסולים לעדות משום עבירה, הרי הם חשודים על השבועה. (25) מאה זוז. (26) פרק ב, הלכה ד "תקנת חכמים היא, שכל המחוייב שבועה ... אם היה חשוד, הרי התובע נשבע מדבריהם ונוטל מה שטען, היו שניהם חשודים חזרה שבועה למחוייב לה, שהוא הנתבע, ומתוך שאינו יכול להישבע משלם". (27) מעשה, באחד שחטף לשון כסף מחבירו בפני עד אחד ואמר: כן, חטפתי אבל שלי חטפתי, ואמר ר' אבא: הרי זה מחוייב להישבע ואינו יכול להישבע ומשלם. נמצא המשביע עד אחד כזה שיבוא ויעיד, שראה פלוני חוטף, הרי זה עד המחייב ממון בעדותו, ויתחייב משום שבועת העדות.

(36) שאילו היה מודה היה מחייב הנתבע לשלם, נמצא הפסידו ממון בכפירתו. ואפילו כפר לאחר כדי דיבורו של העד הראשון, חייב. שהרי אילו הודה הייתה עדותו מחייבת ממון. (37) ואפילו בתוך כדי דיבורו של חברו. (38) ואפילו יודה לאחר כפירתו לא ייפטר אלא קודם שנשבע, אבל לאחר שבועתו אם יודה לאחר כדי דיבור - חייב.

טו. השביע שתי פתים³⁹ עדים ושתייהן ראיות להעיד⁴⁰, וכפרה פת ראשונה ואחר כך כפרה פת שניה - הראשונה פטורה משבועת העדות; מפני שהן סמוכין על עדות שניה, ואפשר להוציא הממון בעדות הפת האחרת, ונמצא זה הנתבע אינו חייב לשלם בעדות אלו שקפרו לבדה. היתה הפת השניה קרובין לתובע או לנתבע בנשותיהן⁴¹, והרי הן גוססות⁴² - אף הראשונה חייבת; שהרי השניה בעת כפירת הראשונה לא היתה ראיה להעיד, ואף על פי שבמהרה יהיו ראויין פשימתו אלו הגוססות⁴³. ואם כפרה השניה אחרי שמתו נשותיהן - חבין בשבועת העדות⁴⁴.

יא. האשה שהשביעה עד אחד שיעיד לה במיתת בעלה, וכפר - חייב בשבועת העדות; שאילו העיד - היתה נשאת ונוטלת כתבתה²⁸.

(28) מירושי בעלה. כי הלכה היא, כל אשה המותרת להינשא אחרי מות בעלה הראשון נוטלת כתובתה מירושיו, ואפילו כשנישאת על פי עד אחד היודע במיתת בעלה.

יב. כמה דברים אמורים²⁹? כשהיה לה לגבות כתבתה מן המטלטלין³⁰; אבל אם אין לה לגבות כתבתה אלא מן הקרקע³¹ - הרי זה פטור משבועת העדות³². וכן אם היו שנים³³. שהמשביע עדי קרקע - פטורין, כמו שבארנו.

(29) שהעד הכופר במיתת בעלה, הפסידה כתובתה וחייב

(39) זוגות. (40) שאינם קרובים ולא פסולים לעדות. (41) שהיו נשותיהם אחיות זו לזו. (42) חולות אנושות ונוטות למות. ועניין גוסס, שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגורנו מפני צרות החזה. (43) ורוב גוססים למיתה,

מרבצון. כל זה כשלא ענה אמן, אבל אם ענה אמן, הרי זה כנשבע מעצמו, שאם ידע עדות שיעיד לו, וכשבא וכפר לפני בית דין - במקום ההגדה - עובר על שבועתו שמחוץ לבית דין.

יח. השביעין בבית דין וכפרו⁵⁴, וְחָזַר וְהִשְׁבִּיעַן
אֲרָבַע וְחָמֵשׁ פְּעָמִים וְהָן פּוֹפְרִין עַל כָּל אַחַת וְאַחַת,
בֵּין חוּץ לְבֵית דִּין בֵּין בְּפָנֵי בֵּית דִּין, וְאִפְלוּ עָנּוּ אָמֵן
אוּ נִשְׁבְּעוּ מִפִּי עֶצְמָן פֶּעַם אַחֵר פֶּעַם - אֵינָן חֲזִיבִין
מִשּׁוֹם שִׁבְעוֹת הָעֵדוּת אֲלֵא אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁאֲחֵר
שֶׁכִּפְּרוּ בְּבֵית דִּין, אִם חָזְרוּ וְהוֹדוּ - אֵין עֵדוּתָן
מוֹעֵלָת כָּלוּם.⁵⁵

(54 בבית דין. (55 מכיוון שהגידו (אין אנו יודעים לך) בבית דין, שוב אינם חוזרים ומגידים, וממילא נשאר כל השבועות שאחר הכפירה לבטלה, כמבואר בסמוך. אבל כשכפרו חוץ לבית דין, עדיין הם ראויים להעיד ולהגיד בבית דין שיודעים לו עדות, כי ההגדה שמחוץ לבית דין אינה מועילה כלום.

יט. נמציאת למד, שְׁכַל הַשְּׁבִיעוֹת שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אַחֵר
שֶׁכִּפְּרוּ בְּבֵית דִּין - הֵן עַל כְּפִירַת עֵדוּת שֶׁאֵינָהּ
מְחִיבַת מִמּוֹן⁵⁶, שֶׁהֵן פְּטוּרִין עֲלֶיהָ מִשְׁבִּיעוֹת הָעֵדוּת
וְחֲזִיבִין בְּשִׁבְעוֹת פְּטוּרִין⁵⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(56 שאפילו העידו לו, לא הייתה עדותם מתקבלת. (57 שהרי נשבעו לשקר.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1 מצות-עשה שישבע המחוייב בשבועה - בשם ה', שבועת הדיינים מהי, שבועה שתקונה חכמי התלמוד ומה בינה לשבועת הדיינים, האיומים על הנשבע שבועת הדיינים.

א. כְּשֶׁם שֶׁשְׁבִיעוֹת שְׁוֹא וְשֶׁקֶר בְּלֹא תַעֲשֶׂה², כֶּן
מִצְוֹת עֲשֵׂה שִׁישְׁבַע מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבִיעוֹת בְּבֵית דִּין³
בְּשֵׁם⁴; שֶׁנֶּאֱמָר: וּבִשְׁמוֹ תִשָּׁבַע - זוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה⁵.
שֶׁהַשְּׁבִיעוֹת בְּשֵׁמוֹ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ - מִדְּרָכֵי הָעֲבוּדָה
הֵיא, וְהַדּוֹר וְהַדּוֹשׁ גָּדוֹל הוּא לְהִשָּׁבַע בְּשֵׁמוֹ⁶.

(2 ראה לעיל פ"א, ה"זח. (3 ראה להלן ה"הו. (4 בהזכרת שם שמים או בכינויו, כמבואר להלן ה"חט. (5 תמורה ג: וכן אמרו (שבועות לה:). "הואיל ואמרה תורה השבע ואל תשבע", ומפרש רש"י שם: השבע - שבועת ה' תהיה בין שניהם, אל תשבע - ולא תשבעו בשמי לשקר. (6 השווה ספר המצוות לרבינו, עשה ז' שצונו להשבע בשמו כשנצטרך לקיים דבר מהדברים או להכחישו, כי בזה תהיה הגדולה והכבוד והעילוי. והוא אמרו יתברך: ובשמו תשבע". וראה בהשגת הרמב"ן שם. ולדעת ה"קנאת סופרים" שם, לא נתכוין רבינו אלא אם רצה להשבע (ולא לשלם), שהוא חייב להשבע בשמו, ואם נשבע שלא בשמו עבר על מצות-עשה של "ובשמו תשבע". אבל אם רצה לשלם ולא נשבע, ודאי שלא עבר על מצות-עשה, כי אין השבועה מצוה חיובית.

ובייחוד כששתיהן גוססות, ואפילו רק אחת מהן תמות תיפסק קריבותם ויוכשרו להעיד, בכל זאת, הגוסס - דינו כחי לכל דבר. וראוי להעיר, שרש"י שם מפרש, שהעדים היו קרובים זה לזה בנשותיהם, ואילו רבינו מפרש, שהיו קרובים לתובע ולנתבע בנשותיהם. כיוון רבינו לומר, ששני העדים היו קרובים, אחד לתובע ואחד לנתבע, ולפיכך אומרת הסוגייה שם, ששתיהן גוססות, כי אם רק אחת תמות יוכשר עד אחד, ועדיין יישאר העד השני קרוב, ואין עד אחד מחייב ממון, אבל כששתיהן ימותו גם מצד התובע וגם מצד הנתבע, יתרחקו שניהם ויוכשרו להעיד. (44 ומדובר שכשראו העדות היו רחוקים, באופן שהייתה התחלת העדות (בשעת ראייה) וסופה (בשעת ההגדה) בכשרות, וכמבואר בבבא בתרא קכח. "כל שתחילתו או סופו בפסלות - פסול, תחילתו וסופו בכשרות - כשר".

טז. הַתּוֹבֵעַ אֶת הָעֵדִים לְהַעִיד לוֹ וְכִפְּרוּ⁴⁵,
וְהַשְּׁבִיעַן⁴⁶ וְעָנּוּ אָמֵן⁴⁷, וְהַשְּׁבִיעַן אֲרָבַע וְחָמֵשׁ
פְּעָמִים וְהָן עוֹנִין אַחֵר כָּל שְׁבִיעוֹת וְשְׁבִיעוֹת חוּץ
לְבֵית דִּין, וְכִשְׁבָּאוּ לְבֵית דִּין הוֹדּוּ וְהַעִידוּ - הָרִי
אֵלוֹ פְּטוּרִין מִשְׁבִּיעוֹת הָעֵדוּת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁴⁸. וְאִם
בָּאוּ לְבֵית דִּין וְעָמְדוּ בְּכַפִּירָתָן - חֲזִיבִין עַל כָּל אַחַת
וְאַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁבִיעוֹת שֶׁחוּץ לְבֵית דִּין⁴⁹.

(45 שאמרו לו: אין אנו יודעים לך עדות. (46 משביעני עליכם אם אמת מה שאמרתם. (47 שזוהי קבלת שבועה, אבל אם שתקו אחר השבועה, אין כאן קבלת שבועה. (48 "הכפירה בבית דין בלבד, שנאמר, אם לא יגיד ... מקום שיגיד ויועיל הוא, שאם לא יגיד שם יתחייב". (49 שהכפירה מכוונת כלפי כל השבועות שקדמו לה.

יז. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים⁵⁰? בְּשִׁעָנּוֹ אָמֵן; אֲכָל אִם
לֹא עָנּוּ אָמֵן אֲלֵא כִּפְּרוּ עַל כָּל שְׁבִיעוֹת וְשְׁבִיעוֹת⁵¹,
הוֹאִיל וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁבִיעוֹת מִפִּיהֶם וְלֹא עָנּוּ אָמֵן⁵²
- הָרִי אֵלוֹ פְּטוּרִים, עַד שֶׁיִּשְׁבְּעוּ בְּבֵית דִּין וְיִכְפְּרוּ
בּוֹ שֵׁם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵³.

(50 שהשבעתם חוץ לבית דין מחייבתם קרבן. (51 שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות. (52 שהוא כמוציא שבועה מפיו. (53 והראב"ד חולק ואומר: "טעות גדולה נכנסה בו" שלא מצאנו בכל המשנה שתהא שבועת העדות דווקא בבית דין, ולא נחלקו רבי מאיר וחכמים אלא בכפירת העדות אם צריכה להיות בבית דין בלבד אבל השבועה הכול מודים, שהיא מחייבת אפילו חוץ לבית דין. וב"נודע ביהודה" ליורה דעה סימן סו מסביר את דעת רבינו בזה, היות ושבועה בעל כורחו אינה חלה, ואף שאין הנשבע צריך לענות אמן, בכל זאת עליו להוכיח, שהוא מקבל השבועה. הוכחה זו מתבטאת בהשיבו: איני יודע לך עדות. ואם השביעו חוץ לבית דין וכפר בבית דין ואמר איני יודע לך עדות, מה היא הראיה, שעל השבועה הוא משיב, שמא לא קיבל שבועתו כלל, ואף אם השיבו כך חוץ לבית דין, תשובה שמחוץ לבית דין אינה כלום, שהרי הכפירה אינה אלא בבית דין, לפיכך צריך שגם ההשבעה תהיה בבית דין, ואז אם יכפור בבית דין תתפרש כפירתו כקבלת השבועה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"א שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ב. ואסור להשבע בדבר אחר עם שמו. וכל המשתף
2 דבר אחר עם שם הקדוש ברוך הוא בשבועה -
3 נעקר מן העולם.⁷ שאין שם⁸ מי שראוי לחלק לו
4 כבוד ששבעין בשמו אלא האחד ברוך הוא.⁹
(7) סנהדרין סג. "שנאמר (שמות כב, יט) בלתי לה' לבדו".
(8) שימוש לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול
מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם. ורבינו העתיקו
מערבית לעברית (ר') שמואל אבן תיבון בפתיחתו למורה-
נבוכים). והשוה ה' יסודי התורה פ"א, ה"א. (9) אמנם
מצינו במלכים-ב ד, ל "ותאמר אם הנער חי ה' וחי נפשך
אם אעזובך". לא נשבעה זו בחיי הנביא - לשתף שמו עם
שם ה', אלא בנפש הנביא, שהיא מקור הנבואה, כאילו
אמרה חי ה' אשר נתן לך נפש נבואה - אם אעזובך (רדב"ז).
וב'תורה תמימה" לשמות כב, יט, מוסיף להביא ממלכים-ב
ב, ד, שאלישע אמר לאלהיו "חי ה' וחי נפשך". ומפרש,
שכפילות הלשון: חי חי, מורה על פירוד השיתוף. כי אילו
אמר: חי ה' ונפשך אם אעזובך, היה זה משתף שם שמים
ודבר אחר, אבל כשפרט חי ה' וחי נפשך, הרי הן שתי
שבועות נפרדות זו מזו, כסברת התלמוד קדושין מו.
בהבחנת הלשון בסגנון כזה. ומותר להשבע בחיי הנביא,
כשכוונתו להקב"ה ששלחו, כלשון רבינו בספר המצוות
עשה ז: "ועל זה הצד תשבע אומתנו בשם משה רבינו (ראה
ביצה לח. "משה! שפיר קאמרת" - ומפרש רש"י: ביקרת
משה נשתבע) כאילו הנשבע נשבע באדון או במי ששלחו".
וראה לקמן פי"ב, ה"ג.

(16) שחבצו. (17) נכסי דניידי, הנדים ומטלטלים ממקום
למקום. פרט לקרקעות, שאין נשבעים עליהם מן התורה,
שנאמר (שמות כב, ט) "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים
לשומר" - פרט לקרקעות שאינם מטלטלים כמו כלים (בבא
מציעא נז: וה' טוען ונטען פ"ה, ה"א). אבל נשבע עליהם
שבועת היסת, שהיא תקנת חכמי התלמוד, כמבואר בהל'
טוען ונטען שם. והשוה לעיל פ"ז, ה"ד. (18) הרי זה
משלם מה שהודה ונשבע על השאר, שנאמר בפרשת
שבועת השומרים (שמות כב, ח) "אשר יאמר כי הוא זה"
הרי שמודה במקצת וכופר בשאר (בבא קמא קו: ושבועות
לט:), אבל כפר בכל - פטור משבועת התורה ואינו נשבע
אלא שבועת היסת (שבועות מ:). (19) כלל הוא: "כל
מקום ששנים (שני עדים) מחייבים אותו ממון, עד אחד
מחייבו שבועה" (שם מ:). (20) של התובע. (21) על
טענת ספק. של התובע. (22) וסימן לכל שלש שבועות
אלו: ש' מ' ע'. שומר, מודה במקצת, עד אחד מכחישו
(מעשה רוקח).

- 5 ג. ומתיר לאדם להשבע על המצוה לעשותה¹⁰, כדי
6 לזרז את עצמו¹¹, ואף על פי שהוא משבע עליה
7 מהר סיני¹²; שנאמר: נשבעתי ואקיימה לשומר
8 משפטי צדקך¹³.
(10) ואין זה כמזכיר שם שמים לבטלה. (11) לקיימה.
(12) ואין שבועה חלה על שבועה, ראה לעיל פ"ה, ה"א
וה"ח. (13) נדרים ח. הרי שאפילו כשרים שנמנעים
משבועה, נשבעים הם בכך, שהרי דוד היה נוהג כן (ר"ן).
ורש"י בחגיגה י. אומר: מצוה שיהא אדם נשבע לקיים
מצוה.

(23) כגון כל הנשבעים ונוטלים המנויים במשנה, שבועות
פ"ו, מ"א. (24) וחילוקי דינים הרבה ישנם בין חייב
שבועת התורה, לחייב שבועת המשנה שחכמי המשנה
תקנוה. (25) ונקראת גם שבועת המשנה שחכמי המשנה
תקנוה. (26) פעל שכיר התובע את השוכר לשלם לו שכר
עבודתו, הלה אומר נתתי והשכיר אומר לא נטלתי, הרי זה
נשבע ונוטל שכרו (שבועות פ"ז, מ"א). (27) שמודה
המלוה בעל השטר, שנפרע מקצתו, נמצא שהסכום הנקוב
בשטר, נפגם ונסחר, והלוה טוען שכבר פרע הכל, נשבע
המלוה על השאר ונוטל (שם מ"ז, ובכתובות פז:).
(28) שאין התובע טוען טענת ודאי אלא טענת שמא.
(29) שאחד תובע את חברו, שמא עכבת משלי. (30) שקיבל
שדה מחברו לזרעה ויחלקו בתבואתה, האריס ובעל השדה
כפי המוסכם ביניהם למחצה או לשליש ורביע. ואלה הואיל

- 9 ד. שבועה זו שמשפיעין הדינים למי שנתחייב
10 שבועה, היא הנקראת שבועת הדינין¹⁴. בין שהיה
11 חייב בשבועה זו מן התורה, בין שהיה חייב בה
12 מדברי סופרים¹⁵.

(14) כלשון המשנה (שבועות פ"ו, מ"א). פרט לשבועת
ביטוי ועדות ופקדון, שלא חייבוהו הדינים להשבע, אלא
מעצמו הוא נשבע (תפארת ישראל, שם). (15) מדברי
חכמים, חוץ משבועת היסת, אעפ"י שהדינים מחייבים
אותו להשבע, אינה נקראת שבועת הדינים, כמבואר בסמוך
ה"ז.

- 13 ה. שלשה מיני שבועות הן שחייבין בהן מן התורה,
14 ואילו הן: מי ששטענו¹⁶ חברו מטלטלין¹⁷, והודה

י. וְכִיצַד מִפִּי הַדִּינִין? כְּגוֹן שֶׁאָמְרוּ לוֹ: מִשְׁפִּיעִין
אֲנִי אוֹתָךְ בְּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ בְּמִי שֶׁשָּׁמְנוּ חֲנוּן,
שֶׁאֵין לָזֶה בִּדְדָךְ כָּלוּם, וְהוּא עֹנֶה אִמָּן.⁴³ אוֹ
שֶׁאָמְרוּ: הֲרִי פְלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי אֲרוּר לֵה' אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל, אוֹ לְמִי שֶׁשָּׁמְנוּ חֲנוּן, אִם יֵשׁ לְפְלוֹנִי אֶצְלוֹ
מָמוֹן וְלֹא יוֹדֵה לוֹ, וְהוּא עֹנֶה אִמָּן. זֶה הִיא שְׁבוּעַת
הַדִּינִין.⁴⁴

(43) שכל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה מפיו, כמפורש לעיל פ"ב, ה"א. וכן שנינו במשנה שבועות לו: "משביעך אני ואמר אמן - חייב". (44) מדין התלמוד. אבל כבר תקנו הגאונים, שאין משביעים עכשיו לא בשם ולא בכינוי, כדי שלא יחרב העולם ע"י החוטאים (הנשבעים לשקר) שרבו, ותקנו להחרים בעשרה בארור, ומחרימים עליו בשופרות ובכיווי נרות... לאיים עליו, שאם יחטא - לעצמו יחטא (הראב"ד, ומעין זה ברש"י לשבועות לח:).

יא. הַדִּינִין שֶׁהַשְּׁבִיעִי בְּלֹא נְקִיטַת חֶפֶץ⁴⁵ בִּידוֹ - הֲרִי אֵלָיו טוֹעִים, וְחֹזֵר וְנִשְׁבַּע וְסִפֵּר תוֹרָה בִּידוֹ.⁴⁶ וְאִם אָחֻז תְּפִלִּין בִּידוֹ וְהַשְּׁבִיעֹהוּ - אֵינּוּ חֹזֵר וְנִשְׁבַּע; שֶׁהֲרִי אָחֻז תוֹרָה בִּידוֹ, וְכִמוֹ סֵפֶר הָיָה.⁴⁷ הַשְּׁבִיעֹהוּ⁴⁸ מִיָּשֵׁב - אֵינּוּ חֹזֵר וְנִשְׁבַּע.

(45) קדוש, ראה לעיל ה"ח ובביאורנו שם. (46) נעשו כמי שטועה בדבר משנה, שחוזר, ומה שעשה כאילו לא עשה (שבועות שם). ואע"ג שלא נזכר דין זה במשנה, - הואיל ורב השמיע דין זה, הרי זה חשוב כדבר משנה (רש"י שם). (47) ונאמר בהם (שמות יג, ט) "למען תהיה תורת ה' בפיך". (48) בדפוס רומי, מתחילה כאן ההלכה הבאה. הואיל ותלמיד חכם נשבע מיושב אפילו לכתחילה, שורת הדין שתהא כשרה בדיעבד אצל כל אדם. כשם שאמרו בשבועות שם, שתלמיד חכם נשבע לכתחילה בנקיטת תפילין, ושאר כל אדם שנשבעו בנקיטת תפילין אינם חוזרים ונשבעים (בית-יוסף לחו"מ סימן פז).

יב. תְּלָמִיד חָכָם⁴⁹ - לְכַתְּחִלָּה מִשְׁפִּיעִין אוֹתוֹ מִיָּשֵׁב⁵⁰ וְתַפְלִין בִּידוֹ, וְאֵינּוּ צָרִיךְ לְטַל סֵפֶר תוֹרָה, אֶלָּא תְּפִלִּין בְּכַפּוֹ חֶפֶץ הוּא.⁵¹ וְנִשְׁבַּע בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.⁵²

(49) ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. (50) מפני כבודו. (51) שבועות שם. (52) לעיל ה"ח.

יג. אֵין בֵּין שְׁבוּעַת הַסֵּת לְשְׁבוּעַת הַדִּינִין אֶלָּא נְקִיטַת חֶפֶץ, שֶׁאֵין הַנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת אוֹחֻז סֵפֶר תוֹרָה⁵³; אֶלָּא מִשְׁפִּיעִין אוֹתוֹ בְּשֵׁם אוֹ בְּכִנּוּי, בְּשְׁבוּעָה אוֹ בְּאֵלָה, מִפְּנֵי אוֹ מִפִּי בֵּית דִּין, כְּמוֹ שְׁבוּעַת הַדִּינִין. וְכִבֵּר נִהְגוּ הַפֶּל לְהִיּוֹת סֵפֶר תוֹרָה בְּיַד חֲזָן⁵⁴ הַכְּנֶסֶת אוֹ שֶׁאֵר הָעָם בַּעַת שֶׁמִּשְׁפִּיעִין שְׁבוּעַת הַסֵּת, כְּדִי לְאִים עָלָיו.⁵⁵

(53) דעת הגאונים הובאה בר"ן לשבועות ראש פ"ו, וכן בתוספות רי"ד לכתובות פח. (54) שמש. (55) להטיל

וטורחים בנכסים מורים היתר לעצמם, לפיכך הטילו החכמים שבועה עליהם (שם מ"ח, ובגמרא שם דף מח:). (31) בספר משפטים, ה'ל' טוען ונטען וה'ל' שאלה ופקדון.

ז. וַיֵּשׁ שֵׁם שְׁבוּעָה אַחֶרֶת, וְהִיא תְּקֵנַת חֻקֵּי הַגִּמְרָא,³² וְהִיא הַנִּקְרָאת שְׁבוּעַת הַסֵּת.³³ וְאֵף עַל פִּי שְׁפִית דִּין מִשְׁפִּיעִין אוֹתָהּ [הַיּוֹם] - אֵינֶה נִקְרָאת שְׁבוּעַת הַדִּינִין.³⁴

(32) ובדפוסים קדומים: חכמי התלמוד. וניתקנה בימי האמוראים, בימי רב נחמן (שבועות מ:). ובקידושין מג: אמרו: וכיום שתקנו חכמים שבועת היסת. (33) לשון שימה, ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל-א כו, יט) "אם ה' הסיתך בי" (לשון רש"י לשבועות מ:). ושבועה זו תקנוה חכמים לכל נתבע הכופר בכל, ואומר לתובע אין לך בידי כלום, שמן התורה פטור הוא מלהשבע, אמרו חכמים ישבע "חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו עליו", לפיכך ישבע זה להפיס דעתו של התובע ויפטר (שבועות מ:). ובבבא מציעא ה. מפרש רש"י: היסת - שהשיאוהו חכמים לכך להסיתו ולהודות, ראה ברש"י לרי"ף שם. וגאון פירש: היסט בטי"ת, לשון כבדות, שהכבירו עליו להשבע (הערוך ערך היסת). (34) ודינה קל משבועת הדיינים, כמפורש בסמוך ה"ג והי"ט.

ח. וְשְׁבוּעַת הַדִּינִין, בֵּין שֶׁהִיתָה שֶׁל תוֹרָה אוֹ שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים, בֵּין עַל טַעֲנַת וְדָאִי בֵּין עַל טַעֲנַת סִפֵּק, כָּף הִיא: הַנִּשְׁבַּע אוֹחֻז סֵפֶר תוֹרָה בְּרוּעוֹ³⁵, וְהוּא עוֹמֵד³⁶ וְנִשְׁבַּע בְּשֵׁם³⁷ אוֹ בְּכִנּוּי³⁸, בְּשְׁבוּעָה אוֹ בְּאֵלָה³⁹, מִפְּנֵי אוֹ מִפִּי הַדִּינִין. וְהוּרָו רְבוּתוֹ⁴⁰, שֶׁאֵין מִשְׁפִּיעִין שְׁבוּעַת הַדִּינִין אֶלָּא בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.⁴¹

(35) שבועות לח: שהשבועה צריכה "נקיטת חפץ". ולמדוה מאברהם שהשביע את אליעזר והתפיסו בברית מילה, כלשון הכתוב (בראשית כד, ב) "שים נא ירך תחת ירכי" ומפרש רש"י שם: "שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפילין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה חביבה עליו ונטלה". וראה בתוספות שבועות לח: דיבור-המתחיל האי דיינא. (36) (שם). (37) המיוחד. (38) שם לואי לתארי הקב"ה, כגון חנון או רחום. (39) בקללה, כמפורש בסמוך. ומקורו בשבועות לו. וראה לעיל פ"ב, ה"ב. (40) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, הובאה דעתו ברמב"ן לשבועות ראש פרק ו וכן בר"ן שם. ובכת"י תימן, תיבות "והורו רבותי" אינו, אלא: ואין משביעין. (41) ראה להלן הי"ד ובביאורנו שם, טעם דעתם בזה.

ט. כִּיצַד מִפְּנֵי? כְּגוֹן שֶׁאִמָּר: הֲרִינִי נִשְׁבַּע בְּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹ בְּמִי שֶׁשָּׁמְנוּ חֲנוּן, אוֹ בְּמִי שֶׁשָּׁמְנוּ רַחוּם, שֶׁאֵינִי חָיִב לָזֶה כָּלוּם. וְכֵן אִם אָמַר: הֲרִי הוּא⁴² אֲרוּר לֵה', אוֹ אֲרוּר לְמִי שֶׁשָּׁמְנוּ חֲנוּן, אִם יֵשׁ לָזֶה אֶצְלִי כָלוּם.

(42) הנשבע אומר כן על עצמו.

טענת ודא⁶⁸ וקפירה⁶⁹, בין שהיתה מדברי תורה בין שהיתה מדבריהם⁷⁰ - מאימין⁷¹ עליו, כמו שיתבאר⁷². וכל מי שיתחייב בה בטענת ספק, בין מן התורה⁷³ בין מדבריהם⁷⁴ - אינו צריך איום⁷⁵.

(68) שהתובע טוען טענת ברי. (69) של הנתבע. (70) ראה לעיל ה"ו. (71) מטילים עליו אימה, שישבע אמת. או שיפירוש מיוחד עונש השבועה, ולא יטול את מה שהוא תובע. (72) בסמוך ה"ז. ומקורו בשבועות לט. שהאיום האמור שם מוסב גם על שבועת הדיינים שהיא מדרבנן. (73) היא שבועת השומר שנשבע על טענת המפקיד, שאינו יודע אם דברי השומר אמת הם, כמבואר לעיל ה"ה. (74) כגון שבועת השותפים והאריסים המבוארת לעיל ה"ו. (75) ראה להלן ה"ט דברי רבינו בזה. ומקור לדעת רבינו, שאין שבועה על טענת ספק צריכה איום, מבואר להלן בביאורנו אות פח.

טז. וכיצד מאימין על הנשבע? אומרים לו: הוי יודע, שכל העולם פלו נדעזע⁷⁶ בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה⁷⁷: לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וכל עברות שבתורה נאמר בהן 'ונקה'⁷⁸, וכאן נאמר 'לא ינקה'⁷⁹. כל עברות שבתורה - נפרעין⁸⁰ ממנו⁸¹; וכאן - ממנו וממשפחתו, שמתחפין⁸² על זה⁸³. ולא עוד, אלא גורם להפרע משונאיהם של ישראל⁸⁴; שכל ישראל ערביין⁸⁵ זה בזה⁸⁶. שנאמר: אלה⁸⁷ וכחש ורצח וגומר; וכתוב אחריו: על פן תאכל הארץ, ואמלל כל יושב בה⁸⁸. כל עברות שבתורה - תולין⁸⁹ לו שנים ושלשה דורות⁹⁰, אם יש לו זכות; וכאן - נפרעין מיד. שנאמר: הוצאתיה⁹¹ נאם יי צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר. הוצאתיה - מיד⁹²; ובאה אל בית הגנב - זה הגנב דעת הבריות, ואין לו ממוץ על חברו וטוענו בחנם ומשביעו⁹³; אל בית הנשבע בשמי לשקר - כמשמעו⁹⁴; וכלתו ואת עציו ואת אבניו - דברים שאין אש וימים מכלין אותן⁹⁵, שבועת שקר מכלה אותן⁹⁶.

(76) נרתע ונפחד. (77) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה ובשבועות לט. מקור כל הלכה זו כתוב "שאמר הקב"ה בסניי, לא תשא" וכו'. וברבינו חננאל שם, הנוסח: "שאמר הקב"ה למשה בסניי". (78) "ונקה ולא ינקה" (שמות לד, ז) - דרשו חכמינו (שם) "מנקה (מוחל) הוא לשבים (החוזרים בתשובה לפניו), ואינו מנקה לשאינם שבים. (79) "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" (שמות כ, ז). (80) עונשים אותו כגמולו. (81) בלבד, ולא ממשפחתו כשאין בידה למחות בו, אבל כשיש בידה למחות ולא ימחתה בו - נפרעים גם ממנה (שם עמ' ב). (82) מכסים ומגינים עליו. (83) והכתוב אומר (קהלת ה, ה) "אל תתן את פיך (שבועת שקר) לחטיא את בשרך", ואין

אימה, שישבע אמת. וכתב הר"ן בשבועות שם, שבמדרש רבה (ויקרא פרשה ו) משמע, שכשמשביעים האדם בספר-תורה מבאיאם לפניו נודות נפוחים, לומר, אתמול היתה הגויה הזאת מליאה גידים ועצמות, עכשיו היא ריקה מכלום. כך המשביע את חברו לשקר, סוף שיצא ריקם מכל ממונו. וכן אמרו בשם גאון (הובאו דבריו בערוך ערך היסט), שמאיימים עליו בדברים אחרים, כגון מיטה של מתים, ונרות דולקים ושופרות, ומתירים הנאדות, או מבקעים אותם. ומכבים הנרות בשעת שבועה. ומסתבר שאין עושין כן בתלמיד חכם, אלא לכתחילה בתפילין, ולא יותר. והשוה דברי התוספות בגיטין לה. דיבור-המתחיל לא שנו. ומובן, שכל זה אינו אלא בשבועת הדיינים, אבל בשבועת היסט אין מחמירים בה כל כך, אלא מבאיאם ספר-תורה בלבד, כמבואר בהערוך שם, ובחידושי הרב יוסף הלוי אבן מגאש לשבועות מז: הובאו דבריו בתשובות הרמב"ם הוצ' ליפסיאה סימן קמב.

יד. הדיינים שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא מכיר - הרי זו כמעתה⁵⁶. וכן הורו הגאונים⁵⁷. אבל רבותינו הורו⁵⁸, שאין משביעים אלא בלשון הקדש⁵⁹. ואין ראוי לסמך על הוראה זו⁶⁰. ואף על פי שנהגו בכל בתי דינין להשבע⁶¹ בלשון הקדש⁶², צריך להודיע את הנשבע⁶³ עד שיהא מכיר לשון השבועה⁶⁴. ששבועת הדיינים היא שבועת הפקדון בעצמה⁶⁵. ואף שבועת הסתם⁶⁶ נהגו כל העם להשביע אותה בלשון הקדש⁶⁷.

(56) כדינה, ואפילו לכתחילה (לחם משנה). (57) שבועות לח: "שבועת הדיינים, אף היא בלשונה נאמרה" ופירושו שם לט. שהכוונה, שהיא נאמרת בכל לשון, כשבועת הפקדון הנאמרת בכל לשון, וכמבואר בסוטה לג. (רב האי גאון, בספרו משפטי שבועות). וכן דעת רבינו אלפס בשבועות שם. (58) הכוונה לרבי יוסף הלוי אבן מגאש, כמבואר בעיטור סוף ערך חב, וראה לעיל בביאורנו אות לח. (59) שמפרש מה שאמרו בשבועות לח: "בלשונה נאמרה" הכוונה ללשון הקדוש שהיא לשונה של תורה. (60) שבפירוש אמרו בתוספתא סוטה פ"ז, מ"א "שבועת העדים והדיינים נאמרה בכל לשון ששומעים" (ר"ן לשבועות שם). והרמב"ן שם אומר: "וכאן טעה הרב הלוי ז"ל" וכו'. (61) בכת"י התימנים: להשביע. (62) כדי לאיים עליו, שהלשון מצד עצמה יש בה קדושה, ואימת לשון הקודש על עם הארץ (דב"ז). וגם יש בזה עלבון בית-הדין אם ישביעוהו בלשון אחרת (כסף משנה). (63) לבאר לו בלשון שהוא שומע. (64) ותכנה, שידע על מה הוא נשבע. (65) וכדברי רבינו להלן ה"כ "דבר ברור... שכל הנשבע שבועת הדיינים או שבועת היסט בשקר, שיהא חייב משום שבועת הפקדון", שהרי הוא מתכוין לכפור כסף חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח). וכבר פסק רבינו לעיל פ"ז, ה"ז, שאינו חייב בשבועת הפקדון עד שישביעו בלשון שהוא מכירה. (66) שאינה חמורה כשבועת הדיינים. (67) כמבואר לעיל אות נט.

טו. כל מי שיתחייב שבועת הדיינים שהיא על ידי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשבונו (רדב"ז). וכן אמרו בשבועות שם (עמ' ב) "שבועת ה' תהיה בין שניהם - מלמד שחלה שבועה על שניהם". וזהו שדקדק רבינו "וחברו תובע", כלומר, אעפ"י שרואה שחברו מוכן להשבע, אינו מתפשר עמו, - שלא לגרום לחברו להשבע לשקר על ידו, אלא תובע שישבע, לפיכך אף הוא נקרא רשע (סמ"ע לחושן משפט פז, ס"ק סא). (103) על מחשבת לבך. (104) בשבועות לט. הנוסח: "אלא על דעת המקום ועל דעת בית-דין". (105) משום שלפעמים הוא יכול להשבע ברמאות שלא נכיר בה אלא הוא בלבד, כמו שקרה אצל רבא, שחייב את הנתבע להשבע שכבר פרע את חובו למלוה, הלך הנתבע והביא מקל והטמין בו את הכסף הנידון, ובשעת השבועה ביקש מהמלוה שיחזיק לו מקלו, ונשבע שפרעו (על דעתו, שמסר המקל עם הכסף ליד המלוה). התרגו המלוה ושבר את המקל מרוב רוגז, ונתפזר הכסף ונודעה תרמיתו (נדרים כה). ועובדה זו מכונה בתלמוד בשם "מקל רבא", ראה שבועות כט. ועוד. ובכדי שלא יפטור עצמו ברמאות כזאת, אנו משיערים אותו על דעתנו, על מחשבת לבנו, ולא כפי שיעלה על לבו הנוכל (שבועות לט. וברש"י), והשווה לעיל פ"ב, ה"טז ובביאורנו שם.

- יט. אף על פי שאין מאימין איום זה בשבועות
טענת ספק, כמו שבארנו¹⁰⁶, ולא בשבועות הסת¹⁰⁷ -
צריכין הדינן לפצור¹⁰⁸ בפעלי דינין, אולי יחזור
בהן¹⁰⁹ עד שלא תהיה שם שבועה כלל¹¹⁰.

(106) לעיל ה"טז. (107) מפורשת לעיל ה"ז. והטעם, כי כל האיום מכון להטיל אימה על הנתבע שיודה וישלם, או יפרוש מלהשבע וישלם בעל-כרחו לתובע - בשבועת התורה (ראה לעיל ה"ה) וכן בשבועה מדרבנן - שנשבע ונוטל, אם לא ישבע לא יטול. אבל בכופר הכל - שפטור מן התורה להשבע ואינו חייב אלא שבועת היסת ויפטור, אפילו אם יפרוש ולא ישבע, לא נוכל לחייבו לשלם, כי אין יורדים לנכסי מי שנתחייב רק מדרבנן, כמו בגזל של דבריהם שאין אנו מוציאים מידי הגזלן ע"י דינים, ואם כן יפסיד התובע, לכן אין מאיימים עליו לחסמו בידים שלא ישבע ולא ישלם (אור שמח). וראה בסמ"ע לחו"מ פז, אות סז. (108) להרבות בבקשה. (109) יודו זה לזה או יתפשרו ביניהם. (110) ועל זה סמכו בכל בתי-דין לפשר ביניהם, אעפ"י שיודעים להיכן הדין נוטה (רדב"ז). כי אפילו אם ישבע באמת, עבירה היא, שמא יחשדו בו שנשבע לשקר ונמצא שם שמים מתחלל (תורה תמימה לדברים, ו, יג). רמז לזה דברי הפסוק (קהלת ט, ב) "הכל כאשר לכל... הנשבע, כאשר שבועה ירא", שלכאורה יש כאן כפילות לשון, אלא כוונת הכתוב: הנשבע - זה הנשבע באמת. כאשר ירא - זה שאינו נשבע כל עיקר כי ירא מלהשבע אמת, שמא יבוא לידי שבועת שקר, ועושה הכל כדי להתפשר עם בעל דינו. וכן הדגיש הר"ן במתק לשונו (שבועות ראש פ"ז): שהשכיר (הפועל) יעזוב ממונו בידי השוכר, שיש אנשים הפורשים משבועה ואפילו שבועת אמת לא ישבעו. - כי כן דרכם של ישראל להפסיד ממון עצמם ולעשות כל טעדיקאות שלא להשבע כלל (חתם סופר חו"מ סימן צ). ובמדרש רבה פרשת מטות, אמרו: "אמר להם הקב"ה לישראל, לא תהיו

בשרו אלא קרובו, שנאמר (ישעיה נח, ז) "ומבשרך לא תתעלם" (שבועות שם). כינוי בלשון נקיה לישראל, בשעה שרוצים להביע קללה עליהם, ראה סוכה כט. (85) אחראים. (86) שנאמר (ויקרא כו, לו) "וכשלו איש באחיו" - דרשו חכמינו (שם) איש בעוון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה. בשאר עבירות - כשיש בידם למחות ולא מיחו, ובעוון שבועת-שוא - אפילו כשאין בידם למחות (שם). (87) נשבעים לשקר. (88) ונאמר (ירמיה כג, י) "כי מפני אלה אבלה (נחרבה) הארץ", הרי שעל עוון "אלה" בלבד, נפרעים מכולם (שם). (89) מחכים ואינם נפרעים. (90) רמז לדבר (איוב לג, כט) "הן כל אלה יפעל אל, פעמים שלש עם גבר" (עיון יעקב, שם). (91) את האלה הרשומה במגילה שראה הנביא. (92) שכבר נאמר שם: "זאת האלה היוצאת", וחזר לכתבה כאן לסמכה אל "ובאה אל בית הגגב" לומר, מיד כשהוצאתיה - תבוא אל בית הגגב. וגם אל "בית הגגב" משמעו - אל הגגב גופו, ולא לדורותיו אחריו (מהרש"א שם). (93) מכאן הוציא רבינו, שאין מאיימין בשבועת טענת ספק (לעיל ה"טז), שהרי פסוק זה אינו מדבר אלא בטוען טענת ודאי, להשביע את חברו בחנם. ראה לדבר, שהרי בשבועת שוא נפרעים ממנו מיד, ואילו בסוטה שנשבעה שלא נטמאה, שנינו במשנה (סוטה פ"ג מ"ד) אם יש לה זכות תולה לה עד שלש שנים, הרי שאין נפרעים ממנה מיד על שבועתה לשקר. מפני שבסוטה אין הבעל משיעיה בטענת ודאי שאינו יודע אם נטמאה, שאם יאמר לפנינו שנטמאה שוב אין המים בודקים אותה כלל, ולפיכך אין איום בהשבעתה, אבל אדם המשביע את חברו בטענת ודאי ונשבע לשקר, יש כאן איום וחילול השם, ונפרעים ממנו מיד (אור שמח). (94) כפשוטו. (95) אלו אבנים. ועצים - אין המים מכלים אותם. (96) בשבועות לט.

- יז. וְעִנְיָן הָאֵיּוֹם הַזֶּה כָּלוּ - בְּלִשׁוֹן שֶׁהֵן מְפִירִין
אוֹמְרִים לָהֶם, כְּדֵי שְׂבִינּוּ בְּדִבְרֵיהֶם וַיִּחְזְרוּ הַחוּטָא
לְמוֹטָב. אָמַר: אֵינִי נִשְׁבָּע - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ⁹⁷, וְנִתְּן
מֵה שֶׁטָּעְנוּ חֲבֵרוֹ. וְכֵן אִם אָמַר הַטּוֹעֵן: אֵינִי
מְשֻׁבָּעוֹ, וּפְטָרוֹ⁹⁸ - הוֹלְכִין לָהֶן⁹⁹.

(97) מלהשבע, ואין משהים אותו, שלא יחזור בו (רש"י), על פי גירסת הגמרא שם: פוטרים אותו מיד. (98) מלשלם. (99) ואין משהים אותם, שמא יחזור בו הטוען. אעפ"י, שמצד הדין אינו יכול לחזור, אחרי שויתר ומחל, כמבואר בהלכות מכירה פ"ה, הי"א.

- יח. אָמַר¹⁰⁰: הִרִינִי נִשְׁבָּע, וַחֲבֵרוֹ תוֹבֵעַ¹⁰¹ -
הַעֲמִידִים שָׁם אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: סוּרוּ נָא מֵעַל אֶהְלִי
הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים¹⁰² וְגוֹמְרִי. וְאוֹמְרִין לוֹ: לֹא עַל
דַּעְתְּךָ¹⁰³ אָנוּ מְשֻׁבָּעִין אוֹתָךְ, אֶלָּא עַל דַּעְתְּנוּ¹⁰⁴ וְעַל
דַּעַת בֵּית דִּין¹⁰⁵.

(100) הנתבע. (101) שישבע או ישלם. (102) כי אם נשבע לשקר, נענש גם המשביע, שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ובא לידי חילול השם. ואם נשבע באמת, נענש המשביע, שגרם להוציא שם שמים לבטלה, שלא דקדק יפה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"א שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סבורים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת... מעשה בינאי המלך שהיו לו שני אלפים עיירות, וכולן נחרבו על שבועת אמת".

כ. דָּבָר בְּרוּר וְגִלּוּי, שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַדִּינִין אוֹ שְׁבוּעַת הַסֵּת בְּשֶׁקֶר - שִׁיְהִיא¹¹¹ חַיֵּב מָשׁוּם שְׁבוּעַת הַפְקָדוֹן¹¹², שֶׁכָּכֵךְ נִתְפָּאֵר מִשְׁפָּטִיהָ¹¹³. וְאִינוּ לֹקֵה וְאָף עַל פִּי¹¹⁴ שֶׁהוּא מְזִיד¹¹⁵. וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם מֶה שֶׁנִּשְׁבָּע עָלָיו בְּתוֹסַפַּת חֲמִשָּׁה, שֶׁהוּא רִבִּיעַ הַקֶּרֶן, עַד שִׁיְהִיהִי הוּא¹¹⁶ וְחֲמִשּׁוֹ חֲמִשָּׁה¹¹⁷. וּמֵבִיא קֶרֶבֶן אָשָׁם, אִם יֵשׁ שָׁם בֵּית¹¹⁸ (דִּין), כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹¹⁹.

111) ובכת"י התימנים: שהוא חייב. שהרי זה כופר ממון חברו שיש לו בידו (ראה לעיל פ"א, ה"ח-ט). 112) לעיל שם, וגם בפרק ז. 113) ובכת"י התימנים: אעפ"י. 114) מפורש לעיל פ"ז, ה"ח ובביאורנו שם. 115) הקרן. 116) יחידות, דינרים או שקלים, וזהו הנקרא: חומש מלכר (מבחורין) בבא מציעא נד. אבל חומש מלגו (מבפנים) הוא פחות מזה והוא חמישית הקרן. השווה ה' תרומות פ"י, ה"ו, וה' מעשר שני פ"ה, ה"א. 117) בית - בית המקדש שמקריבים בו קרבנות. ונוקדו בית. ותיבת: דין, יש למחקה (לחם משנה). 118) לעיל פ"א, ה"ט. וכל זה מדין התלמוד, אבל אחרי שתקנו הגאונים שאין נשבעים בשם או בכינוי - אין ממילא לא חומש ולא אשם (ראב"ד).

ב. עוֹן זֶה מִן הַחֲמוּרוֹת הוּא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכּוֹת תְּשׁוּבָה⁸. אָף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ לֹא בְּרַת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין, יֵשׁ בּוֹ חִלּוּל הַשֵּׁם הַמְּקֻדָּשׁ, שֶׁהוּא גְדוֹל מְכַל הַעֲוֹנוֹת⁹.

8) פ"א, ה"ב: "ושבועת שוא ושקר אע"פ שאין בהם כרת, הרי הן מן החמורות. ושאר מצוות לא-תעשה ומצוות-עשה שאין בהן כרת - הן הקלות". (9) כמבואר שם ה"ד: "אע"פ שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים . . . ובאו עליו יסורים, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות . . . שנאמר (ישעיה כב, יד): ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותו".

ג. מִי שֶׁנִּשְׁבָּע בְּשִׁמְיָם וּבְאֲרָץ וּבְשִׁמְשׁ וּבְיֹצֵא בְּהֵן, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין פְּנִיתוֹ אֲלֵא לְמִי שֶׁבִּרְאָם - אֵין זֶה שְׁבוּעָה¹⁰. וְכֵן הַנִּשְׁבָּע בְּנִבְיָא מִן הַנְּבִיאִים אוֹ בְּכֶתֶב¹¹ מִכְתָּבִי הַקֹּדֶשׁ¹², אָף עַל פִּי שֶׁאֵין פְּנִיתוֹ אֲלֵא לְמִי שֶׁשָּׁלַח נְבִיא זֶה אוֹ לְמִי שֶׁצִּוָּה בְּכֶתֶב זֶה - אֵין זֶה שְׁבוּעָה¹³. וְאָף עַל פִּי שֶׁאֵין אֵלּוֹ שְׁבוּעוֹת - מֵאִמִּין¹⁴ עֲלֶיהָ¹⁵, וּמִלְמַדִּין אֵת הָעָם שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קִלּוֹת רֹאשׁ בְּכָף, וּמֵרִאִין בְּעֵינֵיהֶם שֶׁזֶּה שְׁבוּעָה¹⁶, וּפּוֹתְחִין לָהֶם פֶּתַח¹⁷ וּמִתְרִין לָהֶם¹⁸.

10) שבועות לה, א. ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה, אלא שאינו חייב עליה קרבן ומלקות, כלשון המשנה שם: "הרי אלו פטורים". ורבינו סובר שלשון "פטורים" הוא לאו דוקא. וכדברי רבא שם עמ' ב, הסובר בפשיטות שאין זו שבועה, הואיל ואין בהם שום קדושה, שאם לא כן, הנשבע באדם - למי שבראו התכונין, ותהא זו שבועה הצריכה שאלה לחכם (רדב"ז). (11) בספר. (12) מחוץ לתורה, כמבואר בהלכה הבאה. (13) ואינו חייב לקיימה מדין תורה. ולמד רבינו דין זה מדין הנשבע בשמים ובארץ (כסף-משנה). (14) מייראים ומטילים אימה. (15) על הנשבעים. (16) ולדעת הראב"ד הרי זו שבועה מן התורה, ועובר עליה משום "לא יחל דברו" עד שישאל לחכם ויתירה לו. (17) פתח חרטה, כמבואר לעיל פ"ו ה"י, כגון הנשבע בנביא, שלא יהנה ישראל מנכסיו, אומרים לו "למחר יצטרך זה ותהיה עובר על: וחי אחיך עמך, אם אמר אילו הייתי יודע זה לא הייתי נשבע - מתירים לו" (שם). (18) כמו שאמרו במשנה (נדרים כ.) "פותחים להם פתח . .

פֶּרֶק שְׁנִיִּים עֶשְׂרִי

1) חומר עוון הנשבע לשוא או לשקר, הנשבע בשמים או בנביא, בתורה ובשאר כתבי הקודש, קטנים שנשבעו ויודעים בטיב השבועה, הזכרת שם שמים לבטלה במזיד ובטעות, שאין ממחרים להתיר שבועה אלא מפני צורך גדול.

8 א. אָף עַל פִּי שְׁלֹקֵה הַנִּשְׁבָּע לְשׂוּא אוֹ לְשֶׁקֶר², וְכֵן הַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הָעֲדוּת אוֹ שְׁבוּעַת הַפְקָדוֹן מֵבִיא קֶרֶבֶן³ - אֵין מִתְּכַפֵּר לָהֶן עוֹן הַשְׁבוּעָה כָּלוּ; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יִנְקֶה ה' - אֵין לָזֶה נִקְיוֹן מִדִּין שְׁמִים עַד שִׁתְּפָרַע⁴ מִמֶּנּוּ עַל הַשֵּׁם הַגְּדוֹל שֶׁחָלַל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה' ⁵. לְפִכֶּךָ⁶ צָרִיף אָדָם לְהִזָּהֵר מֵעוֹן זֶה יוֹתֵר מִכָּל הָעֲבֵרוֹת⁷.

2) ראה לעיל פ"א, ה"ג, ז. 3) אבל אינו לוקה, כמבואר שם ה"ח ובביאורנו. 4) בכת"י תימן: שיפרע. ינקם. 5) ובהתחלת הפסוק נאמר: "ולא תשבעו בשמי לשקר" - הרי שהנשבע לשקר הוא מחלל השם. והשווה ה' יסודי התורה פ"ה, ה"י: "כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה . . . להכעיס הרי זה מחלל את השם, ולפיכך נאמר בשבועת שקר: וחללת את שם אלקיך אני ה'". 6) הואיל ואפילו לקה או הביא קרבן אינו מתכפר לו בלי יסורים נוספים. 7) ולדעת הראב"ד, כל שלקה נתכפר לו העוון לגמרי, שהרי בשבועות כא, א - אמרו: "כי לא ינקה ה' - בית-דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית-דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו". ורבינו סובר, שכל זה אינו ענין אלא לעונש שבועה בתור

1. ומלמדים אותם כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים.
והשווה לקמן הל' נדרים פ"ב, ה"ב.

ד. בַּמָּה דְּכָרִים אָמוּרִים? ¹⁹ בְּשֶׁאֵר כְּתָבִי הַקֹּדֶשׁ;
אָבֵל הַנֶּשְׁבַּע בַּתּוֹרָה: ²⁰ אִם נִשְׁבַּע בַּמָּה שְׁכָתוֹב בָּהּ;
דַּעְתּוֹ עַל הַהִזְכָּרוֹת: ²² וְאִם נִשְׁבַּע בָּהּ סֵתָם - דַּעְתּוֹ
עַל הַגּוֹיִל: ²³ וְאִין פֶּאֶן שְׁבוּעָה: ²⁴ וְנִטְלָה בִידּוֹ וְנִשְׁבַּע
בָּהּ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בַּמָּה שְׁכָתוֹב בָּהּ, וְאִסּוּר: ²⁵

(19) שאין זו שבועה. (20) שהיה ספר תורה מונח לפניו, ואמר: הנני נשבע בספר זה שאעשה או שלא אעשה דבר פלוני. (21) שבפירוש הדגיש ואמר: במה שכתוב בה. (22) שמות הקב"ה, שהנשבע בהם חייב, כמבואר לעיל פ"ב, ה"ב. (23) הוא הקלף, שהתורה כתובה בו. (24) שלא נשבע בשם ה' (נדרים יד: ובר"ן שם). ולדעת הראב"ד, אין לחלק בין שאר כתבי הקודש לנשבע בתורה, שכולם קדושים הם והנשבע בהם ומשקר, כמשקר במי שציווה עליהם. ולדבריו כל הסוגיא בנדרים יד, ב עוסקת בנודר בתורה (ראה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז), ולא בנשבע. ודין נדר חלוק הוא מדין שבועה, ורבינו סובר שהסוגיא עוסקת בין בנודר ובין בנשבע, שהרי בפירוש אמרו שם: "דעתו על האזכרות שבה". וזה יתכן רק בנשבע, שאינו חייב עד שיזכיר השם. ואמנם בתוספתא לשבועות פ"ב ה"ח, כל הדין הזה שנוי שם לענין שבועה, באופן שדין זה משותף הוא לשבועה ולנדר. ולפיכך הביאו רבינו גם בהל' נדרים שם (כסף-משנה). וסובר רבינו, שכל זה לא נאמר אלא בספר תורה בלבד, כמשמעות לשון הסוגיא בנדרים שם: "הנודר בתורה". אבל בשאר כתבי הקודש אפילו נשבע ב"מה שכתוב בהם" אין דעתו על האזכרות. כי האזכרות האמורות בתורה נאמרו בסיני מפי הקב"ה, ויש בהן קדושה יתירה, שהרי הכותב ספר תורה צריך לכתוב האזכרות לשם קדושת השם, ולפיכך כשנשבע בתורה, במה שכתוב בה, דעתו על הקדוש בה ביתור. אבל בשאר כתבי הקודש, אין האזכרות מקודשות כל כך, ואין דעתו מכוונת להשבע דוקא באזכרותיהם. אמנם, אם ישבע בפירוש באזכרותיהם, הרי זו שבועה, שהרי יש בה קדושה, ולפיכך מצילים כל כתבי הקודש בשבת מפני הדליקה משום כבוד קדושת האזכרות (רדב"י). (25) נדרים, שם. "שכל נקיטת חפץ מורה לשון חומר שבועה לשאת ידיו קודש" (נמוקי יוסף' שם). וכתב ה'בית יוסף' ל"טור' יו"ד סי' ריב, ראיתי חכמים בעיניהם נשבעים בתורה לשוא ולשקר ומתנצלים שהם לא נתכוונו אלא על הגויל ואין זו שבועה, והם גורמים להשניא לומדי התורה בעיני עמי הארץ, לומר שהם מתירים מה שרוצים, וקורא אני עליהם: חכמים הם להרע. ולפיכך מזהיר ה"ט"ו שם ס"ק ב, שכל מי שנתחייב שבועה, לא ישבע בתורה אלא-אם-כן מניח ידו עליה, ואז דינו כנוטלה בידו האמור כאן. וראה בש"ך שם סי' רלו, ס"ק יא.

ה. וְהַנֶּשְׁבַּע בַּתּוֹרָה סֵתָם: ²⁶ אִם תִּלְמִיד חָכָם הוּא;
- אִינוּ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם: ²⁸ וְאִם עִם הָאֶרֶץ הוּא -
צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם, כְּדִי שְׁלֹא יִנְהַג קְלוּת רֹאשׁ
בְּשִׁבּוּעוֹת: ²⁹

(26) ולא נטלה בידו, שדעתו על הגויל ואין זו שבועה. (27) שיודע לחלק בין נשבע סתם ל"נטלה בידו". (28) שאין זו שבועה כלל. (29) שאינו יודע להבחין בין נשבע סתם לנשבע ונטלה בידו (נדרים יד: וב'נמוקי יוסף'). והשווה לקמן הל' נדרים פ"א הכ"ז, ופ"ב ה"ב.

ו. עֶבֶד שֶׁנִּשְׁבַּע - אִין רַבּוֹ צָרִיךְ לְכַפּוֹתוֹ: ³⁰ וְהָרִי הוּא
אַחֵר שֶׁנִּשְׁבַּע כְּקִדְּם שֶׁנִּשְׁבַּע: ³¹ לְפִי שְׁאִין גּוֹפּוֹ קִנּוּי
לִי: ³² כְּדִי שֶׁתַּחּוּל עָלָיו שְׁבוּעָתוֹ, וְנֶאֱמַר בְּשִׁבּוּעוֹת:
לְאִסּוּר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ - מִי שֶׁנִּשְׁפָּשׁוּ בְּרִשּׁוֹתוֹ, יֵצֵא עֶבֶד
שֶׁהוּא בְּרִשּׁוֹת אַחֲרִים: ³³ וְנִמְצָא זֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע עַל
נֶכְסֵי אַחֵר: ³⁴

(30) לכופף אותו לבטל שבועתו. (31) שאין השבועה חלה עליו כלל. בניגוד לנזירות, שאם קיבל העבד להיות נזיר, יכול רבו לכופו לשתות יין ולהטמא למתים, ואם לא כפהו חייב לנהוג נזירות, כמבואר לקמן הל' נזירות פ"ב, ה"ז. (32) לעצמו. (33) נזיר סב, ב. וגירסת רבינו שם: "אין צריך לכפותו לשבועה, ואינו יכול לכפותו לנדרים" כדברי ה'תוספות יו"ט' נזיר פ"ט, מ"א. וה'אור שמח' ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם. (34) לאסור עליו, שאין אדם יכול לאסור נכסי אחר על אחר, כמבואר בנדרים מז, א. והראב"ד סובר, שאין זה אלא כשנשבע העבד שיתענה, מתוך שגופו יחלש לעבודת רבו אין שבועתו חלה, ככתוב (ויקרא ה, ג) "כי תשבע . . . להרע או להיטיב" - דרשו חכמינו (נזיר שם) "מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים (לרבו) שאין הרשות בידו", ושבועה זו היא להרע לרבו. אבל כשנשבע על דבר שלא יחליש גופו ויוכל לעבוד את רבו - השבועה חלה ('אור שמח' בהבנת דברי הראב"ד). אולם רבינו סובר שאין שבועת העבד חלה כלל אפילו בדברים שאין בהם עינוי נפש ואינם מעכבים אותו ממלאכתו, מכיון שהשבועה היא 'איסור גברא', שהאדם אוסר נפשו על החפץ אין זה אלא נשבע על בחירתו ורצונו, וכיון שאין הוא ברשות עצמו, ורצונו קנוי לרבו, שיכול הוא לכופו למקום שירצה, הרי זה כנשבע על עבד אחר שיעשה או לא יעשה, ואין שבועתו חלה כלל ('אור שמח'). וכבר רמז על זה ה'תוספות יו"ט' שם). וראה לקמן הל' נזירות פ"ב ה"ח, ובביאורנו שם.

ז. קִטְנִים: ³⁵ שֶׁנִּשְׁבַּעוּ וְהֵן יוֹדְעִין טַעַם הַשְּׁבוּעָה: ³⁶
אִף עַל פִּי שְׁאִין חִיבִין: ³⁷ - כּוֹפִין אוֹתָן לַעֲמֹד
בְּדִבְרֵיהֶן, כְּדִי לְחַנֵּךְ: ³⁸ וְלֹאִים עֲלֵיהֶם: ³⁹ כְּדִי שְׁלֹא
יִנְהַגוּ קְלוּת רֹאשׁ בְּשִׁבּוּעוֹת. וְאִם הָיָה הַדָּבָר
שֶׁנִּשְׁבַּעוּ עָלָיו דָּבָר שְׁאִין הֶקְטָן יִכּוֹל לַעֲמֹד בּוֹ אֵלָּא
אִם כֵּן נִזְק, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע שְׂיָצֹאם אוֹ שְׁלֹא יֵאָכֵל בָּשָׂר
זֶמֶן מְרֻבָּה - מִכָּה אוֹתוֹ אָבִיו אוֹ רַבּוֹ וְגוֹעֵר בּוֹ,
וּמִרְאִין לוֹ שֶׁהִתְרַ: ⁴⁰ שְׁבוּעָתוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה רָגִיל
לְהִקָּל רֹאשׁ בְּשִׁבּוּעוֹת: ⁴¹

(35) בן, פחות משלש-עשרה שנה. ובת, פחותה משתי-עשרה שנה, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א וה"י. (36) ערך השבועה ומושגה. (37) לקיים שבועתם, שעדיין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"א שבט - ספר הפלאה - הלכות שבועות קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְנִדְוֹתוֹ, שְׁלֹא עֲנֹש הַכְּתוּב שׁוּגֵג⁵⁵; אֲלֹא מִזְהִירוֹ⁵⁶ 17
וּמִתְרָה בּוֹ שְׁלֹא יִחְזֹר. 18

(54) שחייב השומע לנדוות. (55) אלא מזיד, ככתוב (ויקרא כ, ג) "ואני אתן את פני באיש ההוא" - דרשו חכמים (תורת כהנים' שם) "ההוא - לא אנוס, ולא שוגג ולא מוטה". והרי נידוי עונש חמור הוא כמיתה, כמאמרם (מועד קטן יז.) שמתא - שם מיתה. (56) השומע.

י.א. ולא שבועה לשוא בלבד היא שאסורה, אלא 19
אפילו להזכיר שם מן השמות המיוחדין⁵⁷ לבטלה - 20
אסור, ואף על פי שלא נשבע. שהרי הכתוב מצוה 21
ואומר: ליראה את השם הנכבד והנורא, ובכלל 22
יראתו שלא יזכירו לבטלה⁵⁸. לפיכך, אם טעה 23
הלשון והוציא שם לבטלה - ימחר מיד וישבח 24
ויפארו ויהדר לו, כדי שלא יזכר לבטלה. פיצד? 25
אמר ה' - אומר: ברוך הוא לעולם ועד, או גדול 26
הוא ומהלל מאוד, וכיוצא בזה⁵⁹, כדי שלא יהא 27
לבטלה. 28

(57) שאינם נמחקים, והמוחקם - לוקה. ושבעה שמות הם: 57
הנכתב יו"ד ה"א או הנכתב אל"ף דל"ת, א"ל, אלקים, 58
אלוה, אהיה, שדי, צבאות (הל' יסודי התורה פ"ו ה"ב, 59
ע"פ הוצ' 'רמב"ם לעם'). (58) ראה תמורה ג, ב. 59
'ירושלמי' ברכות פ"ג, ה"א: "צריך לומר: ברוך שם 59
כבוד מלכותו לעולם ועד, שלא להזכיר שם שמים לבטלה". 60
והשווה הל' ברכות פ"ד ה"י, ובביאורו שם.

יב. אף על פי שמתר להשאל על השבועה⁶⁰, כמו 29
שבארנו⁶¹, ואין בזה דפי⁶², ומי שלבו נוקפ⁶³ בדרך 30
זה - אינו אלא שמיץ מנינות⁶⁴, אף על פי כן ראוי 31
להזהר בדרך זה, ואין נזקקין⁶⁵ להתיר אלא מפני 32
דבר מצוה⁶⁶ או מפני צרך גדול⁶⁷. וטובה גדולה 33
היא לאדם שלא ישבע כלל⁶⁸, ואם עבר ונשבע - 34
שיצטער ויעמוד בשבועתו⁶⁹; שגאמר: נשבע להרע⁷⁰ 35
ולא ימר, וכתוב אתריי: עשה אלה לא ימוט 36
לעולם⁷¹. 37

(60) ע"י החכם, שחוקר את הנשבע, כדי למצוא לו פתח 60
חרטה או היתר לשבועתו. (61) לעיל פ"ו, ה"א. (62) ספק 61
ופגם. (63) מכח, שחושש ומהסס. (64) חשש 62
אפיקורסות, שאינו מודה בקבלת משה רבינו מסיני שיש 63
היתר לשבועה ע"י חכם, כמבואר לעיל, שם, ה"ב. 64
(65) נענים. (66) כגון שנשבע שלא יהנה בפלוגי, והוצרכו 65
בני עירו ללמוד או למול את בניהם, ולא נמצא אלא נשבע 66
זה בלבד (שם ה"ט). (67) שנשבע לגרש את אשתו (שם 67
ה"ו). (68) שאינו יכול להזהר, ועלול לבוא לידי שבועת 68
שקר. וכן מצינו בגיטין לה, א: "מעשה באדם אחד שהפקיד 69
דינר זהב אצל אלמנה, והנחיתו בכד של קמח ואפאתו בפת 69
(שלא מדעת) ונתנתו לעני, לימים בא בעל הדינר ואמר לה: 70
הבי לי דינרי. ואמרה לו: יהנה סם המות באחד מבניה של 70
אותה אשה אם נהנית מדינרך כלום. אמרו, לא היו ימים 71

אינם בני עונשים. (38) שלא יחללו שבועתם לכשיגדלו. 38
(39) על חומר עוון שבועת שקר וענשה. (40) ובכת"י 39
התימנים: שהותרה. (41) כל זה מדברי הגאונים (רדב"ז). 40
והשווה לקמן הל' נדרים פ"א, ה"א.

ח. צריך להזהר בקטנים הרבה וללמד לשונם דברי 1
אמת בלא שבועה, כדי שלא יהיו רגילים להשבע 2
תמיד פעובדי כוכבים ומזלות. וזה הדבר כמו חובה 3
על אבותיהם ועל מלמדי תינוקות⁴². 4

(42) גם זה מדברי הגאונים (רדב"ז). וכתב מהר"ץ חיות 42
בהגהותיו לסוכה מו, ב - שמקור דברי רבינו מדברי 43
התלמוד בסוכה שם: אל יאמר אדם לתינוק: אתן לך משהו 44
ולא יתן לו, משום שמלמדו לדבר שקר, שנאמר (ירמיה ט, 45
ד) "למדו לשונם דבר שקר".

ט. השומע הזכרת השם מפי חברו לשוא, או 5
שנשבע לפניו⁴³ לשקר, או שברך ברכה שאינה 6
צריכה, שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא⁴⁴, 7
כמו שבארנו בהלכות ברכות⁴⁵ - הרי זה חייב 8
לנדוות⁴⁶. ואם לא נדהו - הוא בעצמו יהא בנדי⁴⁷. 9
וצריך להתיר אותו מיד⁴⁸, כדי שלא יהא מקשול 10
לאחרים⁴⁹, שהרי אינו יודע⁵⁰ שגדוהו⁵¹. ואם תאמר 11
יודיעו⁵² - נמצאו כל העולם בנדי, שהרי למדו 12
לשונם העוה⁵³ ושבועה תמיד. 13

(43) והזכיר שם שמים, כמבואר לעיל פ"ב, ה"א. 43
(44) ברכות לג, א. (45) פ"א, ה"ט. אלו שני הפרטים 44
שמונה רבינו כאן, הם פירוש להתחלת דבריו: "השומע 45
הזכרת השם מפי חברו לשוא", שנאמר בצורה מופשטת 46
וכוללת. ועל הזכרת שם שמים לבטלה שלא בדרך שבועה 47
או ברכה שאינה צריכה, ידובר להלן ה"א (נמוקי הגרי"ב). 48
(46) אומר לו: "פלוגי זה בשמתא" (לשון רבינו בהל' תלמוד 49
תורה פ"ז, ה"ב). נידוי - לשון ריחוק והבדלה, שאין יושבים 50
בארבע אמותיו ואין מצרפים אותו לכל דבר שצריך עשרה, 51
כמבואר שם ה"ד. (47) נדרים ז, ב הרי זה ראוי להנדות, 52
אבל אינו בנדי מאליו, שאין השומע ושותק חמור 53
מהמזכיר עצמו, שאינו בנדי עד שינדוהו אחרים (ר"ן שם). 54
ובתמורה ד, א - אמרו: אזהרה למוציא שם שמים לבטלה, 55
מניין? שנאמר (דברים ו, יג) "את ה' אלקיך תירא". 56
(48) אומר לו: "שרוי לך ומחול לך" (הל' תלמוד תורה פ"ז, 57
ה"ג). (49) שלא יתרחק ממנו כדין. (50) בדפוסים 58
קדומים: שאינם יודעים. (51) ולשון רבינו בהל' תלמוד 59
תורה שם ה"ג: "אין בין נידוי להפרה כלום, אלא מגדים 60
ומתירים ברגע אחד כשיחזור המנודה למוטב". ומקורו 61
בנדרים ז, ב. (52) וישאר זה בנידוי, עד שישב בתשובה 62
ויבקש תורה, הל' תלמוד תורה שם ה"ו. (53) מלשון 63
הכתוב (ירמיה ט, ד) "למדו לשונם דבר שקר, העוה נלאו". 64
העוה - לעקם ולסלק.

י. במה דברים אמורים? בשהיה הנשבע הזה או 14
המברך לבטלה מזיד; אבל אם היה שוגג ולא ידע 15
שזה אסור - אינו חייב לנדוותו. ואני אומר: שאסור 16

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וחנון. (7) וכן אמרו בספרי במדבר פרשת מטות "לאסור אסר - לאסור את המותר". (8) על שם הכתוב "איש כי ידור נדר ... לאסור אסר על נפשו". וכתב רבינו במורה נבוכים חלק ג פרק מ"ח: "כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות ולחסום תאוות המאכל והמשתה. אמרו: נדרים סייג לפרישות".

ב. והחלק השני הוא שחיוב עצמו בקרבן שאינו חיוב בו, כגון שיאמר: הרי עלי להביא עולה, או הרי עלי להביא שלמים⁹ או מנחה, הרי בהמה זו עולה או שלמים. והאומר [הרי] עלי - הוא הנקרא נדר, והאומר הרי זו - הוא הנקרא נדבה. והנדבה והנדר ממין אחד הוא, אלא שהנדרים חייבין באחריותן¹⁰, ונדבות אין חייבין באחריותן¹¹. ועל זה נאמר בתורה: ונדרף ונדרף אשר תדור ונדבתך¹² וגומר. וחלק זה הוא שאני קורא אותו נדרי הקדש¹³.

(9) שכל אלה אינם באים על חטא, אלא דרך נדר או נדבה. (10) אם מתו או נגנבו לאחר שהפרישם, חייב להביא אחרים במקומם כדי לקיים את נדרו. (11) אחר שהפרישם לקרבן. וכן אמרו במגילה ח. "ונרצה לו לכפר עליו - את ש"עליו" חייב באחריותו (עד שיתכפר, כלומר שייזרק הדם על המזבח, וכל שלא נזרק דמו, אין נדרו נרצה לו) ואת שאינו "עליו" (שהוא נדבה) אינו חייב באחריותו". (12) זהו ההבדל ביניהם. והם מין אחד, ש"חייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו". (13) שנדר או שנדר אותם לטובת ההקדש. בעוד, שבחלק הראשון - נדרי איסור, אין להקדש שום חלק בהם, כי לא התכוון אלא לאסורם על עצמו בלבד.

ג. ודיני החלק הראשון וענינו - הם שאני מבארים בהלכות אלו; אבל דיני נדרי הקדש ומשפטיהם - כלם יתבארו במקומם בהלכות מעשה הקרבנות.

ד. מצות עשה של תורה שיקים אדם שבוועתו או נדרו, בין שהיה מנדרי אסר בין שהיה מנדרי הקדש. שנאמר: מוצא שפתיך תשמר ועשית באשר נדרת¹⁴; ונאמר: ככל הוצא מפיו יעשה¹⁵.

(14) הרי מצוות עשה לנדרי הקדש ולנדרי איסור ולכל מה שיקבל אדם על נפשו. וכן אמרו במסכת ראש השנה ו. "מוצא שפתיך - זו מצות עשה". (15) כלומר, הוכפלה המצוה בפסוק זה, אבל אינן נמנות אלא למצוה אחת.

ה. האוסר על עצמו מין ממניי מאכל, כגון שאמר: תאנים אסורין עלי, או תאנים של מדינה פלונית אסורין עלי, או תאנים אלו¹⁶ אסורין עלי, וכיוצא באלו, ואכל מהן כל שהוא - לוקה מן התורה, שנאמר: לא יחל דברו¹⁷. שאין לנדריש שעור¹⁸, שכל הנודר מדבר¹⁹ - הרי זה כמפרש כל שהוא²⁰. אמר: אכילה מפרות מדינה פלונית אסורין עלי, או אכילה מפרות אלו - אינו לוקה עד שיאכל פזית²¹.

(16) המונחות לפניו. (17) וזה חילל דברו. (18) לומר

מועטים עד שמת אחד מבניה, וכששמעו חכמים בדבר אמרו: מה מי שנשבע באמת (קרב לאמת) כך, הנשבע על שקר על-אחת-כמה-וכמה" (כסף-משנה). (69) כמו שמצינו ברבי יהושע בן לוי, שבדקו אחריו אם נשבע פעם בחייו, ונשאל על שבוועתו להתירה (כתובות עז:). (70) לעצמו. (71) וכתב הראב"ד: דוקא בשבועה, אין נזקקים להתירה לו. אבל הנודר נדר, מצוה להתירו, שהרי אמרו (נדרים כב). "הנודר כאילו בנה במה, והמקיימו כאילו מקריב עליה קרבן". וגם רבינו הביא דין זה לקמן בהל' נדרים פי"ג הכ"ה, והדגיש שם: "ואם עבר ונדר, מצוה להשאל על נדרו כדי שלא יהא מכשול לפניו". וכנראה, שאיסור נדרים קל הוא בעיני האדם, ויש לחוש שלא יעמוד בו, בניגוד לשבועה שהיא חמורה מאד, שנאמר בה (שמות כ, ז) "כי לא ינקה ה'" וכמבואר לעיל פי"א הט"ז, וגם יש בה עוון חילול השם, כמבואר לעיל ה"ב, ואין לחוש שלא יעמוד בה, ולפיכך מוטב שיקיימה ואל ישאל עליה.

סלקו להו הלכות שבועות בסיעתא דשמיא

יום רביעי י"ב שבט ה'תשע"ז

הלכות נדרים

יש בכללן שלש מצות. שתי מצות עשה, ואחת מצות לא תעשה, וזה הוא פרט: (א) שישמר מוצא שפתי ויעשה כמו שנדר. (ב) שלא יחל דברו. (ג) שיפר הנדר או השבועה. זהו דין הפרת נדרים המפרש בתורה שבכתב.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) הנדר כולל שני מושגים: נדרי איסור ונדרי הקדש; בדבר הנודר או בדבר האסור, כינוי נדרים כנדרים, לשונות שונות בקבלת נדר.

א. הנדר נחלק לשתי מחלוקות: החלק הראשון הוא שישאסר על עצמו דברים המותרים לו¹, כגון שיאמר: פרות מדינה פלונית אסורין עלי כל שלשים יום או לעולם, או מין פלוני מפרות העולם או פרות אלו אסורין עלי³. ככל לשון שיאסור⁴ - הרי זה נאסר בהן, ואף על פי שאין שם שבועה כלל ולא הנזכרת שם⁵ ולא פנוי⁶. ועל זה נאמר בתורה: לאסור אסר על נפשו - שיאסר על עצמו דברים המותרים⁷. וכן אם אמר: הרי הן עלי אסר - הרי אלו אסורין. וחלק זה הוא שאני קורא אותו נדרי אסר⁸.

(2) כי אין הנדר בא לאסור דבר שאסרתו תורה. וכל שכן, שאינו חל להתיר את מה שאסרתו תורה. (3) אפילו לעולם. אבל אם אמר יאסור עלי כל פירות העולם לעולם, אין הנדר חל כלל, שאי אפשר לו לחיות בלא פירות. והרי זה נדר שוא. (4) בין בלשון הקודש בין בלשון לועזית. (5) שם שמים. (6) תארי ה' שמכנים אותו בהם, כגון רחום

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ב שבט - ספר הפלאה - הלכות נדרים קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הָאֲסוּרִים²⁹: אִם אוֹתוֹ דָּבָר הָאֲסוּר יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ
בְּנֶדֶר³⁰ - הֲרִי אֵלּוּ אֲסוּרִים; וְאִם אֵינּוּ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ
בְּנֶדֶר³¹ - הֲרִי אֵלּוּ מִתְּרִין.¹⁷

(29) שמתפס זה בזה. (30) כגון קרבן שהוא קדוש על ידי אמירת פיו. (31) שהוא אסור מאליו, כגון חזיר וכדומה.

י. הַחֲטָאִת³² וְהָאֲשָׁם³³, אֵף עַל פִּי שְׁאִינֶן בְּאֵין בְּנֶדֶר
וְנִדְבָה³⁴ כְּמוֹ שִׁיתִּבָּאָר בְּמִקְוָמוֹ, אֶפְשָׁר לְנוֹדֵר לְהִבְיָא
אוֹתָם מִחֲמַת נֶדֶר. שֶׁהַנֹּדֵר בְּנִזְיָר³⁵ - מְבִיא
חֲטָאִת³⁶, וְאִם נִטְמָא³⁷ - מְבִיא אֲשָׁם, כְּמוֹ שִׁיתִּבָּאָר.
לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלּוּ עָלִי כְּחֲטָאִת אוֹ כְּאֲשָׁם,
אוֹ שְׁאָמַר: הֲרִי הֵן חֲטָאִת אוֹ הֲרִי הֵן אֲשָׁם - הֲרִי
אֵלּוּ אֲסוּרִין³⁸. וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר בְּאוֹמַר: הֲרִי הֵן
עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים אוֹ מִנְחָה אוֹ תוֹדָה - שֶׁהֵן
אֲסוּרִין³⁹, שְׁכָל אֵלּוּ בְּאֵין בְּנֶדֶר וְנִדְבָה⁴⁰.

(32) קרבן חטאת שמביאו העובר בשגגה על אחת ממצוות לא תעשה שיש בה מעשה, שחייבים עליה במזיד כרת. (33) על חמש עבירות מביאים קרבן אשם, על שפחה חרופה, ועל הגזל ועל המעילה וכו'. (34) אלא מחמת חובה שנתחייב בהם. (35) שנדר להיות נזיר. (36) כשישלים ימי נזירותו מביא כבשה לחטאת. (37) טומאת מת. (38) שנדר בדבר הנדור. וכן אמרו "מרבבה אני חטאת ואשם, שהוא מתפס בנדר". (39) הפירות שהתפסים בקרבנות אלו. (40) שמתחילתם אינם באים אלא דרך נדר או נדבה.

יא. אֲבָל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלּוּ עָלִי כְּחֲלַת אֶהְיֶה אוֹ
כְּתוּמָתוֹ⁴² - הֲרִי אֵלּוּ מִתְּרִין⁴³; שְׁאִין שָׁם דֶּדֶךְ
לְהִבְיָא אֵלּוּ בְּנֶדֶר וְנִדְבָה⁴⁴.

(41) כחלה שמפרישים מעיסה ליתנה לכהן. והזכיר אהרן, על שם שהיה ראשון לכהנים. (42) תרומה גדולה או תרומת מעשר הניתנת לכהן. (43) אף על פי שהחלה והתרומה אסורות באכילה לזרים. (44) אלא חובה הן על כל אדם להפרישן מתבואתו ואם לא יפרישן הרי כל תבואתו טבל ואסורה לו. ולדעת הרא"ש אין חלה ותרומה נקראות "דבר הנדור" מפני שגם קודם ההפרשה היו אסורות עליו משום טבל, ואמירת פיו לא אסרתן, אלא התירה השיריים לאכול בהורידו מהם איסור טבל.

יב. הָאוֹמֵר: הֲרִי הַפְּרוֹת הָאֵלּוּ עָלִי כְּנוֹתֵר⁴⁵,
כְּפִגְלוֹ⁴⁶, כְּבֶשֶׂר טָמֵא⁴⁷ שֶׁל קִדְשִׁים - הֲרִי אֵלּוּ
אֲסוּרִין; שֶׁהֲרִי עֲשָׂאֵן כְּבֶשֶׂר קִדְשָׁן מִכָּל מְקוֹם⁴⁸.

(45) כבשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ואסור עוד להיאכל. (46) שחשב הכהן בשעת העבודה לאכול את הבשר חוץ לזמנו או חוץ למקום אכילתו ונאסר הבשר באכילה. (47) שאסור באכילה. (48) אף על פי שכל אלו "דבר האסור" הם, אולם הנודר התכוון בעיקר קדושת הקרבן שנעשה נותר ופיגול, והקרבן "דבר הנדור" הוא.

יג. הָאוֹמֵר: הֲרִי הֵן עָלִי כְּמַעֲשֵׂר בְּהֶמְהָ⁴⁹ - הֲרִי אֵלּוּ
אֲסוּרִין⁵⁰, הוֹאִיל וּקְדָשָׁתוֹ בִּידֵי אָדָם. הֲרִי הֵן עָלִי

שלא יתחייב בהם עד שיאכל כשיעור, כדין כל האיסורים שאין לוקים עליהם עד שיאכל כזית. (19) ולא הזכיר בו לשון אכילה. (20) כאילו פירש אכילת כל שהוא ממין פלוני אסורה עלי. (21) הואיל והזכיר שם אכילה. וכלל הוא: אין אכילה פחותה מכזית.

ו. אֶסֶר עַל עֲצָמוֹ אֲכִילָה מִן הַתְּאֲנִים וְאֲכִילָה מִן
הָעֲנָבִים, מִין בְּנֶדֶר אֶחָד²² בֵּין שְׁנֵי נְדָרִים²³ - הֲרִי
אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לְכִזְיָת²⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(22) שאמר אכילת תאנים וענבים אסורה עלי. (23) שאסר על עצמו תחילה אכילת תאנים, ואחר כך אסר על עצמו אכילת ענבים. (24) שאם אכל משתיהן כזית אחת הרי זה לוקה. "שני קונמות מצטרפין". ורבינו מפרש מה שאמרו שם: "שני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות", שזה חזר על נדר שאמר: אכילה מזו עלי, ואכילה מזו עלי, שבשבועות אין מצטרפות, הואיל וגילה בהן הכתוב חילוק קרבנות חטאת על כל אכילה ואכילה, שאם אכל מזו ומזו חייב שני חטאות, שנאמר: "והיה כי יאשם לאחת מאלה" - לחייבו על כל אחת ואחת. אבל באיסור נדר, שאין בו גילוי זה לחלקם לעניין קרבן ואם אכל מזו ומזו אינו חייב אלא קרבן מעילה אחד, כדין הוא שיצטרפו כאחד לעניין מלקות, שהרי שניהם אסורים עליו משום איסור נדר, והוא שם אחד, וכשאל מהם כזית עבר על נדרו ולוקה. והשווה דברי רבינו בהלכות מעילה פרק ד הלכה י: "וכל הדברים הנאסרים עליו מנדר כזה מצטרפין, ואם נהנה מכולם בשווה פרוטה מעל".

ז. הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלּוּ עָלִי קִרְבָּן²⁵, אוֹ שְׁאָמַר: הֲרִי
הֵם קִרְבָּן, אוֹ שְׁאָמַר לְחֶבְרוֹ: כָּל מָה שְּׂאֲכַל עִמָּךְ
עָלִי קִרְבָּן, אוֹ קִרְבָּן, אוֹ הֲרִי הֵן עָלִי קִרְבָּן²⁶ - הֲרִי
אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו; מִפְּנֵי שְׁאֶפְשָׁר שִׁידֵר אָדָם קִרְבָּן
וַיַּעֲשֶׂה בְּהֶמְהָ שְׁהִיָּתָה חַל קִרְבָּן וְתֹאסֵר²⁷.

(25) כוונתו שהפירות יאסרו עליו כקרבן, שאסור באכילה, ובייחוד לפני זריקת דמו, ואף על פי שלא אמר "כקרבן" - בכ"ף הדמיון, אין אנו מקפידים על כך. (26) ונתכוון לאסור על עצמו לאכול משל חברו. (27) נמצא שהתפס זה בדבר הנדור ולפיכך נדרו חל. וכן אמרו שם "איש כי ידור נדר - עד שידור בדבר הנדור" וזהו נדר הבא על ידי התפסה, בניגוד לעיקר הנדר, שאוסר את הדבר עצמו עליו ללא התפסה בדבר אחר.

ח. אֲבָל הָאוֹמֵר: פְּרוֹת אֵלּוּ עָלִי אוֹ מִין פְּלוּנִי עָלִי
אוֹ מָה שְּׂאֲכַל עִם פְּלוּנִי עָלִי כְּבֶשֶׂר חֲזִיר אוֹ כְּעִבּוּדָת
כּוֹכְבִים וּמַזְלוֹת אוֹ כְּנִבְלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכִיּוּצָא בְּאֵלּוּ -
הֲרִי אֵלּוּ מִתְּרִין, וְאֵין כָּאֵן נֶדֶר; שְׁאִי אֶפְשָׁר שִׁיעֲשֶׂה
דָּבָר שְׁאִינּוּ בֶשֶׂר חֲזִיר כְּבֶשֶׂר חֲזִיר²⁸.

(28) כי איסור חזיר והדומים לו אינם נאסרים מחמת אמירת פיו, אלא מאליהם על פי גזירת הכתוב, ואינם נקראים "דבר הנדור" אלא "דבר האסור" והתורה אמרה: איש כי ידור נדר לה' - עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור.

ט. זֶה הַכָּלָל: כָּל הַמְּשִׁים דְּבָרִים הַמְּתָרִים כְּדָבָרִים

זריקת הדם, בעיא שלא נפשטה וספק תורה - להחמיר. והר"ן לשבועות פרק ג כותב: שרבינו סובר, הואיל ורבא ורבינא הוכיחו שב"עיקרו הוא מתפס" והם אמוראים אחרונים, הלכה כמותם, ואף על פי שסוגיית הש"ס שם דחתה את הוכחותיהם אין אנו סומכים על דיחויים להשאיר את הבעייה בספק. (73) שאסור אז באכילה אפילו לכהנים.

טז. יש מקומות שאנשיהם עלגים⁷⁴ ומפסידין את הלשון ומכניין על דבר בדבר אחר - הולכין שם אחר הפנוי. כיצד? כל פנוי⁷⁵ קרבן - פקרבן. האומר: הרי הן עלי קונם⁷⁶, קונח, קונז - הרי אלו פנויין לקרבן⁷⁷. חרק, חרף, חרף - הרי אלו פנויין לחרם⁷⁸. וכן כל פיוצא בזה הולכין אחר לשון כלל העם באותו מקום⁷⁹ ובאותו זמן.

(74) מדברים לשון מעורבת משפות וניבים שונים. (75) שמות לוואי. (76) שכוונתו לומר פירות אלו יהיו אסורים עלי כקרבן. (77) ונדרו חל. כאילו אמר: הרי הם עלי קרבן. (78) חרם - הקדש שאדם מקדיש לבדק הבית. (79) שאם העם מדבר בלשון אותו מקום, שהיא לשון משובשת ויש במשמעותה לשון קרבן הרי זה כאילו נדר בקרבן, שכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם", ואפילו מי שהוא בקי בלשון הקודש ונדר באחד מהכינויים האלו - נדרו נדר, כיוון שהיא לשון כלל העם.

יז. וכשם שאוסר עצמו בפנויין, כך אם הקדיש⁸⁰ בפנויין - הרי זה הקדש⁸¹. וכנוי הפנויין - מתרין, בין בנדר אסר בין בנדר הקדש.

(80) קרבן לה', או שאר נכסיו לבדק הבית. (81) הטעם שתקנו חכמים כינויים כדי שלא יאמר: "לה' קרבן" ולפעמים יבטא ה' ולא יאמר קרבן ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, הרי שגם בהקדש עצמו תיקנו כינויים. ובירושלמי אמרו: "זאת אומרת אדם מקדיש לשמים בלשון קונם".

יח. האומר לחברו: מה שאכל עמך לא יהא חלין⁸², או לא יהא פשר, או לא יהא דכי⁸³, או לא יהא טהור - הרי זה פמי שאמר לו: כל מה שאכל עמך יהא קרבן, שהוא אסור⁸⁴. וכן אם אמר לו: כל מה שאכל עמך טמא⁸⁵ או נותר או פגול - הרי זה אסור.

(82) אלא קרבן. (83) טהור ומותר באכילה. (84) משנה בנדרים י: אלא שלשון המשנה שם "האומר לחולין שאוכל לך" ומפרש הר"ן, קרא: לחולין, בלמ"ד פתוחה, שפירושה: לא חולין. (85) אף על פי שלא הזכיר: "קדשים טמאים" וייתכן, שנתכוון לתרומה טמאה, שהיא "דבר האסור" ואין נדרו חל - הואיל ואפשר לומר שלקדשים טמאים נתכוון אנו אומרים: "סתם נדרים להחמיר".

יט. האומר לחברו: לא חלין לא אכל לך - הרי זה פמי שאמר לו: מה שאכל לך לא יהא חלין אלא קרבן⁸⁶. וכן אם אמר: הקרבן שאכל לך, קרבן⁸⁷ שאכל לך, פקרבן שאכל לך - הרי זה אסור⁸⁸. אכל

1 בכור⁵¹ - הרי אלו מתרין; שאין קדשתו בידי אדם⁵², ואינו יכול להתפסו בנדר⁵³, שנאמר: לא יקדיש איש אתו⁵⁴.

(49) שאדם מקדישו לשמים. (50) ואף על פי שהעשירי קדוש מאליו? העברת מניין הוא צריך. ואם היו עשרה טלאים ונטל אחד מהם בלא מניין אינו קדוש. ולפיכך הרי זה נקרא: דבר הנדור. (51) בכור בהמה, שהוא קדוש, וניתן לכהנים. (52) אלא ממעי אמו הוא קדוש, ואפילו לא הקדישוהו בעליו הרי הוא קדוש מאליו, ואין זה דבר הנדור אלא "דבר האסור". (53) כאן נתכוון רבינו לומר שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, שלא תאמר, הרי גם בכור ישנו בנדר, אם יקדישו לקדושת עולה יתקדש קדושת עולה. (54) מכאן למדו שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, אלא בקדושתו הוא נשאר, נמצא בכור "דבר האסור" ולא דבר הנדור.

יד. אומר: הרי הן עלי פחרי שמים⁵⁵ - הרי אלו אסורין; שחרימי שמים לבדק הבית⁵⁶. הרי הן עלי פחרימי הלשכה⁵⁷, פחרימי⁵⁸, פחרימי⁵⁹, פחרימי⁶⁰, פחרימי⁶¹, פחרימי⁶² או באחד ממשמשי⁶³ המזבח, כגון שאמר: הרי הן עלי פחרימי⁶⁴, פחרימי⁶⁵, פחרימי⁶⁶ וכיוצא בזה, וכן האומר: הרי הן עלי פחרימי⁶⁷, פחרימי⁶⁸ - הרי אלו אסורין, ואף על פי שלא הזכיר שם קרבן; שכל דברים אלו ענינם פאומר: הרי הן עלי קרבן⁶⁹.

(55) כהקדשות שאדם מקדיש, ואומר: הרי זה חרם (הקדש) לשמים. (56) לתיקון בית המקדש. (57) ככסף השקלים הניתן בלשכת המקדש לצרכי קניית קרבנות צבור. (58) כקרבן התמיד, שהיו מקריבים במקדש בכל יום בבוקר ובערב. והוא דבר הנדור, שנקנה בכסף השקלים שנודבים לבית המקדש. (59) כדיר בהמות של קרבן או כדיר העצים שבמקדש. דיר - רפת לצאן. (60) כשני גזירי עצים, שהיה הכהן עורך על גבי אש המערכה שעל המזבח. (61) כקרבנות הנקריבים על אש המזבח. (62) כקרבנות שעל גבי המזבח. (63) כלים שמשרתים בהם למזבח. (64) כלים שגורפים לתוכם דשן המזבח ואפרו. (65) כלים שמקבלים בהם דם הקרבנות לזריקה. (66) שהופכים בהם אברי הקרבנות כשהם נקטרים על המזבח למהר שריפתם. וכל הכלים נזכרים בתורה. (67) כקרבנות שדמם נזרק בהיכל המקדש. (68) כקרבנות הנאכלים בירושלים. (69) וכולם באים מדבר הנדור, מתרומת הלשכה, או מחרימי בדיק הבית, שנודרים או נודבים למקדש.

טו. היה לפניו פשר קדש, אפלו היה פשר שלמים אחר זריקת דמים שהוא מתרין לזרים⁷⁰, ואמר: הרי הן עלי פשר זה - הרי אלו אסורין; שלא התפס אלא בעקר⁷¹ שהיה אסור⁷². אבל אם היה פשר בכור: אם לפני זריקת דמים⁷³ - הרי זה אסור; ואם לאחר זריקת דמים - הרי זה מתר.

(70) שנאכל לישראלים. (71) ביסודו, בתחילתו. (72) לפני

והנשבע בהיכל אינו כלום. (98) כגון עצים ואישים מזבח וירושלים.

19 כג. האומר לחברו: מדר אני ממך⁹⁹ - משמע
20 דבר זה שלא ידבר עמו¹⁰⁰. מפרש אני ממך -
21 משמעו שלא ישא ויתן עמו¹⁰¹. מרחק אני ממך
22 - משמעו שלא ישב בארבע אמותיו¹⁰². וכן אם
23 אמר לו: מנדה אני לך¹⁰³, או משמתנא¹⁰⁴ ממך.
24 אכל אם אמר לו: נדר אני ממך שלא אכל לך,
25 או מפרש אני ממך שלא אכל לך, או מרחק אני
26 ממך שלא אכל לך - הרי זה אסור לאכל¹⁰⁵.
27 ואם אכל כזית מפל נכסיו¹⁰⁶ - לוקה משום לא
28 יחל דבריו¹⁰⁷.

(99) ולא גמר דיבורו: שלא אוכל לך. (100) אבל מותר לו לאכול משלו, שאין במשמעות לשון זו איסור אכילה אלא הדיבור בלבד. (101) בעסקי מסחר וממכר. (102) כלומר, אסור בדיבור, ובמשא ומתן כל אחד כדינו, אבל לא באכילה. (103) הרי זה לא ישב בארבע אמותיו, שמשמע מנודה כמו מרוחק, אבל מותר לאכול משלו. (104) שמתא - לשון נידוי וריחוק הוא. (105) ואף על פי שלא הזכיר לשון איסור בדיבור, וגם לא התפס נדרו ב"קרבן", בכל זאת הרי זה כנדר, כי הלכה היא: "ידות נדרים - כנדרים" כלומר, נדר שלא פירש כל דיבורו, אלא התחיל במקצת ומתכוון ניכר שדעתו לידור - כבית יד הכלי, שאינו עיקר הכלי והאוחז ביד מטלטל כל הכלי עמו, הרי זה כאילו גמר כל דיבור נדרו. (106) של חברו. (107) ומובן, שבנדר זה מותר לדבר עמו, שהרי הדגיש שאינו אוסר עצמו אלא באכילה בלבד.

29 כד. אמר לו: מנדה אני לך שלא אכל לך - אינו
30 אוכל לו¹⁰⁸, ואם אכל - אינו לוקה¹⁰⁹. אמר לו:
31 נדינא¹¹⁰ ממך - הרי זה אסור להנות.

(108) משלו, שהרי פירש כוונת התרחקותו לא לעניין ישיבה בארבע אמותיו אלא לעניין אכילתו ממנו. וסובר רבינו שבזה גם החכמים מודים לרבי עקיבא, שאסור באכילה, וכל מחלוקתם אינה אלא כשאמר מנודה אני לך ולא הוסיף: שאינו אוכל לך, שרבי עקיבא אוסר באכילה. וחכמים סוברים, שלא התכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ופסק רבינו כחכמים. (109) כשם שרבי עקיבא היה מסופק בלשון "מנודה אני לך" אם כוונתו לנדר ממש, או שלא נתכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ולפיכך אמר אסור באכילה ואינו לוקה מספק, הוא הדין לחכמים כשאמר: מנודה ... שלא אוכל לך, אינו אסור לאכול משלו אלא מספק, ואינו לוקה, כי שמא לא נתכוון אלא להתרחק מלאכול בארבע אמותיו. (110) לשון נע ונד. שמשמע מתנודד אני ומובדל ממך מליהנות לך, ואפילו לא הזכיר: שלא אוכל לך, הרי זה אסור בהנאתו, שאין להסתפק בו, שנתכוון שלא לישב בארבע אמותיו, כדין מנודה, שאין אדם רגיל להזכיר על עצמו לשון נידוי, שגנאי הוא לו.

32 כה. האומר לחברו: הרי עלי כנדרי רשעים¹¹¹ אם

1 האומר: הקרבן לא אכל לך⁸⁹, או קרבן לא אכל
2 לך, או לקרבן לא אכל לך, או קרבן לא אכל לך⁹⁰,
3 או לא קרבן לא אכל⁹¹ לך - כל אלו מתירים. שאין
4 משמע דברים אלו אלא שנשבע בקרבן שלא יאכל
5 לזה⁹², והנשבע בקרבן - אינו כלום⁹³. או שגדר
6 שלא יאכל לו קרבן.

(86) ולפיכך לא אוכל לך. שכל האומר: דבר זה אינו מותר, מובן מאליה שהוא אסור. (87) אף על פי שלא אמר בכ"ף הדמיון אין בזה קפידא, כי כוונתו לאסור על עצמו אכילתו אצל חברו כקרבן, שהוא דבר הנידר. (88) אבל אם יאמר: הא קרבן שאוכל לך, מותר, שמשמעו שנשבע בקרבן, שלא יאכל והנשבע בקרבן אינו כלום. (89) משמעו שאסור עליו מה שלא יאכל אצלו, אבל מה שיאכל אצלו לא יהא קרבן, ואפילו אם נאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכוונתו הייתה להישבע בקרבן שלא יאכל אצלו אין זה כלום. (90) גם זה משמעו לאסור רק את מה שלא יאכל, אבל מה שיאכל יהיה מותר, אם לא שהייתה כוונתו להישבע בקרבן שלא יאכל ואין שבועה זו כלום. (91) אף על פי שאפשר לדקדק מתוך דבריו: שמה שיאכל אצלו יהיה קרבן, אין אנו אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן". (92) אצל זה. וכן אמרו "שלא נדר זה אלא בחיי קרבן". (93) שאין שבועה אלא בשם ה' או באחד מן הכינויים. ואפילו אם נשבע סתם הרי זה אסור, ואינו לוקה. אבל הנשבע בחיי קרבן אינו כלום.

7 כ. חלין שאכל לך, החלין שאכל לך, כחלין שאכל
8 לך; חלין שלא אכל לך, החלין שלא אכל לך,
9 כחלין שלא אכל לך⁹⁴ - הרי זה מתר.

(94) ואף על פי שאפשר לשמוע מדבריו: מה שאוכל לך יהיה קרבן, אין אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן".

10 כא. אכל האומר: לא טמא שאכל לך, לא נותר
11 שאכל לך, לא פגול שאכל לך - אסור; שמשמעו
12 של דבר: דבר שאכל הוא שיהיה פגול או טמא,
13 לפיכך לא אכל לך⁹⁵.

(95) שכן שנינו במשנה "טמא נותר ופיגול - אסור" ומשמעה: בין אם אמר: טמא שאוכל לך, בין אם אמר: לא טמא שאוכל לך, כי הואיל ואין אדם מוציא דבריו לבטלה, למה יאמר: לא טמא מה שאוכל לך, הרי אפילו אם לא יאמר, לא יהיה מאכל חברו טמא מאליה, לכך אנו מתקנים ומוסיפים בדבריו, שכוונתו לומר: לא ("אוכל עמך") מפני שטמא הוא מה שאוכל אצלי.

14 כב. בהיכל שאכל לך, היכל שאכל לך, לא היכל
15 שאכל לך - אסור⁹⁶. היכל שלא אכל לך, בהיכל
16 שלא אכל לך, לא היכל שלא אכל לך - מתר; שזה
17 כמי שנשבע בהיכל שלא יאכל לך⁹⁷. וכן כל פיוצא
18 בזה⁹⁸.

(96) שכוונתו לאסור על עצמו אכילתו כקרבנות ההיכל. (97) מכיוון שמסיים בלשון שלילה הרי זו לשון שבועה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 - לֹא אָמַר כָּלוּם¹²⁶, וְאֵינוֹ צָרִיף שְׁאֵלָה לְחֶכֶם¹²⁷,
15 אֵלָּא אִם בֵּן הָיָה עִם הָאָרֶץ¹²⁸, כִּדִּי שְׂלָא יִנְהַגֵּי קִלּוֹת
16 רֹאשׁ בִּנְדָרִים.

(126) מפני שלא התכוון אלא לקדושת התורה, והיא "דבר האסור" ואין הנדר נתפס אלא בדבר הנדור. (127) להחירו. (128) שאינו מבחין בין נודר בתורה לנודר במה שכתוב בה ויבוא להקל גם בזה.

17 כַּחַ. נִדְר בְּמָה שֶׁפְּתוּב בָּהּ - הָרִי זֶה אָסוּר; שְׁהָרִי
18 פְּתוּב בָּהּ אָסוּר וְנִדְר¹²⁹. נָטְלָה בִּידוֹ וְנִדְר בָּהּ - הָרִי
19 זֶה כְּמִי שֶׁנִּדְר בְּמָה שֶׁפְּתוּב בָּהּ¹³⁰.

(129) והוזכרו בה קרבנות, שהם דבר הנדור. (130) הואיל ואוחזה דרך כבוד, ורואה ויודע מה שבתוכה, אין דעתו אלא לאזכרות וקרבנות שבה.

20 כַּט. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: נְשָׁפִים וְנִשְׁנָה פָּרֶק - עָלָיו
21 לְהִשָּׁפִים¹³¹ וְלִקְרוֹת; שְׁנָה כְּמֹו נִדְר¹³² הוּא, וְאָף עַל
22 פִּי שְׂלָא הוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן נִדְר¹³³.

(131) על האומר להשכים תחילה, שנאמר "ויאמר אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד" הרי שהקדים הקב"ה והמתין ליחזקאל. (132) שהרי קיבל עליו לעשות מצוה, וזה מחייבו, אלא שאין זה נדר גמור לעבור עליו ב"בל יחל דברו". (133) שהוא: "יאסר דבר זה עלי", שהנודר בא לאסור הדבר על עצמו, אבל לא להתחייב לעשות דבר זה או לא לעשותו, שזה שייך יותר ל"שבועה" שהנשבע אסור עצמו על הדבר שנשבע עליו. וכלשון התלמוד: נדר - איסור חפץ על האדם, שבועה - איסור האדם מן החפץ.

23 ל. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הָרִי אַתְּ עָלִי כְּאִמִּי¹³⁴ אוֹ
24 בְּאִחוֹתִי, אוֹ כְּעֶרְלָה¹³⁵ אוֹ כְּכֹלָאִי הַכֶּרֶם¹³⁶ - הָרִי זֶה
25 כְּאוֹמֵר עַל הַפְּרוֹת: הָרִי אֵלָיו כְּבֶשֶׁר חֲזִיר; כְּשֵׁם
26 שֶׁהוּא מִתֵּר לְאֶכְלָן, כְּמֹו שֶׁבְּאִרְנֹו¹³⁷, כֶּף מִתֵּר
27 בְּאִשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: הָרִינִי מִדֶּר מִמֶּךָ
28 הָנִיָּה¹³⁸, אוֹ הִנָּאת תִּשְׁמִישׁ אִסוּרָה עָלַי¹³⁹ - הָרִי זֶה
29 אִסוּרָה עָלָיו¹⁴⁰, כְּמֹו שִׁיתְבָּאָר¹⁴¹.

(134) אסורה עלי כאמי, שהיא אסורה עלי משום ערווה. (135) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, שאסורים באכילה ובהנאה. (136) מין ממיני תבואה שנורע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה ובהנאה. (137) שאין אדם מתפס כנדר בדבר האסור אלא בדבר הנדור. (138) לא ליהנות לך כל הנאה שהיא. (139) שלא התפס הנאתה בדבר הנדור, אלא אסר אותה עליו, כאדם האוסר על עצמו דברים המותרים לו. (140) ואף על פי שהוא משועבד לה מן התורה, שלא לגרוע עונתה. (141) "שאיין מאכילים את האדם דבר האסור לו" וממילא היא נאסרת לו.

פֶּרֶק שִׁנִּי

(1) דין הדירוהו אחרים או שנדר על דעת אחרים, המקדים

1 אֲכַל לָךְ, שֶׁמִּנְדְּרִיהֶם נִזִּיר וְקָרְבָן וּשְׁבוּעָה¹¹², וְאֲכַל
2 - חֵיב כָּכֶלֶן¹¹³. וְכֵן הָאוֹמֵר: הָרִי עָלִי בְּנִדְבוֹת
3 בְּשָׂרִים¹¹⁴, שֶׁמִּנְדְּבוֹתָם נִזִּיר¹¹⁵ וְקָרְבָן¹¹⁶ - הָרִי זֶה
4 חֵיב¹¹⁷.

(111) שרגילים לידור ולהישבע בשעת כעס, ונקראו רשעים על פי מאמרם: "כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע, שנאמר וכי תחדל לנודר לא יהיה כך חטא", כלומר, שהם רשעים לעניין זה, אבל רשעים גמורים אין להם עסק בנזירות ובקרבנות. (112) כל זה מדברי הנודר, שפירש ואמר מה טיבם של נדרי רשעים, שנודרים בנזירות וגם נודרים להביא קרבנות למקדש וגם רגילים הם להישבע בשעת ריתחה, ושבועה נקראת אף היא נדר. (113) להיות נזיר, ולהביא קרבן עולה לקיים נדרו, וחייב מלקות משום שבועת ביטוי שהרי נשבע לא לאכול אצל חבירו ואכל. (114) שאינם נודרים (שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו") אלא נודרים קרבן שבידים, ומביאים אותו לפתח העזרה ושם מקדישים אותו, שלא יבואו לידי מכשול מעילה. (115) כשרואים יצורם תוקף אותם, הם נזירים נזירות. (116) קרבן נדבה. (117) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן, שאין הכשרים נשבעים כלל, משום שיש בה הזכרת שם שמים ויש בחילולה מכשול גדול לו ולכל העולם.

5 כו. אָמַר: הָרִי עָלִי בְּנִדְרֵי רְשָׁעִים אוֹ בְּנִדְבוֹת בְּשָׂרִים
6 שֶׁאֲכַל לָךְ¹¹⁸ אוֹ אִם אֲכַל לָךְ - הָרִי זֶה אָסוּר¹¹⁹, אָף
7 עַל פִּי שְׂלָא פִּרְשָׁה¹²⁰. אָמַר: בְּנִדְרֵי בְּשָׂרִים - לֹא
8 נִתְחַיֵּב בְּכָלוֹם; שְׁאִין הַבְּשָׂרִים נִדְרִים בְּדֶרֶךְ אִסוּר
9 וְכַעַס¹²¹. אָמַר: בְּנִדְרֵי רְשָׁעִים הָרִינִי, וְהִיָּה נִזִּיר עוֹבֵר
10 לְפָנָיו - חֵיב בְּנִזְיוֹת¹²². בְּנִדְרֵי רְשָׁעִים עָלִי - חֵיב
11 קָרְבָן¹²³. בְּנִדְרֵי רְשָׁעִים שְׂלָא אֲכַל מִמֶּנּוּ¹²⁴ - חֵיב
12 בְּשְׁבוּעָה¹²⁵.

(118) כלומר, מה שאוכל לך יהיה אסור עלי כקרבן נדרי רשעים או נדבות הכשרים. (119) לאכול אצל חבירו. (120) ואמר: קרבן מה שאוכל לך. וזהו דיות נדרים, שהם כנדרים. שאף על פי שלא פירש דבריו, הואיל ומתוכם ניכר, שדעתו לידור הרי זה נדר גמור. (121) אלא נודרים מתוך ישוב הדעת ונדיבות נפשם. וגם יראים הם לידור שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו". והוא הדין אם אמר כנדבת רשעים עלי לא אמר כלום, לפי שאין הרשעים נודרים ואם הם נודרים אינם רשעים לאותו דבר. (122) אף על פי שלא פירש ואמר: "שמנדריהם נזיר", הואיל ונזיר עובר לפניו יש כאן יד מוכיחה שלנזירות נתכוון. והוא הדין כשיאמר: הריני כנדרי רשעים שלא אשתה, הרי זה נזיר, שיש כאן יד מוכיחה לנזירות. (123) אפילו כשלא הייתה בהמה רבוצה לפניו, כי יד מוכיחה היא לקרבן. (124) מהכיכר הזה. (125) משום שבועת בטוי, ואם אכלו ילקה. אבל אם יאמר: כנדבות כשרים שלא אוכל ממנו, לא אמר כלום, שאין הכשרים נשבעים כלל.

13 כז. הַנִּדְר בְּתוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: פְּרוֹת אֵלָיו עָלִי כְּזוֹ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ב שבט - ספר הפלאה - הלכות נדרים קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(במדבר ל, ג) "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה" (סוף משנה).

תנאי לנדריו שבעתיד, שיבטלו מאליהם, דיני הפקר והשוואתו לנדר.

ד. מי שהתנה קדם שידר ואמר: כל נדר שאדר
מכאן¹⁸ ועד עשר שנים הריני חוזר בהן או הרי הן
בטלים וכיוצא בדברים אלו, ואחר כך נדר: אם היה
זכר התנאי בפשה שגדר - הרי נדרו קיים, שהרי
בטל התנאי בגדר זה¹⁹; ואם לא זכר התנאי אלא
אחר שגדר, אף על פי שקבל התנאי בלבד²⁰ וקיימו²¹
- הרי הנדר בטל. ואף על פי שלא הוציא עתה
החזרה בפיו, כפר הקדים החזרה²² לנדר והוציאה
בפיו מקדם²³. ויש שמורה להחמיר ואומר: והוא
שיזכר התנאי אחר שגדר בתוך כדי דבור²⁴.

(18) מהיום. שאילו רצה בקיומו למה הוא נודר, הרי
נדרו סותר את תנאו (נדרים כג:). (20) בלבד, ולא הוציא
בשפתיו בשעת זכירתו (כס"מ). (21) במחשבתו, שרוצה
הוא בקיום התנאי, וממילא יתבטל הנדר. ודפוס רומי
ווינציה: וקיים התנאי. (22) היא התנאי, שהתנה קודם
שידור. (23) נמצא בשעה שנדר נדר בטעות, ששכח את
תנאו, ואין זה פיו ולבו שוים בשעת נדרו, והתורה אמרה:
"לא יחל דברו" אינו מיחל נדרו שכבר נדר, אבל מיחל הוא
נדרו, קודם שידורו, הואיל ועדיין לא חל (קרית ספר).
(24) אבל לאחר כדי דיבור, הואיל והנדר כבר חל, אינו מן
הדין שיעקר ע"י זכירת התנאי. זו היא דעת הר"י בתוספות
נדרים כג: שדוקא אם הוא זוכר את התנאי בשעת נדרו אין
הנדר חל, הואיל והוא נודר על דעתו הראשונה, אבל אם
אינו זוכר התנאי בשעת נדרו, מסתמא דעתו לקיים הנדר.
ולדבריו זוהי דעת רבא שם, המקפיד על זכירת התנאי
בשעת נדרו, אלא שמספיקה הזכירה תוך כדי דיבור, שהרי
אפילו אם חזר בו - בתוך כדי דיבור - מנדרו, בטל נדרו,
כמבואר לעיל ה"ג (לחם משנה).

ה. מי שהקדים את התנאי לשנה²⁵ או לעשר, ואחר
כך נדר, ונזכר בפשה שגדר שיש לו תנאי, ושכח
על אי זה דבר התנה²⁶ וכיצד היה התנאי²⁷: אם
אמר: על דעת ראשונה אני עושה²⁸ - אין נדרו
נדר²⁹, שהרי בטלו; ואם לא אמר: על דעת ראשונה
אני עושה - כפר בטל התנאי וקיים הנדר, שהרי זכר
בשעת הנדר שיש שם תנאי ואף על פי כן נדר³⁰.
31

(25) שאמר: כל נדר שאדור מכאן ועד שנה, הרי הוא בטל.
(26) אם על אכילת פת או שתית יין. (27) אם על דברים
שבינו לעצמו או על דברים שבינו לבין אחרים, אבל זוכר
הוא, שהתנה על דבר מיוחד, ולא באופן סתמי וכולל (ר"ן
לנדרים כג:). (28) שאם אהיה זכור על מה שהתנתי, אלך
אחר התנאי. (29) אם נזכר אחר כך, שלדבר זה התנה (ר"ן
ורא"ש שם). (30) נמצא שעקר תנאו, שאילו רצה בקיומו
- לא היה לו לידור סתם (שם).

ו. יש מהגאונים שאומרים: אין כל אלו הדברים³¹
נוהגין אלא בנדרים בלבד, לא בשבועות³². ויש מי
שמורה, שדין הנדרים והשבועות בענינות אלו אחד³⁴

1 א. אחד הנדר מפי עצמו² או שהדירו חברו³ ואמר
2 אמן, או דבר שענינו בענין אמן, שהוא קבלת
3 דברים.

(2) שאוסר על עצמו דבר המותר. (3) שאמר לו: יאסר עליך
דבר פלוני. (4) ובוזה הוא מביע הסכמתו לקבלת הנדר, כמו
ששינו (נזיר פ"ד, מ"א) "הריני נזיר, ואת, ואמרה: אמן,
מיפר את שלה". וכן אמרו (שבועות כט:): "כל העונה אמן
אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו". (5) שאמר: הן, או
מקבל אני נדר זה, כמו ששינו בתוספתא (נזיר פ"ג, מ"ד)
"האומר לחברו, הריני נזיר ואתה, אם אמר הן שניהם
אסורים" (ביאור הגר"א ליו"ד רט, ס"ק ב) והשווה לעיל
הל' שבועות פ"ב, ה"א. אבל אם חברו מדירו ליהנות
מנכסיו אינו צריך שיקבל חבירו את דבריו, שיכול לאסור
את שלו על חברו בעל-כרחו (יו"ד רט).

4 ב. ואין הנדר נאסר בדרך שאסר על עצמו עד
5 שיוציא בפשתי ויהיה פיו ולבו שוין, כמו שבארנו
6 בשבועות⁶. אבל המתכוין לנדר בנזיר⁷ ונדר בקרבן⁸,
7 בקרבן ונדר בנזיר, בשבועה⁹ ונדר, או שנתכוין לנדר
8 ונשבע, או שנתכוין לומר תאנים ואמר ענבים - הרי
9 זה מתיר בשניהם ואין פאן נדר¹⁰.

(6) פ"ב, ה"יב, שנאמר בשבועה: "לבטא בשפתים", וגם
בנדרים נאמר (במדבר ל, ז): "או מבטא שפתי" אין הנדר
חל עד שיבטאו בשפתיו. (7) להיות נזיר. (8) להביא
קרבן. (9) שנתכוין להשבע. (10) שלשון "מבטא"
משמעה: בוטא מה שיש בלבו (קרית ספר). וכן שינו
בתוספתא נדרים פ"ה, מ"ה "נתכוין לידור בעולה ונדר
בחרם, בחרם ונדר בנזיר, בנזיר ונדר בקרבן וכו' מותר
בכולם" (לפי גירסת ה"חסדי דוד" שם). וראה במשנה
נדרים פו:.

10 ג. הנדר על דעת אחרים¹¹ - הרי זה פושע על
11 דעת אחרים¹². וכן הנדר וחזר בו בתוך כדי דבור¹³,
12 או שמחו בו¹⁴ בתוך כדי דבור וקבל¹⁵ - הרי זה
13 מתיר¹⁶. ודין כל אלו הדברים בנדרים פדין
14 בשבועות¹⁷.

(11) שאומר הנני נודר זה על דעתכם. (12) שאמר:
"שבועה שלא אוכל היום, ועל דעתכם אני נשבע, אין זה
יכול לומר כך וכך היה בלבי, שלא נשבע זה על דעתו...
וכיון שהיה פיו ולבן של אחרים שוים... חייב, שלבם של
אלו במקום לבו קם" (לשון רבינו לעיל הל' שבועות פ"ב,
הט"ו). (13) "כדי שיאמר תלמיד לרבו, שלום עליך רבי"
(שם, הי"ז, וראה בביאורנו שם). (14) אחרים, ואמרו לו:
חזור כך מנדרך. (15) שאמר: הן, או חזרתי בי.
(16) ונעקר הנדר מעיקרו, "שזה דומה לטועה" (לשון רבינו
שם). וכן אמרו (בבא בתרא קט:): "והילכתא כל תוך כדי
דיבור כדיבור דמי". וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, הי"ח
ובביאורנו שם. (17) שהרי הכתוב משה ואתם, שנאמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 הם, וכי יש לו להקדים תנאי לשבועתו³³ פדרן
2 שאמרו בנדרים³⁴.

- 13 הפהנים⁴⁵ - מתר, מפני שהן ממון שלהם ואין בה
14 אסור⁴⁶; ואם סתם - אסור⁴⁷.

(43) הקדש, שאדם מקדיש לצרכי תיקון בנין בית-המקדש והחזקתו, ואסור ליהנות ממנו. (44) שהתפס בדבר הנדור. (45) הקדש הניתן במתנה לכהנים, ככתוב (במדבר יח, יד): "כל חרם בישראל לך יהיה". (46) ואעפ"י שאסורים בהנאה עד שיבואו לידי כהנים - סתם חרמי כהנים משמעם, שכבר באו לידי כהן (רא"ש לנדרים יח:). (47) משנה שם.

- 15 ט. הרי הן עלי פמעשור: אם פמעשור בהמה - אסור,
16 מפני שהוא קרבן שהקדישו בידו⁴⁸, כמו שפארנו⁴⁹;
17 ואם פמעשור דגן⁵⁰ - מתר⁵¹; ואם סתם - אסור⁵².

(48) כשיצא העשירי, העביר עליו שבטו, ככתוב בויקרא כז, לב. (49) לעיל פ"א, הי"ג, והרי זה דבר הנדור, כמבואר בבאורנו שם. (50) הניתן ללוי. (51) שאפילו לרבי מאיר הסובר מעשר ראשון אסור באכילה לזרים, אין זה דבר הנדור, שגם עד שלא הפרישו, איסורו בתוך התבואה אלא שמחוסר הפרשה, נמצא מעשר זה הוא "דבר האסור מאליו" (ריטב"א לנדרים יח:). (52) משנה בנדרים שם.

- 18 י. הרי הן עלי פתרומה: אם לתרומת הלשפה⁵³
19 נתפון - הרי זה אסור⁵⁴; ואם לתרומת הגרן⁵⁵ נתפון
20 - מתר⁵⁶; ואם סתם - אסור⁵⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(53) לשקלים, שקונים מהם קרבנות למזבח, והם נתרמים ונפרשים מכסף הלשכה הניתן לתוך קופות מיוחדות, כמבואר, לעיל פ"א, הי"ד ובבאורנו שם. (54) שהתפס בדבר הנדור, הוא הכסף, שכל ישראל שוקלים ונותנים בכל שנה לקרבנות המקדש. (55) שמפרישים מהגורן ונותנים לכהן. (56) שהיא דבר האסור, כמבואר לעיל פ"א, הי"א ובבאורנו שם. (57) משנה בנדרים שם.

- 21 יא. במה דברים אמורים? במקום שמשמע כל
22 אחד מאלו שם שני ענינות⁵⁹; אבל מקום שדרון
23 שאין קוראים חרם סתם אלא לחרמי בידק הבית
24 בלבד⁶⁰, ואמר שם: הרי הן עלי חרם - הרי זה
25 אסור⁶¹. וכן אם היה דרן שאין קוראים חרם סתם
26 אלא לחרמי פהנים⁶² - הרי זה מתר⁶³. וכן כל פיוצא
27 בזה⁶⁴. שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון אנשי
28 אותו מקום באותו זמן⁶⁵.

(58) שאם פירש ואמר לזה נתכוונתי, שומעים לו. (59) שני תכנים. (60) כגון בגליל, שאין הכהנים גרים שם ואינם מצויים בה, ומי שמחרים שם מנכסיו אין כוונתו אלא לבדק הבית, שהוא דבר הנדור. (61) אפילו אם יאמר לחרמי כהנים נתכוונתי (כסף משנה). (62) כגון ביהודה, שהכהנים מצויים שם לרוב, וקוראים לחרמי כהנים - חרם סתם. (63) אם נדר בחרם סתם (משנה שם יח:) וראה בר"ן שם יט: דיבור המתחיל הא מכירים. (64) כגון תרומה, שאם נדר בה בגליל, הרי זה מותר, שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה, שהם רחוקים מירושלים, וסתם "תרומה"

(31) בהקדמת תנאי לביטול הנדר. (32) שאיסור שבועה חמור מאד, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ב, וסומכים דבריהם על הירושלמי (נדרים פ"ג, ה"א): "תניי בנדרים, ואין תניי בשבועות". (33) לביטול שבועתו. (34) וכדבריו נוטה גם דעת רבינו, שהרי לקמן פ"ג, ה"א הוא מונה הדברים שבין נדרים לשבועות, ולא מנה הבדל זה ביניהם (רדב"ז). וכתב הר"ן בנדרים כג: דוקא בשבועות ובנדרים שנשבע ונדר לעצמו מועיל תנאי, אבל מי שהשביעו או הדירו חברו אין תנאו זה מועיל לו כלום, שעל דעת חברו הוא נשבע ונדר, וכאלו ביטל תנאו הקודם. וכן נפסק בשו"ע יו"ד ריא, ד. הלכה זו משמשת מקור למנהג אמירת "כל נדרי" בליל יום הכיפורים, להתנות על הנדרים של השנה הבאה, שאם ידור בכעסו וישכח את תנאו זה, יהיו נדריו ושבועותיו בטלים. וכן אמרה משנתנו (נדרים כג:) "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור, יהא בטל". ומפני שביום הכיפורים מתאסף הקהל לבית הכנסת, נהגו לאמרו ביום זה, וגם מצינו ביחזקאל מ, א, שקורא את יום הכיפורים ראש-השנה, שנאמר שם: "בראש השנה בעשור לחודש" (רא"ש ותוספות שם). אולם דעת רוב הגאונים שלא לומר "כל נדרי" כלל, לא ביום הכיפורים ולא בשאר ימי השנה, וב"אוצר הגאונים" לנדרים עמ' 42 מביא תשובת הגאונים: "רוב הגאונים מוחין לומר כל נדרי, לפי שאין בו שום תקנה, רק רע, וזולתי נוסחת רב האיי גאון ז"ל" וכו'. ואמנם רבינו ב"סדר התפילות" שבסוף "ספר אהבה" אינו מביא נוסח "כל נדרי" ואינו מזכירו כלל. וגם הרמ"א ביו"ד סימן ריא סעיף א, אומר: שאין אנו סומכים על זה להתיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול.

- 3 ז. סתם נדרים - להחמיר⁵⁵, ופירושן - יש בו להקל
4 ולהחמיר. פיצד? האומר: הרי הפרות האלו עלי
5 כבשור מליח³⁶ וכיין נסף - אומרין לו: ומה היה
6 בלבד? אם פירש ואמר: כבשור מליח של קרבן³⁷
7 וכיין שנתנסף על המזבח היה בלבי - הרי זה
8 אסור³⁸; ואם אמר: לא היה בלבי אלא תקרבת
9 עבודת פוכבים ומזלות³⁹ ויין שנתנסף לה⁴⁰ - הרי
10 זה מתר⁴¹. ואם נדר סתם⁴² - הרי זה אסור.

(35) סתם נודר דעתו לאסור על עצמו, כי אחרת היה לו לשתוק. (36) מלוח. (37) שנאמר בו (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". (38) שהרי התפס בדבר הנדור (משנה בנדרים יח:). (39) קרבן, שמקריבים לעבודה-זרה ואסור בהנאה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ז, ה"ב. (40) שאסור אף הוא בהנאה. (41) שלא התפס זה אלא בדבר האסור (שם במשנה) וראה לעיל פ"א, ה"ח-ט. ואפילו פירש דבריו לאחר זמן מרובה, הרי זה מותר (רדב"ז). (42) ששאלנוהו ואמר: איני יודע למה נתכוונתי.

- 11 ח. וכן האומר: הרי הפרות האלו עלי חרם: אם
12 פחרם של בידק הבית⁴³ - אסור⁴⁴; ואם פחרמי

שם, הכוונה לתרומת הגורן, כמפורש במשנה שם. (65) השווה לקמן פ"ט, ה"א.

יב. הנודר בחרם⁶⁶, ואמר⁶⁷: לא היה בלבי אלא חרמו של ים, שהיה המכמרת⁶⁸; נדר בקרבן, ואמר: לא היה בלבי אלא בקרבנות מלכים⁶⁹; אמר לחברו: הרי עצמי עליך קרבן⁷⁰, ואמר: לא היה בלבי אלא לאסרו בעצם שהנחתי⁷¹ לי להיות נודר בו דרך שחוק; נדר שלא תהנה לו אשתו, ואמר: לא היה בלבי אלא אשתי ראשונה שגרשתי; וכן כל פיוצא באלו הדברים, שמשמען לכל העם אסור, והוא אומר לא נתפונתי אלא לכה ולכה; אם היה הנודר תלמיד חכם⁷² - הרי זה מתר, ואין צריך שאלה לחכם⁷³; ואם היה עם הארץ⁷⁴ - מראין בעיניו שזה נדר ושהוא אסור, ופותחים לו פתח⁷⁵ ממקום אחר⁷⁶ ומתירין לו. ובין שהיה תלמיד חכם או עם הארץ - גוערין בהן⁷⁷, ומלמדין אותן שלא ינהגו מנהג זה בנדרים⁷⁸, ולא יהיו נודרין דרך שחוק והתול.

(66) שאמר: כזר זה חרם עלי. (67) לאחר זמן. (68) רשת שפורשים אותה לדוג דגים. כלשון הכתוב (חבקוק א, טו) "יגרוהו בחרמו ויאספהו במכמרתו". (69) דורונות שמקריבים לפני מלכים. (70) שמשמעו: שאסור את גופו על חברו כקרבן. (71) שהצנעתי בתיכתי והתכוונתי לאסור עצם זה על חברי. (72) שהוא נאמן שלכן נתכוין. (73) להתיר לו נדרו. (74) שאינו נאמן, שכן הייתה כוונתו, לפירוש זר כזה, שהוא רחוק ממשמעות לשון נדרו (ר"ן לנדרים יח:). וגם חוששים בו, שלא יהא רגיל בנדרים ויכשל בהם (רש"י שם כ:). (75) חרטה. (76) מראים לו שהנדר קיים, ומה שהוא מתנצל, שנתכוין לדבר אחר, אין שומעים לו אלא מתירים לו מטעם אחר ע"י פתח חרטה, כמו שמתירים שאר נדרים גמורים, כמבואר לעיל ה"ה שבוועות פ"ו, ה"ה, ולקמן פ"ד ה"ה (משנה בנדרים כ. וכפירוש המשנה לרבינו שם). (77) בתוכחה. (78) שם במשנה "כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". וסובר רבינו, שזה מוסב אפילו לתלמיד חכם.

יג. וכן האומר לאשתו: הרי את עלי באמי, או האומר: פרות אלו עלי כבשר חזיר, שאין פאן נדר כמו שבארנו⁷⁹: אם היה האומר תלמיד חכם - אינו צריך שאלה לחכם⁸⁰; ואם היה עם הארץ - צריך שאלה לחכם, ומראין בעיניו שאשתו אסורה ושאיתן הפרות אסורין⁸¹, ופותחין לו פתח ממקום אחר, ומתירין לו נדרו, כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים⁸².

(79) לעיל פ"א, ה"ל. (80) שהרי נדר ב"דבר האסור" ואין נדרו חל כלל, כמבואר שם ה"ח ט. (81) לו, מחמת נדר זה, כי אין עם-הארץ מבחין בין נדר לנדר, ואם נתיר לו נדרו זה בלא פתח, יבוא להקל לעצמו בנדרים אחרים, שאין להם היתר אלא ע"י שאלה לחכם (נדרים יד:). וסובר רבינו,

יד. ההפקר, אף על פי שאינו נדר⁸³ - הרי הוא כמו נדר שאסור לו לחזור בו⁸⁴. ומה הוא ההפקר? הוא שיאמר אדם: נכסים אלו הפקר לכל⁸⁵. בין במטלטלין בין בקרקעות. וכיצד דין ההפקר? כל הקודם וזכה בו - קנהו לעצמו ונעשה שלו. ואפלו זה שהפקיר - דינו בו כדין כל אדם⁸⁶: אם קדם וזכה בו - קנהו⁸⁷.

(83) שיעבור עליו משום "בל יחל דברו", וגם אינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים כאחד, בעוד שנדר הוא אפילו לעניין בלבד, ראה נדרים צ. (סמ"ע לשו"ע חו"מ רעג ס"ק ג). (84) נדרים מג: ובירושלמי (פאה פ"ו, ה"א) דרשו: נאמר בתורה (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה" - מה תלמוד-לומר ונטשתה? לומר לך, יש נטישה אחרת שהיא כזו, מה זו (שמיטה) בין לעניים לעשירים, אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים, ומכאן שהפקר דינו כשמיטה (קריית ספר) וראה ב"קצות החושן" חו"מ רעג, ס"ק א. (85) בין עניים לבין עשירים. (86) ואין אומרים מכיון שהוציא מרשותו יהיה לו דין הקדש ויאסר בו. (87) ככל הזוכה מן ההפקר, ואם הפקיר את כרמו וחזר וזכה בו בתורת הפקר, הרי הוא פטור מן המעשרות (נדרים מד:). וכמבואר בה"ל מתנות עניים פ"ה, הכ"ז.

טו. המפקיר לעניים אכל לא לעשירים - אינו הפקר, עד שיפקיר לכל פשמיטה⁸⁸. והמפקיר עבדיו הגדולים - קנו עצמן⁸⁹; והקטנים⁹⁰ - כל הקודם והחזיק בהן זכה, פשאר המטלטלין⁹¹.

(88) שפירות שנת השמיטה הם הפקר לכל, גם לעניים וגם לעשירים (פאה פ"ו, מ"א). וראה בירושלמי המובא לעיל אות פג. (89) שהרי יש להם דעת, והם קודמים לכל אדם לזכות בעצמם מן ההפקר (גיטין לט. וברש"י). וכתב הרב"ז: אבל אין העבד מותר בבית ישראל, עד שיגיע גט שחרור לידו, וכופים את רבו לכתוב לו גט שחרור, וכן מבואר בה"ל עבדים פ"ח, ה"ג ע"פ הסוגיא בגיטין לח: (90) שאין להם יד לזכות בעצמם. (91) גיטין לט. כדעת אבא שאול.

טז. המפקיר את הקרקע - כל הקודם והחזיק בהן זכה. דין תורה, אפלו הפקיר בפני אחר⁹³ - הרי זה הפקר, ונפטר מן המעשרות⁹⁴, כמו שיתבאר במקומו⁹⁵; אכל מדברי סופרים, אינו הפקר עד שיפקיר בפני שלשה, כדי שיהיה אחד וזכה אם רצה והשנים מעידים⁹⁶. והאומר: הרי זה הפקר וזה - הרי השני ספק הפקר⁹⁷. ואם אמר: וזה כמו זה,

אחת¹⁰⁴, לחדש אחד, לשנה אחת, לשבוע¹⁰⁵ אחד: 9
עד שלא זכה בה הוא או אחר¹⁰⁶ - יכול לחזור 10
בו¹⁰⁷; ומשזכה בה, בין הוא בין אחר - אינו יכול 11
לחזור בו¹⁰⁸. ומפני מה יש לו לחזור פאן עד שיזכו 12
בה? מפני שזה דבר שאינו מצוי הוא, שאין אדם 13
מפקיר לזמן קצוב¹⁰⁹. 14

(104) שבוע ימים. (105) שמיטה, והיא מחזור של שבע שנים, ואחר הזמן הזה אם לא יזכה בה אדם, תהיה שלי כבתחילה (נדרים מד. וברא"ש). (106) בתורת הפקר (107) אפילו לאחר שלשה ימים, הואיל ולא הפקירו הפקר עולם, גילה דעתו שאינו רוצה שיצא מרשותו עד שיזכה בה אדם, כי מצפה הוא שמא לא יזכה בה אדם בתוך זמן זה ותחזור אליו (רא"ש שם). (108) אפילו בתוך שלשה ימים, ואין כאן חשש "מפני הרמאים", כי אילו היה בדעתו לזכות בה מיד, למה לו להפקירה לזמן קצוב, יפקירה לגמרי, כיון שבדעתו לזכות בה לאלתר, אלא ודאי לאותו זמן שהפקירה, גמר והפקירה בלא הערמה (ר"ן שם). (109) נמצא, שזה הפקר גרוע, ויכול לחזור בו, כלעיל אות קו. אמנם אם זכו בה אחרים הרי זו שלהם כבהפקר גמור, שכן מצוינו בשנת השמיטה שהיא הפקר, אעפ"י שאינה אלא לשנה אחת (קריית ספר, וכן בסמ"ע לחו"מ רעג, ס"ק יד).

יט. דבר המפקר שפא אחד ושקרו, והיה מביט בו 15
שלא ישלנו אדם - לא קנהו בהבטחה¹¹⁰, אלא עד 16
שיגביהו אם היה מטלטלין¹¹¹, או יחזיק בקרקע¹¹², 17
בדרך שקונין הלקוחות¹¹³. 18

(110) בבא מציעא קיח. (111) ובכ"י התימנים: מיטלטל. שהמטלטלין נקנים בהגבהה. (112) כדן קרקע הנקנית בחזקה. (113) מידי המוכרים, כשיש דעת אחרת מקנה, כל-שכן בהפקר שאן בו דעת אחרת מקנה, ודאי שהזוכה צריך לקנות בקנין גמור (קריית ספר). ודין קנין הלקוחות בהל' מכירה פ"א, ה"ג ופ"ג ה"א.

פרק שלישי

(1) ארבעה דברים שבין נדר לשבועת ביטוי; השוני בין מהות נדר למהות שבועה.

א. ארבעה דברים יש בין נדרים לשבועת בטוי²: 19
שבשבועת בטוי אין שבועה חלה על שבועה³, 20
ובנדרים יחול נדר על נדר. המתפס בשבועה⁵ - 21
פטור, ובנדרים - חיב⁶. אין שבועת בטוי חלה אלא 22
על דברי הרשות⁷, ונדרים חלות על דברי מצוה 23
בדברי הרשות⁸. שבועת בטוי חלה על דבר שיש 24
בו ממש ועל דבר שאין בו ממש⁹, ונדרים אינן 25
חלין אלא על דבר שיש בו ממש¹⁰. 26

נקודות משיחות קודש

"אין שבועה חלה על שבועה, ובנדרים יחול נדר על נדר...".
ובהמשך מביא הטעם מפני מה נדרים חלים על דבר מצוה,
ושבועה לא חלה, כי בשבועה אוסר עצמו על הדבר

1 או שאמר: וגם זה - הרי התפס השני⁹⁸, ויהיה 2
הפקר ודאי⁹⁹.

(92) שנעל בה דלת או גדר בה גדר, כמפורש במשנה בבא בתרא מב. ובעירובין כה. ובכתי" התימנים: והחזיק בה. (93) ולדעת הרא"ש בנדרים מה. אפילו הפקירו בינו לבין עצמו, הרי זה הפקר. (94) שאפילו זכה בה המפקיר, אינו חייב להפריש מעשרות מפירות אלו. (95) בהל' תרומה פ"ב, ה"א, ובהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז. ובירושלמי נדרים פ"ד, ה"ו אמרו: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד, כט), ממה שיש לך ואין לו - אתה חייב ליתן לו. יצא הפקר, שידך וידו שוים בר". (96) שאם לא יהיו אלא שנים, כשיזכה בה אחד מהם, מי מעיד עליו שפלוני הפקירה (נדרים מה. וברש"י). (97) שם ז. בעיה שלא נפשטה, אם יש "יד" להפקר אם לא, כי זה שלא אמר בפה מלא על השני, שיהיה הפקר, אין זה אלא כמו "בית יד" לכלי (ראה לעיל פ"א, הכ"ג ובביאורנו, והשווה הל' אישות פ"ד ה"ב). ובהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ב "המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: "וזה", הרי שניה צדקה, אעפ"י שלא פירש". ומקור הספק בהפקר, אם הוא כצדקה (שסתם מפקיר כוונתו לטובת העניים, תוספות שם), או אין לדומתם, שהצדקה רק לעניים, ואילו הפקר בין לעניים בין לעשירים. (98) בראשון, שהרי פירש בפה מלא, ואין זה "יד". (99) נדרים שם.

3 יז. המפקיר את שדהו ולא זכה בה אדם: כל 4
שלושה ימים - יכול לחזור בו¹⁰⁰; אחר שלושה ימים 5
- אינו יכול לחזור בו¹⁰¹; אלא אם פן קדם וזכה 6
בה¹⁰² - הרי הוא פזוכה מן ההפקר, בין הוא בין 7
אחר¹⁰³.

(100) לומר: אני חוזר בי ממה שהפקרתי, ושוב אין אדם יכול לזכות בה, וחייב במעשרות שדהו כאילו לא הפקירה מעולם. ודבר זה תקנת חכמים היא, מפני הרמאים, שרגילים להפקיר שדותיהם ולחזור ולזכות בהם, כדי לפטרן מן המעשר, ונמצא שלא היה הפקרם אלא הערמה בלבד, לפיכך הוצרכו לומר, שאין זה הפקר כלפי הבעלים עד עבור שלשה ימים, וביתניים יכולים אחרים לזכות בו, ואם נתכוין להערים הרי יפסיד שדהו, כשאחרים יזכו בהם תוך שלשה ימים לפני שחזר מהפקירו, כי ביחס לאחרים הרי זה הפקר אפילו בתוך שלשה ימים מיד לאחר הפקירו (נדרים נד. וברא"ש שם). ולפי זה, אם הפקיר שאר נכסים, שאין בהם חשש הפקעת מעשרות, אינו יכול לחזור בו מיד כשהפקירם, אלא יכול לזכות בהם בתורת הפקר כשאר כל אדם ולא מטעם חזרה (רדב"ז לעיל ה"ד). (101) אפילו אם לא זכה בו אחר. (102) לא בתורת חזרה. ובכתב"ד התימנים: "אינו מחזר, אלא אם קדם וזכה בה". (103) שניהם שוים בו, שזוכים מן ההפקר ואינו חייב עוד במעשרות, כי משהופקר, הופקעו הפירות מדין מעשרות, אפילו כשזכו בהם הבעלים (נדרים מג. וכפירוש ה"כסף משנה").

8 יח. האומר: שדה זו מפקרת ליום אחד, לשבת

עליו השבועה השניה, הלא אין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה, שנאמר: להרע או להטיב, וזה כבר נתחייב שלא לאכול (רא"ש לנדרים שם, והשווה לעיל הל' שבועות פ"ה, הט"ז). אבל נדר חל על נדר, שכן אמרה תורה (במדבר ו, ב) "נזיר להזיר" - מלמד שהנזירות חלה על הנזירות (נדרים יח), ונזירות נדר הוא, שנאמר (שם) "לנדר נדר, נזיר להזיר". וראה בסמוך ה"ח. 15) כגון אמר: הריני נזיר - הריני נזיר, חייב למנות נזירות שתי פעמים, כמפורש במשנה, נדרים שם. אבל אם יאמר כבר זו אסורה עלי, וחזר ואמר: כבר זו אסורה עלי - ואכלה, אינו לוקה אלא אחת, שאין איסור חל על איסור (לחם-משנה).

ג. **כיצד המתפס בנדרים** ¹⁶ **חייב? שמע חברו שנדר, ואמר 'ואני כמותך' בתוך פדי דבור** ¹⁷ **- הרי זה אסור במה שנאסר בו חברו. שמע השלישי זה** ¹⁸ **שנאמר 'ואני', ואמר 'ואני', אפילו היו מאה וכל אחד מהן אומר 'ואני' בתוך פדי דבורו של חברו - הרי כולן** ¹⁹ **אסורין.**

16) גורם שיתפס הנדר. 17) שהוא, כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי (הל' שבועות פ"ב, הי"ז). 18) השני. 19) נזיר כ, ב. כא, א. אבל המתפס בשבועה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב ה"ח, ע"פ הסוגיה בשבועות כ, א.

ד. **וכן האומר: הבשר הזה עלי אסור** ²⁰ **וחזר ואמר אפילו אחר כמה ימים: והפת הזאת כבשר הזה - הרי הפת נתפשטה** ²¹ **ונאסרה** ²² **חזר ואמר: ודבש זה פפת הזאת, וזין זה כדבש זה, אפילו הן מאה - כולן** ²³ **אסורין.**

20) שהוא עיקר הנדר, וכמפורש בדברי רבינו לעיל פ"א, ה"א. 21) באיסור נדר. 22) כבשר הנדר על-ידו תחילה. וכאן אין צורך שהתפסת הפת תהיה בתוך כדי דיבור של איסור הבשר, מכיון שהבשר הנדר מונח לפניו, ואומר על הפת: הרי זה כזה, הרי הדבר מוכח וניכר שלהתפס הפת באיסור נדר נתכוין, מה שאין-כן כשאמר לחבירו: ואני כמותך, אם אמר זה לאחר כדי דיבור, אין אנו יודעים למה נתכוין, כי אולי רצה לומר אני כמותך לגבורה או בחכמה ('מעשה רוקח'). 23) שהמתפס בנדר נדר (שבועות כ. וכפסק הרי"ף שם). והטעם שיש לחלק בין נדר לשבועה, כי בנדר הוא אוסר החפץ על עצמו, נמצא שהאיסור רובץ על החפץ, וכשאומר על חפץ אחר: הרי זה כזה, הרי הוא מתפס את החפץ השני באיסור החפץ הראשון. אבל הנשבע לא לאכול כבר זה, אין על הככר שום איסור עצמי, אלא הנשבע אוסר עצמו על הדבר, וזהו 'איסור גברא', ולפיכך כשאומר על כבר שני הרי זה כזה אין בדבריו כלום, ואפילו כשבא חבירו ואמר: אני כמותך, אין מקום לומר להתפס אדם זה בנשבע זה, שהאומר זה כזה אינו מסתבר אלא בדבר שחל עליו תואר, קדושה או איסור - וזה יתכן באיסור חפץ, אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני - אין שום תואר חל עליו שיוכל חבירו להתפס ולומר אני כמותך (ר"ן שם).

שנשבע עליו, אבל הנודר אוסר את הדבר הנודר על עצמו, ומכיון שעל המצוה כבר מושבע הוא מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה, לכן אין שבועה חלה על דבר מצוה. אבל האוסר בנדר, אוסר את הדבר עצמו, ואותו הדבר אינו מושבע מהר סיני, ולכן חל על דבר מצוה.

ומכאן למדים על העילוי שיש לשבועה על הנדר, ולאידך על המעלה שיש לנדר על השבועה. השבועה קשורה עם הקב"ה ולא רק בדברים שעליהם מושבע הוא בהר סיני אלא שכל שבועה שנשבע אדם מדעת עצמו היא בשם או כינוי של הקב"ה, ומכאן שיש בשבועה כוחות מיוחדים ונעלים ביותר. ולאידך, יש מעלה בנדר שעל-ידו מודגשת הבעלות של יהודי על ה'חפצא' עד כדי כך שגם לאחר שנדר ואסר את החפץ, חוזר ונודר עוד פעם - "נדר חל על נדר" כיון ש"אותו הדבר אינו מושבע מהר סיני" ויכול לפעול בו ללא הגבלות.

(על-פי י"ן מלכות' החדש, ספר הפלאה ט"ו ה)

2) שנשבע על דבר שעבר, שנעשה או לא נעשה, או על דבר שעתיד להיות, שיעשה ושל לא יעשה, והחליף, כמפורש לעיל הל' שבועות פ"א, ה"א-ג. 3) שאם נשבע שלא יאכל כבר זה, וחזר ונשבע שלא יאכלנה ואכלה - אינו חייב אלא אחת, כמבואר בהל' שבועות פ"ד, ה"ט. 4) מפורש בסמוך ה"ב. 5) ששמע את חבירו נשבע, ואמר ואני כמותך, הואיל ולא הוציא שבועה מפיו - הרי זה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב, ה"ח. 6) מבואר בסמוך ה"ג. 7) אבל אם נשבע שלא יעשה סוכת מצוה, או שלא יניח תפילין - פטור משבועת ביטוי, שאין נשבעים לבטל את המצוה, כמבואר בהל' שבועות פ"ה, הי"ד-טז. 8) מבואר בסמוך ה"ו. 9) כגון שינה או דיבור שאין בהם ממש. 10) מבואר להלן ה"י.

ב. **כיצד יחול נדר על נדר? האומר: הרי עלי קרבן** ¹¹ **אם אכלתי** ¹² **כפר זה, הרי עלי קרבן** ¹³ **אם אכלתי, ואכלה - חייב** ¹⁴ **על כל אחת ואחת. וכן כל פיוצא בזה** ¹⁵.

11) להביא קרבן למקדש. 12) כמו: אם אוכל, במובן העתיד. 13) וחזר ונדר. 14) להביא שני קרבנות, שהרי נדר שתי פעמים, ועל כל דיבור חייב להביא קרבן (משנה, נדרים יז). והוא-הדין אם לא יתלה נדרו באכילת כבר, אלא שאמר: הרי עלי קרבן, וחזר ואמר: הרי עלי קרבן, חייב קרבן על כל דיבור ודיבור, שהנדר חל על נדר. אלא, משום שבשבועה, אין אתה יכול למצוא שבועה אחר שבועה, אלא כשתלה שבועתך באיזה דבר, כגון שנשבע שלא יאכל כבר זה, וחזר ונשבע שלא יאכלנה, שאין שבועתו השניה חלה, לפיכך תפס רבינו את נוסח הנדר, כשתלאו בדבר אחר (רדב"ז). וכן הדבר מפורש בנדרים יז. לפי גירסת הר"ן שם. והטעם, שאין שבועה חלה על שבועה, מפני שאין נשבעים לקיים את המצוה, כי מאחר שנשבע בראשונה שלא לאכול הככר, הרי מושבע ועומד עליה שלא לאכלה, ואין תחול

19 חלה על שבועה⁴²; והאוסר דבר זה בנדר - זה
20 הדבר הוא שנאסר⁴³, ואותו הדבר אינו משבע מהר
21 סיני⁴⁴.

38) שאם נשבע שלא יעשה סוכה, או לבטל איזו מצוה שהיא, הרי זה פטור משבועת ביטוי, ועושה המצוה שנשבע לבטלה, ראה לעיל הל' שבועות פ"ה הי"ד-טו. (39) שכך היא לשון שבועה: שבועה שלא אוכל דבר פלוני. 40) שאומר: פירות אלו אסורים עלי, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. ובלשון התלמוד (נדרים ב:): נדרים - נאסר החפץ עליו, שבועות - אוסר נפשו מן החפץ. (41) ואין בכוחו להפקיע את עצמו מחיוב המצוה (נדרים טז: וברא"ש שם). 42) כמפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ט: "שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות. . . שנאמר להרע או להטיב". (43) נדרים טז, ב. ואין מאכילים לאדם דבר האסור לו (רא"ש שם). שאם יקיים המצוה, הרי היא מצוה הבאה בעבירה. והרי זה דומה, למי שחייב לאכול מצה בלילי פסח, ולא מצא אלא מצה של טבל או של הקדש, שאסור לאכלה (פירוש המשנה לרבינו שם). (44) שאין הסוכה מצווה לעשות מצוה ('תוספות' שבועות כה:). וכדאי להעיר, שאין כל זה אלא כשנדר לבטל מצוה ב'שב ואל תעשה', אבל אם נדר לבטל מצוה ב'קום ועשה', כגון שנדר לאכול בשר חזיר - אין כאן נדר כלל, ואין לומר "יבוא עשה וידחה לא-תעשה" ש'עשה' זה ("מוצא שפתיך תשמור", או: "ככל היוצא מפיו יעשה") הוא הביאו בפיו על עצמו (רדב"י, וכן ביו"ד סי' רטו, ס"ה).

22 ח. כשאתה מתבונן⁴⁵ בפתוב תמצא שהדברים
23 מראין פן כמו שקבלו חכמים מפי השמועה⁴⁶.
24 שהרי אומר בשבועת בטוי: להרע או להטיב -
25 בדברי הרשות⁴⁷, כמו שבארנו⁴⁸, שיאכל וישתה
26 היום או שיעצום⁴⁹ ויפוצא בהן; ובנדרים הוא אומר:
27 ככל היצא מפיו יעשה, ולא חלק בין דברי מצוה
28 לדברי הרשות.

45) מסתכל ומעיין. 46) מפי הקבלה, שקיבלו זה מזה עד למשה מסיני. 47) שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. 48) לעיל הל' שבועות פ"ה ה"ט, ע"פ הסוגיה בשבועות כז, א. 49) שכל זה ברשותו ובהיתר.

29 ט. הנדר שיעצום בשבת או ביום טוב⁵⁰ - חיב
30 לעצום⁵¹; שהנדרים חלים על דברי מצוה⁵², כמו
31 שבארנו⁵³, וכן הנדר שיעצום יום ראשון או יום
32 שלישי כל ימיו, ופגע בו יום זה⁵⁴ והרי הוא יום
33 טוב או ערב יום הכפורים⁵⁵ - הרי זה חיב לעצום.
34 ואין צריך לומר ראש חדש⁵⁶. פגע בו חנוכה
35 ופורים⁵⁷ - ידחה נדרו מפני הימים האלו; הואיל
36 ואסור העצום בהם מדברי סופרים⁵⁸ - הרי הן צריכין
37 חזיק, וידחה נדרו⁵⁹ מפני גזרת חכמים⁶⁰.

50) שמצוה לענגם, ואסורים בתענית מן התורה, כמבואר בתוספתא תענית פ"ב ה"ז, וכפי שסובר הרשב"א

1 ה. הרי שמת אביו או רבו היום, ונדר שיעצום אותו
2 היום²⁴, וצם, ולאחר שנים אמר: הרי יום זה²⁵ עליו
3 ביום שמת בו אביו או רבו - הרי זה אסור לאכל
4 בו כלום; שהרי התפס יום זה ואסרו ביום האסור
5 לו²⁶. וכן כל פיוצא באלו²⁷.

24) כי כן דרך להצטער באותו יום, ולפיכך קיבל בנדר לצום בו (רא"ש לנדרים יב.). 25) סתם יום, משאר ימי השנה. 26) ולא לאחרים, שאסור עליו בנדר, נמצא שנדר זה ביום הנדור, והמתפס בנדר אסור (שבועות כ.). אבל אם יאמר: הרי יום זה עלי כיום הכיפורים שאסור באכילה גם לאחרים מדין תורה - אין כאן נדר כלל, שהרי התפס בדבר האסור, והרי זה כאומר הרי עלי כבשר חזיר שלא אמר כלום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ח-ט, שנאמר "איש כי ידור נדר" עד שידור בדבר הנדור (רדב"י). 27) כיום שראה ירושלים בחורבנה, שדרך הוא לידור לצום באותו יום (שבועות כ.). אלא ששם נאמר: "שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין, כיום שמת בו אביו" וכו' אולם ב'ירושלמי' נדרים פ"א ה"א, הנוסח: "ככר זה עלי כיום שמת בו אבא" וכו' משמע שאסר עצמו שלא לאכול כלל באותו יום.

6 ו. פיצד חלים הנדרים על דברי מצוה בדברי
7 הרשות? האומר: הרי המצוה בלילי הפסח²⁸ אסורה
8 עליו, הרי ישיבת הספה בחד הסכות²⁹ אסורה עליו,
9 והרי התפלין אסורות בנטילה עליו³⁰ - הרי אלו
10 אסורין עליו, ואם אכל³¹ או ישב³² או נטל³³ -
11 לוקה³⁴. וכן כל פיוצא בזה³⁵. ואין צריך לומר במי
12 שאמר: הרי עלי קרבן³⁶ אם אכל מצה בלילי הפסח
13 - שהוא חיב בקרבן³⁷. וכן כל פיוצא בזה.

28) בשני לילות הראשונים של חג הפסח (= בחור-לארץ שעושים שני ימים טובים מפני הספק) שאכילת כזית מצה בהם היא מצוה, ראה לעיל הל' שבועות פ"א ה"ו, ובביאורנו. 29) שהישיבה בה מצוה כל שבעת הימים, ככתוב: "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואכילה בלילי יום-טוב הראשון בסוכה - חובה, כמבואר בהל' סוכה פ"ו, ה"ה, ז. 30) בדפוסים אחרים: "והרי נטילת לולב אסורה עליו, והרי הנחת תפילין אסורות עליו", וכן הנוסח במשנה, נדרים טז, א: "לולב שאני נוטל, תפילין שאני מניח". 31) מצה. 32) בסוכה. 33) לולב, ובדפוסים אחרים: "או נטל או הניח". 34) משום: לא יחל דברו (משנה, נדרים טז.). 35) כגון: עטיפה בציצית אסורה עליו, ראה הל' שבועות פ"א, ה"ו. 36) להביא קרבן למקדש. 37) כי למה יגרע נדרו אם תלאו בעשיית מצוה, ראה 'תוספות יו"ט' נדרים פ"ב מ"ב, ובפירוש המשנה לרבינו שם, והשווה להלן הי"א.

14 ז. ומפני מה נדרים חלים על דברי מצוה, ושבועות
15 אין חלות על דברי מצוה³⁸? שהנשבע אוסר עצמו
16 על דבר שנשבע עליו³⁹, והנדר אוסר הדבר הנדור
17 על עצמו⁴⁰. נמצא הנשבע לבטל מצוה - אוסר
18 עצמו, וכבר עצמו משבע מהר סיני⁴¹, ואין שבועה

10 **אֵין הַנֶּגֶד חַל בְּכָל אֲלוֹי⁶⁶, וְהָרִי זֶה פְּאוֹמֶר: דְּבוּרִי**
11 **וְהַלּוּכִי וְעִשְׂתִּי וְשִׁמוּשִׁי קֶרֶבָן, שֶׁהֵן דְּבָרִים שְׁאִין**
12 **בִּהֵן מִמֶּשׁ⁶⁷.**

(61) יהיה אסור עליך כקרבן. (62) נדרים יג, ב. וכבר נתבאר לעיל ה"ז, שהנדר אסור הדבר הנדר על עצמו, ודבר שאין בו ממש אינו יכול לאסרו (רא"ש שם). (63) כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. (64) לדעת ה'כסף משנה', יש לגרוס כאן: שאני, כלומר: מה שאני מדבר או עושה, יהיה אסור עלי כקרבן, שהרי בנדר אינו אסור עצמו על הדבר, אלא האיסור מכוון אל הדבר ביחס אליו, וכן גורס הר"ן במשנה נדרים יד, ב. (65) חיי אישות. (66) נדרים טו, א. (67) אבל השבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש, משום שבשבועה הוא אסור עצמו שלא יעשה כן, ועצמו יש בו ממש (נדרים יג: ובר"ן). וכן פסק רבינו בהל' שבועות פ"א, ה"ב: "או שדיבר פלוני עם פלוני" וראה שם פ"ה, ה"ב.

13 **יֵא. אָבֵל הָאוֹמֵר: יֹאסֵר פִּי לְדְבוּרוֹ, וְיָדִי לְמַעֲשִׂיהֶן,**
14 **וְרִגְלִי לְהַלּוּכָן, וְעֵינַי לְשִׁנְתָן - הָרִי הַנֶּגֶד חַל**
15 **עֲלֵיהֶן⁶⁸. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: קֶרֶבָן פִּי מִלְּדַבֵּר**
16 **עִמָּךְ, וְיָדִי מִלַּעֲשׂוֹת עִמָּךְ, וְרִגְלִי מִלְּהִלֵּךְ עִמָּךְ - הָרִי**
17 **זֶה אֶסוּר⁶⁹. וְכֵן הָאוֹמֵר: הָרִי עָלִי קֶרֶבָן אִם אֲדַבֵּר**
18 **עִם פְּלוֹנִי אוֹ אִם לֹא אֲדַבֵּר עִמּוֹ, וְעֵבֶר עַל דְּבָרוֹ -**
19 **חֵיב קֶרֶבָן⁷⁰. וְכֵן אִם נָדַר דְּבָרִית⁷¹ וְלֹא דְבָרִית⁷²**
20 **וּכְיוּצָא בָּהֶן. שְׁאִין אֱלוֹ נְדָרֵי אִסָּר שְׁאֵנוּ מְבָאִין**
21 **מִשְׁפָּטֵיהֶם⁷³, אֲלֵא נְדָרֵי הַקֹּדֶשׁ⁷⁴.**

(68) שהפה יש בו ממש, וכן כל אלה (נדרים יג: טו). (69) נעשה כאומר: יאסר פי לדיבורו, הואיל ויכול להתפרש שהתכוין לאסור פיו, אומרים: סתם נדרים להחמיר (ר"ן שם, וכן ב'בית יוסף' י"ד סי' ריג). (70) אע"פ שתלאו בדבר שאין בו ממש, הרי חייב עצמו בהבאת קרבן, והוא ישנו בעולם, השווה ה' ערכין פ"ו, הל"א. (71) אם דיברתי ביום פלוני - עלי להביא קרבן. (72) אם לא דיברתי. (73) בהלכות אלו, שאינם חלים אלא על דבר שיש בו ממש. (74) שהאדם מתחייב בהם ע"י נדרו, ואין תנאי "דיני איסור" נוהגים בהם.

22 **יב. הַנֶּגֶד בְּדָבָרִים שְׁאִין בָּהֶם מִמֶּשׁ וְאֶסְרֵן, אָף עַל**
23 **פִּי שְׁאִין הַנֶּגֶד חַל עֲלֵיהֶם⁷⁵ - אֵין מוֹרִים לוֹ שְׁיִנְהַג**
24 **בָּהֶן הֵתֵר, הוּאִיל וְאִסָּר עֲצָמוֹ בָּהֶן וּבְדַעְתּוֹ⁷⁶ שֶׁהַנֶּגֶד**
25 **חַל עֲלֵיהֶן; אֲלֵא פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר⁷⁷**
26 **וּמִתִּירִין לוֹ נְדָרוֹ, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נֶאֱסָר, כִּדִּי שְׁלֹא**
27 **יִנְהַגוּ קִלּוֹת רֹאשׁ בְּנִדְרִים⁷⁸.**

(75) כמבואר לעיל. (76) במחשבתו. (77) מבואר לעיל פ"ב, ה"ב. (78) נדרים טו, א. כדברי רבינא, האומר שאפילו בנדרים שאין בהם ממש, הרי הוא ב"בל יחל" מדברי חכמים. וכך הם דברי רבינו בפירושו למשנה, נדרים פ"ב, מ"א: "שאלו הדברים אע"פ שהם בלתי חלים, אחר שבני אדם מחשבים אותם נדרים, הרי הם אסורים מטעם לא יחל דברו". והשווה לקמן פ"ד, ה"ד.

בתשובותיו סי' תריד בדעת רבינו. (51) כדי לקיים את נדרו. (52) כשהנדר הוא ב'שב ואל תעשה'. (53) לעיל ה"ו, וכן מבואר במשנה נדרים סו, א. "פותחים בשבתות ובימים טובים. . . שהנדר שהותר מכללו (מקצתו), הותר כולו", הרי שהנדר חל גם על שבתות וימים טובים, ואם נדר בפירוש לצום בהם - חייב לצום. ודוקא כשאמר אכילת יום שבת אסורה עלי, שזוהי לשון נדר גמור, אבל כשיאמר: הריני בתענית היום, אין זה נדר, שהרי לא אסר הדבר הנדרו על עצמו (ראה לעיל ה"ז), אלא קבלת תענית בלבד, ואסור לו לצום בימים אלו (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' רטז, סעיף ג). (54) יום ראשון או שלישי. (55) שמצוה לאכול בו, וכמו שדרשו חז"ל (ראש השנה ט). "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש (ויקרא כג, לב) וכי בתשעה מתענים והלא בעשירי מתענים, אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי. . . כאילו התענה תשיעי ועשירי" ואסור להתענות בו, כמבואר בפסחים סח, ב. ובשו"ע או"ח סי' תרד. (56) שנזכר בתורה יחד עם שאר המועדים, ככתוב (במדבר י, י) "וביום שמחתכם ומועדיכם ובראשי חדשיכם" - הרי שסמכו הכתוב למועדים, להשוותו עמהם, לענין איסור תענית, בדרך אסמכתא. אבל יתכן, שאינו אסור בתענית מן התורה, אלא שאיסורו יש לו סמך מפורש בתורה יותר מערב יום הכיפורים (כסף-משנה). וכן נראה מדברי ה'תוספות' תענית יב, א. (57) שאסורים בתענית, חנוכה - בשבת כא, ב. פורים - "יום משתה ושמחה" כתוב בו (אסתר ט, יז). (58) ובכת"י התימנים: מדבריהם. כלומר, מדברי חכמים. (59) וכן אמרו בתענית יב, א - על כל הימים טובים שכתובים ב"מגילת תענית", שלא להתענות בהם: "אם גזירתנו קודמת לנדרו (שנדר לצום בהם) תבטל גזירתנו (שלא להתענות) את נדרו". (60) שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, בניגוד לשבת וראש-חודש, שיש להם עיקר בתורה ואינם צריכים חיזוק, וכיוצא בזה אמרו (תענית יז): "דברי תורה אין צריכים חיזוק, דברי סופרים צריכים חיזוק" שלא יבואו לזלזל בהם. ואע"פ שאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ב'קום ועשה', ואין נאמר לנודר זה לאכול בחנוכה ובפורים, לבטל את נדרו ב'קום ועשה' - ? במקום שיש פנים וטעם יכולים הם לעקור, כמבואר ב'תוספות' נזיר מג, ב (כסף-משנה) והשווה יבמות פח, א. וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל "מתוך". ולפי זה, אם נדר לבטל איסורים דרבנן, כגון לשנות סתם יינם, או לתת לחבירו ריבית דרבנן - ידחה נדרו מפני גזירת חכמים, שלא יבואו לזלזל בה (רדב"ז).

1 **י. פִּיצֵד אֵין הַנֶּגֶדִים חֲלִים אֲלֵא עַל דְּבָר שִׁישׁ בּוֹ**
2 **מִמֶּשׁ? הָאוֹמֵר: דְּבוּרִי עָלֶיךָ קֶרֶבָן⁶¹ - אֵינוּ אֶסוּר**
3 **מִלְּדַבֵּר עִמּוֹ; שֶׁהַדְּבוּר אֵין בּוֹ מִמֶּשׁ⁶². וְכֵן אִם אָמַר**
4 **לוֹ: דְּבוּרִי אֶסוּר עָלֶיךָ - אֵין זֶה פְּאוֹמֶר: פְּרוֹתִי**
5 **אֶסוּרִין עָלֶיךָ אוֹ פְּרוֹתִי קֶרֶבָן עָלֶיךָ, שֶׁהֵן אֶסוּרִין**
6 **עֲלֵיוֹ⁶³. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: קֶרֶבָן שְׁאִינִי⁶⁴ מִלְּדַבֵּר**
7 **עִמָּךְ, אוֹ שְׁאִינִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ, אוֹ שְׁאִינִי מְהַלֵּךְ עִמָּךְ;**
8 **אוֹ שְׁאִמֶּר: קֶרֶבָן שְׁאִינִי וְשֵׁן, שְׁאִינִי מִדְּבַר, שְׁאִינִי**
9 **מִהִלָּךְ; אוֹ שְׁאִמֶּר לְאִשְׁתּוֹ: קֶרֶבָן שְׁאִינִי מִשְׁמִשְׁךָ⁶⁵ -**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום חמישי י"ג שבט ה'תשע"ז

פרק רביעי

שהדיר ראובן את חבריו מנכסיו אם לא יאכל אצלו ביום פלוני, וחלה חבריו או שערכו נהר ולא יכול היה לבוא, הרי זה מותר, כי אנוס התורה פטרתו.

ג. וכן נדרי זרזין¹⁷ - מתירין¹⁸. כיצד? כגון שהדיר חברו¹⁹ שאיכל אצלו²⁰, ונדר זה²¹ שלא יאכל, מפני שאינו רוצה להטריח עליו, בין אכל²² בין לא אכל²³ - שניהן פטורין²⁴. וכן המוכר שנדר שלא ימכר חפץ זה אלא בסלע²⁵, והלוקח נדר שלא יקחנו אלא בשקל²⁶, ורצו²⁷ בשלשה דינרין - שניהן פטורין²⁸. וכן כל פיוצא בזה. לפי שכל אחד מהם לא גמר בלבד, ולא נדר אלא כדי לזרז את חברו²⁹, ולא גמר בלבדו³⁰.

(17) שלא נדר אלא לזרז את חבריו, שלא יעמוד בדעתו. (18) ואינם צריכים שאלת חכם. (19) שאסר עליו הנאתו ממנו. (20) שהזמינו לאכול אצלו, והלה מסרב, עמד המזמין והדיר את חברו לא יאכל אצלו. (21) המוזמן. (22) וחילל המוזמן את נדרו. (23) בניגוד לדעת המזמין מדירו. (24) שאין זה נדר. (25) שהוא ארבעה דינרי כסף. (26) חצי סלע, שהוא שני דינרים, שהמוכר אמר: קרבן דמי המקח עלי אם אני מוכרו בפחות מסלע והלוקח אמר: קרבן המקח עלי אם אני אקחנו ביתר משקל. (27) נתרצו והסכימו. (28) לפי שמתחילה לא התכוונו להעמיד את דבריהם בדווקא, וכן דרך המוכרים והלוקחים [=קונים]. (29) שיסכים לשלושה דינרים. (30) נמצא שאין פיו וליבו שווים ואינו נדר. וכאן אין צורך שיתכוון בליבו לדבר אחר, כבנדרי אונסין לעיל, שהרי לא נתכוון לנדר כלל, בעוד שבנדרי אונסין נדר לדעת האנס, ויש כאן נדר, לפיכך צריך שיתכוון בליבו לדבר המותר. ובירושלמי אמרו: במה דברים אמורים כשאין מעמידים אבל כשמעמידים (שאומרים שתחילת נדרם היה בדווקא ובלב שלם) צריכים היתר חכם. וזהו שדייק רבינו: "שכל אחד מהם לא גמר בליבו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מה שרגילים בני אדם לומר בין ליהודים, בין לגויים: אמונה שלא אעשה או שאעשה אף על פי שהם נדרי זרזין, צריכים התרת חכם.

ד. ומגזין שאפלו ארבעה מיני נדרים אלו, שהן מתירים, שאסור לו לאדם להיות נודר בהן על מנת לבטלן? תלמוד לומר: לא יחל דברו - לא יעשה דבריו חליין³¹.

(31) וגדולה מזו שנינו: "מגזין לנדרים שהם מותרים לך מן השמים ובני אדם נוהגים בהם איסור, שלא תהא נודר ומבטל, תלמוד לומר, לא יחל דברו - שלא יעשה דבריו חולין".

ה. מי שנדר ונחם³² על נדרו - הרי זה נשאל³³ לחכם ומתיר³⁴. ודין התר נדרים קדין התר שבועות: שאין מתיר אלא חכם מבקש³⁵, או שלשה הדיטות³⁶ במקום שאין חכם. ובכשון שמתירין השבועה מתירין הנדר³⁷. וכן שאר הענינות שפרשנו בשבועות - כלן בנדרים כדרך שהן בשבועות³⁸.

(1) סוגי הנדרים שאינם מחייבים את הנודר לעמוד בהם, היתר נדרים ע"י חכם או שלשה הדיטות, המתפסים בנודר ותלותו בו, חוסר זהירות האדם בתנאי הגורם לאיסור נדרו.

א. נדרי אנסין² ונדרי שגגות³ ונדרי הבאי⁴ - הרי אלו מתירים⁵, כדרך שבארנו בשבועות⁶. הרי שהדירוהו האנסין⁷ והמוכסין⁸ ואמרו לו: נדר לנו שהבשר אסור עליך אם יש עמך דבר שחייב במקס, ונדר ואמר: הרי הפת והבשר והיין אסורין עלי - הרי זה מתיר בפל⁹, ואף על פי שהוסיף על מה שבקשו ממנו. וכן אם בקשו ממנו שידר שלא תהנה אשתו לו¹⁰, ונדר שלא תהנה לו אשתו וכן תהנה ואחרי - כלן מתירין¹¹. וכן כל פיוצא בזה¹².

(2) שנדר מתוך אונס והכרח. (3) כגון שאמר: תיאסר אשתי מליהנות לי, שגנבה את כסי או שהכחה את בני, ונודע שלא גנבה ושלא הכחה. (4) גוזמה ושפת יתר, כגון שאמר: ייאסרו עלי פירות אלו אם לא ראיתי בדרך הזה חיילות הרבה כיוצא מצרים. או אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, שזה לא נתכוון אלא לספר את גובה החומה או רוב העם, דרך גוזמה והפלה. (5) ואינם צריכים שאלה לחכם. (6) אלא שבשבועות כתב רבינו: הרי זה פטור, משמע שאיסור יש בדבר, אלא שהוא פטור מקרבן, כי אין שבועה בלא הזכרת שם שמים, ואסור להוציא שם שמים לבטלה, אבל בנדרים אין בהם איסור, הואיל ולא גמר בליבו לשם נדר. (7) חמסן ובעל זרוע המשתמש באלימות. (8) לוקח מכס (מס) שלא ברשות המלך, או שלוקח ברשות, אבל מוסיף לעצמו על המס הקצוב. (9) אף על פי שיש עמו דברים החייבים במכס כי האנוס אין פיו וליבו שווים ואין נדרו נדר. (10) ממנו. (11) ליהנות לו. (12) כגון שאומר: נדר זה עלי, אם אין פירות אלו פירות תרומה - והם אינם אוכלים דבר אסור, או שהם מבית המלך ופטורים ממכס.

ב. ובכל הנדרים האלו¹³ צריך שיתבונן בלבד לדבר המתיר¹⁴. כגון שישם בלבד שיהיו אסורין עליו אותו היום בלבד או אותה שעה, וכן פיוצא בזה. וסומך על דברים שבבלבד, הואיל והוא אנוס¹⁵ ואינו יכול להוציא בשפתיו, ונמצא בשעה שידר להן אין פיו ולבו שוין, כמו שבארנו בשבועות¹⁶.

(13) שנודר מחמת אונס. (14) אבל בנדרי שגגות אין אתה יכול לומר שיתכוון בליבו וכו' שהרי שוגג הוא ואין לבו עמו. (15) כלומר, אף על פי שדברים שבלב אינם דברים, הואיל ואנוס הוא הרי זה סומך עליהם. (16) שאינו חייב עד שיהא פיו וליבו שווים ולפיכך נשבעים לחרמים ולמוכסים. וכתב הרמ"א שאם יש לחוש שיוודע ביטול נדרו לגויים, אסור, מפני חילול השם. ולכן נענש צדיקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אף על פי שהיה בדרך אונס. וראוי להעיר שיש נדרי אונסים מסוג אחר לגמרי, כגון

32) מתחרט. 33) נבדק ונחקר על ידי החכם על פרטי הנדר, כדי שהחכם ימצא לו פתח חרטה, נמצא שהחכם החוקר הוא השואל והנדר הוא הנשאל. 34) "כי כך למדו ממשה רבינו ... שזה הכתוב לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש ... אבל אם ניחם וחזר, חכם מתיר לו". 35) מומחה ובקי בהלכות נדרים, אבל אין צריך שיהיה מוסמך מבית דין הגדול שבירושלים. 36) שאינם מלומדים, אבל בעלי שכל, שאם יסבירו להם עניין היתר נדרים יבינוהו כל צרכו. 37) שאומרים לו: שרui לך, או מותר לך או מחול לך. אבל אם אמרו לו: מופר לך או נעקר נדרך, אין זה כלום. 38) שהתורה עצמה הקישה (השוותה) אותם בפסוק אחד, שנאמר "איש כי ידור נדר לה' או הישבע שבועה ... לא יחל דברו".

ט. מי שְׁנָדַר, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וְאֵנִי, וְשָׁמַע שְׁלִישִׁי וְאָמַר 'וְאֵנִי',⁴⁸ וְנִשְׁאַל הָרֹאשׁוֹן עַל נִדְרוֹ וְהָתֵר - הָתֵירוֹ כֵּלָּן.⁴⁹ נִשְׁאַל הָאֲחֵרוֹן וְהָתֵר - הָאֲחֵרוֹן מִתֵּר, וְכֵלָּן אֲסוּרִין.⁵⁰ נִשְׁאַל הַשֵּׁנִי וְהָתֵר - הַשֵּׁנִי וְשָׁל אֲחֵרוֹ מִתֵּרִין, וְהָרֹאשׁוֹן אֲסוּרִין.⁵¹

48) שגם אני רוצה בנדר זה כמותו וכל זה בתוך כדי דיבור של קודמו. 49) הואיל וכולם תלו את נדריהם זה בזה, נמצא כשהותר הראשון - הותרו כולם. 50) שהם לא תלו את נדריהם בו. 51) שכל אחד התפס נדרו בחבירו, נמצא מהשני ולמטה מותר - ממנו ולמעלה אסור.

י. וְכֵן הַמִּתְפָּסִים דְּכָרִים הִרְבֵּה בְּנֵדָר, כְּגוֹן שְׁנָדַר עַל הַפֶּת וְהַתְּפִס הַבֶּשֶׂר.⁵² וְנִשְׁאַל עַל הַפֶּת וְהָתֵר בָּהּ - הָתֵר הַבֶּשֶׂר.⁵³ נִשְׁאַל עַל הַבֶּשֶׂר וְהָתֵר בּוֹ - לֹא הָתֵר הַפֶּת.

52) אפילו לאחר כדי דיבור. 53) מאחר שהפת הותרה, נמצא שהתפסת הבשר בפת, הייתה בדבר המותר ולא בדבר הנדור.

יא. הַנִּשְׁבָּע אוֹ הַנֹּדֵר שְׁאֵינִי נֹהֵג לְכָלֵּכֶם,⁵⁴ וְנִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ אוֹ עַל שְׁבוּעָתוֹ עַל אֶחָד מֵהֶם וְהִתִּירוּ.⁵⁵ - הָתֵרוֹ כֵּלָּם;⁵⁶ שֶׁהֵנָּדַר שֶׁהָתֵר מִכָּלָּו - הָתֵר כֵּלָּו. אָמַר שְׁאֵינִי נֹהֵג לֶזֶה וְלֶזֶה וְלֶזֶה: הָתֵר הָרֹאשׁוֹן - הָתֵרוֹ כֵּלָּן;⁵⁷ הָתֵר אֲחֵרוֹן - הָאֲחֵרוֹן מִתֵּר, וְכֵלָּן אֲסוּרִין. שְׁאֵינִי נֹהֵג לֶזֶה וְלֶזֶה וְלֶזֶה:⁵⁸ - צְרִיכִין פֶּתַח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.⁵⁹ וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה.

54) לכל אנשי החבורה. 55) החכם. 56) כיוון שלא נדר מתחילה אלא על דעת שיתקיים כולו, נמצאת התרת מקצתו - פתח התרה לכולם. ובירושלמי אמרו: "ככל היוצא מפיו יעשה - מכאן, לנדר שבטל מקצתו בטל כולו", שאם אין הנדר ככל היוצא מפיו אינו חל לחצאין. 57) הואיל והשתמש בוא"ו החיבור נתכוון לכללם כאחד ולתלות זה בזה, כל אחד בחבירו הקודם לו. 58) כאן לא התבטא בוא"ו החיבור, נמצא שנדר באופן פרטי לכל אחד ואחד, ולא תלה אותם זה בזה. 59) שהרי כל אחד מהם הורר על ידו בפני עצמו.

יב. נִדְרֵי בְּנֵיזֵירוֹ⁶⁰ וּבְקִרְבָּן⁶¹ וּבְשְׁבוּעָה,⁶² אוֹ שְׁנָדַר וְאֵין יָדוּעַ בָּאֵי זֶה מֵהֶן נִדֵּר - פֶּתַח אֶחָד לְכָלָּן.⁶³

60) להיות נזיר. 61) שאמר קרבן דבר פלוני עלי. 62) שבועה שלא אוכל בשר ביום פלוני. 63) הואיל והכל נדר אחד הוא, נדר שהותר מקצתו - הותר כולו. ואפילו לא מצא פתח חרטה אלא לנדרו שהוציא בשפתו לאחרונה - הותרו כולם, שהכל נדר אחד הוא.

1 ו. וְאֵין מִתִּירִין הַנֵּדֵר עַד שְׁיֻחֹל³⁹, כְּשִׁבּוּעָה⁴⁰.

39) כגון שהיה עומד בניסן ונדר לאסור על עצמו אכילת בשר מראש חודש אייר, וניחם, אינו נשאל עד שייכנס אייר, שנאמר "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה", אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה, אזי הוא אינו מוחל ואחרים (החכם) מוחלים לו. 40) שאין נשאלים עליה עד שתחול.

2 ז. וְכִשְׁם שֶׁנִּשְׁאַלִים עַל נִדְרֵי הָאֶסֶר⁴¹ וּמִתִּירִין אוֹתוֹ, 3 כֵּן נִשְׁאַלִים עַל נִדְרֵי הַקֶּדֶשׁ⁴² וּמִתִּירִין אוֹתוֹ.⁴³ 4 בֵּין נִדְרֵי קֶדְשִׁי בֶּדֶק הַבֵּית⁴⁴ בֵּין קֶדְשִׁי מִזְבֵּחַ⁴⁵. 5 וְאֵין נִשְׁאַלִין עַל הַתְּמוּרָה⁴⁶.

41) שאדם אוסר פירותיו על עצמו. 42) שהקדיש לגבוה, ונאסר בהנאה על הכל. 43) נדרים עה. "יש שאלה בהקדש", מכיוון שהחכם מוצא לו פתח חרטה ועוקר את נדרו מעיקרו. נמצא שהקדשו טעות, והקדש טעות אינו הקדש. והוא הדין לכל דבר המתקדש במוצא שפתיו כגון תרומה ומעשר, מועילה בו שאלה לבטלו ולהפקיעו מקדושתו. שאין נשאלים אלא על נדרי איסור, "אבל נדרי הקדש מצוה לקיימם, ולא יישאל עליהם אלא מדוחק, שנאמר, נדרי לה' אשלם". 44) דברים שאינם ראויים למזבח אלא מוקדשים לטובת תיקון בית המקדש והחזקתו כגון בהמה טמאה או בעלת מום וכדומה. 45) בעלי חיים טהורים הראויים להיקרב על המזבח והוקדשו לעלות קרבן עליו. על הכל מועילה שאלה להתיר קדושתו. כמו שדרשו בנדרים לומר שיש שאלה בהקדש כבנדרים. ולפי זה אם הקדיש בהמה להקריבה בפנים (בעזרה) ושחטה בחוץ ונתחייב כרת, ואחר כך נשאל על הקדישו הרי זה פטור, כאילו לא הקדישה מעולם. 46) שיאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו הרי זו תחת זו, והיא מתקדשת. ובירושלמי אמרו: הכל מודים שאין נשאל על תמורתו. והטעם, כי תמורה בטעות גם כן תמורה, כמו שדרשו "יהיה קדש" - לרבות שוגג כמזיד, וכיוון שתמורה בשוגג היא תמורה, נמצא שאפילו המיר בטעות תמורתו תמורה, ומעתה גם השאלה אינה מועילה בה, שכל יסודה אינה אלא לעשות הקדשתו טעות, והרי תמורה בטעות נשארת תמורה.

6 ח. וְכִשְׁם שֶׁהָאֵב אוֹ הַבֶּעַל מִפְּרֵי נִדְרֵי אֶסֶר, כֵּן מִפְּרֵי נִדְרֵי הַקֶּדֶשׁ⁴⁷ הַדּוּמִין לְנִדְרֵי הָאֶסֶר.

- 1 יג. הנודר מאנשי העיר⁶⁴ ונשאל לחכם שבעיר⁶⁵,
2 או שנדר מישראל⁶⁶ והרי הוא נשאל לחכם
3 שבישראל⁶⁷ - הרי נדרו מתר.

(64) שאסר על עצמו הנאה מבני עירו. (65) אף על פי שלכתחילה אסור לו להישאל לו, שהרי הוא נהנה מהתרת החכם, שהוא מבני עירו. (66) מכל ישראל שבעולם. (67) כאן מותר לו להישאל אפילו לכתחילה, שהרי אי אפשר לו בחכם אחר, שאסר עליו הנאת כל ישראל, אבל בנודר מאנשי העיר, אפשר לו להישאל לחכם שבעיר אחרת.

- 4 יד. האומר: פרות אלו אסורין עלי היום אם אלף
5 למחר למקום פלוני - הרי זה אסור לאכלם היום,
6 גזירה שמה ילף למחר לאותו מקום. ואם עבר ואכלן
7 היום, והלף למחר - לוקה⁶⁸; ואם לא הלף - אינו
8 לוקה⁶⁹.

(68) על אכילתו משום: לא יחל דברו. (69) אף על פי שעבר על איסור חכמים באכילתו אתמול.

- 9 טו. אומר: הרי הן אסורין למחר אם אלף היום
10 למקום פלוני - הרי זה מתר לילף היום לאותו
11 המקום, ויאסרו עליו אותן הפרות למחר. וכן כל
12 פיוצא בזה⁷⁰. מפני שאדם זהיר בדבר האסור שלא
13 לעשותו⁷¹, ואינו זהיר בפתנאי שגורם לאסור דבר
14 המתר⁷².

(70) כגון שאמר: תיאסר עלי שינה למחר אם אישן היום. (71) ולפיכך אין לחוש, שמא יאכל הפירות למחר, שלא ירצה לעבור על נדרו, שהוא איסור אכילתם. (72) ולפיכך בדיון הקודם יש לחוש שמא ילך למחר, ונמצא שאכל פירותיו באיסור.

- 15 טז. הנודר לצום עשרה ימים⁷³ באי זה יום שירצה,
16 והיה מתענה ביום אחד מהם, והצרף לדבר מצוה⁷⁴
17 או מפני כבוד אדם גדול⁷⁵ - הרי זה אוכל ופורע
18 יום אחר⁷⁶, שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר. נדר
19 שיעצום היום, ושכח ואכל - משלים לצום⁷⁷. נדר
20 שיעצום יום אחד או שנים⁷⁸, וכשהתחיל לצום שכח
21 ואכל - אבד תעניתו, וחיבב לצום יום אחר⁷⁹.

(73) בלתי רצופים. (74) לאכול בסעודת מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת. (75) שמפציר בו לאכול עמו. (76) "לווה אדם תעניתו ופורע" ואפילו כשנדר לצום. (77) באותו יום. ולא יאכל עוד בו ביום, על סמך שיתענה יום אחר, כיוון שפרט בנדרו יום זה. (78) ולא קבע איזה יום. (79) כדי לקיים את נדרו. אבל באותו היום מותר לו לאכול עוד.

פרק חמישי

(1) ההבדלים בין האוסר פירות אלו על חברו, לאוסר פירותיו על חברו ולא הדגיש אלו, יחסי נדר בין בן לאביו ותוצאותיו, תערובת הדבר הנדור בדבר המותר וביטולה, חליפי פירות נדורים או גידוליהם.

2) שנכסי יהיו עליך כחרם של בדק הבית, שאסור ליהנות ממנו (ראה לעיל פ"א, הי"ד. פ"ב, ה"ח). (3) משנה בנדרים מז: שאדם יכול לאסור את נכסיו על אחרים. (4) ולא אמר, ולא "דבר שהוא כענין אמן שהוא קבלת דברים" (ראה לעיל פ"כ, ה"א) ולפיכך אינו עובר ב"לא יחל דברו". וכן משמע מרש"י ביצה לט: שכל שלא דיבר מאומה, אינו עובר משום "לא יחל", אבל אסור לו להינות מנכסיו שעשאם המדיר עליו כהקדש (אור שמח). אמנם אם המדיר עצמו יהנה את המודר, ילקה המדיר משום "לא יחל דברו", כמבואר לקמן פ"י, הי"ב (לחם משנה). (5) אין אומרים דעתו של ראובן היתה להיות מובדל משמעון, לא לההנותו ולא ליהנות ממנו (רדב"ז).

ב. אומר לשמעון: הרי אתה עלי חרם⁶, או הריני אסור בהנתיך - הרי נאסר ראובן מלהנות בשמעון. ואם נהנה - לוקה, שהרי חלל דברו. ושמעון מתר בהנתיך ראובן. אומר לו: הריני עליך חרם ואתה עלי, או הריני אסור בהנתיך ואתה אסור בהנתיך - שניהם אסורין זה בזה⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(6) שנכסיך יאסרו עלי כחרם. (7) משנה בנדרים מז: ומובן שאינו לוקה אלא הנודר בלבד ולא לחברו הנאסר. וראה לקמן פ"ז ה"א-ג.

ג. ראובן נשאר לשמעון: הרי פרות פלוני אסורין עליך, או הרי אתה אסור בהנתיך פלוני - אין זה כלום; שאין אדם אוסר חברו בדבר שאינו שלו⁸, אלא אם פן ענה שמעון אמן, כמו שבארנו⁹.

(8) נדרים מז. וכן אמרו לענין איסור עבודה-זרה, נאמר בתורה (דברים ז, כה) "פסילי אלהיהם" - אינם נאסרים עד שיפסלום בעליהם (קריט ספר). (9) לעיל פ"ב, ה"א.

ד. האומר לחברו: כפרי זו אסורה עליך, אף על פי שנתנה לו במתנה¹⁰ - הרי זו אסורה עליו¹¹. מת ונפלה לו בירשה¹², או שנתנה לו אחר במתנה¹³ - הרי זו מתרת; שלא אמר לו אלא כפרי¹⁴, והרי אינה עתה שלו¹⁵.

(10) ואינה עוד שלו. (11) ואין אומרים לא נתכין זה, אלא לאסרה כשיזמינו לאכול עמו, שעדיין היא שלו, אבל לא כשיתננה לו במתנה, שלאחר שנתנה אינה עוד ברשותו, מאחר שאמר: אסורה עליך, עשאה עליו כהקדש (נדרים לד:). (12) כגון שהיה המודר קרובו וראוי ליורשו. (13) שנתנה המדיר תחילה במתנה לאיש אחר, ואתו אחר נתנה למודר זה. (14) כל עוד שהיא שלי. (15) מאחר שמת, אין הכר שלו (נדרים לו). אלא ששם (לד:) הגירסא

כשיהיה תלמיד חכם, אף-על-פי שהבן עצמו לא קנה עכשיו לעצמו בקנין זה.

- ח. **זֶה הַבֶּן הָאֲסוּר בִּירֵשֶׁת אָבִיו, אִם נָתַן יִרְשֶׁת אָבִיו לְאֶחָיו²⁸ או לְבָנָיו²⁹ - הֲרִי זֶה מִתְּרִי³⁰. וְכֵן אִם פָּרַע³¹ בְּחוּבוֹ או בְּכִתְּבַת אִשְׁתּוֹ. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַן שְׂאֵלוֹ נִכְסֵי אָבִי שְׂאֲסָרָן עָלָיו³². שֶׁהִנְשָׁבַע שְׂאֵל יִהְיֶה בּוֹ חֶבְרוֹ - מִתְּרִי לֹא³³ לְפָרַע אֶת חוּבוֹ³⁴, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר³⁵.**

(28) בן אביו. (29) שהם נכדי אביו (כפירוש המשנה (לרבינו). (30) שגוף הנכסים שלו הם, אלא שאסור לו ליהנות מהם (משנה בבבא קמא קט). ואעפ"י שיש לו טובת הנאה בזה שהוא מהנה אותם, וגם הם עתידים להחזיק לו טובה בעד נתינתו, נמצא שהוא נהנה מנתינתו? הואיל והוא מודיעם, שממון זה אסור לו ומפני כך הוא נותנו להם, וגם הם יש להם שייכות משפחתית לממון זה, נמצא שאין לו בנתינתו זו טובת הנאה מרובה (כס"מ). (31) בדפוס רומי ובכת"י התימנים: פרעה. (32) וממילא אין לו טובת הנאה בנתינתו, שהרי הוא מוכרח ליתנה, כנ"ל. וכן אמרו שם בבבא קמא קט. לענין גזל אביו. וגם חובה עליו להודיעם, כדי שלא יחזרו אחיו ובניו ליתנם לו במתנה או לההנותו בהם, שאלו הנכסים נאסרו עליו אפילו כשבאו לידו על ידי אחר (רדב"ז). (33) לנשבע עצמו. (34) עבור חבירו. (35) לקמן פ"ו, ה"ד "שהרי לא הגיע ליד ראובן (המודר) כלום, אלא מנע ממנו התביעה, ומניעת התביעה אינה בכלל איסור הנייה" והואיל ואביו עצמו שהדירו מנכסיו היה יכול לפרוע בעדו את חובו, קם הבן במקומו לפרוע חוב עצמו ולהברית הארי (הנושה) מעליו (רדב"ז).

- ט. **מִי שֶׁנֶּאֱסַר³⁶ עָלָיו מִן מִמְּנֵי מֶאֱכָל בֵּין בְּנֵדֵר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה, וְנִתְּבַשֵּׁל עִם מִינִים אֲחֵרִים או נִתְּעַרְבַּ עִמָּהֶן - הֲרִי זֶה מִתְּרִי בְּמִינִים הַמִּתְּרִים, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן טַעַם הַמִּין הָאֲסוּר³⁷. וְאִם נֶאֱסַר בְּפָרוֹת אֵלּוּ³⁸ וְנִתְּעַרְבּוּ בְּאַחֵרִים: אִם יֵשׁ בָּהֶן טַעַם דָּבָר הָאֲסוּר - אֲסוּרִין, וְאִם לֹא³⁹ - מִתְּרִין⁴⁰.**

(36) שאסר על עצמו, ובסמ"ג לא-תעשה רמב, מעתיק דברי רבינו: מי שאסר עליו. (37) משנה בנדרים נב. שלא אסר על עצמו אלא אותו מין כמו שהוא בעינו, ולא ע"י תערובת. (38) שאמר פירות אלו (המונחים לפניו) אסורים עלי. (39) כגון שטעמם איש אחר, ומצא שאין בהם טעם הדבר האסור, או שהיו בהם ששים נגד הדבר האסור. (40) כדן כל דבר איסור המתערב בהיתר ואין בו טעם האיסור, הרי זה מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ו.

- י. **כִּיצַד? נֶאֱסַר בְּבִשּׁוֹר⁴¹ או בִּיֵּין - הֲרִי זֶה מִתְּרִי לְאֹכַל מֶרֶק וְיִרְקוֹת שֶׁנִּתְּבַשְׁלוּ עִם הַבִּשּׁוֹר וְעִם הַיֵּין, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בָּהֶן טַעַם הַבִּשּׁוֹר⁴² או טַעַם הַיֵּין, וְאִינוּ אֲסוּר אֲלָא בְּאֲכִילַת בִּשּׁוֹר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ או לְשִׁתּוֹת יַיִן בְּפָנֵי עֲצָמוֹ.**

(41) שאמר קרבן עלי בשר, ולא אמר: בשר זה. (42) שלא אסר עצמו אלא במה שנקרא בשר, ולא בדבר שבלע טעמו (משנה שם וברא"ש).

היא: "ככר עליך". ורבינו סובר, שאפילו אמר: "ככרי זו עליך" ומת, הרי זו מותרת (ראה לקמן פ"ח, ה"א). ויתכן, שהיה גורס שם: "ככרי זו עליך" כי מאחר שהדגיש ככרי, אעפ"י שהוסיף: זו, אין כוונתו, אלא כל זמן שהיא ברשותו (רדב"ז).

- ה. **אָמַר לוֹ: פְּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ, וְלֹא אָמַר לוֹ פְּרוֹתַי, אִף עַל פִּי שֶׁמִּכְרָן¹⁶ או שְׂמַת וְנִפְּלוּ לְאַחֵר - הֲרִי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו. שֶׁהָאֲסוּר דָּבָר שֶׁהוּא שְׂלוֹ עַל חֶבְרוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁצִּיא מִרְשוּתוֹ - הֲרִי הוּא בְּאֲסוּרוֹ עוֹמֵד¹⁷; אֲלָא אִם כֵּן אָמַר נִכְסֵי או בֵּיתִי או פְּרוֹתַי וְכִיּוּצָא בְּלִשׁוֹנוֹת אֵלּוּ, שֶׁהֲרִי לֹא אֲסוּרִין¹⁸ אֲלָא כָּל זְמַן שֶׁהֵן בְּרִשְׁתּוֹ.**

(16) לאחר, ואותו לוקח רוצה לתתם למודר זה. (17) נדרים מב: מז. הואיל וחל עליהם איסור, שוב אינו נפקע (ר"ן שם). (18) שמתחילה לא אסרם אלא כל עוד יהיו שלו. והשווה לקמן פ"ח, ה"א.

- ו. **הָאָמַר לְבָנוֹ: הֲרִי אֶתְּ אֲסוּר בְּהִנְיָתִי, או שֶׁנִּשְׁבַּע¹⁹ שְׂאֵל יִהְיֶה בּוֹ²⁰, אִם מֵת - יִירָשְׁנוּ²¹; שְׂזָה כְּאֹמַר: נִכְסֵי עָלֶיךָ אֲסוּרִין. אֲסַר עָלָיו הִנְיָתוֹ, וּפִירָשׁ: בֵּין בְּחַיִּי בֵּין בְּמוֹתִי, אִם מֵת - לֹא יִירָשְׁנוּ²²; שְׂזָה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: נִכְסִים אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ²³.**

(19) האב. (20) ונאסר הבן בהנייתו, כמבואר לעיל ה"ל שבועות פ"ה, ה"ד. ולדעת הרדב"ז שם, הכוונה כשקיבל הבן את השבועה באמירת אמן וכדומה, ולדעת ה"כסף משנה" אפילו כשלא קיבל עליו את השבעת אביו, חלה עליו השבועה לענין שצריך להזהר שלא ליהנות לו, אלא שאינו לוקח עד שיקבל. (21) משנה בבא קמא קח: שהירושה באה ממילא, ואין זו כאילו נתנה לו אביו (קרית ספר). (22) משנה שם, אעפ"י שהוא זוכה בהם, אסורים הם עליו בהנאה (ר"ן לנדרים מז). וכמבואר בסמוך ה"ח. (23) נדרים מז. שיכול לאסרם אפילו כשיצאו מרשותו. וכמבואר בהלכה הקודמת.

- ז. **אֲסַר בְּנוֹ בְּהִנְיָתוֹ²⁴, וְאָמַר: אִם יִהְיֶה בֶּן בְּנֵי זֶה תִּלְמִיד חֶכֶם, יִקְנֶה בְּנֵי זֶה נִכְסֵי כְּדִי לְהַקְנוֹתָ לְבָנוֹ²⁵ - הֲרִי זֶה מִתְּרִי²⁶, וְיִהְיֶה הַבֶּן אֲסוּר בְּנִכְסֵי הָאָב, וְכֵן הַבֶּן מִתְּרִי בָּהֶן אִם יִהְיֶה תִּלְמִיד חֶכֶם כְּמוֹ שֶׁהִתְּנָה²⁷.**

(24) ופירש: בין בחיי בין במוות. (25) ואם לא היה תלמיד חכם, הרי הוא רוצה ליתן את נכסיו לבנו השני, אחיו של בנו הנאסר והגון ממנו, וממילא לא ישאר לבן הבן כלום (נדרים מח: ובר"ן שם). (26) כלומר בן הבן זוכה בהם, ואסור לאביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים (כסף משנה). (27) כל זה לענין זכיה וקנין, אבל ענין היתר הנאה, אפילו אם בן הבן לא יהיה תלמיד חכם, מותר לו ליהנות מהנכסים, כמבואר בסמוך ה"ח. וכן דעת הראב"ד. ולא הוצרך רבינו אלא ללמדנו שכל האומר לחברו: קנה אותה על-מנת להקנות לאחר, קנה השני בהקנאת הראשון, אעפ"י שהראשון לא קנה כלום לעצמו, ולפיכך יזכה בן הבן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ר"ן שם). (57) שהם יוצאים מעצם הפרי, ועדיפים מחליפין וגידולים שאינם עצם אותם הפירות. וכן אמרו (נדרים נב:) "הא עדיפא להשמיענו" וכו', הרי שחילופיהם יש בהם יותר חידוש ממשקין היוצאים מהם (לחם משנה, ובר"ן שם).

יד. נדר או נשבע שאיני אוכל אותם או שאיני טועם אותם: אם היה דבר שזרעו פלה⁵⁸ פשיזרע, כגון חטה ושעורה - הרי זה מתר בחילופיהן ובגדוליהן⁵⁹; ואם היה הדבר⁶⁰ שאין זרעו פלה בארץ פשיזרע⁶¹, כגון בצלים ושימין - אפילו גדולי גדולין⁶² אסורין⁶³. ובין כף ובין כף⁶⁴, משקין היוצאין מהן⁶⁵ - ספק⁶⁶. לפיכך, אם שתה מהן - אינו לוקה⁶⁷.

(58) נפסד ונאבד. (59) שלא אסר עצמו אלא בפירות אלו, ובחילופיהם ובגידוליהם אין טעם אותם הפירות שאסרם עליו (משנה שם נז. ובר"ן). (60) בכת"י התימנים: דבר. (61) שאין הזריעה כלה ונרקבת, אלא גוף הזרע רבה וגדל. (62) שזרע את הגידולים הראשונים ויצאו גידולים שניים. (63) שהרי מעורב בהם גוף האיסור, הוא הזרע הראשון שאינו כלה בארץ (משנה שם). וכל זה מוסב גם על האמור בהלכה הקודמת: "הרי זה אסור בחילופיהם ובגידוליהם" שמשמעו: דוקא גידולים, אבל גידולי גידולים מותרים כדן חליפי חליפים שמותרים, אין זה אלא בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידוליו אסורים (ר"ן שם). (64) בין זרעו כלה, בין אינו כלה. (65) מאלו פירות שאמר עליהם: קרבן שאיני אוכל אותם, או שאיני טועם אותם. (66) אם הם אסורים או לא, כי יתכן שלא התכוין אלא לאסור עליו טעימת הפירות עצמם ולא המשקין היוצאים מהם, שהם כנוססים ומופקדים בתוך הפירות ואינם כגוף הפרי (שם נדרים נב: בעיא שלא נפשטה) וספק תורה - להחמיר. (67) שאין לוקים על הספק. וכל זה כשלא אמר אלא: קרבן ענבים שאני טועם, אבל אמר: קרבן זיתים וענבים אלו, אסור בהם וביוצא מהם, כמפורש במשנה שם וכמבואר שם בגמרא, שכל שאמר: פירות אלו, עשאו עליו כחתיכת איסור שאסור בה וברוטבה ובטעמה (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ט, הי"ד.

טו. וכן האומר לאשתו: מעשה ידיך עלי קרבן⁶⁸, או קרבן הן לפי, או קרבן הן על פי - אסור בחילופיהן⁶⁹ ובגדוליהן⁷⁰. שאיני טועם, שאיני אוכל: אם היו פירות מעשה ידיה דבר שזרעו פלה - מתר בחילופיהן ובגדוליהן; ואם היה דבר שאין זרעו פלה - אפילו גדולי גדולין אסורין. ולמה לא יבטל העקר האסור בגדולין שרבו עליו? שהרי הן דבר שיש לו מתירין⁷¹, שאיני בטל ברב, כמו שבארנו⁷².

(68) שאסר עצמו כל מה שהיא עושה ומכנה לו. (69) אם נתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה - חילופיהם אסורים. (70) אם נטעה עץ, הגידולין אסורים עליו (משנה בנדרים נז

1. יא. נאסר בבשר זה או ביין זה, ונתבשל עם הירק: 2. אם יש בירקות טעם בשר או טעם היין - אסורין, 3. ואם לאו - מתירין. שזה הבשר וזה היין נעשה כמו 4. בשר ובלות⁴³ ושקצים וכיוצא בהן⁴⁴. וכן כל כיוצא 5. בזה⁴⁵. לפיכך⁴⁶, האומר: בשר זה אסור עלי - הרי 6. זה אסור בו ובמרק שבו⁴⁷ ובתבלין⁴⁸ שבו.

(43) מפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ה. (44) הואיל ואמר בשר זה (המונח לפניו), עשאו על עצמו חתיכת איסור, וכל דבר איסור אסור בנתינת טעם. אבל כשלא אמר: זה, לא אסר עליו אלא דבר הנקרא בשר או יין (שם). (45) כגון שאסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני, כמבואר ביו"ד רטז, סעיף יא. (46) הואיל ונעשה כחתיכת איסור שטעמה אסור בתערובת. (47) ובכת"י התימנים: שלו. (48) מיני בושם, שנותנים בתבשיל לתוספת טעם או ריח. ומקור הדברים במשנה שם: "הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה". ומפרש רבינו בפירוש המשנה שם: קיפה - היא התבלין.

7. יב. נתערב יין זה שאסרו על עצמו ביין אחר, אפילו 8. טפה בחבית - נאסר הכל. מפני שיש לו להשאל 9. על נדרו⁴⁹, נעשה דבר שיש לו מתירין⁵⁰ שאיני 10. בטל במינו⁵¹, כמו שבארנו בהלכות מאכלות 11. אסורות⁵².

(49) מצוה עליו להשאל "כדי שלא יהא מכשול לפניו", כלשון רבינו לקמן פ"ג, הכ"ה. (50) "שהרי יש דרך שיותר בה", וזהו שדקדק רבינו וכתב: "יין זה שאסרו על עצמו", ולא כתב: "נאסר ביין זה", שאם אסר אחד על חברו יין זה, אין זה דבר שיש לו מתירים, שהרי הנאסר אין בידו להשאל על הדרת המדיר, ולמדיר אין היין אסור, ואפילו לשיטת רבינו לקמן פ"ו, הי"ב, שאם ההנה המדיר את המודר, חייב המדיר מלקות, - יין זה שנתערב לא נאסר על המודר, שהרי נתבטל ביין היתר, ומכיון שהמודר מותר בו, גם המדיר אינו לוקה אם יהנה אותו, ולפיכך הוכרח רבינו להדגיש כאן: "שאסרו על עצמו" ובנודר ידובר כאן ולא במודר (אור שמח). (51) "אפילו אחד בכמה אלפים". (52) פט"ו, ה"י, יב. ומקור כל הלכה זו בירושלמי נדרים פ"ו, ה"ד ומעין זה בבבלי נדרים נט.

12. יג. האומר: פרות האלו קרבן עלי⁵³, או קרבן הן 13. לפי⁵⁴, או קרבן הן על פי - הרי זה אסור 14. בחילופיהן⁵⁵ ובגדוליהם⁵⁶, ואין צריך לומר בפושקין 15. היוצאין מהן⁵⁷.

(53) אסורים עלי כקרבן. (54) אעפ"י שמשמעו רק אכילה ולא שאר הנאות. (55) אם הוחלפו בפירות אחרים או במעות, אסור לנודר ליהנות מהם. (56) אם נטעם, הגדל מהם אסור. כי הואיל ופירט הפירות וייחדם עשאו עליו כהקדש שאסר חילופיו וגידוליו (משנה בנדרים נז. ובר"ן שם). אבל אילו היה נודר סתם מן התאנים או מן הענבים, ולא היה מייחד "פירות אלו" לא עשאו הקדש, שלא נתכוין אלא לאסור עצמו מאכילת אותו מין ולא בחילופיו וגידוליו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"ג שבט - ספר הפלאה - הלכות נדרים קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהם קרובים למאכל יותר מנפה וכברה שאינם אלא גורם לגורם (משנה, נדרים לב: ובר"ן שם). (6) שם, שאין בכל אלה הנאה המביאה לידי מאכל, וראה בסמוך ה"ב. וכן מותר לו לשאול ממנו חטים ללעוס וליתנם על מכתו, שאין זו הנאה המביאה לידי מאכל (ר"ן שם). (7) שגם זוהי הנאה המביאה לידי מאכל, הואיל והיא מקרבת המאכל אליו (שם לג. ובר"ן).

- 12 ב. מְקוֹם שֶׁדִּרְכָן שְׁאִין מְשַׁאֲלִין פְּלִים אֵלָא בְּשֹׁכֵר
- 13 - אָסוּר לְשַׁאֵל מִמֶּנּוּ⁸ אִם פְּלִים שְׁאִין עוֹשִׂין בֵּהֶן
- 14 אֶכֶל נֶפֶשׁ. הָרִי שֶׁהָיוּ בְּמִקְוֶה שְׁאִין נוֹטְלִין שָׂכָר,
- 15 וְשַׁאֵל מִמֶּנּוּ פְּלִים שְׁאִין עוֹשִׂין בֵּהֶן אֶכֶל נֶפֶשׁ כְּדִי
- 16 לְהִרְאוֹת¹⁰ בֵּהֶן כְּפִנֵּי אֲחֵרִים עַד שֶׁיִּהְיֶה מִהֶם¹¹, או
- 17 שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲבֹד בְּאַרְצוֹ¹² כְּדִי שֶׁיִּלָּךְ בְּמִקְוֶה שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ
- 18 - הָרִי זֶה אָסוּר מִסִּפְקָא¹³. לְפִיכָךְ, אִם עָבַר - אֵינוֹ
- 19 לֹאקָה¹⁴.

(8) בחינם. (9) משנה, שם. שהרי בדמי השכירות שמחל לו, יקח הנודר מאכל, נמצא נהנה ממנו הנאה המביאה לידי מאכל. (10) להתנאות ולהתקשט בהם. (11) כגון ששאל ממנו טבעת ויתקשט בה בלכתו לבית המשתה, ויתנו לו מנה יפה משום כבודו. (12) באדמתו, לקצר דרכו לילך לבית המשתה. (13) שם, בעיה שלא נפשטה, כי יתכן, שאין זה אלא גורם רחוק המביא לידי הנאת מאכל. (14) שאין לוקים על הספק, אבל איסור תורה יש בזה, שספק נדרים - להחמיר. ויש להעיר, שגם באומר: הנאה המביאה לידי מאכל אסורה עליך, שבהלכה הקודמת, אין הנאסר לוקה, אפילו כשיעבור ויהנה, שהרי לא אמר הנאסר כלום, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א. ואינו לוקה אלא כשאמר לחבירו: הנאה המביאה לידי מאכלך, אסורה עלי (לחם-משנה).

- 20 ג. אִין בֵּין מִדֵּר הִנָּא מִחֲבֵרוֹ לְמִדֵּר מִמֶּנּוּ הִנֵּית
- 21 מִאֶכֶל, אֵלָא דְרִיסַת הֶרְגֵּל¹⁵ וְכָלִים שְׁאִין עוֹשִׂין בֵּהֶן
- 22 אֶכֶל נֶפֶשׁ בְּמִקְוֶה שֶׁמְשַׁאֲלִין אוֹתָם שֵׁם בְּחִנָּם¹⁶.

(15) לעבור דרך חצרו, שהראשון - אסור, ואילו השני מותר, וכגון שנכנס לחצרו לקצר הדרך, שהולך בה לרגל עסקיו, אבל כשהולך לבית המשתה - אסור, שהרי זה גורם להנאת המאכל, וכמבואר בהלכה קודמת (רדב"ז). (16) משנה, נדרים לב, ב.

- 23 ד. רְאוּבֵן שֶׁנֶּאֱסָרָה עָלָיו הִנֵּית שְׁמֵעוֹן, בֵּין בִּגְדֵי בֵּין
- 24 בְּשֻׁבוּעָה - מִתֵּר לוֹ שִׁיתֵן שְׁמֵעוֹן עַל יְדוֹ¹⁷ מִחֲצִית
- 25 הַשָּׂקָל שֶׁרְאוּבֵן חִיב בִּיה¹⁸, וְכֵן פּוֹרֵעַ חוֹב שֶׁעָלָיו¹⁹;
- 26 שֶׁהָרִי לֹא הִגִּיעַ לִידֵי רְאוּבֵן כְּלוּם, אֵלָא מִנֵּה מִמֶּנּוּ
- 27 הִתְבַּיְעָה, וּמִנִּיעַת הִתְבַּיְעָה אֵינָה בְּכָלִל אָסוּר הִנֵּיה²⁰.
- 28 לְפִיכָךְ²¹ מִתֵּר לוֹ לְזוֹן אֶת אִשְׁתּוֹ²² וְאֶת בָּנָיו וְעַבְדָּיו,
- 29 אֶפְלוּ הַכֹּנְעָנִים²³, אִם עַל פִּי שֶׁהוּא חִיב בְּמִזְוִנוֹתָם²⁴.
- 30 אֶכֶל לֹא יִזוֹן אֶת בְּהֶמְתּוֹ, בֵּין טְמֵאָה²⁵ בֵּין טְהוֹרָה;
- 31 שְׁכַל שְׁמוּסִיף בְּבִשְׂרָה - הִיא הִנֵּיה שֶׁהִגִּיעַ²⁶ לִידֵי
- 32 רְאוּבֵן²⁷.

(17) בשבילו. (18) שכל אחד מישראל חייב ליתן בכל שנה

וברא"ש שם). ומכאן, שכל המיחד ואוסר פירות חברו על עצמו, הרי זה כאילו אמר: פירות אלו קרבן עלי, שהרי באומר לאשתו: מעשה ידיך עלי, לא אמר: אלו, ודינו כאילו אמר: אלו (ר"ן שם). (71) ע"י שאלת חכם, כמבואר לעיל ה"ב. (72) בהלכה הנ"ל (נדרים נט). והראב"ד שואל: למה יהיו הגידולים אסורים הלא הלכה היא: "זה וזה גורם מותר" (איסור והיתר הגורמים לייצור דבר אחר, אותו דבר מותר) ראה הל' ע"ז, פ"ז הי"ד, וכן בהל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ג, כ"ד, והרי הקרקע שהוא של היתר גורם אף הוא לגידול הבעל? ודעת רבינו, הואיל ונדרים יש להם מתירים, אין אומרים בהם: זה וזה גורם מותר, שלא יהיה זה עדיף מנתערב באלף שאינו בטל, כמבואר לעיל בבאורנו אות מז (רדב"ז). ולדעת הכסף-משנה, איסור נדר דומה להקדש, ויתכן, שבהקדש אפילו זה וזה גורם אסור, שאיסורו חמור ביותר.

- 1 טז. הָאוֹסֵר פְּרוֹתָיו עַל חֲבֵרוֹ, בֵּין בִּגְדֵי בֵּין בְּשֻׁבוּעָה
- 2 - הָרִי גִדְלִיהֶן וְחִלּוּפֵיהֶן סִפְקָא⁷³. לְפִיכָךְ חֲבֵרוֹ אָסוּר
- 3 בְּגִדוּלֵי פְרוֹת אֵלּוֹ וּבְחִלּוּפֵיהֶן⁷⁴, וְאִם עָבַר וְנִהְיָה -
- 4 נִהְיָה⁷⁵.

(73) בעיה שלא נפשטה בנדרים מז. וטעם הספק, כי הואיל והחילופין והגידולין עדיין לא באו לעולם בשעת הנדר, יתכן שאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חברו, כשם שאין אדם אוסר פירות חברו על חברו (כי יש כאן שתי מגרעות, שהפירות אינם ברשותו, וחברו אינו ברשותו), ודוקא כשאסר הפירות על עצמו, הואיל ואדם אוסר פירות חברו על עצמו, יכול לאסור גם דבר שלא בא לעולם על עצמו. ושמא אין לחלק ביניהם. (74) הואיל וזה ספק תורה, הולכים בו להחמיר. (75) ואינו לוקה, שאין לוקים על הספק (כסף משנה).

פרק ששי

(1) מה בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו הנאת מאכל, דיני נידר בפירות השנה השביעית, נדר שלא ידבר עם חבירו, מהו בכתיבה.

- 5 א. הָאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: הִנָּא הַמְּבִיאָה לִידֵי מִאֶכֶלךָ²
- 6 אָסוּרָה עָלַי, אוֹ הִנָּא הַמְּבִיאָה לִידֵי מִאֶכֶלִי אָסוּרָה
- 7 עָלַיךְ - הָרִי זֶה הִנָּא אָסוּר לֹא יִשְׁאֵל מִן הָאָסוּר לוֹ³
- 8 נֶפֶשׁ⁴ וּבִכְרָה⁵ וְרִחִים וְתַנּוּר וְכֹל דְּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֶכֶל
- 9 נֶפֶשׁ; אֶכֶל מְשַׁאֲלֵהוּ גִזְמִים וְטִבְעוֹת וְכָלִים שְׁאִין
- 10 עוֹשִׂין בֵּהֶן אֶכֶל נֶפֶשׁ⁶. וְאָסוּר לְשַׁאֵל מִמֶּנּוּ שֶׁק
- 11 לְהִבִּיא בּוֹ פְרוֹת, וְחִמּוֹר לְהִבִּיא עָלָיו פְרוֹת⁷.

(2) כגון כלים שמתקנים בהם את המאכל, או דבר שאפשר לקנות בו מאכל. ובר"ן ורא"ש לנדרים לג, א - הנוסח: הנאה המביאה לידי מאכל עלי. (3) מזה שאסור לו ליהנות ממנו, ובכח"י התימנים: האוסר לו. (4) נפה - לקמח להוציא ממנו הסובין, וכברה - לחבואה, שכוברים בה גרגרי תבואה. ונקבי הכברה גדולים מנקבי הנפה (ע"פ פירוש המשנה לרבינו, שבועות פ"ה, מ"ט). (5) ואין צריך לומר, שלא ישאל קדירה שמבשלים בה או שפור שצולים בו בשר,

7 ו. וְתוֹרֵם שְׁמֵעוֹן תְּרוּמַת רְאוּבֵן³⁵ וּמִפְּרִישׁ לוֹ
8 מִעֲשָׂרוֹתָיו מִדְּעֻתוֹ³⁶. פִּינֵצַד מִדְּעֻתוֹ? כְּגוֹן שְׂאֵמֶר
9 רְאוּבֵן: כָּל הַרְצָה לְתֵרֶם - יָבֹא וְיִתְּרֶם³⁷. אָבֵל לֹא
10 יֹאמֶר לְשִׁמְעוֹן לְתֵרֶם לוֹ, שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שְׁלִיחַ,
11 וְזֶה הֵנִיחַ לוֹ³⁸.

(35) משל ראובן. (36) של ראובן המודר. כי שלא לדעת ראובן אין התרומה מועילה כלל, שנאמר בתרומה (במדבר יח, כח) "כן תרימו גם אתם" - מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם (בבא מציעא כב.). (37) ובזה גילה דעתו שמרוצה הוא שיתרמו לו, וההרמה היא מדעתו, והואיל וגם אחרים יכולים לתרום לו, אין זה שלוחו, נמצא שדעת יש כאן, שליחות אין כאן (גמרא שם, וברש"י ורא"ש). (38) בכת"י התימנים: וזו. (39) ששמעון עושה את שליחותו, וראובן אסור בהנאתו (שם).

12 ז. וּמִלְמָדוֹ תוֹרָה שְׂפָעַל פָּה⁴⁰, שֶׁהָיָה אֲסוּר לְטַל
13 עָלֶיהָ שָׂכָר; אָבֵל לֹא תוֹרָה שְׂפָכְתָּב, שְׁנוּטְלִין עָלֶיהָ
14 שָׂכָר⁴¹. וְאֵם אֵין דִּרְכָן שֶׁם לְטַל שָׂכָר עַל תוֹרָה
15 שְׂפָכְתָּב⁴² - הָרִי זֶה מִתָּר⁴³. וְכֵן כָּף וְכֵן כָּף⁴⁴, מִתָּר
16 לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ⁴⁵.

(40) מדרש (= 'ספרא' ו'ספרי' שהוא מדרש הפסוקים) הלכות (=הלכה למשה מסיני) והגדות (=דברי חכמים שהסמיכוהם על הפסוקים). (41) נדרים לו, א. שנאמר (דברים ד, יד) "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם", הרי שנצטווה משה ללמד תורה לישראל, ונאמר (שם, ה) "ראה למדתי אתכם. . . כאשר צוני ה'" - מה אני בחינם, אף אתם בחינם, ומכיון שאסור ליטול עליה שכר, נמצא שאין זה מהנהו, ואינו אלא עושה מצוה בלבד. ורבינו בפירוש המשנה שם, כותב: "ואני תמה מאנשים גדולים, שעיוורה אותם התאוה והכחישו האמת ופסקו דין לעצמם, ליטול שכר מן הדינים והתלמוד, ונתלו בהבלי שוא". והשווה פירושו לאבות פ"ד, מ"ה. וכן בהל' תלמוד תורה פ"ג ה"י, ובפירושו שם. (42) שמותר ליטול עליה שכר, שאינו נוטל אלא שכר פיסוק טעמים, לנגן המקראות כהלכתם, ופיסוק טעמים אינו מן התורה אלא תיקון חכמים (נדרים שם, כדעת רבי יוחנן) ואם שמעון ילמדו חינם, נמצא מהנהו. (43) שמחמירים על עצמם לא ליטול על המקרא, כדי שלא יבואו ליטול אף מן המדרש. (44) שם. (45) בין שנוטלים שכר על המקרא, בין שלא נוטלים.

17 ח. חָלָה רְאוּבֵן - נִכְנַס שְׁמֵעוֹן לְבִקְרוֹ⁴⁶. וּבִמְקוֹם
18 שְׁנוּטְלִי שָׂכָר מִי שִׁישֵׁב עִם הַחֹלָה לְצוּתוֹ⁴⁷ לוֹ - לֹא
19 יֵשֵׁב⁴⁸ שְׁמֵעוֹן, אֶלָּא מְבַקְרוֹ וְעוֹמְדוֹ⁴⁹. וּמִתָּר לוֹ
20 לְרַפְּאוֹתוֹ בִּידוֹ, שֶׁזוֹ מַצְוָה הִיא⁵⁰.

נקודות משיחות קודש

"חלה ראובן, נכנס שמעון לבקרו... לא ישב שמעון אלא מבקרו ועומד, ומותר לו לרפאותו בידו שזו מצוה היא".
וצריך להבין, במה שכתב הרמב"ם בהלכה שלפנ"ז "ומלמדו תורה שבעל-פה, שהרי אסור ליטול עליה שכר,

לביית המקדש לצורך קרבנות ציבור, כמבואר בהל' שקלים פ"א, ה"א. (19) שהנודר חייב למי שהוא. (20) משנה, שם לג, א. ובגמרא שם הסבירו: אין זה אלא "מבריה ארי". והרי זה דומה לאחד שהלך למדינת הים, ועמד אחד ופירנס את אשתו, אין לו על הבעל כלום, והניח את מעותיו על קרן הצבי, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"ט. ואע"פ שבסופו של דבר נהנה הנודר, שלא יצטרך לשלם את חובו או את שקלו, אין זה אלא גורם בלבד ('תפארת ישראל', שם). וב'ירושלמי' (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו: שאפילו הפורע חובו של חברו, שיש למלוה משכון עליו, פטור הלווה מלשלם לו, שיכול הלווה לומר, אפשר ופייסתי את המלוה, והיה מחזיר לי את משכונני בלא מעות. ומכאן שגם המדיר יכול לפרוע את חובו של המודר או הנודר, אפילו כשיש למלוה משכון עליו, וכן נראה מדברי רבינו (רדב"ז). וראה בשו"ע יו"ד סי' רכא, ס"ב. (21) הואיל ויכול לפרוע את חובו ואין זה מהנה. (22) של המודר ממנו. (23) שאין כל-כך מצוה בפרנסתם. (24) אין זה מהנה באופן ישיר אלא גורם להנאה (משנה, נדרים לח. ובר"ן שם). (25) אפילו טמאה שאין לו בה היתר אכילה, ונמצא שאינו נהנה בפיטומה. (26) ובכת"י התימנים: שהגיעה. (27) שיכול למכרה לגויים, וע"י פיטומה מתייקר מחירה. ונמצא שהגיעה הנאה ממש ליד ראובן (משנה שם, והשווה לקמן פ"ז, ה"א).

1 ה. הֵינִי שְׁמֵעוֹן כֹּהֵן - הָרִי הוּא מִתָּר לְהַקְרִיב
2 קֶרְבָּנוֹת רְאוּבֵן²⁸; שֶׁהַכֹּהֲנִים שְׁלוּחֵי שְׁמִים הֵם²⁹,
3 וְאֵינֶם שְׁלוּחֵי פֶעַל הַקֶּרֶבֶן³⁰. וּמִשֵּׂא שְׁמֵעוֹן בְּתוֹ
4 הַבּוֹגֶרֶת³¹ לְרְאוּבֵן מִדְּעֻתָּהּ³². אָבֵל אִם הִיְתָה נַעֲרָה,
5 שֶׁהָיָה עֹדֵן הִיא בְּרִשּׁוֹתָיו³³ - אֲסוּר; שֶׁזֶה כְּמוֹסֵר לוֹ
6 שְׂפָחָה לְשִׁמְשׁוֹ³⁴.

(28) אפילו חטאות ואשמות, שאין מקריבים אותם אלא מדעת בעלים, כמבואר בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה. (29) שציוה הקב"ה על הכהנים להקריב את קרבנות ישראל. (30) כי אילו היו שלוחיהם, הרי מהנה הכהן את המודר, שעושה לו שליחותו (משנה, נדרים לה: ובגמרא שם). ואע"פ שבעיה היא ולא נפשטה שם, כבר הוחלט בקידושין כג, ב - שהכהנים הם שלוחי שמים, כי אילו היו שלוחי הבעלים, איך יתכן שהבעלים עצמם אינם יכולים להקריב קרבנם (כי זרים הם ועבודתם פסולה) ושלוחיהם יכולים? והלא כלל הוא: דבר שאין אני יכול לעשותו בעצמי, אני יכול לבצעו ע"י שליח. (31) הבת שמלאו לה שתיים-עשרה שנה ויום אחד, והביאה שתי שערות במקומות הידועים להבאת שיער - נקראת נערה עד ששה חדשים גמורים, ומגמר ששה חדשים ומעלה - תיקרא בוגרת (הל' אישות פ"ב, ה"א-ב). (32) שאז אין לאביה רשות בה, ומכיון שאינו יכול לקדשה אז אלא מדעתה, נמצא שאין האב המהנה. ויש מפרשים: מדעתה - ולא מדעת ראובן החתן, שאם עשאו ראובן שליח לדבר עם בתו על עסקי נישואין, נמצא שמעון מהנהו ואסור (נדרים לח: ובר"ן). (33) ואינה יכולה להתקדש אלא מדעת אביה, כמבואר בהל' אישות פ"ג, ה"א, יג. (34) לשון הגמרא שם.

לרפאות את גופו, שהוא כשרואה אותו מסוכן ויכול להצילו או בגופו או בממונו או בחכמתו". וכן אמרו (סנהדרין עג.) "והשביתו לו - זו אבידת גופו". וב"ירושלמי" (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו, אפילו כשיש שם רופא אחר, מותר לראובן לרפאותו "שלא מכל אדם זוכה להתרפאות". וכן נפסקה הלכה ביו"ד סי' רכא, ס"ד. (52) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד: "כך וכך". (53) שאין זו מצוה, כי לא ציוותה תורה לרפא בהמת חבירו (נדרים מא: וברא"ש). (54) כיון שאינו נותן הרפואה בידו, אין זו אלא אמירה בלבד ומותרת, והנהגה ממילא באה. ובלשון התלמוד שם: "אומר לו סם פלוני יפה לה, סם פלוני רע לה". ומובן, שאם אין ראובן יודע לעשות הרפואה, והבהמה תמות, ואין שם מי שיודע לעשותה זולת שמעון - מותר לו לרפאותה בידים, ש"צער בעלי חיים מן התורה הוא" (רדב"ז). וגם כי מצוה להחזיר לו אבידתו (ראה לקמן פ"ז, ה, א) ואין לך השבה גדולה מזו (ר"ן שם). (55) מתוך שהיא קטנה, כשהוא נכנס עולים המים למעלה, ונמצא חבירו נהנה (משנה שם). (56) שאינו נהנה בחימומו. (57) ככתוב (קהלת ד, יא): "אם ישכבו שנים וחם להם" (שם ובר"ן). (58) ואין חוששים שמה יישן אצלו (שם וברא"ש). (59) ואין חוששים שמה יתן לו מנתו, כיון שהדירו - מן הסתם שונאים זה את זה (רא"ש שם). (60) כלי גדול כאבוס של בהמה, ונותנים אותו לפני הפועלים, שמתוך שהם עמלים אוכלים הרבה ואובסים אותם (ר"ן שם). (61) יש לחוש שמה יניח שמעון פרי משובח, ולא יאכלנו - כדי שיאכלנו ראובן, וכנראה שהאבוס היה מיוחד לפירות. וכן דברי רבינו בפירושו למשנה שם: מן הסלים (אבוס) שממלאים בהם פירות לאכילת כל הפועלים. (62) נדרים שם: "מן התמחוי החוזר לבעל הבית". מנהגם היה, שאחר שאכל שמעון כדי שבעו, היה מחזיר את הקערה אצל בעל הבית (המזמין לסעודה), והלה מוסיף עליה ונותן לפני ראובן.

י. ומתן ראובן לשנות כוס של תנחומין⁶³ מידו של שמעון משל ראובן, וכן כוס של בית המרחץ⁶⁴, שאין בזה הנגה⁶⁵.

(63) שבעל הבית יוסיף עליה משלו, ואין כל צורך ששמעון יניח חתיכה לטובת ראובן (רדב"ז). וב"ירושלמי" נדרים פ"ד ה"ד, אמרו: "מן התמחוי החוזר - תמחוי שיש בו לאכול ולשובע ולהותיר", כלומר, שאינם יכולים לאכול כל מה שבתוכו, והמותר חוזר לבעל הבית, ולפיכך אין לחוש ששמעון ינהג את ראובן (ראב"ד, וכן ביו"ד סי' רכא, ס"ה). (64) שהיו רגילים לשנות יין בבית האבל, וגם האבל היה שותה עמהם ומתנחם, כמבואר בכתובות ח, ב. והיין הוא משל ראובן, אלא ששמעון משמשו, ואין זו הנאה מרובה (נדרים לח:). (65) מים חמים, שהיו שותים לאחר רחיצתם שם, כמבואר בשבת מא, א: "רחץ בחמין ולא שתה מהם, דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים".

יא. ואסור ראובן בגנחלתו של שמעון, ומתן בשלהבת של⁶⁶.

(66) שהמשקה הוא משל ראובן, ושמעון אינו אלא משמשו,

אבל לא תורה שבכתב שנוטלין עליה שכר.. וא"כ גם רפואה שנוטלין עליה שכר אסור לו לעשות עבורו, כיון שמהנהו בכך שאינו צריך לשלם, ואף שהיא מצוה לרפאותו - אסור, כמו שאסרו ללמדו תורה שבכתב. ועוד צריך להבין שם מה שכתב "ובין כך ובין כך מותר ללמד את בנו של ראובן, שהרי אינו מודר הנאה משמעון". ולכאורה, החיוב ללמד את בנו תורה מונח על ראובן, ועל-ידי ששמעון מלמד את בנו הרי הוא מהנה אותו, ואמאי מותר.

(על-פי יין מלכות' החדש, הפלאה סי' ר')

(46) שבנו אינו מודר הנאה משמעון זה. ואע"פ שמצוה על האב ללמד את בנו, וזה מוציאו מידי חובתו, אין זו הנאה, ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", וגם אפשר שהיה מוצא אחר שהיה מלמדו חינוך (משנה, שם לה: ובפירוש רבי עובדיה מברטנורה, שם). והשווה להלן פ"ז, ה"א. וראוי להעיר, שבמשנה שם, הנוסח: "אבל מלמד הוא את בנו ואת בנותיו מקרא". וראה בהל' תלמוד תורה פ"א, ה"ג. (47) שמצוה הוא עושה, כמו שדרשו (בבא קמא ק). "והודעת להם את הדרך ילכו בה - זה ביקור חולים", וכן אמרו (נדרים מ). "מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו, אמר לו: רבי! החייתיני, יצא רבי עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים, כאילו שופך דמים". ואע"פ שראובן נהנה מזה, אין זו אלא גרם הנאה הבאה ממילא (נדרים לט. ובר"ן). (48) לשבת עמו בחבורה, כי מצות ביקור - די לה בעמידה. אלא שיש מקומות שהחמירו על עצמם, שלא ליטול שכר אפילו על ישיבה (שם ובר"ן). (49) ישיבה ממושכת, שהיא לצוותא. (50) כלומר, יושב ועומד מיד (רדב"ז), מכיון שאסור לקבל על זה שכר, אין זה מהנהו, כי מצוה הוא מקיים.

ט. חלתה⁵¹ בהמת ראובן - לא ירפא אותה שמעון⁵²; אבל אומר לו: עשה לה כן וכך⁵³. ורוחץ עמו באמבטי גדולה, אבל לא בקטנה, מפני שמהנהו בשעה שמהגיבה עליו המים⁵⁴. וישן עמו במטה בימות החמה⁵⁵, אבל לא בימות הגשמים, מפני שמהממו⁵⁶. ומסב עמו על המטה⁵⁷, ואוכלין על שלחן אחד⁵⁸, אבל לא מקערה אחת ולא מאבוס⁵⁹ שלפני הפועלים; שמה יניח שמעון חתיכה אחת טובה ולא יאכל אותה כדי שיאכל אותה ראובן, או יקרב אותה לפניו, ונמצא מהנהו. וכן פפרות שבאבוס⁶⁰. אבל אם אבל שמעון מקערה שהוא יודע שפשיחזירנה לבעל הבית יחזיר בעל הבית ויניחנה לפני ראובן - הרי זה מתן⁶¹, ואין חוששין שמה הנחת טוב בשביל⁶².

(51) שם מא, ב. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: . . . "חיוב הרופא מן התורה לרפאות חולי ישראל, וזה נכלל בפירוש מה שאמר הפסוק (דברים כב, ב) והשביתו לו,

16 הנכסים האלו אסורין עליך⁸⁵; אבל אם אמר לו: הנתי
17 נכסי⁸⁶ אסורין עליך, או שנשבע ראובן או שנדר
18 מנכסי שמעון⁸⁷ - בין שהגיעה שביעית אוכל מפרות
19 שדהו⁸⁸, שהרי יצאו מרשות שמעון. אבל לא יפנס
20 לשדהו⁸⁹, מן הטעם שבארנו⁹⁰.

(83) ללקטם לאכילה, ושלא לצורך אכילה אינה הפקר, נמצא
זה נהנה מנכסיו באיסור (שם מב.): (84) שאם נדר לפני
שביעית, אינו אוכל פירות שדהו אפילו בשביעית.
(85) המדיר למודר. (86) שמשמעו: אסורים עליך לעולם,
ואדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו, ולפיכך
אסור המודר לאכול מן הפירות אפילו בשביעית שהכל
הפקר. (87) שמשמעו: כל זמן שהם שלי. (88) כוונתו רק
כשהנכסים הם של שמעון. (89) שם. והשווה לעיל פ"ה,
ה"ה. (90) שהקרקע אינה הפקר אלא לאכילת הפירות,
ושמא ישהה בה אחר אכילתו ואסור, נמצא זה אינו אוכל
אלא מן הפירות הנוטים חוץ לשדה.

21 טו. נאסרה על ראובן הנתי מאכל שמעון בלבד⁹¹,
22 אם לפני שביעית נאסרה, בין בנדר בין בשבועה -
23 הרי זה יורד לתוך שדהו⁹², אבל אינו אוכל
24 מפרותיו⁹³; ואם בשביעית נאסרה - יורד⁹⁴ ואוכל
25 מפרותיו⁹⁵; שאין פרות אלו של שמעון, אלא של
26 הפקר הן⁹⁶.

(91) בהלכה הקודמת. (92) ולא איסור הנאה כללית.
(93) שמותר הוא בדריסת הרגל, כמבואר לעיל ה"ג.
(94) אפילו כשהגיעה שביעית, וכמבואר לעיל ה"ג.
(95) לתוך השדה. שבכל השדה, שהרי מותר לו להכנס לתוך
שדהו. (96) ואין אדם יכול לאסור על חברו דבר שאינו
שלו (משנה, שם מב.).

27 טז. ואסור לראובן⁹⁷ להשאיל⁹⁸ לשמעון, גזרה
28 שמא ישאל ממנו והרי הוא אסור בהנאתו. וכן
29 אסור להלוותו⁹⁹, גזרה שמא ילוה ממנו. ולא
30 ימכור¹⁰⁰ לו, גזרה שמא יקח ממנו¹⁰¹.

(97) שהוא מודר הנאה משמעון. (98) כלי. (99) ממון.
(100) אפילו כשהמקח הוא דבר חריף ויש לו קופצים הרבה
לקנות, וכשהוא מוכרו במחיר הרגיל נמצא הלוקח נהנה
ולא המוכר. (101) ואז המודר נהנה כשהוא לוקחו בשוויו,
ואסור (נדרים מג. ובר"ן שם) וראה לקמן פ"ז, ה"ז.

31 יז. נזדמנה¹⁰² לו מלאכה עמו, כגון שהיו קוצרים
32 באחד - עושה ברחוק ממנו, גזרה שמא יסייענו¹⁰³.
33 המדיר את בנו מפני שאינו עוסק בתורה, ונאסר
34 בהנתי אביו - הרי האב מפר למלאת לו חבית של
35 מים, ולהדליק לו את הנר, ולצללות לו דג קטן;
36 שאין פונתו אלא להנאה גדולה, ודברים אלו לגבי
37 הבן אינן חשובין¹⁰⁴.

(102) בכת"י התימנים אין כאן התחלת ההלכה, והיא
מחוברת להלכה שלמעלה הימנה, והיא מסתיימת במלים:

ומשום "דרכי שלום" התירו לו הנאה מועטת כזו. ואלה
הכוסות נקראות בגמרא שם "כוס של שלום".

1 יב. היה לשמעון מרחץ או בית הבד⁶⁷ משפריס
2 בעיר⁶⁸, אם היה לשמעון בהן תפיסת יד⁶⁹, כגון
3 שהניח⁷⁰ מהן כל שהוא לעצמו ולא שכרו⁷¹, אפילו
4 הניח במרחץ אמבטי אחת ובבית הבד עקל⁷² אחד -
5 אסור לראובן להפנס לאותה מרחץ ולדרוך⁷³ בגת⁷⁴;
6 ואם לא הניח לעצמו פלוס, אלא שכר⁷⁴ הפל - הרי
7 זה מתיר⁷⁵.

(67) להדליק נרו בשלהבת גחלתו, כי שלהבת אין בה ממש
(ביצה לט.) והשווה הל' ע"ז פ"ז, ה"י. וב'תוספתא' נדרים
פ"ב, מ"ז: "המודר הנאה מחבירו ומת (המודר), מביא לו
ארון ותכריכין חלילים ומקוננות, שאין הנאה למתים,
ומעיד עדות ממון ועדות נפשות". כי בכל אלה אינו אלא
עושה מצוה, כי אסור לכבוש עדותו, ואפילו כשרוצה עכשיו
לראות את המעשה כדי להעיד - מותר, כמבואר ביו"ד סי'
רכא סי"ד, ובש"ך שם סי' ל. (68) בית שבו עוצרים שמן
מזיתים, ונקרא כך על שם הבד הגדול (קורת עץ כבדה) בו
כובשים את הזיתים. "והשיקו היקבים תירוש ויצהר" (יואל
ב, כד) מתורגם: "ויטפון נעוין חמרא ובדיא משחא".
(69) לפני שראובן נדר הנאה מנכסי שמעון. (70) איזו זכות
או חלק נוסף על דמי שכירותו. (71) השאיר. (72) ולא
השכירו. בספרות הקדומה, רגילים לכתוב: שכור במקום
השכיר, השווה הל' דיעות פ"ז, ה"ח: "ראובן שאמר
לשמעון, שכור לי בית זה". (73) כלי העשוי מחבלים
שצוברים הזיתים לתוכו כשסוחטים אותם (ע"פ פירוש
המשנה לרבינו, מעשרות פ"א, מ"ז). (74) הוא בית הבד
הנוצר. (75) השכיר.

8 יג. ואסור לראובן⁷⁶ לאכל מפרות שדה שמעון,
9 ואפילו בשביעית⁷⁷ שהפל הפקר⁷⁸; שהרי לפני
10 שביעית נדר⁷⁹. אבל אם נדר בשביעית - אוכל מן
11 הפירות הנוטות חוץ לשדה⁸⁰, אבל לא יפנס לשדה,
12 אף על פי שהקרקע הפקר; גזרה שמא ישהה שם
13 אחר שייאכל⁸¹, ולא הפקירה אותה תורה אלא כל
14 זמן שהפרות בתוכה⁸².

(76) שאין ראובן נהנה משמעון, אלא מהשוכר ששכרו ממנו
(משנה בנדרים מו.). ודוקא כשנדר ראובן אחרי שמעון
השכיר, אבל כל שקדם הנדר לשכירות, אין האיסור מסתלק
ע"י שכירות אלא ע"י מכירה ממש, ראה לקמן פ"ח, ה"א
(ר"ן שם). (77) המודר הנאה משמעון. (78) בשנת
השמיטה. (79) ככתוב (שמות כג, יא) "והשביעית
תשמטנה ונטשתה, ואכלו אבינוי עמך". (80) משנה, נדרים
מב, א. והאוסר דבר שהוא שלו על חברו, אע"פ שיצא
מרשותו, הרי הוא באיסורו עומד, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה.
(81) שהפקר הם, ואינו יכול לאסרם עליו. (82) והוא אסור
בדריסת הרגל, שהרי מודר הנאה הוא ממנו, וכמבואר לעיל
ה"ג.

15 יד. במה דברים אמורים⁸³? כשאמר לו⁸⁴: הנתי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ד שבט - ספר הפלאה - הלכות נדרים קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְהַקְדִּישׁ⁴; שָׁאֵם יִטֹּל שֶׁכֶר - נִמְצָא נִהְנֶה⁵, וְאִם לֹא⁹
יִטֹּל - נִמְצָא מִהֶנָּה.¹⁰

(2) ואינו מהנהג כלום "שהתורה מכריחתו עליה".
(3) מנהגם. (4) ואין אומרים יוליך הנאה לים המלח, לפי שאסרו על עצמם הנאתם כהקדש, לפיכך כל הנאה הבאה לידם זה מזה, הקדש היא. (5) "לפי שבזה המנהג יצא מדין התורה (שאסרו לו ליטול שכר על השבת אבידה) וכאילו החזירה כדי לקבל ממנו (שכר), ונמצא זה שנשבע שלא ינהו מהנהג אותו". ולדעת הר"ן בנדרים לג. מותר למחזיר לקבל שכרו מצד הדין, כגון שהיה בטל ממלאכתו מחמת השבתה, כמבואר במסכת בבא מציעא ל: ואילו היה מחזיר רוצה ליטול שכרו, הרי זה מותר, למרות שהוא מודר הנאה ממנו, כי שכר טרחתו וביטולו ממלאכתו הוא נוטל. אלא, אם הוא אדם חשוב ואינו רוצה ליטול שכרו ומשאירו אצל בעל האבידה הרי זה אסור, שבעל האבידה מודר הנאה מהמחזיר, ולפיכך תיפול ההנאה להקדש.

ב. וּמִתְּרִין בְּדָבָרִים שֶׁהֵם בְּשִׁתְּפוּת פֶּל יִשְׂרָאֵל⁶, כְּגוֹן¹¹
הַר הַבַּיִת⁷ (וְהַלְשָׁכוֹת)⁸ וְהַעֲזָרוֹת⁹ וְהַבָּאָר שֶׁבְּאֶמְצַע¹²
הַדֶּרֶךְ¹⁰. וְאִסּוּרִין בְּדָבָרִים שֶׁהֵם בְּשִׁתְּפוּת פֶּל אֲנָשִׁי¹³
הָעִיר¹¹, כְּגוֹן הָרִחֲבָה¹² שֶׁבְּעִיר וְהַמֶּרְחֵץ וּבֵית הַפִּנְסָה¹⁴
וְהַתְּבָה¹³ וְהַסְּפָרִים¹⁴.

(6) הואיל ויד כל ישראל שווה בהם, הרי הם כהפקר ולא כדבר שהוא של שותפים. (7) ההר שעליו בנוי המקדש, והיה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. (8) חדרי המקדש ותאי. (9) חצרות המקדש, כלשון הכתוב: "ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה". ונקראת כך, לפי ששם מתפללים לה' והוא עוזרם. (10) מבבל לירושלים, שעולי רגל היו שותים ממנה. ורבינו בפירושו שם כותב: "אף על פי שהציאה והבניין שלהם ממון כל ישראל, ולכל אחד מהם יש בהם זכות, אין זה כי אם זכות מעטה מאור". (11) שהם דרים בה, מפני שאין לאנשי עיר אחרת חלק בהם, ויכולים למכרם שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, הרי הם כשותפים האוסרים זה על זה. (12) השוק. (13) שנותנים עליה ספר תורה לקרות. (14) שקונים בני העיר ללמוד בהם.

ג. וְכִיצַד יַעֲשֶׂה פְּדִי שֶׁיְהִי מִתְּרִין בְּדָבָרִים אֵלּוּ¹⁵?
פֶּל אֶחָד וְאֶחָד מִשְׁנֵיהֶם פּוֹתֵב חֶלְקוֹ לְנִשְׂיָא אוֹ¹⁶
לְאֶחָד מִשְׁאָר הָעָם, וּמִזְכָּה לוֹ בְּחֶלְקוֹ עַל יְדֵי אַחֶר¹⁶;
וְנִמְצָא פֶּל אֶחָד מֵהֶם, כְּשִׁיפְגֹס לְמֶרְחֵץ שֶׁהוּא לְכָל¹⁹
אֲנָשִׁי הָעִיר אוֹ לְבֵית הַפִּנְסָה - אֵינוֹ נִכְנָס לְרִשּׁוֹת²⁰
חִבְרוֹ, אֲלָא לְרִשּׁוֹת אַחֲרִים, שֶׁהָרִי פֶּל אֶחָד מֵהֶם²¹
נִסְתַּלַּק מִחֶלְקוֹ שֶׁבְּמִקּוֹם זֶה וַיִּתְּנוּ בְּמִתְּנָה.²²

(15) ולא יצטרכו לעקור לעיר אחרת. (16) שאומר לו זכה בשטר מתנה זה לטובת הנשיא או פלוני כדיני זכייה והקנאה המבוארים בהלכות זכייה ומתנה פרק ד, הלכה ב. שזכים לאדם שלא בפניו ואותו "אחר" נעשה כשלוחו של הנשיא הזוכה.

"שמה יסייענו", ואח"כ מתחילה הלכה חדשה: המדיר את בנו וכו'. (103) משנה, נדרים מא, ב: "ולא יעשה עמו באומן". ומפרש רבינו שם: שלא יקצור עמו באותה שורה שהוא קוצר, שגורם לו למהר מלאכתו כשמוצא המקום פנוי ע"י חבירו הקוצר קרוב לו. וכן ברע"ב שם. אומן - שורה, כלשון המשנה פאה פ"ד, מ"ה: "ונותנים פאה מכל אומן ואומן". ומפרש הגור אריה' (הובא ב'תוספות יו"ט' שם). "לפי שהשורה משוכה בשוה, וזו אומנות נקראת אומן". (104) כי הם הנאה מועטת (נדרים לח:): "המדיר בנו לתלמוד תורה" וכו'. והראב"ד מפרש אחרת: שהאב הדיר את תשמיש בנו על עצמו, כדי שלא יתבטל הבן מתלמוד תורה, ואעפ"כ מותר הבן לשמשו שימושים קטנים אלה, שאין בהם ביטול תורה. והרשב"ז הסכים לשני הפירושים, שמצד הדין שניהם נכונים. אולם בשו"ע יו"ד סי' רכג ס"א הביא רק את פירושו של הראב"ד וסתם כמותו, ואילו את פירוש רבינו לא הזכיר כלל, משמע שסובר שאסור לאב להנהיגו במאומה, כמבואר בט"ז שם ס"ק א. ודעת רש"י בנדרים שם, כדעת רבינו. וראה ב'ירושלמי' ביכורים פ"ג, ה"ו.

יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדָר שֶׁלֹא יִדְבֹּר עִם חִבְרוֹ¹⁰⁵ -
הָרִי זֶה מִתְּרִין לוֹ לְכַתֵּב בְּכֶתֶב¹⁰⁶, וּלְדַבֵּר עִם אַחֵר¹
וְהוּא שׁוֹמֵעַ הָעֵינָן שֶׁיִּרְצֶה לְהִשְׁמִיעוֹ. וְכֵזָה הוּרִי³
הַגְּאוּנִים¹⁰⁷.⁴

(105) כגון שאמר: קרבן פי מלדבר עמך, כי אם נדר: דיבורי עליך קרבן - אין זה נדר, שהדיבור אין בו ממש, כמבואר לעיל פ"ג, ה"י, וכן מבאר הש"ך ביו"ד סי' רכא סי' ב'נקודת הכסף' שם. (106) על גבי הקיר וכדומה. אבל לכתוב אליו ממש - אסור ('באר הגולה' ליו"ד שם, אות סב). אבל בכת"י התימנים, הנוסח: "מותר לכתוב לו בכתב". ואמנם כן הנוסח בשו"ע שם סי'. (107) רב דוסא ורב האי, הובאו ב'אוצר הגאונים' נדרים עמ' 9 בשם "האשכול" - אלבק עמ' 137. וכתב הרשב"ז: ראיתי קצת בני אדם, שמדברים עם הכותל, ואומרים אתה הכותל תשמע, כדי שישמע (המודר הנאה ממנו) ואין ראוי לעשות כן, כי לא התירו אלא אם מדבר עם אחר השומע ומבין, ואפשר שיגיעו על ידו הדברים לחבירו המודר, אז אפילו כשהמודר עצמו שומעם - מותר, אבל כשמדבר עם הכותל, הדבר נראה שמדבר עם חבירו ממש ואסור.

יום שישי י"ד שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) שנים שהדירו הנאתם זה על זה, במה הם אסורים ובמה הם מותרים, דין המודר הנאה מאומה כולה, המדיר כהנים מנכסיו מה הם בתרומתו, המדיר את חתנו בהנאה ורוצה לתת מעות לבתו, מה תקנתה?

א. שְׁנַיִם שֶׁנֶּאֱסְרָה הִנָּאת פֶּל אֶחָד מֵהֶן עַל חִבְרוֹ,
בֵּין בְּנֵדָר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה - הָרִי אֵלּוּ מִתְּרִין לְהַחֲזִיר⁵
אֲבִידָה זֶה לָזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה². וּבְמִקּוֹם שֶׁדִּרְכָן³
שְׁנוּטֵל שֶׁכֶר הַמִּחְזִיר אֶת הָאֲבִידָה - יִפֹּל הַשֶּׁכֶר⁸

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשיש בה כדי חלוקה אסור לו להיכנס עד שיחלוקו. ואין לומר, ייאסרו אלו להיכנס אפילו לאחר חלוקה, הואיל ולא הוברר בשעת הנדר חלקו של כל אחד מהם, אין אתה יודע אפילו לאחר חלוקה, אם זהו חלקו המגיעו משה ראשונה, ועלינו לחוש, שמא כל אחד מהם נכנס לחלק חברו ועובר על נדרו? כי הדבר ברור, שעל מנת כן נשתתפו מתחילה, שלא יוכל אחד מהם לאסרה על חברו, שישאר האיסור אפילו לאחר חלוקה, שאם כן יוצא, שהוא אוסר נכסי חברו על חברו, ואינו בדין.

ז. מי שֶׁאָסַר הַנִּיתָ אִמָּה מִן הָאֲמוֹת עַל עֲצָמוֹ - הָרִי 15
זֶה מִתֵּר לָקַח מֵהֶן בְּיוֹתֵר³¹ וְלִמְכֹּר לָהֶן בְּפָחוֹת³². 16
אָסַר הַנִּיתָ עֲלֵיהֶם, אִם שׁוֹמְעִין לוֹ שִׁיקָח מֵהֶן 17
בְּפָחוֹת³³ וְיִמְכֹּר בְּיוֹתֵר - מִתֵּר³⁴. וְאִין גּוֹזְרִין כָּאֵין 18
שֶׁלֹּא יִמְכֹּר³⁶ גִּזְרָה שְׁמָא יִקָּח³⁷, שֶׁהָרִי לֹא נִדְרָ מֵאִישׁ 19
אֶחָד כְּדִי שְׁנַגְזֹר עָלָיו, [אֶלָּא] מֵאִמָּה כְּלָה, שְׁאִם אִי 20
אֶפְשָׁר לוֹ לִשָּׂא וְלִתֵּן עִם זֶה - יִשָּׂא וְיִתֵּן עִם אַחֵר³⁸. 21
לְפִיכָךְ³⁹, אִם אָסַר הַנִּיתָ עָלָיו - הָרִי זֶה מְשַׁאֲלֵךְ 22
וּמְלַחֵה אוֹתוֹ, אֲבָל לֹא יִשָּׂאֵל מֵהֶם וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶן⁴¹. 23

(31) מהמחיר הרגיל. (32) מהמחיר המקובל, כדי שלא ייהנה מהם. וכל זה כשנדר שלא ינהה מאנשי אותה אומה, אבל אם נדר שלא ליהנות מנכסיהם, אפילו לקח שווה מאה במאתיים אסור לו ליהנות ממקחו, שנדרו חל על נכסיהם. (33) כדי שלא ייהנו ממנו. (34) ומדובר כאן במקח ממוצע (לא חריף ולא גרוע), שיש במכירתו הנאה למוכר וללוקח כשהוא נמכר שווה בשווה, כי במקח חריף אפילו כשימכור בשווי אין בו הנאה ללוקח אלא למוכר בלבד, ואם כן זה שאסר הנייתו עליהם יכול למכור אפילו שווה בשווה, כי הם לא ייהנו בזה אלא הוא בלבד. (35) כשאסר הנייתם עליו. (36) בפחות. (37) בפחות, ונמצא נהנה, כשם שגזרו על כל מודר הנאה מחברו שלא ימכור לו בשום פנים, שמא יקח ממנו בפחות ונמצא נהנה. (38) שיעור דברי רבינו כך הם: "שהרי לא נדר מאיש אחד, כדי שנגזור עליו. שאם אי אפשר לו לישא וליתן עם זה ישא ויתן עם אחר - אלא מאומה כולה". וכוונת הדברים, שמאיש זה לאיש אחר אין טורח, ואפשר לגזור שלא ימכור לזה (המדיר) אלא לאחר, אבל לאסור עליו אומה שלימה ולהטריחו לישא וליתן עם אומה אחרת משום גזירה לא החמירו עליו. (39) הואיל ולא גזרו כאן. (40) כלים, שאין הוא נהנה אלא מהנה, בניגוד למודר הנאה מאיש אחד, שגזרו עליו לא להשאיל, שמא ישאל ממנו. (41) ממון, שאסור לו ליהנות מהם, וכן אמרו בנדרים לא. כשאסר הניית ישראל עליו מותר לו למכור להם דבר חריף אפילו שווה בשווה, שאין כאן הנאה למוכר אלא ללוקח, ולא גזרו למכור שמא ייקח.

ח. אָסַר הַנִּיתָ עֲלֵיהֶן וְהַנִּיתָן עָלָיו - לֹא יִשָּׂא וְיִתֵּן 24
עִמָּהֶם, וְכֵן לֹא יִשָּׂאוּ הֵן וְיִתְּנוּ עִמּוֹ⁴². וְלֹא יִשָּׂאֵל 25
לָהֶן, וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶם, וְלֹא יִלְוֶה אוֹתוֹ. 26

(42) שבכל צד שהוא, נמצא אחד מהם נהנה, ובמקח ממוצע הנמכר בשווה, יש בו הנאה למוכר וללוקח גם יחד.

ט. אָסַר עַל עֲצָמוֹ הַנִּיתָ בְּנֵי הָעִיר - אָסוּר לְהִשָּׂאֵל 27

ד. הָיָה שְׁנֵיהֶם שֹׁתְפִין בַּחֲצָר¹⁷: אִם יֵשׁ בָּהּ דִּין 1
חֲלָקָה¹⁸ - הָרִי אֵלָיו אֲסוּרִין לְהַכְנִס לָהּ, עַד שִׁיחֲלֻקוּ 2
וְיַכְנִס כָּל אֶחָד לַחֲלָקוֹ¹⁹; וְאִם אֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה²⁰ 3
- כָּל אֶחָד וְאֶחָד נִכְנָס לְבֵיתוֹ, וְהוּא אוֹמֵר: בְּתוֹךְ 4
שְׁלִי אֲנִי נִכְנָס²¹. וּבֵין כֶּף וּבֵין כֶּף²², שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים 5
לְהַעֲמִיד רַחִים וְתַנּוּר וּלְגַדֵּל תְּרִנְגוּלִין בַּחֲצָר זו²³. 6

(17) שיש לכל אחד מהם בית בחצר, והחצר שלפני הבתים, שניהם שותפים בה. (18) כדי חלוקה, שיש לכל בית ארבע אמות לפניו ברוחב הפתח, והנשאר מן החצר יש בה ארבע אמות על ארבע אמות לכל שותף, ואז כופים עליהם, שיחלוקו. (19) כיוון שאפשר לחלקה, ומתחילה עומדת חצר זו לחלוקה, נמצא, כשקנאוה לא היה בדעתם, שכל אחד ישתמש בה בכל שטחה, ומתוך שלא הוברר עדיין חלקו של כל אחד מהם, אסורים הם להיכנס לחצר, כי שמא הוא נכנס לחלק חברו, ומודר הנאה אסור בדריסת הרגל. (20) שאין בה השיעור האמור לעיל, ואין אחד יכול לכופ את חברו לחלוק, "שכל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות אינה קרויה חצר". (21) כדעת ר' אליעזר בן יעקב, האומר: יש ברידה. כלומר, הואיל ואי אפשר לאחד מן השותפים לעכב את חברו מלהשתמש בה לעולם, ולא לכופ אותו לחלוק, מתחילה על מנת כן קנאוה, שתהא החצר קנויה לגמרי לכל אחד מהם, בשעת תשמישו, וכשמשתמש בה, אומרים אנו, שהוברר הדבר למפרע שמתחילתו הייתה קנויה לו לשעה זו, נמצא, שבשעה שנכנס לתוכה, בשלו הוא נכנס. (22) בין שיש בה כדי חלוקה, בין שאין בה. (23) כי בכל אלה יכולים שותפים (שלא נדרו הנאה זה מזה) לעכב זה על זה. אלא שרגילים הם לוותר, ויותר אסור במודר הנאה, שדריסת הרגל אסורה לו, וכל שיכול לעכבו ואינו מעכבו נמצא מהנהו.

ה. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ שֹׁתְפִין בַּחֲצָר, וְנִדְרָ אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא 7
יִהְיֶה בַּיּוֹם²⁴ הַשְּׁנִי - פּוֹסֵפִין אֶת הַנּוֹדֵר לִמְכֹּר חֲלָקוֹ²⁵. 8
נִדְרָ שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא בַּשְּׁנִי²⁶ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְהַכְנִס 9
לְבֵיתוֹ, מִפְּנֵי שְׁבִרְשׁוּתוֹ²⁷ הוּא נִכְנָס. אֲבָל אִינוּ יָכוֹל 10
לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצָר²⁸, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ²⁹. 11

(24) ממנו. (25) הואיל ונתן מכשול לשני אם ישתמש בחצר, הדין נותן לכופו למכור, שלא ייכשל חברו על ידו. אבל את הנאסר אין לכופ, כי אנוס הוא באיסורו. (26) מן השני. (27) שאין בה כדי חלוקה. (28) להעמיד ריחים ותנור וכדומה. (29) אבל אין לכופו למכור את חלקו, כי לא נתן מכשול אלא לעצמו, והוא אומר: אהיה נזהר יפה שלא להיכשל.

ו. הָיָה אֶחָד מִן הַשּׁוֹק אָסוּר בְּהִנָּאת אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם 12
- הָרִי זֶה מִתֵּר לְהַכְנִס לַחֲצָר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: 13
לְתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרְךָ אֲנִי נִכְנָס, אֲנִי נִכְנָס לְתוֹךְ שְׁלִי³⁰. 14

(30) שאפילו אחד מן השוק, שאינו שותף ואינו מפסיד כלום, אם נאסור עליו הכניסה לחצר, בכל זאת מותר לו להיכנס, כרבי אליעזר בן יעקב ומטעם "יש ברידה", כמבואר לעיל. וכל זה בחצר שאין בה כדי חלוקה. אבל

באיסור נדרים, שהוא איסור הנאה, אפילו טובת הנאה, נחשבת כממון. שהרי אפילו ויתור אסור במורד הנאה. (55) כגון לקט שכחה ופאה, שאסרום בעלים על העניים, דינם כתרומה ומעשר, שבהלכה זו, שאם אמר על מתנות עניים המתחלקות בתוך ביתו: הרי הן אסורות "לעניים אלו" יתנן לעניים אחרים. ועל המתנות המתחלקות בגורן אף "עניים אלו" יכולים ליטול על כורחו, שלא נאמרה בהן נתינה אלא "תעזוב" והפקר גמור הן, שאין לבעליהן בהן שום טובת הנאה.

- יב. מי שהייתה הניתו אסורה על חברו ואין לחברו
מה יאכל - הולך אצל החנוני ואומר: איש פלוני
אסור בהנתי ואיני יודע מה אעשה⁵⁶. אם הולך
החנוני ונתן לו ובא ונטל מזה⁵⁷ - הרי זה מתר⁵⁸.

(56) אבל אסור לו לומר בפירוש, תן לו ואני אפרע, שאם כן נעשה החנוני שלוחו, ושלוחו של אדם כמותו. (57) המדיר, שנתן לחנוני מרצונו, אבל אינו יכול לכופו לשלם לו, שהרי לא אמר לחנוני: תן לו ואני אפרע. (58) ואין המדיר עובר על נדרו, שאינו אלא פורע חובו של המורד ומותר.

- יג. היה ביתו⁵⁹ לבנות, גדרו לגדר, שדהו לקצור,
והולך אצל פועלים ואמר: איש פלוני אסור בהנתי
ואיני יודע מה אעשה, והלכו הן ועשו עמו, ובאו
לזה ונתן להן שכרן - הרי זה מתר⁶⁰; שגמץ זה
שפרע לו חובו, וכבר בארנו שזה מתר לפרע לו
חובו⁶¹.

(59) של המורד. (60) אף על פי שאין זה לצרכי מזונות אלא לצרכי בנין בלבד. וייתכן, שמשום כך כתב רבינו כאן: והלך אצל פועלים, שמשמעו בדיעבד, ולא לכתחילה, בעוד שבהלכה הקודמת כתב: הולך אצל חנוני, שמשמעו לכתחילה, כי זהו ההבדל בין צרכי חיי נפש, לצרכי בנין. (61) "שמניעת התביעה אינה בכלל הנייה".

- יד. היו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל - נותן
לאחר משום מתנה, והלה מתר בה⁶². ואם אין
עמקה אחר - מגיח על הסלע⁶³ ואומר: הרי הן
מפקרין לכל מי שיחפץ, והלה נוטל ואוכל⁶⁴.

(62) אף על פי שיש כאן קצת הערמה, שהדברים מוכיחים שלא נתנו לאחר, אלא כדי שייחנה בו המורד, הואיל ואין למורד מה לאכול התירו לו גם זה, אבל בהלכה הקודמת, שיש תקנה אחרת, לא התירו ליתן לאחר לשם מתנה, שנראית כהערמה. (63) אבן, או גוש אבן הבולט מעל הקרקע. (64) שאינו נהנה מהמדיר אלא משל הפקר.

- טו. נתן לאחד מתנה ואמר לו: הרי סעדה זו נתונה
לך מתנה, ויבוא פלוני שהוא אסור בהנתי ויאכל
עמנו - הרי זה אסור⁶⁵. ולא עוד, אלא [אפלו] אם
נתן לו סתם, וחרו ואמר לו: רצונך⁶⁶ שיבוא פלוני
ויאכל עמנו? אם הוכיח סופו על תחלתו שלא נתן

- 1 על נדרו לחכם מפני אותה העיר⁴³ (ההיא). ואם
2 נשאל והתיר לו - הרי נדרו מתר⁴⁴, כמו שבארנו.

(43) שהרי הוא נהנה מהתרתו. (44) שאף על פי שנהנה מהחכם, לא בשביל זה נתבטלה התרתו. ולדעת ה"לחם משנה" נדרו מותר - אף על פי שהוא נהנה מחכם עירו - כי אין זה גרוע מתורה שבעל פה, שמותר לו למדיר ללמוד למורד מפני שאין נוטלין עליה שכר, ואף על פי שהמורד נהנה מהלימוד, מצוות לאו ליהנות ניתנו. גם כאן, הואיל ואין החכם רשאי ליטול שכר על התרתו, כדין תורה שבעל-פה, אין זו הנאה למורד.

- 3 י. מי שאסר הנית הבריות⁴⁵ עליו - הרי זה מתר
4 להנות בלקט⁴⁶ שכחה⁴⁷ ופאה⁴⁸, ומעשר עני⁴⁹
5 המתחלק בגרנות, אכל לא בתוך הבית⁵⁰.

(45) מה ששייך לבריות. (46) שבלים הנופלות בשעת הקצירה והוא שייך לעניים. (47) עומר תבואה ששכחו בעל השדה בשדהו, בשעת הקציר, ואסור לו לשוב לקחתו, אלא משאירו לעניים. (48) שאדם חייב להניח תבואה בסוף שדהו לעניים. (49) החלק העשירי שבתבואה, שחייב אדם ליתנו לעניים בשנה השלישית והשישית למחזור השמיטה. שמניחו בגורן וכל הרוצה ליטול בא ונטלו, והואיל וכל אלה הפקר הם, מותר לו ליהנות מהם, שאינם של הבריות. (50) כלומר, מעשר עני המתחלק בתוך הבית, לאחר שהכניס תבואתו לאוצר ולא הפריש ממנה מעשר עני בגורן, לפי שנאנס או שלא מצא עניים ליתן להם. ובמעשר זה נאמרה "נתינה" ונתת ללוי לגר ליתום ולא למנה ואכלו בשעריך" ויש בו טובת הנאה לבעלים, שמחלקו לעני שירצה, ולפיכך אין זה כהפקר גמור, בניגוד למעשר עני המתחלק בגורן, שלא נאמרה בו "לשון נתינה" אלא: "והנחת בשעריך" וכל הרוצה בא ונטלו ואין בו לבעלים שום טובת הנאה.

- 6 יא. מי שאסר הניתו על הפהנים ועל הלזים - הרי
7 אלו באין⁵¹ ונוטלין מתנותיהם⁵² על כרחו⁵³. ואם
8 אמר: פהנים אלו ולזים אלו - הרי אלו אסורין⁵⁴,
9 ויתן תרומותיו ומעשרותיו לכהנים ולזים אחרים.
10 והוא הדין במתנות עניים⁵⁵ עם העניים.

(51) שולחים אחרים ליטול בשבילים, כי הם בעצמם אסורים להיכנס לביתו או לשדהו. (52) תרומה לכהן ומעשר ראשון ללוי. (53) אף על פי שטובת הנאה שיש לבעלים בהם, נחשבת כממון, בכל זאת הואיל ואסר כל הכהנים בתרומתו, עשאה כעפר, שהרי תרומה אסורה באכילה לזרים, ומה יעשה בה, נמצא שהפקירה לגמרי ואין לו בה שום טובת הנאה. והמעשר אף על פי שמותר באכילה לזרים, נתינתו ללוי הוא, והפקירו גם כן. (54) הואיל ויכול ליתנם לכהנים ולזיים אחרים, יש לו בהם טובת הנאה, שנותנם לכל מי שירצה, ואינם כהפקר, ויכול לאסרם עליהם. ואף על פי שבהלכות אישות פרק ה הלכה ו פסק רבינו, ישראל שקידש אשה בתרומה אינה מקודשת, שאין לו בה אלא טובת הנאה, ו"טובת הנאה אינה ממון"? אך

12 לַתָּת לַבְּתוֹ מַעוֹת פְּדִי שְׁתִּיהִי נְהִיגִית בְּהֵן וּמוֹצִיָּאָה
13 אוֹתָן בְּחַפְצִיָּה⁷⁵ - הָרִי זֶה נוֹתֵן לָהּ וְאוֹמֵר לָהּ: הָרִי
14 הַמַּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִין לָךְ בְּמִתְנָהּ, וּבְלִבְדּוֹ שְׁלֵא יִהְיֶה
15 לְבַעֲלָךְ רְשׁוֹת בְּהֵן, אֵלֹא יִהְיֶה לָמָּה שְׁאֵת נוֹתֵנָת לְפִיךָ
16 אוֹ לָמָּה שְׁתִּלְבְּשִׁי וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה⁷⁶. וְאִפְּלוֹ אָמַר לָהּ:
17 עַל מִנָּת שְׁאִין לְבַעֲלָךְ רְשׁוֹת בְּהֵן, אֵלֹא מֵה שְׁתִּרְצִי
18 עָשִׂי בְּהֵן⁷⁷ - לֹא קִנְיָה הַבְּעַל, וּמֵה שְׁתִּרְצָה תַּעֲשֶׂה
19 בְּהֵן⁷⁸. אָבָל אִם נָתַן לָהּ מִתְנָהּ וְאָמַר לָהּ: עַל מִנָּת
20 שְׁאִין לְבַעֲלָךְ רְשׁוֹת בְּהֵן, וְלֹא פָּרַשׁ שְׁתִּיהִי הַמִּתְנָהּ
21 הַזֹּאת לְכָךְ וּלְכָךְ אוֹ לָמָּה שְׁתִּרְצָה תַּעֲשֶׂה בְּהֵן - הָרִי
22 קִנְיָה אוֹתָהּ הַבְּעַל לְאֵכָל פְּרוֹתֶיהָ⁷⁹; וְדָבָר זֶה אָסוּר,
23 שְׁהָרִי הוּא אָסוּר בְּהִנָּת חוֹתְנָהּ⁸⁰.

(75) והרי יש לבעל זכות בהן. שכל הנותן מתנה לאשת איש, תילקח בה קרקע והבעל אוכל הפירות (הרווחים), נמצא זה נהנה מחתונתו שהדירו הנאה והרי זה כאילו נתן המעות באופן ישיר לבעל, ואסור. (76) שלא הקנה המעות לאשה אלא לאותו דבר בלבד, ומתוך שאין זו מתנה לכל דבר, אין לבעל חלק בה. (77) ולא פירש לה, לאיזה דבר הקנה לה המעות. (78) שם, כשמואל, האומר: אפילו אמר: מה שתצרי עשי לא קנה אותן הבעל. וסובר רבינו ששמואל מצריך לומר לה את זה נוסף על מאמרו: על מנת שאין לבעלך רשות בהן, שמכיוון שמדגיש: "אלא מה שתצרי עשי" כוונתו לומר, שלא יהיו שלך אלא לאותו דבר שתצרי לעשות בהן בכל שעה ושעה, ואין ההקנאה חלה אלא באותה שעה שתצרה לעשות בהן איזה דבר, ולאותו דבר בלבד. נמצא, שאין לבעל קניין בהן, שהרי אף בתו לא קנתה אותן לכל דבר. (79) שיד אשה כיד בעלה. (80) ובכל זאת קנה אותן הבעל. ואף על פי שאסור לו ליהנות מהן, אם ירצה ליתנן צדקה לעניים, או לעשות בהן צרכי רבים מותר, שמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכן בכל דבר שאין לאדם בו היתר הנאה.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נדר התלוי בדבר מסויים ולא נתקיים הדבר, נדר שהותר מקצתו מה דינו בכלול, שהולכים אחר כוונת הנדר ולא אחר משמעות הדיבור, ההבדל בין האומר: לביתך איני נכנס, לאומר: לבית זה איני נכנס, דברים המותרים בלא שאלה לחכם.

24 א. מִי שֶׁנָּדָר אוֹ נִשְׁבַּע, וּפָרַשׁ בְּשַׁעַת נִדְרוֹ דָּבָר שֶׁנָּדָר
25 אוֹ נִשְׁבַּע בְּגִלְלוֹ²⁴ - הָרִי זֶה כְּמִי שְׁתִּלְבֹּשׁ נִדְרוֹ אוֹ
26 שְׁבוּעָתוֹ בְּאוֹתוֹ דָּבָר, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם אוֹתוֹ דָּבָר
27 שֶׁנִּשְׁבַּע בְּגִלְלוֹ - הָרִי זֶה מִתְּרֵי²⁴.

(2) הסיבה שבגללה נדר מה שנדר. (3) התנה. (4) אפילו בלא שאלה לחכם. שהרי זה כתנאי גמור, ואם לא נתקיים התנאי בטל הדבר, וכמבואר בירושלמי נדרים פ"ט, ה"ג.

28 ב. פִּיעֵד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע: שְׁאִינִי נוֹשֵׂא אִשָּׁה פְּלוֹנִית
29 שְׁאִבִּיהָ רַע, שְׁאִינִי נִכְנָס לְבֵית זֶה שְׁפָלָב רַע בְּתוֹכוֹ;
30 מִתְּנוֹ אוֹ שֶׁעָשָׂה הָאֵב תְּשׁוּבָה - הָרִי זֶה מִתְּרֵי²⁴. שְׁהָ

1 לוֹ אֵלֹא עַל מִנָּת שְׁיָבוֹא פְּלוֹנִי וְיֵאכֹל - אָסוּר. כְּגוֹן
2 שְׁהִיתָה סְעֻדָּה גְּדוֹלָה⁶⁷, וְהוּא רוֹצֵה שְׁיָבוֹא אָבִיו אוֹ
3 רַבּוֹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן⁶⁸ לְאֵכָל מִסְּעֻדָּתוֹ; שְׁהָרִי סְעֻדָּתוֹ
4 מוֹכַחַת עָלָיו שְׁלֵא גָמַר לְהִקְנוֹת לוֹ. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא
5 בְּזֶה⁶⁹.

(65) שהדברים מוכיחים, שלא נתן לו מתנה גמורה, אלא רוצה הוא להערים, כדי שפלוני המודר ייחנה עמו מסעודתו. (66) התסכים. (67) סעודת נישואין וכדומה. (68) שהדבר ידוע, שאין אדם מכין סעודה לנישואי בנו ונותנה לאחר. (69) וכלשון האחרונה של רבא. ולדעת ה"כסף משנה" לא נתכוון רבינו אלא כשאמר לו כך סמוך לנתינתו, אבל אם שהה קצת ולאחר שעה אמר לו כן, הרי זה מותר.

6 טז. כָּל מִתְנָה שְׁאֵם הַקְדִּישָׁה⁷⁰ לֹא תִהְיֶה מְקֻדָּשֶׁת⁷¹
7 - אֵינָה מִתְנָה. וְכָל הַנוֹתֵן לָזֶה מִתְנָה עַל מִנָּת
8 לְהִקְנוֹתָהּ לְאַחֵר⁷² - הָרִי זֶה הָאֵחָר קִנְיָה בְּעַת שְׁיִקְנָהּ
9 לוֹ הָרֵאשׁוֹן⁷³. וְאִם לֹא הִקְנָה לוֹ הָרֵאשׁוֹן לְאוֹתוֹ
10 אַחֵר - לֹא קִנְיָה לֹא הָרֵאשׁוֹן וְלֹא הַשְּׁנִי⁷⁴.

(70) לשמים, לצרכי הקדש. (71) הואיל ואם הקדישה המקבל בעודה בידו אינה מקודשת אין לה דין מתנה גם לשאר עניינים. ואסור למודר ליהנות על ידי מקבל זה, כי אין זו אלא הערמה והתחכמות, כמו ששינוי שם: "מעשה באחד, שהיה אביו מודר הימנו הנאה והיה (המדר) משיא את בנו, ואמר לחבירו: חצו וסעודה נתונים לך במתנה ואינם לפניך אלא כדי שיבוא אבא ויאכל עמנו בסעודה, אמר, [=החבר], אם שלי הם הרי הם מוקדשים לשמים. אמר לו [=הבן המדר], לא נתתי לך את שלי, שתקדישם לשמים. אמר לו [=החבר]: לא נתתי לי את שלך, אלא שתאה אתה ואביך אוכלים ושותים ומתעצבים זה לזה ויהא עוון התלוי בראשו? אמרו חכמים, כל מתנה שאינה, שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה". ואף על פי, שהלכה היא: מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה: שם, כל עוד שלא החזירה הרי זו מתנה גמורה לכל מה שירצה, אבל כאן, אין בידו להקנותה לשום אדם, שלא נתנה לו, אלא כדי שיאכל אביו. (72) לאחר זמן. (73) אף על פי שהראשון לא קנאה לעצמו מעולם שהנותן לא נתנה לראשון לעצמו, כי אם להקנותה לשני לאחר זמן. - ואין זה כאומר לחבירו: זכה בדבר זה לפלוני, שזכה בה פלוני, ששם כל הזכיה אינה בשביל עצמו, כי אם בשביל חברו, מקבל המתנה, אבל כאן קנה הראשון, כדי שיקנה לשני לאחר זמן. ושם בגמרא הוכיחו, שקניין על מנת להקנות מועיל, מדין "קניין סודר", שהרי הקונה שדה מחברו בקניין חליפין, נותן הוא סודר (מטפחת) למקנה, ועם קבלת הסודר, מקנה בעל השדה את שדהו לקונה, אף על פי, שסודר זה יקבלו הקונה בחזרה מידי המקנה לאחר ההקנאה, נמצא שכל קניין הסודר לא היה אלא על מנת להקנות השדה לקונה, ומכאן שכל קונה על מנת להקנות לאחר, קנה השני כשהראשון יקנה לו. (74) הדבר ברור, שכל הנותן מתנה על תנאי, אם לא נתקיים התנאי בטלה המתנה.

11 יז. מִי שֶׁנֶּאֱסָרָה הִנָּיתוֹ עַל בְּעַל בְּתוֹ, וְהוּא רוֹצֵה

18) נמצא שהוא מוטעה בעיקר נדרו, שמעולם לא היתה דעתו עליהם, ובטל מאליו (משנה שם כה:).
ה. מי שנדר או נשבע, ונולד¹⁹ לו דבר שלא היה בלבו בשעת השבועה או בשעת הנדר - הרי זה אסור עד שישאל לחכם ויתיר את נדרו. כיצד? אסר את עצמו בהננת פלוני או שלא יכנס למקום פלוני, ונעשה אותו האיש סופר²⁰ ואותו מקום בית הכנסת, אף על פי שהוא אומר: אלו הייתי יודע שזה נעשה סופר ובמקום זה יעשה בית הכנסת, לא הייתי נודר או נשבע - הרי זה אסור להנות ולהכנס עד שיתיר נדרו²¹, כמו שבארנו²². וכן כל פיוצא בזה²³.

19) ונתחדש. (20) תלמיד חכם, והכל צריכים לו, או לבלר (כתבן) והכל צריכים לו, לפי שהוא כותב שטרות העיר (משנה שם סד. וברא"ש ותוספות שם). (21) שיבא לפני חכם מובהק או לפני שלשה הדיוטות ויאמר: אני נדרתי כך וכך ונחמתי, ואילו הייתי יודע שיארע לי כך וכך, לא הייתי נודר. ואילו היתה דעתי בעת הנדר כמו עתה, לא הייתי נודר, והואיל ונהפכה דעתו מתירים לו. (22) לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה והי"ב. כאן יש - לדעת ה"אור שמח" - לגרוס: "ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא נתקיים הדבר" (ראה לעיל ה"א). כלומר, אעפ"י שאומר: אילו הייתי יודע לא הייתי נודר, אין זה מותר, שאין זה כתולה נדרו בדבר, שזה לא תלה כלום בשעת נדרו, שגם עכשיו "עדיין לא נחם, אלא רצונו שלא יהנה לו, ושלא יעשה זה סופר" (לשון רבינו שם). וראה בביאורנו שם. (23) כגון שהיה המודר משיא את בנו, ואמר המדיר "אילו הייתי יודע, שהוא משיא את בנו בקרוב, לא הייתי נודר" (משנה בנדרים סד.).

ו. כל נדר שהתיר מקצתו - התיר כלו²⁴. והוא הדין בשבועה. כיצד? ראה אנשים מרחוק אוכלין פרותיו, ואמר: הרי הן עליכם קרבן, וקשהגיע אליהם והנה הם אביו ואנשים זרים - הואיל ואביו מתיר²⁵, פלן מתירין²⁶. ואפלו אמר: אלו הייתי יודע בן, הייתי אומר: פלוני ופלוני אסורין ואבי מתיר - הרי פלן מתירין²⁷. אבל אם אומר קשהגיע אליהן: אלו הייתי יודע שאביו ביניכם, הייתי אומר: פלכם אסורין חוץ מאבי - הרי פלן אסורין²⁸ חוץ מאביו; שהרי גלה דעתו שלא התיר מקצת הנדר, אלא כמו שנדר היה נודר²⁹ ומתנה על אביו³⁰.

24) שנאמר (במדבר ל, ג) "ככל היוצא מפיו יעשה" כולו ולא מקצתו, מכאן לנדר שבטל מקצתו - בטל כולו (ירושלמי נדרים פ"א, ה"א) והשווה לעיל פ"ד, הי"א. 25) שהדבר מוכיח, שלא אסר עליו, כמבואר לעיל ה"ד. 26) שלא נדר מתחילה, אלא על דעת שיתקיים כולו, והתרת מקצתו משמשת פתח היתר לכולו (משנה בנדרים סו. וברא"ש שם). והר"ן (שם כה:) מפרש: כיון שאילו היה יודע שאביו ביניהם היה מוציא מן הכלל, הרי זה מוטעה בעיקר הנדר, וכל שיש בעיקר הנדר טעות - אין פיו ולבו שוים ובטל מאליו. (27) נדרים כה: הואיל ומתחילה אסרם

1 כמי שנדר או נשבע ואמר: שלא אשא פלונית ולא אכנס לבית זה אלא אם נסתלק ההזק. וכן כל פיוצא בזה⁷.

5) אעפ"י שהמיתה היא סיבה ש"נולדה" לאחר נדרו ואין ה"נולד" יכול לבטל הנדר, ללא שאלה לחכם, כמבואר בסמוך ה"ה - כאן, שתלה נדרו בסיבה ידועה, הרי זה עדיף מנולד, כמו שמפרש רבינו והולך. (6) משנה בנדרים סה. ובגמרא שם כדעת רב הונא, וכשנסתלק ההזק - אין מקום עוד לנדרו. (7) כמו שאמרנו בירושלמי שם, "באומר קונם שאיני נהנה לאיש פלוני כל הזמן שהוא לבוש שחורים, לבש לבנים מותר בו".

ג. אבל הנודר או הנשבע, שאיני נושא פלונית הפעורה, ונמצאת נאה⁸; שחורה, ונמצאת לבנה; קצרה⁹, ונמצאת ארפה¹⁰; קונם¹¹ שאין אשתי נהנית לי¹², שגנבה את פסי ושהקתה את בני, ונודע שלא גנבה ושלא הקתה - הרי זה מתיר, מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות שהן מתירין¹³. ואין זה כתולה נדרו בדבר ולא נתקיים הדבר, שהרי הסבה שבגללה נדר לא היתה מצויה¹⁴ וטעות היה¹⁵.

8) יפה. כלומר, לא שייפיה וקשטוה, אלא מתחילה היתה נאה ויפה, ונמצא שנדר בטעות. (9) נמוכת קומה. (10) גבוהה (משנה בנדרים סו.). (11) קרבן. קונם - הוא כינוי לקרבן, כמבואר לעיל פ"א, ה"ז. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי, תיבה זו איננה. (12) הנאתה ממני תהא אסורה עליה כקרבן. (13) משנה שם כה: וכמבואר לעיל פ"ד, ה"א. (14) מתחילה בשעת נדרו. (15) כלומר, בשני המקרים שבשתי ההלכות שלפנינו, הוא מותר בלא שאלה לחכם. אלא, שבדין האמור בהלכה ב הקודמת הוא מותר מחמת שהוא תולה נדרו בדבר, וההיתר בהלכה שלפנינו הוא מטעם "נדר טעות" שהוא בכלל נדרי שגגות (כסף-משנה ע"פ סוגיית הגמרא שם סה:). ולדעת ה"אור שמח", הנוסח בדברי רבינו כך הוא: "שהן מותרין, שהרי הסיבה שבגללה נדר לא היתה מצויה, וטעות היה", והתיבות: "ואין זה כתולה נדרו" וכו' אינן שייכות כלל כאן, ומקומן בסמוך סוף ה"ה אחרי התיבות: "כמו שביארנו". וראה בביאורנו שם.

ד. ולא עוד¹⁶, אלא מי שראה אנשים מרחוק אוכלים תאנים שלו, ואמר להן: הרי הן עליכם קרבן¹⁷ - כיון שקרב אליהם והביט והרי הן אביו ואחיו, הרי אלו מתירין. אף על פי שלא פרש הסבה שהדין בגללה, הרי זה כמו שפירש. שהדבר מוכיח, שלא אסר עליהם אלא שהיה בדעתו שהן זרים¹⁸. וכן כל פיוצא בזה¹⁹.

16) לא רק כשפירש בשפתיו ונמצא שטעה הרי זה מותר, אלא אפילו כשלא פירש כלל. (17) אסורים בהנאה כקרבן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ועליהם בלשון: כולכם, ועכשיו החליף דבריו הורע כוח הנדר, וכאילו נעקר והותר מקצתו, ולפיכך הותר כולו (רא"ש ותוספות שם). (28) שם, וכדעת רבה. (29) כיון שבשעת הנדר אמר: כולכם אסורים, ועכשיו בשעת החזרה הוא גם כן מעמיד דבריו הראשונים - ביחס לאחרים, אעפ"י שמוציא את אביו מן הכלל, אין זה נדר שהותר מקצתו, לפי שאביו לא נכנס מעולם במשמעות הנדר (ר"ן שם). (30) וכבר אמרנו, שאביו לא נכלל מעולם במשמעות הנדר, כמבואר לעיל ה"ד, נמצא שאין כאן נדר שהותר מקצתו. והוא-הדין אם מתחילה אמר: פירותי אלה יהיו אסורים לזה ולזה ולא הכירם, בגלל ריחוקם ממנו, וכשנתקרב וראה את אביו ביניהם, חזר ואמר: אילו הייתי יודע... הייתי אומר כולכם אסורים חוץ מאבא, הותרו כולם, מאחר שהחליף דבריו שמשעת האיסור, לדבריו שבשעת החזרה, הורע כח הנדר ונעקר, ומתוך דהותר מקצתו הותר כולו (כסף-משנה בשם הטור).

ט. הוּי מְבַקְשִׁין מִמֶּנּוּ שְׂיִשָּׂא קְרוֹבָתוֹ⁴⁴ וְהוּא מִמָּאן, וּפְצָרוֹ⁴⁵ בּוּ וְנָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שְׁלֹא תִהְיֶה בּוּ לְעוֹלָם; וְכֵן הַמְגִירֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שְׁלֹא תִהְיֶה בּוּ לְעוֹלָם - הֲרִי אֵלּוּ מִתְרוֹת לְהִנּוֹת לוֹ; שְׂאִין פְּנוֹתוֹ אֲלֵא לְשֵׁם אִישׁוֹת⁴⁶.

(44) ובמשנה נדרים סג: הנוסח: "בת אחותו". ומפרש רבינו שם: לפי שהוא נהוג, ועוד הוא מצוה וחייב אדם להשתלל בזה, כמו שאמרו "ומבשרך לא תתעלם" (ישעיה נח, ז) - זה הנושא בת אחותו, וראה יבמות סב: (45) בקשו הרבה. (46) נישואין (נדרים סג:).

י. וְכֵן הַקּוֹרֵא לְחִבְרוֹ שְׂיִסְעֵד אֲצִלּוֹ וּמָאן, וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שְׁלֹא יִכְנֵס לְבֵיתוֹ וְלֹא יִשְׁתָּה לוֹ טֶפֶת צוּגֵן - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְהַכְנִס לְבֵיתוֹ וְלִשְׁתּוֹת לוֹ צוּגֵן; שְׁלֹא נִתְּפֹן זֶה אֲלֵא שְׁלֹא יֵאָכֵל וְיִשְׁתָּה עִמּוֹ בְּסַעֲדָה זוֹ⁴⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(47) שתיה מרובה, אבל טיפת צונן מותר לו. וכן מותר לו לאכול ולשתות בביתו בסעודה אחרת, כמו שאמרו בתוספתא (נדרים פ"ד, מ"ח) "תוך המשתה אסור, לאחר המשתה מותר" (נדרים שם ובר"ן).

יא. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: קוֹנָם לְבֵיתָךְ אֲנִי נִכְנֵס וְשֹׁדֵךְ אֲנִי לוֹקֵחַ, בֵּין בְּנֵדָר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה, וּמֵת⁴⁹ אוֹ מִכֶּרֶן לְאַחֵר - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְהַכְנִס לְבֵית וְלִקַּח הַשְּׂדֶה מִן הַיּוֹרֵשׁ אוֹ מִן הַלוֹקֵחַ; שְׁלֹא נִתְּפֹן זֶה אֲלֵא כָּל זִמָּן שֶׁהָן בְּרִשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר: לְבֵית הַזֶּה אֲנִי נִכְנֵס וְשֹׁדֵךְ זֶה אֲנִי לוֹקֵחַ, וּמֵת אוֹ מִכֶּרֶן לְאַחֵר - הֲרִי זֶה אֲסוּר⁵⁰.

(48) מפורש לעיל ה"ג. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי ר"מ תיבת "קונם" איננה. אלא: "לבייתך איני נכנס, ושדך איני לוקח". וראה בבאורנו לעיל אות י. (49) בעל הבית והשדה. (50) כיון שאמר "בית זה", עשאו עליו כחתיכת איסור (משנה נדרים מו. ובר"ן שם ע"ב) והשווה לעיל פ"ה, ה"ד.

יב. הָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: הַשְּׂאִילָנִי פְּרִתָּךְ, אָמַר לוֹ: אֵינָה פְּנוּיָה, נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר וְאָמַר: קוֹנָם⁵¹ שְׂדֵי אֲיִנִי חוֹרֵשׁ בָּהֶם לְעוֹלָם⁵²; אִם הָיָה דִּרְכּוֹ לְחִרֵּשׁ פִּידוֹ⁵⁴ - הוּא אֲסוּר, וְכָל אֶדָם מִתְּרִין לְחִרֵּשׁ לוֹ בָּהֶם⁵⁵; וְאִם אֵין

ז. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֵינִן קְרִיבִין עָלַי מִפְּנֵי שְׂחִינִן רַע לְבָנִי מַעֲשִׂים, וְאָמַרוּ לוֹ: הֲרִי הַמִּיִּשָּׁן יָפָה לְבָנִי מַעֲשִׂים; אִם אָמַר: אֵלּוּ הֵייתִי יוֹדֵעַ, לֹא הֵייתִי נוֹדֵר, וְאָפְלוֹ אָמַר: אֵלּוּ הֵייתִי יוֹדֵעַ, הֵייתִי אוֹמֵר: הַחֲדָשׁ אֲסוּר וְהַיָּשָׁן מִתֵּר - מִתֵּר בְּיָשָׁן וּבְחֲדָשׁוֹ³¹. אֲבָל אִם אָמַר: אֵלּוּ הֵייתִי יוֹדֵעַ, הֵייתִי אוֹמֵר: כָּל הַיַּיִנוֹת אֲסוּרִין עָלַי חוּץ מִן הַמִּיִּשָּׁן - הֲרִי זֶה מִתֵּר בְּמִיִּשָּׁן³². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה³³.

(31) שהרי החליף דבריו, ועקר מקצת נדרו, וממילא הותר כולו. (32) הואיל והעמיד דבריו כבתחילה לא הורע נדרו, שאין זה אלא מתנה על המיושן, שלא היה בכלל בשעת נדרו, אילו ידע שהוא יפה למעיים (נדרים סו. וכפירוש הגמרא שם כו: לענין בצל, וממנו למד רבינו לענין יין). (33) כמו שאמרו שם סו. "קונם בצל שאני טועם, שהבצל רע ללב, אמרו לו: והלא הכופרי (בצל כפרי) יפה ללב ?? הותר בכופרי, ולא בכופרי בלבד הותר אלא בכל הבצלים", וכפי שהוסבר בגמרא שם כו.

ח. כָּל הַנּוֹדֵר אוֹ נִשְׁבַּע - רוֹאִין דְּבָרִים שֶׁבִּגְלָלָן נִשְׁבַּע אוֹ נָדַר, וְלִמְדִין מִהֵן לֹאִי זֶה נִתְּפֹן, וְהוֹלְכִין אַחֵר הָעֵנִין³⁴, לֹא אַחֵר כָּל מִשְׁמַע הַדְּפוּר³⁵. בִּיצֵד ? הִנֵּה טַעוֹן מִשָּׂא שָׁל אָמַר אוֹ שָׁל פִּשְׁתִּים, וְהִזְעֵעַ³⁶ וְהִנֵּה רִיחוֹ קִשָּׁה³⁷, וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שְׁלֹא יַעֲלֶה עָלָיו אָמַר אוֹ פִּשְׁתִּים לְעוֹלָם - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְלַבֵּשׁ בְּגָדֵי אָמַר אוֹ פִּשְׁתִּים וּלְכַסּוֹתָן³⁸, וְאִינוֹ אֲסוּר אֲלֵא לְהַפְשִׁילָן³⁹ לְאַחֲרֵיוֹ⁴⁰. הִנֵּה לְבוּשׁ בְּגָדֵי אָמַר וְנִשְׁבַּע אוֹ נָדַר שְׁלֹא יַעֲלֶה עָלָיו אָמַר לְעוֹלָם - אֲסוּר לְלַבֵּשׁ, וּמִתֵּר לְטַעַן עָלָיו, וּמִתֵּר לְהַתְּפֹסֶת בְּגָדֵיו⁴² אָמַר; שְׁלֹא נִתְּפֹן זֶה אֲלֵא לְבָגֵד אָמַר⁴³. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(34) כוונת הנדר. (35) ההבנה המילולית שבדיבור. (36) מכובד המשא. (37) או שהיה ריחו קשה, שהצמר

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) שהולכים בנדרים אחר לשון בני אדם למקומותיהם, הדברים שדרך השליה להמלך עליהם, הבדלים בין הנודר מן החיטה לנודר מן החיטים, מקומות ואנשים שונים הנכללים בתוך הנדר ושאינם נכללים בו.

- א. בנדרים הלך אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותו לשון² ובאותו זמן³ שנדר או נשבע בו.
- פיצד? נדר או נשבע מן המבשל: אם דרך אותו מקום באותו לשון באותו זמן שקוראין מבשל אפלו לצלי ולשלוק⁴ - הרי זה אסור בכל; ואם אין דרךם לקרות מבשל אלא לבשר שנתבשל במים ובתבלין⁵ - הרי זה מותר בצלי⁶ ובשלוק⁷. וכן המעשן⁸ והמבשל בחמי טבריא⁹ וכיצא ביה¹⁰ - הולכין בו אחר הלשון של בני העיר¹¹.

(2) ובכת"י התימנים: ובאותה לשון. באותה שפה שנדר בה. (3) כי בשינוי הזמנים, יתכן שאפילו באותה עיר תשתנה משמעות הלשון ממשמעה הקודם. (4) שנתבשל יותר מבישולו הראוי (רע"ב לנדרים פ"ו, מ"א. וכן ברא"ש לנדרים שם). אבל הר"ן והרשב"א הוכיחו, שבנדרים נקרא שלוק - כל שלא נתבשל כל צרכו, כי בלשון בני אדם גם תבשיל שנתבשל יותר מדי, נקרא: מבושל. (5) מפורש לעיל פ"ה, ה"א. (6) שאינו מבושל במים כ"אם צלוי על האש. (7) שאינו נקרא מבושל (נדרים מט.). ושם הביאו, שבלשון תורה גם צלוי נקרא מבושל, שכן כתוב (דברי הימים ב' לה, יג) "ויבשלו הפסח באש כמשפט". וידוע, שאין הפסח נאכל אלא צלי. ורבי עקיבא איגר ז"ל מראה שם, פסוק מפורש בתורה (דברים טז, יד) "תזבח את הפסח בערב . . . ובשלת ואכלת". (8) ולא נתבשל כלל. (9) שאין חומם מתולדות האש, השווה הל' שבת פ"ט, ה"ג. (10) כגון שאר מעיינות רותחים. (11) וב"ירושלמי" נדרים פ"ו ה"א, נסתפקו בנודר מן המבושל, אם מותר במעושן ומטוגן ומבושל בחמי טבריה, ונשאר בספק. וכנראה, שזה במקום שאין לשון בני אדם מוסכמת בזה, ומספק הולכים בו להחמיר, כמבואר בסמוך ה"ד (כסף-משנה).

- ב. נדר או נשבע מן המליח¹², אם דרךם לקרות מליח לכל המלוהין - הרי זה אסור בכל המלוהין; ואם אין דרךם לקרות מליח אלא לדג מליח בלבד¹³ - אינו אסור אלא בדג מליח¹⁴.

(12) מיני מזון המתובלים הרבה במלח וחרפים מאד, כמו שאמרו (קידושין סו.): "אף אנו נאכל מלוחים זכר לאבותינו". (13) שבנדרים, הלך אחר לשון בני אדם. וראה בסמוך אות טו.

- ג. נדר או נשבע מן הפבוש¹⁴, אם דרךם לקרות פבוש לכל הפבושים¹⁵ - הרי זה אסור בכל; ואם אין דרךם לקרות פבוש אלא לירק פבוש בלבד - אינו אסור אלא בפבוש של ירק¹⁶. וכן כל פיצא¹⁷ בזה.

- 1 דרכו לחרש בידו - הוא וכל אדם אסורין⁵⁶. וכן כל פיצא בדברים אלו.

(51) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים - תיבה זו איננה. (52) בפרה זו. (53) נתעצב השואל כנגד המשאיל, ואמר כך מתוך כעס, שלא רצה זה להשאילו (משנה בנדרים מג. וברש"י). (54) בעצמו, שהוא איש כפרי, איכר. (55) שלא נתכוין אלא לאסור חרישתו הוא. (56) כיון שאין דרכו לחרוש בידו, לא נתכוין אלא שלא ליהנות מחרישתה לא על ידו ולא ע"י פועליו (שם).

- 3 יג. מי שנשבע או נדר שישא אשה או שיקנה בית או שיעצא בשריא⁵⁷ או יפרש⁵⁸ פים - אין מחיבין אותו לשא אשה או לקנות או לצאת מיד, אלא עד שיעצא דבר ההגון⁵⁹ לו. מעשה באשה שנדרה שכל מי שיתבע אותה תנשא לו, וקפצו עליה בני אדם שאינן ההגונים לה, ואמרו חכמים: לא נתפנה זו אלא לכל מי שיתבע אותה מן ההגונים לה. וכן כל פיצא בזה.

(57) קבוצת אנשים העוברים יחד בדרך, או במדבר. (58) יפליג מיבשה לים. (59) בבא קמא פ. ושם הנוסח: מי שנדר ליקח בית ולישא אשה בארץ ישראל וכו' וכנראה שזו טעות סופר, שכן בתוספתא שם פ"ח, מ"ד, שהיא מקור ברייתא זו, לא נזכרה ארץ ישראל לענין זה (מעשה רוקח). וכן בשו"ע יו"ד ריט, סעיף א, לא הודגש כאן: ארץ ישראל.

- 11 יד. המדיר את חברו או שנשבע ואמר לו: שתבוא ותטל לבניך כר אחד חטים או שתי חביות של זין⁶⁰ - הרי זה⁶¹ יכול להתיר נדרו בלא שאלה להכם, ויאמר לו: פלוס נתפנה אלא לכבדני⁶², כבודי שלא אטל⁶³, וכבר הגיע אלי כבוד שנדרת בשבילי⁶⁴. וכן הנדר או הנשבע: שאין אלה נהנה לי אם אין אלה נותן לבני כור של חטים ושתי חביות של זין - הרי זה יכול להתיר נדרו שלא בשאלת חכם, ויאמר: הריני פאלו נתקבלתי⁶⁵ והגיעו לידי. וכן כל פיצא בזה.

(60) שאמר לו: קונם שאני נהנה לך, אם אי אתה נוטל לבנך וכו' כלשון המשנה בנדרים סג: ובגמרא שם כ. ולפי זה, המדיר, הוא הנודר על עצמו. (61) חברו, שנדרש ליטול ממנו. (62) בפני הבריות, שיראו שאני חשוב בעיניך, שאתה רוצה ליתן לי מתנה. (63) שאתכבד יותר, כשיראו שאיני רוצה לקבל. (64) וכל זה כשאין המדיר מפרש את כוונתו, אלא נדר סתם. אבל אם המדיר חולק ואומר: לא כי אלא לכבודי נתכוונתי, שאתכבד כשתקבל ממני מתנה, הרי זה אסור ללא היתר חכם (ר"ן ע"פ הירושלמי בנדרים פ"ח, ה"ז. וכן בש"ך ליו"ד רלב, ס"ק מו). (65) קבלתי, ולשון משנה היא (בנדרים סג: ובתוספות יו"ט שם). וכתב הרדב"י: מכאן יש ללמוד, שמי שנשבע לחברו לפרוע לו חובו ביום פלוני ולא השיגה ידו, אין תקנה להאריך לו זמן הפרעון, אלא יאמר לו המלוה: הריני כאילו נתקבלתי.

14) מזון מתוקן בתוך ציר (שמן, חומץ וכדומה) לשם שימורו ימים רבים. 15) כל דברי מאכל למיניהם שנכבשו בחומץ וכדומה. 16) במשנה, נדרים נא, ב - שנינו: "מן הכבוש אין אסור אלא מן הכבוש של ירק, כבוש שאני טועם אסור בכל הכבושים" וכו'. ומפרש רבינו שם, שעיקר ההפרש הוא: בין השם הידוע, לשאינו ידוע, שאם אמר הכבוש בה"א הידיעה, כוונתו לכבוש הידוע, והוא של ירק. ואם אמר בלא ה"א הידיעה, הרי זה מורה על כל הכבושים, וזהו כלל ידוע בכל הלשונות. אבל גם שם מסכם רבינו: "ואל תפשע (תטעה) בעיקר הידוע: בנדרים הלך אחר לשון בני אדם". כלומר, אם יארע מקום, שאין מדקדקים בלשונם בין ה"א הידיעה לשם שאינו ידוע, בכל אלה עלינו ללכת אחר לשון בני אדם באותו מקום ובאותו זמן (ע"פ 'תוספות יו"ט' שם). 17) כגון הנודר מן השלוק, שאם אין דרכם לקרות שלוק אלא לבשר שלוק, אינו אסור אלא בבשר שלוק בלבד, כמפורש במשנה שם.

1 ד. הַיּוֹמָהּ בְּגֵי הַמָּקוֹם קוֹרִין לוֹ כֶּף וּמִקְצָתָם אֵין קוֹרִין - אֵין הוֹלְכִין אַחֵר הָרֵב, אֶלָּא הָרֵי זֶה סֶפֶק נִדְרִים¹⁸, וְכָל סֶפֶק נִדְרִים - לְהַחֲמִיר, וְאִם עֶבֶר - אֵינוֹ לוֹקָה¹⁹.

18) מבואר בסמוך ה"ה. 19) משום: לא יחל דברו, שאין לוקים על הספק, השווה לעיל פ"ה הי"ד.

5 ה. פִּיצֵד? נִדֵּר מִן הַשֶּׁמֶן בְּמָקוֹם שֶׁמֶסְתַּפְּקִין²⁰ בְּשֶׁמֶן זֵית וּבְשֶׁמֶן שֶׁמֶשְׁמִין²¹, וְרֵב אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם אֵין קוֹרִין שֶׁמֶן סֶתֶם אֶלָּא לְשֶׁמֶן זֵית, וְקוֹרִין לְשֶׁמֶן שֶׁמֶשְׁמִין שֶׁמֶן שֶׁמֶשְׁמִין, וּמַעוּטִם קוֹרִין אֶף לְשֶׁמֶן שֶׁמֶשְׁמִין שֶׁמֶן סֶתֶם - הָרֵי זֶה אֶסוּר בְּשִׁנְיָהֶם²², וְאֵינוֹ לוֹקָה עַל שֶׁמֶן שֶׁמֶשְׁמִין. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה²³.

20) משתמשים. 21) סֶסְמָה ביוונית, והוא צמח עשבוני, שמזרעיו מפיקים שמן למזון ולמאור. 22) נדרים נג, א. כיון שמיעוטם קוראים אף לשמן שומשמן שמן סתם, יש להסתפק שמה אליו נתכוין (ר"ן שם). ושם אמרו: "הנודר מן השמן בארץ ישראל (שאנו מצוי בה אלא שמן זית) - מותר בשמן שומשמן ואסור בשמן זית, ובבבל (שאינו מצוי בה אלא שמן שומשמן) - אסור בשמן שומשמן ומותר בשמן זית". 23) ראה לקמן הי"ד.

11 ו. כָּל דִּבְרֵי שְׁדִּרְךָ שְׁלִיחַ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם לְהַמְלִיךָ²⁴ עָלָיו 12 - הָרֵי הוּא בְּכָלל הַמִּין שֶׁנֶּאֱמַר לְשִׁלִּיחַ סֶתֶם, פִּיצֵד? 13 מְקוֹם שְׁדִּרְכָּן, אִם יִשְׁלַח אָדָם שְׁלִיחַ לְקִנּוּת לוֹ בִּשְׁוֹר 14 סֶתֶם, אָמַר לוֹ: לֹא מִצְאֵתִי אֶלָּא דְּגִים²⁵; אִם נִשְׁבַּע 15 אוֹ נִדֵּר בְּמָקוֹם זֶה מִן הַבִּשְׁוֹר - נֶאֱסָר אֶף בְּבִשְׁוֹר 16 דְּגִים. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה²⁶. וּבְכָל מְקוֹם, הַנּוֹדֵר מִן 17 הַבִּשְׁוֹר - אֶסוּר בְּבִשְׁוֹר עוֹפּוֹת²⁷ וּבִקְרָבִים, וּמִתַּר 18 בְּחִגְבִּים²⁸. וְאִם מִרְאִין הַדְּבָרִים בְּעֵת שֶׁנִּדֵּר שְׁלֹא 19 נִתְּפֹן אֶלָּא בְּבִשְׁוֹר בְּהֵמָה בְּלֶבֶד [אוֹ לְבִשְׁוֹר עוֹף 20 וּבְהֵמָה בְּלֶבֶד]²⁹ - הָרֵי זֶה מִתַּר בְּבִשְׁוֹר דְּגִים וְאֶפְלוֹ 21 בְּמָקוֹם שֶׁהַשְּׁלִיחַ נִמְלָךְ עָלֵיהֶן³⁰.

22 ז. הַנּוֹדֵר מִן הַמְּבִשָּׁל - מִתַּר בְּבִיצָה שְׁלֹא נִתְּבַשְׁלָה עַד שֶׁקִּפְּתָהּ³¹ אֶלָּא נִתְּגַלְגְּלָה בְּלֶבֶד³². הַנּוֹדֵר מִמַּעֲשֵׂה קִדְרָה - אֵינוֹ אֶסוּר אֶלָּא מִדְּבָרִים שֶׁמִּתְיַחֵין אוֹתָן בְּקִדְרָה³³, כְּגוֹן רִיפּוֹת³⁴ וּלְבִיבוֹת³⁵ וְכִיּוּצָא בְּהֵן³⁶. 26 אֶסֶר עֲצָמוֹ מִכָּל הַיֵּיזֵר לְקִדְרָה - הָרֵי זֶה אֶסוּר בְּכָל 27 הַמִּתְּבַשְׁלִין בְּקִדְרָה³⁷.

31) הוקפאה ונקרשה. 32) הוחמה במים ולא הוקרשה כלל, ועושין אותה לרפואה ואין אוכלין עמה פת (כסף-משנה). ועל שם שבהתחלת בישול הביצה או צלייתה, מתערב החלמון עם החלבון, נקרא בישולה: גלגול, כלשון המשנה (שבת פ"ג, מ"ג): "אין נותנים ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל", ומפרש רבינו שם: "תתגלגל - תתערב, הענין שתתבשל קצת בישול". ומקור הלכה זו, במשנה נדרים מט, א: "ומותר בביצה טורמוטא", ומפרש רבינו שם: "מבושלת במים חמים, ומשמרים אותה שימור גדול שלא תקפה, וקוראים אותה הרופאים נמרשת". אבל מבושלת הרבה עד שנקרשה אפילו קצת, אסור בה הנודר, וכן אמרו ב"ירושלמי" (נדרים פ"ו, ה"א) "אסור בביצה מגולגלת, שכן דרך החולה לאכול בה פתו". וכנראה שבנקרשה קצת, מדובר שם (כסף-משנה). 33) שאינם צריכים בישול רב אלא ברתיתחם נגמר בישולם (ב"ח ל"טור" יו"ד סי' ריו). 34) מיני חיטה כתושים לגריסים, ככתוב (שמואל-ב יז, יט): "ותשטח עליו הרפות". 35) עוגה מטוגנת עשויה מקמח, ככתוב (שם, יג, ו) "ותלבב לעיני שתי לבבות". ומפרש רש"י שם: סולת מורבכת במים רותחים תחילה ואח"כ בשמן. 36) דברי קמח שאין מבשלים אותם זמן רב, אלא חולטים אותם במים רותחים וזהו גמר בישולם, כמבואר ב"ירושלמי" נדרים פ"ו ה"ב. 37) אפילו צריכים בישול רב (משנה בנדרים מט). ולדעת ה"טור" יו"ד סי' ריו - הכוונה, אפילו לדברים שמבשלים אותם קצת בקדירה, ואח"כ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ד שבט - ספר הפלאה - הלכות נדרים קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָסור בַּמִּים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ הַפְּרוּב⁵³; שֶׁהָרִי מִי
שֶׁלָקוֹת⁵⁴ - פְּשִׁלָקוֹת⁵⁵. נִדְר מִמִּי הַשִּׁלָקוֹת - מִתָּר
בְּשִׁלָקוֹת עֲצָמָן⁵⁶. הַנּוֹדֵר מִן הָרֶטֶב - מִתָּר בְּתַבְלִין⁵⁷
שָׁבוּ; מִן הַתַּבְלִין - מִתָּר בְּרֶטֶב⁵⁸. הַנּוֹדֵר מִן
הַגְּרִיסִין⁵⁹ - אָסור בְּמִקְפָּה⁶⁰ שֶׁל גְּרִיסִין⁶¹.

50 ריבוי מדלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח מקשה, ואינה נאכלת אלא מבושלת, ולפיכך אינה בכלל "ירק", שהוא נאכל חי (משנה, נדרים נד). אבל אם נדר מירק המתבשל בקדירה, גם הדלעת בכלל, שכן היא דבר שהשליח נמלך עליו ואומר: לא מצאתי ירק אלא דלועין (גמרא שם, וראה לעיל ה"ו). 51 משנה, שם נג, א. והוא מין ירק הדומה לבצל, ונקרא בערבית כראתי, כפירוש המשנה לרבינו, שביעית פ"ז, מ"א, ובלועזית: לאוך, כדברי ה'ערוך', והוא הכרתי המוזכר במשנה (ברכות פ"א, מ"ב). "ואת החציר ואת הבצלים" (במדבר יא, ה) מתרגם אונקלוס "וכרתי ובוצלי". 52 מין חציר הנעשה בארץ ישראל, כלשון רבינו בפירושו למעשר שני פ"ב, מ"א. והוא ג"כ ממני הכריש והבצל, כלשון רבינו בפירושו למשנה נדרים פ"ו, מ"ט: "קפלוטות - שם הכרתין שבארץ ישראל". "ואת החציר" (במדבר יא, ה) מתרגם ה'ירושלמי': קפלוטיא, כי השם קפלוט ביוונית: ראש, והוא כינוי לכרישין שיש להם ראש (ה'ערוך' השלם). 53 משנה, נדרים נג, ב: "מן הכרוב, אסור באספרגוס". ולדעת רבינו שם: אספרגוס - "המים ששולקים (מבשלים) בהם הירקות איהו ירק שיחיה". 54 ירקות שנתבשלו (רש"י ברכות לח:). 55 וכן אמרו (ברכות לט.) "מי כל השלקות כשלקות". והשווה הל' ברכות פ"ח, ה"ד: "שמי השלקות כשלקות". 56 משנה, נדרים שם. 57 מיני בושם הבאים לתבל את הקדירה וליתן טעם ברוטב. 58 ברייתא, נדרים נב, ב: "מן הרוטב - מותר בקיפה, מן הקיפה - מותר ברוטב". ומפרש רבינו: קיפא - היא תבלין, כפירושו למשנה שם נב, א. והשווה לעיל פ"ה ה"א, ובפירושו שם. 59 פולים טחונים. 60 תבשיל מעובה וסמיך. 61 משנה, נדרים נג, ב: אע"פ שנתנם במקפה, עדיין שם גריסים עליהם (רא"ש שם).

יא. הַנּוֹדֵר מִן פְּרוֹת הָאֶרֶץ - אָסור בְּכָל פְּרוֹת הָאֶרֶץ,
וּמִתָּר בְּכַמְהֵין וּפְטָרִיּוֹת⁶². וְאִם אָמַר: כָּל גְּדוּלֵי
קֶרֶקֶע עָלֵי - אָסור אֶף בְּכַמְהֵין וּפְטָרִיּוֹת; אֶף עַל פִּי
שְׂאִינֵן יוֹנְקִין מִן הַקֶּרֶקֶע⁶³, גְּדִלִין הֵן בְּקֶרֶקֶע⁶⁴.

62 שאינם יונקים מן הארץ אלא מן האויר (נדרים נה:). כמהין ופטוריות הן ממשפחה אחת, אלא שהכמהין גדלים תוך הקרקע, ואחר חפירתה נראים, והפטוריות גדלות על הארץ (מוסף ה'ערוך'). ורבינו יונה' בפירושו לברכות מ, ב - אומר: כמהים - נקראים אותם שמצויים תחת הקרקע ונבראים משומן הארץ. . . ופטוריות - הן מין אחר שגדלין לפעמים בעצים, ונקראין בלע"ז פונגרו"ש. 63 ואין להם שרשים בה. 64 מלחלוחית הארץ הם גדלים אע"פ שאינם נוגעים בקרקע (נדרים שם, וברא"ש). וכתוב ב'הגהות מיימוניות' בשם 'רבינו תם', הנודר ואומר: קונם

מטגנים אותם באלפס, שאע"פ שלא נגמר בישולם בקדירה, הואיל וירדו תחילה לקדירה ונתבשלו בה - הרי הם אסורים.

ח. הַנּוֹדֵר מִן הַדָּגִים - מִתָּר בְּצִיר³⁸ וּבְמָרִיס³⁹ שֶׁל דָּגִים. הַנּוֹדֵר מִן הַחֵלֶב - מִתָּר בְּקוֹם, וְהוּא הַמִּים הַמְבַדְלִין מִן הַחֵלֶב⁴⁰. נִדְר מִן הַקוֹם - מִתָּר בְּחֵלֶב. נִדְר מִן הַגְּבִינָה - אָסור בָּהּ בֵּין מְלוּחָה בֵּין תַּפְלָה⁴¹.

38 שומן דגים, וקרבי דגים מעורבים בו (ר"ן לנדרים נא:). ורבינו מפרש שם: "המים היוצאים מן הדגים המלוחים". 39 שומן דגים שאין בו קרבי דגים (ר"ן שם). וה'ערוך' ערך אמנ, פירש: שמנונית היוצאת מדגים הכבושים במלח. ומכיון שאין עיקר הדג מעורב בהם - מותר (משנה, נדרים נא:). 40 משנה, שם. שאין זה בכלל חלב. והראב"ד מפרש: קום - חלב הקפוי, כלומר לבן. אבל רבינו סובר שחלב קפוי - נקרא חלב בלשון בני אדם, והנודר מן החלב אסור בו, שעדיין אין שם גבינה עליו (רדב"ז). 41 משנה, שם. תפלה - בלתי מלוחה, ככתוב (איוב ו, ו) "היאכל תפל מבלי מלח". ואין אומרים רוב גבינות מלוחות הן ולא נתכוין אלא למלוחה (ר"ן שם).

ט. הַנּוֹדֵר מִן הַחֲטִיִּם - אָסור בָּהֶן בֵּין חֲיִין בֵּין מְבַשְׁלִין⁴². חֲטָה חֲטִים שְׂאֵנִי טוֹעֵם⁴³ - אָסור בָּהֶן בֵּין קֶמַח בֵּין פֶּתִי⁴⁴. חֲטָה שְׂאֵנִי טוֹעֵם - אָסור בְּאֶפְרוֹי⁴⁵ וּמִתָּר לְכֹס⁴⁶. חֲטִים שְׂאֵנִי טוֹעֵם - מִתָּר בְּאֶפְרוֹי⁴⁷ וְאָסור לְכֹס. חֲטָה חֲטִים שְׂאֵנִי טוֹעֵם - אָסור בֵּין בְּאֶפְרוֹי בֵּין לְכֹס⁴⁸. וְהַנּוֹדֵר מִן הַדָּגָן אוֹ מִן הַתְּבוּאָה - אִינּוֹ אָסור אֲלָא בְּחִמְשַׁת הַמִּינִין⁴⁹.

42 כי אפילו נתבשלו, אינן נעשות גוף אחד (כמו באפוי) אלא נשארות פרודות זו מזו ובכלל 'חטים' הן. אבל כשנדר מן החיטה, שמשמעה גוף אחיד, הרי זה מותר בהן בין חיין בין מבושלין, שהגרגרים נשארו פרודות ואינם בכלל חיטה ('מרכבת המשנה', וראה בסמוך אות מד). 43 שאמר בפירוש שהוא נודר משתיהן. 44 חיטה בלבד, משמעה רק פת אפוייה, וחטים משמען: חיין וגם קמח, ומתוך שנדר משתיהן, נאסר בכל (משנה, נדרים נג, ב. ובריטב"א שם). 45 ובכת"י התימנים: אסור בה אפוייה. שלשון חיטה משמעה: יחיד, ובוודאי לא נתכוין לגרגיר אחד, אלא לפת אפוייה שהיא גוף אחד (שם, וברש"י ור"ן). 46 לאכול חטים חיין או קמח. לכוס - ללעוס, כמו ששנינו (ברכות לו.) "הכוסס את החיטה". וכל דבר הנאכל שלא כדרכו, כגון חטים חיין או קמח, נקרא: כסיסה (רש"י שם לו:). 47 שלשון חטים: משמעה חטים חלוקות שאדם כוססן כמו שהן, אבל לא פת אפוייה, שהיא גוש אחד ואינה נכססת אלא נאכלת (נדרים נג: ובר"ן). וכבר אמרנו, שגם אכילת קמח אינה אלא כסיסה. 48 כי חיטה משמעה פת אפוייה, וחטים - משמען כסיסת החטים או הקמח, נמצא שנדר משניהם (שם בגמרא). 49 והם: חטים, שעורים, כוסמת, שכולת שועל ושיפון (משנה, נדרים נה:).

י. הַנּוֹדֵר מִן הַיֵּרֶק - מִתָּר בְּדִלּוּעִין⁵⁰. הַנּוֹדֵר בְּכִרְיִשִּׁין⁵¹ - מִתָּר בְּקֶפְלוֹטוֹת⁵². הַנּוֹדֵר מִן הַפְּרוּב -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לומר "ירקות שדה", צריך לחבר שם לירק, ולומר: ירקות שדה, וכן כולם (רא"ש שם). לוי - חיבור, כמו: "הפעם ילוה איש" (בראשית כט, לד).

- טו. הנודר מן הפסות - מתר בשק⁸² וביריעה⁸³
ובחמילה⁸⁴. מן הפית - אסור בעליה, ושהעליה
בכלל הפית. נדר מן העליה - מתר בפית⁸⁵. מן
הדרגש⁸⁶ - מתר במטה; מן המטה - אסור בדרגש,
שהוא כמו מטה קטנה.

(82) ארוג משיער. (83) בגד גס ועבה שאינו תפור (משנה, נדרים נה: וכפירוש רבינו שם). ויש מפרשים: יריעת עזים של שוכני אהלים ('נמוקי יוסף' שם). (84) מסך עב מאד להגן ממטר, וכל אלו אינם ראויים לבגד (שם). ויש מפרשים, שאין היתר זה מועיל אלא להתכסות בהם על הכתפים, שאין זה דרך מלבוש, אבל אם עשה מהם בגד - אסור ללבושו אע"פ שהוא ממין גס ('נמוקי יוסף'). (85) שאין הבית בכלל העליה (משנה, שם נו.). (86) מיטה קטנה שנותנים אותה לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (שם, וכפירוש רבינו). ויש מפרשים: מיטה קטנה העשויה לקטש הבית ('תפארת ישראל', שם). "וישבת על מטה כבודה" (יחזקאל כג, מא) מתורגם: ורמית דרגשין.

- טז. הנודר שלא יפגס לבית זה - הרי זה אסור מן
האגף⁸⁷ ולפנים⁸⁸. נדר שלא יפגס לעיר זו - מתר
להפגס לתחומה⁸⁹, ואסור להפגס לעבורה⁹⁰.

(87) מקום נקישת הדלת במפתן, מגזרת: "יגופו הדלתות" (נחמיה ז, ג). (88) משנה, שם נו, ב. אבל מן סגירת הדלת ולחוץ על עובי המפתן - מותר (רש"י שם). (89) בבתיים שבאלפים אמה לכל רוח העיר סביבותיה, וכן הכתוב אומר (במדבר לה, ה): "ומדותם מחוץ לעיר . . . אלפים באמה" הרי שתחומה נחשב חוץ לעיר (שם, ובגמרא). (90) הבתים היוצאים מחוץ לעיר בתוך שבעים אמה וארבעה טפחים סביבותיה לכל רוח, כאשר מעוברת שכריסה בולט, ועיבורה של עיר נחשב כעיר (משנה שם, וכפירוש הרע"ב). והשווה הל' שבת פכ"ח, ה"א, וכן בעירובין נג, א.

- יז. הנודר הנה מבני העיר, ובא אדם ונשתהה שם
שנים עשר חדש - הרי זה אסור להנות ממנו; פחות
מפאן - מתר⁹¹. נדר מיושבי העיר: כל ששהה שם
שלשים יום - אסור להנות ממנו⁹²; פחות מפאן -
מתר⁹³.

(91) בבא-בבא, ה, א. שאינו נחשב עדיין כבני העיר. והשווה הל' שכנים פ"ו, ה"ה: "וכל הדר בעיר שנים-עשר חודש או שקנה בה בית דירה, נותן עם בני העיר בכל הדברים הצריכים" וכו'. (92) שם. אע"פ שאינו נחשב עדיין כבני העיר, נחשב כיושב העיר בתקופה זו. ואם נדר ממי שדר בעיר זו - דעת המבי"ט (הובאה בש"ך ליו"ד סי' ר"ז ס"ק לז) שבזמננו אינה נקראת דירה במקום אחד פחות מששה חדשים. (93) בבא-בבא, שם. וכן בסנהדרין קיב, א.

- יח. הנודר מן הפנים הנמשכין ממעין פלוני - אסור

כל פירות שבעולם עלי, אין נדרו חל, הואיל ואי-אפשר שלא יעבור עליו, הרי זה נדר שוא, כמבואר בנדרים טו, א. וראה ב'תוספות' שם בשם ר"י. אמנם אם יאמר: קונם כל פירות שבעולם עלי, אם אעשה דבר זה, נדרו חל - שהרי אפשר שלא יעבור על תנאו, ולא יצטרך לאיסור נדרו.

- יב. הנודר מפירות השנה - אסור בכל פירות השנה⁶⁵,
ומתר בגדיים ובטלאים ובכלב ובביצים ובגזלות⁶⁶.
ואם אמר: כל גדולי שנה עלי - אסור בכלם⁶⁷.
הנודר מפרות הקיץ - אין אסור אלא בתאנים⁶⁸.

(65) בין של אילן, בין פרי האדמה, עד תשרי של השנה הבאה (נדרים נה: וב'נמוקי יוסף' שם). (66) יונים, שאין אלה נקראים פירות (ריטב"א שם). (67) גמרא שם, ודוקא שאסרם עליו עד זמן ידוע שהוא יכול לעמוד בו, אבל אסרם עליו לעולם - אין זה נדר, שאי-אפשר לו לקיימו (ר"ן שם). וראה הערתנו לעיל אות סב. (68) הנקצצות ביד, בניגוד לענבים הנקצצות בסכין, כי לשון "קיצ" משמעה דבר הנלקט ביד (נדרים סא: וברא"ש).

- יג. ובכל הדברים האלו וביצא בהן הזהר בעקר
הגדול, שהוא: בנדרים הלך אחר לשון בני אדם⁶⁹.
שפאותו מקום פאותו לשון ובאותו זמן. ועל פי
עקר זה תורה ותאמר: זה הנודר אסור בדבר פלוני,
ומתר בדבר פלוני.

(69) שם נא, ב. ולא נשנו כל אלו, אלא אם אין שם מנהג ולא לשון קבוע, תסמוך על מה ששנו חכמים (רדב"ז). והשוה לעיל ה"א ובביאורנו שם.

- יד. הנודר מן הענבים - מתר ביינן⁷⁰, ואפלו
החדש⁷¹. מן הזיתים - מתר בשמן⁷². מן התמרים -
מתר בדבש תמרים⁷³. מן הסתנוניות⁷⁴ - מתר בחמץ
סתנוניות⁷⁵. מן היין - מתר ביינן תפוחים⁷⁶. מן השמן
- מתר בשמן שמשמן⁷⁷. מן הדבש - מתר בדבש
תמרים⁷⁸. מן החמץ - מתר בחמץ סתנוניות⁷⁹. מן
הירק - מתר בירקות⁸⁰ שדה. מפני שכל אלו שם
לני⁸¹ הם, והוא לא נדר אלא משם שאינו לוי פאותו
מקום. וכן כל פיוצא בזה.

(70) משנה, נדרים נב, ב. (71) שטעמו כטעם הענבים, אין אנו הולכים אחר הטעם אלא אחר השם, והרי זה שם אחר לגמרי, כדעת רבא בעבודה זרה סו, א. (ש"ך ליו"ד סי' רטז, ס"ק כז, ובביאור הגר"א שם ס"ק כח). והשווה הל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ד. (72) נדרים, שם. (73) משנה, שם נג, א. (74) ענבים רעים הנשארים בגפנים בימות הסתיו, ועושים מהם חומץ. (75) שלא נתכוין זה לחומץ היוצא מהם (שם). (76) שסתם יין, משמע יין ענבים (שם). (77) שסתם שמן, משמעו שמן זית (שם). וראה לעיל ה"ה, ובביאורנו אות כא. (78) שסתם דבש אינו אלא דבש דבורים (שם). (79) שלא נתכוין אלא ליין טוב שהחמץ (שם וב'תוספות'). (80) וסתם ירק, משמעו ירק גינה, ולא ירק שדה העולה מאיליו בלא זריעה (שם). (81) הרוצה

18 ומתיר בכותיים; שלא נתפסו זה אלא למי שמצוה
19 עליו לעלות לירושלם¹¹⁴. והנודר מבני נח - מתיר
20 בישראל; שאין נקראים בני נח אלא שאר האמות¹¹⁵.

112) מאותם ששומרים את השבת מחללה. (113) הם
הגויים שהביא מלך אשור מכותה, והושיבם בערי שומרון
ונתגיירו בארץ, גירות אמת, ואח"כ חזרו והשתחו לאלילים
שבהר גריזים, ככתוב במלכים"ב, יז, כד"ל. וראה חולין ו,
א. והואיל והכותים מצווים על השבת כישראל ומקיימים
אותה, הרי הם כישראל (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם).
(114) והכותים אע"פ שמצווים לעלות לירושלים בשעת
הרגל, אינם מקיימים מצוה זו, ששונאים הם את ירושלים
ובחרו בהר גריזים (שם, ובפירוש המשנה לרבינו).
ובמרכבת המשנה מפרש, שדעת רבינו לומר, שאין הכותים
מצווים כלל לעלות להגל ירושלימה, הואיל ואין להם חלק
בארץ, כמבואר בהל' מעשר שני פי"א, הי"ז. וכבר אמר רבי
אמי (פסחים ח:) "כל מי שאין לו קרקע, אינו עולה לרגל".
נמצאו דברי רבינו כפשוטם, שאין הכותים מצווים כלל
לעלות לירושלים. (115) אע"פ שכל האומות לרבות
ישראל יצאו מנח לאחר המבול, אחר שנתקדש אברהם
להקב"ה, נקראו ישראל בניו: "זרע אברהם", ויצאו מכלל
בני נח (משנה, נדרים לא. ובגמרא שם). וכן הכתוב (ישעיה
מא, ח) אומר: "ואתה ישראל עבדי . . . זרע אברהם אהבי".
21 כא. נדר מזרע אברהם - מתיר בבני ישמעאל ובני
22 עשו, ואינו אסור אלא בישראל¹¹⁶; שצאמר: פי
23 ביצחק יקרא לך זרע¹¹⁷; ויהי יצחק אמר ליצחק:
24 ויתן לך את ברכת אברהם¹¹⁸.

116) בני יעקב. (117) ולא בישמעאל (משנה, נדרים לא.
ובגמרא שם). (118) נתכוין רבינו להוכיח, שעשו אע"פ
שהוא בן יצחק, אינו נחשב "זרע אברהם", שהרי יצחק אמר
ליעקב: ויתן-לך את "ברכת אברהם", ובאברהם נאמר
(בראשית כב, יח) "והתברכו בזרעך", הרי שאותו זרע על
יעקב בלבד נאמר (ראה רש"י שם, כח, ד). ורבינו בפירושו
למשנה (נדרים פי"ג, מ"א) מוסיף: שהרי אמר הקב"ה
לאברהם (בראשית טו, יג) "כי גר יהיה זרעך בארץ לא
להם" וזה לא היה אלא זרע יעקב. והשווה הל' מלכים פ"י
ה"ז: "ויצא עשו (ממצות מילה), שהרי יצחק אמר ליעקב
ויתן-לך את ברכת אברהם לך ולזרעך - מכלל שהוא לבדו
זרעו של אברהם המחזיק בדתו ובדרכו הישרה" וכו'.

25 כב. נדר מן הערלים - אסור במולי עובדי פוכבים
ומזלות¹¹⁹, ומתיר בערלי ישראל. נדר מן המזלות -
26 אסור בערלי ישראל¹²⁰, ומתיר במולי עובדי פוכבים
ומזלות¹²¹. שאין הערלה קרויה אלא לשם עובדי
27 פוכבים ומזלות, שצאמר: פי כל הגוים ערלים¹²²;
28 ואין פונתו של זה אלא למי שהוא מצוה על המילה,
29 ולא למי שאינו מצוה עליה¹²³.

119) ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: אומות העולם.
120) כגון שמתו אחיו מחמת מילה, ואסור למול את האח
הנולד, מפני הסכנה. 121) כגון הישמעאלים, שהם מלים

1 בכל הנהרות היונקות ממנו⁹⁴, ואין צריך לומר
2 הנמשכות⁹⁵. אף על פי שנשתנה שמם, ואין קורין
3 אותן אלא נהר פלוני ובאר פלוני, ואין מלויין⁹⁶
4 אותן לשם המעין הנדר⁹⁷ - הואיל והוא עקרון⁹⁸,
5 אסור בכל⁹⁹. אבל אם נדר מנהר פלוני או ממעין¹⁰⁰
6 פלוני - אין אסור אלא בכל הנהרות הנקראות על
7 שמו¹⁰¹.

94) שהם גבוהים מהמעין. 95) ממנו ולמטה, שאנו
רואים כי מהמעין הם יורדים (ב"ח ליו"ד סי' ריז).
96) מחברים. 97) שיקרא שמו עליהם לכל הפחות כשם
לוי. 98) מקור נביעתם. 99) בכורות נה, א. האומר: מים
הבאים מנהר פרת אסורים עלי, הרי זה אסור בכל מימות
שבעולם, ש"כל הנהרות למטה משלושה נהרות (חדקל,
פישון וגיחון), ושלושה נהרות למטה מפרת". 100) ולא
נדר מהמים הבאים ממנו. 101) שם, כי אין דעתו אלא
אחר שם שהוא רגיל לקרוא לאותו מקום (רש"י).

8 יט. הנודר מיורדי הים¹⁰² - מתיר ביושבי היבשה¹⁰³.
9 מיושבי היבשה - אסור ביורדי הים, אף על פי שהן
10 מפורשים¹⁰⁴ באמצע הים הגדול; שיוירדי הים בכלל
11 יושבי היבשה¹⁰⁵. נדר מרואי חמה - אסור
12 בסומין¹⁰⁶; שלא נתפסו זה אלא למי שהחמה רואה
13 אותו¹⁰⁷. נדר משחורי הראש - אסור בקרחים¹⁰⁸
14 ובעלי שיבות¹⁰⁹, ומתיר בנשים ובקטנים¹¹⁰. ואם
15 ירפן לקרות שחורי הראש לכל - אסור בכל¹¹¹.

102) שלא יהנה מהם. 103) שאין יושבי היבשה בכלל
יורדי הים. 104) ובכת"י התימנים: מפורשים. כלומר
מופלגים מהיבשה. 105) שסופם לעלות ליבשה (משנה,
נדרים ל). ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, העלו: הנודר מיורדי
הים לאחר שלשים יום (כלומר, שלא יחול הנדר אלא לאחר
שלשים יום), וקודם שלשים יום נעשו יושבי יבשה, הרי זה
אסור בהם, שאין אנו הולכים אחרי זמן תחולת הנדר אלא
אחרי שעת אמירתו, ואז היו יורדי הים, וכדעת רבי עקיבא,
בין להקל בין להחמיר. והשווה לקמן פי"ג, הי"ז.
106) עוורים, ואע"פ שאינם רואים את החמה.
107) הואיל ולא אמר: מן הרואים, ולא הותר זה אלא בדגים
ועוברים במעי אמם, שאין החמה זורחת עליהם (נדרים ל:).
108) שהרי לא אמר: מבעלי שיער. 109) אע"פ ששערם
לבן, כבר היו שחורי ראש. 110) "שאין נקראים שחורי
ראש אלא אנשים" (משנה, שם). לפי שהאנשים פעמים
מגלים ראשם ופעמים מכסים אותו, ואי אפשר לתאר אותם,
לא כמכוסים ראש ולא כמגולים ראש, לפיכך נקראים: שחורי
ראש, שרובם של אנשים ראשם שחור, אבל נשים שאסור
להן לגלות ראשן, ולעולם ראשן מכוסה, אדם קוראן: מכוסים
ראש. והקטנים ראשם מגולה תמיד, ואדם מתאר אותם
כ"מגולי ראש" (ר"ן שם). 111) שכבר אמרנו (לעיל ה"א)
"בנדרים, הלך אחר לשון בני אדם".

16 כ. נדר משוכתי שפת¹¹² - אסור בישראל
17 ובכותיים¹¹³. נדר מעולי ירושלים - אסור בישראל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 אָסור שְׁבֻעָה יָמִים מַעַת לַעֲת. אָמַר שֶׁבַת סֶתֶם וְלֹא
21 פָּרַשׁ לֹא אַחַת וְלֹא זֶה - הָרִי סֶפֶק, וְאָסור שְׁבֻעָה
22 יָמִים מַעַת לַעֲת, וְאִם אָכַל אַחֵר שֶׁבַת - אֵינוֹ לוֹקָה,
23 כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

9) ולא אמר "היום". (10) אם דינו "כהיום" ואינו אסור
אלא עד שתחשך או דינו כ"יום אחד" ואסור מעת לעת.
(11) בעיניי שלא נפשטה, ובאסור נדר שהוא אסור תורה -
הולכים להחמיר, אבל אינו לוקה, שאין לוקים על הספק.
(12) שבוע זה. (13) שלאחריהם, שהוא גמר ימי השבוע.
וכתב הרדב"ז: אין הדברים אמורים, אלא כגון שעמד
בשעת נדרו בימי החול, אבל היה עומד בשבת ונדר שלא
ישתה יין בשבת זו אינו אסור אלא באותו יום שבת בלבד
שאינן העומד ביום השבת קורא שבת זו לשבוע הבא.
(14) אף על פי שלא עברו עדיין שבוע ימים מעת לעת.
(15) טעימת שבת אחת תיאסר עלי, וכגון שלא אסר עצמו
אלא ממין אחד, כגון יין וכדומה, כי אם אסר עצמו טעימת
כל המינים שבעולם, אין נדרו חל, שאי אפשר לו להתקיים
שבועה ימים ללא טעימה כל שהיא, והרי זה נדר שווא
שאינו חל.

24 ג. שְׁאֵנִי שׁוֹתֶה חֹדֶשׁ זֶה - אָסור בְּשֶׁאֵר יָמֵי הַחֹדֶשׁ¹⁶,
25 אָכַל בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ יִהְיֶה מִתְּרִי¹⁷, אָף עַל פִּי
26 שֶׁהִיָּה¹⁸ חֹדֶשׁ חֶסֶד¹⁹. שְׁאֵנִי טוֹעֵם חֹדֶשׁ אֶחָד - אָסור
27 שְׁלִשִׁים יוֹם גְּמוּרִים מַעַת לַעֲת. נָדַר חֹדֶשׁ סֶתֶם -
28 אָסור שְׁלִשִׁים יוֹם מַעַת לַעֲת מִסֶּפֶק.

16) של החודש השוטף. (17) שהוא נמנה עם ימי החודש
הבא. (18) החודש הבא. (19) בן עשרים ותשעה יום.
נמצא שהחודש שהוא עומד בו בשעת נדרו הוא מלא. שכן
דרך רוב החדשים אחד מלא ואחד חסר, ועושים בחודש
חסר הבא שני ימים ראש חודש, שלמעשה היום הראשון
הוא למלאות החודש שעבר, בכל זאת מותר לנודר לשנות
הואיל ובלשון בני אדם נקרא יום זה ראש חודש -
ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם. אולם לפי פירוש זה, יותר
היה נוח אילו היה כתוב: "אף על פי שהיה החודש מלא"
ולפיכך פירש ה"אור שמח" בדרך אחרת, שלפעמים יקרה,
שהמולד החדש של הירח יחול בלילה שלאחר ראש חודש,
וזה נקרא "מולד זקן" ודבר זה ייתכן רק כאשר החודש
שעבר, היה חסר, שאז החודש הבא אין לו אלא יום אחד
ראש חודש, והייתי אומר, שהנודר לא לשנות יין בחודש
חסר זה, יהיה אסור לשנות גם ביום ראש חודש הבא,
שהוא כולו שייך ללכנה הישנה, שלפני המולד, אולם מפני
שבנדרים הלך אחר לשון בני אדם והם קוראים לו: ראש
חודש, לפיכך מותר לו מראש חודש ומעלה.

29 ד. שְׁאֵנִי אוֹכֵל בְּשֶׁר שְׁנָה זֶה, אֶפְלוּ לֹא נִשְׁאַר מִן
30 הַשְּׁנָה אֶלָּא יוֹם אֶחָד²⁰ - אֵין אָסור אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם,
31 וּבְיוֹם רֹאשׁ הַשְּׁנָה מִתְּרִי. וְרֹאשׁ הַשְּׁנָה לְנִדְרִים הוּא
32 יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ תְּשֻׁרִי²¹. שְׁאֵנִי אוֹכֵל שְׁנָה אַחַת - הָרִי
33 זֶה אָסור שְׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם²². וְאִם נִתְעַבְּרָה²³
34 הַשְּׁנָה - אָסור בָּהּ וּבְעִבְרָה²⁴. שְׁאֵנִי אוֹכֵל שְׁנָה²⁵ -

את עצמם. (122) וכן נאמר (שמואל-א יז, כו): "והיה
הפלשתי הערל הזה". (123) משנה, נדרים לא, ב. ורבינו
בפירושו שם מדגיש: "שרוצה-לומר במולים: במי שמאמין
בברית מילה. וערלים: מי שאינו מאמין בברית מילה".

1 כג. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל - אָסור בְּגִרִים¹²⁴; מִן הַגֵּרִים -
2 מִתְּרִי בְּיִשְׂרָאֵל¹²⁵. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל - אָסור בְּכַהֲנִים
3 וְלִוִּים; מִן הַכַּהֲנִים וּמִן הַלְוִיִּם - מִתְּרִי בְּיִשְׂרָאֵל¹²⁶.
4 הַנּוֹדֵר מִן הַכַּהֲנִים - מִתְּרִי בְּלִוִּים; מִהַלְוִיִּם - מִתְּרִי
5 בְּכַהֲנִים¹²⁷. הַנּוֹדֵר מִכִּנְיָו - מִתְּרִי בְּכִנְיָו¹²⁸. וּבְכָל
6 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּיךָ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן דִּין הַנּוֹדֵר וְהַנִּשְׁבַּע אֶחָד
7 הוּא¹²⁹.

(124) אבל הנודר "מזרע אברהם" מותר בגרים, כי אע"פ
שהם "בני אברהם", ואומרים בתפילה: "אלקי אבותינו" -
אינם נקראים "זרע אברהם" כִּי-אם ישראל בלבד (נמוקי
יוסף בשם הריטב"א, נדרים לא). (125) תוספתא נדרים
פ"ב מ"ד, שהגרים בכלל ישראל, ואין ישראל בכלל גרים.
(126) שאין ישראל בכלל כהנים ולויים (שם). (127) שם,
אע"פ שמצינו בהרבה מקומות בכתוב, שהכהנים נקראו
לויים, ככתוב (יחזקאל מד, טו): "והכהנים הלויים בני
צדוק" (ראה חולין כד: -) בלשון בני אדם, אין הכהנים
נקראים לויים, ולא לויים כהנים, כי חלוקים הם לענין
המתנות, קריאת התורה וטומאת מת (רדב"ז). (128) בבא-
בתרא קמג, ב. (129) השווה לעיל פ"ד ה"ה, ובביאורנו.

יום ש"ק ט"ו שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק עֶשְׂרִי

(1) נדרים התלויים בזמנים שונים עד מתי נמשך זמן האיסור,
תלה נדרו במאורעות זמניים, שאין קבע לאירועם, עונת
הגשמים בלשון הנודר.

8 א. הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבַּע שְׁאֵנִי טוֹעֵם הַיּוֹם - אֵינוֹ אָסור
9 אֶלָּא עַד שֶׁתִּחַשֵּׁף². שְׁאֵנִי טוֹעֵם יוֹם אֶחָד - אָסור
10 מַעַת לַעֲת מִשְׁעַת נִדְרוֹ³. לְפִיכָף⁴, הַנּוֹדֵר שְׁאֵנִי טוֹעֵם
11 הַיּוֹם, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְּרִי⁵ מִשְׁתַּחֲשֵׁף - לֹא יֵאָכֵל⁶
12 מִשְׁתַּחֲשֵׁף עַד שִׁישְׁאֵל⁷ לְחֶכֶם; גִּזְרָה שְׁמָא יִשְׁבַּע
13 פְּעַם אַחֲרָת יוֹם אֶחָד וְיֵאָכֵל מִשְׁתַּחֲשֵׁף⁸, שֶׁהִרִי אֵין
14 כָּל הָעַם יוֹדְעִים הַפֶּרֶשׁ שֶׁבֵּין זֶה לָזֶה.

(2) שאז נגמר היום. (3) ואם עמד בשעת הנדר בחצי היום
אסור לו לטעום למחר עד חצי היום. (4) הואיל ואם נדר
"יום אחד" אסור מעת לעת. (5) מדין תורה. (6) מדברי
חכמים. (7) להתיר לו נדרו. (8) בעוד שאסור לו לאכול
מצד הדין יום שלם מעת לעת.

15 ב. נָדַר שְׁאֵנִי טוֹעֵם יוֹם⁹ - הָרִי סֶפֶק¹⁰, וְאָסור מַעַת
16 לַעֲת כְּאֹמַר יוֹם אֶחָד, וְאִם אָכַל אַחֵר שֶׁחֲשָׁכָה -
17 אֵינוֹ לוֹקָה¹¹. שְׁאֵנִי טוֹעֵם שֶׁבַת זֶה¹² - הָרִי זֶה אָסור
18 בְּשֶׁאֵר יָמֵי הַשְּׁבַת וּבְיוֹם הַשְּׁבַת¹³, וְהִרִי הוּא מִתְּרִי
19 מֵאֶחָד בְּשֶׁבַת¹⁴. שְׁאֵנִי טוֹעֵם שֶׁבַת אַחַת¹⁵ - הָרִי זֶה

ברכת השנים. (38) שאין בדעת הנודר להכניס את עצמו באיסור זמן בלתי ידוע לו ובוודאי כוונתו עד שיגיע ולא יותר.

ט. האוסר עצמו בדבר עד הקנין³⁹ - הרי אסור עד שיתחילו אנשי המקום שנדר בו להכניס בלילות⁴⁰ תאנים⁴¹. עד הקציר - עד שיתחילו העם לקצר קציר חטים, אבל לא קציר שעורים⁴². פירש ואמר: עד שיעבר הקנין - הרי זה אסור עד שיקפלו⁴³ העם רב המחצלות שבמקצה⁴⁴ שמיכשין עליהם תאנים ונעבים לעשותם גרוגרות⁴⁵ וצמוקים⁴⁶. הכל לפי מקום נדרו של נדר.

(39) זמן לקיטת תאנים, ונקרא קיץ, לפי שקוצרים אותן ביד. (40) סלים. (41) ואפילו אמר: עד שיהיה הקיץ, אינו אסור אלא עד שיתחילו להכניסם מן השדה. (42) אף על פי שקציר שעורים הוא קודם לקציר חטים, אינו נקרא קציר סתם אלא קציר חטים, לרוב חשיבותו. (43) יקפלו. (44) מקום מיוחד בחצר שמאחורי הבית לשמור בו פירות. (45) תאנים יבשות. (46) ענבים מיובשות. ואחרי שמכניסים הפירות מקפלים המחצלות לשמורן לשנה הבאה.

י. פיצד? הרי שנדר בפקעה ואסר עצמו בדבר עד הקנין, ועלה להר⁴⁷ - אינו מסתפל בקנין של מקום שהוא בו עתה אם הגיע אם לא הגיע, אלא בקנין של מקום שנדר בו, ועליו הוא סומא⁴⁸. וכן כל פיוצא בזה⁴⁹.

(47) בזמן קציצת תאנים. והדבר ידוע, שהקיץ בבקעה מקדים להגיע. (48) "הנודר עד הקיץ בגליל וירד לעמקים אף על פי שהגיע הקיץ בעמקים אסור עד שיגיע הקיץ בגליל". והוא הדין להיפך ולהקל. (49) שאם במקום נדרו הורגלו לקרוא לקציר שעורים "קציר סתם" ונדר עד הקציר אינו אסור אלא עד שיתחילו לקצור קציר שעורים.

יא. האוסר עצמו בדבר עד הגשם - הרי זה אסור עד זמן הגשמים, שהוא בארץ ישראל ראש חדש כסלו⁵⁰. הגיע זמן הגשמים - הרי זה מתר, בין ירדו גשמים בין לא ירדו. ואם ירדו גשמים משבעה עשר במרחשון⁵¹ - הרי זה מתר⁵². ואם אמר: עד הגשמים⁵³ - הרי זה אסור עד שירדו הגשמים. והוא שירדו מזמן רביעה שניה⁵⁴, שהוא בארץ ישראל ומקומות הסמוכין לה משלשה ועשרים במרחשון ואילך⁵⁵. ואם פירש ואמר: עד שיפסקו הגשמים - הרי זה אסור עד שיעבר הפסח בארץ ישראל⁵⁶. ובמקומות שהם כמותה⁵⁷.

(50) בשנה מאוחרת, אבל בשנה בכירה עונת הגשמים מתחילה ב"ז מרחשון, כמבואר בסמוך. וזה שנדר עד הגשם - משמעו, עד שיגיע זמן ירידת הגשמים ואפילו שלא ירדו בפועל וכוונתו לזמן המאוחר ביותר שהוא הרביעה השלישית שזמנה ראש חודש כסלו. (51) שזוהי עונת

1 הרי זה אסור שנה תמימה מיום ליום מספק, כמו
2 שבארנו.

(20) כגון שעמד בכ"ט באלול. (21) שדרך בני אדם לקרוא תשרי ראש השנה. (22) עד שנה אחרת באותו יום שנדר. (23) שהוסיפו לה אדר שני. (24) נמצא זה אסור בבשר שלושה עשר חודש. ואין אומרים לא הייתה דעתו אלא על שנה פשוטה שהיא י"ב חודש, כי בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ובין פשוטה ובין מעוברת נקראת שנה. (25) ולא פירש, לא אחת ולא זו.

3 ה. שאני שותה יין שבווע זה²⁶ - אסור בשאר שני
4 השבוע ובשנת השמיטה²⁷, ואינו מתר אלא מראש
5 השנה של מוצאי שביעית. שאני שותה יין שבווע
6 אחד - אסור שבע שנים גמורות מיום ליום. אמר:
7 יובל זה²⁸ - אסור בשאר שני היובל ובשנת חמישים
8 עצמה²⁹.

(26) מחזור של שמיטה, שהוא שבע שנים. (27) שהיא שייכת לשבוע העבר. כשם שיום השבת הוא סוף השבוע, כך שנת השמיטה היא סוף מחזור השמיטה שעברה. (28) שהוא מחזור של חמישים שנה. (29) ששנת החמישים נמנית ליובל שעבר ולא לשבוע הבא.

9 ו. שאני שותה יין עד ראש אדר, אם היתה שנה
10 מעברת ולא ידע שהיא מעברת כשנדר - אינו אסור
11 אלא עד ראש חדש אדר ראשון³⁰. ואם נדר עד סוף
12 אדר - הרי זה אסור עד סוף אדר שני³¹. ואם ידע
13 שהשנה מעברת ונדר עד ראש אדר - אסור עד ראש
14 אדר שני³².

(30) שלא נתכוון אלא לאדר הסמוך לשבט. (31) כי נתכוון עד סוף כל הנקרא אדר וזהו סוף אדר שני. (32) כדעת רבי מאיר שם האומר: "אדר שני - כותב אדר סתם".

ז. האוסר עצמו בדבר עד הפסח, בין שאמר 'עד פני הפסח' בין שאמר 'עד הפסח' - אינו אסור אלא עד שנגיע בלבד³³. ואם אמר: עד שיהיה הפסח³⁴ - הרי אסור עד שיצא הפסח. אמר: עד הקציר או עד הבציר, או שאמר: עד שיהיה הבציר או הקציר - אינו אסור אלא עד שנגיע.

(33) לפני הפסח. (34) משמעו: כל זמן שהוא חווה.

ח. זה הכלל: כל שזמנו קבוע³⁵ ונדר עדיו³⁶ - אין
22 אסור אלא עד שנגיע; ואם נדר עד שיהיה - הרי
23 זה אסור עד שיצא. וכל שאין לו זמן קבוע³⁷, כגון
24 זמן הקציר והבציר, בין שנדר עדיו בין שנדר עד
25 שיהיה - אינו אסור אלא עד שנגיע³⁸.

(35) שיש להמשכו זמן קבוע, כגון פסח שקבעה בו התורה שבעה ימים. (36) עד הגיע זמנו. (37) שאין להמשכו זמן קבוע כגון קציר או בציר שאין זמן קבוע למשך ימי הקציר והבציר, שלפעמים ימי הקציר מעטים ופעמים מרובים לפי

שלא תיהנה לו, הואיל ולא עבר על הכפייה הראשונה, ולא הנהה לפני הפסח.

- יג. אָמַר לָהּ: ⁷¹שְׂאִין אֶת נִהְיָת לִי עַד הַחֲגִיגָה אִם תִּלְכִּי לְבֵית אָבִיךָ עַד הַפֶּסַח - אֲסוּרָה לְהֵנֹת מִיָּד ⁷³.
 ואם הִלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח וְנִמְצָא מִהֵנָּה אוֹתָהּ ⁷⁴ - הֲרִי זֶה לֹקֶה. וְאֲסוּרָה בְּהֵנֹתוֹ עַד הַחֲגִיגָה ⁷⁵. וּמִתַּרְתּ לִילָף ⁷⁶ לְבֵית אָבִיהָ מִשְׁהִיגֵעַ הַפֶּסַח.

(71) לפני הפסח. (72) הסוכות. (73) גזירה שמא תלך לפני הפסח ונמצא עובר למפרע משום לא יחל. (74) בידיו ובהסכמתו. (75) שהרי עברה על תנאי. (76) אף על פי שעברה על תנאו והלכה לפני הפסח, אינה אסורה לילך אחרי הפסח, כי לא הדירה לילך אלא עד הפסח, ומשהגיע הפסח עבר זמן נדרו ואיננו ואין מקום למנעה לילך, שלא ינהוג חולין בנדרו בעוד שבהלכה הקודמת הדירה שלא לילך עד חג הסוכות, ואסור לו לנהוג חולין בנדרו להניחה לילך לבית אביה עד הסוכות, אף על פי שזמן תנאו הלך ונגמר.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) קטן שנדר ויודע למי נדר מאימת נדרו קיים, עד מתי האב מפיר נדרי בתו, נערה מאורסה מי מפיר נדרה, שומרת יבם ויתומה בחיי האב מי מפיר נדריהן, דרך תלמידי חכמים בהפרת נדרי בנותיהם.

- א. קָטָן בֶּן שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְקִטְנָה בַּת אֶחָת עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ נָדְרוּ, בֵּין נָדְרֵי אִסָּר ² בֵּין נָדְרֵי הַקֹּדֶשׁ ³ - בּוֹדְקִין ⁴ אוֹתָן וְשׂוֹאֲלִין אוֹתָן. אִם יוֹדְעִין לְשֵׁם מִי נָדְרוּ ⁵ וְלִשְׁם מִי הִקְדִּישׁוּ וְנִשְׁבְּעוּ - נִדְרֵיהֶן קְיָמִים וְהַקְדָּשׁ הִקְדָּשׁ; וְאִם לֹא יוֹדְעוּ - אֵין בְּנִדְרֵיהֶם וּבִדְבָרֵיהֶם כָּלוּם ⁷. וְצָרִיכִין בְּדִיקָה כָּל הַשָּׁנָה כָּלָּה ⁸, שֶׁהוּא שְׁנַת שְׁתֵּים עָשָׂרָה לְקִטְנָה, וְשְׁנַת שְׁלֹשׁ עָשָׂרָה לְקָטָן.

נקודות משיחות קודש

"קטן בן שתיים-עשרה שנה ויום אחד, וקטנה בת אחת-עשרה שנה ויום אחד, שנשבעו או נדרו בודקין ושואלין אותן... כו".
 ובהמשך כתב, שאם נבדקו בתחילת שנה זו ונמצאו יודעין ונתקיים נדון, צריכין להבדק אם נדרו שוב באותה שנה. והקשה ה'כסף משנה' מניין לרמב"ם דין זה, והלא בגמרא (נדה מה:): משמע שרק "היכא דבדקינא ולא ידעה להפלות" בודקין אותה שוב, אבל אם ידעה אין צריך לבדוק שוב. ומתיר שגירסת הרמב"ם בגמרא היתה "היכא דבדקינא וידעה" וכן תירץ הרדב"ז, אבל מפירוש המשניות רואים שהגירסא שהיתה לפני הרמב"ם היא אכן "ולא ידעה", ואס"כ 'הדרא קושיא לדוכתה' מהיכן לקח הרמב"ם שקטן וקטנה צריכין בדיקה אם יודעים לשם מי נדרו בכל פעם שידרו בתוך שנה זו.

בשנים האחרונות נדפסה 'מהדורא בתרא' של פירוש המשניות לרמב"ם, ושם אכן נדפסה הגירסא "ומצאנום

הגשמים בשנה בכירה. (52) הואיל וכבר ירדו בפועל אינם גורעים מהגיע זמן רביעה שלישית ולא ירדו, שמותר. (53) כוונתו לירידת גשמים ממש וגם שירדו מרביעה שנייה ואילך, שלשון "גשמים" משמעה רבים, ומיעוט רבים - שניים. (54) שלושה זמני רביעה הם: "הבכירה (בשנה מוקדמת) - בשבעה עשר במרחשון; הבינונית - בשלושה ועשרים בו; האפילה (המאוחרת) בראש חודש כסלו. רביעה - על שם שהמטר משכיב העפר ומרביצו. תרגום רובץ: רובע. (55) אבל אם ירדו גשמים בי"ז במרחשון עדיין אסור, הואיל ואמר: "עד הגשמים" כוונתו לרביעה שנייה כנ"ל. ובכל זאת אם לא ירדו גשמים והגיע זמן הרביעה השלישית שהא ראש חודש כסלו, הרי זה מותר, כי אין לאסרו עד שיעבור הפסח אלא אם אמר בפירוש: עד "שיפסקו הגשמים". (56) שאז פסקו הגשמים כליל. (57) שצריכים לגשמים כמו ארץ ישראל, הנודר בהם ופירש כנ"ל, הרי זה אסור עד שיעבור הפסח, למעט מצרים ובבל, שאינם צריכים למים כל כך, הנודר בהם יהיה מותר קודם לכן בהתאם לזמן פסיקתם. וכבר נתבאר לעיל הלכה ט ש"הכל לפי מקום נדרו של הנודר". וראוי להעיר, שאף על פי שלעניין נדר פוסק רבינו כרבי יוסי, שזמן רביעה ראשונה הוא בי"ז מרחשון, ולדבריו, אין שואלים את הגשמים (תפילת: "ותן טל ומטר") אלא מי"ז במרחשון.

- יב. מִי שֶׁהִדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ בְּמִרְחָשׁוֹן וְאָמַר לָהּ: שְׂאִין אֶת נִהְיָת לִי ⁵⁸ מִכָּאן ⁵⁹ וְעַד הַפֶּסַח אִם תִּלְכִּי לְבֵית אָבִיךָ מִהַיּוֹם וְעַד סְפֹת - הֲרִי זוֹ אֲסוּרָה לְהֵנֹת לוֹ מִיָּד ⁶⁰, גִּזְרָה שְׂמָא תִּלְךְ ⁶¹. וְאִם הִלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח וְהִרִי הוּא מִהֵנָּה אוֹתָהּ לִפְנֵי הַפֶּסַח - הֲרִי זֶה לֹקֶה ⁶². עֲבַר הַפֶּסַח ⁶³, אָף עַל פִּי שֶׁהִלָּךְ הִתְנַאֲיָה ⁶⁴ - הֲרִי זֶה אֲסוּר לְהִנָּח חֲלוּן בְּנִדְרוֹ ⁶⁵ וְלִהְיוֹתָה שְׂתִלָּךְ וְתִהְיֶה ⁶⁶, אֲלֹא נוֹהֵג בָּהּ אֲסוּר עַד הַחֲגִיגָה כְּמוֹ שֶׁנִּדְרָה ⁶⁷, וְאָף עַל פִּי שֶׁתִּלָּה הַנָּדָר בְּאֲסוּר זְמַן שֶׁעֲבָרָה ⁶⁸. וְכֵן כָּל מִיּוֹצֵא בָּהּ. וְאִם הִלְכָה אַחֵר הַפֶּסַח ⁶⁹ - אֵינָה אֲסוּרָה מִלְּהֵנֹת לוֹ ⁷⁰.

(58) משלי. (59) מעכשיו. (60) אף על פי שעדיין לא הלכה. (61) ונמצא בעלה עובר למפרע משום: לא יחל. (62) בעלה לוקה שהרי הדירה ועובר על נדרו אם מהנה אותה, אבל היא אינה לוקה שהרי לא נדרה כלל. (63) אחרי שהלכה לפני הפסח והינה אותה. (64) העונש שהטיל עליה שלא להנהותה לפני הפסח. (65) שהדירה לא לילך לבית אביה עד הסוכות. (66) מאחר שחילל נדרו והנהה לפני הפסח, נאסר עליו לא להניחה לילך לבית אביה עד החג, ועליו לפסוק לה כפיה שנייה, שלא ינהה אותה גם אחרי הפסח, כדי שלא תלך ויעבור על "לא יחל", כי אמצעי אחר אין בידו למנעה מהליכתה, אלא איסור הנאתו עליה, ובנדר זה, שהוא נודר עליה, יצא ידי חובתו שלא לעבור עוד על לא יחל. (67) שלא תלך. (68) איסור הנאה לפני הפסח, אין זה פוטר את נדרו, ועדיין עליו לנהוג איסור בנדרו. (69) ולא הנהה קודם הפסח, נמצא שלא עבר על נדרו, ולא חילל את תנאו. (70) אף על פי שעדיין אסורה לילך עד החג מחמת נדרו, אין מחמירים עליו לכפותה שנית

תניג, לא הקדשתי אלא למי שברא את אלה, אמר לי: צא בני, נדריך נדרים". (6) משנה במס' נדה מה: ואע"פ שאין הבן נעשה גדול עד שיהיו לו י"ג שנה ויום אחד, ואין הבת נקראת גדולה עד שתהיה בת שתיים-עשרה שנה ויום אחד, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"א? לענין נדרים גילתה תורה, שאם הגיעו לגיל זה סמוך להתבגרותם הרי הם כגדולים ונדרים קיים, שנאמר (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר", קיבלו חכמינו: שאם יודע להפלות (לפרש) לשם מי נדר נדרו קיים, אע"פ שעדיין אינו גדול לשאר מצוות שבתורה, וכמבואר בסמוך ה"ד (נזיר סב. ותמורה ב:). (7) שהרי קטנים הם (נדה שם). (8) כמבואר בסמוך ה"ב.

ב. פיצד? הרי שְנִדְרו או הקְדִישו בתחלת שְנָה זו⁹, וְשָׁאֵלוּ אוֹתָן¹⁰ וְנִמְצְאוּ יוֹדְעִין, וְנִתְקַיְּמוּ נִדְרוֹ, וְנִדְרוֹ נִדָּר אַחֵר, אֶפְלוּ בְּסוֹף שְנָה זו - צָרִיכִין בְּדִיקָה וְאַחֵר כִּפּוּ יִתְקַיְּמוּ. וְאִין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְנִמְצְאוּ יוֹדְעִין בְּתַחֲלִית הַשְנָה - אִין צָרִיכִין בְּדִיקָה; אֶלָּא בּוֹדְקִין אוֹתָן אֶת כָּל הַשְנָה הַזֶּה כְּלָה¹¹.

(9) שתיים-עשרה לקטן, ואחת-עשרה לקטנה. (10) אם ידעו לשם מי נדרו. (11) נדה שם, בקשר לשינוי במשנה "ובודקים כל שתיים-עשרה", הסבירו בגמ': שאפילו נבדקה בתחילת השנה צריכה בדיקה עד סוף השנה. וגירסת רבינו שם: "היכא דבדקנא שלשים וידעה להפלות", ולא כגירסת הספרים שלפנינו "ולא ידעה להפלות" (רדב"ז).

ג. קִדְּם הַזְמַן הַזֶּה, אִף עַל פִּי שְׁאֵמְרוּ: יוֹדְעִין אָנוּ לְשֵׁם מִי נִדְרָנוּ וְלִשְׁם מִי הִקְדָּשְנוּ - אִין נִדְרִיהֶן נִדָּר וְאִין הִקְדָּשֶׁן הִקְדָּשׁ¹². וְאַחֵר הַזְמַן הַזֶּה, שְׁנִמְצָא הַבֵּן בֶּן שָׁלֹשׁ עָשָׂרָה שְנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהִפֵּת בֵּת שְׁתֵּים עָשָׂרָה שְנָה וְיוֹם אֶחָד, אִף עַל פִּי שְׁאֵמְרוּ: אִין אָנוּ יוֹדְעִין לְשֵׁם מִי נִדְרָנוּ וְלִשְׁם מִי הִקְדָּשְנוּ - דְּכִרְיָהֶן קִימִין¹³, וְהִקְדָּשֶׁן הִקְדָּשׁ וְנִדְרִיהֶן נִדָּרִים¹⁴. וְאִף עַל פִּי שְׁלֹא הִבִּיאוּ שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת¹⁵. וְזוֹ הִיא¹⁶ עוֹנֶת נִדְרִים הָאֲמֻרָה בְּכָל מְקוֹם¹⁷.

(12) שהרי קטנים הם (משנה נדה שם). ולעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ז כתב רבינו: "קטנים שנשבעו ויודעים טעם השבועה, אע"פ שאינם חייבים כופים אותם לעמוד בדבריהם, כדי לחנכם ולאיים עליהם כדי שלא ינהגו קלות ראש בשבועה". וכן הדין בנדרים, כמבואר בשו"ע יו"ד רלג סעיף א. (13) שכבר גדולים הם ואינם נחשבים כשוטים (שאינן נדרם נדר) כי סופם לבוא לכלל דעת, ואין שוטה אלא המקרע כסותו והלך בבית הקברות וכו' (משנה נדה שם, וברש"י). (14) נמצאת הבת ממהרת להתבגר מהבן, וכן דרשו בגמרא שם: "ויבן ה' את הצלע - מלמד, שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש". ורבינו בפירושו המשנה שם מוסיף: "ושני הנקבה לעונת נדרים פחותות משני הזכר, להיות חייהן קצרים מחיי האיש ברוב". (15) "למטה בגוף, במקומות הידועים להבאת שיער" (לשון רבינו בהל' אישות, פ"ב, ה"א). ויש להעיר שדעת הרע"ב במשנה שם, שאין נדריהם קיימים אלא כשהביאו שתי

מבינים" המעידה על כך שהרמב"ם סבר לבסוף כגירסת הגמרא "...ולא ידעה להפלות".

ובכל זאת צריך להבין: מזה שב'מהדורא קמא' נקט הרמב"ם בגירסא "ולא ידעה להפלות" והיא הגירסא שהתפרסמה בתפוצות ישראל, מובן שיש מקום גם לגירסא זו, וא"כ צריך להבין מדוע חזר בו ב'מהדורא בתרא'.

ויבואר בהקדים עוד שינוי שבין שתי המהדורות, בנוסח הנפוץ שב'מהדורא קמא' כתב על בן שתיים-עשרה ובת אחת-עשרה "זו היא עונת נדרים הרמוז אליה בכל מקום, כלומר שעונת הנדרים מתחילה בשנה שלפני הגדלות ואז נדריהן נבדקין. משא"כ ב'מהדורא בתרא' כתב שעונת הנדרים היא לזכר מגיל שלוש-עשרה והלאה ולנקבה מגיל שתיים-עשרה, ועל-פי-זה יש לומר ששתי הגירסאות שב'מהדורא קמא' ו'בתרא' תלויות בשתי השיטות - מהי עונת נדרים.

לפי שיטת הרמב"ם, אין חזקה בדעת ה"קטן" כי חזקה פירושה שהדבר מוחזק שכך ישאר, אבל אצל הקטן אין דעת שכלית שאחת מתכונותיה היא שהוא בר דעת בכך שמסקנתו השכלית אינה משתנה, וכפי שרואים במוחש שאת דעתו של הקטן אפשר לשנות בנקל, ולכן פסק "ואין אומרים הוואיל ונמצאו יודעין בתחילת שנה אין צריכין בדיקה, אלא בודקין אותן כל השנה כולה". והחילוק שבין שתי הגירסאות "ולא ידעה להפלות" או "וידעה להפלות" תלוי בשתי השיטות - מהי עונת הנדרים.

הגירסא בגמרא "סד"א .. דבדקינא... ולא ידעה להפלות" מתאימה לשיטה שעונת נדרים הוא "שנת י"ב לקטנה, ושנת י"ג לקטן" כי לפי שיטה זו יש חידוש יותר גדול בדיון זה מקודמו: "בודקין אותן כל השנה" אע"פ ש"נמצאו יודעין בתחילת השנה". משא"כ לשיטה שעונת נדרים הוא אחר שתיים-עשרה לנקבה וי"ג לזכר (כמסקנת הרמב"ם), הרי שאין מקום לקס"ד שאם "בדקינא ולא ידעה להפלות" שוב לא יצטרכו לבדוק, ומכיון שזוהי עונת נדרים (ל'מהדורא בתרא') מוכרח הרמב"ם לנקוט הגירסא הלא נפוצה "סד"א.. דבדיקנא... וידעה להפלות.

(על-פי יצ"ן מלכות' החדש, ספר הפלאה סי' ז')

(2) שאסרו על עצמם לאכול דברים המותרים להם, כלשון הכתוב (במדבר ל, ג) "לאסר אסר על נפשו" וכמבואר לעיל פ"א, ה"א. (3) שחייבו עצמם בקרבן שאינם חייבים בו, כגון שאמר הקטן הרי עלי להביא קרבן עולה, וכמבואר לעיל (שם ה"ב). (4) חוקרים. (5) שהנדר צריך לידור לשם שמים, ככתוב (במדבר שם): "איש כי ידור נדר לה'". ובספרי זוטא פ' מטות ל, ד אמרו: "מעשה בתינוק אחד, שבא לפני ר' עקיבא. אמר לו: רבי! הקדשתי קרדומי. אמר לו: בני, שמא לחמה וללבנה הקדשתי, אמר לו: רבי! אל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 אַחַד נְדָרֶיהָ קִימִין? בְּשֵׁלֹא הִיְתָה בְּרִשּׁוֹת הָאֵבֶּ 26 או
13 בְּרִשּׁוֹת הַפֶּעַל; אֲכַל אִם הִיְתָה בְּרִשּׁוֹת הָאֵב, אֶפְלוּ
14 הַגְדִּילָהּ וְהָרִי הִיא נֶעְרָה 27 - אֲבִיהָ מִפֶּר 28 כָּל נְדָרֶיהָ
15 וְכָל שְׁבוּעוֹת שֶׁתִּשָּׁבַע בְּיוֹם שֶׁמָּעוּ; שְׁנֵאמַר: כָּל
16 נְדָרֶיהָ וְאֶסְרֶיהָ וְגוֹמַר, כִּי הֵנִיא אֲבִיהָ אֶתָּה וְגוֹמַר.

26 כגון שבגרה או שנשאת ונתגרשה, כמפורש לקמן
הכ"ה. (27 מפורש בסמוך. 28) משהביאה שתי שערות
והיא בת שתיים-עשרה שנה, תקרא נערה עד ששה חדשים
גמורים, ומתחילת יום תשלום הששה חדשים ומעלה,
תיקרא בוגרת (הל' אישות פ"ב, ה"ב).

17 ז. וְעַד מָתִי אֲבִיהָ מִפֶּר? עַד שֶׁתִּכְבֵּר 29. בְּגֵרָה - אֵינוֹ
18 מִפֶּר לָהּ 30, וְהָרִי כָּל נְדָרֶיהָ וְשְׁבוּעוֹתֶיהָ כִּנְדָר אֶלְמָנָה
19 וְגִרוּשָׁה, שְׁנֵאמַר בָּהֶן: כָּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ
20 וְגוֹמַר.

29 משנה בנדרים ע. ככתוב (במדבר ל, יז) "בנעוריה בית
אביה" בנעוריה - ולא בבגרותה (רש"י שם). (30) יקום
עליה.

21 ח. וּמֵאִמָּתִי מִפֶּר הַפֶּעַל נְדָרִי אֲשֶׁתּוֹ וְשְׁבוּעוֹתֶיהָ?
22 מִשְׁתַּכְנֵס לַחֲפָה 31. וְהוּא מִפֶּר לְעוֹלָם עַד שֶׁיִּגְרַשְׁנָה
23 וְיִגְיַע הַגֵּט לִידָה 32. הִיְתָה מְגֵרֶשֶׁת מִסְּפָק 33 - לֹא יָפַר
24 לָהּ 34. נִתֵּן לָהּ גֵּט עַל תְּנֵא 35 או לְאַחַר זְמַן 36 - לֹא
25 יָפַר בְּיָמִים שְׁבִינִתִּים 37. וְכֵן מִי שֶׁשָּׁמְעָה שְׁמַת פֶּעַלָּה
26 וְנִשְׁאֵת וְהָרִי פֶעַלָּה קִיָּם 38 וְכִינִיאָה בָּהּ 39 - אֵין הַפֶּעַל
27 הָרָאוּשׁוֹן וְלֹא הָאֲחֵרוֹן מִפֶּרִין נְדָרֶיהָ 40. הִיְתָה מַחֲיִבִּי
28 לְאוֹיִן 41, וְאֵין צָרִיף לוֹמַר מַחֲיִבִּי 42 עֲשֵׂה, וְהִפֵּר נְדָרֶיהָ
29 - הָרִי אֵלּוֹ מוֹפְרִין 43.

31 שיביאנה לתוך ביתו, ויטיח עמה, ויחוד זה הוא
הנקרא כניסה לחופה (הל' אישות פ"י, ה"א). וכן שנינו
במשנה (נדרים עג): "אין הבעל מיפר עד שתיכנס לרשותו",
כמפורש בתורה (במדבר ל, יא-יג) "ואם בית אישה נדרה...
אישה הפרם". (32) שאם שלחו בידי שליח ועדיין לא
הגיע הגט לידה, יכול עוד בעלה להפר לה (ש"ך ליו"ד רלד
ס"ק ו). (33) כגון שזרק לה גט ברשות הרבים, ספק קרוב
לו ספק קרוב לה. כמבואר בהל' גירושין פ"ה, הי"ג.
(34) ממשמעות הברייתא בגיטין עד. כדעת החכמים שם,
האומרים: "מגורשת ואינה מגורשת". והרדב"ז מנמק: כיון
שנתן לה גט, לא איכפת לו אם תתגנה ואינו יכול להפר,
כשם שאינו יכול להפר כל נדר שאין בו עינוי נפש, כמבואר
לקמן פ"ב, ה"א. (35) כשיתקיים התנאי תהיה מגורשת,
ועדיין לא נתקיים. ראה הל' גירושין פ"ח, ה"א.
(36) שאמר לה: הרי זה גיטך, ולא תתגרשי בו אלא לאחר
שלושים יום. (37) שבין נתינת הגט לתחולתו הסופית
(גיטין עד.). (38) שבעלה הראשון בא חי לפנינו ודינה
לצאת מזה ומה, כמבואר בהל' גירושין פ"י, ה"ה.
(39) כגון שנשאת לאחר, ונמצא גיטה מבעלה הראשון בטל
(שם ה"ז). (40) משנה ביבמות פז: ובגמרא שם צ: פירשו
הטעם, שכל עיקר הפרת נדרים ע"י הבעל אינו אלא כדי

שערות, וכמשמעות לשון הגמרא שם: "אם לא הביא שתי
שערות, קטן הוא" וכן היא דעת רבינו בפירושו למשנה שם,
האומר: "אם יביאו שתי שערות, עדיין קטנים הם". ונראה,
שלא נכתוב רבינו שם אלא לעניין עונש, שאין הנודר לוקה
על חילול נדרו עד שיביא שתי שערות, וכמבואר בדבריו
שם, אבל לעניין תחולת נדרו הרי הוא קיים, אע"פ שלא
הביא שתי שערות (מרכבת המשנה). ורבינו נמשך בזה
אחרי בעל הלכות גדולות בהלכות מיאון. (16) מוסב גם
על קטן בן שתיים-עשרה, וקטנה בת אחת-עשרה, הנזכרים
לעיל ה"א. (17) בגיטין סה. ויבמות קה: ורש"י פירש שם:
"עונת נדרים, שנה אחת לפני נעוריה נדרים נבדקים" וכו'.
משמע מדבריו, שאין המונח "עונת נדרים" אמור, אלא
כשלא הגיעה לשנות גדולתה. אבל משהגיעה לשנת י"ב
נדרה קיים כשאר הגדולות, ולא מטעם "עונת נדרים"
מיוחדת.

1 ד. הוֹאִיל 18 וְהִגְיַעוּ לְשֵׁנִי הַגְדוּלִים - נְדָרֶיהָ קִימִין,
2 אָף עַל כִּי שֵׁלֹא הִבִּיאוּ סִימָנִין וְעַדִּין לֹא נֶעְשׂוּ
3 גְדוּלִים לְכָל דָּבָר. וְדָבָר זֶה מְדַבְּרֵי תוֹרָה, שֶׁהַמִּפְלֵא 19
4 הַסְמוּךְ לְאִישׁ 20 הִקְדִּישׁוּ 21 הַקֹּדֶשׁ וְנִדְרָו נִדְרָו 22. אָף עַל
5 כִּי שֶׁנְדָרֶיהָ קִימִין, אִם חָלְלוּ נִדְרָן או נִשְׁבָּעוּ
6 וְהִחֲלִיפוּ - אֵינָן לֹקִין, עַד שֶׁיִּגְדִּילוּ וְיִבִּיאוּ שְׁתֵּי
7 שְׁעָרוֹת 23.

18 בדפוס רומי, ר"מ וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת
הלכה. אלא מחובר עם דברי ההלכה הקודמת, המתחילה
במילים: וזו היא עונת נדרים וכו'. (19) מי שהגיע לפרק
זמן הראוי להפלות ולפרש לשם מי נודרים, מלשון הכתוב
(ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר". וזה במלאות י"ג לבן
וי"ב לבת, אע"פ שאינו יודע עדיין להפלות. (20) סמוך
לכלל גדול, שעדיין לא הביא שתי שערות. (21) בדפוס
ר"מ: הקדשו הקדש. (22) נדה מו. "איש כי יפליא - מה
תלמוד לומר איש? לרבות בן י"ג שנה, שאע"פ שאינו יודע
להפליא, נדריו קיימים". ורש"י שם מפרש: מופלא - יודע
לפרוש לשם מי נדר, סמוך לאיש - שהוא סמוך לבוא לכלל
גדול, שנה אחת קודם זמן שהוא ראוי להביא שערות,
בתינוקות - כל שנת י"ב, ובתינוק - כל שנת י"ג. והשוה
לקמן הל' ערכין פ"א, ה"ט. (23) כי אינם נעשים גדולים
לענין עונשים עד שיגדלו ויביאו שתי שערות, וכמבואר
בנדה מו:.

8 ה. הִקְדִּישׁוּ וְכֹא הַגְדוּל וְנִהְיָה מִן הַקֹּדֶשׁ שֶׁהִקְדִּישׁוּ
9 - לֹקָה 24, מִשּׁוֹם שֶׁנְדָרֶיהֶם נִדְרִים מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ
10 שְׁבָאֲרֵינוּ 25.

24 שם, כדין כל הנהנה מן ההקדש בזדון שלוקה ומשלם
מה שפגם, כמבואר בהל' מעילה פ"א ה"ג, ואזהרתו מ"לא
תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" (דברים יב,
יז) - קיבלו חכמינו שזוהי אזהרה לנהנה מן הקדשים,
כמבואר שם. (25) בהלכה הקודמת, שהמופלא הסמוך
לאיש הקדישו הקדש מדין תורה. וראה נזיר כט:.

11 ו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁבַת שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ט"ו שבט - ספר הפלאה - הלכות נדרים קצא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אביה, ואפילו מת האב ולא נשאר לה אלא בית אביה (ר"ן שם). (51) ובכת"י התימנים: "אחר מותו, אין הבעל מיפר נדרי רשתו עד שתכנס לחופה" וראה להלן ה"כ, שאין הבעל מיפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת.

יא. נַעֲרָה אֲרוּסָה⁵² שְׁנָדְרָה, וְשָׁמַע אַבִּיהָ וְלֹא שָׁמַע אֲרוּסָהּ, וְנִתְּגַרְשָׁה בּוֹ בַּיּוֹם, וְנִתְּאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם⁵³, אָפְלוּ לְמֵאָה - אַבִּיהָ וּבַעֲלָהּ הָאֲחֵרוֹן מִפְּרִין נְדָרֶיהָ שְׁנָדְרָה בְּפָנֵי אָרוּס רֵאשׁוֹן; מִפְּנֵי שְׁלֹא יִצְאָתָה לְרִשּׁוֹת עֲצָמָה שְׁעָה אַחַת, שְׁעָדִין הִיא בְּרִשּׁוֹת הָאָב, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נַעֲרָה⁵⁴.

(52) ואילו לא נתארסה, אביה לבדה היה מיפר לה ביום שמעו, כמבואר לעיל אות מז. (53) כי אם נתארסה למחר, אין האב יכול להפר למחרת יום שמעו. וראה לקמן פ"ב, ה"ז. (54) וגם לא נישאה לאחר (נדריים עב). וכל זה כשלא שמע הארוס הראשון את נדרה, אבל שמע ארוסה ונתגרשה, אין האב יכול להפר אפילו בשותפתו הארוס האחרון. כי אם גירשה הארוס אחר ששמע ולא היפר לה, הרי הוא כאילו הקים לה נדרה, ומשהקים לה ארוסה אין הפרת אביה מועילה כלום, וכמבואר להלן ה"ז. ואם לא גירשה הארוס הראשון אלא מת, אפילו שמע את נדרה לפני מותו ושחק, יכול אביה לבדו להפר לה, כמבואר להלן ה"ט. ואם נתארסה בו ביום, אביה וארוסה האחרון מפירים נדרה, כמבואר בנדריים עא. שנאמר "ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה" אפילו נדרים שנראו לארוס ראשון, יכולים אביה וארוסה האחרון להפר לה (כסף-משנה).

יב. אָכַל הָאִשָּׁה הַנְּשׁוּאָה שְׁנָדְרָה וְלֹא הִפָּר לָהּ בַּעֲלָהּ, וְגִרְשָׁה בּוֹ בַּיּוֹם, וְהִחְזִירָהּ בּוֹ בַּיּוֹם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּר⁵⁵; שֶׁהִרִי יִצְאָתָה לְרִשּׁוֹת עֲצָמָה אַחֵר שְׁנָדְרָה⁵⁶. אָף עַל פִּי שְׁנָדְרָה בְּרִשּׁוֹת וְהִיא עֲתָה בְּרִשּׁוֹתוֹ, הוֹאִיל וְיִצְאָתָה לְרִשּׁוֹת עֲצָמָה בִּינְתָיִם - נִתְקַיְּמוּ נְדָרֶיהָ⁵⁷.

(55) ואפילו אם תאמר גירושין כשתיקה הם (ראה להלן ה"ז) - מכיון שיצאה לרשות עצמה שעה אחת, אינו יכול להפר. (56) וגם אביה אינו יכול להפר, שמשנישאה בפעם הראשונה יצאה מרשותו (משנה בנדריים פט. וכפי שהוסברה בגמרא שם עב). (57) ואין הבעל מיפר נדריה שקדמו לנישואיו (כסף-משנה).

יג. נַעֲרָה מְאֻרָּסָה שְׁנָדְרָה, וְלֹא שָׁמַע אַבִּיהָ וְלֹא בַּעֲלָהּ, וְנִתְּגַרְשָׁה וְנִתְּאָרְסָה לְאַחֲרִים, אָפְלוּ לְאַחֵר פְּמָה יָמִים, כְּשִׁישָׁמַע הָאָב וּבַעֲלָהּ הָאֲחֵרוֹן - מִפְּרִין נְדָרֶיהָ שְׁנָדְרָה בְּפָנֵי אָרוּס הָרֵאשׁוֹן, הוֹאִיל וְלֹא שָׁמַע אוֹתָם הָאָרוּס הָרֵאשׁוֹן⁵⁸.

(58) אין הגירושין נידונים כהיקם הנדר, שהרי לא ידע שיש לו להפר, והואיל וגם אביה לא שמע, יכולים להפר לה כשישמעו אפילו לאחר כמה ימים, כדברי הש"ס נדריים עב. אם לא שמע: "אפילו לאחר מאה ימים נמי" (אור שמח, וכבר קדמו בביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק מה), אבל אם

שלא תתנגדה על בעלה, ובמקרה זה תתנגדה ותתנגדה. (41) כגון גרושה לכהן, ושאר חברותיה המנויות בה' אישות פ"א, ה"ז. (42) כגון בעולה לכהן גדול, או מצרי ואדומי דור ראשון ודור שני (שם ה"ח) ובכל אלה הקידושין תופסין, בניגוד לחייבי כריתות שאין קידושין תופסין בהן ואינן נקראות אשתו, ראה הל' אישות פ"ד, ה"ב, וי"ד. (43) תוספתא יבמות פ"ב, ה"ג. וכן אמרו ב"ספרי זוטא" מטות יד "אישה יקימנו ואישה יפרנו, מה תלמוד לומר? לרבות אלמנה לכהן גדול, גרושה... לכהן הדיוט" וכו'. והשווה דברי התוספות ביבמות פט: דיבור-המתחיל כיון דלא ירתי, בסוף הדיבור שם. אבל ב"שניות" אע"פ שאין איסורן אלא מדברי סופרים (הל' אישות פ"א, ה"ו) אמרו בתוספתא שם: "אינן כאשתו לכל דבר, אין לה כתובה... ואין (בעלה) זכאי לא במציאתה... ולא בהפרת נדריה". והטעם, כי חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, ולפיכך ה"שניות" אין להן דין אישות כלל, ואפילו היפר לה בדיעבד, אין נדרה מופר, כדין חייבי כריתות.

ט. נַעֲרָה מְאֻרָּסָה⁴⁴ - אֵין מִפָּר נְדָרֶיהָ אֲלֹא הָאָב עַם הַבַּעַל⁴⁵ בְּאֶחָד. וְאִם הִפָּר הָאֶחָד לְבָדוֹ - אֵינוֹ מוֹפָר⁴⁶. הִפָּר הַבַּעַל לְבָדוֹ, וְעִבְרָה עַל נְדָרָה קִדְּם שִׁיפָּר הָאָב - אֵינָה לּוֹקָה⁴⁷.

(44) שנתקדשה ועדיין לא נכנסה לחופה. (45) הארוס. (46) משנה בנדריים סז. ובגמרא שם סח. אמרו: "בין איש לאשתו בין אב לבתו (במדבר ל, יז) - מכאן לנערה מאורסה שאביה ובעלה מפירים נדריה" ומפרש הרא"ש שם: משמע להם, שבאשה אחת הכתוב מדבר, שרשות האב והבעל שולטים עליה, ושניהם כאחד מפירים, ששניהם שותפים בה, ובנערה הכתוב מדבר, כמודגש בסוף הפסוק: "בנעוריה בית אביה". והשווה פירוש המשנה לרבינו שם. (47) שם סח. שהבעל מקליש הנדר, ומסיר חצי האיסור מכל הנדר, ולא נשאר הנדר חמור ככתחילה. וכן מסקנת הסוגיא שם סט. על-פי בית הלל, וכתב הר"ן שם סח. הוא-הדין אם היפר האב לבדו ועברה על נדרה, אינה לוקה.

י. מֵת הָאָרוּס - חֲזָרָה לְרִשּׁוֹת אַבִּיהָ. וְכָל שְׁתָּדֵר⁴⁸ - הָאָב מִפָּר כְּשֶׁהָיָה קִדְּם שְׁתָּתְאָרְסוֹ⁴⁹. מֵת הָאָב אַחֵר שְׁתָּתְאָרְסָה, וְנִדְרָה אַחֵר מוֹתוֹ - אֵין הַבַּעַל מִפָּר⁵⁰; שֶׁאֵין הַבַּעַל מִפָּר נְדָרֵי אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכַּנַּס לַחֲפָה⁵¹.

(48) לאחר מות הארוס. (49) כמבואר לעיל ה"ו. והוא-הדין אפילו נדרה קודם שמת הארוס ושמע הארוס ושחק, ומת בו ביום, נתרוקנה רשות לאב ויכול להפר לבדו, כמבואר להלן ה"ט. והטעם מבואר בנדריים ע. שנאמר (במדבר ל, ז) "ואם היו תהיה לאיש" שתי הוויות (קידושין) במשמע, השווה קודמי הויה שניה, לראשונה, כשם שלפני האירוסין הראשונים האב מיפר לבדו, אף קודמי האירוסין השניים, כשמת הארוס הראשון, האב מיפר לבדו, ואפילו נדרים שנראו לארוס הראשון, כמבואר שם. (50) "שאין הארוס מיפר אלא בשותפות" = האב (להלן ה"ח). ובנדריים ע. אמרו: "מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל", שנאמר: בנעוריה בית אביה, כל זמן שהיא נערה - לא תצא מרשות

חזרה. נתרוקנה = כאדם המריק שקו ונותן לחברו כל מה שבתוכו, כן הבעל נשאר ריק והוריש לאב כל זכות שהיתה לו בה (רא"ש לנדרים סח.). (71) ברייתא נדרים סח. (72) אפילו לבדו, הואיל ושמע לפני שמת הארוס (ביאור הגר"א ליו"ד רלד ס"ק לא). אבל בהלכה הקודמת, כשלא שמע האב לאחר מות הארוס אינו יכול להפר לבדו, הואיל ולא היה נדר זה ראוי להפרה בחיי הארוס, אין בו כדי להוריש זכותו לאב (ע"פ הרא"ש, שם סח:). (73) אישר. (74) גילה דעתו שאינו רוצה בהפרתו, ונוח לו בנדרה, שהרי אי-אפשר להפר אלא ביום שמעו, ומכיון שעבר היום ולא היפר - זהו קיומו. (75) שהרי קיימו הארוס, ואין הפרת האב מועילה במקום הקמת הארוס (נדרים סח:). ואפילו היפר האב אתמול ביום שמעו, אין הפרתו מועילה, לאחר שהתבררה הקמת הארוס ע"י שתקתו עד סוף היום.

15 יז. גִּרְשָׁה הָאָרוֹס אַחֵר שִׁשְׁמַע - הֲרִי זֶה סֶפֶק אִם
16 הַגְּרוּשִׁין פְּשִׁתִּיקָה וְיִפֵּר הָאֵב עִם הַפֶּעַל הָאֲחֵרוֹן
17 שִׁינְאָרְס בּוֹ בַּיּוֹם⁷⁶, אוּ הַגְּרוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁקִּיָּם אָרוֹס
18 רִאשׁוֹן⁷⁷, שֶׁפֶּכֶר נִתְקַיְּמוּ הַנְּדָרִים⁷⁸.

(76) או לבדו, כשלא תתארס בו ביום, שהרי נתרוקנה רשות האב (לחם-משנה). (77) מכיון שידוע הארוס שלא יוכל להפר לה אחר הגירושין, ולא היפר קודם הגירושין, הרי זה כאילו קיים (נדרים עא: ובר"ן). (78) ואין הפרת האב מועילה במקום קיום הארוס, ומתוך שבעיה זו לא נפשטה בגמרא שם, הרי זה ספק תורה והולכים בו להחמיר, ואפילו החזירה הארוס בו ביום אין האב יכול להפר עמו, מכח ספק זה, כמבואר בגמרא שם. וכל זה כששמע ואח"כ גירשה, אבל גירשה ואח"כ שמע, מבואר דינה לעיל הי"ג.

19 יח. שִׁמַּע⁷⁹ הָאֵב וְהִפֵּר לָהּ וּמַת הָאֵב, וְאַחֵר כֶּן שִׁמַּע
20 הַפֶּעַל, אֶפְלוּ שִׁמַּע הַפֶּעַל קִדְּם שְׁיִמּוֹת הָאֵב⁸⁰ - לֹא
21 נִתְרוֹקְנָה רְשׁוֹת לַפֶּעַל, וְאִינּוּ יָכוֹל לְהִפֵּר לְעוֹלָם אַחֵר
22 מוֹת הָאֵב; שֶׁאֵין הָאָרוֹס מִפֵּר אֶלָּא בְּשִׁתְּפוֹת⁸¹.

(79) בהיותה ארוסה. (80) ולא הספיק להפר, אע"פ שהיה ראוי להפר באותה שעה. (81) עם האב ובחיי (שם סח:). ומכיון שמת האב בטלה הפרתו, ולא נתרוקנה רשות לבעל, שנאמר: "בנעוריה בית אביה" - בית אביה, אע"פ שאביה אינו קיים (שם ע:). אבל משנכנסה לחופה, בעלה מיפר נדריה שתדור אחר כך, ואפילו היא נערה, כמבואר לעיל ה"ח, שהנישואין מוציאים מרשות האב.

23 יט. שִׁמַּע אָרוֹס וְהִפֵּר לָהּ וּמַת, וְאַחֵר כֶּן שִׁמַּע
24 הָאֵב⁸²; אוּ שִׁשְׁמַע הָאֵב וְהִפֵּר⁸³ לָהּ, וּמַת הַפֶּעַל קִדְּם
25 שִׁשְׁמַע⁸⁴ - אֵין הָאֵב לְבַדּוֹ יָכוֹל לְהִפֵּר נְדָרִים אֵלוּ,
26 שֶׁנִּרְאוּ לְאָרוֹס רִאשׁוֹן⁸⁵, אֶלָּא בְּשִׁתְּפוֹת אָרוֹס
27 הָאֲחֵרוֹן⁸⁶, אִם נִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם⁸⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁸⁸.

(82) מבואר לעיל הט"ו. (83) ועם הפרתו החליש את הנדר, ואפילו חלקו של הבעל נגרע על ידי כך. (84) ואין צורך לומר אם שמע ואח"כ מת, שבדודאי יכול הוא להורישו לארוס השני, וכמבואר לעיל אות ס. (85) נדרים עא. כיון שנחלשו עם הפרת האב, אין בהם כדי להתפיסם ולהורישם

שמע האב כשנדרה, לא יוכל להפר לה לאחר כמה ימים. שאין הפרה אלא ביום שמיעה, וכמבואר לקמן פי"ב, הט"ו.

1 יד. נַעֲרָה מֵאֲרֶסָה שֶׁנִּדְרָה, וְשִׁמַּע אָבִיהָ לְבַדּוֹ וְהִפֵּר
2 לָהּ⁵⁹, וּמַת הָאָרוֹס קִדְּם שִׁשְׁמַע⁶⁰, וְנִתְאָרְסָה בּוֹ
3 בַּיּוֹם⁶¹, אֶפְלוּ לְמַעַה - אָבִיהָ וְאֲרוֹסָה הָאֲחֵרוֹן מִפְּרִין
4 נְדָרֶיהָ⁶² שֶׁנִּדְרָה בְּפָנֵי אָרוֹס רִאשׁוֹן, שְׁמַת קִדְּם
5 שִׁשְׁמַע⁶³.

(59) החליש את הנדר כולו, כמבואר בביאורנו לעיל ה"ט, ואפילו חלקו של הארוס נגרע ע"י כך. (60) נמצא שחלקו של הארוס קלוש מאד, עד שאינו ראוי להורישו לאביה, שהרי לא שמע כלל על הנדר. (61) כי אם תתארס למחר, לא יוכל האב להפר עם הארוס האחרון, שאין הבעל מיפר אלא ביום שמוע האב, וכמבואר לקמן פי"ב, הי"ז. (62) נדרים עא. אבל האב לבדו אינו יכול להפר, אפילו אם לא נתארסה כלל. ואין אומרים בזה: "מת הבעל נתרוקנה רשות לאב", כי הואיל וקדם האב והפר בחיי הבעל, נחלשה זכות הבעל ואינה חשובה להורישו לאב, כמבואר שם סט. על-פי בית-הלל. אבל כשישנו ארוס שני, הרי הוא ממלא מקום הארוס הראשון, וכאילו הראשון קיים (ר"ן שם עא. וכן ברדב"ז). (63) ואין צורך לומר אם מת הארוס לאחר ששמע ושתק, שלא נחלש כל-כך חלק הארוס וכדאי הוא להורישו לאב ולארוס האחרון שיפרוהו (לחם-משנה לעיל הי"א).

6 טו. שִׁמַּע אָרוֹס רִאשׁוֹן וְהִפֵּר וּמַת⁶⁴, וְאַחֵר כֶּן שִׁמַּע
7 הָאֵב, וְנִתְאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם⁶⁵ - אָבִיהָ עִם הָאָרוֹס
8 הָאֲחֵרוֹן⁶⁶ מִפְּרִין נְדָרֶיהָ.

(64) נתבטלה הפרת הבעל, כיון שלא נגמרה כל ההפרה בימיו. (65) כי אם נתארסה למחר, אין האב ששמע הנדר היום יכול להפר לה מחר, כי אין הפרה אלא ביום שמיעה, אבל אילו לא שמע אביה עד למחר, אזי אפילו התארסה למחר, אביה עם הארוס האחרון מפירים נדריה (רדב"ז). (66) אבל האב לבדו אינו יכול להפר נדריה, כמבואר להלן הי"ט בדברי רבינו. ומקורו בדברי בית-הלל (נדרים עא). שאמרו: "אין יכול להפר". וסובר רבינו שאינו יכול להפר לבדו. שאחרי שהופר ע"י הבעל, הוקלש הנדר, ואין האב יכול לירשו, שמרוב קלישותו לא תפסה בו זכיה. אבל עם ארוס שני הוא מיפר, שרואים את השני כממלא מקום הראשון וכאילו הוא חי, כאמור לעיל אות נט. וכן נראה מדברי ביאור הגר"א יו"ד רלד ס"ק ל.

9 טז. שִׁמַּע אָבִיהָ וְלֹא שִׁמַּע הָאָרוֹס, וּמַת בּוֹ בַּיּוֹם
10 הָאָרוֹס, אוּ שִׁשְׁמַע גַּם הָאָרוֹס וְהִפֵּר⁶⁷ אוּ שִׁשְׁתַּק⁶⁸
11 וּמַת בּוֹ בַּיּוֹם⁶⁹ - נִתְרוֹקְנָה⁷⁰ רְשׁוֹת לְאָב⁷¹, וְהָאֵב יָכוֹל
12 לְהִפֵּר⁷². שִׁמַּע הָאָרוֹס וְקִיָּם⁷³ וּמַת בּוֹ בַּיּוֹם, אוּ
13 שִׁשְׁמַע וְשִׁתַּק וּמַת בַּיּוֹם שֶׁלְאַחֲרָיו⁷⁴ - אֵין הָאֵב יָכוֹל
14 לְהִפֵּר⁷⁵.

(67) בו ביום. (68) לא היפר ולא קיים. (69) ולא הספיק לגלות דעתו עד שמת. ויתכן, אילו היה קיים היה מפר לה באותו יום, אלא שמיתתו גרמה לו. (70) בכת"י התימנים:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ט"ו שבט - ספר הפלאה - הלכות נדרים קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

104) לעיל ה"כ. וכן אם נדרה עכשיו וגירשה והחזירה אין לה הפרה, כמבואר לעיל ה"ב. וראה כתובות מט. "הרי שמסר האב לשלוחי הבעל... ונתארמלה בדרך או נתגרשה... כיון שיצאתה שעה אחת מרשות אביה, שוב אינו יכול להפרי" כלומר, לא נתרוקנה רשות לאב, וכפירוש התוספות שם.

18 כג. שומרת יבם¹⁰⁵, אפילו עשה בה יבמה מאמר¹⁰⁶,
19 ואפילו יבם אחד ליבמה אחת¹⁰⁷ - אינו מפר נדרי
20 יבמתו עד שיבוא עליה¹⁰⁸.

105) אשה שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה לאחיו להתייבם. (106) "מדברי סופרים, שלא יבוא היבם על יבמתו עד שיקדש אותה בפני שני עדים בפרוטה... וזהו הנקרא מאמר" (לשון רבינו בהל' יבום פ"ב, ה"א). (107) שאין שם אחים אחרים אלא יבם זה, וכן אין שם נשים אחרות להתייבם אלא זו, באופן שהיא זקוקה בהחלט ליבם זה. (108) משנה נדרים עד. וכדעת רבי עקיבא "שאיין היבמה גמורה ליבם (שזר הבא עליה יתחייב מיתה) כשם שהארוסה גמורה לאישה" (שהבא על ארוסת רעהו, חייב מיתה), ואין אני קורא בה: "ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר את נדרה", שאין זה אישה. ואשר למאמר - מבואר בסמוך בהלכה הבאה.

21 כד. היתה יבמתו נערה מארסה לאחיו¹⁰⁹ ואביה קים
22 - אין היבם ואביה מפריש נדריה פאחת¹¹⁰, אלא
23 האב לבדו הוא שמפר כל שתדרי¹¹¹. ואפילו עשה בה
24 היבם מאמר - אינה פנערה מארסה; שאין המאמר
25 קונה ביבמה קנני גמור¹¹², כמו שפארנו¹¹³.

109) המת, שלא הספיק לכנסה לחופה. (110) כדין נערה המאורסה. (111) שהרי מת הארוס וחזרה לרשות אביה לגמרי, וכמבואר לעיל ה"י. ואע"פ שהיבם קיים, מתוך שלא קנאה עדיין קנין גמור, הרי זה כמי שאינו, ונתרוקנה רשות לאביה. תדע, שבמשנה שם לא הזכירו שלא יכול אביה להפר לה (כסף-משנה). וראה בר"ן שם עה. דיבור-המתחיל כשם, שנשפט בזה. וכל זה כשהיתה מאורסה לאחיו, אבל היתה נשואה לאחיו ומת, שכבר יצאה לגמרי מרשות אביה, אינה חוזרת לרשותו לעולם ואפילו היא נערה, כמבואר בסמוך הכ"ה. (112) ליורשה או להפר נדריה, או לפטרה אח"כ בגט חליצה, שאין קנין ביבמה מן התורה אלא בבאה. (113) בהל' יבום פ"ב ה"א. וראה ברש"י ליבמות נב. "שהרי אין קידושין תופסין באשת אח, והתורה לא היתירה לו ליעשות כאשר נכרית אלא כסדר המצוות, וביאה כתבה בה רחמנא".

26 כה. נערה שהשיאה אביה¹¹⁴ ונתאלמנה או
27 נתגרשה מן הנשואין - הרי זו פיתומה פתוי
28 האב¹¹⁵, ואין אביה מפר נדריה ואף על פי
29 שעדיין היא נערה¹¹⁶.

114) יצאה מרשות אביה לגמרי. (115) ואינה חוזרת לרשות אביה להפרת נדריה. (116) משנה בנדרים פט: ובגמרא שם. והשווה הל' אישות פ"ג ה"ב: "וכן אם

לאב, ולפיכך אין אומרים כאן: "נתרוקנה רשות לאב". (86) שם. הארוס האחרון נידון כממלא מקום הראשון. וכמבואר לעיל ה"ד. (87) כי אם נתארסה למחר, לא יוכל אביה להצטרף עם הארוס להפר, שצריכה להיות כל ההפרה ביום שמיעה אחיד, ואיך תצטרף הפרת הארוס היום עם הפרת האב אתמול, ראה לקמן פ"ב, ה"ז, ואפילו שמע האב אתמול ושחק, לא יוכל להפר היום, שאין הפרה אלא ביום שמיעה (רדב"ז). (88) לעיל ה"ד והט"ו.

1 כ. נדרה והפר לה אביה לבדו, ולא שמע הארוס
2 עד שונכסה לרשותו⁸⁹ - אינו יכול להפר; שאין
3 הבעל מפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת, אלא קדם
4 שתפגס לרשותו הוא שמפר בשתפות האב⁹⁰.
5 לפיכך⁹¹ היה דרך תלמידי חכמים, עד שלא תצא
6 בתו מרשותו אומר לה: כל נדרים⁹² שנדרת בתוך
7 ביתי הרי הן מופרין.

(89) לחופה ונשאת לו. (90) ומשנשאת כבר יצאה מרשות אביה, ואינו מיפר לה אלא מה שתידור מנישואין ואילך, כמבואר לעיל ה"ח. (91) הואיל ולא תועיל לה הפרה לאחר נשואיה, משיצאה מרשות אביה. (92) אפילו אלה שלא שמעתי עליהם כלל, וכמבואר בסמוך הכ"א.

8 כא. וכן⁹³ הבעל⁹⁴, עד שלא תפגס לרשותו אומר
9 לה⁹⁵: כל נדרים שנדרת משארסתיך עד שלא תפגסי
10 בתוך ביתי הרי הן מופרין⁹⁶. שהבעל מפר נדרי
11 אשתו אף על פי שלא שמע אותם⁹⁷.

(93) בכת"י התימנים אין כאן התחלת הלכה, והכל מחובר להלכה הקודמת, ובצדק, שהרי בלי הפרת הבעל אין תקנה לנדריה. (94) כשהוא ת"ח. (95) דרכו לומר. א"כ מה שכתב רבינו: "דרך תלמידי חכמים" מוסב גם על אביה וגם על בעלה. (96) משנה נדרים עב: (97) וכן האב, כמבואר בסוגיית הגמרא שם. גם ממה שאמרו שם עג. "אם תמצא לומר בכל מיפר בלא שמיעה" וכו' משמע שכן היא ההלכה, כשיטת הגאונים, שכל מקום שאמרו: אם תמצא לומר וכו' סימן שכן ההלכה, (רדב"ז). וראה לקמן פ"ב ה"ג, שהראוי לשמוע (פרט לחרש) אין השמיעה מעכבת בו.

12 כב. הלך האב עם שלוחי הבעל⁹⁸ או שהלכו שלוחי
13 האב עם שלוחי הבעל - עדין אביה ובעלה מפרין
14 נדריה⁹⁹. מסר האב לשלוחי הבעל¹⁰⁰ או שמסרו
15 שלוחי האב לשלוחי הבעל - אין האב יכול להפר,
16 שהרי יצאת מרשותו¹⁰¹, ולא הבעל יכול להפר¹⁰²,
17 שאין הבעל מפר בקודמין¹⁰³, כמו שפארנו¹⁰⁴.

(98) שבאו להביאה לבית בעלה. (99) שכל עוד שהאב או שלוחי עמה, עדיין לא יצאה מרשותו (נדרים פט). (100) ולא הלך עמה. (101) כשמסרה לשלוחי, ושוב אין לו זכות בה (שם). ואם נדרה בדרך, בעלה לבדו מיפר לה (רדב"ז). והשווה הל' אישות פ"ב, ה"ב. (102) נדריה שנדרה לפני מסירתה. (103) מה שנדרה קודם נישואיה.

הגבלה, ורבינו בתשובתו לחכמי לונ"ל השיב: שדרש זה אינו אלא לפי רבי שמעון, ש"סתם 'ספרי' רבי שמעון" (סנהדרין פו.) והם דברי יחיד, ואם התלמוד היה סובר כך, היה מזכיר זה, ולא מצינו בשום מקום באחד משני התלמודים ולא בתוספתא שזכירו חילוק זה אלא בהפרת הבעל ולא בהפרת האב. ומרן ה'כסף משנה' מציין, שדבר זה נכתב שלא בהשגחה, שהרי בפירוש אמרו ב'ירושלמי' (הנ"ל) שאין האב מיפר אלא נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבינה. וב'מרכבת המשנה' מצדיק את רבינו, שדרשת ה'ספרי', וכן הירושלמי הנ"ל מכוונת על נערה מאורסה, שאביה וארוסה מפירים נדריה, ולענין זה הקישם הכתוב, שכל נדר שאין הארוס יכול להפר, אף אביה לא יכול להפר. אבל רבינו מדבר בנערה שאינה ארוסה והיא ברשות אביה לגמרי, ולפיכך הוא מיפר כל נדריה. אולם דעת הרא"ש (נדרים עט.) וכן הר"ן (שם סח.) שהאב והבעל שוים בזה, שאינם מפירים אלא נדרי עינוי נפש ובינו לבינה, וראה בביאור הגר"א ל"ד ס' רלד ס"ק ק"קיא.

- ב. ומה בין נדרים שיש בהן ענוי נפש לדברים שבינו לבינה? שהנדרים שיש בהן ענוי נפש - מפר אף לעצמו ואף לאחרים⁹; ושבינו לבינה - לעצמו מפר, ולא לאחרים אינו מפר¹⁰.

9) שאפילו גירשה בעלה ונשאת לאחרים, נדרה מופר. ובכת"י התימנים: "מיפר לעצמו ולאחרים". (10) נדרים עט, ב. וכמבואר להלן.

- ג. כיצד? נדרה שלא לאכל בשר¹¹ - מפר לה, ותהיה מתרת לאכל עם כל אדם לעולם¹². אסרה עליה תשמיש¹³ כל אדם שבעולם - יפר חלקו¹⁴, ותהיה משמשתו, וכשימית או יגרשנה - הרי היא אסורה בתשמיש כל אדם¹⁵. וכן כל פיוצא בזה¹⁶.

11) הרי זה נדר שיש בו עינוי נפש. (12) אפילו לאחר שתתגרש או תתאלמן מבעלה זה. (13) חיי אישות, והרי זה דבר שבינו לבינה. (14) ראה להלן ה"ט. (15) שבדברים שבינו לבינה אינו מיפר לאחרים, נמצאת אשה זו אסורה להנשא אם לא יתיר לה חכם את נדרה. בנדרים פא, ב - בעיה שלא נפשטה, אם חיי אישות הם דברים שבינו לבינה או עינוי נפש, ומספק הולכים בה להחמיר (רדב"ז לקמן הי"ז). וראוי להעיר שבנדרים עט, ב - סיכמו, שאפילו בדברים שבינו לבינה, אם הפר לה בעלה וגירשה ואח"כ החזירה - הרי נדרה מופר, שוודאי דעתו להפר לה כל זמן שתהיה אשתו, וכן נראה מדברי רבינו להלן ה"י, שכתב: "צריך להפר שמא יגרשנה ותהיה אסורה לחזור לו", משמע מזה אם יפר לה מתחילה תהיה מותרת לו אפילו כשיגרשנה ויחזירה (מעשה-דיוקן). (16) כגון נדרה שלא תכחול או לא תלבש רקמה.

- ד. אחד ענוי גדול¹⁷ ואחד ענוי קטן¹⁸, ואחד ענוי שהוא לזמן מרובה או לפי שעה¹⁹ - הכל מפר הבעל.

(17) כגון רחיצה או שתיה. (18) כגון כיחול וקישוט,

השיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה... אין לאביה רשות בה לעולם.

- 1 כו. נערה מארסה שנדרה, ולא שמעו נדריה אביה ובעלה עד שנדרה¹¹⁷ או עד שנעשית יתומה בחיי האב¹¹⁸ - הרי נדריה¹¹⁹ קנאים; ואין הבעל¹²⁰ יכול להפר, שהרי יצאת מרשות אביה¹²¹ שהיא מפר עמו בשתפות¹²², ועדין לא נכנסה לרשות הבעל¹²³.

117) ובגרות מוציאה מרשות אביה, כמבואר לעיל ה"ז. 118) שנשאת לו או לאחר ונתגרשה ושוב נתקדשה, והרי היא עכשיו ארוסה. (119) שנדרה בהיותה נערה, ועכשיו בגרה, או נדרה לפני שנעשתה יתומה בחיי אביה. (120) ארוסה האחרון. (121) עם התבגרותה או נישואיה. (122) ואין כת ביד הארוס להפר לבדו. (123) בשעה שנדרה. ואפילו כשנכנסה עכשיו לרשות הבעל, אין הבעל מיפר נדרי ארוסתו אחר שנשאת, כמבואר לעיל ה"כ (משנה נדרים פט: וכפירוש רבינו שם). וכן אמרו שם עמ' א במשנה הקודמת: "נדרה בו ביום ונתגרשה בו ביום החזירה בו ביום, אינו יכול להפר" והעמידו בגמרא שם עב. שמשנה זו מדברת בגרושה מן הנישואין, ויצאה מרשות אביה ושוב נתארכה אין הארוס יכול להפר, שאינו מיפר אלא בשותפות האב (ביאור הגר"א ל"ד רלד ס"ק לה).

פרק שנים עשר

1) סוג הנדרים שהאב מיפר וטיב הנדרים שהבעל מפר, ההבדל בין נדרי עינוי נפש לדברים שבינו לבינה, הפרת נדרים שעדיין לא חלו ולא נאסרה בהם, שתיקת האב או הבעל כדי לצערה, יום ידיעת הנדר כיום שמיעתו.

- א. כל הנדרים² והשבעות האב מפר ביום שמעו; שגאמר: כל נדריה ואסריה³. אכל הבעל אינו יכול להפר אלא כל נדרים ושבעות שיש בהן ענוי נפש⁴, או שהן בדברים שבינו לבינה⁵, כגון ששבעה או נדרה שלא תכחול⁶ או שלא תתקשט⁷; שגאמר: בין איש לאשתו⁸.

2) ואפילו אין בהם עינוי נפש, ואינם דברים שבין האב לבתו. (3) "אשר אסרה על נפשה, לא יקום". ולא חילק הכתוב בין נדר לנדר, כדרך שהדגיש בהפרת נדרי האשה ע"י בעלה שנאמר בה (שם, יד): "כל נדר... לענות נפש, אישה יקימנו ואישה יפרנו". וראה בביאורנו להלן אות ז. (4) כגון נדרה שלא תאכל היום או לא תשתה יין וכדומה. (5) דברים הגורמים איבה בינו לבינה (רא"ש לנדרים עט:). (6) את עיניה בצבע כחול, ככתוב (יחזקאל כג, מ) "כחלת עיניך ועדית עדי". (7) ובעלה מקפיד שלא תיראה מנוולת. (8) "מלמד שהבעל מיפר נדרים שבינו לבינה" (נדרים עט:). וראוי להעיר, שב'ספרי' פ' מטות אות קנה, וכן ב'ירושלמי' נדרים פ"א ה"א, דרשו: "בין איש לאשתו בין אב לבתו - מה הבעל אינו מיפר אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש ונדרים שבינו לבינה, אף האב אינו מיפר אלא נדרים שיש בהם עינוי נפש ונדרים שבינו לבינה". ולכאורה זה סותר את דעת רבינו, שהאב יכול להפר את כל נדרי בתו ללא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ט"ו שבט - ספר הפלאה - הלכות נדרים קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבינה. (29) כמבואר לעיל ה"ב. וכסתימת הסוגיא בנדרים פב, ב - לפי רבי יוסי: "אינו יכול להפר משום עינוי נפש, אבל מפר נדרים שבינו לבינה".

ח. וכן אם נדרה שלא להנות לפריות³⁰, אף על פי שאין הפעל בכלל³¹ - יש לו להפר משום דברים שבינו לבינה³², שלא יהיה זקוק להאכילה משלו בלבד. וכן אם אסרה הנאתה על אמה³³ (כלה), כגון [פל] היהודים או כל הישמעאלים - הרי זה יפר.³⁴

(30) מן הבריות. (31) הבריות, שלא נתכוונה לאסור הנאתה ממנו, ואפילו לא יפר לה - הרי זו מותרת ליהנות ממנו. (32) משנה, נדרים פג, ב. ושם כתוב: "אינו יכול להפר", וסובר רבינו אינו מיפר משום עינוי נפש, אבל מיפר הוא משום בינו לבינה (כסף-משנה). ואם לא יפר לה, אזי כשתתגרש תהיה אסורה מליהנות גם לו, ולא תוכל להתפרנס אלא מן ההפקר, כמבואר בגמרא שם לפי רב נחמן, והשווה לעיל פ"ז ה"י. (33) הלשון אינו מדוקדק, וכאילו היה כתוב: הנאתה מאומה כולה (כסף-משנה). אבל אילו לא נדרה אלא הנאתה מאדם אחד בלבד, אין זה אפילו בכלל דברים שבינו לבינה ואינו יכול להפר כלל, לפי רבי יוסי, שרבינו פוסק כמותו, בניגוד לשמואל האומר (נדרים פב.): "הנאת פלוני עלי - מיפר", משום עינוי נפש, שמא תצטרך אליו. וראה בר"ן שם דיבורה-מתחיל אלא וישא (לחם-משנה).

ט. האשה שאמרה לבעלה: הנאת תשמישי אסורה עליך - אינו צריך להפר³⁴. הא למה זה דומה? לאוסר פרות חבירו על בעל הפרות³⁵. וכן הוא שאומר לה: הנאת תשמישי אסורה עליך - לא אומר כלום; מפני שהוא משעבד³⁶ לה בשאר³⁷ כסות ועונה³⁸, כמו שבארנו בהלכות אישות³⁹. אבל אם אמרה לו: הנאת תשמישך אסורה עלי - צריך להפר. ואם לא הפר - הרי זה אסור לשמש; שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו⁴⁰.

(34) שמשועבדת היא לו להנאתו (נדרים טו: וברש"י שם). (35) שאין הנדר חל, כי אין אדם אוסר חבירו בדבר שאינו שלו, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ג. (36) מתחייב. (37) מזונותיה. (38) חיי אישות. (39) פ"ב, ה"ב. וכן בנדרים שם. (40) שם טו, ב. כי יש לה הרשות לאסור הנאת תשמישה על עצמה. והשווה הל' אישות פ"ד ה"ו, ולעיל פ"א, ה"ל. ומדובר כאן: שאמרה לו: יאסר גופך עלי מתשמיש, כי "הנאת תשמישך" היא דבר שאין בו ממש ואין הנדר חל עליו, כמבואר לעיל פ"ג, ה"י. וראה בר"ן לנדרים טו, ב דיבורה-מתחיל והא מן.

י. אמרה: יקדשו ידי לעושיהן⁴¹, או שנדרה שלא יהנה במעשה ידיה - אינו נאסר במעשה ידיה, מפני שידיה משעבדין לו⁴². שאף על פי שאמרו⁴³: השחרור והחמץ וההקדש⁴⁴ מפקיעין השעבוד, חקמים עשו חזק לשעבוד הפעל⁴⁵ שאינה יכולה

כמבואר בסמוך ה"ה. (19) כמו שאמרו בנדרים פ, ב - שאמרה: "הנאת רחיצה עלי לעולם, אם ארחץ היום", הרי שאפילו מניעת רחיצת יום אחד נחשבת אצלה ניוול, ולפיכך בעלה יכול להפר, ומכאן שאין הבדל בין יום אחד לזמן מרובה, והוא-הדין לעינוי לפי שעה (לחם-משנה).

ה. כיצד? נדרה או נשבעה שלא תרחץ היום, או שלא תשתה יין היום, או שלא תאכל היום דבש²⁰; וכן אם נדרה שלא תכחל היום או שלא תלבש רקמה²¹ היום - מפר. וכן כל פיוצא בזה. אפילו נדרה ממאכל רע²² או ממין שלא טעמה אותו מיתה - הרי זה יפר²³.

(20) כל אלה נחשבים עינוי גדול. (21) אריג צבעוני, ככתוב (יחזקאל טז, י) "ואלבישך רקמה". ואלה השנים הם בכלל דברים שבינו לבינה, כמבואר לעיל ה"א (לחם-משנה). (22) שהוא רע ומזיק לבריאותה, והוא טוב ובריא לאחרים, והיא משתוקקת לאכלו, אבל דבר שהוא רע בעיניה ואינה רוצה בו - אין זה עינוי נפש (ט"ז ליו"ד סי' רלד ס"ק נא). ובשו"ע שם סעיף סא, כתוב: שהוא רע לה. (23) תוספתא נדרים פ"ז מ"ג, שלפעמים אין לה בביתה אלא מין זה בלבד, ולא תוכל לאכלו ותצטער (יחסדי דוד, שם). נמצאו שני נדרים אלו יש בהם עינוי נפש, וכן סתם השו"ע ביו"ד סי' רלד סעיף סא.

ו. נדרה משתי כפרות, באחת יש לה ענוי²⁴ ובאחת אין לה ענוי²⁵ - מפר לזו שמתענה בה, ואינו מפר לזו שאין לה ענוי.

(24) כגון שאחת היתה פת נקיה, ואם לא תאכל ממנה תתענה, ואחת היתה פת סובין שאפילו אם לא תאכלנה לא תתענה, או שאין לה פת אחרת לאכול כ"אם שתי ככרות אלו, ואם תאכל אחת מהן תשבע, ולא תתענה עוד במניעת אכילת השניה (נדרים פב: וברא"ש). (25) מכיון שאין בשניה ענוי, אין הפרת הבעל מועילה לה, וגם אין נדרה מופר לה בהפרת הראשונה (שם, כרבי יוחנן), ואין אומרים נדר שהופר מקצתו הופר כולו, כדרך שאומרים בהתרה (לעיל פ"ח, ה"ח), כי התרת החכם עושה את הנדר טעות מתחילתו, והואיל והותר מקצתו הותר כולו, שלא היה בדעתו בשעת נדרו אלא שיהא כל הנדר קיים, אבל הפרת הבעל אינה אלא מכאן ולהבא, מה שהופר הופר, והשאר באיסורו עומד (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ג, ה"י.

ז. נדרה שלא תאכל תאנים של מדינה זו - יפר משום דברים שבינו לבינה; שעסק גדול הוא לו להשפיל²⁶ ולהביא לה ממדינה אחרת²⁷. לפיכך²⁸, אם מת או גרשה, או שהביא לה איש אחר מפרות אותה מדינה - הרי אלו אסורין עליה; שאינו מפר לאחרים בדברים שבינו לבינה²⁹.

(26) לטרות. (27) אבל אין זה עינוי נפש, שהרי יכולה לאכול מפירות מדינה אחרת (משנה, נדרים עט: וכרבי יוסי שם). (28) הואיל ואין זה עינוי נפש אלא דבר שבינו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום א' ט' שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש קצט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ט"ט"ו שבט תשע"ז

למה נאמר 'גג'ד? למעט בתי פנסיות¹⁰ ובתי
מדרשות¹¹, לפי שאינן עשויים לדירה¹¹. היתה רשות
הרבים גבוהה מגג¹² - אינו זקוק¹³ למעקה; שנאמר:
כי יפל הנפל ממנו¹⁴ - ולא לתוכו¹⁵.

7) אף על פי שכתוב: ועשית מעקה לגגך, ומשמע שלך, וזה
אינו שלו אלא של שותפות. (8) אם יכול ליפול ממנו חייב.
מכאן שאין הבדל בין בית של אחד ובין בית של שותפים.
ואף על פי שרבי אלעי חולק שם ופוסט בית שותפים
ממעקה (לפי פירושו של רש"י שם), סובר רבינו שלעניין
מעקה אין הלכה כרבי אלעי. ועוד ייתכן שלדעת רבינו חולק
רבי אלעי על קצת דברים שם, אבל במעקה הוא מודה
שחייב (כסף משנה). (9) מיועדים לתפילה. (10) מיועדים
ללימוד תורה. (11) וממילא אין משתמשים בגג.
(12) ויש לחשוש שיפלו מרשות הרבים על הגג. (13) ואין
אומרים שיעשה מעקה על גגו מלמטה למעלה גבוה מרשות
הרבים, כדי שלא יפלו העוברים ברשות הרבים על גגו.
(14) לרשות הרבים. (15) מרשות הרבים לתוך הגג, שם.

ג. גבה המעקה אין פחות מעשרה טפחים¹⁶, כדי
שלא יפול ממנו הנופל. וצריך להיות המחיצה חזקה
כדי שישען אדם עליה ולא תפל. וכל המניח גגו
בלא מעקה - בטל מצות עשה, ועבר על לא
תעשה¹⁷, שנאמר: ולא תשים דמים בביתך¹⁸. ואין
לזקין¹⁹ על לאו זה, מפני שאין בו מעשה²⁰.

(16) מן הגג למעלה מכל הצדדים. ראה כסף משנה.
(17) ועשית מעקה לגגך - מצוות עשה, ולא תשים דמים
בביתך - מצוות לא תעשה, ספרי שם. (18) אשמת
שפיכות דמים בביתך. (19) כדין עובר על לא תעשה
שבתורה. (20) עובר על הלאו בזה שלא עשה מעקה, וכל
לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. רבינו בהלכות סנהדרין
פרק יח הלכה א.

ד. אחד הגג ואחד²¹ כל דבר²² שיש בו סכנה וראוי
שיכשיל בה אדם וימות²³. כגון שהיתה לו באר או
בור בחדרו, בין שיש בו מים בין שאין בו מים²⁴ -
חייב לעשות חליץ²⁵ גבוהה עשרה טפחים²⁶, או
לעשות לה פסוי²⁷, כדי שלא יפל בה אדם וימות.
וכן כל מכשול²⁹ שיש בו סכנת נפשות - מצות עשה
להסירו³⁰ ולהשמר ממנו³¹ ולהזהר בדבר³² יפה יפה;
שנאמר: השמר לך ושמור נפשך. ואם לא הסיר,
והניח³³ המכשולות המביאין לידי סכנה - בטל
מצות עשה, ועבר בלא תשים דמים³⁴.

(21) בין ובין. (22) "אין לי אלא גג, מניין לרבות בורות,
שיחים, מערות ונעיצים? תלמוד לומר: לא תשים דמים
בביתך". ספרי שם. וכתבה תורה "גג", מפני שדיבר הכתוב
בהווה (=שכח). (23) מצוות מעקה אינה אלא במקום

יום א' ט' שבט ה'תשע"ז

הלכות רוצח ושמירת נפש

פרק אחד עשרי

1) יבאר שמצות-עשה לעשות מעקה ולהסיר כל מכשול
שיש בו סכנה כו'. דברים שאסרום חכמים מפני הסכנה ומה
הם.

א. מצות עשה לעשות אדם מעקה² לגגו, שנאמר:
ועשית מעקה לגגך. והוא, שהיה בית דירה³; אבל
בית האוצרות⁴ ובית הבקר וכיוצא בהן - אינו זקוק
לו⁵. וכל בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות
פטור מן המעקה⁶.

נקודות משיחות קודש

"והוא שיהיה בית דירה ... כו"

וכן כתב בהלכה ב' שסיבת הפטור בבתי כנסיות ובתי
מדרשות ממעקה הוא לפי שאינן עשויין לדירה. ולכאורה
קשה ממה שכתב בהלכות בית הבחירה פ"ד ה"ג שלגג
היכל המקדש היה מעקה גבוה שלוש, והלא בית המקדש
אינו בית דירה. (ואין לתרץ שמעקה ההיכל נעשה רק לנוי
שהרי סיבת עשייתו היא חיוב מעקה כדאיתא בספרי "גגך
לרבות היכל").

ויש לומר שדירה עיקר עניינה היא האכילה, וכמו שמצינו
בסוכה - שמצותה "תשבו כעין תדורו" - שעיקר מצותה
היא האכילה בסוכה (שו"ע אדמו"ר הזקן תרל"ט סי"ב) ומטעם
זה גם בית המקדש הוא בית דירה כי הוא קבוע לאכילת
קדשים. ומה שמותר בשעת הדחק לת"ח לאכול גם בבית
הכנסת הוא היתר מצד שזה דרך ארעי, מה שאין-כן
אכילת קדשים שהיא אכילת מצוה ומצוותיה אחשביה
היא עניין של קביעות והרי הוא בית דירה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ד עמוד 138)

2) גדר. (3) בית שדרים בו, ואדם משתמש בגגו, ויש סכנה
שייפול ממנו. מצוות מעקה לגג ב"בית" כתובה, וסתם בית,
בית דירה משמע. (4) המשמש כמחסן לין, שמן ותבואה.
(5) מפני שאינם בית דירה. רבינו למד דין זה ממוזוזה, שנינו
בספרי ואתחנן פיסקה לו: "שומע אני ... ובית הבקר ובית
האוצרות ... במשמע, תלמוד לומר ביתך, מה ביתך בית
דירה אף כל ביתך". וכן פסק רבינו בהלכות מזוזה פרק ו
הלכה ז. וסובר רבינו שגם "בית" הנאמר כאן ממעט את כל
אלה. ראה יומא יא. וראה כסף משנה כאן. (6) שאינו ראוי
לדירה, ספרי תצא, רכט; סוכה ג:

ב. בית של שני שתפין - חייבין⁷ במעקה; שנאמר:
כי יפל הנפל ממנו - לא תלה אלא בנופל⁸. אם כן,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהמה היא בנהר או במעיין, ואין דרך הנשים לצאת חוץ לביתן (כסף-משנה). (52) שאינה חייבת בו, כמבואר בהל' אישות, שם. והטעם, מפורש בביאורנו שם, שהבהמה

מיוחדת לו לרכיבה, ולכן חייבת ליתן לה תבן, כשאר צרכי הגוף של בעלה, אבל בקרו העומד לחרישה, שאינה לצורך גופו של הבעל - אינה חייבת ליתן לו תבן. וראה ברש"י לכתובות סא: דיבור-המתחיל: בהמתו. וראוי להעיר, שבברייתא בנדרים פא, ב - שהיא מקור דברי רבינו, הנוסח: "שלא אתן תבן לפני בהמתך, ומים לפני בקרך", אלא שרבינו גורס שם: "שלא אתן מים לפני בהמתך, ותבן לפני בקרך". ונמשך בזה אחר גירסת הר"ף בכתובות פ"ה, שלפיה, אין האשה חייבת ליתן תבן לבקרו אלא לבהמתו בלבד ('בית יוסף' ליו"ד סוף סי' רלד). (53) כי על מלאכה שהיא חייבת בה, אין נדרה חל, הואיל והיא משועבדת לו, אם לא שהיא עשירה ביותר והכניסה לו שפחות רבות, שאינה חייבת בה (ראה הל' אישות פכ"א ה"ו) ואז נדרה חל, כמבואר בר"ן לנדרים פא, ב.

יב. יש לפעל ולאב להפר נדרים שעדיין לא חלו ולא נאסרה בהן⁵⁴. כיצד? בגון שאמרה: היזן אסור עלי אם אלך למקום פלוני - הרי זה מפר, אף על פי שעדיין לא הלכה ולא נאסרה⁵⁵. וכן כל פיוצא בזה⁵⁶.

(54) נדרים פט, ב - כחכמים, ולא כרבי נתן שם. ושם דף צ, א - הביאו סמך לכך מהפסוק (איוב ה, יב) "מפיר מחשבות ערומים", הרי שיש הפרה אפילו למחשבה בלבד טרם שהמעשה חל. (55) אבל לענין התרת הנדר ע"י חכם, אין מתיר לו עד שיחול הנדר, כמבואר בהל' שבועות פ"ו, הי"ד. (56) כגון שאמרה: תיאסר עלי הנאת בעלי, אם אעשה איזה שירות לאביו או לאבי, הרי זה מיפר אע"פ שלא עשתה ולא נאסרה (משנה, שם פט:). והשווה לקמן פ"ג, הי"ד.

יג. האב או הבעל שאין שומעין⁵⁷ - אינם מפרין. אף על פי שהפעל מפר נדרים שלא שמעין⁵⁸, הריאוי לשמע אין השמועה מעפפת בו⁵⁹.

(57) שהם חרשים שמדברים ואינם שומעים. (58) שאומר: כל נדרים שנדרה אשתי (אפילו לא שמעתים), יהיו מופרים. וכמבואר לעיל פ"א, הכ"א. והוא-הדין שהאב מיפר בלא שמיצה, כמבואר שם ה"כ. (59) אבל זה שהוא חרש ואינו ראוי לשמוע - אינו מיפר, וכן אמרו (נדרים עג). "ושמע אישה - פרט לאשת חרש". ובספרי פרשת מטות, אמרו: "ושמע אביה - להוציא את החרש". והשווה הל' יבום פ"ד הי"ג, והל' מעשה הקרבנות פ"ז, ה"ו.

יד. השוטה אינו מפר⁶⁰, בין אב בין בעל. הקטן אין לו אישות⁶¹, לפיכך אינו מפר. והפעל מפר נדרי שתי נפשו פאחת⁶². וכן האב מפר נדרי שתי בנותיו פאחת⁶³.

(60) כיון שאין לו דעת, אין מעשיו כלום (רדב"ז). וכן הוסכם ברא"ש לנדרים עג, א - שאין השוטה מיפר. ובהל' עדות פ"ט ה"ט, כותב רבינו: "השוטה פסול לעדות מן

להפקיעו, מפני שהוא מדבריהם⁴⁶. אבל צריך הוא להפר, שמא יגרשנה⁴⁷ ותהיה אסורה לחזר לו⁴⁸.

(41) להקדוש-ברוך-הוא שבראן, ונתכוונה להקדיש את מעשי ידיה להקדש, וממילא אסור לבעלה ליהנות מהם. (42) למעשה ידיה, שהבעל זוכה בו, כמבואר בהל' אישות פ"ב ה"ד, נמצאת זו כאומרת: יאסרו פירות בעלי על בעלי. (43) כתובות נט, ב. ונדרים פו, ב. (44) כגון לווי ששיעבד שורו למלוה לגבות חובו ממנו, והקדישו למזבח - הרי זה קדוש, והמלוה גובה חובו ממקום אחר, וכן אם שיעבד ישראל חמצו לנכרי בעל חובו והגיע הפסח, איסור חמץ בפסח מפקיעו משעבוד הנכרי ונאסר בהנאה, הואיל והחמץ נשאר ברשותו של ישראל ולא ביערו בפסח, וכן שחרור: שיעבד הלווי את עבדו הכנעני למלוה תמורת חובו, וחזר הלווי ושחררו, הרי עבדו משוחרר והמלוה גובה חובו ממקום אחר. (45) על מעשה ידי אשתו. (46) מדברי חכמים, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ט (כתובות נט:). (47) ואז יחול נדרה, שמשגירשה אינה משועבדת לו למעשה ידיה. (48) לפי שנאסר במעשה ידיה, ואי-אפשר לו להזהר שלא תטחן ושלא תאפה לו או תעשה לו מלאכה אחרת שהאשה חייבת לעשות לבעלה (משנה, נדרים פה. ובר"ן שם). ואע"פ שאין אדם אוסר דבר שלא בא עדיין לעולם, בכל זאת יכולה האשה לאסור הנאת מעשה ידיה לבעלה, אע"פ שעדיין לא עשתה כלום. כי איסור נדר הוא קדוש כדבר המתקדש קדושת מזבח, שאין לו פדיון, כי גם הנדר אין לו פדיון ואינו ניתר למי שנאסר עליו, ולפיכך הוא חל גם על דבר שלא בא עדיין לעולם (כתובות נט:), וכמבואר בסמוך בסוף אות זו. אלא, שכל עוד שהיא עם בעלה, תיקנו חכמים שלא יחול הנדר, כדי לחזק את שעבוד הבעל, אבל משנתגרשה שעה אחת - נאסרו מעשי ידיה עליו, שהרי נפקע שעבודו (כסף-משנה ע"פ סוגיית הגמרא בכתובות שם). וראה הל' מעשה הקרבנות פט"ו ה"ח, שאם הקדיש דבר לקדושת מזבח, ההקדש חל אע"פ שהדבר לא בא עדיין לעולם, שאם "היתה לו בהמה מעוברת, ואמר: אם תלד זכר הרי הוא עולה. . . ילדה זכר יקרב עולה" אע"פ שעובר נחשב דבר שלא בא לעולם, כמבואר מלשוננו בהל' מכירה פכ"ב, ה": "ואפילו עובר, הרי הוא כמי שלא בא לעולם, והמזכה לעובר - לא קנה" (מעשה רוקח). ולענין הקדש דמים, אם הוא חל על דבר שלא בא לעולם, ראה לקמן הל' ערכין פ"ו, הכ"ו, כת.

יא. נשבעה או נדרה שלא יהיה בה⁴⁹ לא אבי בעלה ולא אחיו ושאר קרוביו - אינו יכול להפר⁵⁰. וכן אם נדרה: שלא אתן מים לפגי בהמתה⁵¹ ותכן לפגי בקר⁵² וכיוצא בדברים אלו, שאין בהן ענוי נפש, ואינם מדברים שבינו לבינה, ואינם ממלאכות שהיא חייבת בהן⁵³ - הרי זה אינו יכול להפר.

(49) ממנה, או ממעשה ידיה. (50) משנה, נדרים פה, א. (51) אע"פ שהיא חייבת ליתן לה תבן, כמבואר בהל' אישות פכ"א ה"ה, אינה חייבת ליתן לה מים, שסתם השקאת

להפך עד סוף היום שלאחריו. (72) בהלכה הקודמת. וראה לקמן פ"ג ה"ח, ובביאורנו שם. (73) טעות סופר, וצריך להיות: ששמע. וכן הוא בכת"י התימנים: ששמע. (74) וכן אמרו ב'ספרי' פ' מטות, קנג: "הואיל והבעל מיפר והאב מיפר, מה הבעל עשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר, אף האב נעשה בו חרישה ושמיעה כיום נדר".

יז. נַעֲרָה מֵאֲרֶסָה שְׁנִדְרָה, וְשָׁמַע אֲבִיהָ וְהִפֵּר, וְלֵאחֶר יָמִים שָׁמַע הָאָרוֹס וְהִפֵּר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - אֵין זֶה מוֹפֵר. שְׁנִאָמַר: וְאִם הֵנִיא אֲבִיהָ אֶתָּה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְגוֹמֵר. וְאִם הָיוּ תְּהִיָּה לְאִישׁ וְנִדְרָהָ עָלֶיהָ, וְשָׁמַע אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְגוֹמֵר. הָא לְמַדָּה, שְׁאֵחֶר שְׁהִפֵּר הָאָב וְשָׁמַע הָאָרוֹס - הָרִי זֶה מִפֵּר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ הָאָב⁷⁵. וְהוּא הִדִּין אִם שָׁמַע אָרוֹס וְהִפֵּר, וְאַחֵר כְּמָה יָמִים שָׁמַע הָאָב וְהִפֵּר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - שְׁאֵינוֹ מוֹפֵר. וּמִנֵּיין שְׁבַנְעָרָה מֵאֲרֶסָה הִכְתוּב מִדְּבָר⁷⁶? שֶׁהָרִי הוּא אוֹמֵר לְמִטָּה: וְאִם בֵּית אִישָׁה נִדְרָה וְגוֹמֵר, וְשָׁמַע אִישָׁה וְהִחְרִישׁ לָהּ וְגוֹמֵר⁷⁷. מִכָּלִל⁷⁸ שְׁאִישָׁה הָאָמֹר לְמַעַלָּה אָרוֹס, כְּמוֹ שְׁבַאֲרָנוֹ⁷⁹.

(75) סובר רבינו ש"ביום שמעו" האמור בארוס - הכוונה ליום שמיעת האב, כלומר, ששמיעת הארוס היתה ביום שמע האב (לחם-משנה). (76) אולי משמעות הכתוב: "ואם היו תהיה לאיש" לנשואה גמורה. (77) ופסוק זה בנשואה מדבר, שבעלה לבד מיפר לה. (78) מכאן אתה למד. (79) וכך דרשוהו חכמינו בנדרים סז, א. וב'ירושלמי' נדרים פ"ה ה"א. והשווה לעיל פ"א ה"א, ובביאורנו שם. ובסמ"ג מצות ל"ת רמב, מביא ראיה לדברי רבינו, שאין הארוס והאב מפירים אלא כשמעו שניהם ביום אחד, מדברי הש"ס נדרים עב, א: "כשלא שמע הארוס (הראשון) ושמע האב ובו ביום מצי (יכול) הארוס (השני) מיפר, מכאן ואילך לא מצי מיפר", הרי ששמיעת שניהם צריכה להיות באותו יום. אלא שגירסת הש"ס שלפנינו היא: "ושמע האב דבו ביום מצי מיפר" וכו', וזה מוסב על האב כשהוא מיפר לבדו, ולא כשהארוס השני מיפר עמו. ואמנם הרמב"ן חולק על דברי רבינו, ולדעתו אפילו לא שמעו שניהם ביום אחד, כל אחד מיפר ביום שמעו. וראה בשו"ע יו"ד סי' רלד ס"ה, שהביא דעת רבינו כדעה סתמית, ודעת הרמב"ן בשם: "יש אומרים".

יח. שָׁמַע הָאָב או הִפְעֵל וְשָׁתַק כְּדִי לַעֲרֹה⁸⁰, אָף עַל פִּי שְׁלֹא הָיָה בְּלִבּוֹ לְקַנֵּם נִדְרָה, הוֹאִיל וְעֵבֶר הַיּוֹם וְלֹא הִפֵּר וְלֹא בָטָל⁸¹ - נִתְקַיְּמוּ נִדְרֵיהָ⁸². נִדְרָה וְהִפֵּר לָהּ הָאָב או הִפְעֵל, וְהִיא לֹא יָדְעָה שְׁהִפֵּר וְעֵבֶרָה עַל נִדְרָה או עַל שְׁבוּעָתָה בְּדוֹן - הָרִי זֶה פְּטוּרָה⁸³. וְאָף עַל פִּי שְׁנִתְכַּנְּנָה לְאִסוּר, הוֹאִיל וְנִעֲשְׂתָה הִתְרָה⁸⁴ - פְּטוּרָה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְהָיָה יִסְלַח לָהּ, כִּי הֵנִיא אֲבִיהָ אֶתָּה⁸⁵. וּמִכֵּין אוֹתָהּ מִפֶּת מִרְדוֹת⁸⁶, מִפְּנֵי שְׁנִתְכַּנְּנָה לְאִסוּר.

התורה, לפי שאינו בן מצוות. ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים . . . בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד" וכו'. (61) לא תיקנו לו חכמים נישואין, הואיל וסופו לבוא לידי נישואין גמורים, כשיגדל (הל' אישות פ"א, ה"ו), וכמבואר ביבמות קיב, ב. אבל משום קטנותו כשלעצמה, היה יכול להפך, כיון שמופלא הסמוך לאיש נדריו נבדקים (ראה לעיל פ"א, ה"ד) הוא הדין שהיה ראוי להפך נדרי אשתו, ויבם קטן שקונה את יבמתו מן התורה (ראה קידושין יט. ובהל' יבום פ"ה ה"ח, ובביאורנו שם), ודאי שמיפר מן התורה ('אור שמח'). ונערה נשואה לקטן, אביה מיפר נדריה (רדב"ז). והוא הדין לאשת שוטה והיא נערה, אביה מפר נדריה, שגם לשוטה אין אישות, כמבואר ביבמות שם. (62) שאומר לשתייהן: מופר לכן. (63) נדרים עג, א. אע"פ שנאמר בהם: "אותה": ואם הניא אביה "אותה" - ביום שמע אישה יניא "אותה" (במדבר ל, ו, ט), אין אומרים "אותה" לבדה - ולא אותה וחברתה, אלא "אותה" לאו דוקא, ואפילו שתיהן כאחת. וכן מפורש בתוספתא נדרים פ"ו, מ"א: "או שהיו לו חמש נשים, ונדרו כולן ואמר מופר, כולן מופרים". ודעת הרמב"ן הובאה בר"ן לנדרים עג, א - שאין הבעל יכול להפך שתי נשיו כאחת, "ואותה" דוקא הוא, ולא אותה וחברתה. וראה בהל' סוטה פ"ד ה"ב: "אין משקים שתי סוטות כאחת, שנאמר: והעמיד אותה הכהן", אלא ששם עיקר הטעם מפני "שלכה גס בחברתה", ומפני צוות חברתה לא תפחד ולא תודה, כמבואר בנדרים שם (לחם-משנה).

טו. הִפְרַת נְדָרִים - כָּל הַיּוֹם, וְאֵינָה מַעַת לַעֲתָ. כִּיצַד? נִדְרָה בְּתַחֲלֵת לַיִל שְׁנִי - הָרִי מִפֵּר כָּל אוֹתָהּ הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם שְׁנִי⁶⁵. נִדְרָה בְּיוֹם שְׁנִי בְּתַחֲלֵת הַיּוֹם - מִפֵּר כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם⁶⁶. נִדְרָה בְּסוֹף הַיּוֹם עִם⁶⁷ חֲשֵׁכָה: אִם הִפֵּר לָהּ עַד שְׁלֹא תִחַשֵׁף - מוֹפֵר; וְאִם לֹא הִפֵּר לָהּ עַד שְׁחֲשֻׁכָה - אֵינוֹ יוֹכֵל לְהִפֵּר⁶⁸.

(64) משעת שמיעה ביום זה עד למחר באותה שעה, שהן עשרים וארבע שעות. (65) שהיום הולך אחר הלילה שלפניו, ככתוב (בראשית א, ה) "ויהי ערב ויהי בקר, יום אחד". (66) אבל לא בלילה שלאחריו. (67) סמוך לחשיכה. (68) שהלילה שלאחריו נחשב ליום הבא, ואין זה "ביום שמעו" (משנה, נדרים עו:).

טז. וּמַהוּ זֶה שְׁכַתוּב בְּתוֹרָה 'מִיּוֹם אֶל יוֹם'⁶⁹? מִלְּמַד, שְׁמִפֵּר בְּלַיְלָה⁷⁰ אִם נִדְרָה בְּלַיְלָה וְכֵן מִפֵּר כָּל הַיּוֹם⁷¹, כְּמוֹ שְׁבַאֲרָנוֹ⁷². נִדְרָה וְשְׁהִתָּה כְּמָה יָמִים וְאַחֵר כֵּן שָׁמַע הָאָב או הִפְעֵל - הָרִי זֶה מִפֵּר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, וְכֹאֵלוּ נִדְרָה בַּעַת שְׁשֻׁמְעָה⁷³, שְׁנִאָמַר: בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, לֹא בְּיוֹם נִדְרָה בְּלִבְדִּי⁷⁴.

(69) שמשמעו לכאורה "מעט לעת", שיעור שיש בין תחילת יום אחד לתחילת יום אחר, דהיינו עשרים וארבע שעות (ר"ן שם). (70) שמשמעו יום שלם אפילו בלילה, ולא כמשמעות הפשוטה של "ביום שמעו" ביום ולא בלילה (גמרא שם). (71) שאפילו נדרה בתחילת הלילה, יכול הוא

"נדרה והפר לה האב או הבעל והיא לא ידעה שהיפר ועברה על נדרה או על שבועתה בזדון, הרי זו פטורה... ומכין אותה מכת מרדות מפני שנתכוונה לאיסור".

מצד גודל אהבתו של הקב"ה (האב) לכנסת ישראל (בתו), בוודאי ש"הניא אביה אותה", וגם כאשר יהודי נכשל בעניין לא רצוי ואפילו בזדון - "ה' יסלח לה" ו"הרי זו פטורה". ומה שמכין אותה מכת מרדות, היא א: לפי עיני הדיין. ב. כפי צורך השעה, ולכן כאשר הדיין יודע ש"ה' יסלח לה" היינו סליחה גמורה ומלאה, הרי אע"פ שנפסק ש"מכין אותה מכת מרדות" בוודאי יראה לדיין שדי בדבר הכי קטן. ועל-אחת-כמה-וכמה שיעשה הדיין חשבון שנמצאים בחושך כפול ומכופל של זמן הגלות ואעפ"כ עוסקים בענייני תורה ומצוות, ואם ח"ו נכשל הרי זה רק מצד דוחק השעה וכו'. ובפרט על-פי פסק-דין הרמב"ם שרצונו הפנימי של כל יהודי "לעשות כל המצוות" ורק "יצרו הוא שתקפו", ומה יעשה הבן ולא יחטא.

(על-פי יין מלכות' החדש, ספר הפלאה סי' ח')

(80) שתהא סבורה, שדעתו לקיים נדרה, והוא אינו מתכוון לכך, אלא שיפר לה לאחר מכאן (נדרים עח: ובר"ן). (81) שלא כפה אותה לעשות הדבר שאסרה אותו עליה, כמפורש להלן פ"ג, ה"ה. (82) מסקנת הסוגיה שם עט, א. וכתב הר"ן שם: שתק על-מנת לקיים לאלתר, שוב אינו יכול להפר, ואפילו בו ביום. (83) ממלקות. (84) לפני שעברה. (85) 'ספרי' פ' מטות על פסוק זה, ומסיים שם: "והרי דברים קל-וחומר, ומה אם נדרים המופרים צריכים סליחה, קל-וחומר לנדרים שאינם מופרים". ובזיר כג, א - אמרו: "כשהיה מגיע רבי עקיבא אצל פסוק זה, היה בוכה. ומה מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו בשר טלח, - טעון כפירה וסליחה, המתכוין לעלות בידו בשר חזיר, ועלה בידו בשר חזיר - על-אחת-כמה-וכמה". (86) מכות מדרבנן, כדי להוכיחה שלא תהא מזידה (משנה, נזיר שם וברש"י). ומכת מרדות האמורה בכל מקום, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה (רע"ב שם). מרדות - רידידי בתוכחה, שלא ירגיל בזה ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו (רש"י לחולין קמא).

1 יט. נְדָרָה וְעֵבְרָה עַל נְדָרָה קָדַם שִׁיפָר לָהּ אָבִיהָ או
2 בְּעִלְיָה, אֵף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע בּוֹ בַּיּוֹם וְהִפָּר לָהּ - הָרִי
3 זו חֵיבָתָה עַל דָּבָר שֶׁעֵבְרָה בּוֹ⁸⁷; אִם מְלָקוֹת⁸⁸ -
4 מְלָקוֹת, וְאִם קֶרְבָּן⁸⁹ - קֶרְבָּן.

(87) שבהפרת הבעל לא נעקר הנדר מעיקרו אלא הותר מכאן

ולחבא, נמצאת זו עברה על נדרה באיסור (נזיר כא: וכמסקנת הסוגיה שם כב.) והשווה לקמן פ"ג הט"ו. (88) שעברה על נדרה, הרי זו לוקה משום: "לא יחל דברו". כמפורש לעיל פ"א, ה"ה. (89) כגון שנשבעה שבועת ביטוי, שלא תאכל מין פלוני ואכלתו - הרי זו חייבת קרבן, כמבואר בהל' שבועות פ"א, ה"ג. או שנדרה להיות נזירה ונטמאה, שצריכה להביא קרבנות נזיר טמא ('קרי' ספר). ולדעת ה'אור שמח' הכוונה, כשאכלה בשוגג מהככר שנדרה ממנה, הרי זו חייבת קרבן מעילה, כדברי רבינו בהל' מעילה פ"ד, ה"ט: "יש מעילה בנדרים".

5 כ. שָׁמַע נְדָרָה וְשָׁתַק מִפְּנֵי שְׁלֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לָאָב
6 או לְבָעַל לְהִפָּר⁹⁰, או שֶׁיִּדְעַע שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְהִפָּר אֲבָל
7 לֹא יָדַע שֶׁנֶּדֶר זֶה צָרִיךְ הִפָּרָה⁹¹, וּלְאַחַר זֶמֶן⁹² יָדַע
8 - הָרִי זֶה יָפָר. וְשָׁעַת יִדְעֶתָּ בְּאֵלּוּ הִיא שְׁעַת הַנֶּדֶר
9 או שְׁעַת שְׁמוּעָתָה⁹³, וְיָפָר בָּל הַיּוֹם.

(90) שום נדר, לא של עינוי נפש ולא של בינו לבינה. (91) שהוא נדר גמור וזקוק להפרתו. (92) אפילו לאחר כמה ימים לנדרה. (93) משנה, נדרים פז, ב. אבל אם הפיר ביום שמעו, ולא ידע שנדר זה צריך הפרה, אין הפרתו הפרה. שמקצת ידיעה אינה ידיעה, ומתוך שלא ידע שזה נדר, נמצאת הפרתו קודמת לנדר ואינה כלום (רדב"ז).

10 כא. נְדָרָה אֲשֶׁתּוֹ, וְסָבוּר שֶׁהִיא בְּתוּ⁹⁴, וְהִפָּר לָהּ עַל
11 דַּעַת שֶׁהִיא בְּתוּ; וְכֵן אִם נְדָרָה בְּנִזְיָר⁹⁵, וְסָבוּר
12 שֶׁנְדָרָה בְּקֶרְבָּן⁹⁶, וְהִפָּר לָהּ עַל דַּעַת שֶׁנְדָרָה קֶרְבָּן; וְ
13 אֲסָרָה עֲצָמָה בְּתַאֲנִים, וְסָבוּר [שֶׁאֲסָרָה עֲצָמָה]
14 בְּעֵנָבִים, וְהִפָּר לָהּ עַל דַּעַת שֶׁנְדָרָה לֹאֲסֹר [עֲצָמָה]
15 בְּעֵנָבִים - צָרִיךְ לַחְזוֹר וּלְהִפָּר בְּשִׁידַע הַנֶּדֶר וְהַנּוֹדֶרֶת
16 לְשֵׁם הַנּוֹדֶרֶת הַזֹּאת וּלְשֵׁם הַנֶּדֶר הַזֶּה⁹⁷. שְׁנֵאֲמַר: לֹא
17 הֵנִיא אָבִיהָ אֶתָּה⁹⁸ - לְנוֹדֶרֶת⁹⁹ עֲצָמָה. וְאֲמַר: וְשָׁמַע
18 אָבִיהָ אֶת נְדָרָה - עַד שֶׁיִּדְעַע אִי זֶה נֶדֶר נְדָרָה. וְיֵשׁ
19 לוֹ לְהִפָּר אוֹתוֹ בָּל יוֹם הַיִּדְעִיָּה¹⁰⁰.

(94) שאמרו לו: בתו נדרה. (95) להיות נזירה. (96) שאסרה על עצמה יין זה, ואמרה שיהיה עליה כקרבן (ר"ן לנדרים פז:). (97) משנה, נדרים פז, ב. ומובן, שאם הודיעוהו תוך כדי דיבור להפרתו, והעמידוהו על טעותו ורצה בהפרתו הקודמת, אינו צריך לחזור ולהפר, ש'תוך כדי דיבור' כדיבור דומה, כמבואר בסוגיה שם פז, א. (לחם-משנה). והשווה ה'ל' אבל פ"ח, ה"ח. (98) בכ"י התימנים, תיבה זו אינה. וכן בפסוק. (99) נדרים פז, ב. וב'ספרי' פ' מטות דרשו: "והחריש לה אביה" - שיהא מתכוון לה, שאם נדרה בתו ואמר כסבור הייתי שאשתי - הרי זה יחזור ויפר". (100) שיום ידיעתו כיום שמועתו, כאמור לעיל ה"כ.

כאשר לא יודעים כיצד להתנהג בנוגע לעניינים שמתרחשים במשך השבוע, הנה כאשר מעיינים בפרשת השבוע, יכולים למצוא הוראה בעניין זה.

משיחת כ"ה טבת, ה'תשכ"ז

22 **בְּהֵן מְשׁוּם גִּלּוּי; שְׁזוּחָלִי עֶפֶר מְתִירָאִים מִבְּעָבֹעַ**
23 **הַמְּשָׁקָה⁵² וּמִן הַהֶבֶל וְאִין שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ.**

(45) והוא מגולה, ביצה ז: ירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג. (46) "וכן אבטיח שנתגלה", עבודה זרה ל: וראה להלן הלכה יד. (47) יין חדש מגיתו, שם ל: (48) בגת. (49) "חמין כל זמן שמעלים הבל, הרי אלו מותרים", ירושלמי תרומות שם. (50) כגון כלי שתחת חבית שמקבל יין הנוסף מן החבית. (51) שמטפטף תדיר והטיפות רודפות זו את זו. (52) ושומעים קול הבעבוע ובורחים (שם).

24 **ט. מִי כְּבָשִׁין⁵³ וּמִי שְׁלָקוֹת⁵⁴ וּמִי תוֹרְמוֹסִין⁵⁵ - אִין**
25 **בְּהֵן מְשׁוּם גִּלּוּי. מִים שֶׁשָּׂרָה בְּהֵן כְּבָשִׁין וְשְׁלָקוֹת**
26 **וְתוֹרְמוֹסִין: אִם נִשְׁתַּנָּה טַעְמָן⁵⁷ - אִין בְּהֵן מְשׁוּם**
27 **גִּלּוּי, וְאִם אִין בְּהֵן נוֹתֵן טַעַם - אֲסוּרִין⁵⁸. וְכֵן מִים**
28 **שֶׁהִדִּית בְּהֵן פְּרִישִׁים⁵⁹ וְדִרְמוֹסִין⁶⁰ לְחֻלָּה⁶¹ -**
29 **אֲסוּרִין מְשׁוּם גִּלּוּי.**

(53) מים שכבשו בהם זיתים וכדומה, תוספתא תרומות פרק ז. וראה ירושלמי תרומות פרק ח הלכה ג. (54) ירקות או פירות ששפכו עליהם מים ורתחים. (55) מין צמח שגרעיניו דומים לפולים והם מרים. (56) שאין הנחש שותה מהם. (57) דינם כמי כבשין וכמי שלקות וכמי תורמוסים, ומותרים. (58) כדן מים שאסורים משום גילוי. (59) חבושים, מין פרי עץ, ראה כלאים א, ד. (60) פרי הבא מדמשק, ירושלמי שבת ד, א. (61) ומסתמא ממהר ואין שוהים במים כדי שישתנה טעמם, ומשום כך אסורים משום גילוי.

30 **י. יֵין שְׁנַתְחַבֵּר בּוֹ⁶² דְּבָרִים חֲדִין⁶³ כְּפִלְפִּלִין, או**
31 **דְּבָרִים מְרִים כְּאֶפְסָנִיתִין⁶⁴, עַד שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעְמָם - אִין**
32 **בּוֹ מְשׁוּם גִּלּוּי⁶⁵. והוא הדין בְּשָׂרַיִם הַמְּשָׁקִין.**

(62) שנתנו לתוכו. (63) חריפים. (64) כלענה (מלה יוונית). (65) שאין הנחש שותה מהם.

33 **יא. כָּל הַמְּשָׁקִין הָאֲסוּרִין מְשׁוּם גִּלּוּי שְׁנַתְגָּלוּ, בֵּין**
34 **בְּיוֹם⁶⁶ בֵּין בְּלֵילָה - אֲסוּרִין. וְאֶפְלוּ הָיָה בְּצִדֵּן אָדָם**
35 **יֵשֶׁן - אִין אֵימַת יֵשֶׁן עַל הַזּוּחָלִין. וְכַמָּה יִשְׁהוּ⁶⁷**
36 **וְאִסְרוּ? כְּדִי שְׁנִיצָא הַרְחָשׁ⁶⁸ מִתַּחַת אֲזֵן כְּלִי⁶⁹**
37 **וְיִשְׁתֶּה וְיִחְזֹר לְמִקוּמוֹ.**

(66) ואין אומרים אימת אדם על הנחש, עבודה זרה ל. (67) כמה יעמדו מגולים, תרומות פרק ח משנה ד. (68) הרמש (תרגום "רמש" - רחש, פירוש המשניות לרבינו, שם). (69) מחורו שתחת אוזן הכלי, ואף על פי שאין נראה שם חור, שיש נחש דק כשערה, חולין י. וירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג.

38 **יב. שְׁעוֹר הַמִּים שֶׁאִסְרוּ אִם נִתְגָּלוּ: כְּדִי שִׁיחֶיָה**
39 **הַסֵּם נִכְרָ⁷⁰ בְּהֵן וּמִזִּיק. אֲבָל אִם הָיוּ הַמִּים מְרִבִּין**
40 **כְּדִי שֶׁתֵּאָבֵד בְּהֵן הַמְּרָה⁷¹ - הָרִי אֵלּוּ מְתָרִין, בֵּין**
41 **בְּכָלִים בֵּין בְּקִרְקָעוֹת⁷². וְכֵן הִדִּין בְּשָׂרַיִם הַמְּשָׁקִין.**

שיש חשש למיתה ולא חשש לנוק, שכתוב: ולא תשים דמים בביתך. (24) ראה הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה י. (25) תל עפר. (26) "עשה לו חולייה כראוי, גבוהה עשרה טפחים ... פטור", תוספתא בבא קמא פרק ו. (27) "וכיסה כראוי", שם. (28) כיסוי חזק שיעמוד בפני כובד האדם, כמו שאמרנו במעקה בהלכה הקודמת. (29) "שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו", בבא קמא טו: (30) שאף זה בכלל מצוות עשה "ועשית מעקה לגגך", שמטרתה הרחקת סכנת נפשות. (31) מצוה זו מוטלת על כל אדם, שיתרחק ממקום הסכנה, שלא כהסרת המכשול המוטלת על בעל המכשול. (32) במקרה ואינו יכול להימלט ממקום הסכנה. (33) והשאריר.

1 **ה. הִרְבָּה דְּבָרִים אֲסוּרִים³⁴ חֲקָמִים מִפְּנֵי שִׁישׁ בְּהֵם**
2 **סִכְנַת נַפְשׁוֹת³⁵. וְכָל הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן וְאוֹמֵר: הֲרִינִי**
3 **מִסִּכְן פְּעֻמִּי, וְמָה לְאַחֲרִים עָלַי בְּכָךְ, או אִינִי**
4 **מִקְפִּיד בְּכָךְ³⁶ - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת³⁷.**

(34) על כל אחד לעשות. (35) להעושה. (36) איני מדקדק בכך, שאיני חושש. (37) דרבנן, כדן העובר על שאר מצוות דרבנן.

5 **ו. וְאֵלּוּ הֵן: לֹא יֵנִיחַ אָדָם פִּי עַל הַסְּלוֹן³⁸ הַמְּקַלָּח**
6 **וְיִשְׁתֶּה. וְלֹא יִשְׁתֶּה בְּלֵילָה מִן הַנְּהִירוֹת וּמִן**
7 **הָאֲגָמִים³⁹, שֶׁמָּא יִבְלַע עֲלוֹקָה⁴⁰ וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶה.**
8 **וְלֹא יִשְׁתֶּה מִים מְגֻלִּים, שֶׁמָּא שְׁתֶּה מִהֶן נִחְשִׁי⁴¹**
9 **וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מְזוּחָלִי עֶפֶר וְיָמוֹת.**

(38) צינור מחובר למים שבקרקע - והאיסור הוא משום סכנה, שמא יבלע עלוקה, עבודה זרה יב. (39) מקווה מים עומדים. (40) המוצצת דם, ויבוא לידי סכנה. (41) והטיל בהם ארס.

10 **ז. וְאֵלּוּ הֵן הַמְּשָׁקִין הָאֲסוּרִין מְשׁוּם גִּלּוּי: הַמִּים,**
11 **וְהַיֵּין, וְאֶפְלוּ מְזוּגִים⁴², וְאֶפְלוּ הַתַּחֲלִיל טַעְמוֹ לְהִשְׁתַּנּוֹת**
12 **לְחֻמֵּין⁴³, וְהַחֲלָב, וְהַדְּבֶשׁ, וְהַצִּירִי⁴⁴. אֲבָל שָׂרַיִם כָּל**
13 **הַמְּשָׁקִין - אִין מִקְפִּידִין עַל גִּלּוּן, שֶׁאִין בְּעָלֵי אָרֶס**
14 **שׁוֹתִין מִהֶן.**

(42) שני חלקים מים ואחד יין, עבודה זרה ל. (43) יש חשש ששתה ממנו בעל ארס ואסור (שם). אבל לאחר שהחמין הרבה אינו אסור משום גילוי, שם לב. וכן חומץ ממש אינו אסור משום גילוי שאין הנחש שותה ממנו. חולין מט: (44) מיץ בשר, דגים או פירות. שם.

15 **ח. הַשּׁוּם שְׁנַתְרַסֵּק⁴⁵, וְאֶבְטִיחַ⁴⁶ שְׁנַחֲתַךְ, וְנִתְגָּלָה -**
16 **אֲסוּר. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּהֵן. יֵין מְבָשֵׁל וְיֵין תוֹסֵס⁴⁷ -**
17 **אִין בְּהֵן מְשׁוּם גִּלּוּי. וְתוֹסֵס הוּא הַיֵּין מְשַׁעַת**
18 **דְּרִיכְתּוֹ⁴⁸ עַד שֶׁלִּשָּׁה יָמִים. וְיֵין אוֹ מִים אוֹ חֲלָב**
19 **שֶׁהָיוּ חֲמִין, כָּל זְמַן שֶׁהֶבֶל עוֹלָה⁴⁹ מִהֶן; וְכֵן**
20 **מְשָׁקִין שֶׁהָיָה הַמְּשָׁקָה יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה לְתוֹכָן⁵⁰ טַפָּה**
21 **אַחֵר טַפָּה, וְהוּא שִׁיחֶיָה טוֹרֵד וְיוֹרֵד⁵¹ - כָּל אֵלּוּ אִין**

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני י' שבט - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש רא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 70) מורגש כוחו המרעיל. 71) שיתבטל הארס בהם.
72) כגון מקוה מים.

טז. עֶסֶה שְׁנֹלוֹשָׁה בְּמִים מְגִלִין, אֶפְלוּ הִיא שָׁל
תְּרוּמָה - תִּשְׁרֹף⁹⁸. וְאֶפְלוּ נֶאֱפִית הַפֶּת - אֶסְוֶה⁹⁹.

98) אף על פי שאסור לשרוף תרומה טהורה, משום סכנה
התירו. 99) שלא כרבי נחמיה האומר: "אפאה הרי זו
מותרת. מפני שארס של נחש כלה באור" (באש), שם.

יום שני י' שבט ה'תשע"ז

פרק שנים עשר

1) יבאר בהמה חיה ועוף שנשכס נחש שאסורים משום
סכנה כו'. שלא להתיחד עם הגוי ושלא ליקח רפואתו. ודין
אם מותר להסתפר ממנו. ואם אסור למכור להם כלי
מלחמה. ודין אם אסור למכור לישראל ליסטים ולהשיא
עצה טובה לגוי.

א. בְּהֵמָה חִיָּה אוֹ עוֹף שֶׁנִּשְׁכָּן הַנֶּחֱשׁ² וְכִיּוֹצֵא בּוֹ³,
אוֹ שְׂאֵכְלוֹ סֵם הַמָּמִית הָאֲדָם⁴, קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה⁵ בְּגוֹפּוֹ
- הָרִי אֵלּוּ אֶסּוּרִים⁶ מִשּׁוּם סִכָּנָת נַפְשׁוֹת⁷. לְפִיכָּה,
בְּהֵמָה חִיָּה וְעוֹף שֶׁנִּמְצָאוּ חֲתוּכֵי רִגְלִים⁸, אֵף עַל פִּי
שֶׁהֵן מְתָרִין מִשּׁוּם טְרֵפָה - הָרִי אֵלּוּ אֶסּוּרִין מִשּׁוּם
סִכָּנָה, שְׂמָא אֶחָד מְזוּחָלִי עֶפֶר נִשְׁכָּן, עַד שֶׁיִּפְדְּקוּ.
כִּיצַד בּוֹדְקֵן? צוּלָה אוֹתָן בְּתַנּוּר, אִם לֹא נִתְחַתֶּה⁹
הַבֶּשֶׂר וְלֹא נִשְׁתַּנֶּה¹⁰ מִשְׁאֵר הַצָּלִי - הָרִי אֵלּוּ מְתָרִין.

2) חולין נח: 3) זחל ארסי. 4) אבל אכלה סם הממית
בהמה ושחטה כשרה, שדינה כשאר מסוכנת, שם. 5) אבל
אם שהה עד שנשתנה הארס בגופו של השותה, שוב אינו
מזיק. 6) באכילה אם שחטם, מפני שהארס מחלחל בכל
הגוף. 7) אבל מותרת משום טריפה, והאיסור משום סכנת
נפשות חמור מאיסור טריפה, חולין י'. ויומא פג. 8) חולין
נט. 9) נתפרק לחתיכות. 10) אבל אם נשתנה, אפילו לא
נתפרק אסור.

ב. וְכֵן נִקְוִי¹¹ תֵּאֲנִים וְעֵנָבִים, וְהַקְשׂוּאִים וְהַדּוֹלֵעִין
וְהָאֲבִטִּיחִין וְהַמְּלַפְפוֹנוֹת, אֶפְלוּ הֵי גְדוֹלִים בְּיוֹתֵר¹²,
בֵּין תְּלוּשִׁין בֵּין מְחַבְּרִין¹³, וְאֶפְלוּ הֵי בְּתוֹךְ הַפִּלִי¹⁴,
כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֶחֶה¹⁵ וְנִמְצָא נִשּׁוּף - אֶסּוּר, שְׂמָא נֶחֱשׁ
וְכִיּוֹצֵא בּוֹ נִשְׁכּוּ¹⁶. וְאֶפְלוּ רָאָה צְפוּר¹⁷ אוֹ עֶכְבֵּר
יּוֹשֵׁב וּמִנְגֵּר¹⁸ - הָרִי אֵלּוּ אֶסּוּרִין, שְׂמָא בְּמָקוֹם
נֶקֶב¹⁹ נֶקֶב²⁰.

11) נקבים, תרומות פרק ח, משנה ו. 12) והניקור מצד
אחד, לא יאכל אפילו מצד אחר. 13) לעץ או לקרקע.
14) ראה 'תוספות יום טוב', שם. 15) רטיבות, מיץ הארס
מתערב בליחה ומחלחל בכולו, אבל בדבר יבש חותך את
מקום הניקור ואוכל את השאר. 16) כתבו ה'תוספות':
עכשיו במדינות אלו אין אנו נזהרים בגילוי, לפי שאין חמת
זוחלי עפר מצויה בינינו כלל. 17) חולין ט. 18) במקור
ובפה. 19) של נחש. 20) הציפור או העכבר.

ג. תֵּאֲנָה²¹ אוֹ עֵנָב שֶׁנִּשְׁלַח הָעֵקֶץ²² שְׁלֵהֵן - אֵין בָּהֶם
מִשּׁוּם גְּלוּי²³. לְפִיכָּה אוֹכֵל אֶדָם תֵּאֲנִים וְעֵנָבִים

1 יג. מַעֲזֵן הַמּוֹשֵׁךְ⁷³ כֵּל שֶׁהוּא - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גְּלוּי.
2 לְגִיז⁷⁴ מְגִלָּה שֶׁהַנִּיחוּ בְּשֶׁהָ⁷⁵ תִּבָּה⁷⁶ וּמְגִדֵּל⁷⁷ אוֹ
3 בְּתִיק⁷⁸ שָׁלוּ, אוֹ בְּבוֹר אֶפְלוּ עֲמָק מֵאָה⁷⁹, אוֹ
4 בְּמִגְדֵּל גְּבוּהָ מֵאָה אֲמָה, אוֹ בְּטָרְקִלִין⁸⁰ מִיָּפָה
5 וּמִסִּיד⁸¹ - הָרִי זֶה אֶסּוּר⁸². בְּדֶק⁸³ אֶת הַתִּבָּה אוֹ אֶת
6 הַמִּגְדֵּל וְאַחֵר כֵּף הַנִּיחוּ - הָרִי זֶה מְתָר⁸⁴. וְאִם הָיָה
7 בְּהִין⁸⁵ נֶקֶב - אֶסּוּר⁸⁶. כִּמָּה יֵהָא בְּנֶקֶב? כְּדִי שֶׁתִּפְקֹס
8 אֶצְבַּע קְטַנָּה⁸⁷ שָׁל קָטָן⁸⁸.

73) זוחלי עפר מתייראים ממנו. 74) כד יין, תוספתא שם;
ירושלמי שם. 75) בתיבה, שיש בה מגרות אחדות, כלים
יח, ג. 76) ארגו. 77) ארון גבוה לשמירת חפצים.
78) בנתיק. 79) לשון התוספתא שם. 80) באולם.
81) שאין דרך הנחשים להיות שם. 82) שמא היה שם נחש
קודם שהניחו שם. 83) וראה שאין שם כלום. 84) ואין
חוששים שמא בא נחש אחר שהניח שם את הלגין ושתה
וחרו ויצא משם. 85) בתיבה או בארון. 86) אפילו בדקו
קודם, שמא נכנס לחורים ולסדקים ולא ראה אותו.
87) שיש מין נחש קטן שיכול להיכנס דרך חור קטן.
88) ירושלמי שם; תוספתא שם. ואף על פי שהרחש דק
כשערה, מתיירא הוא להיכנס לנקב קטן משיעור זה, ירושלמי
שם.

9 יד. חֲבִית שֶׁנִּתְגַּלְתָּה, אֵף עַל פִּי שֶׁשְׁתּוֹ מִמֶּנָּה תִּשְׁעָה
10 וְלֹא מֵתוֹ - לֹא יִשְׁתָּה עֲשִׂירִי. מַעֲשָׂה הָיָה וְאָמְרוּ
11 שֶׁשְׁתָּה עֲשִׂירִי וּמֵת, מִפְּנֵי שְׂאֵרֵס הַנֶּחֱשׁ שֶׁקַּע
12 לְמִטָּה⁸⁹. וַיֵּשׁ סֵם חֲמַת זוֹחָלִי עֶפֶר⁹⁰ שְׁעוּלָה וְצָף
13 לְמַעֲלָה, וַיֵּשׁ סֵם שֶׁהִיא נִתְלִית בְּאֶמְצַע הַמִּשְׁקָה,
14 לְפִיכָּה הַפִּל אֶסּוּר⁹¹. וְאֶפְלוּ סִנְנוֹ⁹² בְּמִסְנָנָה. וְכֵן
15 אֲבִטִּיחַ שֶׁנִּתְגַּלְתָּה, אֵף עַל פִּי שֶׁאֶכְלוּ מִמֶּנּוּ תִּשְׁעָה
16 וְלֹא מֵתוֹ - לֹא יֵאָכֵל עֲשִׂירִי⁹³.

89) "שלושת מיני ארס הם: של (נחש) בחור - שוקע (לפי
שחוק הוא וכבד, ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי);
של בינוני - מפעפע (באמצע המשקה), ושל זקן - צף"
(שארסו קלוש), עבודה זרה שם. 90) על פי דברים לב, כד.
ופירושו - רעל נחשים. 91) כי אין יודעים גילו של הנחש
שהטיל שם ארסו. 92) אסור, שהארס מהול במים ועובר
דרך המסנת. 93) שהאבטיח רך הוא, והארס שוקע בו.

17 טו. מִים שֶׁנִּתְגַּלּוּ - לֹא יִשְׁפְּכֶם לְחִשּׁוֹת הַרְבִּים⁹⁴,
18 וְלֹא יִרְבְּצוּ⁹⁵ בָּהֶם אֶת הַבִּית, וְלֹא יִגְבְּלוּ⁹⁶ בָּהֶן אֶת
19 הַטִּיט, וְלֹא יִרְחֹץ בָּהֶן פָּנָיו וְיָדָיו וְרִגְלָיו, וְלֹא יִשְׁקָה
20 מֵהֶן לֹא בְּהֵמָתוֹ וְלֹא בְּהֵמַת חֲבֵירוֹ; אֲכָל מִשְׁקָה אוֹתָן
21 לְחֲתוּל⁹⁷.

94) שמא יעבור שם אדם יחף ויניזק. 95) לא ישפוך על
קרקע הבית להשכיב את האבק שלא יעלה. 96) ולא ילוש,
שלא ייכנס הרעל בין קשרי אצבעותיו. 97) שאין הארס
מזיק לו, ואף על פי שמרזה אותו, הוא חוזר ומבריא.

רב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני י' שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 1 בַּלִּילָה וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ²⁴. תֵּאָנָה נִקְוָה שְׂכִיבָהּ וְנַעֲשִׂית
- 2 גְּרוּגְרֵת²⁵, וְתִמְרָה נִקְוָה שְׂכִיבָהּ - שְׂתִיחָהּ מִתְּרוֹת²⁶.
- 25 ח. אִם שָׁאֵלוּ⁴⁷: לֹאֵן אֶתָּה הוֹלֵךְ? - יִרְחִיב לּוֹ אֶת
- 26 הַדֶּרֶךְ⁴⁸, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִרְחִיב יַעֲקֹב לַעֲשׂוֹ; שְׁנֵאֲמָר: עַד
- 27 אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שְׁעִירָה⁴⁹.

נקודות משיחות קודש

"אם שאלו לאן אתה הולך ירחיב לו הדרך כדרך שהרחיב יעקב לעשו בו"

וצריך להבין:

א. מדוע לא הסביר הרמב"ם מה הכוונה ב"ירחיב לו הדרך" כדרך שפירש זאת רש"י (בגמ' ע"ז כה): שאם היה צריך לילך פרסה יאמר לו ב' פרסאות אני צריך לילך.
ב. בגמ' נאמר כדרך שעשה יעקב לעשו, וכאן שינה וכתב "כדרך שהרחיב יעקב".

ג. בגמ' נאמר הלשון "כדרך שעשה יעקב לעשו" הרשע, והרמב"ם השמיט התואר רשע וכתב רק יעקב לעשו.

ד. כראיה על כך שיעקב הרחיב לעשו את הדרך הביא את הפסוק "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" ומדוע לא הביא המשך הפסוק שממנו עיקר הראיה "ויעקב נסע סכותה". והביאור בזה: בגמ' הנ"ל שהיא המקור להלכה זו, הובאו כמה דינים שתוכנם הצורך בזהירות מהגוי: "היו עולין במעלה ... לא יהיה ישראל למטה ועובד כוכבים למעלה ... ואל ישוח לפניו שמא ... כו", ומיד אח"כ הובא הדין "שאלו להיכן הולך, ירחיב לו הדרך", ובהמשך הגמ' מובאים שני סיפורים: האחד על לסטים שפגעו בתלמיד ר"ע ושאלו לאן אתם הולכים וענו להם שהולכים למקום רחוק יותר ופרשו באמצע וניצלו, והשני על רב מנשה שפגעו בו גנבים ונהג כתלמיד ר"ע וניצל.

ונחלקו הרמב"ם ורש"י בפירוש הגמ' ובגדר הסכנה הנשקפת מגוי ש"שאלו לאן אתה הולך". הרמב"ם למד שהדין "שאלו לאן אתה הולך" שייך ובא בהמשך לדינים הראשונים שבגמ' המדברים בזהירות שיש לנקוט מהגוי אבל אין מדובר כאן בסכנה וודאית ובמצב של ברי היזקא ולכן מה שמותר לעשות במצב זה הוא ל"הרחיב הדרך" כלומר להסביר לגוי שהדרך תארך זמן רב בגלל עיכובים שונים העלולים להיות וכו'.

אבל רש"י למד שהדין "ירחיב לו הדרך" קשור לסיפורים שהובאו אח"כ בתלמוד ר"ע ורב מנשה ששם מדובר על ליסטים וגנבים, וממילא ברי היזקא, לכן פירש הדין "ירחיב לו הדרך" "יאמר לו שני פרסאות אני צריך לילך".

מעתה יובן גם מדוע לא פירש הרמב"ם מהו "ירחיב לו הדרך" כי הוא דבר ידוע מסיפור התורה שגם שם הרחיב לו הדרך מצד חשש ולא מצד שהיה בטוח שיזיקו כי חיבקו ונישקו והתפייס עמו ומשום כך גם לא כתב "עשו הרשע" כי אין מדובר בברי היזקא. ובזה מובן מדוע גם לא

- 3 ד. אֲסוּר²⁷ לְאָדָם לִתֵּן מַעוֹת²⁸ אוּ דִינָרִים²⁹ לְתוֹךְ פִּי, שְׂמָא יֵשׁ עֲלֵיהֶן רֶק נִבֵּשׁ שֶׁל מִפִּי שְׁחִין אוּ מִצְרַעִין³⁰
- 4 אוּ זָעָה; שְׂפָל זַעַת אָדָם - סֵם הַמָּוֶת, חוּץ מִזַּעַת הַפְּנִים.

(27) שם. (28) פרוטות. ושל נחשת הן. (29) של כסף. (30) ושחין וצרעת מחלות עור מדבקות הן.

- 7 ה. וְכֵן לֹא יִתֵּן אָדָם פֶּסֶד יָדוֹ³¹ תַּחַת שְׁחִינֵוֹ³², שְׂמָא נִגַּע בְּיָדוֹ מִמִּצְרַע אוּ בַסֵּם רַע; שֶׁהִידִים עֲסָקְנִיּוֹת³³. וְלֹא יִתֵּן הַתַּבְּשִׁיל תַּחַת הַמָּטָה, אֲף עַל פִּי שְׁהוּא עוֹסֵק בַּסַּעֲדָה³⁴, שְׂמָא יִפֹּל בּוֹ דְּכָר הַמִּזִּיק וְהוּא אֵינוֹ רְוָאָה.

(31) כף ידו, ירושלמי שם. (32) בין הזרוע והצלעות מול השכם. (33) ונוגעות בכל דבר, סוכה כו: (34) והוא מיסב על המיטה, ובדעתו לאכלו מיד. ירושלמי שם.

- 12 ו. וְכֵן³⁵ לֹא יִנְעֵץ הַסַּפִּין בְּתוֹךְ הָאֶתְרוֹג אוּ בְּתוֹךְ הַצִּנּוֹן³⁶, שְׂמָא יִפֹּל אָדָם עַל חֲדָה וְיָמוּת. וְכֵן אֲסוּר לְאָדָם לַעֲבֹר תַּחַת קִיר נְטוּי³⁷, אוּ עַל גֶּשֶׁר רַעוּעַ, אוּ לִפְנֵי לְחִירְבָה³⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּאֵלוֹ מִשְׁאֵר הַסַּפִּנּוֹת - אֲסוּר לַעֲבֹר בְּמִקְוֵם.

(35) שם. (36) וכיוצא בהם, ואתרוג וצנון דוגמאות הן. (37) ליפול, כלומר רעוע, ראש השנה טז: (38) ואחד הטעמים שהתלמוד נותן הוא "מפני המפולת", שחומת החורבה רעועה, ושמא תיפול עליו, ברכות ג.

- 17 ז. וְכֵן אֲסוּר לַיהוּדִי לְהַתִּיחֹד³⁹ עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲשׂוּדִים עַל שְׂפִיכוֹת דָּמִים. וְלֹא יִתְלַוָּה עִמָּהֶן בְּדֶרֶךְ⁴⁰. פְּגַע⁴¹ עוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּדֶרֶךְ - מִחֲזִירוֹ לִמְיֻנּוֹ⁴². הָיוּ עוֹלִין בְּמַעְלָה⁴³ אוּ יוֹרְדִים בְּיָרִידָה - לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַעְלָה, אֶלָּא יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה⁴⁴ וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַטָּה, שְׂמָא יִפֹּל עָלָיו לְהָמִיתוֹ. וְאֵל יִשְׁחֵץ⁴⁵ לְפָנָיו, שְׂמָא יִרְץ⁴⁶ אֶת גְּלָגְלָתוֹ.

(39) להשאר יחידי עמו. עבודה זרה כב. (40) אף-על-פי שעוברים שם אנשים. (41) נפגש. שם כה: (42) של יהודי. כי נוח יותר להתגונן ביד ימנית מאשר בשמאלית. (43) כגון בהר או בסלע. (44) בעלייה ילך היהודי לפני הגוי, ובירידה יוליך את הגוי לפניו. (45) ולא יתכופף לפני הגוי, כדי ליטול משהו, ואפילו במישור. (46) ירוצץ.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני י' שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש רג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

12 יא. ואסור להסתפר מהן ברשות היחיד⁶³, שפא
13 יהרגנו⁶⁴. אם היה אדם חשוב – מתר, מפני שמתיירא
14 להרגו. ואם דמה⁶⁵ לעובד פוכבים שהוא אדם
15 חשוב⁶⁶ כדי שפחד ממנו ולא יהרגנו – הרי זה מתר
16 להסתפר ממנו.

63 אבל ברשות הרבים מותר, מפני שהגוי מפחד להרגו,
עבודה זרה כז. 64 במספריים או בתער שבידו.
65 התראה לפני הגוי. 66 כגון שהסתכל במראה לראות
אם התספורת נאה, וחושב הגוי שאיש חשוב הוא, המקפיד
על תספורתו, שם כט.

17 יב. אסור⁶⁷ למפר לעובדי פוכבים כל פלי
18 המלחמה⁶⁸. ואין משחיזין להם את הזין⁶⁹. ואין
19 מוכרין להן לא ספינ⁷⁰, ולא קולרין⁷¹, ולא כבלים⁷²
20 [של ברזל], ולא שלשלאות של ברזל הנדושה⁷³,
21 ולא דבים⁷⁴ ואריות, ולא כל דבר שיש בו נזק
22 לרבים. אבל מוכרין להן תריסין⁷⁵, שאינן אלא
23 להגן⁷⁶.

67 שם טו: 68 שם טו: 69 שם טו: 70 ובגמרא שלנו הגירסא "סדן",
69 כגון סיף ורומח. 71 הכוונה לאסיר בבית
ופירש רש"י: "לשום בו רגלי איש", הכוונה לאסיר בבית
הסוהר. אבל רבינו חננאל גרס שם "סכין", וגירסת רבינו
כגירסת רבינו חננאל. 71 שרשרת של ברזל שעל צוואר
השבויו. 72 שרשרת שכובלים בה רגלי אסירים "ענו
בכבל רגליו", תהלים קה, יח. בדפוס רומי ר"מ: ולא
שלשלאות. . ולא עששיות של ברזל. 73 מהודר. ברזל
זה מיוחד לעשות ממנו כלי זין, שם טז. 74 משנה, שם.
הגויים משתמשים בהם למאבק עם שבוים. 75 מגינים.
76 ולא כדעת האוסרים שם, החוששים שישתמשו בתריסים
כבנשק התקפה לאחר שיאזלו כלי זינם.

24 יג. וכשם שאסור למפר לעובדי פוכבים, כך אסור
25 למפר לישראל שמוכר לעובדי פוכבים⁷⁷. ומתר⁷⁸
26 למפר פלי זין לחיל⁷⁹ של בני המדינה, מפני שהן
27 מגינין על ישראל⁸⁰.

77 שם טו: 78 שם טז. 79 לצבא. 80 שגרים
באותה מדינה.

28 יד. כל שאסור למפר לעובדי פוכבים אסור למפר
29 לישראל שהוא לסטים⁸¹, מפני שנמצא מחזיק יד⁸²
30 עוברי עברה ומכשיל⁸³. וכן כל המכשיל עור
31 בדבר⁸⁴ והשיאו עצה⁸⁵ שאינה הוגנת⁸⁶, או שחזק
32 ידי עובדי עברה, שהוא עור ואינו רואה דרך
33 האמת⁸⁷ מפני תאוות לבו⁸⁸ – הרי זה עובר בלא
34 תעשה, שנאמר: ולפני עור לא תתן מכשל; הבא⁸⁹
35 לטל ממך עצה, תן לו עצה ההוגנת לו.

81 שודד, שם. 82 מסייע בידו. אפילו אין הליסטים
חשוד בשפיכות דמים, בכל זאת אסור למכור לו נשק,
שעוזר לו בזה לבצע מעשי שוד ולהמלט. 83 בעבירה,

ציטט הרמב"ם המשך הכתוב "ויעקב נסע סכותה" כי מזה
יכול להיות משמע שצריך לשקר לגוי, לכן כתב רק "עד
אשר אבוא אל אדוני שעירה" שמשמעו שבוודאי יבוא
אליו לשעיר אלא ש"הרחיב לו הדרך" והדבר יקח זמן רב.
ויש לומר שלדעת הרמב"ם הסיפורים שהביאה הגמ'
מלמדים דין נוסף (חוץ מ"שאלו לאן אתה הולך") שאם
ברי היזק צריך לשקר ולומר שהולך למקום רחוק יותר.
ומה שלא כתב הרמב"ם דין זה, אולי יש לומר כיון שלא
נאמר בגמ' בפירוש בסגנון של דין והלכה כי-אם סיפור
מעשה. (וראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ב ואות ה.)

(על פי דק"ש חלק כ' ע' 158)

47 הגוי. 48 אם היה צריך ללכת מרחק קילומטר אחד,
יאמר לו שני קילומטרים אני צריך ללכת, אולי ימתין הגוי
מלרצחו עד הקילומטר השני, והיהודי יפרוש ממנו קודם
לכן וינצל, עבודה זרה שם. 49 וכתוב: "ויעקב נסע
סכותה", ולא הלך עד שעיר.

1 ט. אסור לקח רפואה מן העובדי פוכבים, אלא אם
2 כן⁵⁰ נתיאשו ממנו שיחיה⁵¹. ואסור להתרפאת מן
3 האפיקורס⁵², ואף על פי שנתיאשו ממנו⁵³, שפא
4 ימשכו אחריו⁵⁴. ומתר לקח רפואה מן העובדי
5 פוכבים לבהמה⁵⁵ או למכה שבגוף מבחוץ⁵⁶, כגון
6 מלוגמא⁵⁷ ורטיה⁵⁸. ואם היתה מפה של ספנה⁵⁹ –
7 אסור לקח⁶⁰ ממנו. וכל מפה שמחללין עליה⁶¹ את
8 השבת – אין מתרפאין מהם.

50 שם יתן לו סם ממית, שם כז: 51 ואם לא ירפאו
ימות, מותר להתרפאות ממנו, שהרי אין לו מה להפסיד,
ושמא ירפאו הגוי. ומדובר כשאין רופא יהודי. ואף-על-פי
שהחולה יוכל עוד לחיות יום או יומיים, והגוי עלול
להקדים מותו, בכל זאת מותר להתרפאות ממנו, שאין
חוששים לחיי שעה, הואיל וסופו למות, שם. 52 ראה
למעלה פרק ד, הלכה י. 53 מן החולה שיחיה.
54 אחרי דעותיו, וייעשו מינים. 55 שאין כאן אלא חשש
להפסד ממון בלבד, שם כז. 56 שאין בו סכנה.
57 תחבושת לחה. 58 תחבושת משוחה סממנים.
59 אפילו בגוף מבחוץ. 60 שלא כדעת המתירים במכה
בחוץ, הואיל ואם יראה החולה שהסם מזיק, יוכל להרחיקו,
שם. 61 כל מכה של חלל (בחלל הגוף) מחללים עליה
את השבת, וגב היד וגב הרגל הרי הם כמכה של חלל,
ומחללים עליהם את השבת, שם כה.

9 י. ומתר לשאל⁶² לרופא עובד פוכבים, ויאמר לו:
10 סם פלוגי יפה לך, וכן וכן תעשה; אבל לא יקח
11 ממנו.

62 שם כז. והטעם הוא, שאם היהודי אינו מתרפא ממנו
אלא שואלו בלבד, יבין הגוי שאין היהודי סומך עליו,
ובוודאי ישראל ברופא אחר. ולפיכך לא יאמר לו הגוי
תרופה מזיקה, כדי שלא לקלקל שמו כרופא מומחה.

רד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי י"א שבט – ספר נזיקין – הל' רוצח ושמירת נפש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לפי כוחותיה. (5) שהטעין עליה יותר ממה שהיא יכולה לשאת. שלא כדעת האומר (בבא מציעא לב.) שביותר ממשה פטור. (6) את המשא. (7) עזור לו, ופירשו חכמינו שלפריקה נאמר, שהרי כתוב "רובץ תחת משאו". וראה מכילתא משפטים פרשה כ; 'ספרי' כ"תצא רכב, ובבאמציעא שם.

ב. ולא יפרק ויניחנו נכהל⁸ וילך, אלא יקים עמו, ויחזור ויטען משאו עליה⁹; שניאמר: הקם תקים עמו. זו מצות עשה אחרת¹⁰. ואם הניחו נכהל ולא פרק ולא טען¹¹ - בטל מצות עשה, ועבר על מצות לא תעשה, שניאמר: לא תראה¹² את חמור אחיך.

(8) נפחד ודואג. (9) במקומו הנכון. (10) מצוות טעניה, שהרי כתוב שם "חמור אחיך או שורו נופלים בדרך", ומשמע שהבהמה ומשאה מוטלים על הקרקע וצריך לטעון. ולא כדעת רבי יאשיה האומר, ששני הכתובים "עזוב תעזוב עמו" ו"הקם תקים עמו" בפריקה מדברים. מכילתא שם. (11) אפילו פרק, אבל לא טען. (12) "לא תראה זו מצות לא-תעשה, ולהלן הוא אומר "כי תראה" (כי תראה... רובץ תחת משאו, שמות כג, ה) מצות-עשה", 'ספרי' שם רכה. וראה ספר המצוות לרבינו, מצוות לא-תעשה רע.

ג. הִיָּה כֹהֵן, וְהִבְהֵמָה רֹבֶצֶת בְּבֵית הַקְּבֵרוֹת - אֵינוֹ מִטְמֵא¹³ לָהּ, כִּשֵּׁם שֶׁאֵינוֹ מִטְמֵא לְהָשִׁיב אֲבֵדָה¹⁴. וְכֵן אִם הָיָה זָקֵן¹⁵ שֶׁאֵין דָּרְכּוֹ לִטְעֹן וּלְפָרֵק - הוֹאִיל וְאִינָהּ לִפִּי כְבוֹדוֹ, פְּטוּרוֹ¹⁶.

(13) שאמרה תורה: "לנפש לא יטמא בעמיו". ובמכילתא למדו דין זה מן הכתוב: "וחדלת מעזוב לו - פעמים שאתה חדל, ופעמים שאתה עוזב. היה (החמור) בין הקברות אל יטמא", שם. (14) "ואם היתה בבית הקברות לא יטמא לה", 'ספרי' שם, בבא-מציעא שם. רבינו מדמה דין כהן בפריקה וטעניה בבית הקברות לדין כהן והאבידה בבית הקברות, הואיל וטעם אחד לשניהם. לאבידה אינו מתטמא משום שמצות-עשה של השבת אבידה אין בכוחה לדחות מצות לא-תעשה "לנפש לא יטמא בעמיו" ומצות-עשה "קדושים יהיו" של כהן (שם ל.). וטעם זה קיים אף בפריקה וטעניה. וראה הלכות גזילה ואבידה פרק יא, הלכה יח. (15) חכם או אדם מכובד. (16) 'ספרי' שם; בבא-מציעא ל:

ד. זֶה הַפֶּלֶל¹⁷: כֹּל שֶׁאֵלּוּ הָיְתָה שְׁלוֹ הָיָה טוֹעֵן וּפּוֹרֵק¹⁸ - הָרִי זֶה חַיִּב לִטְעֹן וּלְפָרֵק בְּשָׁל חֲבֵרוֹ. וְאִם הָיָה חָסִיד וְעוֹשֶׂה לְפָנָיו מְשׁוֹרֵת הַדִּין¹⁹, אֶפְלוּ הָיָה הַנְּשִׂיא הַגָּדוֹל²⁰ וְרָאָה בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ רֹבֶצֶת תַּחַת מִשְׁאָה שֶׁל תָּכֵן אוֹ קָנִים²¹ וּכְיוּצָא בָּהֶן - פּוֹרֵק וְטוֹעֵן עִמּוֹ²².

(17) מפני שחש על ממונו, לא היה חושש לכבודו. (19) עושה אפילו מה שאין הדין מחייב אותו, וזהו פירוש ל"חסיד". (20) של בית-הדין הגדול (הסנהדרין הגדולה), ראה הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג. (21) ואין זה לפי כבודו לטפל בהם. (22) כמו רבי ישמעאל

שלולא הנשק יתכן ולא היה מעיז ללסטם את הבריות. (84) שאינו בקי בו. כתוב בתורה: "ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך" (ויקרא יט, יד), ורבותינו דרשו זה המכשיל את חבירו שהוא "עוזר בדבר", ונותן לו עצה רעה, 'ספרא' קדושים פרק ג, פרשה ב. (85) ונתן לו עצה. (86) שהוא בעצמו יודע שאינה נכונה. "היה נוטל ממך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר לו צא בהשכמה - שיקפחוהו ליסטם. צא בצהרים - בשביל שישתרב. אל תאמר לו - מכור את שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף ונוטלו ממנו", שם. (87) שהיא דרך התורה ומצוותיה. (88) כגון המושיט כוס יין לנזיר, או המלוה ברבית והלוה ברבית, ששניהם עוברים משום "ולפני עור לא תתן מכשול", לפי שכל אחד מהם עוזר לחבירו לעשות עבירה. ראה עבודה זרה ו: בבא מציעא עה: וראה ספר המצוות לרבינו, מצוות לא-תעשה רצט. (89) בספרים שלנו זהו סוף הלכה יד, אבל בדפוס רומי ר"מ מתחלת כאן הלכה טו.

טו. וְאִסּוּר⁹⁰ לְהִשָּׂא עֶצֶה טוֹבָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְעוֹבֵד רָשָׁע⁹¹. וְאֶפְלוּ לְהִשָּׂאוּ עֶצֶה שִׁיעֵשָׂה דָּבָר מִצְוָה⁹², וְהוּא עוֹמֵד בְּרָשָׁעוֹ⁹³ - אִסּוּר. וְלֹא נִתְּנָה⁹⁴ דְּנִיָּאל אֶלָּא עַל שֶׁהִשָּׂא עֶצֶה לְנוֹכְדִנְצַר לִתֵּן צִדְקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֵהֵן מִלְּפָא מִלְּפִי יִשְׁפֹּר עַלְיָ⁹⁵.

נקודות משיחות קודש

"ואסור להשיא עצה טובה לעכו"ם ... ולא נתנסה דניאל אלא על שהשיא עצה טובה לנוכדנצר ליתן צדקה".

וממה שהביא בהלכות מלכים (פי"ה) הדוגמא של נתינת צדקה בבן נח, מוכח שסבר להלכה שבני נח אינם מחויבים בצדקה. ועפ"ז יש לומר שמה שכתב כאן "שיעשה דבר מצוה ליתן צדקה" הכוונה למצוה שאינו מצווה ועושה, מה-שאינ'כן בשבע מצוות בני נח.

(על פי לקו"ש חלק ה' ע' 158 הע' 58)

(90) בבא-בבא ד. (91) אף-על-פי שהוא חייב במצוות. (92) כעצת דניאל לנוכדנצר שיעשה צדקה, שם. (93) אבל אם חזר בתשובה, מותר. (94) שהשליכו אותו לגוב אריות. (95) עצתי תיטב בעיניך.

יום שלישי י"א שבט ה'תשע"ז

פרק שלש עשר

(1) יבאר שמצות-עשה לפרוק המשא ולטעון עם הבעלים. מאימתי יתחייב לפרוק ולטעון עמו. ואם היא בהמת גוי ומשא של ישראל. ודין מי שראה לבדו ישראל עובר עבירה אם מותר לשונאו כו'.

א. מִי שִׁפְגַּע² בַּחֲבֵרוֹ בְּדֶרֶךְ, וּבִהְמָתוֹ רֹבֶצֶת תַּחַת מִשְׁאָה³, בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ מִשְׁאָה הָרְאוּי לָהּ⁴ בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ יוֹתֵר מִמִּשְׁאָה⁵ - הָרִי זֶה מִצְוָה לְפָרֵק מֵעָלֶיהָ⁶. וְזוֹ מִצְוָה עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: עֹזֵב תַּעֲזֹב עִמּוֹ⁷.

(2) שפגש. (3) ואין בכוחה להמשיך בדרכה. (4) לשאת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"א שבט - ספר נזיקין - הל' רוצח ושמירת נפש רה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברבי יוסי, שהיה זקן ואינה לפי כבודו, ונהג לפני משורת
הדין, בבא-מציעא ל: (44) ואינו יכול לפרוק ולטעון. (45) כמו באין הבעלים
עמה, 'ספרי' שם. משנה, שם.

ט. בהמת העובד פוכבים והמשא של ישראל: אם
היה העובד פוכבים מחמיר⁴⁶ אחר בהמתו - אינו
זקוק לה⁴⁷; ואם לאו⁴⁸ - חייב לפרק ולטעון⁴⁹, משום
צער ישראל. וכן אם היתה הבהמה של ישראל
והמשוי של עובד פוכבים - חייב לפרק ולטעון,
משום צער ישראל⁵⁰. אבל בהמת העובד פוכבים
ומשא - אינו חייב⁵¹ להטפל בו, אלא משום
איבה⁵².

(46) הולך אחר בהמתו. (47) [שנאמר "חמור אחיך", ומה
שנאמר (שמות כג, ה) "חמור שונאך" הכוונה לישראל (ראה
הלכה יד). והמדובר בטעינה, אבל בפריקה חייב משום צער
בעלי חיים שהוא דאורייתא (כסף-משנה ו'דרישה ופרישה'
חושן-משפט סי' ערב). (48) שאין הגוי מחמר אחר
בהמתו, אלא ישראל בעל המשא. (49) מפני שבפריקה
חייב גם כשהגוי מחמר, כתב רבינו כאן בפירושו: "חייב
לפרוק ולטעון", ולא כתב סתם חייב (כסף-משנה).
(50) והישראל מחמר אחר בהמתו, כדרך העולם, שבעל
החמור הוא המחמר (בבא-מציעא שם). (51) בטעינה, אבל
בפריקה חייב, כמו שהבאנו למעלה באות מו. (52) שלא
תהיה איבת הגוי על ישראל, אבל בדין הראשון בחמור
של גוי ומשאו של ישראל - אין חשש לאיבה, שהרי הגוי
רואה שגם על ממונו של ישראל אינו חס ('דרישה ופרישה'
שם). כל האמור כאן בהערות מה עד מח, הוא לפי פירוש
של הכסף-משנה ו'דרישה ופרישה' הנ"ל. אולם הגר"א
בחושן-משפט סימן ערב ס"ק טז, מגדיר פירושם כדוחק
גדול ואומר, שרבינו פוסק כאן צער בעלי חיים לאו
דאורייתא, ומתוך כך מתפרשים דברי רבינו כפשוטם, היינו
אינו זקוק לה כלל, לא בטעינה ולא בפריקה, וגם הלכה יד
תתפרש כפשוטה, עיין שם. הגר"א עצמו מעיר על פסקי
רבינו למעלה בהלכה א ובהלכות שבת פרק כא הלכה יד,
המוכחים שצער בעלי חיים דאורייתא, ומצא יישוב לדברי
רבינו כאן, אבל הסתירה מהלכות שבת במקומה עומדת.

י. חמרים⁵³ שרגליו של אחד מהן⁵⁴ רעועות⁵⁵ - אינן
רשאים חביריו⁵⁶ להקדים⁵⁷ ולעבר מעליו⁵⁸. נפל⁵⁹ -
רשאים לעבר מעליו⁶⁰.

(53) תוספתא בבא-קמא פרק ב. (54) כלומר, של חמור
אחד מהם. (55) ואינו יכול ללכת באותה מהירות כמו יתר
החמורים שבשירה. (56) בעלי החמורים. (57) ללכת
קדימה. (58) ולהשאירו עם חמורו לבדו בדרך. (59) ואינו
יכול ללכת כלל. (60) ואינם חייבים להתעכב בשבילו.

יא. היה⁶¹ אחד טעון⁶² ואחד רוכב⁶³, ודחקן הדד⁶⁴
- מעבירין את הרוכב מפני הטעון⁶⁵. אחד טעון
ואחד ריקן - מעבירין את הריקן מפני הטעון⁶⁶.
אחד רכוב ואחד ריקן - מעבירין את הריקן מפני
הרכוב⁶⁷. שניהן טעונות, שניהן רוכבות, שניהן
ריקנות - עושין פשרה ביניהן.

ה. פרק וטעון, וחזרה ונפלה - חייב לטעון ולפרק
פעם אחרת, אפילו מאה פעמים²³; שנאמר: עזב
תעזב, הקם תקים עמו²⁴. לפיכך צריך להדחות²⁵
עמו עד פרסה²⁶, אלא אם כן אומר לו בעל המשא:
איני צריך לך.

(23) 'ספרי' כ"תצא רכה; בבא-מציעא לא. לב.
(24) ו"עזוב" מורה על פעולה מתמדת, היינו הרבה פעמים,
וכן "הקם", שם לא. וראה פירוש המשניות לרבינו בבא-
מציעא פרק ב, משנה ט. (25) להתנהל לאטו לאחר
שהטעינו, ראה ישעיה לח, טו: תחלים מב, ה. (26) ארבעה
מילים, שמא תחזור ותיפול (שם לג), וראה לקמן הלכה ז.

ו. מאימתי יתחייב לפרק ולטעון עמו? משיראהו
ראיה²⁷ שהיא פגיעה²⁸; שהרי נאמר 'פי תראה'²⁹,
ונאמר 'פי תפגע'³⁰. וכמה? שצרו חכמים, משיהיה
ביניהם³¹ מאתים וששים ושש אמה³² ושני שלישי
אמה, שהוא אחד משבעה ומחצה במיל³³. היה
רחוק ממנו יתר מזה - אינו זקוק לה³⁴.

(27) מרחוק. (28) פנים בפנים, מכילתא משפטים פרשה כ;
'ספרי' שם רכב; בבא-מציעא לג. (29) ומשמעו אפילו
מרחוק. (30) ומשמעו פנים בפנים. (31) בין הרואה ובין
בעל המשא. (32) בערך 56 סנטימטר. (33) אלפיים אמה.
היינו לחלק אלפיים אמה בשבעה ומחצה, שם.
(34) ופטור.

ז. מצוה³⁵ מן התורה לפרק עמו בהנם; אבל לטעון
עליו - הרי זו מצוה, ונוטל שכרו³⁶. וכן בשעה
שמדדה עמו עד פרסה - יש לו שכר³⁷.

(35) בבא-מציעא לב. (36) מבעל הבהמה כמו בעד כל
עבודה אחרת, ואף-על-פי שהוא נוטל שכרו, קיים מצוה.
(37) אף-על-פי שהוא הולך ומדדה לצורך פריקה שהיא
בחנם, בכל זאת מותר לו ליטול שכר, שם לג. ראה
'תוספות' שם דיבור-המתחיל ונוטל.

ח. מצא בהמת חברו רבוצה, אף על פי שאין
הבעלים עמה - מצוה לפרק מעליה³⁹ ולטעון
עליה; שנאמר: עזב תעזב⁴⁰, הקם תקים - מפל
מקום⁴¹. אם כן, למה נאמר 'עמו'⁴²? שאם היה בעל
הבהמה שם, והלך וישב לו⁴³, ואמר לזה שפגע בו:
הואיל ועליך מצוה, אם רצית לפרק לבדך פרק -
הרי זה פטור, שנאמר: עמו. ואם היה בעל הבהמה
זקן או חולה⁴⁴ - חייב לטעון ולפרק לבדו⁴⁵.

(38) שיעזרו לו. (39) כמו בזקן או חולה, בסוף הלכה זו.
(40) ולשון יתירה היא. (41) בכל תנאים שהם אתה חייב,
אפילו אין הבעלים עמה. לשון הגמרא שם לא.
(42) משמע, שהחייב הוא לעזור לבעל הבהמה, אבל לא
לפרוק ולטעון לבדו. (43) 'ספרי' שם רכה. משנה, שם לב.

עד שיעשה תשובה וישוב מרשעו. ואף על פי שעדין
לא עשה תשובה, אם מצאו נכה במשאו - מצוה
לטעון⁸⁹ ולפרק עמו, ולא נניחנו נוטה למות, שמה
ישקה בשביל ממונו ויבוא לידי סכנה. והתורה
הקפידה על נפשות ישראל⁹⁰, בין רשעים בין
צדיקים, מאחר שהם נלזים אל ה' ומאמינים בעקר
הדת; שנאמר: אמר אליהם חי אני נאם ה' אלהים
אם אחפץ במות הרשע פי אם בשוב רשע מדרכו
ותיה.

(83) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו", שמות כג,
ה. (84) [מצות פריקה לא נאמרה אלא בבהמת ישראל
בלבד, והיא מחייבת את הישראל לפרוק בחינם ולא לדרוש
שכר, אבל בבהמת גוי לא נאמרה מצות פריקה, אלא משום
צער בעלי חיים חייבים לפרוק, ולפיכך רשאי הישראל
לדרוש שכר (כסף-משנה ע"פ 'תוספות' בבא-מציעא לב:
ד"ה מה לי). ואין לפרש דברי רבינו כפשוטם, שאין כלל
חיוב לפרוק בהמת הגוי, שהרי הוא סובר שצער בעלי חיים
דאורייתא (ראה למעלה הלכה ט בהערות) ופסוק זה מדבר
בפריקה]. (85) ואין להניח שהכתוב ידבר באדם העובר על
לא-תעשה שבתורה, פסחים ק"ג: (86) רב נחמן בב יצחק,
שם. (87) ומכיון שאין עד אחד נאמן, ככתוב: "לא יקום
עד אחד באיש" (דברים יט, טו), אסור לו להעיד בבית-דין,
כי יעבור על לאו "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא יט, טז).
(88) שנאמר (תהלים קלט, כא): "משנאיך ה' אשנא", ואומר
(משלי ח, יב): "יראת ה' שנאת רע". (89) אף-על-פי
שהכתוב "כי תראה חמור שונאך" בפריקה מדבר, הוא-הדין
לטענה. (90) חסה עליהן ורוצה בקיומן.

סליקו להו הלכות רוצח ושמירת נפש בסיעתא
דשמיא

נגמר ספר אחד עשר, והוא ספר נזיקין.
הלכותיו חמשה, ופרקיו שנים וששים: הלכות
נזקי ממוץ - ארבעה עשר פרקים. הלכות גנבה
- תשעה פרקים. הלכות גזלה ואבדה - שמונה
עשר פרקים. הלכות חובל ומזיק - שמונה
פרקים. הלכות רוצח ושמירת נפש - שלשה עשר
פרקים.

יום רביעי י"ב שבט ה'תשע"ז

ראשית חקמה קנה חקמה, ובכל קנייך קנה בינה

ספר שנים עשר

והוא ספר קנין

הלכותיו חמש. וזהו סדורן: א. הלכות מכירה. ב.
הלכות זביה ומתנה. ג. הלכות שכנים. ד. הלכות
שלוחין ושתפין. ה. הלכות עבדים. והמצוות
הנכללות בהן מפרשות בשמותן במקומן.

(61) תוספתא שם. (62) משא. (63) ובתוספתא: "ואחד
רכוב". (64) והדרך צרה, ואינם יכולים ללכת זה בצד זה.
(65) מקדימים את הטעון לרכוב, שלרכוב יותר קל לחכות
מאשר לטעון. (66) מקדימים את הטעון לריקן, ואין
אומרים שהריקן יעבור תחילה מפני שהוא קל ויעבור
במהירות, אלא הטעון קודם. (67) מקדימים את הרכוב. זה
הכלל: הטעון קודם לריקן, והיותר טעון קודם לטעון פחות.
[בדפוס רומי (ר"מ) חסרה הבבא האחרונה. גם בתוספתא
יש גירסאות שונות סותרות זו את זו, והגירסא שלפנינו כאן
מתקבלת ביותר על הדעת, וכן היא בדפוס אמסטרדם תס"ב,
וכנראה זו גירסתו של רבינו בתוספתא].

יב. וכן שתי ספינות⁶⁸ העוברות ופוגעות זו בזו, אם
עוברות שתיהן בבת אחת - טובעות⁶⁹, ואם בזו אחר
זו - עוברות; וכן שני גמלים העולים במעלה גבוה
ופגעו זה בזה⁷⁰, אם עוברין שניהם בבת אחת -
נופלין⁷¹, ואם בזה אחר זה⁷² - עולין; פיצד הן
עושין? טעונה ושאניה טעונה - תדחה שאניה
טעונה מפני הטעונה. קרובה⁷³ ורחוקה⁷⁴ - תדחה
קרובה⁷⁵ מפני שאניה קרובה. שתיהן רחוקות או
קרובות או טעונות - הואיל וכלן בדחק אחד⁷⁶,
הטל פשרה⁷⁷ ביניהן, והן מעלות שכם⁷⁸ זו לזו.
ובזה וכיוצא בו⁷⁹ נאמר: בצדק תשפט עמיתך.

(68) תוספתא שם, סנהדרין לב: (69) שתדחוף זו את זו.
(70) כגון זה עולה מצד זה וזה עולה מצד זה, ופגעו בראש
חודו של הר. (71) לתוך הבקעה שבצידי הדרך. (72) אם
אחד יחזור אחורנית ויפנה מקום לחבירו. (73) לנמל
שיצאה ממנו. (74) לנמל שיצאה ממנו. (75) משום
שלספינה הבאה ממרחקים יותר קשה להתעכב ולחכות.
(76) בצרה שוה לכולם, ואין מן הדין לכפות על האחת
לפנות מקום לחברתה. (77) אם אינם יכולים להתפשר
מעצמם. (78) כפיצוי להשהייתה. (79) כגון בריא וחולה
- ידחה הבריא מפני החולה; שניהם בריאים - הטל פשרה,
והם מעלים שכר זה לזה.

יג. הפוגע⁸⁰ בשנים⁸¹, אחד רובץ תחת משאו, ואחד
פרק מעליו ולא מצא מי שיטען עמו - מצוה לפרק
בתחלה, משום צער בעלי חיים, ואחר כך טוען.
במה דברים אמורים? כשהיו שניהם שונאים או
אוהבים; אבל אם היה אחד שונא ואחד אוהב -
מצוה לטען עם השונא תחלה, כדי לכף את יצרו
הרע⁸².

(80) הפוגש. (81) בבא-מציעא לב: (82) המצווה "לכוף
את יצרו" עדיפה ממצוות צער בעלי חיים, שם.

יד. השונא שנאמר בתורה⁸³ - לא מאמות העולם
הוא⁸⁴, אלא מישראל. והיאך יהיה לישראל שונא
מישראל, והכתוב אומר⁸⁵: "לא תשנא את אחיך
בלבבך"? אמרו חכמים⁸⁶: כגון שראהו לבדו⁸⁷ שעבר
עברה, והתרה בו ולא חזר - הרי זה מצוה לשנאו⁸⁸,

הלכות מכירה

יֵשׁ בְּכֻלָּן חֲמֵשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶרֶט: (א) דִּין מִקָּח וּמִמְכָּר.¹ (ב) שְׁלֹא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר.² (ג) שְׁלֹא יוֹנֶה בְּדִבְרֵים.³ (ד) שְׁלֹא יוֹנֶה גֵר צָדֵק בְּמִמּוֹנוֹ.⁴ (ה) שְׁלֹא יוֹנֶהוּ בְּדִבְרֵים.⁵

ובאור מצות אלו בפסקים אלו:

~ נקודות משיחות קודש ~

"ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנין קנה בינה".

הקשר שבין הפסוק שבחר הרמב"ם ככותרת לספר קנין אינו מובן כי לא רק שאין שייכות לכאורה בין חכמה ובינה לקנין אלא שגם מצינו כמה וכמה ניגודים ביניהם כי קנין החכמה בא ביגיעה דווקא ואילו בקנינים ארציים אין צורך ביגיעה מיוחדת ואפשר לקנות בשווה פרוטה או בשטר הכתוב על גבי נייר, חרס, עלה וכו' גם אם הם פחות משהו פרוטה. גם בקנין חזקה לא מצינו יגיעה מיוחדת עד שאפשר לקנות עשר שדות בעשר מדינות על ידי שיחזיק באחת מהן. בנוסף, הלא נאמר "ראשית חכמה יראת ה'" ומוכן שגם ראשית החכמה שבפסוק זה קשורה ליראת ה' ומה הקשר בינה ובין ספר קנין.

בספר המצוות ל"צמח צדק" מבואר שמשמעות הקנין בעבודה רוחנית הוא מה שהקב"ה קונה מהאדם על ידי משיכה וכסף, שמושך החפץ מרשות הרבים שהם הקליפות לרשות היחיד יחידו של עולם ו"אחר המשיכה נותן כסף ... בחינת אהבה רבה..". וממשיך שם, שלכן נקראה ארץ ישראל ארץ כנען כי כנען מלשון סוחר כמו שכתוב (הושע יב, ח). "כנען בידו מאזני מרמה" שהוא ב'לעומת זה' אבל בקדושה הוא מאזני צדק, כי רוב המצוות תלויות בארץ וכולם עניינם העלאת רפ"ח ניצוצין שנפלו בשבירת הכלים וכל זה הוא בארץ כנען ששם הוא עיקר ה"מסחר" הזה לפי ששם עיקר הניצוצין.

בקנין בכלל, מצינו שני סוגים; מטלטלין, וקרקע. מטלטלין נקנים בשני דברים - כסף ומשיכה, וקרקע נקנית בשלושה דברים בכסף בשטר או בחזקה. וההבדל בין מטלטלין וקרקע הוא ההבדל בין עולם התווה לעולם התיקון. עולם התווה הוא בשני קווין על-דרך חסד וגבורה וכשאדם נמצא באחד משני הקווין או בחסד בלבד או בגבורה בלבד אינו יכול ליצור הנהגת קבע הפועלת בעולם באמת, ועבודתו היא בבחינת מטלטלין. תכלית ושלמות העבודה היא בשלושה קווין ובהתכללות של שני הקווין המביאה עניין שלישי וסוג חדש של קנין שאז עבודתו היא בעולם התיקון ובאופן קבוע - בחינת קרקע - וזוהי שלימות העבודה שבה ועל ידה קונה הקב"ה עניינים שהיו ברה"ר טורי דפירודא ומעבירים לרה"י - יחידו של עולם.

משום כך "ראשית חכמה יראת ה'" ו"ראשית חכמה קנה חכמה כו'" עולים בקנה אחד, כי ראשית חכמה יראת ה' היינו הבנת עניין הקנין ברוחניות שהוא דבר הנוגע לכל ענייני עבודת ה', ולכן "ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנין בינה" כי רק על ידי מוחין (חכמה ובינה) אפשר ל"השתלט" על המידות, לפעול בהם התכללות ופעולה באופן דתיקון וקבע.

(על פי שיחת ש"פ ויגש תשמ"ז)

(1) כלומר, אין כאן מצוה לפעולה מסויימת, אלא דינים איך יתקיים המקח והממכר. (2) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בסחורה ובמקח ובממכר, והוא אמרו: אל תונו ... ובספרא אמרו באונאת ממון הכתוב מדבר" (ספר המצוות מצות לא-תעשה רנ). (3) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בדברים, והוא שיאמר לו מאמרים יכעיסוהו ויבהילוהו" (שם רנא). (4) "הזהירנו מהונות גר צדק ... ולשון המכילתא לא תלחצנו בממון" (שם רנג). (5) הזהירנו מהונות גר צדק בדברים" (שם רנב).

פרק ראשון

(1) נתבאר בו דיני קניית קרקעות שהן נקנין בכסף, בשטר ובחזקה, ומה שנמשך לזה.

- א. הַמִּקָּח אֵינוֹ נִקְנֶה בְּדִבְרֵים², וְאִפְלוּ הֵעִידוּ עֲלֵיהֶם עֲדִים. פִּיעֵד? בְּיָתִי זֶה³ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, יֵינִן זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, עֲבֵד זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ; וּפְסָקוֹ הַדָּמִים, וְרֵצָה הַלּוֹקֶת וְאָמַר 'קִנִּיתִי', וְרֵצָה הַמוֹכֵר וְאָמַר 'מְכַרְתִּי', וְאָמְרוּ לְעֲדִים: 'הָיוּ עֲלֵינוּ עֲדִים שְׁמֹכַר זֶה וְשִׁלְקָתָהּ זֶה' - הֲרִי זֶה אֵינוֹ כָּלוּם⁴, וּכְאֵלוֹ לֹא הָיוּ בֵּינֵיהֶם דְּבָרִים מְעוּלָם⁵. וְכֵן בְּנוֹתָן מִתְּנָה⁶ וּמִקְבָּלָה⁷.

(2) בלי פעולת קנין. (3) בית, יין, עבד, שלוש דוגמאות משלושה תחומים: קרקע, מטלטלין, עבדים. (4) בבא מציעא מח. מהתוספתא: "והנושא והנותן בדברים לא קנה". (5) וכל זה מבחינה הלכתית ודינית, ברם מגונה הדבר מבחינה מוסרית, ועל זה אמרו: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט): כלומר, אי-קיום של הדיבור, אף הנטול פעולת קנין, יש בו משום חוסר כנות, ואינו רצוי לחכמים כמו שאמרו (שם): "והחזור בו אין רוח חכמים נוחה הימנו" וכן כתב רבינו להלן פרק ז הלכה ח (מגיד משנה). (6) בבא מציעא שם: "האומר לחבירו מתנה אני נותן לך יכול לחזור בו". וראה להלן פרק ז הלכה ט בדברי רבינו.

- ב. אֲבָל אִם נִקְנֶה הַמִּקָּח בְּאֶחָד מֵהַדְּבָרִים⁷ שֶׁהוּא נִקְנֶה בָּהֶם - קִנְיָה הַלּוֹקֶת; וְאֵינֶן צָרִיכִין לְעֲדִים⁸ בְּלָלָהּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ.¹⁰

(7) כלומר, כל דבר בהתאם לדרכי הקנין השייכים אליו, כגון: קרקע בכסף ובשטר ובחזקה, מטלטלין במשיכה וכדומה. (8) כלומר, אין צורך בעדים לעצם קיום מעשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רַעְתָּהּ²⁰; אֲכַל בַּשָּׂאֵר קִרְקָעוֹת - אֵף עַל פִּי שְׁהִיגִיעַ
שֹׁטֶר שֶׁל מָכַר לִידוֹ, וְאַפְלוּ הָיוּ בּוֹ עֲדִים - לֹא קָנָה²¹
עַד שִׁיתֵּן אֶת הַדָּמִים.²²

(15) ה"ח"רס" וה"עלה" שניהם אפשר לזייף את הכתב שעליהם, מבלי שיהיה ניכר הזיוף, ומתוך כך אין כותבים עליהם שטר ראייה ושטרי חוב, שצריכים, למטרתם, להתקיים זמן רב. לעומת זה, שטר מכר שאינו זקוק לקיום ממושך, כי אם לשעת המכר, לא איכפת לנו, אם ישנו את הכתב שעליו וזייפו אותו, אחרי שתפקידו נגמר עם המכר (סמ"ע קצא, סעיף א). (16) במתנה. (17) של הקונה או מקבל המתנה. (18) כלומר, אין הנייר שווה פרוטה (קידושין שם). (19) שקונה בשטר לבד. (20) שאז מעוניין המוכר להיפטר מן המקח, ומסתפק בכל מעשה קניין שהוא (קידושין שם). (21) וברור שגם כאן מועיל תנאי מפורש של אחד הצדדים בבחירת הקניין (מגיד משנה).

ח. בַּיֵּצֵד בַּחֲזָקָה²²? מָכַר לוֹ בֵּית, מָכַר לוֹ שָׂדֶה, או שֶׁנָּתַן אוֹתָהּ בַּמִּתְנָה - בִּינּוֹן שֶׁנֶּעַל אוֹ גֵּדֵר אוֹ פֶּרֶץ כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא שְׁיוּעִיל²³ בְּמַעֲשָׁיו, הָרִי זֶה קָנָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחֲזִיק בַּפְּנֵי הַמוֹכֵר²⁴ או הַנּוֹתֵן²⁵; אֲכַל שְׁלֹא בַּפְּנֵי הַמוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן - צָרִיךְ שִׁיאֲמַר לוֹ 'לֹף חֲזַק וְיִקְנֶה', וְאַחֵר כֵּף, אִם חֲחִזִּיק - קָנָה, אֵף עַל פִּי שֶׁאִינוּ בַּפְּנֵי הַבְּעִילִים.²⁹

(22) מתוך סדר הדברים שהלכות חזקה באים אחרי הדיון בדבר התלות של קניין כסף בשטר וקניין שטר בכסף. מדויק הכסף-משנה שחזקה קונה בלי כסף ובלי שטר, וכך פסק בשולחן ערוך קצב, סעיף טז. והטעם שחזקה עדיפה מפני שעושה מעשה בגוף הקרקע (סמ"ע שם סעיף קטן כח, ותוספות ר"י הזקן קידושין כו. בדעת הרמב"ם). וראה להלן הלכה כ. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א. (23) שפעולת קניין זה תביא איזו תועלת שהיא לשדה (שם נד. "נתן צרור והועיל"), וראה להלן הלכה טו. (24) ואז נחשבת שתיתקו כהסכמה. (25) בבא בתרא נג. כדעת שמואל שבין במכר ובין במתנה צריך לומר לו לֹף חֲזַק וְיִקְנֶה.

ט. הַמוֹכֵר בֵּית לַחֲבֵרוֹ וּמָסַר לוֹ אֶת הַמִּפְתָּח²⁶ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁאֲמַר לוֹ 'לֹף חֲזַק וְיִקְנֶה'²⁷. וְכֵן הַמוֹכֵר אֶת הַבּוֹר - בִּינּוֹן שֶׁמָּסַר לוֹ דְּלִי²⁸, הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁאֲמַר לוֹ 'לֹף חֲזַק וְיִקְנֶה'. וּבְשֶׁחֲחִזִּיק יִקְנֶה.³³

(26) בבא קמא שם. מסירת מפתח היא סימן של העברת בעלות, אבל בלתי מספיקה לשמש כקניין, לדעת רוב הראשונים, בניגוד לשיטת הרשב"ם. (27) ראה בסוף הפרק חלק משיחת קודש על תפקידו של מפתח. (28) הדלי ששואבין בו (מגיד משנה) [וכן מפורש בדברי רבינו בפרק יב מנזקי ממון הלכה ז, ועיין ברש"י שם ובסמ"ע סימן קצב סק"ד].

י. בַּיֵּצֵד הַמְחִזִּיק בְּנִעְלִיָּה קָנָה? כְּגוֹן שֶׁמָּכַר בֵּית או חֶצֶר, וְהָיָה הַפֶּתַח פְּתוּחַ, וְנִעְלָה²⁹ הַלּוֹקֵחַ אֶת הַפֶּתַח

המקח, תפקידם רק לאשר את המציאות ולמסור את העובדות, במקרה של סכסוך בין הצדדים, בהתאם לכלל הידוע: "לא איברי סהרי אלא לשקרי" (קידושין סה:). - העדים באים רק לאמת את העניין ולהכחיש את השקרנים.

ג. וּבְמָה יִקְנֶה הַמָּקַח? הַקִּרְקָעוֹת - בְּאֶחָד מִשְׁלָשָׁה דְּבָרִים: בְּכֶסֶף, אוֹ בְּשֹׁטֶר, אוֹ בַּחֲזָקָה.

ד. בַּיֵּצֵד בְּכֶסֶף? מָכַר לוֹ בֵּית, מָכַר לוֹ שָׂדֶה, וְנָתַן לוֹ הַדָּמִים³⁰ - קָנָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתֵבִין אֶת הַשֹּׁטֶר; אֲכַל בְּמָקוֹם שֶׁדָּרְכָן לְכַתֵּב שֹׁטֶר מָכַר³¹ - לֹא קָנָה עַד שִׁכְתַּב אֶת הַשֹּׁטֶר³¹. וְאֵין קִרְקָע נִקְנִית בַּפְּחוֹת מִשּׁוּה פְּרוּטָה.

(9) בעניין קידושין כתב הרמב"ם: "האשה מתקדשת, אם בכסף הוא מקדש, אין פחות מפרוטה כסף" (פרק ג מהלכות אישות, הלכה א) וכאן הדגיש: "ונתן לו את הדמים" כלומר מחיר החפץ. הרמב"ם מבדיל כנראה בין קניין כסף של קידושין שקובעת בו רק נתינת הכסף, ואינה כמחיר האשה ושוויה, ובין זה של מקח, שהוא משום שווי המקח (עיין סמ"ע, ש"ע ח"מ קצ, ס"א. ועיין אבן האזל). (10) מלשון זה נראה שהמדובר בשטר קניין דווקא, כי אז מעדיף הלוקח את קניין השטר היותר יציב על זה של קניין הכסף (אבן האזל). ויש אומרים שדין זה שייך גם בשטר ראייה (כסף משנה). (11) והטעם, כי במקום שיש נוהג כזה, אין אצל הלוקח החלטה גמורה לסיים את המקח בלעדי השטר (מדברי רש"י שם).

ה. הַתֵּנָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: אִם רָצִיתִי אֶקְנֶה בְּכֶסֶף אוֹ אֶקְנֶה בְּשֹׁטֶר³², וְנָתַן הַכֶּסֶף עַל תְּנָא זֶה - הָרִי זֶה קָנָה; וְאֵין הַמוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ מִפְּנֵי הַתְּנָא, וְהַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ עַד שִׁכְתַּב אֶת הַשֹּׁטֶר. וְכֵן אִם הַתֵּנָה הַמוֹכֵר³³ כָּזֶה.

(12) לכאורה, ביטוי מיותר, שהרי במקום שכותבין שטר אין צורך להתנות על זה. ואולי זה בא לציין תנאי נוסף, שאם הלוקח יתחרט אחרי נתינת הכסף, לא יהיה בו אף "מי שפרע" (ראה להלן פרק ז הלכה א"ב) - אור שמח. (13) מסקנה שהוציא הרמב"ם מדהין הראשון, שהרי "מה לי התנה לוקח ומה לי התנה מוכר" (מגיד משנה).

ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: תֵּן מְנָה לְפָלוֹנִי וְיִקְנֶה בֵּיתִי לָךְ - בִּינּוֹן שֶׁנָּתַן קָנָה הַבֵּית מִדִּין עֶרְבִי³⁴.

(14) כלומר, כשם שהערב מתחייב לשלם את החוב ללא תמורה ובלי שיקבל משהו, כך המוכר מוסר ללוקח את החפץ בלי שהוא עצמו יקבל משהו תמורתו, ורק אדם אחר מקבל במקומו את הדמים (קידושין ז).

ז. בַּיֵּצֵד בְּשֹׁטֶר? כָּתַב לוֹ עַל הַנֶּיֶר אוֹ עַל הַחֶרֶס³⁵ אוֹ עַל הָעֵלָה: 'שְׂדֵי נְתוּנָה לָךְ'³⁶, 'שְׂדֵי מְכוּרָה לָךְ' - בִּינּוֹן שְׁהִיגִיעַ הַשֹּׁטֶר לִידוֹ³⁷ קָנָה. אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֲדִים כָּלל, וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשֹּׁטֶר שְׁוֶה כְּלוּם³⁸. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים³⁹? בְּמוֹכֵר שָׂדֶה מִפְּנֵי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי י"ב שבט - ספר קנין - הלכות מכירה

רט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השדות, עם זה של השדות, ומתוך כך הפכו שני השדות שדה אחד.

1 וְחִזּוּר וּפְתַח³⁰ - הָרִי זֶה הַחֲזִיק וְקָנָה; שְׁהָרִי
2 נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ שְׁמוּשׁ הַמוֹעִיל³¹.

19 יד. וְכִמְהָ שְׁעוֹר רֹחֵב הַדֶּרֶךְ שֶׁיִּקְנֶה בְּהִלּוּכָו⁴¹? אִם
20 הָיָה מִסֵּים בְּמַחֲצוֹת⁴² - קָנָה פְּדֵי שְׁנֵיבֵיהֶם רֶגֶל וְנִינִחַ
21 רֶגֶל בְּצִדָּהּ⁴³; וְאִם אֵין שָׁם מַחֲצוֹת - קָנָה בְּרֹחֵב פְּדֵי
22 שְׁתֵּיהֶם עַל רֹאשׁוֹ חֲבִילָה שֶׁל שְׂרִיגִים⁴⁴ וְיֹסֵב בָּהֶם⁴⁵.

41 יש מפרשים שהמדובר במוכר שביל במידת רוחב מסויימת, והשאלה היא בנוגע לתקפו של קניין ההילוך, שלעומת חזקה אחרת שבמעשה כל שהוא קונה הוא כל השדה (למעלה הלכה ח), וגם שדות אחרות המרוחקות ממנה (להלן הלכה י"ט) - הילוך שהוא קניין קלוש, שהרי אינו מועיל בשדה אלא בשביל (בסמוך הלכה י"ג), אינו מועיל אלא בתוך המחיצות ולא מחוצה להן (מגיד משנה בפירוש השני, כסף משנה ולחם משנה). ויש מפרשים שמדובר במוכר שביל סתם ולא פירש כמה רחבו, והשאלה אינה בתקפו של הקניין, אלא מה הייתה דעתם של המוכר והקונה בנוגע לרחבו של השביל (מגיד משנה בפירוש הראשון). 42 לפי הפירוש הראשון, המחיצות מהוות הפסק וגבול לקניין ההילוך, ולפי הפירוש השני, אם יש מחיצות הרי ראה אותן הלוקח והסכים לשטח שבין המחיצות (מגיד משנה). 43 היינו אורך שתי פרסות רגליים. 44 זמורות ענבים. 45 יעביר את החבילה מצד אחד של גופו לצד שני.

23 טו. הִיתְּהָ⁴⁶ הַקֶּרֶקַע צְחִיחַ⁴⁷ סִלְעַ, שְׁאֵין בָּהּ לֹא גֵדר
24 וְלֹא פְרָצָה, וְאֵינָה בַת זְרִיעָה⁴⁸ - הָרִי הַחֲזָקָה שְׁקוּנָה
25 אוֹתָהּ, שְׁטִיחַת פְּרוֹת אוֹ הַעֲמֻדָת בְּהִמָּה שָׁם וְכִיּוּצָא
26 בְּזֶה מִשְׁאֵר הַתְּשֻׁמִּישׁ⁴⁹.

46 בבא בתרא כט: "צונמא (=ארץ טרשים) במה יקנה? - באוקומי בה חיותא (=בהעמדת בהמות בתוכה) ומשטחא בה פירי (ושטיחת פירות בה)" ובניגוד למפרשים אחרים שכאן מדובר בחזקת ראייה, כלומר חזקת שלוש שנים המשמשת ראייה שמכר לו את הקרקע - מפרש רבינו שכאן מדובר בחזקת קניין. 47 יבש. 48 שהרי גדר הוא חזקה, וכמו כן הרחבת פרצה (למעלה הלכה יא), וגם זריעה היא חזקת קניין (להלן הלכה טז). 49 שיטת רבינו היא שאף אכילת פירות, כלומר, הנאת הלוקח מהשדה, היא קניין חזקה, שכשם שהנועל את החצר קנהו מפני שעשה בו מעשה בעלים, כמו כן המשתמש בחצר להנאתו שנהג בו כמנהג בעלים - קנהו (מגיד משנה). ובפרק ב' מהלכות זכייה הלכה ב' מפרש רבינו שאין אכילת פירות קניין אלא בקונה קרקע מחבירו אבל הזוכה בה מן ההפקר אינו קונה על ידי אכילת פירות, ומקורו מהגמרא בבא בתרא נז. לפי פירושו. ויש אומרים שאכילת פירות אינה קניין אף בקונה קרקע מחבירו (ראב"ד ועוד).

27 טז. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וְנִכְנַס בָּהּ הַלּוֹקֵחַ וְזִרְעָה
28 אוֹ נָרַה⁵⁰, אוֹ שֶׁאֵסַף פְּרוֹת הָאֵילָן אוֹ זִמְרוֹ⁵¹, וְכָל
29 פִּיּוּצָא בְּדָבָרִים אֵלּוּ - הָרִי זֶה קָנָה, שְׁהָרִי הַחֲזִיק,
30 וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. וְכֵן אִם אֵסַף⁵² הַמּוֹכֵר

29 נעילת דלת גרידא. וראייה מהעובדה במסכת גיטין (עז). שהתירו לאשת חולה לקבל את הגט בשבת על ידי קניית המקום שהגט היה מונח שם, על ידי נעילת דלת, ושם ברור שזה היה רק סגירת הדלת ולא עשיית המנעול, שהרי היא מלאכה גמורה (הגהות מיימוניות). ודלא כדעת רשב"ם (בבא בתרא שם) ש"נעל" היינו קביעת מנעול. 30 מקור דבר זה בגמרא בגיטין שם שאמרו: "ותיחוד ותפתח" כלומר, תנעל ותחזור ותפתח (מגיד משנה), שאם אינו פותחו מיד אין הדבר מוכיח שנעל לשם כוונת קניין, אלא לשמור מה שבתוך הבית (כסף משנה). 31 רבינו הולך כאן בשיטתו להלן הלכה טו, שכל השתמשות של הקונה בקרקע הרי היא קניין, ועיין שם במגיד משנה.

3 יא. פִּיּוּצָא הַמַּחֲזִיק בְּגִידָהּ³² כָּל שֶׁהוּא קָנָה? כְּגוֹן
4 שֶׁהָיָה שָׁם גֵּדֶר, וְהָיוּ עוֹלִין בְּנִתְחָת³³, וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל
5 שֶׁהוּא וְהַשְּׁלִימוֹ לַעֲשֹׂרָה³⁴, וְנִמְצָא שְׁאֵין עוֹלִין אֵלָּא
6 בְּדוּחַק³⁵ - הָרִי זֶה הוֹעִיל וְקָנָה. וְכֵן אִם הִיתָה שָׁם
7 פְּרָצָה, וְהָיוּ נִכְנָסִים בָּהּ בְּדוּחַק, וְהִתְחַיֵּב הוּא בָּהּ כָּל
8 שֶׁהוּא עַד שֶׁנִּמְצָא נִכְנָס בְּרוּחַ - הָרִי הוֹעִיל וְקָנָה.

32 עשיית גדר. 33 בהרחבה. 34 לשון המירא שם. הטור מפרש בדברי רבינו שתנאי זה הוא הכרחי, היינו, שישלים את הגדר עד לעשרה טפחים, והכסף-משנה מפרש שרגיל הוא שאם משלים עד עשרה, שאין עולים אלא בדוחק, והוא הדין אם בפחות מעשרה אין עולים אלא בדוחק - שקנה. 35 וזהו ה"כל שהוא" שהרי השינוי הוא קטן, שגם עכשיו עוד יכולים לעלות, אם כי בקושי, והתועלת היא מעטה, ובכל זאת זה מספיק לקניין חזקה.

9 יב. נָתַן צִרּוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁחֲבֵר בּוֹ הַמֵּים
10 לַשְּׂדֶה³⁶, אוֹ נָטַל צִרּוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁפְּתַח
11 בְּנִטְלָתוֹ³⁷ הַמֵּים לַשְּׂדֶה - הָרִי זֶה קָנָה. וְכֵן כָּל
12 פִּיּוּצָא בְּזֶה³⁸.

36 שעל ידי זה נשארו המים בשדה. 37 שעל ידי נטילה זו נכנסים המים לשדה. 38 כיוצא בזה דווקא, שמביא המים המועילים לשדה, אבל אם נתן צרור או נטל צרור למנוע שטיפת השדה במים, שאין כאן הבאת תועלת לשדה אלא מניעת הפסד - לא קנה (מגיד משנה).

13 יג. הַמּוֹכֵר³⁹ שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּצִד שְׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁנִּתְּנָה לוֹ
14 בְּמַתָּנָה - כִּיּוֹן שֶׁדִּשְׁשׁ⁴⁰ אֶת הַמִּצָּר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת
15 וְנִבְעֵשׂוּ שְׁתֵּיהֶן בְּשָׂדֶה אֶחָת קָנָה. אֲבָל אִם הָלַךְ בָּהּ
16 לְאַרְבָּה וּלְרִחְבָּה - אֵין הַלּוֹךְ זֶה מוֹעִיל כָּלוּם. וְאִם
17 שָׁבִיל שֶׁל כְּרָמִים מְכַר לוֹ - הוֹאִיל וְנִבְעֵשׂה לְהַלּוֹךְ
18 קָנָה בְּהַלּוֹךְ.

39 בבא קמא ט. "מאימת הוואי חזקה מכי דייש אמצרי" וכפירוש הר"ף שם. 40 כלומר, הפך ברגבי אדמה, עד שהשווה את השטח של המצר, הוא הגבול אשר בין

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

59 קידושין כז, מפני "שסדנא דארעא חד הוא" (שם:), כלומר חיבור הקרקע אחד הוא. (60) עמק.

כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שְׁנֵתָן דְּמִי בְּלָן⁶¹; אָבֵל אִם
לא נָתַן דְּמִי בְּלָן - לא קָנָה אֵלָא בְּנִגְד מְעוּתֵי⁶².
לְפִיכָּךְ, אִם הָיוּ הַכָּל בְּמִתְנָה - קָנָה בְּלָן. וְכֵן
בְּשִׁכְרוּת⁶³, בִּין שְׁהֲחִזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה בְּלָן כָּל
זְמַן הַשְּׁכִירוּת. הָיוּ מְקַצֵּת הַקְּרָקְעוֹת בְּמִכְרָ וּמְקַצֵּתָן
בְּשִׁכְרוּת - בִּין שְׁהֲחִזִיק בִּין בְּמִכְרָה בִּין
בְּשִׁכְרוּת⁶⁴ קָנָה הַכָּל⁶⁵.

61 ומדובר במקום שכותבים את השטר, שאז אין קונים בכסף בלבד, והחזקה באה כאן במקום השטר, ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ח'): שחזקה מועילה בלי כסף ובלי שטר, - מכיוון שאינו עושה חזקה בכל השדות כלא באחת מהן בלבד, אינה מועילה אלא אם נתן דמי כל השדות. 62 [והמדובר כשאני יוצא ונכנס ותובע מעותי, שאם תובע מעותי, אינו קונה אפילו כנגד מעותי (להלן פרק ח הלכה א) וראה במגיד משנה כאן]. 63 תוספתא פרק ב דבא בתרא. וכנראה אף בלי נתינת מעות, והטעם מפני ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, כלומר, חיוב דמי שכירות הוא אחרי השימוש (כסף משנה). 64 כלומר, בין במכירה בין בשכורה (מגיד משנה בלשון התוספתא). 65 ודווקא אם נתן דמי הקרקעות שהם במכר.

יום חמישי י"ג שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁנִי

27

1) נתבארו בו דיני קניית העבדים שהוקשו לקרקעות בדינם, ודיני קניית הבהמה שהיא דומה לעבדים שיש להם תנועה רצונית.

א. עֶבֶד פְּנֵעִי - הָרִי הוּא פְּקָרְקָע² לְקָנְיָה³, וְנִקְנָה⁴ בְּכֶסֶף⁵ וּבְשִׁטָּר אוֹ⁶ בְּחִזְקָה.

2) קידושין כב: ממה שנאמר בעבדים (ויקרא כה, מו) "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", הקישם הכתוב לשדה אחוזה הנקנית בכסף ובשטר ובחזקה, ואף עבדים כן. 3) כלומר, לרבות לו קנינים כמו בקרקע, אבל לא למעט ממנו קניני המטלטלין. ראה להלן. 4) משנה, שם. 5) הכסף-משנה מדייק ממלת "או", הבאה לפני "בחזקה" בלבד, שחזקה קונה לחוד, בו בזמן ששאר הקנינים: כסף ושטר קונים רק יחד, במקום שקיים נוהג של כתיבת שטר, וכמו שכתבנו למעלה בפ"א ה"ח בקנין קרקע. 6) [חזן משלש הקנינים האלה, שבהם דומה העבד לקרקע, ישנם עוד שני קנינים שגם המטלטלין נקנים בהם, והם: קנין סודר (=חליפין), להלן פ"ה ה"ה, וקנין משיכה, להלן ה"ג וה"ד. ובפ"ה מהלכות עבדים ה"ה כותב הרמב"ם מפורש: "עבד כנעני נקנה בחמשה דברים. . . נקנה בכסף או בשטר. או בחזקה, או בחליפין, או במשיכה". וראה ב'נתיבות המשפט' סימן קצו, וב'אבן האזל' כאן].

ב. ומה היא החזקה? פֶּקֶנִין עֲבָדִים? שִׁישְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּדָרְךָ שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשִׁין בְּעֲבָדִים בְּפָנֵי רַבּוֹ. כִּיצַד? הַתִּיר

1 סֵל שֶׁל פְּרוֹת וְנָתַן לְלוֹקָח - קָנָה לוֹקָח מִיָּד בְּחִזְקָה;
2 שֶׁהָרִי גָלָה דַּעְתּוֹ שֶׁהִקְנָה לוֹ שָׂדֶה זֶה קָנָן גָּמוּר
3 וְנִעְשׂוּ פְּרוֹתֶיהָ שָׁלוּ.

50) חרש אותה. 51) כרת ענפים מסויימים לחזק את הנשאים. 52) בבא בתרא לה: בעניין חזקת ג' שנים (והובא ברמב"ם פרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט), וסובר רבינו שהוא הדין לחזקת קניין.

4 יז. הַעֲפֹ"ם⁵³ אֵינוֹ קוֹנֶה בְּחִזְקָה⁵⁴, אֵלָא בְּשִׁטָּר הוּא
5 שְׁקוּנָה עִם נְתִינַת הַכֶּסֶף. וְיִשְׂרָאֵל הָבָא מִחֲמַת
6 הַעֲפֹ"ם⁵⁵ - הָרִי הוּא הַעֲפֹ"ם, וְאֵינוֹ קוֹנֶה אֵלָא
7 בְּשִׁטָּר⁵⁶.

53) שם. ולדעת רבינו גם שם מדובר בין בחזקת שלוש שנים ובין בחזקת קניין (ראה בפרק י"ד מהלכות טוען ונטען הלכה ה). 54) שהגויים הם בעלי זרוע, ואם יוכלו לקנות בחזקה בלי שטר, שמא יעשו זאת מתוך אלימות, אבל להכריח הקונה לכתוב לו שטר, כולי האי לא שכיח (מגיד משנה). 55) כלומר, הקונה מן הגוי. 56) מפני שסתם גוי הוא אנס, וכל זמן שלא כתב שטר בוודאי יערער על המקח ואם כן הלוקח אינו סומך דעתו עד שיכתוב לו שטר (כסף משנה).

8 יז. כָּל הַמִּחְבֵּר לְקָרְקָע - הָרִי הוּא פְּקָרְקָע, וְנִקְנָה אוֹ
9 בְּכֶסֶף אוֹ בְּשִׁטָּר אוֹ בְּחִזְקָה. וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ לְקָרְקָע,
10 פְּגוֹן עֲנָבִים הַעוֹמְדוֹת לְבָצֵר⁵⁷ - הָרִי זֶה פְּמַטְלָטְלִין
11 לְקָנָן, וְיֵשׁ לָהֶן אֹנְאָה.

57) בדיני שומרים (פרק ב מהלכות שכירות הלכה ב) אין רבינו מבדיל בין צריך לקרקע או לא צריך, ואומר סתם: "אפילו ענבים העומדים להיבצר הם כקרקע" וחילוק גדול יש ביניהם, שהלוקח קונה את הפירות על מנת לבצורם, וכיוון שהם עומדים לבצירה הרי הם כאילו כבר בצורים, ובהתאם לכלל הידוע: "כל העומד לתלוש כתלוש דמי", אבל השומר שתפקידו הוא לשמור ולא לבצור את הפירות, - אם אינם עומדים לבצירה בידי השומר, אינם נחשבים כבצורים כבר (כסף משנה בשם ר"י הלוי מגאש רבו של רבינו).

12 יח. כִּשְׁם שֶׁהִקְרָקָע נִקְנָה בְּכֶסֶף בְּשִׁטָּר וּבְחִזְקָה, כֵּן
13 שְׁכִירוּת הַקְּרָקָע נִקְנָה בְּכֶסֶף לְבִדּוֹ⁵⁸ אוֹ בְּשִׁטָּר לְבִדּוֹ
14 אוֹ בְּחִזְקָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחְזֹר בּוֹ.

58) בשכירות מספיק כל קניין לבדו ואין צורך להרכיב את שניהם, מפני שאינה אלא לזמן מוגבל וסמכה דעתם של השוכר והמשכיר באיזה קניין שהוא (ראה בית יוסף סימן קצה דיבור המתחיל וכשם).

15 יט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר שָׁדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת -
16 בִּין שְׁהֲחִזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה בְּלָן⁵⁹. וְאִפְלוּ הִיתָה
17 אַחַת מֵהֶן הָרַ גְּבוּהָ וְהַשְּׁנִית מְצוּלָה⁶⁰, שֶׁהָרִי
18 תִּשְׁמִישׁ שֶׁל זֶה אֵינָה תִּשְׁמִישׁ שֶׁל זֶה, אָף עַל פִּי כֵן
19 בִּין שְׁהֲחִזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה הַשָּׂאָר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ג שבט - ספר קנין - הלכות מכירה ריא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) כדעת חכמים בברייתא (קידושין כה:). אבל במסירה אינן נקנות, מפני שמשיכה היא קנין עדיף ממסירה, וכשאפשר במשיכה אין קונים במסירה (כסף-משנה). 22) והכלל הוא, שבמקום שאפשר בהגבהה - לא קונים במשיכה (בבא-בתרא פו.). 23) זה פירוש המילה: "דסכרא" (שם:). 24) קידושין כב: והטעם: שהוא מגביה בידו, ומה שהוא ביד האדם, אפילו שהוא עומד ברה"ה, נקרא ברשותו (סמ"ע קצו, ס"ק ג.). 25) קרן זוית על יד רשות הרבים (מגיד-משנה בפ"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"ט בשם רש"י). 26) בבא-בתרא פד:

ו. ביצד קונין את הבהמה במשיכה? אין צריך לומר אם משיכה והלכה, או שרכב עליה והלכה בוי²⁷, ששנה; אלא אפילו קרא לה ובאה, או שהפשיטה²⁸ במקל ורצה בפניו - בין ששנה²⁹ יד ורגל קנאה³⁰. והוא שימשך בפני הפעלים; אבל אם משך שלא בפני הפעלים - צריך שיאמר לו קדם שימשך לך משך וקנה³¹.

27) על-ידי עצם הרכיבה, מבלי שירכב אותה ברגליו. וכן כתב להלן בסוף הפרק: "הרי זה קונה ברכיבה, והוא שתהלך בו". ובפ"ז מהלכות גזילה ה"ז כתב בסתם (עיי"ש בכ"מ הלכה ח). אבל אם לא הלכה כלל, אין זה קנין. כסף-משנה שם, ולח"מ כאן ע"פ הסוגיא בבא-מציעא (ח: ט.). 28) הכה אותה. 29) כלומר, ואין צורך שתלך מלא קומתה, וכדעת תנא-קמא של ר' אחא (קידושין כב:). ואף-על-פי שבספינה אינו קונה אלא במשיכת כולה (להלן פרק ג ה"ג) - בבעלי חיים שדרכם ללכת, כיון שעקרה יד ורגל הרי היא כמהלכת כולה (בבא-בתרא עה:). 30) כל זה בברייתא שם. 31) בבא-קמא נב. וראה למעלה ה"ג, ופ"א ה"ח.

ז. המוכר צדד לחברו או שנתן לו במתנה - בין שפסר לו משפוכית³³ - היא הבהמה המהלכת בראש העדר³⁴ והפל נמשכים אחריה - אין צריך לומר לו משך וקנה; שמשירת בהמה זו קמי שאמר לו לך משך וקנה. וכיון שמשך לו העדר קנה³⁵, ואף על פי שמשך שלא בפניו.

32) שם. 33) מכאן מציין הראב"ה שדרכי הקנין תלויים בנוהג הקיים בחיי הכלכלה באותו המקום. 34) כדעת רבי יעקב שם. 35) אבל במשיכת המשכוכית לחוד אינו קונה (סמ"ע קצו, ס"ק ט.).

ח. האומר לחברו משך ותקנה³⁶ או חזק ותקנה³⁷, וכיוצא בדברים אלו, והלך ומשך או שהחזיק - לא קנה; שמשמע תקנה להבא³⁷, ועדין לא הקנה לו. אלא צריך המוכר או הנותן לומר לו לך חזק וקנה או משך וקנה, וכיוצא בדברים אלו, שמשמען שיקנה עתה פעת שימשך או יחזיק.

36) לשון עתיד. 37) אסמכתא לדברי רבינו, ממה שאמרו בגמרא (בבא מציעא ט:): "בעי רבי אלעזר, האומר לחבירו:

1) ⁸ מנעלו או שהנעיל לו מנעלו, או שהולך פליו
2) לבית המרחץ, או שהפשיט⁹, או סכו¹⁰ או גרדו¹¹
3) או הלבישו, או הגביה את רבו - קנה¹². וכן אם
4) הגביה הרב את העבד - קנה¹³.

7) ברייתא בקידושין כב. אף-על-פי שדעת הרמב"ם שאכילת פירות קונה כקרקע (למעלה פ"א הט"ו והט"ז) - הדגיש כאן "כדרך שמשמשין בעבדים", שאם לא כן, אין שום היכר שהוא עבדו, שהרי גם שכיר ופועל עושים מלאכתו, מה-שאינ-כן בקנין קרקע כשנוטל כל פירותיה, ניכר הדבר שהוא הבעלים (כסף-משנה). 8) רופף את שרוכי נעלו. 9) הסיר את בגדיו ממנו. 10) בשמן. 11) במגדרת. 12) כל אלה מטעם חזקה והשתמשות. 13) מטעם הגבחה. קידושין שם. כרבי שמעון שאמר: "לא תהא חזקה גדולה מהגבחה, שהגבחה קונה בכל מקום". ויש אומרים: שלא נחלקו חכמים על רבי שמעון בזה (הראב"ד לדעת הרמב"ם, שגרס שם "הגביהו רבו לו, אמר ר' שמעון כו", ולא כנוסחת הספרים שלפנינו: "הגביהו רבו לו לא קנאו, אמר רבי שמעון כו" שפלי"ז חולקים עליו חכמים על רבי שמעון).

5) ג. תקפו¹⁴ והביאו אצלו - קנה; שהעבדים נקנין במשיכה כזו¹⁵. אבל אם קרא לעבד ובא אצלו, או שאמר לו רבו הראשון לך אצל הלוקח, והלך אצלו - לא קנה¹⁶, עד שימשכנו בתקיפה או שישתמש בו, כמו שבארנו. ואם החזיק¹⁷ בו שלא בפני הרב - צריך שיאמר לו לך חזק וקנה¹⁸.

14) מימרא של שמואל, קידושין שם. 15) שהיא בתקיפה, בעל-כרחו של עבד. 16) מפני שהעבד הוא בן דעת, והולך ביוזמתו-הוא. 17) רבינו התחיל הלכה זו גם במשיכה וגם בחזקה, וכאן הזכיר רק החזיק, וצריך עיון. וראה באבן האזל. 18) ראה למעלה פ"א ה"ח, ולהלן ה"ו.

11) ד. עבד קטן - הרי הוא פבהמה¹⁹, וקונין אותו בדברים שקונין בהן הבהמה ובדברים שקונין בהן העבדים²⁰. לפיכך נקנה במשיכה אף על פי שלא תקפו.

19) לפי שאין בו דעת. 20) כלומר בחזקה. דין זה יוצא מתוך העובדה המובאת בגמרא (קידושין שם), שמר זוטרא ביקר אצל גר חולה אחד, ורגע לפני מותו של הגר הקדים לקנות את עבדו בקנין חזקה, ולדעה אחת בגמרא - היה זה עבד קטן (מגיד-משנה).

15) ה. הבהמה, בין דקה בין גסה, נקנית במשיכה²¹. אף על פי שאפשר להגביה אותה, לא הצריכוהו להגביה²², מפני שמתחבטת²³ בארץ. ואם הגביה - קנה. וההגבהה קונה בכל מקום²⁴. אבל המשיכה אין קונין בה אלא בסמטא²⁵ או בחצר של שניהם, ואין קונין בה פרשות הרבים ולא בחצר שאינה של שניהם²⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(שם). (48) "שאינן בה כח לאחוז בהמה, פן תנתק ממנה" (רש"י), כלומר והיא מעדיפה להחזיקה על-ידי רכיבה [ובמקום שהנשים רוכבות - היא רוכבת (לבוש), וראה בפסחים ג. וג.]. (49) "דדרך לרכוב שם ולא להנהיג, פן יפסקו עוברי דרכים בינו לבין בהמתו" (רש"י שם). ומה שאמרו משיכה אינה קונה ברשות הרבים (להלן פ"ד ה"ג) - זה אינו אלא במטען של פירות וכיוצא בזה, שלא ניתנה רשות הרבים אלא להליכת בני אדם, ולא לגרירת משאות. אבל יש רשות לעבור בה ברכיבה על הבהמה, כשם שעוברים בה ברגל, ולפיכך קונה אותה על-ידי רכיבה זו, וראה ב'קצות החושן' סימן קצ"ו, ס"ק ב. (50) לא מספיקה הרכיבה לבדה, אלא-אם-כן הולכת על-ידו, ראה למעלה הלכה ו.

משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה, מהו. לקנות, מי אמר ליה קני? הרי שצריך לומר לו דוקא "קני", ו"לקנות" לא מועיל (ועיין ברש"י שם). והוא-הדין ש"ותקנה" לא מועיל מאותו הטעם (מגדל עזו ומ"מ) והראב"ד השיג על רבינו בזה, ועיין לחם-משנה.

ט. האומר לחברו 'משוך פרה זו ולא תקנה אלא לאחר שלשים יום', ומשוך - לא קנה³⁸. ואם אמר לו 'קנה מעכשיו ולאחר שלשים יום' - קנה³⁹, ואפילו היתה עומדת באגם⁴⁰ ביום שלשים⁴¹. שזה פמי שהקנה אותו מעתה על תנאי⁴². נעשה התנאי - נתקנים הקנין. וכל האומר⁴³ 'על מנת' - פאומר 'מעכשיו' דמי.

יום שישי י"ד שבט ה'תשע"ז

פרק שליש

(1) נכתבו בו מיני קניית המטלטלין לבדן וקנייתן עם הקרקע וקניית העבדים והקרקע כאחד וקניית הבהמה והמטלטלין כאחד וקניית המחבר לקרקע מה דינו.

א. אחד הבהמה ואחד שאר המטלטלין נקנין במעות דין תורה, ומשנתן את המעות קנה, ואין אחד מהן יוכל לחזור בו. אבל חכמים תקנו³ שלא יקנו המטלטלין אלא בהגבהה, או במשיכת דבר שאין דרכו להגביה⁴.

(2) בבא-מציעא מז: כרבי יוחנן. [ולמדים דבר זה מקל- וחומר: אם גופו קונה במעות, כעבד עברי (קידושין יד:) - ממונו לא כל-שכן (רבינו חננאל ורי"ף, וראה ברמב"ן ורשב"א ונ"י בב"מ שם. ומקור קל-וחומר זה בכורות יג. בדן קניית ישראל מגוי). ואין לדחות הקל-וחומר ולומר: אם כן, אפילו בשטר יקנה ממונו, כשם שקונה גופו (קידושין שם), שהרי מטלטלין אינם בני שטר - בבא-קמא עט: (וצריך לומר שמה שהקשו בכורות יג. על ק"ו מעין זה "אם כן אפילו שטר וחזקה" - שעיך הקושיא מחזקה (ולא משטר, שהרי מטלטלין אינם בני שטר כנ"ל), וכאן ב"ישראל מ"ישראל" לא שייך להקשות כן, שהרי עבד עברי אינו נקנה בחזקה. וגם אין לדחות ולומר: ישראל מגוי יוכיח, שקונה גופו של גוי בכסף כעבד כנעני (קידושין כב:) וממונו אינו קונה אלא במשיכה, לדעת רבי יוחנן (בכורות יג:), שהרי דעת הרמב"ם שישראל מגוי קונה גם במשיכה וגם במעות (פרק א מהלכות זכיה ומתנה הלכה יד, ועיין שם במגיד-משנה). ורש"י (בבא-מציעא מו:) נתן מקור אחר לדעת רבי יוחנן שמעות קנות דבר תורה, ועיין 'תוספות' בכורות יג: ד"ה דבר]. (3) הטעם - ראה להלן הלכה ה. (4) כי הגבהה עדיפה ממשיכה, וכל דבר שדרכו להגביה אינו נקנה אלא בהגבהה כדלהלן.

ב. כיצד⁵? המקבץ עצים או פשתן וכיוצא בהן, ועשה מהן טעון⁶ גדול שאי אפשר להגביהו - אינו נקנה במשיכה; שהרי אפשר להתיר האגד ולהגביהו עץ עץ⁷. וכן כל כיוצא בזה. אבל אם היה

(38) כתובות פב. מימרת רבין בשם ר' יוחנן. לפי שפעולת הקנין היתה מיד, ואז הרי לא היה רצונו של המוכר שיקנה הלוקח. ובעת תחולת הקנין, דהיינו אחרי שלשים, לא היתה פעולת קנין. וכל זה אינו אלא במשיכה, שהיא מתבטלת, אבל הנותן כסף לאשה ומקדשה לאחר שלשים יום, - אע"פ שנתאכלו המעות, הרי היא מקודשת לאחר שלשים יום (פ"ז מהלכות אישות ה"י) - שהרי אם לא תתקדש חייבת היא להחזיר לו את הכסף, והרי זה דומה כאילו הכסף בעין (תוס' לכתובות שם ד"ה הא), ועיין ראב"ד ומ"מ. כתובות שם, מימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, וכפירוש הגמרא שם. (40) מקום מרעה, והוא רשות שאינה של הלוקח. וכתב המגיד-משנה ש"אגם" הוא לאו דוקא, ויכול להיות גם רשות הרבים, שהרי דעת רבינו ש"מעכשיו" הוא תנאי, והיא קנויה מעכשיו לכשיעברו השלשים. ועיין כסף-משנה ולחם-משנה ומשנה-למלך. (41) נכון היה להגיה "ביום ל"א" שהרי זהו "לאחר ל'", וכן הגירסא בהשגת הראב"ד. (42) אף-על-פי שכאן, בדיני מכירה, פסק רבינו שביטוי זה "מעכשיו ולאחר שלשים" הוא תנאי, - בדיני קידושין (פ"ז מהלכות אישות ה"ב), פסק שהוא ספק תנאי ספק חזרה, מחמת חומר שיש באשת איש (לחם-משנה). (43) כלל ידוע, ומוכח בכמה מקומות במס' גיטין וקידושין.

י. המוכר בהמה לחברו⁴⁴ או נתנה לו במתנה, ואמר 'קנה אותה' פירש שפני אדם קונין: אם משוך או הגביהה - קנה⁴⁶; אבל אם רכב עליה: אם בפודה - קנה, ואם בעיר - לא קנה; לפי שאין דרך פני אדם לרכב בעיר. לפיכך, אם היה אדם חשוב, שדרכו לרכב בעיר, או אדם מזלזל⁴⁷ ביותר, שאינו מקפיד על הלוכו בעיר רוכב, כגון המטפלין בגדול הבהמות או העבדים, או שהיתה אשה⁴⁸, או שהיה ברשות הרבים שהרבים דורסין שם⁴⁹ - הרי זה קונה ברכיבה. והוא שתהלה בו⁵⁰.

(44) בבא-מציעא ט. (45) ודוקא שהתנה תנאי מפורש, אבל בסתם - אין הפרש בדרכי קנין הרכיבה. מסקנת הגמרא שם. (46) שזהו דרך בני אדם. (47) אדם פחות ערך, שדרכו לרכב לעיני כל, אף בלא דוחק "לפי שאינו צנוע" (רש"י

18) סכום הדברים הקדומים. (19) אבל חייב לקבל "מי שפרע", וראה להלן פ"ז ה"א-ב. (20) כחכמים ולא כר"ש, הסובר שרק המוכר שהכסף בידו יכול לחזור בו, ולא הלוקח (בבא-מציעא מד:). (21) ההדרגה הידועה בדרכי הקנין: הגבהה, משיכה, מסירה. (22) כנדין פריעת חוב שכופין את הלוה לפרוע למלוה (כתובות פו.), וראה להלן פ"ז ה"ו].

ה. וְלָמָּה תִּקְנֶנּוּ חֲכָמִים²³ דָּבָר זֶה בְּמִטְלָטְלִין?²⁴ גִּזְרָה²⁰ שֶׁמָּא יִתֵּן הַלּוֹקֵחַ דָּמֵי הַחֲפֵץ, וְיִקְדֹּם שְׁיִקְחֶנּוּ יֶאֱבֹד²¹ בְּאַנְס, וְכַגּוֹן שֶׁנִּפְלְהָ דְלָקָה וְנִשְׁרַף, אוֹ בָּאוּ לְסֻטִּים וְנִטְלוּהוּ; אִם יִהְיֶה בְּרִשּׁוֹת הַלּוֹקֵחַ, יִתְמַהֲמָה²³ הַמוֹכֵר²⁵ וְלֹא יִצְלִיחֶהּ²⁶. לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּהוּ חֲכָמִים בְּרִשּׁוֹת הַמוֹכֵר, כְּדֵי שְׁיִשְׁתַּדֵּל וְיִצְלֵל הַחֲפֵץ; שָׁאֵם²⁵ אֶבֶד - חֵיב לְשָׁלֵם²⁷.

(23) בבא-מציעא מז: לרבי יוחנן. (24) שלא יקנו במעות אלא במשיכה. (25) שאין אדם מוכן לעשות מאמצים יתירים להציל ממון חברו. ואין צורך לומר, שהמדובר פה באנשים בלתי מהוגנים "שיניחו פירות חבריהם לשרוף" (שם וראה ב'תוספות' ד"ה אי אמרת). (26) ועכשיו שתיקנו שמעות אינן קונות, אין מקום לחשש שמא ישרף הכסף שקיבל המוכר והוא יתנצל שנשרף באונס, שהרי אף אז שנשרף הכסף באונס חייב המוכר, שאפילו אם דינו כשומר חנם ולא כשומר שכר, הרי זו פשיעה, כי כלל ידוע הוא: כספים אין להם שמירה אלא בקרקע (הגהות מיימוניות). (27) כן כתב הר"ף שם. אבל דעת רש"י (שם) אינה כן. ועיין שם ב'תוספות' ד"ה אי אמרת.

ו. נִמְצְאָתָא אוֹמְרִים²⁸, שָׁאֵם נָתַן דָּמֵי הַמָּקָח וְנֶאֱנָס קֳדָם שְׁיִקְחֶנּוּ, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ: תֵּן לִי מִקְחִי אוֹ הַחֲזֹר לִי אֶת מְעוֹתַי! וְאָף עַל פִּי שֵׁשׁ עֲדִים שֶׁאֶבֶד בְּאַנְס, וְלֹא הָיָה בַּמוֹכֵר כֹּחַ לְהַצִּילוֹ, וְלֹא נִתְרַשַּׁל בְּדָבָר - הֲרִי זֶה מְחִזִּיר אֶת הַדָּמִים; שֶׁהֲרִי תִקְנֶנּוּ חֲכָמִים מְשִׁיכָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בִּיתוּלָה²⁹ שֶׁל לּוֹקֵחַ שֵׁשׁ בּוֹ הַחֲפֵץ שֶׁנִּמְכָּר מִשְׁפָּר לַמוֹכֵר - לֹא תִקְנֶנּוּ לוֹ חֲכָמִים מְשִׁיכָה, שֶׁהֲרִי הַמָּקָח בְּרִשּׁוֹת הַלּוֹקֵחַ; וּמִשְׁנָתָן אֶת הַדָּמִים נִקְנָה הַמָּקָח³⁰, וְאִין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

(28) יוצא מתוך האמור, וכן כתב הר"ף שם. (29) שם מט: (30) בקנין כסף. [אבל קנין חצר אין כאן, שהרי הבית מושכר למוכר. ואע"פ שדעת רבינו (פ"ו מהלכות שכירות הלכה ה) שחצר המושכרת קונה למשכיר וזל הנופל בחצר - יש לחלק בין חפץ המונח בבית שהמושכר, שזכות החזקת חפצים היא על השוכר, לבין חצר שנפלו בה זבל של אחרים שלא לכך הושכרה לשוכר. ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה. וראה להלן פכ"ג הלכה י והערה סה].

ז. וְכֵן³¹ הַשּׁוֹכֵר³² הַמָּקוֹם שְׂאוֹתָן הַמִּטְלָטְלִין הַנִּמְכָּרִין מִנְחִין בּוֹ - קִנְיָה³³, וְאִין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְאָף עַל פִּי שָׁלֹא הִגְבִּיָּה וְלֹא מִשְׁשָׁה³⁹

טַעוֹן שֶׁל אֲגוּזִים אוֹ שֶׁל פְּלִפְלִין אוֹ שֶׁל שְׁקָדִים וְכִיּוּצָא בֵּהֶן, וְהָיָה גְדוֹל שְׁאִין אֶחָד יוּכַל לְהַגְבִּיָּהוּ - הֲרִי זֶה נִקְנָה בְּמִשְׁכָּה⁸; שָׁאֵם נִתִּירוֹ - יִתְפָּרֵד, וְיִהְיֶה לוֹ בּוֹ טֵרַח גְּדוֹל. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזְהָ.

(5) בבא-בתרא פו. (6) משא, חבילה. (7) שם: "הלוקח פשתן מחבירו לא קנה עד שיטלטלנו ממקום זה למקום אחר". ואמרו שם: שהמדובר אפילו בשליפי רברבי (=במשאות גדולות) משום "דשאני פשתן דמשתמיט". כלומר, אפשר דמשתמינה חדא חדא (=אפשר להוציאם אחד אחד) ומגביהנו (=ומגביהם אותם) [והרי הם] מדברים שדרכם להגביה" (רבינו יוסף הלוי אבן-מיגש, רבו של רבינו בפירושו שם). (8) בבא-בתרא שם: "המוכר פירות לחבירו, משך ולא מדד קני (=קונה)". והמדובר בשליפי רברבי.

ג. הַסְפִּינָה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיָּהּ⁹, וַיֵּשׁ בְּמִשְׁכָּתָה טֵרַח גְּדוֹל, וְאִינָה נִמְשַׁכָּת אֲלָא לְרִבִּים¹⁰ - לֹא הִצְרִיכָהּ מְשִׁיכָה¹¹, אֲלָא נִקְנִית בְּמִסְיָרָה¹². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזְהָ¹³. וְאִם אָמַר לוֹ הַמוֹכֵר 'לֵךְ מִשְׁשָׁה וְקִנְיָה' - אִינוּ קוֹנֶה הַסְפִּינָה עַד שְׁיִמְשַׁכְנָה¹⁴ כְּלָהּ¹⁵ וְיּוֹצִיאָנָה מִכָּל הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ¹⁶; שֶׁהֲרִי הַקִּפְדִּי¹⁷ הַמוֹכֵר שָׁלֹא יִקְנֶה זֶה אֲלָא בְּמִשְׁכָּה.

(9) בגלל כובדה. (10) רק על-ידי אנשים רבים (כסף-משנה). (11) כלומר, לא הצריכה להוציאה מרשות הרבים ולהכניסה לסימטא במקום שהמשיכה קונה (להלן פ"ד ה"ג). כי משיכה עדיפה ממסירה, בנגוד לשיטת ר"ת, הסובר שמסירה עדיפה ממשיכה (עיין 'תוספות' בבא-בתרא עו. ד"ה ספינה). (12) שם. ומסירה זו מה היא? נחלקו בה רבותינו הראשונים: יש אומרים: שצריך שימסור לו המוכר מיד ליד (תוס' שם עה: ד"ה אחזה בשם ריב"א), ויש אומרים: שאם אחז הבהמה או הספינה במצות המוכר, הרי זו מסירה (שם ב'תוספות'). (13) כגון כלים כבדים ותביעות גדולות. (14) לסימטא, כנ"ל. (15) כשמואל, ולא כרב (שם עה:). וראה למעלה פ"ב ה"ו שבבעל-חיים מספיק אם עקרה יד ורגל, והרי היא כנעקרה כולה, עיין שם. (16) כלומר, שימשוך אותה מלוא אורכה, באופן שיגיע סוף הספינה למקום שהיה ראשה בתחילה. (17) כחכמים דרבי (שם עו:). וכן אם הלוקח, בלי שהמוכר יצווה על זה, אלא מיוזמתו-הוא, התחיל במשיכת הספינה, על אף היותה בר"ה, ששם מספיקה מסירה, אינו קונה אלא במשיכה, שהרי גילה דעתו שהוא רוצה רק בקנין זה (ר"י אבן-מיגש).

ד. נִמְצְאָתָא לְמַד¹⁸, שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִטְלָטְלִין, אָף עַל פִּי שְׁנָתָן כָּל הַדָּמִים, יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ¹⁹. וְכֵן הַמוֹכֵר²⁰ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שְׁיִגְבִּיָּהּ²¹, אוֹ יִמְשָׁף דָּבָר שְׁאִין בּוֹ הִגְבִּיָּה, אוֹ יִמְסֵר הַמוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ דָּבָר שְׁאִין דִּרְכוֹ לְהַמְשִׁיךְ. וּמִשְׁהַגְבִּיָּה, אוֹ מִשְׁשָׁה דָּבָר שְׁאִין דִּרְכוֹ לְהַגְבִּיָּה, אוֹ נִמְסֵר לוֹ דָּבָר שְׁאִין דִּרְכוֹ לְהַמְשִׁיךְ - קִנְיָה, וְאִין אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְכּוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לָתֵן אֶת הַדָּמִים²².

- 1 נִמְסְרוּ לוֹ; שֶׁהָיָה נַעֲשֶׂה בְּשִׁוּתוֹ. וַיִּכְבֶּר בְּאַרְנוֹ³⁴,
2 שְׁשִׁכְרִית קָרַקַע נִקְנָה בְּכֶסֶף אוֹ בְּשֹׁטֶר אוֹ בְּחֻזָּקָה.
(31) כלומר: בדומה למה שכתבנו בהלכה הקודמת שאף-
על-פי שלא משך קנה, יש אופן נוסף שקונה בלי משיכה,
אם שכר מקומו (ש"ך סימן קצח, ס"ק ה). (32) הלכה
מוסכמת, שרשות מושכרת קונה מטעם חצר, והיא יוצאת
בעיקר מתוך הסיפור הידוע על התנאים המפורסמים, ר"ג
וחבריו, שנסעו יחד בספינה, ור"ג ששכח להפריש או למסור
את מעשרותיו למי שצריך למסור, קיים זאת בספינה על-ידי
שהשכיר לחביריו את המקומות שבהם היו המעשרות
מונחים (בבא-מציעא יא:). (33) ודוקא בחצר המשתמרת,
או אפילו אם אינה משתמרת - באופן שעומד בצדה
(מגיד-משנה. וראה להלן פ"ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה
ט. (34) פרק א' ה' יח.

(44) מרוכזים ומונחין באותו השרה, ורוצה לומר שאז קנה
המטלטלין אף-על-פי שלא אמר לו: "קנה אגב קרקע"
שמכין שהם צבורים בתוך הקרקע "הענין עצמו מוכיח
שאגב החצר הוא מקנה אותן מטלטלין" (כסף-משנה).
ומקור דברי רבינו בקידושין כז. "והלכתא, צבורים לא בעינן
(=לא צריך שיהיו צבורים). אגב וקני בעינן", ומכאן שרק
אם לא היו צבורים צריך לומר "אגב וקני", אבל אם היו
צבורים אין צריך לומר "אגב וקני" (כסף-משנה ותוס'
המיוחס לר"י הזקן בקידושין שם, ועיין ראב"ד).
(45) [מכין שאין צורך בצבורים, אין 'קני' אגב' גרוע ממוכר
עשר שדות בעשר מדינות, שאם החזיק באחת מהן קנה
כולן, למעלה פ"א ה"ט]. (46) פאה פ"ג מ"ו.

- 17 י. הִקְנָה הַשָּׂדֶה לְאַחַד⁴⁷ וְהַמְטַלְטְלִין לְאַחֵר, אֵף עַל
18 פִּי שֶׁאָמַר לוֹ 'קְנָה הַמְטַלְטְלִין עַל גַּבִּי קְרָקַע',
19 וְהַחֲזִיק הָאֶחָד בַּקְרָקַע - לֹא קָנָה⁴⁸ הַשֵּׁנִי הַמְטַלְטְלִין.
20 וְאִם תִּפְשֹׁן⁴⁹ אַחֵר שְׁחֹזֵר בּוֹ הַמְקָנָה - אֵין מוֹצִיאִין
21 מִיָּדוֹ; שֶׁהָיָה תִּפְשֹׁן אַחֵר שֶׁקָּנָה חֲבֵרוֹ הַקְרָקַע שֶׁקָּנָה
22 אֵלּוֹ עַל גַּבּוֹ.

(47) בעיא בגמרא (קידושין כז.). ורצו ללמוד מהעובדא
שרבן גמליאל (כשבא באניה) הקנה מעשר עני לרבי עקיבא
אגב השכרת המקום, הרי שרבי עקיבא קנה המקום, והעניינים
זכו במעשרות ב'קנין אגב'. אך דחו את זה: "שאני רבי
עקיבא דיד עניים הוא". כלומר, רבי עקיבא היה גבאי
צדקה, והוא נציגם של העניים, ולכן ידו כידם. וכך נשארה
הבעיא ללא פתרון. (48) מכין שההלכה נשארה תלויה
בגמרא, ועל כן הדבר הוא ספק משפטי, אין לשנות את
המצב הסטטי, בהתאם לכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו
הראיה". (49) עמדה עקרונית של הרמב"ם, אשר במקרים
של ספק, - אף ספק משפטי, שהספק הוא מתוך העדר
הכרעה הלכתית, - יש תוקף לתפיסה, ואין מוציאין מיד
התופס את החפץ הנמצא בדיון. הרשב"א חולק על גישה
זו, וסובר שיש להוציא מיד התופס, כי "העמד ממון על
חזקתו", היינו, שיש לקיים את המצב הראשוני, ולא לתת
לשנות אותו בשום אופן. דעה אחרונה זו מביא הרמ"א
בשם: "ויש חולקין" (חו"מ סימן רב, סעיף ג).

- 23 יא. הַמְקָנָה עֲבָדִים וְקָרָקַעוֹת פְּאָחָד, הַחֲזִיק בְּעַבְדִּים
24 - לֹא קָנָה הַקְרָקַעוֹת⁵⁰; הַחֲזִיק בַּקְרָקַעוֹת - לֹא קָנָה
25 עַבְדִּים⁵¹, עַד שֶׁהָיָה עוֹמְדִין בְּתוֹךְ הַקְרָקַע⁵². וְאֵף עַל
26 פִּי שֶׁאָמַר לוֹ 'קְנָה עַבְדִּים עַל גַּבִּי קְרָקַע'⁵³ - לֹא
27 קָנָה עַד שֶׁהָיָה בְּתוֹכָהּ⁵⁴; שֶׁהָעֶבֶד מְהֵלֵךְ לְדַעַת
28 עֲצָמוֹ⁵⁵.

(50) ברייתא (בבא-קמא יב.) ושם בגמרא ביארו כזה: אם
העבדים הם כמטלטלין - אין קרקע נקנית אגב מטלטלין,

- 3 ח. הַמְקָנָה קְרָקַע וּמְטַלְטְלִין³⁵ פְּאָחָד - בִּין שֶׁקָּנָה
4 קְרָקַע בְּכֶסֶף³⁶ אוֹ בְּשֹׁטֶר³⁷ אוֹ בְּחֻזָּקָה³⁸ נִקְנָה
5 הַמְטַלְטְלִין עִמָּהֶם³⁹. בִּין שֶׁהָיָה שְׁנֵיהֶם בְּמִכְרָם⁴⁰ אוֹ
6 בְּמִתְנָה⁴¹, בִּין שֶׁמִּכְרָם מְטַלְטְלִין וְנָתַן קְרָקַע⁴², בִּין
7 שֶׁמִּכְרָם הַקְרָקַע וְנָתַן הַמְטַלְטְלִין⁴³ - בִּין שֶׁקָּנָה קְרָקַע
8 קָנָה מְטַלְטְלִין.

(35) קידושין כז. משנה וגמרא. (36) במקום שאין כותבין
את השטר (למעלה פ"א ה"ד). (37) באופן ששטר לבד
מועיל, כגון במוכר שדה מפני רעתה (למעלה פ"א ה"ז).
(38) ראה למעלה פ"א ה"ח, שחזקה לבדה מועילה בלי כסף
ובלי שטר. ואף-על-פי ששלושת הקנינים האלו אינם
מועילים במטלטלין לבדם - מועילים הם במטלטלין אגב
קרקע. (39) וזה נקרא קנין "אגב", כלומר, שאם הלוקח
קונה קרקע כדינו, הוא קונה אגב קרקע זו, גם מטלטלין,
בקנייה אחת, ללא צורך בקנין מיוחד למטלטלין. בגמרא
(קידושין שם) למדו זאת מהנאמר אצל יהושפט (דברי
הימים-ב כא, ג): "ויתן להם אביהם מתנות רבות, לכסף
ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות ביהודה", כלומר, שעל-ידי
קנין שעשו בערים, קנו "דרך אגב" גם את המטלטלין [וראה
להלן פ"ו ה"ד ובהערה שם, שלדעת רבינו 'קנין אגב' אינו
אלא מדרבנן, ואם כן על-כרחנו שפסוק זה אינו אלא
אסמכתא]. (40) ואף-על-פי שלא נתן דמי המטלטלין,
נקנים הם אגב הקרקע, ומה שאמרו בקידושין כז. שצריך
ליתן הדמים - לגירסת הרי"ף זה לא מוסב על 'קנין אגב',
אלא על קונה עשר שדות בעשר מדינות (כסף-משנה, וכן
כתבו הר"ן והמאירי). (41) נלמד מהפסוק ב'דברי הימים'
הנ"ל. (42) נלמד מהא דבסמוך "מכר הקרקע ונתן
המטלטלין", שכשם שנתנה במטלטלין מועילה אגב מכירת
קרקע, כמו כן להיפך, מכירת מטלטלין מועילה אגב מתנת
קרקע (בית-יוסף חו"מ סימן רב). (43) נלמד (קידושין כז.)
ממעשה של רבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה, והקנה
להם המעשרות במתנה, אגב שכירות מקום המעשרות.

- 9 ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֶׁהָיָה אוֹתָן הַמְטַלְטְלִין
10 צְבוּרִין בְּאוֹתָהּ קְרָקַע⁴⁴; אֲבָל אִם הָיָה בְּמִקּוֹם אַחֵר -
11 צָרִיךְ שִׁיאָמַר לוֹ 'קְנָה מְטַלְטְלִין אֲגַב קְרָקַע'. אֲפִלּוּ

יד. אָמַר לוֹ הַמִּקְנָה⁶²: מִשְׁךְ בְּהֶמְהָ וְקָנָה בָּלִים¹²
שְׁעָלֶיהָ, הוֹאִיל וְלֹא הִקְנָה לוֹ גּוֹף בְּהֶמְהָ, אָף עַל¹³
פִּי שְׁמִשְׁכָּה וְהִיא כְּפוּתָה - לֹא קָנָה בָּלִים שְׁעָלֶיהָ,¹⁴
עַד שְׁמִשְׁךְ הַבָּלִים עֲצָמָן.¹⁵

(62) בעיא בגמרא (שם) ולא נפשטה. (63) שמישיכה בכלים של מוכר אינה מועילה (להלן פ"ד ה"ה). ויש אומרים: שאע"פ שמישיכה בכליו של מוכר מועילה, - בבהמה וכלים אינה מועילה, מפני שיש שינוי בין משיכת הבהמה, שהיא על-פי הרוב בהליכה, לבין משיכת הכלים שהיא בגרירה (סמ"ע בחושן-משפט סימן רב, ס"ק כה). ואף אם הבהמה כפותה, שאז אף משיכתה, כמשיכת כלים, בגרירה - כיון שעל-פי הרוב נקנית היא במשיכה, בדרך הילוכה לא מועילה משיכתה לגבי כלים (סמ"ע שם, ס"ק כח).

טו. הִיָּה⁶⁴ עֲצִיץ⁶⁵ נָקוּב⁶⁶ לְאַחַד, וְהָיוּ הַזְרָעִים שָׁבוּ¹⁶
לְאַחֵר: הִקְנָה הָעֲצִץ לְבָעַל הַזְרָעִים - כִּיּוֹן שְׁמִשְׁךְ¹⁷
קָנָה; הִקְנָה הַזְרָעִים לְבָעַל הָעֲצִץ - לֹא קָנָה¹⁸, עַד¹⁹
שְׁיַחְזִיק⁶⁹ בַּזְרָעִים עֲצָמָן.

(64) גיטין כב. (65) כלי חרס שממלאים אותו עפר, וזורעים בו זרעים. (66) דוקא נקוב, שאז יונקים הזרעים מהקרקע ונחשבים מחוברים לקרקע. אבל בעצץ בלתי נקוב, אינם נקראים מחוברים לקרקע, שהשוליים של חרס מפסיקים ביניהם. (67) שלעצץ עצמו יש דין של מטלטלין. (68) לזרעים דין קרקע, ואין קרקע נקנית במשיכה, וראה למעלה פ"ב ה"א לענין עבדים. (69) וכן שאר קנינים המיוחדים בקרקע, אבל לא במשיכה השייכת רק במטלטלין.

טז. הִיָּה הָעֲצִץ⁷⁰ וְהַזְרָעִים שָׁבוּ לְאַחַד, וְהִקְנָה הַכֹּל²⁰
לְאַחֵר, וְהַחְזִיק בְּעֲצִיץ⁷¹ לְקִנּוֹת הַזְרָעִים - אָף הָעֲצִץ²¹
לֹא קָנָה⁷²; וְהַחְזִיק בַּזְרָעִים - קָנָה הָעֲצִץ⁷³. וְהָיוּ²²
שְׁשִׁנְיָו⁷⁴: נִכְסִים שְׁאִין לָהֶן אַחֲרֵי⁷⁵ נִקְנִים עִם²³
נִכְסֵיהֶם⁷⁶ שִׁישׁ לָהֶן אַחֲרֵי⁷⁷ שְׁמִשְׁךְ עֲצָמָן נָקוּב²⁴
זָרָעִים הֵם בְּאֶרֶץ, וְכֹל הַמְּחַבֵּר לְקָרְקַע הָרִי הוּא²⁵
בְּקָרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ.²⁶

(70) שם. (71) עשה מלאכה בתוך העצץ. (72) שהמטלטלין אינם נקנים בחזקה. (73) שהעצץ שהוא מטלטלין נקנה אגב הזרעים שהם קרקע. (74) נוסח הגמרא (שם). (75) מונח מיוחד למטלטלין, בניגוד לקרקעות הנקראים "נכסים שיש להם אחריות"; המילה "אחריות" היא מלשון חזרה "שחזור המלוה עליהם" (ברטנורא קידושין פ"ו, מ"ה) ולכן קרקע נקראת "נכסים שיש להם אחריות" מפני שהם קיימים ועומדים "והמלוה סומך עליהם", שיכול לחזור אחרי הנכסים האלו, לגבות את חובו מהם. אבל מטלטלין אפשר להעלים אותם, ואין המלוה סומך עליהם שיחזור אחריהם לשם גביית חובו, ולכן נקראים "נכסים שאין להם אחריות". (76) כלומר, ב'קנין אגב'.

יז. כָּבֵר בְּאֶרְנוֹ⁷⁷, שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לְבָצֵר כְּבָצוֹר דָּמִי,²⁷

ואם עבדים הם כקרקע, אין קרקע נקנית אגב קרקע, ואין להשוות את זה לקונה עשר שדות והחזיק באחת מהן, קנה את כולם (למעלה פ"א ה"ט) ששם יש טעם מיוחד, והוא: סדן הארץ חד הוא. ואין כן עבדים, שאף שמבחינה חוקית הם כקרקע, אבל אין להם כל מצע משותף עם הקרקע המציאותית. (51) ברייתא (שם). (52) מסקנת הגמרא (שם), ובזה התאימו את שתי הברייתות הסותרות, שבאחת נאמר "קנה", ובאחת "לא קנה", שבראשונה מדובר שהם עומדים בתוך הקרקע, ובשנייה שאינם עומדים בתוכה. (53) שלענין קונה קרקע ומטלטלין, קונה המטלטלין אע"פ שאינם בתוך הקרקע (למעלה הלכה ט). (54) אם דין עבדים כמטלטלין - שונים הם בזה שהם "מטלטלין דניידים" (=שהם נעים ונודים). ואם הם כקרקע - הרי הם "מקרקעי דניידים", ואינם דומים לעשר שדות בעשר מדינות (למעלה פ"א ה"ט) - גמרא בב"ק שם. אולם, אז אין צריך לומר אגב וקני (סמ"ע בחושן-משפט סימן רב, ס"ק טז). (55) זה פירוש המלה "ניידים", שבגמרא (שם) הסבירו בה את השוני בין העבדים, שצריך שיהיו עומדים בתוך השדות, ובין שאר המטלטלין שלא צריך צבורים בשדה. ונראה שהרמב"ם סובר בדעת ה'תוספות' (שם) שהכוונה רק לעבדים שיש להם דעת אבל לא לבהמות. ולפי"ז אין סתירה ממה שאמרו בקידושין כו: שבבהמה אין צורך שתהא בתוך השדה. ועיין ראב"ד.

יב. הַמִּקְנָה עֲבָדִים וּמִטְלָטְלִין בְּאַחַד, מִשְׁךְ¹
הַמִּטְלָטְלִין - לֹא קָנָה הָעֲבָדִים⁵⁶; הַחְזִיק בְּעֲבָדִים -²
לֹא קָנָה הַמִּטְלָטְלִין⁵⁷, אֲלָא אִם כֹּן הָיוּ הַמִּטְלָטְלִין³
עַל גַּב הָעֶבֶד⁵⁸. וְהוּא שְׁיַחְזִיקָה כְּפוּתָה⁵⁹, שְׁהָרִי אֵינוֹ⁴
יָכוֹל לְהִלָּךְ⁶⁰.⁵

(56) ברייתא (שם). והטעם ברור: בין אם העבדים הם קרקע בין אם הם מטלטלין, אינם נקנים אגב מטלטלין. (57) (שם) אף אם נאמר שעבדים הם כקרקע, אין קונים מטלטלין על-ידם ב'אגב', כמו שאמרו בגמרא, שהם קרקע ניידת, ואינם דומים ל'ערי מצורות ביהודה' שמהם נלמד דין קנין 'אגב'. (58) שאז נחשב העבד כחצר, וקונים את המטלטלין שעליו מדין "חצר". (59) קשור. שאם לא כן, הרי הוא חצר מהלכת, שאינה קונה (להלן הלכה יג). (60) יש ראשונים (הרי"ף) המוסיפים כאן: "וישן", וה'תוספות' (שם, ד"ה והלכתא בכפות) מסבירים את זה: "כפות" בא להוציא "מהלכת", ו"ישן" כדי שיחשב כחצר משתמרת לדעת הבעלים, הרמב"ם לא הזכיר את הפרט הזה של ו"ישן" לא כאן ולא בהלכות גיטין (מגיד-משנה). ועיין פ"ה מהלכות גירושין הלכה יז ובהערות שם.

יג. הַמִּקְנָה⁶¹ בְּהֶמְהָ וְכָלִים שְׁעַל גִּבָּהּ בְּאַחַד, אָף עַל⁶
פִּי שְׁמִשְׁךְ בְּהֶמְהָ וְקָנָה - לֹא קָנָה הַבָּלִים שְׁעָלֶיהָ,⁷
עַד שְׁיַגְבִּיהָ אוֹ יִמְשֹׁךְ הַבָּלִים עֲצָמָן, אִם אֵין דִּרְכָן⁸
לְהַגְבִּיהָ; שְׁהַבְהֶמָה כְּחָצֵר הַמֵּתְהַלֶּכֶת הִיא, וְאֵין מֵה⁹
שְׁבִתוֹכָה קִנּוּי לְבָעָלָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה בְּהֶמְהָ¹⁰
כְּפוּתָה - קָנָה אָף בָּלִים שְׁעָלֶיהָ.¹¹

(61) יוצא מתוך השקלא-וטריא בגמרא (בבא מציעא ט:).

רמז שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש ט"ו שבט - ספר קנין - הלכות מכירה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דפרודא) יכול הקב"ה להפוך את רשות הרבים לרשות היחיד - יחידו של עולם ולקנות גם משם.

(על פי טה"ש תשנ"ח ח"א ע' 62 הע' 92)

(2) מימרא של רבי יוחנן בבבא בתרא פה. (3) אף הסמטה בכלל זה (שם), ולא נתמעטה אלא רשות הרבים כמו שכתב רבינו בסמוך, כי הדגש הוא על "רשות להניח", אבל אין הכרח, שיהיה מקום ההנחה קנוי ללוקח (תוספות שם: דיבור המתחיל כגון, והגהות מיימוניות להלן הלכה ו). (4) שאותם הוא עומד לקנות. (5) שאינו יכול לחזור בו. (למעלה פרק ג הלכה א). (6) שקונה מטעם חצר, ובדודאי אינו יכול לחזור בו (ראה בפרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח). (7) מימרא של רב ושמואל (שם פה). (8) מסקנת הגמרא שם. והטעם: שאין צורך בבעלות הלוקח על המקום, אלא ברשות להניח שם כלים, כמו שכתבנו למעלה הלכה א, ומכיוון שנראה שאינו מקפיד על הנחת כליו שם בחצירו, הרי הוא קונה לו (ועיין מגיד משנה). (9) [בדפוס רומי: שמפני שהנאת, וצריך לומר "שמפני הנאת"]. (10) בבבא בתרא פה: על מה ששינונו: "זרקו לה [הגט] לתוך - קלתה [הסל שלה] הרי זו מגורשת" שאלו: והרי קלתה ברשות הבעל והרי זה "כלי של לוקח ברשות מוכר"? ותירצו בזה: "כגון שהיה בעלה מוכר קלתות" ופירש ר"י מגאש שמכיוון שקנתה ממנו את הסל ונהנה ממנה - אינו מקפיד עליה על שהיא מניחה את הסל ברשותו, והרי זה כאילו השאיל לה את מקום הסל. וזוהי דעת רבינו (מגיד משנה).

19 ב. כִּשְׁם שֶׁאֵין פְּלִיז שֶׁל לֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בְּרִשּׁוֹת
20 מוֹכֵר, כִּן אֵין פְּלִיז שֶׁל מוֹכֵר קוֹנֶה לְלֹקֵחַ, אֵף עַל
21 פִּי שֶׁהוּא בְּרִשּׁוֹת הַלֹּקֵחַ.¹¹

(11) שלעולם אינו קונה אלא אם כן היו שניהם, גם הכלי וגם הרשות, של הלוקח. ומה שאמרו שם: שכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה - לכל הדיעות אמרו כן ואין בזה פלוגתא כלל (רמב"ן במלחמות שם - לחם משנה, ועיין מגיד משנה וכסף משנה).

22 ג. מְסִירָה אֵינָה קוֹנֶה אֶלָּא בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים וּבְחֶצֶר
23 שְׁאֵינָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם¹². וְהַמְשִׁיכָה אֵינָה קוֹנֶה אֶלָּא
24 בְּסִמְטָא אוֹ בְּחֶצֶר שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְהַגְבֵּהָ קוֹנֶה בְּכָל
25 מְקוֹם.

(12) ובלי קבלת רשות מבעל החצר, שלא מועיל כאן שום קניין אחר ולפיכך תיקנו קניין מסירה, אבל אם קיבל רשות הרי הוא כברשות המופקדין אצלו, שיש תקנה לשכור מקומו כדלהלן הלכה ו. ומסירה אינה מועילה כאן (מגיד משנה לפי ביאורו של הט"ז חושן משפט סימן קצח סעיף ט).

26 ד. דָּבָר הַנִּקְנָה בְּמִשְׁכָּה, אִם הָיָה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים
27 וּמִשְׁכּוֹ הַלֹּקֵחַ לְרִשּׁוֹתָו אוֹ לְסִמְטָא - בִּינּוֹ שֶׁהוֹצִיא
28 מִקְצַת הַחֶפֶץ מִבְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים קָנָה¹³.

(13) [כתב הראב"ד: נראה לי שאין זה הדין בחפץ, דהא

1 וְאֵינוֹ נִקְנָה אֶלָּא בְּהַגְבֵּהָ אוֹ בְּשֶׁאֵר דְּבָרִים שְׁנִקְנִים
2 בְּהֵן הַמְטַלְטֵלִים.

(77) פ"א הלכה יז.

3 יח. פֶּשֶׁתָּן⁷⁸ כִּשְׁהוּא מִחֶבֶר לְקֶרְעָה⁷⁹, וְיִבֵּשׁ שְׁאֵינוֹ
4 צָרִיף לְקֶרְעָה, וְאָמַר לוֹ⁸⁰: יִפֶּה לִּי⁸¹ קֶרְקַע כֹּל שֶׁהוּא
5 וְקָנָה כֹּל מֶה שֶׁעָלֶיהָ⁸² - בִּינּוֹ שֶׁתִּלְשֵׁ⁸³ כֹּל שֶׁהוּא
6 קָנָה הַפֶּלֶל⁸⁴ מִפְּנֵי הַתְּנָאִי הַזֶּה. אֲבָל אִם הִקְנָה לוֹ⁸⁵
7 הַפֶּשֶׁתָּן הַזֶּה⁸⁶ בְּמִכָּר אוֹ בְּמִתְּנָה - לֹא קָנָה אֶלָּא מֶה
8 שֶׁתִּלְשֵׁ⁸⁷, שֶׁהָרִי הַגְּבִיחוֹ. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(78) משנה בבא בתרא פד: (79) שאז דינו כתלוש, כנ"ל. (80) מסקנת הגמרא שם פז. (81) כלומר, תקן לי את הקרקע. וביפוי ותיקון זה שהוא מין חזקה, קונה את הקרקע והפשתן שעליו. (82) ב'קנין אגב'. (83) תלישה זו היא היא התיקון והיפוי. (84) גם את הקרקע וגם את אשר עליה. (85) [בדפוס רומי: "אבל אם לו הקנה לי", וצ"ל "אבל אם" (=אמר) לו הקנה לי", כלומר שהקונה אמר למוכר "הקנה לי"]. (86) כלומר, רק הפשתן ולא הקרקע. (87) זה שתלש הוא קונה בהגבחה, ואת שאר הפשתן אין לו במה שיקנה, שהרי אף אם ייפה את הקרקע בתלישה זו, הרי לא אמר לו לקנות את הקרקע בחזקה זו.

יום שבת קודש ט"ו שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבאר בו איכות הרשויות (הקנויות) [שקניות] המטלטלין נעשות בהן ומשפטיהן וחילוקיהן והנמשך אחריהן.

9 א. כִּלְיֵי שֶׁל אָדָם, כֹּל מְקוֹם² שִׁישׁ לוֹ רִשּׁוֹת לְהַנִּיחָן³
10 קָנָה לוֹ. בִּינּוֹ שְׁנִכְנְסוֹ הַמְטַלְטֵלִין⁴ בְּתוֹךְ הַכְּלִי אֵין
11 אֶחָד מֵהֶן יְכוּל לַחְזוֹר בּוֹ. וְהָרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁהַגְּבִיחָן⁵
12 אוֹ כְּמוֹ שֶׁהַנְּחוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ⁶. לְפִיכָךְ, אֵין פְּלִיז שֶׁל
13 אָדָם קוֹנֶה לוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים⁷ וְלֹא בְּרִשּׁוֹת הַמוֹכֵר,
14 אֶלָּא אִם אָמַר לוֹ הַמְּקָנָה 'לִךְ וְקָנָה בְּכָלִי זֶה'. וְכֵן
15 אִם קָנָה הַכְּלִי תַּחֲלָה וְהַגְּבִיחוֹ, וְאַחֵר כִּף הַנִּיחוֹ שָׁם
16 בְּרִשּׁוֹת הַמוֹכֵר, וְחִזֵּר וְקָנָה מִמֶּנּוּ הַפְּרוֹת⁸ - בִּינּוֹ
17 שְׁנִכְנְסוֹ בְּתוֹךְ כְּלִי זֶה קָנָה אוֹתָם. מִפְּנֵי שֶׁהִנָּחַת⁹
18 הַמוֹכֵר בְּמִכְרֵת הַכְּלִי, אֵינוֹ מְקַפֵּיד עַל מְקוֹמוֹ¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כליו של אדם כל מקום שיש לו רשות להניחו קונה לו".

בפנימיות העניינים: כליו של 'אדם העליון' זה הקב"ה, הם ישראל שהקב"ה הניחם בעולם כדי שיקנו עבורו את כל ענייני העולם, לעשות מהם דירה בתחתונים ולכן צריך לתת להם כל המצטרך להם כדי שיוכלו לקנות עבורו בשלימות עי"ז שעבודתם תהיה מתוך מנוחה, שמחה וטוב לבב.

ומה שכליו של אדם אינם קונים ברשות הרבים (עלמא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש ט"ו שבט - ספר קנין - הלכות מכירה ריז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. הִיָּה מוֹכֵר מוֹדֵד²¹ לְתוֹךְ כְּלָיו שֶׁל לֹקֶחַ - לֹא
קָנָה; שְׁאִין כְּלָיו שֶׁל לֹקֶחַ קוֹנֶה לוֹ בְּרִשּׁוֹת
הָרִבִּים²². הֵיוּ הַבְּרִשּׁוֹת בְּרִשּׁוֹת הַלֹקֶחַ - בִּינּוֹן שֶׁקֶבֶל
עָלָיו הַמוֹכֵר לְמוֹכֵר קָנָה לֹקֶחַ²³, וְאִם עַל פִּי שְׁעָדִין
לֹא מוֹדֵד²⁴. הֵיוּ בְּרִשּׁוֹת הַמוֹכֵר אוֹ בְּרִשּׁוֹת הַמְּפָקְדִין
אֶפְסָלוֹ²⁵ - לֹא קָנָה הַלֹקֶחַ עַד שְׁיִגְבִּיָּה הַבְּרִשּׁוֹת, אוֹ
עַד שְׁיִצְאִיָּם מִבְּרִשּׁוֹתָיו מִקוֹמָן²⁶ וְכִיּוֹצֵא
בּוֹ²⁷, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנּוֹ.

21) שם. ואם לוקח מודד, כבר אמר לעיל, שקנה מטעם הגבחה. 22) למעלה הלכה א. 23) שחצרו קונה לו. וכן הוא שם פו. "פרקן והכניסן לתוך ביתו, פסק עד שלא מדד אין שניהם יכולים לחזור". 24) אבל פסק את הדמים, כנ"ל (כסף משנה). וראה להלן הלכה י"ג. 25) ברשות אדם, שהמוכר הפקיד בידו, מקודם את הפירות. 26) כלומר, ובקניין. 27) כגון במשיכה או בהגבחה (נימוקי יוסף).

ז. הֵיוּ הַבְּרִשּׁוֹת²⁸ בְּסִמְטָא אוֹ בְּחֶצֶר שֶׁל שְׁנֵיהֶם²⁹,
וְאֶפְסָלוֹ הֵיוּ בְּרִשּׁוֹת לֹקֶחַ, וְהֵיוּ בְּתוֹךְ כְּלָיו שֶׁל
מוֹכֵר³⁰, וְקֶבֶל עָלָיו הַמוֹכֵר לְמוֹכֵר, וְהַתְּחִיל הַמוֹכֵר
לְמַדד בְּתוֹךְ כְּלָיו שֶׁל מוֹכֵר: אִם אָמַר לוֹ: כּוֹר
בְּשָׁלְשִׁים סָלַע אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - יָכוֹל לְחֹזֵר בּוֹ אֶפְסָלוֹ
בְּסִמְטָא אַחֲרֹנָה; הוֹאִיל וְעַדִּין הַבְּרִשּׁוֹת בְּכָלָיו וְלֹא גָמַר
כָּל הַמְּדָה, וְכָלָיו שֶׁל מוֹכֵר אֵינּוּ קוֹנֶה לְלֹקֶחַ אִם
עַל פִּי שֶׁהוּא בְּרִשּׁוֹת הַלֹקֶחַ. וְאִם אָמַר לוֹ: כּוֹר
בְּשָׁלְשִׁים, סִמְטָא בְּסָלַע - רָאשׁוֹן רָאשׁוֹן קָנָה; שְׁפִינּוֹן
שְׁפִסְקוֹ הַדָּמִים עַל כָּל סִמְטָא וְסִמְטָא, כָּל סִמְטָא שְׁיִגְבִּיָּה
הַמוֹכֵר וְיַעֲרָה אוֹתָהּ נִגְמְרָה מִכִּתְּרָתָה, הוֹאִיל וְאִין
הַבְּרִשּׁוֹת בְּרִשּׁוֹת הַמוֹכֵר³¹ וְלֹא בְּרִשּׁוֹת הַלֹקֶחַ³². וְאִלוֹ
לֹא הִיָּה הַבְּרִשּׁוֹת בְּכָלָיו שֶׁל מוֹכֵר, בִּינּוֹן שֶׁהֵן בְּרִשּׁוֹת
לֹקֶחַ קָנָה מִשְׁפָּסֶק, אִם עַל פִּי שֶׁלֹא מוֹדֵד, כִּמּוֹ
שֶׁבְּאַרְנּוֹ.

28) מימרת רב ושמואל (שם פו): "כור בשלושים - יכול לחזור - כור בשלושים סאה בסלע - ראשון ראשון קנה" וכמו שכתב הר"ף: "משכחת לה בסימטא [ובכליו של לוקח ב"ח]. אי נמי ברשות לוקח והוא דאיתנהו בכליו דמוכר. דאי ברשות הרבים, הא קיימא לן דאין כליו של לוקח קונה ברשות הרבים. [למעלה הלכה א] ואי ברשות מוכר הא קיימא לן נמי דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח [למעלה שם] ואי ברשות לוקח וליתנהו בכליו דמוכר [אלא מונחים על הארץ] הא קאמר ברשות לוקח כיוון שקיבל עליו מוכר קנה לוקח ואף על פי שלא מדד [למעלה הלכה ו], הילכך לא משכחת לה אלא כדאמרין". 29) והיו הפירות בכליו של לוקח (ב"ח שם וסמ"ע סימן ר, סעיף קטן טו). 30) שאם לא כן קנה מיד כנ"ל ואף על פי שכליו של מוכר אינם קונים ללוקח אף ברשותו של לוקח (למעלה הלכה ב) - כיוון שמדד לו המוכר הרי זה כאילו הקנה לו כליו, ועיין ראב"ד וכסף משנה. 31) שאם הם ברשותו הלא קיימא לן שאין כליו של לוקח קונים לו

קיימא לן בספינה כשמואל דאמר: עד שימשוך את כולה (למעלה פרק ג הלכה ג). אבל בבהמה וודאי סגי לה (=בוודאי מספיק לה) ביד וברגל כתנא קמא (למעלה פרק ב הלכה ו: "כיוון שעקרה יד ורגל קנאה"). וייתכן כי הראב"ד לא בא לחלוק על דברי רבינו אלא לפרש דבריו במשיכת בהמה. ומשמיע לנו רבינו בזה שלא רק אם הבהמה עומדת בסימטה, מקום שהמשיכה קונה בו, מספיקה משיכה חלקית כזו, אלא אפילו אם עמדה ברשות הרבים, מקום שאין המשיכה קונה בו - גם שם אם הוציא מקצתה, כגון שעקרה יד ורגל, קנה אותה. ומקור לזה מה שאמרו במסכת שבת צא: שהמושך מקצת כיס שיש בו מעות מרשות היחיד לצידי רשות הרבים (שהוא כסימטה לעניין קניין משיכה) - קנה אותן המעות הנמצאות בצידי רשות הרבים אף על פי שרוב הכיס עודנו ברשות היחיד, וכמו כן בבהמה כנ"ל. ועיין במגיד משנה שפירש דברי רבינו גם בספינה, "שכיוון שכבר משכה כולה, אלא שהייתה ברשות שאין המשיכה מועילה בו, כיוון שהכניס מקצתה ברשות שהמשיכה קונה בו, די בכך". וראייה לדבריו מהא דכתובות פה. שתפסו ספינה של בעל חוב שמת והניח יורשים, ואמרו שם: "מחריפותא דנהרא תפיסנא" (=מאמצע הנהר תפסנו) והוא רשות הרבים (שם). והקשה המאירי שם, הרי אין משיכה קונה ברשות הרבים (עייין שם), ועל כרחנו שהכניסו הספינה לשפת הנהר שהוא כסימטה (רש"י שם), ואם לא קנה אותה עד שיכניסנה כולה לסימטה, הרי היא ברשות היתומים ו"מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב" - אלא על כורחך שקנו אותה מאז הכניס מקצתה לסימטה, שעדיין לא הייתה ברשות היתומים].

ה. טָעוֹן שֶׁל פְּרוֹת שֶׁהָיָה מְנַח בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים¹⁴,
וּמִשְׁכּוֹ לֹקֶחַ לְרִשּׁוֹתָיו¹⁵ אוֹ לְסִמְטָא¹⁶ אַחֵר שֶׁפָּסֶק
הַדָּמִים¹⁷ - קָנָה, אִם עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא מוֹדֵד¹⁸.
וְכֵן אִם מְדַדֵּן הַלֹקֶחַ¹⁹ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים - קָנָה
רָאשׁוֹן רָאשׁוֹן²⁰ בְּהַגְבָּהּ.

14) כלומר, משא שמונח על הארץ ממש בלי שיימצא בכליו של מוכר. וראה להלן. 15) קונה מטעם משיכה ומטעם חצר. 16) מטעם משיכה. ולפי זה דעת רבינו שאפילו משיכה לא מועילה בכליו של מוכר (מגיד משנה. וראה למעלה פרק ג הלכה י"ד). ואין כן דעת הר"י מיגאש (בבא בתרא פה:) וראה בשולחן ערוך חושן משפט סימן ד, סעיף ו. 17) קביעת המחיר, כי בלעדי זה אין עדיין סמיכות דעת גמורה, לא של מוכר ולא של הלוקח, כי כל אחד עדיין מהסס, שמא לא יוכלו להשתוות, ולכן הקניין רופף הוא. 18) כי המדידה באה רק לגלות את כמות הסחורה לצרכי קביעת התשלום. אבל אינה מהווה חלק מהקניין. ומקור הדברים במשנה (בבא בתרא פד:). 19) שהרי עם המדידה הוא ממילא גם מגביה את הפירות. 20) ייתכן שכאן מדובר, שמכר לו את הטעון ללא קביעת כמותו. ולפיכך קונה ראשון ראשון, או שיאמר לו "כור בשלושים, סאה בסלע" שקנה ראשון ראשון, להלן הלכה ז, ועיין באבן האזל.

אמר לו כלום הרי זה כאומר לו: "הין בשניים עשר סלעים, לוג בסלע" (ראה למעלה הלכה ז בדין "כור בשלושים, סאה בסלע"). וכן פירש רבינו גרשום שם. וראה בדקדוקי סופרים בשם דפוס פזרון. (41) של לוקח או של מוכר, והטעם הוא, שמכיוון שמדד המוכר בעצמו, הרי זה כאילו הקנה לו את הכלי. והראב"ד חולק על זה וכתב שהמידה של לוקח. ועיין מגיד משנה. (42) שיש ציונים בתוך המידה: לחצי המידה, לשליש המידה, לרביע המידה וכיוצא בזה: ליטרא, חצי ליטרא, רביע ליטרא וכו'. (43) "ואפילו בסימטא" (ראב"ד). וכן הוא בבבא בתרא פה: פו: (44) ובניגוד לזה, אם היא של סרסור, אינו מקנה ללוקח אלא אם נתמלאה המידה (למעלה הלכה ח).

יא. זה כלל גדול⁴⁵ יהיה בידו: הקונה את המטלטלין, אם פסק הדמים⁴⁶ ואחר כך הגביה - קנה; ואם הגביה תחלה והניח⁴⁷ ואחר כך פסק הדמים - לא קנה⁴⁸ באותה הגביה⁴⁹, עד שגביה אחר שפסק, או ימשך דבר שאין דרכו להגביה.

(45) שם פה: פו. ברייתא. והטעם בגמרא (שם) "פסק, סמכא דעתיה. לא פסק, לא סמכא דעתיה". (46) קבע את מחיר החפץ. (47) נגמרה ההגבהה. (48) מכיוון שלפני קביעת המחיר, אין אצל שניהם סמיכות דעת גמורה ביחס לקניין, כי שמא לא יוכלו להשתוות במחיר. (49) שהייתה לפני פסיקת הדמים, אם הלוקח הניח או הפסיק אותה, אבל אם לא הניח והוא אוהז המטלטלין בידו גם אחר פסיקת הדמים, נראה מכאן, שקנה.

יב. היה דבר הנמכר⁵⁰ דמיו קצובין וידועין⁵¹ והגביהו - קנהו⁵², אף על פי שפסק אחר שגביה. והוא הדין בשאר דברים⁵³ שקונין בהם את המטלטלין⁵⁴, שצריך לקנות בהם אחר שפסק הדמים, אלא אם כן דמיו קצובין, כמו שפארנו.

(50) יוצא מתוך העובדה הבאה (מובאה שם פח.): אחד הביא ירקות העירה על מנת למכור, באו אנשים וחטפו ממנו את הירקות - מתוך כוונה לקנות, ולא לגזול - ומכיוון שהמוכר לא ידע ממי לתבוע את כספו, הקדיש את כל מטען הירקות לשמים, בכדי למנוע את הבריות ליהנות מהם, אחרי שאין בידו להוציא מהן את תשלומם. כשהביאו את העניין לפני רב כהנא, החליט שאין הקדשו הקדש, מכיוון שהקונים קנו אותם מכבר על ידי הגבהתם או משיכתם, וסיימו שם בגמרא: "דווקא דקייצו דמי" (=דווקא שפסוק הוא המחיר של הירקות); ומוכח כן גם מתוך ההלכה להלן בהלכה יד. וכן כתב הר"י מיגאש. (51) היינו, שמחיר החפץ קבוע ועומד בשוק, אבל אין צורך שהמוכר עצמו יקבע את המחיר, וזהו בניגוד לשיטת כמה ראשונים (הר"ף, הרמב"ן והרשב"א, שהביא המגיד משנה), הסבורים, שצריך שדמי המחיר יהיו קבועים על ידי המוכר עצמו כלומר שיקצוץ דמים פעם אחת לכל מי שיבוא לקנות ממנו. (52) יש לציין, כי רבינו לא הזכיר כאן, מה שהזכיר להלן הלכה יד, שצריך שיהיה החפץ חביב על הלוקח, וראה מה שכתבנו שם. (53) אף על פי שבמקור של הלכה

ברשות המוכר (למעלה הלכה ב). וכלשון הר"ף שהובא למעלה. (32) שאם היו ברשותו ואינם בכליו של מוכר - קנה מיד כשפסק אף על פי שלא מדד כמו שמבאר רבינו בהמשך דבריו וכלשון הר"ף שם.

ח. וכן המוכר יין³³ או שמן לחברו בסמטא או בחצר של שניהם או ברשות לוקח, והיתה המדה של סרסור: עד שלא נתמלאה המדה³⁴ - הרי הן של מוכר; ומשנתמלאה המדה³⁵ - הרי הן ברשות לוקח, ואין אחד מהן יכול לחזור בו.

(33) משנה בבבא בתרא פז. ולפי מסקנת הגמרא שהמדובר במידה של סרסור ולפי מה שפירשו הר"י מיגאש והר"ף שהמדובר בסימטא וכו' וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. (34) מפני שזה הנהוג בין הסרורים, שהוא, הסרסור, דרכו להשאל את המידה למוכר וללוקח; לראשון - לזמן המדידה, ולשני - אחרי המדידה, עד שישים את המקח במקומו, ויוצא, מתוך כך, עד שנתמלאה הסאה המידה היא של המוכר ונחשבת כ"כליו של מוכר", ואחרי שנתמלאה, היא כ"כליו של לוקח". ודווקא כשהשאלה לשניהם (ט"ז) חושן משפט סימן ר סעיף ט. (35) ודווקא שנתמלאה כל המידה, אבל לא מספיק אם נתמלאה רק עד הרישומים שבתוכה (כמו בהלכה י), מפני שכאן הדבר תלוי בהסכמת הסרסור, וזה דרכו להשאל למוכר עד שנתמלא כל המידה (סמ"ע שם סעיף קטן כז).

ט. וכן פרות שהיו צבורין³⁶ בסמטא³⁷ או בחצר של שניהם, והמדה אינה של אחד מהן³⁸, והיה המוכר מודד³⁹: עד שלא נתמלאה המדה - הרי היא ברשות המוכר; ומשנתמלאה המדה - הרי היא ברשות לוקח.

(36) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ח. והמגיד משנה ציין: "בריייתא שם". (37) כאן לא הזכיר "ברשות לוקח" (כמו שהזכיר למעלה בהלכה ח גבי יין) - שמכיוון שהם מונחים על הקרקע, קנויים הם לו מיד, בתורת חצר. (38) כלומר, אלא של סרסור. (39) אבל אם הלוקח מודד, הרי הוא ממילא מגביה אותם במדידה זו, וקונה בהגבהה זו (פירוש המשניות לר"מ).

י. היתה המדה⁴⁰ של אחד מהן⁴¹, והיה בה רשמיין להדע חציה⁴², שלישיה ורביעיה, וכיוצא בהן - יין שגביע לרשם מן הרשמים קנה ראשון ראשון⁴³, ואף על פי שלא נתמלאה המדה; שכל רשם מהם במדה בפני עצמה, שהרי של אחד מהן היא המדה, והוא סומך על הרשמים שבה⁴⁴.

(40) ברייתא שם, לפי מה שפירשו בגמרא (שם פו:) לדעת רב ושמואל, שאם אמר לו: כור בשלושים יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה (למעלה הלכה ז), שכאן מדובר, שיש "שנתיות" (=רשמים) בתוך המידה לחלקי המידה, שכל ציון וציון נחשב ככלי מיוחד. [ונכונאה מדברי רבינו והר"ף, שמכיוון שהיו רשמים במידה - אף על פי שלא

12 וְדָמִיו קְצוּבִין, מַעַת שֶׁהִגְבִּיהוּ נַעֲשֶׂה בְּרִשּׁוֹתָיו⁶⁶.
 13 וְהוּא שֶׁיִּגְבִּיהֵנוּ בְּדֵי לִקְנוֹת אֶת כָּלֵנוּ⁶⁷, וְיִהְיֶה אוֹתוֹ
 14 חֶפֶץ הַנִּמְכָּר חָבִיב עַל הַלּוֹקָה; אֲכָל חֶפֶץ שֶׁהִמּוֹכֵר
 15 קָץ בוֹ⁶⁸, וְהוּא מִבְּקֵשׁ וְרוֹדֵף לְמָכְרוֹ - הֲרִי הוּא
 16 בְּרִשּׁוֹת הַמּוֹכֵר, עַד שֶׁיִּפְסֹק הַדָּמִים⁶⁹ וְיִגְבִּיהֵנוּ
 17 הַלּוֹקָה אַחֵר שֶׁפִּסֵּק.

(63) בעל המלאכה העושה את הכלים. (64) לבדוק אותם, ואם ייטב בעיניו יקנה אותם. (65) שנפל מידו באונס ונשבר. (66) כמו שכתב למעלה (הלכה יב): "היה הדבר הנמכר דמיו קצובין וידועין והגביהו - קנהו" וכדעת רש"י (שהביאו התוספות שם פז: דיבור המתחיל הלוקח כלי) שיש לנוטל זה דין של לוקח. ואין המוכר יכול לחזור בו, אבל הלוקח יכול לחזור בו כיוון שלקחו על תנאי (עיי' מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). (67) כלומר, אם ימצא חן בעיניו (לחם משנה) - יקנהו בסך דמים כדי קצבתו ושווי (סמ"ע סימן ר' סעיף קטן כט). (68) ולא הזכיר רבינו מהו הדין של דבר אמצעי, שאינו חביב על הלוקח במיוחד, וגם אינו שנוא על המוכר, וראה לחם משנה. (69) ומה שכתב למעלה (הלכה יב) שאם דמיו קצובין, הרי זה כאילו פסק, ולא הזכיר שהמכר חביב על הלוקח - לפי ששם הגביה לקנות בלי תנאי (לחם משנה).

18 טו. אֶחָד הַמּוֹשֵׁף אוֹ הַמִּגְבִּיָּה אוֹ הַמַּחְזִיק בְּעַצְמוֹ,
 19 אוֹ שֶׁאִמֵּר לְאַחֵר לְהִגְבִּיָּה אוֹ לְמֹשֵׁף לוֹ אוֹ לְהַחְזִיק
 20 לוֹ - הֲרִי זֶה זָכָה לוֹ⁷⁰. וְכֵן בְּשֶׁאֵר דְּרָכֵי הַקְּנִיָּה.

(70) שהרי אף שלא מדעתו של אדם זכין לו, כמו ששינונו: "זכין לו לאדם שלא בפניו" (משנה בגיטין יא: ופסקה רבינו להלן בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב) ועל אחת כמה וכמה אם אמר לו להגביה עבורו - שהוא שלוחו לקנות ו"שלוחו של אדם כמותו" (קידושין מא.). אלא שיש הבדל בין זכייה שלא מדעתו לבין זכייה על ידי שליחות, שבזכייה שלא מדעתו, אף על פי שהנותן אינו יכול לחזור בו - המקבל יכול לחזור בו (שם הלכה ג), ואילו בזכייה על ידי שליחות גם המקבל אינו יכול לחזור בו אחר שזכה לו שלוחו.

זו (בבביתא שם פו.) לא נזכרה אלא הגביה - הוא הדין לקניינים אחרים, שהרי הטעם שווה בכלם, שכל זמן שלא פסקו דמים, אין דעתם סומכת. (54) כגון משיכה ומסירה.

1 יג. לְפִיכָף⁵⁵, הַמּוֹשֵׁף חֲמֻרִים⁵⁶ וּפּוֹעֲלִים וְהַקְּנִיָּסָן
 2 לְתוֹךְ בֵּיתוֹ⁵⁷, אִם מָדַד עַד שְׁלֹא פִּסֵּק הַדָּמִים, אֶפְלוּ
 3 הִיָּה הַלּוֹקָה הוּא הַמּוֹדֵד⁵⁸, אוֹ שֶׁפִּסֵּק הַדָּמִים וְאַחֵר
 4 בֶּךָ מָדַד הַמּוֹכֵר⁵⁹ - שְׁנֵיהֶם יְכוּלִין לְחֹזֵר בָּהֶן⁶⁰. פֶּרֶקָן
 5 הַלּוֹקָה וְהַקְּנִיָּסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ⁶¹: אִם פִּסֵּק הַדָּמִים
 6 וְאַחֵר בֶּךָ מָדַד הַמּוֹכֵר⁶² - אֵין שְׁנֵיהֶם יְכוּלִין לְחֹזֵר
 7 בָּהֶן, שֶׁהֲרִי סְמָכָה דַּעְתּוֹ לְמָכְרָ; וְאִם מָדַד עַד שְׁלֹא
 8 פִּסֵּק - שְׁנֵיהֶם יְכוּלִין לְחֹזֵר בָּהֶם, שֶׁהֲרִי לֹא סְמָכָה
 9 דַּעְתּוֹ עַדִּין לְמָכְרָ. וְאַפְלוּ מָדַד הַלּוֹקָה.

(55) כלומר, הואיל ופיסוק הדמים הוא תנאי קודם לכל קניין. (56) מוליכי החמורים. ואינם חמרים של הלוקח. והוא הדין ל"פועלים" דלהלן, שאינם פועלים של הלוקח, שאם כן למה אין הלוקח קונה במשיכת פועליו-שלוחיו ולמה צריך דווקא "פרקם הלוקח"? וראה בתוספות שם דיבור המתחיל מושך. (57) ואף על פי כן אינו קונה מטעם חצר, מכיוון שהמשא עדיין על החמורים, ועל הפועלים. וגם קניין משיכה אין כאן, כיוון שלא משך את המטלטלים עצמם אלא את הפועלים, וכמו כן בחמרים - החמרים הם שמשכו את החמורים. וראה למעלה פרק ג הלכה יד שאפילו אם משך הלוקח בעצמו את החמור אינו קונה את החפצים שעליו. (58) ונמצא שעשה הגביה. (59) על החמורים או על הפועלים, ראה בחושן המשפט סימן ר' סעיף ח. (60) ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ז): שאם מדד המוכר בכליו של מוכר קנה, שזהו גילוי דעת שמקנה את כליו ללוקח - זה לא שייך כאן: לא בפועלים, שאינם כלים, וגם לא בחמורים, מפני שחצר מהלכת אינה קונה (למעלה פרק ג הלכה יג). (61) והפירות נמצאים על גבי הקרקע ברשות הלוקח. (62) יש מפרשים שאפילו לא מדד לבסוף קנה הלוקח, מטעם חצר (מגיד משנה).

10 יד. הַנוֹטֵל פְּלִים מִן הָאֶמְן⁶³ עַל מְנַת לְבָקְרָן⁶⁴, אִם
 11 הִיָּה דָמִיו קְצוּבִין וְנִגְאָס בִּידָיו⁶⁵ - חָיִב בְּדָמָיו; הוֹאִיל

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ו שבט תשע"ז

26 מצוי, או שישבע לבטל מצוה מן התורה. וכן אם נשבע
 27 על דבר ידוע שאין עליו מחלוקת ולא ופוח לשום אדם
 28 מן המלומדים, כגון שישבע בה' שכל הנשחט ימות —
 29 הרי גם זה נשא שם ה' לשוא, ולשון המשנה (שבועות
 30 כט.): "איזו היא שבועת שוא? נשבע לשנות את הידוע
 31 לאדם וגו'". והעובר על לאו זה במזיד — לוקה, ³¹
 32 ובשגגה — פטור, כשאר חייבי לאוין, כמו שבארנו. ושם

יום ראשון ט' שבט ה'תשע"ז

מצות לא תעשה סב.

21 הַמִּצְוָה הַס"ב — הָאֲזִיזָה שֶׁהִזְהִרְנוּ עַל שְׁבוּעַת
 22 שְׁוֹא, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא תִשָּׂא אֶת-שֵׁם-ה' אֱלֹהֶיךָ
 23 לְשֹׁא" (שמות כ, ז), וְהוּא שֶׁיִּשָּׁבַע עַל מַחְיָב הַמִּצְוִיאוֹת
 24 שֶׁהוּא בִּהְפֹךְ מִמָּה שֶׁהוּא בְּאִמָּת (כגון נשבע על היום שהוא
 25 לילה), או על דבר מן הנמנעות (הבלתי אפשרי) שהוא

אומר הנשבע "באלקי משה", "במי ששלח את-משה" (ובסגנון זה מותר להתבטא אך אין זו שבועה). אבל כשאין הנשבע מכון לכך ונשבע באחד הנבכרים מתוך אמונה שיש לאותו הדבר אמתות בעצמו עד שישבע בו — הרי זה עבר ושתף דבר אחר עם שם שמים. ועל זה בא בקבלה (סוכה מה:): "כל-המשתף שם שמים עם דבר אחר — נעקר מן-העולם". וילעגן זה נתפון הכתוב באמרו "ובשמו תשבע", כלומר: לו בלבד תאמין ותניח את-האמתות, שראוי להשבע בה. וכבר אמרו בריש תמורה (ג:) מנין שנשבעין לקים את-המצוה? שנאמר: ובשמו תשבע.

יום רביעי י"ב שבט ה'תשע"ז

מצות עשה צד.

המצוה הצ"ד — הצווי שנוצטוינו לקים כל מה- שהטלנו (שקבלנו) על עצמנו בדבור — שבועה ונדב וצדקה וקרן (כשהיתה ההתחייבות באחת מלשונות אלו) וכיוצא בזה — והוא אמרו יתעלה: "מוצא שפתיך תשמר ועשית" (דברים כג, כד). ואף-על-פי שפיר חלקו את-המלות של פסוק זה ופרשו כל-מלה ממנו בענין (לעצמו), מכל-מקום הפונה היוצאת מכל מה-שהזכירו לה, היא: שקיום כל מה-שביטא האדם המטיל על עצמו איזה דבר הוא מצות עשה, והעברה על כך מצות לא-תעשה, ונבאר את-זה כשנזכיר מצות לא-תעשה (לא תעשה קנז). ולשון ספרי (פרשת כי-תצא): "מוצא שפתיך — מצות עשה". ואתה יודע, שאין שום ענין יוצא ממלת "מוצא שפתיך" לבדה (לא למדנו שום ענין מיוחד מ"מוצא שפתיך", אלא הפונה היא מה שהזכירתי לה בהקנת פשטי דקרא (פירוש הפסוק), שחייב לעשות כל מה-שהוציא בשפתי. וכבר נכפל הצווי במצוה זו, והוא אמרו יתעלה: "ככל-היוצא מפיו יעשה" (במדבר ל, ג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בשבועות ונדברים ובסוף מנחות וגם במסכת קנים (פרק ג משנה ו). כלומר: שנתבאר הדין שיש לדקדק, שיעשה האדם את-הדבר שהטיל על עצמו, ואיך יטור עצמו, אם יש לו ספק במה-שאמר.

יום חמישי י"ג שבט ה'תשע"ז

מצות עשה צד.

המצוה הצ"ד נדפסה ביום הקודם

יום שישי י"ד שבט ה'תשע"ז

מצות לא תעשה קנז.

המצוה הקנ"ז — האזהרה שהזהרנו מלעבור על מה

אמרו, כלומר בשבועות: "זו היא שבועת שוא שחזיין על דונת מכות ועל שגגתה פטור", ושם נתבאר דיני מצוה זו.

יום שני י' שבט ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רמח. רמט.

המצוה הרמ"ח — האזהרה שהזהרנו מלכפור בחובות שאנו חייבים ובפקדונות שהפקדו אצלנו, והוא אמרו: "ולא-תכחשו" (ויקרא יט, יא), ונתבאר שבממון הכתוב מדבר. ולשון ספרי (קדושים שם): "לפי שנאמר: 'וכחש בה ונשבע על-שקר' (שם ה, כב) למדנו ענש, אזהרה מנין? תלמוד לומר: 'לא תכחשו'. וכבר ידעת שהכופר בפקדון פסול לעדות אף-על-פי שלא נשבע, לפי שעבר על אמרו יתעלה: 'לא תכחשו'. וכבר נתבאר שם דיני מצוה זו בכמה מקומות במסכת שבועות.

המצוה הרמ"ט — האזהרה שהזהרנו משבועת שקר שאנו נשבעים אותה לכפור חוב הקבוע עלינו, והוא אמרו: "ולא-תשקרו איש בעמיתו" (שם יט, יא), כגון אם כפר בפקדון — הרי עבר על אמרו יתעלה: "לא-תכחשו"; ואם נשבע על כפירתו — עבר על אמרו: "לא-תשקרו". ובספרי (פרשת קדושים שם): "ולא-תשקרו" מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: 'ונשבע על-שקר' למדנו ענש, אזהרה מנין? תלמוד לומר: "לא-תשקרו". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ה' משבועות (טו). ושם נתבאר שהנשבע שבועת שקר על כפירת ממון — עובר בשני לאוין: משום "לא-תשבעו בשמי לשקר" (שם, יב) ומשום "לא-תשקרו איש בעמיתו".

יום שלישי י"א שבט ה'תשע"ז

מצות עשה ז.

המצוה השביעית — הצווי שנוצטוינו להשבע בשמו יתעלה בזמן שנוצטרף לכך לקים איזה דבר או לשלול, לפי שיש בזה רוממות לו יתעלה וכבוד וגדלה, והוא אמרו יתעלה: "ובשמו תשבע" (דברים י, כ). ובפרוש אמרו (שבועות לה:): "אמרה תורה 'השבע בשמו', ואמרה תורה 'אל-תשבע', כלומר: כמו שהשבועה שאינה צריכה מזוהרים עליה והיא מצות לא-תעשה, כך השבועה בעת הצורך מצוים עליה והיא מצות עשה. לפיכך אסור להשבע בשום דבר מכל-הנבכרים, כגון: המלאכים והכוכבים אלא אם כן אמר זאת בנסח של השמטת הנשוא, כגון שיאמר "באמתות השמש", וכוונתו "באמתות אלוהי השמש". ועל דרך זו נשבעת אמתנו בשם משה רבנו כדי להתכבד בשמו באלו

21 נחבארו דיני מצוה זו בשלמות במסכת נדרים.

יום שבת קודש ט"ו שבט ה'תשע"ז מצות עשה צה.

22 המצוה הצ"ה — הצווי שנוצטוינו בהפרת נדרים,
23 כלומר: שהורנו שנתן לנו לדון באותם הדינים: אף אין
24 הענין, שעל כל-פנים חובה שנופר. והבן שזה בדיוק
25 הענין בכל-פעם שתשמעני מונה דין מן הדינים (מצוות
26 מסוימות כמו טומאה, שומרים ועוד), שאין זה בהכרח צווי
27 לעשות דבר מסים, אלא המצוה היא שאנו מצוים לדון
28 בענין שהוא פדין הזה. ואמנם שהפעל והאב מפרים, הרי
29 פרוש הכתוב וקבע את-משפטיו. ובקבלה נמסר שגם
30 החכם יתיר הנדר לכל וכן השבועה, והרמז על כך הוא
31 אמרו: "לא יחל דברו" (שם שם) — "הוא אינו מוחל
32 אכל אחרים מוחלין לו". ובכלל אין ראיה על כך מן
33 הכתוב, וכבר אמרו (חגיגה י): "התר נדרים (מה שאמרו
34 חכמים שהחכם מתיר הנדר) פוחדין באויר (אין יותר מאשר
35 מעט רמז במקרא על-כך) ואין להם על מה-שיסמכו", אלא
36 הקבלה האמתית בלבד. וכבר נחבארו דיני מצוה זו
37 במסכתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת נדרים.

1 שחייבנו עצמנו בדבור, אף-על-פי שהוא בלי שבועה —
2 ואלו הם הנדרים, כגון שיאמר אדם: אם יקרה כך וכך,
3 או אם אעשה כך — פרות העולם אסורין עלי או פרות
4 עיר זו; או איזה מאכל מסים, כגון שאמר: יאסר עלי
5 היין או יאסר עלי החלב או הדגים וכיוצא בזה. וכן אם
6 אמר: הנאת אשתי אסורה עלי וכל-הדומה לזה מן-
7 החיובים שנתבארו דגומותיהם בנדרים — הרי זה חייב
8 לקיים אותו הנדר. ובאה האזהרה מלעבור על אותו
9 הדבור, והוא אמרו יתעלה: "לא יחל דברו ככל-היצא
10 מפיו יעשה" (במדבר ל, ג), ובא הפרוש (בספרי שם): "לא
11 יחל דברו" — לא יעשה דבריו חלין, כלומר שיחייב
12 עצמו דבר ולא יקימנו. ולשון גמרא שבוועות (כה:),
13 אמרו: קונמות ("קונם עלי" — לשון נדר) — עובר ב"לא
14 יחל דברו". ובספרי (במדבר שם) אמרו: "לא יחל —
15 מגיד שהוא עובר על 'כל יחל' ועל 'כל תאחר'", כלומר:
16 שאם נדר קרבן ולא הקריבו ועברו עליו שלשה רגלים
17 — הרי זה חייב משום "לא תאחר" ומשום לא יעשה
18 דבריו חלין. וכן כל-הדומה לקרבן, כגון שגדר לבדק
19 הבית או לצדקה או לבית הקנסת וכיוצא בזה. והעובר
20 ועושה מה-שאסר על עצמו לעשתו — לוקה. וכבר

אגרות קודש

ב"ה, ז' שבט, ה'תשכ"ב
ברוקלין, נ. י.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ בעל מדות

תרומיות ענף עץ

אבות וכו' מו"ה שניאור זלמן שי

שלום וברכה!

בהיות ממשמש ובא יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבי"מ זי"ע, ובאשר כ'
זכה לקירובו ולברכותיו, בטוח אני אשר גם ביום ההילולא הזה יעורר כ"ק מו"ח אדמו"ר רחמים עליו
בתוך כל המקושרים אליו שיתקיימו כל הברכות שנתברך מאתו ולכל המצטרף לו.

בכבוד ובברכה לבשו"ט.

מוסג"פ תזכיר בענין המכאיב הוא מצב העולים החדשים, ואם נפלו איזו בטויים שאולי
חריפים קצת, הרי לגודל הצער, אין אדם נתפס על צערו.

לחשיבות הבעיא וחרפותה - שולח הנני תזכיר זה גם לעוד אחדים, אולי יפעלו וישפיעו בזה.

ישעיה פרק לו יט-כו

יט וַנִּתֵּן אֶת־אֱלֹהֵיהֶם בְּאֵשׁ כִּי לֹא אֱלֹהִים הֵמָּה כִּי אִם־מַעֲשֵׂה יְדֵי־אָדָם עֵץ וָאֶבֶן וַיֵּאבְדוּם: כ וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הוֹשִׁיעֵנו מִיָּדוֹ וַיִּדְעוּ כָּל־מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ כִּי־אַתָּה יְהוָה לְבַדָּךְ: כא וַיִּשְׁלַח יִשְׁעֵיהוּ בֶן־אֲמוּן אֶל־חֲזַקְיָהוּ לֵאמֹר כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִתְפַּלַּלְתָּ אֵלַי אֶל־סַנְחִרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר: כב זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה עָלָיו בְּזֶה לֵךְ לְעִנְיָה לֵךְ בְּתוֹלַת בַּת־צִיּוֹן אַחֲרֶיךָ רֹאשׁ הַנִּיעָה בַת יְרוּשָׁלַם: כג אֶת־מִי חֲרַפְתָּ וַגִּדַּפְתָּ וְעַל־מִי הִרִימוּתָה קוֹל וַתִּשָּׂא מְרוֹם עֵינֶיךָ אֶל־קִדְוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: כד בֵּינִי עֲבָדֶיךָ חֲרַפְתָּ | אֲדֹנָי וַתֹּאמַר בְּרַב רַכְבִּי אֲנִי עָלִיתִי מְרוֹם הָרִים יִרְפָּתִי לִבְנוֹן וְאֶכְרַת קוֹמַת אַרְצוֹ מִבְּחַר בְּרִשְׁיוֹ וְאֶבְאֵל מְרוֹם קָצוֹ יַעַר כְּרַמְלֹ: כה אֲנִי קָרָתִי וְשָׁתִיתִי מַיִם וְאַחֲרַב בְּכַף־פַּעֲמִי כָּל יְאֹרֵי מִצְוֹר: כו הֲלֹא־שָׁמַעְתָּ לְמִרְחֹק אוֹתָהּ עֲשִׂיתִי מִיָּמִי קָדָם וַיִּצְרַתִּיהָ עֲתָה הִבֵּאתִיהָ וַתְּהִי לְהִשְׁאֹת גִּלְגִּים נָצִים עָרִים בְּצָרוֹת:

רש"י

(יט) ונתון. כמו ונתון אותו על כל ארץ מצרים ל' פעול שמור זכור דוננ"ט בלע"ז: עץ ואבן. הם לפיכך לא היה בהם כח ויאבדום מלך אשור: (כד) מרום הרים. הר הבית: ירכתי לבנון. בית המקדש: ואכרות קומת ארצו. לא אלק לארצו עד אשר אחריבנו: קצו. סופו: יער כרמלו. טוב שבחו וכבוד חזקו: (כה) אני קרתי ושתיתי. כלומר התחלתי בכל מעשי וגמתי והצלחתי כזה הכורה בור ומוצא מים ומצליח ל' מקור: ואחריב בכף פעמי. (אם) באתי לצור על עיר הבטוחה בחוזק נהרותיה הבאתי עליה גייסות רבים וכלו מימי נהרותם בשתיית בהמתם ומדרך כף רגליהם: ואחריב. ל' הוה, כלומר כן דרכי תמיד: יאורי מצור. יאורי עיר הבאה במצור ע"י יאורות:

מצודת דוד

(יט) כי לא אלהים המה. אבל כל זה היה בעבור שאין בהם אלהות ולזה האבדים: (כא) אשר התפללת. בעבור הדבר אשר התפללת אלי: אל סנחריב. על סנחריב: (כב) עליו. על סנחריב: בזה לך. בת ציון תבזה אותך ותלעג עליך (וקראה בתולה על כי לא נכבשה מעולם ולא באה ברשות אחר כבתולה שלא באה ברשות הבעל) וכן בתולת בת צידון (לעיל כג): אחריך. אחרי מפתח תניע בראשה בדרך לעג: (כג) את מי. למה לא שמת על לבך להבין את מי חרפת: מרום. לרום רקיע: (כד) מרום הרים. זה הר הבית: ירכתי לבנון. בסוף יער הלבנון מקום הארזים הגבוהים: קומת ארצו. ר"ל הגבוהים: מרום קצו. הוא בית המקדש שהוא מקום הרם והקץ מכל הדברים הנחמדים שיש בעולם: יער כרמלו. ר"ל מיטב שבחו וכבוד חזקו: (כה) אני קרתי ושתיתי. ר"ל מעולם הצלחתי במעשי כמו הכורה באר ומצליח למצוא המקור ושותה מימיו: ואחריב. כאשר באתי להלחם בעיר הבטוחה בחוזק נהרותיה אשר סביב לה אז הבאתי עליה חיילות רבו' והחריבו הנהרות במדרך כף רגליהם: (כו) למרחוק. מזמן רחוק: אותה. את הגזרה הזאת עשיתי מימים קדמונים: ויצרתי. ואני יצרתי את הדבר הזה וכפל הדבר במ"ש: עתה הבאתיה. אני הבאתי עתה את הדבר על ידיך: ותהי. אתה תהיה למכת מרדות להחריב ערים בצורות לעשותם שממה וגלים מצמיחים נצים ופרחים:

מצודת ציון

(כד) כרמלו. מקום שדות וכרמים משובחים קרוי כרמל: (כה) קרתי. חפרתי אחר מקור והוא מל' יקרה עורבי נחל (משלי ל) שהוא ענין נקב ובקוע: פעמי. רגלי כמו פעמי דלים (לעיל כו): מצור. ענין חוזק והוא מל' צור: (כו) להשאות. ענין שממון וכן אמש שואה ומשואה (איוב ל): גלים. הוא כענין תל: נצים. פרחים וכן הנצו הרמנים (ש"ה ז):

מי. למה לא שמת על לבך להבין את מי חרפת: מרום. לרום רקיע: (כד) מרום הרים. זה הר הבית: ירכתי לבנון. בסוף יער הלבנון מקום הארזים הגבוהים: קומת ארצו. ר"ל הגבוהים: מרום קצו. הוא בית המקדש שהוא מקום הרם והקץ מכל הדברים הנחמדים שיש בעולם: יער כרמלו. ר"ל מיטב שבחו וכבוד חזקו: (כה) אני קרתי ושתיתי. ר"ל מעולם הצלחתי במעשי כמו הכורה באר ומצליח למצוא המקור ושותה מימיו: ואחריב. כאשר באתי להלחם בעיר הבטוחה בחוזק נהרותיה אשר סביב לה אז הבאתי עליה חיילות רבו' והחריבו הנהרות במדרך כף רגליהם: (כו) למרחוק. מזמן רחוק: אותה. את הגזרה הזאת עשיתי מימים קדמונים: ויצרתי. ואני יצרתי את הדבר הזה וכפל הדבר במ"ש: עתה הבאתיה. אני הבאתי עתה את הדבר על ידיך: ותהי. אתה תהיה למכת מרדות להחריב ערים בצורות לעשותם שממה וגלים מצמיחים נצים ופרחים:

איוב פרק יז

וְהִצִּיגְנִי לְמִשְׁלַל עַמִּים וְתַתֵּן לִפְנֵים אֲחֵיהֶם: ז וְתִכְהַ מִּפְעֻשׁ עֵינַי וַיִּצְרֵי כִפְלֵם פְּלִם: ח יִשְׁמְוּ יִשְׂרָאֵל עַל־זֹאת וְנִקְי עַל־חֲנֹף יתְעַרְר: ט וַיֵּאָחֶז צְדִיק דְּרָכּוֹ וַיִּתְהַרְיֵדִים יִסְיָף אֹמֶץ: י וְאוֹלָם פְּלִם תִּשְׁכּוּ וּבֹאוּ נָא וְלֹא־אִמְצָא בָכֶם חֶכֶם: יא יִמִּי עָבְרוּ זְמוֹתַי נִתְקוּ מוֹרְשֵׁי לִבִּי: יב לִילָה לְיוֹם יִשְׁמְוּ אֹר קָרוֹב מִפְּנֵי־חֹשֶׁךְ: יג אִם־אֶקְוֶה שְׂאוֹל בִּיתִי בְּחֹשֶׁךְ רַפְדָּתִי יִצְוֵעִי:

רש"י

(יב) לילה ליום ישימו. התולים אלה הופכי לי לילה ליום כי מצרת התולים לא אישן בלילה: אור קרוב. וקצר לי מפני צרות חשך לילה, אור קרוב כאשר יבא השמש נראה לי שעתה מקרוב האיר היום ונקצר וחלף לו כמו (בראשית יט) העיר הזאת קרובה נתיישב' מקרוב מחדש, וכמו כי רננת רשעים מקרוב (לקמן כ) וכמו חדשים מקרוב באו (דברים לב): (יג) אם אקוה שאול. כמו אם חרוצים ימי (לעיל יד) כלומר מאחר שאני מקוה שאול ביתי: ובחשך רפדתי. שיטחתי יצועי בקבר:

מצודת ציון

(ו) והציגני. העמידני כמו תציג אותו לבד (שופטים ז): ותופת. כן יקרא הגיהנם כמו כי ערוך מאתמול תפתה (ישעיה ל) ע"ש שכל המתפתה ביצרו נופל בה: (ז) ותכה. ענין עכירות כמו כהה הנגע (ויקרא יג): ויצורי. כן יקרא תאות הלב כי הוא פועל המחשבות כמו וכל יצר מחשבות לבו (בראשית ו): (ח) ישמו. יתמהו כמו פנו אלי והשמו (לקמן כא): יתעורר. מל' התעוררות: (ט) דרכו. הנהגתו: אומץ. חוזק: (יא) זמתי. מחשבתי כמו כאשר זמם (דברים יט): נתקו. ענין העתקה: מורשי. מל' ירושה: (יג) רפדתי. כמו ירפד חרוץ (לקמן מא): יצועי. מצעות מיטתי כמו אז חללת יצועי (בראשית מט):

בתענוג הנפשי: וטור ידים. מי שהוא טהור ידים מגזל ועושהק הלא יוסיף עוד אומץ בראותו רוע הסדור הנופל בקנייני עוה"ז ובהצלחתו כי מעתה מאד ימאס בו וישם תקותו בהצלחת הנפש ויחדל כפו מעושהק ואמר זה להשיב על דברי אליפז שאמר לו שמיפר היראה ואמר אדרבה עוד יוסיפו בה: (י) ואולם. ובאמת אתם כולכם תשובו ובאו להשכיל אמיתת הדבר ולא אמצא בכם חכם כי לא בחכמה שפטתם לומר שאני מיפר היראה: (יא) ימי עברו. הנה מרוב המכאוב עברו ימי חיי והנני קרוב למות ומרוב בלבול הדעת נעתקו מחשבתי אשר היו אל לבבי למורשה ר"ל עם כי מאז חושב הייתי מחשבות חכמה כאילו לבבי נחל אותם לה לנחלה הנה עתה נעתקו וסרו: (יב) לילה ליום ישימו. רוב המכאוב יבלבלו מחשבתי וישימו עתה לי חשוכים ונעלמים כחשכת הלילה את הדברים המבוארים ונגלים כאור היום: אור קרוב. הארת החכמה שהיתה מאז קרובה לי הלכה לה מפני חשכת הצרות והוא מקרא קצר, כאילו אמר אור איננה קרובה מפני חשך: (יג) אם אקוה. כאומר והנה הבל תנחומני לומר שאחירתי ישגא מאד כי הלא אם אני כ"כ בחוץ המכאוב עד אשר אקוה שיהיה ביתי בשאול להציע משכבי בחשכת הקבר:

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמוד א

9 יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תריןיהו – אמרו שניהם, שאיוב מעולי
10 הגולה היה – מן היהודים השבים מהגלות בבנין בית שני, ובית
11 מדרשו במכריא היה.
12 הגמרא מקשה על שיטתם מברייתא: מיתבי – הקשו בני הישיבה
13 על דברי רבי יוחנן ורבי אלעזר. שנינו בברייתא, שימי שנותיו של
14 איוב היו משעה שנכנסו ישראל למצרים ועד שיצאו, דהיינו,
15 מאתיים ועשר שנים. ומבואר אם כן, שאיוב בימי שיעבוד מצרים
16 היה, ולא בזמן בית שני.

1 משל. אלא בהכרח צריך לומר שאף שנקט הכתוב בלשון 'ותהי',
2 מכל מקום אין זה אלא מושל בעלמא, הקא נמי לגבי איוב ניתן לומר
3 כן, שאף שנקט הכתוב בלשון 'איש היה' מכל מקום אין זה אלא
4 מושל בעלמא. השיב לו רבי שמואל בר נחמני: אם כן – אם כדברין
5 שאין מעשה איוב אלא משל, שמו ושם עירי למה – מדוע ציין
6 הכתוב את שמו ואת שם עירו, ובהכרח שזהו מעשה שהיה ולא
7 משל בעלמא.
8 הגמרא מביאה דעה נוספת בענין זהותו של איוב ותקופת חייו: רבי

ט וּמִנֵּן שֶׁהוּא חֵיב בְּאַחֲרֵייתָן עַד שֶׁיָּבִיא לְהַר הַבֵּית? שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, יט): "רֵאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֶלֶהֶיךָ" – מִלְמַד שֶׁהוּא חֵיב בְּאַחֲרֵייתָם עַד שֶׁיָּבִיא לְהַר הַבֵּית. הָרִי שֶׁהֵבִיא מִמֵּין אֶחָד וְקָרָא, וְחָזַר וְהֵבִיא מִמֵּין אֲחֵר – אֵינוֹ קוֹרָא.

י וְאֵלּוּ מְבִיאִין וְקוֹרִין: מִן הַעֲצֶרֶת וְעַד הַחֵג, מִשְׁבַּעַת הַמִּינִים, מִפְּרוֹת שְׂבָהֲרִים, מִתְּמָרוֹת שְׂבַעֲמָקִים, וּמִזֵּיתֵי שֶׁמֶן, מִעֵבֶר הַיָּרְדֵּן. רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אוֹמֵר: אֵין מְבִיאִין בְּכוּרִים מִעֵבֶר הַיָּרְדֵּן, שְׁאִינָה אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב וּדְבַשׁ. יא הַקּוֹנָה שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת בְּתוֹךְ שָׁל חֲבֵרוֹ, מְבִיא וְקוֹרָא. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶפְלוֹ שְׁנַיִם. קֵנָה אֵילָן וְקֶרְקַעוֹ, מְבִיא וְקוֹרָא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֶף בְּעֵלֵי אֲרִיסוֹת וְחִכּוֹרוֹת מְבִיאִין וְקוֹרִין.

פירוש ברטנורא

ט הרי שהביא ממין אחד וקרא. לא נצרכה אלא לר' יהודה, דאמר לעיל מגיד וחזר ומגיד, קא משמע לן דמודה רבי יהודה דאמר אחד אינו מגיד וחזר ומגיד:

י הכי גרסינן מפירות שבהרים ומתמרות שבעמקים ומזית שמן מעבר הירדן, ר"י הגלילי אומר אין מביאין בכורים מעבר הירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש. והכי פירוש, פירות שבהרים הם מוטעמים יותר מפירות שבעמקים, הלכך מביאים בכורים מפירות שבהרים. אבל התמרים הם הפך זה שהתמרים שבעמקים הם יותר מלאים מדבש והנרצה מהתמרים הוא הדבש שבהם, שהרי התורה קראה לתמרים דבש הלכך מביאין בכורים מתמרות שבעמקים ולא משל הרים. ומזית שמן מזיתים העושים שמן. מעבר הירדן מפירות של עבר הירדן נמי מביאים בכורים, אף על פי שאינה ארץ זבת חלב ודבש, שכיון שנתנה הקב"ה לישראל קרינה בה פרי האדמה אשר נתן לי. ופליג ר"י הגלילי ואמר אין מביאין בכורים מעבר הירדן ואין הלכה כר' יוסי הגלילי:

יא הקונה שלשה אילנות. בסתם, ולא פירש אם קנה קרקע אם לאו מביא וקורא דבסתם, קנה קרקע שתחתיו וחוצה לה. אבל פחות משלשה אילנות בסתם לא קנה קרקע. ור' מאיר פליג ואמר דאף שני אילנות נמי קנה קרקע, ואין הלכה כר' מאיר: אף בעלי אריסות וחכירות מביאים וקוראים. דסבר

משניות מבוארות – קהתי

וקוראים, שאף היא בכלל "הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". יש מפרשים, שהתיבות "מעבר הירדן" מוסבות על "זית שמן", כלומר שמזית שמן של עבר הירדן מביאים וקוראים, ששם גדלו זיתים משובחים ("תפארת ישראל"). רבי יוסי הגלילי אומר: אין מביאין בכורים מעבר הירדן, שאינה ארץ זבת חלב ודבש – בפרשת ביכורים נאמר: "ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת, ארץ זבת חלב ודבש", ואילו עבר הירדן אינה ארץ זבת חלב ודבש, הלכך סובר רבי יוסי הגלילי שאין מביאים ביכורים מעבר הירדן. יש מפרשים, שאף חכמים מודים, שמן התורה אין מביאים מעבר הירדן, לפי שאינה ארץ זבת חלב ודבש, ולא נחלקו חכמים על רבי יוסי הגלילי אלא בדרבנן (עיי' "מלאכת שלמה"; "משנה ראשונה"). והלכה היא, שמעבר הירדן וכן גם מסוריא מביאים ביכורים מדרבנן. אבל המביא ביכורים מחוץ לארץ, אינם ביכורים. (דעב"ס הל' ביכורים ב, א.)

יוס שני

באור משנה יא

הקונה שלשה אילנות – סתם, מבלי לפרש אם הוא קונה קרקע עמהם, בתוך של חבירו – בתוך שדה חבירו, מביא וקורא – מביא ביכורים מפירותיהם וקורא את פרשת מקרא הביכורים; וכבר בארנו הטעם (לעיל משנה ו), שהקונה שלושה אילנות סתם, הכל מודים שקנה עמהם קרקע לצורך הטיפול בהם, ויכול הוא לומר: "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי". ברם, בקונה שני אילנות סתם, שנינו (שם), שספק הוא לחכמים אם קנה קרקע אם לאו, ולכן לדעת חכמים מביא ביכורים מספק אבל אינו קורא מספק. רבי מאיר אומר: אפילו שניים – אפילו קנה שני אילנות סתם, קנה קרקע עמהם, ולכן מביא וקורא. ואם קנה אילן אחד סתם, מביא בתוספתא, שרבי מאיר סובר: מביא ואינו קורא; וחכמים סוברים: אינו מביא כל עיקר. ואין הלכה כרבי מאיר. (עיי' "תפארת ישראל", שמתחבט ליישב, משום מה נשנתה כאן שנית המחלוקת של חכמים ורבי מאיר, לאחר שכבר נשנתה לעיל במשנה ו). קנה אילן וקרקעו – שפירש שהוא קונה אף הקרקע של האילן, אף על פי שלא קנה אלא אילן אחד בלבד, מביא וקורא – שהרי יש לו קרקע. רבי יהודה אומר: אף בעלי אריסות וחכירות

יוס ראשון

באור משנה ט

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, שחייב אדם באחריותם של הביכורים עד שמביאים לבית המקדש.

ומנן שהוא חייב באחריותו – של ביכוריו, עד שיביא להר הבית – שאם נבזזו או נמקו או אבדו או נטמאו, מביא אחרים תחתיהם? שפירש: "רֵאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֶלֶהֶיךָ", מִלְמַד שֶׁהוּא חֵיב בְּאַחֲרֵייתָם עַד שֶׁיָּבִיא – את הביכורים לְהַר הַבֵּית – יש מפרשים, שמה שנקטה משנתנו "להר הבית", לא דווקא הוא, אלא הכוונה היא: עד שיביא לעזרה, היינו לחצר בית המקדש, כמו ששינוי במשנה הקודמת: נטמאו בעזרה, נופץ ואינו קורא. הרי שהביא – ביכורים, מִמֵּין אֶחָד – כגון מענבים, וְקָרָא – עליהם את פרשת מקרא הביכורים, וְחָזַר וְהֵבִיא מִמֵּין אֲחֵר – כגון מתאנים, אֵינוֹ קוֹרָא – בירושלמי מבואר, שלא נשנתה הסיפא אלא להשמיענו שאף רבי יהודה החולק על תנא קמא (לעיל במשנה ז), מודה כאן שאינו קורא, משום שכתוב: "הגדתי היום" – פעם אחת מגיד ואינו מגיד פעמיים.

יש מבארים, שאף לחכמים באה כאן המשנה להשמיע שאפילו הביא ממין אחר אינו קורא, שכן במוכר ולוקח (לעיל משנה ז) סוברים חכמים, שאם הלוקח הביא ממין אחר הריהו קורא, (תוספות רבי עקיבא אגרו).

באור משנה י

ואלו מביאין וקורין: מן העצרת ועד החג – מחג השבועות ועד חג הסוכות, כמו שכבר בארנו הטעם במשנה ו, שהוא זמן לקיטת התבואה והפירות ושמחה לאדם, ונאמר בפרשת הביכורים: "ושמחת בכל הטוב", הלכך באותו זמן מביאים וקוראים, מִשְׁבַּעַת הַמִּינִים – שנשתבחה בהם ארץ ישראל, כמו שבארנו במשנה ג; ואף משבעת המינים אין מביאים אלא מן המשובחים שבהם, והיינו: מִפְּרוֹת שְׂבָהֲרִים, מִתְּמָרוֹת שְׂבַעֲמָקִים, וּמִזֵּיתֵי שֶׁמֶן – הפירות הגדלים בהרים משובחים הם מהפירות הגדלים בעמקים, מחוץ לתמרים, שהתמרים שבעמקים הם טובים ביותר, שיש בהם הרבה דבש, והתורה קוראת לתמרים "דבש"; ומזית שמן היינו מהזיתים העושים שמן, שהם מן המובחר, כמו שבארנו לעיל (משנה ג). מִעֵבֶר הַיָּרְדֵּן – יש גורסים: ומעבר לירדן. גם מפירות של עבר הירדן מביאים ביכורים

פ ר ק ש נ י

א הַתְרוּמָה וְהַבְכּוּרִים, חֵיבִים עָלֶיהֶן מִיתָה וְחֻמֶּשׁ, וְאִסּוּרִים לְזָרִים, וְהֵם נִכְסֵי כֹהֵן, וְעוֹלִין בְּאֶחָד וּמָאָה, וְטַעֲוִינִין רַחֲצִית יָדַיִם וְהָעֶרֶב שְׁמֶשׁ. הָרִי אֵלּוּ בְּתְרוּמָה וּבְבִכּוּרִים, מָה שָּׁאִין בֶּן פִּמְעֵשֶׁר.

ב יֵשׁ בְּפִמְעֵשֶׁר וּבְבִכּוּרִים מָה שָּׁאִין בֶּן בְּתְרוּמָה: שֶׁהַפִּמְעֵשֶׁר וְהַבְכּוּרִים טַעֲוִינִים הֵבֵאתָ מְקוֹם, וְטַעֲוִינִים וְדוּי, וְאִסּוּרִין

פירוש ברטנורא

רבי יהודה ארים וחוכר יש לו קנין בארץ כאילו יש לו חלק בה. ואין הלכה כר' יהודה:

ב א **התרומה והבכורים חייבין עליהן מיתה.** וזו האוכלת כמזיד חייב מיתה בידי שמים, דכתיב בתרומה (ויקרא כב) ומתו בו כי יחללוהו, ובכורים אקרו תרומה, דאמר מר ותרומת ידך אלו בכורים, שנאמר בהן (דברים כו) ולקח הכהן הטמא מידך: **וחומש.** האוכלת שונג משלם קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה: **ואסורים לזרים.** כהנם היא שנויה, דכיון שחייבין עליהם מיתה וחומש פשיטא שאסורים לזרים. ולר' יוחנן דאמר חצי שיעור אסור מן התורה, מצינן למימר דתנן אסורים לזרים לחצי שיעור, שהוא אסור מן התורה, ואין בו לא מיתה ולא חומש: **והן נכסי כהן.** שיכול למכרן ולקח בהן עבדים וקרקעות וכמהמא ממאה: **ועולים באחד ומאה.** אם נתערבו במאה של חולין: **וטעוניה רחיצת ידים.** הבא ליגע בהן צריך ליטול ידיו תחלה, שסתם ידים פוסלות את התרומה ובכורים נמי אקרו תרומה: **והערב שמש.** טמא שטבל אינו אוכל בתרומה עד שיעריב שמשו, דכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים, והר"ה לבכורים: **משא"פ במעשר.** דשרי לזרים, ואסור לקנות בדמי מעשר שני בהמה טמאה ועבדים וקרקעות, ובטל ברוב היכא דאין לו מתירין, והנוגע בו אין טעון רחיצת ידים, ואין צריך הערב שמש דאמרין טבל ועלה אוכל במעשר:

ב הבאת מקום. להעלותו לירושלים, דכתיב (דברים יב) והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם מעשרותיכם ותרומת ידכם, ודרשינן תרומת ידכם אלו הבכורים: **וטעוניה וידו.** במעשר כתיב (שם כו) ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן הבית, ובבכורים כתיב (שם) וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אוכר אבי. ואע"ג דתרומה נמי בעיא וידו כדאמרין וגם נתתו ללוי זו תרומה ותרומת מעשר. מיהו מעשר ובכורים מעשר לבדו או בכורים לבדן טעונים וידו ותרומה אי לית ליה אלא תרומה לבדה אינו טעון וידו: **ואסורין לאונן.** במעשר כתיב (שם) לא אכלתי באוני ממנו. ובבכורים נאמר (שם) ושמחת בכל הטוב מלמד

משניות מבוארות – קהתי

סאה אחת וליתנה לכהן. **וטַעֲוִינִין רַחֲצִית יָדַיִם** – הבא ליגע בהם, צריך ליטול ידיו תחילה, שסתם ידים פוסלות את התרומה וכן את הביכורים. **וְהָעֶרֶב שְׁמֶשׁ** – כהן טמא שטבל, אינו רשאי לאכול תרומה וביכורים עד שיעריב שמשו, שנאמר (ויקרא כב, ז): "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים", וקדשים היינו תרומה, והוא הדין לביכורים. **הָרִי אֵלּוּ בְּתְרוּמָה וּבְבִכּוּרִים** – כל הדינים הללו נוהגים בתרומה ובביכורים, **מָה שָּׁאִין בֶּן פִּמְעֵשֶׁר** – שני, שמותר לכל אדם לאכול בירושלים, ואסור לקנות בדמי מעשר שני כי אם דברים שהם לאכילה ולשתיה ולסיכה, ואם נתערב מעשר שני בחולין הרי הוא בטל ברוב כשאר כל האיסורים, ואינו טעון רחיצת ידים, שמותר לנגוע במעשר שני ואף לאכול פירות מעשר שני בלא נטילת ידים, ואינו טעון הערב שמש, שהטמא כיון שטבל מותר לו לאכול מעשר שני, ואינו צריך לחכות עד שיעריב שמשו.

י ו ס ש ל י ו

באור משנה ב

יֵשׁ בְּפִמְעֵשֶׁר וּבְבִכּוּרִים מָה שָּׁאִין בֶּן בְּתְרוּמָה – יש דינים הנוהגים במעשר שני ובביכורים ואינם נוהגים בתרומה: **שֶׁהַפִּמְעֵשֶׁר וְהַבְכּוּרִים טַעֲוִינִים הֵבֵאתָ מְקוֹם** – חייבים להעלותם לירושלים, שבמעשר שני נאמר (דברים יד, כג): "ואכלת לפני ה' אלהיך במוקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגןך תירושך ויצהרך", ובביכורים נאמר (שמות כג, יט; לד, כו): "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' א-להיך". וכן נאמר (דברים כו, ב): "ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם"; **וטַעֲוִינִים וְדוּי** – לאחר שמבערים את המעשר בשנה הרביעית לשמיטה ובשביעית אומרים במנחה ביום טוב האחרון של פסח את ידיו המעשר (המבואר במסכת מעשר שני ה, ו; י-יג), כמו שכתוב (דברים כו, יג): "ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדוש מן הבית" וגו'; והביכורים טעונים וידו, כמו שכתבנו בפרק הקודם, שהטמא בביכורים קורא את פרשת מקרא הביכורים (הנקראת גם "ידיו הביכוריים"). שנאמר (דברים כו, ח): "וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אבד אבי וירד מצרימה" וגו' (עיין פתיחה למסכתנו). ואף על פי שוידוי המעשר כולל גם תרומה, כמו ששינוי (מעשר שני ה, י): "וגם נתתיו" – זו תרומה ותרומת מעשר", מכל מקום שונה הוא דין תרומה לענין הווידוי מדין מעשר שני, שאם לא השהה ברשותו אלא מעשר שני בלבד, חייב הוא בוידוי לאחר ביעורו,

מִבְּיֹאֵין וְקוֹרִין – לעיל במשנה ב שנינו, שהאריסים והחכורות אינם מביאים ביכורים כלל, וכבר בארנו שם, שהאריסים היינו המקבלים שדות לעבדן תמורת חלק מהיבול, והחכורות היינו המקבלים שדות לעבדן נגד שכר קצוב לשנה; ולפי משנתנו יוצא שרבי יהודה חולק על חכמים וסובר, שהאריסים והחכורות מביאים וקוראים, שנחשבים הם כאילו יש להם חלק בקרקע. ברם, בירושלמי מבואר, שמדובר כאן בחכורי בתי אבות, שיש להם חזקה בחכירת השדה, העוברת מאבות לבנים, ואי אפשר לסלקם; הלכך סובר רבי יהודה שמביאים וקורים, שהוואיל ויש להם זכויות קבועות, הרי זה כאילו יש להם קניין בקרקע. ומכאן גם הלשון "בעלי אריסות וחכורות". אבל באריסים סתם אף רבי יהודה מודה שאין מביאים ביכורים כל עיקר.

בעל "משנה ראשונה" כותב: מלשון המשנה נראה, שלדעת רבי יהודה הקונה אילן אחד אפילו בלא קרקע, מביא וקורא, שאינו גרוע מאריס וחוכר; ורבי יהודה הולך לשיטתו (דמאי ו, ה), שאילנות חשובים כקרקע. והיינו הטעם שנישנו דברי רבי יהודה כאן במשנתנו, שלאחר שתנא קמא אמר: "קנה אילן וקרקעו מביא וקורא", בא רבי יהודה לחלוק, שאפילו בלא קרקע מביא וקורא, שאף בעלי אריסות וחכירות מביאים וקורים, כמו שבארנו לעיל.

באור משנה א

הביכורים שווים בדינים אחדים לתרומה, ובדינים אחדים למעשר שני, ויש בהם גם דינים מיוחדים שאינם לא בתרומה ולא במעשר שני. בפרוט הדינים הללו עוסקות ארבע המשניות הראשונות של פרקנו.

הַתְרוּמָה וְהַבְכּוּרִים, חֵיבִים עָלֶיהֶן מִיתָה – זר שאכלם כמזיד חייב מיתה בידי שמים, שבתרומה נאמר (ויקרא כב, י): "ומתו בו כי יחללוהו... וכל זר לא יאכל קודש", ואף ביכורים נקראים תרומה, שכתוב (דברים יב, ו): "והבאתם שמה עולותיכם... ואת תרומת ידכם", ופירשו: "תרומת ידכם" אלו הביכורים, שנאמר בהם: "ולקח הכהן הטמא מידך"; הרמב"ם כותב, שאין חיוב מיתה בביכורים אלא אם כן אכלם זר אחר שנכנסו לחומת ירושלים (חלי' ביכורים ג, א); **וְחֻמֶּשׁ** – אם זר אכלם בשונג, חייב לשלם קרן וחומש, קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה, **וְאִסּוּרִים לְזָרִים** – כבר הזכרנו (חלה א, ט), שפסיקה זו נשנתה משום סיפא, להשמיענו שמעשר שני מותר לזרים, **וְהֵם נִכְסֵי כֹהֵן** – שיכול למכרם לכהן אחר ולקנות בדמיהם כל מה שהוא רוצה, כמבואר להלן (ג, יב), **וְעוֹלִין בְּאֶחָד וּמָאָה** – סאה של תרומה או של ביכורים שנתערבה במאה סאה של חולין, הרי היא בטלה, והתערובת מותרת לזרים, אלא שצריך להעלות מהתערובת

לֹאֲנוּ; רַבִּי שְׁמַעוֹן מֵתִיר. וְחִיבִין בְּבַעֲוִיר; וְרַבִּי שְׁמַעוֹן פּוֹטֵר. וְאֶסְרוּן כֹּל שֶׁהָן מִלֵּאכּוֹל בִּירוּשָׁלַיִם, וְגִדּוּלֵיהֶן אֶסְרוּם מִלֵּאכּוֹל בִּירוּשָׁלַיִם, אֶף לְזֵרִים וְלִפְהֶמָּה; רַבִּי שְׁמַעוֹן מֵתִיר. הֲרִי אֵלּוּ בְּמַעֲשֵׂר וּבִכּוּרִים, מִה שֶׁאֵין בָּן בְּתִרְוֻמָּה.

פירוש ברטנורא

שאסורים לאונן: ורבי שמעון מתיר. בכורים לאונן דתרומה קרינהו רחמנא ותרומה שריא לאונן; וחייבים בביעור. לבער מן העולם לסוף שלש שנים כדכתיב בפרשת מעשר (שם) בערתי הקדש מן הבית ומשמע נמי בכורים מדרבתי הקדש הקדש למעלה אלו בכורים שנאמרו בפרשה שלמעלה: וריש פוטרי. בכורים מן הביעור, אלא יתנו לכהן, דתרומה קרינהו רחמנא ותרומה א"צ לבער מן העולם: ואסורים. מעשר שני ובכורים שנתערבו בחולין אסורים תערובתן בכל שהו, ואין עולים באחד ומאה: מלאכול בירושלים. כלומר אם נתערבו המעשר שני או הבכורים בעוד שהן בתוך ירושלים, או אסורים תערובתן בכל שהוא מלאכול בתורת חולין, משום דהוי דבר שיש לו מתירין הואיל ויכול לאכול התערובת כולה במקומה. אבל מעשר שני ובכורים שנתערבו בחולין חוץ לירושלים אינן אסורין בכל שהוא הואיל ויש מורה להעלותן, לא מקרי דבר שיש לו מתירין: וגידוליהם אסורים. תערובת של מעשר ובכורים שזרעם וצמחו וגדלו אותן הגדולים נמי אסורים לאכול בתורת חולין אם זרעו וגדלו בירושלים. ואסורין תערובתן בכל שהוא כיון שיכולים ליאכל במקומם: אף לזרים ולבהמה. מעשר שני ובכורים שאסורין תערובתן בכל שהוא וגדוליהן נמי דאסורין, אף לזרים ולבהמה אסורים. אם בכורים הם אסורין התערובת לזרים ואם מעשר הוא אסור [את] התערובת לבהמה, דלא תימא דוקא לענין ליאכל חוץ לירושלים הוא דאסורים בכל שהוא, דלחאי מלתא חשיבי דבר שיש לו מתירין כיון שיכול לאכול במקומם בירושלים ואפילו באלף לא בטלי, אבל לאסור התערובת לזרים ולבהמה דאסור זרות ובהמה אין לו מתירין, סלקא דעתך אמינא דלא יאסור תערובתן בכל שהוא, קמשמע לן דכיון דחל על התערובת שם בכורים ומעשר ליאסור לאכלן חוץ לירושלים, חל נמי לענין זה ליאסור לאכול לזרים אם הן בכורים או לבהמה אם הוא מעשר: ור' שמעון מתיר. אגדוליהן בלבד קאי, דסבר כבר בטלים הם אבל בתערובת עצמה מודה רבי שמעון. ואין הלכה כר' שמעון בכולה מתניתין: מה שאין בן בתרומה. שכל הדינים הללו אין נוהגים בתרומה:

משניות מבוארות – קהתי

מותרות; וזהו שאמרו חכמים: כל דבר שיש לו מתירין, אפילו באלף אינו בטל. מטעם זה שנינו כאן, שהמעשר והביכורים אסורים את תערובתם בירושלים אפילו בכל שהוא מלאכלה בתורת חולין, שהואיל ואפשר לאכול את התערובת בירושלים בתורת מעשר שני או בתורת ביכורים, הרי זה דבר שיש לו מתירין, ולכן אין מועיל בו דין ביטול. אבל מעשר שני וביכורים שנתערבו בחולין חוץ לירושלים, הואיל ויש טורח להעלות את התערובת לירושלים, אין זה נקרא "דבר שיש לו מתירין", ובכגון זה שנינו במשנה הקודמת, שהביכורים בטלים באחד ומאה כדן תרומה, ומעשר שני בטל ברוב (דמ"ט); וגדוליהן אסורים מלאכול בירושלים – אם נזרע מתערובת של מעשר שני או של ביכורים בירושלים וצמחו גידולים, אף הגידולים אסורים באכילה בתורת חולין, מאותו הטעם שבארנו לעיל, שהואיל ואפשר לאכלם בירושלים בתורת מעשר שני או ביכורים, הרי זה דבר שיש לו מתירין, ודבר שיש לו מתירין אינו בטל, אף לזרים ולפיהמה – כלומר, שהביכורים והמעשר אסורים תערובתם בירושלים בכל שהן ואף גידוליהם אסורים לא רק לענין איסור אכילתם חוץ לירושלים, אלא אף לענין איסור אכילתם לזרים ולבהמה, דהיינו שתערובת של ביכורים אסורה לזרים, ותערובת של מעשר שני אסורה לבהמה. ואף על פי שלגבי האיסור לזרים או לבהמה אין זה דבר שיש לו מתירין, ויש מקום לומר שלגבי איסור זה לא תיאסר התערובת בכל שהוא ויועיל בה דין ביטול, מכל מקום סובר התנא שמשנתו, שכיון שחל על התערובת שם ביכורים או מעשר שני לגבי איסור אכילתם חוץ לירושלים, הריהו חל גם לענין איסור אכילה לזרים, אם זו תערובת של ביכורים, או לענין איסור אכילה לבהמה, אם זו תערובת של מעשר שני. רבי שמעון מתיר – רבי שמעון אינו חולק על תנא קמא אלא בענין הגידולים, שמוותר לאכלם בתורת חולין, לפי שלדעתו בטלו כבר האיסורים על ידי זריעתם, אבל בתערובת עצמה מודה רבי שמעון, שהואיל והביכורים או המעשר בעינם הם, הרי הם אסורים את התערובת בכל שהוא מטעם שבארנו לעיל בדברי תנא קמא. הרי אלו במעשר ובכורים – מה שאין בן בתרומה – שאינה טעונה הבאת מקום, ולא וידוי, ומותרת לאונן, ואינה חייבת בביעור מן העולם, ואין בה הפרש בין ירושלים לחוץ לירושלים.

בארנו משנתנו על פי הרמב"ם והרב מברטנורא, אבל הר"ש מפרש משנתנו בדרך אחרת (עיי' שם; ועיי' "תוספות יום טוב" שכתוב על פירוש הר"ש שהוא דחוק ולכן לא העתיקו).

ואילו כשלא השהה אלא תרומה בלבד, נותנה לכהן ואינו צריך להתוודות; ואסורין לאונן – שנאמר בוודי המעשר (דברים כו, יד): "לא אכלתי באוני ממונו (לא אכלתי מן המעשר השני בהיותי אונן); וכבר בארנו (מעשר שני ה, יב), שמי שמת לו אחד מקרוביו שהוא חייב להתאבל עליהם, כל יום המיתה הוא נקרא "אונן" מדברי תורה; ובלילה שלאחר יום המיתה, וכן ביום הקבורה שאינו יום המיתה, הרי הוא אונן מדרבנן. ואף הביכורים אסורים באכילה לכהן שהוא אונן, שנאמר בהם (דברים כו, יא): "ושמחת בכל הטוב", ומכאן שחייב לאכלם בשמחה (דמ"ט; ברטנורא). ויש מבארים הטעם, לפי שהוקשו ביכורים למעשר שני (בבלי פסחים לו, ב; יבמות עג, ב; ועיי' תוספות רבי עקיבא איגו). רבי שמעון מתיר – ביכורים לאונן, שהואיל והתורה קוראת להם "תרומה", כמו שהזכרנו בהתחלת המשנה הקודמת, לפיכך דינם כתרומה: מה תרומה מותרת לאונן, אף הביכורים מותרים לאונן. וחיבין בבעור – מעשר שני וביכורים שהשהה אדם ברשותו, חייב הוא לבערם מן העולם בערב הפסח של השנה הרביעית ושל השנה השביעית (עיי' מעשר שני ה, ו), שנאמר (דברים כו, יג): "בערתי הקדש מן הבית", ודרשו: אף הקדש האמור למעלה בפרשה, והיינו הביכורים. ורבי שמעון פוטר – ביכורים מן הביעור, כמבואר טעמו לעיל, שהביכורים דינם כתרומה: מה תרומה נותנה לכהן, אף הביכורים נותנם לכהן, ואינו צריך לבערם מן העולם. ברם, לדעת חכמים אף הכהן שהשהה את הביכורים ולא אכלם עד שעת הביעור, חייב הוא לבערם מן העולם "ומלאכת שלמה" ע"י הירושלמי. ואסורין כל שהן מלאכול בירושלים – אפילו נתערב כל שהוא ממעשר שני או מביכורים בחולין בירושלים, אסורה התערובת מלאכלה בתורת חולין. ואף על פי ששנינו במשנה הקודמת, שהביכורים דינם כתרומה שבטלים באחד ומאה, ומעשר שני בטל ברוב, אין הדברים אמורים אלא כשנתערבו בחולין חוץ לירושלים, אבל כשנתערבו בירושלים, אפילו באלף אינם בטלים, ודין התערובת כולה כדן הביכורים או כדן מעשר שני. הטעם הוא, לפי שדין הביטול אינו נוהג אלא בתערובת שאין לה כל אפשרות אחרת של היתר כי אם בדרך זו של ביטול האיסור בשיעור הראוי להיבטל בו, כפי שקבעו חכמים (ברב). או בשישים, או באחד ומאה, או באחד ומאתיים; אבל אם האיסור שבתערובת יש לו היתר, בזמן אחר או באופן אחר, אין דין הביטול נוהג בו, כגון ביצה שנולדה ביום טוב, שהיא אסורה בו ביום, ולמחרתו הרי היא מותרת, אם נתערבה איפוא ביום טוב בביצים אחרות, כולן אסורות, ואין דינם בהן דין ביטול, שהרי למחרת יום טוב כולן

ג **יֵשׁ בְּתִרְוּמָה וּבִמְעֵשֶׁר מָה שְּׁאִין בֵּן בִּכְבוֹרִים: שֶׁהַתְּרוּמָה וְהַמְעֵשֶׁר אוֹסְרִין אֶת הַגֶּר, וְיֵשׁ לָהֶם שְׁעוֹר, וְנוֹהֲגִים בְּכָל הַפְּרוֹת, בְּפָנֵי הַבֵּית וְשִׁלָּא בְּפָנֵי הַבֵּית, וּבְאַרְסֵין וּבִכְחוֹרוֹת וּבִסְקָרִיקוֹן וּבַגְּזֵלָן. הָרִי אֵלּוּ בְּתִרְוּמָה וּבִמְעֵשֶׁר, מָה שְּׁאִין בֵּן בִּכְבוֹרִים.**

ד **וְיֵשׁ בִּכְבוֹרִים מָה שְּׁאִין בֵּן בְּתִרְוּמָה וּבִמְעֵשֶׁר: שֶׁהַכְּבוֹרִים נִקְנִין בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע, וְעוֹשֶׂה אָדָם כָּל שְׂדֵהוּ בְּכּוֹרִים, וְחֵיב בְּאַחֲרֵייתָם, וְיַטְעוּגִים קֶרֶפֶן וְשִׁיר וְתִנּוּפָה וְלִינָה.**

פירוש ברטנורא

ג **אוֹסְרִין אֶת הַגֶּר.** אסור לאכול מתבואה שבגורן עד שיפריש תרומות ומעשרות, אבל בכורים אינן אוסרין: **וְיֵשׁ לָהֶם שְׁעוֹר.** תרומה יש לה שיעור מדרבנן א' מחמשים אבל בכורים אין להם שיעור אפילו מדרבנן: **וְנוֹהֲגִים בְּכָל הַפְּרוֹת.** מדרבנן ובכורים אינן באין אלא משבעת המינים: **בְּפָנֵי הַבֵּית וְשִׁלָּא בְּפָנֵי הַבֵּית.** ובכורים אינן אלא בפני הבית בלבד, דכתיב כהו (דברים כו) והניחו לפני מזבח ה' אלהיך, אם אין מזבח אין בכורים: **וּבְאַרְסֵין וּבִכְחוֹרוֹת** וכו'. מפורש לעיל בריש פ"ק. ובכורים אינן באין אלא ממי שהקרקע שלו מן הדין דכתיב (שמות כג) בכורי אדמתך:

ד **נִקְנִין בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע.** דכתיב (במדבר יח) בכורי כל אשר בארצם, בשעה שהם מחוברים בארצם בכורים הם, והכי תנן לקמן יורד אדם לתוך שדהו וכו' קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים: **וְעוֹשֶׂה אָדָם כָּל שְׂדֵהוּ בְּכּוֹרִים.** דכתיב בכורי כל מראשית כל: **וְיַטְעוּגִים קֶרֶפֶן.** נאמר בבכורים שמחה ושמחת בכל הטוב ונאמר להלן (דברים כו) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת, מה להלן שלמים אף כאן שלמים: **וְשִׁיר.** נאמר כאן בכל הטוב, ונאמר להלן (יחזקאל ל) כשיר עגבים יפה קול ומטיב גנן: **וְתִנּוּפָה.** כתיב הכא ולקח הכהן הטנא מידך, וכתיב התם (ויקרא י) ידיו תביאנה את אשי ה', מה להלן תנופה אף כאן תנופה: **וְלִינָה.** שילין בירושלים כל הלילה של אחר היום שהביא הבכורים, דכתיב (דברים כו) ופנית בבקר והלכת לאחריך הא כל פונות [שאתה פונה] לא יהיו אלא בבקר:

משניות מבוארות – קהתי

קודם דרשו: "כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם" — שינה הדבר לדורות (עיין "תוספות יום טוב" שמביא עוד מדרשים בענין זה מתוך הספרי), אבל ביכורים אינם נוהגים אלא בפני הבית, שנאמר בהם (שמות כג, ט): "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אֱלֹהֶיךָ", ודרשו: כל זמן שיש לך בית ה' יש לך ביכורים; אין לך בית ה', אין לך ביכורים. ויש למדים ממה שנאמר (דברים כו, ד): "והניחו לפני מזבח ה' אֱלֹהֶיךָ" — כל זמן שיש לך מזבח יש לך ביכורים, אין לך מזבח אין לך ביכורים. **וּבְאַרְסֵין וּבִכְחוֹרוֹת וּבִסְקָרִיקוֹן וּבַגְּזֵלָן** — כבר בארנו (לעיל א, ב), שהאריסים היינו המקבלים שדות לעבדם תמורת חלק מהביבול, והחכורות — החוכרים שדות לעבדם בשכר קצוב לשנה, והסקריקון — ברוגים המאיימים על בעלי שדות לרצחם נפש עד שהללו נאותים לתת להם את שדותיהם בפדיון נפשם או למכרם להם בפחות מכדי שוויים, והגזלן — מי שגזל שדה של חבירו; כל אלו חייבים להפריש תרומה ומעשר מפירותיהם. יש מפרשים בענין הסקריקון והגזלן, שאינם מפקיעים את הפירות מידי תרומה ומעשר, והלוקח מהם חייב להפריש תרומה ומעשר ("מלאכת שלמה"). אבל ביכורים אין הם מביאים, כמו ששינו (לעיל א, ב), שכתוב: "ראשית בכורי אדמתך" — עד שיהיו כל הגידולים מאדמתך. **הָרִי אֵלּוּ בְּתִרְוּמָה וּבִמְעֵשֶׁר, מָה שְּׁאִין בֵּן בִּכְבוֹרִים** — כמו שבארנו בכל ענין וענין במשנתנו.

יוֹם רַבִּיעִי

באור משנה ד

וְיֵשׁ בִּכְבוֹרִים מָה שְּׁאִין בֵּן בְּתִרְוּמָה וּבִמְעֵשֶׁר — שני: **שֶׁהַכְּבוֹרִים נִקְנִין בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע** — כמו ששנו להלן (ג, א): "יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה, אשכול שביכר, רימון שביכר, קושרו בגמי ואומר: הרי אלו ביכורים", והם נעשים ביכורים במחבר משקא להם שם, שנאמר (במדבר יח, ג): "בכורי כל אשר בארצם אשר יביאו לה' לך יהיה", ודרשו בירושלמי: ביכורי כל אשר בארצם — בשעה שהם מחוברים בארץ ביכורים הם. אבל תרומה ומעשר אין מפרשים אלא מן התלוש (עיין תרומות א, ה); **וְעוֹשֶׂה אָדָם כָּל שְׂדֵהוּ בְּכּוֹרִים** — רשאי אדם לעשות כל שדהו ביכורים, שנאמר (יחזקאל מד, ל): "וראשית כל בכורי כל... לכהנים יהיה" (ירושלמי). ויש למדים זה מן הכתוב שהזכרנו לעיל: "בכורי כל אשר בארצם" (רמב"ם). אבל אין אדם עושה כל שדהו תרומה ומעשר, שכן שינו (חלה א, ט): "האומר: 'כל גרני תרומה', לא אמר כלום, עד

באור משנה ג

יֵשׁ בְּתִרְוּמָה וּבִמְעֵשֶׁר מָה שְּׁאִין בֵּן בִּכְבוֹרִים — יש דינים הנוהגים בתרומה ובמעשר שני ואינם נוהגים בביכורים: **שֶׁהַתְּרוּמָה וְהַמְעֵשֶׁר אוֹסְרִין אֶת הַגֶּר** — אסור לאכול מתבואת הגורן עד שיפריש ממנה תרומה ומעשר, שכל זמן שלא הופרשו תרומה ומעשרות, התבואה נקראת "טבל", היינו תבואה שאינה מתוקנת, ואסורה היא באכילה. והוא הדין לפירות ולירקות, שכן המלה "גורן" שבמשנתנו אינה אלא שם מושאל לענין גמר מלאכה הקובע את החיוב בתרומה ובמעשרות (עיין מעשרות א, ה), כלומר שאף הפירות והירקות לאחר שנגמרה מלאכתם למעשרות, כדוגמת התבואה לאחר שהובאה לגורן, הרי הם נעשים "טבל" ואסור לאכול מהם קודם הפרשת תרומה ומעשרות. אבל הביכורים אינם אוסרים את הגורן, שאם הופרשו תרומה ומעשרות, אף על פי שעדיין לא הופרשו ביכורים, מותר לאכול מן התבואה והפירות. **וְיֵשׁ לָהֶם שְׁעוֹר** — מעשר שיעורו מן התורה, כשמו: אחד מעשרה; והתרומה אמנם מן התורה אין לה שיעור, אבל חכמים נתנו לה שיעור: התורם בעין יפה נותן אחד מארבעים, בינונית אחד מחמשים, ועין רעה אחד משישים (תרומות ד, ג). אבל ביכורים אין להם שיעור אפילו מדרבנן. אמנם בירושלמי מובאת ברייתא, שרבי שמעון אומר: הביכורים אחד משישים, וכן גם כתב הרמב"ם (הל' ביכורים ב, יז): "הביכורים אין להם שיעור מן התורה, אבל מדבריהם צריך להפריש אחד משישים". מכאן יש מפרשים, שההבדל בין התרומה והביכורים לענין השיעור, שהשיעור של תרומה יש לו אסמכתא בתורה, שכן שנו בתוספתא (תרומות ה, ח): "אמר רבי יוסי: מניין לתרומה שהיא אחד מחמשים שנאמר (במדבר לא, ל): 'וממחצית בני ישראל תקח אחד אחוז מן החמשים' — אחוז שאמרתי לך במקום אחר הרי הוא כזה. מניין שאם תרם ועלה בידו אחד משישים שתרומו תרומה? שנאמר (יחזקאל מה, יג): 'זאת התרומה אשר תרימו ששית האיפה מחומר החטים וששיתם האיפה מחומר השעורים' — חומר הוא שלושים סאה, ואיפה שלש סאים, נמצאת ששית האיפה חצי סאה, וכתוב שהתרומה היא ששית האיפה מחומר, היינו חצי סאה משלושים סאים, כלומר אחד משישים (עיין רש"י חולין קלז, ב). אבל השיעור של ביכורים אין לו כל אסמכתא (עיין "תוספות יום טוב"). **וְנוֹהֲגִים בְּכָל הַפְּרוֹת** — התרומה והמעשר נוהגים בכל סוגי הפירות, אבל ביכורים אינם נוהגים אלא בשבעת המינים בלבד (עיין לעיל א, ג); **בְּפָנֵי הַבֵּית וְשִׁלָּא בְּפָנֵי הַבֵּית** — התרומה והמעשר נוהגים בין בזמן שבית המקדש קיים ובין בזמן שאין בית המקדש קיים, שקדושת הארץ לא בטלה (ברטנורא בסוף מסכת שקלים), ובספרי (פי

ה תרומת מעשר, שוה לביכורים בשתי דרכים, ולתרומה בשתי דרכים: נטלת מן הטהור על הטמא, ושלל מן המקף בפכורים, ואוסרת את הגרן, ויש לה שיעור פתרומה. ואתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים, ולירק בדרך אחד. שוה לאילן בערלה, ובכרעי, ובשביעית. ולירק בדרך אחד: שפשעת לקיטתו עשור; דברי רבן גמליאל. רבי אליעזר אומר: שוה לאילן בכל דבר.

פירוש ברטנורא

ה נטלת מן הטהור על הטמא. דהא דאין תרומה נטלת מן הטהור על הטמא היינו טעמא משום דבעינן מוקף וחייש' דלמא לא מקיף דמסתפי דלמא נגע הטהור בטמא. והאי טעמא ליכא למיור הכא דהא נתרמת שלא מן המוקף: ויש לה שיעור פתרומה. שהתרומה נתנו בה חכמים שיעור תרי ממאה: ו שוה לאילן. דאולינן בחר חנטה, ומונינן לו ג' לערלה משעת חנטה, וכן לרבעי, וכן לשביעית דאם נחנט בששת ונגמר בשביעית מותר, ומ"מ פטור ממעשר דלענין מעשר אולינן בחר לקיטה כדון ירק וכיון דנלקט בשביעית פטור ממעשר:

משניות מבוארות – קהתי

עד שיפריש ממנו את תרומת המעשר ("מלאכת שלמה"), ויש לה שיעור – כמפורש בתורה (במדבר יח, כו): "מעשר מן המעשר", היינו עשירית מן המעשר הראשון, פתרומה – כמו ששינו (לעיל משנה ג), שהתרומה אוסרת את הגורן, ויש לה שיעור מדרבנן.

י ו ס ח מ י ש

באור משנה ו

מכאן ועד סוף פרקנו נישנות הלכות שאינן שייכות כלל לענין ביכורים, אלא מסודרו כאן אנכ המשניות הקודמות, משום דמיונן בצורת ניסוחן, שכן עוסקות הן בדברים שבד אחד הם שווים זה לזה ובד השני הם שונים זה מזה. אתרוג – אילן האתרוג, שוה לאילן – של שאר פירות, בשלשה דרכים – המפורטים להלן, ולירק – ושווה הוא לירקות, בדרך אחד – כמבואר להלן. שוה לאילן בערלה, ובכרעי, ובשביעית – כלומר שבשלושת הדברים הללו, בערלה וברכעי ובשביעית, הולכים באתרוג אחר חנטה (ראשית התהוות הפרי) כמו בשאר האילנות: בערלה – שהפירות שחנטו בשנה השלישית נטיעת האילן, אף על פי שנלקטו בשנה הרביעית, אסורים הם משום ערלה; וברכעי – שהפירות שחנטו בשנה הרביעית, אף על פי שנלקטו בחמישית, נטע רכעי הם (עיין פתיחה למסכת ערלה); ובשביעית – שהפירות שחנטו בשנה השלישית לשמיטה ונלקטו בשנת השמיטה, לא חל עליהם דין שמיטה; ואם חנטו בשנת השמיטה, אף על פי שנלקטו בשמינית, דינם כפירות שביעית. ולירק בדרך אחד: שפשעת לקיטתו עשור – שלענין מעשר הולכים בו אחר לקיטת הפירות ולא אחר חנטתם, כלומר בפירות האתרוג שנלקטו בשנה הראשונה לשמיטה ובשביעית וברכעיית ובחמישית, מפרישים מהם מעשר ראשון ומעשר שני. והפירות שנלקטו בשנה השלישית ובשנה השלישית לשמיטה, מפרישים מהם מעשר ראשון ומעשר שני. וכן פירות האתרוג שנלקטו בשנת השמיטה, אף על פי שחנטו בשישית ולא חל עליהם דין שמיטה, מכל מקום פטורים הם ממעשרות כדן פירות שביעית, הואיל ונלקטו בשביעית (ברטנורא; בבלי דאש השנה סו, א; ועיין "תוספות אנושי סס"); דברי רבן גמליאל – הואיל ואתרוג אינו גדל על מי גשמים בלבד כשאר האילנות, אלא על כל מים, שרגילים להשקותו תמיד כירקות, לפיכך סובר רבן גמליאל שלענין מעשר דינו כירק שהולכים בו אחר לקיטה; ברם לענין ערלה ורכעי ושביעית דורשים ממקראות (בבלי דאש השנה יד, ב), שהולכים בו אחר חנטה כשאר האילנות (עיין "תוספות יום טוב"). רבי אליעזר אומר: שוה לאילן בכל דבר – אתרוג שווה לאילן אף לענין המעשר, שהולכים בו אחר חנטה ולא אחר לקיטה.

בארנו משנתנו על פי הרב מברטנורא. וכן מפרש גם הרא"ש. ברם, יש מפרשים: האתרוג שווה לאילן בערלה – שנהג בו דין ערלה, וברכעי – שנהג בו דין רכעי, ובשביעית – שלענין שביעית הולכים בו אחר חנטה (רש"י סוכה לט, ב; רמב"ם בפירושו למשנתו).

ולענין ההלכה מובא בבבלי (סוכה מ, א) שרבותינו נימנו באושא ואמרו: אתרוג אחד לקיטה בין למעשר בין לשביעית.

שישייר מקצת". וחיבב פאחריותם – כמו שלמדנו (לעיל א, ח-ט), שאם נגנבו ביכוריו או אבדו או נטמאו עד שהביאם לעזרה, חייב הוא להביא ביכורים אחרים תחתיהם. אבל התרומה והמעשר, כיון שהפרישם שוב אינו חייב באחריותם. וטעוניהם קרפן – שמביאים עם הביכורים קרבן שלמים, שנאמר (דברים כו, יט): "ושמחת בכל הטוב", וברגלים נאמר (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך", מה שמחת הרגל בשלמים, שאין שמחת אלא בבשר, אף שמחת הביכורים בשלמים, ושייר – הביכורים טעונים שיר, שמשהגיעו מביאי הביכורים לעזרה התחילו להוים לשיר "ארוממך ה' כי דליתני" (להלן ג, ד). בבבלי (ערכין יא, א) מבואר הטעם, שלמדים זה בגזירה שווה "טוב, טוב"; ומפרש רש"י שם: שנאמר בביכורים: "ושמחת בכל הטוב", ובפרשת תבוא נאמר: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב", מה טוב האמור שם היינו שירה, שכן דרשו: איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב? הווי אמר: זוהי שירה, אף "הטוב" האמור בביכורים היינו שירה. ותנא פה – סל הביכורים טעון תנופה, שנאמר: "ולקח הכהן הטנא מידך", ואמרו (בבלי סוכה מז, ב): בא הכתוב לרבות, שהביכורים טעונים תנופה; ויש למדים זה בגזירה שווה, "יד, יד" משלמים, שנאמר (ויקרא ז, ל): "ידי תביאנה את אשי ה'" – מה להלן תנופה אף כאן תנופה (מנחות סא, א); ולקח – המביא ביכורים לן בירושלים ואינו חוזר לביתו אלא למחר, שנאמר (דברים טז, ז): "ופנית בבוקר והלכת לאהליך", מכאן אמרו: כל פנות (פניות) שאתה פונה מן המקדש לא יהיו אלא בבוקר.

באור משנה ה

תרומת מעשר – שהלוי נתן לכהן ממעשרו, שוה לביכורים בשתי דרכים, ולתרומה בשתי דרכים – בשתי הלכות שווה היא לביכורים ובשתי הלכות לתרומה גדולה: נטלת מן הטהור על הטמא, ושלל מן המקף בפכורים – הביכורים שונים הם מתרומה גדולה בשתי הלכות אלו, שהתרומה אינה ניטלת אלא מן המוקף, היינו מן הסמוך והקרוב, ומשום הלכה זו גזרו חכמים שלא לתרום מן הטהור על הטמא, שמה יטול אדם תרומה שלא מן המוקף מחשש שמה יגע הטהור בטמא (עיין חלה א, ט). אבל ביכורים מפרישים ממקצת אילנות על כל שאר האילנות, והרי זה שלא מן המוקף; וכן מותר להפריש ביכורים מן הטהור על הטמא אחר לקיטת הפירות; ואף תרומת מעשר דינה כביכורים, שיותר להפרישה שלא מן המוקף, שנאמר (במדבר יח, כח): "כן תרימו גם אתם תרומת ה' מכל מעשרותיכם" ודרשו: מכל מעשרותיכם – אפילו מעשר אחד ביהודה ומעשר אחד בגליל מפריש תרומת מעשר מאחד על הכל; וכיון שניטלת שלא מן המוקף, מותר גם להפריש מן הטהור על הטמא. ואוסרת את הגרן – אסור לאכול מתבואת הגורן קודם שהופרשה ממנה תרומת מעשר. ויש מפרשים, שאם הקדים הלוי ונטל מעשרו בשיבולים, והרי הוא עושה את הגורן, אסור לו לאכול מגרנו

ז דם מהלכי שתים שוה לדם בהמה, להכשיר את הזרעים; ודם השרץ אין תיבין עליו.
ח בוי, יש בו דרכים שוה לחיה; ויש בו דרכים שוה לבהמה; ויש בו דרכים שוה לחיה; ויש בו דרכים שאינו שוה לא לבהמה ולא לחיה.
ט כיצד שוה לחיה? דמו טעון כסוי בדם חיה, ואין שוחטין אותו ביום טוב; ואם שחטו, אין מכסין את דמו.
והחלב מטמא בטמאת נבלה בחיה, וטמאתו בספק, ואין פודין בו פטר חמור.

פירוש ברטנורא

ז דם מהלכי שתים. היינו דם האדם כמו דם חללין; להכשיר. להכשיר את הזרעים, לקבל טומאה כמו דם בהמה דכתיב ביה (דברים יב) על הארץ תשפכו כמים: ודם השרץ. כלומר ושוה דם מהלכי שתים לדם השרץ שאין חייבין עליו משום דם. ודוקא כשהתרו בו משום דם אין חייבין על דם השרץ אבל אם התרו בו משום שרץ לוקה, שדם השרץ כבשרו הוא:
ח בוי. נחלקו בו חכמי ישראל יש אומרים שהוא איל הבר, ויש אומרים שהוא תיש הבא על הצביה, ו"א בריה בפני עצמה היא. ולא הכריעו בה חכמים אם חיה היא אם בהמה:

ט טעון כיסוי בדם חיה. לחומרא, ואין מברכין על כסויו כיון דספק הוא: ואין שוחטין אותו ביום טוב. לפי שאסור לכסות את דמו, ואע"ג דאפר כירה מוכן הוא, מוכן לודאי ואינו מוכן לספק: בטומאת נבילה בחיה. דחלב בהמה טהורה טהור הוא, כדילפינן מן וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה (ויקרא ז), ומשום דספק בהמה הוא וחלבו טהור ספק חיה וחלבו טמא לפיכך טומאתו ספק: ואין פודין בו פטר חמור. שמא חיה הוא, ורחמנא אמר (שמות לד) ופטר חמור תפרה בשת, והאי ספק שם ספק צבי:

משניות מבוארות – קהתי

מוגדר אם הוא חיה או בהמה. בבבלי (חולין פ, א) מובא: כיון זה איל הבר, ויש אומרים: זה הבא מן התיש ומן הצביה. רבי יוסי אומר: כיון בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו חכמים אם מין חיה היא אם מין בהמה, ולכן יש בו דרכים שוה לחיה – שנהגות בו החומרות שבחיה, ויש בו דרכים שוה לבהמה – ונהגות בו החומרות שבבהמה, ויש בו דרכים שוה לבהמה ולחיה – דינים הנהגים גם בבהמה וגם בחיה, ויש בו דרכים שאינו שוה לא לבהמה ולא לחיה – שדינים אותו ככריה בפני עצמה, לא כחיה ולא כבהמה, כמבואר להלן בשלש המשניות הבאות.

באור משנה ט

כיצד שוה לחיה – כיצד מחמירים בכיון כדן חיה? דמו טעון כסוי בדם חיה – כתוב בתורה (ויקרא יז, ג): "ואיש איש מבני ישראל וזמן הגור הגור בתוכם אשר יצור ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסוה בעפר", מכאן למדים, שהשוחט חיה טהורה או עוף טהור, חייב לכסות את דמם לאחר השחיטה; אבל השוחט בהמה אין דמה טעון כיסוי, שהרי נאמר: "חיה או עוף"; ובכיון מחמירים, שדמו טעון כיסוי כדם חיה; ברם, אין מברכים על כיסויו, כיון שספק הוא. ואין שוחטין אותו ביום טוב – כלומר הואיל ואינו טעון כיסוי אלא מספק, לפיכך אסור לשחטו ביום טוב, מפני שאין יכולים לקיים בו מצוות כיסוי הדם, שאסור לטלטל את העפר ביום טוב לצורך כיסוי דמו, שהוא ספק. ואם שחטו – ביום טוב, אין מכסין את דמו – מהטעם שבארנו לעיל, ואף על פי שאפר כירה מוכן הוא, מוכן לודאי ואינו מוכן לספק (הרמב"ם, הורא"ש). ויש מפרשים, שאפילו היה לו עפר מוכן מערב יום טוב לשם שחיטת הכור, אסור לו לכסות את דמו, מחשש שמא יאמר הוראה ודאי חיה הוא ויבוא להתיר חלבו באכילה, וחלבו אסור כמבואר להלן (בבלי ביצה ח, א). – שתי ההלכות האחרונות אינן ענין לדרכים שהוא שוה לחיה, אלא נישנו כאן אגב הדיון של כיסוי דמו ששינו ברישא, כמו שבארנו לעיל. והחלב מטמא בטמאת נבלה בחיה – שכן חלב של נבלת בהמה טהורה אינו טמא, שכתוב (ויקרא ז, כד): "וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו", ומכאן למדים שחלב של בהמה טהורה, שאסור לאכול, אינו מטמא בטומאת נבלה, אבל חלב של חיה, שמוותר לאכול, הריהו מטמא בטומאת נבלה כבשרה; ומחמירים גם בכיון שחלבו מטמא בטומאת נבלה בחיה. וטמאתו בספק – וטומאת החלב של נבלת הכור אינו אלא מספק, שמא בהמה הוא. ואין פודין בו פטר חמור – שנאמר (שמות יג, יא): "וכל פטר חמור תפרה בשת", אבל לא בחיה, ולא בכור שהוא

באור משנה ז

דם מהלכי שתים – כלומר דם האדם, שוה לדם בהמה – שיש לו דין משקה, להכשיר את הזרעים – לקבל טומאה; שכן שבעה משקים הם המכשירים את האוכל לקבל טומאה, כמו שהזכרנו כבר במקומות אחרים, ובכללם הדם, שנאמר בדם של בהמה, חיה ועוף הטהורים (דברים יב, כד): "על הארץ תשפכו כמים" – הוקש הדם למים, מה מים מכשירים, אף הדם מכשיר, ומכאן שינוי במשנתנו, שדם האדם שווה לענין זה לדם בהמה, שמכשיר את הזרעים לקבל טומאה. ונקטה המשנה "את הזרעים" (ולא "את האוכלים"), כנראה משום לשון הכתוב (ויקרא יא, לח): "וכי יותן מים על זרע". אבל דם השרץ אינו מכשיר לקבל טומאה, שכתוב (ויקרא יא, יט): "וזוה לכם הטמא בשרץ השורץ על הארץ", ודרשו: "וזוה לכם" – לכם הוא טמא, ואינו מכשיר לקבל טומאה. ודם השרץ אין תיבין עליו – כלומר: ושווה דם מהלכי שתיים לדם השרץ, שאין חייבים עליו משום דם; שכן האוכל כזית מדם בהמה או חיה או עוף במזיד, חייב כרת, שנאמר (ויקרא ז, כו-כז): "וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם, לעוף ולבהמה (ואף חיה בכלל), כל נפש אשר תאכל כל דם, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה"; אבל האוכל דם שרצים אינו חייב עליו משום דם; ואף דם האדם דינו כדם שרצים, שהאוכל אינו חייב עליו משום דם. ברם, דם האדם אסור באכילה מדברי סופרים, אם פירש ממנו בכלי או על גבי כיכר (רמב"ם הל' מאכלות אסורות ז, ב). ומה שאמרנו לעיל שהאוכל דם שרצים אינו חייב עליו, היינו כשהתרו בו משום דם, אבל אם התרו בו משום איסור שרצים, הריהו חייב מלקות, שדם השרץ כבשרו הוא.

מה שנקטה משנתנו לשון "דם מהלכי שתיים" ולא "דם האדם" במפורש, נדחקים בוה מפרשים אחדים על ידי הסברים שונים:

בעל "חובספות יום טוב" כותב, שלשון "מהלכי שתיים" כולל כל מיני אדם. בעל "תפארת ישראל" מבאר, שבא התנא לכלול גם אדני שדה (עין כלאים ח, ה):

בעל "משנה ראשונה" מפרש, שכוונת משנתנו לדם הקזה, היינו דם שמוציאים מן העורקים לשם רפואה, שכן בדם חללים אין המשנה צריכה להשמיענו שהוא מכשיר, שהרי כתוב בפירוש: "ודם חללים ישתה" (במדבר כג, כד), ומכאן לדם חללים שהוא משקה, אלא שהמשנה באה להשמיע שאף דם הקזה מכשיר לקבל טומאה, ומכאן נקטה המשנה "דם מהלכי שתיים", היינו דם האדם בעודו חי מהלך...

יו"ט שי

באור משנה ח

כוי – בעל חי טהור שהיה בימיהם של חכמי המשנה, וטיבו לא היה

י פיצד שְׁוֹה לַבְּהֵמָה? חֲלָבוֹ אִסּוּר פְּחֹלֵב בְּהֵמָה, וְאִין חֲתִיב עָלָיו כֶּרֶת. וְאִינוּ נִלְקָח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר לְאֹכֹל בִּירוּשָׁלַיִם, וְחֵיב בְּזֹרֻעַ וּלְחִיִּים וְקֶבֶת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹטֵר, שֶׁהַמּוֹצִיא מִחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרֵאשִׁי.
יב פִּיצֵד אִינוּ שְׁוֹה לֹא לַחֲיָה וְלֹא לַבְּהֵמָה? אִסּוּר מְשֻׁם כְּלָאִים עִם הַחֲיָה וְעִם הַבְּהֵמָה. הַפּוֹתֵב חִתּוֹ וּבְהֵמָתוֹ לִבְנוֹ, לֹא כָּתֹב לוֹ אֶת הַכּוֹף. אִם אָמַר: הֲרִינִי נֹזֵר שְׁוֹה חֲיָה אִו בְּהֵמָה, הֲרִי הוּא נֹזֵר. וְשֶׁאֵר כָּל דְּרָכָיו שְׁוִים לַחֲיָה וּלַבְּהֵמָה, וְטַעֲוֹן שְׁחִיטָה כּוֹזָה, וּמִטְמֵא מְשֻׁם נִבְלָה וּמְשֻׁם אֶבֶר מִן הַחֵי, כּוֹזָה וְכוּנָה.

פירוש ברטנורא

י חלבו אסור כחלב בהמה. כחלב שור וכשב ועז: ואין חייבין עליו כרת. להביא חטאת על שגגתו. וה"ה שאין לוקין עליו: ואינו נלקח בכסף מעשר לאכלו בירושלים. דשמא בהמה הוא, ואין לוקחין בהמה לבשר תאווה מכסף מעשר [אלא] שלמים: וחייב בזרוע ובלחיים ובקיבת. דמרבין להו מקרא דכתיב (דברים יח) אם שה רעות את הכזי: שהמוציא מחבירו עליו הראיה. דאמר ליה בעל הבהמה לכהן אייתי ראיה דמין בהמה הוא ושקול. והלכה כר"א:

יב לא כתב לו את הכוף. אע"פ שכתב לו שניהם לא היה דעתו אלא על ודאי בהמה או ודאי חיה. ורמב"ם פירש שאם כתב לו בהמתו לכר לא קנה את הכוף, דאמרינן ליה אייתי ראיה דבהמה הוא, ואם כתב לו חיתו לכר אמרינן ליה אייתי ראיה דחיה הוא. נראה מדבריו שאם כתב לו שניהן קנה ממה נפשך: אם אמר הריני נזיר שוה חיה או בהמה. בין שאמר הריני נזיר שוה בהמה ה"ו נזיר דספק איסורא לחומרא. ואפילו אמר הריני נזיר שוה חיה ובהמה, או שוה אינו לא חיה ולא בהמה, ה"ו נזיר מספק:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה יא

פיצד אינו שוה לא לחיה ולא לבהמה? אסור משום כלאים
עם החיה ועם הבהמה – שני איסורים של כלאים ישנם בבעלי חיים: איסור הרבעה, כמו שכתוב (ויקרא יט, יט): "בהמתך לא תרביע כלאים", ואיסור מלאכה, כמו שכתוב (דברים כב, י): "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו" (ענין מסכת כלאים פרק ח): שני איסורים אלו נוהגים איפוא בכזו לגבי כל חיה ובהמה, שאסור הוא בהרבעה או במלאכה בין עם חיה בין עם בהמה. הפותב חיתו ובהמתו לבנו – אם כתב אדם לבנו בשטר מתנה שנותן לו את כל חיתו או את כל בהמתו (רמב"ם), לא כתב לו את הכוף – שאם כתב לו חיתו או אומרים לו: הבא ראיה שהכזי חיה הוא, ואם כתב לו בהמתו, או אומרים לו: הבא ראיה שהכזי בהמה היא. יש מפרשים, שאפילו כתב לבנו את שניהם, חיתו ובהמתו, אינו זוכה בכזי, שלא היתה דעתו של הכותב אלא על ודאי בהמה או ודאי חיה (רי"ש). אם אמר: הריני נזיר שוה חיה – אם הכזי מין חיה, או – שאמר: "הריני נזיר שוה בבהמה – וכן אם אמר: "הריני נזיר שוה חיה ובהמה", או: "שוה לא בהמה ולא חיה" (עיין נזיר ה, ז), הרי הוא נזיר – שבספק איסור הולכים לחומרה. ויש מבארים הטעם, לפי שיש בכזי דרכים שווה לחיה ושווה לבהמה, ושאינו שווה לא לבהמה ולא לחיה (ענין "משנה ראשונה"). ושאר כל דרכיו – של הכזי, שונים לחיה ולבהמה – שכל הדברים הנוהגים בין בחיה ובין בבהמה נוהגים גם בכזי, וטעונו שחיטה כזה וכוזה – כלומר: כיצד דרכי שוים לחיה ולבהמה? טעונו שחיטה כזה וכוזה – הרוצה לאכול בשר כזי צריך לשחטו, ומטמא משום נבלה – כזי שמת, נבלתו מטמאה כדן נבלת בהמה וחיה (ויקרא יא, כז, לט). ומשום אבר מן החי, כזה וכוזה – שאבר הפורש מן החי מטמא בכזי כמו בחיה ובהמה (עיין עדיות ז, ב), או שאיסור אבר מן החי נוהג בכזי כשם שנוהג בחיה ובהמה. משנתנו אינה מונה אלא דברים אחדים השווים בבהמה ובחיה ונוהגים גם בכזי, אבל יש עוד הרבה דברים השווים בהן (ענין "תפארת ישראל"; "משנה ראשונה").

ספק חיה. יש מפרשים משנתנו לדברי האומר שהכזי זה הבא מן התיש והצביה, היינו שספק שה הוא, ולכן באה המשנה להשיענו שאין פודים בו פטר חמור (רמב"ם; ברטנורא; "תוספות אנשי סם").

שבת קודש

באור משנה י

פיצד שוה לבהמה – במה מתמירים בכזי כדן בהמה? חלבו אסור פחלוב בהמה – שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", ומכאן שחלב בהמה אסור באכילה, אבל חלב חיה מותר; והכזי, הואיל והוא ספק בהמה, מתמירים בו שחלבו אסור כחלב בהמה. ואין חייבין עליו כרת – שכן האוכל חלב בהמה במזיד חייב כרת, שנאמר (ויקרא ז, כה): "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה" (כלומר מן הבהמה שרשאים להקריב ממנה קרבן). ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה"; ואם התרו בו, חייב מלקות; והאוכל חלב בהמה בשוגג, חייב להביא קרבן חטאת; אבל האוכל חלב של כזי, הואיל ואינו אסור אלא מספק, אינו חייב עליו כרת, והוא הדין שאינו חייב מלקות אם התרו בו, ואינו חייב להביא קרבן חטאת על שגגתו. ואינו נלקח בכסף מעשר לאכול בירושלים – אסור לקנות כזי בכסף מעשר שני לאכלו בירושלים שמה בהמה הוא, ואין לוקחים בהמה בכסף מעשר שני אלא להקריבה קרבן שלמים, והרי הכזי אינו ראוי לכך. וחייב בזורע ולחיים וקבה – שכן השוחט בהמת חולין חייב ליתן ממנה לכהן את הזרוע (השוק והקולית של הרגל הקדמית הימנית) והלחיים והקבה, שנאמר (דברים יח, יג): "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זוכתי הזבח אם שור אם שה נתן לכהן הזרוע והלחיים והקבה"; וכן השוחט את הכזי חייב ליתן ממנו לכהן את המתנות הללו, כדן השוחט בהמה, שדרשו חכמים: "אם שוה" – לרבות את הכזי. רבי אליעזר פוטר – את בעל הכזי לתת ממנו המתנות לכהן, שהמוציא מחבירו עליו הראיה – בעל הכזי יכול לומר לכהן התובע את המתנות: "הבא ראיה שמין בהמה הוא וטול את המתנות", שאין המתנות נוהגות אלא בבהמה בלבד, כפי הפסוק שהבאנו לעיל, וכיון שאין לו ראיה פטור בעל הכזי מליתן לו את המתנות, כדן השוחט חיה. והלכה כרבי אליעזר.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

לגדרום – בית וועד שדנים בו נפשות להריגה. ודינם שוה – שניהם נתפשו על דבר אחר. זה ירד – מן המיטה. זה ניצל – מן הוועד. **תפלה שלימה** – נתכוון. **אביי ורבא מדכית עלי אתו** – כך שמעתי. ובשחיטת חולין פרק "הזורע" (קלגא) אשכחן דרבא לאו כהן הוא. ושמא אמו מבית עלי היתה. ויש גורסין: "רבה ואביי", ומפרשי לה ברבה בר נחמני.

דף טז ע"ב: ראה נוספת שאין גזר דין ציבור נקדע: **תא שמע**, שנינו בברייתא, **שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל, בתיב בתורתכם** (דברים יז) 'כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים וגו' **אשר לא ישא פנים**. ומבואר שהקב"ה אינו נושא פנים לאדם, ומאידך **בתיב** בברכת כהנים (במדבר יז כו) **'ישא ה' פניו אליך'**. וקשה כיצד מברכים הכהנים שישא ה' את פניו לישראל. נמשל לה **רבי יוסי הכהן** לתרץ לה קושייתה, **אמר לה, אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שנושה בחבירו מנה** – שתובע מחבירו מנה שהוא חייב לו, וקבע לו הלוה זמן לפרעון החוב **בפני המלך, ונשבע לו בחני המלך** שיפרע לו את החוב בזמן, **הגיע זמן הפרעון ולא פרעו, בא הלוה לפנים את המלך על שלא קיים את מה שנשבע בחייו, ואמר לו המלך, עלבונני מחול לך, אבל לך ופנים את חבירך. הקא נמי** – אף כאן יש לפרש, **כאן** – מה שנאמר 'ישא ה' פניו אליך' נאמר **בפניו שפין אדם למקום**, שהקב"ה נושא את פני החוטאים אליו ושבים בתשובה, **כאן** – מה שנאמר 'אשר לא ישא פנים' מדובר **בפניו שפין אדם לחבירו**, שאין הקב"ה נושא את פניו עד שיפייס את חבירו. **עד שבא רבי עקיבא ולימד** שאפשר ליישב באופן אחר את סתירת הכתובים,

כאן – הפסוק 'ישא ה' פניו אליך' עוסק **קודם גזר דין, כאן** – והפסוק 'אשר לא ישא פנים' עוסק **לאחר גזר דין**, שאין הקב"ה נושא פנים ואינו קורע את גזר הדין לאחר שכבר נחתם. מסיימת הגמרא את קושייתה: הרי שאין מועילה תשובה לאחר גזר דין. מתרצת הגמרא: **הקא נמי ביחיד** – אף דברי רבי עקיבא שאין הקב"ה נושא פנים לאחר גזר הדין עוסקים ביחיד, אולם בציבור מועילה תשובה אף לאחר גזר דין.

הגמרא ממשיכה בענין זה: ומה שאמרו שגזר דין **דיחיד** אינו יכול להקדע, **תנאי היא** – שנוי במחלוקת תנאים, **דיחיד** **רבי מאיר אומר, שנים שעלו למטה מחמת חוליים, וחולין שנה, וכן שנים שעלו לגדרום** [מקום שדנים בו בני אדם להריגה] **לדון, ודינן שנה** – ושניהם נידונים על אותו עוון, זה ירד ממיטתו ונתרפא, וזה לא ירד ממטתו, אלא מת בחוליו, זה ניצל מהגדרום ויצא זכאי בדינו, וזה לא ניצל, אלא נפסק דינו למיתה. ויש לשאול, **מפני מה זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל**. והתשובה היא, זה התפלל ונענה, וזה התפלל ולא נענה. ומפני מה זה נענה וזה לא נענה, משום שזה התפלל **תפלה שלימה** – התכוין בתפלתו, ולכן נענה, וזה לא התפלל **תפלה שלימה**, ולכן לא נענה. **רבי אלעזר אומר, כאן** – זה שהתפלל ונענה, משום שהתפלל **קודם גזר דין, כאן** – זה שהתפלל ולא נענה, משום שהתפלל **לאחר גזר דין, רבי יצחק אומר, יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין**, שגם לאחר גזר דין מועילה התפילה לאדם. ומבואר שלרבי יצחק מועילה תשובה לאחר גזר דין, ולרבי אלעזר אין מועילה.

הגמרא מקשה על מה שנתבאר לעיל שגזר דין של ציבור נקדע על ידי תשובה: ויגזר דין **דציבור מי מיקרע, והא** יש להקשות **שבתוב אחר אומר** (ירמיה ד יד) **'כבסי מרעה לבך ירושלים למען תנשעי' וגו'**. ומשמע שמועיל כיבוס הלב וחזרה בתשובה, ולעומת זאת **בתיב** (שם ב כב) **'כי אם תכבסי בנתר'** [חומר המנקה בגדים] **ותרכי לך ברית** [חומר נוסף המנקה] **נכתם עונך לפני' – ישאר כתם עונך לפני, ומשמע שאין מועילה תשובה. מאי לאו** – וכי לא נתרץ את סתירת הפסוקים **שכאן** – הפסוק **'כבסי מרעה לבך'** נאמר **קודם גזר דין, כאן** – והפסוק **'נכתם עונך לפני'** נאמר **לאחר גזר דין**. והרי שאין מועילה תשובה אחר גזר דין אפילו לציבור. מתרצת הגמרא: **לא** כך ניישב את סתירת הפסוקים, אלא **אידי ואידי** – שני הפסוקים נאמרו **לאחר גזר דין, ולא קשיא, כאן** – הפסוק **'נכתם עונך לפני'** נאמר **בגזר דין שיש עמו שבועה** שאינו נקדע אף בציבור, **כאן** – והפסוק **'כבסי מרעה לבך'** נאמר **בגזר דין שאין עמו שבועה**, ובו מועילה תשובה בציבור. ובדרך שמואל **בר אמי, דאמר רב שמואל בר אמי, ואמרי לה אמר רב שמואל בר נחמני אמר רב יונתן, מניין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו נקדע, שנאמר** (שמואל א' ג יד) **'ו[ו]לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם'**. אגב הזכרת הכתוב לענין גזירת בני עלי, דנה הגמרא בענין זה: **אמר רבא, מלשון הפסוק האמור יש לדייק שדווקא 'בזבח ובמנחה' אינו מתכפר, אבל מתכפר בתורה** – על ידי עסק התורה. **אביי אומר, 'בזבח ובמנחה' אינו מתכפר, אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים**.

מספרת הגמרא: **רבה ואביי מדכית עלי קאתו** – היו מצאצאי בית עלי, **רבה דעסק בתורה, חיה ארבעין שנין** – חי בזכות כך ארבעים שנה, **אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים, חיה שיתין שנין** – חי בזכות כך שישים שנה.

הגמרא מביאה שתי מעשיות בענין אורכו של ספר תורה כהיקפו: 60
רַב הוּנָא קָתַב שְׁבַעַין סְפָרִי דְאִיּוּיָתָא – שבעים ספרי תורה, וְלֹא 61
אִתְרַמִּי לִיה אֱלָא הָד – ולא הוזמן לו מתוכם ספר שיהא אורכו 62
 כהיקפו, אלא אחד בלבד. 63
רַב אֲחָא בַר יַעֲקֹב קָתַב הָד אֲמִשְׁבִּיתָא דְעִינְלִי – כתב ספר תורה אחד 64
 על עורות עגלים, וְאִתְרַמִּי לִיה – ונזדמן לו בו שיהא אורכו 65
 כהיקפו. וְהָבֵי בֵּית רַבְּנָן יַעֲרִיבֵיהּ וְנָח נַפְשֵׁיהּ – נתנו בו כחמשים עיניהם 66
 ונפטו. 67
 הגמרא מביאה שתי מעשיות שנראים דרך גזומא: אֲמָרוּ לִיה רַבְּנָן 68
לְרַב הַמְנוּנָא, קָתַב רַבִּי אָמִי אַרְבַּע מֵאָה סְפָרִי תוֹרָה. אָמַר לְהוּ, 69
דִּילְמָא תוֹרָה צָוָה לָנוּ מִשָּׁה קָתַב – שמא כתב בארבע מאות ספרי 70
 תורה את הפסוק (דברים לג ו') 'תוֹרָה צָוָה לָנוּ מִשָּׁה מוֹרֶשֶׁת קַהֲלָת 71
 יִשְׂרָאֵל', שפסוק זה נקרא בשם 'תורה', שהרי אין אדם יכול להספיק 72
 לכתוב בימי חייו ארבע מאות ספרי תורה שלימים. אָמַר לִיה רַבָּא 73
לְרַב יוֹרָא, נִמְעַ רַבִּי יוֹנָאי אַרְבַּע מֵאָה בְרַמִּי (–כרמים). אָמַר לִיה רַבִּי 74
 יוֹרָא. דִּילְמָא שְׁתֵּים כְּנָגֵד שְׁתֵּים וְאַחַת יוֹצֵא זָבֵב – שמא נטע בארבע 75
 מאות כרמים חמש נטיעות, שתיים עומדות כנגד שתיים ואחת 76
 מאחריהן, ובאופן כזה יש לנטיעות אלו דין כרם, שהרי אין אדם 77
 יכול ליטע בימי חייו ארבע מאות כרמים גדולים. 78
 הגמרא מקשה על דברי רבי הסובר שאורכו והיקפו של ספר תורה 79
 הוא ששה טפחים: מִיִּתְיָב, שנינו בברייתא מחלוקת נגאים מה היו 80
 מידותיו של ארון הברית שבמשכן, ומה היה מונח בו, וכיצד היה 81
 סדר ההנחה. דעת רבי מאיר היא, שהאֲרֹן שְׁעָשָׂה מִשָּׁה במשכן, 82
 שהיה אֲמִתִּים (–שתי אמות) וְחָצִי אַרְבֹּ, וְאָמֶה וְחָצִי רִחְבּוֹ, וְאָמֶה 83
 וְחָצִי קוֹמָתוֹ (–גובהו), כל מידות אלו הם בִּאֲמָה בַּת שֵׁשֶׁה טַפְחִים, 84
 דהיינו, שכל אמה היא ששה טפחים, נמצא אורכו של הארון 85
 חמשה עשר טפחים, ורוחבו וקומתו תשעה טפחים. 86
 ומבאר התנא את סדר הנחת הדברים בתוך הארון: וְהַלְחוּתָּ שְׁהִי 87
 מוֹנַחוֹת בֶּאֱרוֹן, היה אֲרֹכָן שֵׁשֶׁה טפחים, וְרַחְבָּן שֵׁשֶׁה טפחים, וְעָבִין 88
 שְׁלִישֶׁה טפחים, והיו מוֹנַחוֹת באופן שהיה רוחבו כְּנָגֵד אַרְבֹּ שֶׁל 89
 אֲרֹן. כְּמָה שְׁנֵי הַלְחוּתָּ אוֹכְלוֹת (–תופסות) באורכו של הארון, 90
 שְׁנֵים עָשָׂר טַפְחִים. נִשְׁתַּיִּירוּ שֵׁם בֶּאֱרוֹכּוֹ שֶׁל הָאֲרֹן שְׁלִישֶׁה טַפְחִים. 91
 הַיּוֹצֵא מִקֵּץ לַכּוֹתֵלִי הָאֲרֹן, חָצִיו לַכּוֹתֵלִי זֶה וְחָצִיו לַכּוֹתֵלִי זֶה, 92
 נִשְׁתַּיִּירוּ שֵׁם בֶּאֱרוֹכּוֹ שֶׁל הָאֲרֹן שְׁנֵי טַפְחִים, שְׁבַחָהּ היה סֶפֶר תוֹרָה 93
 מוֹנַח. וּמִנֵּיין שְׁהִיה סִי' מוֹנַח בֶּאֱרוֹן, שְׁנֵים עָשָׂר טַפְחִים (מלכים א' ח ט) 'אֵין בְּאֲרֹן 94
 רֶכֶּשׁ שְׁנֵי לְחוֹת הָאֲבִנִּים אֲשֶׁר הִנֵּחַ שֵׁם מִשָּׁה' [וגו']. מֵאִי אֵין בְּאֲרֹן רֶכֶּ 95
 – מדוע הוצרך הכתוב לכפול להדברים ולומר 'אין בארון רק', הרי 96
 זה מִיעוּט אֶחָד מִיעוּט, שתיבת 'אין' ותיבת 'רק' שתיקה למעט הן 97
 באות, וכלל הוא בדינו שאין מִיעוּט אֶחָד מִיעוּט בֶּא אֱלָא כִּדִּי 98
 לְבִבּוֹת, ואף כאן כוונת הכתוב לרבות סֶפֶר תוֹרָה שְׁמוֹנֶה אָף הוא 99
 בְּאֲרֹן. 100
פִּירְנִסְתָּ אֲרֹן לְאֲרֹב – ביארת עד עתה את חשבון אורכו של 101
 הארון, עתה צֵא וּפְרַנְס אֲרֹן לְרַחְבּוֹ – צא וחשב את רחבו של 102
 הארון. כְּמָה לְחוֹת אוֹכְלוֹת (–תופסות) בְּרוֹחְבוֹ שֶׁל הָאֲרֹן שֵׁשֶׁה 103
 טַפְחִים, נִשְׁתַּיִּירוּ שֵׁם בֶּרֶחְבוֹ שֶׁל הָאֲרֹן שְׁלִישֶׁה טַפְחִים, הַיּוֹצֵא מִקֵּץ 104
 טַפֵּחַ לְצוּרָה כּוֹתֵלִי הָאֲרֹן, חָצִיו לַכּוֹתֵלִי זֶה וְחָצִיו לַכּוֹתֵלִי זֶה, נִשְׁתַּיִּירוּ 105
 שֵׁם בֶּרֶחְבוֹ שֶׁל הָאֲרֹן שְׁנֵי טַפְחִים וְיִקִּים שֵׁם אֵין מוֹנַח בָּהֶם מֵאֲמוּמָה, 106
 וְהַצּוּרָה בּוֹהֵה הוּא כִּדִּי שְׁלֹא יֵהָא סֶפֶר הַתּוֹרָה נִכְנֵס וְיוֹצֵא כְּשֶׁהוּא 107
 דְּחוּק, שאם לא היה ריוח משני צידי אורכו של ספר התורה, לא 108
 היה ניתן להכניס ולהוציאו אלא בדוחק, אבל עתה ניתן להכניס 109
 יד מכל צד ולהכניס ולהוציא את ספר התורה בריוח. כל זה דְּבָרֵי 110
רַבִּי מְאִיר, הסובר שכל המידות בבית המקדש היו באמה של ששה 111
 טפחים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, כל מידות כלי המקדש ובכללם הארון 112
 היו בִּאֲמָה בַּת חֲמִשָּׁה טַפְחִים, ונמצא שהארון אורכו שנים עשר 113
 ומחצה טפחים, ורוחבו וגובהו שבעה וחצי טפחים. 114
 ועתה הוא מבאר את סדר וחשבון הנחת הדברים בארון: וְהַלְחוּתָּ 115
 אַרְבֹּן שֵׁשֶׁה טפחים וְרַחְבָּן שֵׁשֶׁה טפחים וְעָבִין שְׁלִישֶׁה טפחים, והיו 116
 מוֹנַחוֹת כְּשֶׁרוֹחְבוֹ בְּאֲרֹכָן שֶׁל אֲרֹן. כְּמָה שְׁנֵי הַלְחוּתָּ אוֹכְלוֹת 117
 (–תופסות) בְּאֲרוֹכּוֹ שֶׁל הָאֲרֹן, שְׁנֵים עָשָׂר טַפְחִים. נִשְׁתַּיִּירוּ שֵׁם 118

וְאֵם בְּאֵל לְהַתִּיר וְלִהְפָּרֵד בֵּין הַכְּרִכִּים, הוֹתֵרָה. 1
 שואלת הגמרא: מֵאִי קָאָמַר, הרי הכל מודים שעדיף לכתוב כל 2
 כרך בפני עצמו. ומיישבת: הָכִי קָאָמַר, טעם הדבר שאם סיים 3
 לכתוב כרך אחד למטה בתחתית העמוד, מתחיל את הכרך 4
 שלאחריו מלמעלה בראש העמוד ואינו מניח שורות חלקות, 5
 משום שֵׁם בְּאֵל לְהַתִּיר בֵּין הַכְּרִכִּים הוֹתֵרָה, ולפיכך אין לו להשאיר 6
 ריוח בתחילת עמוד, שהרי אם לאחר זמן יפריד הכרכים זה מזה 7
 יהא ריוח מיותר בראש הכרך, וגנאי הוא לעמוד זה שמשונה 8
 משאר עמודים. 9
 הגמרא מקשה סתירה לדברי הברייתא: שנינו בברייתא, שאדם 10
 הכותב בספר תורה נביאים וכתובים, צריך להניח קלף חלק 11
 בתחילת הספר שיהא בו שיעור כדי לגלול סביב עמוד העץ, 12
 ובסופו צריך להניח קלף חלק שיהא בו בכדי להקיף את כל הספר. 13
 וְרַמְיָנְהּ – ולכאורה יש להקשות על דין זה מברייתא אחרת, שבה 14
 שנינו ששיעור הקלף החלק שיש להניח בתחילת הספר ובסופו, 15
 הוא שיהא בו כְּדִי לְגוֹל – לגלול. מבררת הגמרא: כְּדִי לְגוֹל מֵאִי – 16
 מה הוא הדבר שיש לגלול את הקלף מסביבו, אִי כְּדִי לְגוֹל עָמוּד – 17
 אם כוונת הברייתא שיש להניח בין בתחילה ובין בסוף קלף בכדי 18
 לגלול סביב עמודי העץ של הספר, אם כן קָאָמַר הָכָּהּ – הרי זה 19
 סותר למבואר בברייתא הקודמת שבסוף הספר יש להניח קלף 20
 שיהא בו בכדי להקיף את כל הספר, וְאִי כְּדִי לְגוֹל הָכָּהּ – ואם 21
 כוונת הברייתא שיש להניח בין בתחילה ובין בסוף קלף שיהא בו 22
 בכדי להקיף את כל הספר, אם כן קָאָמַר הָכָּהּ – הרי זה סותר 23
 למבואר בברייתא הקודמת, שדי להניח בתחילת הספר קלף בכדי 24
 לגלול סביב עמוד העץ, ואין צריך שיהא בו בכדי להקיף את כל 25
 הספר. 26
 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי נָחֲמָן בַּר יַצְחָק, לְצַדִּיין קָתַנִּי. כלומר, אין 27
 כוונת הברייתא ליתן שיעור שזה לקלף החלק שבתחילת הספר 28
 ושבסופו, אלא יש לחלק הדין לשני צדדים. שבתחילת הספר יש 29
 להניח שיעור כדי לגלול סביב עמוד העץ, ואילו בסופו יש להניח 30
 שיעור כדי לגלול ולהקיף את כל הספר. תירוצו נוסף: רַב אֲשִׁי אָמַר, 31
 אין להקשות סתירה בין הברייתות, מאחר שאין עוסקות בענין 32
 אחד. הברייתא הראשונה עוסקת בספר שנכתבו בו תורה נביאים 33
 וכתובים, וספר כזה לסופו הוא נגלל, ואין לו עמוד עץ כי אם 34
 בתחילתו, ולפיכך יש להניח קלף בכדי לגלול סביב העמוד, ובסופו 35
 שאין עמוד יש להניח קלף בכדי להקיף את כל הספר. וְכִי תִנְיָא 36
 הָהִיא – אבל ברייתא זו עוסקת בִּסְפָר תוֹרָה, שיש לו שני עמודים, 37
 ולפיכך די להניח בין בתחילתו ובין בסופו קלף בכדי לגלול סביב 38
 העמודים. ומביא רב אשי ראייה לחילוק זה מברייתא: בְּרַתְיָא, 39
 שְׁכַל הַסְּפָרִים שֶׁל כְּתָבֵי הַקּוּדֶשׁ הֵרִי הֵם נִגְלָלִים מִתְּחִלָּתָן לְסוֹפָן – 40
 בכל פעם שמסיימים את הקריאה בהם יש לגלול לסוף הכרך, 41
 ונמצא שאין להם אלא עמוד אחד בתחילתו, וְסֶפֶר תוֹרָה נִגְלָל 42
 לְאִמְצָעֵיתָּ – כאשר מסיימים לקרוא בו מניחים אותו במקום שבו 43
 סיימו את הקריאה, אף שהוא באמצע הספר, וְעוֹשֶׂה לוֹ עָמוּד אֵילֶךְ 44
 וְאֵילֶךְ – ולפיכך יש לו שני עמודים משני הצדדים. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר 45
 בְּרַבִּי צְדוֹק, כִּדִּי הָיוּ בּוֹתְבֵי סְפָרִים (–ספרי תורה) שְׁבִירֵי שְׁלֹם עוֹשִׂין 46
 לְסַפְרֵיהֶם, שהיו עושים עמודים משני הצדדים וגוללים לאמצע. 47
 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בהלכות ספר תורה: תַּנּוּ רַבְּנָן אֵין 48
 עוֹשִׂין סֶפֶר תוֹרָה לֹא בֶּאֱרוֹן שִׁיחָא אַרְבֹּ וְיֹתֵר עַל הָקִיפוֹ, וְלֹא בֶּאֱרוֹן 49
 שִׁיחָא הָקִיפוֹ וְיֹתֵר עַל אַרְבֹּ, אלא יש לצמצם את גודל הכתב כפי 50
 עובי הקלף, כדי שכאשר יושלם הספר יהא שיעור אורכו כשיעור 51
 חוט המקיף את עוביו. שְׁאֵלּוּ תַלְמִידֵייו אֵת רַבִּי, שִׁיעוֹר אורכו של 52
 סֶפֶר תוֹרָה כְּכָמָה, דהיינו, באיזה אורך יש לעשות את ספר התורה 53
 כדי שיתאים להיקפו, כשכותב בו בכתב בינוני. אָמַר לְהוּ רַבִּי, 54
 שיעור אורכו של ספר תורה הנכתב בְּגוֹיָל (–עור שלא נחלק 55
 לשנים ברוחבו, ועבה הוא) הוא שֵׁשֶׁה טפחים, מאחר שכן הוא 56
 שיעור היקפו בכתיבה בינונית, אף לגבי ספר תורה הנכתב בְּקִלְף 57
 דָּק, כְּכָמָה – באיזה אורך יש לעשותו שיהא מתאים עם היקפו, 58
 אֵינִי יוֹדֵעַ. 59

רב"ש
פרק ראשון דף יד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

ו**אם בא** להתוך חותך **מאי קאמר** – מאי למימרא? הכל מודים דאם כל אחד ואחד בפני עצמו שפי עדיף. **הכי קאמר** – ומתחיל לממעלה, ולא יניח חלק, שחורז אם בא לתוך – חותך, ונמצא זה ראש הברך, וגנאי הוא לו להיות דף זה משונה מחבירו על חנם. **כדי לגלו** – לא יטען דעתך חזק שיעורא ידויב ליה לתחילתו וסופו. **לפשיין** – על ספרי תורה. **לא אריכו** וסלק דעתך **הכי קאמר** – שחורז

לספרי תורה. לא ארכבו יותר על הקיפן – צרץ
 לצמצם הכתב לפי עיני הקלפים. לשיימור
 היה חוט המקף את עיבוי במרת ארכו. שיעור
ספר תורה בכמה – ארכו מביעני להו. בגייל
 ש הוא עז והקפיץ גדול – שתי ששש טפחים
 זו היא מדה להיות נגמר בששה טפחים והקף
 בכתב בינוני. ולא איתרמי ליה – ארכו כהקפי.
איתרמי ליה – ארכו כהקפי. דילמא תורה צוה
 לנו משה מורשה כתב – ארבע מאות פעמים.
 אבל ארבע מאה ספרים – אין פנאי לאדם אחס.
 לכתוב. שיתם כנגד יתרים – שתי נפשים כנגד
 שתיים ואותו יוצא זנב. בכך קרי ר' לבי
 לחזור עליו מעורכי המלחמה, במסכת סוטה
 (מנא), באמת כת ששה טפחים – רבי מאיר
 לטעמיה. דאמר (סוכה ה' ב') כל האמות היו
 בעניות. לארכו של ארון – זו אצל זו
אובולות – תפוסות. כך לשון המשנה (מדות
 פ'ק נ משנה א') אוכל בדרום אמה אחת, גבי
 יסוד המזבח. ואף בלשון מקרא "כי יוכלו
 אתיקים מנהג" בספר יחזקאל (מב), **צא מהם**
טפח – לעובי אכתו, שחרי מבחוץ נמוד
 משני חצי ארכו. **ספר תורה** – שכתב
 אמתו, כמו שצא אר"ם "כתוב משת א"ר (תהרד)
 והשירה" וגו' (דברים לא), **אין מיקום אחר**
מיקום – "אך" ור"ק שני מיעוטין דן. שבת
ספר תורה מונה – ארכו לרדובל של ארון.
פירשט ארון לארכו – כלומר, מלאת כל
 חללו לארכו, ופירשת צרבי מדתו. ששה
טפחים – במדת ארון, **כיו שלא יהא ספר**
תורה בו – כלומר לא היה צריך להיות רחבו
 כך כל אלא בשביל ספר תורה המונה אורכו
 לרדובל הארון, שלא יהא נכנס ויוצא בדוחק.
 רבי יהודה אומר – מדת הארון באמה של
 חצי אמה יותר. רבי יהודה שלמה
 דקאמר: אמת כלים באמה בת חשהה. מנחות
לארכו של ארון – ומטולת עז רוחבו, ולא
 על חודו. **אצבע לכותל זה** – שהטפח ארבע
 אצבעות. ולמנא גדיס אצבע ומחצה –
 באצבע קטנה קאמר, שהטפח ארבע בגודל,
 וחמש באצבע, ושש בקטנה. שם **עמודים**
עמודים – שני עמודי כסף, מבין עמודי שני
 תורה שוכבים לארכו, והלוחות ביניהן,
 שנאמר "עמודיו עשה כסף". מונה שם **בצדו**
 של ארון. ועליו **ספר תורה מונה** – ולקמה
 פריך: מעיקרא היכי הוה מונה?
 שרבי

וְאִם בָּא לְחַתּוּךְ - חוֹתֵךְ. מֵאִי קָאָמַר? הֲכִי קָאָמַר:
שָׂאֵם בָּא לְחַתּוּךְ - חוֹתֵךְ. וּרְמִינֵיהּ: תַּחֲלַת סֶפֶר
וּסּוּפוֹ - בְּדִי לְגוּל; בְּדִי לְגוּל מֵאִי? אִי בְּדִי לְגוּל
עֲמוּד - קִשְׁיָא הַקָּף, אִי בְּדִי לְגוּל הַקָּף - קִשְׁיָא
עֲמוּד אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק: לְצַדִּיין קִתְּנִי. רַב
אִשִּׁי אָמַר: כִּי תִנְיָא הָהִיא - בְּסֶפֶר תּוֹרָה; בְּדִתְּנִיא:
כָּל הַסְּפָרִים גְּזֻלִּים מִתַּחֲלָתָן לְסוּפָן, וּסֶפֶר תּוֹרָה
גְּזֻל לְאַמְצְעֵיתוֹ, וְעוֹשָׂה לוֹ עֲמוּד אֵילֶךְ וְאֵילֶךְ. אָמַר
רַבִּי אֲלֵעָזָר בְּרַבִּי צְדוֹק: כִּדּוּ הָיוּ בּוֹתְבֵי סְפָרִים
שְׂבוּרֵי שְׁלִים עוֹשִׂין סְפָרֵיהֶם. תְּנִי רַבִּנּוּ: אֵין עוֹשִׂין
סֶפֶר תּוֹרָה לֹא אַרְבּוֹ יוֹתֵר עַל הַקְּפִיפּוֹ וְלֹא הַקְּפִיפּוֹ
יוֹתֵר עַל אַרְבּוֹ. שְׂאֵלוֹ אֶת רַבִּי: שִׁיעוּר סֶפֶר
תּוֹרָה בְּכֻמָּה? אָמַר לָהּ: בְּגוּל - שִׁשָּׁה. בְּקֶלֶף
בְּכֻמָּה? אֵינִי יוֹדֵעַ. רַב הוּנָא פִּתְבַּ שְׁבַעִין סְפָרֵי
דְּאוֹרְיִיתָא, וְלֹא אִיתְרַמִּי לִיהּ אֶלָּא חֹד. רַב אַחָא
בַּר יַעֲקֹב פִּתְבַּ חֹד אַמְשֻׁכִּיהּ דְּעִינְגִילִי וְאִיתְרַמִּי
לִיהּ, יָהֳבוּ בֵּיהּ רַבִּנּוּ עֵינֵיהּ וְנָח נַפְשִׁיהּ. אָמְרוּ
לִיהּ רַבִּנּוּ לְרַב הַמְנוּנָא: פִּתְבַּ רַבִּי אֲמִי אַרְבַּע
מֵאָה סְפָרֵי תּוֹרָה. אָמַר לָהּ: דִּילְמָא "תּוֹרָה צִוָּה
לָנוּ מֹשֶׁה" פִּתְבַּ. אָמַר לִיהּ רַבָּא לְרַבִּי זִירָא: נָטַע
רַבִּי יִצְחָא אַרְבַּע מֵאָה פְּרָמִי. אָמַר לִיהּ: דִּילְמָא
שְׁתִּים כְּנַגְדִּי שְׁתִּים וְאַחַת יוֹצֵא זָנֹב. מִיתִיבִי:
אֲרוֹן שְׁעָשָׂה מֹשֶׁה, אֲמֹתִים וְחֲצִי אַרְבּוֹ וְאַמָּה
וְחֲצִי רַחְבּוֹ וְאַמָּה וְחֲצִי קוֹמָתוֹ, בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה
טַפְחִים. וְהַלּוּחוֹת, אַרְבֵּן שִׁשָּׁה וְרִחְבֵּן שִׁשָּׁה וְעֶבְרִין
שִׁלְשָׁה, מוֹנַחֲת כְּנַגְדִּי אַרְבּוֹ שֶׁל אֲרוֹן. כָּמָה לּוּחוֹת
אוֹכְלוֹת בְּאֲרוֹן? שְׁנַיִם עֶשֶׂר טַפְחִים, גִּשְׁתִּירֵי שֵׁם
שִׁלְשָׁה טַפְחִים: צֵא מִהֶן טַפַּח, חֲצִיו לְבוֹתֵל זֶה
וְחֲצִיו לְבוֹתֵל זֶה - גִּשְׁתִּירֵי שֵׁם שְׁנֵי טַפְחִים שֶׁבֶּהֱן
סֶפֶר תּוֹרָה מוֹנֵחַ, שְׁנַאֲמַר: "אֵין בְּאֲרוֹן רַק שְׁנֵי
לּוּחוֹת הָאֲבֹנִים אֲשֶׁר הִנֵּחַ שֵׁם מֹשֶׁה" [גו']; מֵאִי
"אֵין בְּאֲרוֹן רַק"? מֵיעוּט אַחֵר מֵיעוּט, וְאֵין מֵיעוּט
אַחֵר מֵיעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת סֶפֶר תּוֹרָה שְׁמוֹנָה בְּאֲרוֹן.
פְּרִינְסָתָא אֲרוֹן לְאַרְבּוֹ, צֵא וּפְרַנְסֵם אֲרוֹן לְרַחְבּוֹ: כָּמָה
לּוּחוֹת אוֹכְלוֹת בְּאֲרוֹן? שִׁשָּׁה טַפְחִים, גִּשְׁתִּירֵי שֵׁם
שִׁלְשָׁה טַפְחִים: צֵא מִהֶן טַפַּח, חֲצִיו לְבוֹתֵל זֶה

37 וַחֲצִי לְכוֹתֹל זֶה - נִשְׁתִּיר יָשָׁם שְׁנֵי מַפָּחִים, שֶׁלֹּא יִהְיֶה סֵפֶר תּוֹרָה נִכְנָם וְיוֹצֵא כְּפֹשֵׁא
38 דְּחֹק, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּאֵמָה בֵּת חֲמִשָּׁה מַפָּחִים. וְהַלּוּחוֹת, אֲרֹנָן
39 שִׁשָּׁה וְרַחֲבָן שִׁשָּׁה וְעֵבְרִין שִׁשָּׁה, מוֹנְחוֹת בְּאֲזָרְכּוֹ שֶׁל אֲרֹן. כְּמָה לּוּחוֹת אוֹכְלוֹת
40 שֵׁם חֲצִי מִפֶּתַח, אֲצַבֵּעַ לְכוֹתֹל זֶה וְאֲצַבֵּעַ לְכוֹתֹל זֶה. פִּירְסַת אֲרֹן לְאֲזָרְכּוֹ, צֵא וּפְרָגָם
41 בְּאֲרֹן? שִׁשָּׁה מַפָּחִים, נִשְׁתִּיר שֵׁם מִפֶּתַח וּמַחֲצֵה; צֵא מִהֵן חֲצִי מִפֶּתַח, אֲצַבֵּעַ וּמַחֲצֵה
42 זֶה - נִשְׁתִּיר שֵׁם מִפֶּתַח שְׁבוּ עֲמֻדִין עֲמֻדִין, שְׁנָאֵמָר: "אֲפֹרֶן עֲשֵׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
43 רִפְדָּתוֹ וְהֵב מִרְכָּבוֹ אֲרֹנָמוֹ" וְגו'; וְאֲרֹנָן שִׁשְׁיָרֵי בֹן פְּלִשְׁתִּים דִּרְוֹן לֹאֵלֶּהי יִשְׂרָאֵל מִנֵּי
44 אֲשֶׁר הִשְׁבִּיתָם לוֹ אֲשֶׁם תִּשְׁכּוּמוֹ בְּאֲרֹנָן מִצִּדּוֹ וְשִׁלַּחְתָּם אוֹתוֹ וְהִלֵּךְ"; וְעַלּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה
45 הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשִׁמְתָם אוֹתוֹ מִצִּד אֲרֹן בְּרִית ה'", מִצִּד הוּא מוֹנֵחַ וְלֹא כְּתוּב. וְכֵּהָ אֲ

שמשון בן אבדום: הא אמר לעיל: בשתי כריכות
 2 ידה בכרך אחד, ונביאים בכרך אחד. משמע: אבל
 3 עליו שנתן רצעים. ואם כן היכי אמר הכא וחתתו?
 4 **בגויל** ששה טפחים בקלף
 5 חתום – גויל אחד עור שלא ינתק כלל, ואם
 6 שהשיירו את השער וכו' וכו' בן יצחק שער.
 7 ולחכי קרי ליה גויל – שאינו מתוקן, כדאמר לעיל
 8 (א,ג), גויל – אבני ולא משפין. ופעמים חתוכין
 9 אותו לשנים דרך עובי, ואותו שלכף שער קרי
 10 קלקל, ואותו שלצד בשר קרי דובסטוטוס. ולשון
 11 דובסטוטוס הוי פירוש: מקום בשר, בדלשון מדי
 12 קורין לבשר "סוטוס" ו"דור" הינו מקום, כמו:
 13 דורן פלוג. ובתנאי על הקלף לצד שער, דאמר
 14 בפרק "צמצוי" (שבת עט,ב), ועל דובסטוטוס
 15 לצד שער. ובשניהם במקום חתך, דשם הוא טוב
 16 לכתוב. ושענו דין קלקל יש להם ולא דין
 17 דובסטוטוס, ולכן חתוכין עליהם תפילין, שאין
 18 בשרים על דובסטוטוס אלא על הקלף, כדאמר
 19 ב"צמצוי" דין (שם).

דילמא תורה צוה – ואומר רבינו חזק: דאדורו
פסוק קריי תורה, כדאמר בפרק
שלישי דסוכה (ב.מב.), קטן הידיע דרבר, אמי
מלמדו תורה. מאי תורה – 'תורה צוה לנו משה'.
שלא יתא ספר תורה יצא ונכנס בשדוא דחוק
– ואם תאמר דלא לאו הוי מוקדשא אורו
מן הארון, תהא דאסור ליכנס בבית קרש הקדש,
ובינים הכפורים לא אשכחן בסדר יומא שדיה
ומציאו ויש לומר: דלצורך, כדי לתקן – שרי
ליכנס בבית קרש הקדשים, כדאמינן בעירובין
(ק.קא), והכי נמי יבולץ ליכנס שם כדי לתקן ספר
תורה כדי שלא יתעפש ויתקלל, וגם משחרב
משכנן שילה עד ששנש שלמה בית המקדש ויהי
לכבדן להוציאו מן הארון ולעזב בו. **אצבע**
ומצחא לכותל זה – נראה לרבינו חזק דלא גרס
וימצחוד, אלא: אצבע לכותל זה. דאי גרס
וימצחוד – תיקש: שנים עשר היכי יתבי: בדפריך
למקנן, אלא אצבע גרס, וחסרת, רהיין ששה
כפתא. **שבחן** עמודים עומדין – נראה לרבינו
חזק דרסין להעמודים ששעל זה, ולא עשאון של
הוב שאל להוצירי משהו העגל, דאין קטיגור
נעשה סניגור. וכן אמרינן (בראש השנה) (ב.רא)
דמשחו חבי לא היה כחן משמש לפני ולפנים ביום
ההפירים בבגדי הוב, משום דאין קטיגור נעשה
סניגור. וחתם פריך: והא הוה ארין, שדיה של הוב,
הדיה לפנים ומשנ: מכפר קאמרינן. הני עמודים
שעל זה הוב מכפר, משום עשויים בבית להעמוד
ההוא. והוא שסיד הפייט: תבנית אות יוסף
עמודיו עשה כסף. בשביל תבנית אות יוסף – סימן
של יוסף, דהיינו עגל, דיוסף נקרא שור, שנאמר
(דברים ג'א) 'בשור הורו היה לך' – לכך עמודיו
עשה כסף ולא זהב, שלא להוצירי במעשה העגל.
חרי

וְשִׁמְרֵי עֵשֶׂר טַפְחִים; וְנִשְׁמָר יוֹן לְרִחְבּוֹ: כִּמְהָ לַחוֹת אוֹנֵיחוֹת בּוֹתֵל זֶה וְאֶצְעֵעַ וּמִחֲצָה לְבוֹתֵל עֵצִי הַכְנֹן. עֲמוּדָיו עֵשֶׂה כֶּסֶף מִצְדוֹ, שְׁנֵאמֵר: "וְאֵת כָּל הַהֵב מוֹנֵת, שְׁנֵאמֵר: "לֵקֵחַ אֶת סֵפֶר מִקְמִים "אֵין בָּאָרוֹן רֵק?" לְרִבּוֹת שְׁבִיר

תרי היכי יתיב – משמע שעם עמודין היה הקיפו ששה, שאם היה הקיפו בלא עמודין – אם כן נפיש ליה משני טפחים בהדי עמודים. ורבי מאיר עמודין היכא הוו קיימי – אף על פי שיש ריח הדבה לרבי מאיר בכל האורך, לבד מנגד ספר תורה – פשוט היו לו שהיו מונחים בצד ראש הארון שספר תורה מונח. ולמאן דאמר איוב בימי משה היה – ואם תאמר: מאי קאמר ולמאן דאמר? והאי תנא

גופיה סבר דבימי משה היה, דקתני סיפא: משה כתב ספר איוב ויש לומר: דאכתבי לא ידע סיפא דברייתא.

בפורענותא לא מתחילין – ואם תאמר: ותכתיבה מיד אחר רות ואומר רבינו יצחק: משום שאחרית של רות היה אחרית

שיצא ממנה דוד שרידו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות – לכך כתב אחר כך מיד אותן שירות, והוא אחרית שלה. ואם תאמר: ולמאן דאמר מעלי גולה היה – לכתביה לאיוב לבסוף ואומר רבינו יצחק: דמשום הכי כתבו בהדי

תהלים ומשלי – לפי שהוא מענין אחד: כתובין מעין שירה, ומקראות קצרים, וניגון אחד. דביניהם היה ניגון, כדאמרין (מגילה גא.) "ויקרא בספר תורה אלהים מפורש ושם שכל"

מאי "ושם שכל" – פסוקי טעמי. והא דלא כתבו אחד משלי – משום שלא להפסיק בדברי שלמה. ורבינו תם מפרש דלכן כתבו בהדי תהלים – משום דאמר לקמן: דוד כתב ספרו על ידי עשרה זקנים,

איוב נכתב על ידי ארבעה זקנים: צופר ובלדד ואליפז ואליהוא, והשטא אתי שפיר שלא כתבו אחד משלי.

פורענות דאית ביה אחרית – ואם תאמר: איוב נמי אית ביה אחרית ויש לומר: דהאי אחרית דרות אחרית דכל ישראל. ועוד: דאיכא למאן דאמר דלא כפל הקדוש ברוך

הוא שכרו אלא לטורדו מן העולם. ועל מביעי ליה לכדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: "אשר שפרת" – אמר לו הקדוש ברוך הוא

למשה: וישר כחך ששפרת. תנו רבנן, סדרן של נביאים: יהושע ושופטים, שמואל ומלכים, ירמיה ויהונקאל, ישעיה ושנים עשר. מכדי הושע קדים, דכתיב: ותחלת דבר ה' בהושע, וכי עם הושע דבר תחלה? והלא מופשע ועד הושע כמה נביאים היו ואמר רבי יוחנן: שמה

תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק, ואלו הן: הושע וישעיה, עמוס וימיה. וליקדמיה להושע ברישא – כיון דכתיב בנבואתיה נבי חגי זכריה ומלאכי, וחגי זכריה ומלאכי סוף נביאים הוון, חשיב ליה בהדיהו. – וליכתביה לחודיה וליקדמיה – אידי דזוטר מירפס.

מכדי ישעיה קדים מירמיה ויהונקאל, ליקדמיה לישעיה ברישא – כיון דמלכים סופיה חורבנא, וירמיה פוליה חורבנא, ויהונקאל רישיה חורבנא וסיפיה נחמתא, וישעיה פוליה נחמתא, סמיכין חורבנא לחורבנא ונחמתא לנחמתא. סידרן של כתובים: רות וספר תהלים, ואיוב ומשלי,

קהלת, שיר השירים וקנינות, דניאל ומגילת אסתר, עזרא ודברי הימים. ולמאן דאמר: איוב בימי משה היה, ליקדמיה לאיוב ברישא – אתחילי בפורענותא לא מתחילין. – רות נמי פורענות היא – פורענות דאית ליה אחרית; דאמר רבי יוחנן: למה נקרא שמה רות? שציצ

ממנה דוד שרידו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות. ומי כתבן? משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב; יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה; שמואל כתב ספרו ושופטים ורות; דוד כתב ספר תהלים על ידי עשרה זקנים: על ידי אדם הראשון, על ידי מלכי צדק, ועל ידי אברהם, ועל ידי משה, ועל ידי הימן, ועל ידי ידותון, ועל ידי אסף,

ועל ידי משה – "תפלה למשה" (שם צ) וכל אחד עשר מומרים כסדרן. ועל ידי הימן – "משכיל להימן". ועל ידי ידותון – "למנצח לידותון".

חזקיה

שברי לוחות שמונחין – תחת הלוחות. יש בו רוחב טפח – וזה שהקיפו ששה – נמצא עובי רוחבו שני טפחים. ורואה דכתיב וביני – אור שבין עמוד לעמוד. ובתרי פושבי היכי יתיב – דקתני נשתירו שם שני טפחים ששם ספר תורה מונח. ספר עזרה – ספר שכתב משה ובו קורין בעזרה פירשת המלך ב"הקהל", ובהן גדול ביום

הכפורים. לתחלתו הוא נגלל – אין לו אלא עמוד אחד, ונגלל מתחלתו לסופו. דבריר ביה פורתא – שאינו גלול כלול, ומניח בו מקצת וכורכו לעצמו, ומניח אותו הכרך על הספר

מלמעלה. וברביה לעיל – וכורכו למעלה על ההיקף. דנחנח ליה מצד – אצל הכותל, ולא בין שני הלוחות. היכא הוי קיימי – כיון

דמצריך טפח מכאן וטפח מכאן ברוחב הארון, שלא יתא ספר תורה יצא וגבסו בדוחק העמודים היכא מנח? הלא ימעטו את החלל שם שם – תרי זימני כתיבי, ללוחות ולשברי

לוחות. אשר שברת – קרא יתירה הוא, למסמכיה ל"ושמחתם" לדרשה. וישר בוחך – ללמוד שהוא מן הדברים שעשה משה רבינו

עלי השלום מדעתו, והסכימה דעתו לכתת המקום. שנתנבאו באותו הפרק – בימי אותם המלכים: עזיהו, יותם, אחז, יחזקיה. בארבעה

נביאים הללו כתיב כן, חוץ ממכיה, שלא היה בימי עזיהו אבל היה בימי יותם אחז יחזקיה. חגי זכריה ומלאכי סופן של נביאים – שכן היו בבית שני, בשנת שתים לדרוש האחרון.

קדים לירמיה ויהונקאל – שדרי שיעיה בימי עזיהו, וירמיה בימי יאשיה ובניו נתנבא בירושלים, ויהונקאל בגולה בימי צדקיה. רות תהלים איוב כ' – רות קדמה. "בימי שפט השופטים". תהלים – דוד אמרו, והוא קדם

לאיוב. כמאן דאמר בימי מלכת שבא היה. ואחר כך שלשה ספרי שלמה. משלי קהלת – שניהם ספרי חכמה. שיר השירים – נראה בעיני שאמרו לעת זקנתו. קנינות – ירמיה

אמרו, שהיה אחר שלמה. דניאל – אחר ירמיה. בימי נבוכד נצר בגולה. אסתר – אחריו. בימי אחשורוש. עזרא – אחריו. בימי

דרוש השני שעמד אחר אחשורוש. למאן דאמר איוב בימי משה היה – לקמן. רות נמי פורענותא היא – רעב וגלות ומיתת אלימלך

ובניו. דאית ליה אחרית – סוף הפורענות נהפך לאחרית ותקוה, שיצא דוד משם. ופרשת בלעם – בנאותו ומשלו, אף על פי

שאינן צורכי משה ותורתו וסדר מעשיו. וישמונה פסוקים – מן "וימת משה" עד סוף הספר. שמואל כתב ספרו וספר שופטים – שכולם קדמו לו, ועמד וכתב ספרן, ומה

שעלתה לישראל בימיהם, וכן רות שהיתה בימי השופטים. על ידי עשרה זקנים – כתב בו דברים שאמרו זקנים הללו שהיו לפניו, ויש

שהיו בימיו, כגון: אסף ודימן וידותון מן הלויים המשתוררים. על ידי אדם הראשון – כגון "גלמי ראו עיניך", "ולי מה ראשון רעיק" (תהלים קלט) – אדם הראשון אמרו. על ידי מלכי צדק – "נאם ה' לאדוניו ושב לימיניו" וכל המזמור (שם קי). ועל ידי אברהם – כדאמרין לקמן: "איתן האורח" זה אברהם.

חזקיה

בהנוגע למסחרו הנה ידוע מה שכתוב וברכך ה' אלוךך בכל אשר תעשה, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו, לעשות כלים טבעיים.

ממכתב כ"ה טבת, תשט"ו

בבא בתרא דף יד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) רלה

שבה הגמרא ושואלת: ואיך נמי מיכני ליה להכי – הרי גם לדברי
רבי מאיר הוצרכו תיבות אלו לדרשה זו, ואם כן עדיין יש
להקשות מנין לו ששברי הלוחות היו מונחים בארון. מיישבת
הגמרא: אין הכי נמי – אכן כך הדבר, שאף הוא דורש מן המקרא
לרבות את השם וכל כינויו שהיו מונחים בארון, אלא ששברי הלוחות
דמונחין בארון מנא ליה – מנין לו ששברי הלוחות היו מונחים
בארון, נפקא ליה מדתני – מן הברייתא ששנה רב יוסף, דתני רב
יוסף ברייתא הדורשת את מתיבות התיבות 'הלחת הראשנים אשר
שפרת' לתיבות 'ושמתם בארון', שענן זה מלמד על כך שהלוחות
ואף ששברי הלוחות מונחין היו בארון.
שבה הגמרא ושואלת: ואיך – רבי יהודה, מה דורש הוא מתיבות
אלו, הרי לשיטתו יש ללמוד ששברי הלוחות מונחים בארון מן
התיבות 'אין בארון רק'. מיישבת הגמרא: הווא מיכני ליה לברכיש
לקיש – תיבות אלו הוצרכו לשיטתו כדי לדרוש כדברי ריש לקיש,
דאמר ריש לקיש, שמתיבות 'אשר שפרת' יש לדרוש, שאמר לו
הקדוש ברוך הוא למשה, וישר כבוד על ששפרת את הלוחות.
הגמרא מביאה ברייתא המפרשת את סדרם של ספרי הנביאים:
תנו רבנן, סדרן של שמות ספרי הנביאים כך הוא, יהושע וישעיה,
שמאל ומלכים, ירמיה ויחזקאל, ישעיה ושנים עשר – תרי עשר.
שואלת הגמרא: מכאן הוושע קדים – הרי הוושע קדם לישעיה, ומנן
יש ללמוד זאת, דכתיב (דושה א) 'תחלת דבר ה' יהושע', ומשמע
מדברי הכתוב שהוושע היה ראשון הנביאים שעמו דבר הקב"ה
תחילה, ויש להקשות על כך, וכי עס הוושע דבר הקב"ה תחלה לכל
הנביאים, והלא ממשע רבינו ועד הוושע כמה נביאים היו.
ואמר רבי יוחנן בביאור הענין, שכונת הכתוב שהוושע היה תחלה
– ראשון לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק – באותו הזמן,
ואלו הן ארבעת הנביאים שנתנבאו באותו הזמן, הוושע וישעיה,
עזרא ומיכה. ומבואר אם כן שהוושע קדם לישעיה, וליקדמיה
להוושע ברישא – ואם כן היה מן הראוי להקדים את ספרו של
הוושע לספרו של ישעיה.
מיישבת הגמרא: כיון דכתיב נבואתיה נבי חגי וזכריה ומלאכי –
מאחר שנבואתו של הוושע נכתבה בספר תרי עשר יחד עם
נבואותיהם של חגי וזכריה ומלאכי, וחגי וזכריה ומלאכי בסוף ימי
הנביאים היו, חשיב ליה כהדיהו – לפיכך נתאחר ספרו ונכתב עם
ספריהם. שבה הגמרא ושואלת: אם כן מדוע צורף ספרו
לספריהם, וליקדמיה לחזקיה וליקדמיה – היה צריך לכותבו כספר
בפני עצמו ואז אפשר היה להקדימו לישעיה. משיבה הגמרא:
אידי דוושע מירבם – מאחר שספר קטן הוא, אם היה נכתב בפני
עצמו היה נאבד, ועל כן הוצרכו לצרף את ספרו יחד עם ספריהם
של שאר הנביאים שבספר תרי עשר.
עוד שואלת הגמרא: מכאן ישעיה קדים מירמיה ויחזקאל – הרי
ישעיה קדם לירמיה ויחזקאל, ואם כן ליקדמיה לישעיה ברישא –
היה צריך להקדים את ספרו לספריהם. משיבה הגמרא: כיון
דמלכים סופיה חורבנא – מאחר שבסוף ספר מלכים מתואר חורבן
בית המקדש, וירמיה בוליה חורבנא – וספר ירמיה עוסק כולו
בעניני החורבן, ויחזקאל רישיה חורבנא וסיפיה נחמתא – וספר
יחזקאל תחילתו עוסק בעניני החורבן וסופו בעניני נחמה, וישעיה
בוליה נחמתא – וספר ישעיה עוסק כולו בעניני נחמה, לפיכך
סבבין חורבנא לחורבנא ונחמתא ונחמתא – סומכים אנו חורבן
לחורבן ונחמה לנחמה, ועל כן כך הוא הסדר, מלכים, ירמיה,
יחזקאל, ישעיה.
עתה מפרשת הברייתא את סדרם של ספרי הכתובים: סידרן של
כתובים כך הוא, וית וספר תהלים, ואיוב ומשלי, קהלת שיר
השירים וקנינות, דניאל ומגילת אסתר, עזרא ודברי הימים.
שואלת הגמרא: ולמאן דאמר (לחל טו) שאיוב בימי משה היה,
ליקדמיה לאיוב ברישא – היה מן הדין להקדים את ספרו לכל ספרי
הכתובים. מיישבת הגמרא: אתחיל בפירענותא לא מתחילין – אין
אנו חפצים לפתוח את ספרי הכתובים בספר שיש בו פורענות.
ובספרו של איוב מתוארת כל הפורענות שבאה עליו. שבה

את שברי הלוחות הראשונות שהיו מונחים אף הם בארון, מתחת
ללוחות השניות. זו היא שיטת רבי יהודה.
ועתה שבה הגמרא לבאר כיצד יש להקשות מן הברייתא על דברי
רבי: ואי סלקא דעתך – ואם תעלה על דעתך לומר שספר תורה
הקדוש ששה ספחים, מכאן – הרי כלל הוא בידניו, שכל דבר עגול
שיש ספחים שלושה ספחים, יש בו רוחב טפה, ונמצא, שספר תורה
שהקיפו ששה ספחים רוחבו שני טפחים, ושיעור זה הוא כאשר
הספר נגלל לתחילתו או לסופו ואין בו אלא עמוד אחד, וכיון
דספר תורה לאמצעיתו הוא נגלל ונעשה שני עמודים, אם כן נפיש
ליה מתרי טפחא – נעשה רוחבו יותר משני טפחים, שהרי יש ויוחא
דיכני ביני – קצת ריוח בין שני העמודים, ואם כן בתרי פושכי היכי
יתבי – כיצד ניתן היה להניח את ספר התורה במקום שרוחבו שני
טפחים בלבד.
מתרצת הגמרא: אמר רב אחא בר יעקב, ספר התורה שבו היו
קוראים בעזרה, לא היה כשאר ספרי תורה שיש להם שני עמודים,
אלא לתחלתו הוא נגלל – היה לו עמוד אחד בלבד בתחילתו,
ועליו נגלל מתחילתו לסופו, ולפיכך אין רוחבו אלא שני טפחים
וניתן להושיבו בארון.
שבה הגמרא ומקשה: ואכתי – ועדיין יש להקשות, תרי בתרי היכי
יתבי – כיצד ניתן להושיב ספר תורה שרוחבו שני טפחים במקום
שיש בו שני טפחים בלבד, הרי מאחר והמקום דחוק לא ניתן
להכניס ולרוצאו. מתרצת הגמרא: אמר רב אשי, דכריך ביה
פוקתא – לא היו גוללים את הספר כולו כאחד, אלא היו מניחים
מקצת גוללים אותו לכרך קטן בפני עצמו, וכרכיה לעיל – ואותו
כרך היו מניחים מעל ספר התורה, ועל ידי כך היה רוחבו של
הספר פחות משני טפחים, ואפשר היה להושיבו בריוח בתוך
הארון.
עתה מבררת הגמרא כמה עניינים לשיטת רבי מאיר ורבי יהודה:
ולרבי יהודה, מקמי דליתי ארנו – קודם שהביאו הפלשתים את
הארון, ספר תורה היכי הוה יתיב – היכן היה מונח ספר התורה.
ומבאר: דא הוה נפיק מיניה – קרש היה יוצא מן הארון, ויתבי
עילתא ספר תורה – והיה ספר התורה מונח עליו.
עוד מבררת הגמרא: ולרבי מאיר, מא מצד ארון מא עכיד ליה –
כיצד יפרש את דברי הכתוב (דברים לא ב) 'לקח את ספר התורה
הזה ושמתם אתו מצד ארון וגו', הרי לשיטתו היה ספר התורה
מונח בתוך הארון ולא מצידו. מבאר הגמרא: הווא מיכני ליה –
תיבת 'מצד' הוצרכה לפי שיטתו, כדי ללמד דמתנתא ליה מצד –
שיש להניח את ספר התורה בצד סמוך לכותלי הארון, ולא מתנתא
ביני לוחי – ואין להניחו בין שני הלוחות באמצע הארון, אך אין
הכוונה בזה שיניחו בצד הארון מבחוץ, אלא ולעולם בגויה מן הצד
– מניחו בידי הארון מבפנים.
עוד מבררת הגמרא: ולרבי מאיר, עמודים היכא הוו קיימי – היכן
היו מונחים עמודי הכסף, שהרי לא נותר להם מקום בתוך הארון.
מבאר הגמרא: מכאן – מחוץ לארון היו מונחים.
עוד מבררת הגמרא: ולרבי מאיר, ששברי הלוחות דמונחין בארון מנא
ליה – מנין לו לרבי מאיר שאף ששברי הלוחות היו מונחים בתוך
הארון, הרי לשיטתו למדים אנו מן התיבות 'אין בארון רק' לרבות
את ספר התורה שהיה מונח בארון. מבאר הגמרא: נפקא ליה
מירב הווא – לומד הוא זאת מן הדרשה שאמר רב הונא, דאמר
רב הונא, מא דכתיב – מה היא כונת הכתוב העוסק בארון (שמואל
ב יב) 'אשר נקרא שם שם ה' צבאות ישב הכרבים עליו', כלומר,
מדוע נכפלה תיבת 'שם' בדברי הכתוב, מלמד שלוחות השניות
וששברי הלוחות הראשונות מונחים שניהם בארון.
שואלת הגמרא: ואיך – רבי יהודה שנחלק על רבי מאיר, וסובר
שיש לרבות את שברי הלוחות מן התיבות 'אין בארון רק', כיצד
יפרש את כפל התיבות 'שם שם'. ומיישבת: הווא מיכני ליה לברכיש
יוחנן – תיבות אלו הוצרכו לדרשתו של רבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן
אמר רבי שמעון בן יוחאי, מלמד שהשם המפורש, וכל כינויו היו
כתובים ומונחין בארון.

הַאֲזַחְתִּי, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר (תהלים פט א) 'מִשְׁכִּיל לְאִיתָן הַאֲזַחְתִּי'. מְשִׁיבָה
הַגְּמָרָא: אֲמַר רַב, אִיתָן הַאֲזַחְתִּי זֶה הוּא אֲבִירָהּ אֲבִינוּ, שְׁנַכְלָל כְּבֵר
בֵּין עֶשְׂרֵת הַזִּקְנִים. וְלֹמְדִים זֹאת מִמָּה שְׁמַצִּינוּ אֲצֵל שְׁנֵיהֶם
לְשׁוֹנוֹת דּוֹמִים. כְּתִיב הָכָא בְּסֵפֶר תְּהִלִּים 'אִיתָן הַאֲזַחְתִּי, וְכְּתִיב
הָתָם (ישעיה מא ב) בְּפִסְקוֹ הַעֲוֹסֵק בִּבְרַחֲמֵהּ אֲבִינוּ, 'מִי הָעִיד מְמוֹרָה
צִדְקָה' [וגו'].

שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: קָא חֲשִׁיב – הַבְּרִייתָא מוֹנֵה בֵּין עֶשְׂרֵת הַזִּקְנִים אֵת
מִשָּׁה רַבִּינוּ, וְקָא חֲשִׁיב – וְכֹמוֹ כֵּן הִיא מוֹנֵה בְּהֵם אֵת הֵימֵן, וְיֵשׁ
לְהַקְשׁוֹת עַל כֵּךְ, וְהָאֲמַר רַב שְׁהֵימֵן זֶה מִשָּׁה, וְלֹמְדִים זֹאת מִמָּה
שְׁמַצִּינוּ בְּשֵׁנִיהֶם לְשׁוֹנוֹת דּוֹמִים. כְּתִיב הָכָא בְּסֵפֶר מַלְכִּים (א' ה יא)
לְגַבִּי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וְיִחְזַקֵּם מִכָּל הָאֲדָם, מֵאִיתָן הַאֲזַחְתִּי וְהֵימֵן
וְכִלְכַּל וְדָרְדַּע בְּנֵי מַחֲלוּ, וְכְּתִיב הָתָם (במדבר יב י) עַל מִשָּׁה רַבִּינוּ,
'כָּכָל בִּיתִי נֶאֱמָן הוּא', וְסִבְרָה הַגְּמָרָא שְׁמֵאֲחֵר וְלִדְבָרֵי רַב 'הֵימֵן'
הַנוֹכַח בְּסֵפֶר מַלְכִּים הוּא מִשָּׁה, אֵף 'הֵימֵן' הַנוֹכַח בְּסֵפֶר תְּהִלִּים הוּא
מִשָּׁה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: תִּרִּי הֵימֵן הוּוּ – הִיוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים שְׁנִקְרָאוּ
בְּשֵׁם 'הֵימֵן'. הָאֵחָד, שְׁנוֹכֵר בְּסֵפֶר מַלְכִּים, זֶה מִשָּׁה רַבִּינוּ וְכִדְבָרֵי
רַב, וְהַשֵּׁנִי, שְׁנוֹכֵר בְּתְהִלִּים, אֲדָם אַחֵר הוּא, שְׁהִיה מִן הַלּוּיִים
הַמְּשׁוֹרְרִים בִּימֵי דָוִד.

שְׁנִינוּ בְּבִרְיֵיתָא: מִשָּׁה כְּתִיב אֵת סְפָרוֹ, וּפְרָשְׁתָּ בְּלֵעָם, וְאֵת סְפָר אִיּוֹב.
מְסִיבָה לִּיה – בְּרִייתָא זֹאת מְסִיבָה לְרַבִּי לִי בִּרְ לְחֵמָא, דְּאֲמַר רַבִּי לִי
בִּרְ לְחֵמָא, אִיּוֹב בִּימֵי מִשָּׁה הָיָה, וְהִרְאִיה לִכְךָ הִיא מִמָּה שְׁמַצִּינוּ
לְשׁוֹנוֹת שׁוּיִם אֲצֵל שְׁנֵיהֶם. כְּתִיב הָכָא בְּסֵפֶר אִיּוֹב (יב כט) 'מִי יִתֵּן
אֲפֹא וְיִתְבָּחוּן מִלִּי', וְכְּתִיב הָתָם (שמות לו טז) אֲצֵל מִשָּׁה רַבִּינוּ, 'וְכִתְבִּי
יִדְעֵה אֲפֹא'.

שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְאִימָא – שְׁמָא נִאֲמַר שְׁאִיּוֹב בִּימֵי יִצְחָק הִיה, שְׁאֵף
אֲצֵלוּ מְצִינוּ לְשׁוֹן כּוֹז, דְּכְתִיב (בראשית כו לא) 'מִי אֲפֹא הוּא הָעֵד צִיד'.
וְאִימָא – אוּ שְׁמָא נִאֲמַר שְׁאִיּוֹב בִּימֵי יַעֲקֹב הִיה, שְׁאֵף אֲצֵלוּ מְצִינוּ
לְשׁוֹן כּוֹז, דְּכְתִיב (בראשית מג יא) 'אִם בֵּן אֲפֹא זֹאת עֲשֹׂה, וְאִימָא – אוּ
שְׁמָא נִאֲמַר שְׁאִיּוֹב בִּימֵי יוֹסֵף הִיה, דְּכְתִיב בּו 'אִיפֹה הֵם רֹעִים'.
מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: לֹא סִלְקָא דְּעֵתָא – אֵינִי יֹכֵל לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתָּךְ
לֹמַר כֵּן, אֲלֵא בְּהִכְרַח אִיּוֹב בִּימֵי מִשָּׁה הִיה, דְּכְתִיב לְגַבִּי אִיּוֹב 'מִי
יִתֵּן בְּסֵפֶר יִתְקַן', דְּהֵינֵנו שְׁנֵקֵט בְּלִשׁוֹן 'חֻקִּיקָה', וּמִשָּׁה הוּא דְּאִיִּקְרִי
מִחוּקֵק – וְאֲצֵל מִשָּׁה מְצִינוּ שְׁנִקְרָא בְּשֵׁם 'מַחוּקֵק', דְּכְתִיב (דברים לג
כא) עַל מִשָּׁה 'וְיָרָא רֵאשִׁית לִי כִּי שֵׁם חֻקֵּת מְחַקֵּק סִפּוֹן'.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְּעוֹת נֹסְפוֹת בְּעֵינֵן תְּהִקּוּפָה שְׁבָה חֵי אִיּוֹב: רַבָּא
אֲמַר, אִיּוֹב בִּימֵי הַמֶּלְכִּים שְׁנִשְׁלַחוּ עַל יְדֵי מִשָּׁה לְרֹאוֹת אֵת אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל הָיָה, שְׁהִי מְצִינוּ בְּהֵם לְשׁוֹנוֹת דּוֹמִים, כְּתִיב הָכָא לְגַבִּי
אִיּוֹב (א' א) 'אִישׁ הָיָה כְּאֶרֶץ עֵינֵן אִיּוֹב שְׁמוֹ', וְכְּתִיב הָתָם (במדבר יב כ)
לְגַבִּי הַמְּרַגְלִים 'חֲשִׁיבָה עֵינִי', שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מִי דָמִי – כִּיצַד נִיתַן
לְדַמּוֹת הַלְּשׁוֹנוֹת זֶל לִזוֹ, הִרִי הָכָא בְּסֵפֶר אִיּוֹב כְּתוּב עֵינִי, וְאִילוּ הָתָם
לְגַבִּי הַמְּרַגְלִים כְּתוּב עֵינִי. מֵיִישֵׁבֵת הַגְּמָרָא: הִכִּי קָאֲמַר לִיה מִשָּׁה
לִישְׂרָאֵל – כֵּךְ אֲמַר לֵהֶם מִשָּׁה לְמַרְגְּלִים כְּשֶׁשְׁלַחֲתָם לְרֹאוֹת אֵת
הָאֶרֶץ, לִכּוּ וְרֹאוּ הָאֵם עֵדִיין וְשֵׁנוּ לְאוֹתוֹ אֲדָם שְׁשִׁנְתּוּ אֲרֻבוֹת
בְּעֵינֵי, דְּהֵינֵנו, הָאֵם עֵדִיין חֵי אִיּוֹב שְׁהִאֲרִיךְ יָמִים, כְּמוֹ עַץ הַמִּתְקַיֵּם
לִזְמַן אֶרֶץ, וְהִיה מִנֵּין בְּכוֹיּוּתוֹ עַל בְּנֵי דְּזוּר, בְּעֵינֵן הַמִּיצֵל עַל מִזָּה
שְׁתַּחֲתִּיו.

יִתֵּב תְּהוּא מְרַבֵּן – יֵשֵׁב אֶחָד הַחֲכָמִים קָמִיה [ל–פִּנֵּן דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל
בִּרְ נַחֲמָנִי, וְיִתֵּב וְקָאֲמַר, וְכֵךְ אֲמַר, אִיּוֹב לֹא הָיָה וְלֹא נִבְרָא, אֲלֵא
מִשָּׁל הָיָה, כְּלוֹמַר, נִכְתָּב בְּתוֹרַת מִשְׁל, כְּדִי לְלַמֵּד תְּשׁוּבוֹת לֵאלֹהִי
הַמְּקַטְרִגִּים עַל מִידַת הַדִּין שְׁבַעֲלוֹם [וּכְמִבּוּאֵר לְהֵלֶן (טו)], וְכֵן לְלַמֵּד
שְׁאִין אֲדָם נִתְפַּס עַל צַעְרוֹ [וּכְמִבּוּאֵר לְהֵלֶן (טו)], אֲמַר לִיה רַבִּי
שְׁמוּאֵל בִּרְ נַחֲמָנִי, עֲלִיד אֲמַר קָרָא – כִּנְגַד דְּבִרִּיךְ אֲמַר הַכְּתוּב (שם)
'אִישׁ הָיָה כְּאֶרֶץ עֵינֵן אִיּוֹב שְׁמוֹ', וּמֵאֲחֵר שְׁנֵקֵט הַפְּסוֹק בְּלִשׁוֹן 'אִישׁ
הִיה' בְּהִכְרַח שֶׁכֵּךְ הִיה הַמַּעֲשֶׂה, וְלֹא מִשְׁל הוּא. שְׁאֵלוּ אוֹתוֹ חֲכָם,
אֲלֵא מַעֲתָה לְפִי דְּבִרִּיךְ שְׁבַכְל מְקוֹם שְׁבוּ כְּתוּב 'הִיה' בְּהִכְרַח שֶׁכֵּךְ
הִיה הַמַּעֲשֶׂה, אִם כֵּן כִּיצַד תְּבֹאֵר אֵת דְּבִרִּיךְ הַפְּסוֹק (שְׁמוּאֵל ב' י א)
הַעֲוֹסֵק מִשְׁל שְׁאֲמַר נָתַן הַנְּבִיא לְדוֹד הַמֶּלֶךְ, 'וְיָרֵשׁ אֵין כֵּל, כִּי אִם
בְּכִשָּׁה אֲמַת כְּסִנָּה אֲשֶׁר קָנָה וְיִתֵּב וְגו' וְתִתֵּי לוֹ כְּבֵת, מִי הָיָה – וְכִי
הִיתָה לוֹ כְּבֵת, הִרִי לֹא אֲמַר אֲדָם נָתַן הַנְּבִיא לְדוֹד אֲלֵא בְּתוֹרַת
הַמֶּשֶׁךְ עֲמוּד רַכָּה

וְעַל יְדֵי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי קָרָה. וְיִמְנָה כְּתִיב אֵת סְפָרוֹ וְאֵת סְפָר מַלְכִּים,
וְקִינוֹת – מְגִילַת אִיכָה. חֻקִּיקָה וְסִינְתָה [ו–בְּנֵי דוֹרוֹ] כְּתִיבוּ (יִמְש"ק
סִימָן) אֵת סְפָר יִשְׁעִיָה, מִשָּׁל, שִׁיר הַשִּׁירִים וְקִלְתָּ. אֲנִשִּׁי בְּנִסְתָּ
הַנְּדוּלָה כְּתִיבוּ (קנר"ג סִימָן) אֵת סְפָר יִחְזָקְיָא, וְשְׁנִים עֲשָׂר [ו–תִּרִי
עֶשְׂרִי] דְּנִינָל, וּמְגִילַת אֲסֶתֶר. עֲזָרָא כְּתִיב אֵת סְפָרוֹ, וְכֵן כְּתִיב אֵת
הַתָּם [ו–סֵדֶר הַיּוֹחֲסִין] שֶׁל סְפָר דְּבָרֵי הַיָּמִים, עַד לֹא – עַד שִׁיחֵס בּו
אֵת עֲצֵמוֹ.

מְסִיבָה לִיה לְרַב – בְּרִייתָא זֹאת מְסִיבָה לְדְבָרֵי רַב, דְּאֲמַר רַב יְהוֹדָה
אֲמַר רַב, לֹא עָלָה עֲזָרָא מִכָּבֶל עַד שִׁיחֵס אֵת עֲצֵמוֹ בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים
וְעָלָה לְאֶרֶץ. וּמֵאֵן אֲסִיקָה – וּמִי הַשְׁלִים אֵת כְּתִיבַת סְפָר דְּבָרֵי
הַיָּמִים, נִחְמָה בֵּן חֲכָלָה.

אֲמַר מִר, יְהוֹשֻׁעַ כְּתִיב אֵת סְפָרוֹ וְאֵת שְׁמוֹנֶה הַפְּסוּקִים הָאֲחֵרִים
שְׁבִתּוֹרָה הַמְּדַבְּרִים מְעַנֵּין פְּטִירַת מִשָּׁה רַבִּינוּ. וְנִמְצָא, שְׁבִתּוֹרָה זֹאת
נִתְּנָא כְּמֵאֵן דְּאֲמַר – שְׁנִינוּ כְּדַעַת הַסּוֹבֵר שְׁאֵת שְׁמוֹנֶה הַפְּסוּקִים
שְׁבִתּוֹרָה יְהוֹשֻׁעַ כְּתִיבוּ, שְׁהִי מְצִינוּ מַחְלֻקַת תְּנָאִים בְּעֵינֵין זֶה.
דְּתִנְיָא – שְׁנִינוּ בְּבִרְיֵיתָא הַדְּנָה בְּדְבָרֵי הַכְּתוּב (דברים לד ה) וְיָמַת שֵׁם
מִשָּׁה עֶבֶד ה', וְתַמְהָה הַבְּרִייתָא, הָאֵם אֲפִשֵׁר הַדְּבָר שְׁמִשָּׁה מֵת
וְכְּתִיב עַל עֲצֵמוֹ וְיָמַת שֵׁם מִשָּׁה. אֲלֵא בְּהִכְרַח צִרִיךְ לֹמַר, שְׁאֵת
כֵּל פְּסוּקֵי הַתּוֹרָה עַד כְּמֵאֵן כְּתִיב מִשָּׁה רַבִּינוּ, וּמִכְּמֵאֵן וְאֲלֵךְ – אֵת
שְׁמוֹנֶה הַפְּסוּקִים הָאֲחֵרִים שְׁבִתּוֹרָה, כְּתִיב יְהוֹשֻׁעַ בֵּן נוֹן תְּלַמִּידוֹ.

אֵלוּ דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה, וְאֲמַרִי לֵה – וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׁאֵלוּ דְּבָרֵי רַבִּי
נִחְמָה. אֲמַר לֹא רַבִּי שְׁמַעוֹן, לְשִׁיטְתְּךָ, לְשִׁיטְתְּךָ הוּא זֶה שְׁכַבְתָּ אֵת
שְׁמוֹנֶה הַפְּסוּקִים, הָאֵם אֲפִשֵׁר הַדְּבָר שְׁהִיה סְפָר הַתּוֹרָה חֶסֶר אֲפִילוּ
אוֹת אֶחָד בְּלִבְדּוֹ, וְנִמְשָׁה קוֹרָא לוֹ בְּשֵׁם 'סְפָר תּוֹרָה', כְּדְכְתִיב (שם לא
כו) 'לִקַּח אֵת סְפָר הַתּוֹרָה הַזֶּה'. וְבְהִכְרַח צִרִיךְ לֹמַר, שְׁמִשָּׁה רַבִּינוּ
הַשְׁלִים בְּעֲצֵמוֹ אֵת כְּתִיבַת סְפָר הַתּוֹרָה כּוּלוֹ. אֲלֵא כֵךְ הִיה סֵדֶר
הַדְּבָרִים, עַד כְּמֵאֵן – עַד שְׁמוֹנֶה הַפְּסוּקִים הָאֲחֵרִים, הִיה הַקְּדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמִשָּׁה אֵת הַתּוֹרָה, וּמִשָּׁה הִיה חוֹזֵר וְאוֹמֵר אוֹתוֹ
כְּדִי שְׁלֹא יִטְעֶה, וְלֵאחֲרֵי מִכֵּן כּוֹתֵב, וּמִכְּמֵאֵן וְאֲלֵךְ – בְּשְׁמוֹנֶה
הַפְּסוּקִים הָאֲחֵרִים, הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמִשָּׁה, וּמִשָּׁה מַחֲמַת
צַעְרוֹ לֵא חוֹר בְּפֹה עַל הַדְּבָרִים, אֲלֵא הִיה כּוֹתֵב בְּרַבְעָה – כְּשִׁדְמַמְעוֹת
יּוֹרְדוֹת מְעִינֵיו. וּמְבִיאָה הַגְּמָרָא רֵאחָה לְעֵנִין זֶה שְׁהִיוּ הַנְּבִיאִים

כּוֹתְבִים מִפִּי רַבִּים, כְּמוֹ שְׁנֵאֲמַר לְהֵלֶן (רמיה לו יח) 'וְאִמַּר לְהֵם בְּרוּךְ,
מִסְּפִי יִקְרָא אֵלֵי אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְאֵין כְּתִיב עַל הַסֵּפֶר בְּרוּךְ'.
מִבְּרַת הַגְּמָרָא: כְּמֵאֵן וְאֲלֵךְ הָא – כְּדַעַת מִי נִאֲמַרְהָ הִלְכָה זֹאת דְּאֲמַר
רַב יְהוֹשֻׁעַ בִּרְ אָבָא אֲמַר רַב גִּידֵל אֲמַר רַב, שְׁמוֹנֶה פְּסוּקִים אֲחֵרִים
שְׁבִתּוֹרָה יְחִיד קוֹרָא אוֹתָן בְּרִצְפּוֹת, וְאֵין מְפַסְקִים בְּהֵם שִׁיקְרָאוּם
שְׁנֵי אֲנָשִׁים. לִימָא שְׁהִלְכָה זֹאת (בְּרַבִּי יְהוֹדָה הִיא), הַסּוֹבֵר שִׁיְהוֹשֻׁעַ
כְּתִיב אֵת שְׁמוֹנֶה הַפְּסוּקִים לֹא מִשָּׁה, וְלִפְיֵךְ נִשְׁתַּנָּה דִּינָם מִשְׁאֵר
פְּסוּקֵי הַתּוֹרָה, וְדִלָּא בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן הַסּוֹבֵר שְׁמִשָּׁה כְּתִיב.

דּוּחָה הַגְּמָרָא: אֲפִילוּ תִימָא שְׁהִלְכָה זֹאת כְּדַעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא, מְכַל
מְקוֹם הוֹאִיל וְאֲשֶׁתְּנוּ אֲשֶׁתְּנוּ – מֵאֲחֵר שְׁאֵף לְדַעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן
נִשְׁתַּנָּה שְׁמוֹנֶה פְּסוּקִים אֵלוּ מִכָּל פְּסוּקִים שְׁבִתּוֹרָה, שְׁהִי כְּתִיב
מִשָּׁה בְּדַמְעָה, לְפִיכָךְ נִשְׁתַּנָּה גַּם לְעֵינֵין שִׁישׁ לְקוֹרָא בְּרִצְפּוֹת עַל יְדֵי
אֲדָם אַחֵד.

הַגְּמָרָא מְשִׁיבָה לְבֹאֵר אֵת דְּבָרֵי הַבְּרִייתָא: שְׁנִינוּ בְּבִרְיֵיתָא,
שִׁיְהוֹשֻׁעַ כְּתִיב אֵת סְפָרוֹ. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְהַכְּתִיב בְּסוֹף סְפָר יְהוֹשֻׁעַ
(כד כט) 'וְיָמַת יְהוֹשֻׁעַ בֵּן נוֹן עֶבֶד ה', וְכִיצַד יִתְכֵן שִׁיְהוֹשֻׁעַ כְּתִיב פְּסוֹק
זֶה. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: דְּאֲסִיקָה אֲלֵעָזֵר – אֲכִן יְהוֹשֻׁעַ לֹא כְּתִיב אֲלֵא
עַד שֵׁם, וְאֵלְעָזֵר בְּנוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הִכְהֵן הַשְׁלִים אֵת כְּתִיבַת הַסֵּפֶר.
שְׁבָה הַגְּמָרָא וּמִקְשָׁה: כִּיצַד יִתְכֵן שְׁאֵלְעָזֵר סִיִּים אֵת כְּתִיבַת סְפָר
יְהוֹשֻׁעַ, וְהַכְּתִיב (שם לא) 'וְאֵלְעָזֵר בֶּן אַהֲרֹן מֵת'. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא:
דְּאֲסִיקָה פְּנִיחָם – פְּנִיחָם בְּנוֹ שֶׁל אֵלְעָזֵר הִכְהֵן הַשְׁלִים אֵת כְּתִיבַת
הַסֵּפֶר.

שְׁנִינוּ בְּבִרְיֵיתָא: שְׁמוּאֵל כְּתִיב אֵת סְפָרוֹ. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְהַכְּתִיב
(שְׁמוּאֵל א' כח א) 'וְשְׁמוּאֵל מֵת'. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: דְּאֲסִיקָה – הַשְׁלַמַת
הַסֵּפֶר נִכְתָּבָה עַל יְדֵי גִד הַחֻזָּה וְנִתֵּן הַנְּבִיא.

שְׁנִינוּ בְּבִרְיֵיתָא: דּוֹד כְּתִיב אֵת סְפָר תְּהִלִּים עַל יְדֵי עֲשָׂרָה וְקִנְיָם.
שְׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְלִיחֻשׁוֹ נִמִּי בְּמִנְיֵן עֶשְׂרֵת הַזִּקְנִים אֵת אִיתָן

בבא בתרא. השותפין - פרק ראשון דף טו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רש"י תוספות

חזקיה וסיעתו - בני דורו שהאריכו ימים אחריו. כתבו ישעיה - שהרגו מנשה, ולא כתב ספרו. שלא היו הנביאים כותבים ספריהן אלא לפני מותן. משלי קהלת - דכתיב בספר משלי (כד) "אשר העתיקו אנשי חזקיה" וגו'. ועל שחזקיה גרם להן לעסוק בתורה, כדאמרין ב"חלק" (סנהדרין צד, ב): נעץ חרב על פתח בית המדרש בו - נקרא הדבר על שמו. אנשי כנסת הגדולה - חגי וזכריה ומלאכי

זרובבל ומרדכי, וזכריהם. כתבו יחזקאל - ואני יודע מלא כתבו יחזקאל בעצמו, אם לא מפני שלא נתנה נבואה ליכתב בחוצה לארץ, וכתבום אלו לאחר שבאו לארץ. וכן ספר דניאל שהיה בגולה. וכן מגילת אסתר. ושנים עשר, מתוך שהיו נבואותיהם קטנות לא כתבום הנביאים עצמם איש איש ספרו, ובאו חגי וזכריה ומלאכי וראו שרוד הקדש מסתלקת, שהיו הם נביאים אחרונים, ועמדו וכתבו נבואותיהם, וצרפו נבואות קטנות עמם, ועשאום ספר גדול, שלא יאבדו מחמת קטנם. עד לו - עד שייחס עצמו. פסיע ליה בו' עד שייחס עצמו - שכתב דברי הימים עד שייחס בו את עצמו. ומכאן אפקיה - מי סימו. תניא כמאן דאמר - כל דף דקתני לעיל: יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה - ואתאי כי האי תנא דלקמיה, דאמר נמי יהושע כתבן. תניא - פלוגתא דתנאי בהאי "וימת שם משה" כו'. כמו שנאמר לחלן בו' - אכולה מילתא קאי, דקאמר: הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב, כמה שמוציא שותפיהם כותבים עמו רבם. יחיד פסוקים אותן - כלומר, אין מפסיקין בהן. לימא רבי יהודה היא - דאמר: לא כתבם משה, לפיכך נשתנו משאר התורה, ודלא כרבי שמעון? הויאל ואישתנו - לכתוב בדמיע, אישתנו. ואימא יעקב בו' - לא גרסינן לה. לישנא אחריתא: גרסינן [למתינתא] לדלעל במניינא דעשרה זקנים, דקא חשבי אברדם ואיתן האורחי, ולא קא חשיב אסף, דקסבר משלשה בני קורא דהא. והא אמר רב בו' - גבי "ויחכם מכל האדם מאיתן האורחי" וגו' (מלכים א' ד) איתמר. וכן דף דהימן זה משה - אודימן דההוא קרא איתמר, דכתיב ביה "והימן וכלכל" וגו'. תרי הימן הוו - "משכיל להימן האורחי" - הימן דאיתרנגא הנה. ששנותיו כעני איוב, שהאריך ימים רבים. משל היה - ללמוד ממנו תשובות למקטרגים על מדת הדין, ושאי אדם נתפס על צערו. איש היה - אלמא הוה. אלא מעתה ולרש אין כל וכו' - וספיה דקרא "ותהו לו לבת". מי הוה - משום דכתיב "ותהי" אימא

הוא" - תרי הימן הוו. משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב. מסייעא ליה לרבי לוי בר לחמא, דאמר רבי לוי בר לחמא: איוב בימי משה היה, פתיב הכא: "מי יתן אפוא ויפתבון מלי", וכתביב הים: "ויכמה וידע אפוא". ואימא: בימי יצחק, דכתיב: "מי יתן אפוא הוא הצד ציד". ואימא: בימי יעקב, דכתיב: "אם בן אפוא זאת עשו". ואימא: בימי יוסף, דכתיב: "איפה הם רועים" - לא סלקא דעתך, דכתיב: "מי יתן בפסר ויחקו", ומשה הוא דאיכרי מחקך, דכתיב: "וירא ראשית לו כי שם חלקת מחזקך ספון". רבא אמר: איוב בימי מרגלים היה, פתיב הכא: "איש היה בארץ עוץ איוב שמו", וכתביב הים: "היש בה עץ". - מי דמי? הכא "עוץ", הים "עץ" - הכי קאמר להו משה לישראל: ישנו לאותו אדם, ששנותיו ארוכות פערין ומגין על דורו פערין? יתיב ההוא מרגלן קמיה דרבי שמואל בר נחמני, וייתיב וקאמר: איוב לא היה ולא נברא, אלא משל היה. אמר ליה, עליך אמר קרא: "איש היה בארץ עוץ איוב שמו". - אלא מעתה, "ולרש אין כל כי אם בפשה אחת קמנה אשר קנה ויחיה" וגו', מי הוה? אלא משל בעלמא, הכא נמי משל בעלמא. - אם בן, שמו ושם עירו למה? רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרתייהו: איוב מעולי גולה היה, ובית מדרשו במצריא היה. מיתבי: ימי שנותיו של איוב, משעה שנכנסו ישראל למצרים ועד שיצאו

אימא:

ועל ידי שלמה ועל ידי בני קרח - לפי הספרים דגרסי שלמה צריך לומר דאסף הוה משלשה בני קרח, והוא אביאסף. ולספרים דלא גרסי שלמה - לא הוה אסף אביאסף, אלא אסף היה מן הלויים המשרדים. ואם תאמר: ולהנהו דלא גרסי ליה, אמאי לא חשיב ליה? הא כתיב (תהלים עב) "שלשמה אלהים משפטין" וגו' ויש לומר: דרוד אמר, והתפלל על שלמה. תרע, דכתיב בסוף המזמור "כלו תפלות דוד". ואת תאמר: לספרים דגרסי שלמה, הכתיב "כלו תפלות דוד" ויש לומר: לפי שסיימו דוד. והא דכתיב נמי "שיר המעלות לשלמה" - דוד כמו בן אמר, דכל חמש עשרה מעלות דוד אמרן. ויש ספרים דקא חשיב אברדם ואיתן האורחי. וגרסי לקמן: דקא חשיב אברדם וקא חשיב איתן, והאמר רב: איתן האורחי דהא אברדם ומשנה: איתן האורחי דקא חשיב - יעקב. וקשה להאי גירסא: דמנא לן דרוד כתב ספרו על ידי אברדם? כיון דאיתן האורחי לאו היינו אברדם. ירמיה כתב ספרו וספר מלכים - והא ולא כתב ישעיה, דהיה קודם ירמיה, ספר מלכים - לפי שנתרג, ולא היה בסוף מלכים ממנשה ואילך (לפי שנתרג), ואפילו ספרו לא כתב. חזקיה וסיעתו כתבו חשיב - לפי שחזקיה גרם להם לעסוק בתורה נקרא הדבר על שמו, אבל הוא לא כתבו, שהרי מת קודם לישעיה, דמנשה בן בתו הוה לישעיה. ער לו - פירש רבינו חננאל: עד פסוק "ולו אחים בני יהושפט" (דברי הימים ב. כא). ומסייע לרב, שיהו עצמו ועלה, שייחוס עמה כתב לפניו זה הפסוק. וקשה לפירושו: דהוה ליה למימר עד "ולו", ברי. פירש הקונטרס דחזקאל לא כתב ספרו לפי שהיה בחוצה לארץ - וקשה: דהא ירמיה נמי בחוצה לארץ היה, שהלך למצרים ונתנבא שם כמה נבואות, ולא מצינו שחור יותר לארץ ישראל.

שמונה פסוקים שבתורה - הרב רבינו משולם היה מצריך מכאן לקרות לאחד אותן שמונה פסוקים, שלא יקרא עמו שליח צבור. ואין נראה לרבינו תם, דהא כל התורה כולה נמי אחד קורא, כדתנן במגילה (כא.ב): קראו שנים יצאו. ואמר בגמרא: תנא, מה שאין בן בתורה. ואומר רבינו תם: ידבר קורא - שלא להפסקה, ולא יקרא שנים זה ארבעה פסוקים וזה ארבעה, ומה שנהגים עתה לקרוא שנים [ובכל התורה] - אומר רבינו תם: כדי שלא יתבייש מי שאינו יודע לקרות בעצמו. כענין שמוציא במסכת ביכורים (פרק שלישי משנה ד): דתנן: כל מי שיועד לקרות - קורא בעצמו, ושאינו יודע לקרות - מקריק לפניו. מנעו מללביא ביכורים, התקינו שיהיו מקריק את מי שיועד לקרות, ואת מי שאינו יודע לקרות. והא דאמר בירושלמי במגילה: רבי שמואל בר רב יצחק על לבי כנישתא וזוהו חזנא דקאמי וקרא, ולא קאי בר איניש תחתיו. אמר ליה: אסור, כשם שנתנה תורה על ידי סרסור - כן אב צריכין לעמוד בה על ידי סרסור. אף על גב דמשמע שחזן נהג אצל הקורא - לא שיקרא עמו, אלא עמוד ויקרא אותם שיש להם לקרות, כדי שנתנו תורה על ידי סרסור. ועוד אומר רבינו יצחק: דיכול להיות שקצת מסייע לו בנחת. והא דמשמע במגילה שלא יקראו שנים - היינו שנים שוין בקול רם.

איוב - לא היה ולא נברא - האי לא סבר ברשי לקוש. כדאמר בבבא שבת רבה: איוב לא היה שבאו עליו יסורים, ולא אמר הכתוב שבאו עליו - להודיעך כחו של איוב, שאילו באו עליו - היה יכול לעמוד בהן. דאי סבר האי אמורא דאיוב היה בעולם - אם כן מאי קאמר: שמו ושם עירו. למנה: טובא איצטרך, לאשמועינן מי הוא אותו צדיק שהיה יכול לעמוד בביתו יסורין. בלעם

בלעם ואביו - כדאמר במגילה (טו,א): כל ששמו ושם אביו בנביאות - בידוע שהוא נביא בן נביא.

אימא כמשעה שנכנסו ישראל למצרים - ואם תאמר: ומאי קא משמע לן? קרא כתיב "יוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה" ואיוב אחרי אותו מעשה היה מאה וארבעים

שנה, ואם בן היה בן שבעים קודם ויש לומר:

דסלקא דעתך דלא כפל אלא בעשר ויפ' של בנות, אבל בשנים לא. **אליהוא** לא מיראל הוה - משמע דפשיטא דאליהוא בן ברכאל מיראל הוה. לכך נראה בדפוס קמא דעבודה זרה (א,ג). דאמר: יבא בלדד השחיי וגופר הנעמתי ועידו בהן בישראל שקיימו כל התורה כולה - לא גרסינן התם ואליהוא בן ברכאל. ונראה דשמעתתא דרתם סברה כמאן דאמר איוב בימי יעקב הוה, דהא אמר לקמן דמשה ואלין לא שרתה שכניה על אמות העולם.

דור ששופט את שופטיו - תימא לרבינו יצחק: דאמר (בפרק קמא) (בפרק שני) דתמורה (טו,ב). כל האשכולות שעמדו לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יועזר לא היה בהם שום דופי.

כפידוש רבינו תנאל גרס: כולוה תנאי ואמוראי מודו דאיוב ישראל היה. ולרבינו יצחק נראה דלא גרסינן "ואמוראי", דרבה על כרחך סבר לעיל דלאו מיראל הוה, דקאמר לעיל: הכי אמר להן משה למרגלים שנו לאותו אדם ששנותיו ענך כו'. **ויש** אמורים איוב בימי יעקב הוה - הני יש אמורים לאו היינו רבי נתן, דהא פליגי עליה.

כמחלאל

אימא: כמשעה שנכנסו ישראל למצרים ועד [שעה] שניצאו. מיתבי: שכעה נביאים נתנבאו לאומות העולם, ואילו הן: בלעם ואביו, ואיוב, אליפו התימני, ובלדד השחיי, וגופר הנעמתי, ואליהוא בן ברכאל הבזי אמר ליה: ולטעמך, אליהוא בן ברכאל לאו מישראל הוה? והא כתיב "ממשפחת רם" אלא איננו איננו לאומות העולם, הכי נמי איוב איננו איננו [לאומות העולם]. - אטו כולוהו נביאי מי לא איננו לאומות העולם? - התם עיקר נביאותיהו לישראל, הכא עיקר נביאותיהו לאומות העולם. מיתבי: חסיד היה באומות העולם ואיוב שמו, ולא בא לעולם אלא כדי לקבל שכרו, הביא הקדוש ברוך הוא עליו וסורין, התחיל מהרה ומגדף, כפל לו הקדוש ברוך הוא שכרו בעולם הזה [כדי] לטרונו מן העולם הבא - תנאי היא; דתנאי, רבי אלעזר אומר: איוב בימי שפוט השופטים היה, שנאמר: "הן אתם פלכם חיותם ולמה זה הכל תהפלו", איזה דור שכולו הכל? הווי אומר: זה דורו של שפוט השופטים. רבי יהושע בן קרחה אומר: איוב בימי אחשוורוש היה, שנאמר: "ולא נמצא נשים יפות ככנות איוב בכל הארץ", איזהו דור שנחבקשו בו נשים יפות? הווי אומר: זה דורו של אחשוורוש. - ואימא: בימי דוד, דכתיב: "ויבקשו נערה יפה" - התם בכל גבול ישראל, הכא בכל הארץ. רבי נתן אומר: איוב בימי מלכות שבא היה, שנאמר: "ותפל שבא ותקחם". ותקחם אמורים: איוב בימי כשדים היה, שנאמר: "כשדים שמו שלשה ראשים". ויש אמורים: איוב בימי יעקב היה, ודינה בת יעקב נשא, כתיב: "כדבר אחת הנבלות תדברי", וכתיב התם: "כי נבלה עשה בישראל". וכולוהו תנאי סבירא להו דאיוב מישראל הוה, לבר מ"יש אמורים", דאי סלקא דעתך מאומות העולם הוה, בתי דשכיב משה מי שריא שכניה על אומות העולם? והא אמר מר: בקש משה שלא תשרה שכניה על אומות העולם, ונתן לו, שנאמר: "ונפלגני אני ועמך". אמר רבי יוחנן: דורו של איוב שטוף בזמה היה, שנאמר: "הן אתם פלכם חיותם ולמה זה הכל תהפלו",

וכתיב: "שובי שובי השולמית שובי שובי ונחיה בך". - אימא: כנבואה, דכתיב: "חזון ישעיהו בן אמוץ" - אם כן, "למה זה הכל תהפלו" למה ליי? ואמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: "ויהי בימי שפוט השופטים"? דור ששופט את שופטיו; אומר לו: מול קיסם מבין עניני - אומר לו: מול קורה מבין עניני; אומר לו: "כספך היה לסיגים" - אומר לו: "סבאך מהול כהול". אומר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל האומר מלכת שבא אשה היתה - אינו אלא מועה, מאי "מלכת שבא"? מלכותא דשבא. "ויהי היום ויבאו בני האלהים להתנצב על ה' ויבא גם השטן בתוכם. ויאמר ה' אל השטן מאין תבא ויען השטן וגו' - אומר לפניו: רבוננו של עולם, שטתי בכל העולם כולו ולא מצאתי נאמן בעבדך אברהם, שאמרתי לו: "קום התהלך בארץ לארפה ולרחקה כי לך אתננה", ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה [עד שקנה בארבע מאות שקל כסף] לא הררה אחר מותיה. "ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמותו בארץ" וגו', אומר רבי יוחנן: גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב: "כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה", ובאיוב כתיב: "איש תם וישר ירא אלהים [נסר מרע]". מאי "נסר מרע"? אומר רבי אבא בר שמואל: איוב ויתרן כממונו היה; מנהגו של עולם - נותן חצי פרוטה לחנוני, איוב ויתרה ממשלו. ונתן לו כל הפרוטה, שהיה רע בעיניו לדיקדק בדבר קל שאינו ממוץ. והאתונות רועות [וגו'] - על ידי הבקר. דריש ליה לקרא שאוכלת חזי מתלה המענה, שהורע צומח בשעתו.

מעין

אימא כמשעה שנכנסו כו' - מאתים ועשר, דכתיב (איוב מב) "ויסוף ה' את כל אשר לאיוב למשנה" - אף שנותיו הוכפלו, דכתיב "ויהי איוב אחר זאת מאה וארבעים שנה" - למדנו שהיה בן שבעים כשבאו יסורין עליו, הרי מאתים ועשר. ולעולם מעולי גולה היה. נתנבאו לאומות העולם - אלמא נכרי היה. אליהוא - על כרחך, מדיחסידיה קרא בשמו ורשם אביו ורש משפחתו - ישראל הוה. ואית דאמרי: ממשפחת רם היה - היינו אברהם. שכולו הכל - הטובים שבזון לא היו כלום, כדאמרין לקמן: שגשפט היה לו תחתון פה לשפוט את שופטו ומוכיחו. בימי מלכות שבא היה - ובא גרוד מכשדים עליו. והכמים אמורים בימי מלכות כשדים - בימי נבוכדנצר היה, ובא גם משבא גרוד עליו. וכולוהו תני תנאי כו' - מסקנא דתירוצא הוא דתריך לעיל: תנאי היא. ההוא מתניא דלעיל סבירא ליה גוי הוה, והני תנאי דרך מתניא כולוהו סבירא להו דישאל הוה, בר מ"יש אמורים" דאמר: בימי יעקב הוה. דהא אמר מר - בפרק קמא דברכות (א,ו). ונפלינו - ונבדלנו, בלכתך עמנו מכל האומות. ונחזה כך - לשון זימה והוא (זה) להסתכל בנשים. שאומות העולם אמורים לישאל: שובי לתורתנו ותזני עמנו. ששופט את שופטיו - שהיו השופטין עצמן מקולקלים, והיה תחתון פה לנשפט להוכיח את מוכיחו, שאם אמר לו השופט: טול קיסם מבין עיניך, הסתלק ופרוש מעבידיה קטנה שבידך. יכול זה לומר: טול קורה מבין עיניך, פרוש מעבידי חמורה שבידך. סבאך - יגה, כמו "אל תהי בסבאי ייך" (משלי כג). מהול - מעורב. וכן כל לשון הוללות שבתורה - לשון ערוב. קום התהלך - היינו דקאמר "ומתהלך בה", מאותו שאמרנו לו "ותהלך בארץ" אני בא. הכי גרסינן: מנהג עולם נותן חצי פרוטה לחנוני - מי שיש לו פרוטה אבי מועתת לעשות, אומר לפרעל: חצי פרוטה אני נותן לך, ונלך אצל חנוני ונקנה בפרוטה ככר או ביצים, ונחלוק. ואיוב ויתרה לחצי השני משלו. ונותן לו כל הפרוטה, שהיה רע בעיניו לדיקדק בדבר קל שאינו ממוץ. והאתונות רועות [וגו'] - על ידי הבקר. דריש ליה לקרא שאוכלת חזי מתלה המענה, שהורע צומח בשעתו.

מעין

וכתיב: "שובי שובי השולמית שובי שובי ונחיה בך". - אימא: כנבואה, דכתיב: "חזון ישעיהו בן אמוץ" - אם כן, "למה זה הכל תהפלו" למה ליי? ואמר רבי יוחנן, מאי דכתיב: "ויהי בימי שפוט השופטים"? דור ששופט את שופטיו; אומר לו: מול קיסם מבין עניני - אומר לו: מול קורה מבין עניני; אומר לו: "כספך היה לסיגים" - אומר לו: "סבאך מהול כהול". אומר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל האומר מלכת שבא אשה היתה - אינו אלא מועה, מאי "מלכת שבא"? מלכותא דשבא. "ויהי היום ויבאו בני האלהים להתנצב על ה' ויבא גם השטן בתוכם. ויאמר ה' אל השטן מאין תבא ויען השטן וגו' - אומר לפניו: רבוננו של עולם, שטתי בכל העולם כולו ולא מצאתי נאמן בעבדך אברהם, שאמרתי לו: "קום התהלך בארץ לארפה ולרחקה כי לך אתננה", ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה [עד שקנה בארבע מאות שקל כסף] לא הררה אחר מותיה. "ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמותו בארץ" וגו', אומר רבי יוחנן: גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב: "כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה", ובאיוב כתיב: "איש תם וישר ירא אלהים [נסר מרע]". מאי "נסר מרע"? אומר רבי אבא בר שמואל: איוב ויתרן כממונו היה; מנהגו של עולם - נותן חצי פרוטה לחנוני, איוב ויתרה ממשלו. ונתן לו כל הפרוטה, שהיה רע בעיניו לדיקדק בדבר קל שאינו ממוץ. והאתונות רועות [וגו'] - על ידי הבקר. דריש ליה לקרא שאוכלת חזי מתלה המענה, שהורע צומח בשעתו.

מעין

בבא בתרא דף טו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) רלט

מתרצת הגמרא: **אימא** – יש לבאר את דברי הברייטא כך, ששנותיו של איוב היו מאתיים ועשר שנים, כפי מנין השנים שהיה **משענה שנבנסו ישראל למצרים ועד [שענה] שיצאו, אך אין כוונת הברייטא לומר שאיוב חי באותה תקופה.**

הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן ורבי אלעזר הסוברים שאיוב מ**ישראל היה: מיתבי** – הקשו בני הישיבה. שנינו בברייטא, **משענה נביאים נתנבאו לאומות העולם, ואילו הן, בלעם ואביו בעור, ואיוב, וכן רעיו של איוב, אליפו התימני ובלדר השוני וצופר הנעמתי ואליהוא בן פרקאל הבוני.** וסברה הגמרא, שמאחר ונתנבא איוב לאומות העולם, ודאי היה אף הוא מהם ולא מישראל.

מתרצת הגמרא: (**אמר ליה**) **ולמינעמיך** – ולפי שיטת המקשה הסובר שאיוב לא מישראל היה, וכי **אליהוא בן פרקאל הבוני מישראל הוה, והא בתיב בו (איוב לב ב)** **אליהוא בן פרקאל הבוני ממשפחת רם,** ומאחר שייחסו הכתוב בשמו ושם אביו ושם משפחתו ודאי מישראל היה. **אלא בהכרח צריך לומר שאף שהיה מישראל מכל מקום איננו איננו** – היה מתנבא לאומות העולם, **הא נמי לגבי איוב יתכן שהיה מישראל, ומכל מקום איננו איננו** – היה מתנבא [לאומות העולם].

שבה הגמרא ומקשה: **אמון בולחו נביאי מי לא איננו לאומות העולם** – האם כל הנביאים לא נתנבאו לאומות העולם, הרי ודאי מצינו בספרי הנביאים נבואות רבות על הגויים, ומכל מקום לא נמנו ואומריהם בכלל שבעת הנביאים שנתנבאו לאומות העולם, ובהכרח, שלא נמנו שם אלא הנביאים שהיו הם עצמם מאומות העולם, ונמצא שאיוב לא מישראל היה.

מתרצת הגמרא: שאין הכרח לומר כן, אלא יתכן שנמנו שם אף נביאים שהיו מישראל, ומכל מקום לא נמנו שם כל הנביאים שנתנבאו גם על אומות העולם, משום דהתם – שאר הנביאים, **עיקר נביאותיהו לישאל** – עיקר נבואתם היתה לישראל, ומעט נבואות לאומות העולם, **הא** – שבעה נביאים אלו, עיקר נביאותיהו – עיקר נבואתם היתה לאומות העולם ולא לישראל.

הגמרא שבה ומקשה מברייטא לדעת הסוברים שאיוב מישראל היה: **מיתבי** – הקשו בני הישיבה. שנינו בברייטא, **הסיד היה באומות העולם ואיוב שמו, ולא בא לעולם הוה אלא ברי לנבא את שקרו** – שכן מצותיו. **הביא הקדוש ברוך הוא עליו ופזרין כדי לנסותו, התחיל מחרף ומנדר, ולפיכך כפל לו הקדוש ברוך הוא את שקרו לעולם הזה, [בדרי] לשרוד מן העולם הבא.** ומפורש בדברי הברייטא שאיוב היה מחסידי אומות העולם ולא מישראל.

מתרצת הגמרא: **תנאי היא** – ענין זה במלולקת תנאים הוא עומד, ואכן התנא של ברייתא זו סובר שאיוב מאומות העולם היה, אך מאידך מצינו תנאים אחרים הסוברים שאיוב מישראל היה.

ומביאה הגמרא ברייתא, שבה מצינו כמה תנאים הסוברים שאיוב מישראל היה: **דתנאי, רבי אלעזר אומר, איוב בימי שפוט השופטים היה, דהיינו, בתקופת השופטים ששפט את ישראל קודם שעמד להם מלך, שעל תקופה זו נאמר (רות א א)** **ויהי בימי שפט השופטים, ודרשו חכמים (להלן בגמרא) שהיה זה דור ששפט את שופטיו, מאחר שאף השופטים מקולקלים היו.** ומנין שאיוב היה בימים אלו, **שנאמר (איוב כו ב)** **בתשובת איוב לרעיו שבאו להוכיחו מאחר שסברו שרשע היה, הן אתם כלכם חיותם, ולמה זה הכל תהבלי.** כלומר, הרי כולכם ראיתם באובדן רשעים, ומדוע תדברו הבל לחשוב שבחר אני ברשע. ומאחר שנקט בלשון 'הבל', יש ללמוד שהיה זה בימי שפוט השופטים, שהרי איהו הוא דור שפוט השופטים – שאף הטובים שבו מקולקלים היו, **הו אומר זה דורו של שפוט השופטים.**

רבי יהושע בן קרחה אומר איוב בימי אהשורוש היה, שנאמר (איוב טו כט) **ולא נמצא נשים יפות כבנות איוב בקל הארץ.** ומאחר שנקט הכתוב שלא נמצאו נשים יפות, יש ללמוד שהיה זה בדור שחיפשו אחריהן, ואיהו דור שנתבקשו בו נשים יפות, **הו אומר זה דורו של אהשורוש, שנתבקשו בו נשים יפות למלך.**

שואלת הגמרא: **ואימא** – שמא תאמר שאיוב בימי דוד היה, שאף

בדור ההוא נתבקשו נשים יפות, **דכתבי (מלכים א א א)** **ויבקשו נערה יפה.**

משיבה הגמרא: **התם** – בימי דוד, לא נתבקשו נשים יפות בכל הארץ אלא **בבל ונבול ישראל** בלבד, אבל **הא לגבי איוב נקט הכתוב שלא נמצאו כבנות איוב בקל הארץ,** ובהכרח היינו בדורו של אחשורוש, שנתבקשו נשים יפות בכל העולם.

רבי נתן אומר איוב בימי מלכות ששא היה – בזמן מלכות שבא שהיתה בימי שלמה המלך, **שנאמר (איוב כ טו)** **והתפל ששא ותקחם, שהתנפל מחנה ממלכות שבא על בקרו של איוב ונטלו.**

ותקמים אומרים איוב בימי מלכות כשדים היה – בזמן מלכות נבוכדנצר, **שנאמר (שם יז)** **כשדים שמו שלשה ראשים, שנתחלק מתנה הכשדים לשלשה חלקים ופשטו על הגמלים של איוב.**

ויש אומרים שאיוב בימי יעקב היה, ודינה בת יעקב נשא, ולומדים זאת ממה שמצינו לשונות דומים בשני המקומות. **בתיב הא (שם ב)** **שאמר איוב לאשתו לאחר שיעצה לו לקלל את ה' ולהתחייב מיתה,** **בדבר אחת התבלות תדברי, ובתיב התם (בראשית לו ד)** **לגבי שכם שחתף את דינה בת יעקב 'כי נבלה עשה בישראל.'**

ועתה שבה הגמרא לבאר כיצד יש להוכיח מדברי התנאים שאיוב מישראל היה: **ובולחו תנאי** – כל אלו התנאים שנמנו בברייטא, **סבירא להו דאיוב מישראל הוה** – סוברים הם שאיוב מישראל היה, **לבי מיש אומרים** – חוץ משיטת היש אומרים הסוברים שהיה בזמן יעקב.

וכיצד יש ללמוד שסוברים הם שמישראל היה, **דאי סלקא דעתך** – שאם תעלה על דעתך שמאומות העולם הוה, אם כן כיצד יתכן שנמנה בין שבעת הנביאים שנתנבאו לגויים, הרי בתיב דשכיב משה – לאחר פטירתו של משה רבינו, **מי שיא שכינה על עוקדי בוכבים** – האם שרתה השכינה בנבואה על הגויים, **והא אמר מר** – והרי נבאר במסכת ברכות ^(ז) **שפקש משה מן הקב"ה שלא תשרה השכינה על עוקדי בוכבים, ונתן לו** – ונתקבלה בקשתו, והיכן מצינו שביקש משה כן, **שנאמר (שמות לג טו)** **הלא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך, דהיינו, שביקש משה שהיה ישראל מובדלים מן הגויים בכך שהקב"ה הולך רק עממה ולא עם אחרים.** ומאחר ונתקבלה בקשתו של משה ולא קם נביא מאומות העולם לאחר פטירתו של משה, בהכרח צריך לומר שלדעת כל התנאים שנמנו בברייטא היה איוב מבני ישראל, שאם מאומות העולם היה לא היתה שורה עליו רוח נבואה. ורק לדעת הסוברים שאיוב חי בימי יעקב, לפני בקשתו של משה, יתכן לומר שמאומות העולם היה. ונמצא שענין זה במחלוקת תנאים הוא עומד, ולשיטת הברייטא שהובאה לעיל היה מחסידי אומות העולם, ולשיטת רוב התנאים בברייטא זו היה מישראל.

הגמרא מביאה מימרא של רבי יוחנן לגבי דורו של איוב: **אמר רבי יוחנן דורו של איוב שפוט בומה היה, שנאמר (איוב כו ב)** **בתשובת איוב לרעיו על תוכחתם לו, הן אתם כלכם חיותם, ולמה זה הכל תהבלי,** 'חיותם' הוא מלשון ראייה, והכוונה בזה על שהיו מסתכלים בנשים לזנות עממן, **וכדכתבי (שיר השירים י א)** **'שוכי שוכי השולמית, שוכי שוכי ונחזה בך,'** שאומרים הגויים לעם ישראל שובו אלינו ותזנו עמנו.

שואלת הגמרא: **אימא בנבואה** – שמא תאמר שלשון 'חיותם' אינו על ראיית נשים, אלא על מראות נבואה, **וכדכתבי (שעיה א א)** **חיון ישעיהו בן אמוץ.**

משיבה הגמרא: **אם בן למה זה הכל תהבלי למה לי** – מדוע מכנה זאת הכתוב 'הבל תהבלי', ובהכרח שהוא לשון ראיית נשים, ושטופים בזימה היו.

הגמרא מביאה מימרא לגבי דור השופטים: **ואמר רבי יוחנן, מאי דכתבי** – מה היא כוונת הכתוב **(רות א א)** **ויהי בימי שפט השופטים,** הרי לא היה צריך לומר אלא **ויהי בימי השופטים.** אלא כוונת הכתוב לומר שהיה זה דור ששפט את שופטיו, שמאחר והשופטים עצמם מקולקלים היו, היה לנשפטים פתחון פה להוכיח את שופטיהם. שאם היה השופט אומר לו לאדם הנשפט לפניו מול

מַעֲיֵן הָעוֹלָם הָאֵל, שְׁנֵאמַר בּוֹ (רמיה לז א) 'הָרָה וְיָלְדָת יֶחֱדָר', דְּהֵינּוּ, שְׁלֵתֵינָהּ לְבֹא יִהְיוּ הָהִרְיוֹן וְהַלִּידָה בְּיוֹם אֶחָד, וְאִם אֵצֶל אִיּוֹב הִיָּה כַּעֲיֵן זֶה, שְׁבָאוֹתוֹ הוֹמֵן שְׁחָרְשׁוֹ הַבֶּקֶר בְּשֹׁדֵה כֶּבֶד צִמּוֹ הוֹרֵעַ, וְהִיוּ הָאֲתוֹנוֹת אוֹכְלוֹת מִן הַתַּלְמִיּוֹת שִׁצְמוֹ.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מִקְרָאוֹת הַמֵּתָאֲרִים אֶת הָאֲסוֹנוֹת שְׁבָאוֹ עַל אִיּוֹב: 'עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה כָּא, וַיֹּאמֶר אֵשׁ אֱלֹהִים וְגו' נִפְלָה מִן הַשְּׂמִימִ, וְתִבְעֵר בְּצֶאֱן וּבְנִעְרִים וְתִאֲכַלְם' (איוב א טו). דְּהֵינּוּ, עוֹד קוֹדֵם שְׁגִמְרָה רַאשׁוֹן (וְשִׁיפֵר עַל גְּפִילַת הַבֶּקֶר וְהָאֲתוֹנוֹת בִּיד מַלְכוּת שְׁבָא) אֶת דְּבָרָיו, בֹּא הַשְּׂנִי וְשִׁיפֵר שְׁנִפְלָה אֵשׁ בְּצֶאֱן, וּבְמִשְׁרָתִים הַשּׁוֹמְרִים עֲלֵיהֶם.

'עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה כָּא, וַיֹּאמֶר, בְּשָׂדִים שָׂמוּ שְׁלִשָּׁה רִאשִׁים וַיִּשְׁשָׂמוּ עַל הַנְּמָלִים וַיִּקְחוּם וְגו', וְאֵת הַנְּעָרִים הַכּוֹ לְפִי חֶרֶב' (שם יז). כְּלוּמַר, חִיל הַכְּשָׁדִים נִחְלָקוּ לְשִׁלְשָׁה חֲלָקִים, וּפְשָׁטוֹ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה כְּדִי לִיטוֹל הַגְּמָלִים בְּשִׁלָּל, וְאִם הִרְגוּ אֶת הַנְּעָרִים הַמִּשְׁרָתִים הַשּׁוֹמְרִים עֲלֵיהֶם.

'עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה כָּא, וַיֹּאמֶר, בְּנִיד וּבְנִידִיךָ אֲכָלִים וְשִׂתִּים יוֹן בְּבֵית אֲחֵיהֶם הַכְּבוֹד, וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה כָּאָה מֵעֵבֶר הַמְּדָבֵר, וַיִּנָּע בְּאִרְעֵי פְּנוֹת הַבֵּית וַיִּפֹּל עַל הַנְּעָרִים וְגו' וַיָּמוּתוּ' (שם יח טז). דְּהֵינּוּ, הַבֵּית עֲמוֹד בְּצִידוֹ הָאֶחָד שֶׁל הַמְּדַבֵּר, וְהַגִּיעָה רוּחַ חֻזְקָה מְצִידוֹ הַשְּׂנִי שֶׁל הַמְּדַבֵּר, וְאִם שְׁהִיגָה רַק מְצִד אֶחָד הַקִּיפָה אֶת הַבֵּית כּוֹלֵל, עַד שֶׁנִּפֹּל עַל הַבְּנִים וְהַבָּנוֹת וּמִשְׁרָתֵיהֶם וַיָּמוּתוּ.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מִקְרָאוֹת הַמֵּתָאֲרִים אֶת מַעֲשֵׂיו שֶׁל אִיּוֹב אַחֵר שִׁמְעָה אֶת כָּל זֹאת: 'וַיָּקָם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת מְעָלָיו וַיִּנָּע וַיִּתְּלֶשׁ אֶת וְשַׁעֲרוֹ רִאשׁוֹ' וְגו', וַיֹּאמֶר, עָרִם יִצְאָתִי מִבֶּטֶן אִמִּי וְעָרִם אֲשׁוּב שָׁמָּה, ה' נָתַן וְה' לָקַח יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ' (שם כג א). כְּלוּמַר, כִּשֶּׁם שִׁינְצָתִי מִבֶּטֶן אִמִּי עָרִים מִבְּלִי בְּנִים וְעוֹשֵׁר, כֵּן אֲשׁוּב אֶל הַקֶּבֶר בְּלַעֲדֵיהֶם, וְאִין לִי לְהִתְרַעַם עַל אֲבֹדִם. וְהוֹסִיף לְבָאֵר הַדְּבָרִים, שֶׁהָלָא ה' הוּא שְׂנוֹן לִי אֶת הַכֹּל, וְהוּא שִׁלְקָה אֶת שְׁלֹו, וְזֶה מִקוֹם יֵשׁ לְהִתְרַעַם עַל כָּךְ.

'כִּכְל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב, וְלֹא נָתַן תְּפִלָּה לְאֱלֹהִים' (שם כב). אִם שְׁבָאוֹ עַל אִיּוֹב צִרוֹת תְּכוּפוֹת, מִכָּל מִקוֹם לֹא חָטָא לְהִתְרַעַם עַל הַבוֹרָא, וְלֹא אָמַר עָלָיו דְּבָרֵי תִּפְלוֹת.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מִקְרָאוֹת הַמֵּתָאֲרִים אֶת הַמֶּשֶׁךְ דִּיבּוּרוֹ שֶׁל ה' עִם הַשֵּׁטֶן: 'וַיְהִי יוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְנַצֵּב' וְגו' (שם ב א). כֹּאשֶׁר הִגִּיעַ שׁוֹב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שָׁבוּ מִתִּיַּצְבִּים הַמַּלְאָכִים מִלְּמַדֵּי הַזִּכּוֹת וּמִלְּמַדֵּי הַחֻבּוּבָה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשֵּׁטֶן אִי מִיָּה תָבֹא, וַיַּעַן הַשֵּׁטֶן אֶת ה' וַיֹּאמֶר, מִשֶּׁשׁ בְּאַרְיָן [וְגו'] וְגִוְהִיתִּיךָ בָּה' (שם ב). אִמֵּר הַשֵּׁטֶן לְפָנָיו, רְבֹזוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׁמִתִּי וְשִׁטְטִיתִי כִּכְל הָעוֹלָם וְלֹא מִצָּאִיתִי כַּעֲבָדְךָ אֲבָרְכָה, שְׁמִתִּי לֹא (בְּרַאשִׁית יג יז) 'קוֹם הִתְחַלֵּף בְּאַרְיָן לְאַרְבֶּה וּלְרַחֵקָה כִּי לֹךְ אֲתִנְחֹל, וּבְשִׁעָה שְׁבַקְשָׁה לְקַבּוֹד אֶת שִׁרָה אֲשֶׁר לֹא מִצָּא מְקוֹם לְקִיבְרָתָהּ, עַד שֶׁקָּבַע בְּאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁקֶל כֶּסֶף, וְאִם עַל פִּי כֵּן לֹא יִהְיֶה אַחֵר מְדוּתִיד.' (שם כד א).

'וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשֵּׁטֶן, הִשְׁמֵת לְבָד אֶל עֲבָדֵי אִיּוֹב כִּי אֵין כְּמֹהוּ בְּאַרְיָן וְגו', וַיַּעֲדֵנוּ מַחְזִיק בְּתַמּוֹתָיו, וְתִסְתִּינִי כִּי לְכָלֵּעַ חֲנָם' (איוב ב ג). דְּהֵינּוּ, עַל אִם כָּל הַמַּכּוֹת שֶׁהִבָּאת עָלָיו עֲדִיין מַחְזִיק הוּא בְּתַמּוֹתָיו, וְאֵתָה פִּיתִית אוֹתִי לְהַשְׁחִיתוֹ בְּחִינָם, מִבְּלִי עוֹן, כְּדִי לְנִסְתּוֹתוֹ.

אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲלֵמָלָא שְׁמִקְרָא זֶה כְּתוּב בְּסֵפֶר אִיּוֹב, אִי אֲפָשִׁר הִיָּה לְאוֹמְרוֹ, שְׁחִירֵי הַכְּתוּב מֵתָאֵר אֶת הַבוֹרָא בְּאֲדָם שְׁפָסִיתִין וְשִׁמְפִּיתִין אוֹתוֹ אַחֲרֵים, וְנִיפְטָה וְנִעְנֶה לְפִתְיִיטִים.

הַבְּרִייתָא מְבִאֵרָת אֶת פְּעוּלוֹתָיו שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע: בְּתַנְיָתָא תָּנָא – בְּבִרְיָתָא שְׁנִינָה, עַל אוֹפֵן פְּעוּלוֹתוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע, שֶׁמִּתְחִלָּה יוֹרֵד לְעוֹלָם וּמִתְעַה אֶת הַבְּרִיּוֹת לְחֻטְאוֹ, וְלֵאחֲרַי מִכָּן עוֹלָה לְמִרְמֹם וּמִרְמֹם – מִקְטֵרַג עַל הָאָדָם הַחוּטָא, וּמַעֲלָה אֶת חֲמַת הַמֶּלֶךְ עָלָיו, וְנוֹשֵׁל מִמֶּנּוּ רִשׁוֹת לְהַרְגוֹ אֶת הַחוּטָא, וְלֵאחֲרַי מִכָּן נוֹשֵׁל אֶת הַנְּשָׁמָה שֶׁל אוֹתוֹ אֲדָם.

'וַיַּעַן הַשֵּׁטֶן אֶת ה' וַיֹּאמֶר, עוֹד בְּעֵד עוֹד, וְכָל אֲשֶׁר לֵאשִׁי יִתֵּן בְּעֵד נַפְשִׁי' (שם ד). כְּלוּמַר, דֶּרֶךְ אֲדָם כְּשֶׁבָאִים לְהַכּוֹתוֹ עַל רָאשׁוֹ, מִגֵּן הוּא בִּידִיו עַל רָאשׁוֹ, כְּדִי לְקַבֵּל הַמַּכָּה בְּעוֹר יָדוֹ וְלֹא בְּעוֹר רָאשׁוֹ, וּמֵאחֲרַי וּדְרֶךְ אֲדָם לְעִשּׂוֹת כֵּן אִם בְּאִיבִירָיו, כָּל שֶׁכֵּן שִׁיתֵן כָּל מִמּוֹן

שִׁישׁ לוֹ לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ, וְעַל כֵּן אֵין אִיּוֹב מִצְטָעֵר עַל אֲבָדֵן מִמּוֹנוֹ, מֵאֲחֵר שִׁיּוּדֵעַ שְׁהוּא לְכַפֵּרֵת נַפְשׁוֹ. 'אוֹלָם, שְׁלָח נָא יָדְךָ וְנַע אֶל עַצְמוֹ וְאֶל בְּשָׂרוֹ, אִם לֹא (עַל) פְּנֵיךָ יִבְרָכְךָ' (שם ה). אִךְ אִם תִּשְׁלַח יָדְךָ לְהַכּוֹתוֹ בְּגוֹפוֹ, תִּרְאֶה שְׁמִיד יִקְלָלְךָ בְּעִבּוֹר זֹאת. 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל הַשֵּׁטֶן הֵנּוּ בְּיָדְךָ אִם אֵת נַפְשׁוֹ שָׂמִיד' (שם ו). נִתּוֹן הוּא בִּידְךָ לְהַכּוֹתוֹ בְּגוֹפוֹ, אִךְ עָלֶיךָ לְשׁוֹמֵר שְׁלֹא תִצָּא נַפְשׁוֹ. 'וַיִּצָּא הַשֵּׁטֶן מֵאֵת פְּנֵי ה' וַיֵּךְ אֶת אִיּוֹב וְגו' בְּשָׁחִין רַע מִכָּפֵן רִגְלוֹ וְעַד קֶדְקֶדָה' (שם ז). אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, קִשָּׁה הִיָּה צִעְרוֹ שֶׁל הַשֵּׁטֶן שְׁהוֹצֵרֵךְ לְשׁוֹמֵר אֶת נַפְשׁוֹ שֶׁל אִיּוֹב שְׁלֹא תִצָּא, יוֹתֵר מִצִּעְרוֹ שֶׁל אִיּוֹב בִּיסְרוּרָיו, וְהַמְשָׁל בּוֹזָה, לְעֵבֶד שְׂאֵמָר לוֹ רַבּוֹ שְׁבוֹד הַבֵּית זֶה, וְשָׂמִיד אֵת יְנִיָּה שְׁלֹא יִשְׁפֹךְ, וְאִם כֵּאֵן הִיָּה עַל הַשֵּׁטֶן לְהַכּוֹת אֶת גּוֹפוֹ שֶׁל אִיּוֹב, וְלִהְיֶשְׁמֵר שְׁלֹא תִצָּא נַפְשׁוֹ.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ בַּעֲנֵן הַשֵּׁטֶן: אִמֵּר רִישׁ לְקִישׁ, הוּא הַשֵּׁטֶן, הוּא יֵצֶר הָרַע, הוּא מְלָאךְ הַתְּנוּת, כְּלוּמַר, אוֹתוֹ הַמְּלָאךְ שֶׁמִּשְׁטֵין וּמִקְטֵרַג עַל הָאָדָם, הוּא זֶה שֶׁמִּפְתָּה אוֹתוֹ מִתְחִלָּה לְעִשּׂוֹת רַע, וְהוּא זֶה שְׁנוֹטֵל לְבִסּוֹף אֶת נִשְׁמָתוֹ. וְהוּא מְפָרֵשׁ כִּידֵּשׁ יֵשׁ לְלַמּוֹד זֹאת מִן הַמִּקְרָאוֹת בְּאִיּוֹב. יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׁהוּא הַשֵּׁטֶן, דְּבָרֵיהֶם (שם ז) 'וַיִּצָּא הַשֵּׁטֶן מֵאֵת פְּנֵי ה' וַיֵּךְ אֶת אִיּוֹב וְגו' וְעַד קֶדְקֶדָה' (שם ז). וְיֵשׁ לְלַמּוֹד שְׁהוּא הַיֵּצֶר הָרַע, מִמָּה שֶׁמִּצְיָנוּ בְּשִׁנְיָהם אֶת הַלְשׁוֹן 'רַק, בְּתַנְיָה הֵתָם (בְּרַאשִׁית ו) לְגַבִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם' דִּקְ רַע כָּל יוֹם, וְכֵתִיב הָכָא (איוב א יב) לְגַבִּי הַשֵּׁטֶן ('רַק אֶת נַפְשׁוֹ שָׂמִיד') 'רַק אֵלָיו אֶל תִּשְׁלַח יָדְךָ'. וְכִמּוֹ כֵּן יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׁהוּא מְלָאךְ הַתְּנוּת, דְּבָרֵיהֶם (שם ב) 'רַק' 'וְאִךְ' אֵת נַפְשׁוֹ שָׂמִיד, שְׁצִיּוֹה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשִׁטֵּן שְׁלֹא יִטוֹל אֶת נַפְשׁוֹ שֶׁל אִיּוֹב, אֲלֵמָלָא בְּיָדֵיהֶם כִּיִּימָא – הִרִי שְׁבִידוֹ תְּלוֹי הַדְּבָר, מֵאֲחֵר שְׁהוּא הַמִּמּוֹנָה עַל נְטִילַת כָּל הַנִּשְׁמּוֹת, וּלְפִיכָךְ הִיָּה צִרִיךְ לְהַזְהִירוֹ עַל כָּךְ.

מִימְרָא נִסְפֶּת לְגַבִּי הַשֵּׁטֶן: אִמֵּר רַבִּי לִוִּי, הַשֵּׁטֶן שִׁקְטַרְג עַל אִיּוֹב, וְכִינֵיָה אֲשֶׁתּוֹ שֶׁל אֶלְקָנָה שֶׁהִכְעִיסָה אֶת חֲנָה צִרְתָּהּ, שְׁנִיָּהם לְשֵׁם שְׂמִיָּם נִתְכַּוְּנוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם. הַשֵּׁטֶן לְשֵׁם שְׂמִיָּם נִתְכַּוְּן בְּמָה שִׁקְטַרְג עַל אִיּוֹב, דִּכְיִין דְּתַנְיָא לְמַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דְּנִימָה דְּעִתִּיה בְּתֵר אִיּוֹב – מֵאֲחֵר שְׁרָאָה שְׁדַעְתָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹטֵה אַחֵר אִיּוֹב, שְׁהִרִי הַפְּלִיג בְּשִׁבּוּחוֹ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁכְּתוּב בְּשִׁבּוּחַ אֲבָרָהָם, אִמֵּר, חָם וְשָׁלוֹם מִיָּנִישׁ לִיָּה לְרַחֲמֵנוֹתֶיהָ דְּאַבְרָהָם – שְׁמָא יִשְׁכַּח הַבוֹרָא חֲלִילָה עַל רַחֲמֵיו לְאַבְרָהָם, וּלְפִיכָךְ הִיָּה מִקְטֵרַג עַל אִיּוֹב שְׁאֵין הוּא צָדִיק כְּאַבְרָהָם.

כִּינֵיָה אִם הִיא לְשֵׁם שְׂמִיָּם נִתְכַוְּנוֹה בְּמָה שֶׁהִכְעִיסָה אֶת צִרְתָּהּ, דְּבָרֵיהֶם (שְׁמוּאֵל א' א') 'וַיִּכְעַסְתָּהּ צִרְתָּהּ גַּם כַּעַס, בְּעִבּוֹר הָרַעְעָהּ'. דְּהֵינּוּ, שְׁהִיָּתָה מְכַעֲסָת אוֹתָהּ וְחוֹזֶרֶת וּמְכַעֲסָתָה, כְּדִי שֶׁתִּתְרַעַם עַל עֲקֻרְתָּהּ, וְתִתְפַּלֵּל וְתוֹשׁוּעַ. דְּרִישָׁה – דִּרְשׁ דְּרִישָׁה זֶה רַב אֶהָא פִּר יַעֲקֹב בְּמִקוֹם שֶׁשְׂמוֹ פְּנוּיָהּ, אֶתָּה שְׁטֵן נִשְׁכָּיִת לְבִרְעִיָּה – בֹּא הַשֵּׁטֶן וְנִיפְטָה עַל רַגְלָיו, עַל שֶׁלִּמֵּד עָלָיו זְכוּת.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מִקְרָאוֹת הַמֵּתָאֲרִים אֶת דְּבָרָיו שֶׁל אִיּוֹב: 'כִּכְל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב בְּשִׁפְתָּיו' (איוב ב י). לְמִרְוֹת כָּל הָבָא עָלָיו, לֹא חָטָא אִיּוֹב לְקַלֵּל אֶת ה' בְּשִׁפְתָּיו. אִמֵּר רַבָּא, יֵשׁ לְדִיִּיק מְדַבְּרֵי הַמִּקְרָא, שֶׁרַק בְּשִׁפְתָּיו לֹא חָטָא, דְּהֵינּוּ, שְׁלֹא הוֹצִיא הַדְּבָרִים בְּפִיו, אֲבָל בְּלִבּוֹ חָטָא, שֶׁחָשַׁב בְּלִבּוֹ מַחֲשַׁבוֹת כְּפִירָה. מֵאִי קָאָמַר – וְזֶה אִמֵּר בְּלִבּוֹ, 'אַרְיָן נִתְנָה בְּיָד רִשְׁעִי, פְּנֵי שְׁפָטִיהָ יִכְסֶה, אִם לֹא אִפּוּסִי מִי הוּא' (איוב כד). כְּלוּמַר, הָעוֹלָם נִתּוֹן בִּיד רִשְׁעִי, הַמַּכְסֶּה אֶת פְּנֵי הַשֵּׁטֶן מִלְּהַבְחִין בְּדַבֵּר, שְׁאֵם לֵב כֵּן מִי הוּא הַמַּכְלָה אֶת הַצְדִּיקִים. אִמֵּר רַבָּא, מִפְּסוֹק זֶה יֵשׁ לְלַמּוֹד, שֶׁבְּקָשׁ אִיּוֹב לְהַפְּדוֹ קֶעֱרָה עַל פִּיָּה, כְּלוּמַר, לְכַפּוֹר בְּעִיקָר, שְׁחִירָף וּגִידָף כְּלִפִּי מַעֲלָה. אִמֵּר לִיָּה אֲבִי, לֹא דְבַר אִיּוֹב אֵלָּא בְּנֶגֶד הַשֵּׁטֶן. דְּהֵינּוּ, לֹא הִיָּתָה כּוֹוֹנוֹתוֹ לְכַפּוֹר בְּעִיקָר, וְלֹא נִתְכַּוְּן אֵלָּא שֶׁהָאֲרֵץ נִמְסָרָה בִּידֵיו שֶׁל הַשֵּׁטֶן, שִׁכּוּל לְהַבִּיא יִסּוּרִים עַל בְּנֵי הָאָדָם.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מַחְלוּקֶת תְּנָאִים בַּעֲנֵן זֶה: בְּתַנְיָא – מִצְיָנוֹ מַחְלוּקֶת תְּנָאִים בַּעֲנֵן זֶה בְּבִרְיָתָא. נֵאמַר בְּפִסּוֹק 'אַרְיָן נִתְנָה בְּיָד רִשְׁעִי, רַבִּי אֲלֵיָּעֶזֶר אוֹמַר שֶׁמִּפְּסוֹק זֶה יֵשׁ לְלַמּוֹד שֶׁבְּקָשׁ אִיּוֹב לְהַפְּדוֹ קֶעֱרָה עַל פִּיָּה, אִמֵּר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא דְבַר אִיּוֹב אֵלָּא בְּלִפְנֵי הַשֵּׁטֶן.

הַגְמָרָא מְבִיאָה מִקְרָאוֹת הַמְּפָרְשִׁים אֶת טַעְנוּתָיו שֶׁל אִיּוֹב: 'עַל

מַעֲיֵן הָעוֹלָם הָבֵא – כִּדְבָרֵיכִי (וּרְמִיָּהוּ לֹא) "הִרָה וּיֹלְדָת יִחְדָּר" – הָרִיוֹן וּלִידָה בְּיוֹם אֶחָד, הִכִּי דִרְשִׁינָּן לִיָּה בְּמִסְכַּת שִׁבְתָּ (ז', ב.). הִכִּי נִרְסִינָּן: כְּמַתְנִיתָא תַנָּא יוֹרֵד וּמִתַּחַּת וְעוֹלָה וּמְרִינָּי נֹטֵל רִשּׁוֹת וְנֹטֵל נִשְׁמָה – וְהָכִי פִּירוּשׁוֹ: יוֹרֵד לְמִטָּה וּמִתַּחַת אֶת הַבְּרִיּוֹת לְחִטּוֹא, וְעוֹלָה לְמַעְלָה וּמְרִינָּי אֶת חַמַּת הַמֶּלֶךְ בְּחִשְׁתָּנָתוֹ, נֹטֵל מִמֶּנּוּ רִשּׁוֹת לְהַרְגוֹ אֶת הַחוּטָא. מִכִּיּוֹן שִׁנְתָּנוּ רִשּׁוֹת כִּדְבָרֵיכִי "וּתְסִיתִינָּי בִּי", צִעְרִי שֶׁל שִׁמּוֹן – שֶׁהוֹדֹק לְשִׁמּוֹר אֶת נַפְשׁ אִיּוֹב שְׁלֹא תִצָּא. אֲלֵמָא בְּרִידָה קִיּוּמָא – לִיטּוֹל אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְהוֹדְרוֹ שְׁלֹא לִיטְלָה. בְּעֵבֶר הָרַעֲיָמָא – שֶׁתַּתְרַעֲמֵם עַל שְׂדֵיָא עֲקָרָה, וְתַתְּפֹל. לְחַפּוֹךְ קַעְרָה עַל פִּיהָ – לַעֲקוֹר כָּל כְּבוֹד, שֶׁחִירָף וְגִדְף. לְפָטוֹר אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלָּה – מְדִינוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֹאֻמַּר שְׁאֵנוּסִין הוּן עַל יְדֵי הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁבְּרָא יֵצֶר הָרַע. וְהִכִּי קֹאֲמַר: "עוֹד דַּעֲתָן כִּי בֵּא אֲרַשְׁעִי" – אִם הֵייתָ חָפֵץ אֶל הֵייתִי רִשְׁעִי. בְּרֵאת שׁוּר בְּפִרְסוֹת הַמִּדְבָּר וְהַמִּדְבָּר בְּפִרְסוֹת לִיטּוּשׁ – אֵת הוּא שֶׁתָּרַח וְאֵת הוּא שֶׁמֵּאֵלָה, בְּרֵאת כָּל עַל יָדָךְ, אֵתֵּךְ בְּרֵאת בִּי סִימְנִי הַטּוֹמָאֵל. בְּרֵאת צִדִּיקִים – עַל יְדֵי יֵצֶר טוֹב. בְּרֵאת רִשְׁעִים – עַל יְדֵי יֵצֶר הָרַע. לְפִיכָךְ אֵין נִצּוּל מִדִּיךְ, כִּי מִי יַעֲבֹב? אֲנוּסִין הוּן הַחוּטָאִין. בְּרֵאת לוֹ תוֹרָה – הוּן תַּבְלִין, שְׂדֵיָא מִבְּטֵלֵת אֶת הָרְחוּרִי עֲבִידָה, כְּדֹאֻמַּר בַּעֲלֵמָא (קִדְוִשִׁין ז', א.) אִם פֻּגַע בָּךְ מִנּוּל זֶה – מִשְׁכַּחוּ לְבִית הַמִּדְבָּר, אִם אָבִן הוּא נִמְנוּחַ בּוֹ, הִלֵּכְךָ לֹאֻ אֲנוּסִין נִינְהוּ, שֶׁחִירִי יִכְלִין לְהַצִּיל עֲצָמֶךָ. כִּרְכַּת אֹבֵב – שְׂדֵיָה כְּבוֹר שְׂדֵיָה אֹבֵב אֶת שְׂדֵהוּ. שְׂדֵי שְׂמִיָּה עֲלוּוָה – אֹמַר שְׂדֵיָא קְרוּבְתָּהּ, אוּ מְדַבֵּר בָּהּ לְהַשְׁאִינָהּ. חֲבִירוּתָא כִּלְפֵי שְׂמִיָּא – מְדַבֵּר לְפָנֵי הַשְׁכִּינָה כְּאִדָּם הַמְתוּכוֹת לְחִבְרֵי: בֵּא וְנִשְׁקוּל מִי חֲזִיב לְחִבְרֵי. מִן הַפִּסְקָה – לְשׁוֹן שִׁיעָר, כְּדֹקְנָה: הִרְבֵּה נִימִיךְ בְּרֵאתִי בֹאֲדָם. מִשְׁטָשְׁטוֹת אֵת הָאִרְצִי – עֲרֻשֹׁת אֶת הָאֲרֶץ טֵטוּט.

בהתחלת כל יום, כשניעור משנתו, עוד לפני ששייך ללימוד התורה בהבנה והשגה, ובמעמד ומצב שאסור לו עדיין להזכיר שמות הקדושים, אומר מיד: "מודה אני לפניך . . שהחזרת בי נשמת", היינו, שמוסר את עצמו להקדוש־ברוך־הוא שבו תלוייה כל מציאותו. **משיחת כ"ה טבת, ה'תשכ"ז**

בבוחלא

1 דרישקא במינה - אף על גב דכחול הוא שחור, כדפירש בהלכות גדולות: אוכמא
2 אוכמא (חולין מ"ב) היינו דמאי לבוחלא - הכי פירשו: כי היכי דבוחלא דרישקא
3 מקרין ומאיר משאר בוחלא - כך היא היתה נאה משאר נשים. ר'קן הפוך לשון "כי קרן עור פני
4 משה" (שמות ל"ד). והשתא אתי שפיר הא דמייית "ותקיעי בנזר ענין", דכחול דומה לפוך,
5 שנותנין כחול בעין, אבל לפירוש רש"י דגרס: כי

6 כורכמא דרישקא - קשה לרבינו שמשוך בן אברהם:
7 אם כן מאי מייית "ותקיעי בנזר ענין"? וינתן תרגום
8 "נזר וכרכום" - רשק וכרכום, "כפרים עם נרדים" -
9 עם רישקא (שיר ד).

10 **שבב** חולה שרואה אותה מיד מתרפא - ואם
11 תאמר: והא בימי אברהם אבתי לא היה
12 חולי בעולם, כדאמרין ב"השוכר את הפועלים"
13 (בבא מציעא פ"א, דעד יעקב לא היה חולשא, ועד
14 אלישע לא היה דאחישל ואיתתא ומציען לממר
15 דהבא בחולה של מכה איירי. ורבינו תם ורבינו יצחק
16 מפרשים: דעד יעקב לא היה דאחישל - היינו חולי
17 של מיתה, מכאן ואילך היה דאחישל - חולי של
18 מיתה, ולא היה דאיתתא, עד אלישע.

19 **כא** על נערה המאורסה - ואם תאמר: והלא לא
20 נצטוו בני נח על נערה המאורסה, כדאמרין
21 בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נ"ג): בעולת בעל יש
22 לזון, נכנסת לחופה ולא נבעלה אין לזון ואומר רבינו
23 יצחק: דאף על פי שלא נצטוו - מכל מקום מכוער
24 הדבר, כמו "ושט את הבכורה", אף על פי שאינו
25 מצווה על כך.

שלשה

1 **ללדת, עולה לראש ההר כדי שיפול ממנה וימות, ואני**
2 **מזמין לה נשר שמקבלו בכנפיו ומניחו לפניה, ואלמלי**
3 **מקדים רגע אחד או מתאחר רגע אחד מיד מות; בין**
4 **רגע לרגע לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי?**
5 **"חלל אילות תשמור" - אילה זו רחמה צר, בשעה**
6 **שבורעת ללדת, אני מזמין לה דרקון שמבישה בבית**
7 **הרחם ומתרה ממולדה, ואלמלי מקדים רגע אחד או**
8 **מאחר רגע אחד מיד מיתה; בין רגע לרגע לא נתחלף**
9 **לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי?" [איוב] לא ברעת**
10 **ידבר ודבריו לא בהשכל", וכתבי: "כי לא דברתם אלי**
11 **בזונה פעבדי איוב" אמר רבא: מפאן שאין אדם נתפס**
12 **בשעת צער. וישמעוני שלשת רעי איוב את כל הרעה**
13 **הזאת הבאה עלי ויבאו איש ממקומו אליפו התימני**
14 **ובלדד השחוי וצופר הנעמתי ויעזרו יחדיו לבוא לגור לו**
15 **ולנחמו". מאי "ויעזרו יחדיו"? אמר רב יהודה אמר**
16 **רב: מלמד ששכנסו כולן בשער אחד. ותנא: בין כל אחד**
17 **ואחד שלש מאות פרוס. מנא הו ידעי? איפא דאמרי:**

18 **כלילא הוה להו, ואיפא דאמרי: אילני הוה להו, היינו דאמרי**
19 **אינשי: או תברא כחברי דאיוב, או מיתותא. ויהי כי החל האדם לרב על פני האדמה ובנות ילדו להם" - רבי יוחנן אמר: רביה באה**
20 **לעולם; ריש לקיש אמר: מריבה באה לעולם. אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: לדידך דאמרת רביה באה לעולם, מפני מה לא נכפלו**
21 **בנותיו של איוב? אמר לו: נהי דלא נכפלו בשמות, אבל נכפלו ביופי, דכתיב: "ויהי לו שבענה בנים ושלוש בנות. ויקרא שם האחת**
22 **ימימה ושם השנית קציעה ושם השלישית קרן הפוד". ימימה - שהיתה דומה ליום, קציעה - שהיה ריחה נודף בקציעה, קרן הפוד -**
23 **אמרי דבי רבי שלא: שדומה לקרנא דקרבא, קרנא דקרבא לקותא היא אלא אמר רב חסדא: ככורקמא דרישקא**
24 **במיונה, שנאמר: "כי תקרעי בפוד". רבי שמעון ברבי איתילדיא ליה ברתא, הוה קא חלש דעתיה, אמר ליה אבהו: רביה באה לעולם.**
25 **אמר ליה בר קפרא: תנחומין של הכל נחמד אבד; [דתנאי:] אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אלא אשרי למי שגניו זכרים,**
26 **אוי לו למי שגניו נקבות; אי אפשר לעולם בלא פסם ובלא בורס, אשרי מי שאומנותו בוסמי, אוי למי שאומנותו בורס. כתנאי: "וה'**
27 **ברך את אברהם בכל" - מאי "בכל"? רבי מאיר אומר: שלא היתה לו בת; רבי יהודה אומר: שהיתה לו בת; אחרים אומרים: בת**
28 **היתה לו לאברהם ו"בכל" שמה; רבי אלעזר המודעי אומר: איצטגנינות היתה בלבו של אברהם אבינו, שכל מלכי מוֹדַע ומעַרַב משכימין**
29 **לפתחו; רבי שמעון בן יוחי אומר: אכן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא, ובשעה**
30 **שנפטר אברהם אבינו מן העולם - תלאה תקדוש ברך הוא בגלגל חמה. אמר אפי, תיינו דאמרי אינשי: אידלי יומא אידלי קצירא. דבר**
31 **אחר: שלא מרד עשו ביקויו. דבר אחר: שעשה ישמעאל תשובה ביקויו. שלא מרד עשו ביקויו, מנלן? דכתיב: "ויבא עשו מן השדה והוא**
32 **עוף, ותנא: אותו היום נפטר אברהם אבינו, ועשה יעקב אבינו תבשיל של עדשים לנחם את יצחק אביו. [ומאי שנא של עדשים?]**
33 **אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי: מה עדשה זו אין לה פה, אף אבל אין לו פה. דבר אחר: מה עדשה זו מגולגלת, אף אבילות**
34 **מגולגלת ומחזרת על פאי העולם. מאי בינייהו? איפא בינייהו: לנחומי בביעי. אמר רבי יוחנן, חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום:**
35 **בא על נערה מאורסה, והרג את הנפש, וכפר בעיקר, וכפר בתחית המתים, ושט את הבכורה. בא על נערה מאורסה - פתיב הכא:**
36 **"ויבא עשו מן השדה", וכתבי התם: "כי בשרה מצאה". הרג את הנפש - פתיב הכא: "עוף", וכתבי התם: "אוי נא לי כי עיפה נפשי**
37 **להרגים". וכפר בעיקר - פתיב הכא: "למה זה לי", וכתבי התם: "וה אלי ואנחוו". וכפר בתחית המתים - דכתיב: "הנה אנכי הולך**
38 **למות". ושט את הבכורה - דכתיב: "ויבן עשו את הבכורה". ושעשה ישמעאל תשובה ביקויו, מנלן? כי הא דרבינא ורב חמא בר בוזי**
39 **הו יחבי קמיה דרבא וקא מנגמם רבא; אמר ליה רבינא לרב חמא בר בוזי: ודאי דאמרינו: כל מיתה שיש בה גויעה - זו היא מיתתן**
40 **של צדיקים? אמר ליה: אין. - והא דור המבול אמר ליה: אכן גויעה ואסיפה קאמרינן. - והא ישמעאל דכתיב ביה גויעה ואסיפה אדרכי**
41 **איתער בהו רבא, אמר להו: דדרקן, הכי אמר רבי יוחנן: ישמעאל עשה תשובה בחי אביו, שנאמר: "ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו".**
42 **- וירקמא דרך חמא קא חשיב להו - אלא מעתה "ויקברו אותו עשו ויעקב בניו", מאי טעמא לא חשיב להו דרך חמא? אלא**
43 **מדיקדמיה - אדבורי אדבריה, ומדיקדמיה - שמע מויה: תשובה עבר ביקויו. חנו רבנן: שלשה הטעמין תקדוש ברך הוא בעולם הוה**
מעיין

1 דרקון - נחש. מבישה - נושבה. ומתרה - לשון רפיון. שאין אדם נתפס -
2 להתחייב על שהוא מדבר קשה מחמת צער ויסורין, דקאמר "לא בדעת ידבר" - לא
3 אמר "לא ברשע ידבר", אלא: לא בדעת. כלילי הוו להו - כתרין, ובכל כתר שלשה
4 פרצופים, ואיש את שמו מחזק על פרצופו. וכשבאין יסורין על אחד מהן - פרצופו
5 משתנה. וכן אילני דכמשי - פלטייא. או
6 תברא כחברי דאיוב - אם אין לו לאדם
7 אוהבים - נוח לו שימות. לרוב על פני
8 האדמה - ובנות יולדו וגו'. רביה באה לעולם
9 - כשנולדה בת, לפי שממחרת להיות לו זרע.
10 הוכפלו ביופי - ואין לך כפל טוב ממנו.
11 שרומה ליום - ברה כחמה. בקציעה - מין
12 בושם הוא. קרנא דקרבא - מין חיה, וקרנא
13 משחיין כמו צבע. כורכמא דרישקא -
14 כרכום של גן הגדל בגינה. במינה - שהוא
15 מעולה ממין שאר בשמים. איצטגנינות -
16 חוזה בכוכבים. משכימים לפתחו - ליטול
17 עצה ממנו. אידלי יומא - הוגבה שמש,
18 כשתחמה זורחת. אידלי קצירא - מיקל
19 החולי. אבל אין לו פה - שהוא יושב ודומם.
20 עדשין אין להן פה - כמו שיש לפולין ולשאר
21 מיני קטנית, ממין סדק. לחנומי בביעי - אין
22 להם פה, אבל אינם מגלגלים בגלגל. ושט
23 את הבכורה - וביזה את העבודה שהיתה
24 בבכורות. שט - תרגום של בויין, "מדוע
25 הקלחתי" (שמואל ב יט) תרגום יונתן;
26 אשטנתי.

בכל

בנות בבתחילה. אלא בהכרח יש ללמוד מכך, ש'לרוב' לשון
מריבה הוא, ולפיכך לא נכפלו בנותיו של איוב.
אמר לו רבי יוחנן לריש לקיש, נתי דלא נכפלו בשמות – אף שלא
נכפל מספר הבנות שהיה לו מתחילה, אבל נכפלו ביופי – יפות היו
כפלים מן הבנות שהיו לו בראשונה. ומנין למדים זאת, דבתיב (איוב
מב יגיד) 'ויהי לו שבעה בנים ושלוש בנות, ויקרא שם האחת ימימה,
ושם השנית קציעה, ושם השלישית קרן הפוך'. ודרשו חכמים את
שמותיהן, ימימה על שם שהיתה דומה ליום – שהיתה מאירה כאור
החמה, קציעה על שם שהיה ריחה הטוב נודף כמין בושם ששמו
קציעה, ובביאור השם קרן הפוך, אמר רבי – אמרו בבית מדרשו
של רבי שילא, שהיתה נקראת כן על שדומה לקרנא דקרב – לקרן
של חיה ששמה 'קרב', שהוא שחור כמו צבע ששמו פוך.
מתייבב עלה כמעצבא – בארץ ישראל היו שוחקים על פירוש זה,
שהלא קרנא דקרב לקוטא היא – הקרן של החיה ששמו קרב
צבעה לקוי ואינו נאה, שהרי יש בו כמה גוונים, ומה שבח יש בכך
שהיא דומה לו.
אלא אמר רב חסדא, 'קרן הפוך' היינו כבוקרמא דרישקא – כמו
עשב ששמו 'כרכום' הגדל בגינה, במיניה – שהוא המשובח משאר
מיני הכרכומין, כך היא היתה משובחת ביופיה משאר נשים,
ומאחר שמכרכום זה היו הנשים כוחלות את עיניהן, לפיכך
נקראה בשם קרן הפוך, כמו שפאמר (ירמיה ד ל) 'כי תקרעו בפרך
עיניך'.
עוד בענין לידת בנות: רבי שמעון ברבי – בנו של רבי, איתלייא
ליה ברתא – נולדה לו בת, הנה קא חלש דעתיה – היה מצטער על
שלא נולד לו בן. אמר ליה אבות – אמר לו אביו, מה לך מצטער,
הלא רביה באה לעולם, שעל ידי הבנות מתרבה העולם.
אמר ליה בר קפרא לרבי שמעון ברבי, תנחומין של הכל ניחמד
אבוך, שהרי יכול העולם להתרבות על ידי בנות של אחרים,
(דתנאי – שכן שנינו בברייתא), אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא
נקבות, אלא אשרי למי שפניו זכרים, ואוי לו למי שפניו נקבות. וכמו
כן אי אפשר לעולם בלא נקבות – מוכר בשמים שריחם הטוב נודף,
ובלא בויס – מעבד עורות שריחם הרע נודף, אלא אשרי מי
שאומנותו בוסמי, ואוי לו למי שאומנותו בויס.
הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין זה: בתנאי – מצינו מחלוקת
תנאים האם לידת בנות ברכה היא. נאמר בכתוב (בראשית כד א) 'וה'
ברך את אברהם בכל', ונחלקו התנאים מאי בכל – מה כוונת
הכתוב שה' ברך את אברהם 'בכל'. רבי מאיר אומר, שהברכה
היא בזה שלא היתה לו בת. רבי יהודה אומר, שהברכה היא בזה
שהיתה לו בת. אחרים אומרים,
בת היתה לו לאברהם ובכל שמה – שמה של בתו של אברהם היה
'בכל'. מבואר אם כן שנחלקו התנאים האם לידת בת יש בה ברכה
או לא. לדעת רבי מאיר נתברך אברהם בכך שלא היתה לו בת,
ואילו לדעת רבי יהודה נתברך בכך שהיתה לו בת. וכן היא דעת
'אחרים', אלא שהוסיפו על כך ששמה של הבת היה 'בכל'.
הברייתא מביאה דעות נוספות בביאור ברכת 'בכל' שנתברך בה
אברהם: רבי אלעזר המודעי אומר, איצטננות היתה בלבו של
אברהם אבינו, כלומר, חוזה בכוכבים היה, שקל מלבי מורה ומקרב
היו משפטים לפתחו כדי ליטול ממנו עצוה, וזו היא הברכה
שנתברך בה אברהם.
רבי שמעון בן יוחי אומר, אכן מוכה היתה תלוייה בצוארו של אברהם
אבינו, שקל חולה הרואה אותו מיד מתרפא מחוליו. וזו היא הברכה
שנתברך בה אברהם, ובשעה שפאמר אברהם אבינו מן העולם,
תלאה הקדוש ברוך הוא לאותה אבן טובה בגלגל התקפה.
אמר אביי, היינו דאמרי אינשי – זה הוא מה שאומרים הבריות,
אידיל יומא אידיל קצירא – כאשר מגביה היום, דהיינו, כשהחמה
זורחת, מיקל החול, והיינו מחמת אותה אבן טובה התלויה בגלגל
החמה.
דבר אחר, הברכה שנתברך בה אברהם היא, שילא מרד עשו בפינו
– שלא יצא עשו לתרבות רעה עד פטירתו של אברהם. דבר אחר,

ללדת היא עולה לראש הקר, כדי שמיד עם הלידה יהיה הולד ממה
לתחתית ההר ומות. ואני מוזהב לה נשר באותה שעה שמקבלו
לולד בכניו ומניחו לפניו, ואמלי מקדים הנשר ברנע אחר או
מתאחר ברנע אחר מיד היה הולד מת. ומעתה יש לך להבין, שאם
בין רנע לרנע לא נתחלה לי, היתכן שבין איוב לאיוב נתחלה לי.
עוד אומר הכתוב (שם) 'חלל אילות תשמו'. וכך אמר לו הקדוש
ברוך הוא, אילך זו רחמה – בית הרחם שלהן, וליכך אין הולד
יכול לצאת. ועל כן בשעה שהיא בורעת ללדת, אני מוזהב לה דרקון
(נחש) שמישה בבית הרחם, ומתרפה ממולדה – ונעשה הרחם
רפוי, ועל ידי כך יכולה היא לילד. ואמלי – ואם היה הנחש
מקדים רנע אחר או מאחר רנע אחר, מיד היתה האילה מתה.
ומעתה יש לך להבין, שאם בין רנע לרנע לא נתחלה לי, היתכן
שבין איוב לאיוב נתחלה לי.
אנשי לבב יאמרו לי וגבר חכם שמע לי, [איוב] לא בדעת ידבר
ודבריו לא כהשכלי (איוב לד לדלת). אלו דברי אליהו בן ברכאל
הבזי, וכך אמר, אף שכל אנשי לבב יודו לדברי שגאמרו בפסוקים
שקדמו לפסוק זה, וכן כל גבר חכם ישמע לדברי ולא יסור מהם,
אבל איוב מחמת קושי מכאוביו אין דעתו שלימה עמו, ולפיכך
הוא מדבר שלא בהשכל, אך ללא זאת היה אף הוא מודה לדברי.
(ובתיב 'כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב') אמר רבא, מקאן יש
ללמוד, שאין אדם נתפס בשעת צער, כלומר, שאם אדם מדבר
קשות כלפי מעלה מחמת צערו ויסוריו, אין מענישים אותו על כך
מן השמים, ולפיכך אמר הכתוב רק שאיוב לא בדעת ידבר, ולא
אמר ש'איוב ברשע ידבר'.
עתה מבאר הגמרא את הכתובים העוסקים בשלשת רעיו של
איוב שבאו לנחמו: נאמר (שם כ יא) 'וישמעו שלשת רעי איוב את כל
הרעה הזאת הקאה עליו, ויבאו איש ממקומו, אליפו התימן ובלדד
השוחי וצופר הנעמתי, וינצרו יחדיו לבוא לנוד לו ולנחמו' – כאשר
שמעו שלושת ידידי איוב את הצרות שבאו עליו, באו שלשתם
ממקומות מגוריהם אל עירו של איוב, ושם נתאספו יחדיו לבוא
לקון עמו ולנחמו.
מבשרת הגמרא: מאי – מה כוונת הכתוב וינצרו יחדיו. מבאר
הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב, כתוב זה למלמד שנקנסו בולן בשער
אחר, דהיינו, שנודמנו כולם בשעה אחת אל שער העיר שהיה
איוב דר בה. ותנא בברייתא, שבין כל אחר ואחר מהם היה מרחק
של שלש מאות פרסי – פרסאות, ואף על פי כן נודמנו כולם
בשעה אחת.
מבשרת הגמרא: מנא הוו ידעי – מנין ידעו שאירעו צרות לאיוב
ידיים. מבאר הגמרא: איבא דאמרי קליא הנה להו – יש אומרים
שהיו להם כתרים. דהיינו, לכל אחד מהם היה כתר ובו היו
חקוקות צורות שלשת רעיו, וכל אחד היה חוקק את שמו על
פרצופו, וכאשר היו באים יסורים על אחד מהם, היה פרצופו
שבבחר משתנה, וכך היו יודעים ידידיו שהוא שרוי בצרה. ואיבא
דאמרי אילני הנה להו – ויש אומרים שהיו להם אילנות, שנטע כל
אחד מהם שלושה אילנות בחצירו כנגד שלושת רעיו, וכן
דבמשי הוו ידעי – ובאשר היה נובל אחד מן האילנות, היו יודעים
שאותו אדם שרוי בצרה.
אמר רבא, היינו דאמרי אינשי – זה הוא מאמר הבריות, או תכרא
תכרי דאיוב או מיתותא – או חברים כחברי איוב או מיתה, שאם
אין לאדם אוהבים נוח לו שימות.
הגמרא דנה האם לידת בנות ברכה היא: נאמר (בראשית ו א) 'ויהי כי
החל האדם לרב על פני האדמה ובנות ילדו להם'. ונחלקו אמוראים
בדרשת תיבת 'לרוב': רבי יוחנן אמר, רביה באה לעולם – 'לרוב'
הוא לשון ריבוי, שעל ידי הבנות מתרבה העולם. ריש לקיש אמר,
'לרוב' הוא לשון מריבה, שעל ידי הבנות מריבה באה לעולם.
אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן, לדידך דאמרת – לשיטתך שסובר
אתה שעל ידי הבנות רביה באה לעולם, ונמצא שיש בהן ברכה,
אם כן מפני מה כאשר השיב הקדוש ברוך לאיוב את כל אשר היה
לו מתחילה בכפלים, לא נכפלו בנותיו של איוב, אלא היו לו שלש

57 ולא בחטאם: תנו רבנן, אֲרִבְקָה אֲנִישִׁים מִתּוֹ בְּעָמִיו וּבְעִצָּתוֹ שֶׁל
58 נָחֶשׁ, כְּלוּמַר, שֶׁלֹּא הָיוּ רִאיוֹנִים לְמוֹת, מִשּׁוּם שֶׁלֹּא חָטְאוּ מֵעוֹלָם,
59 אֲלֵא שֶׁכֶּבֶר נִגְזְרָה גִּירַת מִיתָה עַל כָּל תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁל אָדָם הָרָאשׁוֹן,
60 עַל שֶׁחָטָא בְּעֵץ הָרֵעַת בְּעִצָּתוֹ שֶׁל הַנָּחֶשׁ. וְאֵלּוּ הֵן, בְּנִימִין בֶּן יַעֲקֹב,
61 וְעִמְרָם אֲבִי מֹשֶׁה, וְיִשִּׁי אֲבִי דָוִד, וְכִלְכָּא בֶן דָּוִד.
62 וְכִלְכָּא נִמְרָא – כָּל אֱלּוֹ שֶׁנִּמְנָנוּ כֹּאן אֵין יוֹדְעִים זֹאת מִן הַמִּקְרָא,
63 אֲלֵא שֶׁכֶּךָ קִבְּלוּ חֲכָמִים מִרְבוּתֵיהֶם, לְפָרִי – חוּץ מִיִּשְׁרָאֵל דָּוִד,
64 דְּמִפְּרָשׁ בֵּית [קְרָא] – שֶׁלּוֹמְדִים זֹאת מִן הַמִּקְרָא. דְּכִתְיִב (שְׁמוּאֵל ב' יז
65 כה) 'וְאֵת עֲמִשָּׂא שֵׁם אֲכִשְׁלוֹם תַּחַת יוֹאֵב עַל הַצִּבְיָא, וְעֲמִשָּׂא בֶן אִישׁ
66 וְשְׁמוֹ יִתְרָא הַיִּשְׂרָאֵלִי, אֲשֶׁר בָּא אֶל אֲבִיגַיִל בַּת נָחֶשׁ, אַחֲתָא צִירְיָה אִם
67 יוֹאֵב'. דִּהֵינּוּ, שֶׁאֲכִשְׁלוֹם מִינָה לְשֶׁר צָבֵא אֶת עֲמִשָּׂא בֶן יִתֵּר, וְיִתֵּר
68 הִיָּה בַעֲלָה שֶׁל אֲבִיגַיִל בַּת נָחֶשׁ, וְאֲבִיגַיִל הִיָּתָה אַחֲתָהּ שֶׁל צִירְיָה,
69 שֶׁהִיא אִמּוֹ שֶׁל יוֹאֵב. וּמוֹכִיחָה הַגִּמְרָא: וְכִי אֲבִיגַיִל בַּת נָחֶשׁ הִיא,
70 וְהָלֵא בַּת יִשִּׁי הִיא, דְּכִתְיִב (דְּבָרִי הַיָּמִים א' ב טו) לְגַבִּי בְנִי יִשִּׁי 'וְאִחֲוֵיתִיהָ
71 צִירְיָה וְאֲבִיגַיִל', שֶׁשְׁתֵּיהֶן הִיוּ בְּנוֹתָיו שֶׁל יִשִּׁי אֶלָּא לְפִיכָר כִּינָה אוֹתָהּ
72 הַכְּתוּב בְּשֵׁם 'בַּת נָחֶשׁ', לֹמֵר שֶׁהִיא שֶׁל מִי שְׁמֹת בְּעָמִיו שֶׁל
73 נָחֶשׁ, שֶׁלֹּא הִיָּה יִשִּׁי רִאיוֹ לְמוֹת, וְלֹא מֵת אֲלֵא בְּעִצָּתוֹ שֶׁל נָחֶשׁ.

הדרן עלך השותפין

פרק שני - לא יחפור

74 פרק זה דן באדם העושה מעשה בתוך רשותו, ועל ידי כך ניוזק
75 שכינו או שאר בני העיר, האם יש למוזיק להרחיק את נזיקו, או
76 שעל הנזיק מוטל להרחיק את עצמו.

משנה

77 משנה זו עוסקת באופנים שיש על האדם להרחיק על מנת שלא
78 להזיק את בורו של שכינו, או את כותלו. תחילה מונה המשנה את
79 הדברים שיש על האדם להרחיק מבורו של חבריו: לא יחפור אדם
80 בור ו-חפירה עגולה ברשותו סמוך לבורו של חבריו, וכן לא יחפור
81 לא שיעם ו-תעלה ארוכה וצרה, ולא סְפִירָה ו-חפירה מרובעת
82 בעלת תקרה ופתחה בצידה, ולא אִמָּת הָמִים ו-תעלה המוליכה
83 מים לשדה, ולא נְבִרְכָּת פּוֹכֵכִין ו-בריכת מים המשמשת לכיבוס
84 בגדים. סמוך לבורו של חבריו, אֶלָּא אִם בֶּן הָרִחִיק מְבוֹתֵל בּוֹרוֹ שֶׁל
85 חֲבִירוֹ שֶׁלֹּשֶׁה טַפְחִים, וְסָד פָּסִיד אֶת כּוֹתְלֵי בּוֹרוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִזְקֵק אֶת
86 בור חבריו.

87 עתה מונה המשנה דברים שעל האדם להרחיק מכותלו של חבריו:
88 וּמְרִחִיקִים אֵת הַנֶּפֶשׁ ו-פסולת של זיתים, וְאֵת הַזֵּבֵל שֶׁל הַבְּהֵמָה,
89 וְאֵת הַמִּלָּה, וְאֵת הַסִּיד, וְאֵת הַפְּלִעִים ו-אֲבָנִים שֶׁהָיוּ יוֹצֵאת מֵהֶם,
90 מְבוֹתְלוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ שֶׁלֹּשֶׁה טַפְחִים, כְּדִי שֶׁלֹּא יִזְקֵק הַכּוֹתֵל מִן הַהֵבֵל
91 הַיּוֹצֵא מִדְּבָרִים אֱלֹ, (א) [וְ] אֶת כּוֹתֵל חֲבִירוֹ פָּסִיד, שֶׁעַל יְדֵי כֶּךָ
92 אֵינוֹ נִיזוֹק מִן הַהֵבֵל.

93 וְכֵן מְרִחִיקִין אֵת זֵרֵיעַת הַדְּרָעִים, וְאֵת הַחֲרִישָׁה בְּמִתְרָשָׁה, וְאֵת
94 הַטֵּלֵת מִי רְגֵלִים מִן הַכּוֹתֵל שֶׁל חֲבִירוֹ שֶׁלֹּשֶׁה טַפְחִים, מִכּוֹיִן שׁוֹרְעִים
95 וּמִחֲרִישָׁה מִרְפִּים אֶת יְסוֹד הַכּוֹתֵל, וּמִי רְגֵלִים מִמּוֹסְסִים אֶת
96 הַלְּבָנִים הַעֲשׂוּיִים טִיט יֵבֶשׁ, שֶׁמֹּם בְּנוֹי הַכּוֹתֵל.

97 וְכֵן מְרִחִיקִין אֶת אֲבָנֵי הַרִימָם מִן הַכּוֹתֵל שֶׁל חֲבִירוֹ, בְּשִׁיעוֹר שֶׁל
98 שְׁלֹשֶׁה טַפְחִים מִן הַשֶּׁבֶךְ ו-אֲבָן הַרִיחִים הַתַּחְתּוֹנָה, שֶׁהֵן שִׁיעוֹר שֶׁל
99 אֲרִבְקָה טַפְחִים מִן הַרְּכָב ו-אֲבָן הַרִיחִים הָעֲלִיוֹנָה הָרוֹכֶכֶת עַל
100 הַתַּחְתּוֹנָה, וְקִצְרָה מִמֶּנָּה בַּטַּפַּח לְכָל צֵד, מֵאֲחָר שֶׁחֲבִטָּה גִּלְגּוֹל
101 אֲבָנֵי הַרִיחִים מְזַעֶצֶת אֶת הַקִּרְקַע שֶׁתַּחַת הַכּוֹתֵל. וְכֵן מִרְחִיקִים אֵת
102 הַתְּנִיז מִן הַכּוֹתֵל שֶׁל חֲבִירוֹ, בְּשִׁיעוֹר שֶׁל שְׁלֹשֶׁה טַפְחִים מִן הַפְּלִיא
103 ו-הַבִּסִּיס שֶׁעֲלָיו יוֹשֵׁב הַתְּנִיז, שֶׁהֵן שִׁיעוֹר שֶׁל אֲרִבְקָה טַפְחִים מִן
104 הַשֶּׁבֶךְ הָעֲלִיוֹנָה שֶׁל הַבִּסִּיס, הַקִּצְרָה בַּטַּפַּח לְכָל צֵד מִתַּחְתּוֹתָיו,
105 מֵאֲחָר שֶׁהַהֵבֵל הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ מְזִיק אֶת הַכּוֹתֵל.

1 מעין הברכה השרויה בעולם האל, ואלו הן, אֲרִבְקָה יַחֲזֵק וְיַעֲקֹב.
2 ויש ללמוד זאת, ממה שמצינו בכל אחד מהם לשון 'כל',
3 שמשמעותו היא שלא חסרו שום טובה בעולם הזה. אֲרִבְקָה דְּכִתְיִב
4 בֵּית (בראשית כד א) 'וזה בָּרַךְ אֶת אֲבִרְקָה כָּל', יַחֲזֵק דְּכִתְיִב בֵּית (שם
5 כו לג) 'וְאֲכַל מִכָּל', יַעֲקֹב דְּכִתְיִב בֵּית (שם לג א) 'וְכִי יֵשׁ לִי כָל'.
6 וכן שְׁלֹשָׁה אֲנִשִּׁים לֹא שִׁלְטַן בָּהֶן יֵצֵר הָרַע. אֵלּוּ הֵן, אֲרִבְקָה יַחֲזֵק
7 וְיַעֲקֹב. וְלֹמְדִים זֹאת מִדְּכִתְיִב בְּהו 'כָּל', 'כָּל', 'כָּל'. שֶׁהִי נִתְבָּאֵר
8 לְעֵיל שִׁישׁ לְלִמּוֹד מִתִּיבּוֹת אֱלֹו שֶׁהַנְּחִילִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ בְּעוֹלָם
9 הַזֶּה מַעֲיֵן הָעוֹלָם הַבָּא, וּבְעוֹלָם הַבָּא אֵין שְׁלִיטָה לְיֵצֵר הָרַע. וְיֵשׁ
10 אֲוִמְרִים שֶׁאֵין בְּדוֹד לֹא שִׁלְטַן יֵצֵר הָרַע, וְלֹמְדִים זֹאת מִדְּכִתְיִב (תהלים
11 קט כב) 'לִלְכִי לְכָל פְּקָדֶיךָ', דִּהֵינּוּ, יֵצֵר הָרַע מֵת בְּקִרְבִּי.

12 מִבְּרַת הַגִּמְרָא: וְאִידֶךָ – הַתָּנָא הַסּוֹבֵר שֶׁרַךְ בִּאֲבָרָהּ יַחֲזֵק וְיַעֲקֹב
13 לֹא שִׁלְטַן יֵצֵר הָרַע, מְדוּעַ אֵין הוּא לֹמֵד מִמִּקְרָא זֶה שֶׁאֵין בְּדוֹד לֹא
14 שִׁלְטַן יֵצֵר הָרַע. מִבְּאֵרַת הַגִּמְרָא: תָּנָא זֶה סוֹבֵר שֶׁאֵין כּוּוֹנְתוֹ שֶׁל דּוֹד
15 לֹמֵר שִׁיעוֹרוֹ מֵת בְּקִרְבּוֹ, אֲלֵא צִעְרִיהָ הוּא דְּקָא מְדָבֵר – מְזַכֵּיר הוּא
16 לֹא צִעַר, וְאוֹמֵר שֶׁלֹּבֵא הוּא כּוֹמֵת בְּקִרְבּוֹ מְרֹוב צָרוֹת שֶׁעָבְרוּ עָלָיו.
17 הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמוֹנָה אֶת הָאֲנָשִׁים שֶׁלֹּא שִׁלְטַן בְּהֶם מֵלֶאךָ
18 הַמוֹת: תְּנוּ רַבְּנָן, שְׁשֶׁה אֲנִשִּׁים לֹא שִׁלְטַן בָּהֶן מֵלֶאךָ הַמָּוֶת, אֲלֵא מֵתוֹ
19 מִיתַת נְשִׁיקָה עַל פִּי הַשְּׂכִינָה. וְאֵלּוּ הֵן, אֲרִבְקָה יַחֲזֵק וְיַעֲקֹב, מֹשֶׁה
20 אֶהְרֹן וּמִרְיָם. לְגַבִּי אֲרִבְקָה יַחֲזֵק וְיַעֲקֹב יֵשׁ לְלִמּוֹד מִדְּכִתְיִב בְּהו
21 'כָּל', 'כָּל', 'כָּל', שֶׁלֹּא הִיוּ חֲסִידִים שׁוֹם כְּבוֹד שְׁבַעוֹלָם, וּמֵאֲחָר
22 שֶׁמִּצְוִנוּ בִּאֲחֵרִים שִׁמְתוֹ מִיתַת נְשִׁיקָה, אִם הִיוּ הָאֲבוֹת מֵתִים עַל יְדֵי
23 מֵלֶאךָ הַמוֹת הִיָּה נָחֵס מֵהֶם כְּבוֹד זֶה, וּבִהְכָּרַח שֶׁאֵין הֶם מֵתוֹ
24 מִיתַת נְשִׁיקָה. וְלְגַבִּי מֹשֶׁה אֶהְרֹן וּמִרְיָם יֵשׁ לְלִמּוֹד זֹאת מִדְּכִתְיִב בְּהו
25 שִׁמְתוֹ 'עַל פִּי ה', דִּהֵינּוּ, מִיתַת נְשִׁיקָה עַל פִּי הַשְּׂכִינָה.

26 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהָאֵת בְּמִיתַת מְרִים לֹא כִּתְיִב בָּהּ שִׁמְתָה עַל פִּי ה',
27 וּמִנֵּי שִׁמְתָה מִיתַת נְשִׁיקָה. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מְרִים
28 נִפְי בְּנִשְׁקָה כִּתְיָה – אֵין מִרִים מִתָּה מִיתַת נְשִׁיקָה, דְּאִתְּיָא –
29 שְׁלֹמֹמִידִים זֹאת בְּגִזְרָה שׁוּה 'שֵׁם' 'שֵׁם' כְּמִשְׁמָה – מִמִּיתַת מִשָּׁה,
30 שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם נִאֲמָרָה תִּיבַת 'שֵׁם', בְּמִיתַת מִשָּׁה נִאֲמָר (דְּבָרִים לד ה)
31 'וְיָמָת שֵׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה', וּבְמִיתַת מִרִים נִאֲמָר (בְּמִדְבָר כד א) 'וְיָמָת שֵׁם
32 מְרִים', וּמִפְּנֵי כֵּה לֹא נִאֲמָר בָּהּ בְּמִפּוֹרֶשׁ שִׁמְתָה עַל פִּי ה', מִשּׁוּם
33 שֶׁנֶּאֱמַר הָרִבְרִי לֹמֵר בְּמִפּוֹרֶשׁ עַל אִשָּׁה שִׁמְתָה עַל פִּי הַשְּׂכִינָה.

34 הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמוֹנָה אֶת הָאֲנָשִׁים שֶׁלֹּא שִׁלְטָה רִימָה
35 בְּגוֹפֶם: תְּנוּ רַבְּנָן, שְׁבַעֲהָ אֲנִישִׁים לֹא שִׁלְטַן בָּהֶן רִימָה וְתוֹלְעָה בְּגוֹפֶם
36 לְאַחַר מוֹתָם, וְאֵלּוּ הֵן, אֲרִבְקָה יַחֲזֵק וְיַעֲקֹב, מֹשֶׁה אֶהְרֹן וּמִרְיָם,
37 וְכִנְיָן בֶּן יַעֲקֹב, לְגַבִּי אֲרִבְקָה יַחֲזֵק וְיַעֲקֹב יֵשׁ לְלִמּוֹד שֶׁלֹּא שִׁלְטָה
38 רִימָה בְּגוֹפֶם, מִדְּכִתְיִב [בְּהו] 'כָּל', 'כָּל', 'כָּל', דִּהֵינּוּ שֶׁלֹּא נָחֵס
39 מֵהֶם שׁוֹם כְּבוֹד, וְאִם הִיָּתָה רִימָה שׁוֹלֵטֵת בְּהֶם הִיָּה בּוֹה חֶסֶד
40 מִכְּבוֹדָם. וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וּמִרְיָם יֵשׁ לְלִמּוֹד שֶׁלֹּא שִׁלְטָה רִימָה בְּגוֹפֶם,
41 מִדְּכִתְיִב [בְּהו] שִׁמְתוֹ 'עַל פִּי ה', דִּהֵינּוּ שִׁמְתוֹ בְּמִיתַת נְשִׁיקָה, וְכֵל
42 מִי שִׁמְתָה מִיתַת נְשִׁיקָה אֵין הַרִימָה שׁוֹלֵטֵת בּוֹ, שֶׁאֵין הַרִימָה בָּאָה
43 אֲלֵא מִשִּׁיפַת מִרָה הַתּוֹלִיָה בַּחֲרָבוֹ שֶׁל מֵלֶאךָ הַמוֹת. וְלְגַבִּי בְּנִימִין
44 בֶּן יַעֲקֹב יֵשׁ לְלִמּוֹד שֶׁלֹּא שִׁלְטָה בּוֹ רִימָה, מִדְּכִתְיִב (דְּבָרִים לג יב)
45 בְּבִרְכַּת מִשָּׁה לְשַׁבֵּט בְּנִימִין, וְלְבִנְיָמִין אֶמַר, יָדִיד ה', יִשְׁכֵּן לְכַטָּח
46 עֲלָיו, וְיֵשׁ לְדֹרוֹשׁ אֶת הַמִּקְרָא בְּאוֹפֶן כֹּזֵה, בְּנִימִין יִשְׁכּוֹן לְכַטָּח
47 בְּקִבְרוֹ בִּישׁ חֲשֵׁשׁ רִימָה וְתוֹלְעָה, מֵאֲחָר שֶׁמִּיָּן וּבִטְחוֹ הוּא עַל
48 יְדִידוֹת הַשְּׂכִינָה. וְיֵשׁ אֲוִמְרִים שֶׁאֵין בְּדוֹד לֹא שִׁלְטָה הַרִימָה. דְּכִתְיִב
49 בֵּית (תהלים טו ט) 'אֵף בְּשִׁירִי יִשְׁכֵּן לְכַטָּח', דִּהֵינּוּ, שִׁישְׁכּוֹן בְּשִׁיר בְּקִבְרֵי
50 בְּבִטְחָה לְלֵא חֲשֵׁשׁ רִימָה.

51 מִבְּרַת הַגִּמְרָא: וְאִידֶךָ – הַתָּנָא הָרָאשׁוֹן שֶׁאֵינוֹ מוֹנָה אֶת דּוֹד בְּכָלֵל
52 אֱלֹו שֶׁלֹּא שִׁלְטָה בְּהֶם רִימָה, מְדוּעַ אֵינוֹ דּוֹרֵשׁ כֵּן מִפְּסוֹק זֶה.
53 מִבְּאֵרַת הַגִּמְרָא: הָהוּא רַחֲמֵי הוּא דְּקָא בְּנֵי – תָּנָא זֶה סוֹבֵר שֶׁבִּישָׁק
54 דּוֹד רַחֲמִים שֶׁלֹּא תִשְׁלֹט בּוֹ הַרִימָה, אֲךָ אֵין אִינוֹ יוֹדְעִים אִם
55 נִתְקִימָה בְּקִשְׁתוֹ.
56 הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמוֹנָה אֶת הָאֲנָשִׁים שִׁמְתוֹ בְּעִטְיוֹ שֶׁל נָחֶשׁ

גם הדברות האחרונות, "לא תגנוב" ו"לא תחמוד" וגו', יש לקיימם (לא מצד טבע האדם, אלא) מצד ציווי הקדוש ברוך הוא, כמו המצוות שבין אדם למקום.

בבא בתרא. השותפין - פרק ראשון דף יז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רמה רש"י תוספות

בבל מכל בל - באברהם כתיב (בראשית כד) 'וה' ברח את אברהם בבבל',
בצחק כתיב (שם כז) 'ואוכל מכל', בעיבק כתיב (שם לג) 'וכי יש לי בל' -
כלומר, לא חסרו שום טובה. חלל בקרבי - יצרי הרע מת בקרבי. צעריה קא
מדבר - על לבו ממש הוא מתרעם, ואומר שמת בקרבו מרוב צרות. שלא שלט
בהן מלאך המות - אלא מתו בבשקה על
פי שכינה. בבל מכל בל - לא חסרו שום
כבוד. וימצינו כבוד זה במשה ואהרן, שנאמר
בהן 'על פי ה'", ואם אלו מתו על ידי
מלאך (המות), נמצא שחסרו כבוד. כדאמרן
שמתו על פי שכינה. ואין ראיה רמה
לשלטו במי שנשוק משיכיה, שדרי אין דמינה
באה אלא מטפה מרה המטטפת מסבינו של
מלאך המות, דאמר מר (עבודה זרה כ, ב)
ממנה מת. ממנה מסידיה, ממנה פניו מוריקות.
ישבן לבטח עליו - הכי דרשי: ישבן לבטח
בנימין על סמיכות ידידות השכינה. בעמי
של נחש - בעצתו של נחש. כלומר, לא
היו ראויין למות, אלא שגזירה גזירת מיתה
על כל תולדותיו של אדם הראשון בעצתו
של נחש. בעמי - תרגום של עצתו, כדכתיב:
(דניאל ו) 'אתיעטו כל וגו', וכן 'התיב עטא
וטעם' (שם ב). ואחיותיהם - בבני ישי כתיב.

הדרן עלך השותפין

משנה לא יחפור בור שיה ומערה -
מפורשים בבבא קמא, בפרק 'שור
שנגח את הפרה' (ב, ג). בור - עגול. שור
- ארוך וקצר. מערה - מקורה בקירוי.
גברית הבוכסים - דופר חפירה מרובעת
בעומק אמה או יותר, ומי גשמים מתבסס
בה, לכבס בגדיהם. והיו להם שתיים, אחת
ששורים את הבגדים יום או יומים בצואת
כלבים, והיא קריה קמקמן בגמרא. ואחת
שמשפשים בה, והיא קריה נדיין. אלא
אם כן ב' - מפני שהחפירה הסמוכה
לבור מחלשת כותלי הבור, ומרפה אותו.
וסד בסיד - את כותלי חפירתו. גפת -
פסולת וזיתים שנתעצרו בבית הבד. הסלעים
- אבנים שהאור יוצא מהן, שקורין קולי'יש.
שכל אלו קשין לחומה, שמוציאין הבל. ב' -
הכותל - כותל לבנים של טיט הבנוי על גבי
קרקע. ולא בבור קאי השתא. ורעים - קשין
לכותל, כדמפרש בגמרא. ומחרישה - מרפה
את יסודו, ונופל. מי רגלים - ממסמסין
את הלבנים שהן של טיט יבש. ריחים -
קשין לכותל, שמנדיין את הקרקע בגלגול
הבטתו. מן השכב - היא הריחים התחתונה.
הרכב - היא העליונה הרוכבת על זו, והיא
קצרה טפח מן התחתונה. ואת התנור שלשה
מן הכליא - תנור כלי חרס הוא שרוף
בכבשן כשאר קדירות, ופיו למעלה, והבא
לקובעו בארץ עושה בנן טיט ואבנים שיהיו לו
לכסיס, ומושיבין אותו עליו שלא יעטנו שוליו
מחמת קרקע. ואותו בנן עשוי בשפוע, רחב
מלמטה וקצר מלמעלה כמדת התנור. תחתונה
קרוי כליא ועליונו קרוי שפה, כלומר שפת
הכליא - שפתה עליונה. ולפי שהבלו של
תנור קשה לכותל, צריך להרחיקו. גמרא
פתח

שלשה כו' מעין העולם הבא - תימה לרבינו שמשון בן אברהם: אמאי לא חשיב נמי איוב,
דאמר לעיל (טו, ב): 'האנתנות רועות על ידיהם' - מלמד שהשמינו הקדוש ברוך
הוא מעין עולם הבא ויש לומר: דאיוב לא היה אלא אחד מילתא, ואברהם ויצחק ויעקב נהנו
מעין עולם הבא מכל וכל.
שבועה שלא שלטה בהן רמה - תימה לרבינו
שמשון בן אברהם: דכולהו צדיקי נמי,
דאמר בשבת בפרק 'שואל' (קנ"ב), 'ורקב
עצמות קנאה' מי שיש לו קנאה בלב - עצמותיו
נרקבין, ושאין קנאה בלב - אין עצמותיו מרקבין
ויש לומר: דיכול להיות שלא ירקב וישלש בו
רמה, דאמר במעשה דרבי אלעזר בן שמעון
ב"השובר את הפועלים" (בבא מציעא פ"ב),
דנפיק רישא מאודיניה.
שלשה לא שלט בהן יצר הרע - אין לפרש
שלא שלט כלל - דאם כן היכי קבלי
עליה אנרא? אלא כדאמר (יומא לח, ב): מאי
דכתיב 'רגלי חסידיו ישמור', כיון שעבר אדם רוב
שנותיו ולא חטא - שוב אינו חוטא. הכא נמי, כיון
שראה הקדוש ברוך הוא שהיו דוחקין עצמן כל
כך להתרחק מן העבירה - סייעם הקדוש ברוך
הוא מבאן ואילך, שלא שלט בהן יצר הרע.

הדרן עלך השותפין

לא יחפור - כל הני איירי דאית בור מיא,
וטעמא משום מתנתא, כדאמרין בגמרא.
ותימה לרבינו יצחק: דאם אמרין בגמרא: כל מרא
ומרא דקא מדיח ב' ואומר רבינו יצחק: דלא
קאמר אלא שמאותה שעה מתחיל החיזוק, וכיון
דבתחילת החיזוק הווי גייר דיליה - מודה רבי יוסי.
ומיזה, אי לאו משום מיא - לא היה צריך הרהקה
שלשה טפחים.

לא שיה ולא מערה - דהוא הדין הרצין ונעיצין.
דחני נקט אגב בור, דבכל מקום רגיל לשנות
שיח ומערה בודי בור. ואמת דמיא ונברכת
הכובסין דאין רגיל לשנות גבי בור - מפרש
בגמרא דצריכי תרווייהו. ומיזה, הא לא מפרש
אמאי לא היה שמעין לחו מבור. דמיא למימר
דבור ושיח דעמוקין טפי - בעי הרהקה שלשה,
אבל הני דלא עמיק כולי האי - היה אמנא דלא
בעי הרהקה שלשה. ואי תנא הני - היה אמנא
דבור ושיח דעמיקי טפי בעי הרהקה יותר
משלשה. ובפרק 'הפרה' (בבא קמא נ"ב), דתנן:
אחד החופר בור ושיח ומערת, ומצריך לחו
לכולהו בגמרא - התיב נחא, ולא היה ליה לתנא
למינקטינהו אגב בור, כיון דכתיב בור בקרא, אלא
היה ליה למיתני בור לחוריה.

מלעים - אבנים שאש יוצא מהן, ולא סלעי
נחושת, דאין דרך להניחן אצל
הבתלים. והא דאמר בירושלמי: אית תנא תני
טומנין בסלעים ואית תני דאין טומנין, כאן
בסלעים של כסף, כאן בסלעים של נחושת - הוא
מצי לשנויי: כאן בסלעים של אבנים כאן בור
כסף, אלא נחא ליה לשנויי כולהו במכתב. וכל
בסיד - נראה לרבינו יצחק דבסיפא נמי גרס: וסד
בסיד, ולא גרס 'אר', דאי גרסין בסיפא 'או סד
בסיד' - אם כן תפשוט דברישא 'וסד בסיד' תנן,
מדלא קני 'או סד' ברישא כמו בסיפא. אלא
דואי בסיפא נמי גרס 'וסד', והא דרפשיטא ליה
בגמרא (לקמן ט"א), דבסיפא הוי 'או סד בסיד' -
היינו משום דאין החיזוק כל כך מרובה, שלא יועיל
לו סיד לחוריה. כלאי - פירש רבינו חננאל: בטן דתנור, צר מלמטה ובאמצעיתו מרחיב
ובולט ויוצא כשיעור טפח, ומאמצעיתו מוצר ועולה.

פתח בבור וסיים בכותל - בקונטרס גרס, בטר דשני מכותל בורו שנינו: וליתני אלא אם כן הרהיק מבורו. ואינו נראה, כמו שאפרש. ואי גרס לה - הכי גרס לה: פתח בבור וסיים בכותל, וליתני אלא אם כן הרהיק מבורו. וכן משמע מתוך פירוש רבינו חננאל. ואף על גב דבריש "המניח" (בבא קמא כזא.) כי פריך: פתח בכד וסיים בחבית, לא קא מסיים וליתני ואם חזק בעל הכד כו' - אין לשון הגמרא

שזה, אלא פעמים מאריך ופעמים מקצר.

מכותל - בורו שני - כלומר, לא מחלל בורו קאמר, אלא מכותל שיש לבור, שהראשון הניח כשחפר בורו. ומהך מילתא דרב יהודה דייקא לקמן דאסור לסמוך, מדרהוקק הראשון להניח כותל, ופריך מינה לאביי. והשתא לא אפשר למגיסר: וליתני אלא אם כן הרהיק מבורו - דאם כן הוה משמע מחלל בורו. ומה שפירש הקונטרס דאם הוה תני "מבור" הוה ידעינא דמכותל בורו קאמר, דאי מחלל בורו קאמר - אין וזה כונס לתוך שלו כלום כו' - גרסת ספרי דחקת. אבל אין נראה, ודאי אי תני "מבור" הוה אמינא מחלל בורו קאמר, ושרי לסמוך, ואם הראשון הרהיק מאילו מן המציר שלשה טפחים או יותר - הוה אמינא דהשני יכול לסמוך עד המציר. ואם כן צריך לשנות מכותל - לאשמועינן דאסור לסמוך לרבא, ולאביי צריך הרהיק בין שני הכורות ששה טפחים. ומיהו, יש ליישב הגירסא. ופריך אליבא דאביי, דאליבא דידיה קיימא, דליתני: אלא אם כן הרהיק מבורו ששה טפחים.

למאי נפקא מינה למקח וממכר - הך נפקותא לא איצטריך לרבא, דהא קא משמע לן דאסור לסמוך. אלא לאביי, דקא סבר מותר לסמוך. וקאמר למאי נפקא מינה אי לאשמועינן דבעי הרהיק ששה טפחים - ליתני: אלא אם כן הרהיק מבורו ששה טפחים. **אביי** אמר סומך דהא אינה עשויה לבורות - והואיל כן אינו מוסיף לו אם הוא סומך. וקשה לרבינו ששמן כן אברדם: דהא מפיסיד הוא, שאם יטע אילן - יצטרך להרהיקו יותר, מחמת שסמך זה עד המציר, דמרחיקין האילן מן הבור חמש ועשרים אמה ויש לומר: דמכל מקום אינו עושה לו חזק, דהא דמרחיק יותר - לא מפני שלא יזיקנו הבור, אלא מפני שלא יזיק דהוה אילן. ולהכי אין לזה להניח מלסמוך בשביל כך, דאם לא כן - ירחיק כל עשרים וחמש אמה את בורו.

אביי אמר סומך - אמור רבינו יצחק: דלשת הלשונות, לאביי דאמר סומך, אם בא אחד לחפור בור לאחר מכאן - צריך הוא להרהיק כל ששה טפחים.

לאביי נראה - והשתא סלקא דעתך ד"מכותל בור" היינו מחלל בורו, ולא דקדק בלשון. **הכי** גרסינן בספרים ישנים: טלע הבא בידים כו' וזה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד - וקשה לאביי. הבא נמי שבאו לחפור שניהם בבת אחת. ובא בידים איצטריך ליה, סלקא דעתך אמינא: כיון דבא בידים ליכע רוחא טפי, קא משמע לן, והשתא לא היה צריך לאסוקי ובא בידים איצטריך ליה, שררי לא הקשה כלום מכאן בידים, אלא אנג דאיתיי ברייתא מפרש לה. ויש ספרים דגרסי: טעמא דבא בידים הא לא בא בידים לא. ואפריך לרבא. ומשני: הוא הדין אפילו לא בא

בידים, ובא בידים איצטריך ליה וכו'. ואין נראה לרבינו הם חלל לעצן והיה לסמוך בין בא בידים ובין לא בא בידים. ולרבינו יצחק נראה לחלק שפיר, דאף על גב דלא בא בידים שרי לסמוך, בבא בידים - אסור לסמוך. לפי שהקדק מתבקע, ונופלת קרקע של שדה חבירו. **מרחיקין** את הגפת כו' טעמא דאיבא כותל כו' - פירושו: וקשה לרבא. ותמיה: מאי קשיא? והא דאי מותר לסמוך בשאין כותל, שאין מוסיף לו לעשות כותל יסיר את הגפת ויש לומר: דהני נמי מקלקלין את הקרקע, ויוק לכותל לכשיבנה, אפילו שוב יסיר. ועוד אמר רבינו יצחק: דבכל אלו יש טורח בסילוק, ולכך מנעה יכול לעכב עליה, כי יש לחוש שמא לא ימחד לסלוק כשירצה לעשות כותל. ואם תאמר: אבתי מאי פריך לרבא? הא מפרש טעמא לעיל: משום דכל מרא ומרא קא מחית מרפית לארעאי ויש לומר: דההוא טעמא לא קאמר אלא אליבא דרבי יוסי, והבא לא פריך אלא אליבא דרבנן.

פתח בבור - "סומך לבורו של חבירו", והדר סיים: "אלא אם כן הרהיק מכותל". הוה ליה למיתני: אלא אם כן הרהיק מבורו, דאילו "מכותל" - כותל הבני על גבי קרקע הוא מכותל בורו שנינו - כלומר, האי "כותל" דקתני - מכותל בורו קאמר, שאף הוא קרוי כותל. וליתני מבורו של חבירו - ואנא ידעינא דמכותל קאמר. דאי מחלל בורו קאמר - אין זה כונס

לתוך שלו כלום, ופעמים שהוא סותר אף כותל חבירו, אם הוא רחב משלש. הא קא משמע לן - במאי דחניא "מכותל בור" למדנו בה שהכותל בורו של ראשון מילא כל שלשה טפחים שהזקק גם הוא להרהיק מן המציר. וממאי - מדקתני שהחפירות חללו של זה אינה מופלגת מכותל של זה אלא שלשה טפחים שהוא כונס לתוך שלו, נמצא ששלשת הטפחים שבנס גם זה לתוך שלו - הכותל מלאם. ואשמועינן שיעור רוחב כותלי בור. ונפקא מינה למקח וממכר - ואם תאמר: מנלן שהכותל הראשון הוא הוי שיעור הרהיק מן המציר? והלא לא היה לחבירו בור סמוך למציר, ופלגי בה אביי ורבא, ושבעינן ליה לאביי דאמרי: ראשון אינו צריך להרהיק תריין: הא שבעינן ליה לאביי נופיה דאוקמה כשבאו לחפור בבת אחת, ששנינו הוהוקו להרהיק כל אחד ואחד שלשה טפחים. הבא לסמוך - בורו תחילה בצד המציר, ולחבירו אין שם בור. העשויה לבורות - כגון בית השלחן, שצריכה להשקות תדיר. אפילו לרבנן דאמרי: כו' - דשמעינן מינה: אדם צריך לכנס לתוך שלו כדי שלא יזיק את חבירו, ולא אמרינן. זה חופר בתוך שלו וזה נטע בתוך שלו. ליתגהו לשרשים - אלא סופן שיפשוטו עשרים אמה, ויוזק את כותלי הבור. מרפית לי - שהיא מרפדת ונדה מחמת המכה. הא אימער עלה מכותל בורו שנינו

- ולמדנו בה שאף הראשון חזקק להרהיק כדי כותל, שהוא שלשה טפחים, כדאמרן. אלא לאביי קשיא - דהוא נופיה אוקס ד"מכותל בור" שנינו, ועל כרחך לא הוהו שם כותל אלא למדנו ששיעור כותל כדי הרהיק המציר הוא. אלמא, אף הראשון חזקק להרהיק. הבא בידים - קרקע רך מתכתש מאילו. זה וזה מרחיק - אלמא, אף על הראשון להרהיק. הכי גרסינן: בא בידים שאני ודקארי לה פאי קארי לה בא בידים איצטריך סלקא דעתך אמינא כו' - כלומר, הוא הדין אף על גב דלא בא בידים, והאי דנקט "בידים" - רבותא אשמעינן, דאף על גב דבא בידים - אין צריך להרהיק אלא שלשה טפחים.

מתנתא

אלא לאביי קשיא - אמר לך אביי: מתניתין - שבאו לחפור בבת אחת. תא שמע: טלע הבא בידים - זה חופר בורו מלא, זה מרחיק שלשה טפחים וסד בפסד, וזה מרחיק שלשה טפחים וסד בפסד - בא בידים שאני. - ודקארי לה פאי קארי לה? - בא בידים איצטריך ליה; סלקא דעתך אמינא: פיון דבא בידים ליכע נמי רוחא טפי, קא משמע לן. תא שמע: מרחיקין את הגפת, ואת הנובל, ואת

המחל

בידים, ובא בידים איצטריך ליה וכו'. ואין נראה לרבינו הם חלל לעצן והיה לסמוך בין בא בידים ובין לא בא בידים. ולרבינו יצחק נראה לחלק שפיר, דאף על גב דלא בא בידים שרי לסמוך, בבא בידים - אסור לסמוך. לפי שהקדק מתבקע, ונופלת קרקע של שדה חבירו. **מרחיקין** את הגפת כו' טעמא דאיבא כותל כו' - פירושו: וקשה לרבא. ותמיה: מאי קשיא? והא דאי מותר לסמוך בשאין כותל, שאין מוסיף לו לעשות כותל יסיר את הגפת ויש לומר: דהני נמי מקלקלין את הקרקע, ויוק לכותל לכשיבנה, אפילו שוב יסיר. ועוד אמר רבינו יצחק: דבכל אלו יש טורח בסילוק, ולכך מנעה יכול לעכב עליה, כי יש לחוש שמא לא ימחד לסלוק כשירצה לעשות כותל. ואם תאמר: אבתי מאי פריך לרבא? הא מפרש טעמא לעיל: משום דכל מרא ומרא קא מחית מרפית לארעאי ויש לומר: דההוא טעמא לא קאמר אלא אליבא דרבי יוסי, והבא לא פריך אלא אליבא דרבנן.

דטרייא

גמרא

הגמרא מבררת סתירה בלשון המשנה: פתח התנא כבור לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבריו, ומסיים בכולל אלא אם כן הרחיק מן הכותל של חבריו שלשה טפחים, ומדוע נקט התנא בלשון כותל שמשמעותו כותל הבנוי על גבי קרקע, הלא אינו עוסק עתה אלא בדיני הרחקה מבור. (ליהני אלא אם כן הרחיק מבורו של חבריו שלשה טפחים). מתרצת הגמרא: אמר אביי, ואיתקא וישי אומרים שתירץ זה אמרו רב יהודה, מכולל בורו שנינו – כוונת התנא שיש להרחיק מן כותל ו–דופן בורו של חבריו שלשה טפחים, ולא מכותל הבנוי על גבי קרקע.

שבה הגמרא ושואלת: אם כוונת התנא לכותל בור, מדוע שינה את לשונו מהרישא וכתב לשון 'כותל', וליהני אלא אם כן הרחיק מבורו של חבריו שלשה טפחים? משיבה הגמרא: הא קא משמע לן, דכולל של בור הוא ברוחב שלשה טפחים, ונפקא מינה לדיני מקח וממכר, בדתניא בברייתא, שאדם האומר לחבירו בור וכולל ליה אני מוכר לך, צריך שיהא הכולל של הבור שלשה טפחים מכל צד, שזוהו שיעור הראוי לכותל בור.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים אם רשאי אדם לסמוך בורו למיצר: איתמר, אדם הקא לסמוך את בורו בצד המצר ו–הגבול שבין שתי השדות, ולחבירו אין שם בור. אביי אמר, סומך – אינו צריך לכנס ולהרחיק בתוך שלו, מאחר שאין שכנו ניזוק מכך. ורבא אמר, אינו סומך – אינו רשאי לסמוך בורו למיצר, אלא עליו להרחיק שלשה טפחים בתוך רשותו ולחפור שם.

הגמרא מבארת את מחלוקתם: בשדה העשויה לחפור בה בורות, כגון שדה בית השלחין הזקוקה להשקיה באופן תדיר, והדרך לחפור בה אמת המים, דברי הכל אינו סומך – אין השכן של שדה זו רשאי לסמוך בור למיצר, ואף אביי מודה בכך, שמאחר ועתיד בעל השדה לחפור בה בורות, נמצא שאם יסמוך שכנו את בורו למיצר מזיקו הוא בכך, שכאשר יחפור בעל השדה בור יצטרך להרחיקו. כי פליגי, בשדה שאינה עשויה לחפור בה בורות, כגון שדה בית האבטל שמסתפקת ממי גשמים. אביי אמר, סומך, והא אינה עשויה לבורות, ונמצא שאין הוא מזיק את בעל השדה כלל. רבא אמר אינו סומך, דאמר ליה – יכול בעל השדה לומר לשכנו, כי היכי דאת אמילת וחספת – כשם שאתה נמלכת בדעתך והחלטת לחפור בור בשדך אף שאינה עשויה לכך, אנא נמי מילכתא וחספתא – אף אני עלול להתחרט ולחפור בורות בשדותי, ולפיכך מוטל עליך להרחיק בתוך שלך כדי שלא אהיה ניזוק מבורך.

הגמרא מביאה דעה נוספת באיזה אופן נחלקו אביי ורבא: איתמר, שבשדה שאינה עשויה לחפור בה בורות, דברי הכל – בין אביי ובין רבא סוברים שהשכן של השדה סומך את בורו למיצר, שמאחר ואין השדה עומדת לחפור בה בורות אינו מזיק את שכנו. כי פליגי – והאופן שבו נחלקו אביי ורבא הוא בשדה העשויה לחפור בה בורות. אביי אמר, סומך – רשאי השכן לסמוך בורו למיצר, מאחר שאפילו לדעת רבנן דאמרי (הלן כה) שמרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה, דהיינו, שהרוצה ליטע אילן ברשותו חייב להרחיק עשרים וחמש אמה מבורו של שכנו, כדי שלא יזיקו שורשי האילן את כותלי הבור, ויש ללמוד מדבריהם שאדם צריך להרחיק בתוך שלו כדי שלא יבוא להזיק את חבריו, מכל מקום מודים הם שרשאי אדם לסמוך בורו למיצר, דהתם הוא – רק שם סוברים הם שחייב בעל האילן להרחיק, דבעידנא דקא נטע איתא לבור – מאחר שבשעה שנטע הוא את האילנו כבר עומד הבור ברשות שכנו, ומכיון שעתידי הוא להזיקו חייב להרחיק. אבל הקא לגבי החופר בור סמוך למיצר, בעידנא דקא חפר ליתא לבור – בשעה שחופר את בורו סמוך לו ברשות שכנו, ונמצא שאין הוא מזיקו, ומודים חכמים שאין צריך להרחיק.

ורבא אמר, אינו סומך – אין השכן רשאי לסמוך בורו למיצר, ואפילו לדעת רבי יוסי דאמר (בב) שאין בעל האילן צריך להרחיק אילנו מאחר שזה ו–בעל הבור חופר בורות בתוך שלו – ברשותו,

וזה ו–בעל האילן נטע אילנות בתוך שלו, ואין אחד מהם יכול לעכב על חבריו, מכל מקום כאן מודה רבי יוסי שצריך להרחיק את הבור מן המיצר, דהני מילי התי – רק שם סובר רבי יוסי שאין בעל האילן צריך להרחיק, דבעידנא דקא נטע ליתנהו לשרשי דמזקי לה לבור – מאחר שבשעת נטיעת האילן עדיין לא נתפשטו השורשים ואינם מזיקים את הבור, אלא שעתידים הם להתפשט לאחר זמן, אבל הקא לגבי החופר בור סמוך למיצר, אמר ליה – יכול בעל השדה לומר לשכנו החופר בור, כל קרא וקרא דקא מתיית קא מרפית לה לארעא – בכל מכה שמכה הנך עם המעדר לחפור בקרקע, מרפה אתה את קרקע אדמתי, ומאחר שמוזיק עתה בידיים מודה אף רבי יוסי שצריך להרחיק.

הגמרא מקשה מדברי משנתנו על שיטת רבא: תנן, לא יחפור אדם בור בסמוך לבורו של חבריו. מדייקת הגמרא: טעמא שאסור לחפור בור, משום דאיכא כבר בור בסמוך לו ונמצא מזיקו בחפירה זו, הא ליכא בור, סומך – רשאי הוא לחפור בור, בשדהו סמוך למיצר ואינו צריך להרחיק. בשלמא לתה לישנא דאמרת – אכן לפי הדעה השניה בביאור מחלוקת אביי ורבא, הסוברת שבשדה שאינה עשויה לבורות דברי הכל סומך, אין להקשות מדברי המשנה, משום דמתניתין עוסקת בשדה שאינה עשויה לבורות, ובוזה מודה אף רבא שרשאי הוא לסמוך, אלא לתה לישנא דאמרת שבשדה שאינה עשויה לבורות פליגי, ואף בזה סובר רבא שאין אדם רשאי לסמוך בורו למיצר, אבל בשדה העשויה לבורות לדברי הכל אינו סומך, אם כן בשלמא לאביי ניהא, שאנמא אין אדם רשאי לחפור בור בסמוך לבורו של חבריו, אך אם אין לשכנו בור רשאי הוא לסמוך בורו למיצר בשדה שאינה עשויה לבורות, אלא לרבא קשיא, מאחר שרבא אוסר לסמוך בכל ענין, אם כן כיצד יבאר את דברי המשנה האוסרת לסמוך רק באופן שכבר יש בור ברשות שכנו.

מתרצת הגמרא: אמר לך רבא, הא איתמר עולה – הרי נאמר בביאור דברי המשנה בבית המדרש, אמר אביי ואיתקא רב יהודה, מכולל בורו שנינו – שכוונת התנא באומרו אלא אם כן הרחיק מכותלו שצריך השני להרחיק שלשה טפחים מכותל בורו של הראשון, דהיינו, שאף הראשון הוצרך להרחיק בתוך שלו שלשה טפחים כדי שיעור כותל בור, ואם כן לא ניתן להוכיח מן המשנה שרשאי אדם לסמוך בורו למיצר.

הגמרא מביאה דעה הסוברת שיש להקשות מן המשנה על דברי אביי: איתמר דאמרי – ויש המקשה מדברי המשנה כך. שנינו במשנה שצריך אדם להרחיק מבורו של חבריו שלשה טפחים, ואיתמר עולה – ונאמר בבית המדרש בביאור הדברים, אמר אביי ואיתקא רב יהודה, מכולל בורו שנינו – שצריך השני להרחיק מכותל בורו של הראשון, דהיינו, שאף הראשון הוצרך מתחילה להרחיק בתוך שדהו שלשה טפחים כדי שיעור כותל בור. בשלמא לתה לישנא דאמרת שבשדה העשויה לבורות דברי הכל אינו סומך, אין להקשות מדברי המשנה, משום דמתניתין עוסקת בשדה העשויה לבורות, ובוזה מודה אביי שאף הראשון חייב להרחיק שלשה טפחים מן המיצר, אלא לתה לישנא דאמרת שבשדה העשויה לבורות פליגי, ולדעת אביי רשאי הוא לסמוך בכל ענין, אם כן בשלמא לרבא ניהא – לדעת רבא מיושבים דברי המשנה, שאין אדם רשאי לסמוך בורו למיצר בשדה העשויה לבורות, אלא עליו להרחיק כשיעור כותל בור, אלא לאביי קשיא, שמאחר ומתיר הוא בכל ענין לסמוך, אם כן כיצד יבאר את דברי המשנה המצריכה את הראשון להרחיק בתוך רשותו שלשה טפחים.

מתרצת הגמרא: אמר לך אביי, מתניתין שפא לחפור כבת אחת – יש להעמיד את דברי המשנה באופן שבאנו שני השכנים לחפור בזמן אחד, שבוזה מודים כולם שחייב כל אחד מהם להרחיק שלשה טפחים כדי שלא יזיק את חבריו, שהרי לא קדם אחד מהם לחבירו בחפירת הבור, אבל אם אחד מהם חופר קודם לחבירו, רשאי הוא לסמוך את בורו למיצר.

הגמרא מקשה על דברי אביי מתוספתא: תא שפע, שנינו

רשאי לסמוך את תנורו למיצר, אלא מאי קא משמע לן? התנא בדין
זה שיש להרחיק את התנור מן הכותל, הא קא משמע לן? דהבילא
קשה לבותל – שהכל וחוס התנור מוזק הוא לכותל, ולפיכך יש
לאדם להרחיק את תנורו מן המיצר כדי שלא יזיק את כותלו של
חבירו.
הגמרא מקשה על דינו של רבא מדברי המשנה להלן: תא שמע,
שנינו במשנה (להלן ב), לא יפתח אדם חנות של נחתומין ומוכרי
לחם ושל צבעין תחת אוצרו ו–עליית גג שאוצרים בה תבואה
ושמן של חבירו, מאחר שבחנויות אלו מסיקים תנורים בקביעות
לצורך אפיית הלחם ובישול הצבע, והעשן היוצא מן התנורים
מוזק לתבואה הנמצאת בעליית הגג. וכן לא יעשה אדם רפת בקר
תחת אוצרו של חבירו, מאחר שהריח העולה מן הרפת מוזק
לאוצר.
מדייקת הגמרא: מַעְמָא שאסור לאדם לעשות דברים אלו בביתו,
משום דאיכא אוצר – מאחר שיש לחבירו אוצר של תבואה
בעליית הגג שמעל ביתו, ונמצא מוזק על ידי העשן או הריח, הא
ליכא אוצר, עבדי – אבל באופן שאין לחבירו אוצר בעליית הגג,
רשאי הוא לעשות דברים אלו בביתו, אף שבכך מונע הוא מחבירו
לעשות אוצר בעלייתו, ויש להוכיח מכאן שלא כדברי רבא
האוסר על אדם לעשות ברשותו דבר שעשוי להזיק את חבירו
לאחר זמן.
דוחה הגמרא: דירה שאני – שונה הדין לגבי דירה. דהיינו, אף רבא
הסובר שאין אדם רשאי לעשות בחצירו דבר שעשוי להזיק את
שכנו לאחר זמן, מכל מקום מודה הוא שרשאי לפתוח בביתו חנות
של נחתומין וצבעין או רפת בקר, מאחר שדברים אלו מתשמישי
דירתו הם, ואין לנו לאסור על אדם להשתמש בדירתו אלא באופן
שמוזק הוא עתה את שכנו, אך באופן זה שאינו מוזק עתה כלל,
מותר הוא בתשמישים אלו.
הגמרא מביאה הוכחה לתירוצו זה: דיקא נמי – יש לדייק בן שדין
תשמישי דירה שונה מדין תשמישי חצר, דתני עלה – שכן שנינו
בברייתא (שם) המוסיפה על דברי המשנה, ואומרת שאם היתה
רפת הקר קודמת לאוצר – שעשה רפת בביתו קודם שעשה שכנו
אוצר בעליית גגו, מותר הוא בכך, ואינו צריך לסלק את הרפת אם
יציצה שכנו לעשות אוצר בעליית גגו. ומאחר שנתבאר דין זה רק
לגבי הרקת רפת של האוצר, ולא לגבי שאר הרקתות שנתבארו
במשניות בפרק זה, יש ללמוד מכך שחלוק דין תשמישי דירה
משאר תשמישים, שרשאי אדם להשתמש בדירתו כרצונו, כל
שאינו מוזק עתה את שכנו.
הגמרא שבה ומקשה על דינו של רבא מדברי המשנה להלן: תא
שמע, שנינו במשנה (להלן ב), לא יפע אדם אילן סמוך לשדה של
חבירו, אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות. והני עלה בברייתא
(שם), שארבע אמות אלו שאמרו חכמים שצריך להרחיק את האילן
מן השדה של שכנו, הם כרי עבודת הברם – השיעור הנדרש
לצורך עבודת האילן, שאם לא ירחיק את האילן ארבע אמות מן
המיצר, יצטרך להכנס לשדה חבירו כדי לעשות עבודות אלו.
מדייקת הגמרא: מַעְמָא דצריך להרחיק את האילן ארבע אמות מן
השדה, משום שיהא מקום פנוי מסביב כרי עבודת הברם, ולא יכנס
בעל האילן לשדה חבירו ויזיק בידים, הא לאו משום כרי עבודת
הברם, סמיה – אך בלא טעם זה היה רשאי לסמוך את אילנו עד
למיצר, ואף על גב דאיכא
שרשין דקא מוקי – ואף שעתידי שורשי האילן להתפשט לשדה
חבירו ולהזיק, ויש להוכיח מכאן שלא כדעת רבא האוסר על
אדם לסמוך למיצר דבר העשוי להזיק את שכנו לאחר זמן.
מתרצת הגמרא: מַעְמָא דאין צריך להרחיק את האילן ארבע אמות מן
המיצר, משום שיהא מקום פנוי מסביב כרי עבודת הברם, ולא יכנס
בעל האילן לשדה האחד נכנסים לתוך שדה השני, ולפיכך אינו צריך
להרחיק אלא שיעור ארבע אמות כדי עבודת הברם.
הגמרא מביאה הוכחה לתירוצו זה: (דיקא נמי) – יש לדייק מדברי
המשנה שיש סלע בין השדות, דקתני – שכתוב בהמשך דברי

הפלה ואת חסיד ואת הפלעים מבותלו של חבירו שלשה ספחים,
מאחר ודברים אלו מעלים הכל המזיק את הכותל, או קד את
כותל חבירו כסיד שעל ידי כך אינו ניזוק מן ההבל.
מדייקת הגמרא: מַעְמָא שצריך להרחיק, משום דאיכא בותל
לחבירו, הא ליכא בותל, סמיה – אך באופן שאין לחבירו כותל,
רשאי הוא לסמוך דברים אלו למיצר, ויש להוכיח מכאן שלא
כדברי רבא האוסר לאדם לסמוך למיצר דבר העשוי להזיק את
שכנו לאחר זמן.
דוחה הגמרא: לא – אין להוכיח כן מדברי המשנה, אלא יתכן
לומר דבי ליכא בותל נמי לא סמיה – שאף כשאין לחבירו כותל
בחצירו אינו רשאי לסמוך דברים אלו למיצר, ואלא מאי קא
משמע לן התנא באמרו שיש להרחיק מן הכותל, הא קא משמע
לן דתני קשו לבותל – שהטעם שאסור לסמוך דברים אלו למיצר
משום שמוזקים הם לכותל.
הגמרא מקשה על דינו של רבא מהמשך דברי המשנה: תא שמע,
שנינו במשנה, שמהריקים את זריעת החרשים ואת החרשה
במהריק ואת הטלת מי רגלים מן הבותל של חבירו שלשה ספחים,
כיון שדברים אלו מוזקים לכותל.
מדייקת הגמרא: מַעְמָא שצריך להרחיק דברים אלו מן המיצר,
משום דאיכא בותל לחבירו, הא ליכא בותל, סמיה – אך באופן
שעדיין לא בנה הלה כותל בחצירו, רשאי שכנו לסמוך דברים
אלו למיצר, ושלא כדברי רבא האוסר לסמוך למיצר דבר העשוי
להזיק לאחר זמן.
דוחה הגמרא: לא – אין להוכיח כן, אלא יתכן לומר דבי ליכא
בותל נמי לא סמיה – שאף באופן שאין כותל אינו רשאי לסמוך
דברים אלו למיצר, ואלא מאי קא משמע לן התנא שנקט בדבריו
שמהריקים מן הכותל, הא קא משמע לן דמתנותא קשה לבותל –
שהרטיבות קשה היא לכותל, שהמים מקלקלים את יסוד הכותל,
ולפיכך יש להרחיק דברים אלו מן המיצר כדי שלא יזיקו את
כותל של חבירו.
הגמרא שבה ומקשה על דינו של רבא מהמשך דברי המשנה: תא
שמע, שנינו במשנה, ואת הריחים יש להרחיק מן הכותל של חבירו
שיעור שלשה ספחים מן השכב – אבן הריחים התחתונה השוכבת
על הקרקע, שהן שיעור ארבעה ספחים מן הרבב – אבן הריחים
העליונה, הרוכבת על גבי התחתונה, וקצרה ממנה בטפח לכל צד.
מדייקת הגמרא: מַעְמָא שיש להרחיק את הריחים מן המיצר,
משום דאיכא בותל לחבירו, הא ליכא בותל, סמיה – אך באופן
שלא בנה הראשון כותל בחצירו, רשאי השני לסמוך ריחים
למיצר, ושלא כדברי רבא האוסר על השני לסמוך למיצר דבר
שעשוי להזיק את הראשון לאחר זמן.
דוחה הגמרא: לא – אין להוכיח כן, אלא יתכן שאף בי ליכא בותל
נמי לא סמיה – גם באופן שעדיין לא בנה הראשון כותל בחצירו
אין השני רשאי לסמוך ריחים למיצר, ואלא מאי קא משמע לן
התנא בדן זה שיש להרחיק הריחים מן הכותל, הא קא משמע לן,
דמיירא קשה לראשון כותל – שהרעדת וזעזוע הקרקע הנעשית על ידי
הריחים מוזקה היא לכותל, ולפיכך יש לאדם להרחיק את הריחים
מן המיצר, כדי שלא יזיקו את כותלו של חבירו.
הגמרא מקשה על דינו של רבא מהמשך דברי המשנה: תא שמע,
שנינו במשנה, ואת התנור יש להרחיק מן הכותל של חבירו שיעור
שלשה ספחים מן הפליא – תחתית הבסיס שעליו התנור עומד, שהן
שיעור ארבעה ספחים מן השפה העליונה של הבסיס, הקצרה מן
הכליאת טפח לכל צד.
מדייקת הגמרא: מַעְמָא שצריך להרחיק את התנור מן המיצר,
משום דאיכא בותל לחבירו, הא ליכא בותל, סמיה – אך באופן
שאין לחבירו כותל, רשאי הוא לסמוך את התנור למיצר, ושלא
כדברי רבא האוסר על השני לסמוך למיצר דבר העשוי להזיק את
הראשון לאחר זמן.
דוחה הגמרא: לא – אין להוכיח כן, אלא יתכן דבי ליכא בותל נמי
לא סמיה – שאף באופן שאין לראשון כותל בחצירו אין השני

בבא בתרא. לא יחפור - פרק שני דף יח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רמט תוספות רש"י

מתנתא - דבר לה. טרייא - אטוטר בלעז. כמו: דטרייא לרישה; ב"אלו טריפות" (חולין מא.) חנות של נחתומין - מוכרי לחם, שמסיקין שם אור תמיד. אוצר - עלייה שאוצרין בה תבואה ושמן ויין, והעשן קשה להן. ולא רפת בקר - הריח קשה להן. דירה שאני - חנות ורפת בקר דירתן של אדם הן, ואין לנו לאסור דירתו עליו, אלא אם כן ההיזק מוכן. דיקא נמי - דדירה שאני. דקתני עלה - דההיא: אם היתה הרפת בקר קודמת לאוצר מותר, ובכולהו שאר הרחוקות דמתניתין לא תנא אהי - שמע מינה: הכא משום דדירה שאני, אבל אינך - אף הראשון צריך להרחיק. אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות - כדמפרש טעמא: כדי עבודת הברם, שהיו חורשים הברם במחרישה. וכן בשעת הבציר ברצין אותם בעגלות, וצריך להן מקום פנוי ארבע אמות, שלא תיכנס עגלת מחרישהו בקרקע חבירו. טעמא משום עבודת הברם - שהוא מדיק בידים. הא לאו הכי - סמך, ואף על גב שיתפשטו שרשי ויזיקו בשדה. בין לעכב המחרישה בין לחפירת הבור. צונמא - סלע חזק, שלא יתפשטו שרשי לשם. גדר ביתנים - שאין מוסיק עוד לעבודת הברם - וה צונמא אילנות לגדר מכאן, וה סומך אילנות לגדר מכאן. ואי נמי אחד מהן שדה לבן - אין כאן כלאים, כדאמר בעירובין (יא.א.) אם גפנים מכאן - מותר לזרוע כאן, גבי נעץ ארבעה קונדיסין ומותר ומורה על גביהן, דמיא לצורת הפתח. קתני מיהא: זה סומך, ואף על גב דאולי שרשים תחת הגדר ומתפשטין לתוך השדה. מעמיך להן - בעל השדה קוצץ את השרשן שיצאו בשדרו בעומק שלשה טפחים. ואי לאו צונמא - וה נטע שם שלא כדת - מעמיך להו זה כשיוקו הן. עשרים וחמשה אמות - כך שיעור שהשרשן נמשכין והולכין ומקלקלן את כותלי הבור. הוא הדין כו' - והא קא משמע לן דעד עשרים וחמש אמה אולי שרשן ומזקי לבור. הכי גרסינן: אי הכי אימא סיפא אם האילן קדם לא יקוין אי לא סמך חיכי משכחת להו - דהאילן קדם? ואי שלא כיון סמך - אמאי לא יקוין? מה לי בור קדם, דקתני: קוצץ, ומאי שנא אילן קדם, דתנא: לא יקוין? כדאמר רב פפא - לקמן בשמעתין. הכא נמי בלוקח - אדם שנטע איל בתוך שדהו, ואחר כך מכר חצי שדהו לאיש אחר, ובא הלוקח וחפר בור - אין זה צריך לקוץ אילן שנטעו ברשותו. את המשרה - ימים ששורין בו את הפשתן. מן הירק - של מני מאכל, כרוב ושומין וכרשיש. ואת הכרישין - כרתי, פוריל"ש. ואת החרדל מן הדבורים - שאוכלין את החרדל, ומחדד את פיהם, ואוכלות את דבש שלהן. כי ליכא ירק נמי לא סמך - והא קא משמע לן דהך קשו אחרידי. עד שאתה אומר הרחק את החרדל מדבורי - שעל המזיק להרחיק עצמו, הרחק אתה דבוריך מן החרדלי, שאף אתה נקרא מזיק. ואי

המלח, ואת הסיר, ואת הפלעים מפותלו של חבירו שלשה טפחים או סד בפס; מעמא דאיכא פותל, הא ליכא פותל - סומך - לא, כי ליכא פותל נמי לא סמך. ואלא מאי קא משמע לך? - הא קא משמע לך, דהני קשו לכותל. תא שמע: מרחיקים את הורעים, ואת המחרישה, ואת מי גרלים מן הפותל שלשה טפחים; מעמא דאיכא פותל, הא ליכא פותל - סמך - לא, כי ליכא פותל נמי לא סמך. ואלא מאי קא משמע לך? - הא קא משמע לך, דמתנתא קשה לכותל. תא שמע: ואת הריחים - שלשה מן השקב שהן ארבעה מן הרקב; מעמא דאיכא פותל, הא ליכא פותל - סמך - לא, כי ליכא פותל נמי לא סמך. ואלא מאי קא משמע לך? - הא קא משמע לך, דטרייא קשה לכותל. תא שמע: ואת התנור - שלשה מן הפליא שהן ארבעה מן השפה; מעמא דאיכא פותל, הא ליכא פותל - סמך - לא, כי ליכא פותל נמי לא סמך. - אלא מאי קא משמע לך? - הא קא משמע לך, דהבילא קשה לכותל. תא שמע: לא יפתח אדם חנות של נחתומין ושל צבעין תחת אוצרו של חבירו, ולא רפת בקר; מעמא דאיכא אוצר, הא ליכא אוצר - עבד - דירה שאני. דיקא נמי, דהני עלה: אם היתה רפת בקר קודמת לאוצר - מותר. תא שמע: לא יטע אדם אילן סמוך לשדה אלא אם כן הרחיק ממנו ארבעה אמות, ותני עלה: ארבעה אמות שאמור, כדי עבודת הברם; מעמא דמשום כדי עבודת הברם, הא לאו משום כדי עבודת הברם - סמך, ואף על גב דאיכא שרשין דקא מוקי - הכא במאי עסקינן - דמפסיק צונמא. דיקא נמי, דקתני: היה גדר ביתנים - זה סומך לגדר מכאן, וזה סומך לגדר מכאן. - אי הכי, אימא סיפא: הוי שרשיו ויצאין בתוך של חבירו - מעמיך להן שלשה טפחים כדי שלא יעכב המחרישה; ואי דמפסיק צונמא, מאי בעו התם? - הכי קאמר: ואי לאו צונמא, והוי שרשיו ויצאין לתוך של חבירו - מעמיך שלשה טפחים כדי שלא יעכב המחרישה. תא שמע: מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה; מעמא דאיכא בור, הא ליכא בור - סמך - לא, כי ליכא בור נמי לא סמך, והא קמשמע לך, דעד עשרים וחמש אמה אולי שרשים ומזקי לבור. - אי הכי, אימא סיפא: ואם אילן קדם - לא יקוין; ואי דלא סמך, חיכי משכחת לה? כדאמר רב פפא: בלוקח, הכי נמי בלוקח. תא שמע:

מרחיקין את המשרה מן הירק, ואת הכרישין מן הפלגין, ואת החרדל מן הדבורים; מעמא דאיכא ירק, הא ליכא ירק - סמך - לא, כי ליכא ירק נמי לא סמך. והא קא משמע לך, דהני קשו אחרידי. - אי הכי, אימא סיפא: רבי יוסי מתיר בחרדל, מפני שכיכול לומר לו: עד שאתה אומר לי הרחק חרדלך מן דבוראי, הרחק דבורך מן החרדל, שפאאות ואוכלות לגלוגי חרדלאי; ואי

דטרייא קשה לכותל - אף על גב דלקמן (כ.ב.) הדר ביה מטעמא דטרייא, ומפרש: אלא משום קלא - מכל מקום נקט ליה הכא, משום דמעיקרא הוה בעי לפרושי טעמא משום טרייא. ולספרים דלא גרסי "אלא" אתי שפיר הכא, דלהיא גירסא - טרייא וקלא חד טעמא הוא. לא יפתח אדם חנות של נחתומין - פירש הקונטרס: משום שהעשן קשה לאוצר. וקשה לרבינו תם: דלקמן אמר: בין היתרו, שמשביחו, ועשן ודאי מוסיף ליה, והא יין מעושן פסול לנשים אלא נראה לרבינו תם: דהיך עשן ליכא, כיון דאיכא שם תורה ומעוזה לא יכנס שם העשן. אלא טעמא שהחבל מדק את האוצר, אבל את דין משביחו, וגרסינן לקמן: אמר רב יוסף: והאי דיון אפילו שרגא קשיא ליה. כלומר, הבלא דשרגא. ולא גרסינן "קוטרא דשרגא". הא ליכא אוצר עבד - הוי מצי לשנוי: הא הדין כי ליכא לא סמך, והא קא משמע לן דהבילא קשיא לאוצר. דיקא נמי דקתני אם היתה רפת בקר קודמת כו' - ובכולהו הרחוקות דמתניתין לא תני הכי, והוה ליה לאשמענין בשאר, וכל שכן בדירה. ותמיה: דלעולם בשאר הרחוקות נמי מותר לסמוך, והא דנקטה הכא - לאשמענין רבותא, דאף על גב דהוי גירי דיליה, אם היתה קודמת לאוצר - מותר, והשתא הוי חידוש אפילו לרבי יוסי. ואי אשמענין בשאר - לא הוי חידוש אלא לרבנן, אבל לרבי יוסי דקסבר על הניזק להרחיק - לא הוי שום חידוש. דיקא נמי דקתני כו' - ולאכא לא קשיא האי דיקא, דלא משמע ליה שיהא חידוש בשאר טפי מבדירה. ואם היתה רפת בקר כו' - והוא הדין חנות של נחתומין ושל צבעין, וחדא מנייהו נקט. ותני עלה ארבע אמות שאמור כדי עבודת הברם - הוה ליה למינקט "כדי עבודת האילן", אלא נקט "עבודת הברם" לפי שנובר לשון זה במסכת כלאים, גבי כרם שצריך להרחיק ארבע אמות. מעמא משום עבודת הברם כו' - בלאו האי דיקא מצי למפרך בפשטותו. דמי בהרחקת ארבע אמות, ואי אסור לסמוך - היה צריך להרחיק עשרים וחמש אמות, כדתן נראה (כ.ה.ב.) שמרחיקין את האילן מן הבור. אלא נראה ליה למידק, דאפילו תוך ארבע אמות מותר לסמוך. דמפסיק צונמא - ואם תאמר: אמאי צריך ארבע אמות? פשיטא שחין לצונמא לא יחדשו, שלא יועיל כלום לאילן ויש לומר: כשיחדשו עד הצונמא, וירצה להפך המחרישה לצד אחר - המחרישה יכנס לשדה חבירו. ה"י שרשיו יצאין כו' - ואם תאמר: היאך סמך? אי שלא ברשות - אם כן יקוין וצריך לאוקמי בלוקח. ולרבינו יצחק בן אבירם אין נראה להעמיד בלוקח, מדלא מסיק ליה כדבסמוך. אלא נראה דמיייר בסמך כו' הבור, דאיתא קוצץ האילן אלא בנתינת דמים. ובזה לא רצה להאריך ולהשמענו. הכא נמי בלוקח - פירש הקונטרס: שהאילן ביד מוכר. ואין נראה לרבינו יצחק ברבי מרדכי, דאם כן הוה ליה למימר "במוכר". אלא נראה לו לפרש שהאילן ביד לוקח. ולשני הפירושים אלו אין להקשות: מאי איריא שהאילן קדם? אפילו קדם בור נמי, כגון שאדם אחד עשה דבור ואחר כך נטע האילן, ומכר הבור לפירוש הקונטרס, או אילן לפירוש רבינו יצחק ברבי מרדכי - לא יקוין, שהרי בודיח עשאן. דבכחא גזנא "אילן קדם" קרינא ביה, שקדמה נטיעת האילן לערער בעל הבור. דערער אינו בא אלא על ידי מביית בור או מכירת האילן. אבל לפירוש רבינו תם, שפירש בלוקח - שלקח מאדם אחד את אילן, וטוענין ללוקח, קשה לרבינו יצחק: מאי איריא אילן קדם אפילו קדם בור נמי ועוד: כיון דרחוק באלן שלש שנים איירי, דבוחקת שלש שנים טוענין ללוקח, לוקמה נמי בלא לוקח, דבוחקת שיש עמה טענה [שישין]

בבא בתרא. לא יחפור – פרק שני דף יח עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" תוספות

ושיין לעמוד א' לגלוגי חרדל – פירש הקונטרס: פרחים. ובערוך פירש: גרעין. ותריווהו אין נראה לרבינו יצחק, דהא קאמרי רבנן: דבורים לחרדל לא מוקי אי בביתא כו' אי בטראפא כו'. משמע דלא פירש רבי יוסי בדבריו מה הן מוקין, ולכן דהו מסתפקין אי בביתא כו'. ונראה לרבינו יצחק דלגלוגי הם עצמים. והשתא לא פירש רבי יוסי מה הם מוקיות, לכך אמרי ליה רבנן: אי בביתא כו'. ואם תאמר: מכל מקום, הרי הן מוקין לחרדל, שיאכלו הפרחים ויש לומר: שהפרחים אינן כי אם מעט, וביום או יומים שעמדו אין יכולין להזיק. וא' סמך הדין משכחת לה – פירש רבינו יצחק: בשלמא לאבי דאמר סמך – אתי שפיר, דמיירי שסמך בעל דבורים תחילה. ואף על גב דהשתא קא סלקא דעתך דדבורים נמי מוקי לחרדל כלולי: עלמא. מכל מקום סברי רבנן דעל המוקי שני, דהיינו בעל חרדל, להרחיק את כל החרדקה. ואף על גב דאם סמך הראשון על המוצר – השני מרחיק לא ששה טפחים. ורבי יוסי סבר: כיון דדבורים מוקי חרדל, ועשה קצת שלא כהוגן שסמך על המוצר, שזה עתיד לסוף לרועו חרדל, אף על פי שברך אינו יכול למנועו שלא יסמוך – מכל מקום קצת שלא כהוגן עושה, וגם בעל חרדל יכול לסמוך. ולא דמי לבור, דהיינו משום דמפרי לא ליה לארעיה ומיקי השני בידים לכותל בורו של ראשון – לכך על השני להרחיק כל החרדקה, אבל הכא לא. אלא לרבא דאמר לא סמך – היכי משכחת לה דבעל חרדל ירחיק

וא' דלא סמך, היכי משכחת לה? אומר רב פפא: בלוקח. – אי בלוקח, מאי מעמא דרבנן? ועוד, מאי מעמא דרבי יוסי? אפילו משרה וירקא נמי אמר רבינא, קא סברי רבנן: על המוקי להרחיק את עצמו. – מפלל דרבי יוסי סבר: על הניזק להרחיק את עצמו; אי על הניזק – אפילו משרה וירקא נמי אלא, לעולם רבי יוסי נמי על המוקי סבירא ליה, והכי קאמר לחו רבי יוסי לרבנן: תינח משרה וירקא, דהני מוקי הני והני לא מוקי הני, אלא חרדל ודבורים – תריוויהו מוקי אהרדי – ורבנן? דבורים לחרדל לא מוקי ליה, אי בביתא – לא משכחת ליה, אי בטראפא – הדר פארי. – וסבר רבי יוסי על המוקי להרחיק את עצמו? והתנן, רבי יוסי אומר: אף על פי שחבור קודמת לאילן – לא יקוץ, שזה חופר בתוך שלו, וזה נוטע בתוך שלו אלא, לעולם רבי יוסי על הניזק סבירא ליה, ולדבריהם דרבנן קאמר להו: לדידי על הניזק להרחיק את עצמו, ואפילו משרה וירקא לא פגע רחוקי. אלא לדידכו, דאמרתו על המוקי, תינח משרה וירקא, דהני מוקי הני והני לא מוקי הני, אלא חרדל ודבורים – תריוויהו מוקי אהרדי – ורבנן? דבורים לחרדל לא מוקי ליה, אי בביתא לא

כל החרדקה לרבנן, ולרבי יוסי לא ירחיק כלל? דכיון דתריווהו מוקי אהרדי – על כל אחד ואחד להרחיק חצי החרדקה. ואפילו סמך בעל דבורים תחלה – יש לו לסלקם, הואיל ושלל ברין שמכם אמר רב פפא: בלוקח – שורע חרדל ומכר חצי שדהו, והלוקח העמיד דבורים. וסברי רבנן כדמסיק דדבורים לא מוקי לחרדל, ועל המוקי להרחיק את עצמו אף על פי שסמך בהיתר. אף על גב דרבי אילן שמסמכו בהיתר אמרי דלא יקוץ – הני פמלי אילן, שעשויו לעמוד שום רבות ואיכא הפסד מרובה, אבל משרה כרישין וחרדל – לא. דהכי נמי אמרינן גבי אילן: אם הבור קדם – קרעץ ונותן דמים, אף על גב דסמך אילנו באיסור, ובשאר דברים הנסמכים באיסור אינו נראה שיתנו דמים. אלא עעמא – דלחפסד מרובה חששו. ורבי יוסי סבר דדבורים מוקי לחרדל, וצריך בעל דבורים להרחיק כל החרדקה, כיון דבעל חרדל לא עשה כלל שלא כהוגן. ומשום הכי נמי לא בעי לאוקמי כשסמך בעל דבורים תחלה ובלוקח, ולא היה צריך לזרוח ולומר דלרבנן על המוקי להרחיק אף על פי שעשה בהיתר, מה שאינו גבי אילן ובור, וגם לא יצטרך לומר דלרבנן דבורים לא מוקי לחרדל, ופליגי ארבי יוסי. דאם כן, כיון דבעל דבורים סמך בהיתר ולא עשה שלא כהוגן – לא היה מתיר רבי יוסי לבעל חרדל לסמוך. ואם תאמר: נוקי פלוגתיהו בלא לוקח, דלרבנן, דדבורים לא מוקי לחרדל – צריך בעל חרדל להסיר ולהרחיק כל החרדקה, אף על פי שסמך תחלה. ולרבי יוסי, כיון דתריווהו מוקי אהרדי – אין לבעל חרדל להרחיק כל החרדקה, אלא החצי ויש לומר: דמתיר בחרדל – משמע דמתיר לגמרי לסמוך. אי הכי מאי טעמא דרבנן? כיון דבהיתר נסמכו משרה וירשין – למה צריך להרחיק כשבאו ירק ובלעיס? וכל שכן חרדל, למה ירחיקו כשבאו דבורים. כיון שגם הם מוקי? וסלקא דעתך דדבורים נמי מוקי לחרדל כלולי: עלמא. ועוד: מאי טעמא דרבי יוסי דלא פליג אלא בחרדל, משום דדבורים נמי מוקי לחרדל? אפילו משרה וירק, כיון שנעשה המשרה בהיתר – לא יצטרך להרחיקה, כמו גבי אילן ובור ומשני רבינא: לעולם בלוקח. וקא סברי רבנן על המוקי להרחיק את עצמו, אף על פי שעשה בהיתר. ולהכי על בעל חרדל להרחיק, שהוא הדין, ופריך: כיון דשמעינן ממילתא דרבינא שהדבורים אינם מוקים לחרדל, דלכך נתנו רבנן הרחקה על בעל חרדל – מכלל דרבי יוסי סבר על הניזק להרחיק עצמו, מודשי סמיכת חרדל אף על פי שהוא מוקי ולא נזק – אם כן אפילו משרה וירק נמי הוא הדין דהוא מצי לאקשוי דברייא בהדיא משמע דדבורים מוקי נמי לחרדל, דקתני: ואוכלות לגלוגי חרדלי. אלא ניהא ליה למיניקט קרישא דאפילו משרה וירק נמי, משום דתחתיל כבר להקשות. מכלל דסבר רבי יוסי על הניזק להרחיק וכו' – צריך לומר לפירוש זה, דזה המקשה אינו אותו שהקשה בתחלה: ואי לא סמך היכי משכחת לה. דהא לדידיה הוה ניהא ליה לאבי דאמר סמך, ולא הוה קשה ליה מידי, וסבר רבי יוסי על הניזק כו'. וצריך לומר שהמקשה הראשון הוה ידע שפיר המסקנא, דדבורים לחרדל לא מוקי לרבנן, אבל המקשה הוה לא ידע, להכי פריך: מכלל דסבר רבי יוסי כו'. והקשה: כיון דלרבנן חשיב בעל דבורים נזק ולא מוקי, שמצריכין לבעל חרדל להרחיק, אף על גב דסבר דעל הניזק להרחיק את עצמו, אי הכי אפילו משרה וירק נמי כן דאין סברא דלרבי יוסי חשיב בעל דבורים מוקי אף על פי שסמך בהיתר משום שעשה קצת שלא כהוגן, ולרבנן לית להו האי סברא, דאין סברא כלל דלפלוגניהו בהכי. ומשני: לעולם רבי יוסי על המוקי סבירא ליה, וחשיב בעל דבורים מוקי אף על גב שסמך בהיתר, כיון שעשה קצת שלא כהוגן בסמיכותו. ורבנן נמי הוה מודו ליה בהך סברא אי הוה סברי דדבורים מוקי לחרדל, אלא דסבירא להו דדבורים לא מוקי לחרדל, ולכן מרחיק בעל חרדל. ובמסקנא זו יש לפרש תחלת הסוגיא לדברי המקשה, דפריך: ואי לא סמך היכי משכחת לה, דבשלמא אי סמך, כדמסקינן השתא. ולא כמו שפירש הקונטרס שיהלוק, דלרבנן הוה דבורים כמו ירק, כיון שנסמכו בהיתר, אף על גב שגם הם מוקין לחרדל כשיבאו. ורבי יוסי מתיר לסמוך החרדל, מפני שבעל הדבורים עשה קצת שלא כהוגן. (לעיל) וסבר רבי יוסי על המוקי כו' – לקמן על מקומה הוה ליה לאקשוי, אלא משום דאיצטריך ליה לפרש הכא דסבר רבי יוסי דעל המוקי להרחיק את עצמו, אסקיה כלולה למילתא הכא. ובלוקח דהכא אי אפשר לפרש כפירוש רבינו חננאל, דפירש באדם שלוקח משרה וטוענין ללוקח – דאם כן למה ירחיק דמשרה כשיבאו שם ירק? כיון שטוענין לו שהמבור קנה סמיכה זו אלא צריך לפרש בלוקח כמו שפירש בקונטרס, או כרבינו יצחק ברבי מרדכי. כך פירש רבינו יצחק כל הסוגיא לפי שיטת רש"י. וקשה לו: מה הוצרך לחלק בדוחק בין לוקח דאילן ללוקח דמשרה? ועוד: דלמה המתין להביא משנה זו ומשרה וירק באחרונה. המוקדימין בבשנתנו? ועוד דקתני בחוטפתא (פס"ק) רבי יוסי מתיר בחרדל, שאומר לו: בדרך שעשית בתוך שלך – כך אני עושה בתוך שלי. משמע דבעל דבורים סמך תחלה. ומפרש רבינו חם ורבינו חננאל דהכי גרסינן: אלא אמר רבינא קסברי רבנן על המוקי להרחיק את עצמו. והשתא הדר ביה מכל שנינו דלעיל, דודאי בבולוו מודה רבא דכי ליכא כותל או ירק – דסמך, משום דקא סברי רבנן דדוקא על המוקי להרחיק את עצמו, דהיינו כי איכא דבר הניזוק. אבל כי ליכא דבר הניזוק – לא מוקי הסמוך מוקי, ולא אסר רבא לסמוך אפילו לרבנן, אלא דוקא בור, משום טעמא דכל מרא ומרא דקא מחית מרפית לארעאי, ולהכי חשוב הסמוך מוקי, אפילו כי ליכא בור. וכיון דלרבנן נמי סמך – אתי שפיר פלוגתיהו, כדפרישית לעיל אליבא דאביי. ולכן הדר ביה לו מוקי בלוקח, ובגן שסמך בעל דבורים תחלה, משום דאם כן לא היה מתיר רבי יוסי לסמוך לבעל חרדל, כיון דבעל הדבורים לא עשה כלל שלא כהוגן. ודוקא בדמסקינן בלא לוקח, שעשה קצת שלא כהוגן בעל הדבורים, מתיר רבי יוסי לבעל חרדל לסמוך, כדפרישית לעיל. ולפי זה אתי שפיר, דלמסקנא זו לא נצטרך לחלק בין לוקח האילן ללוקח משרה. ולהכי המתין נמי כדי להביא מתניתין דמשרה, משום דמניה צריך לחזור מכל שנינו דלעיל. ואתי נמי שפיר דמיירי שסמך נמי בעל דבורים תחלה, כמו שמוכח בתוספתא.

משרה לירק מודה אני לכם, שאף אם סמך בעל המשרה בהיתר
מוטל עליו להרחיק כאשר זרע שכנו ירקות, דהני מין הני והני לא
מין הני – מאחר שהמשרה מוזיקה את הירקות, והם אינם מוזיקים
אותה, ונמצא שרק בעל המשרה הוא המוזיק ועליו להרחיק את
עצמו, אלא בסמיכת הדרדל ודבורים חולק אני עליכם, וסובר אני
שאין מוטל על בעל החרדל להרחיק יותר מבעל הדבורים, שהרי
תרוויחו מין אחר – שניהם מוזיקים זה את זה, ועל שניהם מוטלת
חובת ההרחקה בשוה, ולכן שבעל החרדל, דרדל פארי – הרי הם
בשעת הזריעה היתה השדה כולה ברשותו, יש לבעל הדבורים
להרחיק את עצמו.
ורבנן – וסברת חכמים החולקים בזה היא, שדבורים לחרדל לא
מין ליה – אין הדבורים מוזיקות כלל את החרדל, מאחר שאי
בביתא – אם הנזק הוא באכילת גרעין זרע החרדל, לא משכחא
ליה – אין הדבורה מוצאת אותו, משום שטמון הוא בתוך הצמח,
ואי בפתא – ואם הנזק הוא באכילת העלים, דרדל פארי – הרי הם
חוזרים וגדלים. ונמצא, שהחרדל הוא המוזיק את הדבורים בעוד
שהן אינן מוזיקות אותו, ולפיכך רק בעל החרדל נקרא בשם 'מוזיק',
ועליו בלבד מוטלת חובת ההרחקה מן המיצר.
הגמרא מקשה על המתבאר שאף לדעת רבי יוסי מוטלת על
המוזיק חובת ההרחקה: ופרי – וכי סובר רבי יוסי שעל המוזיק מוטל
להרחיק את עצמו כדי שלא יזיק, ונתנן – והרי שנינו (להלן ב) לגבי
דין הרחקת אילן מן הבור, שלדעת חכמים אם הבור קדם לאילן
יש לקצוץ את האילן כדי שלא יזיק את הבור, אך רבי יוסי אומר,
שאף על פי שהבור קודמת לאילן, לא יקוץ את האילן, שנהו – ובעל
הבור חופר בור בתוך שול, וזהו – ובעל האילן נופע את האילן בתוך
שול. דהיינו, שמאחר שכל אחד עושה בתוך רשותו, אין מוטל
עליו להרחיק כדי שלא יזיק את שכנו, אלא אם חפץ הניזק לשמור
עצמו, ירחיק הוא מן המיצר. ואם כן, כיצד ניתן לבאר שרבי יוסי
סובר שעל המוזיק מוטלת חובת ההרחקה.
ומחמת קושיא זו חזרת בה הגמרא ומבארת באופן אחר: אלא
לעולם רבי יוסי על הניזק סבירא ליה – אכן רבי יוסי עצמו סובר
שמוטל על הניזק להרחיק את עצמו שלא יזיק, ומה שנאמר 'ורבי
יוסי מתיר בחרדל' לדבריהם דרבנן קאמר להו – לא אמר את דבריו
אלא לשיטת חכמים. וכך אמר להם, לדידי – לשיטתי, מוטל על
הניזק להרחיק את עצמו בכל דבר, ואפילו לגבי משרה וירקא לא
פעי רחוקי – אין בעל המשרה צריך להרחיק מן הירק, ואפילו אם
זריעת הירק קדמה למשרה, אלא לדיכוי דאמריהו – אלא
לשיטתכם שאדם סוברים שמוטל על המיזק להרחיק את עצמו,
תינח משרה וירקא – לגבי משרה וירק ניתן להבין שמוטל על בעל
המשרה להרחיק, מאחר דהני מין הני והני לא מין הני – המשרה
מוזיקה את הירק, בעוד שהוא אינו מוזיק אותה, ולפיכך רק בעל
המשרה נקרא בשם 'מוזיק' ועליו חובת ההרחקה, אלא לגבי דרדל
ודבורים, תרוויחו מין אחר – הרי שניהם מוזיקים זה את זה, ועל
שניהם מוטלת חובת ההרחקה, ולכן בלוק שבעל החרדל זרע
בהיתר ושהרי בשעת הזריעה היתה השדה כולה ברשותו, היה
לכם לחייב את בעל הדבורים להרחיק את עצמו, ולא את בעל
החרדל.
ורבנן – ועל כך השיבו לו חכמים, דבורים לחרדל לא מין ליה –
אין הדבורים מוזיקות את החרדל, מאחר שאי בביתא – אם הנזק
הוא משום אכילת גרעין זרע החרדל,

ואי לא קמין – ואם אין אדם רשאי לסמוך למיצר דבר העשוי
להזיק את שכנו לאחר זמן, הני משכחת לה – כיצד יש למצוא
אופן שסמך תחילה בעל הדבורים בהיתר, שבוה נחלקו רבנן ורבי
יוסי האם רשאי עתה בעל החרדל לסמוך אף הוא, או שעליו
להרחיק את כל ההרחקה לבדו, הרי אם סמך בעל הדבורים
באיסור, חייב הוא להרחיק עתה מן המיצר לדעת הכל, מאחר
שסמך שלא כדין.
מתרת הגמרא: אמר רב פארי – בלוקה – המשנה עוסקת באדם
שזרע חרדל בשדהו, ולאחר מכן מכר את חציה לאדם אחר,
והעמיד בה הלוקח דבורים. ונחלקו רבי יוסי ורבנן האם חייב עתה
המוכר להרחיק את החרדל שזרע כדי שלא יזיק את הדבורים של
הלוקח. דעת חכמים היא, שאף שבשעה שזרע את החרדל בהיתר
עשה, שהרי כל השדה שלו היתה, מכל מקום עתה שהלוקח ניזוק
ממנו עליו להרחיק מן המיצר. ואילו רבי יוסי סובר, שמאחר
והדבורים מוזיקות אף הם לחרדל, מוטל על בעל הדבורים להרחיק
את כל ההרחקה, מאחר שעשה שלא כהוגן בזה שהעמיד סמוך
למיצר, בעוד שבעל החרדל זרע כדין, שהרי בשעת הזריעה היתה
השדה כולה ברשותו.
מקשה הגמרא: אי עוסקת המשנה בלוקה, מאי טעמא דרבנן – מה
הוא טעמם של חכמים הסוברים שחייב בעל החרדל להרחיק מן
המיצר, הרי עשה כדין, מאחר שבשעת הזריעה היתה השדה
כולה ברשותו.
ועוד יש להקשות, מאי טעמא דרבי יוסי שנחלק על דברי חכמים
רק לגבי חרדל ודבורים המוזיקים זה את זה, הרי אפילו לגבי משרה
וירקא ושהמשרה מוזיקה את הירק ואין הירק מוזיק אותה נמי – גם
בוה יש לרבי יוסי לחלוק על דברי חכמים ולסבור שאין בעל
המשרה צריך להרחיק, שמאחר וסמך אותה כדין בשעה שהיתה
השדה כולה ברשותו, אין סברא שירחק לאחר מכן.
מתרת הגמרא: אמר רבינא, קא סביר דרבנן על המיזק להרחיק את
עצמו – הטעם שמחייבים חכמים את בעל החרדל להרחיק אף
שזרע בהיתר גמור בשעה שהיתה השדה כולה ברשותו, מאחר
שסוברים שבכל מקום שאדם עושה ברשותו דבר המוזיק את
חבירו, מוטל עליו להרחיק מן המיצר כדי למנוע את ההיזק, אף
אם מתחילה כדין עשה, ולפיכך מוטלת חובת ההרחקה על בעל
החרדל, שהוא המוזיק את הדבורים ואין הדבורים מוזיקות אותו.
שואלת הגמרא: מכלל – יש ללמוד מכך, דרבי יוסי המתיר לבעל
החרדל להשאיר סמוך למיצר אף שבעל הדבורים ניזוק מכך, סבר
שבכל מקום שאדם עושה ברשותו דבר המוזיק את חבירו מוטל על
הניזק להרחיק את עצמו מן המיצר כדי שלא יזיק, ולפיכך אינו
מחייב את בעל החרדל להרחיק, אלא אם ירצה בעל הדבורים
ירחק את דבוריו שלא יזיק, ואם כן יש להקשות, אי על הניזק
להרחיק את עצמו, אפילו משרה וירקא נמי – היה לו לרבי יוסי
לחלוק על דברי חכמים אף בסמיכת משרה לירק, שגם בוה יש
לומר שרשאי בעל המשרה לסמוך למיצר, ואם ירצה בעל הירק
ירחק הוא כדי שלא יזיק, ומדוע בוה מודה רבי יוסי לחכמים שעל
בעל המשרה מוטל להרחיק מן המיצר.
ומחמת קושיא זו מבארת הגמרא את מחלוקת רבי יוסי וחכמים
באופן אחר: אלא לעולם – בהכרח יש לומר, רבי יוסי נמי על המיזק
סבירא ליה – שאף רבי יוסי סובר שמוטל על המיזק להרחיק את
עצמו כדי שלא יזיק אחרים, והני קאמר להו רבי יוסי לרבנן – וכך
אמר להם רבי יוסי לחכמים, תינח משרה וירקא – לגבי סמיכת

טבע בני אדם, מי שיש לו מנה רוצה מאתיים, ומיש שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות, שכמה פעמים ככה צריך להיות בעניינים
השייכים לרוחניות ולקדושה, ומובן וגם פשוט שהאמור יוסיף גם בברכות השם יתברך גם בעניינים הפרטיים.

ממכתב כ"ב טבת, תש"כ

1 לֹא מִשְׁכַּחַת לִיה – אין הן מוצאות אותו, מאחר שהוא טמון בתוך
2 הצמח, וְאִי בְּמִרְכָּא – ואם הנוק הוא באכילת העלים, אין בכך נזק
3 משום דְּהָדָר פִּאֲרִי – הרי הם חוזרים וגדלים, ולפיכך אין שם 'מוזיק'
4 על בעל הדבורים אלא על בעל החרדל, ועליו בלבד מוטלת חובת
5 ההרחקה.
6 שנינו במשנה: שלא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו, וְלֹא
7 נְבִרְכָת (ברכות) הַבּוֹכְסִין (כו'), אלא אם כן הרחיק מכותלו של
8 חבירו שלושה טפחים.
9 אֲמַר רַב נַחֲמָן אֲמַר רַבָּה בַר אֲבוּהִי, לֹא שָׁנוּ חכמים במשנה שדי
10 להרחיק את בריכת הכובסים שלושה טפחים מכותל בורו של
11 חבירו, אֲמַר מִן בְּרִיכַת הַמְּחַמְצֵן – הבריכה שבה היו שורים
12 הכובסים את הבגדים למשך יום או יומים בצואת כלבים עד
13 שיתלבנו, אֲמַר מִן בְּרִיכַת הַנֶּדִיין – הבריכה שבה היו כובסים
14 ומשפשים את הבגדים לאחר שרייתם, אין די בהרחקת שלושה
15 טפחים, אלא חייב להרחיק אַרְבַּע אַמּוֹת מכותל בורו של חבירו,
16 מאחר שהמים ניתזים למרחוק.
17 הגמרא מביאה ראייה לדין זה מן הברייתא: תִּנְיָא נְמִי הָבִי – ואכן
18 כך שנינו בברייתא, שיש להרחיק את נְבִרְכָת הַבּוֹכְסִין מן הבור
19 אַרְבַּע אַמּוֹת. ולבאורה יש לתמוה, וְהָאֲנִי תָנִן במשנה שדי
20 בהרחקת שְׁלֹשָׁה טַפְחִים. אֲמַר לֹא שָׁמַע מִיָּה בְּרַבִּי נַחֲמָן – אלא
21 יש ללמוד מכך כדינו של רב נחמן, שהמשנה עוסקת בהרחקת
22 בריכת המחמצן, שלוח די בהרחקת שלושה טפחים, אך
23 הברייתא עוסקת בהרחקת בריכת ה'נדיין', ולזה צריך הרחקת
24 ארבע אמות.
25 הגמרא מביאה שיש השונים את דינו של רב נחמן באופן שונה
26 במקצת: וְאִיכָא דְרָמִי לְהוּ מִרְיָם – ויש שהקשו סתירה בין המשנה
27 לברייתא. שהרי תָנִן במתניתין שיש להרחיק את נְבִרְכָת הַבּוֹכְסִין
28 מן הבור שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, ומאידך, תִּנְיָא בברייתא שצריך להרחיק
29 אַרְבַּע אַמּוֹת. ועל כך אֲמַר רַב נַחֲמָן אֲמַר רַבָּה בַר אֲבוּהִי, לֹא קָשְׁיָא,
30 כָּאֵן – במשנה עוסקת בדין הרחקה מן בריכת הַמְּחַמְצֵן, כָּאֵן –
31 ואילו הברייתא עוסקת בדין ההרחקה מן בריכת הַנֶּדִיין.
32 רַב תִּימָא בְּרִיה דְּרַב אֲוִי מִתְנִי לָהּ בְּהִדְיָא – היה שונה ברייתא שבה
33 מפורש כדינו של רב נחמן, וכך היה שונה, וְלֹא נִבְרַחַת כּוּבְסִין,
34 אֲמַר אִם כֵּן הָרַחֵק מִשְׁפַּת מְחַמְצֵן וְלִבְוֹתָל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים.
35 שנינו במשנה: שאדם החופר בור וכדומה בסמוך לבורו של חבירו,
36 מרחיק שלושה טפחים מכותל בורו של חבירו וְסָד את כותלי
37 חפירתו בָּסִיד.
38 אֲבֵינָא לְהוּ – נסתפק בני הישיבה כיצד יש לבאר את דברי
39 המשנה, האם 'וְסָד' בָּסִיד תָנִן, דהיינו שצריך השני גם להרחיק
40 שלושה טפחים וגם לסוד את כותלי החפירה בבור, או דִּילְמָא 'או'
41 סָד בָּסִיד תָנִן, דהיינו שדי באחד מן הדברים, או שירחיק את כותלי
42 חפירתו שלושה טפחים מכותל בורו של חבירו, ואז אינו צריך
43 לסוד את חפירתו בָּסִיד, או שישוד את כותלי חפירתו בָּסִיד, ואז
44 רשאי הוא לסמוך את חפירתו עד למיצר שבין השדות.
45 הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מסברא: פְּשִׁיטָא דְּוָסָד בָּסִיד תָנִן –
46 לבאורה יש לומר בפשיטות שצריך גם להרחיק וגם לסוד, דִּיאִי
47 סִלְקָא דְעִתָּה דִּיאִי סָד בָּסִיד תָנִן – שאם תאמר שדי באחד מן
48 הדברים, וכמו בסיפא לגבי הרחקת גפת מן הכותל, אִם כֵּן
49 לְעִירְבִיתָהּ וְלִתְנִינָהּ – אם כן היה לתנא לערב את הרישא והסיפא
50 יחדיו, ולומר שאין אדם רשאי לחפור בור או להניח גפת בסמוך
51 לכותל של חבירו, אלא אם כן הרחיק שלושה טפחים או סד
52 בָּסִיד. ומאחר ששנוש כל אחד בפני עצמו, יש להוכיח שאין דין
53 הרחקת בור שזה לדין הרחקת גפת, אלא בהרחקת בור צריך גם
54 להרחיק וגם לסוד, בעוד שבהרחקת גפת די באחד מן הדברים.
55 דוחה הגמרא: שאין מכאן ראייה, אלא יתכן שאף ברישא די
56 בהרחקת אחד מן הדברים, והטעם שלא עירב התנא את הרישא
57 עם הסיפא, דִּילְמָא מִשּׁוּם דְּלֹא דְמִי הָאִי הִיּוּקָא לְהָאִי הִיּוּקָא – שמא
58 משום שאין דומה הנוק הנעשה על ידי בור לנוק הנעשה על ידי
59 גפת, דְּרִישָׁא הִיּוּקָא דְמִיתוּבָא – הרישא העוסקת בהרחקת בור,

60 ההיזק בזה הוא מן הריטיות הנגרמת על ידי בור מלא במים, ואילו
61 סִיפָא הִיּוּקָא דְהִבְלָא – הסיפא העוסקת בהרחקת גפת, ההיזק בזה
62 הוא מן החום הנגרם כתוצאה מן הגפת, ומאחר שאין הויקס שזה
63 לא שנאם התנא יחדיו.
64 הגמרא מנסה לפשוט את הספק מדברי התוספתא: תָּא שְׁמַע, שנינו
65 בתוספתא (פ"א ד"א), רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר, סִלְעַ הִבְלָא בְּיָדֵיהּ – סלע רך
66 המתפרר במגע היד, המפריד בין שתי חצירות, הדין הוא שֶׁזֶה
67 חוֹפֵר בּוֹרוֹ מִכָּאֵן וְזֶה חוֹפֵר בּוֹרוֹ מִכָּאֵן – רשאי כל אחד לחפור בור
68 ברשותו, אך וְזֶה מְרַחֵק שְׁלֹשָׁה טַפְחִים וְסָד בָּסִיד וְזֶה מְרַחֵק שְׁלֹשָׁה
69 טַפְחִים וְסָד בָּסִיד – מוטל על כל אחד מהם להרחיק שיעור שלושה
70 טפחים מן המיצר, ולסוד את כותלי חפירתו בָּסִיד.
71 מדייקת הגמרא: סִינְקָא – טעם הדבר שצריך גם להרחיק וגם לסוד
72 בָּסִיד, משום דְּכָא בְּיָדֵיהּ – שהקרקע רכה במיוחד, ולפיכך מוטל על
73 כל אחד מהם לעשות את שתי ההרחקות כדי שלא יפיל את כותל
74 בורו של חבירו, וְהָאֲנִי לֹא בְּיָדֵיהּ, אלא בקרקע רגילה אין
75 צריך שתי הרחקות, ויש ללמוד מכאן שבדיני המשנה די שירחיק
76 שלושה טפחים או שישוד בָּסִיד.
77 דוחה הגמרא: אין להוכיח כן מן התוספתא, אלא יתכן לומר דהוא
78 הָדִין דְּרָאָה עַל גַּב דְּלֹא כָא בְּיָדֵיהּ נְמִי סָד בָּסִיד – שאף בקרקע רגילה
79 צריך גם להרחיק וגם לסוד, וְכָא בְּיָדֵיהּ אִינְיָטְרִיכָא לִיה – אלא
80 שלפיכך נקט רבי יהודה את דינו לגבי סלע הבא בידיים, מאחר
81 שהוצרך להשמיענו חידוש, דְּסִלְקָא דְעִתָּה אֲמִינָא כִּיּוֹן דְּכָא בְּיָדֵיהּ
82 לִיבְעִי יְוִוְחָא טַפִּי – היה מקום לומר שמאחר והקרקע רכה יש
83 להרחיק יותר שלושה טפחים, קָא מְשַׁמַּע לָן רַבִּי יְהוּדָה שאף בזה
84 די בהרחקת שלושה טפחים ולסוד בָּסִיד.
85 שנינו במשנה: מְרַחֵקִין אֶת הַנֶּפֶת וְאֶת הַהֵבֶל וְאֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַסִּיד
86 וְאֶת הַסְּלָעִים (כו') מן הכותל של חבירו.
87 תָנִן הָתָם (שבת מז:), כָּפָה מוֹמֵנִין – באלו דברים התירו חכמים לטמון
88 את התבשיל לשבת כדי לשמור את חומו, וְכָפָה אִין מוֹמֵנִין –
89 ובאלו דברים אסרו חכמים לטמון, מאחר שההתמנה בהם מוסיפה
90 על חומו של התבשיל, ויש לחוש שאם יטמין בהם, יבוא אף
91 להטמין בגחלים ולחתות בהם בשבת, ונמצא עובר על איסור
92 בישול. אִין מוֹמֵנִין לֹא בְּנֶפֶת וּפְסוּלָתָא שֶׁל זֵיתִים וְשׁוּמְשִׁמִּין, וְלֹא
93 בְּוֵבֶל הַבְּהֵמוֹת, וְלֹא בְּמֶלַח, וְלֹא בָּסִיד, וְלֹא בַּחֹל, והאיסור להטמין
94 בכל אלו, הוא כֵּן כְּשֶׁהוּא לְחִין וְכֵן כְּשֶׁהוּא יָבִישׁ.
95 שואלת הגמרא: מָאִי שְׁנָא חָכָא בְּדִינֵי הַרְחַקָת נִזְיָקִין, דְּקָתְנִי במשנה
96 שיש להרחיק מן הכותל דברים המעלים הבל ומוזיקים את הכותל,
97 ובהם מונה המשנה אף את הסְּלָעִים, וְלֹא קָתְנִי במשנה שיש
98 להרחיק את החול מן הכותל, וְכָאִי שְׁנָא חָכָא בְּדִינֵי הַטְּמָנָה,
99 דְּקָתְנִי שאסור להטמין בחול, וְלֹא קָתְנִי שאסור להטמין בְּסְּלָעִים.
100 משיבה הגמרא: אֲמַר רַב יוֹסֵף, הַטַּעַם שֶׁלֹא מִנְתָה הַמִּשְׁנָה בְּמִסְכַּת
101 שבת את הסלעים בכלל הדברים שאין להטמין בהם, לְפִי שְׁאִין
102 דְּרַבְּנָן שֶׁל כֵּן אִדָּם לְהַטְמִין את הקדירה בְּסְּלָעִים.
103 אבִי מִקְשָׁה עַל תִּירוּץ זֶה: אֲמַר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, וְכֵן דְּרַבְּנָן שֶׁל
104 כֵּן אִדָּם לְהַטְמִין את הקדירה בְּגִיזֵי צֶמֶר וּ–חתיכות צמר כמו שנגוזו
105 וּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל אֲרָגְמָן וּ–צמר הצבוע בצבע אדום, וסרוק כעין
106 לשונות ארוכים, ומכל מקום שנוש דִּינִים אלו בברייתא. דְּתִנְיָא (שם)
107 מֵחֵ, מוֹמֵנִין את הקדירה בְּגִיזֵי
108 צֶמֶר, וּבְצִיפֵי צֶמֶר וּ–צמר מנופץ וסרוק, וּבְלִשׁוֹנוֹת שֶׁל אֲרָגְמָן,
109 וּבְמוֹבִיזֵי וּ–חתיכות צמר בלוי, וְאִין מְסִלְטִילִין אוֹתָן, שמוקצים הם
110 למלאכת הבגדים. ומאחר שדרך התנאים לשנות אף דברים שאין
111 מצוי להטמין בהם, יש לתמוה מדוע לא מנתה המשנה במסכת
112 שבת את הסלעים בכלל הדברים שאסור להטמין בהם.
113 ולפיכך מיישב אבִי באופן אחר: אֲמַר אֲבִי, יְנִיד עֲלִיו רִיעו' (איוב
114 לו:), דהיינו, יש ללמוד מדבר אחד על רעדה, תָנָא חָכָא לַגְבִי דִּינִי
115 הרחקות שיש להרחיק את הסְּלָעִים מן הכותל מאחר שמעלים הבל,
116 ויש ללמוד מכך שהוא הָדִין לְחֹל – שאף את החול יש להרחיק מן
117 הכותל מטעם זה, וְהָנָא הָתָם לַגְבִי דִּינִי הַטְּמָנָה שאסור להטמין בחול
118 מאחר שמוסיף הבל בתבשיל, ויש ללמוד מכך שהוא הָדִין לְסְּלָעִים

בבא בתרא. לא יחפור – פרק שני דף יט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רנ"ג רש"י

לא משכחת ליה – הדבורה, לפי שהוא טמון בשרביטו. ואי בשרפא – ואם יאכל העלה.
הדר פארי – חזור וצומח. מן המחמצן – נברכת ששורין בו את הבגדים יום או יומים
בצואת כלבים, עד שמהמציץ ומסיריהו. אבל מן הנריין – נברכת שכובסין ומשפשפין
בה. מתוך שהמים נתזין למרחוק – צריך להרחיק ארבע אמות. הכי גרסינן: או סד בסיד
תנן – כלומר: או ירחיק או סד. ליעריבניהו –
לתרתי בני רישא ומציעתא. והתם "או סד
בסיד" תנן אלא מודלא ערביניהו – שמע מינה
דברישא "וסד בסיד" תנן, דבעינן תרוייהו.
הרחקה וסיד. בא בידים אצטריך – למנטק ליה
לתנא. ואף על גב דהוא הדין ללא בא בידים.
כמה טומנין – את החמין בשבת, דאמור רבנן
דאסור להטמין בדבר המוסיקי הבל. והתם מפרש
טעמא: גזירה שמתא טימן ברמץ. לשונות של
אריגן – צמר צבוע ואחר כך חזרו והחליקוהו
במסרק, ועשו לשונות לשונות. וכי דרבן
להטמין בהן – ואפילו הכי איירי בהו רבנן. ציפי
צמר – לאחר שסרקו ונפצו במסרק. ובמפלין –
של שחקי בגדים, שהסורק מוציא מבגדי הצמר
קוצים. ואין מפלפלין אותם – שהן מוקצים
למלאכת בגדים. הכי גרסינן: אי יגיד עליו ריעו
ליתניניהו לבולחו בחדא וליתני חדא מינייהו
באידיך ולימא כו'. ליתניניהו לבולחו – כל הך
משום הבלא בחדא. או כאן או אצל שבת. הך
משום דמשחבי לה לקריה – שמשברין את
הקדירה. כך שמעתי כאן. ובכל מקום שמעתיה:
שמעלה חלודה. דמפמי חיים – כשנותנין בו
דבר זה – הוא מתחמם. ובגי הטמנה מחמימי
הוא, אבל גבי כותל – קריד. והתנא רבי אושעיא
– להרחקות דמתניתין בתוספתא שלו, וקאמר
חול גביהו. במתנא – אצל הויק דחלוח שנתא,
ובחול לח, ולא אצל הויק הבל. נברכת כובסין
לא קביעא כאמת המים. שאמת המים עשויין
לחתך שם עולמית. אבל זו – הכובס פנימים
שמשנתה לאומנות אחת. דקוי וקיימי –
ולחלוחן קשה יותר משל מים חיים. תיפוק ליה
משום מחרישה – שהרי חרשו תחילה, ואפילו
לא זרע ליה תנא ליה מרחיק. במפולת די –
שזרע בלא חרישה, חופר במרה ואינו מעמקם
כעומק המחרישה. ותיפוק ליה משום ורעים
שסתם חורשין סופן לזרוע, והא קתני ורעים
בחורש לאילנות – שיש שם אילנות מימים
רבים, ובא לחרוש תחתיהם לחשיבין. ותיפוק
לית משום מיא – שצריך להשקותן תמיד, וכיון
דאי אפשר לזרעים בלא מים – למא ליה
למתניניהו: הא תנא ליה הויק דליחלוח אצל
כותל
לצדדין
הדין לחול, תנא התם חול והוא הדין לסלעים. אמר ליה רבא: אי "יגיד עליו רעו", ליתניניהו
לכולחו בחדא, וליתני חדא מיניהו פאידיך והוא הדין לאידיך אלא אמר רבא: התם היינו מעמא
דלא קתני סלעים – משום דמשחבי לה לקדירה, הכא היינו מעמא דלא קתני חול – משום
דמחמימי חיים ומקרידי קריד. והא תני רבי אושעיא חול – התם במתנא. – תנא דידן נמי
ליתני ולוקמיה במתנא – הא תנא ליה אמת המים. – אטו מי לא קתני אמת המים, וקתני
נברכת הכובסין? – הנהו צריכי, דאי תנא אמת המים – משום דקביעא, אבל נברכת הכובסין
דלא קביעא – אימא לא; ואי תנא נברכת הכובסין – משום דקוי וקיימי, אבל אמת המים –
לא, צריכא. "מרחיקין את הורעים ואת המחרישה" וכו'. ורעים, תיפוק ליה משום מחרישה –
במפולת יד. מחרישה, ותיפוק ליה משום ורעים – בחורש לאילנות. – ותיפוק ליה משום מיא
– תנא בארץ ישראל קאי, דכתבי: "למחר השמים תשתה מים". למימרא, דורעים
לצדדין

הכי גרס רבינו חננאל: בא בידים אין לא בא בידים לא – אלמא "או סד בסיד" תנן, דדוקא
בא בידים בעי הרחקה וסיד. ומשני: הוא הדין לא בא, ובא בידים
איצטריך ליה כו'. ויש ספרים דלא גרסי האי דיוקא, אלא משני: בא בידים שאני, ודקארי לה
מאי קארי כו'. ואין נראה, דהכי בעי למפשט "וסד בסיד" תנן הא איבא למיבעי ההיא דרבי
יחודה גופיה את תרוייהו בעי אי לאו, כיון דהשתא
סבר דאין חילוק בין בא בידים ללא בא.
משום – דמשתחי – פירש הקונטרס: דמשברין
הקדירה אין דרך להטמין בהן. ואם
תאמר: אבתי תיקשי, וכי דרך להטמין בגיזי צמר,
דכפריך לעלוי ויש לומר: דלעיל הזה בעי למימר
דאין דרך להטמין בסלעים לפי שהחבל יוצא מבין
הסלעים ואינו מתקיים, ואף על פי כן לפעמים
טומנין בהן. להכי פריך שפיר מגיזי צמר, דחני לה,
משום דלפעמים טומנין בהן. אבל הכא קאמר
דאין דרך להטמין כלל בהן, לפי שמשברין
הקדירה, והואיל ומילתא דלא שכיח היא כלל –
לא חש למתנייה. ועוד יש לפרש: דכיון דלא
שכיחא היא כלל – שרי להטמין בהן, דבמילתא
דלא שכיחא לא גזרו בהו רבנן, וכן מנהג שלנו,
שאנו נזהרין להטמין בסלעים שהאש יוצא מן
שקורין קיילרש. אבל מכל מקום קשיא מה
שהקשה בקונטרס, דבכל מקום הוי שיתוך לשון
חלודה, כמו ב"אלו מצאות" (בבא מציעא כ"א),
דשיתוך טפי, ובפרק "הבונה" (שבת קכ"ב), דכיון
דמשתחי לא עבדי הכי, ובפרק קמא דתענית
(ח"א): אם ראת דור שהשמים משתכין עליו
כנוחשת. ומפרש רבינו תם בענין אחר: דמשתכי –
דחבל שלחן מקלקל המאכל. ולהבינו יצחק נראה
כפירוש רבינו חננאל, דמה שאמר להרחיקם
משום דמשתחי – שגולקין את הארץ והמילדים
אותה, ומעלין עפר תיחות. כדאמרין לקמן גבי
ורעים. ולא משום הבל, דאין מוסיפין שום הבל,
וטומנין בהן. ואפילו הכי הספרים גרסי "סלעים"
היינו טעמא דלא קתני ליהו ההם – יש לפרש
דהכי קאמר: דלחכי לא קתני ליהו ההם, משום
דטעמא דהבא שצריך להרחיקם – לא משום
הבל, אלא משום דמשתחי. והרר רבינו מרדכי
הביא ראיה מירושלמי, דגרסינן: התם איתמר
שהסלעים מרחיקין ודבא איתמר שאין הסלעים
מרחיקין אמר רבי יוסי: כאן גבינו, כאן גבינו
מרחיקין, אלא מפני שעושים עפר תיחות ומלקין
ארעית הכותל.
דמחממי – חיים – והא דאמר בפרק "כירה"
(שבת לח"ב): ביצה אין טומנין
אותה לא בחול ולא באבק דריכים התם בחול
שזוחם מחמת השמש. דומיא דאבק דריכים.
(שיך לעמוד ב) המברך – את הנפג – פירוש:
גפן יחידה שהוא
מושרש בארץ, ובסוף את הגפן באמצעיתו,
ומכסוהו בקרקע ונשרש שם. וקאמר: מותר לזרוע
את הצדדין. דאף על גב שאינו רחוק שלשה
טפחים, ויונן עם הגפן מתחת הקרקע, כיון דמעל
הקרקע ליכא עירוביאי – שרי, כדמוכח בעירובין
(ג"א), ומבסכת כלאים (פרק רביעי). דזה סומך
לגדר מכאן וזה מכאן, ואם תאמר: והכי דמי
שווער לצדדין? אי כשהרחיק שלשה טפחים מן
הצדדין – אפילו על גבי נמי, ואי בלא הרחק –
מן הצדדין נמי לא ואומר רבינו יצחק: דמיירי
כשווער הצדדין ברחוק שלשה טפחים מגפן
היוצא מן הקרקע מכל צד, דליכא עירוביאי
למעלה מן הקרקע. ומכל מקום אסור לזרוע על
גבי מפני שהשרשין נכנסין בתוך הגפן, והוי כמרכיב זרעים באילן, דאסור. ואם תאמר: ומאי איירא דנטק גפן? אפילו שאר אילן נמי אסור ואומר רבינו יצחק: דשאר אילנות שהן קשין –
מותר לזרוע על גבי נגד השורש, דלא חיישינן שיכנס שורש חורע בתוך האילן, שהוא קשה. אבל גפן שהוא רך – חיישינן. והאי (פירוקא) וספרים ישנים: פירכא) מצא רבינו יצחק בירושלמי
בבמרא דרך משנה.

הגמרא דנה בידיני טומאת מת: אָמַר רב מוּבִי בְּרִי קִרְסָא אָמַר
שְׁמוּאֵל, רְקִיק [עוגה דקה ורכה] אֵינוֹ מְטַעַם בְּחֻלּוֹן. דְּהֵינּוּ, חֲלוֹן
שֶׁבִין שְׁנֵי בָתִּים שִׁישׁ בְּרוּחוֹ טַפָּח, וּמַת מוֹנֵחַ בְּאֶחָד מִן הַבָּתִּים,
הַדִּין הוּא שֶׁהַטּוּמָא עוֹבֵרֶת דֶּרֶךְ הַחֲלוֹן לְבֵית הַשֵּׁנִי. וְאִם אֵין
בְּחֻלּוֹן רוּחַב טַפָּח אֵין הַטּוּמָא עוֹבֵרֶת. אֲמַנָּם, אִם הֵנִיחַ אָדָם רִיק
בְּחֻלּוֹן שִׁישׁ בּוֹ רוּחַב טַפָּח, עַל מִנְתָּ לְסַתּוֹם חֶלֶק מִן הַחֲלוֹן וּלְמַעֲטוֹ
מִשְׁעוֹר טַפָּח, אֵין זֶה מוֹעִיל לְמַנּוּעַ אֶת מַעֲבַר הַטּוּמָא, מֵאֲחֵר
שֶׁהוּא רָאוּי לֵאכִילָהּ וְאֵין כּוֹנֵנָתוֹ לְהַשְׁאִירוֹ מִמּוֹק זֶה לְעוֹלָם אֲלֵא
סוּפוּ לִיטְלוֹ מִשָּׁם, וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ בָּטֵל לְחֻלּוֹן וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה כְּמַחֲצִיזָה,
וְנִמְצָא שִׁישׁ כָּאֵן חֲלוֹן בְּרוּחַב טַפָּח הַמַּעֲבִיר אֶת הַטּוּמָא.
שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: מָאי אִירִיא רְקִיק – מְדוּעַ אָמַר שְׁמוּאֵל אֶת דִּינוֹ
דְּוּקָא לְגַבֵּי רִיק, הֲרִי אִפְּסִילוּ עָקֵה נָפִי – אָף אִם יִנִּיחַ אָדָם עוּגָה
עֵבֶה בְּחֻלּוֹן אֵין הִיא מוֹעִילָה לְמַעֲטוֹ מִשְׁעוֹר טַפָּח, מֵאֲחֵר שְׁסוּפוּ
לִיטְלָהּ מִשָּׁם. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: לֹא מִיַּפְעָיָא קָאָמַר – כּוֹנֵנָת שְׁמוּאֵל
לִיטְלָהּ אֶת חִידּוּשׁוֹ בְּדֶרֶךְ 'אֵין צָרִיךְ לִיטְלוֹ'. לֹא מִיַּפְעָיָא שְׁאֵם מִנִּיחַ
עוּגָה עָקֵה בְּחֻלּוֹן שְׁאֵין זֶה מוֹעִיל לְמַעֲטוֹ מִשְׁעוֹר טַפָּח, דְּבִינָן
דְּאִירָחֵי לִיהַּ לֹא מְכַסִּיל לִיהַּ – שְׁמֵאֲחֵר וְהַעוּגָה הֶעֱבֵה רָאוּיָהּ לְמֵאכֵל
אָף לְאַחֵר שֶׁהוֹנַחָה בְּחֻלּוֹן, אֵינוֹ מְבַטֵּלָהּ לְהַנִּיחָה שָׁם לְעוֹלָם, אֲכָל
רְקִיק דְּמֵאִים – אֲבָל עוּגָה דְּקָה הַנִּמְאֶסֶת לֵאכִילָהּ מִחֲמַת רְטִיבוּת
הַכּוֹתֵל, אִימָא בְּטוּלָיָא מְכַסִּיל לִיהַּ – הִיא מִקּוֹם לִיטְלוֹ שְׁמֵאֲבֵלָהּ
לְהַנִּיחָה שָׁם לְעוֹלָם, וְתוֹעִיל לְמַעַט אֶת הַחֲלוֹן מִשְׁעוֹר טַפָּח, קָא
מְשַׁמְעֵי לָן שְׁמוּאֵל שֶׁאָף עוּגָה דְּקָה אֵין אָדָם מְבַטֵּלָהּ לְהַנִּיחָה שָׁם
לְעוֹלָם, וּלְפִיכָךְ אֵינָה מוֹעִילָה לְמַעַט אֶת הַחֲלוֹן.
הַגְּמָרָא שְׁבָה וְשׁוֹאֵלֶת: מְדוּעַ הוֹצֵר שְׁמוּאֵל לִיטְלוֹ שְׁאֵין הַרְקִיק
מִמַּעַט בְּחֻלּוֹן מִשּׁוּם שְׁעָתִיד הוּא לִיטְלוֹ מִשָּׁם, וְתִפְסִיק לִיהַּ דְּהֵינּוּ
לִיהַּ הַרְקִיק דְּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טוּמָא, וְכָל דְּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טוּמָא
אֵינוֹ הוֹצֵץ בְּפָנָיָא הַטּוּמָא, וְאִפְּסִילוּ אִם יִבְטֵל אֶת הַרְקִיק וְיִנִּיחוּ בְּחֻלּוֹן
לְעוֹלָם אֵין הוּא יָכוֹל לְחַצּוֹץ בְּפָנֵי הַטּוּמָא, מֵאֲחֵר שֶׁהוּא עֲצָמוֹ
דְּבַר מֵאֲכָל הַמְּקַבֵּל טוּמָא. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: שְׁמוּאֵל עוֹסֵק בְּרִיק
שְׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמָא מִשּׁוּם שֶׁנִּשְׁלַח בְּפָנָיָא פִּיּוֹת, וְאֵין דְּבַר מֵאֲכָל
מְקַבֵּל טוּמָא עַד שֶׁנִּרְטַב בְּאֶחָד מִן שְׁבַע הַמַּשְׁקִים הַמְּכַשִּׁירִים
לְקַבֵּל טוּמָא [וַיֵּן, דְּבַשׁ, שֶׁמֶן, חֶלֶב, טֶל, דֶּם, מִיּוֹם, וְעַל כֵּן הוֹצֵר
שְׁמוּאֵל לִיטְלוֹ שֶׁהִטְעָם שְׁאֵינוֹ הוֹצֵץ הוּא מִשּׁוּם שְׁאֵין כּוֹנֵנָת הָאָדָם
לְהַנִּיחוֹ שָׁם לְעוֹלָם.
הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל: מִיִּתְבִּי, שְׁנִינוּ בְּמִסְכַּת אֵהֻלֹת
[פִּי מִיב], קוּפָּה מְלֵאָה תֵּבָן וְחֵבֶת מְלֵאָה רִזְרִיזוֹת – [תַּנְאִים מִיּוֹבִשׁוֹת]
הַמְּנִיחִים בְּחֻלּוֹן שֶׁבִין שְׁנֵי בָתִּים שִׁישׁ בּוֹ רוּחַב טַפָּח, וּמַת מוֹנֵחַ
בְּאֶחָד הַבָּתִּים, רִזְרִיזוֹ [בְּוִדְרָפִים] כָּל שְׁאֵילוֹ יִנְטְלוּ הַקּוּפָּה וְאֵת הַחֵבֶת
וְיִבְלִין תֵּבָנָן וְהַרְזִיזוֹת לְעִמּוּד בְּפָנָיָא עֲצָמָן, הֲרִי הֵם מִמַּעֲטִים אֶת
הַחֲלוֹן מִשְׁעוֹר טַפָּח וְהוֹצֵצִין בְּפָנֵי הַטּוּמָא, וְאִם לֹא – שְׁאֵין הֵם
יָכוֹלִים לְעִמּוּד בְּפָנֵי עֲצָמָם בְּלֹא הַקּוּפָּה וְהַחֵבֶת, אֵין הֵם הוֹצֵצִין
בְּפָנֵי הַטּוּמָא. מִפְּרִשְׁתָּ הַגְּמָרָא אֶת הַקּוּשִׁיא: וְהָא תֵּבָן חָיו לְהַחֲמִיתוּ
– וְהֲרִי תֵבָן רָאוּי הוּא לְמֵאכֵל בְּהֵמָה, וְסוּפוּ לִיטְלוֹ מִן הַחֲלוֹן וְלִיטְלוֹ
לְבַהֲמָתוֹ, וְאֵינוֹ מְבַטֵּלוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּחֻלּוֹן לְעוֹלָם, וּמְכַל מִקּוֹם מְבוּאֵר
בְּמִשְׁנֵה שְׁאֵם הַתֵּבָן יָכוֹל לְעִמּוּד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ בְּלֹא הַקּוּפָּה הֲרִי הוּא
מִמַּעַט אֶת הַחֲלוֹן מִשְׁעוֹר טַפָּח וְהוֹצֵץ בְּפָנֵי הַטּוּמָא.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: בְּפָרְיָא – כְּשֶׁנִּרְקַב, כְּלוּמֹר, הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת בַּתֵּבָן
שֶׁנִּרְקַב שְׁאֵינוֹ רָאוּי לְמֵאכֵל בְּהֵמָה, וּלְפִיכָךְ דֶּרֶךְ אָדָם לְבַטְלוֹ
וְלִהְיוֹת בְּחֻלּוֹן לְעוֹלָם. הַגְּמָרָא שְׁבָה וְשׁוֹאֵלֶת: הָא חָיו לְאִימָא – הֲרִי
אָף תֵּבָן שֶׁנִּרְקַב רָאוּי הוּא לְעִשׂוֹת מִמֶּנּוּ טֵיט, וְסוּפוּ לִיטְלוֹ מִן הַחֲלוֹן
לְצוּרֵךְ זֶה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: דְּאִיתָ בֵּיהּ קוּצִי – יֵשׁ בַּתֵּבָן קוּצִים,
וּלְפִיכָךְ לֹא נִיתָן לְעִשׂוֹת מִמֶּנּוּ טֵיט, מֵאֲחֵר שֶׁדִּרְכָּם הִיָּתֵל לְרִמּוֹס
אֶת הַתֵּבָן בְּרִגְלָהֶם שְׁבַע שְׁעֵי הַטֵּיט. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: הָא חָיו
לְהַפְקָה – הֲרִי עֲדִין רָאוּי תֵבָן זֶה לְהִסָּק בּוֹ אֶת הַתֵּנּוֹר, וְסוּפוּ לִיטְלוֹ
לְצוּרֵךְ זֶה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: בְּתֵנּוֹנָא – בַּתֵּבָן רְטוּב, שְׁאָף לְהִסָּקָה
אֵינוֹ רָאוּי. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: הָא חָיו לְהַפְקָה גְּדוֹל – הֲרִי רָאוּי הוּא
לְהִסָּקָה בְּאֵשׁ חֻזָּקָה הַמֵּיבִישֶׁת אֶת רְטִיבוּתוֹ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: הַפְּקָה
גְּדוֹל לֹא שְׂכִיחַ – אֵין הַדְּבַר מְצִיז שִׁיּוּק אָדָם אֵשׁ חֻזָּקָה, וּלְפִיכָךְ יֵשׁ
לְתַלּוֹת שְׁאֵם הֵנִיחַ בְּחֻלּוֹן תֵּבָן לֹחַ שֶׁנִּרְקַב וְיֵשׁ בּוֹ קוּצִים, וְדִאי

לְצַדִּדִּין קָא מְשַׁתְּרִישׁ – הָאֵם נִיתָן לִיטְלוֹ שְׁשׁוּרֵי הַזֹּרְעִים מִתְּפַשְׁטִים
לְצַדִּדִּים, וְהֲרִי הֵם הוֹלְכִים מִתַּחַת הַכּוֹתֵל וּמִקְלָקִלִים אֶת יִסּוּדוֹ,
וְהָא תֵּנָן [כְּלָאִים פִּי מִיָּא], הַמְּנִירָךְ אֶת הַנֶּפֶץ בְּפָרְיָא, דְּהֵינּוּ, שְׁמִכּוּפָּה
עוֹף מִן הַגֶּפֶן לְקִרְקַע וּמִכְסָּהוּ בַּעֲפֵר, וּמוֹצִיא אֶת רֹאשׁוֹ בְּרִיחֹק
מִקּוֹם, אִם אֵין עַל גֶּפֶן הַגֶּפֶן הַמּוֹטְמֶנֶת בְּקִרְקַע עָקֵר בְּגוּבָה
שְׁלִשָּׁה טַפָּחִים, לֹא יָבִיא זֶרַע עָלֶיהָ – לֹא יִזְרַע עַל גְּבֵה, מֵאֲחֵר
שֶׁהוֹרְעִים חוֹדְרִים לְתוֹךְ הַגֶּפֶן, וְיֵשׁ בּוֹה אִיסוּר מִשּׁוּם כְּלָאִים. וְתֵנָן
עָלֶיהָ בְּבִרְיָתָא, אֲכָל זֹרַע אֶת הַתְּדִדִּין אֵילָךְ וְאֵילָךְ – אָף אִם אֵין עַל
גְּבִי הַגֶּפֶן עֵפֶר בְּשִׁיעוֹר שְׁלוּשָׁה טַפָּחִים, רִשְׁאִי הוּא לְזוֹרַע מִשְׁנֵי
צִדִּיהָ בְּלֹא לְהַרְחִיק כָּלֵל. וְיֵשׁ לְלַמּוּד מְכָאן, שְׁאֵין שׁוּרֵי הַזֹּרְעִים
מִתְּפַשְׁטִים לְצַדִּדִּים, וּלְפִיכָךְ אֵין לְאִסוּר אֲלֵא כְּשׁוֹרַע מַעַל גְּבִי
הַגֶּפֶן מִמֶּשׁ, וְאִם כֵּן, מְדוּעַ אִסוּר לְזוֹרַע בְּצַד כּוֹתֵל שֶׁל חֲבִירוֹ.
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי הֵנָּה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי, אָף שְׁאֵין הַזֹּרְעִים
מִתְּפַשְׁטִים לְצַדִּדִּים מְכָל מִקּוֹם אִסוּר לְסוּמְכָם לְכוֹתֵל מִפְּנֵי שְׁהֵם
מִלְּחִידִין [וּמִנְקִבִּים] אֶת הַתְּרִיקָה שֶׁבִּיבּוּת הַכּוֹתֵל, וּמִפְּעִלִין שֶׁם עָפֵר
יִתְחַל [וְרָךְ] – כְּלוּמֹר, שְׁעַל יֵד הַזֹּרֵעִה נַעֲשִׂית הַקִּרְקַע שֶׁכִּסִּיבָתָם
רַכָּה וְחֻלּוּלָהּ, וְדִבֵּר זֶה גֹרֵם לְרִפּוֹת אֶת יִסּוּדוֹ שֶׁל הַכּוֹתֵל.
שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: וְהָא מִי רְגֵלִים מִרְחִיקִים מִן הַכּוֹתֵל שְׁלִשָּׁה טַפָּחִים
וְכוֹ: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנִנָּה, מוֹתֵר לְאִדָּם לְהִשְׁתִּין מִים בְּצַד כּוֹתֵלוֹ
שֶׁל חֲבִירוֹ, מִשּׁוּם שְׁאֵין הוּא מוֹזִיקוֹ בֶּכֶךְ, דְּבָתִּיב [מְלָכִים א' כ' כ"א]
וְהַחֲרָתִי לְאִחָבָא – אֲכִרִית מְבִית אַחָבָא, מְשַׁתֵּין בְּקִיר [אֶת
הַזְכֹּרִים, וְעוֹצֵר וְעוֹזֵב] – וְאָף אֶת הַמִּמּוֹן וְהַמְּקָנָה, כְּלוּמֹר, הַעוֹשֵׁר
הַכְּנוֹס בְּבֵית, וְהַמְּקָנָה הַנְּעוֹב שְׁדֵהוּ, בְּיִשְׂרָאֵל [בְּפִרְסוֹם רב], בְּקִרְבַּ
כָּל יִשְׂרָאֵל. וּמֵאֲחֵר שֶׁנִּקַּט הַכְּתוּב 'מִשְׁתֵּין בְּקִיר' יֵשׁ לְלַמּוּד
שֶׁהַדֶּרֶךְ הִיא לְעִשׂוֹת כֵּן, וְאֵין בֶּכֶךְ הִיזָק לְכוֹתֵלוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ.
מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְהָא אֲנִי תֵּנָן, וְהָא מִי רְגֵלִים מִרְחִיקִים מִן הַכּוֹתֵל
שְׁלִשָּׁה טַפָּחִים מֵאֲחֵר שְׁמִיזִיקִים הֵם לְכוֹתֵל, וְכִיצַד יִתְכַן לִיטְלוֹ
שֶׁרִשְׁאִי אָדָם לְהִשְׁתֵּין בְּצַד כּוֹתֵלוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא:
הֵתָם בְּשׁוּפְכִין – הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת בְּאָדָם הַשּׁוֹפֵךְ עֵבִית מֵלֹא בְּמִי
רְגֵלִים בְּצַד כּוֹתֵלוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ, שְׁבֹה יֵשׁ לְאִסוּר מִשּׁוּם הִיזָק הַכּוֹתֵל
עַד שִׁירְחִיק שְׁלוּשָׁה טַפָּחִים, אֲבָל הַמִּשְׁתֵּין מִים בְּצַד הַכּוֹתֵל אֵין
בֶּכֶךְ הִיזָק וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַרְחִיק.
הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל דְּבָרֵי רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה מְבִרְיָתָא: [תָּא שְׁמַע,
שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא, שְׁלֹא יִשְׁפּוֹךְ אָדָם מִים [מִי רְגֵלִים] בְּצַד כּוֹתֵלוֹ שֶׁל
חֲבִירוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן תִּרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁלִשָּׁה טַפָּחִים, וְסִבְרָה הַגְּמָרָא
שֶׁהַבְּרִיָּתָא עוֹסֶקֶת בְּמִשְׁתֵּין מִים, וְאָף עַל פִּי כֵן צָרִיךְ הוּא לְהַרְחִיק
מִכּוֹתֵלוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ, וְשֹׁלֵא כְּדִבְרֵי רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה. מִתְרַצָּת
הַגְּמָרָא: הֵתָם נָפִי בְּשׁוּפְכִין – הַבְּרִיָּתָא עוֹסֶקֶת אָף הִיא בְּאִפּוֹן
שֶׁשּׁוֹפֵךְ עֵבִית מֵלֹא בְּמִי רְגֵלִים בְּצַד כּוֹתֵלוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ, וְאֵין לְהוֹכִיחַ
מִכָּךְ שֶׁאִסוּר לְהִשְׁתֵּין בְּצַד הַכּוֹתֵל].
הַגְּמָרָא מוֹסִיפָה לְהַקְשׁוֹת עַל דְּבָרֵי רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה: תָּא שְׁמַע,
שְׁנִינוּ בְּתוֹסַפְתָּא [פִּי הִיד] לֹא יִשְׁתֵּין אָדָם מִים בְּצַד כּוֹתֵלוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ,
אֲלֵא אִם כֵּן תִּרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁלִשָּׁה טַפָּחִים, כִּדִּי שְׁלֹא יִזִּיק אֶת הַכּוֹתֵל.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׁצִירָךְ הוּא לְהַרְחִיק, בְּכּוֹתֵל הָעֲשׂוּי מִלְּבִינִים
שֶׁל טֵיט שֶׁנִּתְיַבֵּשׁ בְּשִׁמְשׁ, שְׁנִימוּחִים הֵם מִחֲמַת רְטִיבוּת הַמִּי
רְגֵלִים, אֲכָל בְּכּוֹתֵל שֶׁל אֲבָנִים אֵינוֹ חָיִב לְהַרְחִיק אֲלֵא בְּכָרִי שְׁלֹא
יִזִּיק אֶת הַקִּרְקַע הַסְּמוּכָה לִיסוּד הַכּוֹתֵל, וְכִמְהָ יֵשׁ לוֹ לְהַרְחִיק כִּדִּי
שְׁלֹא יִזִּיק, מְשַׁתָּה. וְשֹׁל צוּנְמָא – וְאִם כּוֹתֵל אֲבָנִים זֶה בְּנוּי עַל גְּבִי
סֹלֶעַ, מוֹתֵר לְהִשְׁתִּין בְּצַד הַכּוֹתֵל בְּלֹא לְהַרְחִיק כָּלֵל, שְׁאֵין הַסֹּלֶעַ
נִיזָק מִרְטִיבוּת הַמִּים. וּמְבוּאֵר מְדִבְרֵי הַבְּרִיָּתָא, שְׁאֵין אָדָם רִשְׁאִי
לְהִשְׁתֵּין מִים בְּצַד כּוֹתֵלוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ. וּמִחֲמַת קוּשִׁיא זֶה אוֹמֶרֶת
הַגְּמָרָא, תִּיּוּבָתָא דְּרַבָּה בַּר בַּר חֲנָה תִּיּוּבָתָא – אֲכָן מְבִרְיָתָא זֶה יֵשׁ
לְפָרוֹךְ וּלְדַחּוֹת אֶת דְּבַרֵּי רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה.
שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְהָא רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה קָרָא קָאָמַר – וְהֲרִי רַבָּה בַּר
בַּר חֲנָה הוֹכִיחַ אֶת דְּבָרֵי מְדִבְרֵי הַכְּתוּב 'מִשְׁתֵּין בְּקִיר'. מִתְרַצָּת
הַגְּמָרָא: אֵין כּוֹנֵנָת הַכְּתוּב שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִשְׁתֵּין בְּכוֹתֵל, אֲלֵא
הֵתָם חֲכִי קָאָמַר, שְׁאֵפְּסִילוּ מִיִּדִּי דְּרַבָּה לְאִשְׁתּוֹנֵי בְּקִיר – אִפְּסִילוּ זֶה
שֶׁדִּרְכוֹ לְהִשְׁתֵּין בְּקִיר, לֹא שְׂכִיבָתָא לִיהַּ – לֹא אֲשִׁאִיר מְבִית אַחָבָא,
וּמָאי נִיחָה, בְּלָאָא – וְמִי הוּא זֶה שֶׁדִּרְכוֹ לְהִשְׁתֵּין בְּקִיר, כָּלֵל.

60 בְּרִיִּיקָא – בד זה של שק הוא, ולא ניתן לקנח בו פי המכה, מאחר
61 שהוא מסרט את הבשר.
62 שואלת הגמרא: אִי בְּרִיִּיקָא – אם בד זה של שק הוא, אם כן מדוע
63 נאמר בתוספתא שֶׁאֵין בָּהּ במטלניות אלו שיעור שֶׁלֹא אצבעות על
64 שֶׁלֹא אצבעות, שהוא שיעורו של בגד לקבל טומאה, הרי שֶׁאֵין בָּהּ
65 שיעור אֶרְבָּעָה טפחים על אֶרְבָּעָה טפחים מִיָּדָיו לִיה – היה צריך
66 לומר, שהרי שיעורו של שק לקבל טומאה הוא ארבעה טפחים,
67 וכל שאין בו כשיעור זה יכול הוא למעט בחלון. מתרצת הגמרא:
68 בְּעֵין רִיִּיקָא – בד זה אינו של שק ממש, אלא שעבה הוא כמותו,
69 ולפיכך דינו כבגד לקבל טומאה בשיעור שלוש אצבעות, אך אינו
70 ראוי לשימוש של האומן מפני שמסרט את הבשר.
71 הגמרא שבה ומקשה על שמואל מהמשך דברי התוספתא: שנינו
72 בתוספתא, וְהָאֵבֶר וְהַבֶּשֶׂר הַמְדוּלְדָּלִין בְּבִהְמָה וּבְחֵיהָ הרי הם
73 מבעוטים בחלון. ומדוע, הא עֲרָקָא וְאֹלָא – הרי יכולה הבהמה
74 לברוח ממקומה ולילך, ויגרר אף האבר אחריה, ונמצא שאין סופו
75 להשאר בחלון, ומכל מקום מועיל הוא עתה למעט את שיעורו.
76 מתרצת הגמרא: בְּקִשּׁוּרָה – התוספתא עוסקת באופן שהבהמה
77 קשורה ואינה יכולה לילך, ולפיכך אף האבר עתיד להשאר
78 בחלון.
79 שבה הגמרא ושואלת: הא שְׁחִיטָה לָהּ – הרי עתיד הוא ליטול את
80 הבהמה ממקומה על מנת לשוחטה ולאכול את בשרה. ומתרצת:
81 בְּמִלְאָה – הבהמה מלאה היא, ואינה ראויה לאכילה. שבה
82 הגמרא ושואלת: הא מִזְבִּין לָהּ לִנְכְרִי – הרי עתיד הוא ליטלה
83 ולמוכרה לנכרי. ומתרצת: בְּכַחוּשָׁה – הבהמה כחושה היא, ואין
84 הנכרי חפץ לקנותה. שבה הגמרא ושואלת: הא פְּסִיק שְׂרִי לָהּ
85 לְבָלָבִים – הרי סופו לחתוך את האבר המדולדל ולהשליכו
86 לכלבים. ומתרצת: בֵּין דְּאִיקָא צַעַר בְּעָלֵי חַיִּים לֹא עָבִיד – כיון שיש
87 בחיתוך האבר משום צער בעלי חיים אינו עושה זאת, ונמצא
88 שעתידי האבר להשאר בחלון.
89 הגמרא שבה ומקשה על דברי שמואל מן התוספתא: שנינו
90 בתוספתא, וְעוֹף שֶׁשָּׁבַן בְּחֵלּוֹן הרי הוא ממעטו משיעור טפח.
91 ומדוע, הא פֶּרֶח וְאֹיִל – הרי עתיד הוא לעוף ולילך משם, ובהכרח,
92 שאף דבר העשוי להנטל לאחר זמן מועיל למעט עתה בחלון.
93 מתרצת הגמרא: בְּקִשּׁוּר – התוספתא עוסקת בעוף הקשור בחלון
94 ואינו יכול לעוף ולילך. שבה הגמרא ושואלת: הא שְׁחִיטָה לִיה – הרי
95 עתיד הוא לשוחטו ולאכול. ומתרצת: בְּטָמָא – בעוף טמא שאינו
96 ראוי למאכל. שבה הגמרא ושואלת: הא מִזְבִּין לִיה לִנְכְרִי – הרי
97 יכול הוא למוכרו לנכרי. ומתרצת: בְּקִלְנִיתָא – מִן עוֹף כּוּחֹשׁ מֵאֵד,
98 שאינו ראוי לשום אדם. שבה הגמרא ומקשה: הא יְהִיב לִיה לִינוּקָא
99 – הרי עשוי הוא ליתנו לתינוק כדי שישתעשע בו. ומתרצת:
100 בְּמִקְרָם – עוף זה דרכו לסרוט את האוחזים בו, ולפיכך אינו נתנו
101 לתינוק. שואלת הגמרא: קִלְנִיתָא לֹא מִסְרָפָא – הרי העוף ששמו
102 קלניתא אין דרכו לסרוט. ומתרצת: בְּעֵין קִלְנִיתָא – התוספתא
103 עוסקת בעוף אחר שהוא כחוש כמו העוף ששמו קלניתא, ודרכו
104 לסרוט את האוחזים בו, ולפיכך אינו ראוי למאומה, וסופו
105 להשאירו מונח בחלון.
106 הגמרא שבה ומקשה על דברי שמואל מן התוספתא: שנינו
107 בתוספתא, וְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים שֵׁשֶׁב בְּחֵלּוֹן הרי הוא ממעטו משיעור
108 טפח. ומדוע, הא קָאִי וְאֹיִל – הרי עתיד הוא לקום ולילך משם.
109 מתרצת הגמרא: בְּבִפּוֹת – התוספתא עוסקת בגוי כפות שאינו יכול
110 לקום ולילך. שבה הגמרא ושואלת: אֵתִי תְּבִירָה שְׂרִי לִיה – הרי
111 יכול חבירו לבוא ולהתיר את קשריו. ומתרצת: בְּמִצְרָע – גוי כפות
112 זה מצורע הוא, ומתרחקים ממנו בני אדם, ואין לחשוש שיבוא
113 חבירו ויתיר את קשריו. שבה הגמרא ושואלת: אֵתִי מִצְרָע תְּבִירָה
114 שְׂרִי לִיה – הרי יתכן שיבוא חבירו המצורע כמותו ויתיר את
115 קשריו. ומתרצת: אֵלָא בְּחִבּוּשֵׁי מְלָבִית – יש להעמיד את דברי
116 התוספתא בגוי הכפות וחבוש בחלון זה על ידי המלכות, ולפיכך
117 אין שום אדם עשוי לבוא ולהתיר את קשריו.
118 הגמרא שבה ומקשה על דברי שמואל מן התוספתא: שנינו

1 הִיא נִזְמָה תִּיחִין – אם כן היא עצמה יכולה לחצוץ בפני הטומאה,
2 דְּהָא כְּלִי חָרֵשׁ אֵינוֹ מְטַמָּא מִנּוֹ – שהרי סתם חבית של חרס היא,
3 וכלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו.
4 אֵלָא דְּפוּקָא לָאוּ – אלא בהכרח צריך לומר שמדובר בחבית
5 שפיה פונה כלפי פנים הבית שבו מונחת הטומאה, ונמצא שאף
6 החבית נטמאה, ולפיכך אינה יכולה לחצוץ בפני הטומאה, אלא
7 משום הגרורות שבתוכה.
8 וְאִי בְּעֵיתִי אֵימָא, לְעוֹלָם דְּפוּקָא לָבֶר – המשנה עוסקת אף בחבית
9 שפיה פונה לחוץ, ומכל מקום נטמאה החבית, דְּהָכָא בְּמֵאִי עֲקָרִין
10 בְּחֵבִית שֶׁל מְתָבֶת, המקבלת טומאה אף מגבה, ולפיכך אינה יכולה
11 לחצוץ בפני הטומאה.
12 הגמרא מקשה על דינו של שמואל מתוספתא: מִיִּתְיָב – שנינו
13 בתוספתא (אחלות פ"ד ה"ז), המפרטת דברים הממעיטים את החלון
14 משיעור טפח, וחורצים בפני הטומאה שלא תעבור מן הבית
15 שמונה בו המת לבית הסמוך לו, מאחר ואינם מקבלים טומאה.
16 עֲשִׁבִין שֶׁתִּלְשֵׁן מִמָּקוֹם גִּידוֹלִם וְהִנִּיחֵן בְּחֵלּוֹן, או עשבים שֶׁעָלוּ
17 (נצמחו) מֵאֲרָלִיךְ בְּחֵלּוֹנוֹת וְעִידִין מִחוּבְרִים הֵם בִּקְרָע, וּמְטַלְלוֹנִיּוֹת
18 (שִׁירֵי בִגְדִים) שֶׁאֵין בָּהֶן שִׁיעוֹר שֶׁלֹא אצבעות על שֶׁלֹא
19 אצבעות שנהיים בחלון, וְהָאֵבֶר וְהַבֶּשֶׂר הַמְדוּלְדָּלִין בְּבִהְמָה וּבְחֵיהָ,
20 דהיינו, בהמה וחיה שנחתך מהם אבר ועדיין תלוי הוא בגופם,
21 ועומדים הם בסמוך לחלון, והאבר מונח בתוך החלון, וְעוֹף חֵי
22 שֶׁשָּׁבַן בְּחֵלּוֹן, וְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים שֵׁשֶׁב בְּחֵלּוֹן, וְכָן שָׁמָּה (תינוק שנולד
23 בחושה השמיני של ההריון המונח בחלון, וְהַתְּלָח, וְכָל חֶרֶם, וְסָפֵר
24 תוֹרָה, שהניחם בחלון, בּוֹלָם מְעַטִּין בְּחֵלּוֹן משיעור טפח וחורצים
25 בפני הטומאה, כיון שעשויים להתקיים שם ואינם מקבלים
26 טומאה. אֲבָל הַשֶּׁלֶל, וְהַבֶּרֶךְ, וְהַגִּיד, וְהַכְּפֹר – וְהַכְּפֹר (קרח דק),
27 וְהַמִּים הַמוֹנְחִים בְּכָלִי, כּוֹלֵן אֵין מְעַטִּין בְּחֵלּוֹן, שאף שאינם
28 מקבלים טומאה, מכל מקום אינם עשויים להתקיים שם שהרי
29 עתידים הם להנמס, והמים אין ממעיטים לפי שאינם יכולים לעמוד
30 בפני עצמם בלא כלי.
31 ועתה מפרשת הגמרא את הקושיא על דברי שמואל: וְהָא עֲשִׁבִין
32 הָיוּ לְאִכִּילַת בְּהֵמָה, וסופו ליטלם מן החלון וליתנם לה, ומכל
33 מקום ממעיטים הם עתה בחלון, ומוכח שאף דבר העתיד להנטל
34 לאחר זמן ממעט עתה בחלון, ושלא בדברי שמואל. מתרצת
35 הגמרא: בְּאֶפְרוֹתָא – התוספתא עוסקת במין עשבים שהם סם
36 המות לבהמה, ולפיכך אין סופו ליטלם וליתנם לבהמה.
37 הגמרא שבה ומקשה על דברי שמואל מן התוספתא: שנינו
38 בתוספתא, אִי שֶׁעָלוּ הָעֵשְׂבִים מֵאֲרָלִיךְ בְּחֵלּוֹן, הרי הם ממעיטים
39 אותו משיעור טפח. ומדוע, הא בֵּין דְּקִשּׁוֹ לְבִתְלָה שְׁקִילָהּ – הרי
40 מאחר שהעשבים מוזיקים את הכותל סופו ליטלם משם. ובהכרח,
41 שאף דבר העשוי להנטל לאחר זמן ממעט עתה בחלון, ושלא
42 בדברי שמואל. מתרצת הגמרא: אִמֵּר רַבָּה, התוספתא עוסקת
43 בעשבים העולים בְּבִתְלָה חוּרְבָה, שאין אדם מקפיד עליו אם יפול,
44 ולפיכך עשויים הם להיות מונחים שם לעולם. תירוץ נוסף: רַב
45 פָּאֵא אִמֵּר, אִפְּלִי אִם הַתּוֹסֵפְתָא עוֹסֶקת בְּבִתְלָה יִישׁוּב (של בית
46 מיושב), מכל מקום ניתן להעמיד בְּבִתְלָה חֵין לְשִׁלְשָׁה לַחֲלוֹן – באופן
47 שאין העשבים צומחים בחלון ממש, אלא גדלים הם במרחק של
48 שלשה טפחים ממנו, וראשיהם עולים לתוך החלון, ובאופן כזה
49 אין הם מוזיקים אותו ואין סופו ליטלם ממקומם.
50 הגמרא שבה ומקשה על דברי שמואל מן התוספתא: שנינו
51 בתוספתא שֶׁמְטַלְלוֹנִיּוֹת (שִׁירֵי בִגְדִים) שאין בהם שיעור שלוש
52 אצבעות על שלוש אצבעות, הרי הם ממעיטים את החלון, ומדוע,
53 הא הָיוּ לִיה לְרִיעָה דְּלִבּוּשָׁא – הרי עדיין ראויים הם לעשות מהם
54 טלאי בבגד שנקרע, ואם כן עתיד הוא ליטלם מן החלון, ומוכח
55 שאף דבר העשוי להנטל לאחר זמן יכול למעט עתה בחלון, ושלא
56 בדברי שמואל. מתרצת הגמרא: בְּסִמְיָתָא – התוספתא עוסקת
57 בבד עבה מאד שאין ראוי לעשות ממנו טלאי לבגד.
58 שבה הגמרא ושואלת: הא הָיוּ לְאֹמָנָא – הרי בד זה ראוי הוא
59 לשימוש של האומן המקיז דם, לקנח בו את פי המכה. ומתרצת:

בבא בתרא. לא יחפור – פרק שני דף כ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזליץ) רנז רש"י תוספות

שאינן בה שלש על שלש – שאין מקבלין טומאה. המדולדלין – שתלושין ומעורין
במקצת, והבהמה עומדת אצל החלוק והאבר מונח על החלק. ותנן ב"הער הדרוטב"
(חולין קטא), מטמאין טומאת אוכלין במקומן, וצריכין הכשר, ואלו לא הוכשרו. גוי
– אינו מקבל טומאה. וכן בן שמונה, שהרי הוא כאבן, לא די ולא מת. המלה – לא
מקבל טומאה, דלא אוכל הוא באנפי נפשיה.
ובלי חרס – שאחוריו לצד אהל הטומאה.
והשלג והברד בו – הואיל ונימוקים מאליהם
– אין ממעטין. וכן מים שבבלי, הואיל ואם
ינטל הכלי אין עומדים בפני עצמן – אין
ממעטין בחלוק. הברד – גלשני. הכפור –
גרייזלניץ. חנליד – קרח לבן, שאינו שלג. הכי
נרטיני; והא עשבים חזו לבהמתו – וסופו
ליטל, ואפילו הכי כל כמה דאיתנהו התם
למעט, ותויבתא דשמואל. באפרותא – והוא
סם המות לבהמה. ומאן דגרסי "בארפזתא"
טועה, שהוא קורנס של נפחים. כיון דקשו
לבותל – שמחלידין אותו, כדאמרין
במנחתין, שקיל להו. ואפילו הכי ממעט,
וקשה לשמואל. בבאין חוץ לשלשה – טפחים
רוקן מן הבותל, ועולין לחוץ החלוק ראשונה.
חזי לקריעה – לעשות טלאי. בסמיכתא – עב
יותר מדאי. לאומנא – למקוץ דם, לקנח פי
המכה. בריסקא – שהוא מסרט. אין בהן
אריבעה על אריבעה מבני ליה – שזו היא
שיעור של שק. קלניתא – עוף כחוש מאד,
ואין ראוי לשום אדם. בעין קלניתא – כחוש
בקלניתא. והוא מסרט. דאית ביה קוצי –
ויסרטו את ידיו. כיון דקשה לבותל – כדתנן
במתניתין.

דלית

היא גופה תיחזין, דהא כלי חרש אינו מטמא מבו
אלא דפומא לגאו. ואי בעית אימא: לעולם דפומא
לבר, הקא במאי עסקינן – בחבית של מלכה.
מיתבי: עשבין שתלשין והניחון בחלון, או שעלו
מאליהן בחלונות, ומטלוגיות שאין בהן שלש על
שלש, והאבר והפשר המדולדלין בבחמה ובחיה,
ועוף ששכן בחלון, וגוי שישב בחלון, וכן שמנה
המונח בחלון, והמלה, וכלי חרס, וספר תורה – פולם
ממעטין בחלון; אבל השלג, והברד, והגלד, והכפור,
והמים – פולין אין ממעטין בחלון; והא עשבין חזו
לבהמתו – באפרותא. "או שעלו מאליהן", כיון דקשו
לבותל שקיל להו אמר רבה: בבותל חורבה. רב פפא
אמר: אפילו בבותל יישוב – בבאין חוץ לשלשה
לחלון. "מטלוגיות", חזו ליה לקריעה דלבושא. –
בסמיכתא. – חזו לאומנא בריסקא. – אי בריסקא,
שאין בהן שלש על שלש? שאין בהן ארבעה על
ארבעה מיבעי ליה – בעין ריסקא. "והאבר והפשר
המדולדלין בבחמה ובחיה", ערקא ואולא – בקשורה.
– שחיט לה – בטמאה. מובין לה לגוי – בבחשה.
– פסיק שרי לה לכלבים – כיון דאימא צער בעלי
דלית

חיים לא עביר. "ועוף ששכן בחלון", פרח ואול – בקשור. – שחיט ליה – בטמא. –
מובין ליה לגוי – בקלניתא. – יהיב ליה לינוקא – במקרט. – קלניתא לא מסרמא – בעין
קלניתא. "וגוי שישב בחלון", קאי ואול – בקפות. – אתי חברה שרי ליה – במצוצרע. –
אתי מצוצרע חברה שרי ליה – אלא בחבשי מלכות. "ובן שמנה המונח בחלון", אתיא
אמיה דרבי ליה – בשבת; דתנאי: בן שמנה הרי הוא פאבן, ואסור לטלטלו בשבת, אבל
אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה. "מלח", חזיא ליה – במקריתא. – חזיא לעורות
– דאית בה קוצי. – כיון דקשיא לבותל שקלא דיתבא אחספא. – חספא גופא תיחזין
דלית

הא תנן במסכת אהלות (פרק שמיני משנה ה): אלו לא מביאין ולא חוציצין; חורעים, והירקות המחוברין לקרקע, חוץ מן הירקות שמונו. פירוש: חזו דמנו לעיל, דמביאין וחוציצין; האירוס
והקיסוס וירקות חמור דלעת יוניות. ואם כן, הכי קתני דעשבין שעלו מאליהן דחוציצין? ותיירצין רבינו תם: דהתם איירי לענין אהל, דאין נעשין אהל לחוץ בפני הטומאה על מה שתחתיהם
או שעליהם, או להביא טומאה – מפני שהרוח מנשב, ואינו עומד במקום אחד, והוי דומיא דעוף הפורח שאינו לא חוצץ ולא מביא. הקשה רבינו יצחק: דהבא בכולה שמעתין לא בעינן
מירוח לא בעשבים ולא בחבית, דפרק לעיל: היא גופה תיחזין. ובי"הגול קמא" (בבא קמא קהא) אמר רבא: הרי חבית שניקבה וסחמוה שמונים – הצילוה, פקקה בזמורה – עד שימרח מן
הצדדין ויש לומר: דהתם בכלל בעינן מוקף צמיד פתיל, להכי צריך מירוח. אבל הבא – לא בעי צמיד פתיל.
ועוף ששכן בחלון – נראה דאית אפילו לרבי מאיר דאמר (עירובין טו.ב.) כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסוכה, ולא לחי למבוי בו – דהיינו לענין מודעת עשרה
טפחים דוקא, אבל הבא לענין ממעט בחלון – ממעט בכל דבר שיטלטל. ו"גוי" שישב בחלון – דגוי אינו מקבל טומאה, כדנפקא לן מקרא בפרק שני דגור (סא.ב.) דכתיב: "ואיש אשר
יטמא וגו' מתוך הקהל" – יצא גוי שאין לו קהל. ואף על גב דחכמים עשאוהו כבובים לכל דברים (שבת פג.א.) נדה לר.א.) כיון דמדאורייתא לא מקבלי טומאה – חוציצין מפני הטומאה. ואם
תאמר: דבפרק "יצא דופן" (נדה מג.ב.) אמר: חומר בשרץ מבשבת זרע, שהשרץ אין לו חלוקת טומאה. ומסיק: שכבת זרע דחלוקה טומאה מה היא? אילמא בין ישראל לגויים – הכי נמי
הא איכא עכבר דים ועכבר דישבש. ממעט דשרץ אין חלוקה טומאה בין ישראל לגוי לא פירכא היא. דאף על גב דאין גויים טמאים בשרץ – אין לו חלוקת טומאה דומיא דשבת זרע.
דבשבת זרע גופה איכא חילוק, אבל בשרץ גופה אין חילוק אלא בהנהו דמקבלי ממנו טומאה, דילכך צריך למינקט עכבר דים ועכבר דישבש. והא דאיצטרך מיעוטא (שבת פג.א.) נדה
לר.א.) דגוי אינו מטמא בדיבה – משום דטומאת זיבה לאו טומאת מגע היא, ומטומאה זו לא אשכחן דאימעיטו. וכן שמונה אינו מקבל טומאה כשהוא חי, דלא איקרי אדם. וההמלה – משמע
מובא דאין מלח מקבל טומאה. אבל השלג מיירי שלא חשב עליו לאבילה, דלא מקבל טומאה. דאי חשב עליו – תיפוק ליה דרי דבר המקבל טומאה, כדמובא במסכת נדה (ה.א.) כולן
אין ממעטין בחלון – וטעמא. משום דאין מתקיימין, ונימסין במים. דליכא למימר דטעמא משום דקשו לבותל ושקיל להו – דהא מלח נמי קשה לבותל, וקתני דממעיט, ומיירי כגון דמנו
בחספא, והנן נמי ליחני דממעטין ודמנוי בחספא אלא אפילו דמנוי בחספא דלא קשו לבותל – לא ממעטין. חזי לקריעה דלבושא – ואף על גב דאמר בפרק קמא דסוכה (טו.א.) ובשבת פרק
"כל הכלים" (קכה.א.) דפחות משלש על שלש לא חזי לא לעניים ולא לעשרים – דאי לא מקבל טומאה, כיון דלא מצננו ליה. אבל מכל מקום לא ממעט, דלא מבטל ליה, דקא שקיל ליה
כי מצננו וצריך להיות: מצטרף לקריעה דלבושא. כיון דאיכא צער בעלי חיים בו – ואם תאמר: כולה בהמה שקיל ושרי לכלבים? ויש לומר: דמיירי בקוף וכל דמי ליה, דמנח התם
לטיולי ביה. וניחא דנקט אבר ובשר, ולא נקט בהמה גופה, דאי חזיא לטיולי – שקיל לה לטיולי בה. ואי לא חזיא – שרי לה לכלבים. אתיא אמיה דוריא ליה בשבת – ואיירי בגוסס,
שימוח קורס שריא השבת, ואמר דשם תהא קבורתו.

דלית

דלית בה שיעורא - פירושו: דאין שיעור לחספא למעט מפותח טפה. ולא גרסין "כדתנן", דמה ענין זה לשיעורי שבת? אלא "וכדתנן", ביר"ו. והכי פירושו: ואמאי מלח ממעט? הא כי שקול חספא, כשיצטרך לו, יסיר גם המלח כדי שלא יזיק את הכותל ואחא מייתי "וכדתנן", כלומר, דמייתי גמי דלית ביה כדי ליתן בין פצים לחבירו. דאין ראוי לכלום ולא שקיל ליה. ואית ספרים דלא גרסי "חספא גופיה

תיחור", אלא גרסינן: "ותיפוק ליה משום חספא". כלומר, ותיפוק ליה שסיר המלח כשיסיר חספא ומשני: דלית בה שיעורא כדתנן בר', ולא שקיל ליה.

ושל חמור שלש מן האיטרובל - פירש רבינו תנאל: ובישל חמור ליבא סיריא, דאין חמור שחון בה. אלא "חמור" קורא לבנין העצים הנשאים את הריחים. כמו שמצינו דעצים הנשאים נקראים "חמור", כמו העץ שהמטה מוטלת עליו. כדתנן (כלים) פרק שמונה עשר משנה ג): נקלטי המטה וחמור טהורים. וכן העץ הסובל שירה חיבה ומגדל נקרא "חמור", דתנן: חמור שחתה המלכ, וספסלים שחתה הרגלים - טהור. וכן עץ שהנפח סומך עליו נקרא "חמור", דתנן (שם פרק ארבעה עשר משנה ג): חמור של נפחים טמאים. וכן הריחים - הבנין העשוי חמין כסא ועליה ריחים חזו איטרובל, ואדם יושב כנגדה במקום גבוה ורגליו מרווחת למטה, ומסבב הגלגל ברגליו וטוחן, ולית ביה טיריא אלא קול בעלמא. אבל בריחים שאדם שחון בידיו או בגופו אית ביה נגודו, והיא טיריא. ולרבינו יצחק נראה דשל חמור גמי טוחן ביד, אלא כשהוא עור גבי בנין, כדתנן במסכת זבים בפרק רביעי: חמור של ריחים ושל יד. והא דתניא בתוספתא בפרק קמא דמכילתין: מרחיקין הריחים של יד שלשה מן השכב שהן ארבע מן הרכב, ושל חמור שלשה מן האיטרובל שהן ארבע מן הקלת - לא משום דבשל חמור אין טוחנין ביד, אלא סתם של יד אין ביה חמור אלא על גבי קרקע, ולכן קתני בתר הכי "ושל חמור", אבל תרוייזו טוחנין ביד. **שמע** מינה כליא דחמור טפה - הא דלא קאמר גמי לעיל: שמע מינה שכב דריחים גמי טפה. לפי שהיה פשוט להם איך היה.

תנור רידן בכירה דנחתומין דמי - כל אחד היה עושה תנור שלו כפי מה שהיה רוצה, גדול או קטן, אבל כירות של נחתומין היו כולן שוות, והיו בקיאות בהן, ונפקא מינה למקח וממכר. **מאי** שניא רישא ומאי שניא סיפא - השתא סלקא דעתך ד"תיניקות" דסיפא היינו שבאים לקנות בחנות, ומשום הכי פריך: מאי שניא? אבל מפתיש וריחים לא פריך, דאין שם כנסין ויוצאין. דמי שיש לו חסין לטוחן נותן לבעל הריחים, וכן פתש.

זכור

דלית בה שיעורא, כדתנן: חרם - כדי ליתן בין פצים לחבירו. "כלי חרם", חזי ליה - דמיטפנף. חזי לאומנא - דמנקב. "ספר תורה", חזי למקרא - בכלוי. - והא בעי גניזה - שם תהא גניזתה. ואמר רב: כפל עושין מחיצה, חזין ממלח ורובב; ושמואל אמר: אפילו מלח. אמר רב פפא: ולא פליגי, הא במלח סדומית, הא במלח איסתרונקית. והשתא דאמר רבה: עושה אדם שני צבנרי מלח ומניח עליהם קורה, שהמלח מעמיד את הקורה והקורה מעמיד את המלח - אפילו מלח איסתרונקית, ולא פליגי: הא דאיפא קורה, הא דלפא קורה. "מרחיקין את הריחים שלשה מן השכב, שהן ארבעה מן הרכב" וכו'. מאי מעמא? משום טיריא. - והא תנאי: ושל חמור - שלשה מן האיטרובל שהן ארבעה מן הקלת; התם מאי טיריא איפא? אלא משום קלא. "ואת התנור - שלשה מן הפליא שהן ארבעה מן השפה". אמר אביי, שמע מינה: פליא דתנור - טפה. ונפקא מינה - למקח וממכר. **משנה לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית - אלא אם כן יש על גביו גובה ארבע אמות. היה מעמידו בעלייה, צריך שיהא תחתיו מעזיבה שלשה טפחים, ופכירה - טפה; ואם חזק - משלם מה שהזיק. רבי שמעון אומר: לא אמרו כל השיעורין האלו, אלא שאם חזק - פטור מלשלם. לא יפתח אדם חנות של נחתומין ושל צבעין תחת אוצרו של חבירו, ולא רפת בקר, באמת, בין החיר, אבל לא רפת בקר. **גמרא** והתניא: בתנור - ארבעה, ופכירה - שלשה אמר אביי: כי תניא תחתיה, בדינתחומין, דתנור רידן כי פירה דנחתומין. "לא יפתח חנות" וכו'. תנא: אם היתה רפת קודמת לאוצר - מותר. בעי אביי: כיבד וריבין לאוצר, מהו? ריבה בחלונות, מהו? אכסדרה תחת האוצר, מהו? בנה עלייה על גבי ביתו, מהו? תיקו. בעי רב הונא בריה דרב יהושע: תמרי ורמוני, מאי? תיקו. "באמת, בין החיר" וכו'. תנא: בין החירו מפני שמשיביו, ולא רפת בקר מפני**

שמסריחו. אמר רב יוסף: האי רידן, אפילו קומרא דשרגא גמי קשיא ליה. אמר רב ששת: ואפספתא - כרפת בקר דמיא. משנה חנות שבחצר - יכול למחות בידו ולומר לו: איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין; אבל עושה פלים, יוצא ומוכר בתוך השוק; ואינו יכול למחות בידו ולומר לו: איני יכול לישן, לא מקול הפטוש ולא מקול הריחים ולא מקול התיניקות. **גמרא** מאי שניא רישא ומאי שניא סיפא? אמר אביי: סיפא אתאן לחצר אחרת. אמר ליה רבא: אי הכי, ליתני: חצר אחרת - מותר אלא אמר רבא: סיפא

דלית בה שיעורא - והי כמאן דליתא. חרם - לענין הוצאת שבת. כדי ליתן בין פצים לחבירו - פצימי חלונות שבכותל מרחיקין זה מזה ברוחב החלון ליכנס האורה בין כל אחד ואחד, ונותן בחומה למטה ולמעלה חרס רחב בין זה לזה, וטח בטיט, והחרס עב, והי שם כאבן. והא בעי גניזה - ומסלקו לגנוז. חזין מפלח ורובב - מפני שהמלח מתפור, וחרבב ניתר כשמתחמם. מלח סדומית - עבה וקשה כאבן. שני צבנרי מלח - גבוהים עשרה אצל כותלי מבוי, ומניח שני ראשי קורות המבוי עליהן, שכבוד הקורה מעמיד את המלח, ושל חמור - ריחים של חמור. איטרובל - הוא מושב הריחים שבתוך קליפת העץ, שקורין צרקא. קלת - היא אפרסתה, שקורין טריימוריידי. מאי טיריא איפא - ריחים קטנים וקלים הן, ואין הקרקע מרעיד בגלגולו, משום קלא - יש מפרשים: קול הנהנה החמור, ויש מפרשים: קול הריחים. **משנה** אלא אם כן יש על גביו - חלל גובה ארבע אמות מפי התנור עד התקרה, כדי שלא יאחז האור בתקרה. עד שיהא תחתיו מעזיבה - אשטריך בלעז, טח קרקע שלוש טפחים, שלא תבער תקרה ותחתנה של עלייה. ועל גבי ארבע אמות. ובכירה מעזיבה טפה - אף היא כלי חרס, ששופתים קרייה על חללה, ואין עושין בתוכה היסק גדול כמו שעושין בחמור. ואם חזק - אור שיהא שם כל השיעורין הללו - משלם מה שהזיק, ואף על פי כן מעבדין עליו השכנים להרחיק בכל השיעורין הללו, שנא ידליק בתיהם ואין לו מה שלם. בין החירו - אם היה אוצר של יין - החירו לפתח תחתיו חנות של נחתומין וצבעין, שאין העשן קשה ליין. אבל לא רפת בקר - שהריח קשה ליין. **גמרא** והתניא - לענין מעמידה בעלייה, בתנור - ארבעה מעזיבה מתחתיו, ובכירה שלשה בנחתומין - שמשקין אותו תמיד. וכן הכירה - בכירה נחתומין. תנור רידן - דיהב ביה תנא דמתניתין שיעור שלושה טפחים - בכירה דנחתומין דמי. כיבד וריבין - גג לצורך האוצר, ולא הספיק להכניס לו תבואה עד שפתח זה חנות תחתיו, מי הוי כקודם לאוצר, או דילמא דכין דכיבד וריבין - הוי כקודם האוצר? ריבה בחלונות - בעלייתו, דגלי דעתיא שלאוצר הוא עשוי, שיכנס לו אור, שלא ירקב התבואה. כנה עלייה על גבי ביתו - על גג, ורגלין היו לבנות שם לאוצר, מהו? אם תימצא לומר ריבה בחלונות לאו הקדמה הוא, הכי דכולי בנינא להכי בעיד, מאי? תמרי ורמוני - הכניס שם תמרים ורמונים, מי הויא התחלת אוצר, או דילמא אין אוצר אלא בתבואה ויין ושמן? והאי רידן - יין שלנו, אפילו עשן העולה מן דגר קשה לו. **אספתא** - שחת של תבואה. כרפת בקר דמיא - מחמת שהוא לו ומתחמם ומעלה סרחון. **משנה** ולא מקול התיניקות - קא סלקא דעתך דתיניקות הבאים לקנות יין ושמן וכל דבר הנמכר בחנות. **גמרא** מאי שניא רישא - דקתני: יכול לומר "איני יכול לישן מקול הנכנסין והיוצאין", וסיפא קתני: אינו יכול לומר לו "איני יכול לישן מקול התיניקות" סיפא

בבא בתרא דף כ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רנט

ומתרת: **פְּלִית בָּהּ שִׁיעוּרָא** – חרס זה אין בו שיעור בעל חשיבות, ולפיכך אינו מועיל למעט את שיעור רוחב החלון. **בְּרִתְנָן** – וכן שנינו לגבי הלכות הוצאה בשבת (שבת פב.) ששיעור חשיבות הַרְס להתחייב על הוצאתו בשבת, הוא **בְּדִי לִיתֵן בֵּין פְּצָצִים לְחִבּוּרֵי**. דהיינו, כשהיו פותחים חלונות בקיר החומה, היו מניחים שני עמודים מן הצדדים וביניהם חרס רחב, וחרס שיש בו רוחב כזה יש בו חשיבות לענין שחייב עליו משום איסור הוצאה בשבת, וכן לענין שממעט את החלון מלקבל טומאה.

הגמרא שבה ומקשה על דברי שמואל מן התוספתא: שנינו בתוספתא **שְׁבָלִי תָרַס הרי הוא ממעט בחלון**, ומדוע, הא **חַוִּי לִיה** – הרי ראוי הוא לשימוש, וסופו שיטלנו בעליו משם על מנת להשתמש בו. ובהכרח, שאף דבר העשוי להינטל לאחר זמן ממעט הוא עתה בחלון, ושלא כדברי שמואל.

מתרת: הגמרא: **דְּמִיטְנָן** – התוספתא עוסקת בכלי חרס מטונף שאינו ראוי לשימוש.

הגמרא שבה ושואלת: הא **חַוִּי לְאֻמְנָא** – הרי ראוי הוא לשימוש של האומן המקיז דם לקבל בו את דם ההקזה, שדרכו להשתמש לצורך זה בכלים מטונפים.

ומתרת: **דְּמִיטְנָן** – כלי זה מנוקב הוא, ואינו ראוי לשימוש כלל, ולפיכך עשוי הוא להשאיר בחלון לעולם.

הגמרא שבה ומקשה על דברי שמואל מן התוספתא: שנינו בתוספתא **שִׁסְפָּר תִּזְרָה המונח בחלון הרי הוא ממעט מלקבל טומאה**, ומדוע, הא **חַוִּי לְמִקְרָא** – הרי ראוי הוא לקריאה, ועתיד בעליו ליטלו משם על מנת לקרוא בו.

מתרת: הגמרא: **בְּבִלְי** – ספר תורה זה בלוי הוא ואינו ראוי עוד לקריאה.

הגמרא שבה ושואלת: **וְהָא בְּעֵי גְנִיזָה** – הרי טעון הוא גניזה, ועתיד להינטל מן החלון על מנת לגנוזו.

ומתרת: **שֶׁם תִּהְיֶה גְנִיזָתָה** – כוונת בעליו להשאירו בחלון זה על מנת לגנוזו שם.

(ואמר) [אמר] רב ככל – בכל דבר עוֹשִׂין מִחִיצָה לחצוץ בפני הטומאה, או לגבי הלכות שבת, חוץ מִמְלַח וְיֻכָּב ו–שומן וחלב, מאחר שדברים אלו אינם קבועים במקומם, שהמלח דרכו להתפור, ואילו הרבב נמש כאשר הוא מתחמם.

ושמואל אמר עוֹשִׂין מחיצה אֲפִילוּ בַּמֶּלֶח.

אמר רב פפא, ולא פליגי – לא נחלקו רב ושמואל בדין מחיצה על ידי מלח, מאחר שכל אחד מהם עוסק בסוג אחר של מלח, **הָא** – שמואל המכשיר את מחיצת המלח, עוסק בִּמְלַח סְדוּמִית, שהוא מלח עבה וקשה כאבן, ולפיכך נשאר הוא קבוע במקומו. **הָא** – רב הפוסל את מחיצת המלח, עוסק בִּמְלַח אִיסְתְּרוּקְנִית, שהוא מלח דק מאוד, ואינו מתקיים במקומו.

הגמרא מבארת את דבריהם באופן נוסף: **וְהִשְׁתָּא** – עתה, לאחר **דְּאִמְרֵיהֶן דִּין, שְׁעוּשָׁה אֲדָם שְׁנֵי צִנּוּרֵי** ו–עמודיו מִלֶּח בגובה עשרה טפחים, וּמִנִּיהָ עֲלִיהֶם את הקורה של המבוי, שֶׁהִמְלַח מְעַמְדָת אֶת הקורה – שעל ידי עמודי מלח אלו עומדת הקורה במקומה, וְהַקּוֹרָה מְעַמְדָת אֶת הַמֶּלֶח – ומחמת כובד הקורה שעליהם נשארים עמודי המלח קבועים במקומם ואין המלח מתפור, אזי ניתן לבאר את דברי שמואל המכשיר את מחיצת המלח אֲפִילוּ שֶׁלֹּא לִגְבֵי מִלַּח אִיסְתְּרוּקְנִית, ומכל מקום לא פליגי רב ושמואל, מאחר שכל אחד מהם עוסק באופן אחר, **הָא** – שמואל המכשיר את המחיצה עוסק באופן דְּאִיבָא קוֹרָה מעל גבי המלח, ולפיכך המחיצה עומדת במקומה אפילו במלח דק, **הָא** – רב הפוסל את המחיצה עוסק באופן דְּלִיבָא קוֹרָה מעל גבי המלח, ולפיכך אין סופה של המחיצה להתקיים במקום זה.

שנינו במשנה: **שִׁמְרִיחִין אֶת הַרְחִיִּים שְׁלֹשָׁה טפחים מן הַשֶּׁבֶב ו–אבן הריחים התחתונה] שֶׁהֵן אֲרִבְעָה טפחים מן הַרְבֵּב ו–אבן הריחים העליונה הרוכבת על גבי התחתונה, וקצרה ממנה בטפח וכו'.**

מבררת הגמרא: **מאי מְעַמָּא** חייב אדם להרחיק את הריחים מן הכותל של חבירו. **מְשוּם מִיּוֹרָא** – מחמת נדנדו הקרקע הנגרם על ידי הריחים, שנדנדו זה גורם לרפות את יסודו של הכותל ולהפילו.

מקשה הגמרא: **וְהָא תִּנְיָא בבריתא, וְשָׁל הָמוּר** – מין ריחים שהטחינה בהם נעשית על ידי חמור, יש להרחיקם מן הכותל בשיעור שְׁלֹשָׁה טפחים מן הַיִּסְטְרוּבִּיל ו–הבסיס שעליו יושבות הריחים, שֶׁהֵן שיעור אֲרִבְעָה טפחים מן הַקֶּלֶת ו–המשפך שדרכו שופכים את החטים לתוך הריחים. ואם אין צריך להרחיק את הריחים מן הכותל אלא משום נדנדו הקרקע, אם כן הָתָם – שם לגבי ריחים של חמור, **מאי מִיּוֹרָא אִיבָא** – איזה נדנדו יש בקרקע, הרי ריחים קטנות וקלות הן, ומאחר שמכל מקום חייב הוא להרחיק, בהכרח שאין טעם ההרחקה משום נדנדו הקרקע.

ומחמת קושיא זו חוזרת בה הגמרא ומבארת באופן אחר: **אִלָּא מְשוּם קָלָא** – אלא יש לבאר שהטעם שצריך להרחיק את הריחים מן הכותל של חבירו אינו משום נדנדו הקרקע, אלא משום הרעש הנגרם על ידי הריחים.

שנינו במשנה: **וְאֶת הַתְּנוּרָה יש להרחיק מן הכותל של חבירו, שיעור שְׁלֹשָׁה טפחים מן הַבִּלְיָא ו–הבסיס שעליו יושב התנור], שֶׁהֵן שיעור אֲרִבְעָה טפחים מן הַשֶּׁפָּה העליונה של הבסיס, הקצרה בטפח לכל צד.**

אמר אבין, שִׁמְעָה מִינָה מדברי המשנה, שְׁבִלְיָא דְתְּנוּרָה טַפָּח – שבסיסו התחתון של התנור רחב בטפח משפטו העליונה, **נִפְקָא מִינָה לְדִינֵי מִקָּח וּמִקָּבֶר** – שאדם המוכר לחבירו תנור, עליו ליתן לו תנור שבסיסו בנוי באופן כזה.

משנה

משנה זו עוסקת בדיני הרחקות נזיקין שיש לאדם להרחיק בתוך ביתו כדי שלא יזיק את שכניו. כמו כן דנה המשנה האם חייב אדם לשלם את הנזק שנעשה על ידי ממונו באופן שהרחיק כדין.

לא יעמיד אדם תנור תנור תנור הבית, אלא אם כן יש מעל נביו של התנור גובה ו–חלל] אֲרִבְעָה אַמּוֹת עד תקרת הבית, כדי שלא תשרוף השלהבת שבתנור את תקרת הבית.

הִיא מְעַמְדוֹ לתנור בַּעֲלִיָּה – בעליית גג, צָרִיךְ שִׁיחָא מִתְּחִיתוֹ מְעִיכָה ו–טיח] בגובה שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, כדי שלא ישרוף חומו של התנור את רצפת העליה.

ובכירה – אם מעמיד הוא בעלייה כירה, שהיא כלי שמסיקים בה אש קטנה ומבשלים על גביה, די שיעשה מעויבה בשיעור טַפָּח, מאחר שאין חום הכירה רב כחום התנור.

ואם הָיִיק – אם לאחר שהרחיק הרחקות אלו שרפה האש את תקרת הבית או את רצפתו, מְשַׁלֵּם את מֶה שֶׁהָיִיק, שאין הרחקות אלו פוטרות אותו מתשלום עבור הנזק. זו היא דעת חכמים.

רבי שמעון אומר, לא אמרו חכמים את כל השיעורין הָאֵלֶּה להרחקה, אלא לענין שֶׁאֵם הָיִיק פְּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, שמאחר ועשה כדן אינו חייב בתשלום הנזק.

דין נוסף: לא יפתח אדם חנות שֶׁל נְחֻתִּימִין ו–מוכרי לחמים] וְשָׁל צִנְעִין

תחת אוֹרְבָּא ו–מקום שאוגרים בו תבואה] שֶׁל חֲבִירוֹ, מאחר שבחניות אלו מסיקים אש תמיד לצורך אפיית הלחמים או בישול הצבעים, והעשן העולה מכך מזיק את התבואה. וכן לא יעשה אדם בביתו רֶפֶת בְּקֶרַת תחת אוצרו של חבירו, שהריח העולה מן הרפת מזיק את התבואה.

בְּאִמְתָּא – הלכה פסוקה היא, שְׁבִאֻצֵּר של יֵין הִתִּירוֹ חכמים לפתוח תחתיו חנות של נחתומין או צבעין, מאחר שאין העשן מזיק את היין, אֲבָל לא התירו לעשות תחתיו רֶפֶת בְּקֶרַת, מאחר שהריח העולה מן הרפת מזיק את היין.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שלישי עמוד א

דעתך כי לא ארשע ואין מידך מציל' (שם יז). כלומר, אם חפץ היית בכך, לא הייתי רשע, אלא שאין מידך מציל. אמר רבא, בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין שלעתיד לבוא, שרצה לטעון שכל החוטאים אנוסים הם על ידי יצר הרע. וכך אמר לפניו, רבונו של עולם, כשם שבגדתי שור שפרסותיו דוקות, דהיינו, שהוא מפרס פרסה, ובגדתי חמור שפרסותיו קלוטות, שאין פרסת רגלו סדוקה לשני חלקים, נמצא שאתה הוא שבראת את סימני הטהרה בשור ואת סימני הטומאה בחמור, כך בגדתי נן עדן ליתן שכר לצדיקים ובגדתי גיהנם להעניש הרשעים, ואתה הוא שבגדתי את הצדיקים על ידי יצר הרע שנתת בהם, ובגדתי את הרשעים על ידי יצר הרע שנתת בהם, ומעתה מי מעבב על ידך, מי יכול לעכב ולעשות כנגד רצונך, אנוסים הם החוטאים, שהיצר הרע מכריחם לחטוא.

ומאי אהדרו ליה תבריה [דאיוב] – ומה השיבו חברי איוב על טענתו זאת. כך אמרו לו, 'אף אתה תפס יראה ותגרע שיהיה לפני אל' (שם טו ד). כלומר, דברך גורמים להפך יראת שמים מבני אדם, וכמו כן גורמים הם לגרוע ולמעט את שיח התפילה מן הבריות, מאחר שלפי דברך האדם נתון בידי מערכת הטבע, ואין הוא יכול לשנותה. אך האמת אינה כן, אלא אף שבגד הקדוש ברוך הוא את יצר הרע כדי להחטיא בני אדם, מכל מקום ברא לו – כנגדו את התורה, שהיא תכלין ורפואה לו, ומבטלת מאדם הרהורי עבירה, ונמצא, שאין החוטאים אנוסים, שהרי יכולים הם להציל את עצמם מיצר הרע על ידי לימוד התורה.

הגמרא מבארת פסוק העוסק במעשיו הטובים של איוב: דרש רבא, מאי דכתיב – מה היא כוונת הכתוב (שם כט יז) שאמר איוב 'ברכת אבד עלי תבא, ולב אלמנה ארני'. 'ברכת אבד עלי תבא' מלמד שהיה איוב גזול שדה מיתמים, ומשפחה – חורשה וזרעה, ומהייתה להן כשהיא משובחת, וזו הכוונה 'ברכת אבד', שמתחילה היו היתומים סבורים שהקרקע אבודה מהם, ולבסוף ברכוהו על שהשיבחה.

'לב אלמנה ארני', דכל היבא דהוה (איבא) אלמנה דלא הוו נכבי וכל – כל היכן שהייתה אלמנה שלא היו חפצים לשאתה לאשה, הוה אויל שדי שמייה עילווה – היה איוב 'שם' את שמו עליה, דהיינו, אומר שהיא קרובתו, או שהיה מתעסק בשידוכיה, והוה אתו נכבי לה – ועל ידי זה היו באים ונושאים אותה.

הגמרא שבה לעסוק בדבריו של איוב: 'לו שקול וישקל כעשי ותוהי, במאזנים ישאו יחד' (שם יט ב). כלומר, אם ישקל במאזנים הכעס והעונש שבאו עלי מן השמים, וכנגדם ישקלו עוונותי, נראה מי מהם כבירע. אמר רב, עפרא לפומיה דאיוב – ראוי היה ליתן עפר בפיו של איוב על דבריו אלו, בקריות כלפי שמיא – מאחר שמדבר הוא כלפי שמים כאדם המתווכח עם חבירו, ואומר בוא ונשקול מי חייב למי.

'לו' [לא] יש בינינו מוכיח, ישת ידו על שנינו' (שם טו א). אין בינינו שופט ומוכיח שיוכל להניח את יד ממשלתו על שנינו, ולברר עם מי האמת. אמר רב, עפרא לפומיה דאיוב – ראוי היה ליתן עפר בפיו של איוב על דבריו אלו, כלום יש עבר שמוכיח את רבו, וכי יכול אדם להוכיח את הקדוש ברוך הוא.

'ברית ברתי לעיני ומה אהבונן על בתוליה' (שם לא א). כלומר, מדוע קרה לי כל זאת, הלא ברית ברתי לעיני שלא להסתכל על אשת אישי, ואף גדלה חסידותי עד שלא התבוננתי אפילו על פנויה, שמה לאחר זמן תנשא ואהיה כרוך אחיה. אמר רבא, עפרא לפומיה דאיוב – ראוי היה ליתן עפר בפיו של איוב על דבריו אלו, איהו פאהרניא – הוא לא הסתכל רק בנשים אחרות, אבל אהרבה

אבינו אפילו בדידה לא איתכבול – אפילו באשתו לא הסתכל. ומניין יודעים זאת, דכתיב (בראשית יב יא) 'הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את', שאמר אברהם לשרה אשתו בשעת ירידתם למצרים, הנה נודע לי עתה שאשה יפת מראה את, מכיל – ויש ללמוד מכך, דמעיקרא לא הוה ידע לה – שמתחילה לא ידע זאת, מאחר שלא הסתכל בה, ורק עתה ראה באקראי את דמותה משתקפת במי הנהר והכיר ביופיה.

'כלה ענן וילך בין יורד שאול לא יעלה' (איוב י ט). כמו הענן ההולך ואינו שב, כן היורד לקבר אינו עולה. אמר רבא, מכאן יש ללמוד, שכפר איוב בתחיית המתים.

'אשר בשערה יושפי והרבה פצעיו חנם' (שם יט ז). הלא הוא כתת אותי ברוח סערה, והרבה פצעיו בחינם על לא עוול בכפי. אמר רבא, איוב בלשון 'שערה' חרף כלפי המקום, ובלשון 'פצעה' השיבוהו מן השמים. בלשון 'שערה' חרף, דכתיב 'אשר בשערה יושפי', וכך אמר איוב לפניו, רבונו של עולם, שפא רוח סערה עברה לפניך ונתחלה לך התיבות בין איוב לאיוב, דהיינו, שאתה דן אותי ששמי 'איוב' כאילו הייתי 'איוב'. ובלשון 'שערה' השיבוהו מן השמים, דכתיב (שם לח א) 'ויצן ה' את איוב מן השערה ויאמר' [וגו'] 'אמר נא בנך תלציד אשאלך והודיעני'. התחוק נא והודור, וענה לי על שאלותי. וכך אמר לו הקדוש ברוך הוא, הרבה נימין – שערות בראתי באדם, וכל נימא ונימא בראתי לה גומא – (ברו) בפני עצמה שממנה היא יונקת את חיותה, והטעם שבראתי לכל נימא גומא בפני עצמה הוא כדי שלא יהו שתי יונקות מגומא אחת, שאלמלי – ששם היו שתי יונקות מגומא אחת, היו מחשיכות את מאור עיניו של אדם. ומעתה יש לך להבין, שאם בין גומא לגומא לא נתחלה לי, האם יתכן שבין איוב לאיוב נתחלה לי.

וממשיך הקדוש ברוך הוא ואומר לאיוב: 'מי פלג לשפת תעלה' [וגו'] (שם כה). דהיינו, מי חילק דרך לכל טיפת גשם. וכך אמר לו, הרבה מיפין – טיפות גשם בראתי בעצים – ובעננים, וכל מיפה וטיפה בראתי לה דפוס – דרך ושביל) בפני עצמה, כדי שלא יהו שתי מיפין יוצאות מדפוס – שאם היו שתי טיפות יוצאות משביל אחד, היו משמשות את הארץ – עושים אותה לחה כטיט, ואינה מוציאה פירות. מעתה יש לך להתבונן, אם בין מיפה לטיפה לא נתחלה לי, היתכן שבין איוב לאיוב נתחלה לי.

מבשרת הגמרא: מאי משמע דהאי תעלה לישנא דדפוס היא – מנין יש ללמוד שיתעלה? שאמר הכתוב היא דרך ושביל. ומבארת, אמר רבא בר שילא, יש ללמוד זאת מדכתיב (מלכים א יח לב) לגבי אליהו בהר הכרמל, 'וישע תעלה בבית סאתים ורע', שעשה אליהו חפירה ושביל מסביב למזבח, ברוחב הראוי לזריעת שתי טאים, ומילא תעלה זו במים.

ממשיך הקדוש ברוך הוא ואומר לאיוב: 'וידך לחיו קלות' (איוב לח כה). דהיינו, מי חילק דרך לכל אחד מן הרעמים. וכך אמר לו, הרבה קולות – רעמים בראתי בעצים – ובעננים, וכל קול וקול בראתי לו שביל בפני עצמו, כדי שלא יהו שתי קולות יוצאות משביל אחד, שאלמלי – שאם היו שתי קולות יוצאות משביל אחד היו מחריבין את כל העולם. מעתה יש לך להבין, שאם בין קול לקול לא נתחלה לי, היתכן שבין איוב לאיוב נתחלה לי.

עוד אמר לו הקדוש ברוך הוא לאיוב: 'והיעת עת לדת יעלי סלע, חלל אילות תשמו' (שם לו א). האם יודע אתה את זמן הלידה של היעלים הגרים בסלע, או האם שומר אתה את הזמן שבאים ציירי לידה לאיליה. וכך אמר לו, יעלה – אשת העיל) זו אכזרית על בניה, היא, ולפיכך בשעה שבוזעת

יהודי שלומד תורה, אבל הוא יכול ללמוד רגע נוסף, שעה נוספת או יום נוסף, ואתה יכול לעורר אותו שלא יהיה "שמח בחלקו" בעניינים רוחניים, אלא ירצה להוסיף כהנה וכהנה, ולכן עליך לפעול בכל זה.

משיחת מוצאי שבת, יו"ד שבת, ה'תשל"ד

10 וְאֵת פֶּרֶשֶׁת בָּלָעַם – וְנֹאמָתוֹ שֶׁל בָּלָעַם וּמְשָׁלוֹ שֶׁנִּכְתְּבוּ בַתּוֹרָה, אָף
11 שְׂאִינִם מְצוּרֵי הַתּוֹרָה וְסֹדֶר מַעֲשִׂיהָ, וְכֵן כָּתַב אֶת סֵפֶר אִיּוֹב.
12 יְהוֹשֻׁעַ כָּתַב אֶת סֵפֶרוֹ, וְאֵת שְׁמוֹנֶה הַפְּסוּקִים הָאֲחֵרִים שֶׁבַתּוֹרָה,
13 שֶׁבָּהֶם מְתוּרָת מִיתָתוֹ וְקִבְרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוֹ. שְׁמוּאֵל כָּתַב אֶת
14 סֵפֶרוֹ, וְאֵת סֵפֶר שׁוֹפְטִים וְאֵת מִגִּילַת רִיחָ. דָּוִד הַמֶּלֶךְ כָּתַב אֶת סֵפֶר
15 תְּהִלִּים עַל דָּוִד עֲשָׂרָה יָמִינִים, כְּלוּמֹר, שָׁכַת בּוֹ גַם דְּבָרִים שֶׁאִמְרוּ
16 עֲשֵׂרָה יָמִינִים, וְאֵלּוּ הֵם, עַל דָּוִד אֲדָם הָרִאשׁוֹן, עַל דָּוִד מֶלֶךְ צִדִּיק מֶלֶךְ
17 שְׁלֵם, וְעַל אֲבֹתָיו אַבְרָהָם אַבְנִי וְיִצְחָק וְיַעֲקֹב מֹשֶׁה רַבֵּנוֹ, וְעַל דָּוִד הַמֶּלֶךְ
18 הָאֲחֵרִי, וְעַל דָּוִד הַדּוֹתָן, וְעַל דָּוִד אֲמָתִי.

הגמרא ושואלת: רות נמי פוֹרְעֵנָה הִיא – הרי גם במגילת רות
מתוארת הפורענות שבאה על עם ישראל באותה העת, ובפרט על
משפחת אלימלך ונעמי. מיישבת הגמרא: הפורענות המתוארת
במגילת רות היא פוֹרְעֵנָה דְאִית לִיה אַחֲרִית – שיש לה אחרית
טובה, שיצא משם דוד. דָאֵמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא שָׁמָּה רות, על
שם שִׁינָא מִמֶּנָּה דְדוֹד שְׁרִינָהוּ –[לשון שובעו] לְתַקְדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
בְּשִׁירוֹת וּתְשׁוּבָתוֹ, וּלְפִיכָן נִיתֵן לַתּוֹרָה בַּה אַת סַפְרֵי הַכְּתוּבִים.
עֵתָה מְפֹרֶשֶׁת בְּרִיתָא מִי כַּתָּב אַת סַפְרֵי הַנְּבִיאִים וְהַכְּתוּבִים: וְכִי
כַתְּבִין מִשֶּׁה רַבִּינוּ כַּתָּב אַת סַפְרֵי, דְּהֵינָן אֶת חֲמֵשֶׁה חוֹמֵשׁ תּוֹרָה,
כַּתְּבִין.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שלישי עמוד ב

43 שלא האמין בתחית המתים. ולפיכך לא שם אל לבו מה שיארע
44 לאחר מותו. וְשָׁמַע (ו-ביזה) אֶת הַתְּבַכָּה נלמד מדבָּרַיִם (שם לד) וַיִּבְּנוּ
45 עֵשׂוֹ אֶת הַתְּבַכָּה.
46 מבררת הגמרא: וְעָשָׂה יִשְׁמְעָאֵל תְּשׁוּבָה בְּיָמָיו של אברהם מִלְּנֶלֶךְ.
47 מבארת הגמרא: כִּי הָאֵל – כמו במעשה דְּרִיבְנָא וְרַב חָמָא בַּר בּוּזִי,
48 דְּהוּוּ יִתְבִּי קִמְיָה דְּרִבְנָא – שהיו יושבים לפני רבא. וְקָא מְנַמֵּנֵם רַבָּא
49 – ורבא נמנם. אָמַר לֵיהֶם רִיבְנָא לְרַב חָמָא בַּר בּוּזִי, וַדָּא דְּאִמְרִיתוּ –
50 והאם נכון הדבר שאומרים אתם שגַּל מִיתָה שִׁישׁ בַּהּ גִּוְעָה – כל
51 מִי שְׁנֹאמַר בו בתורה וַיִּגְעַע וַיָּמָת, וְזוֹ הִיא מִיתָתָם שֶׁל צְדִיקִים – יש
52 ללמוד שצדיק היה. אָמַר לֵיהֶם רַב חָמָא בַּר בּוּזִי לְרִיבְנָא, אֵין – אכן
53 כֵּן.

1 הברכה שנתברך בה אברהם: הֵיא, שֶׁעָשָׂה יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ תְּשׁוּבָה עַל
2 חֲטָאֵיו, עוֹד בְּיָמָיו שֶׁל אֲבִרְהָם.
3 הגמרא מבררת מנץ יודעים שלא מרד עשו בימיו: שְׁלֹא מָרַד עֲשׂו
4 בְּיָמָיו מְלָךְ, מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָה: דְּבִתְרִיב (בראשית כה כט) 'וַיָּבֹא עֲשׂו מִן
5 הַשִּׁדָּה וְהָיָה עָרִף', וּבִאוּרֹת הַיּוֹם יָצָא עֲשׂו לְתַרְבוּת רַעָה וּכְפִי
6 שִׁיבוּאֵר דְּבִרְבֵּי הַגְּמָרָה לְהִלְךְ. וְתָנָא בְּבֵרִיתָא, שְׂבֻאוֹת הַיּוֹם נִפְטָר
7 אֲבִרְהָם אֲבִינוּ, וְעָשָׂה יַעֲקֹב אֲבִינוּ תְּבִשְׁלֵי שֶׁל עֲדִישִׁים כְּדִי לִלְחֹם אֶת
8 יַעֲקֹב אֲבִינוּ, כְּפִי הַמְּנַהֵג שְׁבִנֵי בֵיתוֹ שֶׁל הָאֵבֶל מְכִינִים עֲבוּרֹ
9 סֻדּוֹת אֲבִלִים. וְנִמְצָא, שֶׁלֹּא יָצָא עֲשׂו לְתַרְבוּת רַעָה עַד לְפִטְרִיתוֹ
10 שֶׁל אֲבִרְהָם.

שב רבינא ושאול: וְהָא-ו-הרינן מצינו בדור הַמְּבּוֹל שְׁנאמר בו
(בראשית ז א) וַיִּגְעוּ כָּל בָּשָׂר, אֶף שְׂרָשְׁעִים הָיוּ. אָמַר לִיה רב חמא
לרבינא, אֲנִי וְיֹעִיָה וְאַסִּיפָה קְאָמְרִין - אני לא אמרתי שְׁנאמר כן
בצדיקים אלא באופן שְׁנאמר גם 'יֹעִיָה' וגם 'יֹאסָף אל עמיו',
ואילו דור הַמְּבּוֹל אף שְׁנאמרה בהם 'גְּיוֹעִיה' מכל מקום לא נאמרה
בהם 'אִסִּיפָה'.

11 מבררת הגמרא: [ומאי שנא של עדשים – מדוע הכין יעקב תבשיל
12 של עדשים דווקא]. מבארת הגמרא: אמרי למענא – אמרו בארץ
13 ישראל משמיה דרבה בר מרי, הטעם בזה הוא משום שהאבל
14 דומה לעדשה, מה עדשה זו אין לה פה – אין לה סדק כשאר
15 קטניות, אלא סגורה היא מכל צדדיה, אף האביל אין לו פה – שאין
16 הוא פוצה את פיו אלא יושב ודומם.
17 דבר אחר, האבל דומה לעדשה בכך, מה עדשה זו מגולגלת –
18 גולה היא כגולגל, אף האבילות מגולגלת ומתקדרת על כל פני
19 העולם, שאין אדם ניצול הימנה.

שֶׁב רַבִּינָא וְשֵׁאלוּהּ וְהָא יִשְׁמְעָאֵל בְּנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם דְּקָרִיב בֵּיהּ גִּוְיָהּ
 וְאִסְיָפָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכְּתוּב (בְּרֵאשִׁית כ"ז) וַיִּגְדֹּעַ וַיָּקָם וַיֵּאָסֶף אֶל
 עַמּוּי, אֵף שֶׁרָשַׁע הָיָה. אִתְּרֵי אִתְּרֵי כְּהוּ רַבָּא – בֵּינְתִים הִתְעוּר
 רַבָּא מִנְמוּמָא, אִמֵּר לָהּ – אָמַר לָהּ אָמַר רַבָּא – אָמַר רַבִּי
 וְיִתְּנָהּ יִשְׁמְעָאֵל עֵשֶׂה תְּשׁוּבָה בְּחַי אַבְרָהָם אִמּוֹ, וּלְפִיכָר נֶאֱמָרָהּ בּו
 גִּוְיָהּ וְאִסְיָפָה כְּדָרְךְ שֶׁנֶּאֱמָר בְּצִדִּיקִים. וּמִנֵּי יֵשׁ לְלַמּוּד שַׁעֲשֵׁה
 תְּשׁוּבָה בִּימֵי אַבְרָהָם אִבּוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר (שם ט) בְּפִטְרֵי אַבְרָהָם, וְיִתְּנָהּ
 אֲתוּ יִצְחָק יִשְׁמְעָאֵל בְּנָיו, דְּהֵינָא שְׁהוּלֵי יִשְׁמַעְאֵל אֶת יִצְחָק
 לְפָנָיו, אֵף שֶׁצִּעְרֵי הָיָה מִמֶּנּוּ, וְדִבְהֵר שַׁעֲשֵׁה תְּשׁוּבָה.

מבררת הגמרא: **מאי בינייהו** – מהו החילוק להלכה בין שני טעמים 20
אלו. מבארת הגמרא: **איכא בינייהו לנחומי בביעי** – החילוק ביניהם 21
הוא אם אפשר להכין ביצים לסעודת אכלים, שאם הטעם בערשה 22
משום שאין לה פה, אף ביצה סגורה היא מכל צדדיה, אך אם 23
הטעם בערשה שעולה כגלגל, אין ליטול לשם כך ביצה, שהרי 24
ביצה אינה עשויה כגלגל. 25

שואלת הגמרא: וְיִדְלָמָא דְרַךְ הַכְּמֶתֶן קָא חֲשִׁיב לָהּ – שְׂמָא לֹא
הַקְדִּים יִשְׁמַעְעָל אֶת יִצְחָק לִפְנֵיו, אֲלֵא שְׂמֵנָה אוֹתָם הַכְּתוּב כִּפִּי
חֲכֻמָּתָם, וּלְפִיכָּךְ הַקְדִּים אֶת יִצְחָק לִישְׁמַעְעָל. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:
אֱלָא מַעְתָּה – אִם כֵּן הָאֵל הַדְּבַר, שְׂמֵנָה אוֹתָם הַכְּתוּב דְּרַךְ חֲכֻמָּתָם,
מְדוּעַ נִגְמַר בְּפִסְתֵּירָא יִצְחָק (שם לה כט) וְיִקְבְּרֵי אוֹתוֹ עֵשָׂו וְעִקְבָּב בְּנֵי,
מֵאִי מִדְּרָךְ לֹא חֲשִׁיב לָהּ דְּרַךְ הַכְּמֶתֶן – מְדוּעַ אֵין הַכְּתוּב מוֹנֵה
אוֹתָם שֶׁאֵין חֲכֻמָּתָם וּמִקְדִּים אֶת יִעֲקֹב לַעֲשׂוֹ. אֱלָא בַּהֲכֹרָה צָרִיךְ
לֹמַר שֶׁאֵין הַכְּתוּב מוֹנֵה אוֹתָם אֲלֵא כִסְדֵּר עֲמִידָתָם, וּמִדְּאֻקְדָּמִיָּה
– וּמִכֵּן שִׁישְׁמַעְעָל הַקְדִּים אֶת יִצְחָק שִׁילָךְ לִפְנֵיו, יֵשׁ לַלְמֻד
דְּאֻבְדּוּרֵי אֻדְבְּרִיָּה – שְׂמִינָה יִשְׁמַעְעָל אֶת יִצְחָק לַמְנַהִיגָה,
וּמִדְּאֻקְדָּמִיָּה – וּמֵאחֶר שְׂמִינָהּ לַמְנַהִיגָה עֲלֵיו שְׂמַע מִינָה תְּשׁוּבָה עֲבַד
שִׁישְׁמַעְעָל בְּמִיּוֹ שֶׁל אֲבָרְדָּם.

26 הגמרא מפרשת את העבירות שעבר עשו באוונות היום: אָמַר רַבִּי
27 יוֹחָנָן, הִמָּשׁ עֲבִירֹת עָבַר אוֹתוֹ רַשָּׁע (עשו) בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁמָּת בּוֹ
28 אֲבִירָדָם. כֹּאֵל עַל נֶעְרָה מְאֻדָּקָה, וְהָיָה אֵת הַנֶּפֶשׁ, וְכִפְרָ בְּעֵינָיו, וְכִפְרָ
29 בְּתַחֲתֵית הַמָּתִים, וְשָׁמַּר (ביזה) אֶת הַכְּבוֹדָה, דְּהֵינּוּ שְׂבִיחָה אֵת
30 הַפְּתִידָה בְּמִשְׁכַּח הַנְּעֻשִׁית עַל יַד הַכְּבוֹרִים.

82 הגמרא מביאה ברייתא בענין הטובה שהנחיל הקדוש ברוך הוא
83 לאברהם יצחק ויעקב: **תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים הִמְעִימִין הַקָּדוֹשׁ**
84 **בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָם הַזֶּה**

31 הגמרא מבארת מנין יודעים שעבר עבירות אלו: **שָׁאָה עַל נֶעְרָה**
32 **מְאֻרָּסָה** יש ללמוד, **דְּבָתִּיב הָאָה יִזְבָּח עֵשׂוּ מִן הַשְּׂדֵה**, ו**יִבְתִּיב הָתָם**
33 (דברים כב כז) לגבי הבא על נערה מאורסה 'כִּי בִשְׂדֵה מְאֻרָּאָה', ומאחר
34 שנקט הכתוב בשניגן לשון 'שדה' יש ללמוד דבא עשו על נערה
35 המאורסה. ושהנה **אֵת הַנֶּפֶשׁ** יש ללמוד, **דְּבָתִּיב הָאָה יִזְבָּח**, ו**יִבְתִּיב**
36 **הָתָם** (ירמיה ד לו) '**אִיוֹ נָא לִי כִי עֲזַבָה נַפְשִׁי לְרֵעִים**', ומאחר שנקט
37 הכתוב תיבת 'עֵיף' בשניהם, יש ללמוד שאף עשו מן ההורגים היה.
38 **וְשִׁכַּר בְּעֵינָיו** יש ללמוד, **דְּבָתִּיב הָאָה** (בראשית כה לו) שאמר עשו
39 **לְמָה זֶה לִי בְּכֹרְהָ**, ו**בְּתִיב הָתָם** (שמות טו ב) בקריעת ים סוף שאמרו
40 ישראל '**יְהִי אֱלֹהֵינוּ**', ויש ללמוד מכך שכונת עשו ואמרו
41 'למה זה' ליהי לכוור ביה עשו. וזה אליו **בְּתִיב הָתָם** פתחית פתחית לגמל
42 מדרבתי (בראשית כה לו) שאמר עשו '**הֲנֵה אֲנִכִּי הוֹלֵךְ לָמוֹת**', ורדינו

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שישי עמוד א

מקום לומר שרק בזה יש להרחיק משום דקביעא – שאמת המים
עשויה להיות קבועה במקומה לעולם, אבל נבדקת הבוסין דלא
קביעא – שאינה קבועה לעולם, מאחר שלעיתים משנה הכובס את
אומנותו לאומנות אחרת, אימא לא – היה מקום לומר שבוה אין
צריך להרחיק, ולפיכך הוצרך התנא להשמיענו אף את דין נברכת
הכובסין. ואי תנא שיש להרחיק את נבדקת הבוסין, היה מקום
לומר שרק בזה יש להרחיק משום דקבין וקבין – שמים אלו נאספים
ועומדים במקום אחד, ולפיכך נבלעים יותר באדמה ומזיקים את
הכותל, אבל אמת המים שבה עומדים במקום אחד
אלא זורמים והולכים, לא – היה מקום לומר שאין צריך להרחיקה
מן הכותל, צריכא – לפיכך הוצרך התנא להשמיע דין הרחקה
בשתייה. אבל בדין הרחקה חול לא אין חידוש, ולפיכך לא הוצרך
התנא לשנותו במשנתו.
שנינו במשנה: פרחין את הורעים ואת הפחרישה וכו' מן הכותל
של חבירו.
שואלת הגמרא: מדוע הוצרך התנא לשנות שמרחיקים את הורעים
מן הכותל, תיפוק ליה משום פחרישה – הרי ניתן ללמוד דין זה מכך
שצריך להרחיק את המחרישה מן הכותל, שהלא אין אדם זורע
אלא אם כן חורש תחילה.
משיבה הגמרא: כפולת ד – הוצרך התנא להשמיענו שאף אדם
הזורע על ידי שחופר במעדר בידו, ואינו חורש תחילה במחרישה,
אף הוא צריך להרחיק מפני הורעים המזיקים את הכותל.
שבה הגמרא ושואלת: מדוע הוצרך התנא לשנות שמרחיקים את
הפחרישה מן הכותל, ותיפוק ליה משום ורעים – הרי ניתן ללמוד
דין זה מכך שצריך להרחיק את הורעים מן הכותל, שהלא אין
אדם חורש אלא על מנת לזרוע לאחר מכן.
משיבה הגמרא: בחורש לאילנות – הוצרך התנא להשמיענו שאף
אדם החורש לצורך השבחת אילנות הנטועים כבר במקום זה, אף
הוא אסור לחורש, מפני שהחרישה מזיקה את הכותל.
שבה הגמרא ושואלת: ותיפוק ליה משום מלא – מדוע הוצרך
התנא לשנות את דין הרחקה ורעים מן הכותל, הרי ניתן ללמוד
דין זה מכך שצריך להרחיק את המים מן הכותל, שהרי אין
הורעים מתקיימים בלא מים.
משיבה הגמרא: התנא של המשנה פארין ישראל קאי – היה עומד
בארץ ישראל, דכתיב בה (דברים יא) 'למפר השמים תשתה מים',
דהיינו, שאין שדותיה וקורות להשקיה אלא די להם במי גשמים,
ולפיכך הוצרך התנא להשמיענו שהורעים עצמם מזיקים לכותל
יש להרחיקם.
הגמרא מבררת באיזה אופן מזיקים הורעים את הכותל: למימרא
דורעים

– שאף בסלעים אסור להטמין מטעם זה.
רבא מקשה על תירוצו זה: אמר ליה רבא לאביי, אי ניגד עליו ריעו
– אם כוונת התנא שיש ללמוד מדבר אחד על רעהו, אם כן
ליתנינהו לכולהו פחדא – היה לו לשנות את כל הדברים המוסיפים
הבל במקום אחד, או לגבי הרחקת נזיקין או לגבי הטמנה, וליתני
תנא מנייהו פאריד – והיה שונה רק אחד מן הדברים במקום השני,
והוא תרין לאריד – והיינו למדים זה מזה אף לענין שאר הדברים.
ומאחר שהוצרך התנא לשנות את כל הדברים בשני המקומות, יש
ללמוד שאין דינם שיה זה לזה, אלא חול נאסר רק לגבי הטמנה
ולא לגבי הרחקת נזיקין, ואילו הסלעים נאסרו רק לגבי הרחקת
נזיקין ולא לגבי הטמנה, ועל כן יש עדיין לברר מה הוא טעם
הדבר.
רבא מבאר את הענין באופן אחר: אמר רבא, התם לגבי דיני
הטמנה, היינו מעמא דלא קתני שאסור להטמין בסלעים, משום
דמשתכחי לה לקדירה – מאחר שמשברים הם את הקדירה, ולפיכך
אין דרך אדם להטמין בהם כלל. והקא לגבי דיני הרחקת נזיקין,
היינו מעמא דלא קתני שצריך להרחיק את החול מן הכותל, משום
שטבע החול הוא דמחמימי תים ופחרידי קריד – שמדבר חם הוא
מתחמם ומדבר קר הוא מתקרר, ולפיכך אין לאסור בזה אלא לגבי
דיני הטמנה, שנאסר ומטמין בו את הקדירה שהיא חמה, מתחמם
אף החול ומוסיף הבל בקדירה, אבל לגבי דיני הרחקת נזיקין אין
לאסור להניח חול בסמוך לכותל חבירו, שנאסר והכותל צונן
הוא, אף החול נשאר צונן ואינו מזיק לכותל כלל.
שואלת הגמרא: והא תני רבי אושעיא חול – הרי בתוספתא שנה
רבי אושעיא את החול בין הדברים שצריך להרחיק מן הכותל,
ומדוע, הרי אינו מזיק לכותל כלל.
מתרצת הגמרא: התם פתונא – שם עוסקת התוספתא בחול לה,
ולפיכך יש להרחיקו מאחר שהרטיבות מזיקה לכותל, אך חול יבש
מותר לסמוך לכותל.
שבה הגמרא ושואלת: אם כן תנא דידן נמי ליתני, ולוקמיה פתונא
– אף התנא במשנתו היה לו לשנות את דין הרחקת חול מן
הכותל, ולבאר שדין זה נאמר רק בחול לה.
מתרצת הגמרא: הא תנא ליה אמת המים – הרי כבר שנה התנא
שצריך להרחיק רטיבות מן הכותל לגבי דין הרחקת אמת המים,
ולפיכך לא הוצרך לכפול הדברים לגבי הרחקת חול רטוב.
שבה הגמרא ושואלת: אמר מי לא קתני אמת המים וקתני נבדקת
הבוסין – וכי לא שנה התנא שיש להרחיק גם אמת המים וגם
נברכת בוסין, אף שההיזק בשתייה הוא משום הרטיבות, ואם כן
היה לו להוסיף ולשנות אף את דין הרחקת חול לה.
מתרצת הגמרא: הנהו צריכי – ישנו צורך לשנות גם אמת המים
וגם נברכת בוסין. דאי תנא שיש להרחיק את אמת המים, היה

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שבת קודש עמוד א

לעזרות – הרי עדיין ראוי הוא להשתמש בו לצורך עיבוד עורות.
ומתרצת: דאית בה קוצי – מלח זה יש בו קוצים, ועל כן לא ניתן
לעבד בו העורות, שהרי יסרטו הקוצים את ידיו. שבה הגמרא
ושואלת: אף שאין המלח ראוי לשימוש, מכל מקום כיון דקשין
לבוהל שקלא – מאחר שמוזק הוא את הכותל עתיד בעל הכותל
ליטלו משם. ומתרצת: דיתקא אחסא – המלח מונח על חתיכת
חרס ולא על הכותל ממש, ולפיכך אין הוא מזיקו ועשוי להשאר
שם בקביעות. שבה הגמרא ושואלת: חסא גופא תיחזי – אם כן
ניתן לחצוץ בפני הטמאה על ידי חתיכת החרס שמונח בה המלח,
ואין צריך לזה את המלח.

בתוספתא, וכן שמונה ו-תינוק שנולד בחודש השמיני להריון
המונח בחלון הרי הוא ממעט. ומדוע, הא אתיא אמיה דריא ליה –
הרי עתידה אמו לבוא וללטול משם. מתרצת הגמרא: פשקת –
התוספתא עוסקת ביום השבת, שאסור לטלטל בו תינוק זה.
ותניא, כן שמונה הרי הוא מוקצה פאריד ואסור לטלטלו בשבת, אבל
אמו שוקה ו-מתכונפת עליו ומניקה, מפני הפסגה – כדי שלא
תבוא לידי סכנה בריבוי חלבה.
הגמרא שבה ומקשה על דברי שמואל מן התוספתא: שנינו
בתוספתא, שילח המונח בחלון הרי הוא ממעט. ומדוע, הא תיחזי
ליה לשימוש, ועתיד בעליו ליטלו משם. מתרצת הגמרא: פאריד
– במלח מר שאינו ראוי לשימוש. שבה הגמרא ושואלת: הא תיחזי

גמרא

1 הגמרא מקשה על שיעור עובי הטיח המפורש במשנה: והתנאי
2 בברייתא, שבתנור העומד בעלייה יש להניח תחתיו מעזיבה בעובי
3 של ארבעה טפחים, ובכירה יש להניח מעזיבה בעובי של שלשה
4 טפחים, ואילו במשנתנו נתבאר שהשיעור בתנור הוא שלשה
5 טפחים ובכירה טפה.
6 מתרצת הגמרא: אמר רב, כי תנאי תנאי – השיעורים שנתבארו
7 בברייתא, הם בדין התנור – בתנור וכירה של האופים, שמסיקים
8 בהם אש תמיד ומתחממים ביותר, ולפיכך יש להרחיקם יותר
9 מתנור וכירה שלנו, ותנור דין כי כירה דנחתומין – שחומו של
10 התנור שלנו הוא כחום הכירה של נחתומין, ולפיכך יש להניחו על
11 גבי מעזיבה בעובי שלשה טפחים ככירה של נחתומין.
12 שנינו במשנה: לא יפחת אדם תנות וכו' תחת אוצרו של חבירו, ולא
13 רפת בקר.
14 תנאי, אם היתה הרפת קודמת לאוצר, דהיינו, שעשה הדייר
15 התחתון רפת בביתו קודם שעשה הדייר העליון אוצר בעלייתו,
16 מותר לו להשאיר את הרפת בביתו, ואינו צריך לסלקה משם אם
17 עשה שכנו אוצר בעלייתו לאחר מכן.
18 הגמרא מביאה כמה ספיקות בדין קדימת חנות ורפת לאוצר: כענין
19 אפי, מה הדין באופן שבעל העליה פירד – וטאטא וריבין – והולין
20 מים כדי להריבין ולהשכיב העפרן את עלייתו לאוצר – לצורך
21 עשיית אוצר, אך קודם שהספיק להכניס באוצר תבואה פתח בעל
22 הבית חנות מתחתיו, מהו, האם באופן כזה קדמה החנות לאוצר,
23 או שמאחר וכיבד וריבין קודם פתיחת החנות הרי זה כאילו קדם
24 האוצר לחנות.
25 ספק נוסף: ריבין בעל העליה בתולנות מהו. דהיינו, רגילים היו
26 להרבות בחלונות במקום שמועד לאוצר, כדי שיכנס אויר לשם
27 ולא תרכב התבואה. ומעתה יש להסתפק מה הדין באופן שהרבה
28 בעל העליה חלונות בעלייתו כדי להשתמש בה לאוצר, וקודם
29 שהכניס בה את התבואה קדם בעל הבית ופתח חנות בביתו, האם
30 באופן כזה קדמה החנות לאוצר, או שמאחר וכבר הכין את
31 העליה לשימוש האוצר הרי זה כאילו קדם האוצר לחנות
32 (אכסדרה תחת האוצר מהו).
33 ספק נוסף: כנה בעל העליה עלייה נוספת על גבי חנות מהו.
34 דהיינו, רגילים היו לבנות עלייה על הגג לצורך אוצר, ומעתה יש
35 לדון מה הדין באופן שבנה בעל העליה עלייה נוספת על גגו
36 לצורך אוצר, וקודם שהכניס בה את התבואה קדם בעל הבית
37 ופתח חנות בביתו, האם באופן כזה קדמה החנות לאוצר, או
38 שמאחר וכבר בנה מקום מיוחד לשימוש האוצר הרי זה כאילו
39 קדם האוצר לחנות.
40 ועל שלושת ספיקות אלו אומרת הגמרא: תיקו – תשבי יתרץ
41 קושיות ואיבעיתו.
42 ספק נוסף: כענין רב חונא כירה דרב יהושע, תמיר ורמוני מאי – מה
43 יהא הדין באופן שהכניס בעל העליה תמרים ורימונים באוצר
44 שבעלייתו, ונתכוין להכניס לאחר מכן תבואה לשם, אך קודם
45 שהכניס לשם תבואה קדם בעל הבית ופתח חנות בביתו, האם
46 באופן כזה יש לומר שקדמה החנות לאוצר, מאחר שאין אוצר
47 אלא בתבואה ויין ושמן ולא בפירות, או שאף זה כתחילת אוצר
48 הוא, והרי זה כקדם האוצר לחנות.
49 וגם על ספק זה אומרת הגמרא, תיקו.
50 שנינו במשנה: בדין התירו – לפתוח חנות מתחתיו וכו' מפני

51 שמשביחו, אבל לא רפת בקר.
52 תנאי, באוצר של יין התירו לפתוח חנות של נחתומין וצבעין
53 מתחתיו, מפני שהעשן העולה מן התנורים שבחנויות אלו משביחו
54 ליון, ולא התירו לעשות רפת בקר מתחת אוצר היין, מפני שהריח
55 העולה מן הרפת מפרוץ ליון.
56 אמר רב יוסף, תנין דין – יין שלנו בבבל, אפילו קומץ דשורא נמי
57 קשיא ליה – אפילו העשן העולה מן הנר מזיק. דהיינו, שלא נאמר
58 במשנה דין זה שניתן לפתוח חנות מתחת אוצר של יין, אלא ביין
59 של ארץ ישראל שהעשן משביחו, אך ביין של בבל שהעשן מזיק
60 דין אוצר של יין כדין אוצר של תבואה, ואין לפתוח מתחתיו חנות
61 של נחתומין וצבעין.
62 אמר רב ששת, ואכסדרה – אם מניח בעל הבית בביתו שחת של
63 תבואה, כרפת בקר דמאי – הרי זה כאילו עשה רפת בביתו, מאחר
64 שהוא דבר לח המתחמם ומעלה סירחון, ועל כן אינו רשאי
65 לעשות כן אפילו תחת אוצר של יין.

משנה

66 משנה זו מבארת אילו דברים רשאי אדם לעשות בביתו ואין דיירי
67 החצר רשאים לעבד עליו, ובאלו דברים מעבדים הם עליו.
68 תנות שבתאוצר – אחד מבני החצר החפץ לפתוח חנות בביתו, ועל
69 ידי כן יכנסו ויצאו הקונים דרך החצר המשותפת לכל הדיירים,
70 יכול כל אחד מבני החצר למחות בידו, ולומר לו איני יכול לישן
71 מקול הנכנסין ומקול היוצאין – מחמת הרעש הנגרם על ידי הקונים
72 הנכנסים ויוצאים בחצר.
73 אבל עושה אדם בליים או טוחן בריחים בתוך ביתו, ויוצא ומוכר את
74 הכלים והקמח בתוך השוק, ואינו יכול אחד מבני החצר למחות
75 בידו ולומר לו איני יכול לישן, לא מקול הפטיש שעושה עמו את
76 הכלים, ולא מקול הריחים שטוחן בהם, שמאחר ודברים אלו
77 תשמישו של אדם הם, לא ניתן לאסור עליו לעשותם בביתו. ולא
78 מקול התינוקות – וכן אין אחד מבני החצר יכול למחות ביד
79 המלמד תינוקות של בית רבן בביתו, ולומר 'איני יכול לישן מקול
80 התינוקות', משום תקנת חכמים.

גמרא

81 מתחילה סברה הגמרא שכוונת המשנה 'ולא מקול התינוקות'
82 היינו באופן שעשה חנות בביתו, ובאים התינוקות לקנות אצלו,
83 ואף על פי שיש קול בכניסתם ויציאתם אין שכניו יכולים למחות
84 בידו.
85 ועל כן מקשה הגמרא: מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא – מדוע
86 ישנו חילוק בין הרישא לסיפא, שברישא מבואר שיכולים השכנים
87 למחות ביד החפץ לפתוח חנות בביתו, ואילו בסיפא מבואר
88 שאינם יכולים למחות ביד המוכר לתינוקות.
89 מתרצת הגמרא: אמר רב, סיפא אתאן להוציא את הרישא – הסיפא
90 עוסקת באדם המוכר בחצר אחרת, שבאופן כזה אין דיירי החצר
91 הסמוכה לחצירו יכולים למחות בידו, אף שקול הנכנסים
92 והיוצאים נשמע גם בחצרים.
93 אמר רב ליה רבא לאביי, אי הכי – אם כדברייך שהסיפא עוסקת בחצר
94 אחרת, ליתני בסיפא של המשנה שבתאוצר אתרת מותר לאדם
95 לפתוח חנות, ומדוע נקטה המשנה 'קול התינוקות'.
96 אלא אמר רבא,

כשפוגש יהודי נוסף, צריך מיד לשאול אותו – בדרכי נועם בקירוב הלבבות וכו' – אודות קביעות עיתים בתורה, ולהסביר לו שצריך להוסיף בלימוד התורה כהנה וכהנה, הלן והוסיף ואור.

משיחת מוצאי שבת, יו"ד שבט, ה'תשל"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 **יא.** אם עבר ובידך על נר שהדליק נכרי מנכרי אין צריך לחזור ולברך פיון שאין אסור אלא משום גזירה¹⁰¹
 2 והוא הדין בנר שהודלק בשבת אם בידך עליו במוצאי שבת לאחר שניתוסף בו אור של היתר שאין
 3 איפורו אלא משום גזירה¹⁰²;

חלק ב סימן רחצ דין נר הבדלה טעף יא

ביאורי הלכה

למ[משום גזירה - ואפילו מקורו בנר שלא שבת
 ממלאכת עבירה, וכל-שכן נר שהודלק מעצים ואבנים.
 מ[משום גזירה - מה-שאין-כן כשבירך ביציאת השבת
 מיד צריך לחזור ולברך, כדלעיל ס"ז.
 מא[משום גזירה - יש שכתבו, שבנר חשמלי לא קיימת
 תוספת אור, ולכן אם בירך על נר חשמלי⁶⁴ שדלק
 בשבת באיסור - לא יצא בדיעבד, ואפילו זמן רב לאחר
 השבת⁶⁵.

ציונים והוספות

(64) דין ברכה על נר חשמלי נתבאר להלן על סעיף כא. (65) ויש לכבותו ולהדליקו שוב.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח - לפי לוח "רב יומי"

- 1 **לח** כל כלי שיש בו טלאי (אם הטלאי הוא בצד פנימי של
 2 הכלי) אינו נכשר בהגעלה עד שיסיר את הטלאי קודם
 3 ההגעלה לפי שהבלוע שבעובי הכותל תחת הטלאי אינו
 4 נפלט לגמרי מן הכלי על ידי הגעלה שהטלאי מעכב על
 5 הרוותחים שבתוך הכלי ואין בהם כח להפליט הבלוע
 6 שמעבר לטלאי (ואפילו אם מכניס כל הכלי לתוך רוותחין
 7 ונמצא שהרוותחין מגיעין גם בצד החיצון של הכלי שאין
 8 שם טלאי, אף-על-פי-כן אין בהן כח להפליט הבלוע משם
 9 לפי שכבולעו כך פולטו והאיסור נבלע בצד הכלי מצד
 10 הפנימי שלו ששם הוא דרך תשמישו וצריך להפליט האיסור
 11 גם כן מצד הפנימי של הכלי על ידי הרוותחין שבתוך הכלי
 12 וכיון שיש שם טלאי אין כח ברוותחין שבתוך הכלי להפליט
 13 כל האיסור שמעבר לטלאי) בפעם אחת אלא נפלט הוא
 14 מעט מעט ועל ידי הגעלה זו נפלט מעט וכשישתמשו בו
 15 בפסח יהיה חוזר ונפלט מעט ולפיכך אין לו תקנה אלא
 16 שילבן מקום הטלאי ליבון גמור כדינו שהאש שורף את כל
 17 הבלוע אף שמעבר לטלאי שבתוך הכלי ואם הוא כלי של
 18 עץ אין לו תקנה עד שיסיר הטלאי קודם ההגעלה.
 19 במה דברים אמורים כשקדמה בליעת האיסור בכלי להטלאי
 20 דהיינו שקודם ששמו הטלאי בכלי כבר נשתמש ונבלע
 21 איסור בכלי במקום הטלאי ואותו בלוע כשמישמיין עליו
 22 טלאי אינו נפלט לגמרי מן הכלי על ידי הגעלה אבל אם
 23 קדם הטלאי לבליעת האיסור בכלי דהיינו ששמו הטלאי
 24 בכלי כשהיה הכלי חדש שלא נבלע בו איסור עדיין או
 25 אפילו נבלע בו איסור אלא שהגעילו והכשירו קודם ששמו
 26 בו את הטלאי ואחר כך חזר ונשתמש בו איסור וכן אפילו
 27 אם לא הגעילו עד לאחר שימת הטלאי אלא שבשעה
 28 שהגעילו ליבן את מקום הטלאי כדלעיל ס"ז.
 29 ונבלע בו איסור כל זה נקרא קדם הטלאי לבליעת האיסור
 30 בכלי והרי הוא נכשר על ידי הגעלה ואף הבלוע שתחת
 31 הטלאי נפלט על ידי הגעלה זו כיון שהוא נבלע שם כשהיה
 32 הטלאי כבר שם מודבק בכלי הרי הוא נפלט גם כן
 33 כשהטלאי מודבק בכלי דכבולעו כך פולטו ומכל-מקום אם
 34 אין הטלאי מודבק לכלי יפה אלא יש שם קצת סדק וגומא
 35 בענין שיש לחוש שמא נכנס שם תחת הטלאי קצת משהו
 36 ממשות האיסור צריך להניח גחלים בוערות על הטלאי
 37 (וישהה אותם עד שאם יגע אדם בצד החיצון כנגד אותו
 38 מקום יהיה היד סולדת בו או עד שאם יניח שם קש או חוט
 39 יהיו נשרפין לפי המנהג שנתבאר למעלה) כדי שישורוף
 40 ממשות האיסור שתחתיו אם ישנו שם או ירחיב הסדק
 41 הרבה כ"כ עד שיוכל לנקר בתוכו יפה ולהוציא כל מה
 42 שבתוכו.
 43 ויש אומרים שאפילו אם קדמה בליעת איסור להטלאי הרי
 44 הוא נכשר בהגעלה שההגעלה מפלגת אף הבלוע שמעבר
 45 לטלאי אלא שאם קדם תשמיש האיסור בכלי להטלאי
 46 והטלאי הוא במקום שמשמשין בו בקבע דהיינו מצד
 47 הפנימי של הכלי אנו חוששין שמא נשאר משהו ממשות
 48 החמץ בכלי תחת הטלאי ולפיכך אף אם הוא מודבק יפה
 49 להכלי צריך להניח גחלים על הטלאי כדי שישורוף ממשות
 50 האיסור שתחתיו או יגיביהו מעט בענין שיוכל לנקר תחתיו
 51 יפה אבל אם קדם הטלאי לבליעת האיסור בכלי אין צריך
 52 להניח עליו גחלים אלא אם כן אינו מודבק יפה להכלי.

מב כיסוי של ברזל שמשמין על חררה כשנאפת על
הכירה צריך ללבנו ליבון גמור כדינו לפי שברוב
הפעמים הוא נוגע בגוף החררה שתחתיו ובלע ממנה טעם
החמץ שלא על ידי משקה אלא על ידי חום האש בלבד:

מג כל הכלים אפילו של חרס שנשתמש בהן חמץ כל
השנה בצונן מותר להשתמש מצה בפסח אפילו בחמין
דכיון שלא נשתמשו בהם אלא בצונן לא בלעו כלום ודי
להם בהדחה להעביר מה שדבוק בעין לדופני הכלי חוץ
מבית שאור דהיינו כלי שהאשה שורה (ומנחת) בו את
השאור ליתנו בעיסה ופעמים שהשאור שוהה הרבה באותו
כלי ומחמת חריפותו נבלע טעמו באותו כלי אפילו בצונן
ולפיכך אסור להשתמש בו מצה בחמין.

אבל בצונן מותר כגון ליתן בתוכה מצה אפויה צוננת או
שאר דבר צונן אפילו לח דרך עראי ומקרה (אבל אין
להשתמש בו בקביעות כִּי־אם לכביסה ולרחיצה כמו
שנתבאר בסימן ת"נ) שהצונן אפילו הוא לח אינו מפליט
מה שבלוע בתוך הכלי אלא אם כן שוהה בתוכו מעת לעת
כמו שנתבאר אבל אסור ללוש בתוכו מצה אף על פי
שתשמיש בצונן הוא, מכל־מקום ריח החמץ הבלוע בכלי
גורם למהר חימוץ העיסה הנלווה בתוכו קודם הגעלה.

אבל לאחר הגעלה מותר להשתמש בו אפילו בחמין
שהגעלה מפלטת כל טעם וריח החמץ הבלוע בכלי אלא
אם כן הוא של חרס שאין הגעלה מועלת לו להשתמש בו
בחמין או ללוש בתוכו.

ועכשיו בדורות האחרונים נהגו כל ישראל שלא להשתמש
כלל בפסח בכלי חרס כי אם בחדשים אבל כלי חרס הישנים
אפילו לא נשתמש בהן חמץ מעולם כִּי־אם בצונן אין
משתמשין בהם בפסח אפילו בצונן:

מד ובית חרוסת דהיינו כלי שנותנין בו חומץ ושאר דבר
שיש בו קיוהא וחריפות ורגילין ליתן בתוכה קמח
והוא מתחמץ מחמת הקיוהא ועשוי לטבל בו בשר ומחמת
חריפות החרוסת (פירוש כל דבר קיוהא נקרא חרוסת) נבלע
גם טעם החמץ בתוך הכלי ולפיכך דינו כדין בית שאור
שאין משתמשין בו בחמין ולא לשין בתוכו אלא לאחר
הגעלה אם אינו כלי חרס.

ויש אומרים שאין הגעלה מועלת כלום לבית שאור ובית
חרוסת הואיל וחיומוצן קשה שנבלע בהן על ידי חריפות
החרוסת או השאור לפיכך אין לו תקנה והעיקר כסברא
הראשונה שהבליעה שמחמת החריפות אינה גדולה וחזקה
מהבלוע שמחמת חמי האור שהיא נפלטת על ידי הגעלה
ברותחין וכל־שכן הבליעה בצונן שמחמת החריפות, ומכל־
מקום המנהג במדינות אלו להחמיר כסברא האחרונה
במקום שאפשר כגון שהוא כלי של ברזל או נחושת וכיוצא
בהם שאפשר ללבנו באור מחמירין ללבנו ליבון קל דהיינו
שיהא קש או חוט נשרף עליו מבחוץ אבל כלי חרוסת של
בדיל או של עץ שאי אפשר ללבנו די לו בהגעלה בכלי
ראשון אבל בית שאור דינו כשאר כל כלי הלישה שנוהגין

ולענין פסק הלכה יש להקל כסברא האחרונה ומכל־מקום
במקום שאפשר טוב לחוש לסברא הראשונה:

לט וכל זה בטלאי שהוא כעין טס ומודבק לכלי על ידי
מסמרים כמו שהוא דרך להמצא ביורות ובאלפסין
אבל טלאי שלא נדבק בכלי על ידי מסמרים אלא על ידי
האש כמו שהוא דרך לעשות בכלי בדיל שנקבו שמטיפין
עליהם בדיל שניתן באש הרי הם נכשרים בהגעלה ואין
צריך להניח גחלים על הטלאי אף אם קדמה בליעת האיסור
בכלי לפי שעל ידי חום הבדיל נשרף כל ממשות האיסור
שתחתיו אם ישנו שם וגם הבלוע שמעבר לטלאי נפלט
בהגעלה ואין הטלאי מעכב כלל כיון שאינו מודבק לכלי
על ידי מסמרים אלא על ידי חום האש הרי נעשה הכל גוף
אחד וכלי אחד ממש.

ואין צריך לומר אם בעת שימת הטלאי ליבן את מקום
הטלאי באור כמו שהוא דרך לעשות בכלי ברזל שניקבו
שמשמין חתיכת ברזל על הנקב ועל ידי האש מתחברת
חתיכה זו לגוף הכלי ונעשה הכל גוף אחד שאין צריך
להגעיל כלל את המקום שנתלבן באור אם לא נשתמש בו
איסור אחר כך:

מ רושם שהאומנים עושים בתוך הכלי להכיר מעשה
ידיהם הרי הוא נכשר בהגעלה מאחר שנעשה כשהכלי
היה חדש הרי קדם הוא לבליעת האיסור בכלי וככולעו כך
פולטו ובלבד שינקר אותו היטיב או יניח עליו גחלים:

מא כיסוי של ברזל שמכסים בו הקדירה כל השנה צריך
הגעלה בכלי ראשון דכיון שהוא מזיע מחום התבשיל
שבקדירה הרי נבלע בו החמץ על ידי חום כלי ראשון
וככולעו כך פולטו.

ואם לא הגעילו ושכח ושמו בפסח על הקדירה שיש בה
תבשיל רותח אם נזכר מיד והסירו מן הקדירה וראה שהוא
יבש עדיין שלא התחיל להזיע מחום התבשיל שבקדירה הרי
התבשיל מותר אפילו באכילה אם לא נגע בו הכיסוי וגם
הקדירה מותרת אע"פ שנגע בה הכיסוי שאין איסור יוצא
מכלי לכלי בלא רוטב כמו שנתבאר ביורה דעה סי' ק"ה
אבל אם שהה הכיסוי מעט על הקדירה בענין שיש לחוש
שמה כבר התחיל צד הפנימי של הכיסוי להזיע עד שהיד
סולדת בו בזיעה זו וחזר ונתייבש מחמת חום ואין צריך
לומר אם כשמסיר הכיסוי מהקדירה רואה בו קצת לחלוות
שהיד סולדת בו שהזיע מחום התבשיל שבקדירה הרי
התבשיל והקדירה אסורין (אם הכיסוי הוא בן יומו או
אפילו אינו בן יומו לפי מנהג מדינות אלו שאסורין נותן
טעם לפגם בפסח או לפי מנהג קצת מקומות שמחמירים
בכיסוי קדירה אפילו בשאר איסורין ואסורין אף שאינו בן
יומו כמו שנתבאר ביורה דעה סי' צ"ג עיין שם) לפי
שההכל העולה מהתבשיל להכיסוי הוא מחבר את זיעת
הכיסוי עם התבשיל ונעשה כאילו נתערבה הזיעה בתבשיל
וזיעה זו יש בה טעם חמץ שהוא נפלט מן הכיסוי כשהוא
מזיע:

1 להחמיר שלא להשתמש בהם בפסח אפילו על ידי הגעלה
2 כמו שיתבאר:

3 **מה** מדוכה שרגילין לדון בתוכה שומים ושאר דברים
4 חריפים עם פירורי לחם חמץ הרי דינו כבית חרוסת
5 ואם הוא של בדיל או של עץ די להם בהגעלה בכלי ראשון
6 אלא שאם היא של עץ יש לקלפה בכלי אומנות להחליקה
7 קודם הגעלה לפי שמצויין בה גומות ובקעים ואם היא
8 גדולה מאד שאינו יכול להכניסה לתוך כלי ראשון להגעילה
9 ימלאנה מים ורתחין ויכניס בתוכה אבן מלוכלך עד שיגברו
10 המים וירתיחו ויעלו ויכסו על כל שפתה דכיון שהרתיחו
11 המים מחמת האבן המלוכלך שבתוכם הרי חומץ גדול כחום
12 כלי ראשון (אבל שאר כל הכלים הגדולים שאינן של עץ
13 ובדיל טוב שירתיח מים בהן עצמן ויעשה כמו שיתבאר
14 בסוף סי' תנ"ב ואל יערה לתוכו ורתחין מכלי ראשון אחר
15 ואבן מלוכלך לפי שיש אומרים שהאבן המלוכלך אין לו כח
16 לחמם המים חום גדול כחום כלי ראשון ולפיכך אין זו
17 הגעלה חשובה כהגעלת כלי ראשון) ואם היא של ברזל
18 נוהגין ללבנה ליבון קל:

19 **מז** אבל מדוכות שלנו שלעולם אין דכין בהם פירורי לחם
20 ולא שאר חמץ אפילו היא של ברזל ונחשת אין צריך
21 ללבנה כלל ואף להגעילה אין צריך מעיקר הדין אלא שלפי
22 שיש לחוש שמא נפל לתוכה פירור חמץ פעם אחת ואחר
23 כך דכו בה תבלין חריפים ונידך גם הפירור חמץ עמהם
24 ומחמת חריפותם נבלע גם הוא עמהם בתוך המדוכה לפיכך
25 טוב להחמיר ולהגעילה בתוך כלי ראשון.

26 ואם דכו בה תבלין בפסח בלא הגעלה ונתנם בתבשיל מותר
27 לאכול התבשיל בפסח עם התבלין שבתוכה דכיון
28 שבמדוכות שלנו אין בהן אלא חשש שמא נפל לתוכה
29 פירור חמץ ובשביל חשש זה אין לאסור בדיעבד שמעיקר
30 הדין אין לחוש כלל לזה שאין מחזיקין איסור מספק
31 כמבואר ביורה דעה סי' ל"ט (ומ"מ אם עדיין לא נתנם
32 בתבשיל טוב שלא יתנם בתבשיל עד לאחר הפסח דכיון
33 שאפשר להצניעם עד לאחר הפסח הרי זה לכתחלה אבל
34 אם קודם הפסח דכו בה תבלין בלא הגעלה מותר לאכלם
35 בפסח מטעם שנתבאר בסי' תמ"ז ע"ש):

36 **מז** עריבה שלשין בה ומשהין בה העיסה עד שתחמין הרי
37 היא כבית שאור שבוולע אפילו בצונן ולפיכך אין לשין
38 בה מצה עד שיגעילנה בכלי ראשון וכן הדין שעורכין עליו
39 החמץ כל השנה בתדירות דינו כבית שאור ואין עורכין עליו
40 מצה עד שיגעילנו בכלי ראשון (אבל השולחנות שאין
41 עורכין עליהם חמץ בתדירות אלא לפרקים אין דינם כבית
42 שאור כמו שיתבאר).

43 ואפילו אם רוצה לקלפו בכלי אומנות אין מועיל לו ולא
44 לשאר כלי עץ הצריך הגעלה לפי שהגעלה מפלטת ממנו
45 כל הגיעול הבלוע בכל עביו מעבר לעבר משא"כ קילוף
46 בכלי אומנות:

47 **מח** ובמדינות אלו נוהגין שלא ללוש ולערוך בדפים

48 ועריבות של כל השנה אפילו ע"י הגעלה לפי שחוששים
49 לדברי האומרים שאין הגעלה מועלת לבית שאור ועוד שמן
50 הסתם אי אפשר לנקרם היטב שלא יהיה שום משהו חמץ
51 דבוק בהן בעין ואפילו אם רוצה לקלפן ולהחליקן בכלי
52 אומנות ולהגעילן אחר כך אין מועיל להם ולא לשאר כל
53 הכלים ששמשו בעיסה כגון עצי מגלגלין וכיוצא בהן ואין
54 לשנות המנהג (ואם לא קלפן ויש בהן בקעים וחריצים טוב
55 לטווחם בטיט או למכרם לנכרי קודם הפסח כמו שנתבאר
56 בסימן תמ"ב).

57 ואם משים סדין בעריבה או על הדיף לאחר שהגעיל מותר
58 להניח מצות חמות על הסדין בין שקלפן בין שלא קלפן
59 לפי שהסדין מפסיק בין המצות ובין פירורי החמץ שבתוך
60 הגומות ובקעים אבל מצה צוננת מותר להניח על הסדין דרך
61 עראי ומקרה אפילו קודם שהגעילן אבל אין ללוש ולערוך
62 על הסדין כיון שכובד הלישה והעריכה מגיע אל גוף
63 העריבה והדיף הרי זה כלש ועורך על העריבה והדיף עצמם
64 שיש כאן איסור מעיקר הדין אם לא הגעילן ואף אם הגעילן
65 אין להקל בדבר לפי המנהג שנתבאר:

66 **מט** כל הכלים ששמשו בקמח כל השנה אפילו להגעילן
67 אין צריך מעיקר הדין כדין כלים שנשתמש בהם חמץ
68 בצונן שמותר להשתמש בהם בפסח אפילו בחמין בלא
69 הגעלה ואין צריך לומר שמותר ללוש בהם או להשתמש
70 בהם שאר תשמישי צונן רק שיזהר להדיחם ולשפשפם
71 במים יפה יפה קודם שישתמש בהם ואפילו הנפה שריקדו
72 בה קמח של חמץ כל השנה שאף שהיא כולה מלאה נקבים
73 וחריצים, אף-על-פי-כן מותר לרקד בה קמח בפסח בלא
74 הגעלה אלא שצריך לרקדקד בה מאוד לנקותה מן הקמח של
75 חמץ הדבוק ונסרך בנקבי אריגת הנפה והדבוק בעץ המסבב
76 את האריגה וידיח וישפשף אותם במים יפה יפה והוא הדין
77 לשאר כל כלי הקמח וכלי הלישה שהשפשף בהם עיקר
78 גדול:

79 **נ** וכל זה מעיקר הדין אבל כבר נהגו במדינות אלו שלא
80 להשתמש בכלי עץ שהיה בו קמח תמיד אפילו על ידי
81 הדחה ושפשוף והגעלה שחוששין שמא נשאר משהו קמח
82 דבוק בכלי.

83 אבל אם קודם הפסח החזיק בו מים איזה זמן נוהגין
84 להשתמש בו על ידי הגעלה שהמים ששהו בתוכו הדיחו
85 והעבירו כל החמץ הדבוק בו וכן כלי עץ שהיה בו משקה
86 העשוי ממי סובין (שקורין בארש"ט במדינות רוס"א) אין
87 משתמשין בו אפילו על ידי הדחה ושפשוף והגעלה אלא
88 אם כן החזיקו בו מים איזה זמן.

89 אבל אם הוא כלי נחושת או בדיל או שאר מיני מתכות
90 נוהגין להשתמש בהם על ידי הגעלה אף שלא החזיקו בו
91 מים לפי שהוא יכול להעביר החמץ מהם על ידי הדחה
92 ושפשוף:

93 **נא** וכן נוהגין שלא להשתמש בסלים ארוגים שהיה מונח
94 בהם פת או שאר חמץ ודאי (אבל אם נשתמש בהם
95 דבר שאין בו אלא חשש חמץ כגון שמלח בהם בשר במלח

עליה מים אפילו על מקצתה אין לה תקנה להשתמש בה
 עוד אפילו על ידי הגעלה אלא צריך לקנות נפה אחרת
 חדשה:
נג ואם עבר וריקד קמח לפסח בנפה של חמץ על ידי
 הדחה ושפשוף בלא הגעלה אפילו ריקדו בתוך הפסח
 הרי זה מותר אפילו באכילה שבדיעבד מעמידין על עיקר
 הדין וכן אם הוא שעת הדחק כגון שאי אפשר למצוא נפה
 חדשה וגם אי אפשר ללוש בלא ריקוד הקמח כגון שאין
 הרחים טוחנות יפה ואם לא ירקדו הקמח ימצאו בהעיסה
 חטים שבוורות הרי זה כדיעבד ומעמידין על עיקר הדין
 ומותר לנפות בנפה ישנה על ידי שפשוף והגעלה:
 חלק ג סימן תנא דיני הגעלת כלים:

שלא נבדק מחמץ מועלת להם הגעלה כמו שנתבאר
 למעלה) אפילו נשרו במים ימים רבים לפי שחוששין שמא
 נשאר פירור חמץ בין נקבי האריגה ולכך אפילו הגעלה
 אינה מועלת להם להשתמש בהן בחמץ או אפילו בצונן
 בלא פריסת סדין בתוכם (אבל אם פרס סדין בתוכם מותר
 להניח מצה צוננת על הסדין קודם הפסח אבל בתוך הפסח
 טוב שלא להשתמש בהם כלל אלא ימכרם לנכרי או יטוחם
 בטיט קודם הפסח כמו שנתבאר בסי' תמ"ב ע"ש):
נב וכן כל כיוצא בזה משאר כלים הנקובים כגון הכיס של
 רחיים או הנפה נוהגין שלא להשתמש בהם אפילו על
 ידי הדחה ושפשוף והגעלה.
 ואפילו נפה חדשה שהתחילו לנפות בה קמח לפסח ונפל

תורה אור פרשת בשלח – הפרשה החסידית

וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה

וְהַתַּפְשֻׁטוֹת – בַּחֲנִינַת שֵׁם הַיְיָ"ה, כֵּן יֵשׁ בַּחֲנִינַת שֵׁם
 הַיְיָ"ה דִּלְעִילָא גַם כֵּן יו"ד בַּחֲנִינַת צִמְצוּם כו'. וְהוּא
 בַּחֲנִינַת רִצּוֹן – "עֲלָה בְּמַחְשָׁבָה" – לַהֲיוֹת הַיְיָ"ה
 דִּלְתַּתָּא, לַהֲיוֹת הָעוֹלָמוֹת.
 כְּמוֹ לְמַשֵּׁל בְּאֶדָם, שְׁקוּדָם שְׁהוּצִיא מִלֵּאכְתּוֹ
 מִבְּחָ אֶל הַפּוֹעֵל הִיָּה הַדָּבָר הַהוּא מְצַיֵּיר
 בְּמַחְשָׁבָתוֹ אֵיךְ וּמָה לַעֲשׂוֹת כו'. וּבְבַחֲנִינָה זֶה צָרִיךְ
 לַהֲיוֹת גַּם כֵּן בַּחֲנִינַת יו"ד הוּא צִמְצוּם תַּחֲלָה וְאַחֲרֵי
 כֵּךְ ה' הַתַּפְשֻׁטוֹת. וּבַחֲנִינָה זֶה נִקְרָאת עֲלֵמָא
 דְּאַתְּבִסְיָא, שְׂאִינָה נִרְאִית וְנִגְלִית כְּמוֹ הַיְיָ"ה
 דִּלְתַּתָּא.
 וְלִכֵּן אָמַר פֶּרְעֶה, מִי הוּא הַיְיָ"ה, שְׁלֹא הָאֲמִין
 לְבַחֲנִינַת שֵׁם הַיְיָ"ה דִּלְעִילָא. כִּי בּוֹדֵאֵי שֵׁם הַיְיָ"ה
 דִּלְתַּתָּא הַמַּהוּה כֹּל הָעוֹלָמוֹת יָדַע כו'. וּבִיציאת
 מִצְרַיִם כְּתִיב (שְׁמוֹת יד, לא): "וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד
 הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְיָ"ה בְּמִצְרַיִם". פִּירוּשׁ: "אֲשֶׁר
 עָשָׂה הַיְיָ"ה דִּלְעִילָא עַל יְדֵי בַּחֲנִינַת מִצְרַיִם, אֲעָא
 דְּלֹא סָלִיק בַּהּ כו'¹. כִּי בִלְתִּי אֲפָשָׁר לַהֲגִיעַ לְבַחֲנִינַת
 הַיְיָ"ה דִּלְעִילָא כִּי־אִם עַל־יְדֵי סוּר מִרְע, בַּחֲנִינַת
 בְּטוֹל וְצִמְצוּם – "לֹא קוֹדֵם לָהֶן כו'" – "וַיְיָ"ה עִם שְׁמִי
 – שֵׁם"ה כו'".
 וּבְאַתְּעֲרוּתָא דִּלְתַּתָּא שְׂצִמְצָם אֶת עֲצָמוֹ לַהֲיוֹת
 סוּר־מִרְע נַעֲשֶׂה לְעִילָא בַּחֲנִינַת יו"ד הוּא בַּחֲנִינַת

"וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְיָ"ה
 בְּמִצְרַיִם וַיֵּרָאוּ הָעָם אֶת הַיְיָ"ה וַיֹּאמְרוּ בְּהַיְיָ"ה וּבְמִשָּׁה
 עֲבָדוֹ" (שְׁמוֹת יד, לא).
 לַהֲבִין לְמָה הַקֳּדִים בַּחֲנִינַת יִרְאָה לְבַחֲנִינַת אֱמוּנָה?
 הִנֵּה כְּתִיב (שְׁמוֹת לד, ו): "וַיִּקְרָא הַיְיָ"ה הַיְיָ"ה ב'
 פְּעָמִים. כִּי הִנֵּה יֵשׁ ב' בַּחֲנִינַת שְׁמוֹת הַיְיָ"ה:
 א' – הוּא בַּחֲנִינַת שֵׁם הַיְיָ"ה דִּלְתַּתָּא הַמַּהוּה כֹּל
 הָעוֹלָמוֹת מֵאִין לֵישׁ.
 וּלְהִבִּין לְשׁוֹן "מֵאִין לֵישׁ", וְהֵלֵךְ כְּתִיב (דְּבָרִי הַיָּמִים
 א' כט, יד): "כִּי מִמָּוֶה הִכֵּל".
 אֵיךְ בְּהִיוֹת כִּי מַהוּתוֹ וְעֲצָמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ אִין לוֹ
 שְׂיִיכוּת לְעוֹלָמוֹת וְאִין עֲרוּךְ אֵלָיו כו'. וְלִכֵּן בִּלְתִּי
 אֲפָשָׁר לְעוֹלָמוֹת לִקְבֹּל חֵיוֹתָם וְהַתְּהוּוֹתָם כִּי־אִם
 עַל־יְדֵי בַּחֲנִינַת שֵׁם הַיְיָ"ה בְּרוּךְ־הוּא, הֵיִינוּ עַל־יְדֵי
 צִמְצוּם שְׁהוּא בַּחֲנִינַת יו"ד, וְאַחֲרֵי־כֵךְ הַתַּפְשֻׁטוֹת זִיוו
 וְאוּרוֹ – בַּחֲנִינַת ה'.
 וְעַל זֶה נֶאֱמַר (תְּהִלִּים קמח, ה): "כִּי הוּא צֹהַר
 וְנִבְרָאוּ". וְ"הוּא" קָאֵי עַל שֵׁם הַיְיָ"ה דְּכְתִיב לְעִיל
 מִינֵיהּ (שֵׁם תַּחֲלִיל הַפֶּסֶח): "יַהֲלֹלוּ אֶת שֵׁם ה'". וְ"שֵׁם
 ה'" – "הוּא צֹהַר" – לְשׁוֹן הַתְּקַשְׁרוֹת כו', וְנִבְרָאוּ"
 לְשׁוֹן נִפְעַל כו'.
 וְהִנֵּה, כְּמוֹ שְׂבַבְחִינָה זֶה צָרִיךְ לַהֲיוֹת צִמְצוּם

במדבר, דף קס"ח עמוד א'. תרגום: עץ שלא עולה אורו, וכו' בו ויאיר.
 גוף שלא עולה בו אור הנשמה, וכו' בו ויעלה אור הנשמה.

1. ו' אָעָא דְּלֵא סָלִיק נְהוּרִיָּה, יִבְטְשׁוּן בֵּיהּ וְאַנְהִיר. גּוּפָא דְּלֵא סָלֵקָא
 בֵּיהּ נְהוּרָא דִּנְשָׁמָתָא, יִבְטְשׁוּן בֵּיהּ, וַיִּסְלַק נְהִירָא דִּנְשָׁמָתָא" (מהר חלק ג/).

1 צְמִצּוֹם. וּבַעֲשֹׂהָ² טוֹב שֶׁהוּא בַּחֲנִינְת הַתַּפְּשׁוּטוֹת כְּמוֹ
2 בַּחֲנִינְת צִדְקָה כו', נַעֲשֶׂה לְעֵלָא בַּחֲנִינְת ה' הוּא
3 בַּחֲנִינְת הַתַּפְּשׁוּטוֹת:

4 **וְהִנֵּה, יִשְׂרָאֵל רְאוּ אֶת "הַיָּד הַגְּדוֹלָה" עַל יְדֵי**
5 **קָרִיעַת יַם־סוּף – "וַיִּשָּׁם אֶת הַיָּם לַחֲרֹבָה" (שְׁמוֹת יד,**
6 **כ"א):**

7 יָם הוּא בַּחֲנִינְת עֲלֵמָא־דְאַתְבְּסִיָּא – "כָּל מַה שֵּׁיִשׁ
8 בִּיבְשָׁה כו"³. וַיִּבְשָׁה הוּא בַּחֲנִינְת עֲלֵמָא־דְאַתְגַּלְיָא.
9 וּבִרְאוּתָם שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ "הַפֶּה יָם לִיבְשָׁה" (תְּהִלִּים סו,
10 ו'), וַיִּשָּׁם אֶת הַיָּם לַחֲרֹבָה בְּלִי שׁוּם לַחֲלוּחִית כו',
11 בַּחֲנִינְת "יָקוּוּ הַמַּיִם כִּי וַתֵּרָאָה הַיִּבְשָׁה" (בְּרַאשִׁית א, ט),
12 הָאֱמִינוּ בַּהוֹי"ה שֶׁיִּכּוֹל לַהֲיֹת הַתְּגִלּוֹת בַּחֲנִינְת
13 הוֹי"ה־דְלֵעִילָא שֶׁהוּא בַּחֲנִינְת עֲלֵמָא־דְאַתְבְּסִיָּא כו'.

14 וְזֶהוּ "וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת ה' וַיֵּאֱמִינוּ בַּהוֹי"ה" (שְׁמוֹת
15 יד, ל"א):

16 **"וַיִּירָאוּ . . אֶת הוֹי"ה" הַיִּינוּ הוֹי"ה־דְלֵתָתָא,**
17 **עֲלֵמָא־דְאַתְגַּלְיָא שֶׁהוּא בַּבְּחִינְת הַשְּׁגָה, וְשִׁיָּר בּוֹ**
18 **לְשׁוֹן יִרְאָה יִרְאָה־בּוֹשָׁת, כְּמִשַּׁל הַרְוָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ**
19 **כו"⁴.**

20 **"וַיֵּאֱמִינוּ בַּה" הוּא הוֹי"ה־דְלֵעִילָא, עֲלֵמָא־**
21 **דְאַתְבְּסִיָּא שֶׁאֵינוֹ נִרְאָה וּמוֹשָׁג וְלֹא שִׁיָּר בּוֹ בַּחֲנִינְת**
22 **יִרְאָה כִּי־אִם אֱמוּנָה.**

23 וְלִכֵּן כְּתִיב (דְּבָרִים י, יז): **"הַגְּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא:**
24 **שְׁלֹהִיּוֹת בַּחֲנִינְת נּוֹרָא, צָרִיךְ לַהֲיֹת תַּחֲלָה וַי"ו הוּא**
25 **בַּחֲנִינְת הַמִּשְׁכָּה מִלְמַעְלָה־לְמַטָּה לַהֲיֹת בַּחֲנִינְת**
26 **נּוֹרָא.**

27 **"וּבַמִּשָּׁה – עֲבָדוּ: "מִשָּׁה" הוּא בַּחֲנִינְת דַּעַת**
28 **וְהַתְקַשְּׁרוֹת. כִּי מִשָּׁה מִשְׁבַּע רֹעִים. וְהוּא**
29 **הַמִּמְשִׁיר לְכָל־לֹת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בַּחֲנִינְת אֱמוּנָה.**
30 **וְלִכֵּן נִקְרָא "רַעֲיָא מִהֵימָנָא" – רֹעֶה נֶאֱמָן, שְׂרֹעֶה**
31 **וּמִפְּרָנִס וּמִמְשִׁיר בַּחֲנִינְת אֱמוּנָה. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (בַּמִּדְבָּר**
32 **יב, ז): "בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא" וְהוּא הַמַּחֲבֵר וּמִקְשֵׁר**
33 **ב' הַיּוֹת הַנ"ל כו'. וְלִכֵּן אָמְרוּ רַז"ל: "אִטּוּ יִרְאָה**
34 **מִיִּלְתָּא זֹטְרֶתָא הֵיאָה? אֵין לְגַבִּי מִשָּׁה כו". וְעַל יְדֵי**
35 **בַּחֲנִינְת מִשָּׁה נִתְעַלּוּ לְבַחֲנִינְת הוֹי"ה דְלֵעִילָא.**

36 וְלִכֵּן כְּתִיב (שְׁמוֹת יד, יד): **"וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן" –**
37 **בַּחֲנִינְת שְׁתִּיקָה וְכו' עֲלֵמָא־דְאַתְבְּסִיָּא:**

38 **וְהִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים סו, ו): "בִּנְהָר יַעֲבְרוּ בְּרִגְלִי, שָׁם**
39 **נִשְׁמָחָה בּו".**

40 כִּי הִנֵּה עֲתִידָה בְּזִמָּן הַזֶּה לֹא שִׁיָּר בַּחֲנִינְת שְׁמָחָה,
41 שֶׁהַשְּׁמָחָה הִיא מִבְּחִינְת הַתְּגִלּוֹת, וְעֲתִידָה בְּזִמָּן הַזֶּה
42 אֵין בְּבַחֲנִינָה זֶה הַתְּגִלּוֹת כִּי־אִם אֱמוּנָה מַחֲמַת הַסֵּתֶר
43 הַגּוֹף כו'. וְלַעֲתִיד־לָבֹא שִׁיְהִיָּה "בִּלְע הַמּוֹת כו"
44 (יִשְׁעֵיָהוּ כה, ח), כְּתִיב (יִשְׁעֵיָהוּ נב, ח): **"כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ:**
45 **"עֵין בְּעֵין" הוּא בַּחֲנִינְת עֲלֵמָא־דְאַתְבְּסִיָּא, בַּחֲנִינְת**
46 **"סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין", וּמַתְחַת וְרוּעוֹת עוֹלָם" (דְּבָרִים לג,**
47 **כז) כו', וְעֲלֵמָא־דְאַתְגַּלְיָא – שִׁתְּגַלּוּ ב' הַיּוֹת הַנ"ל.**

48 כִּי לַעֲתִיד כְּתִיב (יִשְׁעֵיָהוּ יא, טו"ז): **"וְהִכְהוּ לְשַׁבְּעָה**
49 **נַחֲלִים כו'. וְהִזִּיתָה מִסִּילָה לְשָׂאֵר עַמּוֹ כו' כְּאֲשֶׁר**
50 **הִיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלוֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". הַיִּינוּ**
51 **שִׁתְּגַלּוּ עֲלֵמָא־דְאַתְבְּסִיָּא כו'. וְעַל זֶה נֶאֱמַר:**
52 **"בִּנְהָר יַעֲבְרוּ בְּרִגְלִי שָׁם נִשְׁמָחָה" לְשׁוֹן עֲתִיד, וְשָׁם**
53 **דִּיִּיקָא נִשְׁמָחָה בַּהֲשִׁגַת הוֹי"ה־דְלֵעִילָא, מִה־שְׁאִין־**
54 **כֵּן עֲתִידָה שְׁאֵינוֹ אֵלָּא בְּבַחֲנִינְת אֱמוּנָה. רַק שְׁ"הֵיוֹם**
55 **לַעֲשׂוֹתָם" (דְּבָרִים ז, יא) כְּתִיב, "וְלִמְחֹר כו"⁵, שֶׁהֵיוֹם**
56 **צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי סוּר־מִרְעָה, בַּחֲנִינְת בְּטוֹל**
57 **וְהוֹדָאָה, וּבְאַתְעָרוּתָא־דְלֵתָתָא כו' כַּנ"ל.**

58 וְלִכֵּן אָמְרוּ רַז"ל: **"מֵאֵין דְּלֹא כְּרַע בְּמוֹדִים כו"⁶ – כִּי**
59 **יֵשׁ ב' בַּחֲנִינוֹת: בַּחֲנִינְת בְּרָכָה הַיִּינוּ הַמִּשְׁכָּת כו',**
60 **וּבַחֲנִינְת הוֹדָאָה – בַּחֲנִינְת בְּטוֹל, בַּחֲנִינְת תְּשׁוּבָה**
61 **וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְלִכֵּן אָמְרוּ רַז"ל: "יִפָּה שְׁעָה אַחַת**
62 **בְּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם־הַזֶּה מִכָּל חַיִּי**
63 **עוֹלָם־הַבָּא: כִּי "חַיִּי עוֹלָם הַבָּא" הוּא מִשֵּׁם הוֹי"ה־**
64 **דְלֵתָתָא – "בִּי"ד נִבְרָא כו", מִה־שְׁאִין־כֵּן תְּשׁוּבָה**
65 **וּמַעֲשִׂים טוֹבִים – שְׁעַל יָדָם נַעֲשֶׂה בַּחֲנִינְת הוֹי"ה־**
66 **דְלֵעִילָא כַּנ"ל. וְדוֹקָא עַל יְדֵי בַּחֲנִינְת מִשָּׁה כַּנ"ל.**

67 וְלִכֵּן כְּתִיב: **"וַיִּקְרָא הוֹי"ה, הוֹי"ה":**

68 **"וַיִּקְרָא" קָאֵי עַל מִשָּׁה, שְׁמוֹשָׁה קוֹרָא וּמִמְשִׁיר**
69 **מִהוֹי"ה־דְלֵעִילָא לַהוֹי"ה־דְלֵתָתָא, שֶׁהִיָּה פְּסִיק**
70 **טַעֲמִיָּה כו'. וְעַל יְדֵי בַּחֲנִינְת מִשָּׁה נַעֲשֶׂה חֲבוּר וְקִשּׁוּר**

(הַנֶּחֱת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדֹמֹרֵי הָאֱמָצְעִי מִמֶּאֱמָר זֶה סֵפֶר הַמֵּאֲמָרִים תַּקס"ו חֶלֶק

א' עֲמוּד שַׁע"ח)

5. [לְקַבֵּל שְׁכָרָם.]

6. [אֵינוֹ חַי לַעֲתִיד – "אֵי לֹא כְּפִיָּה בְּמוֹדִים, אֶתְעַבִּיד חוּיָא,

וְלִית לִיָּה תְּקוּמָה לַהוּוּא זְמָנָא" (וְהָרַ פְּרִשַׁת שְׁלַח, דָּף קס"ד, עֲמוּד א' אֶ

– הוּבָא בְּלִקְוִי תוֹרָה בְּלָק דָּף ע"ד, עֲמוּד א')]]

2. [אוֹלֵי צָרִיךְ לַהֲיֹת: וְכִי־נַעֲשֶׂה]

3. [יֵשׁ בֵּינֵם. אֵלָּא שְׁהַמַּיִם מְכַסִּים וְאֵינָם נִרְאִים, שְׁכָל הַבְּרוּאִים שֵׁשׁ
בֵּינֵם יִשָּׁנִם גַּם כֵּן בִּיבְשָׁה אֵלָּא שְׁבִיבֵם הֵם נַעֲלָמִים וּמְכּוּסִים וּבִיבְשָׁה הֵם
בְּאַתְגַּלְיָא" (לִקְוִן סג, א, סד, כ).]

4. [בְּשֶׁר וְדָם, כָּל שְׁעוּמִד מְקוּרָב יוֹתֵר – יוֹתֵר יִהְיֶה לוֹ יִרְאָה וְעִיָּקָר
הַיִּדְּאָה הַפְּנִימִית הוּא יִרְאָה בּוֹשָׁת כְּשִׁמְתִּבִּישׁ וּמַתְבַּשֵּׁל לְגַמְרִי
מִמְצִיאוֹתָיו וְהוּא רָם כָּל הַקְּרֹב קְרֹב יוֹתֵר יִהְיֶה בַּחֲנִינְת יִרְאָה בּוֹשָׁת יוֹתֵר.]

10 "וַיָּבֹאוּ מֵרֵתָהּ" (שם, כג) כִּי "רַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת כִּי" (משלי
11 ה, ה).
12 "וַיֹּרְהוּ ה' עֵץ" (שם, כה) הוּא עֵץ הַחַיִּים.
13 וְעַל־דִּרְרָזָה הָיוּ כָּל הַמַּ"ב מִסְעוֹת שֶׁהֵם כְּנֶגֶד
14 שֵׁם מַ"ב, הוּא בְּחִינַת עֲלִיָּה מִמְדִּרְגָּה לְמִדְרָגָה כִּי –
15 חֲסֵד־שְׂבָחָסֵד; חֲסֵד־שְׂבָגְבוּרָה כִּי. וְלִכְן הִזְיָה
16 נְסִיעָתָם פֶּעַם בְּבֶקֶר פֶּעַם בְּעֶרֶב, וְהַכֹּל עַל יְדֵי מֹשֶׁה
17 כִּי. וְדִי לְמִבִּין:

1 ב' הָיָה כִּנֵּל. וְלִכְן בְּשַׁעַת קְרִיעַת יַם־סוּף כְּתִיב
2 (שְׁמוֹת טו, א): "אֲזַיִּשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי, אֲשִׁירָה
3 לָהּ כִּי גָאֵה גָאֵה", בְּחִינַת עֲלֵמָא־דְּאַתְכִּסְיָא, "טוֹרֵי
4 דְּחִשּׁוּכָא".
5 וְהִנֵּה, אַחֲרֵי שְׁנַתְעֵלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבְּחִינָה זֹה, לֹא
6 רָצוּ לִיסַע מִשָּׁם. לִכְן כְּתִיב (שְׁמוֹת טו, כב): "וַיִּסַּע
7 מֹשֶׁה" – "וַיִּסַּע" – בְּעַל כָּרְחֹם.
8 וַיָּבֹאוּ "מִדְּבַר שׁוּר" (שם): "שׁוּר" הוּא לְשׁוֹן רֵאזִיָּה
9 וְהַתְגַּלּוּת, בְּחִינַת עֲלֵמָא־דְּאַתְגַּלְיָא.

נָתַן לְהוֹרִיד אֶת כָּל הַדְּרוּשִׁים בְּתוֹרַה־אֹר לְפָרְשֵׁת הַשְּׁבוּעַ הַחֲסִידִית
מְנַקְדִּים, מְפַסְקִים וְעַם פְּתִיחַת רָאשֵׁי הַתִּיבוֹת בְּפִתּוּכָתָּה: docs.com/LikuteyTorah

7. וְמוֹתוֹ

ב.

הוֹד כ"ק אַדְמו"ר מֵרֵנָא וּרְבִנָא דּוּבַעַר – אַדְמו"ר הָאֲמַצְעִי

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

11 לַמָּטָה וּמֵאֲחֵר שְׁקוּלוֹ מִמֶּשׁ הוּא וְקוֹל הַדְּבוֹרָה שֶׁל אָדָם
12 אֵינוֹ רַק בְּחִי כְּלִי לְדַבֵּר וְקוֹל ה' וְכַמִּשׁ וּדְבָרֵי אֲשֶׁר
13 שְׁמַתִּי בְּפִיךָ כִּנֵּל אֶ"כ צָרִיךְ לִשְׁמוֹעַ בְּאִזְנוֹ לְקוֹל ה' זֶה
14 שְׁמַדְבָּר בְּפִיו כְּעֵנִין הַנֵּל בְּקִי שֶׁהִשְׁמַע לְאִזְנֵיךָ מֵה
15 שְׁאֵתָה מוֹצִיא כִּי וְכַךְ מִמֶּשׁ בְּמִצּוֹת תִּתֵּן א' וּבְקוּלוֹ
16 הַמְּלוּבֶשׁ בְּדִיבּוּר שֶׁלָּכֶם בְּדִתִּי תִשְׁמַעוּ לְהַטּוֹת אִזְנוֹכֶם
17 בְּאִימָה וִירָאָה כְּמוֹ לְהִלֵּךְ בְּאִימָה כִּי. כִּי דְבָרֵינוּ חַיִּים
18 וְקִיָּיִם וּמִתְחַדְּשִׁים בְּכָל יוֹם כְּאִילוֹ הַיּוֹם הוּא מְדַבֵּר
19 וְכַמִּשׁ אֶת ה' הָאֲמַרְתָּ הַיּוֹם מִמֶּשׁ וְכַנֵּל בְּאִרְכּוֹת
20 וְדִל:

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה. אַחֲרֵי ה"א תִּלְכּוּ. מַג"פ

קוֹנְסֵרְט קֶטֶן בַּעֲנִין בְּחִירָה

1 (ל) וְזֶהוּ וּבְקוּלוֹ תִשְׁמַעוּ דֵּהֵנָּה אַחֲרֵי מִשׁ עַל פִּסּוּדִי
2 אַחֲרֵי ה' תִּלְכּוּ כִּנֵּל וְאוֹתוֹ תִּירָאוּ בִּפְ"ק
3 שְׁמַקְבֵּל עֲלֵיו עוֹל מִשׁ וְעוֹל מִצּוֹת בְּאִימָה כְּמוֹ בְּמִת
4 שְׁאֵמְרוּ נַעֲשֶׂה כִּי אַחֲ"כ אֲמַר וּבְקוּלוֹ תִשְׁמַעוּ וְקִי עַל
5 מִצּוֹת תִּתֵּן שְׁמַסְתַּעֲף מִמִּצּוֹת קִי שֶׁבְּקִבְלִי עִמִּי דוּקָא
6 וְכַנֵּל בְּעֵנִין הִשְׁמַע לְאִזְנֵיךָ כִּי כִךְ א' בְּמִצּוֹת הַקְּרִיָּאָה
7 בְּתִתֵּן וּבְקוּלוֹ תִשְׁמַעוּ פִּי בְּקוּלוֹ קוֹל ה' הוּא מִמֶּשׁ אֲשֶׁר
8 הִי בְּשַׁעַת מִתִּי הוּא מְלוּבֶשׁ בְּקוֹל זֶה שְׁאֵדָם שׁוֹנֵה דְּבַר
9 ה' זֶה הִלְכָה שַׁעֲ"א הִלְכּוֹת עוֹלָם לוֹ שֶׁהִקְבִּי יוֹשֵׁב
10 וְשׁוֹנֵה אוֹתָהּ הִלְכָה עֲצֻמָּה כְּנִגְדּוֹ בְּבִחִי אוֹ"י מִלְּמַעְלָה

ג.

הוֹד כ"ק אַדְמו"ר מֵרֵנָא וּרְבִנָא מִנְחָם מַעֲנַדֵּל – אַדְמו"ר ה'צִמְח צִדִּיק

מֵאֲמָרֵי הַצִּי"צ תִּרְי"ד־תִּרְט"ו

8 לְהַאֲחִיזוֹ הָאוֹר בְּהִשְׁמָן כִּי הִשְׁמָן מְכַבֵּה הָאוֹר רַק הַפְּתִילָה
9 הוּא הַמְּחַבֵּר הָאוֹר עִם הִשְׁמָן וּבְאֲמַצְעוֹת הַפְּתִילָה הוּא
10 דוֹלֵק (הַגֵּם שְׁרוּאִים שֶׁהִשְׁמָן הוּא גִ"כ עֵיקַר כִּי לִפִּי
11 צִלִּילַת הִשְׁמָן הוּא צִלִּילַת הָאוֹר וְגַם לִפִּי רִיבּוּי הִשְׁמָן הוּא
12 רִיבּוּי הָאוֹר אֲבָל אַפְ"כ עֵיקַר הַמְּחַבֵּר הוּא הַפְּתִילָה,
13 וְהַלְשׁוֹן מוֹרָה עִ"ז כִּי פְתִילָה הוּא עֵנִין הַתְּחַבְּרוֹת וְכַמִּי
14 צְמִיד פְתִיל שְׁפִירוּשׁוֹ הוּא עֵנִין הַתְּחַבְּרוֹת).

1 מִי כֵה אֶלְקִינוּ הַמְּגִבִּיָּה לְשַׁבַּת הַמִּשְׁפִּילִי לְרֵאוֹת
2 בְּשִׁמְיָם וּבְאָרֶץ, הִנֵּה כְּתִי נֵר מִצּוּה וְתוֹרָה אוֹר וְכַתִּי
3 נֵר הִי נִשְׁמַת אָדָם, הַנִּשְׁמָה קְרוּיָה נֵר וְגַם תוֹ"מ קְרוּיָם
4 נֵר. וְהִנֵּה יְדוּעַ בְּנֵר יֵשׁ ג' דְּבָרִים שְׁמָן וּפְתִילָה וְאוֹר וְנִמְצָא
5 יֵשׁ הִי דְּבָרִים בְּנִשְׁמָה שְׁנֵק' נֵר אוֹר וְשְׁמָן וּפְתִילָה וְגַם
6 בְּתוֹ"מ שְׁנֵק' נֵר יֵשׁ גִ"כ הִי דְּבָרִים אוֹר וְשְׁמָן וּפְתִילָה.
7 וְהִנֵּה יְדוּעַ שֶׁהַפְּתִילָה הוּא עֵיקַר הֵנֵר כִּי בְּלִי פְתִילָה אִ"א

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ואח"כ הם יוצאים לידי גילוי והם מדות שבשכל,
ובאמת שרש המדות הם למעלה מעלה מן השכל
כמ"ש ז"א בעתיקא אחיד ותליא, וא"כ כשנתהווה
מציאות מדה עד שעולה בשם מדה (דכמו שהוא בשכל
אינו נק' עדיין בשם מדה) ה"ז ירידה גדולה ועצומה.
ולכן נק' המדות בשם חתן, כי חתן הוא מלשון חות
דרגא, ואימתי נק' בשם חתן כשיורדים משרשן להיות
מדה, ועיקר שמן הנק' בשם חתן הוא ע"ש ירידתו,
ולכן צריך לשמח אותו.

מהרה ישמע

בס"ד, על החתונה '9 בא, תרל"ב.

אך הענין כי בתיבת ברא יש שני פירושים, הא'
מלשון בריאה יש מאין, והב' מלשון גילוי כמו
שפי' הרי"ף גבי וושט דחיישין שמא הבריא שמא
ניקב ויצא לחוץ שהוא מלשון גילוי, ומפרש דכאשר
נאצלו ע"ס ירדו ממדריגתו, והענין דהנה כל מדה
היתה כלולה תחלה במוח מחשבתו, כמו שאנו רואים
דהתבוננות שבשכל מביא המדה לידי גילוי דהיינו
כאשר מתבונן איך שטוב לפניו הדבר נעשה אצלו מדה
ורצון לדבר זה, ובד"כ יש בחכמה מציאת כל הרצונות,

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

הבנה שכלית אך הרי היא בבחינת הבדלה מהעניין
שאותו מבין ומשום זה אינו מתפעל בהדרגה (כו').
וכמו שכשהשכל הוא במדרגה גבוהה יותר בנפש, יתכן
שאינו מתפעל מהדבר למרות שמבינו בשכלו, על-דרך
זה הוא בבחינת שבין הרצון הנעלם שהיא ההסכמה
בנפשו שראוי לרצות ולהבין לבין הדבר שעליו חושב,
שכיון שהרצון הנעלם הוא במדריגה גבוהה בנפש שהוא
בבחינת הבדלה מהפועל, ועל כן הגם שנתעורר בהדבר
והוחלט אצלו שראוי לרצות אינו מתפעל בזה להיות לו
רצון ממש - היינו, התפעלות ומשיכת הנפש אל הדבר
- רק שראוי לרצות כו'.
ולכן הרצון זה נקרא מחשבה על-דרך מחשבה קרה⁸³
שאדם חושב על דבר שלא נוגע אליו, שמחשבה זו היא
קרה ללא חמימות והתלהבות, והאדם אינו בהתפעלות
ממחשבה זו כו', וכמו כן הרצון הזה הוא רק הסכם
והחלט במחשבה כו'.
ונמצא ההפך בין הסכם לרצון הוא, שהרצון הוא

והנה אנו רואין שלפעמים גם אם מבין שהדבר טוב
לו ומבל-מקום אינו מתפעל באהבה, - יכול להיות
מצב שיש נתק בין השכל לרגש, שבשכלו מבין
שהדבר טוב וראוי לאהבו אך בליבו לא מתפעל
באהבה אל הדבר, והיינו מפני שהוא בבחינת ריחוק
והבדלה מהדבר כו' - ההבנה השכלית רחוקה ובבחינת
הבדלה מהדבר, ולכן אינה גורמת התפעלות בליבו
ממש.
(ושם הוא מצד העדר ההתקשרות כו') - כלומר, הסיבה
לכך שההבנה בשכל לא מולידה התפעלות רגשית ויש
פער בין השכל לרגש היא בגלל שחסר בכוח
ההתקשרות השכלית, כוח הדעת. וכפי שמבאר אדמו"ר
הזקן בתניא⁸² "כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדולת
איין-סוף ברוך-הוא הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע
מחשבתו בחזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה
ואהבה אמיתית", וכמו שנתבאר במקום אחר, מכל-
מקום איך ואיזה סיבה שיהיה הנקודה היא, שישינה

82. לקוטי אמרים פרק ג.

83. ראה קונטרס ההתפעלות לאדמו"ר האמצעי (עמ' פג):

ויובן זה ע"ד דוגמא במילי דעלמא שאנו רואים שיש ב' מיני מח', הא' מח' שחושב האדם בענין איזה דבר טוב ומשובח שגדול בעיניו מאד כמו באוצר הון יקר שהוא ברשות אחר, או בהפלטת גדולה וכבוד של מלך ושר וכה"ג. שנק' מחשבה קרה שאין זה נוגע ושייך אליו כלל וכלל. כי אין הדבר בא אליו לא הממון ולא הגדולה ורק שחושב בו מצד יוקרו וחשיבותו

בעיניו ורוצה מאד שיבוא אליו ענין טובו משובח כזה כו'. והמחשבה הב' היא מחשבה שחושב בענין טובה נוגע לעצמו. כמו שמדריך במז"מ טוב או בכבוד וגדולה או השגת הון יקר שמשגי לעצמו. שמח' כזאת באה אליו בבחינת התפעלות והמשכיות הנפש קצת שנק' הוזה ממקומו כנודע בחושש כאשר יבוא לאדם איזה בשורה מעטק טובה נוגע ביותר, שיסיר כל כח מחשבתו ונדבק היטב במחשבה זו בהתפעלות הנק' דביקות המוח', והוא הנקרא שמייעה שבמחשבה, וסימן לזה הוא הסדרה והוזה ממקומו קצת.

5 שרוצה בו, מה־שאינ־כן בהחשכם שהנפש מסכמת
6 שראוי לרצות בדבר פלוני עדיין אין מהותה נמשכת
7 לאותו דבר כלל, רק שהוא נבחינת הסכמה בעצמותה
8 להיות מקור ושרש לרצון אחר־כך במשך הזמן בו.

שבת פרשת נצבים

1 המשכת הנפש מהיותה עומדת בעצמותה שהיתה
2 מופשטת משום דבר, להיות נמשכת למהות ודבר וזולתה
3 כשהוא רוצה בה בו, - הרצון הוא הזות הנפש מהמקום
4 העצמי שלה שם היא מכונסת בעצמה, אל דבר וזולתה

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

1 התהוות העולמות וחיותם - מספירת המלכות, שהיא הארה בלבד, ונקרא דיבור העליון.
2 דיבור באדם - לבוש חיצוני, מחשבה - לבוש פנימי. מהתבוננות שכל ההתהוות היא
3 רק מאמירה אחת, ברוך שאמר והיה העולם, מזה באה היראה לאדם.

31 ההתהוות מראש כל דרגין עד סוף כל דרגין עם כל
32 פְּרָטִי פְּרָטִי הַנִּבְרָאִים וְעִנְיָנֵיהֶם בְּפְרָטִיּוֹת הַשְּׁגָחָה
33 הָעֲלִיּוֹנָה, וְכֵן בְּעִנְיָן הַשְּׁגָחָה הָעֲלִיּוֹנָה שֶׁהִיא
34 הַשְּׁגָחָה פְּרָטִית הַמְקַפֶּת מֵהִנָּאֲצִלִּים הָרָאוּנִים עַד
35 הַיְצוּרִים הַיּוֹתֵר קָלִים וְשִׁפְלִים, דָּכָל זֶה הִיא רַק מֵהָאָרָה
36 דִּהְאָרָה לְבַד, וּבְאֻמִּירָה אַחַת נִבְרָאוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת,
37 דְּכַעֲשָׂרָה מֵאֲמֵרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם, וְהָלֹא בְּמֵאֲמַר אֶחָד
38 יָכוֹל לְהִבְרָאֵת, דְּכָלְלוֹת הִבְרִיאָה הִיא בְּמֵאֲמַר אֶחָד
39 דְּ"בְרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים", וְנִפְרָטוּ בַּעֲשָׂרָה מֵאֲמֵרוֹת,
40 וְכֵן מֵאֲמַר "לֹא בְּעֵמֶל וְלֹא בִּיגִיעָה בְּרָא הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ"
41 הוּא אֵת עוֹלָמוֹ, אֲלֹא בְּמֵאֲמַר וְרוּחַ פִּי", וְזֶהוּ שְׁאֵנוּ
42 אוֹמְרִים "בְּרוּךְ שָׁאֵמַר וְהָיָה הָעוֹלָם", דְּכָל הַהִתְהוּוֹת
43 הִיא בְּאֻמִּירָה אַחַת בְּלָבָד, וּבְזִוְהָר אֵיתָא "בְּמִחְשָׁבָה
44 אַחַת נִבְרָאוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת", וְיָדוּעַ שֶׁזֶּהוּ מִחְשָׁבָה
45 הַקָּדוּמָה הַכּוֹלֶלֶת הַכֹּל, וְכֵן אֶתְמַר "קִרָא הַדּוֹרוֹת
46 מֵרֵאשִׁי", דְּכָל דּוֹר וְדוֹר עִם כָּל פְּרָטִי פְּרָטִיּוֹת עִנְיָנֵי
47 הַנִּבְרָאִים מִרְאִיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם הַכֹּל הָיָה כְּלוּל
48 בְּמִחְשָׁבָה הַכֹּלֵלִית כָּל דָּבָר וְדָבָר בְּדֶרֶךְ פְּרָט, וְכֵן מֵאֲמַר
49 "צוּפָה וּמִבֵּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת", וְהִיא בְּחִינַת
50 הָאֻמִּירָה דֵּא־קוֹ, הֵנָּה כְּאֶשֶׁר הָאָדָם יִתְבּוֹנֵן בְּכָל זֶה
51 בְּהַעֲמֵקֶת הַדַּעַת נַעֲשֶׂה הִירָאָה, וְכֵן בְּגִשְׁמִיּוֹת הֵנָּה
52 יִרְאֵת הַמֶּלֶךְ הִיא מִגְדִּילָתוֹ וְרַב כַּחוֹ לַפַּעַל וְלַעֲשׂוֹת בְּכָל
53 עִנְיָנֵי הַמְּדִינָה בְּכָל וּבְכָל אֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה בְּפֶרֶט, וְהֵנָּה
54 דְּמִזָּה שֶׁכַּחֲחוֹ לַפַּעַל פְּעֻלּוֹת גְּדוּלוֹת וְנַעֲלּוֹת, לֹא לְבַד
55 בְּכָל עִנְיָנֵי קִנְיָנֵי אֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה וּרְכוּשָׁם, כִּי־אִם גַּם
56 בְּעִנְיָנֵי חַיִּיהֶם מִמָּשׁ, לְגוֹר גְּזוּרוֹת וּקְנָסוֹת וְגַם לַפַּעַל טוֹב
57 לְהַתִּיר אֲסוּרִים, הֵנָּה עַל־יְדֵי־זֶה אֵיתָנוּ נּוֹפֶלֶת עַל כָּל

4 וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהֵנָּה הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַחַיּוֹת שֶׁלֹּהֶם
5 הִיא מְבַחֲנִית סְפִירַת הַמַּלְכוּת, וְכֵן שֶׁכְּתוּב
6 "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים", שֶׁכָּל עוֹלָמִים הֵנָּה
7 הַתְּהוּוֹתָם הוּא מְבַחֲנִית מַלְכוּת, וְהֵנָּה דְּלִהּוֹת שֶׁעָלָה
8 בְּמִחְשָׁבָתוֹ וּבְרָצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ אֱנָא' אִמְלֵךְ, וְאֵין מֶלֶךְ בְּלֹא
9 עִם, לְזֹאת נַעֲשֶׂה הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים. אֲמַנָּם
10 כָּל זֶה הוּא רַק מִן הָאָרָה לְבַד, וְלִכֵּן נִקְרָאת בְּשֵׁם
11 "מַלְכוּת", כִּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מֶשֶׁל, הַמֶּלֶךְ עַל הַמְּדִינָה הָרִי
12 רַק זֶה מִה שֶׁשָּׂמוֹ נִקְרָא עֲלֵיהֶם, דְּהַדְגָמָא מִזָּה לְמַעֲלָה,
13 לְהִיּוֹת נַעֲשֶׂה בְּחִפְצוֹ כֹּל, אֲזִי מֶלֶךְ שָׂמוֹ נִקְרָא, שֶׁזֶּהוּ רַק
14 מִן הָאָרָה וְהָאָרָה דִּהְאָרָה, דְּזֶהוּ בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
15 כִּי, דְּהַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת הוּא מְבַחֲנִית מַלְכוּת שֶׁהִיא
16 הָאָרָה, וּבְזֶה גּוֹפָא הוּא רַק בְּחִינַת שֵׁם וְכְבוֹד שֶׁהֵם
17 הָאָרָה דִּהְאָרָה, וְהָאָרָה דִּהְאָרָה דִּהְאָרָה, וְלִכֵּן הֵנָּה
18 הַבְּחִינָה וְהַמְּדִינָה בְּסְפִירַת הַמַּלְכוּת הַמְּהִינָה וּמִחְיָה אֵת
19 הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים נִקְרָא בְּשֵׁם בְּחִינַת דְּבוּר הָעֲלִיּוֹן,
20 וְעַל־דֶּרֶךְ מֶשֶׁל בְּכַחוֹת הַנֶּפֶשׁ, הֵנָּה הַדְּבוּר הֵנָּה לְבַד
21 זֹאת שְׁאֵינוּ מַכְחוֹת הָעֲצָמִים דְּנֶפֶשׁ כִּי־אִם הוּא רַק
22 לְבוּשׁ הַנֶּפֶשׁ, הֵנָּה לְבַד זֹאת הֵנָּה גַּם בְּלְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ
23 הוּא לְבוּשׁ חִיצוֹנִי שֶׁזֶּהוּ הַהִפְרָשׁ בֵּין דְּבוּר לְמִחְשָׁבָה,
24 דְּמִחְשָׁבָה גַּם בֵּן אֵינָה אֲלֹא לְבוּשׁ הַנֶּפֶשׁ, אֲכָל הוּא
25 לְבוּשׁ פְּנִימִי שֶׁמִּיחַד עִם הַנֶּפֶשׁ, וְהוּא רַק לַעֲצָמוֹ בְּלָבָד,
26 אֲכָל הַדְּבוּר הוּא לְבוּשׁ חִיצוֹנִי וּכְלָלוֹת עִנְיָן הַדְּבוּר הוּא
27 בְּשִׁבִּיל הַזּוּלָת, כִּי לַעֲצָמוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ אֶל הַדְּבוּר וְאֵינוֹ
28 אֲלֹא בְּשִׁבִּיל הַזּוּלָת, אֲשֶׁר מִכָּל זֶה יוֹכֵן דְּכָל עִנְיָן
29 הַהִתְהוּוֹת הִיא רַק מֵהָאָרָה חִיצוֹנִית דְּבַחֲנִית מַלְכוּת
30 בְּלָבָד, וְלְזֹאת כְּאֶשֶׁר הָאָדָם יִתְבּוֹנֵן בָּזֶה אֵיךְ דְּכָלְלוֹת

דְּמַהֲתַבּוֹנָנוֹת בְּרַב כַּחוֹ יִכְלְתוּ יִתְבַּרְךְ בְּהַתְהוּוֹת
הַעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים, וּבְכַפָּרֵט פֶּשְׁמַעְמִיק דַּעְתּוֹ בַּעֲנִין
הַהִשְׁגָּחָה פְּרִטִית וְשִׁפְלָלוֹת הַהַתְהוּוֹת הִיא רַק בְּמֶאֱמָר
וְרוּחַ פִּי יִתְבַּרְךְ, הִנֵּה מִזֶּה נּוֹפֶלֶת הִיָּרָאָה עַל הָאָדָם.

שבת קודש פרשת משפטים, פרשת שקלים (תרצ"ד)

בְּנֵי הַמִּדְיָנָה, וְלִכְנָן עַל פִּי הַתּוֹרָה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אוֹ שֶׁר
וּמוֹשֵׁל הַדָּנִים דִּינֵי נַפְשׁוֹת בְּמִשְׁפָּט וּבִיָּדָם לְהַמִּית אוֹ
לְהַחֲיוֹת, כְּשֶׁרוֹאֶה אוֹתָן מְבַרְךְ עֲלֵיהֶם בְּרַכַּת שְׁנֵתָן כּו'
(מְכַבֵּדוֹ לְכֶשֶׁר וְדָם), וְהַדְּגָמָא מִזֶּה לְמַעְלָה,

ספר השיחות - ה'ש"ת"ש"א בלה"ק

הגדולה ובה נסעו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק וכבוד
אחיו דודי הרז"א ושני המשרתים, ר' פנחס ליב ור'
יוסף מרדכי, ושנים עשר היושבים נסעו בשתי עגלות
לבדם.

והנסיעה השניה היתה בחודש מנחם אב תרל"ד.
הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מספר בארוכה את כל
פרשת הנסיעה שארכה כחמשה ימים, מיום הראשון,
שנים עשר לחודש מנחם אב, עד יום החמישי, ששה
עשר לחודש בערב שחזרו לליובאוויטש. והנני מספר
בזה רק ענין אחד.

ביום הרביעי פרשת עקב שחל בו חמשה עשר
באב, התאסף קהל רב בחצר אשר התאכסן בו הוד
כ"ק אאמו"ר הרה"ק.

החצר היתה רחבת ידים ואילנות מפצים צל
צמחו בה. כעבור שעה קלה הביאו בימה גדולה
מאחד מבתי הכנסת, ומשעה לשעה ניתוספו אנשים
בחצר ומבלי הבט שהחצר היתה רחבת ידים התחילו
להרגיש דוחק.

זקני החסידים ונכבדי העיר עלו לדירתו של הוד
כ"ק אאמו"ר הרה"ק ויבקשוהו בשם כל העדה אשר
יואיל לכבדם לצאת אליהם אל החצר ולומר מאמר
חסידות כרגיל.

הוד כ"ק אאמו"ר השיב שלרגלי חלישות
בריאותו כבד לו לומר דא"ח, רק יצא אליהם לזמן
קצר ודיבר איזה דברים.

והקול נשמע כי בעוד כמה רגעים יבוא הוד כ"ק
אאמו"ר.

כשבא הוד כ"ק אאמו"ר, ישב על המקום שהכינו
לכבודו על הבימה, ואמר:

באגדות חז"ל ובמדרש מצוי הלשון "בנוהג
שבעולם", או הלשון "למה הדבר דומה", "משל
למלך", "משל לבן מלך", "משל לאחד שהיה",
וכדומה. אב"הסבא מפרש¹¹ אהבת עולם - אהבה
הלקוחה מעניני עולם, כלומר, אהבה להשי"ת שהיא

יד. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש היה
מתרפא אצל הפרופסור ברטנסון שגר בפטרבורג,
ובחדשי הקיץ היה בא לאחוזתו הסמוכה לעיר
ויטבסק, ובמשך הקיץ היה בא פעם לליובאוויטש
לבקר את הוד כ"ק אאמו"ר, ופעם היה הוד כ"ק
אאמו"ר נוסע לויטבסק והיה מבקרו באחוזתו בקיץ.
בקיץ תרל"ד לקח הוד כ"ק אאמו"ר את הוד כ"ק
אאמו"ר בנסיעתו לויטבסק לבקר את הפרופסור
ברטנסון.

נסיעה זו היתה השניה בחיי הוד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק.

עד איזה ימים לפני עונת הבר מצוה לא יצא הוד
כ"ק אאמו"ר הרה"ק מחוץ לעיר ליובאוויטש, זולת
בהזמנות - לעתים רחוקות - נסיעת טיול איזה
פרסאות מחוץ לעיר.

ביום השלישי, ארבעה עשר לחודש מרחשון
תרל"ד, קרא הוד כ"ק אאמו"ר את הוד כ"ק
אאמו"ר ואת אחיו כבוד דודי הרז"א ויאמר להוד
כ"ק אאמו"ר:

בשבוע הבא עלינו לטובה תגיע לעונת הבר מצוה
למזל טוב. תסע היום אל כ"ק אחי, דודך בליאדי,
לקבל את ברכתו, ובטח יאמר איזה מאמר חסידות,
וגם אתה - פנה הוד כ"ק אאמו"ר אל דודי הרז"א
- תסע עמו, תלינו שם, ומחר לעת ערב תחזרו
הביתה. ולהיות כי הדרך עכשיו מקולקלת מריבוי
הגשמים וגם מעברות הנהר מסוכנות וצריכים
זהירות, לכן תסעו רק בשעות היום.

בעת ההיא היו כשלשים אברכים צעירים, ביניהם
כמה בחורים, יושבים בליובאוויטש, וביניהם יצחק
משה בן אברהם חיים מוויטעקטא, חיים ברוך
מזלובין, אלי' משה מאפצוהע - אשר מהם שמעתי
את סדר הנסיעה וקבלת הפנים וסדר הנסיעה חזרה
- מהם בחר הוד כ"ק אאמו"ר שנים עשר איש שגם
הם יסעו, ויצו לרתום ארבעה סוסים במרכבה

22 לחסיד מתאים לראות היטב חסרונות עצמו
23 ומעלות הזולת.
24 לחסיד מתאים להחשיב את הקטן ביותר ואת
25 היהודי הפשוט ביותר טוב מאשר את עצמו.
26 לחסיד מתאים ללמוד מכל אחד מדה והנהגה
27 טובה.
28 לחסיד לא מתאים כשאין הוא לומד חסידות.
29 לחסיד לא מתאים שאין הוא שקוע בטובת
30 הזולת.
31 לחסיד לא מתאים להיות בעצבות.
32 לחסיד לא מתאים שאין הוא רואה בחסרונות
33 עצמו.
34 לחסיד לא מתאים להחזיק את עצמו למעלה
35 מהגדול ביותר.
36 לחסיד לא מתאים שאינו לומד דבר טוב מהזולת.
37 לחסיד לא מתאים להכניס פירוד לבבות, אפילו
38 בגלל דרכי החסידות.
39 יהודים בכלל וחסידים בפרט צריכים לנצל את
40 ה'מתאים ולא מתאים' של העולם לעבודת השי"ת.
41 כשסיים הוד כ"ק אאזמו"ר את דברי קדשו אלה
42 עמד ממקומו, בירך את הקהל וילך למעונו.

ש"פ שלח, בסעודה

1 בהרגש כפי שמרגישים אהבה בעניני עולם, כלומר,
2 שגם בעבודת השי"ת ישתמשו בלשונות העולם
3 המובנות.
4 בלשון היהודי הרגיל אומרים לעתים קרובות: זה
5 מתאים וזה לא מתאים. למהות אדם זה מתאים
6 לעשות כך ולאדם אחר לא מתאים לעשות כך.
7 הביטוי 'זה מתאים וזה לא מתאים' איננו דוקא
8 בענין של עשיה - אלא גם בענין של דיבור, ובענין
9 של מדות ובענין של הבנה.
10 למהות אדם זה מתאים לדבר כך, ושלא יבין זאת,
11 ולמהות אדם אחר לא מתאים לדבר כך, ברוגזא
12 למשל, שכן דברי חכמים בנחת נשמעים¹², למהות
13 אדם זה לא מתאים שלא יבין ענין זה, ולמהות אדם
14 אחר מתאים שיבין ענין עמוק.
15 בכל יהודי בכלל ובחסידים בפרט, צריך להיות
16 מקובל ה'מתאים ולא מתאים' הרוחני כמו ה'מתאים
17 ולא מתאים' הגשמי.
18 לחסיד מתאים ללמוד כל יום אימרת חסידות.
19 לחסיד מתאים להיות שקוע בטובת הזולת.
20 לחסיד מתאים להיות בשמחה, ויתירה מזו להיות
21 בטוב לבב כלפי השני.

(12) קהלת ט, יד.

אגרות קודש

[י"ד אייר תרע"ז]

ב"ה א' כ"ט למספר בני ישראל

כבוד ידידי היקר הרב הנכבד ומרומם
ו"ח אי"א מו"ה שמואל שי

1 שלום רב.

2 בטח קיבל מכתבי שכתבתי דבר שנים התלמידים
3 עפשטיין וקאראסיק ע"י פאסט. ואני נסעתי לפה קישינוב
4 על משך קצר, ואי"ה על חגה"ש אבוא הביתה צלחה,
5 והודעתיו היום בטעג' באם שנדרש להם עוד מלמדים או
6 כסף שתכתבו לרוסטוב, כי חפצי לידע מהנעשה שמה
7 צלחה, ואיך ממלאים תפקידם ר' חיים ליבערמאן ור"ז
8 פייזנער. ואתם התבוננו היטיב על מעשיהם, והרבו
9 בתלמידים ככל האפשרי, ופעלו על התלמידים כי יתמידו
10 בלימודים בטוב.

11 בפה ישנו מי שהי ראש ישיבה ויכול ללמוד בטוב,
12 הוא חסיד (ואינו שייך להגדת חסידות והדומה) א קלוגער,
13 ושנותיו כבן מ"ח בערך, ובעד קרוב למאה ר"כ שכירות
14 (מלבד הוצאותיו שמה) הי' נוסע על הגדת שיעור בלימוד,
15 והוא יכול ללמוד בטוב ע"כ תכתבו לי לרוסטוב אודות זה
16 בכלל ובפרט.

והיו ברכה כאו"נ וידידכם עוז

18 יוסף יצחק ש"ס.

19 תפרסו נא גיני בשלום כל העוסקים בזה באמונה, ואם
20 ח"ו ר"ח ור"ז אינם עושים בטוב או מתרשלים ח"ו אל
21 תעלימו ממני, ובד"כ אל תעלימו ממני דבר ואל תניחו
22 לשום איש להתרשל ח"ו, והכבידו על המלמדים
23 והתלמידים ככל האפשרי, בשקידת הלימוד והשי"ת יהי
24 בעזרם.

פרשת בשלח

יג וַיְהִי בִשְׁלַח פָּרְעָה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחֵם
 אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֲרִיץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי |
 אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בְּרֹאֵתָם מַלְחָמָה
 וְשָׁבוּ מִצְרֵימָה: יד וַיֹּסֶב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ
 הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֲרִיץ
 מִצְרַיִם: ט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי
 הִשְׁבַּע הַשֶּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד וַיִּפְקֹד
 אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עֲצָמוֹתַי מִזֶּה
 אִתְּכֶם: ז וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֵתָם בְּקֶצֶה
 הַמִּדְבָּר: כא וַיְהִי הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בַּעֲמֹד עֵנָן
 לִנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וּלְלֵילָה בַּעֲמֹד אֵשׁ לְהַאֲרִיר לָהֶם
 לְלַכֵּת יוֹמָם וּלְלֵילָה: ככ לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעֵנָן
 יוֹמָם וַעֲמֹד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי הָעָם: פ (לוי)
 יד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ז דַּבֵּר אֶל־
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירֹת בֵּין
 מִגְדֵּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בָעַל צַפֹּן נִכְחוּ תַחֲנוּ
 עַל־הֵימָּה: ח וְאָמַר פָּרְעָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם
 בְּאֲרִיץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר: י וַחֲזַקְתִּי אֶת־לֵב־
 פָּרְעָה וַדַּרְךְ אַחֲרֵיהֶם וַאֲכַבְדָּה בַּפָּרְעָה וּבִכְלִי־
 חִילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: (ישראל)
 ח וַיִּגְדַּל לְמַלְכֵּי מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיַּהֲפֹךְ לִבָּב
 פָּרְעָה וַעֲבָדֵיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ
 כִּי־שָׁלַחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעֲבָדֵנוּ: וַיֹּאסֶר אֶת־
 רַכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: י וַיִּקַּח שְׁש־מֵאוֹת
 רֶכֶב בָּחוּר וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם וְשָׁלָשׁ עַל־כֶּלֶי:
 ח וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פָּרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף
 אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ בְיַד רַמְחָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 513)

פי החירות (יד, ב)

חירות הללו . . מרבעות . . מעשה שמים, ועינים להם

(מקילתא)

יש לשאל, איך יתכן שהחירות נבכרו מרבעות, ובהרי "אין

מרבע ממעשה בראשית" (ירושלמי סוף מעשרות). ויש לומר,

שכלן מסים "ועינים להם פתוחות", כלומר: שטח הסלע לא
 היה חלק, אלא היו בו חורים בדמות עינים, כך שרבעו לא
 היה משלם.

שני וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיִגּוּ אוֹתָם חֲנִים
 עַל־הֵימָּה כָּל־סוּס רֶכֶב פָּרְעָה וּפָרָשָׁיו וַחִילוֹ עַל־
 פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי בָעַל צַפֹּן: ו פָּרְעָה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וַהֲגָה מִצְרַיִם | נִסַּע
 אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־
 יְהוָה: י וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמִּבְלִי אֵין־קָבָרִים
 בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בַּמִּדְבָּר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ
 לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם: יב הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר
 דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה
 אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עַבְדּוֹת אֶת־מִצְרַיִם מִמֶּתְנוּ
 בַּמִּדְבָּר: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ
 הַתִּיצְבוּ וְרֹאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם
 הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רִאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא
 תִסָּפוּ לְרֹאֲתָם עוֹד עַד־עוֹלָם: יד יְהוָה יִלָּחֶם לָכֶם
 וְאַתֶּם תַּחֲרֹשׁוּ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 872)

בבד רמז (יד, ח)

בריש גלי (אונקלוס)

איתא בבבדל מננה אפרים, ש"בריש" היא ראשי-תבות
 רבי ישראל בעל שם, רבי שמעון בן יוחאי, ורבי יצחק בן
 שלמה (הארי"ל): רמז לכך שהציאה מן הגלות תהיה
 בזכות תורתם של הצדיקים הללו. ורמז זה מופיע בתרגום
 דנקא: התרגום מביא את קדשת התורה אל לשונות החלין
 של אמות העולם, ואף הגאולה תביא את הקדשה אל העולם
 ותקדש גם את עניני החלין שבו.

שלישי י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תַּעֲשֶׂה אֵלַי
 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ: ט וְאַתָּה הָרַם אֶת־
 מִטָּךְ וְנָטָה אֶת־יָדְךָ עֲלֵיהֶם וּבִקְעָהוּ וַיָּבֹאוּ
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיּוֹם הַהוּא: י וְאֲנִי הִנְנִי
 מִחֲזִיק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וַאֲכַבְדָּה
 בַּפָּרְעָה וּבְכָל־חִילוֹ בְּרַכְבּוֹ וּבַפָּרָשָׁיו: יב וַיִּדְעוּ
 מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהַכְבִּדִי בַּפָּרְעָה בְּרַכְבּוֹ

ובפרשיו: ^א ויפֿע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויפֿע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם: ^ב ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא־קרב זה אל־זה כל־הלילה: ^ג ויט משה את־ידו על־הים וילך יהוה | את־הים ברוח קדים עזר כל־הלילה וישם את־הים לחרבה ויפקעו המים: ^ד ויבאו בני־ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימין ומשמאלם: ^ה וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל־תוף הים: ^ו ויהי באשמרת הפקר וישקף יהוה אל־מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים: ^ז ויסר את אפן מרכבתיו וינהגהו בכבדת ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי יהוה נלחם להם במצרים: ^ח

ומשמאלם: ^א ויושע יהוה ביום ההוא את־ישראל מיד מצרים וירא ישראל את־מצרים מת על־שפת הים: ^ב וירא ישראל את־היד הגדלה אשר עשה יהוה במצרים וייראו העם את־יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו: ^ג פז ^ד אז ישיר־משה ובני ישראל את־השירה הזאת ליהוה ויאמרו לאמר אשירה ליהוה כי־נצאה נאה סוס ורכבו רמה בים: ^ה עזי וזמרת יה ויהי־לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו: ^ו יהוה איש מלחמה יהוה שמו: ^ז מרכבת פרעה פרעה וחילו בים ומבחר שלשיו טבעו בים־סוף: ^ח תהמת יכסימו ירדו במצולת פמו־אבן: ^ט וימינך יהוה נאדרי בכח ימינך יהוה תרעץ אויב: ^י ובכר גאונך תהרס קמיו תשלח חרנך יאכלמו פקש: ^{יא} וברוח אפך יערמו מים נצבו כמו־נדר גולים קפאו תהמת בלב־ים: ^{יב} אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי: ^{יג} נשפת ברוחך כפמו ים צללו בעופרת במים אדירים: ^{יד} מי־כמכה באלם יהוה מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא: ^{טו} נטית ימינך תבלעמו ארץ: ^{טז} נחית בחסדך עם־זו גאלת גהלת בעוז אל־נוה קדשך: ^{יז} שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת: ^{יח} אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב ואחזמו רעד נמנו כל ישבי כנען: ^{יט} תפל עליהם אימתה ופחד בגדל ורעד ידמו כאבן עד־יעבר עמד יהוה עד־יעבר עם־זו קנית: ^כ תבאמו ותטעמו בחר נחלתך מכון לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני פוגנו ידיך: ^{כא} יהוה | ימלך לעלם ועד: ^{כב} כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב

ובפרשיו: ^א ויפֿע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויפֿע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם: ^ב ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה ולא־קרב זה אל־זה כל־הלילה: ^ג ויט משה את־ידו על־הים וילך יהוה | את־הים ברוח קדים עזר כל־הלילה וישם את־הים לחרבה ויפקעו המים: ^ד ויבאו בני־ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימין ומשמאלם: ^ה וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל־תוף הים: ^ו ויהי באשמרת הפקר וישקף יהוה אל־מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים: ^ז ויסר את אפן מרכבתיו וינהגהו בכבדת ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי יהוה נלחם להם במצרים: ^ח

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 969)

מימינם ומשמאלם (יד, כב)

כאשר אדם עובד את עבודתו בקו אחד בלבד, בקו הימין או בקו השמאל - אפילו עושה את העבודה בקו זה בכל כחותיו, עד למסירות נפש, ויכן שעושה זאת מצד השבע (טבע נפש הבהמית או אפילו טבע נפש האלקית, שנמשכת בטבעה לסוג עבודה כזה). מתי באה לידי בטיי התבטלות והתמסרות אמיתית להקב"ה, באפן שמתעלה מן ה'אני' - כאשר העבודה היא בשני קוים הפכים.

רבי ^א ויאמר יהוה אל־משה נטה את־ידך על־הים וישבו המים על־מצרים על־רכבו ועל־פרשיו: ^ב ויט משה את־ידו על־הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער יהוה את־מצרים בתוף הים: ^ג וישבו המים וכסו את־הרכב ואת־הפרשים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים לא־נשאר בהם עד־אחד: ^ד ובני ישראל הלכו ביבשה בתוף הים והמים להם חומה מימין

יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מִי הֵימָּה וּבִנְיָ יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ
בִּבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: פ כַּ וַתִּקַּח מַרְיָם הַנִּבְיָאָה
אָחוֹת אֶהֱרֹן אֶת־הַתָּף בִּידָהּ וַתַּצֵּאֵן כָּל־הַנָּשִׁים
אֲחֵרֶיהָ בְּתַפִּים וּבִמְחֹלֶת: כא וַתֵּעַן לָהֶם מַרְיָם
שִׁירָו לַיהוָה כִּי־נָאָה נָאָה סוּם וָרֶכֶב רָמָה
בָּיִם: ס כֹּ וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף
וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשַׁת־יָמִים
בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מַיִם: כב וַיָּבֹאוּ מִדְּבָרָהּ וְלֹא
יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמֶּדֶה כִּי מַרִּים הָם עַל־כֵּן
קָרָא־שְׁמָהּ מֶרֶה: כג וַיִּלְנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתָּה: כד וַיַּעַק אֶל־יְהוָה וַיֹּרֶהוּ
יְהוָה עֵץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמָּתְקוּ הַמַּיִם שֵׁם
שֶׁם לֹו חֹק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם נִסְחוּ: כה וַיֹּאמֶר
אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל אֲלֹהֶיךָ וַהֲיִשֶׁר
בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־
חֻקֵּי כָל־הַמִּחְלָה אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא־
אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רַפְּאֵךְ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 2 עמ' 123)

כוננו יָדִיךְ (טו, יז)

אָמְרוּ בְּיָדֶךָ (כתובות ה, א) "גדולים מעשה צדיקים", כי
במעשה ידיהם קתיב "מכון לשבתך פעלת ה', מקדש אד'
כוננו יָדִיךָ" (שתי יָדֶיךָ), ופרש רש"י: "מקדש, מעשה ידי
צדיקים הוא". ומה שכתוב "כוננו יָדִיךָ" - מתרץ ה'שיטה
מקבצת: "מעשה צדיקים, קרי מעשיו של הקב"ה". ויש
לבאר: צדיק אינו מחשיב את עצמו למציאות, ולכן מעשה
יָדֵיו הם הם מעשה יָדֵיו של הקב"ה.

חמישי כו וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינַת
מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמַּיִם:
טז א וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילָם וּבֵין סִינַי
בְּחֹמֶשֶׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם: כז כתיב וילינו קרי וילִנוּ כָל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אֶהֱרֹן בַּמִּדְבָּר: כח וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יֵתֵן מוֹתָנוּ בְּיַד־יְהוָה

בָּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתָּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלָנוּ
לֶחֶם לָשֹׁבַע כִּי־הוּצַאתָם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר
הַזֶּה לְחֵמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרַעַב: ס
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִי מִמָּטִיר לָכֶם לֶחֶם
מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקַטּוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ
לְמַעַן אֲנֻסֵּנוּ הִילָךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא: ה וַהֲיָה
בַּיּוֹם הַשֵּׁשִׁי וַהֲכִינוּ אֶת אֲשֶׁר־יֵבִיאוּ וַהֲיָה
מִשְׁנֵה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם אֶחָד: ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
וְאֶהֱרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיַּדְעֵתָם כִּי
יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ז וּבֹקֶר
וַרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תַּלְגִּיתְכֶם
עַל־יְהוָה וְנָחֲנוּ מָה כִּי כתיב תלנו קרי תלינו
עָלֵינוּ: ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת יְהוָה לָכֶם בְּעֲרֹב
בָּשָׂר לֶאֱכֹל וּלְחֶם בִּבְקָר לְשַׁבֵּעַ בְּשָׁמְעַי יְהוָה
אֶת־תַּלְגִּיתְכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו וְנָחֲנוּ
מָה לֹא־עָלֵינוּ תַּלְגִּיתְכֶם כִּי עַל־יְהוָה: ט וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־אֶהֱרֹן אָמֹר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
קָרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת תַּלְגִּיתְכֶם: י וַיְהִי
כַּדָּבָר אֲהֱרֹן אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְ�רָאֵל וַיָּפְנוּ
אֶל־הַמִּדְבָּר וַהֲנֵה כְבוֹד יְהוָה נֹרָאָה בָּעֵינָם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 179)

לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם (טו, ד)

אֶת הַבִּרְכָּה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל בְּרַפְת הַמְּזוֹן תִּקֵּן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ
בְּשַׁעַר שִׁיר הַמֶּן. וְתַמּוּה: פִּיצֵד מְכַרִּים עַל לָחֶם מִן הָאֶרֶץ
בְּנִסַּח שְׁנֵתֵקֵן עַל לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם? וְיֵשׁ לֹמֶר, דִּהְנֵה לָחֶם
מִן הָאֶרֶץ אֵינוֹ אֵלָּא לְבוֹשׁ לְשֹׂרֶשׁ וְהַמְּקוֹר שֶׁל הַמְּזוֹן – לָחֶם
מִן הַשָּׁמַיִם; לָחֶם מִן הָאֶרֶץ הוּא בְּפִנִּימִיּוֹת לָחֶם מִן הַשָּׁמַיִם.
וְכַמְבָּאָר בְּחִסְדוֹת, שׁ"בֶּעֶסְקוּ בְּמִשְׁא וּמִתֵּן יִבְנוּ שְׁמָאֵמִין
שֶׁהַשָּׁפַע. . . הוּא בְּשֹׁאֲרֵי הַנְּסִים הַגְּלוּיִים, כְּמוֹ שֶׁהוֹרִיד הַמֶּן.
וַיִּדְרֹעַם דְּבָרֵי הַרְבֵּי מִהֲרָשׁ, שֶׁפְּרָנְסָה בְּזִמְן הַזֶּה הִיא כְּמוֹ
הַשָּׁפַע הַמֶּן.

ששי יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יב שְׁמַעְתִּי
אֶת־תַּלְוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין
הָעֲרָבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבְבֹקֶר תִּשְׁבְּעוּ־לָחֶם
וַיַּדְעֵתָם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יג וַיְהִי בְּעֲרֹב

וּתַעַל הַשָּׁלוֹ וְתָכַם אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבִפְקֹד הָיְתָה
שִׁכְבַּת הַטָּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה: ^י וְתַעַל שִׁכְבַּת הַטָּל
וְהָיָה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דָּק מִחֹסֶפֶס דָּק כַּפְּפָר
עַל־הָאָרֶץ: ^{יא} וַיֵּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
אֶל־אֲחִיו מִן הָהוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם
לֶאֱכֹלָה: ^{יב} זֶה הַדִּבָּר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לִקְטוֹ מִמֶּנּוּ
אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ עֹמֶר לְגִלְגָּלֹת מִסֹּפֶר נַפְשֵׁיכֶם
אִישׁ לְאִשֶּׁר בָּאֵהֶל תַּקְחוּ: ^{יג} וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמִּרְבָּה וְהַמִּמְעִיט: ^{יד} וַיִּמְדּוּ
בְּעֹמֶר וְלֹא הָעֵדִיף הַמִּרְבָּה וְהַמִּמְעִיט לֹא
הִחְסִיר אִישׁ לְפִי־אֲכָלוּ לִקְטוֹ: ^{טו} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֲלֵהֶם אִישׁ אֱלֹוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר: ^{טז} וְלֹא־
שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּתְרוּ אַנְשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֶּקֶר
וַיִּרְם תּוֹלְעִים וַיִּבְאֹשׁ וַיִּקְצֹץ עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:
^{יז} וַיִּלְקְטוּ אוֹתוֹ בֶּבֶקֶר בֶּבֶקֶר אִישׁ כַּפִּי אֲכָלוּ וְחֶם
הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמַס: ^{יח} וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לִקְטוֹ לֶחֶם
מִשְׁנֵה שְׁנֵי הָעֹמֶר לְאַחַד וַיִּבְאֹו פֶלֶאֱנִשְׁיֵי הָעֵדָה
וַיִּגִּדּוּ לְמוֹשֶׁה: ^{יט} וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה שְׁבַתוֹן שְׁבַת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת אֲשֶׁר־
תֹּאפֹו אַפּוֹ וְאֵת אֲשֶׁר־תִּבְשְׁלוּ בַשָּׁלוֹ וְאֵת פֶּלֶא־
הָעֵדָף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמוֹשְׁמֶרֶת עַד־הַבֶּקֶר:
^כ וַיִּנְיְחוּ אוֹתוֹ עַד־הַבֶּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא
הִבְאִישׁ וְרָמָה לֹא־הָיְתָה בּוֹ: ^{כא} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֲכָלְהוּ הַיּוֹם כִּי־שֶׁבַת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא
תִמְצָאֶהוּ בַשָּׂדֶה: ^{כב} שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֶהוּ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי שֶׁבַת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ: ^{כג} וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יֵצְאוּ מִן־הָעֵם לִלְקֹט וְלֹא מִצָּאוּ: ^{כד} וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אַנְה מֵאַנְתֶּם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי
וְתוֹרָתִי: ^{כה} רְאוּ כִי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשְּׁבַת עַל־פֶּן
הוּא נָתַן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים שְׁבוּ |
אִישׁ תַּחְתּוֹתָיו אֱלִי־יָצֵא אִישׁ מִמֶּקְמוֹ בַּיּוֹם

הַשְּׁבִיעִי: ^א וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:
^ב וַיִּקְרְאוּ בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מִן הָהוּא כְּזֹרַע
גֶּד לָבֵן וַיַּעֲמֵמוּ בְּצִפְיַחַת בְּדִבְשׁ: ^ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
זֶה הַדִּבָּר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מִלֵּא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ
לְמוֹשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן | יֵרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם
אֲשֶׁר הֵאֱכִילְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ^ד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח
זִנְצָנָת אַחַת וְתֵן־שָׁמָּה מִלֵּא־הָעֹמֶר מִן וְהִנֵּחַ
אוֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמוֹשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם: ^ה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֶהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדָה
לְמוֹשְׁמֶרֶת: ^ו וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲכָלוּ אֶת־הַמֶּן
אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בָּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת אֶת־
הַמֶּן אֲכָלוּ עַד־בָּאָם אֶל־קִצֵּה אֶרֶץ כְּנָעַן:
^ז וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאִיפָה הוּא: ^ח פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לב עמ' 270)

ראו כי ה' נתן לכם השבת (טז, כט)

ה'שֶׁבַת' שְׁבַת־תּוֹרָה - הוּא פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁלֹּכֵן קָרִי רַבִּי
יְהוֹדָה לְרִשְׁב"י, מֵאֲרִי דְזֹהֵר, בְּשֵׁם 'שֶׁבַת' (זח"ג קמד, ב).
וְלִמּוּד פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה הוּא בְּדֶרֶךְ רֵאזִי, וּכְמִבְאָר בְּחִסְדוֹת
שְׁמַשִּׁיחַ יִלְמַד סוּדוֹת הַתּוֹרָה לְכָל הָעָם בְּדֶרֶךְ רֵאזִי (וְלִשׁוֹן
הַרְגִּיל בְּזֶהֱרָה הוּא תֵאֲחִיזִי, לֹא תֵאֲשַׁמֵּעַ). וְהָנִיחָה, הַמֵּאֲמָר
הַרְאִשׁוֹן ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' הוּא "רָאוּ כִּי ה' נָתַן לָכֶם הַשְּׁבַת".
רָמַז יֵשׁ כָּאֵן, שֶׁבְּפְנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה כִּפִּי שְׁנֵתִילְתָּה בְּחִסְדוֹת
מִדְּבָשׁ בִּיּוֹתֵר הַלִּמּוּד בְּדֶרֶךְ רֵאזִי, תְּכִלִּית הַהִתְאָמְנוֹת.

שְׁבִיעִי י"ז א' וַיִּסְעוּ פֶּלֶא־עֵדָת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבָּר־
סִין לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרִפְדִּים וְאִין
מִיָּם לְשֶׁתֶּת הָעָם: ^א וַיִּרְבַּ הָעָם עִם־מֹשֶׁה
וַיֹּאמְרוּ תִנּוּ־לָנוּ מִיָּם וְנִשְׁתָּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה
מַה־תִּרְיֹבוֹן עִמָּדִי מַה־תִּנָּסוֹן אֶת־יְהוָה: ^ב וַיִּצְמָא
שֵׁם הָעָם לְמִיָּם וַיִּלֵּן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה
זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אוֹתִי וְאֶת־בְּנֵי
וְאֶת־מִקְנִי בַצָּמָא: ^ג וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מַעֲט וּסְקָלָנִי:
^ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֹבֵר לִפְנֵי הָעָם וְקַח

חצי קריש

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹהָ רַבָּא. אַמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרֻעֵתָהּ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מִשִּׁיחָהּ. אַמֵּן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶלְמָא וּבְזִמְנָן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אַמֵּן יְהֵא שְׁמוֹהָ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמוֹהָ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמוֹהָ דְקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אַמֵּן לְעֵלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אַמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~ (דיוס יוס' יג אדר שני)

וַיָּבֵא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִים (יז, ח)

שָׂרְפוּ יִשְׂרָאֵל יְדִיהֶם מִדְּבַרֵי תוֹרָה (מכילתא)

למוד התורה הוא על-מנת לעשות ולקיים. וכאשר יש
רפיון בלמוד התורה – בא עמלק וילחם עם ישראל (ראשי
תבות יש ששים רבוא אותיות לתורה) ומקרה את קדושת
התורה. העצה לכך היא – בחר לנו אנשים, אנשי משה,
ואתפשטותא של משה, ראשי אלפי ישראל, שבכל דור
ודור. וצא הלחם בעמלק – לשון יחיד, כי התורה היא
נצחית בכל זמן ובכל מקום בשנה.

מפסיר ד' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכְרוֹן
בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מַחֲהָ אֶת־
(זכר)* זָכַר עֲמֶלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: 10 וַיִּבֶן מֹשֶׁה
מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה 11 נְסִי: 12 וַיֹּאמֶר בִּיַּיִד
עַל־כֵּם יְהִי מִלְחָמָה לַיהוָה בְּעֲמֶלֶק מִדֹּר: 13 פַּפֵּה

ק"ו פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן. סנא"ה סימן.

אֶתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטָּף אֲשֶׁר הִפִּיתָ בּוֹ
אֶת־הַיָּאָר קַח בְּיָדְךָ וְהִלָּכְתָּ: 14 הִנְנִי עִמָּךְ לְפָנֶיךָ
שָׁם 15 עַל־הַצּוּר בַּחֲרֹב וְהִפִּיתָ בַּצּוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ
מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: 16 וַיִּקְרָא שְׁם הַמָּקוֹם מִסָּה וּמְרִיבָה
עַל־רִיב 17 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַפְתָּם אֶת־יְהוָה
לֵאמֹר הִינֵנּוּ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם־אֵין: 18 פ 19 וַיָּבֵא
עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִים: 20 וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בַּחֲרֹלֶנּוּ אַנְשִׁים וְצֵא הִלָּחֶם
בְּעֲמֶלֶק מֵאֲחֵר אֲנֹכִי נֹצֵב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמִפֶּה
הָאֱלֹהִים בְּיָדִי: 21 וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ
מֹשֶׁה לְהִלָּחֶם בְּעֲמֶלֶק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחֹזֵר עָלוֹ
רֹאשׁ הַגִּבְעָה: 22 וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ
וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וּכְאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמֶלֶק:
23 וַיִּדֹּי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיִּשְׁלִימוּ תַּחְתּוֹ
וַיָּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחֹזֵר תָּמְכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אֶחָד
וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה עַד־כֹּא שָׁמֶשׁ:
24 וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמֶלֶק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־
חֶרֶב: 25 פ 26 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת
זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מַחֲהָ
אֶמְחֶה אֶת־ (זכר)* זָכַר עֲמֶלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם:
27 וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה 28 נְסִי:
29 וַיֹּאמֶר בִּיַּיִד עַל־כֵּם יְהִי מִלְחָמָה לַיהוָה
בְּעֲמֶלֶק מִדֹּר: 30 פַּפֵּה

(*) מנהגינו שאומרים פעמים מילת זכר. הראשון זכר (בסגול) ובשני זכר (בצירה).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו
לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

רעט
עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

ד ודבורה אשה נביאה אשת לפידות אשת חיל, ורציה במעשיה כלפיד
אש היא שפטה את־ישראל בעת ההיא כעבור שהיתה נביאה ורציה
במעשיה: ה והיא יושבת תחת־תמר לכל התנחל עם האנשים הבאים
אליה למשפט, ותמיד היתה דבורה בין הרמה ובין בית־אל בחר

אפרים ויעלו אליה אל המקום

ההוא בני ישראל למשפט:

ו ותשלח ותקרא לברק בן

אבינעם מקדש נפתלי ותאמר

אליו הלא באמת צוה | יהוה

אלהי־ישראל לך ומשכת לכות

בני ישראל לפתותם לך עמך להלחם

בסיסרא בחר תבור כי מאד פחדו

מחילו הרב של סיסרא ולקחת עמך

עשרת אלפים איש מבני נפתלי

ומבני זבולון: וּמִשְׁכְּתִי אֵלֶיךָ

אמן בלבו ללכת אל־נחל קישון

את־סיסרא שר־צבא יבין ואת־

רכבו ואת־המוגו ונתתיהו

בידה: ח ויאמר אליה בָּרַק אם־

תלכי עמי אל המלחמה ותלכתי

ואם־לא תלכי עמי לא אֵלֶךְ:

ט ותאמר הֲלָךְ אֵלֶךְ עִמָּךְ אָפֶם

אם־תלכי עמי והלכתי ואם־לא תלכי עמי לא אֵלֶךְ:

ח ויאמר אליה בָּרַק

אם־תלכי עמי והלכתי ואם־לא תלכי עמי לא אֵלֶךְ:

ט ותאמר הֲלָךְ אֵלֶךְ עִמָּךְ אָפֶם

אם־תלכי עמי והלכתי ואם־לא תלכי עמי לא אֵלֶךְ:

ח ויאמר אליה בָּרַק

אם־תלכי עמי והלכתי ואם־לא תלכי עמי לא אֵלֶךְ:

ט ותאמר הֲלָךְ אֵלֶךְ עִמָּךְ אָפֶם

אם־תלכי עמי והלכתי ואם־לא תלכי עמי לא אֵלֶךְ:

שי למורא

(ד) אשת לפידות, שהיתה עושה פתילות למקדש. פרוש אחר, שהיתה

אשת חיל ורציה במעשיה כלפיד אש. פרוש אחר, ששם בעלה היה ברק בן

אבינעם, ונקרא "לפידות" שהוא ענין קרוב ל"ברק". שפטה, היתה רגילה

לשפט. (ה) תמר, אילן תמר. ובשכיל שלא תתנחל עם האנשים הבאים

אליה למשפט, תבעה ושיבתה שם. (ו)

מקדש נפתלי, מקדש אשר בנחלת

שכט נפתלי. ומשכת בחר תבור,

משך לכות בני ישראל לפתותם לכות

עמך בחר תבור להלחם בסיסרא, כי

מאד פחדו מחילו הרב. (ז) ומשכתי

אליך אל נחל קישון, אמן בלבו

ללכת אל נחל קישון. (ח) אם תלכי

עמי, אל המלחמה. (ט) אפם, רץ.

הפטרה לפרשת בשלח לקריאה בציבור

ולשמו"ת

בשופטים פרק ד ה

ד ודבורה אשה נביאה אשת

לפידות היא שפטה את־ישראל בעת

ההיא: ה והיא יושבת תחת־תמר

דבורה בין הרמה ובין בית־אל בחר אפרים ויעלו אליה בני

ישראל למשפט: ו ותשלח ותקרא לברק בן־אבינעם מקדש

נפתלי ותאמר אליו הלא־צוה | יהוה אלהי־ישראל לך

ומשכת בחר תבור ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני

נפתלי ומבני זבולון: וּמִשְׁכְּתִי אֵלֶיךָ אל־נחל קישון את־

סיסרא שר־צבא יבין ואת־רכבו ואת־המוגו ונתתיהו בידך: ח ויאמר אליה בָּרַק

אם־תלכי עמי והלכתי ואם־לא תלכי עמי לא אֵלֶךְ:

ט ותאמר הֲלָךְ אֵלֶךְ עִמָּךְ אָפֶם

אם־תלכי עמי והלכתי ואם־לא תלכי עמי לא אֵלֶךְ:

ח ויאמר אליה בָּרַק

עטרת מרים

שי למורא

(י) וַיִּזְעַק, עַנְיָן אֶסְפָּה עַל יְדֵי זַעֲקָה. וַיַּעַל בְּרַגְלָיו, הֶעֱלָה לְהֵר תְּבוֹר, עִם הַלֹּכוֹ. (יא) הִקְיִנִּי, מִשְׁפַּחַת הַקִּינִי, חֵם צֶאֱצָא יִתְרוֹ שְׁנָקְרָא "קִינִי". וְגַם נִקְרָא "חֲבִיב". נִפְרַד מִקִּינִי, נִפְרַד מִמִּדְבַּר יְהוּדָה שָׁשִׁים וְשִׁבְעֵי מִשְׁפַּחַת הַקִּינִי, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּתַחֲלֵת סֵפֶר שׁוֹפְטִים. מִכְּנִי חֲבִיב, יֵשׁ מִפְּרָשִׁים, שְׂרָצָה לֹמֵר שֶׁקִּין יְהוָה מִכְּנִי חֲבִיב. (יד) קוֹם, אֵל תְּהַעֲבֵב כָּאֵן בְּהֵר תְּבוֹר. (טו) וַיָּנֶם בְּרַגְלָיו, כִּדִּי שְׁלֹא יִכְוִיחוּ. (טז) עַד אַחֵר, אֶפְלוֹ אַחֵר. (יז) אֵת נָאֵר הַחֲלָב, הִשְׁקַחְתָּ אוֹתוֹ חֲלָב כִּי זֶה מִבְּיַד תְּרוֹמָתָה.

כִּי לֹא תִהְיֶה תַפְאֲרֶתְךָ עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
אֲתָה הוֹלֵךְ בִּי בִּיד־אִשָּׁה יִמְכֹּר יְהוָה
אֶת־סִיסְרָא וְתִקֵּם דְּבוּרָה וְתִלְךְ עִם־

בָּרַק קְדָשָׁה: י וַיִּזְעַק בָּרַק אֶת־זִבּוּלָן וְאֶת־נַפְתָּלִי קְדָשָׁה וַיַּעַל
בְּרַגְלָיו עֲשֶׂרֶת אֲלָפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוּרָה: יא וַחֲבֵר הַקִּינִי
נִפְרַד מִקִּינִי מִכְּנִי חֲבִיב חֲתָן מִשָּׁה וַיָּט אֶהְלוֹ עַד־אֲלוֹן בְּצַעֲנָנִים
אֲשֶׁר אֶת־קְדָשׁ: יב וַיָּגְדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרַק בֶּן־אֲבִינֵעַם
ה־רִתְבוֹר: יג וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ תִשַׁע
מֵאוֹת רֶכֶב בָּרוּל וְאֶת־כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר אִתּוֹ וְגַם שָׂרָהָ רֹאֵי שְׂצֵא
לְקִרְאָת הַחֲלָשִׁים הָאֵלֶּה בְּמַעַט עִם
מִחְרַשַׁת הַגּוֹיִם אֲלִי־נַחַל קִישׁוֹן:
יד וַתֹּאמֶר דְּבוּרָה אֶל־בָּרַק קוֹם
אֵל תִּתְעַבֵּב לַעֲמוּד פֶּה לַחֲנֹפֶה בְּהֵר
כִּי תִהְיֶה נִזְוָה זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן
יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיָדְךָ וְלֹא תוּכַל
עוֹד לַהֲתַעֲבֵב בְּהֵר, אֵל תִּירָא לְדָדַת
לַעֲמִק, כִּי תִלֵּא יְהוָה יֵצֵא לְפָנֶיךָ
וַיֵּרֶד בָּרַק מִהֵר תְּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו: טו וַיָּהֶם
יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־
הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה לְפִי־
חֶרֶב לְפָנֵי בָרַק וַיֵּרֶד סִיסְרָא
מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנֶם בְּרַגְלָיו לְכָל
יִכִּיד אוֹתוֹ כִּי מִכְּנִי יִשְׂרָאֵל וַתִּפּוּשׁ
אוֹתוֹ: טז וּבָרַק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב
וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרַשַׁת
הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־מַחֲנֶה סִיסְרָא
לְפִי־חֶרֶב לֹא נִשְׂאָר עַד־אַחֵר
אֶפְלוֹ אַחֵר: יז וְסִיסְרָא גַם בְּרַגְלָיו
אֲלִי־אֶהֱלָ לְצֵד הָאֵהֱלָ יַעַל אִשָּׁת
חֶבֶר הַקִּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יִבְיָן
מִלֶּךְ־חֲצוֹר וַיָּבִין בֵּית חֶבֶר הַקִּינִי

כִּי לֹא תִהְיֶה לְךָ תַפְאֲרֶתְךָ הַפֶּה הַזֶּה לִשְׂר הַצָּבָא עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
אֲתָה הוֹלֵךְ בִּי בִּיד־אִשָּׁה יִמְכֹּר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא קִיבּוּז הָעָם יְהוָה
עַל יְדֵי דְבוּרָה, סוּף מַפְלָתוֹ עַל יְדֵי זַעֲל, וְתִקֵּם דְּבוּרָה וְתִלְךְ עִם־בָּרַק
קְדָשָׁה: י וַיִּזְעַק בָּרַק אֶת־זִבּוּלָן וְאֶת־נַפְתָּלִי קְדָשָׁה וַיַּעַל לְהֵר תְּבוֹר

בְּרַגְלָיו כִּי לֹא תִהְיֶה לוֹ סוּם וְרֶכֶב
עֲשֶׂרֶת אֲלָפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ
דְּבוּרָה: יא וַחֲבֵר הַקִּינִי נִפְרַד
פִּירֵשׁ אֵת עִמּוֹ מִקִּינִי מִשְׂאָר בֵּין מִן
שִׁישְׁבוּ מִמִּדְבַּר יְהוּדָה מִכְּנִי חֲבִיב
חֲתָן מִשָּׁה וַיָּט אֶהְלוֹ עַד־אֲלוֹן
בְּצַעֲנָנִים אֲשֶׁר אֶת־קְדָשׁ:
יב וַיָּגְדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרַק
בֶּן־אֲבִינֵעַם ה־רִתְבוֹר וְזֶה הַכּוֹן
שְׂרָצָה לְחַלְחָם: יג ח' נָתַן בְּלִבּוֹ שֶׁל
סִיסְרָא לִלְכָּת אֵל נַחַל קִישׁוֹן וַיִּזְעַק
סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ תִשַׁע
מֵאוֹת רֶכֶב בָּרוּל וְאֶת־כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר אִתּוֹ וְגַם שָׂרָהָ רֹאֵי שְׂצֵא
לְקִרְאָת הַחֲלָשִׁים הָאֵלֶּה בְּמַעַט עִם
מִחְרַשַׁת הַגּוֹיִם אֲלִי־נַחַל קִישׁוֹן:
יד וַתֹּאמֶר דְּבוּרָה אֶל־בָּרַק קוֹם
אֵל תִּתְעַבֵּב לַעֲמוּד פֶּה לַחֲנֹפֶה בְּהֵר
כִּי תִהְיֶה נִזְוָה זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן
יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיָדְךָ וְלֹא תוּכַל
עוֹד לַהֲתַעֲבֵב בְּהֵר, אֵל תִּירָא לְדָדַת
לַעֲמִק, כִּי תִלֵּא יְהוָה יֵצֵא לְפָנֶיךָ
וַיֵּרֶד בָּרַק מִהֵר תְּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת
אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו: טו וַיָּהֶם
יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־
הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה לְפִי־
חֶרֶב לְפָנֵי בָרַק וַיֵּרֶד סִיסְרָא
מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנֶם בְּרַגְלָיו לְכָל
יִכִּיד אוֹתוֹ כִּי מִכְּנִי יִשְׂרָאֵל וַתִּפּוּשׁ
אוֹתוֹ: טז וּבָרַק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב
וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרַשַׁת
הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־מַחֲנֶה סִיסְרָא
לְפִי־חֶרֶב לֹא נִשְׂאָר עַד־אַחֵר
אֶפְלוֹ אַחֵר: יז וְסִיסְרָא גַם בְּרַגְלָיו
אֲלִי־אֶהֱלָ לְצֵד הָאֵהֱלָ יַעַל אִשָּׁת
חֶבֶר הַקִּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יִבְיָן
מִלֶּךְ־חֲצוֹר וַיָּבִין בֵּית חֶבֶר הַקִּינִי

וְזֶה חֶשֶׁב לְהַמְלֵט שָׁמָּה: יח וַתֵּצֵא יַעַל לְקִרְאָת סִיסְרָא כִּי רֹאֶתָה שְׂרָהָ בְּמִסְתַּפֵּס אֵם לִילָד לְאֶהֱלָה אֵם לָנוֹם עוֹד לְהֵלֵךְ, וַתֹּאמֶר אֲלוֹי סוּרָה אֲדִנִּי
סוּרָה אֲלִי אֶל־תִּירָא וַיִּסֵּר אֶל־הָאֵהֱלָ וַתִּכְפְּסֶהּ בְּשִׁמְכָה: יט וַיֹּאמֶר אֶל־הָשִׁקְיָנִי־נָא מַעֲטִימִים כִּי צִמְתִּי וַתִּפְתָּח אֶת־נְאוֹר הַחֲלָב
וַתִּשְׁקֶהוּ כִּי חֲלָב מִבְּיַד תְּרוֹמָתָה וַתִּכְפְּסֶהּ: כ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהָ עֲמֹד וַיִּזְוֶי עֲמֹד לַעֲמוּד פֶּתַח הָאֵהֱלָ וְזֶה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׂאֵלְךָ וַאֲמַר הִישִׁיפָה
וַתִּשְׁקֶהוּ כִּי חֲלָב מִבְּיַד תְּרוֹמָתָה וַתִּכְפְּסֶהּ: כ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהָ עֲמֹד וַיִּזְוֶי עֲמֹד לַעֲמוּד פֶּתַח הָאֵהֱלָ וְזֶה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׂאֵלְךָ וַאֲמַר הִישִׁיפָה אִישׁ

ואמרת אין: כא ותקח יעל אשת־חֶבֶר את־יתר האהל העשו
לתקוע בארץ עם שפולי האהל ותשם את־המקבת בידה האחת ואת היתר
בידה השניה ותבוא אליו בלאט ותתקע את־היתר ברכתו ותצנח
בארץ היתר עברה רשתו ותחטפה בארץ והוא־נרדם משתתת החלב ונעף

כי גם ברגליו וימות: כב והנה בֶּרֶךְ

רַחֵף את־סיסרָא לבקשו באשר הוא
שם ותצא יעל לקראתו ותאמר
לו לך ואראך את־האיש אשר־
אתה מבקש ויבא אליה והנה
סיסרָא נפל מִת והיתר בֶּרֶכְתוּ:

כג ויבנע אלהים ביום ההוא
את יבין מלֶד־פִּנְעֵן לפני בני
ישראל: כד ואלך יד בני־
ישראל הלוד וקִשָּׁה כָּל פֶּעַם
יותר על יבין מלֶד־פִּנְעֵן עד אשר
הכריתו את יבין מלֶד־פִּנְעֵן:

א ותשר מלשון שירה דבִּוְרָה וברק
בן־אבינעם ביום ההוא לאמר

שבני ישראל יאמרו: ב בפרע
פרעות בנקום ה' נקמות בישראל
על ידי ישראל בהתנבב עם לצאת

למלחמה עם כי ראו חולשתם וגבורת
סיסרָא, בעבור שתי אלה ברכו

יהוה: ג שמעו מלכים של האומות
האוינו רִזְנוֹם כדי שיראו מלחֶרֶע

לישראל, על אשר אנכי ליהוה
ולחלקו להאמין בו, לֹה אנכי

אֲשִׁירָה על התשועה הבאה לי מפני
אֱמִיר ליהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

ד יהוה בצאתך משעיר להלחם
בסיוחן ועוג בצעֶדְךָ מִשְׁרָה אֲדוֹם

ארץ רַעֲשָׁה חֲרִיד והרעש כל מלכי
האֲדָמָה גַּם־שָׂמִים נִמְפוּ פִּאִילוֹ

השמים והעבים נתכו והיו למים. והנה
אמר זה למשל על מלחמת סיוחן ועוג

גַּם־עֲבִים נִמְפוּ מִיָּם להחריד
ולכלל הגוים בקול המון הנשם:

ה הָרִים גָּזְלוּ מִגְדֵּל הָרָעָדָה, ונִמְפוּ
זַעַח מִפְּנֵי יְהוָה זֶה הָרִי סִינִי מִפְּנֵי

פחד יהוה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל תִּנְלָחַם
לישראל: ו בִּימֵי הַשּׁוֹפָט שִׁמְגָר בֶּן־

עֲנַת ובימי יעל שִׁפְטָה באותה
תקופה, לא היתה תשועה שלימה

לישראל ולא חרדו הגוים מפחד ה'. בני ישראל חָדְלוּ מִנְעוֹ אַרְחוֹת דְּרָכִים וְהִלְכִי נְתִיבוֹת וּשְׂבִילִים, כי היו וראים לצאת לדרךם מפני האויבים ילכו והיו

(כא) הַמִּקְבֵּת, מִן פֶּטִישׁ שָׁבוּ נִעְצִים את יתדות האהל בֶּרֶקֶע. בְּלֹאט, בְּרִסְמָה וּבְחִשָּׁא. בֶּרֶקְתוֹ, בְּצִדֵּעַ, הוא צד המצח בְּקִרְבָּת הָאָזָן. וְנֶעֱף, וְהָיָה עַף מִיִּסְתּוֹ בְּרָגְלָיו. (כד) וְקִשָּׁה, וְחֻקָּה. (ב) בְּפֶרֶעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, בְּנִקְם נִקְמוֹת בְּנִיָּם עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל. בְּהִתְנַבֵּב עִם, וּבְשִׁבִּיל מִת שָׁתָן ה' בִּלְב

הָעִם לְהִתְנַבֵּב לִקְבֵּת לְמִלְחָמָה. ג)

שָׁמְעוּ מְלָכִים, מְלָכֵי הַגּוֹיִם, שָׁמְעוּ
את אשר אני דובר, ותפחדו מלהלחם

עוד בישראל. פרוש אחר, "מלכים", הם
ישראל, קִנְעֵן שִׁאֲמָרוּ ה'ל "כָּל־יִשְׂרָאֵל

בני מלכים הם". הָאֵזִינוּ, הִפְּוּ אֵזֶן
לשמע. רִזְנוֹם, שָׂרִם, אֲדוֹנִים. אֲנֹכִי

לֹה־ אֲנֹכִי אֲשִׁירָה, על אשר אנכי
לֹה־ וְחִלְקוֹ לְהֵאֱמִין בו, לִבֵּן אֲנֹכִי

אֲשִׁירָה על התשועה שִׁעֲשֶׂה לי ה'.

ד) בְּצִאתְךָ מִשְׁעִיר, בְּשִׁנְאָתָהּ לִפְנֵי
בני ישראל כְּשֶׁעָבְרוּ את הַר שַׁעִיר, שָׂאוּ

הַתְּחִילִי לְהִלָּחֵם בְּסִיחֹן וְעוּג. בְּצִעֲדְךָ
מִשְׁרָה אֲדוֹם, הוא כָּפֵל עֲנֵן שֶׁל

"בצאתך משעיר" במלים אחרות. אֶרֶץ
רַעֲשָׁה, כָּל מְלָכֵי הָאֲדָמָה נִרְעָשׁוּ

וּנִפְחָדוּ. גַּם שָׂמִים נִמְפוּ, גַּם
הַמְּלָאכִים שָׂרֵי הָאֲמוֹת שֶׁל הַגּוֹיִם חֲרָדוּ,

וּכְאִלוּ זַעַח נִמְפוּ מִקֶּם מִרְבַּ פֶּחַד. גַּם
עֲבִים וְגו', גַּם הָעֲנָנִים נִמְפוּ מִיָּם בְּקוֹל

הַמּוֹן הַנֶּשֶׁם בְּשִׁבִּיל לְהַחֲרִיד וּלְכַלֵּל את
הַגּוֹיִם. ה) הָרִים גָּזְלוּ, גַּם הָהָרִים

כָּאִלוּ נִמְפוּ זַעַח מִגְדֵּל הָרָעָדָה. זֶה
סִינִי, זֶה הָרִי סִינִי, שִׁנְאָמָר בּו "וְחֲרִיד

כָּל הָהָר" (שמות יט. יח. ו) בִּימֵי
שִׁמְגָר, בִּימֵי הַשּׁוֹפָט שִׁמְגָר. בִּימֵי

יֵעֵל, גַּם יֵעֵל הִתָּה שׁוֹפְטָה. חָדְלוּ
אַרְחוֹת, בִּימֵיהֶם לא הִתָּה תְּשׁוּעָה

שְׁלֵמָה, ולא חֲרָדוּ הַגּוֹיִם מִפְּחַד ה', וְלִבֵּן
חָדְלוּ חוֹלְכֵי אֶרֶץ, כִּי פָּחַדוּ מִהַגּוֹיִם.

יִלְכוּ אַרְחוֹת עַקְלָקְלוֹת, הָיוּ
חוֹלְכִים בְּדִרְכֵּים מְעַקְלָוֹת, כִּדִּי שָׁלָא

אִישׁ וְאִמְרָתָּ אֵין: כא וְתִקַּח יֵעֵל אֲשֶׁת־

חֶבֶר אֶת־יֵתֵד הָאֵהֶל וְתִשֶּׁם אֶת־

הַמִּקְבֵּת בִּידָהּ וְתִבּוֹא אֵלָיו בְּלֹאט

וְתִתְקַע אֶת־הֵיתֵד בְּרִכְתּוֹ וְתִצְנַח

בְּאֶרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם וְיַעֲף וַיָּמוּת: כב וְהֵנָּה

בֶּרֶךְ רַחֵף אֶת־סִיסְרָא וְתִצָּא יֵעֵל

לְקִרְאָתוֹ וְתֹאמַר לוֹ לָךְ וְאֶרְאֶךָ אֶת־

הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מִבְּקֵשׁ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ

וְהֵנָּה סִיסְרָא נָפַל מִת וְהֵיתֵד בְּרִכְתּוֹ:

כג וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יָבִין

מִלֶּד־פִּנְעֵן לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: כד וְתִלְלָךְ

יָד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַלּוֹד וְקִשָּׁה עַל יָבִין

מִלֶּד־פִּנְעֵן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת יָבִין

מִלֶּד־פִּנְעֵן: ה א וְתִשָּׁר דְּבִוְרָה וּבֶרֶק

בֶּן־אֲבִינֵעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֹאמַר: ב בְּפֶרֶעַ

פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַבֵּב עִם בָּרְכוּ

יְהוָה: ג שָׁמְעוּ מְלָכִים הָאֵזִינוּ רִזְנוֹם

אֲנֹכִי לַיהוָה אֲנֹכִי אֲשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה

אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ד יְהוָה בְּצִאתְךָ מִשְׁעִיר

בְּצִעֲדְךָ מִשְׁרָה אֲדוֹם אֶרֶץ רַעֲשָׁה

גַּם־שָׂמִים נִמְפוּ גַּם־עֲבִים נִמְפוּ מִיָּם: ה הָרִים גָּזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה

זֶה סִינִי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ו בִּימֵי שִׁמְגָר בֶּן־עֲנַת בִּימֵי

יֵעֵל חָדְלוּ אַרְחוֹת וְהִלְכִי נְתִיבוֹת יִלְכוּ אַרְחוֹת עַקְלָקְלוֹת:

לישראל ולא חרדו הגוים מפחד ה'. בני ישראל חָדְלוּ מִנְעוֹ אַרְחוֹת דְּרָכִים וְהִלְכִי נְתִיבוֹת וּשְׂבִילִים, כי היו וראים לצאת לדרךם מפני האויבים ילכו והיו

עטרת מרים

שי למורא

יִרְיִשׁוּ בָּהֶם הָאוֹיְבִים. ^(ז) חֲדָלוּ פְּרוּזֹן, מִפְּחַד הָאוֹיְבִים, הַפְּסִיקוּ לִשְׁכַּת בְּעָרֵי הַפְּרוּזֹת שֶׁאֵין לָהֶן חֻמָּה. בְּיִשְׂרָאֵל חֲדָלוּ, רַק בְּיִשְׂרָאֵל חֲדָלוּ. אֲבָל הַגּוֹיִם לֹא פָּחַדוּ מִיִּשְׂרָאֵל לִשְׁכַּת בְּעָרֵי הַפְּרוּזֹת, כִּי יָדָם הָיְתָה תְּקוּפָה. עַד שֶׁשְׂמִינִי, כְּמוֹ עַד שֶׁשְׂמִינִי, כִּי עָשִׂיוּ הָיְתָה תְּשׁוּעָה שְׁלֵמָה, וַיִּשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵי הַפְּרוּזֹת, וַיִּלְכְּטוּ בְּנִתְיּוֹבוֹת וּדְרָכִים יִשְׂרָאֵל, לֹא פָּחַד מִהֶנּוּ.

אִם בְּיִשְׂרָאֵל, כָּאֵם הַמְּיֻסֶּרֶת אֶת בְּנֶיהָ לִשְׂרָר דְּרָכָם, כֵּן אֵין לְיִשְׂרָאֵל. (ח) יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים, בְּשִׁבְחָהּ לֹא יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים חֲדָשִׁים. אֲזַי לָחֶם שְׁעָרִים, אֲזַי הִזְקִי לְמַלְחָמָה בְּשִׁבְחָהּ עֲרִיכָה. מִגֵּן אִם יִרְאֶה וְרִמַּח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל, רְאוּ עֵתָה בְּהַתְנַדְּכֶם, אִם יִרְאֶה בְּיִשְׂרָאֵל מִגֵּן וְרִמַּח בְּשִׁבְלִי לְחַלְחֵם בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף רָאשֵׁי דְרָדִי צְבָאוֹת שֶׁבִּיאֵי סִיסְרָא עֲלֵיכֶם. וְכָלֵם הַמֶּמֶס חֲקִ"ב בְּמַלְחָמָה הַסּוֹבְכִים, וְנָחַל קִישׁוֹן גָּרַם. (ט) לְבִי, מַעֲמֵק לְבִי וְרוֹצֵנִי אוֹמְרָה אֲנִי. לְחוֹקְנֵי יִשְׂרָאֵל, לְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל וְסוֹפְרֵיהֶם שְׁפוֹתֵיהֶם אֶת הַחֲסִים. הַמַּתְנַדְּכִים בָּעֵם, שֶׁהַתְנַדְּכוּ בָּעֵם לְצֹאת לְמַלְחָמָה. בְּרָכוֹ ה', בְּרָכוֹהוּ וְשׁוּבוֹ אֵלָיו. (י) רִכְבִּי אֶתְנֹנֹת צְהֻלוֹת, הַסּוֹתְרִים וְהַשְׂרִים שֶׁיִּרְכְּבוּ מַעֲשִׂיוֹ עַל אֶתְנֹנֹת לְבָנוֹת הַחֲשׁוּבוֹת, מִבְּלִי פָּחַד וְדָאָה מְאוּיִב. וַיִּשְׁבִּי עַל מִדְּיוֹ, וְאוֹתָם הַדְּיָנִים שִׁוִּישְׁבִים עַל הַדִּין לְעִשׂוֹת מִשְׁפָּט, מַעֲשִׂיוֹ יוֹכְלוּ לְעִשׂוֹת בְּפִרְהֻסָּא מִבְּלִי פָּחַד מִשְׁלִים וְרִם. וְהוֹלְכִי עַל דֶּרֶךְ, הַהוֹלְכִים רָגְלִי. שִׁיחֹל, דְּבָרוֹ וְסִפְרוֹ אֶת הַתְּשׁוּעָה הַזֹּאת. (יא) מְקוֹל מְחַצְצִים בֵּין מִשְׁאֲבִים, מְקוֹל יוֹדֵי הַחֲצִים לֹא הָיוּ יוֹכְלִים לְשֹׂאב מִים. וְתִנּוּ, וְלִמְדוּ וּשְׁנִנוּ. צִדְקוֹת פְּרוּזֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהַשְׂקֵת אֶת יִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּת בְּפָרוּזֹת. אֲזַי יִרְדּוּ לְשְׁעָרִים, חֲזוֹ

הוֹלְכִים אֲרָחוֹת עֲקָלְקוֹת בְּהַחֲבֹא שְׁלֵא יִמְצָאם הָאוֹיִב: ^(ז) חֲדָלוּ פְּרוּזֹן עָרֵי הַפְּרוּזֹת כִּי פָּחַדוּ לִשְׁכַּת שָׁם, וְרַק בְּיִשְׂרָאֵל חֲדָלוּ וְלֹא בְּגוֹיִם. כֵּן הָיָה עַד שֶׁשְׂמִינִי אֲנִי דְבוֹרָה שְׂמִינִי אֲנִי לְהִיּוֹת אִם וּמִנְחִיָּה בְּיִשְׂרָאֵל: ח כִּי בְּאִשֶּׁר יִבְחַר יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אֲזַי בֹּא לָחֶם שְׁעָרִים מִלְחָמָה בְּעָרֵי

לְעוֹנֵשׁ. אֲבָל בְּשִׁיחֹל יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂי רָצוֹן ה', וְהָיָה הָיָה בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ מִגֵּן אִם-יִרְאֶה לֹא הָיָה צִדִּיק לָחֶם מִגֵּן וְרִמַּח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל אֲבָל בְּנִי יָד וְכִנִּי רְאוּנוֹ אִף שֶׁהָיוּ אֲזַי חֲלָצִי צָבָא: ט מַעֲמֵק לְבִי אֲדַבֵּר לְחוֹקְנֵי לְמַדְרִים בְּיִשְׂרָאֵל הַמַּתְנַדְּכִים בָּעֵם לְהַשְׁלִימָם וְלַמְדָּם תוֹרָה בְּרָכוֹ יְהוָה שֶׁהַכְנִיעַ אוֹיְבֵיהֶם לְפָנֵיהֶם: י אִתָּם הַשְׂרִים רִכְבִּי אֶתְנֹנֹת צְהֻלוֹת לְבָנוֹת, וְהַחֲכָמִים יִשְׁבִּי עַל-מִדְּיוֹן עַל הַמִּשְׁפָּט וְהוֹלְכִי עַל-דֶּרֶךְ הַסּוֹתְרִים שִׁיחֹל וְדְבוֹרָה תְּהִלּוֹת ה': יא תְּמוּרָה מִה שֶׁהָיָה נִשְׁמַע מְקוֹל מְחַצְצִים מוֹדֵי חֲצִים בֵּין מִשְׁאֲבִים בֵּין הַהוֹלְכִים לְשֹׂאב מִים, שֶׁם וְתִנּוּ וְיִדּוּ צִדְקוֹת יְהוָה שֶׁהַכְרִית אֶת אוֹיְבֵיהֶם הַמַּצְרִים צִדְקָתָהּ שֶׁעָשָׂה לְעָרֵי פְּרוּזֹנוֹ הַפְּרוּזִים בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת הַתְּשׁוּעָה כִּי אֲזַי יִרְדּוּ לְשְׁעָרִים חֲזוֹר לְעִרְהֶם הַפְּרוּזִים עַם-יְהוָה: יב עוֹרִי בְּגָל גִּדְלָה נֶגֶם הָיָה עוֹרִי הַתְּעוּרִי דְבוֹרָה הַחֲחֹקִי לְדַבֵּר בְּשִׁיר עוֹרִי עוֹרִי דְבַר-יִשְׂרָאֵל בְּהַחֲחֹק הַשִּׁיר הַתְּנַגֵּד הַתְּשׁוּעָה קוֹם בְּרַק כִּי לֹא הִצְרִיךְ לְחַלְחֵם וּלְשִׁבָּה שְׁבִינָה עֲלֵיד רַק לְשַׁלּוֹל שֶׁל הָאוֹיִב, בְּנִיאֲבִינָעִם: יג אֲזַי בְּאִשֶּׁר יִתְחַזַּק הַשִּׁיר יִבְרָךְ שְׁרִיד הַנִּשְׁאָר מִיִּשְׂרָאֵל לְמִשְׁוֹל לְאֲדִירִים עִם בְּאֲדִירֵי הַגּוֹיִם יְהוָה יִרְד־יָהּ לִי מִשְׁלָה בְּגִבּוֹרִים שֶׁל הַגּוֹיִם: יד ...מִי הָיוּ הָאֲדִירִים? מִנִּי

מִן אֲפָרִים. יֵאָה שְׂרָשֶׁם הַשִּׁיר הָיָה יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון, לְרִדּוֹת בְּעִמְלָק אַחֲרֵידִי קוֹם מִשְׁכַּת בְּנִימִין שֶׁאֵין בֶּן קִישׁ בְּעִמְלָמִיד שֶׁהוּא הָיָה עֲמִיד וְשִׁבְמִיד. לֹא בֶן בְּמַלְחָמָה הַזֹּאת לֹא הָלְכוּ בְּבוֹרִים, אֲלֵא מִנִּי מְכִיר שִׁירָדִי עֲמִי הָיוּ מְחַקְקִים חֲכָמִים בְּרַח וְדִין, לֹא אֲנִשׁ חִיל לְמַלְחָמָה וּמִזְבֹּלָן הָיוּ מְשֻׁכִּים בְּשִׁבְכָם סוֹפְרִים לֹא אֲחִיו מִגֵּן וְתִרְבִּי: מו וְשָׂרִי בְּיִשְׁשָׁכָר שֶׁהָלְכוּ עַם-דְּבָרָה הָיוּ רַק

וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון. אַחֲרֵידִי בְּנִימִין בְּעִמְלָמִיד, אַחֵר קִישׁ מִשְׁכַּת בְּנִימִין שֶׁאֵין בֶּן קִישׁ וְיִלְחֵם בְּעִמְלָק בְּרַב עִם. מִנִּי מְכִיר יִרְדּוּ מְחַקְקִים, מִנִּי מְכִיר מְנַשֶּׁה, יִרְדּוּ מְחַקְקִים, הֵם הַגְּדוֹלִים וְהַחֲכָמִים, לְחַלְחֵם יִבְרָא. וּמִזְבֹּלָן מְשֻׁכִּים בְּשִׁבְכָם סוֹפְרִים, וְכִלְשָׁן שֶׁאֵין הָעֵם. מְשֻׁכִּים, בּוֹחֲכִים בְּמִשְׁכֵּית הָעֵם. בְּשִׁבְכָם סוֹפְרִים, הָעֵם (הַתְּנַגֵּה) שֶׁבֹא בּוֹחֵב הַסּוֹפֵר. (מו) וְשָׂרִי בְּיִשְׁשָׁכָר, וְהַשְׂרִים שֶׁבְּשִׁבְכָם

לְעָרֵי מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם שֶׁבָּרְחוּ מִהֶם. (יב) עוֹרִי עוֹרִי דְבוֹרָה, הַתְּנַגֵּד בְּשִׁירָדִי וְרִבְתִּינוֹ אֲמָרָה, מִנִּי שֶׁהַתְּחִלָּה וְאַמְרָה "עַד שְׂמִינִי דְבוֹרָה" הַסְתַּלְקָה מִפְּנֵה רִיחַ הַתְּנַשֶּׁה וְשִׁבָּה שְׁבִינָה, תִּפְחָ אֶת הָאוֹיְבִים בְּשִׁבָּה. (יג) אֲזַי יִרְד־יָהּ, אֲזַי יִשְׁלֹו הַשְׂרִים שֶׁנִּשְׁאָרוּ מִיִּשְׂרָאֵל. לְאֲדִירִים עִם, בְּחֻקִּים שֶׁבִּאֲמוֹת הָעוֹלָם. ה' יִרְד־יָהּ לִי בְּגִבּוֹרִים, ה' יִתֵּן לִי מִשְׁלָה בְּגִבּוֹרִים הַגּוֹיִם. (יד) מִנִּי אֲפָרִים, מִשְׁכַּת אֲפָרִים. שְׂרָשֶׁם בְּעִמְלָק, נִשְׁאָם שֶׁל שְׁכַת אֲפָרִים לָחֶם רִאשׁוֹן בְּעִמְלָק,

מִנִּי מְכִיר יִרְדּוּ מְחַקְקִים, מִנִּי מְכִיר בֶּן קִישׁ וְיִלְחֵם בְּעִמְלָק בְּרַב עִם. מִנִּי מְכִיר יִרְדּוּ מְחַקְקִים, מִנִּי מְכִיר מְנַשֶּׁה, יִרְדּוּ מְחַקְקִים, הֵם הַגְּדוֹלִים וְהַחֲכָמִים, לְחַלְחֵם יִבְרָא. וּמִזְבֹּלָן מְשֻׁכִּים בְּשִׁבְכָם סוֹפְרִים, וְכִלְשָׁן שֶׁאֵין הָעֵם. בְּשִׁבְכָם סוֹפְרִים, הָעֵם (הַתְּנַגֵּה) שֶׁבֹא בּוֹחֵב הַסּוֹפֵר. (מו) וְשָׂרִי בְּיִשְׁשָׁכָר, וְהַשְׂרִים שֶׁבְּשִׁבְכָם

חכמים בתורה ויששכר בן נאמן, הלך עם ברוך בעמק שלח ברגליו כי לא היה לו רכב וסוס ולא אנשי חיל למלחמה, ואולם בפלגות ראונו שחלק לבו מללכת עם שאר ישראל למלחמה גדלים נהרבו והשאירו חקרי לב שריטות עמקות ושריון לב: מו ראונו למה נשבת רגע בין המושפתיים

על הגבול במקומך לשמע שרקות עדרים ולא באת לעזרת ישראל למלחמה הזאת. אך למותר לחקור לפלגות ראונו שנפרד מן המלחמה כי גדולים יש צורך בהרבה חקרי לב כדי להשכיל אמתת הדבר: יז גם גלעד בעבר הירדן שכן ולא בא אל המלחמה ודן למה יגור וקבץ נכסיו על אגנות להגנים אותם לעבר הירדן, אשר ישל לחוף ימים ועל מפרציו אשר מפסיקים בינו לבין האויב ישפון בשקט כל ובאו בהם תנאים: יח אולם ובלון עשה המוב עם חרף הזה נפשו למות במלחמה ונפתלי על חש למות על מרומי שדה במקום המלחמה: יט באו מלכים מארצות אחרות לעזרת סיכרא נלחמו אז בעת הלחם סיכרא, נלחמו בעבורו מלכי כנען כי בתענד נלחמו וקצח המהמה הגיע עליהם מגדו בלי תמורה באו לעזרתו כי בצע שבר- כסף לא לקחו: כ לא בחרבם נצחו לסיכרא אך מן שמנים נלחמו מאת ה' והכרד בא להם זה הנצח, כאלו התוככים סרו ממסלולתם וירדו ונלחמו עם סיכרא: כא המלחמה היתה בשפת הנחל, ובהם נחל קישון גרפם ששפם נחל קדומים אשר היה מקודם נחל קישון שמימיו מעטים היו, עד אשר תדרכי נפשי אני

בעצמי והעברתי אותו עלו בעז מלכי נוק: כב אז הלכו נשכרו עקבי סוסים סיכרא מדהרות מדינת ירמיהו סוסים בכה, מן הדרות אפיריו סוסים האפירים: כג אורו קללו אתם המקום מרוז שהיה קרוב למקום המלחמה אמר מלאך יהוה ארו אורו קללו ושבית כי לא-באו לעזרת עם יהוה לעזרת יהוה בגבורים כביכול, שמי שהוא עוזר את ישראל, עוזר את השכינה: כד אמנם תברך תהיה ברוכה מנשים יעל אשת חכר חקני כי עזרת

יששכר, הם הסנהדרין שעוסקים בתורה והיו עם דבורה ללמוד תורה לכל העם ויששכר בן ברוך וגו', וכל העם של שבט יששכר, מן היו עם ברוך ללדת למלחמה נגד סיכרא. בעמק שלח ברגליו, כשאמרה דבורה לברך ללדת מן החר אל העמק לקראת המלחמה, ירד שבט יששכר כמו שצוה ברוך

והלך אחריו עם הלוכו של ברוך. (טו) בפלגות ראונו, אבל בחלוקי לבו של ראונו. גדולים חקני לב, כלומר, ראוי לחשב בלב מחשבות רבות להבין הדבר, מה זה היה לו שחלק מן המלחמה. (טז) למה נשבת בין המושפתיים, אותה שבט ראונו, למה נשבת בין המושפתיים, בין מערכות וגדרות הצאן. לשמע שרקות עדרים, כלומר יושב אצל עדר צאנה, ולא באת לעזר את ישראל במלחמה הזאת. (יז) גלעד בעבר הירדן שכן, ולא בא לעזר במלחמה. (יח) ואף על פי שנאמר לעיל שמבני מכיר בן מנשה ירדו מחזקים, יש לומר שפאן מדרב בראי בן מנשה. ודן למה יגור אגנות, שבט דן הגנים את רכושו בספינות לעמוד ולברת. ובתרגום פתב שהפונה לומר שעבר את הירדן ושם נכסיו בספינות. אשר ישב לחוף ימים, ששם היה חלקו. ועל מפרציו ישפון, ולא השתתף במלחמה משום שהיה לו לשמור על המקומות הפרציים בארצו שלא יבואו שם האויבים. (יח) ובלון עם חרף נפשו למות, אבל שבט ובלון עשה המוב, ובזה את נפשו ולא חשש מן מות במלחמה ונפתלי, וגם נפתלי כמו ובלון. על מרומי שדה, על הר תבור. (יט) באו מלכים נלחמו, מלכי ארצות באו לעזרת סיכרא ונלחמו בשבילו. אז

נלחמו מלכי כנען, אז בעת מלחמת סיכרא, נלחמו לעזרתו מלכי כנען בעם רב אשר עמקם. בתענד על מי מגדו, ראש המהמה שלהם היה בתענד, והיה מניע עד מי מגדו. בצע כסף לא לקחו, הם באו לעזרת סיכרא ולא בקשו ממנו שבר. (כ) מן שמנים נלחמו וגו', ואף הקב"ה שלח בהם צבאיו שאינם רוצים שום שבר ואמרו ר"ל, שהתוככים הרחיחו את השריונות של צבא סיכרא, ונקנסו בגחל קישון להתקרב, ושםם נחל. (כא) נחל קישון גרפם, נחל קישון גרף אותם והקיבם. נחל קדומים נחל קישון, נחל שנקרא מקדם להקם באויבי ה', הוא נחל קישון. תדרכי נפשי עז, תדרכי נפשי בגדלים את עז גבורי כנען. (כב) אז הלכו עקבי סוס וגו', בראות צבא סיכרא שהנחל שומק, נסו לנפוש רוכבי הסוסים, ואז הבו עקבי הסוסים מן הדרות והדלוגים שלהם. (כג) אורו מרוז, קללו את המקום "מרוז". כי לא באו, כי היו סמוכים למקום המלחמה ועם כל זה לא באו לעזר לאחיהם במלחמה. בגבורים, להלחם בגבורים, הם אנשי סיכרא. (כד) תברך מנשים, תברך מפי הנשים.

מקדם להקם באויבי ה', הוא נחל קישון. תדרכי נפשי עז, תדרכי נפשי בגדלים את עז גבורי כנען. (כב) אז הלכו עקבי סוס וגו', בראות צבא סיכרא שהנחל שומק, נסו לנפוש רוכבי הסוסים, ואז הבו עקבי הסוסים מן הדרות והדלוגים שלהם. (כג) אורו מרוז, קללו את המקום "מרוז". כי לא באו, כי היו סמוכים למקום המלחמה ועם כל זה לא באו לעזר לאחיהם במלחמה. בגבורים, להלחם בגבורים, הם אנשי סיכרא. (כד) תברך מנשים, תברך מפי הנשים.

עטרת מרים

שי למורא

מנשים באהל תברך, מפי נשים צדקניות וצנועות היושבות באהל תברך ותקום הברכה. (כח) בספל אדירים הקריבה חמאה, כדי שיהא סיסרא בטוח בה, הקריבה לפניו שמן החלב בספל חשוב הראוי להאכיל בו אדירים (וחשובים). (כו) ידה ליתר תשלחנה, את יד שמאלה הושיטה לקחת את חמדה וימינה להלמות עמלים,

ואת יד ימינה הושיטה לקחת את המסכת, שבו העמלים בעלי המלאכה, הולמים (מכים). והלמה סיסרא, והתה את סיסרא. מחקה ראשו, הסירה את ראשו. ומחצה והלפה רקתו, ועם הימר פצעה את רקתו והלפה מצד אל צד. (כו) באשר פרע, במקום שפרע לכל. שם נפל שרוד, שם שדרה אותו והמיתה אותו. יעל. (כח) ותניב, הריעה בקול כדמיון קול תרועה. פרוש אחר, הביטה. האשנב, פעין חלון. ביש, ענין אחר. אחרון, התאחר. פעמי מרובותיו, צעדי (סוקיו) מרובותיו. (כט) חכמות שרותיה, החכמות שבשרותיה. תענינה, כל אחת מהן תשיב לנחם אותה. תשיב אמריה לה, תענה אמריה לעצמה. (ל) הלא ימצאו, ככה הם דברי הנחמה. יחלקו שלל, וזה המעט אותם שם. רחם רחמים לראש גבר, כל גבר מצא סיסרא אולי השיג לקחת בשבי נערה אחת או שתיים. שלל צבעים לסיסרא, שלל בגדים צבעוניים חשובים ביותר יהיו נתונים לסיסרא. רקמה, בגדים צבעוניים מרקמים במעשה רוקם. צבע רקמתים, צבע של רקמה העשויה מעשה רוקם כפול, והינו שבכל צד מצוי חדר רקמה בו רקמה של דגמה אחרת. לצוארי שלל, נתנו לשים בצואר של הנגורים ששללו וכוו. (לא) בן יאבדו כל אויביו ה', אמרה דבורה, הנה תנחומים של הכל היו, והלוא בן יאבדו כל אויביו, אתה ה' כפי שנאמר סיסרא. ואהביו, אבל אוהבי ה' יהיו. בצאת

להם בהריגת סיסרא, ויותר מנשים צדקניות וצנועות היושבות באהל תברך תהיה ברכה יעל: כה מים שאל סיסרא, והיא חלב נתנה בכדי להביא עליו תרומה בספל חשוב הראוי להאכיל בו אדירים הקריבה חמאה שמן החלב: כו ידה לשלחנה וימינה הושיטה

להלמות עמלים לקחת המסכת, והלמה והיא התה ושברה את סיסרא מחקה הסירה ראשו ומחצה ונפצה אותו והלפה מעבר אל עבר רקתו הוא המקום שאצל העז: כו בין רגליה פרע על פרעיו ומיד נפל לארץ ונשאר שכב בין רגליה פרע נפל באשר במקום שפרע שם נפל שרוד רגל: כח בעד החלון נשקפה ותניב נאמה אם סיסרא בעד האשנב חלון קטן, והיא שואלת מדוע מה הסיבה כי בישש התחכמה רכבו לבוא מדוע אחריו פעמי מרובותיו: כט חכמות שרותיה תענינה כל אחת תענה ותשיב אף היא אם סיסרא תשיב אמריה לה לעצמה: ל ואת דברי הנחמה, הלא הן רב ימצאו בישראל, ושמה יחלקו שלל ביניהם, רחם רחמים נערה אחת או שתיים לראש גבר לכל איש שלל מבגדים צבעוניים צבעוניים החשובים יהיו נתונים לסיסרא כי הם עשוי שלל צבעים עבודת רקמה צבע רקמתים בשני הצדדים הרקמה שונה, לצוארי שלל יהיו נתונים בראש השלל, ובעבור כל זה הנה מתאחרים לבוא: לא דבורה אמרה: תנחומין של הכל הן לה, כי בן יאבדו כל-אויביו יהיה כאשר אבד סיסרא, אבל ואהביו ואוהבי ה' יהיו בצאת השמש בבוקר שחולף ומאיר עד שהוא בגברתו ותשקט הארץ ארבעים שנה: אין זה מדברי הישרה אלא מדברי בותב הספר:

השמש בגבורתו, כמו צאת השמש בבקר, שחולף ומאיר בכל פעם יותר עד שהוא בגבורתו שהוא חצי היום, בן יהיו אוהבי ה' הולכים ונקומים עד אשר יהיו בגבורה השלה. ותשקט הארץ, אין זה מדברי הישרה, אלא דברי בותב הספר. ארבעים שנה, עד כלות ארבעים שנה מומן התחלת השעבוד.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק:

נֶאֱמַן, אֶתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אֶתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֲךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֱלֹהִים: ^ה וַיִּסְפָּר מֹשֶׁה לְחֹתָנָיו אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעָה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצַּאתֶם בְּדֶרֶךְ וַיִּצְלַם יְהוָה: ^ט וַיִּיחָד יִתְּרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹכָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם: ^י וַיֹּאמֶר יִתְּרוֹ בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פָּרְעָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרַיִם: ^{יא} עַתָּה יִדְעֹתִי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בְדָבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: ^{יב} וַיִּקָּח יִתְּרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה עִלָּה וּזְבָחִים לָאֱלֹהִים וַיָּבֹא אֶהֱרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל־לֶחֶם עִם־חֲתָן מֹשֶׁה לִּפְנֵי הָאֱלֹהִים:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש יח ^א וַיִּשְׁמַע יִתְּרוֹ כִּתְּן מִדִּין חֲתָן מֹשֶ�ה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עִמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: ^ב וַיִּקָּח יִתְּרוֹ חֲתָן מֹשֶ�ה אֶת־צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מֹשֶׁה אַחֵר שְׁלוּחִיהָ: ^ג וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָד גִּרְשָׁם כִּי אָמַר גִּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיהָ: ^ד וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בָּעֲזָרִי וַיִּצְלַנִּי מִחֶרֶב פָּרְעָה: ^ה וַיָּבֹא יִתְּרוֹ חֲתָן מֹשֶ�ה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֲנָה שָׁם הָרַח אֱלֹהִים: ^ו וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶ�ה אֲנִי חֲתָנְךָ יִתְּרוֹ בָּא אֵלַיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה: ^ז וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֲתָנוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁקֻלּוּ וַיִּשְׂאֻלוּ

סוף זמן קידוש לבנה:
יום חמישי, י"ג שבט

לוח זמנים לשבת פרשת בשלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:26	06:30	08:36	08:34	09:11	09:08	10:07	10:05	17:20	17:25	17:46	17:51	17:04	18:02
חיפה (ח)	06:27	06:32	08:36	08:34	09:11	09:09	10:07	10:05	17:19	17:25	17:44	17:49	16:54	17:59
ירושלים (ח)	06:25	06:30	08:35	08:33	09:09	09:07	10:05	10:04	17:22	17:27	17:44	17:49	16:46	17:59
תל אביב (ח)	06:27	06:32	08:36	08:34	09:11	09:09	10:07	10:06	17:18	17:24	17:46	17:51	17:03	18:01
הוסטריה, וינה (ח)	07:08	07:17	08:56	08:52	09:41	09:37	10:32	10:29	17:01	17:10	17:36	17:45	16:51	17:58
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:45	06:38	09:22	09:27	10:04	10:08	11:15	11:18	20:31	20:24	21:00	20:53	20:07	21:05
אוקראינה, אודסה (ח)	07:07	07:15	08:58	08:54	09:41	09:37	10:33	10:30	17:07	17:16	17:41	17:50	16:57	18:03
אוקראינה, דונייצק (ח)	06:42	06:51	08:30	08:26	09:15	09:11	10:06	10:03	16:35	16:45	17:10	17:19	16:25	17:33
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	06:54	07:03	08:41	08:37	09:27	09:22	10:17	10:14	16:45	16:55	17:20	17:30	16:35	17:43
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:24	07:33	09:07	09:03	09:55	09:50	10:44	10:41	17:06	17:16	17:43	17:52	16:57	18:06
אוקראינה, קייב (ח)	07:17	07:27	09:00	08:55	09:47	09:43	10:37	10:34	16:58	17:08	17:35	17:45	16:49	17:59
איטליה, מילאנו (ח)	07:31	07:39	09:23	09:20	10:06	10:02	10:58	10:55	17:38	17:47	18:09	18:17	17:28	18:30
אקוואדור, קיטו (ח)	06:25	06:24	08:55	08:55	09:24	09:24	10:27	10:27	18:32	18:32	18:55	18:55	18:14	19:03
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:24	06:18	09:02	09:06	09:41	09:44	10:51	10:53	19:58	19:52	20:25	20:19	19:35	20:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:05	06:57	09:41	09:47	10:26	10:30	11:38	11:41	21:01	20:53	21:33	21:25	20:37	21:37
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:03	07:09	09:04	09:02	09:43	09:40	10:37	10:35	17:32	17:39	18:02	18:09	17:20	18:20
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:01	07:07	08:54	08:51	09:34	09:30	10:27	10:25	17:19	17:26	17:49	17:56	17:07	18:08
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:02	07:07	08:55	08:52	09:34	09:31	10:28	10:25	17:19	17:27	17:50	17:57	17:07	18:08
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:34	07:41	09:31	09:28	10:12	10:08	11:05	11:02	17:52	18:00	18:23	18:31	17:40	18:43
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:04	07:09	09:16	09:14	09:50	09:48	10:47	10:45	18:03	18:08	18:29	18:34	17:50	18:44
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:40	06:45	08:48	08:46	09:24	09:21	10:19	10:18	17:27	17:33	17:55	18:00	17:14	18:11
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:02	07:07	09:14	09:12	09:47	09:45	10:44	10:43	18:08	18:12	18:33	18:37	17:53	18:47
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	06:51	06:58	08:50	08:47	09:30	09:27	10:23	10:21	17:13	17:21	17:44	17:51	17:02	18:03
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:18	07:25	09:18	09:15	09:58	09:54	10:51	10:49	17:43	17:51	18:14	18:21	17:32	18:32
ארה"ב, שיקגו (ח)	06:51	06:58	08:49	08:46	09:30	09:26	10:23	10:20	17:11	17:19	17:42	17:50	17:00	18:01
בוליביה, לה-פס (ח)	06:26	06:24	09:02	09:03	09:33	09:35	10:39	10:40	19:09	19:07	19:33	19:31	18:49	19:40
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:03	08:13	09:44	09:40	10:33	10:28	11:22	11:19	17:40	17:51	18:18	18:28	17:31	18:42
בלגיה, בריסל (ח)	08:02	08:12	09:44	09:40	10:33	10:28	11:22	11:19	17:41	17:52	18:19	18:29	17:32	18:43
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:52	05:48	08:29	08:31	09:02	09:04	10:10	10:11	18:57	18:54	19:18	19:14	18:36	19:24
ברזיל, ריו דה ז'ניירו (ח)	05:41	05:37	08:18	08:20	08:51	08:53	09:58	10:00	18:40	18:36	19:05	19:01	18:19	19:11
בריטניה, לונדון (ח)	07:22	07:32	09:02	08:58	09:51	09:46	10:40	10:37	16:59	17:10	17:35	17:46	16:53	18:00
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	07:35	07:47	09:12	09:07	10:03	09:57	10:51	10:47	17:00	17:12	17:40	17:51	16:55	18:06
גרמניה, ברלין (ח)	07:30	07:41	09:09	09:04	09:59	09:54	10:48	10:44	17:02	17:13	17:39	17:50	16:53	18:05
גרמניה, פרנקפורט (ח)	07:43	07:53	09:27	09:23	10:14	10:10	11:04	11:01	17:26	17:37	18:03	18:13	17:17	18:27
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:49	05:45	08:26	08:29	09:01	09:03	10:09	10:11	19:04	19:00	19:23	19:19	18:43	19:29
הודו, מומבאי (ח)	07:09	07:11	09:29	09:28	10:00	09:59	10:59	10:58	18:34	18:37	18:58	19:01	18:18	19:10
הודו, פונה (ח)	07:04	07:07	09:25	09:24	09:56	09:55	10:55	10:54	18:31	18:33	18:55	18:57	18:15	19:07
הונגריה, בודפשט (ח)	07:05	07:05	08:45	08:41	09:29	09:25	10:20	10:17	16:51	17:01	17:26	17:35	16:41	17:48
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:00	07:07	08:59	08:56	09:39	09:35	10:32	10:30	17:22	17:30	17:53	18:00	17:11	18:12
יוון, אתונה (ח)	07:20	07:26	09:23	09:20	10:01	09:58	10:55	10:53	17:53	17:59	18:22	18:28	17:40	18:40
מולדובה, קישינב (ח)	07:16	07:24	09:05	09:02	09:50	09:45	10:41	10:38	17:14	17:23	17:48	17:57	17:03	18:10

לוח זמנים לשבת פרשת בשלח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:09	07:06	09:26	09:25	09:57	09:56	10:56	10:56	18:31	18:34	18:55	18:58	18:15	19:07
ניו-זילנד, קרייטסצ'רץ' (ח)	05:30	05:39	08:14	08:21	09:05	09:09	10:19	10:22	19:56	19:47	20:31	20:22	19:31	20:36
נפאל, קטמנדו (ח)	06:48	06:44	08:58	08:56	09:31	09:29	10:28	10:27	17:47	17:52	18:13	18:18	17:33	18:28
סינגפור, סינגפור (ח)	07:17	07:17	09:46	09:46	10:16	10:16	11:18	11:18	19:21	19:21	19:43	19:44	19:03	19:53
פולין, ורשא (ח)	07:10	06:59	08:38	08:34	09:28	09:23	10:17	10:13	16:31	16:42	17:09	17:20	16:22	17:34
פרו, לימה (ח)	06:05	06:07	08:41	08:42	09:12	09:13	10:16	10:17	18:39	18:38	19:03	19:01	18:20	19:10
צרפת, ליאון (ח)	07:57	07:49	09:41	09:37	10:24	10:20	11:16	11:13	17:53	18:02	18:26	18:34	17:42	18:47
צרפת, פריז (ח)	08:15	08:05	09:52	09:48	10:38	10:33	11:28	11:25	17:57	18:07	18:31	18:40	17:47	18:53
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:12	06:12	08:40	08:40	09:09	09:09	10:11	10:11	18:09	18:09	18:31	18:32	17:51	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	07:29	07:21	09:17	09:14	09:58	09:55	10:51	10:48	17:37	17:45	18:07	18:14	17:26	18:27
קנדה, מונטריאול (ח)	07:10	07:02	08:54	08:51	09:37	09:33	10:29	10:26	17:08	17:17	17:40	17:49	16:58	18:01
קפריסין, לרנקה (ח)	06:41	06:35	08:42	08:40	09:18	09:16	10:13	10:12	17:18	17:24	17:46	17:52	17:05	18:03
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	08:39	08:27	09:59	09:54	10:53	10:47	11:40	11:36	17:42	17:55	18:24	18:36	17:35	18:51
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:15	08:03	09:33	09:28	10:28	10:22	11:14	11:10	17:16	17:29	17:55	18:07	17:09	18:23
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:41	07:33	09:22	09:18	10:06	10:02	10:57	10:55	17:30	17:39	18:04	18:13	17:19	18:26
שווייץ, ציריך (ח)	07:46	07:37	09:27	09:23	10:11	10:07	11:02	10:59	17:39	17:48	18:09	18:17	17:28	18:30
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:45	06:43	09:06	09:06	09:36	09:36	10:36	10:36	18:20	18:22	18:43	18:45	18:04	18:55

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התנועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וַיְצַוֵּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואזרב ולסטים וחיית רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00564
05/02/2017

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

